

Hitz-elkarketa / 2

MIREN AZKARATE VILLAR

ELIXABETE PEREZ GAZTELU

HITZ ELKARKETA / 2

LEF batzordearen emaitza

EUSKALTZAINDIA

EUSKALTZAINDIA
REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA
ACADÉMIE DE LA LANGUE BASQUE

Izenburua: Hitz-Elkarketa/2
Egileak: Miren Azkarate Villar – Elixabete Perez Gaztelu
Argitaratzailea: Euskaltzaindia, 2014.

© Miren Azkarate
© Elixabete Perez Gaztelu
© Euskaltzaindia

ISBN: 978-84-95438-92-8

Argitalpen honen fitxa katalogafikoa eskuragarri duzu Euskaltzaindiaren Azkue Bibliotekako katalogoan: www.euskaltzaindia.net/azkue

AURKIBIDEA

SARRERA GISA

I. BEHI-ESNE MODUKO IZEN-ELKARTE ARRUNTAK

I.1. Sarrera

I.2. Emankortasuna eta mugak

I.3. Hitz-junturako hots-aldaketak: hots-legeak

I.4. Idazkera

I.5. Sailkapena

I.5.1. 'iturburua', 'egilea', 'zergatikoa' edo 'kausa', 'jatorria'

I.5.2. 'jabegoa'

I.5.3. 'osoa-zatia'

I.5.4. 'edukia': 'zer-zerk', 'zer-non', 'zer-noiz'

I.5.4.1. 'zer-zerk'

I.5.4.2. 'zer-non'

I.5.4.3. 'zer-noiz'

I.5.5. 'ondorioa, emaitza'

I.5.6. 'baliabidea'

I.5.7. 'gaia'

I.5.8. 'garaia'

I.5.9. 'lekua'

I.5.10. 'helburua', 'norentzakoa', 'onuraduna'

I.5.11. 'ariketa'

II. MUGAKIZUN BEREZIKO IZEN-ELKARTEAK

II.1. Sarrera

II.2. Multzo-elkarteak

II.2.1. Sarrera

II.2.2. Adibideen azterketa

II.2.2.1. Mugatzaile biziduna maizago daramatenak

II.2.2.1.1. *Aldra*

II.2.2.1.2. *Oste*

II.2.2.1.3. *Saldo*

II.2.2.1.4. *Talde*

II.2.2.1.5. *Tanda*

II.2.2.1.6. *Tropel*

II.2.2.2. Mugatzaile biziduna nahiz bizigabea onartzen dutenak

II.2.2.2.1. *Andana*

II.2.2.2.2. *Mordo / mordoxka*

II.2.2.2.3. *Mulko*

II.2.2.2.4. *Multzo*

II.2.2.2.5. *Pare*

II.2.2.2.6. *Pila / pilo*

II.2.2.2.7. *Sail*

II.2.2.3. Batez ere mugatzaile bizigabeak daramatzaten multzo-izenak

II.2.2.3.1. *Meta*

II.2.2.3.2. *Sorta*

- II.2.3. Mugatzailearen gramatika-kategoria
- II.2.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak
- II.2.5. Emankortasuna
- II.3. Zati-elkarteak
 - II.3.1. Sarrera
 - II.3.2. Adibideen azterketa
 - II.3.2.1. *Zati, zatiki* definizioan daramaten zati-izenak mugakizun
 - II.3.2.1.1. *Atal*
 - II.3.2.1.2. *Hondar*
 - II.3.2.1.3. *Izpi*
 - II.3.2.1.4. *Koskor / kosko*
 - II.3.2.1.5. *Mutur*
 - II.3.2.1.6. *Parte*
 - II.3.2.1.7. *Punta*
 - II.3.2.1.8. *Puska / pusketa*
 - II.3.2.1.9. *Zati*
 - II.3.2.2. *Kopuru* definizioan daramaten zati-izenak mugakizun
 - II.3.2.2.1. *Apur*
 - II.3.2.2.2. *Pitin / pixka / poxi*
 - II.3.2.2.3. *Puska*
 - II.3.2.3. Isurkari-motako mugatzailea eskatzen duten zati-izenak
 - II.3.2.3.1. *Tanta / tanto*
 - II.3.2.3.2. *Xorta*
- II.3.3. Mugatzailearen gramatika-kategoria
- II.3.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak
- II.3.5. Emankortasuna
- II.3.6. *ordu-erdi, libra-laurden*, frakzio-elkarteak
 - II.3.6.1. Adibideen azterketa
 - II.3.6.1.1. *Erdi* mugakizuna
 - II.3.6.1.2. *Laurden* mugakizuna
 - II.3.6.2. Mugatzaileen gramatika-kategoria
 - II.3.6.3. Osagaien arteko erlazio semantikoak
 - II.3.6.4. Emankortasuna
- II.4. Mota-elkarteak
 - II.4.1. Sarrera
 - II.4.2. Adibideen azterketa
 - II.4.2.1. *Era*
 - II.4.2.2. *Gisa*
 - II.4.2.3. *Klase*
 - II.4.2.4. *Manera*
 - II.4.2.5. *Modu*
 - II.4.2.6. *Molde*
 - II.4.2.7. *Mota*
 - II.4.2.8. *Suerte*
 - II.4.2.9. *Tailu*
 - II.4.3. Mugatzaileen gramatika-kategoria

- II.4.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak
- II.4.5. Emankortasuna
- II.5. Konparazio- eta irizpen-elkarteak
 - II.5.1. Sarrera
 - II.5.2. Adibideen azterketa
 - II.5.2.1. *Aire*
 - II.5.2.2. *Antz*
 - II.5.2.3. *Aurpegi*
 - II.5.2.4. *Fama*
 - II.5.2.5. *Hots*
 - II.5.2.6. *Irudi / iduri*
 - II.5.2.7. *Itxura*
 - II.5.2.8. *Kolore*
 - II.5.2.9. *Kutsu*
 - II.5.2.10. *Planta*
 - II.5.2.11. *Tankera*
 - II.5.2.12. *Usain*
 - II.5.3. Mugatzaileen gramatika-kategoria
 - II.5.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak
 - II.5.5. Emankortasuna
- II.6. *Sumpsumtive* edo *Sumpsumtiboak*
 - II.6.1. Sarrera
 - II.6.2. Adibideen azterketa
 - II.6.2.1. Zuhaitzak, landareak, loreak... izendatzen dituzten mugakizunak
 - II.6.2.2. Arrainak, hegaztiak... izendatzen dituzten mugakizunak
 - II.6.2.3. Bestelakoak
 - II.6.2.4. Mugakizun logiko-abstraktuak
 - II.6.2.4.1. *Gauza*
 - II.6.2.4.2. *Kontu*
 - II.6.2.4.3. *Lan*
 - II.6.3. Mugatzailearen gramatika-kategoria
 - II.6.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak
 - II.6.5. Emankortasuna
- II.7. *Andregai* modukoak
 - II.7.1. Sarrera
 - II.7.2. Adibideen azterketa
 - II.7.2.1. *Aldi*
 - II.7.2.2. *Bide*
 - II.7.2.3. *Buru*
 - II.7.2.4. *Gai*
 - II.7.2.5. *Gizon, mutil*
 - II.7.2.6. *(G)une*
 - II.7.2.7. *Jende*

- II.7.2.8. *(K)ide*
- II.7.2.9. *(K)ume*
- II.7.2.10. *Lagun*
- II.7.2.11. *Orde*
- II.7.2.12. *(Z)aro*
- II.7.3. Mugatzaileen gramatika-kategoria
- II.7.4. Adiera kontuak
- II.7.5. Emankortasuna
- II.7.6. Idazkera

II.8. *Hitzaurre* moduko deiktikoak

- II.8.1. Sarrera
- II.8.2. Adibideen azterketa
 - II.8.2.1. *Aitzin*
 - II.8.2.2. *Albo*
 - II.8.2.3. *Alde*
 - II.8.2.4. *Atze*
 - II.8.2.5. *Aurre*
 - II.8.2.6. *Azpi*
 - II.8.2.7. *Barne, barren, barru(n)*
 - II.8.2.8. *Bazter*
 - II.8.2.9. *Be (Pe)*
 - II.8.2.10. *Ertz*
 - II.8.2.11. *Gain*
 - II.8.2.12. *Gibel*
 - II.8.2.13. *Inguru*
 - II.8.2.14. *Ondo*
 - II.8.2.15. *Oste*
 - II.8.2.16. *(T)arte*
- II.8.3. Mugatzaileen gramatika-kategoria
- II.8.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak
- II.8.5. Emankortasuna
- II.8.6. Idazkera

III. MUGATZAILE BEREZIKO IZEN-ELKARTEAK

- III.1. Sarrera
- III.2. Adibideen azterketa
 - III.2.1. *Aitzin*
 - III.2.2. *Albo*
 - III.2.3. *Arte*
 - III.2.4. *Atze*
 - III.2.5. *Aurre*
 - III.2.6. *Azpi*
 - III.2.7. *Barne, barren, barru*
 - III.2.8. *Bazter*
 - III.2.9. *Behe*
 - III.2.10. *Gain*
 - III.2.11. *Gibel*
 - III.2.12. *Goi*

III.2.13. *Kanpo*

III.3. Mugatzaileen eta mugakizunen gramatika-kategoria

III.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak

III.5. Emankortasuna

III.6. Idazkera

IV. BI OSAGAITIK GORAKO MENDEKOTASUNEZKO ELKARTEAK

IV.1. Sarrera

IV.2. Berrelkarketa

IV.2.1. Koordinaziozko hedapena edo juntagailuz lotuak

IV.2.1.1. Mugakizun bera duten bi izen elkartuk osatuak

IV.2.1.2. Mugatzaile bera duten bi izen elkartuk osatuak

IV.2.1.3. Mugatzailea eta mugakizuna, biak juntatuak dituztenak

IV.2.1.4. Osagai juntatuen osaera

IV.2.2. Juntagailurik gabeak

IV.3. Osagaietako bat izena ez duten elkartuak

IV.4. Ondorioak

V. BIBLIOGRAFIA

VI. ADIBIDETEGIA

VI. 1. Kodeen azalpena

VI.2. Argibideak

VI.3. Adibidetegia

SARRERA GISA*

Urteak igaro dira Euskaltzaindia *Hitz-Elkarketa* izeneko sorta argitaratzen hasi zenetik, euskal lexikoa gaurkotzeko baliabide guztiz garrantzitsu eta beharrezkoa baita hitz-elkarketa. Ez da, ordea, bakarra, hizkuntza guztiek jotzen baitute hizkuntzaren beraren baliabideez gain —hitz-elkarketaz eta eratorpenaz gain—, maileguak hartzera, hau da, beste hizkuntza batzuetatik hitzak hartu eta berera egokitzera. Eta, jakina, hitz berrien ondoan hor dugu tradizioko euskal hitzen altxorra ere. Hori guztia aztertzeko sortu zen 1981ean Hiztegi-gintza Batzordea, esan duguna kontuan hartuta, bere baitan atal bat baino gehiago behar zituena. Lehen, Maileguzko Hitzen batzordea izan zen; eta maileguak nola egokitu aztertu ondoren, ezinbesteko iritzi zion Euskaltzaindiak euskarak hitz berriak sortzeko zituen baliabideak aztertzeari. Horretarako sortu zen, hain zuzen ere, 1986ko udaberrian LEF Batzordea, *Lexikologi Erizpideen Finkapenerako Batzordea* garai hartan euskaltzain urgazle zen Mikel Zalbideren proposamenez. Batzorde honek, bere aldetik, hitz-elkarketa aztertzeari ekin zion eratorpena bigarren aldi baterako utziaz, eta, lehenik, Zalbidek berak eginiko euskal hitz elkartuen behin-behineko sailkapen orokorra onartu zuen. Sailkapen hori begien aurrean izanik hasi zen Batzordea lanean, eta handik urtebetera argitaratu zen lehen emaitza, *Hitz-Elkarketa/1* liburukia (Mikel Zalbidek prestatua hau ere), sailkapen orokorrarekin batera, bost hitz elkartu motari buruz egindako lana biltzen zuena.

1991n etorri zen bigarren liburukia, *Hitz-Elkarketa/3*, 1988. urtean zehar eginiko jardunaldietan landu ziren txostenak jasotzen zituena (hamabi hitz elkartu mota), eta, 1987an argitaratu zen behin-behineko sailkapen hari aldaketa txikiren bat egin ziona.

Hurrengo urtean, 1992an, plazaratu zuen Euskaltzaindiak Zalbidek moldaturiko *Hitz-elkarketa/4*, hiru atal nagusi dituena. Lehenak, Euskaltzaindiaren 1971ko hitz elkartuen idazkerari buruzko arauaz eginiko galdeketa berri ematen du. Bigarrenak, hitz elkartuen osaera eta idazkerari buruzko argibideak jasotzen ditu, besteak beste, hitz elkartuen behin betiko sailkapen osatuagoa. Eta, hirugarrenik, Euskaltzaindiaren hitz-elkarketari buruzko gomendio-araua, 1992ko ekainaren 26an onartua.

Nabarmena da sorta honetan *Hitz-Elkarketa/2* liburukiaren falta, dagoeneko 1991ko argitalpeneko Sarreran berriaz aitortzen zena (**H-E/3: 19 / XVII**):

Harridura sor dezake, dena den, *Hitz-Elkarketa/3* kaleratzeak bigarrena baino lehen. Bi urtez, 1987an zehar eta 1988ko udaberria arte, hamabost azpisailetan banaturik landu zen *Eguzki-lore* motako menpekotasunezkoa da *Hitz-Elkarketa/2* osatuko duena¹. Baina ulertzekoa da bakarka idatzi eta aztertu ziren hamabost txosten horietan zenbait puntu eta gai errepikaturik aurkitzea. Horrexegatik, hamabost horietatik bakarra egin behar delako, eskatzen du liburu horrek askoz lan handiagoa.

* Miren Azkarate egileak, ikerketarako jaso duen finantziazioa eskertzen du: EHU-US10/10; Jaurilaritza-IT665-13; Europar Komisia-EC FP7/SSH-2013-1AThEME (613465). Elixabete Perez Gazteluren partaidetza Deustuko Unibertsitateko komunikazio ikertaldearen lan ildoan kokatzekoa da.

¹ Hiru jardunaldi eskaini zizkion Euskaltzaindiak hitz-elkarketaren azterketari. VI. Jardunaldiak. Zarautzen. (1987.06.19): “Multzo-elkarteak”, “Zati-elkarteak”, “Mota-elkarteak”, “Konparazio-elkarte exozentrikoak”. VII. Jardunaldiak. Leitza. (1987.10.24): “Leku-denborazko mugakizunezko hitz-elkartuak”, “Leku-denborazko mugatzailedunak”, “Banakuntza-elkarteak”, “Izen-elkarte bereziak”. VIII. Jardunaldiak. Bidarrain. (1988.03.25 eta 26): “*Eguzki-lore* moduko A-B hitz elkartu arruntak”, “Subsumptive compounds”, “Leku-denborazko mugakizuna + -ko dutenak”, “Sasi-maisu modukoak”, “-lagun, -mutil, -gizon”, “Berrelkarketak eta garapenak”, “Bestelakoak”. Horietaz gain, “Posposizio direlakoak” lanerako txostena ere landu zuen batzordeak Donostian (1988.03).

Esana dago, horrenbestez, zergatik eta zertarako gorde genuen *Hitz-Elkarketa/2* liburukia, zein den aurkezten ari garen lanaren edukia. Egia da guk orduan uste genuen baino askoz denbora gehiago igaro dela, baina iruditzen zaigu lanak ez duela balioa galdu, merezi duela oraindik ere H-E/4² liburukian (97 / 77 hur.), “*Eguzki-lore: mendekotasunezko³ izen-elkarteak*” deritzan atalean ageri diren gisa askotako izen elkartuen sailak aztertzeko egindako txostenak orraztu, osatu eta argitara ematea. Areago, urteak joan izanak aukera eman digu liburua ez bestelako euskarrian eskaintzeko lan hau, hitz-elkarketari buruz orain arte argitaratutako gainerako lanekin batera.

Esku artean ditugun elkarte-motei dagokienez, funtsean bitara bil daitezke: “*Behi-esne* moduko izen-elkarte arruntak” —adibide gehien dituena, joriena—, eta berezien saila; hots, arrazoiren bat edo beste dela medio, arestikoekin batean sailkatzen errazak ez diren beste hamaika izen elkartuk osatua.

Berezitat jotako azken horiek, berriz, lau multzo handitan sailkatu genituen: “Mugakizun bereziko izen-elkarteak” (Multzo-, Zati-, Mota-elkarteak...), “Mugatzaile bereziko izen-elkarteak” (*Aitzinsolas*-en ildokoak, *elkarlan* modukoak...), “Subordinaziozko leku-izenak” (*Atharratze-Jauregia*, *Ozaze-Jauregainia*...) eta “Izen-elkarketazko postposizioak” (*komediante moduan*, *etxe aurrean*... adibideen ildokoak).

Bada, lau multzo berezi horietatik, lehen biak besterik ez ditugu liburu honetan berariaz jorratuko. Hauexek arrazoiak:

- a) “Subordinaziozko leku-izenak”, arras gutxi izateaz gain, oro har, gainerako mendekotasunezko izen elkartuen arabera azter daitezke. Esate baterako, *Ozaze-Jauregainia* “Ozaze herriko Jauregainia etxea” bada, “Ozaze herri osoaren zati bat da Jauregainia etxea”, ‘osoazatia’, edo “Ozaze herrian dago Jauregainia etxea”, ‘non-zer’, ‘lekua’ erlazio semantiko edo logikoen arabera azal daiteke.
- b) Postposizioak, berriz, ez bide dira kategoria lexikoak, sintagmatikoak baizik. Egia da behin baino gehiagotan, mugakizuna lekua edo denbora adierazten duen izena denean, duda egin daitekeela postposizioa (*etxe + aurrean*) edo mugakizun bereziko hitz-elkartera ote dugun ([*etxe + aurre*] -an). Azken batean, lexikoaren eta sintaxiaren arteko “muga-arazoak” dira tarteko. Dagokion atalera iristean saiatuko gara kontu hau argitzen. Guztiarekin ere, liburu honen aztergaia “izen + izen” segidako hitz-elkarteak direnez gero, badirudi zentzuzkoena dela baldintza hau betetzen ez duten egiturak hemen ez aztertzea.
- c) Irizpide honek berak eraman gaitu “Mugatzaile bereziko izen-elkarteak” saileko “*Elkarlan* modukoak” bazter uztera. Hauek ere ez dira “izen + izen” egiturakoak eta nola eta zergatik sortu diren horrelakoak kontuan hartuta, badirudi “Erdal aurrizkien euskal ordainak” LEF batzordeak aztertu bai, baina argitara gabe duen lanean izan beharko luketela dagokien azterketa, beste segida batzuekin batean.

² Liburu osoan zehar H-E/1, H-E/3, H-E/4 laburdurak erabiliko ditugu Euskaltzaindiko LEF batzordearen liburuak izendatzeko. Ik. Bibliografiaren atala.

³ Hiztegi Batuaren irizpideekin bat etortzeko, *mendeko(tasun)* moldea hobetsi dugu, nahiz eta gure aurreko lanetan *menpe(ko)(tasun)* erabili izan dugun. Era berean, Hiztegi Batuaren arabera, izena bera ere bestelakoa behar luke gaur batzordeak, *Lexikologia Irizpideen Finkapenerako batzordea*. Baina, sorrerako izena errespetatuz, LEF laburdura gorde dugu.

Esana dago honenbestez hemengo lantegi zehatza “izen + izen” egiturako (A-B motako (H-E/1: 39 / 34)) mendekotasunezko izen-elkarteak direla: elkarte arruntak (*Behi-esne* modukoak), eta mugakizun nahiz mugatzaile berezia dutenak.

Elkartu mota bakoitzaz Euskaltzaindiak eman duen idaztaraua azalduko dugu *Behi-esne* moduko elkarteak aztertzen ditugunean, lehen kapituluan. Osagaien topaguneetan gertatu diren hots-aldaketak, berriz, ez ditugu oro har hemen xehatuko, H-E/3 lanean jasoak baitaude. Bi osagaitik gorako elkartuak eta ingurukoak, berriz, atalez atal aztertu beharrean, atal berezi batean jasoko ditugu.

Elkarte-mota eta azpimota guztiak aztertu ondoren, bukaeran, adibidetegi osoa doa, *Hitz-Elkarketa/1* eta *Hitz-Elkarketa/3* liburukietan egin bezala; liburuki guztietako adibidetegia ere Mikel Zalbidek prestatu eta antolatua da. Atalez atal, kapitulu bakoitzean aipatu diren adibide guztiak eta gehiago ere aurkituko ditu irakurleak alfabeto hurrenkeraren arabera antolatuak testuinguru eta guzti, esan bezala, guztiak batera, irakurleari errazago gertatuko zaiolakoan hitz elkartu jakin bat aurkitzea. Alabaina, ahalik eta informazio osoena emateko, adibidea zein liburutatik hartua den adierazten duen kodeaz eta orrialdeaz gain, beste datu bat ere gehitu dugu: H-E/2ko zein azpisailetakoa den. Hartara, erraz aurkitu ahal izango ditu edonork adibide baten gaineko argibideak, sarean argitaratzeak berak ere horretan lagunduko du-eta. Adibidetegiari egin diogun sarreran emango ditugu argibide gehiago honetaz.

Adibideon mekanizazio lana, ordenagailuan sartu eta sailkatzea, UZEIn egin da. Adibidetegiarekin batera, noski, horko kodeen azalpena ere ematen da, adibidetegia osatzeko baliatu ditugun liburuen zerrenda, alegia.

Aurreko argitalpenetan egin bezala, geure azterketa eta sailkapenak oinarritzeko eta irakurleari ere sail bakoitzaz ahalik eta informazio osoena eman nahian, han eta hemen aipatzen ditugun liburu guztiak bildu ditugu *Bibliografia*-ren atalean. Ildo beretik, puntu bat edo beste sakondu nahi duen irakurleak oin-oharretan aurkituko ditu maiz aski gai hori aztertu duten hizkuntzalarien erreferentziak.

Argitalpen honek, ordea, badu beste berezitasun bat, aurreko lanekin alderatuz gero. Sareko argitalpena da oraingo hau, ez paperean kaleratuko dena; eta honekin batera, sarean jarri ditu Euskaltzaindiak aurreko lan guztiak ere. Hala izateak aukera emango dio irakurleari, testuan H-E/1, H-E/3 edo H-E/4 liburuei aipamena egiten zaienean, zuzenean jotzeko dagokion puntura edo pasartera. Bi bide eskainiko dizkio testuak horretarako: lehenik, esteka batek zuzenean eramango du dagokion liburuko sareko argitalpena; horrekin batera, hala nahi duenak aurkituko du paperezko edizioan pasarte hori zein orrialdetan ageri den ere. Adibidez, *Hitz-Elkarketa/1* lana horrela aipatzen bada, H-E/1: 39 / 34, esan nahi du sareko argitalpeneko 39. orrialdeari dagokiola aipamena, eta paperezko argitalpeneko 34. orrialdeari.

Amaitzeko, eskerrak eman nahi dizkiegu LEF Batzordearen izenean Zarauzko, Leitzako eta Bidarraiko udalei, Jardunaldiak egiteko egoitza eta laguntza osoa eskaini zutelako.

I. BEHI-ESNE MODUKO IZEN-ELKARTE ARRUNTAK

I.1. Sarrera

Euskaltzaindiak esan zuenez, bi hitz elkartzuz adierazle berri bat sortzeko bidea da hitz-elkarketa, euskaraz baliabide indartsua dena, “erdarazko hainbat hitzarte euskaraz eroso eta labur azaltzeko. Erdal A de B moduko izen-komplementazio askoren ordaina, esate baterako, horrela ematen du euskarak: *guraso-elkarte, telefono-zenbaki, garapen-maila, zerga-biltzaile*”. (H-E/4, I.1.: 51 / 37).

Horrexegatik ez da harritzekoa euskal gramatikariak hitz-elkarketaz arduratu izana (Campion 1884, Uhlenbeck 1911, Azkue 1923-25, Villasante 1974, Lafitte 1944..., azken urteetan De Rijk 2008).

Dagoeneko hitz elkartu horietako asko aztertuak eta lan horiek argitaratuak ditugu, Sarrerako hitzetan azaldu dugun bezala. Oraingoan “Mendekotasunezko izen-elkarte arruntak” ditugu aztergai, hau da, bi izenez osatuak; bi horietatik lehena, ezkerrekoa, mugatzailea da, eta bigarrena, eskuinekoa, mugakizuna (H-E/4, 11.: 91 / 77). Beste hitz batzuetan esanda, lehen osagaiak osagai nagusia zehazten du; hau da, X + Y elkartearen esanahia Y da, ‘X-ren’ Y, X-k zehazten, mugatzen duen Y (De Rijk 2008: 867).

Modu askotakoak izan daitezke horrela eraturako izen elkartuak, baina guztiek izango dituzte ezaugarri hauek:

- a) Hitz elkartua beti izena da, eskuineko osagaia hala delako: [behi + esne]_i izena da *esne* izena delako. Zabalago esan, eskuineko osagaiak (mugakizunak) iragazten dizkio bere ezaugarri guztiak hitz elkartu osoari, eta, horren ondorioz, elkarteak eskuineko osagaiaren jokaera eta aukera berak ditu. Alegia, *esne* izen bizigabea, konkretua, zenbakaitza... delako da *behi-esne* hitz elkartu osoa ere halakoxea.
- b) Ezkerreko osagaia ere beti izena izango da. Beraz, mota honetako hitz elkartu guztiek osaera morfologiko bera dute: [[izena] + [izena]]. Honetan bereizten dira H-E/3 liburukian aztertu genituen *jarleku* moduko izen elkartuetatik (H-E/3, XI.: 83 hur. / 63 hur.). *Jarleku* edo *jangela* ere izenak dira, eskuineko osagaia izena delako; baina ezkerreko osagaia, mugatzailea, aditza da.
- c) Esanahiaren ikuspegitik ere, eskuineko osagaiak (mugakizunak) ezartzen du hitz elkartuaren mintzagaia, erreferentzia, eta ezkerrekoak (mugatzaileak) zehazten, ñabartzen, mugatzen du nolakoa den eskuinekoa. *Behi-esne* diogunean, ‘esne’ esaten diogun edari edo urkariaz ari gara eta ezkerreko *behi* horrek adierazten digu zein esne-mota den, behiak ematen diguna, behiarengandik hartzen duguna eta ez ahuntzarena, edo ardiarena, esate baterako.
- d) Ildo beretik, bi osagaiak maila berean ez egotetik datorkie elkartu horiei, hain zuzen, mendekotasunezko zat jotzea. Lehen esana beste modu batera esanez: eskuineko osagaia burua da, eta ezkerrekoa (mugatzailea) horren mendeko modifikatzailetzat edo har daiteke. *Behi-esne* elkartuan *esne* da burua eta *behi* bere modifikatzailea.

Horrek guztiak agerian uzten du zein garrantzizkoa den osagaien hurrenkera⁴.

Beste alde batetik, azterketan hasi aurretik komeniko litzateke bereiztea gaurko hiztunak hitz elkartzat dauzkanak —esan nahi da, osagaiak bereizteko modukotzat dauzkanak— eta, jatorriz hala izanik ere, osaeraren ilunak, osagai bakartuak ezin bereizteak bakuntzat, ihartzat jotzera daramatenak. Ihartzean mailak edo urratsak izanagatik, bidea azken muturreraino egin dutenok hiztunak hiztegiko gainerako izen bakunak bezala ikasi behar ditu, osatuak ez balira bezala (**H-E/3, XIII.1.: 193 hur. / 173 hur.**): *otordu, senar, zipotz, izotz, opil, deiadar*... Gure hemengo azterketa osagaiak “gardenak”, bereizteko modukoak, dituztenetara mugatuko dugu batez ere; alegia, hiztunak bizirik sentitzen duen baliabidearen ispilu izan daitezkeenetara.

Aipatu ditugun lanetan esaten den bezala, elkarte-mota hau bizi-bizia izan dugu eta gaur ere halaxe dugu euskaraz: “Los compuestos de esta 3ª clase son, sin duda, los más frecuentes. En vasco se recurre constantemente a ellos”, dio Villasantek (1974: 20). Euskaltzaindiak ere, antzera: “Hau da seguruenik, elkarte-modu zabal eta korapilatuena” (**H-E/1, VIII.: 70 / 65**); “gaur egun sortzen ditugun hitz elkartu gehienak honelakoak dira” (**H-E/4, XI.1.: 91 / 77**), etab.

Hain baliabide emankorra den honek, baina, oso eremu zabala estaltzen du, arestiko ezaugarriak dituzten mendekotasunezko izen elkartu guztiak ez baitira gisa berekoak. Hainbat irizpidez balia gaitzake (morfologikoak, sintaktikoak, semantikoak...) eremu honetan sailak eta atalak bereizteko⁵. Baina kontura gaitzean baditugula hemen bi gogoeta-gai pitin bat lantzea merezi dutenak: baliabide honen **emankortasuna eta mugak** eta barrengo **sailkapen xeheagoa** egiteko beharra.

I.2. Emankortasuna eta mugak

Emankortasunaz den bezainbatean, garbi dago aspaldidaniko baliabidea izanik ere⁶, estandarizazioarekin batean, eta euskarak arlo berriak irabazi ahala, erruz ugaltu direla halakoak. Alegia, hitz-elkarteak hiztunak aukeran duen bitartekoa da, oro har, ez baitago behartuta noraezean elkartera jotzera⁷ —sintaxira jo dezake (*txori-kaiola* erabili beharrean, *txorien kaiola, txorientzako kaiola*... egin ditzake)—, eta, nahiz aukerakoa izan, hiztunak oso maiz jotzen du elkarketa-mota honetara, egitura honetako izen elkartuen ugaritasunak ispilatzen duen moduan. Horrek adierazten du euskal hiztunak oso eskura sentitzen duen baliabidea dela.

Areago, (**H-E/4, I.1.: 51 / 37**) lanean genioen bezala, itzulpenerako ere iturri oparoa dugu elkarte-mota hau:

Aukera paregabea eskaintzen du, orobat, erdal “izen + adjektibo erreferentzial” egiturak ordezkatzeko: *esku-lan (trabajo manual / travail manuel), aho-literatura (literatura oral / littérature orale), ekonomi teoria (teoría económica / théorie économique)*, etab. Bide honi eutsi behar litzaioke orain ere, ahal den guztian, erdal hitz-moldaera arrotzen mendekoegi bihurtu nahi ez badugu.

⁴ Ohart gaitzean ingelesak edo alemanak bezalako, baina hizkuntza erromantzeek ez bezalako hurrenkera duela euskaraz: “mugatzailea + mugakizuna”, alegia: *cow-milk, Kuh-Milch, behi-esne / leche de vaca, lait de vache*.

⁵ Azkarateren lanera (1990) jo daiteke xehetasunetarako.

⁶ Esate baterako, Villasantek dio (1974: 21) era honetako elkartu asko eta asko (“muchisimas”) darabiltzala Axularrek. Hala guztiz, aipatzen dituen adibide batzuk egun ez genituzke mota honetan sartuko; besteak beste, *alda nahi, afal aitzinean, athal zain, gibel beldurti*...

⁷ Orain bazter utziko dugu azterlan xeheagoa beharko lukeen beste muga bat: elkarketara ezinbestean jo beharra, noiz eta nola.

Baina ba ote du baliabide honek mugarik? Edo hiztunak bi izen, edozein, elkar ditzake mendekotasunezko izen bat eratzeko? Hau da, zer da *ahal den guztian* horretatik kanpo geratzen dena? Auzi korapilatsu samarra da eta azterlan sakona merezi eta behar duena. Guztiarekin ere zertxobait esango dugu, baliagarria izan daitekeelakoan.

Lehenengo kontua argitasunarena da. Ez dugu ahaztu behar hitz elkartua beti ilunagoa dela, hartzaileari deskodetzen lan handiagoa ematen diola eraikuntza sintaktikoak baino. Horrexegatik genioen (H-E/4, I.1.: 52 / 38): “osagaien arteko erlazioak ilunak” direnean, mezuaren hartzailearentzat ilun gerta daitekeenean hobeko genukeela bestelako eraikuntzetara jotzea (*unibertsitate-soldatak* ez baina *unibertsitateko soldatak*, *merkatu-bilakaera* ez baina *merkatuaren bilakaera*...).

Errepara, hala ere, halakoetan auzitan dagoena ez dela delako elkartearen gramatikaltasuna, igorleak ez du “debekurik” halakoak egiteko, euskal gramatikak ez du bide hori ixten, baina benetako hartzaileak, apika, bai. Pragmatika kontua da areago, hortaz, gramatika hutsarena baino. Baina argitasunak argitasun, ba al dago benetako mugarik? Noiz galarazten dizkigu euskal gramatikak mendekotasunezko izen-elkarteak?

Jo dezagun Azkueren (1923: 600) eta Villasanteren (1974: 20) lanetara:

[*aurre, aitzin, arte, barru...*] se unen a nombres de seres animados, lo mismo que de materiales, para componerse con ellos cuando son específicos; pero no a seres individuales, a nombres propios, con los cuales no pueden formar nombres compuestos. No decimos *ni-aúfean* por *nire aúfean* delante de mí, ni *Pedro-atzean* por *Pedroren atzean* detrás de Pedro. El griego *theotókos*, no cabe usar entre nosotros en esa forma de nombre compuesto: *Jainko-Ama* sino *Jainkoaren Ama*. Si entre los vascos se profesó alguna vez el politeísmo, como es muy probable, entonces habrá sido posible el uso *Orzama*, pues *Orzi* «Dios» habrá tenido categoría de nombre específico más que de individual o propio. (Azkue 1923: 600).

Cuando se trata de nombres propios, no se puede elidir el caso de declinación. *Pedroren aurrean*, no *Pedro aurrean*. *Jesusen Bihotza*, no *Jesus Bihotza*. Digase lo mismo de los pronombres personales: *Nire aurrean* = delante de mí, no *ni aurrean*. Con *Jainko* = Dios, el uso es más vacilante, pues, por una parte, en vasco recibe tratamiento de nombre común, y, por otra parte, en la conciencia del hablante es como un nombre propio. Se dice *Jainko-bila* = en busca de Dios, *Jainko herria* = pueblo de Dios, y aun *Jainko-Semea* = el Hijo de Dios. No recordamos haber oído *Jainko-Ama* por *Jainkoaren ama* = la Madre de Dios, y, en definitiva, parece más propio en todos estos ejemplos el uso del caso posesivo. (Villasante 1974: 20).

Benetako elkarte nahiz postposizioa tarteko izan, badugu hor benetako muga: izen bereziek eta izenordainek ezin osa dezakete mendekotasunezko izen-elkarterik (beste era batzuetako elkarteak bai: aposizioak⁸ buruen-buruenik (Azkarate 1990: 290-293). Horrexegatik ez da harritzekoa Azkaratek (1990) milaka hitz elkarturen azterlanean mintzagai ditugunen gisako oso gutxi (eta oso autore gutxiarenak) aurkitu izana.

Arrazoia aski argia da, ezkerreko osagaiak beti erreferentzia zabala, generikoa behar du izan⁹: horrexek garamatza *Lehendakariaren mintzaldia* eta *Aita Santuaren bedeinkazioa* esan eta idaztera, baina ez **Lehendakari mintzaldia* eta **Aita Santu bedeinkazioa*.

Ba al dago bestelako mugarik? Lehen ahotan genituen erdal adjektibo erreferentzialen ordainei¹⁰ dihoazkien auziak dira tarteko. Alegia, euskaraz gisa horretako adjektiboen gabezia

⁸ Halaz ere, bada aposizioak syntaxian, hitz-elkarketatik kanpo eratzen ditugula aldeztu duenik.

⁹ Horrexegatik gaitzetsi izan dira gramatikaren ikuspegitik hainbat “egun” seinale, nahiz eta hizkuntzan geratu diren (*Alderdi eguna, Aberri eguna*...).

¹⁰ Ikus honetaz Ensunza (1989), Loinaz (1995) eta, batez ere, Zabala (1997).

ia erabatekoa (-*dun* atzizkiaz eratorriak eta jatorri-izenki -(t)ar atzizkidunak¹¹ eta gabeak (*frantses, holandes...*) dira salbuespena) eta hutsune horrek sortzen duen bete beharra.

Ildo horretan, honela zioen Euskaltzaindiak (H-E/4, I.1.: 52 / 38):

Gaztelaniazko *música rockera* esateko aukera eroso eskaintzen digu euskal ekarte-bideak, *rock-musika* eginaz. Erosoa bezain mugatua da, ordea, baliabide hori: “una música muy (bastante, demasiado...) rockera” esateko, izan ere, alferrik saiaturako gara *rock-musika* elkartearekin.

Bistan da, hortaz, erdal adjektiboak onartzen dituen modifikatzaileentzako ordainik ezin asma dezakegula euskaraz hitz-elkartearen bidetik abiatuta, erdal modifikatzailearen ordain litzatekeen gure maila adberbioa (EGLU-lab: 448) nekez erabil baitezakegu izena modifikatzeko (**oso musika*, **oso rock-musika...*). Honek, ordea, berriz ere, ez dio eragiten hitz elkartuaren barrengo gramatikaltasunari, erabilerari baizik.

Baina bada auzi korapilatuagorik. Demagun *comportamiento normal / conduite normale, cajero automático / guichet automatique de banque, yogur natural / yaourt naturel, marcador electrónico / tableau d'affichage électronique...* itzuli beharrean gaudela. Euskaraz, hitz-elkartera jotzekotan, ezinbestean erdal adjektiboen oinarrian dauden izenen euskal ordainetara jo behar dugu; alegia, *arau, automata, natura, elektro* izenetara, esate baterako. Baina horrek ekarriko luke nekez onartuko genituzkeen (onartuko ez genituzkeen) **arau-jokaera*, **automata-kutzazaina*, **natur(a) jogurta*, **elektroi-markagailua*, esate baterako, egin beharra.

Badirudi erdal adjektiboa zenbat eta bere oinarria den izenetik urrutiago egon, orduan eta zailagoa egiten zaigula euskaraz elkarketara jotzea, eta, kontrara, zenbat eta “erreferentzialagoa” izan, oinarrian duen izenarekiko lotura zenbat eta gardenagoa eta zuzenagoa izan, orduan eta aiseago egin ditzakegula elkarteak Lotura urrunekoa duten horientzat beste aukera batzuetara jo beste aterabiderik ez dago: izenlagunetara¹², esate baterako: *ohiko, arrunteko... jokaera*, edo mailegatzera: *kutzazain automatiko, jogurt natural, markagailu elektronikoa*. Horren lekuko dauzkagu arruntean darabiltzagun *portu, hizkuntza* edo *jende naturalak* edo Hegoaldeko lagunarteko hizkerako: *gazte formala* (‘zintzoa’), esate baterako¹³.

Guztiarekin ere, beste zerbait ere ez genuke begi aurretik kendu beharko; hots, erdal adjektibo horren oinarrian dagoen izena euskaraz beti modu bakarrean eta berean eman beharrik ez dagoela (*rural* adjektiboaren ordainak izan daitezke, besteak beste, *baserri-giro, nekazaritza-produkzio, herri-kirolak, landa-lan...*). Era berean, itxuraz adjektibo bera denak izan ditzake irakurketa edo balio bat baino gehiago eta horien arabera hitz-elkartea zilegi izan daiteke batzuetan eta bestetan ez. Urrutirago gabe, arestiko *natural* adjektiboa erreferentzial garbia denean, ‘naturari/izadiari buruzkoa’, ‘natura/izadia gai duena’ adierakoa denean, hitz-elkartera jo ahal izango dugu: *Ciencias Naturales, Natur(a) Zientziak* egin dezakegu (eta egin dugu). Baina ‘berezkoa’, ‘artifiziala ez dena’, ‘kanpoko eransgarririk

¹¹ Artiagoitiak (2002) jorratu ditu oraindik orain.

¹² Ez dugu hemen kategoria gogoan, izenaren modifikatzailea izatea baizik.

¹³ Zabalak (1997), beste hizkuntzalarari batzuei jarraikiz, izenondo erreferentzial *tematikoak / sailkatzaileak* bereizten ditu. Izenondoak, modifikatzen duen izenaren argumentutzat har daitezkeen, izenondo *tematikoa* dela esan daiteke. Modifikatzen den izena aditzetik eratorria denean aurkituko dugu erlazio-mota hau: *transporte electrónico* edo *infección vírica*, esaterako. Izenondo erreferentzial *sailkatzaile* deitzen die, aldiz, modifikaturiko izena sailkatzeko erabiltzen ditugunei: *microscopio electrónico, material quirúrgico* edo *demostración matemática...* Bietan, bai tematikoetan eta bai sailkatzaileetan, izango dugu behin baino gehiagotan mailegua hartzeko beharra, izenaren eta izenondoaren arteko harremana urruneko bihurtu denean.

gabea'... adierakoa denean; hau da, dena delakoa nolakoa den adierazteko darabilgunean¹⁴, ezingo dugu jo elkarketara: **natur(a) janariak, hizkuntzak, pertsonak...ez baina janari, hizkuntza, pertsona... naturalak*.

Bukatzeke beste kontu bat aipatu besterik ez dugu egingo, **IV.3** atalean polikiago aztertuko dugu eta. Hitz elkartuen osagaien gramatika kategoriari doakiona da: hitz-elkarketaren funtsezko ezaugarrietako bat da bi kategoria lexikok osatu behar dutela; hots, izen, adjektibo, aditz eta aditzondoaz besterik ezin balia gaitezkeela hitz elkartua osatzeko (**H-E/3, I.2.3.1.: 38 / 18**). Beste era batera esanda, hortik gorako osagairik, sintaxitik datorren kategoria sintagmatikorik ez dugula izango hitz elkartuak osatzen. Eta hori liburu honetako elkartuena ez ezik, eskuarki, hitz-elkarketaren mugetako bat da. Horrelaxe betetzen da gure hemengo aztergaien, oro har: bi osagaiak izenak izan ohi dira.

Baina ikusiko dugu gure adibideetan badirela mugatzailearen tokian kategoria lexiko hutsa ez diren osagaiak; Izen Sintagmak ditugula mugakizunaren ezkerretara: *gazta zahar puxka, liberal mantso talde, arto bero usain...* bezalakoak, alegia¹⁵. Hauek egin eta egiten ditugu euskaraz. Baina gertakari honek hainbat galdera sorrarazten dizkigu: elkarketan al gabiltza bete-betean? Hala izatekotan, mendekotasunezko elkartu guztiek al dute aukera hori? Bistan dago ezetz; ez daukagu **txori polit kaiola* edo **behi beltz esnea* egiterik. Argi dago, honenbestez, murriztapenak egon badaudela eta lehen aipatu dugun mugari —baliabide lexikoetan kategoria lexikoei hartzen dute esku— ez eusteko arrazoirik ez dagoela.

Corpusa aztertuta argitu beharko da noiz, zein mugakizunek onartzen dituzten horrelakoak (hauek baitira salbuespena) eta, ahal den neurrian, zergatik horiek onartzen duten ohikoa ez den mugatzailea. Horrixe helduko diogu, besteak beste, liburuaren bukaera aldean (**IV**).

I.3. Hitz-junturako hots-aldaketak: hots-legeak

Sarrerako hitzetan esan dugu ez ditugula xehatuko osagaien topaguneetan gertatzen diren hots-aldaketak, H-E/3 lanean jasoak daudelako. Baina, labur izanik ere, beharrezkoa iruditzen zaigu *-ia* amaierako osagaiez hitz erdi bat esatea. 1992ko arauak hala dio (**H-E/4, I.3.: 55 / 41**):

Bukaeran >ia< duten hitzak lehen osagai edo mugatzaile gisa dihardutenean, >a< hori kenduta nahiz kendu gabe erabili: (...) *ortografi arauak, erreferentzi puntua, diplomazi falta, bidai agentzia, Filosofi Fakultatea, Euskal Autonomi Elkarte, edota ortografia (-) arauak* etab. Hala ere, >a< kenduta erabiltzeari ematen zaio lehentasuna.

Araua ez da aldatu, baina amaierako *-a* kenduta nahiz kendu gabe erabiltze horretan, eta 1992an esandakoaz bestela, *Euskal Autonomia Erkidegoa* arautu zuen Euskaltzaindiak 45. arauan, “Gure egitura politiko batzuen euskal izenaz” delakoan (1995.09.29). Eta, irizpide berari jarraikiz, *bidai agentzia, bidai bulego*¹⁶, *diplomazialari, historialari* edo *zientzialari* arautu ditu Hiztegi Batuan.

¹⁴ “Kalifikatzailea” denean (Zabala 1997).

¹⁵ H-E/3 lanean (**IV: 139-150 / 120-130**) *zale*-k ezkerretara kategoria sintagmatikoak ere onartzen dituela jaso genuen (*arrimatuzaile, astiro ibilizale...*). Ez ginen, baina, argibideetan murgildu. Hemengo bukaerako azalpenean saiaturako gara guztiak batzen. Ik. puntu horren azterketa xehea Perez Gaztelu (2004, 2008) lanetan.

¹⁶ Marra aukeran dutenak. Beraz, *bidai-agentzia* zein *bidai agentzia; bidai-bulego* zein *bidai bulego*.

I.4. Idazkera

Hitz-Elkarketa/4 liburuan honako bereizkuntza egiten da hitz elkartu mota hauen idazkeran: forma ihartuak edo ihartze bidean doazenak, baturik (*galeper, betile, baserri, gurdibide, lankide...*). Izen-elkarte berriak direla eta, berriz, aukeran uzten du Euskaltzaindiak marratxoaz loturik edo bereiz idaztea.

Arau zabal horrek baditu salbuespenak:

1. Baturik idatziko dira, salbuespenak salbuespen:
 - a. *Aldi, buru, gizon, (g)une, kide, (k)ume, orde* mugakizuna duten elkarteak (*agintaldi, sailburu, legegizon, solaskide, kalekume...*).
 - b. *Aurre, azpi, gain* mugatzailea duten elkarteak (*aurreproiektu, azpiegitura, gainazal...*).
2. Bereiz idatziko dira *erdal, euskal, giza, itsas* mugatzailea duten elkarteak (*erdal itzulpen, euskal aldizkari, giza zientziak, itsas ekologia...*).

Bestalde, Euskaltzaindiak gomendatzen du osagai biak letra larriz idazten direnean hitz elkartua marrarik gabe idaztea. Batez ere errotulu, titulu eta izendapenetan: *Eusko Jaurlaritza, Bertsolari Txapelketa, Zinema Jaialdia...*

Nolanahi dela ere, komeni da Hiztegi Batua kontsultatzea, euskara estandarrerako zer forma hobetsi den jakiteko (<http://www.euskaltzaindia.net/hiztegibatua>).

I.5. Sailkapena

Esan dugu mendekotasunezko izen elkartuek oso eremu zabala hartzen dutela eta, horrexegatik, hain zuzen ere, komeni dela sailkapen xeheagoa egitea. Erabili izan diren irizpideen artean, ikertzaile askok hitz elkartuko osagaien arteko erlazio semantiko edo logikoa erabili izan dute sailak antolatzeke. Sailkapen honen funtsa ezkerreko osagaiak eskuinekoarekin zein erlazio modu duen zehaztean datza; alegia, mugatzailearen esanahiak nola zehazten, mugatzen duen mugakizunaren esanahia¹⁷.

Bi izenez osatutako mendekotasun elkarte hauetan xehetasun gehiagoren bila abiatzean bi izen horien arteko erlazio semantikoetara jotzeak, ordea, ez du esan nahi irizpide argi edo erraza denik. Izan ere ugariak dira bi izenen artean gauza daitezkeen erlazio semantikoak eta, horregatik, izen elkartu berri bat interpretatzeko analogiaz baliatzen omen gara: aldeztu aurretik

¹⁷ Gure barrutian, Azkue eta Villasante konturatu ziren harreman-motak bazeudela, izenik eman ez bazieten ere: “D) Lo que acaso más generalmente se omite en nuestros compuestos es alguna desinencia casual (partícula de declinación), especialmente el posesivo (...) E) Hay vocablos compuestos cuya elipsis es una frase, tales como *baru-txistua* equivalente a *barurik ateratzen degun txistua* saliva que sacamos en ayunas; *kanpanburu* (B-elgeta) (...) literalmente «ayuno de campanas, ayuno mientras no suenan las campanas»; *egur-yan* liter. comida de leña, equivalente a *egufa lortzearen ematen dan yana* comida que se da por acarrear leña; *giltzafi* liter. piedra de llave, elipsis de (*mako baten*) *giltz izateko afia* piedra que ha de ser llave de un arco; *gizotso* duende, de *gizon-antzeko otsoa* lobo parecido a hombre; *odeigari* liter. trigo de nubes, elipsis de *odeiak (ostotsak) uxatzearen ematen dan garia* trigo que se da por ahuyentar truenos”. (Azkue 1923: 584 D,E).

“Aquí la elipsis consiste (generalmente, no *siempre*) en omitir el caso de declinación (por lo regular, el posesivo) (...) pero lo que se omite no siempre es el caso de declinación. En frases como “Bada zerbait *egin beharra*” = hay precisión de hacer algo, se advierte la elisión de *-teko* en el nombre verbal; como en *biltoki* (biltzeko tokia)”. (Villasante 1974: 20).

ezagunak zaizkiguneren eredura jotzen omen dugu, horietatik zeinen antzekoen den begien aurrean dugun izen elkartua (Heyvaert 2009: 249). Jakingarriak dira, honi dagokionez, De Rijk-en hitzak (2008: 867): bi osagaien arteko erlazio semantikoa pragmatikaren argitan aztertu behar da, eta gerta daiteke erlazio semantiko jakin bat izen elkartu bakar batean aurkitzea. Dioena azaltzeko, Azkuek aipatzen duen *hodeigari* izen elkartua baliatzen du (oin-oharrean aipatu duguna). Esanahiari dagokionez, “hodeiekin zerikusia duen garia” izendatzen duen izena dela baieztatu dezakegu, ez gehiago. Euskal nekazaritzako ohituretan aurkitu beharko dugu azalpen zehatzagoa, “trumoiak uxatzearen trukean ematen den garia”. Beste batzuetan adibidetegiko testuinguruetara jo beharko dugu hitz-elkarte jakin baten oinarrian zein erlazio semantiko dagoen argitzeko.

Zailtasunak zailtasun, bi izenen arteko erlazio semantikoa hartuko dugu oinarri *Eguzki-lore* motako mendekotasunezko izen elkartuak hobeki xehatzeko. Baina ‘helburua’ erlazio semantikoa aztertzean, berariaz aztertuko ditugu “aditzetik eratorritako izena + izena” osaera dutenak, gero ikusiko ditugun arrazoiengatik. Sailkapenean hasi aurretik, halaz ere, zerbait argitu beharrean gara:

1. Batzuetan hitz elkartu berak aditzeko modu bat baino gehiago onar ditzake (Levy 1978). Erlazio semantikoak aski gertukoak direnean gertatzen da hori batez ere. Esate baterako, ‘iturburua’ eta ‘egilea’ (‘kausa’ edo ‘zergatikoa’ ere bai) ez dira horren urrutikoak: *trumoi-hotsa* uler daiteke ‘iturburua’ (“hotsa trumoitik dator”), nahiz ‘egilea’ (“hotsa trumoiak egiten du”) erlazioen arabera. Zerbaiten egilea dena horren iturburutzat har daiteke, nahiz ‘iturburu’ guztiak ez diren nahitaez ‘egile’: *arto-irin* elkartuko mugatzailea *arto* bada *irin*-aren ‘iturburua’, baina ez ‘egilea’.

Beste horrenbeste gertatzen da ‘egilea’ eta ‘jabegoa’ erlazioen artean, aldizka: *giza kultura* “kultura gizakiona da” ‘jabegoa’, nahiz “kultura gizakiok egin dugu” ‘egilea’ bietara uler daiteke. Gauzak erraztearren, ‘egilea’ ezkerreko osagaia biziduna denerako erabiliko dugu.

Gertu dauden beste bi harreman ‘gaia’ eta ‘edukia’ dira. Zerbait gai batez eginez gero, gai hori edukiko du ezinbestean gauza eginak: *porru-salda* “salda porruz egin da” ‘gaia’ eta “saldak porruak ditu” ‘edukia’ uler ditzakegu.

Ildo beretik, ‘osoa-zatia’ harremana dagoela diogunean, modu batean behintzat, onartzen ari gara ‘osoa’ den hori ‘zatiaren’ nolabaiteko jabea dela edo aldizka izan daitekeela: *oilo-luma*: “oiloaren zati bat da luma”, “oiloa lumaren jabea da”.

‘Helburua’ eta ‘edukia’ harremanetan ere antzera gertatzen da: *txori-kaiola* “txorientzako kaiola” da eta aldi berean “kaiolak txoriak izan ohi ditu” barrenean, ‘edukia’, hortaz.

2. Beste kontu bat da erlazioon emankortasuna. Gaiari buruzko bibliografiatik hasita¹⁸, oharretatik ikusiko ditugun harremanetako batzuk autore askok aipatzen dituztela (‘gaia’, ‘garaia’, ‘lekua’, ‘baliabidea’, ‘helburua’); beste batzuek, aldiz, ia ez dute oihartzunik izan (‘modua’, edo ‘-en gainean’, ‘-i buruz’). Gure azterketan ere oihartzeko gara erlazio batzuek askoz maizago baliatzen garela beste batzuek baino: esate baterako, ikertzaile guztiek aipatzen ez badute ere, ‘edukia’ euskal izen elkartu asko eta askotan adierazten dugu; ‘ariketa’ erlazioak, berriz, adibide gutxi bide ditu. Guztiarekin ere,

¹⁸ Ikus Azkarate (1990: 134-136).

azken muturrerainoko sailkapena egitea ia ezinezkoa denez gero, gure corpusean maizenik ikusten ditugunen berri emango dugu.

Beste hizkuntzetarako eginaren ildotik, euskararako ere ondokoak bereiziko ditugu: ‘iturburua’, ‘jabegoa’, ‘osoa-zatia’, ‘edukia’, ‘ondorioa’, ‘baliabidea’, ‘gaia’, ‘garaia’, ‘lekua’, ‘helburua’, ‘ariketa’.

I.5.1. ‘iturburua’, ‘egilea’, ‘zergatikoa’ (edo ‘kausa’), ‘jatorria’

Ezkerreko osagaiak, mugatzaileak, zehazten du nondik/norengandik datorren eskuinekoa, mugakizuna; nork edo zerk sortzen/egiten duen, osatzen duen eskuineko mugakizuna:

auzi eta epai arazo, foru-arazo, maitasun-arazo, eguzki-argi, izar-argi, kandela-argi, oin-arrasto, inflazio-arrisku, duintasun-auzi, hizkuntza-auzi, oinatz, langile-batailoi, elizbatzar, trumoi-danbarrada, ardi-esne, aker-euskara, eper-familia, arrantzale-giro, familia-giro, giza giro, festa-giro, ardi-gorotz, asto-gorotz, beldur-haize, erreuma-haize, hego-haize, ipar-haize, egur-hauts, ikatz-hauts, piper-hauts, aleman-herri, apez-hitz, gerrate-hondakin, kale-borroka hots, olatu-hots¹⁹, trumoi-hots, poz-ikara, artile, arrain-irin, gari-irin, eliz jai, herri-kanta, zigarro-ke, arrantzale-keinu, arrantzale-kofradia, apezpiku-konferentzia, mikelete-konpainia, abeslari-koru, Jainko-lege, arbi-lore, gerezi-lore, damu-malko, poz-malko, zikin-mantxa, haur-min, maite-min, espos-oihu, pandero-soinu, amorru-su, haize-txistu, zitroin-ur, arrain-usain, goma erre usain, izerdi eta jantzi busti usain, porru berde usain, usteldutako hosto usain, olatu hots zantzu, giltza ta sarraila-zarata, haur-zarata, ontzi-zarata, automobil edo beribil-zarrastada, eztabaida-zipriztin, platano-zumo...

Mugakizunak: bizigabeak dira aztertu ditugun guztiak. Multzo zabala osatzen dute ‘hotsen’ alor semantikoko izenek: *hots, oihartzun, oihu, soinu, zarata...*, onomatopeiak barne (*burrumba, karraska, ufa, zarrastada...*).

Mugatzaileak era guztietakoak dira: bizidunak nahiz bizigabeak, konkretuak (gehienak) eta abstraktuak. Badira bizidun zein bizigabetzat hartzen ditugunak: *aberri, eliza, herri...* Arestian esan bezala, ‘egilea’ harremana bizidunak tarteko direnean hobeki egokitzen da: *aker-euskara* “akerrek euskaraz egin” (balio metaforiko argia duena, bestalde, animaliek ez baitute hitz egiten), *mutil-jolas* “mutilek jolas egin”, *eper-kanta* “eperrak kanta egin”, *herri-kanta* “herriak kanta egin”, *arrantzale-keinu* “arrantzaleek keinu egin”, *espos-oihu* “esposek oihu egin”, *haur-zarata* “haurrek zarata egin”..., baina hainbat bizigabe ere uler daitezke era honetan: *trumoi-hots* “trumoiak hotsa egin”, *oin-arrasto* “oinak arrastoa egin”...

‘Iturburua’ erlazioa ikusi dugu mugatzailea biziduna izanik, *kofradia, konpainia, batailoi...* moduko mugakizunak dituzten elkarteetan: ‘langileek egiten/sortzen/osatzen duten batailoi’, ‘mikeleteek egiten/sortzen/osatzen duten konpainia’, ‘arrantzaleek egiten/sortzen/osatzen duten kofradia’ edo ‘abeslariak egiten/sortzen/osatzen duten korua’ gisan ulertu ditugu, alegia. Bi osagaien arteko erlazio semantikoari dagokionez, ez daude urrun **II.2.2.1** atalean aztertuko ditugun elkarteetatik.

Erlazio modu bera ikusi dugu *gerezi-lore, artile* eta *arbi-lore* motakoetan ere, ‘gereziak eman lorea’, ‘ardiak eman ilea’, ‘arbiak eman lorea’ gisa hartuaz. Baita *gari-irin, arrain-irin* eta *platano-zumo...* ere, mugatzaileak ‘irin’ edo ‘zumo’ horren iturburua zehazten duelakoan. Baina agian beste batzuei egokiagoa irudituko zaie hor ‘gaia’ erlazioa ikustea.

¹⁹ *Hots, usain, kutsu...* mugakizunetz ariko gara konparazio- eta irizpen-elkarteetan. (**II.5**).

Oinarri-oinarrian ‘iturburu’ erlazioa egon arren, erlazio modu hori metaforikoa dela erakusten dute *ahuntz-erdara*, *ahuntz-euskara*, *aker-euskara*, *beldur-haize*, *erreuma-haize* edo *egia-hots*... elkarteek.

Itxuraz bizigabea izan arren, ‘euskaldun’ adieran ulertu beharrekoa da *euskal* mugatzailea hainbat elkartetan, hala nola *euskal etnia*, *euskal arraza* edo *euskal belaun*. Beste zenbaitetan, aldiz, jatorrian duen ‘euskara’ baino ez da (eta dagozkion hots-aldaketek azaltzen dute *euskal* forma): *euskal izen*. Eta behin baino gehiagotan zaila da hitz-elkarteko mugatzailea ‘euskaldun’ adieran ala ‘euskara’ adieran hartu behar den zehaztea: *euskal mugimendu*, *euskal sentimendu*...

Bi osagaien arteko erlazio semantikoari dagokionez, berriz, zenbait hitz-elkartetan (*guraso-ondare*, esate baterako, edo *gramatika-arau*, *gramatika-lege*) ‘jabegoa’ erlazioaren arabera ere aditzeko debekurik ez dago: “ondarea gurasoek dute, gurasoena da”, “gramatikak arauak ditu”, “gramatikak legeak ditu”... *Arazo*, *auzi*, *min*... mugakizuna dutenak ‘zergatikoa’, ‘kausa’ erlazioaren arabera hobeki ulertzen dira: *maitasun-arazo* “maitasunak arazoa sortu”, *hizkuntza-auzi* “hizkuntzak auzia sortu”, *aberri-min* “aberriak mina sortu”, *haur-min* “haurrak mina sortu”...

Bidenabar, ohart gaitzen arestiko puntuan aipatzen genuen auziarekin eta berrelkarketarekin topo egin dugula horko *izerdi eta jantzi busti usain*, *usteldutako hosto usain* adibideetan: mugatzailea, determinatzailezik gabeko izen-sintagma da: [[jantzi busti]_{IS} usain]_I, [[usteldutako hosto]_{IS} usain]_I baita dagokien egitura.

Horretaz gain, ikus *izerdi eta jantzi busti usai* edo *auzi eta epai-arazo* adibideetan nola bi hitz elkartu juntatu ditugun lehen elkartuko mugakizuna isilpean gordeta (IV.2.1.1); hau da, bien mugakizuna azkenean emanda:

izerdi (usaina) eta jantzi busti usaina, auzi (arazoa) eta epai-arazoa

Kapitulu osoa eskainiko diegu (IV) bi osagaitik gorako elkarteei eta han izango dugu aukera batera aztertzeko orain, kapitulu honetan, erlazio semantiko mota batean edo bestean aipatzen ditugun egitura hauek guztiak.

Azpisail berezi batean dira kokatzekoak ezkerreko osagaia ‘jatorria’ adierazten dutenak. ‘iturburua, jatorria’ bi modutara uler bide daiteke: orain arte jaso duguna (“elatiboa²⁰”); hots, ‘mugimendu edo bilakaera batetik sortzen den zera’ gisara, eta orain aipatzera goazena: ‘leku jakin batetik sortzen den, leku jakin batekoa den zera’ gisara.

Auziaren iturria batez ere *euskal* (egun gutxiagotan *eusko*) eta *erdal* mugatzaileak dituzten hitz elkartu franko dira. Egun erabiltzen ari garen moduan, *euskara* edo *euskaldun* izenen adieratik urrundu eta, beste gabe, “Euskal Herrikoa/Euskadikoa dela, Euskal Herrian/Euskadin egina dela”... adierazteko baliatzen ari garela dirudi²¹. Alde honetatik begiratuta, ikus dezakegu berez “jatorri-izenkiei”, adjektibo jentilizioei dagokien eginkizuna bereganatzen ari dela jatorriz *euskara* izen itxuraldatua besterik ez den *euskal* osagaia²².

²⁰ Hau da, hitz elkartuko bi izenen artean ez da antzematen ‘nonbaitetik ateratzeko mugimendua’ (Bauer 2004) adierazten duen erlazioarik.

²¹ Muturreko adibiderik ez da falta gure kaleetan: *euskal sofa*, *euskal bizikleta*, *euskal hotz*...

²² “Hala ere, egia da adibideotan *euskal*-ek ia-ia izenondo ‘jentilizioen’ (*frantses*, *ingeles*, *italiano/italiar*...) balioa hartzen duela. Baina euskaraz *euskal*, *erdal* ez dira izenondo lokabeak, *euskara*, *erdara* izenek hitz elkarketan (eta eratorketan) hartzen dituzten formak baino”. Azkarate (1990: 315). Hala ere, elkartu guztien

euskal bazkun, euskal diputazio, euskal politikari, euskal populu, euskal ume (euskalduna izan ez izan), eusko baso, eusko folklore, frantses ardo, nafar mendi...

Nolanahi ere, saiatu gara *euskal* mugatzailea duten elkarteak ere bi osagaien arteko erlazio semantikoaren arabera bereizten. Beraz, ‘iturburua’ erlazioa erakusten dutenen ondoan, bestelakoak ere aurkituko ditu irakurleak ondoko sailkapenean eta adibidetegian: *euskal odol*, *euskal ohitura*, *euskal libertate*, *euskal pizkunde* edo *euskal nortasun* ‘jabegoa’; *euskal nobelari*, *euskal olerkari*, *euskal olermen*, *euskal poesia*, *euskal testu*, *euskal toponimia*, *euskal umore*... ‘baliabidea’; *euskal hiztegi*, *euskal giro*, *euskal filologia*, *euskal egun*... ‘edukia’; *euskal lur*, *euskal etxe* ‘lekua’ (Euskal Herri adiera nagusitzen denean); *euskal sen* ‘helburua’.

1.5.2. ‘jabegoa’

Mugatzailea mugakizunaren ‘jabea’ dela adierazten dugu, ‘jabe’ zentzurik zabalenean hartuta. Hau da, mugakizunak adierazten duen zera, mugatzaileak adierazten duenarena dela, “x-k duen y”. Era horretan, *bertso-doinu* ‘bertsoek duten doinu’ gisa ulertuko dugu, edo *industri indar* ‘industriek duten indarra’.

giza adimen, euskal aditz, eliz agintari, ontzi-agintari, haragi-ahulezia, errege-alaba, giza arrazoi, esposa-arropa, eliz artxibo, herri-baso, kristau-bertute, gizarte-bizitza, lore-bizitza, herri-botere, sozialista-buruzagi, bertso-doinu, soin-edertasun, kristau-egiteko, kristau-erlijio, giza eskubide, herri-etxe, euskal fede, karlista-fede, aditz-forma, euskal foru, gizagogo, herri-gogo, euskal gramatika, etsai-gurdi, aberats-haur, euskal hitz, jakitun-hizkera, industri indar, emazte-izen, herri-izen, leku-izen, apaiz-jantzi, gizon-janzkera, teknokrata-joera, urre-kolore, hizkuntza-lege, euskal libertate, alkate-makila, euskal muga, bertso-neurri, herri-nortasun, judu-odol, aitzindari-ohore, bizi-oinarri, euskal ortografia, zaldun-oski, txalupa-patroi, alargun- seme, eliz seme, laborari-seme, jentil-sinesmen, giza soin, handiki-soineko, marinel-txapel...

Era guztietako izenak ditugu erlazio honen arabeko izen elkartuak osatzen. Azpimarratzekoa da beste erlazioetan ikusten ez dugun zerbait: bi osagaiak bizidunak izan daitezkeela (*errege-alaba*, *lapur-kapitain*, *alargun-seme*...). Mugakizunak: bizidunak direnean, gehienetan ahaide-izenak dira.

Mugatzaileen kategoria dela eta, horko *sozialista*, *teknokrata*, izentzat hartu ditugu, *karlista*, *euskaldun* edo *mairu* bezala, esate baterako. Hortaz, honela aditu ditugu hitz elkartuok: “sozialistek duten buruzagia”, “teknokratek duten joera”²³...

Mugatzaileak: bai bizidunak bai bizigabeak. *Herri* mugatzailea dutenak bitara har daitezke: batzuetan bizidun garbiak dira (*herri-gogo*, *herri-nortasun*...), baina bestetan bi ulerkerak onartzen dituzte (*herri-izen*). Bizigabe garbiak badira, berriz, ohikoagoa da ‘jabegoa’ ez baina ‘lekua’ (I.5.9) adieraztea (*herri-gizon*, *herri-jai*, *herri-lapur*...). Izan ere, hemen sailkatutako hainbat, beste erlazio batean ere sailka daitezke. Esate baterako, *ontzi-agintari*, *eliz artxibo*, *gizarte-bizitza*, *txalupa-patroi*... ‘lekua’ (I.5.9) eran ere uler daitezke: “ontzian agintaria aritu”, “elizan artxiboa dago”...; bestetik, *hizkuntza-lege* (“hizkuntzak dituen legeak” ulertu duguna) ez dugu ukatzen ‘iturburua’ (I.5.1) ere izan daitekeela (“hizkuntzatik legeak

atzean *euskara* balego bezala interpretatzen ditu.

²³ Oroi honetaz gramatikan (EGLU-lab: 117) esana: “... ohartuko gara gauza bat dela —zerbait baldin bada behintzat— *sozialista alderdia* (=sozialisten alderdia) eta bestea *alderdi sozialista* (izena + adjektibo dugularik oraingoan). (...) Arrazoi berberagatik, **ekonomiko arazoak* (adjektibo + izen) gaitzetsi dugun arren, ondokook zuzenak dira, hauetan bi izen elkartu (izen + izen) besterik ez baitugu: *ekonomi arazoak*...”.

atera”...). Mugakizuna denean ‘leku’ adierakoa, uler daiteke ‘edukia’ dela bi osagaien arteko erlazioa, ‘zer-non’ (I.5.4.2): *errege-jauregi* uler daiteke ‘erregea dagoen jauregia’ dela; *kaminero-etxe* eta *guarda-etxe* ‘kamineroak edo guardak dauden etxea’ edo *euskaldun-egoitza* ‘euskaldunak dauden egoitza’, etab.

Euskal mugatzailea duten hemengoek “euskarak duen” (*euskal aditz*, *euskal gramatika*, *euskal hitz*, *euskal ortografia*, “euskarak duen aditza, gramatika, hitza, ortografia”...), nahiz “euskaldunek duten” (*euskal fede*, *euskal libertate*, *euskal nahitasun*... “euskaldunek duten fedea, libertatea, mina, nahitasuna”...) moduan ulertu ditugu.

“Konparazio- eta irizpen-ekarteetan” (II.5) aztertuko ditugun hitz-elkarteetan ere, oinarrian, ‘jabegoa’ erlazioa dago askotan. Baina oinarritzko erlazioari gailentzen zaio konparazioa. Han aztertuko ditugu, beraz, *zakur-estilo*, *hauts-kolore*, *kokolo-aurpegi* edo *karlista-fede* moduko elkarteak.

I.5.3. ‘osoa-zatia’

Itxura batean, aurrekoaren sail berezizat ere har daiteke, ‘osotasuna’ adierazten duen ezkerreko osagaia ‘zattia’ adierazten duen eskuinekoaren ‘jabetzat’ jo baitaiteke; esana dugu, hortaz, horixe dela erlazio honen funtsa: ezkerreko osagaiak ‘osoa’ adierazten du eta eskuinekoak ‘oso’ horren ‘zattia’²⁴.

Hori dela eta, hemengo izen mugakizunek meharragoa dute hitz elkartuak osatu ahal izateko bidea: *izter* izenak oso izen-mota zehatza besterik ezingo du onartu mugatzailearen lekuan; izterra duen izakia alegia. Geroxeago aztertuko ditugun *zati*, *puska*... “Zati-elkarteetako” mugakizunek (II.3.2), berriz, askoz ere aukera zabalagoa dute ia edozein izenen eskuinean hitz bat eratzeko, ikusiko dugun bezala.

Ildo beretik, mugakizun hauek, zati-elkarteetakoak bezalaxe, beste “zer” batera eramaten gaituzte, nolabait, baina ez gisa berean. Hemengo mugakizunek erreferentziatzko balioa badute berez, beste zerbaiten zattia izan ez izan. Adibideetako *izter*, *beso*, *bizar*, *hezur*... izenek izen-elkartetik kanpo ere esanahi osoa dute. Zati-elkarteetako *puska*, *zati* eta gainerakoek, berriz, ez dute halako berezko baliorik, beste zerbaitetik ezartzen du erreferentzia (ogiak *ogi-puska*-n, esate baterako); bere osagarriak. Hori islatzen du *zati* izenaren definizioan *zerbait* eta *zera* izenordain zehaztugabeak erabiltzeak: ‘zerbait haustean, ebakitzean edo banatzean gertatzen diren gauzetako bakoitza’.

Bestetik, guztiak ‘osoa-zattia’ harreman zabalean sartu ahal izanda ere —eskuineko osagaia ezkerrekoaren zattia baita kasu guztietan— hemengoak ‘jabegoa’ (I.5.2) harremanaren arabera ere uler daitezkeela esan dugu, zati-elkarteak ez bezala. Eta, kontrara, hemengoetan ez dirudi ‘edukia’ harremana adi daitekeenik eta zati-elkarteetan, aldiz, bai: *oilo-izterra* ez da ‘oiloa’, oiloaren atal bat baizik, izterrean ez dago oilorik; *oilo-puska*, berriz, bada ‘oiloa’, *puska*-ren osagaia baita, eta, hortaz, ‘edukia’ harremana ere gauzatzen dela pentsa daiteke. Zenbaitetan ‘lekua’ (I.5.9) ere ikus daiteke bi osagaien arteko harremanean: *izter-zain* bada

²⁴ Bosquek (1999: 1.2.3.4) izen “meronimiko” deitzen die hauei, hau da, unitate handiago baten zattia adierazten duten *beso*, *adar*, *oin*, *buru*, *alde*, *ertz* edo *adar* bezalakoei; eta “Zati-elkarteetan” ikusiko ditugun *pixka* bezalako mugakizunei, berriz, “zedarri-izenak” (*acotadores*). Azkenok *cuantificativo*-tzat dauzka beste izen-mota batzuekin batean, hala nola ‘neurria’ adierazten duten *kilo* bezalako izenekin eta ‘taldea, multzoa’ adierazten duten *mordo* bezalako izenekin batera. Nolanahi dela ere, egia da batzuetan bi izen-mota hauen artean muga ezartzea ez dela erraza edo era batera nahiz bestera darabiltzagula: *izpi* meronimikotzat hartzen bide dugu *argi-izpiez* ari garenean, baina zedarri-izena bide da *zalantza-izpiez* edo dihardugunean.

‘izterreko zaina’, hau da, ‘osotasuna-zatia’; baina har daiteke ‘izterrean dauden zainak’ moduan ere. Oro har, ordea, ‘osotasuna-zatia’ erlazio semantikoa hobetsi dugu hurrengo adibideetan.

abeto-adar, elorri ta lizar adar; pago-adar, olerki-ahapaldi, esku-ahur, hitz-amaiera, urte-amaiera, elor-arantza edo adartxo bat; gabi-ardatz, bezpera-arrats, larunbat-arrats, biharamun-arratsalde, jai-arratsalde, eliz atari, erloju-aurpegi, betazal, limoi-azal, platano eta kakaues azal, mende-azken, txerri-azpizun, alkandora-beso, astearte-bezpera, festa-bezpera, Santio biharamun, arto-bizar, eihera-borta, erbi-buztan, eliza-dorre, igande-eguerdi, aditz-erro, mendi-gailur, igande-gau, jai-gauerdia, arbola-gerri, antzara-gibel, jai-goiz, ortzirale-goiz, primadera-goiz, arrautza-gorringo, ahari-hanka, errotarri, Pizkunde hasiera, marrazo-hegats, arrain-hezur, berna-hezur, aza-hosto, gabi-igun, igande-ilunabar, zartagin-ipurdi, fusil-kainoi, aitzur-kirten; laia, aitzur eta aizkora kirten, matela-kosko, belaun-kozkor, otso-larru, txori-lepo, oilo-luma, ipurmami, ogi-mami, burmuin, haritz-orritxo, etxe-pareta, jaka-poltsiko, aho-sabai, emasabel, bildots-saihets, txahal-saiheski, uda-sarrera, zaldi-ule, txahal-haragi xerra, urdaiazpiko gordin xerra, izter-zain, aratxe-zango, abarka-zola, arrautza-zuringo...

Adibide ugari ditu mota honek. Mugakizun guztiak bizigabeak eta, oro har, konkretuak dira. Mugatzaile gehienak ere bizigabeak dira, baina animalien izen franko ere erabiltzen ditugu gisa honetako elkartuak eratzeko, gizakia ere tartean dela.

Merezi du ohartaraztea ‘denbora’ adierazten duten mugatzaileak ere franko aurkituko ditugula, adibideetan ikusi bezala, dela egun bateko goiz, arratsalde, arrats, etab. adierazteko; dela egun baten bezpera zein biharamuna adierazteko; dela denbora-tarte baten (urte sasoi baten) hasiera edo amaiera adierazteko...

Bezpera, biharamun direla eta, aurrerago aztertuko ditugun “*Hitzaurre* moduko deiktiko (mugakizun)en” jokamoldetik gertuago bide daude —esanahiz “beteagoak”, apika, haiek baino— gainerako “*Behi-esne* moduko *Eguzki-lore*” arruntetatik baino. *Eztei-biharamun* eta *eztei-ondo* hartzen baditugu, esate baterako, ikus dezakegu ez dagoela horrenbesteko alderik bien artean, denboraren muga zehatza alde batera utzita. Ikusi besterik ez dago bai “deiktiko” deituak bai *bezpera, biharamun* mintzagai ditugunak batez ere postposizio sintagmetan (azken batean egitura sintagmatikoetan) darabiltzagula maizenik. Haiek eta hauek hitz elkartuko buru izanik, osagarri baten premia dute; horrek ere bereizten ditu aipatuko ditugun *arratsalde, egun, gau*... ‘denbora’, ‘garaia’ adierazten duten izen “beteagoetatik”.

Bereziak dira, orobat, izen abstraktua mugatzailea duten elkarteok: *nahimen unitate, gaiztakeri unitate*:

“gaiztakeri unidade asko eta nahimen unidade gutxi” (HE35:84)

“gaiztakeri unidadeak besterik tokatu ez zaizkion kriminal gizarajo bat” (HE35:83)

Gaiztakeriak eta *nahimenak* nekez izango dute ‘unitate’-rik. ‘osoa-zatia’ erlazioa, beraz, ez da benetakoa; ez da *erbi-buztan* edo *abarka-zola* elkarteetan bezalakoa.

Mugatzaileen artean badira juntagailuz lotuak ageri diren *igande edo domeka (gau)* eta *laia, aitzur eta aizkora (kirten)* bi osagaitik gorako elkarteei eskainitako kapituluan (IV.2.1.1) berariaz aztertuko ditugunak.

Azkenik, ‘osoa-zatia’ erlazioa ikusi dugu *ale* mugakizuna duten corpuseko adibideetan:

almeja-ale, artale, baja-ale, bertso-ale, “Herria” ale, hondar-ale, kafe-ale, liburu-ale, mahats-ale, patata-ale, ur-ale, gatz-ale

Egia da adiera bat baino gehiago duela *ale* izenak; honakoak, behintzat, bereiz daitezke gure adibideetan EHk ematen dituenak kontuan hartuz: 1. Gariaren eta kideko landareen hazia (*artale*); 2 zenbait landareren hazi edo fruitu txiki biribil antzekoa (*kafê-ale*); 3 fruitua (*mahats-ale*); 4 hainbat gauzaren zati xehe biribil antzekoa (*hondar-ale*, *gatz-ale*, *ur-ale*); 5 banakoa (*almeja-ale*, *baja-ale*, *bertso-ale*); 6 liburu, aldizkari, inprimaki eta kidekoen aldaki bakoitza (*liburu-ale*); 7 aldizkariez mintzatuz, zenbaki bakoitza (“*Herria*” *ale*). Adiera-ugaritasun horren azpian, ordea, batasun-moduko bat ikusi nahi izan dugu: mugatzaileak, ezkerreko osagaiak, osotasuna adierazten duela ulertu dugu eta, ñabardurak ñabardura, eskuineko mugakizunak osotasun horren zati bat.

I.5.4. ‘edukia’: ‘zer-zerk’, ‘zer-non’, ‘zer-noiz’

Ezkerreko osagaiak eskuinekoaren ‘edukia’ adierazten du. Eskuinekoa izan daiteke, oro har, horren ‘jabea’ (‘zer-zerk’), nahiz dena delako edukia tokian (‘zer-non’) edo denboran (‘zer-noiz’) kokatzen duena. Hala ere, behin baino gehiagotan —batez ere ‘zer-zerk’ eta ‘zer-non’ dugunean—, bitara har daiteke izen elkartu bera: *bertso-bilduma* “bildumak bertsoak ditu”, nahiz “bilduman bertsoak daude”.

Bestalde, esan dugun bezala, ‘edukia’ eta ‘gaia’ erlazioak oso gertukoak dira: *arrautzopil* “opilak arrautzak dauzka”, “opila arrautzez egin” uler daitezke; beste horrenbeste esan daiteke *odol-ibai* elkarkez, “ibaiak odola darama” edo “ibaian odola dago” moduan uler daiteke, baina baita “odolez osatutako/egindako ibai” moduan ere. Bestetan, berriz, ‘helburua’ erlazioaren arabera ere uler daitezke elkartuotako batzuk: *umetoki* “umeentzako tokia”... Badira, bestalde, ‘-en gainean, -i buruz’ erlazioaren arabera ere uler daitezkeenak: *bertso-liburu* “bertsoen gainean liburua zertu²⁵”... Hauxe dugu *liburu*, *ipuin*, *bertso*, *kantu*... bezalako mugakizunak ditugunean eta *euskal* mugatzailea dugun beste hainbatetan sor daitezkeen zalantza. Baina esan dugu ‘-en gainean, -i buruz’ erlazio semantikoak ez duela oihartzun handiegirik izan beste hizkuntza batzuetan eginiko sailkapenetan. Horregatik nahiago izan dugu halako erlazio semantikoa bazter utzi eta, zalantzak zalantza eta anbiguotasunak anbiguotasun, adibide guztiak ‘edukia’ erlazioaren azpian ematea: ‘liburuak bertsoak ditu’, ‘ipuinean abereak daude’... moduan ulertuz. Seguru aski, hau da interpretazio gehien onartzen dituen izen elkartu mota, interpretatzeko korapilatsuena dena, ‘edukia’ erlazioa txoil zabala izaki.

Oso erlazio emankorra da, beraz, ‘edukia’; horrek garamatza, hain zuzen ere, arestian aipatu ditugun bi osagaien arteko erlazio-motak zertxobait gehiago sakonduz, hiru azpimultzo egitera.

I.5.4.1 ‘zer-zerk/nork’: Mugakizunak mugatzailea du, mugatzailea mugakizunaren edukia da. ‘jabegoa’ (I.5.2) erlazioaren ifrentzua:

fruitu-aberastasun, bataio-agiri, heriotza-agiri, izen-agiri, nora-agiri, poesia-antologia, euskal arazo, kondaira-arazo, lege-arazo, politika-arazo, kondaira-auzi, substratum-auzi, testu-auzi, paper-bilgo, azukre-bola, kanoi-bateria, urkabe-bertso, bertso-bilduma, kanta-bilduma, turismo-biltzar, politika-borroka, elebitasun-dekretu, jakintza-edesti, maite-eresi, sendakin-familia, kare-harri, denbora-hitz, laudorio-hitz, mendetasun eta zintzotasun-hitz eta agindu, euskal hiztegi, herri-hitz hiztegi, olerki-idazti, kultura-idea, kultura-iritzi, sorgin-istorio, euskal jakintza, etxejaun, maite-kanta, itsas kantu, ongari-kilo, potasa-kilo, euskal kontzientzia, arto-korda, baratxuri-korda, tipula-korda, olerki-kritika, bekatu eta herio lege, hil-mezu, dialektika-mugimendu, literatura-mugimendu, maite-musika, auzi-paper, bertso-paper, olerki-pentagrama, maite-poesia, gaztetasun-seinale, inflazio-teoria, kostu-teoria,

²⁵ Beste aditz egokiagorik ezean, Azkaratek (1990) darabilen hau erabiliko dugu zeinahi gisatako gertaera, jarduera, ekintza... gauzatzea adierazteko.

nazionalismo-teoria, arte-txaraka, proposamen-txosten, jende-uholde, gazur, metal-ur, arkakuso-zama; langile-premia; oro ardura...

Hauetako bat baino gehiago, aditu ditugun moduan ez ezik (“urak burdina du”, “idaztiaren edukia olerkiak dira”...), ‘zer-non’ eran ere uler daitezke: “uretan burdina dago”, “idaztitan olerkiak daude”, esan dugun bezala. Aldi berean ‘gaia’ (I.5.7) ere izan daiteke: *azukre-bola* uler daiteke “azukrea duen bola” nahiz “azukrez egina den bola” moduan; beste horrenbeste esan daiteke *arto-korda* edo *baratxuri-korda* izen elkartuez.

Bestalde, askotxok onartzen dute aditzeko modu bat baino gehiago. Esate baterako, *agiri*, *hitz*... mugakizunak dituztenak, hemengoaz gain, beste era batzuetara ere uler daitezke: ‘iturburua’ (I.5.1) (“bataiotik agiria zertzea”, “egiatik hitza zertzea”) edo, paradoxa dirudien arren, ‘ondorioa’ (I.5.5) (“agiriak bataioa / mendetasuna, zintzotasuna... zertu”, “hitzak egia / mendetasuna, zintzotasuna zertu”)²⁶. Ildo beretik, *arkakuso-zama* gisako elkarteak erraz uler daitezke ‘iturburua’ erlaziopean: “arkakusoez sortzen duten zama”...

Erlazio-mota hau, ‘edukia’, antzeman dugu, bestalde, *jakinduria*, *jakintza* edo *teoria*, *zientzia* mugakizunak dituzten hainbat elkartetan ere: *folklore-jakintza*, *hizkuntza-jakintza*, *ipuin-jakintza*, *itsas jakintza*, *folklore-zientzia*, *inflazio-teoria*... Eta baita *seinale*, *mezu*... mugakizun duten *gaztetasun-seinale* edo *hil-mezu* elkarteetan ere: “seinaleak gaztetasuna adierazten du”, “mezuak hil dela adierazten du” moduan ulertu ditugu. Halaber *arazo*, *auzi* mugakizun dituzten *kondaira-arazo*, *kondaira-auzi*, *lege-arazo*, *politika-arazo*, *substratum-auzi*, etab.

Euskal mugatzaile duten elkarte sorta bat ere badugu ‘edukia’ erlazio semantikoaren adibide: *euskal arazo*, *euskal hiztegi*, *euskal esentzia*, *euskal filologia*, *euskal jakintza*, *euskal kontzientzia*, *euskal mezenas*, *euskal ondasun*... Guztietan literalki hartu dugu *euskal* lehen osagaia ‘euskara’ izen balioan eta ulertu *arazo*, *hiztegi*, *esentzia*, *filologia*, *jakintza*... horien edukia adierazten duela (ikus I.5.1 puntuan *euskal* mugatzailea duten elkarteez esanak).

Osagaien gramatika-kategoriari behatuaz, mugakizun gehienak bizigabeak dira. Mugatzaileak ere halaxe dira. *Euskal* eta *erdal* mugatzaileak dituzten horiek hemen paratu ditugu “mugakizunak euskara / erdara du” ulerkeraren arabera.

Hemen sailkatu ditugu corpuseko *langile-premia* eta *oro-ardura* elkarteak ere, nahiz H-E/3 lanean (H-E/3, II.2.1.1.2: 58-59 / 38-39) aztertutako *jabe* edo *premia* mugakizunek osaturiko egile-elkarte sintetiko soiletatik oso gertu egon. Orduan ere esan genuen *etxe-jabe* edo *ontzi-jabe Eguzki-lore* elkarteetan sailka zitezkeela (H-E/3, 59 / 39); hau da, orain azterkizun ditugun *Behi-esne* motakoetan. Alderantzizko bidea eginez esan dezakegu hemengo *oro-ardura* eta *langile-premia* ere erraz sar daitezkeela hango ‘egile-elkarte sintetiko soiletan’. Zergatik? Onartuko bagenu *ardura* eta *premia* izenek argumentu-egitura dutela²⁷ (Grimshaw 1990) eta egitura hori elkartuaren barrenean ase

²⁶ Bistan da izen-motak berebiziko garrantzia duela, atzera ere: horko *bataio* edo *agiri* gertaera / ekintza izentzat hartzen ditugun... *Bataio* horrela hartzekotan, ‘ariketa’ erlazioan aipatu beharko litzateke.

²⁷ Egia esan, argumentu-egituraduntzat aditzak, preposizioak eta adjektibo batzuk besterik ez dira aipatzen, Azkaratek (2002: 91) jasotzen duen bezala. Alabaina, galdetzekoa da izaera predikatiboa duten hiztegi-sarrerek edo preposizioen pareko gure postposizioek ere ez ote duten argumentu-egiturarik. Ikuspegi honen alde egiten du Artiagoitiak (2011) ere “osagarria hautatzen duten izenak” bereizten dituen eta “osagarriak hiztegian zehazteko gaitasuna bigarren ezaugarri honekin [hots, izaera predikatiboarekin] lotzen da ez bairik gabe, eta esan dezakegu

dezakeela, sintetikoen eremura hurbilduko ginatke. Esan nahi da, ulertuko genuke *ardura*-ren (edo *premia* predikatuaren) argumentua —zehatz esan, barneko argumentua²⁸: ZEREN premia edo ardura den— ezkerreko izenak asetzen duela elkarteetan. Hortaz, arrazoibide honen arabera, funtsezkoena ez litzateke izango ‘egile’ ñabardura horren agerikoa izatea, argumentu-egitura izatea baizik, eta, horren ondorioz, ez legoke zailtasunik *premia* edo *ardura* mugakizunek osatutako bi elkarte horiek ere sintetikoen artean sailkatzeko²⁹. Beste horrenbeste esan daiteke juntagailuz elkartutako mugatzailea duen *ondasun* edo *langile eskasia* elkarteaz (IV.2.1.1).

Mugatzaileen kategoriari dagokionez, berezia da *nora-agiri* izen-elkartea, ez baita ohikoa galdetzaille kategoriako mugatzailea aurkitzea. Badirudi, elkarte itxura izan arren, izen elkartua baino areago perpaus laburtua izan daitekeela azken batean hemen duguna, ‘nora goazen agiria’ edo horrelako zerbait:

“Orain, beribileen ta gu geronen nora-agiriak erakutsi-bearra (HE17: 40)

Bestalde, adibideen artean ikusi ditugu mugatzailezat izen elkartua duten adibideak, *herri-hitz hiztegi*, mugatzaile juntagailuz elkartua dutenak, *bekatu eta herio-lege*, eta baita mugatzailea eta mugakizuna, biak, juntagailuz elkartuak dituztenak ere: *mendetasun eta zintzotasun hitz eta agindu*.

I.5.4.2 ‘zer-non’: Mugakizunean mugatzailea dago. Gero ikusiko dugun ‘lekua’ (I.5.9) erlazioaren atzekoz aurrerako hurrenkerakoak dira.

emazteki-alor, eleder edo literatura alor, euskal arlo, folklore-arlo, jakintza-arlo, uraska, euskal baratze, kultura-barruti, ardo-bonbilla, koinak-botila, alpagata-denda, liburu-denda, ezkil dorre, botoi-errenkada, liberal-errenkada, giza erretratu, apez-etxe, komunista-etxe, telegrafo-etxe, udaletxe, filosofia-fakultate, ardangela, txori-habia, hilerri³⁰, txakur-herri, harrobi, hilobi, telefono-kabina, erle-kaiola, pospolo-kaxa, kaputxino-komentu, xaboi eta lustre kutxa, zurgin-lantegi, eihera-larre, atun-lata, sardina-lata, arrisku-leku, erle-leku, tximista eta trumoi-leku, su-leize, bertso-liburu; erlijio-, arte- eta jakite-liburu, euskal-olerki edo poesi liburu, euskaldun-lur, patata lur, gurutze-mendi, arrain-merkatu, perretxiko-mintegi, kultur mundu, hitzontzi, jostorraz-ontzi, ur bedeinkatu ontzi, zakarrontzi, ogi-otarka, arrain-otzara, tabako-pakete, arto-soro, belar-soro, alkohol-tanke, elur-toki, lore-toki, zerri-toki, sare-txalupa, idi edo behi-uztari, sutondo-xoko, supazter-xoko, burni ta berun-zama, egur-zama, belar-zelai, urun-zorro, begi-zulo, koba-zulo, sator-zulo, sorgin-hagin zulo...

Hau da itxura batean joriena. Mugakizunak bizigabeak dira eta, espero izatekoa den bezala, ‘leku’, ‘toki’, edo ‘alor’, ‘ontzi’... adiera dute askok, nonbait kokatzeko edo zerbait edukitzeko alegia; horrek berak adierazten digu hauetako asko ‘helburua’ (I.5.10) gisara ere uler daitezkeela. Mugatzaileak, berriz, izan daitezke bai bizidunak (“etxean apaiza bizi da”, “komentuan kaputxinoak bizi dira/daude”, “errenkadan liberalak

honetan antzekoak direla, edo izan daitezkeela, izenak eta aditzak”, dioenean. Bi multzo bereizten ditu osagarriak hartzen dituzten izenen artean: erlaziozko izen arruntak eta aditzetik eratorritako izenak. Eta lehen motaren barnean, beste bost sail egiten ditu: a) izen abstraktuak; b) *irudi* izenak (*argazki*, *erretratu*, *irudi*, edo *poema*); c) erlaziozkoak diren beste izen konkretu batzuk (*arerio*, *etsai*, *jabe*, *lagun*, *nagusi*, *zale*); d) senidetasun izenak, eta e) kokapen izenak (*aitzin/gibel*, *aurre/atze*, *azpi/gain*).

²⁸ EGLU-lab. lanaren araberrako terminologia darabilgu.

²⁹ Antzeko zerbait pentsa al daiteke *afari*, *bazkari*... mugakizunak dituztenez? Hau da, horrenbesteko alde ote dago *bildots-afari*-ren eta erabat “ekintza elkarte sintetikatuzat” jo genuen *zikiro-jate*-ren artean? Berriz ere, izen-moten eta hauen ezaugarrien azterketa xehearen premia aldarrikatu beharrean gara.

³⁰ *Hil* mugatzailea duten hitzok ezinbestean izen moduan (“hilen herria”, “hilen hobia”...) ulertu behar ditugu; alegia, bestetan gerta daitekeen aditzoinaren eta izenaren arteko aukerarik hemen ez dago, *Jarleku* motaren araberrako irakurketa zaila (ezinezkoa?) da eta: **“hiltzeko herria, hobia”*, edo **“herrian, hobian hil”*... (Ik. H-E/3: 85-86 / 65-66).

daude”...), bai bizigabeak (“otzaran arrainak daude”, “askan ura dago”...). Eta azken hauen artean, gehienak izen zenbakarriak diren arren, zenbakaitzak ere badaude (*arrisku-leku, kultura barruti...*). Bizidunak direnean, aldizka, ‘jabegoa’ tartean dela ere uler daiteke: “etxeak apaiza barruan du”, nahiz, “apaiza etxearen jabea da”. Edo ‘iturburua’: “liberalek osatzen duten errenkada”...

Erlazio semantikoaren arteko gertutasunaren harira, *mendi-kate, alienatu-ilara, autobus-ilara* edo *arerio-koluna* gisako elkarteak erraz uler daitezke ‘iturburua’ erlaziopean: “alienatuek sortzen/osatzen duten ilara”, “arerioek osatzen duten koluna”...

Balio metaforikoa du *hitzontzi* elkarteak, ez baitu “hitzak sartzeko ontzia”, “hitzak dituen ontzia”... adierazten, baizik “hitz ugari egiten duen pertsona”. Hala ere, atal honetan sailkatu dugu.

Aipamen berezia merezi dute *zulo, txulo* mugakizun duten elkarteek, beste hainbatetan bezala, mugakizun beraz erlazio semantiko desberdinak nola gauza daitezkeen erakusten dutelako. Horietako batzuk ‘edukia’ erlaziopean sailkatu ditugu —*lanperna-zulo, arrain-zulo, begi-zulo, erreka-zulo, hagin-zulo, istinga-zulo, leize-zulo, tunel-zulo...*— Aurrerago aipatuko ditugun *lur-zulo, haitz-zulo...* elkarteek, berriz, justu alderantzizko erlazioa gauzatzen dute: “lurrean, haitzean... zuloa dago” (I.5.9). Beste batzuetan, aldiz, hala nola *sator-zulo, kainonazo-zulo* elkarteetan, ‘iturburu’ (I.5.1) erlazioa ikusi dugu, “satorrek/kainonazoez eginiko zuloa” alegia. ‘Osoa-zatia’ moduan ulertu ditugu *belarri-zulo, ipur zulo, edo sudur-zulo*. Beste batzuk, azkenik, —*elur-zulo, karta-zulo*—, ‘helburua’ sailean kokatuko ditugu: “elurra gordetzeko zuloa, kartentzako zuloa” aditu dugulako³¹ (I.5.10).

Azken ohar bat mugatzaileen osakeraz: hemen ere erraz aurkituko ditugu juntagailuz elkartutako mugatzaileak —*xaboi eta lustre kutxa; erlijio, arte eta jakite-liburu; tximista eta trumoi-leku...*—; aldi berean hitz elkartu direnak, *jostorraz-ontzi*; edo [izen + izenondo³²] osakerako mugatzaileak, *ur bedeinkatu ontzi*.

I.5.4.3 ‘zer-noiz’: Mugakizunaren sasoian mugatzailea dago, egin da... Geroko ‘garaia’ (I.5.8) erlazioaren alderantzizkoa.

errepublika-denbora, gazte-denbora, gerra-denbora, haur-denbora, euri-denboraldi, astegun, atake-egun, barkamen edo pekamen egun, barau-egun, erromeria-egun, eztei-egun, euskal egun, feria-egun, opor-egun, sosegu-epe, alkatetza-garai, krisi-garai, sorgin-batzar garai, ilargi-gau, elur handi goiz, urre-mende, bakardade-memento, haurgintza-momentu, behar-ordu, heriotza-ordu, lan-ordu, negu-parte, borroka-prozesu, arto-urte, elur-urte, ezkur-urte, inflazio-urte...

Mugakizun bizigabeak ‘denbora’ adierazten du era batera edo bestera: *denbora, egun, ordu, sasoi, urte...* Mugatzailea bai biziduna bai bizigabea izan daiteke. Mugakizuna

³¹ *Etxezulo, amazulo* eta gisakoen *zulo* bestelakoa da, adjektiboak eratzen ditu. *Kalezulo, etxezulo* etab. ere bereziak dira: itxura guztien arabera, hor *zulo* ez da elkartuaren mugakizuna, *kalezulo* ez da ‘zuloa’, ‘kalea’ baizik eta bestetik, ñabardura semantikoak besterik ez bide dizkio eransten ezkerreko osagaiari, dela gutxiespenekoa, dela adierazkortasuna, atzizki handigile-txikigileek egiten duten gisara.

³² Hainbat gramatika, hiztegi eta ikerlanetan (HE/1, HE/3, HE/4 lanetan, Hiztegi Batuan, EGLU-lab.-ean, Ibon Sarasolaren hiztegietan...), *izenondo* terminoa erabili izan da eta erabiltzen da izenaren eskuinean kokalekua duen adjektiboa izendatzeko. Ez dute, baina, ikertzaila guztiak egoki ikusten kategoria izendatzeko *izenondo* erabiltzea (ik. Artiagoitia (2002), Sareko Euskal Gramatikan “[Adjektiboa, izenondoa, izenlaguna](#)”). Guk hemen kategoria izendatzeko *adjektibo* erabiliko dugu eta izenondo terminoari eutsiko diogu adjektiboaren kokalekuaz ari garenean batik bat.

‘denbora’ adierakoa izanik, ‘ariketa’, ‘jarduna’ adierako mugatzaileek osatzen dituzten elkarteak beste erlazio semantiko baten pean aztertuko ditugu (I.5.11).

Bestalde, berriz, *saio* mugakizuna dutenak ‘gaia’ harremanaren bitartez ere azal daitezke: “bertsoez saioa zertu”, “dantza eta kantaz saioa zertu”... Mugatzaile bereko *bertso-despita* eta *bertso-festa*, berriz, ‘baliabidea’

Aurrekoetan bezala, hemen ere ez zaigu falta bi osagaitik gorako elkarerik: *sorgin-batzar garai*, *aizkora-joko egun*, *euskal pizkunde egun*, *karlista gerra denbora*; *barkamen edo pekamen egun*, *mehe eta baraur egun*...

I.5.5. ‘ondorioa’

Nolabait esan, lehen azertu dugun ‘iturburuaren’ (I.5.1) ifrentzua da. Alegia, ezkerreko osagaiak orain eskuinekoaren ondorioa edo emaitza adierazten du: *esne-behi* da adibide paradigmaticoa. ‘edukia’ harremana ere suma daiteke hainbat adibidetan; mugakizunak mugatzailea sorrarazi, egin... badu, sortu duen hori bere edukia izan daiteke. Esate baterako *fabrika*, *industria*, *ola* mugakizunak ditugunean, *oihal-fabrika* bada, fabrikaren badago oihala. Bestalde, maiz, ‘helburua’ (I.5.10) erlazioa ere adi daiteke osagaien artean: *argi-zuzi*: “zuziak argia ematen du” / “zuzia argia emateko da”, *irin-fabrika* “fabrikak irina egiten du”, “fabrika irina egiteko da”... Izan ere, fabrika irina egiteko bada (‘helburua’), normala izango da fabrikaren irina egitea eta, beraz, hein batean, fabrikaren ‘emaitza’ irina izatea.

samin-agur, beldur-amets, olio-aran, fruitu-arbola, intxaur-arbola, sagar-arbola³³, musika-banda, soinu-banda, esne-behi, amodio-belar, umore-bertso, sagardo-dolare, elur-ekaitz, esperantza-ele, barre-erreturatu, indar-etxe, kukurruku-eztul, irin-fabrika, kartutxo-fabrika, kontadore-fabrika, oihala-fabrika, porlan-fabrika, irri-gizon, zeta-har, argi-harri, arbi-hazi, arto-hazi, liho-hazi, maitasun-hazi, hileta-hots, zezin-idi, argi-indar, elektrika-indarrola, petrolio-industria, amodio-iturri, argi-iturri, esne-iturri, gaitz-iturri, jakinduria-iturri, poz eta negar-iturri, txakolin-iturri, artizar, esklabo-izpiritu, herio-kolpe, literatur kreazio, trumoi-laino, ur-laino, burdin meatze, su-mendi, bizi-odol, burdinola, indar-ola, justizia-palazio, euri-seinale, indar-su, argi-zuzi...

Merezi du bereiz aipatzea hemen sailkatu dugun *kukurruku-eztul* elkarte (euskaraz *zakur-eztul* ere esaten zaiona); eztul egitean *kukurruku* moduko bat egiten dela ulertzen badugu, ‘emaitza’ izango da bi osagaien arteko erlazioa. *Esklabo-izpiritu* elkarteari dagokionez, berriz, testuinguruak laguntzen digu “esklabo izatera garamatzen izpiritu” moduan ulertzen:

“Esklabo izpiritua erran nai baita esklabotzen duen izpiritua” (EJ71: 32)

Bestalde, hemen sailkatu dugu *hileta-hots* ere, honela ulertu dugulako: “hotsak hileta izango dela adierazten du”³⁴; nahiz eta beste testuinguru batzuetan bestelako interpretazioa izan dezakeen, adibidez ‘iturburua’: “hiletak sortzen duen hotsa”, ikusi ditugun beste *hots* batzuen gisa.

³³ *Arbola*, *landare*, *zuhaitz* mugakizunak dituztenak sumpsumtiboetan ere aipatuko ditugu. (II.6), Euskaltzaindiak eginiko sailkapenari jarraiki (H-E/4: 11.2.3). Baina, dagokion atalean esango dugun bezala, bi osagaien artean hiponimia erlazioaz bestelakoa izateak zilegi egiten du *sagar* eta *arbola* edo *porru* eta *landare* izenen artean bestelako erlazio semantikoak atzematea.

³⁴ “Maiz entzuten dira gure artean hileta-hotsak; badirudi udazkeneko hotzikara sentitzen dugula gorputzean” (HE27, 304).

Mugakizunak bizigabeak dira (*irri-gizon* “irria sorrarazten duen gizona”, “bufoia” eta *esne-behi* kenduta) eta mugatzaileak ere bizigabeak izan ohi dira³⁵.

Bi osagaitik gorako elkarteak ere baditugu, nahiz beste erlazio semantiko batzuetan bezain ugariak ez izan: *poz eta negar-iturri*, *sagardo-dolare*...

I.5.6. ‘baliabidea’

Eskuineko osagaia zerez baliatuta, zein baliabidez ‘zertzen’ den adierazten du ezkerrekoak.

esku-aldaba, ahari-apustu, idi-apustu, lastargi, amuarrain, olio-argi, batel-arrain, esku-arrantza, esku-bonba, ezpata-dantza, gona-dantza, danbolin-dantza, bertso-despita, haize-errota, esku-eskailera, aho-euskara, bertso-festa, idi-gurdi, zalgurdi, eskutitz, aho-hizkera, esku-idazki, arraun-ingar, aizkora-joko, hitz-joko, karta-joko, pilota-jolas, begi-keinu, aitzur-kolpe, burrunzali-kolpe, ezten-kolpe, diru-laguntza, buru-lan³⁶, eskulan, belar-sega lan, lurrin-makina, haize-oihal, bertso-saio, dantza-saio, ingar-saioesku-tresna, ganadu-txapelketa, txakolin-txapelketa, aizkora-ukaldi, alkabuz-ukaldi...

Mugakizunak: bizigabeak, ia guztiak. Horietako asko mugimendu bortitzekin, kolpeekin zerikusia dutenak; halakoetan mugatzaileak kolpe edo mugimendu bortitz hori zerez egin den adierazten du garbi. Beste batzuek ‘joko’arekin dute zerikusia —*apustu, joko*— edo baliabide batez baino gehiagoz egin daitezkeen *dantza, partida*, eta abarrekin.

Mugatzaileak: gehienak bizigabeak, baina bizidunik ere bada, animalia-izenak batez ere: *ahari-apustu, idi-apustu* edo *ganadu-txapelketa*, ahariak, idiak edo ganadua baitira apusturako edo txapalketarako baliabideak (horrela ulertu dugu, behintzat). Kasuren batean edo bestean (*haize-oihal, haize-errota, lurrin-makina*) bizigabeak izanik ere, nolabaiteko mugimendua eragin dezaketela sumatzen dugu. Hauek guztiak ‘egilea’ erlaziotik gertu egon daitezke. Badira maiz ageri diren mugatzaileak, hala nola *esku, begi, mailu, pilota*... goraxeago aipatu ditugun mugakizun-klaseekin erraz elkar daitezkeenak ‘baliabidea’ erlazioa adierazteko.

Euskal, erdal mugatzaileak dituzten hainbatek ere hemen sartzekoak dirudite, “euskaraz / erdaraz baliatuz dena delakoa zertu” ulertuta. Mugakizunak bai bizidunak bai bizigabeak izan daitezke:

euskal agerbide, euskal aldizkari, euskal artikulua, euskal autore, euskal bertso, euskal editorial, euskal egunkari, euskal egutegi, Euskal Herria, erdal idazle, euskal idazle, euskal ikastola, euskal intelektual, euskal ipuin, erdal irakasle, erdal itzulpen, euskal izen, euskal kultura, euskal liburu, euskal liburugintza, euskal literatura, erdal olerki, euskal olerki, euskal saio, erdal testu, euskal testu...

I.5.7. ‘gaia’

Ezkerreko osagaiak adierazten du eskuinekoa zertaz, zein gaiz egiten den.

kimika-abono, mahats-ardo, sagardo, zimitz-armazoi, odol-bafada, su-bola, haize-bolada, urre-botoi, berun-ezkur, zur-ezpata, egur-gabila, marfil-gaztelu, burdin haga, kare-haitz, burni-hari, harresi, malko-ihintz, elur-izara, arto-jaki, esne-jaki, landare-janari, luma-jantzi, euri-jasa, argizari-kandela, izotz-kapa, odol-kolpe, diru-kopuru, magurio-krema, bakailao-kroketa, burdina-kutxa, algodoi-laino, hondar-mahai, harmaila, zur-mailu, elur-maindire, lizar-makila, mizpira-makila, elur-maluta, gerezi-marmelada, mertxika-marmelada, hodei-muilo, belar-olatu, lurrontzi, zur-ontzi, arto-opil,

³⁵ Corpusean ez zegoen Koldo Mitxelena *txoro-fabrika* bitxia da alde horretatik, mugatzailea biziduna baita: “Zinema amets-fabrika izan daiteke, norbaitek deitu zuenez, baina ez du horrek esan nahi, nik uste, txoro-fabrika izan behar duenik nahitaez”. (Mitxelena 1957: 172).

³⁶ *Lan* mugakizunaz eratuak “Sumpsumtive” motan aztertuko ditugu. (II.6).

aran-pattar, tela-pieza, hari-pilota, paper-plama, tabako-razio, baba-salda, oilo-salda, otarrain-salda, porrusalda, ahate-saltsa, intxaur-saltsa, piper-saltsa, burdin sare, ile-trentza, esperantza-uhin, burdin uztai, egur-zama, elur-zaparrada, kaka-zipriztin, burni-ziri, egur-ziri, su-ziri, berakatz-zopa, baratzuri-zopa, oilo-zopa, hartzubi, arrain-zuku, haize-zurrunbilo...

Hauetako asko arestian aipatutako ‘edukia’ (I.5.4) erlazioaren arabera ere uler daitezke: *diru-kopuru*, *egur-gabila* edo *egur-zama* uler daitezke, hemen egin bezala, “diruz osatutako kopuru”, “egurrez osatutako gabila” moduan, baina baita “kopuruak dirua du”, “kopuruan dirua dago”, “zamak egurra du”, “zaman egurra dago” gisa. Beste horrenbeste esan daiteke eguraldiarekin, naturarekin zerikusia duten mugatzaileek osatzen dituzten elkarteetan: *euri-jasa*, *elur-zaparrada*, *haize-bolada*, *haize-zurrunbilo*, *hodei-muilo*, *olatu-bolada*... Erraz uler daiteke bi osagaien artean ‘edukia’ erlazioa dagoela. Beste batzuk, berriz, ‘iturburua’ erlaziopean (I.5.1) ere sailka zitezkeen: “garagarretik ardoa zertu”, “lizarretik/mizpiratik makila zertu”... Benetako ‘gaia’ ez izan arren, metaforikoa baizik, hemen sailkatu ditugu *dirditz-uztai* eta *urre-eztei* ere. *Gezur* mugatzailea duten *gezur-ardo*, *gezur-aska*, *gezur-lili*, *gezur-min* edo *gezur-ile* ere hemen sailkatu ditugu “gezurrezko ardoa”, “gezurrezko aska” adierazten dutelako (benetakoa ez dela, alegia) eta, alegiazko balioan izanik ere, *burdin barra* “burdinezko barra”-ren parekotzat hartu ditugulako.

Mugakizunak bizigabeak eta konkretuak dira. Mugatzaileak ere, oro har, hala dira. *Bakailao*, *otarrain*, *arrain*... bizidunak izan arren, halako elkarteetan doazenean hiztunak janarizat eta ez animaliatzat hartzen dituelakoan gaude.

Azkaratek (1990: 254) azpimarratzen du denek ez dutela parafraasi-mota bera onartzen: *suzko bola*, *burdinazko uztaia*, *harrizko hesia* bai, baina **porruzko salda*, **baratzurizko zopa* edo **ahatezko saltsa* modukorik ez dugu egiten. Deigarria da parafrasia onartzen ez dutenak janarien alorrekoak izatea.

I.5.8. ‘garaia’

Zabal esanda, mugakizuna noiz gertatzen, “zertzen” den, zein garaitan, adierazten du mugatzaileak.

bijilia-afari, Gabon-afari, bedats-aire³⁷, gau-amets, Erdi Aro, udaberri-arrosa, arratsalde-askari, eztei-bazkari, jai-bazkari, bukaera-bertso, Pazko-bildots, arrats-dei, uda-egun, Gabon-enbor, Olentzero-enbor, hileta-eresi, gau-eskola, uda-euri, argi-ezkila, ilun-ezkila, gari-eztei, bataio-festa, negu-gau, Mendekoste-gerezi, goiz-haize, sarrera-hitz, uda-ikastaro, gau-itzal, Korpus-jai, su-kanpai, gabon-kanta, gau-klub, uda-lore, goiz-meza, argi-oilar, hileta-ospakizun, Gabon-sari, urte-sari, jai-soineko, Donibane-su, San Joan su, gautxori, negu-udare, udaberri-uhin...

Mugakizunak bizigabeak dira, balio metaforikoa duen *gautxori* izan ezik.

Mugatzaileak: izen bizigabeak dira guztiak, *Olentzero*, *San Joan*, *Donibane* ez baititugu hor biziduntzat hartzen, urte-saso baten adierazletzat baizik. Arruntak dira gehienak, baina bereziak ere baditugu: aipatu berri ditugunak, besteak beste.

Esanahiari dagokionez, mugatzaile askotan ikus dezakegu ‘denbora’, ‘une’ adiera: halakoak dira *negu*, *gau*, *goiz*, *urte*, *arrats*... Beste batzuetan mugatzaileak berez halakorik ez izan arren, “mugatzaileak adierazten duena gertatzen denean” moduan ulertzen dugu

³⁷ Hau benetako ‘airea’ da, ez ‘antza’. Bestelakoaz “Konparazio- eta irizpen-elkartek” atalean ariko gara. (II.5).

mugakizunari ematen dion xehetasuna: *gari-eztei* “garia biltzean egiten den ezteia” izango da; *su-kanpai* “sua denean jotzen den kanpaia”; *komunio-soineko* “komunioa egitean janzen den soinekoa”, etab.

Batzuetan, ‘garaia’ erlazioak ez ezik, beste erlazio batzuek ere azal ditzakete hemengo hainbat izen-elkarte: ‘helburua’ (I.5.10), *meza-liburua* “mezetan erabiltzeko liburua”, *su-kanpai* “sua dela adierazteko kanpaia”, *komunio-soineko* “komunioa egiteko soinekoa”; ‘ariketa’ (I.5.11), *ezkontza-kantu* “ezkontzean kantua zertu”... Hau gertatzen da batez ere mugatzaileak berak nolabaiteko jarduna, ekintza, gertaera... adierazten duenean.

Egia da ez direla ‘garaia’ adierazten duten izen bakarrak, hortxe ditugu, urrutirago gabe, *arrats*, *arratsalde*, *egun*, *gau*, *goiz*... lehen ikusi ditugunak, baina, batez ere ‘edukia’ erlazioan ‘zer-noiz’ (I.5.4.2) —*feria-eguna* “egun horretan feria izaten da”— edo ‘osoa-zatia’ erlazioan³⁸ (I.5.3) —*jai-arratsaldea* bada ‘jai’ osoaren atal edo zati bat— ulertzeko modukoak bide ziren. Oraingoak nekez uler daitezke horien modura.

I.5.9. ‘lekua’

Hemen, berriz, non, zein tokitan ‘zertzen’ den mugakizuna adierazten du mugatzaileak.

etxe-abere, Ipar-Afrika, artxibo-agiri, herri-aguazil, mendi-ahuntz, mendi-aieka, korta-aitzur, Hego-Amerika, Ipar-Amerika, itsas anaia, muga-ate, itsas bainu, infernu-batzar, baserri-bazkari, baso ta solo behar, uztar-behi, erdibide, kokots-bizar, baserri-bizitza, familia-bizitza, itsas bizitza, itsas borroka, kale-borroka, esku-burdina, bizkai dantza, gizarte-erlazio, horma-erloju, mendi-ermita, auzo-eskola, herri-eskola, ezker-esku, iturretze, kale-etxe, landetxe, mendi-etxe, mandeuli, Hego-Euskadi, bizkai euskara, gipuzko euskara, plaza-festa, izkribu-fetxa, herri-gaztedi, eliz gela, mundu-gudu, mendi-gurutze, matrail-hagin, eskuin-hanka, mugarri, sepultura-harri, itsas herri, itzal-herri, kosta-herri, mundu-herri, liturgia-hitz, atzerri-hizkuntza, estatu-hizkuntza, eliz hobi, harri-idazki, herri-idi, uztar-idi, lepo-ile, itsas indar, ate-ispilu, Hego-itsaso, Ipar-itsaso, kale-janzkera eta ohitura, itsas jeneral, kale-jira, eliz kanta, eliz kantari, auzo-katu, fabrika-langile, basa lapur, herri-lapur, itsas lapur, mendi-lapur, itsas lapurreta, mahai-leku, eliz liburu, hilerri-lili, korta-lohi, eliz lur, eliz mahai, eskola-maisu, landa-maisu, ontzi-maisu, esku-makila, mendi-malkar, ate-morro, eskumuin, bide-muino, ipar-Nafarroa, itsas neska, etxe-oihal, itsas oihal, itsasontzi, ur-ontzi, eliz otoitz, udal-otsein, lur-paradis, eliz petril, lepo-soka, ontzi-soka, etxe-tresna, mendi-txabola, ur-txakur, buru-txapel, ibai-ur, itsas ur, zingira-ur, baserri-zakur, baso-zelai, sabel-zorri, baso-zuhaitz, oihan-zuhaitz, haitz-zulo, harkaitz-zulo, lur-zulo...

Adibide ugari ditu erlazio honek, nahiz batzuek aipamen berezia merezi duten, adibidez *mintzaira-ohitura* izenak (“mintzairen artean dauden ohiturak” adieran ulertu duguna) eta esanahi ihartua duen *plazagizon* elkarteak, azken hau ez baita “plazan aritzen den gizona” besterik gabe, baizik EHk ematen duen definizioa aintzat hartuaz, “jendaurrean edo jendartean askotan aritzen eta trebeki moldatzen den gizonezkoa”.

Mugakizunak era guztietakoak dira: bizidunak, bizigabeak, konkretuak (gehienak), abstraktuak... Mugatzaileei dagokienez, espero izatekoa den bezala, asko dira berez ‘lekua’ adierazten duten izenak. Guztiak bizigabeak, *mandeuli* izen-elkarteko *mando* izan ezik; “mandoen inguruan dabilen euli” moduan ulertu dugulako hemen sailkatu duguna.

Osagaien arteko erlazioa semantikoari dagokionez, ‘jabegoa’ (I.5.2) erlazioan aipatu ditugun batzuk hemen ere koka daitezke, esana dugun bezala: *eliz artxibo*, *gizarte-bizitza*... “elizan artxiboa dago”, “bizitza gizartean egiten da”... hartuta. Eta, alderantziz, hemen sartu

³⁸ Honenbestez ez dugu esan nahi erlazioa beti bi hauetako bat denik. Esate baterako, *San Joan eguna*, *Gabon gaua* aposiziotzat joko genituzke.

ditugunetako bat baino gehiago —*etxe-tresna, eliz liburu, eskuburdina...*— ‘helburua, zertakoa’ erlaziopean ere sailka zitezkeen.

Basa mugatzailea ‘lekua’ adieran hartu dugu beti; alegia, jatorrizko adieran mugakizunari ‘non/nongo’ zehaztapena ematen diola ulertu dugu, eta berdin egin dugu *larre* mugatzailea duten *larre-behi, larre-behor, larre-elorri* edo *larre-zerri* elkarteekin ere. *Mugarri, muga-ate* (‘aduana’), berriz, “mugan dagoen harria, atea” aditzeko moduaren ondoan, “atea / harria muga da” atribuziozkotzat ere jo daitezke. Bestetan ere badugun (*lepo-soka*: “lepoan jartzeko, leporako soka”...) ‘helburua’ (I.5.10) erlazioaren arabera ere bai: “muga egiteko harria / atea”...

‘egilea’ eta ‘ekintza’ adierako *lapur, lapurreta* mugakizuna duten arestiko adibideok (*basa lapur, herri lapur... itsas lapurreta*), berriz, hemen dira kokatzekoak eta ez elkartu sintetikoen artean (HE/3, II), ezkerreko osagaia ez baita eskuinekoaren osagarri —ez du zehazten zer lapurtzen duten (lapurrak ez du basoa, herria... lapurtzen)—, modifikatzaile baizik, non gertatzen den dena delakoa adierazten du. Honek guztiak berriz ere agerian jartzen digu hitz elkartuen interpretazioa ez dela beti-batekoa.

‘Lekua’ erlaziopean sailkatu ditugun *amets-herri* eta *amets-amore* izenek badute, hein batean, ‘gaia’ (I.5.7) erlazioa aztertzean aipatu ditugun *gezur* mugatzaileaz osatutako *gezur-aska, gezur-ardo* edo *gezur-min* elkarteetan antzik: azken hauek “gezurrezko aska/min/ardo...” gisa ulertzen ditugu eta lehenak, berriz, “ametzeko herri edo ametzeko amore”, “ametzetan ageri zaizkigun herri/amore” moduan. Alegiazkoak dira batzuek eta besteak, ez egiazko ‘gaiak’ edo ‘lekuak’.

Bereiz aipatzekoak dira izen bereziak eta puntu kardinalak adierazten dituzten mugatzaileak. *Bizkai-dantza, gipuzko euskara, bizkai euskara, Huitzi-haur* aski bazterreko adibideak (garai jakin batekoak eta autore gutxirenak) besterik ez ditugu. “Bizkaian egiten den dantza, euskara” edo “Gipuzkoan egiten den euskara” ulertu dugulako kokatu ditugu hemen. *Ipar Afrika, Hego Amerika...* bestelakoak dirudite: ez dakigu noraino den egokia “iparrean / hegoan dagoen Afrika, Amerika...” (‘lekua’ erlazioak eskatuko lukeena, hain zuzen ere) ulertzeko modua; “Afrikaren iparra, Amerikaren hegoa...” adieratik gertuago dagoela dirudi.

Aipamen berezia egin diegu *zulo/xulo* eta *zoko/xoko* mugakizun dituzten elkartei I.5.4.2 puntuan, eta han esan dugu horietako batzuetan ‘lekua’ erlazioa antzeman zitekeela:

ate-xoko, ate-zulo, buru-zulo, denda-zoko, esku-zulo, etxe-xoko, etxe-zoko, etxe-zulo, ezpain-xoko, ganbara-txoko, haitz-zulo, harkaitz-zulo, harri-zulo, horma-zulo, kafe-zulo, kaiola-zoko, kale-zulo, koartel-zulo, labe-zulo, leiho-zulo, lur-zulo, meazulo, mendi-xoko, mendi-zoko, mendi-zulo, ostatu-xoko, paper-zoko, pareta-xoko, taberna-zulo, teilatu-zulo, ukuilu-txoko, ukuil-zoko...

Guztiak ‘lekua’ erlaziopean sailkatu ditugun arren, eta, beraz, “buruan, atean, dendan, eskuan, horman, kalean, labean, leihoan... dagoen zulo/zoko” interpretazio orokorra eman diegun arren, aski dugu OEHra jotzea jabetzeko ñabardura bat baino gehiago dutela mugakizun horiek. ‘Irekidura’, ‘sakonunea’ da *zulo* izenaren oinarriko adiera, hemengo adibideetan ikus dezakeguna; adiera bereko mugakizuna duten beste elkarte asko, berriz, ‘gaia’ erlazioan aztertu ditugu (I.5.4.2), eta bakar batzuk ‘helburua’ (I.5.10) erlazioan ere aurkituko ditugu. ‘Zenbait animalien babesleku edo gordeleku’ adierako *zulo* mugakizuna duten elkarteak ‘gaia’ erlazioan eta ‘iturburu’ erlazioan ikusi ditugu. Bada, ordea, beste adiera bat *kale-zulo, kuartel-zulo* edo *kafe-zulo* adibideetan ageri dena eta OEHk horrela definitzen

duena: “(Ref. a una habitación o estancia subterránea u oculta, a un cuarto o lugar pequeño y oscuro o en malas condiciones, a una vivienda de un pueblo o ciudad en contraposición a la situada en la montaña; tbn. como segundo miembro de compuestos, añadiendo un matiz peyorativo al lugar referido). “Empléase también esta voz en el sentido de “rincón”. Horrelakoetan “kalea zuloa da”, “kafea zuloa da”, atributu elkartzat (**H-E/3, IX.1: 99 / 79**) ere har daitezkeela dirudi **I.5.4.2** puntuan esan dugun bezala *kalezuloa* ez da ‘zuloa’, ‘kalea’ baizik, ustezko mugakizunak ñabardura semantikoak eransten baitizkio ezkerreko osagaiari. Horixe du eginkizun bakarra.

I.5.10. ‘helburua’, ‘norentzakoa’, ‘onuraduna’

Zertarako, norako, norentzat... den mugakizuna adierazten du mugatzaileak. Adibide asko eta asko ditu erlazio honek. Lehenik eta behin atal honetakoak beste izen elkartu mota batekin lotu behar ditugu, *Jarleku* motakoekin (**H-E/3, XI.: 83-94 / 63-74**), hain zuzen; izan ere, mota hau, azken batean, *Eguzki-lore* motaren azpisail bat da, mendekotasunezko izen elkartuak dira: ezkerreko osagaiaren, mugatzailearen kategorian datza aldea, haiek “aditzoina + izena” modukoak izaki. Lotura hemen egiteko arrazoia honakoan datza:

Bi osagaien arteko erlazio semantikoari dagokionez, ‘xede’, ‘zertakoa’ adierazten du mugatzaileak adibide gehienetan, izen mugakizuna ‘zertako’ den alegia. (**H-E/3: 86 / 66**).

Lotura hau are eta argiagoa gertatuko da mugatzailearen kategoria dudakoa duten hainbat adibidetan; esan nahi da mugatzailea bai izentzat bai aditz eratorriaren ointzat edo aditz-esapidearen osagaia den izentzat har daitekeenetan (**H-E/3: 84-85 / 64-65**). Har dezagun *barre-aldizkari*: “aldizkaria barrea sortzeko da” ulertuta ere, duda egin daiteke mugatzailea *barre* izen hutsa den edo *barre egin / eragin* aditz-esapidearen osagaia. Bestalde, mugatzaileak (aditzetik eratorritako) ekintza-izenak (“izenkiak”, **H-E/3: 86 / 66**) dituztenek bereiz aipatzekoak dirudite, ikusiko dugun bezala.

herri-agindu³⁹, barre-aldizkari, itsasargi, lan-arau, ortografia-arau, frailedi-arau, herri-araudi, bazka-arbi, gudu-arma, bazka-arto, ohe-atorra, ziri-bertso, mendi-bota, turismo-bulego, su-burdina, talo-burdina, borroka-dei, irrada-dei, meza-dei, otoitz-dei, oturuntz-dei, meza-diru, mozkor-diru, kristau-doktrina, jainko-edari, korrale-egur, su-egur, borroka-ele, eskapu-entsegu, diru-erakunde, giza eredu, bazka-erremolatxa, eliz erropa, haur-eskola, irakasle-prestakuntza eskola, auzi-etxe, ejerzizio-etxe, kultura-euskara, batzar-gela, zinema-gidoi, komentu-giltza, oinaze-gogo, herio-gorputz, iraultza-gudu, irrati-hari, bataio-harri, proba-harri, txiskero-harri, sudur-hauts, esker-hitz, jakintza-hizkuntza, kultura-hizkuntza, borroka-indar, haur-ipu, giza irakaspen, bakardade-irrits, emazte-irrits, zorion-irrits, iraultza-itxaropen, lohasma-izpiritu, sabel-jai, azeri-janari, ohe-jantzi, erdal joera, eliz kale, propaganda-kanpaina, haur-kanta, dantza-kantu, txibia-korain, haur-kotxe, bidaia-kutxa, jantzi-kutxa, bizar-labana, bazka-landare, eskularru, kristau-lege, mendeku-lehia, bakantza-leku, behar-leku, bola-leku, dantza-leku, ehiza-leku, gau-leku, pasiera-leku, esku-liburu, behar-mahai, barau-ohitura, oin-ohol, talo-ohol, idun-oihal, pixa-oihal, ziri-olerki, guda-ontzi, koktel-ontzi, loreontzi, errege-opil, dantza-orkestra, galtzorratz, moko-painelu, bokadillo-paper, Santio-pelegrin, bataio-ponte, estatutu-proiektu, dantza-soka, batzar-toki, behar-toki, kultura-tresna, sukalde-tresna, ehiza-txakur, eper-zakur, erbi-zakur⁴⁰, eskuzapi, haur-zapi, hauts-zapi, musuzapi, sudur-zapi, jainko-zerbitzu, diru-zorro, oin-zorro, elur-zulo, karta-zulo...

Mugakizunak eta mugatzaileak bizigabeak dira batez ere. Nolanahi ere, erlazio semantikoari dagokionez, hemen jaso ditugun batzuk beste erlazio batzuetan ere aipatu ditugu: ‘edukia’ (**I.5.4.2**) —*ontzi, kaiola, kaxa...* mugakizun dituzten elkarteak, hala nola

³⁹ *Herri* mugatzailea dutenek ‘iturburua’ edo ‘egilea’ aditzeko moduak ere onartzen dituzte: “herriagandik agindua, araudia... etorri”, “herriak egin agindua, araudia...”; nola ulertzen den delako *herriaren* eginkizuna.

⁴⁰ *Txakur, zakur* mugakizuna dutenak “Sumpsumtive” motakoetan ere aipatu beharko ditugu (**II.6**).

poxpolo-kaxa, kafe-taza, erle-kaiola, edo *hautsontzi*, “ontzian, kaiolan, kaxa... poxpoloak, kafea, erleak... egon/gorde...” adieran hartu ditugu, baina izan daitezke “kafea hartzeko, erleentzako, hautsontzako... ontzi, kaiola edo kaxa” ere—, ‘ondorioa’ (I.5.5) —ikus, esaterako, *irin-fabrika* dela eta han esanak—, ‘lekua’ (I.5.9) —*literatur euskara* har daiteke “literaturan erabiltzen den euskara” moduan, baina baita “literaturarako den euskara” moduan ere—, ‘ariketa’ (I.5.11) —erlazio semantiko horren pean sailkatu ditugun guztiek onartzen dute, praktikan, ‘helburu’ irakurketa ere—... Bestalde, Azkarateren (1990) irizpideari jarraituz, ‘zertako’ baino areago ‘nora’, ‘jomuga’ adieraren arabera interpretatzekoak bide diren: *eliz kale, Santio pelegrin*⁴¹... bezalakoak ere hona ekarri ditugu.

Mugakizuna *irritis* dutenek (*bakardade-irritis, emazte-irritis, zorion-irritis*) beste ulertzeko modu bat ere onartzen dute; ‘iturburua’ edo ‘kausa’, alegia: “bakardadeak, emazteek, zorionak... sortzen du irritsa”.

Har ditzagun orain lehen ahotan hartu ditugun “aditzetik eratorritako izena + izena” eraikuntzakoak, eta ekar dezagun abiatzeko 1991n genioena (H-E/3: 86 / 66):

Hau da, euskaraz ‘aditzoina + izena’ erabiltzen den askotan, espainieraz ‘izena +preposizioa + izenkia’⁴² (aditzetik eratorritako izena) ageri da. Hor ditugu, urrutirago gabe, gure adibidetegiko *itzul lan* eta *trabajo de traducción*, eta badirudi euskaraz azken urteotan, espainieraren eraginez seguruenik, ‘izenkia + izena’ egiturak ugaltzen ari zaizkigula; areago orain arteko *jaiotegun* edo *jaioterri* baztertu eta *jaiotze-data, jaiotze-leku* bezalakoak ikustea ez da zailegia.

Agerian jarri nahi izan genuen orduan neurrigabeko ugaltzea eta honek dakarrena, alegia, alde zurretik bagenituen hitzak zokoratzea eta bizirik dagoen baliabide lexikoa atzentzea (edo atzentzeko arriskua). Baina zer dago kezka horren azpian?

Itxura guztien arabera, bi eraikuntza morfologiko mota ditu aukeran euskal hiztunak orain hizketagai ditugunen gisako mendekotasunezko izen elkartuak eratzeko, batez ere ‘helburua’ erlazio semantikoa tartean denean: “aditzoina + izena” eta “aditzetik eratorritako izena + izena”. Baina, guztiz baliokideak al dira?⁴³ Esan nahi da, hiztuna erabat aske al da bide batetik nahiz bestetik jotzeko? Aukera honetan ere murriztapenez hitz egin behar al da?

Lehenik eta behin argi dezagun liskarrean dauden motak ez dihoazkiela aditzetatik eratorritako izen guztiei; ‘ekintza’ adiera dutenei besterik ez dagokie, adiera hauxe baita, azken batean, aditzen adieratik hurbilen dagoena. Alegia, aditzetik eratorritako beste adiera batzuetako izenak (‘egilea’ adierakoak, esate baterako), beste *Eguzki-lore* arruntak bezalaxe aztertzeak dira. Horrek esan nahi du batez ere *-(z)e, -tza, -(k)eta, -kuntza, -pen/-men, -era*... atzizkiez eratorritako izenei dihoazkiela hemengo auzia⁴⁴.

Zehatz esan: gaurko euskal hiztunarentzat *erakustareto* eta *erakusketa-areto* edo *ikerketa-lan* eta *ikerlan*... aski parekoak, baliokideak bide dira. Honenbestez, mugatu dugun barruti honetara iritsita, badirudi esan daitekeela, oro har, hiztunak mota batera zein bestera jo

⁴¹ *Bide* mugakizuna duten gehienak ere modu berean hartuko ditugu (II.7.2.2).

⁴² Ez dakigu “aditzetik eratorritako izenak” izendatzeko *izenki* terminoa egokiena den, kontuan hartuta *Euskal Gramatika laburrean*, esate baterako, beste hizkuntza-zer batzuk izendatzeko erabiltzen dela. *Aditz-izen* ere erabili izan da, baina hau ere ez da guztiz zehatza. Beste hizkuntzetako *nominalizazioa* da hemen tarteko; aditzetik eratorritako ‘ekintza / ondorioa’ adierako izenak, alegia.

⁴³ Galdera honi erantzuteko saioa da hemen oinarri hartu dugun Azkarate; Olarte (1991) lana.

⁴⁴ Eratorbideari buruzko lanean poliki aztertzeak lirerate atzizki hauen arteko aldeak eta berezitasunak. Nolanahi dela ere, atzizki berak adiera edo ñabardura bat baino gehiago izan dezakeela gogoan hartuz, zehatz dezagun hemen ‘ekintza’ hartzen ari garela.

dezakeela. Baina, hori horrela izanik ere, honen ondoan esan behar da gure corpus osoa begiratuta bat ohartzen dela XX. mendea arteko testuetan askoz ugariagoak direla *Jarleku* motakoak “aditzetik eratorritako izena + izena” motakoak baino. Hemendik ateratzen dugun ondorioa da hiztunak *Jarleku* mota beti aukeran duela eta izen elkartua eratzera doanean mota horretara joko duela batez ere. Hartara, argitu behar da berez eskura sumatzen duen baliabide horrek mugarik ba ote duen.

Has gaitezen “ekintza-izenak” aztertzen: Guztiak gisa berekoak al dira? Zer daukagu gure corpusean? Lehen begiratuan ikus dezakegu badagoela nolabaiteko sailkapena egitea alde batetik euskaraz eratorri ditugun izenen —euskal eratorbidearen arabera azal daitezkeen— eta bestetik izen izanda mailegatu ditugun artean. Lehen multzoan sartuko genituzke, hortaz:

alfabetatze-batzorde, azterketa-etxe, erakusketa-gela, zabaltze-indar, alfabetatze-kanpaina, bilera-leku, lotura-muga, irteera-ordu, ulertze-posibilitate...

Bigarren multzoan ditugu, esan bezala, oinarrian duten aditza mailegatuta edo ez (esate baterako, *konfesatu*, *meditatu*), itxura guztien arabera izen izanda (erdaraz “nominalizazioa” gertatu ondoren gehienak) mailegatu ditugunak.

konfesio-epe, errepresio-indar, produkzio-indar, puntuazio-marka, konpentsazio-mugimendu, kontserbazio-sen, koakzio-sistema, konfirmazio-tresna...

Multzo berean sar ditzakegu ‘ariketa’ erlaziopean (I.5.11) ikusiko ditugun *konfesio-leku* eta *meditazio-liburu* ere; hots, maileguz hartu ditugun aditzetiko izenak mugatzaile dituztenen artean.

Lehen multzoan bereizi ditugunak dira batez ere lehen ekarri dugun gogoeta eginarazi zigutenak. Halakoek, oro har (ez beti), “aditzoina + izena” (*Jarleku*) motakoen aditzeko modu bera dute: “alfabetatzeko batzorde”, “zabaltzeko indar”... Guztiarekin ere, argi ibili behar da interpretatzean, mugatzailea aditzetik eratorritako ekintza-izena eta osagaien arteko erlazio semantikoa ‘helburua’ izanda ere, beti ez baitago “oinarrian dagoen aditzak adierazten duena egiteko dena delakoa” interpretatzerik. Esate baterako, multzo berezian sartu ez dugun, gure ustez “Behi-esne moduko elkartu arrunta” den *jakintza-hizkuntza* ez da “jakiteko hizkuntza”, “jakintzetan erabiltzeko hizkuntza” baizik.

Antzeko zerbait izango genuke bigarren multzoan bereizi ditugunetan. *Konfesio-epea* bada “konfesatzeko epea”, baina *ejercicio-etxe* ez genuke ulertuko ez ‘helburua’ erlazioaren arabera (“ejerzitzeko etxea”), baina ezta kide duen *jaiotetxe* aditzen dugun eran ere (“etxean ejerzitzatu”, “etxea zeinetan ejerzitzen den”) alegia. ‘Helburua’ bada, ordea, baina “ejercicioak egiteko etxea” ulertzen dugu. Hots, bai kasu batean, bai bestean, oinarrian zegokeen aditzaren arrastorik ia ez dago egun.

Hortaz, alde batetik, badirudi zenbat eta hitz eratorriak esanahi zehatzagoa, mugatuagoa izan, edo oinarri duen aditzetik urrunago sumatu, orduan eta zailagoa egiten dela guztientzako ematen genuen ‘helburuzko’ parafrasira jotzera.

Bestelako auzirik ere bada. Esate baterako, gure adibideen artean ez zegoen, baina corpusetan agertzen den *euskalduntze-erakunde* bezalakoak hartzen baditugu, ohart gaitzke aditza aldi berean eratorria denean (*euskaldundu*), *-tze* atzizkia edo besteren bat azaltzen ez bada, mugatzailea izentzat hartzeko arriskua dagoela: *euskaldun-erakunde* “euskalduntzeko

erakundea” ez ezik, “euskaldunek osatutako erakundea” edo antzeko zerbait ere uler baitezakegu. Halakoetan, hortaz, badirudi egokiagoa dela izen eratorrira (adib. *euskalduntze* izenera) jotzea.

Alfabetatze bezalako mugatzaileek, berriz, auziaren beste adar bati heltzeko parada ematen digute: noraino egingo lituzke gaurko hiztunak *alfabeta-batzorde*, *alfabeta-kanpaina* edo hauen gisakoak? Esan nahi da, zenbaterainoko eragina izan dezake aditza mailegatua izateak erabide honetan? Gure corpuseko mugak onartuta ere, H-E/3ko *Jarleku* motakoen adibide-zerrenda (**H-E/3: 325 / 305 hur.**) begiratu besterik ez dago konturatzeko mailegu itxura garbia duten aditzoin gutxi direla mugatzaileak. Eta mailegutzen ditugun aditzen artean ere ba ote dago bereizkuntzarik? Hortxe baititugu, esate baterako, *konfesaldi*, *kontsolabide*, *pentsa-ordu*, *pentsamolde*... Eta mugakizunak ba al du ikuskizunik? Itxura guztien arabera, bai: *aldi*, *bide*, *gai*, *kide*... (“erdi-atzizki” izendatuekin), *alde*, *lan*, *toki*, *leku* bezalako mugakizunekin aiseago eta, kontrara, *klase*, *suerte*, *mota*, *kontu*, *modu* eta abarrekin nekezago egiten baititugu *Jarleku* motakoak. Polikiago aztertu beharreko kontuak lirateke hauek denak.

Eta aipatu ditugun xehetasun horien ondoan aholku hau ere ez genuke ahantzi beharko (**H-E/4: 89 / 75**):

[Jarleku] Hitz-erabide emankorra eta erraz ulertzekoa izanik ere ez da komeni, ordea, neurriz gain hartara jotzea: inoiz edo behin agertu ohi diren *elikaiturri*, *ebaluatalde* edo *informabulego* gisakoak, esate baterako, ez dira gomendagarri. Hobe da, horrelakoetan, bestelako elkarte-moduez baliatzea edo are sintagma-erakuntza libreagoetara jotzea: *elikadura-iturri*, (edo *elikatzeko iturri*), *ebaluazio-talde*, *informazio-bulego*. Hitztunaren senak asko dezake, noiz bide batera jo edo noiz bestera erabakitzeko. Baita kasuan kasuko komenentziak ere.

I.5.11. ‘ariketa’⁴⁵

Ezkerreko osagaiak nolabaiteko ariketa, jarduna, ekintza... adierazten du (hauetako asko ere, arestikoak bezala, gertaera-izenak dira) eta eskuinekoak, askotan, ariketa horren egilea; lekua, beste batzuetan. Hau da, ariketa edo jarduna norik egiten duen edo non egiten den adierazten dute erlazio honetako izen-elkarteek. Hori dela eta, mugatzailea bizigabea eta mugakizuna biziduna zein bizigabea izan ohi dira, eskuarki.

prediku-aulki, jolas-egun, politika-erakunde, kultur fronte, langela, laborantza-gizarte, arma-gizon⁴⁶, joko-gizon, lege-gizon, otoitz-gizon, liturgi komisio, finantza-konpainia, guda-langile, sega-leku, meditazio-liburu, prosa-maisu, lan-opor, pilotaleku, ihizi-sasoi, arte-soziologo, hitz-toki, pilota-txapeldun...

“Laborantzan aritzen den gizartea”, “politikan aritzen den erakundea”, “liturgiaz ari den komisioa”... ulertuta. Beste erlazio batzuen arabera ere uler daitezke, jakina. Esate baterako, ez dago horrenbesteko alderik ‘edukia’ atalean, ‘zer-noiz’ erlazioan (**I.5.4.3**) aztertu dugun *lanordu* eta ‘ariketa’ moduan ulertu dugun *ihizi-sasoi* elkartearen artean; edo ‘zer-non’ (**I.5.4.2**) puntuko *leku*, *etxe* edo *toki* mugakizunak dituzten elkarteen eta *otoitz-leku* edo *lan-mahai* izenen artean. Alde bakarra, hemengo mugatzaileak ‘jarduna, ariketa’ adierakoak izatea da. Ikus, bestalde, ‘helburua’ erlazioan (**I.5.10**) *konfesio-epe* edo *meditazio-liburu* elkarreetako mugatzaileez esana; hau da, adiztetik sorturiko izen mailegatuak dituztenez.

⁴⁵ Ekintza-elkarte sintetikoaren ispilu modukotzat har daiteke.

⁴⁶ *Gizon*, *mutil*, *neska* mugakizunak dituztenak **II.7.2.5** atalean ere ikusiko ditugu.

Dena den, ez da hain ohikoa hitz elkartuko bi izenen artean erlazio semantiko hau aurkitzea; askoz maizago antzemango du hiztunak aurreko puntuetan aztertu dugun erlazio semantikoetakoren bat. Horrek berarekin dakar, jakina, adibide gutxiagao jasotzea.

Honaino *Behi-esne* mendekotasunezko izen elkartu arrunten azterketa. Hurrengo ataletan banan-banan ikusiko ditugu “berezizat” jotzen direnak.

II. MUGAKIZUN BEREZIKO IZEN-ELKARTEAK

II.1. Sarrera

Aurreko atalean mendekotasunezko izen elkartu arrunten berri eman dugu. Baina, “Sarrera gisa” hasierakoan genioen bezala, haien ondoan baditugu beste makina bat haien artean sailkatzen errazak ez direnak. Horietako batzuk jorratuko ditugu atal honetan: mugakizuna berezia duten izen elkarteak, hain zuzen ere. Hauexek dira (H-E/4, 11.2.: 92-94 / 78-80):

- lore-sorta, ogi-puska*: multzo- eta zati-elkarteak
- eskola-molde, amodio-mota*: mota-elkarteak
- garo-usain, zikin-fama*: konparazio- eta irizpen-elkarteak
- pinu-arbola, ikerketa-lan*: “sumpsuntive” edo “sumpsuntibo” elkarteak
- andregai* modukoak, “erdi-atzizki” ere deituak
- hitzaurre* moduko “deiktikoak”.

Sailei begiratu orduko ohart gaitezke berezizat jotako mugakizunok ez direla gisa berekoak, eta, hala ere, ez ditugula *behi-esne* elkartu arrunten moldekotzat hartzen. Berezi egiten dituzten arrazoiez zerbait esan beharko dugu, beraz, ez baitugu orain arte berariaz halakorik adierazi. Baina xehetasunak atal bakoitzaren azterketarako utzita, errepara diezaiegun mota horiei:

- a) Lehenik eta behin argi dezagun sumpsumtiboak ez bide direla berezizat hartutako gainerako guztiak bezalakoak, argituko dugun bezala, baina nolana dela ere, badira bereziak, edo gutxienez *behi-esne* ez bezalakoak. Esan dezagun labur-labur adibide baten bitartez: *behi-esnea*, ‘esnea’ da, eta inondik ere ez ‘behia’; *pinu-arbola* ere ‘arbola’ da, baina ‘pinua’ ere bai.
- b) Gainerakoak hartzen baditugu, begietan ematen duen lehen gauza bere maiztasuna da; alegia, beste edozein izenez baino maizago baliatzen gara, nonbait, *talde, zati, molde, aldi, bide...* mugakizunez izen-elkarteak osatzeko. Gainera, askotxotan aski esanahi zabala dute mugakizunok.
- c) Bestetik, berriz, horietako batzuk bere hitzez hitzeko adieraz gain, beste adiera batez ere maiz erabiltzen ditugu elkarteetan: *usain, bide, buru...*, eta horrek egiten ditu, besteak beste, berezi.
- d) Multzo handi samarra da lekua edo denbora adierako izenak (“deiktiko” ere deituak) mugakizun dituztenena. Zerak lekuan edo denboran kokatzea izaten da, oro har, horien eginkizuna. Ez daude postposizioetatik hagitz urruti.

Alegia, xehetasunak xehetasun, badirudi hemengo eskuineko osagaiak gainerako izenek baino aukera handiagoa dutela izen-elkartearen mugakizuna izateko. Gera gaitezen hemen pixka batean. Mendekotasunezko izen-elkarte arruntetan osagaien artean dagoen egitura-harremana oro har, esan daiteke “modifikatzaile-buru” dela; alegia: eskuineko osagaia elkartuaren burua eta ezkerrekoa horren modifikatzailea izaten da. Esate baterako, *behi-esne* edo *idazmakina* hartzen baditugu, ohartzen gara esneaz, makinaz hitz egin dezakegula zein esne edo makina-motaz ari garen zehazteko premiarik izan gabe. Ezkerreko osagaiak, hortaz, eskuinekoaren modifikatzailearen antzeko eginkizuna du; alegia, syntaxian *behiaren esnea* edo *idazteko makina* sintagmetako ezkerreko osagaiak duenaren parekoa.

Esanahiaren aldetik ere gauza bera esan daiteke: *esnea*, *makina* badira berez “zerak” eta ezkerreko *behi* edo *idatz* osagaiak zehazten dute zein behi edo makina-mota den dena delakoa; hots, eskuineko osagaiaren erreferentzia-esparrua murrizten dute; syntaxiko modifikatzaileek oro har egiten dutenaren antzera.

Multzoaz, *zati*az, *usainaz*, *motaz*, *aldiaz*, *aurreaz* eta abarrez, berriz, nekez hitz egin dezakegu ez badugu zehazten zeren multzoa, zatia, usaina... den. Zehaztu behar hori ezkerreko osagaiak bete dezake eta hitz elkartua sortu (demagun, **ikasle-multzo**, **ogi-zati**, **kafe-usain**...). Jakina, testuinguruak eman dezake informazio hori eta ez dugu hitzez zehaztu beharko (aurretik ikasleez, edo ogiaz, edo kafeaz aritu bagara hizketan nahikoa izan daiteke eskuineko osagai soila aipatzea), gure informazio pragmatikotik inferitu, berreskura dezakegulako.

Harreman honi “osagarri-buru” harremana esaten zaio, syntaxian gertatzen denaren ildotik: eskuineko osagaia den buruak (adib. *zati*) osagarri bat hartzen du (*ogi*), syntaxian, demagun *jo* aditzak ZER/NOR *jo* den, determinatzaileek IS edo *aurka* postposizioak genitibodun IS hartzen duten bezala. Bada, hemengo berezi gehienak horrelakoak ditugu, “osagarri-buru” egitura-harremanekoak, alegia, eta honek hainbat ondorio dakartza. Argitzen saiatuko gara.

Zehaztasunak dagokionerako utzita, aurkez dezagun egingo dugun ildo.

II.2. Multzo-elkarteak

II.3. Zati-elkarteak. Hemen aztertuko ditugu *erdi*, *laurden* mugakizunak dituztenak⁴⁷

II.4. Mota-elkarteak

II.5. Konparazio- eta irizpen-elkarteak

II.6. *Sumpsumtive* edo *Sumpsumtiboak*

II.7. *Andregai* modukoak

II.8. *Hitzaurre* moduko deiktikoak

Bistan da ez dela H-E/4 laneko sailkapen bera, baina uste dugu era honetara eginez argitasunean irabaziko duela azalpenak.

⁴⁷ H-E/4, 11.2.1: 92 / 78 lanean frakzio-elkarteak (*ordu-erdi*) zati-elkarteetatik bereiz aipatu genituen; hemen atal berean ikusiko ditugu.

II.2. MULTZO-ELKARTEAK

II.2.1. Sarrera

Multzo-elkartetzat hartu ditugu bigarren osagaia *aldra*, *andana*, *biko*, *buket*, *eli*, *meta*, *mordo(xka)*, *mulko*, *multzo*, *oste*, *pare*⁴⁸, *parrasta*, *parrastada*, *pila/pilo*, *sail*, *saldo*, *samalda*, *sorta*, *talde*, *tanda*, *tropa*, *tropel...* izenak dituzten izen elkartuak. Beste askoren artean, honako izen-elkarteak aztertuko ditugu:

emakume-*aldra*, kaio-*aldra*, erantzun-*andana*, haur-*andana*, uso-*biko*, perrexil-*buket*, idazle-*eli*, oilo-*meta*, diru-*meta*, liburu-*mordo*, erle-*mordo*, erle-*mulko*, inurri-*multzo*, arrain-*oste*, jende-*oste*, arrautza-*pare*, behi-*pare*, ur bedekatu *parrasta*, kanoinazo-*pila*, mutil-*pila*, ardi-*pilo*, lur-*saila*, limoi-*saila*, idazle-*saldo*, zomorro-*samalda*, errezi-*sorta*, galdera-*sorta*, artalde, jende-*talde*, mahomatar *talde*, gazte-*tanda*, soldadu-*tropa*, abere mutu *tropel...*

Izen hauen esanahiari begiratu orduko ohartzen gara guztiek duten esanahi berdintsuaz; gutxienez bada esanahiaren atalen bat, semaren bat, guztietan dagoena: ‘ugaritasuna’, ‘kopurua’, ‘aniztasuna’... dei diezaiokegu goiko izenek duten ezaugarri semantiko horri. Bestela esan, izendatzen duten dena delakoak barrenean nolabaiteko egitura (ez nahitaez antolatua) du eta “zer” osatutzat, eta ez bakartzat, hartzen du hiztunak.

Hori dela eta, espero izatekoa da multzo horren osagaia konta daitezkeen izenak, zenbakarriak, izatea. Baina aurrera baino lehen argi dezagun zerbait, elkarketa-mota honetan eragin zuzena du eta:

1. zenbakarri izateak ez du ezinbestean esan nahi konkretua izan behar duela. Abstraktutzat, izaera fisikorik, gorputzik gabetzat jotzen ditugun zeretako batzuk ere konta ditzakegu: *bi amets*, *bost arrazoi...*⁴⁹
2. *gudu*, *galdera*, *aitorrera*, *oharpen...* bezalako izenak (inoiz abstraktutzat jo izan direnak) gertaera-izentzat hartuko ditugu eta ez abstraktutzat: gertaerak eta ez gauzakiak (gorputza dutenak nahiz gabeak) izendatzen dituztenez gero. Gertaera-izenak zenbakarriak dira: *zazpi galdera*, *bost oharpen...*

Guztiarekin ere, azterketak erakutsiko digu ezaugarri hau benetan horren erabakigarria den multzo-elkarteak eratzean. Baina multzo-izentzat jo ditugunen artean aldeak ere badaude, noski. Hauetaz jabetzeko hiztegiatar⁵⁰ jo daiteke eta begiratu ea zer dioten izen hauetako bakoitzaz, nola definitzen dituzten. Eginbide honek helburu bat baino gehiago du, izan ere. Jaso nahi dugun informazioa ez baita besterik gabe izen horien esanahien artean inolako alderik ba ote dagoen eta zein den ikustea; izen horien definizioan aurki ditzakegu, halaber, ezkerreko osagaiaren aukera murriz dezaketan elementuak ere. Eta datu hau oso interesgarria gerta dakiguke multzo-elkarte honen barnean azpisailak egin ahal izateko.

Bada, definizioak irakurtzean ohartzen gara hasieran aipatu dugun esanahi bateratu, antzeko horretaz. *Multzo* hitza aurkituko dugu *sail*, *sorta* edo *talde*-ren definizioetan; *talde*, *saldo*-renean... Dena den, *multzo* dugu ia izen hauen guztien definizioetan dugun izena,

⁴⁸ Bistan da hemengo *parea* “batera doazen kideko bi izaki edo gauzaren multzoa” dela, ez ‘berdina’ (“ez du parerik...”), ez postposizioetan aztertzekoa den ‘maila berean...’ (“*sagasti parera* iritsi zenean...”, “neskatxa bere *parean* jarri zitzaionean...”) baliokoa.

⁴⁹ Horixe bera dio Artiagoitiak (2011) ere.

⁵⁰ Oinarrian hiztegi-sarreraren definizio-azalpenak euskaraz ematen dituzten hiztegiak erabili ditugu, *Orotariko Euskal Hiztegia*-rekin batean [OEH].

dirudienez sail honetako izen bakoitzaren baliokide izan daitekeena, gutxien markatua eta, horrexegatik, hitz elkartu mota hau izendatzeko aukeratu duguna⁵¹.

Era berean, definizioak erkatuz, beste ondorio honetara ere irits gaitezke: multzo-izen hauen artean hiru sail nagusi bereiz daitezke.

- a) Nolabait esateko [+biziduna] ezaugarria barnean daramatenak, bizidunez aritzeko besterik ez darabiltzagunak; bestela esan, hautu-murritzapena dutenak: elkarketan, ezkerreko osagaiak biziduna izan behar du. Alegia, *izaki, animalia, bizidun...* hitzak hiztegiak definizioetan erabiltzen dituztenez gero, espero dezakegu hauen bidez osatutako izen elkartuko mugatzailea [+biziduna] izatea (aurrerago ikusiko dugun erlazio semantikoa aldatzen ez den neurrian, behintzat). Adibideak aztertzean egiaztatuko dugu hau betetzen ote den.

Halakotzat jo behar bide dira *aldra, oste, saldo, talde, tanda, tropel* bezalakoak. Baina guztiek ez dute hedadura bera: batzuk bereziki euskalki batean azalduko zaizkigu (adibidez *aldra* bizkaieraz, edota *tanda* zubereraz); beste batzuk (*saldo, oste* edo *talde*) hedatuagoak daude euskaran. Dena den, esanahiari dagokionez, baliokidetzat jo ditzakegu guztiak.

- b) Erreferentziaren aldetik zabalagoak direnak; bai bizidunez bai bizigabeez aritzeko darabiltzagunak. Horien artean ditugu *andana, mordo, multzo, pare, pila, sail, mulko* (berriz ere euskalkien arabera berezitasunak ditugu). Horrek esan nahi du izen hauek mugakizun direnean, bai mugatzaile bizidunak bai bizigabeak aukera ditzaketela; ez dagoela alde horretatik murritzapenik, alegia.
- c) *sorta* (eta *buket*) genuke hirugarren: hiztegien arabera izen honekin mugatzaile gisa elkartzen dugun izena bizigabea (landareak batez ere) izan ohi da.

Beste kontu bat da azpisail bakoitzeko izenen artean egon daitezkeen ñabardurak. Adibidez, *talde* eta *saldo* edo *samalda* erkatuz gero, badirudi azkenok multzo handiagoa adierazten dutela lehenak baino, eta beste horrenbeste esan dezakegu *multzo/mordo* bikoteaz. *Tropel*-ek, berriz, multzo handi eta nahasia adierazten bide du. Baina, itxura guztien arabera, hitz-elkarketan eraginik ez duten ñabardura semantikoak dira.

Eta horrekin lotuta, ez genuke bazterrean utzi beharko hemen bildu ditugun izenetako batzuk esanahia zabaltzen joan direla eta horrek elkarketan ere ondorio zuzena (izan) duela. Esate baterako, *eli*, abereez; *mordo* eta *mulko* batez ere mahatsaz; *parrastada* batez ere barreia daitezkeen gaiez (isurkariak, aleak...); *sail* alorraz, lur-eremuaz eta honenbestez, nekazaritzako gaiez; *sorta* batez ere landareez... aritzeko generabiltzanak beste esparru batzuetan erabiltzeak ekarri du era berean elkarketan ere jokabide malguagoa izatea. Alegia,

⁵¹ Bosquek luze arrazoitzen du zergatik bereizi beharrak diren zenbatzaileen eremutik aski gertukotzat dauzkan hauek bezalako izenak (*cuantificativos de grupo*) eta askotan batean sailkatu izan diren talde-izen edo multzokariak (*colectivos*), *gazeria, jendetza, artalde, biltzar...* bezalakoak, alegia. Hala ere, onartzen du batzuetan mugak jartzea ez dela samurra: "Así podemos interpretar *una manada de cerdos* entendiendo que *manada* es un colectivo y *de cerdos* es su complemento restrictivo. Si hacemos esto, especificaremos de qué tipo de *manada* hablamos, como en la oración *Hay varias clases de manadas, pero esta es una manada de cerdos*. La otra opción es entender que *una manada* cuantifica a *de cerdos*, como lo haría *un grupo, un montón* u otras frases nominales cuantificativas". (Bosque 1999: 1.2.3.4). Gure azterketak ere horixe bera erakutsiko du.

osagai horren eta bere ezkerrekoaren artean zegokeen hautu-murriztapena lasaitu eta beste era batzuetako osagaiak ere onartzen ditu bere ezkerretara. Nolanahi dela ere, ez dirudi gehientsuenek lehenagotik gisa horretako murriztapenik izan dutenik: *aldra*, *andana*, *multzo*, *pila*, *saldo*, *samalda*, *talde*...

II.2.2. Adibideen azterketa

Har ditzagun orain arestian egindako azpisailletako izenak eta ikus dezagun zein motatako mugatzaileez elkaturik dauden aztergai ditugun adibideetan, ea hiztegietaiko definizioetatik atera ditugun ondorioak betetzen diren.

II.2.2.1. Mugatzaile biziduna maizago daramatenak

II.2.2.1.1. ALDRA

Honako mugatzaileekin aurkitu dugu: *ardi*, *emakume*, *gazte*, *giza edo gizon*, *gizon*, *hegazti*, *kaio*, *lagun*, *mutil*, *soldadu*, *tentel*, *uso*... Beraz, izen bizidunekin ageri da (*tentel* izen bihurtutako adjektiboa ere hemen sar baitaiteke), espero zitekeen bezala.

“*ardi*-aldria o *artaldria*” (HE20,222).

“eta beste aldean *emakume* aldra andia negarrez, euren gona barrenakaz malko samiñak igortzika” (EJ59,17).

“*gazte* aldra asko joan oi dira” (HE21,60).

“eurokaz adierazorik *giza edo gizon* aldra edo batza ta *gazte* aldra edo batza” (HE21,88).

“patxada onean leorreruntz igari etozan *egazti* aldra begiragarrikotzat artu eikezan” (EJ59,66).

“*kaio*-aldrak ere, burutxoak zearka ta begiak erne” (EJ03,11).

“*lagun*-aldrara ioan zanean esan eban” (EI99,141).

“onetariko *mutil* aldra azitxo bat” (HE21,60).

“Eragozten deuscube ecer aurreratutia *soldau* aldra latzgarri bic” (HE20,204).

“Emen Bilbaon bizi dira alkarri begira *tentel* aldra bat” (HE21,33).

“labe gainean *uso* aldra bat dago zure arimaren zain” (HE39,58).

Hemen sar dezakegu *banda* mugakizun duen *uso-banda* elkartearen ere, *uso-aldraren* oso antzeko esanahia duena:

“bañan *uso*-banda batek, eiztariak tiro asko botatzen badizkio...” (EJ49,44).

Besterik da, jakina, *musika-banda* edo *soinu-banda* elkarteetako *banda* mugakizuna, *Behi-esne* motakoen artean aztertzekoa dena ‘ondorioa, emaitza’ erlazioan (I.5.5)

EHren definizioa kontuan harturik —“aldra, talde handia”—, hemen sailkatu ditugu *samalda* mugakizun duten *sagu-samalda*, *zomorro-samalda* izen-elkarteak ere:

“gauza guziac orchicatzen zituzten *sagu-samalda* izugarriac” (HE45: 194).

“Erri bat izan zan bertan bizitako burrioi guztiak il zituana ta andik pixka batera *zomorro-samaldak* geiagotzen ari zirala igarririk” (EF92: 67).

II.2.2.1.2. OSTE

Mugatzaileak: *aitzindari*, *arrain*, *gudari*, *gudu*, *jende*, *saindu*... *Gudu* ez beste guztiak bizidunak, beraz. Gogoan izan behar da *oste* izan daitekeela bai multzo-izena, ‘taldea’ adieraztekoa, bai multzokaria, ‘armada’ adiera duela (horko *gudarozte*, *gudu-oste*). Bitasun horixe ispliatzen da gure adibideetan. Bestalde, mugatzailea bizigabea eta gertaera-izena

izateak erlazio semantikoetan ere ondorioa dakar: *gudu-oste* adibidean erlazio semantikoa ‘helburua’ da, gainerako adibideetan eta atal honetan oro har daukaguna (‘edukia’ eta ‘iturburua’ rekin batean), ikusiko dugun bezala. Berezitasun horiek direla eta, pentsa daiteke badagoela, apika, arrazoirik adibide hau *Jarleku* motakoetara hurbiltzeko (*abesbatza* bezala sailkatzeko, alegia (H-E/3: 325 / 305), nahiz eta mugatzailearen kategoria elkartu mota horrekin bat ez datorren.

“gal-araci-cituen oraino, printze haren semearequin batean, haren azpico *aitzindari*-oste bat, ceren ican-cuten flaquecia complitecizat bere erreguearen manu barbaroac” (HE10,115).

“ekharriko diotzat lekhuko (...) itsasoko eta ur eztieta *arrain* ozteak” (HE04,79).

“gure aurrekoek egun ontan zapaldu izan baizituzten gure etsaien *gudarozteak*” (EJ60,140).

“besteetan ongi eratutako *gudu*-osteak eratzen zituztela” (HE33,113).

“obispuak koroia jarri zioneko une artan, malkogarria izan omen zan ainbesteko *jendeoztearen* bat-bateko ixiltasuna” (EL70,212).

“«Et omnibus sanctis» erraitean, *saindu* oste bat ikhusi zuen Iñazioc” (EC16,173).

EHk *tropa* izenari ematen dion bigarren adiera, ‘ostea’, da gure corpuseko *soldadu-tropa* izen-elkarteari dagokiona. Horregatik sailkatu dugu *oste* mugakizunarekin batera:

“*soldadu-tropa* baten erdiyan gero plazara ekarri, ezpatarekin lepuak moztu dizkate lastimagarri” (EJ67: 375).

II.2.2.1.3. SALDO

Mugatzaileak: *idazle, jende, mozkor, lapur eta lander, profeta...* guztiak izen bizidunak. *Mozkor, lapur eta lander*, adjektiboak ere izan daitezkeenak, hemen izen biziduntzat hartu ditugu.

“astekarrien ondoan hazi eta prestatu den *idazle*-saldo biphila” (HE26,275).

“*jende* saldoa eskalerak goiti abiatzen da” (HE58,85).

“*mozkor, lapur eta lander* saldoa barreiatu zen” (HE58,66).

“andic laister icusico zuela *profeta*-saldo bat” (HE45,199).

II.2.2.1.4. TALDE

Mugatzaileak: *aingeru, andre, antxoa, ardi eta abere, belatzar, behi, behi eta bigai, bigai, dantzari, ertzain, espainol, etsai, euskaldun, gazteria, gizarte, gizon, gudari, hereje; idi, behi eta ardi, jende, kantari, lagun, liberal mantso, mahomatar, ministro, mutil, neska, oinezko, soldadu, zaldi...* Izen bizidunak guztiak *gazteria* eta *gizarte* multzokariak ere halakotzat jotzen baditugu⁵².

“*antxoba* talde ugaria urgañean ikusita, itxasora begira dabiltzanak” (EJ59,40).

“izan ere cituen *ardi eta abere* taldeac, eta mirabe chit asco” (HE12,25).

“aditzen nakon aitari artzainek *artaldeak* nahastera utzi zituztela” (HE59,36).

“Añemendi-endako *bei ta bigai*-taldea” (EF92,84).

“*ertzain* talde bat, etengabe nere gainean euki det” (HE57,115).

“*Español*-taldean bazan aguretxo bat, asko estimatzen ninduen” (EJ67,66).

“iñoiz eltzen diran arren bertara *euskaldun* talde ikaragarriak” (HE21,77).

“Zer uste dezu, emen *gazteri* taldea ezpalegoke gaitz-erdi” (EJ07,4).

“andreteria eta *gizataldea* sakabanatuten asi baño lentxuago” (EJ59,59).

“bere hierarkiaz, organizazioaz eta aparatuz antolaturiko *gizarte* talde den neurrian” (EJ20,43).

“Itxarkundia *gudari*-taldia Bermeo’n” (EJ60,159).

“Esan bequigu orañ *ereje* talde eta taldecho oriei” (HE40,212).

⁵² Morfosintaxiak behinik behin zilegiztatzen bide digu halakotzat ere hartu ahal izatea. Arruntean bizigabeak bezala badarabilgu ere, ez dirudi bizidunen erako erabilera erabat baztertzekoa denik; XX. mendeko corpusean *gizartearengan eragina izan* bezalakoak irakur daitezke bederen.

“madaricatuac zure lurra dacarcian frutuac, baita *idi, bei, ta ardi* taldeac ere” (HE07,7).
 “*Jentetalde* horrekin noraino helduko ote ginen?” (HE58,64).
 “cristau eguiazco gucien indarrac *liberal mantso* talde baten indarraquin batutzea” (HE40,168).
 “itotzeko zorian zegoen *mahomatar* talde bat salbatzen du eriotzetik” (HE33,87).
 “Puntu honetan *neska* taldearen algarek goia harrapatu zuten” (HE39,108).
 “*oinezko*-taldeko kapitan eta gainera flamendar, frantses eta ingles izkuntzetatik itzulari edo adierazle” (HE33,103).
 “Soroetan ari ziren baserriarrek edo *zaldi* taldearen hanka hotsera baserri atariria irtetzen ziren” (EJ48,12).

Ohart gaitezenez gaur egun *talde* dela izena, baina garai batean (hortxe daukagu *artalde* ihartua) eta oraindik ere ekialdeko hizkera batzuetan bederen *alde* darabilte esanahi bera duela⁵³.

“emazten jorrazteko hamar bat *bertsu*-alde badira” (HE43,14).
 “Ah! zer *gizaldea* behiala Eskualdunena” (HE59,104).
 “Azaña’ren *ortzalde* eder ura” (HE17,21).
 “aitzina *Eskualdunean* hasi zen bere *lerro*-alde goresgarrien ager arazten” (HE59,12).
 “Aurreko *uralde* oietan bazuean ba naikoa” (EJ62,66).

Gaurko ikuspegitik behintzat harrigarri samarra gertatzen da izen bizigabeak (*t*)alde-ren ezkerreko osagaiak izatea; *ur*, gainera, kontagaitza da.

Bestalde, aipatu besterik ez dugu egingo aldizka *alde* eta *aldi* izenez osaturiko hitzak eratu ditugula, ñabardurak ñabardura elkarren artean alde handirik ez dutela: *bertsoalde* eta *bertsoaldi*, *gizalde* eta *gizaldi*, *hortzalde* eta *hortzaldi*, *uralde* (eta *uholde*) eta *uraldi* ...

Baina, guztiarekin ere, *talde* mugakizunaren ezkerretara mugatzaile bizigabeak dituzten adibide gehiago ere baditugu: *erromatiar hizkera*, *finantza*, *guda*, *kultura*, *makilkada*, *ontzi*, *politika*, *txango*...

“esandako jakintza-iztegi-batasun orretan alde batetik *erromatiar izkera*-taldea, eta bestetik ingeles-izkeria sartzen dira” (EJ06,89).
 “*finantza*-taldeak eta industria handietako ugazabak elkarturik daudela” (EB20,17).
 “Alemanak zirauten nagusi bazter guztietan, beren *gudatalde* altzairatuai eta batipat aireko indar garailariari esker” (EJ03,76).
 “*kultura*-taldeak ez dute planifikaziorik” (EI94,27).
 “baita *makilkada*-talde ederra eman ere” (HE23,105).
 “Magallanes-en Estua ikuskatzera zioan *ontzitalde* batean parte artzeko eskatu zioten Amasari” (HE33,87).
 “idatziko du Rikardok *politika* taldeen konfesionalismoa aztertzerakoan” (EI94,18).
 “Ta igande-arratsalde artan bertan prestatu zan *txango*-taldea, gizasemez bakarrik, ager-lekura abiatzeko, elizgizonak buru zirala ta artzai mutilla gidari” (EL70,25).

Guda, *txango* gertaera-izen garbiak ditugu batetik. Esana dugu lehen ere gertaera-izenek badituztela ezaugarriak aditzen eremura hurbiltzen dituztenak. Horren ondorioztat jo daiteke, berriz ere, osagaien arteko erlazio semantikoa ‘helburua’ izatea, *Jarleku* motakoetan ohikoena dena, hain zuzen; hots, “guda egiteko”, “txangoak egiteko” taldeak ditugu. Berriz ere, galdetzekoa da gisa honetako elkartuen sailkalekua hau ote den, multzo-elkarteen artean, alegia.

⁵³ Nolanahi dela ere, *alde* mugakizunaren adibide gehienak leku-denborazko mugakizuna dutenen sailan (II.8.2.3) ikusiko ditugu.

Bestetik ditugu *finantza*⁵⁴, *kultura* eta *politika* giza ariketak adierazten dituztenak eta, gainera, kontagaitzak direnak. Multzo-elkarteei alboratzen diegun ohiko parafrasi hauei ere paratzeak ez dirudi guztiz erraza, ikusiko dugun bezala.

Eta azkenik ditugu *erromatiar hizkera*, *makilkada* eta *ontzi* mugatzaileak dituzten elkartuak. Osagaien arteko harremanen ikuspegitik gainerako multzo-elkarteekin batean azter daitezkeen arren, *talde* multzo-izenak bide duen hautu-murritzapena ez betetzeak berezi egiten ditu.

Bestalde, mugatzailearen kategoria dela eta, *erromatiar izkera talde*-ren egitura era honetan ulertu dugu: [erromatiar izkera] talde], nahiz eta honek garamatzen lexikoaren mugetatik atera behar izatera. Beste aukera bat zen *erromatiar* hartzea [izkera-talde] elkartuaren modifikatzailetzat. Hartara, ez genuke bi osagaitik gorako elkarturik izango. Baina uste izan dugu lehenetsi dugun aditzeko modua egokiagoa dela hurren datorren *ingeles-izkeria*-rekin hobeki uztartzen bide delako⁵⁵.

Hemen sartu dugu *eli* mugakizuna ere, ‘abere taldea’ eta, zentzu zabalagoan, ‘taldea’ adierazten baitu. Adibide bat besterik ez dugu aurkitu gure aztergaietan, *idazle eli*, izen biziduna mugatzaile duena:

“*idazle-eli* ederra osaturik” (HE26,259).

Gure corpusean molde hau besterik ez topatuagatik, OEHN badaude bai mugatzaile bizidunak (*behi eli*, *ardi eli*...) bai bizigabeak dituztenak (*ebanjelio eli*...). Bestalde, hain ohikoa izan ez arren, *pare*, *biko*-ren baliokidea ere izan daiteke *eli*: (*oski eli bat*, “*senhar emazte saintü elibat*, Joakim eta Ana deitzen zirenak”).

II.2.2.1.5. TANDA

Mugatzaile bizidunak: *gazte*, *mutil*...

“*gazte* tandak ordukotz pordon, makilaz, bizar labanaz eta burdin ziriz armaturik ginen” (HE58,64).

“gezur kondatzen trebe zen amari *mutil* tanda batekin bestaz besta ibili zela” (HE58,58).

II.2.2.1.6. TROPEL

Mugatzaile bizidunak: *abere mutu*, *eskualdun*, *jende*, *mutil*...

“ekharriko diotzat (...) hegastina, eta ihizi arinak, eta *abere mutu* tropelak” (HE04,74).

“*eskualdun* tropelak” (HE04,66).

“Nola harmadako *jende* tropela baitzihoan herronkan hedatua” (HE04,68).

“pago gazteak bano bortitzago ziraden *mutil* tropel baten artean” (HE19,123).

⁵⁴ Hau pluralean ere erabil daiteke, baina *pluralia tantum* direlakoan moduan; hots, plural morfologikoak ez du ezinbestean adierazten hiztunak errealitatean ere horrela ikusten duela dena delakoa.

⁵⁵ Nolanahi dela ere, horrek ez dio osagaien arteko erlazio semantikoari eragiten: azterketa zein ere den bizigabeaz ari baikara.

Lehen adibidearen mugatzailea bereiz aipatzekoa da, determinatzailearik gabeko IS baita. Bestetik aipa dezagun *jende*, bi erabilera onartzen baititu: multzokari nahiz bakarkako⁵⁶ (eta zenbakarri) moduan.

Adibide gutxiko *tropa* (*soldadu tropa*) edo *samalda* (*zomorro samalda*, *sagu samalda*) ere hemen sartzekoak lirateke.

“*soldadu*-tropa baten erdiyan gero plazara ekarri, ezpatarekin lepuak moztu dizkate lastimagarri” (EJ67,375).

“gauza guziac orchicatzen zituzten *sagu*-samalda izugarriak” (HE45,194).

“Erri bat izan zan bertan bizitako burrioi guztiak il zituana ta andik pixka batera *zomorro*-samaldak geiagotzen ari zirala igaririk” (EF92,67).

II.2.2.2. Mugatzaile biziduna nahiz bizigabea onartzen dutenak

II.2.2.2.1. ANDANA

Mugatzaile bizidunak: *azeri*, *behi*, *errenteriar*, *eskolier*, *euskaldun*, *gazte*, *haur*, *jende*, *lagun*, *miresle*, *neskato ile harrodun*, *zakur*... Mugatzaile bizigabeak: *burdin ziri mehe*, *epopeia eta kantu heroiko*, *erantzun*, *eskoletxe*, *hitz*, *lili*, *lore*, *neurtitz*, *poema*, *presente*....

“hesi baten gibeletik ohartu zen hantxet *azeri* andana bat bazela bildua” (HE32,31).

“feri egun batez *behi* andana batzu baziren lerroan estekaturik” (EJ04,76).

“paxet batzuek jasaiten zituztela, *burdin ziri mehe* andana bat” (HES9,65).

“gainera, enda guduzale batentzat egoki den araura, *epopeia eta kantu heroiko* andana bat belhaunetik belhaunera heleraziak ezagutzen bide zituzten” (HE30,226).

“BOLETIN berean (298-315) J. Ignazio Gamon-ekoren beste txosten bat (*erantzun*-andana bat) ematen zaigu” (HE33,67).

“ba zioazen berekin *errenteriar* andana bat eta beraren ahaide batzuk” (HE33,73).

“Italian zehar *eskolier* andana batekin bidaiatz ibilki nintzen” (HE56,7).

“Baginen han, xede beretarat igorriak, *euskaldun* andana” (HE59,89).

“*Gazte* andana bat fandangotan, akordeonista soinuariarekin” (EJ04,67).

“aho hizkerak bere-bere dituen sintagmen eta *hitz* andanen ezin urratuzko loturak” (EJ80,28).

“*lore* andana baten artean ehortzi” (HE32,27).

“*Neskato ile harrodun* andana besoz beso zerakartelarik” (HE59,38).

“*Neurtitz* andana handia zaukaten, launazka josiak” (HE59,85).

“Anitzetan balio handiko *poema* andana bat badugu gainera” (HE30,233).

“ukan zituen, ondoko egunetan, herriak emanik, eta Murtutsek ere aste guzietako bere *present*-andana” (EJ72,64).

“lehenago egitate berarentzat bazituela *zakur* andana bat hilak” (HE59,33).

Bereiz aipatzekoak dira *burdin ziri mehe*, *neskato ile harrodun* eta *epopeia eta kantu heroiko* mugatzaileak, kategoria dela medio. Izan ere, “Sarrera gisa” atalean esan dugu “hitz-elkarketaren funtsezko ezaugarrietako bat da bi kategoria lexikok osatu behar dutela (...) hortik gorako osagairik, sintaxitik datorren kategoria sintagmatikorik ez dugula izango hitz elkartuak osatzen”. Adibide hauetan, ordea, mugatzaileak [izena + adjektiboa] osaerakoak dira; izena, aldi berean, elkartua da kasu batean (*burdin ziri*) eta, beste batean, adjektibo eratorria dugu, honek ere oinarri sintaxi-kategoria duela ([*neskato*] + [[*ile harro*] + *-dun*]). Gainerakoan, mugatzaile bizidunak eta bizigabeak ditugu; guztiak zenbakarriak.

II.2.2.2.2. MORDO/MORDOXKA

⁵⁶ Besterik ezean termino hau erabiliko dugu *multzokari*-ren parean. Bidenabar, errepara zenbakarri / zenbakaitz oposizioak ez duela kasuistika osoa estaltzen, bai baitaude multzokari zenbakarriak (*bi armada*, *bost familia*...) eta zenbakaitzak (**bost ikasleria*...).

Mugatzaile bizidunak: *ahuntz, ardi, emakume, erle, erromes, euskaldun, euskaltzale, familia, fraide, galego, gazte, idazle, ijito, ikasle, jende, lagun, mutil, ontzi-jabe...* Mugatzaile bizigabeak: *baxoerdi, bertso, diru, erroskila, etxe, gaitzizen, herri, hitz, hodei, izar, kafe, ke beltz, libera, liburu, lore, luma, lur, mahats, odol, ordu, pago, paper, patata, pinu, piper, txistu, urte, urte, xaleta...*

“ikusi nituen *ardi*-mordoxka batzuk” (HE50,66).

“Fakundo Adurriaga ‘Besamotza’ zanaren bi *bertso* mordo aitazen dira” (EJ76,39).

“Pagoeta’koak artu ditek *diru*-mordo ederra piñudia salduta, basarria erosi zuten urtean aldatua” (EJ62,10).

“jai baten joan omen zaio *emakume*-mordoa etxera meza nagusi ondoan” (HE29,50).

“badoa *erle* mordo bat bidera eta bapatean gogor lotzen zaio azeri harroari” (EJ53,24).

“Ba da Erreterian jatorri oneko *famili* mordo bat” (HE33,5).

“Oihenartek XVII mendean bildu zituen *gaitzizen* mordoak, toponimia xehearen azterketak” (EJ51,66).

“Ozkiro gazia, gau beltza, *izar*-mordo aundia” (HE17,48).

“Onek esan nai du *jende* mordo guzti orrek bere siñestea arnegatu lezakela” (EC70,51).

“bazkal-ondoan kafea artzera etortzeko esan diot. Zuk uste ezpaduzu ere, bai baidut Brasil’go *kafe* mordoxka apropos egun ontako gordea” (EJ03,49).

“San Migel egun batean, eguzkiak Irimo gañetikan iges egiten duan sasoian, *ke beltz* mordo batek irteten zuan” (HE19,63).

“egiteko au garaiz egiten bada ez die ateen kalterik egingo ta *luma*-mordo ederra emango digute” (EF92,102).

“lur onen ezaguera osoa ematen digu ta azterketa au egiteko, lenen-lenen *lur*-mordoska ondo artu bear da” (EF92,39).

“bezperan ebatsitako *mahats*-mordoa atera eta sakantxo bat gainean zuen” (EJ53,107).

“Ari entendako *odol*-mordoa antxe zegoan” (HE29,120).

“euskaldun kapitana eta *ontzi-jabe* mordo bat bildurik, haruntza abiatzeko naia eta kutizia beren bihotzetan piztea lortu zuen” (HE33,87).

“turismokeriaren kontra, Iratiko *xaleta*-mordoren kontra, Duboscq deputatuaren kontra” (EJ51,73).

Mugatzaileen artean izen kontagaitzak ere badaude: *diru* (erabileretako batean), *kafe*, *ke beltz*, *lur*, *mahats*, *odol* edo *urte*. Aipa dezagun *ke beltz* osagaia, hau ere ez baita kategoria lexikoa.

Hemen koka dezakegu baita ere adibidetegiko *ur-mendo*:

“itsas zola = superficie del mar? Bet-betan itsas zolatic atheratzen da ur mendo bat” (EC16,223)

Gure corpusean adibide bakarra aurkitu dugun arren, OEHk badakartza beste bi ere: *elur-mendo*, *lur-mendo*. Esanahiari dagokionez, ‘mordoa’, ‘pila’ adierazten du *mendo* izenak, eta horregatik sailkatu dugu hemen. Baina badirudi II.2.2.2 ataleko mugakizunek ez bezala, mugatzaile bizigabeak bakarrik hartzen dituela (eta alde horretatik badu antza II.2.2.3 atalean aztertuko ditugun mugakizunekin ere).

II.2.2.2.3. MULKO

Mugatzaile bizidunak: *erle*... nahiz bizigabeak: *mahats*, *mahats pikor*... har ditzake:

“artean gainekoek ba zuten mar-mari, alaxe *erle*-mulkoak, umatzen dala ari” (HE18,136).

“larrakenean bere *mahats* molko hori” (HE32,27).

“salda chorta bat, *mahats* molko bat eta espiceria puchca bat” (EJ75,14).

“*mahats pikor* molkoetan” (HE51,47).

Hemen aipatzekoa da *mulko*-ren eta *mahats*-en arteko hautu-murritzapena, apenas bestetara zabaldu dena.

II.2.2.2.4. MULTZO

Mugatzaile bizidunak: *apaiz, gizon, haur, herrizain, inurri, lagun, zaintzaile...* Mugatzaile bizigabeak: *diru, errauts, etxe, heste, instintu, kontradikzio, laino, erlijio liburu, oharpen, paper, patata, sasi, sindikatu, tu...*

- “USAko Banketxe Nagusiak bil zezala *diru* multzoa merkatutik” (EB20,15).
- “*erlijio liburu* multzo bat eta ezer guti gehiago” (HE36,8).
- “Pipan sartu dudun belar au erre-ta *errauts*-multxu bat da bilakatzen oro” (EJ50,75).
- “nahasian pillotutako *etxe*-moltzo hura, dena bear zan lehen-bizi lurrarekin berdindu” (EC70,53).
- “ikusten diat elizako atean nere hegineko edo handixagoko *haur* multxo bat” (EJ72,15).
- “*Heste* multzo lurruntsua orduantxe erori zen zulara” (HE39,69-70).
- “zer da gizona ere *instintu* multzo bateko animalia baino?” (HE39,106).
- “Bartelek *inurri* multzoa sentitu zuen sabelean” (HE39,18).
- “Estatuan bertan dago situaturik gizarte osoko *kontradikzio* multzoa kontzentratuz” (EJ52,46).
- “saskiak mahasti buruetan pausatutik, *lagun* multxo bat muntatzen ginen bi lagunek lerroa artean harturik” (EJ04,47).
- “*lailo*-moltso itxu bat sartu zuan gain artan” (HE29,136).
- “*oharpen* multzo aunditxo bat” (HE33,17).
- “dudarik ez dago *paper* multzo eskerga horren ikertzapenak sakonki aldatuko lukeela euskal kondairaren ardatza” (EJ51,96).
- “Orain *patata* multzo zimel bat zetzan zokoan” (HE39,52).
- “ango *sasi*-moltsuetan gordetan zan” (HE31,23).
- “Industriako abar bakoitzak badu bere *sindikatu*-multzoa” (EB20,35).
- “hanka biekin zapaldu zuen *tu* multzoa” (HE39,25).
- “Nahiago dut *zaintzaile* multzo bat mendietan ezarri” (HE52,22).

Mugatzaile bizidunak eta bizigabeak, zenbakarriak eta zenbakaitzak.

II.2.2.2.5. PARE

Mugatzaile bizidunak: *behi, guraso, idi, kapoi, soldadu...* Mugatzaile bizigabeak: *aldagarri, arrautza, arrosa, bertso, betaurreko, dozena, duro, egun, esku-bonba, galtza, hilabete, hitz, kanoi, kako, kilo, lerro, ordu, orri, “Témoignage Chrétien”, urte, xehetasun, yola...*

- “*aldagarri* pare bat, igandetako arropak, bizarra kentzeko labaña, bizpairu ator, jersey berri ta zar bi” (EJ03,72).
- “nola ziteken honelako basamortuan honen *arrosa* pare politik topatzea?” (HE39,44).
- “emen *bei*-pare batek ez du goldean marka aundirik egingo” (EJ62,52).
- “ondoren, bertsolari guziak *bertso*-pare bana bota zioten” (EJ79,140).
- “sudur handi, *betaurreko* pare eder bat gainean” (HE52,10).
- “An ez dakit zenbat denbora egin genduan; *egun*-pare bat edo ola, tropak etorri bitarte” (EJ66,62).
- “Nik daukadan ganantzia badaukat nori utzia: bi alkandora, *galtza* pare bat, anaiak autsia” (EJ67,245).
- “neska sanoak ziran, *guraso* pare batekin eta estudiantzera edo libertitzera zijoazenak” (HE35,14).
- “Gero ere, *illabete* pare batean, ospeletan euki zituan” (EJ49,41).
- “bere ideia *hitz* pare batez izendatzen digu Leninek” (EJ52,43).
- “*idi*-pare zaar bat gizenbata” (HE50,52).
- “Zepelin asko bonbak botiez, nonai *kañoia*-paria, aiek guziyak sostenditzeko” (EJ79,21).
- “Eguberri batzutan *kapoi* pare bat zazpi aldiz eskualdatu zala” (EJ54,61).
- “*Ordu* pare batean, an etzan gauza onik izan” (EJ60,152).
- “Errenteria’ko Pello Zabaleta bertsolaria zanak idatzitako *orri*-pare batean arkitu degu” (EJ67,110).
- “Santa Barbara’ko fuerte ori ustuta zegoan; *soldadu*-pare bat-edo kontu egiteko; besterik ez” (EJ79,48).
- “*Témoignage Chrétien* pare bat altzo batetan ahazturik itxuraz” (EJ51,11).
- “Eta orain ez dute gogoratu ere nahi Mendibeko *urte* pare hura” (EJ51,68).
- “Barka bizait irakurleak *xehetasun* pare bat ematea” (EJ51,27).
- “*yola* pare bat, lurrean leku guzietan alterak” (HE35,56).

Mugakizun honek berezitasun du bi osagaiko multzo zehatza adieraztea. Hori dela eta, itxura batean zenbatzaileen eremutik gertu gabiltzala ematen du. Ezin jo dezakegu, baina, *pare*⁵⁷ zenbatzailetzat.

Gehiago ere eman daitezke, baina aski izan bitez ondoko frogak: determinatzailearen bat behar du sintagman erabiltzeko. Alegia, “porruA / bat / bi /asko eman”, baina “*porru pare eman”, eta “dozena pare bat porru”, baina “*dozena pare porru”. Eta, gainera, ez du aditzarekiko komunztaduran zenbatzaileek bezala jokutzen: “Bi egun pasa ditu mendian”, “Egun pare bat pasa du mendian”, baina “*Egun pare bat pasa ditu mendian”.

Hortaz, mugakizuna horrelakoa izanik, espero izatekoa da ezinbestean hautatuko dituela mugatzaile zenbakarriak. Eta halaxe dira: mugatzaile guztiak kontu daitezkeenak dira, baina ez mota berekoak. Batzuk neurri-izenak dira (*dozena, kilo...*) (Azkarate 1991: 49), horregatik ez da harritzekoa neurri-sintagmetako osagaiak izatea.

“beren lurreko *dozena pare bat botella ardo* bidaldu zizkiguten” (EJ64,113).

Galtza, betaurreko ere aipatzekoak dira sail lexiko berezi batekoak dira eta: bi osagaiko zer bakarra izendatzen dutenetakoak; alegia, *pluralia tantum*-etako “bikoen” azpiatal berezikoak. Izen berezi bat ere badago; *Témoignage Chrétien*, erdal aldizkari baten izena.

Ñabarduretan sartuta, berriz, aipa dezagun *pare bat*⁵⁸ tarteko denean, bi aditzeko modu izan ditzakegula, zehatza (“bi”) *idi-pare bat saldu du*, nahiz zehaztugabea, baina betiere “bi”-tik gertukoa: “*ordu-pare batean* egingo dut lana”, “*urte-pare bat* igaro du Ameriketara”, “*kilo-pare bat* erosi du”... Bestalde, *hitz-pare bat* ia-ia lexikalizatu, esapide egin bilakatua dago (“bi hitz” zerbaiten gainean esan...); *bost axola* eta antzekoen bidetik, ez du zenbateko zehatzik adierazten.

Azkenik, hemen sartzekoa da bigarren osagaia *biko* duena, *pare*-ren guztiz kidea dena:

“*uso*-bikoa ilean ere balio gutxikoa da; ate batzuen-batzuk urtean ematen duten lumak pixu gutxi du ta gutxi balio du” (EF92,71).

II.2.2.2.6. PILA/PILO

Mugatzaile bizidunak: *alfer, ardi, atso, bare, erle, euskaltzale, ezkongai gazte, gizon, jende, lagun, laguntzaile, mutil, neska gazte, neskatila, rekete, soldadu, tropa* (multzokari moduan hartuta, biziduntzat jo bide daiteke), *txori, ume, uso...*

Mugatzaile bizigabeak: *aditz, agurtza, albiste, arma, arto, belar eta ahotz, dibujo, diru, dotrina galgari, egur, etxe, garo, gaztaina, gorotz, harri, haritz ipurdi, hondakin, hosto, ipuin eta bertso, jesarleku txiki, kanoinazo, kare, kartutxo, lan, laranja, lasto, lur, margarina lata, mondeju, olerki, sasi, simaur, soka, tanke, tiro, traste, txartel, urte, zaku, zilar, zirriborro, zotz...*

“emen sartu ginanean, Jesus, motellak, ura zan *agurtza*-pilla!” (EJ49,96).

“denbora txarra zan lanerako, etorri nintzan onera, eta, jaunak, ura *bare* pill!” (EJ79,110).

“arta-korda, lizar-osto, *belar eta agotz*-pil, kalerik gordeena bein berriz derabil” (HE18,46).

⁵⁷ Eta *biko, dozena, laurdena, herena...* ere ez. Hori guztia dela eta, atal honetako guztientzat bezala, *izen zenbatzaile* deizioa erabili beharko genuke kuantifikazioarekin ikuskizun zuzena duten izen hauentzat. Itzuliko gara puntu honetara.

⁵⁸ *Bat*-en erabilera honetara itzuli beharko dugu berriz ere.

- “eta alcarri lotutaco *dotriña galgarri*-pilla bat dala eta onegatic deitzen da guciraco zucenbide edo sistema” (HE40,22).
- “Fusilak *egur* piloaren kontra utzi zituzten” (HE39,44).
- “Emen nola da orain *etxe*-pilla aundia, Vista Alegre? Orko jardineroa izan zan” (EJ78,45).
- “*ezkongai gazte* pilloa be ez dok txikia” (HE31,34).
- “Aurre-egunetik *gaztaiña*-pilla aitak orbelez estali” (HE18,71).
- “ez da erres olako *gizapill* nastu bat zaintzen” (EJ81754).
- “Onela *gorotz*-pil oneri eroriko zaizkan busti-tantoak putzu batera dijoazen tankeran jarri bear da” (EF92,22).
- “*Aritz-ipurdi* pillla galanta an dago zoko-bazterrean” (EJ03,23).
- “Oñatiarrak igo ziraneke, Arantzazu e’ tzan besterik: *ondakin*-pillo bat. *Arri* pillo bat, ke beltza-jario” (EL70,194).
- “Uarkan, batez ere orbel-garaian, *osto* pillla aundiak jeisten” (EJ60,22).
- “*ipui eta bertso*-pilloaz liburu bat agertu genduen” (HE25,15).
- “Aita, hainbeste lan egin negu guztian, *kare*-pil galantak ere bai, ta xentimo baten alderdirik ez” (EJ62,24).
- “Zuk artu al didazu mesanotxetik neukan *kartuxo* pillla?” (EJ60,60).
- “guri galtzairuzko esku-erramienta batzuk eta *margarina-lata* pillla bat eman ziguten” (EJ03,61).
- “*neska gazte* pillo bat ikusi ei-eban” (HE31,27).
- “Trintxera-ixkiñara atera naiz eta or ikusten det sekulako *reket*-pilla” (EJ60,52).
- “Aritzola (Ermani gañean) Estado Mayor ta *tropa* pillla aundiak” (HE23,40).

Bestetan ere atera zaizkigun gertakariak ditugu hemen ere; hots, *ahotz, diru, egur, gorotz, kare, lasto, lur, simaur...* mugatzaile zenbakaitzak alde batetik eta, bestalde, *ezkongai gazte, neska gazte, dotrina galgarri, jesarleku txiki...* determinatzailelerik gabeko izen-sintagmak (hots, kategoria lexikoa ez direnak). Bestalde, izen elkartuak (*haritz ipurdi*) eta juntatutak (*belar eta ahotz, ipuin eta bertso*) ere badira mugatzailearen tokian.

II.2.2.2.7. SAIL

Mugatzaile bizidunak: *ardi, atso, behi, beltz, birjina, erromes, etsai gazte, gizon, gogo-gudari, gudari, idazle, indiotar, jende, lagun, mikelete, mutil, oilo, polizia, tropa, ume, zaldi...* Mugatzaile bizigabeak: *aitorrera, artikulua, bertso, diru, ekonomia, elerti, erdal-euskal, erromeri edo eskurtsio, eskari, euskara, finantza, galde-eskari, gari, harri, irrati, kilometro, koru, kultura, letra, limoi, lur, melokotoi, muino eta mendixka, olerki, patata, piper, tipula, tiro...*

- “eliz-idazle zaharren *aitorrera*-saila” (EC70,74).
- “baserri aundi baten inguruan *ardi*-sail aundi bat ikusi genduan” (EJ49,71).
- “Bilbo’n ikasle nengoelarik, “Kito’n arrebarekin” *artikulu*-saila aztertu izan dut” (EJ51,26).
- “eriosuar duzu *atso*-sail osoa” (HE18,95).
- “baña emengo *bei*-sailak eta emengo zelaiak ikusiko baziñuzte, arrituko ziñateke” (EJ62,88).
- “*beltz* saila bat gure ezkerretik gu inguratu nayeana” (HE23,116).
- “burla egiteko ziri bat bakarrik ala *bertso*-sail baten puska?” (EJ78,52).
- “edozein lehendakari ganorazkok beretzat apartatzen duen *birjina* sail bat” (HE39,105).
- “diru-sall = caudal. Tà batari tà besteari milagroaz anditzen cien beren *diru*-saila edò segurutzen cien itsasoa vidaltcen zutèn oialdia edò oialdiaren saltze òna” (EI31,345).
- “*ekonomia* sailek errazago iraungo dute beste zenbait sailek baino” (EB20,17).
- “Kristau-izarren argi orixtaz urratutako illunpe ta ke min artean, *erromes*-sail bat dabilkizu, gurutzeak diran aña erromes, gizon ta emakume” (EL70,118).
- “¿Gipuzkoa osoan ba ote da gero, urterotsu *erromeri edo eskurtsio*-sailen bat bialtzen ez dionik?” (EL70,244).
- “hala nola *finantza* saila, sail administratibo-politikoak, sail akademikoak, pedagogikoak, soziologikoak...” (EJ52,8).
- “ezagun-berrikoak egin bitarte, *galde-eskari* saila agortu da” (HE17,24).
- “Aberrialdeko *gogo-gudari*-sailletan olerkaria beti da leen-oñean” (HE17, 35).
- “Tabernariak ozte edo *jende*-sail bat tabernara biltzeko usteaz egiña zan noski” (HE50,70).
- “andik bi aldeetara, *kilometro*-sailletan ezker ta eskubi, etzegoan ezer ere” (HE29,81).
- “Atera kontu: aldi artarako abestu oi zan Arantzazun Patiño’ren meza, 12 abotsetarakoa, iru *koru* sailletan” (EL70,168).
- “euskaldun batek *letra*-sailean inoiz burutu duen egitekorik larrienetakoa” (HE27,341).
- “eutsi etxe ta *lur* sail danari, metro bakar bat ez utzi” (EJ69,42).

“Ara nun *mikelete* salla (...) Munuaundi atzera joan dan” (HE23,62).

“Ez naiz ni noski bakarra liburua berehala bazterten duena, *polizi*-sail horretan” (HE27,359).

“*Tipula*-sail ikaragarriak, ordea; ta letxua ta arroza ta dana” (EJ66,121).

“Ango *tropa* sallak bildu” (HE23,60).

Mugatzaile bizidunak eta bizigabeak ditugu. Gehienak zenbakarriak, baina zenbakaitzik ere bada: *diru*, *ekonomia*, *finantza*... lehen ere (*talde* mugakizunari zegokion puntuan) atera zaizkigunak. *Aitorrera*, *eskurtsio*, *galde-eskari* bezalako gertaera-izenak ere aipatzekoak dira. Errepara, nolana ere, orain ez dugula kasu guztietan lehengo *gudatalde*, *txango-talde* elkartuei emandako parafraasia eta zehaztutako osagaien arteko ‘helburua’ erlazio semantikoa ematerik, hemengo *aitorrera saila* ez bide da “aitortzeko saila”. Beste ikuspegi batetik aipatzekoak dira *erdal-euskal*, *galde-eskari* mugatzaileak, elkartuak dira eta.

Bestalde, *sail*-en adiera desberdinak aurrean izanda, esan dezakegu izen bera erabiltzen dugula elkarketa-mota desberdinak gauzatzeko:

- Multzo-izen bezala darabilgu gehienetan; hau da, ezkerreko osagaiak adierazten du zein elementuk osatzen duten saila, eta osagaien artean ‘edukia’ edo ‘iturburua’ harreman semantikoa dago. Ez dugu elkarketatik kanpora jo beharrik elkartu osoaren interpretazio egokia izateko. Hauxe dugu adibide gehienek ulertzeko modua.
- Baina baita zati-izen bezala ere. Elkarketan adierazten ez den beste osotasun baten zatia adierazten du *sail* izenak berak: ataletan, adarretan antolatuta dagoen erakunderen batena. Errepara, esate baterako, adibide honi:

“hala nola *finantza* saila, sail administratibo-politikoak, sail akademikoak, pedagogikoak, soziologikoak...” (EJ52,8).

Eta *sail* mugakizuna duen elkartua eratzen dugu, hain zuzen, adar, atal horren funtsa zehazteko, dela sailaren ‘eginbeharra’, ‘ariketa’, edo ‘edukia’ (bizidunek edo bizidunek osatua den saila), nola hartzen den. Hemengoak ditugu batez ere adibideetako *ekonomia saila* eta *finantza saila*. Baina adibideetatik kanpora joz, giza erakundeetako arlo askoren izenak ere (besteak beste, Eusko Jaurlaritzako edo unibertsitatekoak) gisa honetan ulertuko genituzke.

Beste batzuetan, ‘helburua’, ‘zertarakoa’ ere adieraz daiteke. Esate baterako, hurrengo adibidean:

“ezagun-berrikoak egin bitarte, *galde-eskari* salla agortu da” (HE17,24).

edo, liburu honetako gaia ez den aposizioaz (**H-E/3: 109-119 / 89-99**) baliatuz izena... adierazteko.

“Txiritarenak A, Zavalak *Auspoa* sailean atera zituenez hartu ditut: bitan eta bitara argitaratuen artean eginikako aukera nerea da, ezinbestean” (HE27,73).

Mugatzaile bizidun nahiz bizigabeak onartzen dituzten multzo-izenen artean sartzekoak dira, halaber, askoz adibide gutxiago dituzten *parrasta*, *parrastada* mugakizunak: *filosofo parrastada*, *ur bedeinkatu parrasta*...

“alako *filosofo* parrastada bat edo ba dogula uste izaten dot nik” (HE21,64).

“Badaezpadan *ur bedeinkatu* parrasta bat isuri zuen” (HE39,65).

II.2.2.3. Batez ere mugatzaile bizigabeak daramatzaten multzo-izenak

II.2.2.3.1. META

Izen bizigabeak dira, oro har, *meta* mugakizunak hartzen dituen mugatzaileak: *belar*, *diru*, *harri*, *hondar*, *iratze*, *lore*, *ongarri*... Bada, dena den, izen bizidun bat ere mugatzaileen artean: *oilo*.

“gure *belar* metak joaiki ziren igerika xalupak bezala, eta soro guzia garbitu” (EJ04,73)

“beren azken orenian Sar ditzen itzalgunian *Diru* metaren barnian” (EJ65,61)

“ta gabeetan bide ertzean naiz ezarriko *arri*-meta txiki baten alboan” (EJ50,148)

“*iratze* metatik erortzen nintzelarik” (HE56,21)

“elizatik hil-harrietara / *lore* meta eta hitzaldi/ (HE56,27)

“Hango *oilo* meta!” (EJ53,142)

Meta mugakizunaren definizioa kontuan harturik —“lurrean gauzak elkarren gainean jarri egiten den pila” (EH)—, mugatzaileek izen bizigabeak izan behar dute, eta hala dira ia beti. Gure corpuseko *oilo meta* elkarteak balio metaforikoa du, ‘oilo pila’ adierazteko modu bat baino ez da.

II.2.2.3.2. SORTA⁵⁹

Mugatzaileak: *agiri*, *belar*, *bertso*, *diru*, *elorrri*, *errezibo*, *galdera*, *garagar-gari*, *gari*, *harpide*, *ipuin*, *liburu*, *liho*, *lore*, *menu*, *olerki*, *ondorio*, *ote*, *paper*, *pasadizu*, *trenbide*...

“*agiri*-sorta luze aberats bat” (HE33,63).

“*bertso* sorta onek beste bi ere bazituan” (HE29,115)

“amak txukun asko prestatu zizkion erropak, txorizo, gazta, txokolate, baita *dirutxorta* polita ere” (EJ62,97).

“*elorrri*-txorta ez dek txarra sua bizitzeko” (EJ62,19).

“iztegi bat publikatu naiean, *galdera* sorta bana igorri zion” (HE33,61).

“orduko erdi zorituak arkitzen ziran *garagar-gari* sortak, balak edo molchoak” (EH13,38).

“eskeñi edo ofrezitu zion Jesusek Ait-Eternoari bere *gari*-sort edo bal au” (HE13,40).

“Zuen laguntza orrekin, *arpide* sorta bat sortuko da” (EJ05,170).

“Urruzuno’re *ipui*-sorta bat eskeñi” (H16,9).

“kosta-alde guzietan bildutako *lore*-sortakin nola igo zan bere zaindari laguntzalleagana” (EL70,160).

“bestela ere txit emagarriak dira *menu*-xorta auek” (EJ64,56).

“gerturik daude guk, hogeitertetik onuntza, egin degun *olerki* sorta bat argitaratzeko” (EJ05,192).

“industriaren egiten dituenean, *ondorio*-sorta sortarazten du inbersio hartzailearengan” (EB20,45).

“Begiak gorri, aurpegia beltz, bizkarrean *ota*-sorta” (HE24,64).

“Gamizen *paper* sortak ogei eta amaseitaraino ba dakit badirela Archivo Histórico Nacionalean jasoak” (EJ00,176).

“euskaldun anemikuen *pasadizu*-sorta gexa” (EJ51,32).

“Ez da herri bat, *tren bide* sorta bat baizik” (HE35,75).

Mugatzaile guztiak bizigabeak dira eta zenbakarriak. Ildo honetan, *liho* kontagaitza eta *harpide* gertaera-izena dira aipatu beharrak. *Sorta*-ren adierakide den *buket* mugakizunaz osaturiko *perrexil buket* ere hemen kokatzekoa da.

“eta nahastecatu ondoan mihiaren saldarekin, emacu *perrechil* buket bat” (EJ75,5).

Eta *meta* mugakizuna duten adibide apurrek ere (*diru meta*, *oilo meta*...) hemen dute sailkalekua, mugatzailea bizigabea izan ohi baita, zentzu figuratuan bizidunen bat ere (horko *oilo*, hain justu) ager daitekeen arren.

⁵⁹ Errepara txistukariari. *Xorta* (mugatzaile ‘isurkaria’ eraman ohi duena: *ardo-xorta*, *ur xorta*...) zati-elkarteetan (II.3.2) ikusiko dugu eta.

“Beren azken orenian sar diten itzalgunian *diru* metaren barnian” (EJ65,69).
 “Hango *oilo* meta!” (EJ53,142).

II.2.3. Mugatzailearen gramatika-kategoria

Gehienetan izena da, baina bada aipatzeko gairik atal honetan, ikusten joan garen bezala.

- a) Mugatzaile gisa adjektibotzat ere har zitezkeenak aipatu ditugu, hala nola *beltz, indiotar, mahometar, alfer, gazte, liberal, errenteriar, galego...* Baina gauza jakina da izena eta adjektiboa oso gertuko kategoriak direla, hizkuntza askotako gramatiketan aspalditik jaso izan den bezala, eta euskaraz ere gertakari horixe bera daukagu (EGLU-lab: 37, 134). Hain zuzen ere, adjektibo gehienek, areago jatorria, adina, kolorea edo izakera —hots, gizakiei dagozkien ezaugarriak— adierazten dutenak badira, izen balioa ere har dezakete: kategoria aldatu dutela, “birkategorizatu” direla esaten dugu⁶⁰. Guztiarekin ere, adibideetan atera zaizkigunak izentzat hartzeko eragozpen larririk ez dagoenez gero, halaxe hartu ditugu.
- b) Izen kategoriakoak izanik ere, juntagailuz elkartua izan daiteke mugatzailea: *ardi eta abere-talde, belar eta agotz-pila, giza edo gizon-aldra, mozkor, lapur eta lander-saldo...* Aurreko kapituluan ere ikusi ditugu horrelako adibideak bi osagaien arteko erlazio semantikoak aztertzean eta esan dugu guztiak batera aztertuko ditugula aurrerago (IV.2.1.1).
- c) Edo aldi berean izen-elkartea ere izan daiteke: *basoerdi mordo, eliz kantari talde, erlijio-liburu multzo, garagar-gari sortak, mahats-pikor multzo, ezpatadantzari-talde, haritz-ipurdi pila, eskoletxe andana...* (IV.2.2).
- d) Kategoriaren ikuspegitik bereiz ikustekoak dira mugatzailea determinatzailearik gabeko izen-sintagma (eta ez izena) dutenak; alegia, elkarteetan ohikoak diren kategoria lexikoen ordeztu, sintagmatikoa dutenak. Mugakizun guztietan atera ez bazaizkigu ere, gisa honetako adibide dezente dauzkagu, inola ere, horrelako izen elkartuak salbuespen bakantzat hartzeko. Hona hemen atera zaizkigun batzuk: *burdin ziri mehe andana, neskato ile harrodun andana, (epopeia eta) kantu heroiko andana, ke beltz mordo, dotrina galgarri-pila, ezkongai gazte pilo, jesarleku-txiki pilo, neska gazte pilo, ur bedeinkatu parrasta, erromatar hizkera-talde, liberal mantso talde, abere mutu tropel...*

Baina beste atal batzuetan ere (*gazta zahar pusketa, izerdi eta jantzi busti usaina...*) gertakari hauxe bera topatuko dugunez gero, guztiak ikusi ondoko utziko dugu azalpena emateko ahalegina (IV.3).

Bestetik, berriz aipatuko genuke *pare*-ren mugatzailea den *Témoignage Chrétien* (erdal) izen berezia, elkarketa-mota honetan atera zaigun gisa honetako bakarra.

II.2.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak

⁶⁰ Aski auzi korapilatsua da hau. Hor jaso ditugunak izen garbitzat hartzen dituenik, edo hitz berak sintaxi-egituraren arabera izenaren edo adjektiboaren eginkizuna bete dezakeela aldeztu duenik ere bada. Bosquek (1989,1999) sakon aztertua du puntu hau.

Pentsatzen badugu ‘multzoa’ osotasun bat dela, uler daiteke osoa den horren zati, osagaia izatea, hain zuzen, ezkerreko elementua. Alegia, ‘edukia’ (I.5.4.1) harremanaren edo, bereziki mugatzaile biziduna duten elkarteak, ‘iturburu’ (I.5.1) harremanaren arabera uler daitezke maizenik erlazioak. Hartara, hauxe litzateke parafrasia:

“...-EK OSATZEN DUTEN TALDE / MULTZO / SAIL / PILA / MORDO / ANDANA...”

Eta honelaxe ulertuko genuke: *liburu pila* “liburuak dituen pila” edo “liburuek osatzen duten pila” izango litzateke guretzat, *belar-sorta* “belarra duen sorta”, *aingeru-taldea* “aingeruak dituen taldea”, *kontradikzio multzo* “kontradikzioak dituen multzoa”, etab.

Nolanahi dela ere, multzo-izenen bana-banako azterketan behin eta birritan aipatu dugunez, xehetasun gehiagoren beharrea gara multzo-izenetakoren bat mugakizun izanik osatutako izen elkartu guztien berri eman nahi badugu.

- a) Hasiera aldean esan dugu lehen begiratuan pentsa daitekeela multzo bat kontu daitezkeen zerek osatzen dutela; bestela esan, multzo-elkarte hauetako mugatzaile den izenak zenbakarria izan behar duela. Ildo horretan, jaso ere jaso dugu abstraktu batzuk eta gertaera izenak oro har zenbakarriak direla. Mugatzaile biziduna hautatzen duten mugakizunek oro har (*aldra, oste, saldo, talde, tanda, tropel...*) eta gainerakoek ere gehienetan (*andana, eli, pare, sorta* mugakizunek beti, antza) halaxeko jokamoldea dute: dena delako multzoa ‘zer’ zenbakarriez osatzen dugu.

Baina bada salbuespenik: gertaera-izena mugatzailea denean batzuetan ‘helburua’ adierazten bide dugu areago ‘edukia’ baino (*txango-talde...*); nahiz eta gertaera-izena mugatzailea izateak ez duen esan nahi nahitaez ‘helburua’ adierazten dugunik (*kontradikzio multzo, kanoinazo pilo...*) ezta, jakina, kontrara, ‘helburua’ adierazteko ezinbestean gertaera-izenetara jo behar dugunik. Baina, berriz esan, gisa horretako adibideek ez dute auzirik sortzen.

Era berean, ‘edukia’ erlazio-mota beraren barrenean azaltzekoak dira beste arrazoi batengatik egun bitxiak gertatzen zaizkigun: *erromatiar izkera taldea, bertsu-alde, makilkada-talde, ontzi-talde*, mugatzaile bizigabeak dituztenak. Adibideak ikusita, badirudi salbuespentzat jo behar ditugula, *makilkada-talde / ontzi-talde / bertsu alde* baino errazago aurkituko baititugu *makilkada sail, bertso sail* edo *ontzi multzo*. Guztiarekin ere, badirudi *talde* zabaltzen ari dela, terminologietan bederen — Euskalterm begiratu besterik ez dago—, edozein arlotako erdal *grupo / groupe / group* izendatzeko⁶¹.

- b) Arestikoen ondoan han eta hemen esan dugu bazirela mugatzaile zenbakaitzez eraturiko hitzak. Zehatz esan: *kafè, ke beltz, lur, mahats, odol, urre... mordo; diru, errauts... multzo; arto, egur, garo, gorotz, kare... pila; gari, ekonomia, finantza, kultura... sail; gazteria, gizarte, finantza, kultura, politika... talde*. Bi multzo nagusitan sailka ditzakegu mugatzaileok:

⁶¹ K. Mitxelena-ren ondokoa ere hemen sartzekoa litzateke: “Ez naiz eskema hau dela eta luzatuko, bestetan ere emana eta agertua baitut. Bokala, eta bokala huts-hutsik, zuen nahi eta ezko, gainerako hots guztiak ezpaiko zituelarik. Bokal horren aurretik kontsonante bakarra joan zitekeen, inolaz ere *kontsonante taldea*”. (Mitxelena 1979: 179). (Letra etzana gurea da).

- zenbakaitz izanik ere neurgarriak direnak. “Masa” adierazten dute gehienek (EGLU-lab: 40): *arto, garo, kafe, lur, mahats...* Izen horien tankerakoek aise onartzen dituzte multzo-izenek bezalako kuantifikazioa ezartzen duten izenak, besteak beste, zenbakarri bihurtzen dituzte eta: **bost arto / bost arto pila, *bi garo / bi garo meta...* Horietan ere paratu parafrasiak balio du: “mordoaren zati bat da mahatsa”, “mordoak mahatsa du”, “pil(o)aren zatia da karea”, “pil(o)ak karea du”, “sailaren zatia da garia”, “sailak garia du”, etab. Alegia, ‘edukia’ dugu, berriz ere.
- zenbakaitz eta neurgaitz diren izenak ere baditugu, ordea: *ekonomia, finantza, kultura, politika...*; *gazteria, gizarte...* Hemen bi azpimultzo egin ditzakegu: batetik giza jarduerak adierazten dituztenak eta bestetik multzokarizat har ditzakegunak. Oraingoan ere a) puntuko multzo-izenetan gertatzen denaren antzera, lehen motako izen horien eta bere eskuineko multzo-izenaren artean ezar daitezkeen erlazio semantikoak bi eratakoak izan daitezke:
 - o Pentsa daiteke *ekonomia, kultura* eta abarrek *talde*-aren ‘ariketa’, ‘jarduera’ (I.5.11) adierazten dutela, baldin eta eskuineko osagaia erreferente bizidun -areago, gizaki- batekin lotzen badugu.
 - o Eskuineko osagaia bizigabetzat hartuz gero, berriz, giza jarduera horiek har daitezke eskuinekoaren nolabaiteko ‘eduki’ edo ‘osagai’-tzat, edo, *sail*-en atalean arrazoitu dugun moduan, aposiziozko harremanaz ere hitz egin daiteke, apika, kasuan-kasuan.
 - o *Gazteria talde* eta *gizarte talde* dauzkagu azkenik. *Gazteria* eta *gizarte*, biak izen multzokariak dira, horrek dituen ondorio guztiakin: singularrean darabiltzagu izaki bat baino gehiagoz aritzeko, subjektu plurala eskatzen duten *elkartu* bezalako aditzen subjektuak izan daitezke singularrean (*gazteria / gizarte*a elkartu zen vs. **gaztea* elkartu zen), *aho batez* bezalako adverbioak onartzen dituzte (*gazteriak / gizarteak* aho batez onartu zuen vs. **gazteak* aho batez onartu zuen), etab. Izen multzokariak eta zenbakaitzak izanik⁶², harrigarri samarra gertatzen da multzo-izen baten mugatzaileak izatea. Nola ulertu, orduan, ondoko adibideak?

“Zer uste dezu, emen *gazteri* taldea ezpalegoket gaitz-erdi” (EJ07,4).

“bere hierarkiaz, organizazioaz eta aparatuz antolaturiko *gizarte* talde den neurrian” (EJ20,43).

Bi mugatzaileek antzeko ezaugarriak izanik ere, ez dirudi talde mugakizunaz eraturiko bi hitz elkartuok modu berean ulertzen ditugunik.

Horko “gazteri talde” gainerako multzo-elkartuen antzera interpretatuko genuke, “gazte-talde” edukiko bagenu bezala. Alegia, osararen zuzentasuna zuzentasun, erlazio semantikoaren ikuspegitik uler dezakegu ‘iturburua’ dela, erlazio horri eskainitako atalean (I.5.1) *kofradia, konpainia...* mugakizunez eratuak ulertu ditugun moduan: “gazteriak/gazteek egiten/osatzen/sortzen duten taldea”.

Bestelakoa dirudi “gizarte-talde” elkartuak. Osagaien arteko erlazioa orain arte aipatu dugunaren alderantzizkoa da; hots, ezkerreko izenak multzoa adierazten du eta eskuinekoak, multzo-izena izanik ere, ezkerrekoaren atala “gizartearen barnean osatu/bereizi den taldea” edo daukagula dirudi. Horregatik, apika, erlazio

⁶² Esana dugu multzokari guztiak ez direla ezinbestean zenbakaitz, baina testukoak hala iruditzen zaizkigu.

semantikoa ‘osoa-zatia’ (I.5.3) dela esan dezakegu. Hots, adibideko *talde* hor, azken batean, hurrengo atalean aztertuko ditugun zati-elkarteetako mugakizunen antzekoa da, erlazio semantikoei begira bederen.

Honek guztiak hauxe adierazten digu: multzo-izena mugakizun delarik, osatzen ditugun izen elkartuetan erlazio semantikoa batez ere ‘edukia’ edo ‘iturburua’ da, baina ez da bakarra, beste harreman batzuk ere gauza baitaitezke multzo-izenaren eta mugatzailearen artean⁶³: ‘helburua’ (I.5.10), ‘ariketa’ (I.5.11)...

Aipa dezagun azkenik atal osoan zehar, berariaz izan ez bada ere, atze-oihalean izan dugun beste auzi bat: multzo-izenen eta zenbatzaileen arteko harremana, hain zuzen ere. Lehenik eta behin esan behar da auzia ez dagokiela hemengo multzo-izen guztiei; zehatz esan, *mordo* eta, batez ere egun, *pila* edo *pilo* dira tartean direnak, baina ez gainerakoak.

Kontua da euskal hiztuna hitz elkartuak eratzeko ez ezik beste egitura batzuetan ere baliatzen dela bi izen zenbatzaile horiezaz: zehazki esan, zenbatzailedun sintagmak eratzeko eta, adverbioen gisa, aditzak adierazten duena modifikatzeko, ñabartzeko. Beharbada, batetik besterako urratsa ez da hain zaila gertatzen hainbat gertakari kontuan hartzen baditugu:

1. izaera fisikorik ez duten “zerak” ere —hots, izen abstraktu batzuk, gertaera-izenak— konta daitezke: “amets, aitortza... asko egin ditu” □ “amets, aitortza... mordo, pilo(a) (bat) egin du”. Hortaz, ez dugu gauza konkretu eta kontagarrien nahitaezko premiarik izen zenbatzaileen osagarri izateko.

2. *pila* / *pilo*, *mordo* —ez jakin zergatik horiek eta ez beste batzuek⁶⁴— hiztunarentzat ‘ugari’, ‘asko’-ren (ia erabateko) baliokide bilakatu dira, atal honetan ikusi ditugun gainerakoen gaineratik. Adibideek ere erakutsi digute, jatorria jatorri, ez dutela, antza, mota jakineko izenik hautatzen bere ezkerretara. Ia edozein izen-mota “kuantifika” dezakete, horrela esaterik badago.

3. Hortik aurrera, zenbatzaile zehaztugabeen jokamoldea bereganatu dute. Hona XX. mendeko euskararen corpus estatistikoko adibide batzuk, askoren artean:

“Gauza mordo daki; mordo daki txoriez”

“Eta diru asko ekarri al duzue? - Pilo bat!; pilo bat edan arren...”

“Eta zenbat zaldi-kotxe zebilen kalean!, mordo, en gros!”

Esan dugun bezala, ez dugu antzeko adibiderik itxuraz behintzat hautu-murritzapenik ez duten *andana*, *eli*, *multzo*, *mulko*, *sail* edo *sorta*-rekin.

4. Guztiarekin ere, ez dezagun ahantz zenbatzaile zehaztugabeek ez bezala, izen zenbatzaile hauek determinatzailea beharrezkoa dutela sintagma eratzeko, bai izena bai aditza modifikatzen dutenean. Hori dela eta ezinbestekoa da *bat* edo *-a* determinatzailearekin erabiltzea:

Dirurik ekarri al duzue? Bai, asko / *bai, askoa⁶⁵

*bai, pilo, mordo / bai, piloA/bat, mordoA/bat

⁶³ Urrutirago gabe, corpusean ez geneuzkan *musika*, *antzerki*, *kirol*... *taldeak* ere hor ditugu, ‘ondorioa’ edo ‘ariketa’ erlazioaren araberrakoak.

⁶⁴

⁶⁵ Graduataile gisa adjektiboaren eskuinean bai, jakina, “eder askoa da” bezalakoetan.

Hortaz, ez dirudi zenbatzaitzat jo behar ditugunik, kuantifikatzea eginkizun duten izentzat baizik.

II.2.5. Emankortasuna

Maiztasunaren aldetik eta mugakizunari dagokionez, zenbait multzo-izen beste batzuk baino askoz maizago agertzen bazaizkigu ere (adibidez *pila*, *sail* eta *talde*, *saldo* edo *mulko* baino gehiagotan), multzo-elkartea bizi-bizirik dagoela baieztatu daiteke inolako zalantzarik gabe.

II.3. ZATI-ELKARTEAK

II.3.1. Sarrera

Oraingo izen elkartuen bigarren osagaia, mugakizuna, *apur*, *atal*, *erdi*, *hondar*, *izpi*, *kozko*, *kozkor*, *laurden*, *lipits*, *mutur*, *pixka*, *pitin*, *poxi*, *puska*, *pusketa*, *tanta*, *xorta*, *zati*... moduko izena⁶⁶ da. Hortik datorkie zati-elkarte deizioa elkartuei. Hona adibide batzuk:

karisma *apurra*, literatura politiko *apur bat*, hitz-*atal*, haragi *hondarrak*, maitasun *hondar*, ahaidetasun *izpi*, beldur-*izpirik*, belar *izpi*, azukre *koskorra*, harri *kozkor*, belar *lipits*, eri-*mutur*, lukainka *mutur*, lur-*mutur*, kafesne *pixka bat*, lur *pixka bat*, itxaropen *pixkat*, esperantza *poxi bat*, urin *poxi bat*, gatz *puxka bat*, fama *puxka bat*, landare-*puskak*, lan *puska bat*, gazta-*pusketa*, ardo *tanta*, ezti-*tanto*, arno *xorta*; antxoa, sardina edo lantzo *zattia*, diru *zati bat*, gloria *zatiren bat*, hitz-*zati*, irabazi *zattia*, limoi *zati*...

Multzo-elkarteetan bezalaxe, mugakizun hauek guztiek badute esanahian zerbait batean, hain zuzen ere, guztiak zati-elkarteen azpisailen elkartzeko bide ematen diguna. Hiztegi-tako definizioetara joz gero, ohartuko gara izen horien esanahiak erkatuz zati-izen deitu ditugunak bi azpisailen banatzen direla:

- a) alde batetik definizioetan *zati*, *zatici* bezalako hitzak daramatzatenak: *atal*, *zati*, *puska/pusketa*, *izpi*, *hondar*, *kozkor*, *mutur*, *punta*... Beraz, izen hauen mugatzaileak zenbakarriak ez badira ere, gutxienez zatigarriak izatea espero dugu.
- b) Beste alde batetik *apur*, *pixka*, *pitin*, *poxi*, *puxka*... ditugu (nahiz *apur* edo *pixka*-ren definizioetan “zati txiki” azaltzen den, bigarren baliozat jo dugu, “kopuru txiki” balioa maizago azaltzen delakoan). Bigarren sail honetako izenen definizioetan “kopuru txikia”, “une, denbora... txikia” aurkitzen dugunez, izen hauen mugatzailea zenbakarri nahiz zenbakaitz, neurgarri nahiz neurgaitz izan daitekeela pentsa dezakegu, baina betiere bizigabea. Alde horretatik duda egin daiteke kategoria aldatzen ez ote diren ari; alegia, jatorriz izenak izanik ere, “izentasuna” galtzen eta “zenbatzailetasuna”-edo irabazten ez ote diren ari eta, honenbestez, hitz-elkarketaren mugan ez ote dauden. Edo, beste era batera ikusita, apika bi *apur*, *pixka*, *puska*... bereizi behar ditugu: izen betea bata, zenbatzailea bestea. Horrexegatik jaso ditugu goian hitzak determinatzaile eta guzti.
- c) Azkenik *tanta*, *xorta* ditugu, bigarren sailaren barnean ere sar ditzakegunak, kopuru txikiak direnez; baina badute zerbait berezia: definizioen arabera, mugatzaileak isurkaria adierazi behar du. Horrexegatik sartu ditugu sail berezi batean.

Hiru azpisail hauek bereizi ondoren, ohartzen gara zati-izen deitu ditugun hauen artean dagoen esanahi berdintsua multzo-elkarteko izenena baino abstraktuxeagoa dela, baina, hala ere, nolabait antzeman daiteke bateratzen dituen ezaugarri hori. Ikus dezagun zer nolako mugatzaileak ditugun, definizioen arabera ateratako ondorioak zuzenak diren jakiteko.

II.3.2. Adibideen azterketa

II.3.2.1. ‘Zati, zatici’ definizioan daramaten zati-izenak mugakizun

II.3.2.1.1. ATAL

⁶⁶ Gehiago ere badaude. Nola hartzen den, *ale* edo *ondo* (‘banako’, ‘izpi’: *belar-ondo*, *ile-ondo*) hemen sartzekoak dira, baina ez dute ia adibiderik eta ez dira gure aurreko sailkapenetan (H-E/1, H-E/4) aipatzen. *Ondo*-ren gainean, ikus II.6.2.1 eta II.8.2.14.

Honako mugatzaileak ageri zaizkigu *atal* izenaren ezkerrean: *arto, buru, gastu, gorputz, hitz...*

“urre zarra baño oriagoko *arto* atalekin” (HE19,27).

“beste *gastu*-atal guztiak baino bi aldiz gehiago handitu dela” (EB20,24).

“itzen bat edo *itz* atalen bat onetara ta bestetara esaten dan edo esaten zan” (EJ06,79).

Mugatzaile zenbakarriak eta zatigarriak dira, uste genuen bezala.

II.3.2.1.2. HONDAR

Mugatzaileak: *azaro, belar, bizi, dokumentu, ekain, elur, gaztanbera, haragi, harrokeria, harrotasun, hauts, istil, liho, maitasun, misterio, oilasko haragi, paper, xokolet, urte...*

“Azaro-hondarrean edo Abenduaren lehenetan Iruinearatu izango zen Gamiz” (EJ00,178).

“Goihenetxek eta Lakarrak ezagutarazi dituzten *dokumento*-kondarrak, Oihenartek XVIII mendean bildu zituen gaitzizen mordoak, toponimia xehearen azterketak” (EJ51,66).

“*Gaztanbera* hondarrak bildu gero eta zuri-zuria gainetik banatu zien” (EJ53,38).

“antiguotarrak ere gure *arrokeri*-ondarra badugu-ta...” (EJ51,17).

“alare sartu zaizte barnera *auts*-ondarrak” (HE18,123).

“ez duzu *lio*-ondarrak utziko jo bage” (HE18,106).

“eta dardar dixuri barrero kolkuan, *maitasun* ondar oneik gorderik goguan” (EJ63,18).

“Eguiten ducu hachiz bat *oilasco haragui* hondarrequin dela aratcheki edo bildoski” (EJ75,17).

Hiztegietako definizioen arabera, *hondar* mugatzaile zatigarriekin elkartuko dugun izentzat hartu badugu ere, bi eratako izenekin azaltzen zaigu: *azaro, haragi, gaztanbera, liho* bezalakoekin, hots, zati daitezkeenekin; baina baita *harrokeria, maitasun, hauts* bezalakoekin ere. Bigarren kasu honetan, *pixka* edo *apur*-en baliokidetzat har dezakegu *hondar*, erabat sinonimo ez bada ere. Bestetik, denbora-izenekin (hilabeteak, urtea...) elkartzean ‘bukaera’, ‘azkena’ adiera hartzen du.

II.3.2.1.3. IZPI

Mugatzaileak: *ahaidetasun, amorekortasun, argi, axola, belar, beldur, duda, esperantza, ilargi, irribarre, lekukotasun, liho, negu, urgulu, urre, zalantza, zorion...*

“ez *ahaidetasun* izpirik, markes, duke eta kondeekin” (HE33,5).

“gortina tartetik *argi* izpi bat sartzen da” (HE35,93).

“egia da genero literarioez *axola* izpirik ez duela” (EJ54,749).

“batera ta bestera dabil kulunka nere *belar* izpi mea” (HE34,54).

“*beldur*-izpirik ez nik” (HE17,9).

“maitatzen bazaitut, itaundu dautsozu leyuan klisk-dagin *illargi* izpijari” (EJ63,16).

“argitasunezko *irribarre*-izpi bat ernetzen zaio ezpanetan” (EL70,182).

Hemen ere bi eratako mugatzaileak ditugu, *belar* edo *liho* bezalakoak, zati daitezkeenak, zein *esperantza, ahaidetasun, amorekortasun, lekukotasun* bezalako izen abstraktuak. *Izpi* azken hauekin elkartzean *poxi* edo *apur*-en baliokide genuke, baina ñabardura berezia duela: askotan ezezko perpausetan erabiltzen dugu ‘bat ere (ez)’, ‘fitsik (ez)’, esanahiarekin. Azkenik, *argi, ilargi* edo (zabal jokatuaz) *irribarre* mugatzaileekin “gorputz argitsu batek jaurtikitzen duen argi lerroa” adiera du *izpi*-k, eta, alde honetatik, *behi-esne* motako izen elkartu arruntetako ‘iturburua’ erlazio semantikoaren moldekoekin batean aipa daiteke, *izpi*-ren adiera zehatzagoa dela medio⁶⁷.

⁶⁷ Era berean, oroi ‘osoa-zatia’ harremanean genioenaz (I.5.3).

II.3.2.1.4. KOSKOR⁶⁸/KOSKO

Koskor-ek bi kategoria ditu jasoak hiztegietan, izena eta adjektiboa. Esan beharrik ez dago liburu honi lehena besterik ez dagokiola⁶⁹, *Eguzki*-lore izen elkartuen eratzaila den neurrian. Adibideetan *kosko* aldaera ere jaso dago (*harri-kosko*).

Mugatzaileak: *azukre, burni, egur, goxo, harri, orburu*..

“gozo-ontzitik *azukre*-koxkor bat atera” (HE17,18).

“*Goxo*-kozko bat erakutsi besterik gabe haruntz-honuntz erabil zitekeen” (EJ00,181).

“*arcosco*, lur apur, olo garau, auts ta loigarri guztietati” (HE20,151).

“bere ondora *arri* koxkor bat tira nion” (EJ49,64).

“tartean, erdi aldean eta abar, beste *egur* koskor batzuek” (HE29,61).

“giltzatu-kutxatik norbaitek *ogi* koxkor bat artu duela-ta” (EJ03,15).

“Kasko-kopetetan *orbura*-koskorak eta ezpain-matrailletan zauri-aztarna bat baiño geiago nabari zaizkio erortzean egiñak” (EJ03,32).

Mugatzaileak bizigabeak eta konketuak dira guztiak, horko *goxo* ere hala baita, *gozoki*-ren parekoa, alegia.

Mugakizun hau polisemikoa da eta horrek eragina du eratzen dituen hitz elkartuetan. EHK *koskor* izenean adiera hauek bereizten ditu: 1. Puska txikia. 2. Azalean edo gainalde batean gertatzen den handitu gogorra. 3. *Belaun koskor*, belaun hezurra, belaunburua. Azken honen adibidea badugu, ‘osoa-zatia’ harremanean kokatua. *Matela*-kosko ere han sailkatua dago.

Puska txikia adierazten dute *azukre, goxo, egur*... koskorrek. *Harri-kosko* ere (adibideko *arkosko*) horrela itzultzen du OEhk: “Pedrezuela, pedazo de piedra, cascajo”. Bigarren adierarekin, azaleko handitu gogorarekin, lot daiteke *orbura*-koskorra.

Ogi koxkor nola ulertzen den izan daiteke puska txikia edo, baldin eta ogiaren muturrak (aurre-atzeetan eta ogiaren zehar dituenak) badira —ogiarene zati egosienak, erreneak eta beltzenak izan ohi direnak—, “gainaldeko handitu gogorra”. Eta *harri* koxkor, berriz, *harri*-alderen parekotzat jotzen du EHK.

II.3.2.1.5. MUTUR

Mugatzaileak: *ate, baioneta, baratze, behatz, beso, bide, eri, esku, eskubi, fusil, hari, harkaitz, harri, hegi, ilar, kale, kandela, karta, legatz, lukainka, lur, mendi, ohe, oin, paper, zaku*... Zati daitezkeenak eta bizigabeak ia guztiak.

“*bayoneta* muturrari arto mokotxa jarri genion” (HE23,70).

“eta nola jarraitu zuen tiro miresgarri horrek *besa*muturretik begirako bidea?” (EJ53,119).

“eta Arratzain-en oinean, Igara-ko *bide*-muturrean beraz” (EJ51,93).

“nola orai ez milika *eri*-mutur hori, ez balitz ere haren garbitzeko baizik?” (EJ72,65).

“*eskumuturrarekin* egiten zuan, banan bai azkar eta ondo” (EJ49,76).

“Hortik *eskubi* muturreko jendeak ere askotan bere buruari sozialista izena jartzea” (EI94,83).

“*ari*-mutur guziak lotu bear dira” (HE17,74).

“*arri* muturretikan *arri* muturrera pauso egiñaz” (HE19,117-118).

“Dametako iturriya Rondilla kalean zegon, Donostira aldeko *kale* muturrean” (EJ76,27).

“etxera ere egin bearko diagu *karta*-muturren bat” (EJ62,50).

⁶⁸ *koxkor* eta *kozkor* aldaera adierazkorak ere barne hartzen ditu.

⁶⁹ “Belokiren anaiari artalde koxkor bat erosi zion” (HE50,53), “lege zarreko bazkari koxkor bat egin genduan” (EJ64,180)...

“etxebizitza ere, bere *lur*-mutur eta guzi, modu onean” (EJ03,13).
 “*oin*-muturretan dabil, dun indarra bilduz” (HE18,137).
 “Bererik ez duela *paper* muturtxo bat ere hautsiko” (EJ00,196).
 “Txillaretan bera, *zaku* mutur bat izkutatzen ikusi du...” (HE57,101).

Mutur izenaren esanahi ugaria ongi ispilatzen da jaso ditugun elkartuotan: mutur fisikotik hasi (*bayoneta muturra* bera) eta *eskubi muturreko* adibideko abstraktuaren artekoa; tartean ‘ertza’ ere dagoela, *kale-mutur* adibidean ikus daitekeen bezala.

Mugatzaileak direla eta, berriz, *eskubi* berariaz aipatzekoa da, zatigaitza izateaz gain, oso adiera zehatzekoa baita: ideologia edo pentsamolde bat. *Eskumutur* ere erabat lexikalizatutzat har daiteke.

II.3.2.1.6. PARTE

EHk *parte* izenari ematen dizkion bi adieretatik lehena duena da zati-elkarteetan kontuan hartzekoa, hau da, ‘zattia’ adierakoa (bigarren adierako mugakizuna, ‘alderdia, aldea’, II.8.2.3 puntuan aztertzekoa litzateke, *Hitzaurre* modukoekin batean).

Mugatzaileak: *denbora*, *egoitza*, *etnologia*, *historia*, *irakasle*, bizigabeak gehienak.

“Gure arreba Iruñera jina da orai bizitzera eta menturaz, *denbora* parte bat hor egon gira” (EJ68,52).
 “Bertsularia Etxahunian egoiten da bertze bi haurrekin, *egoitza*-parte batean Ibar bordariak bizi direlarik” (HE43,9).
 “San Juan iturrietara erromes joatea eta Donibane goizean belartzako intzetan oinutsik ibiltzea, eguzkia dantzan irtetzen dela esaten den egunsentian, oraindik ezaguna dugu Gipuzkoan. *Etnologia* parte hau estudiatu dutenen artean, eritzi bat baino gehiago badira” (EB87,49).
 “Hala dakar Manuel Iribarren-ek, Navarra, ensayo de biografia lanaren *historia* partean” (EB87,50).
 “Irlandarrak behar izan zituzten deitu Latinaren jakitea lur-handiko ikastetxetan berpiztekotz. *Irakasle* parte hau begiratu zuten Inlandarrek (sic) Goidel misionisten zabalkundeari esker (HE30,227).

II.3.2.1.7. PUNTA

Gure corpuseko adibideetako mugatzaileak bizigabeak dira: *arkaitz*, *behatz*, *burruntzi*, *dorre*, *elorri*, *eri*, *hanka*, *hegal*, *hosto*, *kanoi*, *letra*, *luma*, *mendi*, *oin*, *pareta*, *sudur*, *titi*, *zango*, *zigarro*, *zume*...

“sasitan kakoturik gelditu zala ardi zarren bat, edo arako antxume txoro ua, erpiñik-erpin zebilelarik, *arkaitz*-puntako koxka-koxkan berandutu zala” (EL70,22).
 “ormatik zintzillik dagon ur-bedeinkatu ontzian *beatz*-puntak bustita, “gurutze santuaren señaileagatik” eginazten die” (EJ03,29).
 “Gaurregun, lengoa izan-arren, txiki ta motzaska agiri da *torrepunta*, itotzen dagola ematen du” (EL70,237).
 “*Eri* puntaz erakusten zioten Murtutsen jar-lekua... hutsa! Jendearen harritzea! (EJ72,61).
 “Kulata lurrean eta *kainoi* punta aulkian, besoak lasaitu zituen” (HE39,49).
 “beldur naiz ilko zala, bestela onezkero *letra* punten bat egingo zuan” (HE19,29).
 “hona, berriz, “Don Quixote” haren ahotan edo *luma*-punta” (EJ00,182).
 “andikan gorago dago, Itziar aldera, *mendi*-punta bat zorrotza” (HE29,10).
 “gaur *pareta*-punta batzuk besterik ez da ikusten” (HE53,42).
 “*sudur*-punta apur bat gora begira duten emakume zoragarri oiek” (HE57,110).
 “ontziyak garbitutzen nizkaten txit merke, *zigarro* puntak eta mantenuen truke” (EJ76,28)

Mugakizunari dagokionez, EHk emandako definizioari erreparatzen badiogu ikusiko dugu *punta* izenari hiru adiera ematen dizkiola eta, horiek definitzeko, ‘mutur’ definitzailea darabilela: “1. Mutur edo buru zorrotza *arantza puntak*; 2 (Irud) *sudur punta*, *mendi punta*...;

3. Gauza meheen muturra edo burua *makilaren punta, oin punta, zango punta...*”. Hiru adiera horietan biltzen dira, beraz, gure corpuseko adibideak ere.

II.3.2.1.8. PUSKA/PUSKETA

Puska bi adiera nagusi balitu bezala hartuko dugu⁷⁰. Bata *pusketa*-ren sinonimoa, hemen doana. Bestea, *pixka, apur* eta kidekoen sailean azalduko dena. Dena den, mugatzailea zati daitekeena denean ez da beti erraza erabakitzen bi adieretatik zein dugun begien aurrean. Horrelakoetan, mugatzailea zati daitekeena denez, sail honetan sartuko dugu izen elkartua.

Mugatzaileak: *aratzeki edo lumaki, arta, arto, banilla, baratzuri, barazki, bertso, bide, birika, burdina, burra, denbora, denboraldi, dotrina, egur; egur eta harri, esne-koipe, exalota, gazta zahar, haragi, haragi egosi, harkaitz, harri, harri bizi; harri koskor, ikatz edo kisu; hosto; illuntasun, eta errieta, kanela, kondaira, landare, limoi, lukainka, lur, mami, marko, ogi, oiha, orri, papiro, periodiko, piper-hauts eta gatz, tipula, txerri, txilar, txingar, txingar azpiki, urde; urdai edo txorizo, urre, zitron axial, zur, zurgai...*

“nire *birika* puska bat bezala” (HE35,98).

“emacume aurreguin berriac utzi dezaquee meza *dembora* pusca batean” (HE07,49).

“itandu biar deutsagu *dotrina* pusca bat” (HE20,154).⁷¹

“kazueta batean intxaur azi bat aundiko *esne-koipe* puska bat urtu” (EJ64,46).

“alkandora, barrengo musu-zapi eta abar... baita lukainka mutur, *gazta zar* puzketa, piku idor, bi dozena arrautze, tipul ta baratzuri-kordak” (EJ03,17).

“Mia-ondakiñak *arri-bizi* puska txikiak besterik ez dira” (EF92,14).

“Gainera, *arri-koskor, ikatz edo kisu* puskaz bereala bereiz ditezke txingo-txingoka ibiltzeko baztertxoak” (EJ03,9).

“idaz-lan au ez da ipuia, *kondaira*-puska bat baizik” (HE16,139).

“Emaçu casola batean bi cullera ur, *chingar azpiki* puchca bat, tipula eta carrote” (EJ75,29).

“*Urdai edo txorizo* pusken ordez izango dira” (EJ62,72).

“sartzen çayote chilo bacochian *citron* achal puchca bat” (EJ75,47).

“Xirpilla ta zerrautsa bai, *zurgai* puxka txikienik artzen ez dio uzten” (EJ03,23).

Ohart gaitezen, berriz ere, *gazta zahar, haragi egosi, harri bizi, harri koskor*, hau da, sintaxi mailako mugatzaileak ditugula, eta ez kategoria lexikoak (IV.3).

II.3.2.1.9. ZATI

Mugatzaileak: *adar, aldi edo denbora; antxo, sardina edo lantzoi, aran eta muxika, arto, auka, aurpegi, bakailao, diru, ele, erretilu, folklore, gari, gibel, gloria, gorputz, gudari, gurutze, hanka, hitz, hondartza, ikusi ezin, irabazi, jan, jela, landare, limoi, lukainka, lur, neke, ogi, ogi mami, oiha, oilasko, okela, periodiko, sintagma, solomo, urdai, zeru...*

“erortzean mutikoak *adar*-zatiak kentzen omen zioten suzko zezena bezala kalez-kale erabiltzeko” (EB87,46).

“*aldi edo denpora* zati baten ondoren, auxe jazo zan” (HE21,95).

“celan... daruaquen *arto* zatija edo catillucada saldia” (HE20,105).

“nik itxas-bedar *auka*-zatiak baino ezpadira ere, zerbait beintzat, amasei orri badakustaz eskuartean” (EJ06,71).

“onek eukiarren *diru*-zati bat ta etse iminiak neuretzat” (EJ70,126).

“*ele*-zati’ askotara —gehiegitara— har daiteke, ez ‘silaba’ tzat bakarrik” (HE27,355).

⁷⁰ Berriz ere bazter utzi dugu adjektiboaren eginkizuna eta ‘handi’ esanahia edo duen *puska*: “a zer neska/mutil puska!”, etab. Aurreraxeago aipatuko dugu.

⁷¹ Adibide hau b) sailean ere joan zitekeen, *apur, poxi*, eta baliokide den *puska*-rekin, nola ulertzen den.

- “urtearo honetako gastronomia aditzera emango dugu, ugari bezin aberatsa dugun *folklore* zati baten bidez” (EB87,27).
- “au guzia zertako? *Gari* zati bat, edo zenbait ale bildu naiez” (EH13,145).
- “ta sekulako *glori* zatiren bat irabazten dutenak, zenbait irabaziko gauzak izain dira” (HE13,138).
- “gure *gudari* zatiya isil-isillik etsayengana aurreratu zan” (EJ81,72).
- “Orra gorputzaren aldetik bati datorkion *gurutze*-zattia, edo neke gogorra” (HE13,112).
- “Herriak anhitzetan *hitz*-zati batzuk jan egiten ditu” (HE26,281).
- “*ikusi ezi* puskatxoa eta zatitxoa ere bazeukakioten” (HE16,100).
- “saltzaileek, bere *irabazi* zattia handitzeko modua ikusten dutelarik” (EB20, 31).
- “arnariak, eltzen danean, *jan*-zattia eskeintzen digu” (EF92,7).
- “Gertutzen dira koktel-ontzi batean *jela*-zati batzuek” (EJ64,106).
- “zañaren urren datorren *landare*-zattia ta lurretik gora ateratzen dana txortena da” (EF92,5).
- “*limoi* zati bat edo *ogi mamin* zati batzuk emoten deutsuez” (HE44,37).
- “*Neke*-zati astun pisua; ta, gogoz artzen ezpada, ta gure Jaungoiko maitagarriaren izenean” (HE13,112).
- “loturak eta korapiloak erabat askatu, urratu eta *sintagma* zatiak haizetan bezala” (EJ80,28).

Mugatzaile guztiak izenak dira (*irabazi, jan...* ere izen bihurtutzat jo daitezke eta); izen bizigabeak: dauden animalia izenak jaki izenak dira, animalia hilenak, alegia, ez bizirik daudenenak. Gehienak zati daitezkeenak izan arren, badira beste zenbait (*gloria, gurutze* (adibidean ‘neke’-ren baliokidea baita), *ikusi ezin, neke...*) zatigaitzak direnak. Ikusten dena da zenbait kasutan *apur, puska* edo *pixka*-ren baliokidetzat jo behar dela *zati*, Azkuek bere definizioan jasotzen duen bezala, baina, apika, hiztegi horretan ematen zaion baino hedadura handiagoa duela⁷²: hots, ‘kopurua’ adierazten bide du, ez egiazko ‘zattia’.

Bestalde, *gudari-zati* berezi samarra dugu: ezkerreko osagaia izen biziduna duen adibide bakarra. Errepara, bestalde, elkartu osoa bizidun bailitzan erabilita dagoela. Ulertzeko modua ere ez da beste gainerakoena bezalakoa (“mugatzailearen atala”), baina ezta “mugatzailearen kopurua” ere. Areago da: mugatzaileak osatzen du mugakizuna; zehatz esan, “gudariak zattia osatu”; *gudari talde* edo *gudari multzo* jarriko balu bezalaxe. Horregatik, nahiz eta *zati* izena izan elkartuaren eskuinean, elkartuaren esanahiaren eta osagaien arteko harreman-motaren arabera, beharbada, “Multzo-elkartetan” (II.2.2.1) hobeki sailkatuta legoke adibide hau hemen baino.

Sail honetan sartzekoak lirateke, halaber: *baratxuri xixter, belar lipits, ingi txatal* edo *zezin troko* bezalakoak, arras adibide gutxikoak.

Lehen sail honetako adibideak aztertu ondoren, hau da atera dezakegun ondorioa: *koskor* eta, neurri batean bederen, *mutur* kenduz gero (*atal*-en adibide aski ez dugu jaso) beste gainerako zati-izenek bi adiera dituzte, ‘zattia’ alde batetik, ‘kopurua’ bestetik.

II.3.2.2. ‘Kopuru’ definizioan daramaten zati-izenak mugakizun

Sail honi dagozkion adibide guztiak ikusi ondoren ekarriko ditugu iruzkinak.

II.3.2.2.1. APUR

Mugatzaileak: *abantaila, aintza, argi, argumentu, arrasto, askatasun, astiune, atsedan, autonomia eta diferentzia, bizi, denbora, diru, duda, elkar-hartu-nahi, esne, euskaldun sentipen, euskara, fede, fruta eta berdura, gaiztotasun, gasolina, haize, hartu-eman, hauts, hondar, igarmen, iluntasun, indar, industria, itsaso, itzal, jaki, kapital, karisma, konfiantza,*

⁷² “porción, pedazo, parte”, dio Azkuek.

laino, legamia, lo, lur, nagitasun, neke, ogi, oinarrizko literatura politiko, ondasun, otoitz, prestutasun, puntu, saio, sakrifizio, salbuespen, sentipen, ur, zerbeza...

- “eskain zaiezute *aintza*-apurño bat” (HE17,36).
 “kriseiluaren *argi* apurrera ez zezakeen ondo bereiz” (HE39,15).
 “augaitik ioataz neure *astiune*-apurrak” (EI99,150).
 “multinazionalen bilakaerak gizarteari ekarri dion azken *autonomia eta diferentzia* apurrak galdu” (EJ52,17).
 “zuetarik dut bihotzean nere *bizi* apurrak eman daukedan gogorik hobereana” (HE59,6).
 “Geu ilteko arriskuan garabiluz *diru* apur batzuk irabaztearren” (HE21,107).
 “Bañan, egia esan, *duda* apur bat gelditu zaigu Ramosenak ote diran” (EJ76,71).
 “eder zait, batez ere –ta ontan, bada-ezpada aitor dezadan, nere aoz, ez inorenaz, diardut– euskaltzale alderdien arteko *elkar-artu-nai* apurrenik sumatzea” (HE17,74).
 “beiai ateratzen dieten *esne* apurra” (HE50,40).
 “lekutan jagok lenagoko aren euskera apurra” (HE21,88).
 “*fruta ta berdura* apur bat baino besterik ez eban hartzen” (HE44,23).
 “bai nere gorputz au ere ilezgero laster *auts* apur bat bertzerikan ezta” (EJ50,75).
 “agiri zan *itxaso* apurra berde baltzeran irakindua egoan” (EJ59,17).
 “*jaki* apur bat mutil aiek eman ezpazidaten ere” (HE50,66).
 “Egia da sindikatuek ere badutela sarritan *kapital* apurren bat” (EJ52,35).
 “eta eguiten dozu egun bat bere *compiantza* apur bat ez deustuben echian” (HE20,71).
 “*legami* apur batec ore gucia jaiqui edo oranzatzen du” (HE40,142).
 “eguberdi ostian *lo* apur bat eguinda” (HE20,137).
 “gutziz osoaren presta gaiten irabaztera ta manatu den *neke* apurra konplitzera” (EJ80,103).
 “biurtzen ziran eta berean, norbere etxera, ango *ogi*-apurrak ere erliki batzuek bezela etxekoai eramana” (EL70,99).
 “militantziak behar omen zuen *oinarrizko literatura politiko* apur bat eginez joateko euskaraz” (EJ20,7).

Guztiak izen bizigabeak dira; era askotakoak, gainera: abstraktuak, konkretuak, zenbakarriak, zenbakaitzak, neurgarriak.... Azpimarra ditzagun *oinarrizko literatura politiko* eta *elkar-artu-nai* mugatzaileak. Lehena determinatzailearik gabeko IS eta bigarrena lexikalizatutako, izen bihurtutako, perpauos osoa dira (IV.3). Bestalde, azalpen sakonetan sartu gabe, aurrera dezagun adibideok erakusten dutela bi determinatzaile daramatzala *apur* osagaiak adibide horietan: *bat* eta *-a*.

Hemen sailkatu dugu *erdara-puntu* elkartearen ere, *puntu* mugakizunaren adiera *apur* mugakizunarenetik oso urrun ez dabilelakoan:

“Nai litzake *erdera*-puntua duan izen bat, erderaz eta euskeraz entenditzeko modukoa” (HE16: 82).

II.3.2.2.2. PITIN/PIXKA/POXI

Mugatzaileak: *amodio, ardo, ardo zuri, arrain, arrantxo, arrazoi, arreta, bakealdi, barre, bizkorgarri, bortxa, broma, burra, buru, denbora, diru, disgustu, egur, elur, erdara, errespetu, esperantza, etsamina, exalota, gatz, gogo, goxotasun, gurin, haize, hamaiketako, haragi erre, hego haize, iluntasun eta errieta, iraupen, irin, itxaropen, izpiritu, jendetasun, kafe, kafe bero, kafesne, kanela, karitate, karga, kirats aire, laguntza, limoi, lo, lotsa, lur, lursagar irin, luzamen, modu, neke, odol, ogi, ondasun, ostia, paper, patata, piper, piper-hauts eta gatz, poz, salda, samurtasun, siesta, sos, soziologia, su, sukre, talo, tipula, tomate, ur, ur-esne, urin, uzta, zalantza, zentzu, zerbeza...*

Ikus dezakegunez, mugatzaile guztiak izen bizigabeak dira. Hauen barnean, era guztietakoak daude: konkretuak, abstraktuak, neurgarriak, zenbakarriak... Bestalde, berriz ere determinatzailearik gabeko IS dugu *pixka*-ren ezkerretara: *haragi erre, kafe bero* (IV.3).

“Lizardi’k bultzatu zuen, *amodio* pittin hori bere poeman sartzera” (EJ51,30).
 “otz be begoala ta, *arrain* piska bat be bageunkala ta... asi ginan etxeruntz” (EJ59,95).
 “noizean bein *pake aldi* pixka bat” (HE23,43).
 “*Diru* poxi batzu ere ba bitartekoer atxikitzeke eman” (HE59,37).
 “patatak zuritzera ta *egur* pixka bat egitera-edo, egunean bi edo iru mutil joan bearra” (EJ66,19).
 “Ia *errespetu* piska bat edukitzen noiz ikasten dekan” (HE35,59).
 “eguiten dezu zure *examiña*-pisca, eta vicitza ontzeco asmoa, eta bucaeran eguiten dituzu fede” (HE07,237).
 “*iraupen* poxi bat nahi baduzu, ukan dezan zure muntrak” (HE32, 29).
 “kabalekin egun guzia ibili ondoan *jendetasun* poxi bat ikasten dutelarik” (HE59,47).
 “*Kafe bero* pittin batek ez dizu kalterik egingo” (EJ03,18).
 “Goizetan *kapesne* piska bat edo, obeto esanda, *ur-esne* piska bat artu ta ‘estruziotara’” (EJ62,71).
 “Articulu hau icendatzen da: ‘*Caridade* pisca bat’” (HE40,115).
 “baña ez da emengo *neque* pisca, eta naigabe apurracgatic asi bear eriotzari deitzen” (HE07,112).
 “bota bear zaizka koipeari *pipe-puts eta gatz* piska bat” (EJ64,74).
 “*ostia* pichcac aphenac billcean” (HE06, XJ).
 “*samurtasun* pitin bat behar zuen bederen” (HE39,14).
 “*zalanza* pixka ori aita Luzuriagak gin gerta diteke bearbada, asiera batean” (EL70,134).

Ostia pixka adibidean *pixka*-k ‘zati’ balioa du, definizioan azaltzen den bigarren balioa. Era berean, hemen sartzekoak dira *pizar/pixar* mugakizuna dutenak:

“*Sos* pixar batzu aitak igortzen ziozkan” (EJ04,20).

II.3.2.2.3. PUSKA

‘Kopuru’ adierarekin azaltzen denean, honako mugatzaileoi elkaturik aurkitu dugu: *ardo, arte, asti, atsedan, azukre, babarrun, baltseo, berde, diru, edukazio, esne, espezeria, etxe, fama, gatz, hauts bero, irin, ikusiezin, koraje, lan, marinada, mejora, odol, ore, parranda, pattar, siesta, su, tankera, uzta, zailtasun, zurruta...* Izen bizigabeak hauek ere, abstraktu zein konkretuak, neurgarriak nahiz neurgaitzak. Berriz ere *hauts bero* IS dugu mugatzailearen tokian.

“*atsedan* puxka bat artu daizuen, neure yaioturiko yazoera bat edatsiko dautsuet” (EJ06,73).
 “eta, nere aserre biziari eskerrak, uste det *baberrun* puskatxo bat bilduko degula aurtan” (EJ79,111).
 “Zer derizkiozu gure gazteriaren dantzari? sosochoa esateko, *balseo* puskacho bat ere gabe” (EJ07,2).
 “iritaya, *berde* puska bat idiari ekartzeko” (HE22,74).
 “Ala izan ez dadin, *esne*-puxka bat saldu bear danean txantxilarekin barren guztia nastu egin bear da” (EF92,94).
 “eta aar *hauts bero* puchca baten gainean oren laurden bat, oguia trempa dadin” (EJ75,4).
 “*ikusi ezi* puskatxoa eta zatitxoa ere bazeukakioten” (HE16,100).
 “Ezekitenak, *koraje* puxka bat artu eta itz batzuk ikasten asi baitziran” (EJ66,17).
 “arrantxoa, banan *mejora* puxka batekin” (EJ66,47).

‘Kopurua’ adierazten duten bigarren saileko zati-izen hauen adibideek beste datu bat ere ematen digute: ‘kopurua’ adierazteko ohikoena da *apur/pixka/puska + bat* erabiltzea. Zati-izen hauek *bat* zenbatzailearekin elkaturik erabiltzen ditugu, zenbatzaileen balioa hartuz. Horrela, bada, egituraren deskripzioa ez bide da [lan pixka] + bat, [erlijio liburu] + bat litzatekeen bezala, baizik: lan + [pixka bat], [apur bat], [puxka bat]...; alegia, lan asko, lan gutxi bezalaxe.

Eta horrek hitz elkartuen mugara daramatza horrelako zati-elkartek, lehen genioen bezala. Baina hiztegieta *apur, pixka...* izenak direla eta “kopuru txikia” adierazten dutela ikusteak makurtu gaitu hitz-elkarteen artean aipatzera, nahiz mugakoak izan.

Azkenik, *apur, pixka* eta *puska*-ren arteko ñabardurak azpimarra ditzakegu. *Apur* eta *pixka* ia erabateko sinonimoak badira ere, *puska*-k, askotan, kopuru handixeagoa adieraz dezake. Hona Koldo Mitxelenaren adibideok horren erakusgarri:

“Ez gaitu, ez, *kritika pixka batek, edo puxka batek*, geure burua ukatzera erakarriko” (“Asaba zaharren baratza”, 1960; MEIG IV,33).

“Esaera polita da eta badu gainera *bere egia pixka eta puxka*” (“Euskalkien ageriko aurpegia”, 1983; MEIG VI,129).

Areago, *puxka*-k izena modifika dezake, esate baterako, adjektiboen modura, ondoko adibideek erakusten duen bezala. Esanahia ‘handia’ da.

“Eta denda-etxetxo. Ta baitare, gaur ejerzizioak ematen diraneko *etxe-puxka* bikaña” (EL70,214).

“Ayek dangatekoak eta ayek *espal-puskak!*” (HE22,17).

II.3.2.3. *Isurkari-motako mugatzailea eskatzen duten zati-izenak*

II.3.2.3.1. *TANTA/TANTO*

Mugatzaileak: *ardo, azahar-ur, bitter, edari, esne, euri, ezti, iruntz, izerdi, kaleko euskara eta erdara, limoi, limonada, malko, negar, odol, ozpin, txuritasun, ur...* Oro har, guztiek adierazten dute isurkaria: *limoi* ere fruitua ez baina fruitutik ateratzen dugun ura adierazteko erabilia baitago. Salbuespenak: *kaleko euskara eta erdara ttantta* eta *txuritasun tanto* ditugu. Badirudi salbuespentzat jo behar ditugula, lehen esan bezala, zati-elkarte hauetan erlazio semantiko bakarra izaten baitugu. *Ttantta/tanto*-k balio metaforikoa dute hemen; azken batean, *apur* edo *pixka*-ren baliokideak dira.

“egingo da ore bat, erantsiaz *azahar-ur* tanto batzuek” (EJ64,39).

“iru edo lau *bitters*-tanto ta azukre-auts gutxi bat” (EJ64,106).

“*edari* ttantta bat har ote genezake gertakizuna behar bezala ospatzeko?” (EJ53,107).

“*iruntz* tanto bat zan okaran baltzean” (EJ50,161).

“gero irabiatu egin ditut eta *kaleko euskara ta erdara* ttantta batzuk bota deusadaz gainera nahasturari, baserri usain gehiegirik izan ez dagian” (HE44,9).

“burua makurturik eta noizik beñean *negar* tantoa zeriola” (HE19,113).

“eta nire becatuen gomuteac botarazo eutsuzan lurreguiñoco *odol* tantac” (EC61,93).

“*xuritasun* tanto batzuen bidez alaituak” (HE27,333).

“Itxaso zabalean *ur* tantoa dirudi Israelek” (EC70,25).

II.3.2.3.2. *XORTA*⁷³

Mugatzaileak: *ardo, esne, ezti, fleur d'oranger, herde, izerdi, minagre, olio, pattar, salda, ur, ur bero...* Guztiak isurkaria adierazten dutenak, *tanta*-ren sinonimoa denez *xorta*. Laranja-lorea adierazten duen frantses hitza ere erabili dute mugatzaile moduan.

“ene alaba, etzeukanagu *ardo-xortarik* etxean” (HE18,56).

“erleek hegan egin zuten ihes *ezti*-sorta zeriela bidean” (EJ53,18).

“sucriarekin arauca, goma adragant pochi bat herraisa *fleur d'oranger* chorta bat” (EJ75,34).

“kokosa behera jausten baitzitzaion *herde* xorta zenbait, aldi batez” (EJ72,34).

“ez baitute oraino kopetan *izerdi* xortik ezagun” (HE59,41).

“cure ahatia utcacu irakitcerat su eztian emendatuz noicetic noicera *ur bero* chorta batekin ez dadin lot itcultcian” (EJ75,112).

Mota honetakoa da *xokolet-tintta* elkartearen ere, mugatzailea isurkaria den heinean eta mugakizuna OEhk “isurkari kopuru txikia” moduan definitzen duenez:

⁷³ *Sorta* mugakizuna multzo-elkartetan ikusia da (II.2.2.3).

“Hain xuxen, uste gabetarik *xokolet*-tintta bat hunkitu baitu eriak” (EJ72: 65).

II.3.3. Mugatzailearen gramatika-kategoria

Zati-izen hauekin elkartzen ditugun mugatzaile gehienak izenak badira ere, zehaztasun gehiago zor diogu puntu honi.

- a) Izen bihurtutako adjektibotzat hartu dugu *berde* mugatzailea, *berde puska bat* esaten dugunean (‘belarra’ baita) eta beste horrenbeste esan daiteke *jan zati-z*, aditza izen bilakatu eta mugatzailearen betekizunean baitugu.
- b) Multzo-elkarteetan bezalaxe, hemen ere zenbaitetan mugatzailea juntagailuz elkarturikoa izan daiteke —*antxoa, sardin edo lantzoizati, urdai edo txorizo puska, fruta eta berdura apur, harri-koskor, ikatz edo kisu-puska...*—; aldi berean izen elkartua izan daiteke —*esne-koipe puska, burujabetza-apur, arratsalde-askari puska, ogi-mami puska...*—; determinatzailearik gabeko izen-sintagma ere izan daiteke: *oinarrizko literatura politiko* apur bat, *ardao zuri* pixka bat, *haragi erre* pixka bat, *kafé bero pittin* bat, *gazta zahar* pusketa, *haragi egosi* puska bat, *harri-bizi* puskak, *hauts bero* puxka bat... (aurretik ere esan dugun bezala, guztiak batera aztertuko ditugu (IV). Nolanahi dela ere, segida hauek ispilatzen dute lehen ahotan genuen zalantza; alegia *pixka, puska, pittin* eta besteren ondoan beti *bat* baldin badugu, sortzen den galdera da noraino gabiltzan elkarketan edo ez ote gabiltzan zenbatzailedun sintagmen barrutian.

II.3.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak

Zati-elkarteetako osagaien arteko erlazio semantikoa ‘osoa-zatia’(I.5.3) bide da —hots, mugatzaileak osotasuna adierazten du eta mugakizunak zatia—, baina zehaztasun batzuk egin beharrean gara. Mugakizuna benetako ‘zattia’ da mugatzailea zatigarria denean, (II.3.2.1) atalean sailkatu ditugunak batik bat. Mugatzailea hala ez denean osotasun horretatik kopuru bat (ez nahitaez zattia) interpretatzen dugu eskuarki (II.3.2.2) sailean jaso ditugunak batez ere, baina baita arestikoko batzuk ere.

Erlazio semantiko hori dela eta, mendekotasunezko izen elkartu arruntetan aztertu dugun ‘osoa-zattia’ erlazio semantiko berari zegokion atalean (I.5.3) esan dugun moduan, haiek eta hauek badute elkarren antzik, baina baita alderik ere. Ekar ditzagun labur-labur:

- Hango mugakizunek eta hemengoek mugatzailearen atala edo zattia adierazten dute. Biek ala biek beste norabait igortzen gaituzte erreferentzia osatzeko, baina zati-izenok, haiek ez bezala, ez dute berezko erreferentziarik *puska bat* ez da ezer zerbaitena ez bada. Egituraren ikuspegitik osagarria dute hemengoek⁷⁴, erlazionalak dira.
- Bestetik, haiek ez dute zenbatzaileen eginkizunarekin inolako harremanik; hemengoek, berriz, ikusi dugu harreman estua dutela.
- Oroit, gainera, guztiak “osoa-zattia” harremanaren arabera aditu ahal izanagatik, hauek (baina ez haiek) ‘edukia’ harremanean ere uler daitezkeela: “tipula puskan tipula badago”; “puskak tipula du”.

⁷⁴ Honetxek lotzen ditu, hain justu, II.2 ataleko multzo-elkarteekin.

II.3.5. Emankortasuna

Adibideen azterketan zehar garbi geratu da bizi-bizirik dagoela zati-izenez osatutako izen elkartuen mota.

II.3.6. *ordu-erdi, libra-laurden, frakzio-elkarteak*

Argitaratutako lanetan atal berezian jaso bagenituen ere (**H-E/1: 77 / 72** eta **H-E/4, 11.2.1.: 92 / 78**), badirudi ez dagoela arrazoi erabakigarririk “banakuntza-elkartea” ere deitu izan den hau zati-elkarteetako atal berezizat ez hartzeko, izan ere, mugakizuna —ikus berri ditugun mugakizunak bezalaxe— beti da ‘zattia’; osotasun baten ‘frakzioa’.

Bestetik, berriz, gogoan behar da izan honako bereizkuntza hau (**H-E/3, XII.1.: 183 / 163**)⁷⁵:

Lehen balioa hartzean [hots, ‘bi parte berdinetan zatitu den osotasunaren zati bakoitza’] *erdi*, bigarren osagai izan ohi da ‘X + erdi’ elkarteak osatuz (*Eguzki-lore* elkarteetan aztertzen direnak): *bide-erdi, naranja-erdi...* ‘Mutur edo ertzetatik distantzia berera dagoen puntu edo aldea’ adierazten duenean, berriz, lehen osagai izan arren, ‘erdi + X’ elkarte horiek (*Ertamerika, erdibide, Erdi Aro...*) erabat *Eguzki-lore* elkartetzat hartzen ditugu. Hau da, beste edozein menpetasunezko izen elkarturekin ez dute inolako desberdintasunik, *erdi* beste edozein izen gisa agertzen zaigu eta.

Bada, horko bi *erdi* horietatik, lehenaz ariko gara orain, oro har, “Izena + *erdi*” osaerakoak diren, *erdi* mugakizuna duten eta ‘osotasun baten frakzioa, zattia’ adiera duten elkartuez. Bihoa esana, halaz guztiz, aipameneko bigarren adierako *erdi* hori ere, kokapena adierazten duena —‘gune’ adierakide antzekoa duenak, alegia— oro har izenaren eskuinean darabilgula, hitz-elkartuaren mugakizuna dela (*bihotz erdi, gauerdi...* ‘bihotzaren gunea’, ‘gauaren gunea’); kontrako hurrenkerako adibide bat edo beste ere izan arren (*erdibide* ‘erdian dagoen bidea’). Nolanahi dela ere, horiek guztiok ez dira atal honetan aztertzeoak, *Eguzki-lore* motakoak izan arren⁷⁶, “Zati-elkarteak” ez dira eta.

Aldapa, bidatz, bide... eta antzeko mugatzaileak dituzten hitz elkartuetan batik bat, askotan ez dago zehatz jakiterik noiz adierazi nahi izan den ‘osoaren erdia’ eta noiz ‘ertzetatik distantzia berera (luzeran nahiz zabaleran⁷⁷) dagoen puntua⁷⁸.

“geiago ezinda, *bide*-erdian utzi bearra izan zuten kamio ua urte batzutan atsedean artzeko” (EL70,260)

“... jende-pillo ikusgarria igo zen Arantzazura, birjiñari erbeste-bidean laguntzera. *Bide*-erdian, Altzibar’ko parean, Oñati osoak itxoiten zion” (EL70,187).

Bestetik, berriz, ‘zati’-aren adierari eutsita ere, badirudi ez direla guztiak galga berekoak, alegia, badagoela hor tarte bat 0,5 zehatza adierazten dutenetatik ‘osoa ez dena’, baina ez nahitaez ehuneko berrogeita hamarra-edo adierazten dutenak arte.

⁷⁵ Bistan da gaineko *erdi*-z osatuak albo batera uzten ditugula, aipatu lanean aztertuak daude eta.

⁷⁶ Halaxe jaso ditugu *behi-esne* motakoaren artean, batez ere ‘garaia’ (*Erdi Aro*) eta ‘lekua’ (*erdi-bide, erdi-maila, erdi-parte...*) erlazio semantikoetan.

⁷⁷ “bide-erdian eseri ziren, inori pasatzen ez uzteko” edo “autoren batek harrapatzea nahi ez baduzu, ez ibili bide-erditik, joan bazterretik”... Azken batean, ‘distantziaren’ beste aditzeko modu bat litzatekeela dirudi.

⁷⁸ Beste hizkuntza batzuetan baliabide lexiko desberdinak dituzte guk *erdi* bakarria daukagun tokian: gazt. *medio / mitad / centro* (*medio camino / la mitad del camino / el medio, el centro del camino...*). (**H-E/3: 187-188 / 167-168**).

II.3.6.1. Adibideen azterketa

II.3.6.1.1. ERDI mugakizuna

Mugatzaileak sailkatuta emango ditugu, azalpena errazteko asmotan. Ikus ditzagun lehenik izen bizigabeak, eta bere sema edo ezaugarri semantikoen artean, zatigarriak izateaz gain, nolabaiteko ‘neurria’ edo dutenak. Neurtzeko balio duten zerak direnez, neurri-izentzat jo ditzakegu *arroa, baso, dozena, hamabiko, kana, kilo, kilometro, libra, litro, mende*⁷⁹, *metro, mila, milioi, minutu, ontza, ordu, pauso, urte...*

Esan daiteke izen-elkarte hauetan gauzatzen den semantika-harremana 0,5en ingurukoa dela, neurri garbia adierazten duten bezainbatean.

“*arrua* erdia ta *arrua* laurdenarekin ere egiten zituzten gaztaiak” (HE39,45).

“*nik dozen* erdi bat arraultz prejitu jan nuan, bi talorekin” (EJ49,112).

“*Amabiko*-erdi bat arraultzak egunean ez du asko balio” (EF92,71).

“Ollerias'tik igarotzen dan bidetxabaletik *kilometro* erdi bat ibili ondoren” (EJ60,140).

“amorrai aundi ederrak eta pinak ziran, *libra*-erdi ingurukoak” (HE29,112).

“*Litro* erdi bana ardo ematen zidaten” (HE29,112).

“bainan neure aburuz Augustin Xaho, *mende*-erdi bat lehenago bizi izanagatik” (EJ61,8).

“*mila*erdi bana bertso dituzte” (EJ00,187).

“Orduko salsak izandu ziran Kaiserrentzako gaziyak: *milloi* erdi bat gizon baditu gure lurrian utziyak” (EJ79,21).

“ez zuen, halaz ere, *pausu* erdi bat baizik eman” (EJ151,35)⁸⁰.

“oso gutxik esan dezakete ez dutela gaztaroan *ordu*-erdi bat bederen galdu” (HE35,4).

“amak eztizu *urtherdi*” (HE60,180).

Neurria adierazten ez duten izen zatigarriak ditugu bestetik: *aloger, arta koskol, bertso, egur, gorputz, kaskal, oilategi, puska, sagar, soldata, talo, tronko...* Horien artean, *bertso, tronko* eta *egur* —lehen biak adiera batean— bereziak dira neurri-izenen gisa ere erabil daitezkeelako. Horrela hartzekotan, goiko sailekoekin batean aztertzeakoak dira.

“legorrean irabazten dabe *aloger* laurena edo *aloger* erdia (*soldata* laurena ta *soldata* erdia esan oi daroe)” (EJ59,84).

“... *ere* enklitika delarik ezin joan daiteke bigarren *bertso* erdiaren hasieran” (EJ80,39).

“Bañan ori *bertso* erdia da. Neri bai lagunak osorik esan” (EJ66,157).

“Onek bi *bertso* eta beste baten erdiya ditu. *Bertso* erdi ori nundik sortu duen ezin somatu” (HE61,121).

“leitzarrak galdua du *egur* erdi batez” (HE18,139).

“*gorputz*-erdika dute dantza jatorra ari” (HE18,107).

“intxaur pare bat erditik eginez *kaskal* erdi bana itsasi zion hanka bakoitzean” (EJ53,61).

“Oiloa ala *oilategi*-erdia dakark hor?” (EJ53,61).

“adiskidantzak egin zituela esan zion emazteari eta eskutik jan ziola *puska* erdia” (EJ53,98).

“Ebagi du bereala ederki *tronko* erdia” (HE22,17).

Bigarren multzo honetako ulertzeko modua da, oro har, ‘bi parte berdinetan zatitu den osotasunaren zati bakoitza’. Bi zatietako bakoitzak gordetzen ditu osoaren ezaugarri berak.

Hirugarren multzo batean bil ditzakegu mugatzaile zatigaitzak: *asmo, bokal, egia, gizon, jai, kalte, uste...*

“edo ceren vicitza ontzeco *asmo*-erdiren batzuek izan cinduan” (HE07,287).

⁷⁹ Mugatzaile hau bera izanik, beste adiera (‘gunea’ edo) duen adibiderik ere ez da falta: “XV'gn. eunkida[mende]-erdian jausi zan beti-betiko” (HE24,123); “XVIII'gn. mende erdian, razionalismua kristautasunaren oiñarriak” (EC70,27).

⁸⁰ *Hitz erdi*-tik ez dabil hagitz urruti.

“lau silaba baizik ez zaio zor, -i- bokalerdi bailitza ebaki behar da” (EJ80,46).
 “*egi*-erdia baita, oso osoa ez bada ere —nai izatea ahal izatea— dela” (HE33,5).
 “gomuta eban bere aitak esaten eutsala zaldun bat mundurako *gizon* erdi zala” (EJ70,81).
 “Egun au *jai* erdia da, eta gure errietan goicean Meza enzunda, joaten dira gueyenac lanera” (EC48,555).
 “Errepublikuari *calte* erdi bat eguin eutsalaco” (HE20,213).
 “*uste*-erdi bakar duena, buru-loka dabil” (HE18,57).

Sail honek baditu zenbait gauza harrigarri, zati-elkarketarekin oso ongi uztartzen ez direnak. Lehenik eta behin, galdetzekoa da nolatan mugatzaileak zatigaitzak izan daitezkeen zati-elkarteen osagai; harrigarria da, halaber, *gizon* mugatzaile biziduna hor topatzea, orain arte mugatzaile bizigabeak besterik ez baitugu ikusi, espero izatekoa den bezala.

Gogoan eduki behar dugu izen zatigarriak (neurri-izenak alde batera utzita) mugatzaile gisa dauzkagunean, lehen esan dugun moduan, zati daitezkeen zeren erdiek gordetzen dituztela zatikizunaren ezaugarriak; esan nahi da, *sagar-erdia*, ‘sagarra’ da, *egur-erdia* ‘egurra’ den bezalaxe. Bestalde, bai neurri-izenak bai izen zatigarriak ditugunean, euskaraz hurrenkera aski hertsia dela dirudi, *erdi*-k izenaren eskuinean du kokalekua eta ezinezkoa du ezkerreko osagaia izanda hitza eratzea: **erdi libra*, **erdi kilometro* bezalaxe, **erdi sagar*, **erdi kaskal*...

Izen zatigaitzekin, berriz, gauzak bestela dira. Batetik, ez daukagu eskura zatigarrientzat eman dugun interpretazioa: *bokal-erdia* erabili duen autoreak ez du esan nahi “bokala zatitu eta bitan eginez alde bakoitza”, *gizon erdia*... ere ez: erabat ‘bokala’ edo ‘gizona’ ez den beste zerbait izendatu nahi da. Alegia, EHk ‘erdizka’ adiera zehazten dion *erdi* eskalarra (Zabala 2013) litzateke hauxe.

Esan bezala, hurrenkerak ere badu garrantzirik: badirudi hurrenkera askeagoa izan daitekeela halakoetan —*erdi* + izena / izena + *erdi*—: *gizon erdi* / *erdi gizon*, *erdi bokal* / *bokal erdi*, *jai erdi* / *erdi jai*... parekoak dirudite. Beste lan batean jasoak dauden *erdi emakume*, *erdi arrain*... adibideen ildotik (H-E/3: 185-188 / 165-168), badirudi hauetan guztietan *erdi* graduatzaile moduan erabiltzen dugula⁸¹ eskuineko izena modifikatzean (EHk *adlag*. kategoria alboratzen dio); bestela esan, *erdi ase* motatik gertuago bide gabiltza —nahiz eta eskuineko osagaia hauetan izena ez izan— *ordu-erdi*-tik baino. Baina, guztiarekin ere, adiera eskalarrerako askoz ohikoagoa da “erdi + izena” osaera (*erdi gizon*, *erdi jai*...) kontrakoa (*gizon erdi*, *jai erdi*...) baino. OEHk ere honelaxe dio: “**precediendo** a verbos, sustantivos, adjetivos y adverbios”. (Letra lodia gurea).

Aztertzen ari garen multzo horretako *asmo*, *egia*, *kalte*, *uste* zatigaitzak (baina kontagarriak) itxura guztien arabera zatigarri bilakatuak ditugu; “usteak erdia ustel” esapideak eta goiko adibide argigarriek (“*egi*-erdia baita, oso-oso ez bada ere”) ispiatzen duten moduan.

Bestetik ditugu plural zentzua atxikia dutenak⁸²: *gauzak*, *egurrak*, *konpainia*, *oilategi*... Lehen biek singularrean erabilia beste esanahi bat hartuko lukete (*gauza erdia*, *egur erdia* ≠ *gauza erdiak*, *egur erdiak*) konta eta zati daitezkeen izenak baitira. Besteak, berriz, talde-izen edo izen multzokaritzat jo ditzakegu. Erabateko aditzeko modua da, beraz, ‘taldearen erdia’, dela plurala erabilia, dela singularra erabilia ere, pluraleko balioaz.

⁸¹ “Iñork etzuan bear bentajik Txapelketa bat izanda, *egur* erdiak zutikan eta beste erdiak etzanda” (EJ69,38).

⁸¹ Hizkuntza erromanikoetan “intransitivo” direlako aurrizkiek egiten dutenaren antzera (Gràcia; Azkarate 2000). Mugatzaile bereziko elkartuez aritzean itzuliko gara gai honetara (III).

⁸² OEHn jasotzen da *erdi* + iz (pl.) hurrenkera, gure adibideotako balio berbera duela: “[Midikuak] debekatzen derautza *erdi gauzak*, apetitu guti utzten dio konplizera”. Ax 306 (V 204).

“boltsan dituen *gauza* erdiak lurrera erortzen zaizka” (HE35,117).

“gutxi, *konpañi* erdi edo” (HE23,46).

“oiloa ala *oilategi*-erdia dakark hor?” (EJ53,61).

Azkenik, ihartutzat joko genituzke *alderdi*, *baxoerdi*, *gaitz erdi*⁸³, *galtzerdi*, *hitzerdi*, *pitxerdi*, *txikierdi*... Jatorrizko hitzez hitzeko esanahitik urundu eta bere esanahia finkatua dute, iharbidea guztiek eta modu berean erabat burutua ez badute ere. Honela, esate baterako, *gaitz erdi* esapidea zeharo bestelakotua dugu, adberbio gisa-edo besterik ez darabilgu eta. *Alderdi*-k, nolana dela ere, bi esanahi bereganatuak dauzka: politika arlokoa bata, zabalagoa bestea, ‘alde’-ren baliokidea.

“*alderdiek*, taldeek eta taldetxoek” (HE27,374).

“arazo beraren beste *alderdi* bat aztertuko dugu” (EI94,16).

“*baxoerdi* mordo ugaria edan dugu alkarrekin” (HE34,55).

“goserik ez baleuko, *gaitz* erdi, bana otzak inoiz ez lako gosea sortzen dau” (HE21,38).

“neska gazteak *hitzerdi* konprenitu zuen” (HE32,21).

“zapatac zutochubetan ta *calcerdijac* çacuan eseguita” (HE20,94).

“Egunero *pitxerdi* bat ardo erateko sortuko bagendu” (HE22,31).

“ardandegira jo eben *txikierdi* bana edateko” (HE21,30).

Lehengo *pausu erdi bat* (“ez zuen, halaz ere, *pausu* erdi bat baizik eman”) eta *calte erdi bat* ere, *erdi*-ren erabilera metaforikoa dela medio, beharbada, hobeto leudeke sail honetan, forma ihartuak ez izanagatik. Errepara, gainera, lehena ezezko perpausean erabili dutela.

II.3.6.1.2. LAURDEN mugakizuna

Honako izenak ditugu mugatzaile: *aloger*, *arroa*, *azpantar-pieza*, *bertso*, *bizi*, *egun*, *ilargi*, *kana*, *mende*, *ordu*, *soldata*... guztiak bizigabeak eta zati daitezkeenak.

“legorreen irabazten dabe *aloger* laurena edo *aloger* erdia (soldata laurena ta soldata erdia esan oi daroe)” (EJ59,84).

“*arrua* erdia ta *arrua* laurdenarekin ere egiten zituzten gaztaiak” (HE29,45).

“eta loturik aien pundan *aspandar pieza* laurden bana” (HE19,66).

“*ere* enklitika delarik ezin joan daiteke bigarren bertso erdiaren hasieran; ezta, areago dena, *bertso* laurdenaren hasieran ere” (EJ80,39).

“gaur goizean *egun* laurdena galdu dik” (HE61,172).

“Ainziko urerat *illargi*-laurden bat erori zan zuri, yori gauko zitu zori” (EJ50,46).

“mingaña *kana* laurden bat kanpora” (HE19,101).

“*mende* laurden abantxu ezkondu ginela, laguna gertatu zaut nik behar bezala” (EJ68,43).

“*ordu* laurden bat da hitzegiten ari natzaizula” (HE35,48).

Adiera, zabal esan, ezkerreko izenaren 0,25 adieraztea da. Zenbat eta mugatzailea neurria adieraztetik hurbilago (*kana*, *ordu*...) orduan eta zehatzagoa da delako adiera.

II.3.6.2. Mugatzaileen gramatika-kategoria

Laurden-en mugatzaile guztiak, gure adibideetan bederen, izen bizigabeak eta zati daitezkeenak dira; hauetako gehienak izaritzat, neurritzat har daitezke. *Erdi*-ren mugatzaile guztiak ere bizigabeak dira, *gizon* izan ezik.

Neurri-izenak era askotakoak izan daitezke: isurkarien bolumena adierazten dutenak (*litro*...), luzera (*metro*, *kana*...), denbora (*ordu*...), zenbatekoa (*hamabiko*...), etab. Neurri

⁸³ OEHn balio berbera duela atzekoz aurrerako ordena duenik ere bada: *erdi gaitz*. Autore bakarrak erabilia da, ordea.

zehatza adierazten dutenetatik kanpo, badira zati daitezkeen izenak (*hitz, bertso...*) eta baita zati ez daitezkeenak ere. Zati-elkarteak aztergai izaki, lehen begiratuan bederen, harrigarri samarra gertatzen da, esan dugun bezala.

Mugatzaile-mugakizun hurrenkera dela eta, sail honetan azterturiko adibideak “izena + erdi” hurrenkerakoak direla ikusi dugu. Hurrenkerak batzuetan adieran —eta elkarketan izan behar duten kokapenean— ondorioa du: *erdi bertso* (‘bertso izatera iristen ez dena’) / *bertso-erdi* (‘bertso (oso)aren erdia’, ‘bertsoaren guneko parte eta ez hasiera, ez bukaera’, testuinguruaren arabera)⁸⁴; gutxitan, esana dugu, aski parekotzat jo daitezkeela dirudi: *erdi gizon, gizon-erdi...*

II.3.6.3. Osagaien arteko erlazio semantikoak

Laurden mugakizuna duten hitz elkartuek ulertzeko modu bakarra dutela dirudi, alegia, oro har, ezkerretara duten izenaren 0,25. *Erdi*-k baino interpretazioetarako tarte txikiagoa uzten bide du.

Erdi bestelakoa dela ikusi dugu. Mugatzaile zati daitezkeenak, bizigabeak, konkretuak eta, batik bat, izariak adierazten dituztenak ditugunean, mugatzaileak osoa eta mugakizunak aurrekoaren 0,5 adierazten du: ‘osoa-zatia’ harremana bete-betea gauzatzen da. Zati daitezkeenak bai, baina neurri zehatza adierazten ez badute, berriz, ‘erdia’ modu laxoagoan hartu behar dela dirudi. Zatigaitzak, bizidun eta bizigabeak ditugunean, garbiagoa da nagusi den adiera ‘osoa ez dena’, ‘gutxi gorabeherakoa’, eskalarra (*gizon-erdi, egia-erdi, bokal-erdi...*) dela. Hauen adieren eta hurrenkeraren inguruko xehetasunak eman ditugu.

Bestetik badaude etorki eta osaera bereko formak, baina zein bere adiera berezia duena, hots- eta esanahi-aldaketa gertatu izanaren edo ez izanaren ondorio: *meza-erdi* (‘meza osoaren erdia’) ≠ *mezerdi* (‘sagara’, ‘mezaren erdiko zatia’); *egun-erdi* (‘egun osoaren erdia’) ≠ *eguerdi* (‘goizeko hamabiak’); *gau-erdi* (‘gau osoaren erdia’) ≠ *gauerdia* (‘gaueko hamabiak’)... Adibideok erakusten dutenez, lehenak bakarrik lirakeke zati-elkartean kokatzekoak, bigarrenen adiera ‘gunea’ adieraztetik gertuagoa baitago.

Azkenik aipatu beharko genituzke elkartu ihartuak, osagaien arteko jatorrizko erlazio semantikoa ia galdua baitute, hartu duten adiera dela medio (*galtzerdi, baxoerdi...*).

II.3.6.4. Emankortasuna

Erdi-k emankortasun handiagoa du *laurden*-ek baino. *Erdi*-ri dagokionez, neurgarrien erdia adierazteaz gain, ikusi dugu bestelako mugatzaileekin ere ageri dela. Egun ez da harritzekoa, esate baterako, “egun-erdiko arduraldia” edo antzekoak entzutea. Emankorra dela esan daiteke. *Laurden*-en emankortasuna txikiagoa da, esan den bezala; beharbada, adiera zehatzagoa izateak ere mugatzen du forma berrietara zabaltzea. Bestetik azpimarratzekoa da hitz elkartuok neurri-sintagmetan agertzeko aukera handia dutela (“Andre Madalen laurden-erdi bat olio”, etab.).

⁸⁴ Edo, beharbada, *erdi prezioan (saldu)* ‘aski/oso merke saldu’ *prezio erdian saldu* ‘prezioaren ehuneko berrogeita hamarrean saldu’, euskaldun batzuentzat bederen, nahiz OEHN lehenaren itzulpentzat “a mitad de precio” eman.

II.4. MOTA-ELKARTEAK

II.4.1. Sarrera

“Mota-elkarteak” deitu diegu mugakizuntzat *era, giro, gisa, klase, manera, modu, molde, mota, suerte, tailu...* izenak dituztenei.

liturgia-*era*, apostolutza-*era*, herio-*giro*, jende-*giro*, dolu-*gisa*, bekatu-*gisa*, ur-edo olio-*gisa*, apustu-*klase*, arbola-*klase*, gerla-*manera*, bizitze-*manera*, ahosabai-*modu*, arma-*modu*, autoritate-*modu*, bizi-*modu*, eguraldi-*modu*, giza-*modu*, baserri-*molde*, bentura-*molde*, bekatu-*molde*, bizitze-*molde*, arrain-*mueta*, amodio-*mota*, benerazio-*mota*, bertso-*mueta*, bizitza-*mota*, estatu-*moeta*, euskara-*mueta*, abantail *suerte*, beztimenda-*suerte*, bizio-*suerte*, madarizione-*suerte*, jende-*tailu*, ioko-*tailu*...

Mota- edo modu-izen hauek batean duten esanahia nola bil daitekeen hobeto ikusi ahal izateko hiztegi-tara joz gero, honakoaz ohartuko gara:

- a) Ia izen guztien definizioetan *modu, manera* edo *era* izenak ditugu. *Klase* da salbuespen bakarra, baina adibideak aztertzean ikusiko dugunez, *mota*-ren baliokidea da zenbait kasutan eta, alde honetatik, *mota* bezalaxe defini daiteke; hots, “izateko era berezi apartekoa” adieraz dezake. Beraz, izen guztietan dugun sema edo ezaugarri semantikoa ‘modu’ dela esan daiteke eta, horrenbestez, modu-izen dei diezaiekegu *mota, modu, klase, suerte* eta gainerakoei. Adiera hori izanik ere, badirudi horietako mugakizun batzuen esparrua zabalagoa dela beste batzuen bano. Esate baterako, *mota* euskalki guztietan erabiltzen dena bada ere, *gisa, manera, suerte, tailu...*, ipar-ekialdeko euskalkietako testuetan irakur daitezke batik bat eta *modu*, berriz, batez ere Hegoaldekoetan.
- b) Izen batzuek, modua adierazteaz gain, beste adieraren bat ere badute, hala nola *klase, mota, molde, giro* edo *tailu*-k. Beste batzuen adiera bakarra, aldiz, ‘modua’ da. Horretan oin hartuta, modu-izenen artean bi azpisail egiteko aukera dugu: adiera bakarrekoea eta adiera bat baino gehiago dutenena.
- c) Azkenik bada definizio hauetan kontuan hartzeko beste datu bat: gehienetan “pertsona/izaki edo gauzek duten izateko era” aipatzen zaigu. *Modu* da puntu honetan bereizten den izena, “pertsona edo izaki” definizioan azaltzen ez denez gero. Honek pentsaraz diezaguke *modu* izenarekin elkartzan ditugun mugatzaileak bizigabeak izango direla eta beste mugakizunek, berriz, edozein motatako mugatzaileak onartuko lituzketela; bizidun nahiz bizigabeak. Berehala ikusiko dugu hau guztia egia ote den.

II.4.2. Adibideen azterketa

II.4.2.1. ERA⁸⁵

Honako mugatzaileak aurkitu ditugu adibideetan: *apostolutza, kristau, liturgia, marxismo, prediku(?)*...

“*liturgia*-erak, *predika*-erak, *apostolutza*-erak, *kristau*-erak aldatu nahi ziren” (EI94,44).

“castrismoarekin *marxismo* era berri bat sortuko da” (EI94,75).

Autore beraren adibideok besterik ez ditugu aurkitu adibidetegian. Duda egin daiteke *predika* hori noraino izan daitekeen izena (*prediku*) eta noraino aditzoina (*predika(tu)*). Esaldi

⁸⁵ *Zabalera, luzera...* eta, apika, ‘modua’ ez baina ‘ekintza’, ‘ariketa’ adierako *sarrera, igoera...* izen eratorriena eratorbidean aztertzeakoa litzateke.

bereko *liturgia* eta abarrek izentzat hartzera bultza dezaketen arren, aditzoin izatetik gertuago dagoela dirudi: “predikatzeko era” eta ez “prediku era”. Balioaren aldetik, *modu*-ren pare-parekotzat jo daiteke *era*.

II.4.2.2. GISA⁸⁶

Mugakizun honetako adibiderik ez dugu aurkitu gure corpusean, baina, interesgarria zelakoan, OEHko adibideak hartu ditugu kontuan. Guk aztertu adibideetan izen bizigabeak besterik ez ditugu aurkitu mugatzaileen artean: *bekatu, dolu, koplá, tormenta, ur edo olio... Mota*-ren baliokidetzat har daiteke.

“Zonbat *bekhatu* gisa da?” (Belapeyre, *Catechima laburra*, I, 52).

“*Kopla*-gisa batzuk gozatzeko Sakramentu Sanduaren laudarioetan” (Lizarraga, *Koplak*, 137).

“Ifernuak asma-araz zetzaken *thormenta* gisa guziak” (Duhalde, *Meditacioneac*, 182).

“Gantzukaria, usai oneko *ur edo olio*-gisa bat” (Iraizoz, *Yesukristo gure Yaunaren Bizia*, 371n).

II.4.2.3. KLASE

Hiztegietako definizioek pentsarazten duten bezalaxe, edozein eratako mugatzaileak ditu: bizardunak, bizigabeak, konkretuak, abstraktuak...: *abisu, apustu, arbola, borroka, fusil, ganadu, gizarte, harri, indar, jende, karobi, kontrabando, langile, mundu, pertsona, politika, usain...*

“*apustu* klase ori euskal errietako lengo zarrak asko ezaguru zuten” (HE29,31).

“hitz egin zuen langileriaz, klase arteko burrukaz, *burruka*-klaseaz, alienazioaz” (HE39,11).

“ta ez esne-beiarenak bakarrik, basarriko *ganadu*-klase danena baizik” (EH50,48)

“gizarte mailak, *gizarte* klaseak eta Treveriskoa beti ahotan duen jendeagana” (HE27,392).

“*langile* klaseak zuzentzen duen gizartean” (HE37,113).

Azken bi adibide hauetan *klase*-k ‘*modu*’-arekin zerikusi handiegirik ez duen adiera du: ez da *mota*-ren baliokidea, *maila*-rena baizik; hau da, “gizarte-maila edo etorki bera eta antzeko ezaugarriak dituzten pertsonen multzoa”.

II.4.2.4. MANERA

Mugatzaileak: *bizitze, gerla... Modu*-ren baliokidea da hau ere.

“christioaren obligacioequi vere *vicice* maneraren conforme cumpliceo” (EJ57,56).

“holako *gerla* manera ez ikusirik obe da. Tronperia du sobera” (EJ65,60).

II.4.2.5. MODU⁸⁷

Hauek dira *modu*-ren ezkerrean ageri zaizkigun mugatzaileak. Ia denak bizigabeak dira: *ahosabai, arma, arrantxo, autoritate, azterketa, bekatu, bide, bizi, bizitza, dotrina, egite, eguraldi, ekonomia, elaborazio, eliza, eraso, eskubide, esperanto, euskara, formazio edo*

⁸⁶ Postposizioa ez dena da hau. Adibideak biltzeko OEHko corpusera jo behar izan dugu, gurean ez zegoen eta alerik. Horregatik ez dute adibideok ohiko koderik.

⁸⁷ Honek ere badu postposizio izenakidea; eskuarki *-ra* edo *-n* atzizkiez eratutako postposizio-sintagma erabiltzen dugu eta ‘itxura’, ‘antza’ adierazten du: “baserritar moduan aldean ebala ziskua”, “pañolituak frantzes moduan jarriyak”, “guizamodura amparatzea nai du”, “caco-maco modura”, eta abar.

produkzio, frogantza, galdera, gauza, gobernu, golpe, grina, hitz, hizkera, hizketa, hutsegite, itxura, joko, kezka, lan, lege, mirari, neke eta kezka, oinaze, pentsatze, praktika, produkzio, sena, suerte, tenple, zoko... Bizidunak: *gizon, jende, kristau, pertsona*

Sarreran (II.4.1) definizioen berri ematean atera dugun ondorioa —*modu* mugatzaile bizigabeekin elkartuko dugula— ez da erabat zuzena. Hor ditugu: *gizon, kristau, jende...* bizidunak. Beraz, modu-izen guztiak —edo ia guztiak— elkar daitezke, dirudienez, edozein eratako mugatzaileekin.

“*Zer autoritate modu daukazu bada zuk?*” (HE39,38).

“*galdetu zuten neskek azterketa modu hartaz harriturik*” (HE39,105).

“*gaitzerako bide moduren bat ematen dio*” (HE13,14).

“*bakoitzak zer bizitza-modu egin zuan aztertu genduan*” (HE53,16).

“*begira diezaiogun zer gizamodu den*” (EJ00,179).

“*ekonomia modu edo molde berri baten alboan agertu den burgesiak*” (EJ52,17).

“*liberalen dotrina madaricatuaren cutsutuac dauden cristau modu batzuec*” (HE40,100).

Azken-aurreko adibideak bidea ematen du *modu* eta *molde* sinonimo, baliokide direlako ondorioa ateratze (“*ekonomia modu edo molde*”).

Badago beste *modu* bat arestikoa ez bezalakoa. Gramatikako terminoa da eta aditzez aritzean, indikatiboa, subjuntiboa... izendatzeko erabiltzen da:

“Gramatika bat egiten dugunean zenbait kategoria ezagun erabili ohi dugu: bokala, izena, aditza, aldi iragana, *aginte modua*⁸⁸, komuntadura...”. (Mitxelena 1972: 73).

II.4.2.6. MOLDE

Aztertu adibideetan mugatzaile bizigabeak besterik ez ditugu kausitu: *aditz, baserri, bekatu, bentura, bizi, bizitza, deskripzio, estatu, gobernu, gogoeta, hizkera, hizketa, idazkera, idazte, irakaste, jendetasun, korrika, kritika, lur-langintza, mintzatze, nekazaritza-artzaintza ekonomia, paper, pentsakera, saiakera...*

“*bekatu-molde horrek ez du sentidurik personajeentzat*” (HE35,7).

“*han ezagutu genduen bizi-molden desbardintasun harrigarria*” (HE58,81).

“*bazekiten zer ziren gobernu-moldeak, batasunean bizitzea*” (HE33,17).

“*nahiz ontsa zu gidatu jendetasun moldian, zerurako bidian*” (EJ68,47).

“*Euskal-herria nekazaritza-artzaintza ekonomia moldearen neurrietara mugatu nahi luteke*” (EJ52,19).

II.4.2.7. MOTA

Mota mugakizunak ere era guztietako mugatzaileak hauatzen ditu, bizidunak eta bizigabeak, konkretuak eta abstraktuak: *abere, abono, aflikzio, amodio, ardo, arrain, arrazoi, arte, azterketa, baso-zuhaitz, bekatu, benerazio, bertso, bizitza, dohain edo jite, ekintza, eleberri, emakume, eskola, eskoletxe, esplikazio, estatu, etxabere, euskal hizkera, euskaldun, euskara, fruitu, gauza, gizon, haize, harri, ihizi, ipuin, jai, jaki, jende, koñak, koktel, kultura, lan, landare, langile, lantegi, lege, letra, liburu, lilura, liho, literatura, lotura, luma-abere, mahatsondo, manera, mintzaira, moral, nobela, ogi, olerki, olio, pizti, populu, sagar, teoria, tradizio, txori, ziurtasun, zuhamu...*

⁸⁸ Hitz elkartu berak bi ulerkerak izan ditzake. Testuko adibidea eta ondokoa Mitxelenaren lan berekoak dira: “*Badu horrek axola, historiaren ur lasterrak daraman zotza baita hizkuntza, giza ohiturak, legeak, pentsamoldeak, aginte moduak eta gainerakoak bezala*”. (Mitxelena 1972: 98). Bistan da “*agintzeko moduak*” parafraasia edo dagokiola.

- “*baso-zugatz* mota guztiak bitara biur litezke” (EF92,61).
 “*emakume* mota edo clase asko dituk mundu zabalean beren erriari entzute andia eman dienak” (EJ07,1).
 “*ekintza* mota honen efikaziak neurri asko dauzkala” (EJ52,34).
 “*etxabere* mota guztien tokiak nola bear luteken ezin erakutsirik” (EF92,85).
 “*jende* mota: tipo de personas” (EC48,593).
 “Martell etxe'ko *Cognac* mota onenetako bat” (EJ64,35).
 “illunabarrak... ez du sekulan izango atzo arte izan zuen *lillura* mota” (HE34,29).
 “solamente oray ofrecicen den *manera* mota da diferentea” (EJ57,9).

Bigarren adibidean garbi ikus daiteke *mota* eta *klase* baliokideak direla. Azken adibideko *manera mota*, berriz, erredundantea da, itxura guztien arabera.

Badira gure corpusean beste mugakizun batzuk, hala nola *giro* (hobeki esan, *giro* mugakizun duten *giza giro*, *herio-giro* eta *jende-giro* elkarteak, hirurak autore berarenak⁸⁹) eta *tipo*, hemen sailkatu ditugunak. Lehenaren adibideetan esplizituki esaten da zein adiera ematen dion idazleak:

- “*guiza-guiro* = hombre, tipo de. Ceren *guiza-guiro* oriec larrutzen cituzten ematecoric etzuten anitz gaixo” (EI31: 209).
 “*erio-guiro* = muerte, tipo de. Ta eguin zuten hau oriec, ceren cequiten *erio-guiro* hau cela, S. Agustinec dion bezala, eriotz gaisto itsusi gucien artean gaistoen ta itsusi galgarriena” (EI31: 129).
 “*genda-guiro* = gente, tipo de. Mundu gucian arquitzen diran *genda-guiroric* gogorren ta muquerrenetatic dira” (EI31: 67).

Tipo mugakizun duten elkarteak ere gutxi dira, lau baino ez, horietatik hiru autore berarenak: *hezur-tipo*, *kraneo-tipo*, *kultur tipo* eta *presio-tipo*

- “langile ordezkarien ugaritze eta militantekera hau, *presio* tipo honen agerpen uka-ezineko bat da” (EJ52: 36)
 “larru beltz, hunelako edo horrelako *kraneo-tipoa*, *hezur-tipoa* edukitzea” (EJ61: 20)
 “nahiz eta berez pragmatikoki edozein *kultur-typoren* basiak direnagatik” (EJ61: 20)

II.4.2.8. SUERTE

Mugatzaileak era guztietako izenak izan daitezke, baina gehienak bizigabeak dira: *abantaila*, *abilezia*, *arma*, *bentura*, *beztimenda*, *bizio*, *dantza*; *donu*, *dohain* eta *abantaila*, *fruitu*, *gaixtakeria*, *jende*, *muga* edo *leku*; *madarizione*; *manamendu* eta *zirimonia*, *ontasun*, *pertsona*, *sepultura*...

- “gure laungoikoak beztitu baitzituen lurreko animaliak... bere *beztimenda* suerte batzuez” (HEAX,21).
 “jotzen zituztela superki mutxiko, fandango eta bertze *dantza* suerte hainitz” (EJ72,35).
 “gure laungoikoak, (...) gizona bera, (...) anhitz *donu*, *dohain* eta *abantail* suertez dotaturik egin zuenean” (HEAX,19).
 “iendea... *gaixtakeria* suerte guztiei emanen zeuela” (HEAX,29).
 “gure laungoikoak eman zituen lege zaharrean seietan ehun eta gehiago *manamendu* eta *zirimonia* suerte” (HEAX,21).

II.4.2.9. TAILU⁹⁰

Mugatzaileak. Bizidunak eta bizigabeak: *gorputz*, *jende*, *joko*...

⁸⁹ Beste askori lehen kapituluak ikusi ditugun erlazio semantikoetakoren bat dagokielako: ‘iturburua’ horietako askok *eguzki-giro*, *familia-giro*, *festa-giro*...; ‘jabegoa’ *bizi-giro*; ‘edukia’ *gerra-giro*, *euskal giro*; ‘garaia’ *goiz-giro*, *urte-giro*; ‘lekua’ *ingurugiro*, *kale-giro*, *klinika-giro*, *mundu-giro*; ‘helburua’ *bekaitz-giro*, *belar-giro*, *kritika-giro*...

⁹⁰ ‘moldea’, ‘mota’ dena, ez ‘irudia’, ‘taxua’.

“habillak eta *gorputz* thailu onetakoak” (HE04,79).
 “*jende* tailu bitxiak ikusi zenituzten” (HE39,57).
 “bertze *ioko* thailu bat iokatzen du” (HEAX/HE11,69).

Batzuetan *molde*-tik (edo *modu*-tik) gertuago irudituagatik, beste batzuetan *mota*-rekin ere pareka daiteke (*joko-mota*, adib.).

Adibideak aztertu ondoren, baieztatu ahal izan dugu modu-izen hauek mugakizun ditugunean, edozein eratako mugatzaileekin elkar ditzakegula, oro har, hitz edo izen elkartua eratzeko. Nolanahi dela ere, adibideek erakutsi dute mugakizun batzuek aiseago onar ditzaketela edozein motatako mugatzaileak beste batzuek baino, baina guztiek onartzen dituzte bizigabeak.

II.4.3. Mugatzaileen gramatika-kategoria

Izen elkartu hauetan ere gehienetan izena izango dugu mugatzailearen betekizuna eginez. Dena den, merezi du zenbait xehetasun ematea, ‘mota’ izena mugakizun izanik, adibide batzuk bai baititugu izen-elkarteko lehen osagaia aditza dutenak: *pentsamolde*, *ikusmolde*, *idazmolde*, esaterako; *bizi* mugatzailea ere bi eratara uler daiteke, nahiz izen, nahiz aditz bezala. *Jarleku* motako hitz elkartuetan aztertu genituen horrelakoak (H-E/3, XI.1: 84 / 64).

Hau, hala ere, zehazkiago aztertu behar da, ez baitirudi modu-izen deitu ditugun hauek guztiek berdin jokatzeko dutenik aditzoina mugatzailetzat onartzerakoan. Izan ere, definizioak aztertzean aipatu dugun adiera-bikoiztasunak —‘modua’ eta ‘mota/klasea’ nolabait esatearren — badu hemen oihartzuna; hala dirudi, gutxienez. *Pentsamolde*, *jokamolde*, *bizimolde*, *ikusmolde*, *idazmolde*... esaten dugu, *idazte-molde*, *mintzatze-molde*, *irakaste-molde*, *idazteko*, *mintzatze*, *irakaste*... *molde* eta abarren ondoan. Bestetik berriz, *irakur klase* edota *idatz klase* bezalakorik ez dirudi orain arte egin dugunik. Era berean, *ikus mota*, *egin mota*, *egin suerte* ere ez bide dira txoil arruntak⁹¹.

Molde-ren esanahitik gertuen *modu* dugunez, kontua litzateke argitzea ea biek puntu honetan jokabide bera duten. Ez dirudi, ordea, *ikus modu*, *ikas modu*, *irakur modu* bezalakorik egin dugunik; horiei legozkiekeen parafrasiak darabiltzagu: “ikusteko modu”, “ikasteko modu” eta abar. *Modu* batez ere Hegoaldekoa izateak eta Hegoaldeko euskalkietan “aditzoina + izen” egitura askotan ez erabiltzeak argi dezake, beharbada, puntu hau.

Alabaina, orotariko jokamolde honek salbuespenik ere badu. Hona *molda-modu*-ren adibide bat⁹²:

“... baiezko eta ezezko perpausak (...) gertatu edo, maizago, gertakizun diren galderen erantzun gisa ulertzen eta moldatzen ditugu. *Molda-modu* horrek ez luke, beraz, balio, berez, eske eta aginduak...”. (Mitzelena 1981: 143).

Era mugakizuna dutenak berriz —adibideen urritasuna lekuko— itxura guztien arabera, *modu*-ren kontrako bidetik doaz; alegia, askoz ohikoagoa da “aditzoina + *era*”, “izena + *era*”

⁹¹ *Jarleku* motako adibideetan *elika-mota* bat egonagatik (H-E/3: 335 / 315): “bada landareak bear dituzten *elika-mota* geienen iturria bezela izanez gañera, lurrak asko ontzen ditu” (EF92,15).

⁹² *Pasamodu* izena ere jasoa dago (H-E/3: 357 / 337). Euskalki batzuetan adberbio moduan ere erabiltzen da (“Zer modu(z)? Pasamodu”), baina beharbada *pasamodu* du atzean.

baino. Hori dela eta, dudan utzi dugun *predika* beharbada, aditzointzat jo beharko genuke eta *Jarleku* motara igorri, jaso dagoen bezala (H-E/3: 358 / 338)⁹³.

Bestetik ez da ahanztekoa *era*-ren beste erabilera bat: erdara batzuk izendatzekoa. Euskaltzaindiak “Munduko estatuetakoa hizkuntza ofizialak” deritzan 53. arauan darabilenaren moduan, alegia: *albaniera, suomiera...*

Beraz, modu-izenekin, oro har, mugatzaile gisa izenak azalduko zaizkigu. Salbuespenak *molde, era* (eta *modu* gutxiagotan: *bizimodu...*) ditugu, aditzoinak ere (*era*-ren kasuan, aditzoinak batez ere) onartzen baitituzte.

Azken bi xehetasun mota-izenekin aurkitu ditugun mugatzaileen gramatika-kategoria dela eta. Batetik, ez dugu adibideetan izen bihurtutako adjektiborik mugatzailearen tokian ikusi, baina ez dirudi ezinezkoa denik: *beltz mota, gorri klase, gazte klase...* Bestetik, ez zaigu beste elkarte-mota batzuetan ikusi dugun bezalako mugatzailearik, itxuraz determinatzailearik gabeko izen-sintagma denik, bidera atera; alegia, mugatzaile guztiak kategoria lexikoak dira, ez sintaxikoak. Bai, ordea, juntagailuz elkaturiko mugatzaileak —*donu, dohain eta abantail suerte, formazio edo produkzio modu, manamendu eta zeremoni suerte...*—; edo mugatzailea aldi berean izen elkartua duten egiturak —*ahosabai modu, baso-zuhaitz mota, etxabere mota, eskoletxe mota, luma-abere mota...*—.

II.4.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak

Gramatika-kategoriaz hitz egitean aipatu dugun adiera-bikoiztasunak bi erlazio semantiko bereiztera bultzatzen gaitu. Horren adierazgarria da kasu batean edo bestean emango dugun parafraisi modua:

- a) ‘Iturburua’ (I.5.1) erlazio semantikoa: *fusil-klasea* ez da “fusilaren izateko/egiteko klasea”, “fusilen artean bereizten den klasea” baizik. Era berean, “gizonen artean bereizten diren motak”, “fruituen artean bereizten diren motak”, “bertsoen artean bereizten diren motak” dira *gizon-mota fruitu-mota* eta *bertso-mota*. *Modu*-rekin ere beste horrenbeste gertatzen zaigu. Ez du beti ‘modua’ adierazten, ‘klasea, mota’ ere adieraz dezake: *hitz-modua* ez da “hitzak duen izateko modua”, “hitzen artean bereizten dugun modua, mota edo klasea” baizik. Eta beste horrenbeste esan dezakegu *arma-modu, autoritate-modu, bide-modu, jende-modu* edo *kristau-modu* izen elkartuetan dugun erlazio semantikoaz. *Suerte* mugakizuna duten izen elkartuak ere bide berekoak direla esango genuke. Kasu horietan badirudi ‘iturburua’ erlazio semantikoaz hitz egin dezakegula, mugatzaileak, klase, mota horiek nondik atera ditugun adierazten digunez.
- b) ‘Jabegoa’ (I.5.2) erlazio semantikoa. “Norbait(ek) / zerbait(ek) duen izateko modua”, “zerbait egiteko dugun modua” litzateke bigarren adiera honi dagokion parafrasia. Gisa horretako parafraisiak eta parafraisiok ispilatzen duten erlazio semantikoa dugu *molde* mugakizun izanik eratzen ditugun izen elkartuetan oro har, eta *gizamodu* (horrela ere uler daiteke), *bizitza-modu, ekonomia-modu, eraso modu, itxura modu* eta abarretan.

⁹³ Ikus Azkueren iritzia “izena + *era*” egituraz: “Mendiburu se valió de él [-*era*-z, alegia] para significar ‘modo’, aún sin tratarse de nombres verbales; lo cual no parece correcto: *othoitzera* ‘manera de hacer oración’”. Larramendigandik bide datorren egiteko modu honek jarraitzaile bat baino gehiago izan du, Mitxelenaren adibideren bat edo beste barne. Ik. OEH.

Hauetako batzuetan *modu* izena *moduzko* izenlagunaren antzekotzat jo daitekeela dirudi:

- “zer *suerte* modu izan dezu dema orretan?” (HE22,63).
- “Ce *eguraldi* modu dago?” (HE20,116).
- “bakoitzak ze *bizitza*-modu egin zuan aztertu genduan” (HE53,16).

Hortaz, “zer moduzko *suerte* / *eguraldia* / *bizitza*...” litzateke hauen pare-pareko esapidea. Erabilera hau aski itxia bide da; oso testuinguru jakinetan agertzea.

Bestetik, berriz, behin baino gehiagotan duda ez da sortzen ‘mota’-ren eta ‘modua’-ren artean, ‘mota’-ren eta beste atal batean ikusiko ditugun konparazio-elkarteko ‘antz’, ‘itxura’ eta abarren artean baizik:

- “Bañan gero, olakoa arrapatu izan bagendu, pozik jango gendukela, askotan ibilli giñan, bai. Gañontzean, *arrantxo-modu* bat ematen ziguten. Konpañi bakoitzak bereai. Konpañi bakoitzak kozina bana, alegia” (EJ66,19).
- “ta eman bear dizkigu anitz ukaldi, edo *golpe*-modu ta neke” (HE13,139).
- “Bazetorkidak, eta berriketa luze bat ein zidak. Ik jaso al diok? Nik ere ez. *Esperanto*-modu bat asmatu dik, iñork ulertu ez dezaion, eta arekin aritzen dek” (HE17,18).

Alegia, “arrantxo, golpe, esperanto mota?”, ala “arrantxo, golpe, esperanto antzeko”?

- “Atozea, Predikariak erraten duenean, edo Konfessariak adirazten dizunean zure onerako den, ta animaren zauriak ukitzen dituen gauzachoa, ez dezu izan oi zere barrengo *oñaze*-modu bat? Atozea, libru onen bat irakurtzen ari zaranean (...) izan oi ez dezu zuk zere biotzaren dardararen bat edo beste? Atozea (...) lotzen etzaitzu zuri zere *ikara* modua edo beldur iduria?” (HE13,126).

Mendibururen azken pasarte hori aski argia da balio desberdinak ikusteko: *oñaze-modu*, hurren datorren *dardararen bat edo beste*-ren baliokidea da; *ikara modua* garbi dago konparaziozkoa dela (“*ikara* antzekoa”), *beldur iduria* aldamenean izateak erakusten duen bezala. Honenbestez, balioaren aldetik, zenbaitetan konparaziozko *modu* dutenak, zenbatzaile zehaztugabeen kideztat (‘-en bat’...) har daitezkeela dirudi.

Modu mugakizuna duten izen elkartuak, hortaz, oro har bietara uler daitezke (‘mota’, nahiz ‘modua’), testuinguruak markatzen duela bietatik zein izan daitekeen aditzeko modurik egokiena. Zein erlazio semantiko genuke bigarren adiera honetan? Bigarren osagaiak lehenaren ‘modua’ markatzen duela garbi dago, baina lehen osagaia da kontuan hartu behar dena erlazio semantikoak ezartzerakoan. Honenbestez, mugatzaileak, nork edo zerk duen modu hori adierazten duela esan dezakegun heinean ‘jabegoa’ edo antzeko erlazio semantikoaz hitz egin dezakegula dirudi.

Beraz, bi erlazio semantiko nagusi aurkituko ditugu modu-izenak mugakizun gisa erabiliz eratzen ditugun izen elkartuetan. Bestetik, berriz, izen hauek eratzen dituzten egitura lexikoetan ere osagarri-buru harremana dagoela pentsa dezakegu: modua beti zerbaitena da eta ezkerreko izenak asetzen du, hitz elkartua eratzean.

II.4.5. Emankortasuna

Mugakizunak banan-banan aztertu ondoren garbi geratu da bizi-bizirik dagoen elkarte-mota dela. Nolanahi dela ere, mugakizun batzuk aski antzu geratu dira (*suerte*, *giro*, *tailu*...) eta beste batzuk, aldiz, bizitasun handikoak dira (*modu*, *mota*...).

II.5. KONPARAZIO- ETA IRIZPEN-ELKARTEAK

II.5.1. Sarrera

Hemen aztertuko ditugun izen elkartu guztiak azpiatal bakarrean bateratzeko arrazoia da, oro har, nolabaiteko erkatze edo konparazioa egiteko darabiltzagula, nahiz delako alderatzea era bakarrean ez gertatu. Erkatzearen balioa emango digute, *aire*, *antz*, *aurpegi*, *fama*, *haize*, *hots*, *irudi*, *itxura*, *kolore*, *kutsu*, *planta*, *tankera*, *usain*... mugakizunek zenbait izen elkartutan.

Adibidez, Agirrek “integrata airea” duela esatean, “integristek duten bezalako airea, itxura, tankera...” duela ematen dugu aditzera. Edota norbaitek “kokolo aurpegia” badu, “kokoloek duten bezalako aurpegia” duelakoan diogu hori. Antzeko zerbait gertatzen da norbaiten masailak “arrosa kolorekoak” direla diogunean, baina orain erkaketa egiten dugu arrosek eta masailek duten kolorearen artean.

Konparazioa tartekoa denez, ulertzekoa da mugakizun hauetako batzuen esanahiak erabakitzea, beste gabe, sail honetan sartu ahal izatea: *antz*, *aurpegi*, *fama*, *irudi*, *itxura*, *planta* edo *tankera*, esate baterako, horietakoak dira. Erlaziozko izenak dira, osagarria eskatzen dute (Artiagoitia 2011).

Beste batzuek, berriz, lehen adieraz gain beste adiera (metaforiko) bat ere badute eta beste adiera (metaforiko) hori dela eta (erlaziozotasuna adierazten dutenean), hain justu, dira hemen sartzekoak. Esate baterako, hemengo *aire*, *haize*, *hots*... ‘itxura’, ‘antza’, ‘ospe’ balioa duten heinean, eta ez lehen adiera denotatiboa dutenean, dira sail honetakoak.

Usain eta *kolore* mugakizunek berez ez dute adiera konparaziozkorik ez metaforikorik. Badira egiazko usainak eta koloreak ere, jakina, hala nola *betun-usaina*, *kresal-usaina*, *lore-usaina*, *izerdi eta jantzi busti usaina*, *urre-kolorea*, *lur-kolorea*... Betunari, kresalari, loreei, izerdiari darien usaina, urreak eta lurak duten kolorea izendatzeko darabiltzagun mendekotasunezko izen elkartu hauek gainerako mendekotasunezko arruntekin batean aztertu beharrekoak dira eta ‘iturburua’ (I.5.1) edo ‘jabegoa’ (I.5.2) harreman semantikoa dutenen artean sailkatu ere.

Beste batzuetan, kolorea duen, usaina duen zera adierazten duen hitz elkartua darabilgu ez berez kolorea edo usaina duen zera izendatzeko baizik elkarketatik kanpoko beste zerbaitekin lotzeko. Esate baterako, norbaitengatik badiogu arrosa-koloreko masailak dituela arrosen kolorea eta masailena konparatzen ari gara.

Baina *usain*, *kolore* mugakizun direlarik, “usainik ez duen”, “kolorerik ez duen” zerbait adierazten duen mugatzaileraren batekin elkartzen ditugunean, hiztun-taldeak konpartitzen duen metaforaren kutsua dugu tarteko. Izan ere *masoi-usain*, *arkaismo-usain*, *udaberri-kolore* diogunean ez gara ari egiazko usainez edo koloreez, masoiei, arkaismoiei, arruntean behintzat, ez baitarie inolako usain berezirik eta udaberriak ere ez baitu berezko kolore bakarrik. Hala ere, adibideetan ikusiko dugunez, masoiek, arkaismoek usaina eta udaberriak kolorea balute bezala erabiltzen ditugu eta masoiei, arkaismoiei omen darien usain hori eta udaberriak bide duen kolorea beste zerbaitek duenarekin (honek ere usain metaforikoa izanik) erkatzen dugu. Hauetan, beraz, konparazioa metaforan oinarritzen dela eta bi mailatan-edo gertatzen dela pentsa daiteke; alegia, hitz elkartuko osagaien artean lehendabizi eta gero hitz elkartu osoaren eta bere erreferentekidearen artekoa.

Hori dela bide, izen elkartu hauek guztiek beste norbaitekin/zerbaitekin konparatzeak bigarren ondorio bat ere badu: izen elkartu hauen esanahia bi osagaien artean erabat ez

biltzearena, alegia. Esanahia erabat osatzeko izen elkartutik kanpo dagoen konparazioko bigarren terminoa behar dugu. Dena den, aurrerago ikusiko dugu izen elkartuetan konparazioa nola ulertu behar den, duten mugatzailearen arabera.

Beraz, azpiatal honetako izen elkartu askok, erreferentziaren ikuspegitik alde zentrikoak direla esan dezakegu, esanahia osatzeko elkarketatik kanpo dagoen hirugarren elementu baten beharrean baikaude. Adibidez, *liberal-fama* izen elkartuak badu bere esanahia, ulertzen dugu zer adierazi nahi den; baina, era berean, badakigu norbaitek duela liberal fama hori, pertsona bati buruz predikatzen dugula liberal-fama izatea. Beste horrenbeste gertatzen da *garaje-itxura* esaten dugunean, berehala ulertuko dugu zerbaitek, garajeek duten bezalako itxura duela, eta abar.

Predikatu eginkizunean erabiltzen ditugu asko eta askotan. Horrexegatik izen elkartutik abiatuta *-ko* atzizkiaz izenlagun bihurtzen ditugu maiz: ***arrosa koloreko masailak, zaunka haserre usainekoa, gaztaina koloreko pitxarra, morokil usaineko dantza, kabyla irudiko leinu...***

Azter ditzagun orain banan-banan, mugakizunetan oinarriturik, konparazio-elkarte hauek. Eta ikus dezagun zer nolako mugatzaileak azaltzen zaizkigun bakoitzean.

II.5.2. Adibideen azterketa

Ondoren ikusiko ditugun mugakizunoz ohar hauxe egin daiteke: asko ‘itxura’, ‘antza’ adieren arabekoak dira.

II.5.2.1. AIRE

Mugatzaileak: *arin-eskas eta leun-eskas, arrotz, burla, fraide, integrista, josi, lapurtar, Luzifer, markesa, Prometheu...*

“Erromanoen jauregiek ere (...) bazaukaten halako *arin-eskas eta legun-eskas* aire bat” (HE59,18).

“Jonen apaizgaitasuna probetxatuz, *burla* aire zorrotzez bota zion” (HE39,92).

“Ez asi emen *praille* aiderik artzen” (HE57,119).

“*integrista* airea hartzen diot nik Agirrerri” (HE27,382).

“Berdin gerta dakiok hizkuntzari: sukalde-ezkarzetan hazia, baditake *josi*-aire emaiten duen salunetako dirdira liluragarrien artean” (HE59,19).

“bazuen gure jatsuarra halako *lapurtar* aire bat” (HE32,12).

“halako *Luzifer*-airetxo bat erantsi diote, edo *Prometheu*-airea” (HE27,324).

Mugatzaile gehienak izen bizidunak dira (arruntak eta bereziak). *Arrotz, lapurtar, integrista* ere izen balioa hartzen duten izen/adjektibotzat har daitezke. Lehen esan bezala, hitz elkartu hauek ulertzeko modua honakoa da: “*integristek, Luziferrek, lapurtarrek...* duten bezalako airea” du norbaitek. Nolanahi dela ere, OEHk ere jasotzen du *aire* izenak, antza, itxura adiera duenean maiz ezkerretara izenak eta adjektiboak eramanez osatzen dituela hitz elkartuak: “(Tras tema nominal nudo: adj. o, menos frec., sust.)”.

Aipatzekoa da *eskas* (aire). OEHko sarrerak dio askotan predikatu-sintagma osatzen duela. Falta du bere osagarria adieraztea: ‘zerbaitez, zerbaitetik’ *eskas* da norbait edo zerbait. Gure adibidean *legun* eta *arin* adjektiboak dira *eskas*-en osagarriak: berez adjektibo kategoriakoak izan arren, izen balioan hartu behar dira. Alegia, “Erromanoen jauregiek ere (...) bazaukaten halako *arin-eskas eta legun-eskas* aire bat” adibidea, honela parafrasea daiteke: “oso arinak,

leunak ez ziren gauzen itxura zuten jauregiek”. Bestalde, osaeragatik ere da aipatzekoa mugatzailea, bi hitz elkartu juntatuta osatua da eta “arin-eskas eta legun-eskas”.

Bestetik dugu *burla* izena. Abstraktua izaki, *burla-aire* ezin dugu interpretatu “burlak duen airea”. Nola, orduan? “Burla egitean dugun airea” edo antzeko zerbait litzateke; horrelako aireaz, *burla* egitean dugun bezalakoaz hitz egingo zuen pertsona horrek.

Josi partizipioak ere izen bilakatutako adjektiboen multzoan sartzeko modukoa dela dirudi, alegia, (partizipio) adjektibo izatetik izen bilakatutzat jotzeko modukoa. “Zerbaitek gauza erantsiek, josiek, adabakiek izaten duten bezalako airea, itxura... du” izan daiteke ulertzeko era.

Hasieran esanaren ildotik, badu zerikusirik mugatzailearen izaerak konparazioa modu batera edo bestera hartzearekin; eragin hau erlazio semantikoez hitz egitean ere nabarituko da.

Haize mugakizuna duen adibide bakarra ere hemen sartuko genuke, duen *aire*-ren antza dela medio.

“*arro* aize aundiak erabiltzen ditugula” (HE57,147).

Mugatzailetzat izen balioko adjektiboa darama, “harroek duten haizea bezalako darabilguk ere” edo izan daiteke egoki dakioken parafrasia.

II.5.2.2. ANTZ

Hiztegiek *antz*-i alboratzen dizkioten adieretatik, bi hauek topatu ditugu hitz elkartuetan: 1. Agertzen dituzten ezaugarri berdin edo berdintsuengatik, izaki bi edo gehiagoren artean gertatzen den lotura. Eitea. 2. Irudia, itxura.

Bistan da, hortaz, *antz*-ek bere esanahietako batean berez konparazioaren adiera duela, bestela esan, erreferentziazko bi “zer” eskakizun dituela.

Mugatzaileak: *aingeru, argi, arin, barre, basakatu, baserri, bihurri, bizi, dotore, egia, epel, eskubide, euskara, gaztain-kolore, gizon, gordin, gorri, ikaragarritasun, ilun, irudi, izar, neke, ofizial, saihets, zahar, zerri...*

“galdu zenduan *aingeru*-antza” (EJ77,11).

“edo oraindik oso irentsi eztan erejiaren *argui*-antz triste bat becela da” (HE40,35).

“*Zeruko Argia* azken zenbakia bezelakoxea ez ote daiteke atera zuen au? *Arin* antxa emanen lioke, noski” (EJ05,153).

“hire *bizi*-antza itsusi hortan ez lukete lekurik” (HE58,51).

“Egunoroko hizkaratik zettobait aldendurik egoiteaz *dotore*-antza ta prestutasuna bereganatzen du” (HE26,278).

“erlijino-gaietan, ostera, *epel*-antxak batzuk, etsaiak beste” (HE28,76).

“barrikerijoi *eskubide*-antza emoteko bidetxigor sasitsu ta ilun batera eroan oi-ditugu euskera autuak” (EJ06,79).

“Begiak etzituan txikiak, aundiak ere ez; bañan aiek ere *gaztain-kolore* antzekoak” (EJ60,29).

“sorraldi bateko umeak berdin xamarrek izan oi dira geientsuetan *gizantzez* bai jitez” (EJ03, 28).

“Baroja'ren *gizon*-antzak ez dira irakasten asten” (HE24,23).

“bira batzuek zartagian, urre kolore *gorriantz* illuna artu arte” (EJ64,101).

“alako *ikaragarritasun* antzeko bat emoten dau” (HE31,71).

“egun guztian itsasoan da *ilun*-antzagaz portura” (EJ70,102).

“soinkera *neke*-antx pinpirinaz ba'dator aulkira” (HE17,21).

“eskutitz bat ekarri zion Jonek. *Ofizial* antza zedukan” (HE39,83).

“Irlandarazko lehen textuek *zaharrantz* gehiago erakusten dute, ordea, Britainiarazko idazki zaharrenek baino” (HE30,217).

Mugatzaileak izenak eta adjektiboak dira, lehen ere ikusi dugun bezala. Izen bizigabeak (*argi, barre, baserri, bizi, egia, eskubide, euskara, gaztain-kolore, ikaragarritasun, irudi, izar, ofizial, saihets...*), bizidunak (*aingeru, basakatu, gizon, zahar, zerri...*), eta adjektiboak (*bihurri, dotore, epel, gordin, gorri, ilun, neke...*).

Oro har, bi aditzeko modutara bil ditzakegu adibideon ulertzeko moduak, *antz*-en adieretan oinarrituta, guztiek maila bateko edo besteko konparazioa gauzatzen dutela:

- “X eta Y tankera, eite berekoak dira”. Bai izenak bai adjektiboak dira mugatzaileak: *argi-antz* “argiaren tankerakoa”, *arin-antz*, “gauza arinen tankerakoa”, *bizi-antz* “biziaren eitekoa”, *ikaragarritasun-antzekoa* “ikargarritasunaren tankerakoa”...

Ildo honetan, adjektiboen kasuan gerta daiteke *antz*-ek graduatzailearen pareko eginkizuna betetzea, *samar*-en modura edo. Batzuetan, gainera, beste afrikatu bat darabilte idazleek, *antx*, bustia. Esate baterako, *epel antxa* esatean, *epel samarra*-ren antzeko zerbait diogu, “epelaren tankerakoa bai, baina erabat epela ez dena”, “gatzelaniaz *txukun antzean* idatzi nahi dutenek” idatzi duenak ere “gutziz txukun ez, baina txukun samar idatzi edo” adierazi nahi du. Kolore baten mugakizuna denean *antz* (*gorriantz*) adiera bera gauzatzen da: “erabat gorria ez dena, gorritzta, gorritzka... dena”.

- “Xk duen itxura du Yk, X eta Y bi izanik”. Konparazioa gauzatzen da hitz elkartuak adierazten duena beste zerbaiten ezaugarria ere badelako: “Xk *aingeru-antza* du”, “aingeruek duten itxura du Xk”, *baserri-antza*, “baserriek duten itxura du”, *gizon-antz*⁹⁴ “gizonek duten itxura du”, *dotore-antz* “gauza dotoreek duten itxura du”, *ofizial-antza* “gauza ofizialek duten itxura du”...

II.5.2.3. AURPEGI

Mugatzaileak: *arrano, kokolo, masoi, santu, txotxolo...*

“*arrano* aurpegia du bere begi borobil eta guzti” (HE35,78).

“*kokolo* aurpegia ipini arren” (HE44,13).

“*masoi*-arpegia eukala” (EI99,141).

“San Droke altarakoak baiño *santu*-arpegi andiagoa jaukok ba ta!” (HE21,98).

“bere *txotxolo* arpegi ta guzti” (HE17,19).

Izenak (bizidunak) edo izen balioko adjektiboak dira mugatzaileak. Sarreran esan bezala, elkartuok adierazten dute norbaitek aurpegia duela kokoloek, masoiek, txotxoloek, santuek edo arranoek duten bezalakoa.

II.5.2.4. FAMA

Mugatzaileak: *bertsolari, liberal, liberalen biltoki, poeta, sendagile on, zuhur, zerri...*

“egun batez deliberatu zuen behar zituela hemengo *pertsulari* fama zuten guztiak elgarretarat bildu” (EJ04,85).

“Rossier-ek *liberal* fama du” (HE35,80).

“bere botikak *liberalen biltoki* fama omen zuan” (HE19,10).

⁹⁴ Honek, zehazkiago, literaturako ‘pertsonek’ adierazi nahi du.

“Nolanahi ere, euskal marinelei egin dien mesedeak *poeta* fama itzalerazi du” (EJ80,13).

“*Sendagile on* fama du” (HE35,77).

“Ala-olako *xuur*-fama bazeukan, baiñan ikasteko etzen batere etxe txarra” (EJ03,22).

“Eta *zerri* fama nik zeukeat hori duk okerreña” (HE35,105).

Mugatzaileen gramatika-kategoria: izen bizidunak (edo izen balioko adjektiboak: *liberal*, *zuhur*) bat ez beste guztiak. Bizigabe bakarra, besteak ez bezalakoa den *liberalen biltoki*.

Eta honexek, hain justu, lehen ere bidera atera zaigun arazoa begietaritzen digu: bistan dago hemen mugatzailea ez dela *biltoki* soilik, *liberalen biltoki* sintagma genitibodun osoa baizik. Hemen agian —eta baliokide den neurrian *hots* ere kokatuko genuke— gauzak beste modu batera interpreta daitezke.

Alegia, esanahiaren aldetik, beste egiturak bezain hankamotz geratzen dira goian ikusitako adibideak badakigulako norbaitek edo zerbaitek, izen elkartuan azaltzen ez denak, duela fama hori; dena delako horren predikatua dela. Baina konparazioa izan ordez, beste zerbaitek genuke, biltokiak berez ez baitute famarik: “fama da leku hori liberalen biltoki dela”, “fama da Rossier liberala dela”, “hotsa da gizon hori santu dela”... Antzeko parafrasiak eman ditzakegu goiko perpausen ondoan. Hau hala izanik, sarreran esan bezala, egitura guztien batasuna exozentrikotasunean, erlaziozkotasunean, esanahia hitz elkartutik kanpo zehaztu beharrean, kanpoko horren predikatu izatean datzala esan daitekeela dirudi.

II.5.2.5. HOTS

Berriz ere esan dezagun *hots* hemen ez dela ‘zarata’ (elkartu arruntetan, batez ere ‘iturburu’, ‘egile’ harremanetan ikusi ditugun *kale-borroka hots*, *olatu-hots*, *trumoi-hots* bezalakoak). Metaforikoki erabilia, *fama*-ren baliokidetzat jo dezakegu, ‘ospe’, ‘entzute’ adiera duela, alegia.

Adibide bakarra dugu corpusean, *santu*... Honen interpretazioaz ikus arestian *fama* aztertzean genioena.

“Segovian il zen, *santu* otsean” (HE33,59).

Konparazio-elkartea da *flauta-ahots* ere, flautek ez baitute berez ahotsik; adibide bakarra izanik, *hots* mugakizunaren ondoan sailkatu dugu:

“Oi, oi Giselle! esanen luke bere *flauta* abotsarekin” (HE35: 49).

II.5.2.6. IRUDI/ IDURI

Izen honek ere badu, *antz*-ek bezala, nolabaiteko konparazioa bere esanahietako batean, “gauza bat edo ideia bat gogorarazten edo iradokitzen duen zera”⁹⁵. Erreparatzekoa da adibide batean baino gehiagotan [izena + irudiko] sintagma dugula, I.5.1 atalean adierazi dugun bezala.

Mugatzaileak: *betikotasun*, *gizon*, *hurrupa*, *huts*, *ijito*, *jo*, *justizia*, *kabyla*, *kulpa*, *untze*...

⁹⁵ Ondokoa ez bezalakoa denean, alegia. Hauek *Behi-esne* moduko elkartu arruntetan ‘edukia’? edo ‘jabegoa’? harremanean sailkatzekoak dira. “Beste ingurukoetan badezazke idoro zur-lanezko *santu-iduri* bikañagorik, jantzi eder aberatsagorik eta edozelako apaingarri baliosagorik” (EJ03,58-59).

“aldaketari *betikotasun* irudi bat emanaz” (HE36,15).

“hain *giza*-irudiko eta halaz ere hain bestelako” (HE27,323)⁹⁶.

“Eta guciaz ere, len esan degun becela, au da gure anai ascoren amets urreztatua, betico beren *utsirudia*” (HE40,71).

“ile beltz kiskurra eta larru kolorea beltzarana txit, *ijito* irudikoa” (EJ48,23).

“makila jasota iru aldiz *jo*-irudia egingo du” (HE15,19).

“Zebiltza billa testigo ta testimonio falstu, galtzecó Jesus *justicia*-idúris” (EJ55,161).

“herriak *kabyła* iduriko leinutan puskaturik zebiltzan” (HE26,295).

Mugatzaileak izen bizidunak: *ijito*, *gizon*...; bizigabeak: *betikotasun*, *gorputz*, *hurrupa*, *justizia*, *kabyła*, *kulpa*, *untze*...; adjektiboa: *huts*...; aditza: *jo*...

Azken mugatzailea, aditza, berezia da⁹⁷. Horrelakoetan esapide jakinak, finkatuak, osatzen ditugu: *jo-irudia egin*, *ez ikusi iduri egin*. Esanahiaren ikuspegitik konparazioa dugu, “*jo-irudia*” egitea “joko balu bezala, baina egiaz *jo gabe*” aritzea baita. Balizko jardun edo ekintza batekin egiten dugula konparazioa esan daiteke.

Izen edo izen balioko adjektiboak mugatzaile ditugunean, zerbaitek edo norbaitek “*ijittoa dirudiela*”, “*ijitoen antza duela*”, “*hutsa dirudiela*”, “*hutsaren antzeko dela*” eta abar adierazten dugu.

Bestelakoa da ondokoa, ‘txistea’, ‘viñeta’ edo adieraztekoa; *parrirudi* izen elkartuko bi osagaien artean, ‘helburua’ (“barrea sortzeko”) edo ‘ondorioa’ (“barrea sortzen duen irudia”) erlazio semantikoa antzematen diogu:

“berriez, lan benez ta arin-alaiez –*parrirudiak* aztu-gabe–” (HE17,66).

II.5.2.7. ITXURA

Mugatzaileak: *aberats*, *bake*, *basomutil*, *egia*, *euskara*, *flamenko*, *garaje*, *gizon*, *haserre*, *hil*, *ikara*, *izu*, *jainko*, *katedral*, *kristau*, *maitasun*, *makal*, *mozorro*, *negar*, *neke*, *on*, *ospitale*, *pizti*, *saindu*, *teoria*, *zorion*...

“*aberats* itxurak artu, gero futbola, zinea, tabako oria ta lotsa gutxi” (EJ03,24).

“*baso-mutil* itxura aundia danok ere” (HE29,122).

“edozer baño obeto jantzi ditezke kimika-abonoak gezurrezkoak izanda *egi*-itxuran” (EF92,35).

“Ohe gainean *flamenco* itxura duen zerbait dantzatzen hasten da” (HE35,61).

“Izugarrikeriak egiten dituzten *giza*-itxurako bi oinetakoak” (HE27,363).

“kokolo aurpegia ipini arren ta *ikara* itxura” (HE44,13).

“*il*-itxuran arkitzen degu zelaia neguan arbolak ostorik gabe” (EF92,13).

“gainerakoan, alako *maitasun* itxura bat erakusten du Renan-ek bere protagonistarentzat” (EC07,34).

Gramatika-kategoriari dagokionez, era askotako mugatzaileak ditugu:

a) izen bizidunak: *basomutil*, *gizon*, *jainko*, *kristau*, *mozorro*, *pizti*...; izen balioko adjektiboak: *aberats*, *saindu*...

⁹⁶ Erka daiteke ondoren datorrenarekin. Garbi ikus daiteke osagai berak izanik ere, hitz elkartuen esanahiak (eta motak) direla medio, ezin koka daitezkeela sail berean:

“Argizerizko santuari, edo *giza-irudi* bateri, egin leijo, emen zatitxu bat kendu, an imini” (EJ06,79).

⁹⁷ Berez *Eguzki-lore* motakoak ez izan arren (ez baita bi izenek osatua), hemen jaso duguna; mugakizunaren konparazio-balioari erreparatu diogu, mugatzailearen aditz-kategoriari baino areago. *Jostirudi* egitura berekoa, bestalde, lexikalizatua dugu; ez dago osagaien esanahietatik elkartuaren esanahia eratortzerik: ‘komedia’ da.

b) izen bizigabe konkretuak: *euskara, flamenko, garaje, katedral, mozarro, negar, ospitale, teoria...*

c) izen abstraktuak: *bake, egia, ikara, izu, maitasun, neke, zorion...*

d) aditzoinak: *hil...*

e) adjektiboak: *haserre, makal, on...*

Esanahiari dagokionez a) eta b) kasuetan konparazioa badugula esan dezakegu, norbaitek edo zerbaitek, garajeek, katedralek, aberatsek, basomutilek eta abarrek bezalako itxura du. Izen abstraktuek, ordea, ez dute itxurarik; beraz, ezin dugu esan norbaitek *izua* edo *ikara* bezalako itxura duenik, edo *egia* bezalako itxura zerbaitek, etab. Horrelakoetan esan genezake *iduri/irudi*-ren baliokide bilakatzen dela *itxura*. Azken batean *egia-itxura* eta *justizia-iduri* ez daude hain urrun bata bestetik.

Hil, berriz, bi eratara har dezakegu, aditz bezala: “hilda baleude bezala” edota izen bezala: “hilek duten bezalako itxuran”.

Adjektiboak ditugunean mugatzaile —nahiz eta hemengo *haserre* izena ere izan daitekeen—, badirudi beste interpretazio hau eman beharko genukeela: “haserre baleude bezalako itxura”, “onak balira bezalako itxura”...

Taxu mugakizuna izanik ere, arestikoen pareko hitz elkartuak osa daitezke:

“asmo ortan, lengo komentu xarrari beste bi bizitza egotzi zizkioten gañetik, ia eliz-tellatuaren pareraño, lengo etxe-pillo ez-berdiñari batasuna ta *edertajua* emanaz” (EL70,240).

Konparazio-elkartea da, zalantzarik gabe, gure corpuseko *zakur-estilo* ere, nekez erabiltzen baitugu *estilo* izena *zakurrei* buruz ari garenean; mugakizun hori duen elkarte bakarra denez, *itxura* mugakizunarekin batera sailkatu dugu:

“bera agian txapeldun Lizasoko "zakur" hura, bere zakur-estilorik jatorrenaz” (EJ00: 187)

Hemen sailkatu dugu, halaber, gure corpusean *papera (egin)* mugakizuna duen adibide bakarra:

“Txakurra ta eskopeta baditu, eta mendira joaten da eiztari-papera egiñaz” (HE16: 33)

II.5.2.8. KOLORE

Mugatzaileak: *arrosa, buztin, esperantza, gaztaina, hauts, krabelin, liberal, lur, more, osasun, pastel, rubi, su, udaberri, urre, zeru...*

“Aren lengo *larrosa* kolore ederrak biurtu ziraden *buztin* kolorekoak” (HE19,94).

“*larrosa* koloreko masalla ederrak biurtu ziran *krabelina* kolorekoak” (HE19,33).

“*esperantza* kolore, soinekoak pherde” (HE51,14).

“*gaztaina* koloreko pitxar aundi bat sagardoz beteta” (HE19,27).

“beragatic guciac *liberal*-usai eta colorea artzen du” (HE40,153).

“jantziak danak urratu eta musuak ere *lur* koloria” (HE23,107).

“Monet-en pintura-para aberatseko *more*-koloreak” (HE31,64).

“Zituan irurogeiren bat urte, *osasun* kolorea eta geyegi ez arren zer arin mardua” (HE19,31).

“Argiarekin *pastel* kolore berde arin batez pintratu gela bat agertu zeraukon” (HE58,52).

“hamar halako *rubi*-kolorezko unanu-lore jaiotzen ziren” (HE27,298).

“Zalduna egoan dama ederrari dudaz beterik begira; *su*-koloreak urrteten eutxen nai ezebala arrpegira” (EJ70,168).

“*Udabari*-kolorezko oial ez-titsu baten aurrean gelditzen naz gaur” (HE31,64).
 “*urre* koloretan erdoil batzuek itsustuak” (HE32,23).
 “Irri bat bazuen graziaz betea, begiak *zeru* kolore” (HE59,71).

Mugatzaileen gramatika-kategoriari dagokionez, guztiak izentzat har daitezke:

- a) izen bizigabe konkretuak: *arrosa, buztin, gaztaina, hauts, krabelin, liberal, lur, more, pastel, rubi, su, urre, zeru...*
- b) izen abstraktuak: *esperantza, osasun...*

Sarreran esan dugun bezala, *kolore* azal daiteke, noski, mugakizun bezala, inongo konparaziorik egin gabe: *larru-kolorea*, adibidez, “larruak duen kolorea” da (I.5.2), eta ez dago beste ezerekin/inorekin alderatuta; *Eguzki-lore* motako izen elkartu arrunta da.

Horietakoak dira hemen jaso ditugun batzuk: izen bizigabe konkretuak dira mugatzaileak eta hitz elkartu guztiek izendatzen dute errealitateko kolorearen bat: arrosak kolorea du, buztinak, gaztainak, urreak eta gainerakoek duten bezalaxe.

Izen elkartuotan lotura egiten da hitz elkartutik kanpoko erreferentearen kolorearen (demagun *pitxar, masail, unanu-lore, begi*-en kolorearen) eta elkartuak adierazten duen kolorearen artean; harekin konparatzen da zeraren koloreak izen elkartuko kolorea dakarrelako gogora, hain zuzen ere.

Jaso ditugun gainerako mugatzaileek —izen abstraktu eta bizidunak—, berriz, ez dute kolorerik. Halakoetan metaforaren batera jo behar da eta pentsatu hitz elkartuko mugatzaileek (*osasunak, udaberriak, liberalek...*) bide luketen kolorea dela konparaburua. Alegia, “Zituan irurogeiren bat urte, *osasun kolorea* eta geyegi ez arren zer arin mardua” idatzi duenak adierazten du hirurogei urte zituen pertsona horren kolorea osasunari egozten zaion kolorearen (demagun zurbila ez dena, gorrixka...) tankerakoa dela. *Usain*-ez aritzean antzeko azalpena emango dugu.

Bestalde, bereziak dira *esperantza, more* eta *pastel* mugatzaileak, hainbat arrazoi direla medio:

- a) *Esperantza* hiztun-taldeak kolore “berdea” adierazteko finkatutako metaforatzat jo daiteke.
- b) *More* kolorearen izena dela eta, atenzioa ematen du elkarketara jotzea eta ez koloreak izendatzeko ohiko izena + izenondoa eraikuntzara. OEHn *beltz, berde, gorri, urdin, zuri, more* eta *kolore* sarrerak begiratu besterik ez dago ikusteko oso adibide gutxitan (*beltz, urdin, zuri, txuri, xuri* sarreretan adibide bat ere ez, baina *berde, gorri* eta *more*-renetan ere arrunt gutxitan) dagoela aztergai dugun hitzaren hurrenkera, gainerakoan beti “kolore beltza, kolore gorria, kolore zuria...” erabili dute OEHko corpuseko autoreek.
- c) *Pastel*, berriz, teknika berezi batez egindako kolore-mota bat izendatzeko izena da. Osagaien arteko harremanak kontuan hartuta, galdetzekoa da noraino ez ote dugun aposizioa (H-E/3, X.2.5.: 118 / 98)⁹⁸: “*pastel* deritzan kolorea”.

⁹⁸ Hor berean jasotzen den *ortzadar-boa*-ren antzera? Gaztelaniaz, esate baterako, *pintura Renacimiento* bezalakoak aposizio sailkatzaileetan jasotzen dituzte (Val Álvaro 1999: 73.2). Sumpsumtiboan atalean berriz helduko diegu kontu hauei.

II.5.2.9. KUTSU

Mugatzaileak: *absolutu, administrazio, antzina, antzinatasun, antzinate, baba, barne, baserri, bertso, desafio, egia, erdara, erromantiko, etxe, euskara, gordin, igazkotu, itsaso, itzulpen, jakintza, kalbario, kausal, kontsekutibo, kontzesibo, modernotasun, olerki, paper, sobrenatural, suntsiera...*

- “*absolutu*-kutsu hori galtzen du” (EI94,22).
- “euskeraren galera eta *administrazio*-kutsua jatorrizko egiari nagusitzen ari” (EJ51,46).
- “dorrearen leihoak hertsu dira, zeken; eta goiko ojibak *antzinate* kutsu bitxia erasten die” (EJS1,21).
- “bere *barne* kutsua lotuaz eta masak beraiek osatu dituzten erakundeei lotu eta atxikiak” (EJ52,34).
- “gure jardunaren *baserri*-kutsu soportatu ezina” (HE35,4).
- “*desafio*-kutsua duten itz auek ere idatzi zituen” (EC07,33).
- “irakurgaiak darion *egi*-kutsuagatik” (HE28,69).
- “Etxahun, euskal-olerkarietan *erromantiku* kutsu iorikoa” (HE28,57).
- “erabili duen euskerak, oso aberatsa eta jatorra izan arren, ba du tarteka *gordin*-kutsua” (EJ51,57).
- “bixigu presko, gozo, urridun eta *itxaskutsu*arekikoa” (EJ64,49).
- “hitza gaurkotatzen eta *jakintza*-kutsua eman behar zaionez...” (EI94,18).
- “*olerki* kutsua baino, *bertso* kutsua obeto ba'dariote” (HE28,83).
- “Betikoa, jakiña; *sobrenatural* kutsua duen oro ipuizatzen artzea” (EC70,36).

Mugatzaileen gramatika-kategoria:

a) izen bizigabeak: *absolutu, administrazio, antzina, antzinatasun, antzinate, baba, barne, baserri, bertso, desafio, egia, erdara, erromantiko, etxe, euskara, igazkotu, itsaso, itzulpen, jakintza, kalbario, modernotasun, olerki, paper, sobrenatural, suntsiera...*

b) adjektiboa: *gordin...* Mugatzailea adjektiboa denean izen elkartuak hartzen duen balioa lotu behar dugu *antz* aztertzean ikusitakoarekin. Hemen ere euskarak “*gordin* kutsua” duela esatean adierazten dugu erabat *gordina* ez dela.

Autore beraren *kausal, kontsekutibo, kontzesibo* mugatzaileak direla eta, berriz, itxura guztien arabera, “[perpaus] *kausal* kutsu”, “[perpaus] *kontsekutibo* kutsu”, “[perpaus] *kontzesibo* kutsu” erabili beharrean erabili ditu mugatzaileok izen bihurtuta perpaus-motak bereizteko:

- “nola ere bait-i *kausal* kutsua dario; ikus denborazkoa noiz ere bait-” (EJ80:101).
- “perpaus nagusiak hain duelarik, *konsekutiva* kutsua dario; agertuko da besterik ere” (EJ80:134).
- “cein legun da: *konzesiva* kutsua dario: "quamvis..."” (EJ80:79).

Zentzu izena mugakizuna dela ere izan daiteke, aldizka, *kutsu*-ren parekoa:

- “leku denborazko markak *bizidun* zentzua dutenei erantsi behar zaizkienerako” (EJ56,32).

II.5.2.10. PLANTA

Hau ere ‘itxura’ adierakoa. Gure corpusean adibide asko ez ditugun arren, era bateko eta besteko mugatzaileak daude *planta* mugakizunaren ezkerrean: izen bizigabeak (*indar, dezepzio*), izen biziduna (*toreadore*) eta izen bizidun balioko adjektiboa (*inozo*):

- “Neskek egundoko *dezepzio* plantak egin zituzten” (HE39,106).
- “buruko ile sarriak areagotzen zuen aren *indar*-planta” (EJ00,179).
- “ez emen asi *inozo* plantak egiten, Niko” (HE57,134).

“San Krispiñ egunean *toleadore*-plantak eguiten erabilli ebana?” (EJ07,2).

Indar-planta-ren adibidea alde batera utzita, galdetzekoa da ez ote litzatekeen zuzenago “(Zerbaiten) plantak egin” aditz-esapide [edo predikatu konplexu (Zabala 2001)] antzekoaren barrutikotzat hartzea (*itxura(k) egin*, (*ehiztari) papera egin* (HE16,33)... eraikuntzen ildo beretik). Hala izanez gero, beharbada, elkarketaren eta sintaxi-egituren artean genbiltzake areago elkarte bete-betea baino.

II.5.2.11. TANKERA

Ikusi dugun bezala, adieretako batean⁹⁹ *itxura*, *antz-en* baliokidea da. Mugatzaileak: *autobiografia*, *bildots*, *esplikazio*, *gizon*, *kalbario*, *olerki*, *saio*... Guztiak izen kategoriakoak ditugu, bizidunak eta bizigabeak:

- “liburuaren nabarmenena *autobiografi* tankerako bat da” (HE28,69).
- “esan zezala kondeak nai zuna, otsoa alena ua, *bildotz*-tankeran” (EL70,48).
- “bere izatez eta egitez, ezpaitu iru *esplikazio* tankera baizik jasaiten” (EC70,30).
- “etzen, noski, *gizatankera* otz, neurritsu kalkulakor eta itxurati oietakoa” (HE28,72).
- “alako *gizon*-tankera parregarria ematen ziotek” (HE17,17).
- “antza galanta ere badu ermita arek gure elizarekin antzinako *kalbario*-tankeran” (EL70,98).
- “Musset'ek eta Espronceda'k erabilli zuten *olerki* tankera” (HE28,82-82).
- “Euskalki nahastea ere *saio* tankera horretatik datorkio” (HE27,348).

II.5.2.12. USAIN

Metafora balioa duen neurrian dakartzagu adibideok (II.5.1 puntuan aztertu ditugu balio metaforikorik gabeak, ‘iturburua’ erlaziopean): *aberkoi*, *arkaismo*, *artobero*, *arrain*, *basaka*, *baserri*, *bero*, *bizkaitar nahiz bertze edozein eskualde*, *diru*, *egia*, *egun*, *erdara*, *eritasun*, *erremedio*, *errepublikano*, *euskara*, *festa*, *garo*, *guda*, *haserre*, *infernu*, *katu*, *koxkero*, *kristau*, *lapur*, *lehengusu*, *liberal*¹⁰⁰, *lotsa*, *masoi*, *morokil*, *mozkor*, *odol*, *politika*, *prestutasun*, *protestante*, *sakristau eta konbentu*, *santu-izen*, *zahar*...

- “geiegi bazkatu baititugu geren gogoak *aberkoi*-usaiezko gezurrez” (HE17,50).
- “arroko ta *artobero*-uxai omen-naiz” (HE17,54).
- “vokabularian *bizkaitar nahiz bertze edozein eskualde*-usaina agertzea ez-litzate kaltegarri” (HE26,287).
- “Goisabar, edo *egun* usaiñagaz batera” (HE20,116).
- “jaki-prestaera auek badute alako *guda*-usai gutxi bat” (EJ64,57).
- “*infernu* usaya dacar berorrec” (HE07,347).
- “euskerari *sakristau eta konbentu*-usaia kentzekoa” (HE57,127).
- “ezagutuco dozu zuc dongatzat, *lapur*-usainecotzat” (HE20,168).
- “Pompello onek *lehengusu*-usaia badulako Porrasekin” (EL70,191).
- “escuen artean darabiltzquien gauza guci ayetan *liberal*-usaya banatzean” (HE40,81).
- “beragatic guciac *liberal*-usai eta colorea artzen du” (HE40,153).
- “dantzarako eztot nai *morokil*-usainekorik, nik neuk lakose *arrain*-usaiñekua nai dot” (EI99,141).
- “*mozkor*-usaiñez loreek ire barnegiroa zoraturik?” (EJ50,105).
- “Urkizu'tar Ana Batista ama, Seguran jaio ta bertan moja bizi ta illa. 84 urtekin il zan *santu-izen* usaiean (1675), 24 urtez komentu artako buruzagi izan ondoren” (EL70,114).
- “hizkara horrek *zahar*-usaia eta antzina-kutsu arin-samarra daduka” (HE26,278).

a) izen bizidunak: *aberkoi*, *arrain*, *artober*, *katu*, *kristau*, *lapur*, *lehengusu*, *masoi*, *protestante*, *sakristau*...

b) izen bizigabeak:

⁹⁹ Beste adierarako (‘moldea’, ‘modua’...), ik. *Jarleku* motan *idaztankera* (HE/3, XI.: 81 hur. / 61 hur.).

¹⁰⁰ Ik. hemengo *kolore* mugakizuna (II.5.2.8).

konkretuak: *baserri, bero, diru, egun, erdara, errepublikano, euskara, festa, guda, infernu, konbentu, koxkero, liberal, morokil, mozkor, odol, politika, santu-izen, zahar...*

abstraktuak: *egia, eritasun, lotsa, prestutasun...*

biziduna eta bizigabea juntatua: *sakristau eta konbentu*

Determinatzaileak gabeko IS ere badago: *bizkaitar nahiz bertze edozein eskualde*.

Osagaien arteko erlazio semantikoei dagokienez, *usain* mugakizunak *kolore* mugakizunaren antz handia du, alde honetatik. Genioen bezala, *usain* mugakizuna erabil daiteke inongo konparaziorik tartean ez dela: *erre usaina*, demagun, erretako gauzei darien usaina da, eta ez dago beste ezerekin/inorekin alderatuta. Ez da, ordea, sail honetan daukaguna.

Mugatzaileen izaerari begiratzen badiogu, konturatuko gara badirela gauzak benetan usaina dutenak (adibideetako izen konkretu batzuk) eta beste batzuk berez usainik gabeak direnak. Guztietan norbaiti/zerbaiti beste norbaiti/zerbaiti darion bezalako usaina dariola ulertzen badugu ere, bidezkoa da xehekiago ikustea konparazioa nola gertatu den.

Multzo batean sartzekoak dira izen elkartutik kanpoko ‘zera’ri (*arrainari, morokilari, odolari...*) baldin badario benetan izen elkartuan zehazten den bezalako usaina, zeraren usainak izen elkartuko usaina dakarrelako gogora uztartzen dira, hain zuzen ere.

Baina adibide gehienak bestelakoak dira. Bai izen bizigabe konkretu batzuek (*diru, egun, festa...*), bai zenbait bizidunek (*kristau, lapur, lehengusu...*), izen bihurtutako adjektiboek eta —zer esanik ez— abstraktuek, ez dute berez usain jakinik, kanpotik sudurraz adi daitekeenik bederen. Hemen metafora bat da tarteko: “protestanteei, diruari, artoberoei...” bide darien usaina hartzen da konparaburutzat.

Halaber, hemen sartzekoa litzateke *sunda* (‘usain’, ‘hats’...) mugakizuna duen hauxe:

“ez-geunde bada ifoiz ere *maixu*-sundezko euskerarik erabili bear” (EJ06,85).

II.5.3. Mugatzaileen gramatika-kategoria

Konparazio-elkarteetako mugatzaile gehienak izenak dira; era askotakoak (bizidun nahiz bizigabeak, konkretuak, abstraktuak...). Izenaren eginkizunean erabilitako adjektibo edo partizipioak ere ez dira gutxi. Aditzen bat ere ikusi dugu (*irudi, itxura* mugakizunekin). Zegokion atalean azaldu dugu honen gainekoa. Beste askotan bezala, baditugu juntagailuz elkarturiko mugatzaileak (horietako bakoitza aldi berean elkartua izanik), *arin-eskas eta leun-eskas aire*; mugakizuna elkartua duen *liberal usain eta kolore*, eta mugatzailea izen elkartua dutenak: *basomutil itxura*.

Aipa dezagun, azkenik, atal honetan jasotako mugatzaile batzuek (*itxura, fama, kolore, usain...*) kategoria lexikoetatik kanpoko mugatzaileak eraman ditzaketela, eta horretan ez bide du eraginik benetako kolore edo usaina edo metaforikoa izateak. Urrutirago gabe, hor ditugu, besteak beste, *usteldutako hosto usaina, jantzi busti usaina* eta *bizkaitar nahiz beste edozein eskualde usaina* (IV.3).

Adibide horien ildoko gehiago ere baditugu corpusetik kanpokoak. Esate baterako Bitoriano Gandiagaren hauek:

“Baztarren gaiñez, itzala, *ardo-baltz*-kolore urratuz, moltzotan” (Gandiaga, El: 99).
“*Elorri eder*-tankeraz eder-naiezko poematuak” (Gandiaga, El: 21).

Alegia, ez dirudi erabat ezinezkoa *bertsolari txar fama* eta *elurrezko panpin itxura* bezalakoak egiteak. Azken batean, berriz ere aurreko ataletan atera zaigun kontu bera dugu: osagarria eskatzen duten mugakizun berezi hauetako batzuek lexikotik kanpo ere bete dezakete duten eskakizuna.

II.5.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak

Oro har elkarketa hauek elkartetik kanpoko konparazioa adierazten dutenez, ez da erraza hemen gertatzen diren erlazio semantikoak zehaztea. Azken batean, horretarako, konparazioaren aurretiko irakurketak beharko genituzke, elkarketa hauen oinarrian dauden beste elkarketa batzuk.

Zenbait autorek ez dituzte horrelako konparazio-elkarteak kontuan hartzen mendekotasunezko hitz elkartuak aztertzerakoan. J. Levy-k (1978), adibidez, mendekotasunezko hitz elkartuak sakoneko erlazio semantikoen arabera aztertzen dituelarik, horrelakoak berariaz kanpoan uzten ditu, konparazioa edo metafora kutsua dutenak, alegia. Horietan erlazio semantiko orokorrik aurkitzea oso zaila dela eta beste modu batera tratatu behar direla aitortzen du. Gehienaz ere, mugatzailea biziduna denean (baina ez beti), “norbaitek duen bezalako *kolore, itxura, usaina...*” parafrasia konparazioaren aurretiko oinarritzat hartzen badugu, ‘jabegoa’ erlazio semantikoaz edo hitz egin dezakegu. Eta neurri batean beste horrenbeste aurki dezakegu mugatzaile bizigabe, konkretua bada; baina ez beti.

II.5.5. Emankortasuna

Zenbait mugakizunekin beste batzuekin baino adibide gehiago aurkitu ditugu. Alde honetatik, esanahian bertan konparazio zentzua daramatenak emankorrenak dira. Metafora kutsua dutenak, berriz, ez dirudi horren bizirik daudenik, baina literaturan badute bere tokia.

II.6. *SUMPSUMTIVE* MOTAKOAK

II.6.1. Sarrera

Hitz elkartu hauek euskaraz ez ezik (H-E/1, VIII.4: 73 / 68; Azkarate 1990: 196-199; 1991, 119; Pérez Gaztelu; Zabala; Gràcia 2004: 129-130) beste hizkuntza batzuetan ere aztertu izan dituzte (Darmesteter 1874: 142; Bergsten 1911: 50; Koziol 1937: 49; Marchand 1965: 302; Levy 1978: 92-93...) ¹⁰¹. Marchand-en *sumpsuntive* deizioa eta definizioa geure eginez honela definitu zituen elkartuok: “mugakizuna *genus proximum* eta mugatzailea *differentia specifica* izan ohi dira” (H-E/1, VIII.4: 73 / 68). Horregatik, “Species-Genus” ere deitu izan zaie. Azkarateren (1990: 196) modura esanez, “ezkerreko osagaiak espeziea eta eskuinekoak generoa adierazten dute”; hots, *lizar arbola*, *jaspe harria*, *menta belarra* hitz elkartuak hartuta, ohartuko gara ezkerreko osagaiak (*lizar*, *jaspe*, *menta*) espeziea, erreferente zehatza, eta eskuinekoak (*arbola*, *harria*, *belarra*) generoa, erreferente zabala adierazten dituztela.

Semantikaren ikuspegitik begiratuta, osagaien arteko harremana inklusiozkoa, hiponimiazkoa dela esan daiteke. Hauxe dute ezaugarri funtsezkoena: hiponimia; bestela esan, ezkerreko osagaia, zehatzena, hiponimoa da (errealitateko erreferentzia-esparru txikiagoa duena) eta eskuinekoa, berriz, hiperonimoa (errealitateko erreferentzia-esparru zabalagoa duena) (Dubois 1983; Lyons 1977: 273 hur.). Honek dakar hitz elkartu horien parafraasiak analitiko edo tautologikotzat ¹⁰² ere hartu ahal izatea: “lizarra arbola da”, “jaspea harria da”, “menta belarra da” ¹⁰³; hau da, askotan ezkerreko osagaia aipatzea aski izan daiteke —hiztunak mundu horren berri badu bederen— izendatu nahi dena izendatzeko, bere esanahian eskuinekoaren esanahia ere sartua baitago: *lizarra* = *lizar arbola*, *jaspea* = *jaspe harria*...

Beste era batera esanda, elkartearen tasunak edo ezaugarriak (*lizar arbola*), azken batean, bi osagaiek batean dituztenak dira; mugakizunaren ezaugarri guztiak hartuta (*arbola* izenarena, esate baterako), mugatzaileak (*lizar*) aukeratzen du mugakizunaren ezaugarrien artean; horrexegatik erabil daiteke mugatzailea bakarrik, elkarte osoaren ezaugarriak adierazten baititu ¹⁰⁴.

Nolanahi dela ere, ezin esan daiteke sumpsumtibotzat jo izan diren guztietan harreman hau betetzen denik, *mihi arraina*, *eguzki lorea*...; *Errezil sagarra*, *Donian belarra*, *San Joan lorea* eta beste hainbatez ezin esan daiteke jaso berri duguna: **“mihia arraina da”*, **“Errezil sagarra da”*...

Errealitatea izendatzea eta sailkatzea ez dagokio bakar-bakarrik hitz elkartu mota jakin honi, egia da, baina esan daiteke horixe dutela hitz elkartuok berezitasun. Horregatik, hitz elkartuok natur zientzietako terminologian (landareak, animaliak, mineralak...) eta, oro har, taxonomia beharrezkoa dutenetan dute erabilera-esparru nagusia. Baina irizpide horri eutsiz, arestikoekin batean beste batzuk ere aipatu ziren H-E/3 lanean.

¹⁰¹ Honek ez du esan nahi ikertzaile guztiak izendapen eta aztertzeke modu beraz baliatu direnik, Azkaratek (1990: 196) jasotzen duen bezala: “Hitz elkartu kopulatiboen inguruan aztertu izan dituzte, ‘gehiketa’ edota ‘atributibo’ azpisailekoekin batera gehienetan”.

¹⁰² Parafraziari ari gara, ez hitz elkartu motaz. Hitz elkartu tautologikoak, parafraasian bat etorriagatik, bestelakoak baitira: *paper-ingi*... (Azkarate 1990: 195-196; H-E/3, IX.1.1.: 99 / 79).

¹⁰³ Alderantziz ez, ordea: **“arbola lizarra da”*, **“harria jaspea da”*, **“belarra menta da”*, hiponimiazko harremanetan ohikoa den bezala.

¹⁰⁴ Estentsioaren (erreferentziaren) ikuspegitik. Intentsioaren ikuspegitik (esanahiarenetik), jakina, zenbat eta zehatzagoa izan orduan eta ezaugarri edo sema gehiago behar ditu adiera zehazteko.

Gainmultzo-izaera hori benetakoa izan daiteke, edo logiko-abstraktua (...) *aberaste-lan, ebaluazio-lan, gizarteratze-lan, afari-kontu, elebitasun-kontu, definizio-kontu, ulermen-kontu* modukoek osatzen dute, bestalde, logiko-abstraktuen saila. (H-E/3: 78-79)

Honenbestez esana dago naturaren mundutik kanpo ere baliatzen garela elkarketa-mota honezaz, adigai abstraktuagoak tartean direnean, baina betiere gisa bateko nahiz besteko errealitatea sailkatzea izanik eginkizun.

Xehetasunetan sartu baino lehen, uste dugu komeni dela sumpsumtiboak auzo dituzten beste hitz elkartu batzuen parean paratzea sumpsumtiboen ezaugarriak argitzeko baliagarria gertatuko delakoan.

Oin-oharrean esan dugun moduan, alde batetik, sumpsumtiboak atributuzkoekin batean sailkatu izan duenik bada. Bestetik, berriz, aurreko lanetan aipatua dago sumpsumtiboak eta aposizioak bereizi beharra eta azpimarratu aposizioen eta atributu-elkarteen arteko antza (H-E/3, X.2.: 112 hur. / 92 hur.). Badirudi, hortaz, beharrezkoa dela sumpsumtiboen, atributu-elkarteen eta aposizioen arteko antzak eta aldeak bereizten saiatzea.

Elkartuen osaera morfologikotik abiatuko gara. Bai atributuzkoen, bai sumpsumtiboen osagaiak bi izen arrunt izan ohi dira, oro har, nahiz eta ezkerreko osagaia izen berezia duten adibide batzuk ere aipatzen diren sumpsumtiboen artean (H-E/3, X.2.1.: 112 / 92): *Errezil sagarra, Donian bedarrac...* Aposizioetan, aldiz, ohikoena da ezkerreko osagaia izen berezia izatea: *Bidasoa ibaia, Aloña mendia*. Hala ere, sintagma, are perpaus osoak (“*Que-sais-jé*” bilduma, “*Acto para la noche buena*” teatro-lana...) eta izen arruntak, letrak, sinboloak... ere (*p letra, “apartheid” politika...*) izan daitezke aposizioaren ezkerreko osagaiak.

Ez du ematen osaera morfologikoak argi handirik ematen duenik elkartuok bereizteko. Argudioak beste nonbait bilatu behar.

Atributuzkoetan, oro har¹⁰⁵, ezkerreko osagaiak ezartzen du elkartuaren erreferentzia. Horrela, esate baterako, *lehoi errege, hiri etsai* atributiboetan, *lehoiaz, hiriaz* ari gara eta *lehoi* edo *hiri* horiezaz predikatzen dugu *errege* edo *etsai* direla. Honenbestez, ezkerreko osagaiak multzo zabala adierazten du (*lehoi, hiri*) eta eskuinekoak, nolabait esan, multzo horretako azpimultzoa (“erregea dena eta ez bestea”, “etsaia dena eta ez bestea”). Baina ez dago zertan bi osagaien arteko parekotasunik izan: esate baterako, ezer gutxi dute batean ‘lehoi’ izateak eta ‘errege’ izateak elkartetik kanpo.

Aposizioetan ere ezkerreko osagaiak ezarri ohi du elkartuaren erreferentzia, baina, atributuzkoetan ez bezala, eskuineko osagaia ere bada elkartuaren erreferentziaren parte. Esan nahi da *Gorbeia mendia, p letra* aposizioetan *Gorbeia, p* osagaiak dira erreferentzia zehatza ematen digutenak; areago, denboraren poderioz ezkerreko osagai soila aski izan daiteke elkartu osoak izendatzen duena izendatzeko. Eskuineko osagaiak argitzen du zein eratakoak diren izaki edo gauzaki horiek: *mendia, letra...*; alegia, ezkerreko osagaia bere multzo

¹⁰⁵ Hala diogu Azkaratek (1990: 187) atzekoz aurrerako hurrenkera duten hainbat adibide jasotzen dituelako: *atso sorgin / sorgin atso, senar errege / errege senar...* bezalakoak. Baina, beharbada, pentsa daiteke errealitatea ikusteko moduak direla eta kasu guztietan ezkerrekoa dela hitz elkartuaren erreferentzia, alegia, “atsoez arituz, sorgina dena”, “sorginez arituz atsoa dena” edo “senarrez ari garela errege dena” eta “erregeez ari garela senarra dena”. Edozein kasutan ez dirudi sumpsumtiboekin nahasteko biderik ematen dutenik. Beste kontu bat da kopulatibo koordinaziozkotzat jo behar diren edo ez, baina ez gara orain horretan sartuko. Ik. H-E/3, IX: 97 hur. / 77 hur.

zabalean kokatzen laguntzen digu. Nolanahi dela ere, errepara badutela bi osagaien ezaugarriek zerbait batean: *Gorbeia* mendiaren izena da, *p* letraren izena da¹⁰⁶. Hau da, hitz elkartuak bi osagaien ezaugarriak nolabait bereganatzen dituela esan daiteke.

Aposizioen bereizgarria “zer” bakarra izendatzean datza. Eta honexek balioko digu bestela oso antzekoak diren sumpsumtiboetatik bereizteko.

Sumpsumtiboetan ere osagaien arteko harreman semantikoa arestikoa bezalakoa da: multzo zabala eskuinekoak adierazten du (*harria, belarra...*) eta ezkerrekoak zehatza (*jaspe, hirusta...*), baina ezkerreko osagaiak ez du “zer” bakarra izendatzen, sail osoa baizik. Egia da, hala ere, badagoela adibideren bat edo beste alderantzizko hurrenkeraren araberkoa: esate baterako, *zakur galgo*¹⁰⁷, *zakur xarlango*. Sumpsumtiboan artean sailkatzeko debekurik batere ez bide dugu: osagaien arteko harremana hiponimiazkoa da, *xarlango, galgo* esatea aski da zakur-mota horiezaz ari garela adierazteko. Baina, ez dezagun ahantz salbuespena direla.

Orain arte hizketagai izan ditugun sumpsumtiboak gisa bertukoak dira eta eman ditugun ezaugarrien arabera azal daitezke. Ez dira, baina, mota honetan sailkatu izan diren guztiak azaltzeko egokiak.

Badira sumpsumtibotzat hartzen diren elkartuen artean: *mihi arraina, katuarrain, lehoi inurria, arratoi zakurra*, edo —bitxia irudituagatik— *eguzki-lorea* bezalakoak. Sumpsumtiboan artean sartzeko modukoak dirudite, arrain, inurri, zakur, lore-motak izendatzeko darabiltzagun izenak baitira. Baina hitz elkartuaren erreferentea eskuineko osagaiak ezartzen du, ez ezkerrekoak, lehen ikusiek egiten zuten bezala. Eta, batez ere, ez dago hiponimiazko erlaziorik ez tautologiarik: “hirusta belarra da”, baina “mihia ez da arraina”, “katua ez da arraina”, “lehoia ez da inurria”, “arratoia ez da zakurra”, “eguzkia ez da lorea”... Ez dago garbi zenbateraino eutsi dakioken ezkerreko izenak espeziea adierazten duen usteari: *mihia, ezpata, katua, arratoia, eguzkia* noraino har daitezke espezieak adierazteko deiziotzat?. Honezaz gain, bistan da guztietan ezkerreko osagaiak konparazio batean duela oinarria “mihia bezalako”, “mihi itxurako arraina”, “arratoiaren antzeko zakurra”... Alegia, beste multzo bat osatzen dute konparazioan¹⁰⁸ oinarritzen diren beste hitz elkartuok, ezkerreko osagaiak, oro har, adierazten du zein itxura, kolore (*urre-lili, urretxindor*...), etab. duen eskuinekoak.

Beste hainbat kasutan, berriz, duda sor daiteke hitz elkartua sailkatzean, batez ere osagaien arteko harreman semantikoa hiponimian (*lizar arbola* modukoak) edo konparazioan oinarritua ez denean (*mihi arraina* modukoak). Har ditzagun, *usain-belarra, pasmo-belarra, kotoi-landarea, bazka-landarea*, esate baterako; badira belar edo landare-moten deizioak; *erbi-txakurra, artzanora*... ere badira gisa bateko edo besteko zakurrak, baina osagaien arteko erlazio semantikoei begiratuta ikusten dugu ez dagoela lehen aipatu dugun harremanaz hitz egiterik; areago, era askotako harremanak izan daitezkeela tartean: “usaina ematen duen belarra”, “kotoia emango duen landarea”; hau da, mendekotasunezko hitz elkartua, ‘ondorioa’ erlazio semantikoaren adierazlea dena; “pasmao sendatzeko belarra”, “bazkarako landarea”, “erbiak harrapatzeko txakurra”; hots, ‘helburua’ adierazten dutenak; bestetik, berriz, “artzainek erabiltzeko, artzainen ora”, mendekotasunezkoa ‘jabegoa’ (edo helburua, norentzakoa) adieraziko lukeena dugu *artzanora* hitz elkartuaren ulkerera...

¹⁰⁶ Hitz elkartuen eta aposiziozko harremanen berri zehatzagoetarako Odriozola; Perez Gaztelu (2002) lanera jo daiteke.

¹⁰⁷ *Hitz-Elkarketa/3* lanean atributuzkoen artean sailkatuta dago (H-E/3: 100 / 80).

¹⁰⁸ Horrexek lotzen ditu II.5 ataleko konparazio- eta irizpen-elkarteekin.

Kontua korapilatsuagoa da eskuineko osagaia *kontu*, *lan* edo hauen gisako adigai zabalagoa, “logiko-abstraktua” (H-E/4, 11.2.3) adierazten duena denean —*gauza*, esate baterako—: *kontu*, *lan* motak direla ukatu gabe ere, ez al dago askotan ulertzerik mendekotasunezko hitz elkartua dela eta ezkerreko osagaiak ‘edukia’ (II.5.4) adierazten duela? *afari-kontu*, *arte-lan* ezin al dira ulertu: “kontuaren gaia, edukia... aforia da”, “lanaren gaia, edukia... artea da”?, edo, ‘egilea’, *atso-kontu*, *apaiz-lan* elkartuetan duguna?.

Ikusitako honek guztiak gogoeta honetara garamatza: sumpsumtiboek ari garelarik bereizi behar dira hitz elkartuok duten eginkizuna, taxonomikoa batik bat, eta izaera morfologiko-semanticoa; zehazkiago esan, osagai-motak, osagaien arteko harremanak eta elkartu osoaren eta osagaien artekoak.

Lehen irizpidea gehiegi zabaltzeak eraman gaitzake motak, sailak, azpimultzoak...—lehen ahotan genuen hiponimiazko harremana azken batean— adierazten dituzten hitz elkartu guztiak sail honetan sartzera: zergatik ez kokatu, esate baterako, *esne-behi* sumpsumtiboaren artean?, ez al du behi-mota bat adierazten? Bestetik, berriz, ez dugu ahantzi behar sumpsumtiboetatik landa beste baliabide batzuk ere badarabiltzagula sailak edo multzoak bereizteko¹⁰⁹. Garbi dago, hortaz, irizpide hau ez dela aski hitz elkartu bat mota honetan kokatzeko.

Horiek horrela, osagaien izaerari eta harremanei begiratzea ezinbestekoa da. Esana dugu hitz elkartu mota hau osatzen duten bi osagaiak izen arruntak izan ohi direla. Era berean adierazia dago bai bizidunak (animaliak...) bai bizigabeak —hizkuntzaren ikuspegitik hala direnak— (landareak barne) izaten direla.

Bestalde, ez genuke zokoratu behar bi osagai horien arteko harreman nagusia: hiponimiazkoa, hain zuzen ere. Ezta hiponimiazko harreman horren arrunteko ordena: ezkerrekoak murrizta, eskuinekoak zabala. Eta, horiekin batean, elkartuaren ezaugarrien eta elkartuko osagaien arteko harremanak. Geroxeago zehaztuko dugu hau.

Gure ustez, aipatu berri ditugun ezaugarriak dituzte berezi eta bereak sumpsumtibo motakoek, oro har; honexek bereizten ditu beste hitz elkartu motetatik. Baina irizpide hau estu hartzeak ekarriko luke orain arte sumpsumtibotzat hartu izan ditugun hainbat hitz elkartu sail honetatik atera behar genituzkeela: esate baterako, kontzeptu abstraktuak adierazten dituzten asko (*afari-kontua*, *musika-lana*...), ezkerrean izen berezia dutenak (*San Joan lorea*, *Errezil sagarra*...), bi osagaien arteko harremanaren oinarria konparazioa dutenak (*mihi arrain*, *eguzki lore*...), edo mendekotasunezko hitz elkartuetan lasai asko azal daitezkeenak (*artzanora*, *erbi-txakurra*...); alegia, era horretako hiponimiazko harreman hori ez dutenak. Goazen auzitan bide daudenak banan-banan ikustera.

a) *kontu*, *lan*... eskuinean duten elkartu ugari neke handirik gabe sailka bide daitezke gainerako mendekotasunezko hitz elkartuen artean. Askotan ez da garbi ikusten zenbateraino betetzen dituzten sumpsumtiboaren ezaugarriak: ez dago hiponimiazko harremanik osagaien artean, mendekotasunezko arruntek bezalaxe, hainbat harreman semanticotako mota gauza ditzakete —esate baterako, ‘egilea’ (NORK): *emakume-kontu*, *sorgin-kontu*, *apaiz-lan*, *irakasle-lan*...—, etab.

¹⁰⁹ Urrutirago gabe eta besteak beste, lexikalizazioaren ondorio diren asko. “Hitz-andana ihartuak” (H-E/3, XIII.: 191-205 / 171-185): *arrainzabal*, *arraingorri* (“Composición impropiaamente dicha”, Villasante 1974: 23-26), edo lehen ahotan hartu ditugun atributuzkoak berak...

Baina honen ondoan, egia da badirela sumpsumtibotzat har daitezkeenak ere. Esate baterako, ezkerreko osagaia aditzetik eratorritako izena eta eskuinekoa batez ere *lan* dugunean, askotan ‘ekintza’, ‘ariketa’ (ZER, ZERTAN), edo ‘helburua’¹¹⁰ (ZERTARAKO, NORAKO, ZEINENTZAT, NORENTZAT) adierazten dutela ukatu gabe ere (*bereizte-kontu*, *banatze-kontu*, *bereizte-lan*, *dibulgazio-lan*, *alfabetatze-lan...*), ez dirudi *lan* osagaiaren esanahia eta ezkerreko osagaiarena hagitz urruti daudenik: *dibulgazio-lana*, ‘dibulгатzea’ bera da edo izan daiteke, hein batean bederen. Hau da, elkartu osoaren ezaugarriak eta mugatzailearenak (eta mugakizunarenak) ez bide dira arras bestelakoak. Horrenbestez, sumpsumtiboentzat eman ditugun azalpenek hemen ere baliagarriak dirudite.

Beste hamaika kasutan ez dago horren garbi zein den osagaien arteko harremana ez eratzen duten elkartuaren sailkapena. *Lan* mugakizunarekin baino gehiagotan sortzen da duda *kontu* osagaiarekin. Nola ulertu behar dugu hurrengo adibideko *aditz-kontu*? Mendekotasunezko arruntan moduan eta ‘edukia’ edo ‘gaia’ harreman semantikoaren arabera: “kontuaren edukia aditza da”, “kontua aditzaz egina da”...? Edo sumpsumtibotzat hartuta: “aditzetan izango genuela behaztopabiderik zailena”? Ez baitugu baztertu behar hiponimiazko harremana inklusiozko harremana dela; hortaz, ‘edukia’ harremana tartean dela.

“*aditz* kontuan izango genuela behaztopabiderik zailena” (HE27,377).

Itxura guztien arabera, *kontu*, *lan* eta erantsi dugun *gauza* mugakizunek aski esanahi lausoa edo zabala izatea erabakigarria izan da sumpsumtibotzat jotzeko, zenbat eta abstraktuagoa, gutxiago mugatua... izan orduan eta aukera handiagoa izango bide du edozein kontzeptuk hiponimo izateko.

b) *Artzanora*, *erbi-txakurra*, *pinu-perretxikoa* bezalakoak, taxoi izenak izan badaitezke edo badira ere, beste gabe, mendekotasunezko arruntzat jo daitezke —haien ezaugarriak betetzen dituzte eta—, eta horren baitan harreman semantiko motak bereizi, lehen genioen moduan.

c) Bestelakoak dira izen berezia ezkerretara dutenak: *Errezil sagarra*, *Donian belarrak*, *San Jose lorea*... sagarrak, belarrak, loreak... sailkatzeko erabiltzen ditugun izenak dira, bai, baina osagaiek ez dute bere artean sumpsumtibo “kanonikoek” duten harremana: Errezil ez da sagarra, Donian ez da belarra...

LEF batzordearen aurreko lanean (H-E/3: 112 / 92), aposizioak mintzagaia zirela, *Donian bedarrac* modukoak aposizioetatik bereizi eta sumpsumtiboetan ikustekoak zirela esan zuen izaki bakarra ez baina klase osoa izendatzeko darabiltzagula argudiatuz. Baina, egia esan, mendekotasunezko izen elkartuen artean ‘tokia’ eta batez ere ‘garaia’ harreman semantikoa dutenen artean ez ote daitezkeen azter ere pentsa daiteke: *San Joan sagarra*, *udarea*, San Juan egunaren sasoiko, ekaineko sagarra, udarea da.

d) Beste sail zabal samarra osatzen dute konparazioan oinarritzen direnek. Baditugu euskaraz beste hitz elkartu batzuk konparazioan oinarria dutenak. Urrutirago gabe, aurreko atalean (II.5) aztertutako: *aire*, *aurpegi*, *itxura*, *planta*... mugakizuna dutenak.

Komeniko da, hortaz, hemengo *mihi arraina* eta hango *integrasta aire* zertan ez diren gisa berekoak argitzea:

¹¹⁰ *Jarleku* motako en antzera (H-E/3, XI: 81-93 / 61-73).

-batetik, hemengoek ez dute haiek funtsezkoa duten jabetzako harremanik. Erka, adibide moduan, honakook: ‘integristek halako airea dute’ / *‘arrainek halako mihi dute’.

-bestetik, berriz, nekez predika dezakegu hitz elkartutik kanpo dagoen izaki batengatik halakoa dela: “Harakok integrista itxura du”, “Harakok integristek duten bezalako itxura du” / *“Harakok mihi arraina du”, *“Harakok mihiiek duten bezalako arraina du”.

Garbi dago, honenbestez, bi elkartu motok oinarrian konparazioa izanagatik, ez dela bietan era berean gertatzen eta ezin sail berean koka daitezkeela. Funtsean: haiek predikatuak eratzen zituzten eta hauek ez. Baina bereizkuntza honek ez digu *mihi arrain* bezalakoak non kokatzekoak diren argitzen.

Azkarateren (1990: 198) iritiz, sumpsumtiboan sailean ‘Especie-Genero’ harreman zehatzaz gain, alderatzea ere sar daiteke; horixe izango lukete hitz elkartu hauetako askok bereizgarri. Gainera, inguruko hizkuntzetan ere, hizkuntza bakoitzaren hurrenkera, *pez espada / poisson épée / sword fish* bezalakoak baditugu. Hau da, konparazioan oinarritzen diren eraikuntzak multzo zabal batean multzo txikiagoak bereizteko¹¹¹.

Badirudi bi aukera ditugula bereizitzat jo ditugun hitz elkartu hauek sailkatzeko: edo sumpsumtiboan artean sailkatu, duten bereizitasunaren berri emanez, edo mendekotasunezko hitz elkartu arruntan artean sailkatu.

Esan dezagun azkenik adibide gehienak naturaren mundukoak izanagatik, ez dugula aditzera eman nahi bestelako gaietan sumpsumtiba (**H-E/3, XI: 81-93 / 61-73**). orik ez dugunik, esate baterako, gure corpuseko *euskal hizkuntza*, *latin hizkera*, *kasete makina* bezalakoak lasai aski sar daitezkeela iruditzen zaigu, sumpsumtiboan ezaugarriak betetzen dituzte eta.

Orain arte esandakoa laburbilduz:

- Sumpsumtibo mota garbien ispilatzen duten elkartuek hiponimiazko harreman semantikoa dute bere osagaien artean: *lizar arbola* eredua.
- Ezkerreko osagaia izen berezia dutenak. Lehen genioen bezala, aposizioetatik nahiz mendekotasunezko arruntetatik gertu egonagatik, hemen aipatuko ditugu, ‘Especie-Genero’ erlazioa nagusi delakoan.
- Konparazioan oinarritzen diren elkartuak. Ezkerreko osagaiak espezia zentzu estuan adierazten ez badu ere, pentsa daiteke itxuraren, kolorearen... arabera alderatzeaz hitzuna baliatzen dela multzo zabaletan multzo txikiagoak egiteko: *mihi arrain* eredua. Hitz elkartuak bere ezaugarriak mugakizunaren ezaugarrietatik hartzen ditu, ez mugatzailearenetik. Azken honen eginkizuna, mendekotasunezko izen arruntetan bezalaxe, erreferentzia zehaztea da. Alegia, *arrain* eta *mihi arrain* izenek, *esne* eta *behi-esne* izenek bezalaxe, funtsezko ezaugarri berak dituzte, *arrain* eta *esne* izenei dagozkienak, *mihi*, *behi* izenenak ez bezalakoak direnak. Honenbestez, *mihi-arrain* bezalakoak mendekotasunezko elkartetzat hartu beharko genituzkeela dirudi.

¹¹¹ Esate baterako, Val Álvaro-k, nahiz eta *sumpsumtive* terminoaz ez baliatu (*construcción apositiva* dio), konparatzearen zeregin sailkatzailearen berri ematen du: “Esta comparación de dos entidades distintas y distantes no es inhabitual en la creación de denominaciones mediante construcción apositiva para **discriminar una subespecie dentro de la especie**, como *mono araña*, *pájaro burro*, *pájaro carnero*, *pájaro gato*, *pájaro carpintero*, *pájaro mosca*, *pez luna*, *pez mujer* entre los términos que designan animales”. (1999: 73.2.2) Gureak dira letra lodiak.

- Mendekotasunezko izen elkartu arruntan antzekoenak direnak, berriz, hauek ditugu:
- batetik animalia-motak... bereizteko darabiltzagunak: *artzanora* eredu. Mendekotasunezko izen elkartu arruntek bezalaxe, osagaien artean hainbat harreman semantiko izan ditzakete. Hitz elkartu osoaren ezaugarriak mugakizunetik hartzen ditu.
 - bestetik *kontu, lan, gauza*... esanahi zabal, abstraktuko mugakizuna dutenak oro har. Hauen osagaiak ere, aurrekoenak bezalaxe, bere artean era bat baino gehiagoko harreman semantikoak izan ditzakete, baina, jaso dugun moduan, ‘edukia’, ‘gaia’ eta ‘helburua’ dira nagusi. Hitz elkartuon eginkizun sailkatzailea, oro har, ez da besteena bezain sendoa. Guztiarekin ere, garbi dago mugakizun hauek dituzten elkarteak sakonago aztertu behar direla, guztiak gisa berekoak ez izaki.

II.6.2. Adibideen azterketa

Bestelakorik ez diogunean, ulertu behar da ondoko adibideak sumpsumtibo arruntak direla, edo, guk bederen, hala ulertu ditugula (aipatu ditugun ezaugarriak dituztela, alegia: hiponimiazko harremana, eta abar).

II.6.2.1. Zuhaitzak, landareak, loreak... izendatzen dituzten mugakizunak

Mugakizunaren arabera sailkatu ditugu adibideak, eta bakoitzaren barruan zehaztuko dugu zein mugatzaileekin osatzen duten izen-elkartea.

AIHEN

‘Mahatsondoa’ adierako mugakizuna izanik, mugatzaileak ere adiera horretakoak dira: *mahasti, mahats*...

“sagar hori’ta gorri, *mahasti*-aihenak” (HE51,55).

“bai bear ere, *mats*-ayena baino okerrago baita” (HE15,25).

ARBOLA

Mugatzaileak: *abeto, aran, gaztaina, gerezi, intxaur, lizar, mahats, pinu, udare*...

“*abeto*-arbola aundi bat, bi adarrekoa, an zegoen dana puskatuta” (HE29,135).

“an utzi ditut *aran*-arbolak, utzi ditut gereziyak” (EJ66,143).

“*Gaztañ* arbolaz betea zegoen aldapa” (HE23,116).

“Etxe-alaiko jentea ari zan keixa batzuk biltzen etxe aurreko *keixa* arboletan” (HE19,23).

“San Blasko apaiz jaunaren etxea zegoan *intxaur* arbolaz inguratuta” (HE19,69).

“*lizar* arbola goizetik jartzen zuten eta arratsalde erdia igarotzean elizgizonak bendezitzen zuten” (EB87,46).

“Kastilla'n *mats*-arbol bat ez det uste danik, aurten orri aña ardo kendu diyotenik” (EJ79,131).

“Gabero tipiti-tapa asten ziran ta ¡fuego! Bañan *piñu* arbola aundiak” (EJ66,84).

“*Udare*-arbolak baziran or, *udare*-arbol zarrak, ikaragarri galantak” (EJ66,91).

Bi eratako adibideak daude multzo honetan: *abeto, lizar, pinu* mugatzaileak dituztenak sumpsumtibo arruntetan sartuko genituzkeenak, eta fruitu izenak direnak: *aran, gaztaina, gerezi*...

Lehenetan, esana dagoen moduan, ezkerreko osagai soila adierazita arbola-mota izendatzea badago. Besteak, berriz, beste era batera ere uler daitezke: “aranak ematen dituen arbola”,

“gaztainak ematen dituen arbola”... Alegia, mendekotasunezko izen arruntetako ‘ondorioa’ (II.5.5) harreman semantikoa ere suma daiteke bi osagaien artean. Nolanahi dela ere, ez genuke atzendu beharko euskaldun asko fruitu izen hutsaz ere baliatzen direla fruitua bera ez ezik arbola ere izendatzeko, testuingurua aski argia bada behintzat (“loretan da gure sagarra”, “gereziak ere zur ederra du”...). Hartara, sumpsumtibo garbitzat jo beharko genituzke.

BELAR

Honako mugatzaileak ditugu: *almitz, batan, gari, horma, hotzeri, itsaso, meloi, pasmo, olio, osasun, tabako, urri, usain...*

- “auen illajeak eta gañerakoak, *almitz* belarra janda ez dira izaten” (HE50,48).
- “eldu dira iru edo lau bultzi *batan*-bedar usaintuz bete-beterik” (HE21,69).
- “ezpabere azpiratu zapaldu ta itoco dabee *gal* bedar garbija” (HE20,196).
- “Itsasoaren ondoan geldi *itsas*belarrak lo berde itoan” (EJ50,170).
- “*Orma* bedarrac goztuteco Banatu jatzun albua” (HE20,65).
- “lore guztiak arnotu'ta nahas: *hotzeri*-belarra, otea, akara” (EJ50,101).
- “guertatzen da onetan illurrarequin, eta *meloi*-belarrarequin guertatzen dana” (HE07,276).
- “*Pasmo* bedarrac biarco dira Eragozteco pasmua” (HE20,65).
- “*Olio* belarrak” (EJ64,31).
- “*osasun* bedarren ezaguerea gueijago daukee onelangoren batzuc” (HE20,52).
- “Lau *urri*belar ditu ikus aurtengoz” (HE18,33).
- “Eliza garbitu, eta apaindu bear da aleguiflean: bideac estaltzen dira *usai*belarrez” (EC48,58).

Multzo honetan ere sumpsumtibo garbiak (*almitz, batan*) eta mendekotasunezkoak bereizi beharko liriateke. Azken hauetan, hauek dira osagaien arteko harreman semantiko nagusiak: ‘helburua’ (*hotzeri, osasun, pasmo*): “hotzeria sendatzeko belarra”..., ‘tokia’ (*itsaso, horma*): “itsasoko belarra”, ‘garaia’ (*urri*): “urriko belarra”, ‘emaitza’ (*gari, meloi, olio, usain*): “garia emango duen belarra”...

LANDARE

Mugatzaile guztiak bizigabe, konkretuak dira, hala behar baitute *landare* mugakizunarekin “sumsumtibo” elkarketa osatzeko: *arto, liho, pago, porru, porru eta aza, sagar...*

- “*arto*-landare batek bi milla litro ur zupatu zituan lurretik bere bizitzan” (EF92,10).
- “gari-lastoaren antzekoa izaten da *liño*-landara ori” (HE29,27).
- “bai *pago*-landara moztu” (HE29,118).
- “or zeudek legortea baiño elkorrago *porru*-landare bat bera ere beren bizitzan emateke” (HE57,118).
- “emen piperra (...) naiz *porru ta aza* landare” (HE15,8).
- “belardi ta gaztaindi bikañak, *sagar*-landareak” (HE50,35).

Hauek itxura batean bitara har daitezke. Botanikaren ikuspegitik edo, pentsatzen badugu arto, liho, pago... guztiak landareak direla (*liho* horrela besterik ezin da hartu), sumpsumtibo garbitzat jo behar ditugu. Bestela ikusita, berriz, fruitua dena, barazkia, zuhaitza dena... eta landarea bereiziz gero, mendekotasunezkoztat jo eta ‘emaitza’ harremanaren arabera azaldu beharko genuke: “porrua emango duen landarea”...

LILI

Lore mugakizunaren sinonimo den mugakizun honekin adibide bakarra dugu *arrosa* lehen osagai duena:

“sare batetarik erortzen zeiezten *arrosa* liliak” (HE59,98).

LORE

Mugatzaile bizigabeak dira, ezinbestean: *arrosa*, *bitxi*, *lis*, *ote*, *unanu*...

“sermolariak asiera luze samarra ta *pichil*orez jantzia dadukatenean, atzenerako aditzaille asko egoten dituk aozabalka, beste asko ler-jarioz lo” (EJ07,1).

“Jean Florin-en armak: iru *lis*-lore, landa urdinean” (HE33,77).

“Karraxika nentzun bide-ertzean *otalorea*” (HE17,29).

“hamar halako rubi-kolorezko *unanu*-lore jaiotzen ziren” (HE27,298).

Gehienak sumpsumtibo arruntak dira: ezkerreko izenak lore-mota besterik ez du izendatzen. Bestetik dugu ‘jabegoa’, edo ‘osoa-zatia’ moduan ere uler daitekeena: *otalorea*, “oteak duen lorea”, “otearen zatia den lorea”. *Bitxilorea*, aldiz, besteak ez bezalakoa da, ezkerreko osagaia ez baita lore-izena.

ONDO¹¹²

Aran, *gerezi* mugatzaileak agertu zaizkigu corpusean

“*Gerezi*-ondoa ta *aran*ondoa ere oso zabalduak daude Gipuzkoan” (EF92,63).

Lehenik eta behin gogoan hartu behar dugu *ondo* mugakizunaren izaera eta erabilera, euskaldun guztiontzat ez baita gisa berekoa. Iparraldeko euskaldunentzat *ondo* bada izen beregaina eta ‘zerbaiten banakoa’ adierazten du, batez ere zuhaitzen, landareen... banakoa: “belar ondo bat”, baina baita “ile ondo bat” ere, esate baterako. Gainerako euskaldunentzat, berriz, ez bide dirudi zuhaitza adierazteko darabilgun *ondo* hori —gure adibideetako, urrutirago gabe— beregain, beste izen baten eskuinera joan gabe, erabiltzen dugunik (*“Bi ondo ikusi ditut” / “Bi sagarrondo ikusi ditut”).

Honenbestez ondoriozta daiteke: 1. *ondo* ‘banakoa’ (*belar ondo*...) mugakizun dutenak ez direla sumpsumtiboan artean sartzekoak, ez baitituzte betetzen elkarte-mota honen ezaugarriak (gertuago bide daude, apika, “Zati-elkarteetatik”); eta 2. *ondo*, berriz —*sagarrondo*-motakoa— atzizki bilakatua dugula, lehen esan dugun moduan. Hortaz, eratorbidean aztertzeakoak liriateke hauek.

Honek dakarren ondorioa da, itxura guzien arabera, *ondo* mugakizuna duten guztiak sumpsumtibo motatik atera beharrekoak direla eta zein dagokion atalean aztertu: mendekotasunezko elkartuen artean lehenak eta eratorbidean besteak.

PERRETXIKO

Mugakizun honekin ere bi adibide baino ez ditugu, *pinu*, *urritx* mugatzaile dituztenak

“Egungo egunean gure baserritar geienak *piñu*-perretxiko deitzen diote” (EJ64,100).

“beste klase bat ere bai, *urritz*-perretxikoa esaten zaiona” (HE29,113).

Bi adibideok bi harreman-motaren adierazgarri dira: lehena mendekotasunezkoa, ‘tokia’ (II.5.9) harreman semantikoaren bidez azal daiteke ‘pinuan sortzen den perretxikoa’.

¹¹² *Oste*-ren parekoa dena leku-izenen artean aztertuko dugu (II.8).

Bigarrena, berriz, sumpsumtibo arrunta da: *urrítxa* bera perretxiko jakin baten izena baita. Bideanabar, ohart gaitezten bigarren adibidea sumpsumtibo motaren azalpen gardena dela.

SAGAR

Ditugun bi adibideetatik *errege* da argi identifika daitekeen mugatzailea, askoz nekezagoa baita *ira* zer izan daitekeen esatea.

“*Errege-sagar* umatuak eta mamia” (EJ64,33).

“*Codoin* edo *Irásagar* confitura” (EJ75,47).

Bata zein bestea egungo begietarako aski aztergaitzak: zer adierazten du *errege*-k “erregeek jateko moduko sagarra”?, “erregeentzako sagarra”? edo “erregea den sagarra”, atributuzkoen gisara? Zein da, bestalde, *irasagar* hitzaren ezkerreko osagaia?

TANTAI

Adibide bakarra dugu juntagailuz elkaturiko mugatzailea duena: (*pinu, pago eta*) *haritz*...

“*piñu, pago eta aritz-tantaien* kerizpe-arteak” (HE31,64).

Berriz ere, eskuineko osagaiaren izaera berezia hartu behar da lehenik gogoan. *Tantai* izena, hiztegien arabera¹¹³, “*zuhaitz garaia eta zuzena*” adierakoa izan daiteke. Honela izatekotan, debekurik ez genuke izango horko adibidea sumpsumtibo arruntan artean kokatzeko. Baina izenondoa ere izan daitekeela jasotzen dute hiztegiek; horrela hartuta, elkartzat ez baina izen-sintagmatzat hartu beharko genuke.

Bestalde, adibide honek badu beste korapilotxorik: zein da hor mugatzailea: *haritz* ala *pinu, pago eta haritz*? Testuinguruak ez du aski argi ematen alde batera edo bestera egiteko.

ZUHAITZ

Gure adibideetako mugatzaileak *altzifre, gaztaina* dira.

“*komentuganeko alzifre* zugaitz zarrak ez dabe luzera txikia artu” (HE31,71).

“*Axangiz*'ko bi *gaztaina*-zuaitz” (HE24,52).

Lehena sumpsumtibo arrunt garbia (*altzifrea, nekosta* zuhaitza baita) eta bigarrena mendekotasunezkotzat jo eta ‘ondorioa’ (II.5.5) harreman semantikoaz ere azal daitekeena. Lehengo *gaztain arbola*-ren azterketa bera dagokio.

ZUHAIZTI

Ez dugu adibide askorik corpusean. Ageri zaizkigun mugatzaileak *elorri, gaztaina*...dira.

“*elordi* ta *gastaiñadi* itzak *elorri*-zugaztia ta *gaztaina*-zugaztia dikurrela” (HE21,88).

Multzoa adierazten du mugakizunak eta ‘edukia’ mugatzaileak. Mendekotasunezkotzat joko genituzke.

¹¹³ Beste adierak alde batera uztera goaz, gure mintzagaiarekin zerikusi zuzena ez dutelakoan.

II.6.2.2. Arrainak, hegaztiak... izendatzen dituzten mugakizunak

Eman ditugun arrazoiak irizpide hartuta, beharbada, sail honetakoak ez genituzke sumpsumtibotzat jo beharko. Bestela esan, mendekotasunezko harremana sumatzen dugu bi osagaien artean.

AINGIRA

Adibide bakarra dugu corpusean *itsaso* mugatzaile duena:

“ibaiaren erdi inguruan saretxalopa bi, *itxas* aingirea langoxeak” (EJ59,58).

Tokia adierazten du ezkerreko osagaiak (**II.5.9**). Harreman hauxe bera dugu ondoren jasoko ditugun hainbat adibidetan, *itsaso* izenak zehazten du non bizi den... delako arraina. Askotan, itsasokoak eta ibai edo erreketakoak bereizteko (*aingira, arrain...*), bestetan, mugakizuna aldi berean beste animalia baten izena ere badenean (*hartz, oilar, zapo...*), arraina dela hain zuzen, eta ez lehorreko beste animalia hori dela zehazteko.

ARRAIN

Mugakizun hau duten bi izen elkartu aurkitu ditugu: batean ez da zalantzarik zein den mugatzailea, *itsaso* (beraz, elkartua, ‘tokia’ harremanaren ispilutzat har daiteke); bestean, ordea, askoz ilunagoa da eta ihartutzat jo behar dela dirudi, ulertezina baita gaurko hiztunentzat.

“baña ez, adibidez, arrai-zukua, magurio-krema, arrokako *antxarraiña*” (EJ64,81).

“Erreboilloa izango da bear bada *itxas*-arrairik onentxoena” (EJ64,66).

HARTZ

Adibide bakarra hemen ere, beste mugakizun batzuekin gertatzen den bezala, *itsaso* mugatzaile duena.

“apar zuriak igarian ebiltatzen *itxas* artz gizon jantzalleak zirudien” (EJ59,17).

OILAR

Aurrekoan bezala, eta hurrengoetan ere hala gertatzen da, *itsaso* da mugatzailea

“Berberiniñk ederrena edo *itxas*-oillarik prexkoena aurrarentzat izango da” (EJ03,34).

ZAPO

itsaso...

“txabaloa, *itxas*-zapo, xangurroa eta legatz-kokoteari dagozkien prestaeretan” (EJ64,81).

ANTZARA

itsaso...

“obeki *itsas*-antzarak elkarren atzean” (HE18,134).

HEGAZTI

itsaso, korta...

“gañalde guztia *itxas* egazti zuriz beteten jako” (EJ59,41).

“kaleko etxeetan *korta*-egaztiak azitzen asi zan” (EJ64,50).

Hauek ere ‘tokia’ harremanaren arabera azaltzeko modukoak bide dira. Beraz, *esne-behi* motako izen-elkarteetan, eta, zehazkiago, bi osagaien artean ‘lekua, tokia’ harremana duten izen-ekarteen ondoan (I.5.10) dute leku egokia, gure ustez.

OILAR, OILO

Mugatzaile bera ageri zaigu bi mugakizunekin, *India*.

“*indio*ilar harro hura eta batez ere azkonarkume bizkor hura” (HE39,89)

“ezartzen dira: urdaiazpikoa, ollandak eta usakumeak, kapoiak eta *indio*lloak, eta abar” (EJ64,27).

India mugatzaileak, itxura guztien arabera, zein den hegazti horien jatorria, eta ez non bizi den, adierazten du. Hauek ere, apika, egungo ikuspegitik ihartutzat joko genituzke.

Hegaztia izendatzen duten heinean, atal honetan sartzekoak dira *galeper* (gari + eper) eta *galtxori* (gari + txori) ere, nahiz guztiz ihartutzat emango genituzkeen.

II.6.2.3. BESTELAKOAK

Hemen jasoko ditugu gure ikuspegiaren arabera sumpsumtibotzat har daitezkeenak, baina, oro har, biologiarekin zerikusirik ez dutenak.

HARRI

Adibide bakarra; *lauza* mugatzailea.

“mahats-mordoa atera eta sakantxo bat gainean zuen *losarri*aren gainean banatu zuen haren muztioa” (EJ53,108).

Galde daiteke noraino den sumpsumtiboetakoa edo, kide-kide duen *harlauza* gidari hartuta, tautologiatzat hartu behar ote den, Azkaratek (1990: 196) *harlauza* hartzen duen bezala. Nolanahi dela ere, lauzak harriak bai, baina harri guztiak lauzak ez direnez gero —hots, hiponimiazko harremana badagoenez gero—, harri-motatzat har daiteke eta sumpsumtiboen artekotzat jo.

HITZ

Mugatzailea, *adjektibo*.

“Hortik ikhouston duzu *adjectif* hitz emea egiten dela *adjectif* hitz arrari yuntatuz” (EI58,13).

HIZKERA, HIZKUNTZA

Hizkuntza-izenak dira mugatzaile gisa ditugunak: *euskara, latin...*

“Gipuzkoako *euskal*-izkeran egiten duenari” (EI99,157).

“Europako sartz-alde onetan, jakintzeetarako *latin* izkeria bakarrik erabilteori bertan bera utzi zanetik gauzok beste modu batera eraltzen dira” (EJ06,89).

“1760ko abendurako *euskal* hizkuntzaz arduratuta dabil Gamiz” (EJ00,191).

Aurreko bi mugakizunen ondoan aipatzekoa da gure corpuseko “*dizkizute-euskara*” hitz-elkarteak ere, azken batean hizkera-mota bat adierazten baitu:

“Batere zalantzarik gabe, beraz “*dizkizute-euskara*” horren aldeko naiz” (HE27,393).

KASU

Adibide bakarra dugu *inesibo* mugatzailea duena, baina hemen sartuko lirateke euskaraz gainerako kasuak izendatzeko darabiltzagun elkarteak ere:

“jatorriz galde hitza delarik ere, gero erlatibo gisa *inesivo* kasuan erabilia” (EJ80,21).

MAKINA

Adibide bakarra berriro ere, *kasete* mugatzailearekin osatua.

“Aitzineko urtarilan erosi nuen nere lehen *kasseteta*-maxina eta hartan ezarri euskal dantzak” (EJ68,95).

Azken adibideok guztiok (*hitz, hizkera, hizkuntza, kasu, makina* mugakizuna dutenok) sumpsumtiboan artean sartzeko modukoak iruditzen zaizkigu.

II.6.2.4. MUGAKIZUN LOGIKO-ABSTRAKTUAK

Aurrekoak baino sailkatzen zailagoak, mugakizunaren izaera abstraktua dela medio. Izen abstraktuak konkretuak baino erreferentzia-esparru zabalagoa har dezake eta, honenbestez, sail oso bat izendatzeko baliatzeko aukera handiagoa du. Hau horrela izanik, sail zabal horretan klaseak, zati- edo azpimultzoak bereiztea ez da harritzekoa. Hitz batean esateko, atal honetan mugak jartzea zailagoa gertatzen da arestiko ataletan baino.

Nahiz eta jasoko ditugun guztiak sumpsumtibo garbien artean sartzekoak ez bide diren, lehen arrazoitu dugun bezala, *kontu, lan* (eta *kontu* izenaren baliokidea izan daitekeelako erantsi dugun *gauza*) mugakizuna dutenen adibide batzuk ekarriko ditugu (**H-E/4, 11.2.3**).

Aurrera dezagun mugakizunaren ezaugarriak ez ezik, mugatzailearenak ere oso gogoan hartzekoak direla eratzten duten elkartu-mota bereizteko.

II.6.2.4.1. GAUZA

Honako mugatzaileei elkaturik aurkitu dugu: *bertso*, *erle*, *gizon*, *gogo*, *kristau*, *lege*, *paper*, *tratu*... *Gizon* eta *kristau* ez beste guztiak, izen bizigabe konkretuak dira.

“behin, *bertsu* gauzetan anitz dakien adiskide batez zion” (EJ65,30).

“Sebastian Garagorri oso iaioa zan, eta *erle*-gauza oietan asko zekiana” (EJ49,39).

“Estago nire echan beste *guizon* gauzaric emenche gagozanac baño” (HE20,190).

“Berez, *gogo*-gauzeetan daukan gayan erabilliko det” (HE24,4).

“Idazle auek *kristau* gauzei buruz azterketak egiñak ziran” (EC70,74).

“Kristo zeruratu ondoren, *lege*-gauzetan jakituna zelako, Paulok laguntzat artu zuen” (EC70,78).

“Bordelen bertsu gehienak *paper*-gauzen kutsua berekilan dute” (EJ65,29).

“Alaba Bilbao'ra joana zan, *tratu*-gauzekin, saltzeko” (EJ49,82).

“Edozein eratako izatea duen zernahi, izaki banako edo berezizat hartua izan daitekeena”, “Izaki bizigabea (bizidunari kontrajarria)”, “(batez ere pl.) Gertatzen, egiten, esaten den zera”... irakur dezakegu hiztegieta *gauza* izenaren definizioan. Definizioak ikusi orduko ohart gaitezke alde batetik oso esanahi zabalekoa dela, baina, era berean, adiera zehatzagoa ere izan dezakeela ‘objektu’ zentzuan. Gure adibideetan suma daiteke horren aztarna.

Adierarik zabalena duenean (jaso dugun lehen definizioan), gauzaki konkretuak adieraztetik urrutien dagoenean, eta mugatzailea izen bizigabea denean, gehienetan aski parafraasi parekoak eman ditzakegula dirudi hitz elkartua izan nahiz *gauza* mugakizunik gabeko izena izan: “bertsu gauzetan anitz jakin” = “bertsoetan, bertsoez anitz jakin”, “lege-gauzetan jakitun izan” = “legeetan jakitun izan”. Alde honetatik begiratuta, hiponimiazko harremana dagoela pentsa zitekeen, ‘zer’ guztiak bai baitira ‘gauzak’, hein batean bederen. Beste era batera esanda, sumpsumtiboetan ohikoa dena daukagula esan daiteke, baina hiponimiazko harremana oso modu lasaian hartuta.

Gehienetan, ordea, ez da horrela gertatzen. Esate baterako, *paper-gauza* hartzen badugu, ez dugu lehen erabili dugun parafraasi alboratzerik, “paperean idatzitako gauzak” edo ulertzen dugu. Hortaz, mendekotasunezko izen elkartua dugu.

Tratu mugatzailea duen adibidean ere ez dugu lehengo ‘gauza’ bera, adiera konkretuagoko ‘objektua’ baizik (hiztegiko bigarren definizioa). Alegia, *tratu-gauzak* ez genuke *tratu* hutsaren baliokidetzat emango: “tratu-gauzak saldu” ≠ “tratu saldu”. Osagaien arteko harremana ez da hiponimiazkoa: *tratu-gauzak* “tratu egiteko gauzak” dira, ez ‘tratu’ bera; ‘tratu’ ez da ‘gauza’ mota bat, ‘jardun’ bat baizik. Hortaz, *tratu-gauzak* mendekotasunezko izen elkartutzat hartuko genuke eta ‘helburua’ erlazio semantikoaren arabera azalduko.

Bestetik, berriz, oroit gaitezen ezkerreko osagaiaren ezaugarriak ere oso gogoan hartzekoak direla. Horrela, esate baterako, *kristau-gauzak*, *gizon-gauzak* adibideetako ezkerreko osagaiak izen biziduntzat hartzen baditugu¹¹⁴, hasieratik bertatik nekezago egingo zaigu hiponimiaz hitz egitea, *gauza* izenaren azpikategorizazioan ez dugu eta [+biziduna] ezaugarriarik. Badirudi, beraz, lehen paratu ditugun parafraasi baliokideak orain ezinezkoak direla: “gizon, kristau gauzak” = “gizonek, kristauek dituzten... gauzak, gizonei, kristauei dagozkien gauzak” ≠ “gizonak, kristauak”. Hau honela izanik, “gizon gauzak egon”, “kristau gauzei buruz aztertu” ez da “gizonak egon”, “kristauei buruz aztertu”, “gizonek, kristauek dituzten, gizonei, kristauei dagozkien... gauzak egon, aztertu” baizik. Alegia, ezingo genituzke sumpsumtibatutzat hartu, mendekotasunezko izen elkartu arrunt moduan baizik.

¹¹⁴ Hiztegiek *kristau* adjektiboa ere izan daitekeela jasotzen dute.

II.6.2.4.2. KONTU¹¹⁵

Mugatzaile ugari ager daitezke *kontu* izenaren ezkerrean izen-elkartea eratuaz: *aberats*, *abiazio*, *aditz*, *afari*, *amore*, *atso*, *balea*, *bereizte*, *bertso*, *beterania*, *dantza*, *deitura*, *diru*, *ederti*, *emakume*, *erlijio*, *ezkontza*, *frogatze*, *gazte*, *gerra*, *hitz*, *hizkuntza*, *hiztegi*, *idolo*, *irradi*, *isil*, *itsasgintza*, *jakintza*, *jan*, *karobi*, *kultura*, *lan*, *muga*, *neska*, *politika*, *sexu*, *soldata*, *sorgin*, *sos eta ontasun*, *sotana*, *sukalde*, *urte*, *zahar*...

- “osabak dana ondo ta *aberats* kontua jartzen dik” (EJ62,91).
 “bañan neri etzidan aitatu ere egiten *abiazio*-konturik” (EJ49,95).
 “*aditz* kontuan izango genuela behaztopabiderik zailena” (HE27,377).
 “*afari* kontua aditzean, zerriak! atera zitzaion barren barrenetik” (HE39,62).
 “bere *amore* kontuak kontu ugariak izan behar dute” (HE61,15).
 “*atso*-kontuak errez igaro dezake” (HE18,92).
 “zenbait mariñel *bale*-kontuban berriz alakoak dira” (EJ78,123).
 “aita Zavalaren eskuan utzi nuen nik *bereizte*-kontu au” (HE25,16).
 “konfiantza osoa zuen, beraz, harekin *bertso* kontuan ere” (EJ04,11).
 “*dantza*-kontua nola izan zan gogoratutzen al zera?” (EJ79,41).
 “Iruñako zerga edo *diru*-kontuak ekartzen dituen orri batean Luzaideko etxeak aipatzen dira” (EJ65,23).
 “donostiarrok *diru* kontutan apalagoak gera” (EJ64,77).
 “utz ditzagun, ordea, *ederti* kontuak eta gauden mutikoei begira” (EJ03,10).
 “Bai bait zekien nolabaiteko *emakume*-kontua bere lepo plazara zabalduz gero. Kontu zorrotza eman beharko zuela nagusien aurrean” (EJ00,189).
 “Joaneren bihotzak eztezate erreza, *erlijio*-kontuan ezpaita arteza” (EJ50,151).
 “Orain badirudi *ezkontza* kontua aldatzen ari dela” (HE35,31).
 “*frogatze* kontu ontan ere ba dira tankerak eta bide bereziak” (EC70,28).
 “baiña guk, *gazte*-kontuak bakarrik buruan” (HE29,21).
 “Eta kondairagille oiek politikako gora beheretan, *gerra*-kontuetan eta Enperadoreen egite ospetsuetan dute jarria gogoa” (EC70,49).
 “*Hitz*-kontuan, berriz diot, ikastekorik asko dugu denok Orixe'rengan” (EJ51,35).
 “Gauzak, ordea, *hizkuntza* kontuan, alderantziz dira” (HE27,396).
 “*Hiztegi*-kontuan, hitzen egokitasunean, adjetiboen xuxentasunean, joskeran, esaldietan” (EJ51,36).
 “emengo *idolo*-kontu, emengo zikinkeriak, eta ibillera gaisto guziak ekusten ditudala” (HE13,33).
 “garraxi biziak egiten dituzten *irradi* kontu oietako neskatxa ikaratiak” (HE57,110).
 “iñork baino sakonago zekien *itsasgintza*-kontuetan jakin behar guztia” (HE33,93).
 “izen onekoa euskalarien artean *jakintza* kontuetan” (HE31,78).
 “Ta, egia esan, *jan*-kontuetan beñepein txit ongi ibilli gera” (EJ64,78).
 “*Karobi*-kontuak esaten asi gera ta Bitori aldean gabiltza” (EJ62,19).
 “Berezketa hau ere *kultura*-kontu bat da 1973-an” (EJ51,84).
 “mundu ontan, dan-danok berdintsuak gera *lan*-kontu ortan” (EJ49,35).
 “*muga* kontua da, funtsez” (HE27,397).
 “entretenezko, *neska*-kontuak eta zorakeri batzuek esan” (HE29,87).
 “Ori orla da, baina...; ez mutil txarra dalako; *politika* kontuan nabarmen xamar ote dabillen” (EJ03,44).
 “Gogoangarri zait ere Orixe'k *sexu*-kontuei zien gorroto osoa” (EJ51,30).
 “utzi dezagun *soldata* kontua” (HE35,81).
 “*sorgin*-kontuen antzekoak egiteko euki eban ekarri aparta” (HE31,98-99).
 “Zendako *sos eta ontasun* kondu horik?” (HE56,12).
 “Mendeetan zehar katolikotasuna utzitako aztarnak eta sustraiak *sotana*-kontu huts bat direla?” (EJ51,86).
 “Aurrena, erdi-txantxetan asi ninzan *sukalde*-kontu ta arazoetan” (EJ64,80).
 “Egillearen eta *urte*-kontuaren auzia garbitu ondoren ere” (EC70,91).
 “Bekoerrotta barreka egoan entzuten *zarr*-kontu gatz bakoak eta gosalduten” (EJ70,145).

Mugatzaile hauen kategoriari erreparatuz gero, aditzetatik eratorritako izenak dira batzuk: *banatze*, *bereizte*, *ezkontza*, *frogatze*, *jakintza*...; oro har, ekintza, nolabaiteko ariketa, jarduna... adierazten dutenak. Beste batzuk ere, nahiz eta eratorriak ez izan, aurrekoen

¹¹⁵ Ez dugu hemen aintzat hartuko *kontu* postposizioa bere erabilera eta adiera guztietan.

antzeko adierakoak dira: *abiazio, afari, dantza, gerra, itsasgintza, jan, politika...* “gertaera-edo jardun-izen” moduan ere har daitezkeenak.

Bestetik ditugu bizidunen (batez ere gizakien) izenak (edo adjektibo izen bihurtuak): *aberats, atso, emakume, gazte, neska, sorgin, sotana* (berez ez, baina prosopopeia da tarteko), *zahar...*

Beste multzo batekoak dira izaki nahiz gauzaki konkretuak: *aditz, balea, bertso, deitura, diru, ederti, hitz, hizkuntza, hiztegi, idolo, karobi, lan, ontasun...* Abstraktuak ere badaude; gutxienak, hala ere: *amore, betzeria...* Mugatzaile osatua duenik ere bada: *sos eta ontasun*.

Lehen egin bezala, *kontu* izena hiztegiek nola definitzen duten jasoko dugu:

“1. Kopuru baten zenbatzea. 2. Irabazien edo xahutzeen kontua dakarren agiria. 3. Arreta, ardura, arta. 4. Arazoa, auzia, egitekoa. 5. Ipuina”.

Bistan da, berriz ere, *kontu* izenak ez duela esanahi bakarra eta gainera dituen esanahietatik laugarrena batez ere aski zabala dela¹¹⁶. Honexek ematen du lanik gehien aztertzeko.

Jaso ditugun adibideetara jo besterik ez dago horixe egiaztatzeko. Esate baterako, hiztegiko lehen definizioaren arabera *diru-kontu* (“zerga edo diru kontuak” adibidekoa, ez hurrengoa), edo bosgarreneko *irriti kontu*, edo *sorgin-kontu* sailkatzeko arazo handirik ez dago, osagaien artean hiponimiazko harremanik ba ote dagoen galdetzeko aukerarik ere ez dago eta: mendekotasunezko izen elkartu arruntzat joko genituzke.

Ildo honetatik, ezkerreko osagaia biziduna dutenak lehen kolpetik bereiztekoak dira, ezin dugu hiponimiaz hitz egin, *kontu* beti izen bizigabea baita; ez dago, hortaz, esaterik mugatzailea mugakizunaren espeziea edo klasea dela... Honenbestez, “izen biziduna + *kontu*” modukoak gainerako mendekotasunezko izen elkartuak bezala azter daitezke. Halakoetan ohi den bezala, osagaien arteko erlazio semantikoak batez ere ‘egilea’, ‘jabegoa’ eta ‘edukia’ dira: *emakume-kontu*: “emakumeek esaten dituzten kontuak”, “kontuetan emakumeak aipatzen dira”...

Izen bizigabeak ditugunean, berriz, lehen esanaren ildotik, funtsezkoa da *kontu* izenaren adiera (‘auzia’, ‘arazoa’, ‘egitekoa’...) eta ezaugarriak ez ezik, mugatzailearenak ere elkarren ondoan ikustea hiponimiazko harremanaz noraino hitz egin dezakegun jakiteko. Hemen sortzen den arazoa da askotan ‘edukia’ harremanaren arabera uler daitezkeela elkartuak, hiponimiaren funtsa ere ‘edukia’ harremana dela eta; gainera, esanahi abstraktua izateak sortzen duen zailtasuna eransten badugu, ulertzekoa da maiz ezin garbi erabaki ahal izatea sumpsumtibo ote den.

Parafraasietara jotzea izan daiteke bidea, lehen egin bezala. Esate baterako, “*muga* kontua da, funtsez” (HE27,397) eta “*muga* da” ezin ditugu parekotzat jo; *muga* ez da kontu-mota bat, kontuaren edukia baizik. Hurrengoak, berriz, apika, errazago parekatuko genituzke: “Ori orla da, baina...; ez mutil txarra dalako; *politika* kontuan nabarmen xamar ote dabillen” (EJ03,44) eta “politikan nabarmen xamar ote dabillen”.

¹¹⁶ Itxura guztien arabera, 3. adieraren arabera *ardi kontu, ume kontu...* (*ibili...*) bezalakoek eratzen dituzten egitura lexikoak ez dira izen kategoriakoak. *Kontu*-k hemen *zain* predikatuaren jokamolde bera du; hortaz, *Hitz-Elkarketa/3* laneko sailkapena irizpide hartuta, *Jardun elkarte sintetikoen* artean aipatu beharko lirateke (H-E/3, II.2.3.: 75-78 / 55-58).

Nolanahi dela ere, guztiak adierazten digu oso modu zabalean besterik ezin daitekeela sumpsumtibo ez hitz egin.

Bestalde, *kontu* mugakizunaren ondoan sailkatu dugu *kuestio* mugakizun duen beste hau ere, adiera bera duelakoan:

“Baina era berean zabalkunde kuestio bat da” (EI94,63)

II.6.2.4.3. LAN

Kontu mugakizunarekin gertatzen den bezala, mugatzaile ugari daude *lan* izenaren ezkerrean ere izen-elkartea osatuaz: *alderakizun*, *alfabetatze*, *alfer* (adjektibo izen bihurtua), *antze*, *antzerki*, *apaintze*, *apaiz*, *argitaratze*, *arotz*, *arte*, *auzo*, *azterketa*, *baratze*¹⁷, *baserri*, *baso*, *batasun*, *bertso*, *beso*, *bulego*, *burdina*, *buru*, *desipuintze*, *dibulgazio*, *egokitze*, *egun*, *epaikari*, *erdara*, *erti*, *esku*, *etxe*, *ezkontza*, *frogantza*, *ganadu*, *garbitzapen*, *gari*, *gau*, *gaztaina*, *gizon*, *guda*, *hari*, *hargintza*, *hizperri-eratzte*, *hortz*, *euskera-ikaste-irakaste*, *ikertze*, *inbestigazio*, *inprenta*, *irakasle*, *kantu*, *kondaira*, *kreatze*, *kreazio*, *kultura*, *landare*, *lege*, *liburu*, *liho*, *linguistika*, *literatura*, *lubaki*, *lur*, *makina*, *margo*, *misio*, *modernizatze eta batasun*, *nekazari*, *notario*, *olerkari*, *olerki*, *ontzitegi*, *pentsamendu*, *sintesi*, *soro*, *sukalgintza*, *tarte*, *teatro*, *txori*, *zabalkunde*, *zerrari*, *zuhaitz*, *zur*...

“*alderakizun* lan ontan euskaltzale bat baiño gehiago saiatu zaizkigu” (HE28,55).

“bizi dedilla liburuetan bederen, *antzelan* bikaiñetan” (EJ51,30).

“*apaiz*-lanetan bein baiño gueyagotan sartu izan zalaco” (HE45,201).

“eta beste zortzi aldare ipiñi ziran beste hainbeste kapillatxotan, lengo zarren orde, osteruntzeko *apaintze*-lanak utzi gabe” (EL70,213).

“izan bear zuten Txirrita eta Artzai-Txikia; *argintza*-lanean; Txirrita ala baitzan” (EJ79,93).

“Konserje izanik ere, etzion *arotz*-lanari laga” (HE61,14).

“*auzo* lanean ekin zioten anaikero, bi errien etsai bakarrari makurtu-arazterano” (EL70,49).

“euskararen *batasun* lanak aztertzea, sakontzea eta aintzinatzea nahi du” (EJ56,11).

“badaiteke (...) poesiari, *berso* lanari, begiramen berezia edukitzea” (HE33,XXV).

“itxas-industriari ta *burdin*-lanari ekin zieten” (HE33,17).

“eta *dibulgazio* lan politak dauzkagu” (EJ20,9).

“*egokitze* lan hunetan saiatzea bertzerik egiten ez tugu” (HE26,289).

“geitxoago balio duen liburu bat bialduko deusut zeure *epaikari* lana zelan-alan ordaintzeko” (EJ05,163).

“Mutil maizterra *etxe*-lan urriz, irabazirako dago” (HE18,70).

“Zuen *ezkontza*-lan orri ez aize geiegi eman” (HE57,119).

“Alako idikiera edo arima-zabaltasun gabe, alperrik izango dira *frogantza*-lan guztiak” (EC70,11).

“Atzenean emacumeac echeari, eta umeai ongui beguiratu bear die *guizalantara* joan gabe” (HE07,91).

“Saiaketa eta *ikertze*-lanok kristau fedearen ondo finkatua frogatzera etorri dira” (EC70,28).

“guztiz zabal eta libreki desarroilatu beharko litzateke *inbestigazio* lan hori” (EJ52,12).

“pozik nago *irakasle* lanarekin” (HE35,89).

“egiñen duk *ortz*-lana, jartzen badite mîi” (HE18,135).

“Literatura, *kreatze* lan den aldetik, arte da” (HE36,3).

“sei egunetako *kreazio*-lana, argiaren eta uren sorrera” (EC70,38).

“esku-tresna ta garlopa zenbat eta menderatzallego, orduan eta *makina*-lanerako gaiago” (EJ03,22).

“aste oso bat igaro baizun mixio-lanak egiten” (HE55,57).

“Umetatik *ontzitegi*-lanetan trenpatua egonik” (HE33,93).

“pentsalari baino areago hasi direla azaltzen *pentsamendu* lanak” (HE35,7).

“teoria guztiak hartuz eta elkartzuz, *sintesi* lana egitea dagokigu” (EB20,46).

¹⁷ Beste honako hau ere, besteak beste, hemen aipatzekoa da: “nosian bein eguraldi chaarrac eragozten deustazanian *baso ta solo* biarrac, jardun daruat mai, aulqui eta ezgauza batzuc eguiten” (HE20,152).

“hutsetik eta ezjakinetik, *tarte*-lan eta buru-aringarri hartu zuela berrogei eta areago urteko diruzainak bertso-gintza” (EJ00,185).

“arotz eta euron antzera *zugatz*-lanai andik edo emendik lotuak dagokijoezan beste norbaitzuk izan ezik” (EJ06,86).

Orain ere mugatzaile hauetako asko aditzetatik eratorritako izenak dira: *alderakizun*, *alfabetatze*, *apaintze*, *argitaratze*, *azterketa*, *dibulgazio*, *egokitze*, *kreatze*, *kreazio*, *zabalkunde*... Edo, eratorriak ez izanagatik, haiek bezala, ‘ekintza’, ‘jarduna’, ‘gertaera’... adierazten dutenak: *kantu*, *misio*, *sintesi*, *sukalgintza*... Asko izen konkretuak dira: *baratze*, *baso*, *baserri*, *beso*, *bulego*, *burdina*, *buru*, *esku*, *etxe*, *ganadu*, *gaztaina*, *inprenta*, *makina*...; abstraktuak, berriz, oso gutxi: *batasun*, *pentsamendu*... Izen biziduna, areago, gizakia dute askok mugatzaile: *alfer*, *apaiz*, *arotz*, *auzo*, *epaikari*, *gizon*, *irakasle*, *nekazari*, *notario*, *olerkari*, *zerrari*...

Uztar dezagun orain mugatzaileen kategoria *lan* izenaren adierekin:

“1. Onuragarri den zerbait lortzeko egiten den jarduna edo ahalegin jarraitua. 2. Jardun hori, ondasunak lortzearen, giza talde baten barnean eta era arautuan egiten denean. 3. Eskulangile, burulangile edo ertilari baten jardunaren ondoriozko gauza. 4. (Izadiko indar baten) jardun etengabea, ondorio ageria duena: ondorio hori”.

Hiztegiek *lan* izena nola definitzen duten ikusita kontura gaitzke arestiko *gauza* edo *kontu* baino konkretuagoa dela, eta honek ondorioa du hitz elkartuok sailkatzean, ikusiko dugun bezala.

Has gaitzen mugatzailea izen konkretua dutenetatik. Denak mendekotasunezko izen elkartu arruntzat jotzekoak dira: *lan* izenak iragazten dizkio bere ezaugarri guztiak hitz elkartuari. Osagaien arteko erlazio semantikoak hainbat motatakoak izan daitezke. Bizidunak direnean, oro har, ‘egilea’ edo ‘jabegoa’ erlazio semantikoa adierazten dute. Bizigabeak direnean: ‘gaia’ (*arto*, *burdina*, *hari*, *liho*...), ‘baliabidea’ (*beso*, *buru*, *esku*, *hortz*, *makina*...), ‘edukia’ (*antze*, *arte*, *bertso*, *ganadu*, *linguistika*, *literatura*...), ‘tokia’ (*baratze*, *baso*, *etxe*, *ontzitegi*...), ‘denbora’ (*egun*, *gau*, *tarte*...) dira ohikoenak.

Hauetako askotan (denetan ez baina: *irakasle lan*...) *lan* izenak adiera konkretua du; hiztegi-tako hirugarren definizioa batez ere.

Abstraktuak ditugunean ere mendekotasunezko izen elkartuak ditugula dirudi: “batasun lanak aztertu” ez da zehatz-mehatz “batasuna aztertu”, “pentsamendu lanak azaldu” ez da “pentsamendua azaldu”. Alegia, pentsa daiteke gure adibideetan behintzat *lan*-en esanahia konkretua denez gero (3. definiziokoa) ez duela aukera handirik izen abstraktu bat mugatzaile izanik sumpsumtibia osatzeko.

‘Jarduna’, ‘gertaera’, ‘ekintza’... adierako izenak mugatzaileak direnean izan ditzakegu, itxura batean, sumpsumtibo garbienak. Hemen, oro har, *lan* izenak ere ‘jarduna’... adierazten baitu. Hau dela eta, ulertzekoa da osagaien arteko harremana ‘Especie-Genero’ motakoa izateko aukera gehiago izatea: elkartuaren ezaugarriak mugakizunaren ezaugarrien arteko aukera bat den mugatzailearenak hartzen ditu. Parafra-sietara jotzen badugu ohartuko gara horrezaz:

“alderakizun lanean saiatu” = “alderakizunean saiatu”, “hargintza-lanean aritu” = “hargintzan aritu”, “sintesi lana egin” = “sintesia egin”, “inbestigazio lana zabaldu” = “inbestigazioa zabaldu”....

Hemen ere, pentsatzekoa da hitz elkartua singularrean joatea izan daitekeela hiztuna sumpsumtiboa erabiltzen ari den seinale; hobeto esan, pluralean erabiltzeak, apika, adieraziko luke *lana*, ‘obra’, ‘lanaren ondorio den zer jakina’ dugula, eta, honenbestez, mendekotasunezko hitz elkartu arrunta dugula.

Halaz guztiz, honek ez du esan nahi osagai horiek ditugun guztietan beti sumpsumtiboa dugunik. Esate baterako, goiko *apaintze-lanak* edo *egokitze-lan* bitara har daitezke¹¹⁸, testuinguruaren arabera: “apaintzea, egokitzea bera” eta, hortaz, “apaintzea, egokitzea lana da” parafrasia albora diezaiekegu, sumpsumtiboari egiten diegun gisa berean, edo “apaintzeko, egokitzeko egiten diren lanak”, *Jarleku* motaren parekoak direnak, mendekotasunezko izen-elkarte arruntak, ‘helburua’ erlazio semantikoaren araberrakoak.

II.6.3. Mugatzailearen gramatika-kategoria

Izenak dira, oro har; animaliak, landareak, zuhaitzak... izendatzeko izenak batez ere. Eskuarki izen arrunt bizigabe eta konkretua dugu ezkerreko osagaia. Eskuinekoa bizigabea nahiz biziduna izan daiteke.

Alde honetatik ere *gauza*, *kontu*, *lan* mugakizunak dituztenak bereiz dabilta: mugatzaile franko izen bizidunak dira; abstraktuak ere badaude.

Bestalde, hainbatetan ihartutzat jo daitezke elkartuok: ez dago gaurko ikuspegitik oso garbi bereizterik ezkerreko osagaia, dela hotsak aldatu dituelako dela osagaiaren esanahia urruti samar geratzen zaigulako... Hauen artean sartuko genituzke: *galeper*, *indioilar*, *indioilo*, *irasagar*...

II.6.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak

Sarreran esan dugun bezala, hitz elkartu hauen osagaien arteko harremanak aski bereziak dira: hiponimia da beti tarteko. Horrek esan nahi du ezkerreko osagaia, mugatzailea, mugakizunaren zati, atal, klase... bat dela. Alegia, ezkerreko osagaia da erreferentzia zehatzena duena, eskuineko erreferentziaren atal bat dena. Hortaz, bi osagaien matrizeak, ezaugarri-multzak elkarren parean jarrita ohartuko gara inklusiozko harremana dagoela: ezaugarri batzuk biek batean izan behar dituzte ezinbestean.

Mugatzaileak mugakizunaren ezaugarrietako batzuk ditu eta horrexegatik aski izan daiteke mugatzailea besterik ez aipatzea, bera aski izan baitaiteke dena delakoa izendatzeko; mugakizunaren eginkizun nagusia mugatzailea bere sail zabalean “kokatzea” baita. Mendekotasunezko elkarrean hori ezinezkoa da, mugatzailea bere eskuko erabiltzerik ez dago adiera horretan, mugakizuna baita argi eta garbi hitz elkartu osoari bere ezaugarriak iragazten dizkiona: *esne-behia* diogunean ez daukagu aukeran *esne* soila esatea zer bera izendatzeko. Honenbestez, elkartu osoaren eta bere osagaien arteko harremani begiratuta ikus dezakegu elkartu osoak bi osagaien batean dituzten (mugatzailearenak diren) ezaugarriak hartzen dituela, mendekotasunezkoetan ez bezala.

Egitura-harremanaren ikuspegitik begiratuta ere sumpsumtiboak ez dira mendekotasunezkoak bezalakoak, ez baitirudi mendekotasunezko arruntetan ohikoenak diren “modifikatzaile-buru” (*esne-behi* elkartuan duguna) edo “osagarri-buru” (*lagun-talde*

¹¹⁸ Latinezko *opus* / *labor* bereizkuntza ongi dator *lan*-en bereizkuntzan.

elkartuan duguna) egitura-harremanaz hitz egin daitekeenik: bi buru izango genituzke hemen, aposizioetan dugun bezala¹¹⁹.

Galdetzekoa da ea sumpsumtiboak mendekotasunezko izen elkartuen artean kokatzekoak ote diren. Badirudi ezetz.

II.6.5. Emankortasuna

Azaldutako guztiagatik aise ulertzen da terminologietan izatea eremu biziena. Hala gertatzen da beste hizkuntza askotan ere arbolak, landareak, animaliak... izendatzen dituzten egituretan.

¹¹⁹ Odriozolak (2002) zehazten duen bezala, dvandvak ere bi burukoak izango lirateke, baina hitz elkartu osoak bi buruen ezaugarri guztiak hartzen ditu; sumpsumtiboek, ez.

**II.7. ANDREGAI MODUKOAK: ALDI, BIDE, BURU, GAI, GIZON/MUTIL,
(G)UNE, JENDE, (K)IDE, (K)UME, LAGUN, ORDE, (Z)ARO**

II.7.1. Sarrera

Kapitulu honetan aztertuko ditugun mugakizun guztiek ezaugarri bera dute: zalantzakoa da osagai beregain ote diren ala atzizki. Beraz, zalantzakoa da osatzen dituzten hitzak, izen-elkarteak diren ala izen eratorriak. Hala aitortzen zuen LEF Batzordeak lehen lanean:

Ez da inoiz gauza erraza izan hitz-elkarketa non hasten den eta non bukatzen jakitea: ez euskararen eremuan eta ez, egia esan, atzerri-hizkuntzen kasuan ere. (...)

Euskarari dagokionez, bi dira, besteak beste, mugari finko baino sarriago istilu-iturri gertatu ohi diren puntuak: hitz elkartuen eta eratorrien arteko muga, alde batetik; eta, bestetik, hitz-elkarketaren eta sintaxiaren artekoa (...)

Bukaeran -dun, -gin/-gile, -zain/-zale, -bide, -aldi, -ola, -tegi... duten eraikuntzak hitz elkartuak dira, ala eratorriak? (H-E/1: 27-30 / 22-25).

Hitzok kezka-kate luze baten ispilua dira: euskalariak ez dute gisa berean jokatu elementu lexiko batzuk sailkatzean. Horren erakusgarri dugu, adibidez, Campionek (1884) eta Lopez-Mendizabalek (1943) elkarketan sartu dituztela Uhlenbeckek (1909), Azkuek (1923-25), Lafittek (1944), Villasantek (1974) erator-atzizkitzat jotako hainbat¹²⁰. Baina betiere mugakotzat jotzen dituzte: bi baliabide lexikologikoren —eratorbidearen eta elkarketaren— artekotzat, hain zuzen ere. Alegia, bai aspaldi samarreko gramatika-ikerlanetan, bai gerokoetan (Azkarate 1990, 1991; Euskaltzaindia H-E/3, H-E/4) errepikatzen da elementu horien izaeraren gaineko zalantza, eta, honenbestez, eratzen duten hitzarena. Horietako batzuk izendatzeko erabili zuen, hain justu, “erdi-atzizki” deizioa, Marchand-en (1960a) *semi-suffixe* edo Dimitrescu-ren (1969) *suffixoïde* terminoen bidetik.

Baina, zein irizpide aipatu edo erabili izan dira lexikoko elementu horiek mugakotzat jotzeko?

- a) Oro har, **maiztasuna** aipatzen da (Henzen 1947; Marchand 1960a; Guilbert 1971: LXXIII; H-E/4...). Elementu horiek beste izen edo adjektiboak baino askoz maizago darabiltzagu beste kategoria lexiko baten (batez ere izen baten) eskuinean hitz eratu¹²¹ bat osatzen.
- b) **Bilakaera** ere aipatu izan dute (Uhlenbeck 1909; Azkue 1923-25; Villasante 1974; H-E/4, 11.2.5): hitz beregaina zena, denboraren joanean atzizki bilakatua da.

Irizpide horiek askietsi ez eta arrazoiak bilatzeko saioa egin dute hainbat ikertzailek.

- c) Maiztasunak osagai horren **esanahia aldatzean** izan behar du euskarria (Bally 1932: 244; Rohrer 1967: 16; Lifetree-Majumdar 1974: 65-67...). Lotuta nahiz aske joan, delako hiztegi-sarrerak esanahi-aldaketa sendorik ez badu, ezin atzizkitzat hartu eta hitz elkartuko osagaitzat jo beste erremediorik ez dago.
- d) Giurescu-k (1970: 263-264), Dimitrescu-ren (1969: 3-4) *suffixoïde*-en azterketari eransten dio delako osagaiak **beregaintasuna** galdu ote duen ere kontuan hartu behar dela: osagai hori bakarrik ezin erabil badaiteke atzizki bilakatu den seinale da.

¹²⁰ Honek ez du esan nahi guztiak beti bat datozenik sailkapenean.

¹²¹ Termino hau oso eroso gertatzen da bai eratorriak bai elkartuak izendatzen dituelako, bereizi gabe erabiltzeko aukera ematen duelako, alegia. Deizioa Azkarategandik (1991) hartua da.

- e) Azkaratek (1991) **kategoria-aldaketa** ere aipatzen du, adierazgarria izan baitaiteke osagai bat lotuta doanean eta beregain darabilgunean kategoria berekoak ez izatea.

Mugako eraikuntzen gaia (baliabide lexikoen artekoa, nahiz lexikoaren eta sintaxiaren artekoa) guztiz interesgarria eta gaurkotasun handikoa da¹²² eta adar asko eta aski bihurriak ditu. Baina guk atal honetan LEF Batzordeak *andregai* modukoetan sailkatuak besterik ez ditugu aztertuko (**H-E/4, 11.2.5**). Bihoa aurretik esana, dena dela, multzo honetan bilduak ere ez direla alde guztietatik berdinak¹²³: esate baterako, maiztasun soila irizpide hartuta, adibideek erakutsiko digute (*k*)*ide*, (*k*)*ume*, *orde*, (*z*)*aro* maizago erabiltzen ditugula lotuta *aldi*, *bide* edo *lagun* baino. Bestetik, berriz, mugakizun hauetako gehienak polisemikoak dira eta adiera-aniztasunak badu ondorioz gure aztergaietan. Berezitasun horiek ezinbestean eramango gaituzte atal honetan mugakizun bakoitzaren berri ahalik eta zehatzena ematen ahalegintzera.

II.7.2. Adibideen azterketa

Alfabetoaren araberrako hurrenkeran emango ditugu puntu honetan mugakizunak. Kasu bakoitzean aztertuko dugu zein mugatzaile ageri diren ezkerrean eta zein kategoriatakoak diren, bai eta mugatzailearen eta mugakizunaren arteko erlazio semantikoak nolakoak diren ere.

II.7.2.1. ALDI

Mugatzaileak. Kategoria bateko baino gehiagoko mugatzaileei elkartzen diegu *aldi*. Izen bizidunak: *errege*, *gizon*, *karlista*, *morroi*, *preso*, *txita*, *ume*... Bizigabeak: *aginte*, *agoa*, *ahots*, *aitzin*, *argi*, *arnasa*, *atseden*, *azken*, *azterpen*, *bake*, *barre*, *batzar*, *batze*, *belaun*¹²⁴, *berba*, *bero*, *berriketa*, *beso*, *bide*, *bitor*, *borroka*, *briska*, *dantza*, *dei*, *denbora*, *diru*, *egun*, *eguzki*, *ekaitz*, *erbeste*, *errieta*, *esku*, *eztula*, *festa*, *gaitz*, *galda*, *gau*, *gaztaina*, *gerra*, *gerrate*, *gezurketa*, *gogo*, *gorputz*, *grina*, *haize*, *hauts*, *hazkunde*, *hega*, *hegatzada*, *hitz*, *hizketa*, *hortz*, *hotz*, *indar*, *inflazio*, *itsaso*, *jai*, *jolas*, *kanpo*, *karga*, *kasketa*, *koroazio*, *krisi*, *kroskada*, *labe*, *lan*, *lerro*, *lo*, *loaro*, *loratze*, *lurmin*, *maldizio*, *min*, *mintzo*, *mokoka*, *morkots*, *mundu*, *oinaze*, *opor*, *poz*, *sabel*, *sen*, *siesta*, *solas*, *sozialismo*, *tentu*, *transizio*, *tripa*, *uda*, *udaberri*, *une*, *ur*, *urte*, *zabu*, *zinema*, *zurra*... Abstraktuak eta konkretuak.

Izen bereziak: *Neolitos*, *Pazko*, *Pizkunde*

Adjektiboak: *antzu*, *beltz*, *bizkor*, *elbarri*, *estu*, *gaixo*, *goibel*, *gozakaitz*, *gozo*, *haserre*, *huts*, *mozkor*, *samin*, *txoro*, *zakar*, *zaputz*, *zoro*...

Adberbioak: *antzina*, *orain*...

Zenbatzaileak: *hamabost*

¹²² Azkenaldiko ikerlan gehiagok ere ildo horixe jorratu dute. Besteak beste, Val Álvaro (1999), Perez Gaztelu; Zabala; Gràcia (2004), Booij (2009).

¹²³ Hasieran jaso dugun aipamena poliki irakurtzea besterik ez dago jabetzeko aski gai zabala dela, muga-arazoak sortzen dituzten eskuineko osagai lexikoak gisa berekoak ez izaki. Nolanahi dela ere, garbi dagoena da “istilu-iturri” ez direla “erdi-atzizki” deituak bakarrik. Zehatz esan, arazoa H-E/3 eta H-E/4 lanetako lau saili dihoakie:

- *andregai* moduko “erdi-atzizkiak” (*aldi*, *bide*... eskuineko osagaiak dituztenak). (**H-E/4, 11.2.5**).

- *hitzaurre* moduko “deiktiko”-etako “batzuk” (*alde*, *aurre*...). (**H-E/4, 11.3.1**). (**II.8**)

- “Egile-elkarte sintetiko errokariak” (*-gin*, *-gile*, *-dun*, *-zain*). (**H-E/4, 7.1**).

- “Izaera-elkarte” (**H-E/3, IV.3**) nahiz “asmo-elkarte”-etan (**H-E/4, 8**) aipatutako *zale*.

¹²⁴ Bizigabeen artean aipatu dugun arren, bizidunetz aritzeko erabiltzen da hemen, ez baita gorputzaren zatia, *belaunaldi*, *gizaldi*-ren parekoa baizik.

Izen eta adjektiboen artean aipatu ditugun batzuk aditzointzat ere har daitezke: *bizkor*, *borroka*, *dantza*, *dei*, *galda*, *pausa...*; *beltz*, *goibel*, *gozo*, *huts*, *zaputz...* Areago, *Jarleku* motan jasotako hainbat adibidek ordain zuzena dute hemen, esanahian alde handirik egon gabe, gainera: *mintzaldi* / *mintzoaldi*; *tentaldi* / *tentu aldi*...

“Ijeliak badaucaz une luziak *agoe* aldi bacoichian” (HE20,129).

“Do-nia-ne diote, bai garaztarrek, hiru *abotsalditan*” (EJ51,65).

“Txirrita, bertsolarien erori-aldian, *antzu*-aldian, guzien eusle, buru, biotz ta maixu izana” (EJ79,139).

“*Egualdiak*, *argi* aldia du, ta ÑO'k, eskuan zerabilen argia itzali du” (HE57,106).

“elerti-*batzaldietan* sarbidea uka egin zaie” (HE17,34).

“Aldi artan apaiz eta pralleak zurian *beltzaldi* lizunak egitea gauza arrunta baitzen” (HE28,68).

“*besoaldi* bat sutara dute, baiña ke gorri emaiten” (HE18,87).

“baño alare, bi urteotan egin dunakin, ezin ixildu diteke Santutegiari eman dion *bizkor*-aldi beroa, ta bultzada zer-naitarakoa” (EL70,257).

“Billareal'ko *burruka*-aldian il zan” (EJ60,88).

“Ereji baten azpian egon diran *demboraldi* gucietan chit sarri icusi da” (HE40,67).

“*Guizalditic* *guizaldira*, eta *denbora* alditic *denbora* aldira” (HE40,7).

“bada, *diru*-aldi dabenean be, ogi zorrak kitutu ta praka-jakaengel batzuk egin ezker” (EJ59,48).

“Creatçailleac bere amoriozco(aren) eta botherezco(aren) *escu* aldi batez hari naturaleçaco içaiterequin batean graciaco iaitea ere eman cioenaz guerostic” (EJ58,85).

“Aide onec bereala erantzun zuen: gai ontaco nere *escualdi* guziac uzten ditut, eta nere lecuan zu sar-zaite, gogo badezu. *Escualdi* oyec batec uzten zituenean, oñeco abarca erantzi, eta *escualdian* sartzen zanari ematen zion, eguindaco uztearen sinistgarritzat, eta gueroz etzezaquean itz emanic jan” (HE45,206).

“Jaungoikoak egun on dizula, Joxe Mañuel! *Etxe* aldi? (...) Bai, gaur ere, lanerako baño etxe inguruan egoteko giro obia dago, ta ementxen nabill bare billa” (EJ79,110).

“Alare, naikoa egin zun gure erriak [eliza] altxatze utsarekin, anbat zoritxarrez eta gudaz abaildutako *gizaldi* artan” (EL70,202).

“Giza-asmo aundi guzietan gertatzen da. *Gizaldi* gazteak zaarrari zirika, zaarrari bultza. Zaarra bere egonean goxo, ta aurrerago ez nai” (HE17,55).

“*Gizaldi* berri baten eta *gizaldi* horren obren aitzindari gisa agertzen zaizkit” (HE27,302).

“Mendizaleak, errira agertuz, kantarako du *gogaldi*” (HE18,85).

“Gorputz astuna *gorputz*-aldi txarra daukagula adi-erazoteko ere esaten dogu” (EJ06,81).

“*Aizealdi* bigun onek ere aldegingo baitugu” (HE17,27).

“Lenbiziko *ortzaldiko* ortz erriak” (HE24,53).

“Batzuec besteen ondoren *utsaldi* gabe jarraituaz dijoacen becela” (HE40,139).

“hango eta inguruko euskal *jaialdiak* ikusteko zoria izan dut” (EI94,28).

“*Karga*-aldi bat ona eman ezker, lo pixka bat egin litekek” (EJ62,26).

“Meza, *mintzoaldi* xamurrez; batzarrea, aurtengo gora-beerez ta etorkizunerako asmoez, apainduak” (HE17,43).

“Garaitu ote dezu zuk beti, edo bere *tentualdi* guzietan sulezeko zere lapur-etsaia?” (EH13,90).

“Hamabi *umalditan*, laurogei eta hamaika umez erditu zen” (HE39,17).

“Bidasoak *uraldi* aundietan karreatzen dituen zuaitz enbor eta arbaztei eskerrak” (EJ03,23).

Mugatzaileen gramatika-kategoria: gehienak izen¹²⁵ arruntak dira; bizidunak, gutxi; bizigabeak dira ugarrienak, konkretuak nahiz abstraktuak. Horiezaz gain, izen bereziak, adjektiboak, adberbioak¹²⁶ eta zenbatzaileak ere atera zaizkigu. Bistan da, hortaz, elkarketan oso ohikoak ez diren osagaiak onartzen dituela *aldi*-k bere ezkerretara.

Zenbatzaileak ez dira oso ohikoak izaten izen-elkarteetan¹²⁷, baina uste dugu hiztunak, arrazoi pragmatikoak direla medio, batasuna duten denbora-unitatetzat dauzkala *hamabost egun* corpusekoak, eta baita erants daitezkeen *zortzi* edo *berrogei* ere. Horrexegatik horietatik

¹²⁵ Gogoan izan dezagun, nolnahi dela ere, ugarrienak diren “aditza + *aldi*” modukoak ez ditugula hemen jasoak, *Jarleku* motan aztertuak daude eta.

¹²⁶ Corpusean ez geneuzkan baina irakurri eta entzuten diren *merkealdi*, *lehenaldi*... ere hemen sartzekoak lirateke.

¹²⁷ *Lauburu*, *hamalauzanko*... modukoak alde batera utzita, exozentrikoak baitira.

kanpo, ez dugu [Zenbatzailea *aldi*] modukorik egiten; alegia, *zortzialdi*, *berrogeialdi* bai, baina ez dugu eratu **bialdi*, **bostaldi*...

Adjektiboak hitz elkartuetako mugatzaileak, ezkerreko osagaiak, izatea ere ez da batere arrunta. Aurrera dezagun, halaz ere, egoerako predikatuak direla mugatzaileok (behin-behineko egoera adierazten dutenak), ez izaki mailakoak (behin betiko izaeraren adierazleak) (Zabala 1993): *haurdun*, *gaixo*, *zakar*, *hits*....

Orainaldi, *antzinaldi*... elkarteetako ezkerreko osagaiak ere izen kategoriakotzat hartu behar ditugu. Hiztegiek ere jasotzen duten izenen eginkizuna onartzen dute, eta, bestalde, kide lituzketen denborazko aditzondo edo adberbioak ez ditugu erabiltzen elkarte honetan: **berandualdi*, **etzialdi*...

Bestalde, mugatzailearen kategoriaren ondoan, beharrezko zaigu *aldi* mugakizunaren adierez¹²⁸ ere arduratzea.

Hiztegietara jotzen badugu, ikusiko dugu *aldi*-k ez duela berez oso esanahi sendoa eta *aldi* berean polisemikoa dela: 1. 'denbora hedadura' ('denbora', 'garaia'), 2. 'gertaera baten gauzatze bakoitza', 3. 'txanda', 4. 'denbora zatia', 5. 'gramatikako aditzaren aldiak'.

Era berean ohartzen gara denbora adierazten duenean oso erreferentzia-balio zabala izan dezakeela: kontrakoak diruditen hedadura eta unekoa barne hartzen dituela. Baina ez du berez erreferentzia sendorik, denbora-muga zehatzik ezartzen: zerbaiten edo norbaiten aldia da, ez 'aldia' berez. Alegia, badirudi osagarri bat behar duela denborazko erreferentziazko ardatza mugatzeko.

Bestetik, berriz, azpimarratzekoa da gertaera gauzatzea ere adieraz dezakeela, 2. eta 3. adieretan ikus daitekeen bezala. Gertaera hau, gainera, iteratiboa izan daiteke, behin eta birritan gerta daiteke.

Adiera kontu hauek gure adibideetara egokituta honakoa ikusten dugu:

- *Aldi*-k denboran hedadura adierazten duenean, ezkerretara daramatzen osagaiei ezartzen dien murriztapena da hauek ere iraupena adieraztea. Horregatik, izen bizigabeak ditugunean, oro har, beren adieraren ezaugarrietako bat da denboran iraupena izan ahal izatea. Gertaera edo ekintza adierazten duten izenak dira batzuk (*aginte*, *borroka*, *gerra*, *karga*, *loratze*, *zurra*...), denbora adierazten dutenak beste batzuk (*denbora*, *opor*, *uda*, *urte*...; *Neolitos*, *Pazko*, *Pizkunde*... eta lehengo *hamabost*...). Gizakiak bizi ditzakeen sentimenduak, egoera adierazten dutenak bestetarik: *atseden*, *bake*, *poz*... Eguraldiarekin zerikusia dutenak ere bai: *bero*, *ekaitz*, *hotz*... Baina izen bizidunak ditugunean ere (*errege*, *morroi*, *preso*...) egoerako predikatu moduan ulertzen bide ditugu gehienak, ez baitute izakiaren berezko ezaugarria adierazten, izaki horren egoera bat baizik: 'erregetzak, morrontzak, preso egoteak irauten duen epea'.
- Adberbioak izateaz gain izenak ere badiren *antzina*, *gero*, *orain*, *lehen*... mugatzaileek ere denboran iraupena adierazten dute¹²⁹. Era berean, iraupena

¹²⁸ Zehazkiago, aspektu lexikoaz hitz egin beharko litzateke (Vendler 1967; De Miguel 1999, etab.).

¹²⁹ Beste kontu bat da zer dela eta eratu ditugun *opor* bezalako izenek, *orain* izen bihurtua bezalakoek berez denboran iraupena adierazten badute.

adierazte horrek argituko luke ohiko elkarteetan gertatzen ez den adjektiboak ezkerretara onartu ahal izatea: ez dira izaki mailako predikatuak¹³⁰ (**polit-aldi*, **kezkarri-aldi...*), egoerakoak baizik.

- Baina ez dezagun ahantz *aldi*-k gertaera gauzatzea ere adierazten duela. Adiera hau dugu batez ere ezkerretara ekintza edo gertaera adierako izenak ditugunean: *kasketa*, *hitz (egin)*, *jai*, *hizketa*, *haize...* Antzeko eran hartuko genituzke, *besoaldi*¹³¹, *hartzaldi*, *tripaldi*, *txitaldi*, *umaldi...*, besteak beste. Hots, “besoetz eragitea”, “hartzak ateratzea”, “tripa betetzea”, “umeak izatea”...

Gertaera gauzatzea adierazten dutenen artean badira aldi bakoitza izendatzeko darabiltzagunak, behin eta birritan¹³² gertatzen dena izaki: *eztul (egin)*, *arnasa (hartu)*, *dardara (egin)*...

- Bestetik, berriz, badirudi *aldi*-z ez dugula elkarerik osatzen ezkerreko osagaiaren denboraren zatietako bakoitza adierazteko. Beste era batera esanda, ‘Europako guduaren bi aldiak’ eta ‘Europako bi gudaldiak’ ez ditugu esanahikidetzat jotzen.
- Ildo beretik, *dantzaldi*, *agintealdi*... modukoak ez ditugu ulertzen aginteak, dantzak irauten duen denboraren zati bakoitza, ‘dantzatzea’ edo ‘dantzak, aginteak... irauten duen denbora osoa’ baizik. Honek adieraziko luke aipatuko dugun osagaien arteko harreman semantikoaren ikuspegitik ez dugula ‘osoa-zatia’ harremanik *aldi*-z eratutako hitz-elkarteetan¹³³.

Osagaien arteko erlazio semantikoak. Zabal hartuta, ‘edukia’ harremanaren bitartez azal daitezke, ‘zer-noiz’ (I.5.4.3), bai ‘iraupena’ bai ‘gertaera gauzatzea’ adierazten dutenean. Adib. *oporraldi* “aldi horretan oporrak zertu”, “oporrek betetzen dute aldi hori”; *haurdunaldi* “aldi horretan haurdun egon”, “haurdun egoteak betetzen du aldi hori”, *eztulaldi* “eztulak, eztul egiteak betetzen du aldia”, “aldi horretan ezsula zertu”...

Ihartutzat joko genituzke, azkenik, *ahapaldi* (OEH: *ahape (aho + pe) + aldi*) eta *eguraldi* (*egun + aldi*), besteak beste.

II.7.2.2. BIDE¹³⁴

Mugatzaileak: kategoria bateko eta besteko mugatzaileekin elkartzen dugu *bide*. Izen bizigabeak: *aberastasun*, *aburu*, *adiskidetasun*, *aitzakia*, *amets*, *ardandegi*, *arrazoi*, *askatasun*, *asmo*, *aurrerapen*, *auzi*, *bake*, *batasun*, *baso*, *bekatu*, *burdina*, *burni*, *buru*, *damu*, *diru*, *ele*, *eliza*, *elur*, *erbeste*, *esku*, *ezkontza*, *feudalismo*, *formazio eta informazio*, *gaitasun*, *gaitz*, *gaztaina*, *gardi*, *gurutze*, *haize*, *harri*, *heriotz(e)*, *herri*, *hitz*, *indar*, *iritzi*, *iseka*, *itsaso*, *iturri*, *jakintza*, *jornal*, *kalbario*, *ke*, *kritika*, *kultura*, *lan*, *lege*, *leize*, *maitasun*, *mendi*, *mistika*, *mozkin*, *nahaste*, *ondra*, *ogi*, *oihan*, *okasio*, *orga*, *osasun*, *poesia*, *politika*, *produktzio*,

¹³⁰ Bereizkuntza hau garbi ikus daiteke *gaixo* hartuta. *Gaixoa* izan daiteke 1. ‘eria’ (egoerako predikatua batez ere), nahiz 2. ‘gajoa’, ‘errukarria’ (izaki mailakoa). Baina *gaixoaldi*-k, ‘gaixotasunak irauten duen denbora’ beste aditzeko modurik ez du; egoerako predikatutik abiatuta, alegia.

¹³¹ Erdal aldaerak *brazada* dakar.

¹³² Horren lekuko dugu euskal hiztegietan “dena delakoa egitea”, “dena delakoa egiten den aldia” definitzea.

¹³³ Eta honexek bereiziko luke, besteak beste, beste alderdi batzuetan kide duen *alde* izenetik: *orrialde*...

¹³⁴ Bai hemen eta bai *buru* eta *orde* aztertzean, bazter uzten ditugu postposizio izenkideak, alegia, *hori dela bide*, *gai horri buruz*, *hamabost egunen buruan*, *zure orde*z gisako egituretan duten postposizio balioa.

salbamen, salbazio, solas, soluzio, sortze, susmo, traktore, ukamen, ur, urrats, zehaztasun eta aberastasun, zeru...

Izen bizidunak: *errege, gizon, jainko, mando, zamari...*

Izen kategoriakotzat nahiz aditzoin kategoriakotzat har daitezkeen: *solas, froga, garai, negar...*

Adjektibo nahiz aditz kategoriakotzat har daitezkeen: *erraz, jator, on, umil, zabal, zabar...*

“Afrika-Asietako herri askatu berri edo *askatasun* bidean direnen marmar hotsa” (HE27,339).

“Aurkientzak han nituen, aspaldiko muiño, ibar; *basobide* bazterretan sasi, ota, isats eta iñar” (EJ50,155).

“Ibarrik-ibar, *edur*-bideetatik neguan” (HE31,20).

“Atharratzeko hiria ordoki / hur handi bat dizu alde batetik / *errege*-bidea erdi-erditi / Maria Maidalena beste aldeti” (HE18,111).

“batasun bidean jar gintzazketen zenbait *errepide* nagusi erakusteko ustetan edo” (HE27,376).

“*Gaitz*-bidez bide, edo bide gaistoz dabilena” (HE13,16).

“*Arr*bidea beian, basoaren erditik ziar” (HE31,64).

“Ola-*ke*bide bakar bat ez, ortziaren aratza, izerdizko, nekezko, oñazezko lurrun-gandor zikiñaz lardazten (HE17,45).

“Arren bai arren, bizkor utzi *leze*-bide, yaso goiruntz begiok izarren senide” (EJ50,41).

“Zeren Lastur-ko eta Itziar-ko *mend*bideak gaiztoak baitira ilunduz gero” (EJ48,8).

“Beste *og*bide bat beharko dut horrelako ostikoak sartzen jarraitu nahi baduzu” (EJ53,120).

“Goiko jabea igaro zan *oian*-bidetik orduan” (EJ50,121).

“Aurrak erdi-goserik eta gurasoak erretxinduta, *okasio*-biderik ez da faltatuko” (EJ03,114).

“Ustezko *on*bide arrigarriak dituzten belar eta zuaitz guztiak” (HE24:50).

Mugatzaileen gramatika-kategoria. Gehienak izenak dira, izen bizigabeak —konkretuak nahiz abstraktuak—, nahiz eta bizidunen bat edo beste ere badagoen. Adjektiboak arras gutxi dira.

Dena den, ez da beti erraza lehen osagaiaren kategoria finkatzea. Behin baino gehiagotan duda egin daiteke izena, adjektiboa edo aditza ote dugun. Adjektibotzat hartuz gero, argi dago ‘adjektiboa+izena’ egitura ez dela ohikoa izen-elkarteetan. Horrek berak bultzatzen gaitu adjektiboa edo aditza izan daitezkeen osagaietan, aditz kategoriari begiratzera¹³⁵: *erraz(tu), zabar(tu), umil(du)*. Hala ere, *jatorbide* izenean ez dugu *jator(tu)* aditz kategoriako osagairik. Adibide guztiak interpretazio bakarrera ekar ditzakegu ‘jator, zabar, erraz, umil... izateko bide’ moduan ulertzen baditugu, predikatu-sintagma moduan, alegia; azken batean, aditz kategoriatik hain urrun ez dagoen interpretazioa.

Azkenik, gogoan izan behar dugu adibide batzuetan aski ilundua dagoela bi osagaien arteko harremana; hala gertatzen da, besteak beste, *errepide, errazbide* (‘dejadez’ itzultzen du OEHk), *onbide...* eta, zer esanik ez, leku-izen bihurtua den *Zabalbide* adibidean.

Aldi-ren atalean egin bezala, orain ere mugakizunaren adieraz zerbait esan beharrean gara. Horrela, gogoan izan behar dugu *bide*-k, berez, benetako bide fisikoa izateaz gain, bestelako adiera abstraktuak ere badituela: ‘bitartekoa’, batez ere, eta baita ‘aukera’, ‘legea’ edo ‘zergatikoa’ ere. Elkartuko osagaia denean ere adiera-aniztasun horrixe eusten dio; ez dago, hortaz, alde horretatik alde handirik bere eskuko nahiz elkartuko osagaia denean.

Lehen *bide* hori da nagusi batik bat izen konkretuekin (*ardandegi bide, baso-bide, burdinbide, elizbide, harri-bide...*) eta bizidunekin (*errepide, mando-bide, zamalbide...*) elkartuta. Hauetan, “norabait doan bidea”, “nondik doan bidea”, “zerez eginda dagoen bidea”, “norbaitek/norbaitentzat egindako bidea”... adierazi nahi dela ulertzen dugu.

¹³⁵ Eta, horrenbestez, *Jarleku* motako elkarteetan sailkatzera (H-E/3: 83-84 / 63-64).

Mugatzaile abstraktuek, berriz, beste *bide* metaforikoa ulertzea ia eskakizun dutela esan daiteke, espero izatekoa zen bezala (*amets-bide*, *askatasun-bide*, *auzibide*, *bakebide*...). Baina mugatzaile biziduna duten batzuek eta konkretu batzuek ere multzo honetan sartzekoak dirudite: *dirubide*, *elebide*, *gizabide*, *isekabide*, *jainkobide*..., besteak beste, nekez joko genituzke beste gairen batez egindako bidetzat.

Bestalde, itxura guztien arabera, konkretu / abstraktu bereizkuntzaren ondoan bada besterik. Mugatzaile konkretuen barrenean erabakigarria izan daiteke materiazko izaera izateko edo ez izateko: zenbat eta ikus edo ukigaitzagoa izan, orduan eta aukera gehiago *bide* metaforikoaz aritzeko.

Hemen bildutako forma batzuek kideak dituzte *Jarleku* motan: *aberastasunbide* eta *aberaspide*, *salbamen-bide*, *salbazio-bide* eta *salbabide*; *osason-bide* eta *osabide*..., adieraren aldetik alde handirik ez dutela.

Osagaien arteko erlazio semantikoak era askotakoak izan daitezke, mugatzailearen ezaugarrien arabera.

- Ezkerreko izena konkretua eta berez nahiz besteren baten indarrez mugi daitekeena denean: biziduna bada, pentsa daiteke ‘jabea’ *errepide* ‘erregearen bide’ edo ‘onuraduna’, ‘erregearentzako bidea’... erlazioak ditugula. Azken harreman hauxe dugu, hain justu, ezkerreko izena [-biziduna] izan eta garraioa edo nolabaiteko ‘mugimendua’ egozten diegunetakoa bada: *gurdibide*...
- ‘Helmuga’ adieraz dezakegu ezkerreko izenak leku jakin bat izendatzen duenean: *elizbide*, *zeru-bide*...
- Ezkerreko izenak bidea egin daitekeen gaia adieraziz gero, horixe da harremana, ‘gaia’: *burdinbide*, *harbide*...
- Beste batzuetan ‘non’ dagoen bidea adierazten da: *mendi-bide*...
- ‘Xedea’, ‘zertarakoa’ da ezkerretara izen abstraktuak ditugunean, oro har, *zorionbide*, *amets-bide*¹³⁶...
- Badira, azkenik, zenbait forma esanahia aski lexikalizatua dutenak: *burubide*, *eskubide*, *gizabide*, *hizpide*, *irizpide*, *lanbide*, *ogibide*...

II.7.2.3. BURU

Honelako mugatzaileak aurkitu ditugu *buru* mugakizunaren ezkerrean. Izen bizidunak: *apaiz*, *aratxe*, *diakono*, *ero*, *ertzain*, *euskaltzain*, *fraide*, *gudari*, *kanonigo*, *legatz*, *otso*, *txahal*, *txerri*, *txori*, *zapo*...; izen bizigabeak: *adar*, *arbi*, *auzitegi*, *batzorde*, *begi*, *belaun*, *beso*, *bide*, *ekintza*, *eskailera*, *etxe*, *festa*, *gari*, *goi*, *herri*, *hiri*, *ingeniari-konpainia*, *iturri*, *landare*, *mahai*, *mahasti*, *negu*, *ohe*, *olerki*, *soka*, *su*, *sukalde talde*, *udal*, *udazken*, *ur*, *urte*, *zerbitzu*...

Adjektiboak: *zabal*¹³⁷...

“nagikeriz bezala kulunka *adaburuak* labur eta mazal” (HE34,26).

“horra *batzordeburuak* hitzaldia hasten duen mementua” (HE39,103).

“*bepuru* luze betien azpian begi urdiñ-abar bigun bigunak” (EJ59,93).

“Hamazazpigarren mendearen azken partean Iruñeko *diakon-buru* zen” (EB87,50).

¹³⁶ Hauetako askotan, lehen esan bezala, duda egin daiteke benetan izena edo aditzoina (*amets*, *damu*, *solas*...) ote dugun, edo aditz-esapideko osagaia (*amets egin*, *damu izan*, *solas egin*...). Nolanahi dela ere, harreman semantikoa ez da aldatzen.

¹³⁷ *Zabalbide*-ren kasuan bezalaxe, hau ere, *Zabalburu*, toki izen gisa bakarrik ageri dena.

“Eta ez dago ezer Kondairan aldagarriagorik, hain zuzen, gizonen *ekintza*-burua baino!” (EJ51,52).
 “ondo esan da aditu nai ez emakumiaren griña, arratserako *eskall*-buruan askotan total egiña” (EJ67,268).
 “Guraso, edo *Eche*-Burua bazara, beguira ondo, celan, ta nondic dabilizan zure hume, ta oguipcoac” (EC61,132).
 “Juane, bere emaztea eta semeak ari ziran *etxeburuko* soroan arta jorran” (HE19,46).
 “*Euskaltzain*buruaren eskabidez hurrengo oharrok eta ereduok prestatu ditut” (EJ56,33).
 “Barrena sartu gera eta an arrapatzen ditugu geren usteko lagun batzuk, abertzaleetan oso *goi*-buru egiten zutenak” (EJ49,60).
 “iturri apala da guziz, neri gustatzen zaizkidan bezelakoa: goldioak berdez margotua, *itur*buruaren xirripa etengabeaz besterik ez du” (HE34,22).
 “bizitzan ia gauza guztien *itur*burua da nekazaritza” (EF92,3).
 “Lizenziadu, Irakasle ta *Kanonigo*-buru, Avilan” (HE33,49).
 “*landara*-buru (ta ez bata bestearen aijen edo adar) izateko dabeen eskubidea ere erderaak eurak erakusten deuskue ederto” (EJ06,82-83).
 “Apaiza ta Alkatea jarri dira *mâ*buru” (HE18,20).
 “nik, beintzat, *mai*-burutik altxa eta amonari sorbaldatik oso indarrez eldu eta besarkatuaz” (EJ49,79).
 “saskiak *mahasti* buruetan pausaturik, lagun multxo bat muntatzen ginen bi lagunek lerroa artean harturik” (EJ04,47).
 “Noiz hila zen Butron eta idazten noiz estreinatua Gamiz, *olerki*-buruetan begiratzea aski zukeen” (EJ00,175).
 “*sokaburu* dagona bai mutil martzala” (HE18,22).
 “Kebide orrek, lengo izen eder *suburu*a galduta, erbesteko itz barri tximinia artu eban” (EJ06,72).
 “Langintza aurrez ikasteke ez zitekeen *suka*buru ipinia izan” (EJ00,177).
 “*Txa*buruak-eta bazebiltzan, bañan arekin kendu egarria” (EJ66,72).
 “kutsu gabeko ur garbiaren billa *uburura* joatea, alegia” (EC70,42).
 “zein diren goxo oraindik *udazken*-buruko egun epelak” (HE27,318).
 “Odolkiak, *tserri*-buruak, urdai-azpiko koipe gabea” (HE15,9).
 “*Zaba*burun bizi den... Parkatu” (HE44,31).
 “oraintsu espainol telebistan zinemaldi, lehiaketa eta eurobisioko *zerbitz*uburu bezala” (HE50,53).

Mugatzaileen gramatika-kategoria. Bat ez beste guztiak izenak dira: bizidunak eta bizigabeak. Salbuespena lehen ere jaso dugun *zabal* da.

Adiera dela eta, hiztegiek jasotzen dituzten adierak ikusi orduko ohar gaitzek *buru*-ren polisemiaz. Hona hemen nagusiak: 1. Gorputzaren goiko edo aurreko zatia 2. Adimenaren iturburu. 3. Gauzaki baten muturra (puntaren kontrakoa). 4. Zerbaiten hasiera edo bukaerako gunea. 5. Zerbaiten muturra aurrekoa, goikoa edo nagusia denean. 6. Buruzagia, nagusia. 7. Buruxka. Landareen bilduma biribila. 8. Banakoa.

Elkarketan ondorioa izan dezakeelako, lehen urratsetatik bertatik komeni da aipatzea *buru*-ren erreferentea bai bizigabea, baina baita biziduna ere izan daitekeela. Alegia, elkartuko osagaia izan gabe ere, *buru* izenak adiera zabaldu duela eta metafora (metonimia edo) dela medio¹³⁸, buru fisikotik abiatuta, abstrakturako eta biziduna, gizakia batez ere, adierazteko bidea egin duela. Hortaz, *bide* izenari gertatzen zaion bezalaxe, ezingo genuke esan *buru*-k adiera aldatzen duenik bere eskuko darabilgunean eta elkartuko osagaia denean.

Horrela bada, bizigabea denean, lehen adiera hartzen badugu —lepo gaineko gorputz atala, alegia—, pentsatzekoa da ezkerretara mugatzaile biziduna eraman behar duela. Halakoak dira corpuseko batzuk: *arrainburu*, *legatzburu*, *otsoburu*, *txerriburu*, *txoriburu*, *zapaburu*... *Buru* mugakizunak adiera hori duenean, elkarteko bi osagaien artean ‘osotasuna-zatia’ (I.5.3) erlazio semantikoa antzeman daiteke; beraz, erlazio semantiko bera duten gainerako *behi-esne* motako elkartean artean ere sailka genitzakeen. Mugatzaile bizidunak dituzten gainerako guztiak ez dira lehen adiera honetan ulertzekoak, azalduko dugun bezala. Hitz elkartu osoa bizigabea da.

¹³⁸ *Buru*-ren beste esanahi bat tarteko bada ere (adimena edo), honako esaeran gertatzen denaren ildotik: “Zenbat buru, hainbat aburu”.

Buru-ren bigarren eta hirugarren adierako hitz elkaturik ez dugu corpusean ikusi.

‘Banakoa’ adiera da tarteko batez ere mugatzailea animalien izena denean —gure adibideetan¹³⁹azienda denean, zehazkiago esanda—: *aratxeburu*, *txahalburu*...

Landareen alorreko hainbatek arestiko 7. definizioaren bitartez (“buruxka, landareen bilduma biribila”) azal daitezke, *arbi buru*, *artaburu*, *galburu*...

‘Hasiera’, ‘bukaera’ —tokian eta denboran— adierako *buru* dugu, oro har, ezkerreko osagaia bizigabea duten hainbat elkartutan: *urteburu*, *udazkenburu* (corpusean ez zegoen *asteburu* bezalaxe)... nahiz tokia: *iturburu* (adiera metaforikoa ez duenean), *mahaiburu* (adieretako batean), *oheburu*, *uburu*...

Oso gertukoa den ‘muturra’ adiera du, berriz, beste hauetan: *adaburu*, *bepuru*, *besaburu*, *eskailburu*, *etxeburu* (“Juane, bere emaztea eta semeak ari ziran *etxeburuko* soroan arta jorran” adibidekoa; ez beste adibide izen berekoa), *mahaiburu*...

Azken adiera honek (‘muturra’, baina ‘nagusia’ denean) hain zuzen, galdetzera garamatza ea orain arte ikusten ari garen mendekotasunezko elkarketa arruntetik beste elkartu mota batera ez ote dugun jo behar. Izan ere, *besta*, *herri*, *hiri*, *izen*, *goi*, *landare*... ezkerreko osagaia bizigabea dutenak eta *diakono*, *kanonigo*¹⁴⁰... biziduna dutenak ez ote ditugu “burua, nagusia den besta, herria, hira, izena...; diakonoa, kanonigoa” eran ulertzen? Hala izatekotan, hitz elkartuak atribuziozkotzat hartu beharko genituzke, (“B den A” motan), *hiriburuzagi* atribuziozkoetan aipatu genuen bezala (H-E/3, IX.1.2., 100 / 80).

‘Buruzagia’ adiera dugu, hain justu, beste elkartu batzuetan. Ezkerreko osagaia biziduna izan daiteke —areago; *buru*-ren esanahi hau dela eta, espero izatekoa da beste adieretan baino mugatzaile bizidun gehiago izatea—: *apaiz*, *ertzain*, *euskaltzain*, *fraide*, *gudari*..., baina bizigabeak ere asko dira: *auzitegi*, *batzorde*, *etxe* (“Guraso, edo Eche-Burua bazara, beguira ondo, celan, ta nondic dabilzan zure hume, ta ogupecoac” adibidean, *guraso*-ren kide denean), *ingeniari-konpainia*, *mahai* (adieretako batean hau ere), *soka*, *talde*, *udal*, *zerbitzu*... Elkartu hauei dagokien parafasia: “apaizen, ertzainen... burua, buruzagia” da. Mugatzailea biziduna nahiz bizigabea izan, adiera hau dugunean, hitz elkartuaren azpikategoriazioa [+gizakia] da, eta, arestikoak ez bezala, mendekotasunezko elkartu arruntan artean sailkatzeko ez dago batere eragozpenik.

Azkenik, *bide-buru* (‘bidegurutze’), *bepuru* (‘bekain’), *iturburu* (‘hasiera’) aski lexikalizatutzat jo bide daitezke, hitzez hitzeko esanahia ere adieraz dezaketela ukatu gabe, noski.

Osagaien arteko erlazio semantikoak. Aurreko puntuan ikusiriko adieren araberakoa da izen-elkarteko bi osagaien arteko erlazio semantikoa. Lehen adierako *buru*-a dugunean, ‘osoa-zatia’ harremana dugu. Esate baterako, *txerri-buru* hartzen badugu, ezkerreko osagaiak osoa eta osotasun horren zatia adierazten dute. Erlazio honi dagokion bezala, ‘jabegoa’ ere gauzatzen dela esan daiteke: “txerria buruaren jabea da”.

¹³⁹ Hala diogu, nahiz jendeaz aritzeko ere gisa honetan erabiltzen den *buru*, *arima*-ren antzera.

¹⁴⁰ Testu horretan bertan erdal aldaerak honela dio: “Licenciado, Catedrático y Canónigo Magistral en Ávila”. Itzulpenaren egokitasuna gorabehera, ez da geroxeago aipatuko dugun “kanonigoen burua”, “buru (edo) den kanonigoa” baizik.

Erlazio-mota bera egotz bide dakieke ‘hasiera-bukaerak’ edo ‘muturra’ adierako *buru*-ak ditugunean: “urtearen zati bat burua da”, “urteak burua du”...

Apaizburu, zerbitzburu... bezalakoak ditugunean ere ‘jabegoa’ harremanean pentsa daiteke: “apaizek, zerbitzuek... burua dute”.

Honaino aipatu ditugun guztiak, beraz, mendekotasunezko harremanaren baitan eta *buru*-ren adierak adiera, osagaien arteko erlazio semantiko beraren arabera uler daitezke. Hots, elkartu guztien burua alde guztietatik *buru* da eta ‘osoa-zatia’ (I.5.3), ‘jabegoa’ (I.5.2) da ispilatzen duten harremana.

Bestetik ditugu, berriz, ‘banakoa’ edo landareen alorreko *buru* mugakizuna dutenak: *txahalburu...*, *azaburu...* Gure irakurketak ‘edukia’ (I.5.4) harremanean pentsatzera garamatza. Lehen adierakoak, gainera, ez dabilta hagitz urruti *pare* mugakizuna dutenetatik¹⁴¹.

Azkenerako utzi ditugu “bestelakoenak” bide direnak: *diakon-buru, hiriburu...* bezalakoak. Esan dugun bezala, elkartuok ez dira gainerako guztiak bezalakoak: ez dago esaterik osagaien arteko erlazioa *Eguzki-lore* mendekotasunezko arruntena bezalako denik, ezta *buru* denik elkartuaren burua. Ezkerreko osagaiak ezartzen du elkartuaren erreferentzia eta eskuinekoak esparru horretan mugatzen du atal bat. Horrela, “diakonoen esparruan burua dena”, “hirien esparruan burua dena”... aditzeko erak ditugu; alegia, eskuineko osagaia ezkerrekoaren atributu modukoa da; bere ezaugarri bat edo zehazten du.

Bestalde, ohart gaitezke ezkerreko osagaiaren araberrako erreferentzia hartzen duela elkartu osoak: biziduna bada, biziduna, eta bizigabea bada, bizigabea.

Honenbestez, *buru* eskuineko osagaia duten izen elkartuetan bi harreman-mota eta bi elkarketa-mota gauza daitezke: *Eguzki-lore* motako mendekotasunezko izen elkartu arruntak eta atribuziozkoak.

II.7.2.4. GAI

Mugatzaileak. Izen kategoriako mugatzaileei elkartzen diegu euskaraz *gai* mugakizuna: izen arrunt bizidunak, bizigabeak, eta, adibideren batean, izen berezia.

Bizidunak: *abade, andre, apaiz, bakaldun, biko, diputatu, emakume, emazte, errege, erregina, gazte, idazkari, jabe, mediku, neurtizlari, premu, senar, suhi, zezen...*

Berezia: *Jainko*

Bizigabeak: *afari, aitormen, alfabetatze, alkohol, arte, atzerri, auzi, bazka, bertso, biblia, bizkotxo, burdina, elerti, elerti-ederti, entsegu, erlijio, erredakzio, euskaltzaletasun, euskal egunkari, eztabaida, fisika, foto, gastronomia, gila, gona, hitz, hizkuntza, indar, jakintza, jatorri, kimika, kondaira, kontsumo, kultura, liburu, meditazio, menu, min, mizkineria, musika, olerki, olio, otoitz, poesia, polemika, poz, sari, soziologia, su, sukalde, teknika, zepa...*

“gaurko Jesusen bataioa: ta bidenabar zuri arrerazteko, *aitormen*-gai berririk ez eguiteko” (HE13,73).

“...eta Ricardo Arregi izendatu zituen *alfabetatze* gaitarako batzordea osa zezaten” (EI94,55).

“Bagintuen aitzin hortan sei apez, eta *apezgei* bat” (HE59,15).

“ori ere *auzigai* balitz bezala!” (EJ05,181).

“judizioa eginen bailitzaioke eta *bahigairik* eduki ezik gartzelara sartuko” (HE39,43).

“Beliek zer *bazka*-gaia!” (E60,177).

¹⁴¹ Aipatu hutsean utziko dugu: aztertzea litzateke izen hauen eta zenbatzaileen arteko mugen auzia.

- “Iruñeako emakumeagatiko haserreaz geroz, uko egin ote zien ordurarte ohiko *bertso*-gaii” (EJ00,190).
 “*Biblia* gaietan egungo egunean aurki daitekeen laguntzarekin itzulia” (HE27,342).
 “Gerogo ta beroago bikoien asmaki / nor norengana dagoan batek ba daki. / *Biko*-gaiak oro dira begi ta belarri” (HE18,46).
 “Atxoa sukaldean *bizkotxa* gaien aphailatzen ari zen” (HE32,21).
 “1849-an Chaho *deputatu*-gaiaren alde” (HE43,14).
 “guk baino urriago ditu *elerti*-gai utsezko idazlanak” (HE17,13).
 “*elerti-ederti* gaietazko aren illunaldi ezyakiñetan argi-emaille” (HE17,12).
 “Boskarrenik, *entseiu*-gai izan diren nobela bakarrak dira” (HE35,7).
 “Atsularrek bere liburuan *erligino*-gaiak traktatu zituen” (HE26,270).
 “*Eztabai*-gaiarekiko ain axola gutxiko ezpalira!” (HE17,54).
 “Iur baten azterketa osoak erakutsiko digu, bere *fisika*-gaiak ta *kimika*-gaiak nolakoak diren esanaz” (EF92,39).
 “Baita *gastronomi*-gaiaz idatzi duten literatura-egille trebe bat baiño geiago ere” (EJ64,16).
 “*Gazte*-gaiak batez ere, sortu nai nituan nere lanetan” (HE57,127).
 “Cerron gañera munduco mintegua landare oquerrez betea dagoan, eta *quillagai* guchi dan” (HE07,226).
 “*Gonagayak* naiz aur-zapi tsuri-tsuriak erositak” (HE15,8).
 “Baña gaur *itzgai* au icutzen degun ezquero, bear bada alperricacoa izango ezta” (HE40,128).
 “*hizkuntza* gaietan ere eredu eta gidari gisa ager baitaiteke” (HE27,342).
 “Aita idazkari, semea idazkari, iloba *idazkarigai*” (HE39,67).
 “*indargai* eta tximistargiak zuk asmatuak badira” (HE25,20).
 “Jesu-Cristoren senide, ta Ceruco erreñuaren *jabegai* edo heredero” (EC48,355).
 “*Yainko*-gaiak, nekazaritza ta abar” (HE17,67).
 “Prezio oro goratu egingo da: *kontsumogaiak*, lansariak, salgai den gauza oro” (EB20,16).
 “eta, zer esanik ez, beraren paperak, eskutitzak, *liburu*-gaiak eta abar” (EJ67,63).
 “Mincor-minbera da mundura datorren edocean ta *mingai* guciac beguitan arcen dituena” (EI31,67).
 “egia esan, Euskalerni”ko idazle batzuk ikutu dute, gutxi-asko, *mizkineri*-gai au” (EJ64,17).
 “haietan ikas baitzitzakeen *neurtizlarigaiak* poesia bardikoaren arau oso korapilatsuak” (HE30,233).
 “*Oliogayak*, guria, chardiñak, chipiroyak eta beste” (EJ64,30).
 “Urretan ematen zizkidaten *sarigayak*” (HE23,140).
 “Labe ziloen sartzan zituen ikaragarriko *sugai* pisuak” (HE32,21).
 “Irakurtzeko; ta orrela *sukalde*-gaiaz ondotxo bazekian” (EJ64,44).
 “*Zezen*-gaiaz argitaratzen dan aldizkari batetik hartzen degu” (EJ64,101).

Mugatzaileen gramatika-kategoria: esan bezala, mugatzaileak izenak dira, bai bizidunak, bai bizigabeak.

Indar, *min*, *poz*... direla eta, berriz, duda egin daiteke izenak edo aditzak ote diren. Autore bakarraren adibide bakarrak izen berezia du mugatzailearen tokian: *Jainko*.

Adierari dagokionez, atal honetako mugakizunak aztertzean gertatzen ari zaigun bezala, orain ere *gai* mugakizunari hiztegiek adiera bat baino gehiago alboratzen diote. Hauek dira ohikoenak, hurrenez hurren:

1. Gauzak osatzen dituzten materia-motetako bakoitza, osagaia. Lehengaia. 2. Jarduten, gogoeta egiten den zeraren mamia. 3. (Izen baten eskuinean) X izango dena, izateko bidean dena. 4. Gaitasuna.

Baina adiera horien ondoan, beste azpisarrera hauek ere jasotzen dituzte: GAI EGON: 1. Prest egon. 2. Ezkongai egon. GAI IZAN: 1. Gauza izan. 2. Merezi izan.

Azken azpisarrerok ispilatzen dute garbien *gai*-ren predikatu eginkizuna.

Gure adibideekin alderatuz gero, honakoa ikus dezakegu:

- Mugatzaile bizidunak —areago, gizakiak— dituzten gehienak hiztegi-tako 3. adierakoak dira; alegia, mugatzaileak adierazten duena izateko bidean dena adierakoak: *emakumegai* eta *gaztegai* dira salbuespenak gizakia adierazten duten mugatzaileei dagokienez, horietan 2. adierako *gai* baita mugakizuna. Halaxe gertatzen da *zezengai* elkartean ere. Bestalde, adiera honetakoa da *Jainkogai* ere, *Jainko* izen berezia mugatzaile duen bakarra eta, jakina denez, mendekotasunezko elkarketan aski bitxia dena.
- Mugatzaile bizigabeak ditugunean ere, aipatu berri dugun ‘mamia, mintzagaia’ adiera dugu askotan eta ez dirudi mugatzaile-motak ikuskizuna duenik: konkretuak, abstraktuak, zenbakarriak, zenbakaitzak... ditugu: *euskaltzaletasun-gai*, *elerti-gai*, *arte-gai*, *erlijio-gai*, *jakintza-gai*, *kultura-gai*, *sukalde-gai*...
- Beste mugatzaile bizigabe batzuekin elkartzen den *gai* hiztegiak jasotzen duten lehen adierakoa da, ‘osagaia, lehengaia...’ adierazten duena, alegia: *afari-gai*, *alkohol-gai*, *bazkagai*, *bizkotxo gai*, *burdina gai*, *fisika-gai*, *gilagai*, *gonagai*, *indargai*, *kimika gai*, *kontsumo gai*, *liburu gai*, *menu gai*, *olerki gai*, *olio gai*, *sari gai*, *sugai*, *zepagai*... Halakotzat hartuz gero, *Eguzki-lore* motako arruntak bezala (bereiz eta marratxoa aukeran, salbuespenak salbuespen) idatzi beharko genituzkeela dirudi, haien artean sailkatzeak izaki.
- Kasuren batean edo bestean, batez ere mugatzailea abstraktua denean (*aitormen*, *min*, *poz*...), ‘lehengaia’ baino areago, ‘arrazoia’, ‘zergatia’ adierazten du *gai*-k.

Azpirarra dezagun, dena den, zerbaitek lotzen dituela elkartu guztiak: etorkizuneko kutsuak, alegia.

Osagaien arteko erlazio semantikoak aztertzen baditugu ohartuko gara elkartua gizakia denean, ‘helburua’ (I.5.10) dela erlazio nagusia; *apaizgai*, *deputatugai*... ‘apaiz, diputatu... izateko (bidean) dena’... Erlazio hauxe bera dugu elkartua bizigabea izanik ere zerbait egiteko lehengaia edo adierazten duenean¹⁴²: *bizkotxo-gai*, *gona-gai*, *sugai*...

Zehaztu dugun bigarren adiera dugunean, mugatzailea biziduna (*emakume*, *gazte*...) nahiz bizigabea izan (*alfabetatze*, *gastronomia*...), osagaien arteko harremana ‘edukia’ (I.5.4) da: “gaiaren edukia emakumeak, alfabetatzea... dira”.

Bistakoa da, hortaz, lehen erlazio-motaren izaera, ‘helburua’, oso bat datorrela ‘etorkizun’ kutsuarekin, oraindik ez dena, baina izan daitekeena eta izateko bidean dena adieraztearekin, alegia. Era berean, azpimarratzekoa da harreman eta adiera hauetan bizidunek (gizakiek) ez ezik, bizigabeek ere badutela tokia.

Era honetara azal daiteke, apika, *gai izan* eta *gai egon* predikatuen eta ‘helburua’ erlazio semantikoko elkartuon arteko harremana dirudiena baino estuagoa bide dela. Hots, gizakia ez ezik, bizigabea ere izan daiteke *gai* etorkizunean xede horretara iristeko, hori bilakatzeko: apaiza, emazte... izan, gona... izan. Nolanahi dela ere, badirudi mugatzailearen azpikategorizazioan datzala gakoa, edo gakoaren atal bat behintzat: biziduna ez bada, ezin du

¹⁴² ‘osoa-zatia’ (I.5.3) erlazioaren arabera ulertzeko tentazioa izan daiteke, beharbada; ez da, baina, guretzat guttiz egokia: *gona-gaia* ez da gonaren zati bat, lehen gona ez zena, baina gero itxuraldatuta hala izatera iritsiko dena baizik; *sugaia* ere ez da suaren parte, gero su izatera iritsiko edo sua egiteko balio duena baizik.

hiztunak elkartu osoa biziduntzat hartu; hortaz, ‘helburua’, ‘etorkizuna’, ‘xede’ zehazten duen osagaiak, *gai* mugatzaileak, irakurketa behartzen bide du. Baina mugatzailea biziduna izateak ez du esan nahi elkartu beti [+biziduna] denik; adibideak lekuko. Hots, ‘mamia’, ‘mintzagaia’ ere adieraz dezakegu mintzagaia [+biziduna] izanik. Testuinguruan, informazio pragmatikoan ziurtatzen bide du hiztunak interpretazio egokia.

Pragmatikara jo beharko dugu mugatzaile bizigabeak ditugunean ere, jakiteko zein eratako ‘gaia’ dugun mugakizuna, zein adieratakoa, alegia.

Bestetik, itxura batean, *gai* izena predikatzeko erabiltzeak nahasi ditu pittin bat gauzak, baina ez dirudi kategorial- edo azpikategorizazio-aldaketan pentsatu beharra dagoenik¹⁴³: predikatua ez da kategorial lexikoa, funtzioa baizik.

Nolanahi dela ere, garbi samar dago, Azkaratek (1991: 106) dioenaren haritik, bi *gai* bereizi beharko genituzkeela: hiztegietako 2. definiziokoa alde batetik eta besteak bestetik. Beste hauek, ‘etorkizun’, ‘helburu’ kutsua dutenok, beharrezkoa bide dute zehaztea ‘zertarako’, ‘norako’ *gai* den dena delakoa eta hori elkarketaz baliatzekotan ezkerreko elementuak adierazten du (*apaizgai, gonagai, sugai...*) edo, betiere, syntaxira jo daiteke¹⁴⁴.

II.7.2.5. GIZON, MUTIL

Bi mugakizunok batean aztertuko ditugu, aski antzeko jokamoldea eta adiera dituzte eta.

Gizon

Mugatzaileen kategoriari dagokionez, izen bizigabeei elkaturik ikusten dugu gure corpuseko adibideetan: *arma, baso, batzar, eliza, erlijio, gerra, guda, gudu, herri, itsaso, jakintza, lege, letra, makina, mendi, ola, teoria...*

“iñoiz baiño *arma*-gizon edo gudari geiago batuta” (EI99,137).

“*Basa*-gizon, ikazkin, egurguille ta arotz” (HE18,18).

“(representante de la junta) mintzatzera dijoazkien probintziako *batzar*-gizonak makillaka artzen dituzte” (HE33,21).

“Aita il eta urte gutxiren buruan *eliz*-gizon egin zen” (HE33,93).

“Erri baten mugaldeak eta ondasunak, pake-zuzentasun bideak eta gizarte-legearen itzala *guda*-gizonak dituzte babesten” (EJ03,66).

“ala marinelek nola *herri*-gizonek mota guzitako zikinkeriak bota oi zituzten uretara” (HE33,25).

“Irakur orain errenteriar *gudu*-gizonen eta *itsas*-gizonen izen eta egin haiek” (HE33,71).

“Ez zen berez hiztun trebe horietakoa (...) *jakintza*-gizona zen, ezer bazen” (HE27,351).

“berekin zetortzan: arotza, igeltserua, zapataria ta baita erlojerua, *lege*-gizona eta errementaria” (EJ50,132).

“mariñel-mariñelak zazpi, kontramaixuaren meneko; iru *makina*-gizon, arrantza-patroia, lemazaia ta sukaldaria” (EJ03,13).

“*mendigizon*ak baimena eskatu behar dio bota behar duen zuhaitzari” (EJ53,16).

“atsotitzen biltzaileak, euskal poesiaren *teori*-gizonak” (EJ51,96).

¹⁴³ Azkaratek proposatzen zuenaren ildotik saihestuz: “Elementu bat bakarrik erabiltzen denean kategorial batekoa izatea gerta daiteke; beste osagai baten ondoren doanean, aldiz, beste kategorial batekoa. Halakoak dira euskaraz *gai*, eta *zain* (euskara estandarren ikuspuntutik gutxienez). Biek osatzen dute aditz-esapidea, atributu edo izanik: *zain egon* eta *gai izan*; bi esapideak nor-motakoak dira eta subjektua oro har [+biziduna] izan ohi da. Bigarren osagai direnean, ostera, [+gizakia] motako izena osatzen dute. Morfologia Sortzailearen arabera, hitz elkartuak balira bigarren osagaiak eman beharko lioke elkarte osoari kategorial eta azpikategorizazioa. Nola, ordea, berez izena ez den elementu batek tasun hori eman elkarteari? Horregatik esan dezakegu atzizkietatik gertuago daudela hasierako *aldi, alde, bide* edo *gai*, baino”. (Azkarate 1991: 106).

¹⁴⁴ Real Academia Españolaren gramatika deskriptiboan (GDLE), Demontek ere (1999: 3.2.3.1) *capaz, apto...* bezalako adjektiboez ari delarik, azkenaz dio: “Selecciona complemento argumental ‘final’: apto para trabajar...”.

Mutil

Izen kategoriako mugatzaileei elkartzen zaie *mutil*; izen bizidunak —*arotz*, *artzain*, *asto*, *itsu*, *rekete*, *zaldi*...— eta bizigabeak: *artalde*¹⁴⁵, *baso*, *guda*, *mendi*, *muga*...

- “*Arotz*-mutil eta beste, saririk gabe aritzen zireneko garaia ez da ain aspaldiko kontua” (EJ03,22).
 “jakin beazu beti naizela *artalde*-mutil artzaia, ni juango nintzan pozikan baño asarre zan nagusia” (EJ60,93).
 “*Artzain*-mutil txarra dela otsoa ikasia dut” (EJ53,112).
 “Aita Santu Erromakoaren baimena badaukate automobil edo ‘*astomutil*’ oyek kamiñoetan” (HE22,40).
 “zatoaren lokarriari lotuta ibiltzen zuten *baso*-mutillak, eta baso-nagusiak ere bai” (HE29,96).
 “Anai zarragoak *guda* mutil zituztelako” (HE23,109).
 “Ezkutuko onen lagungarri ar dezagun *itsu*-mutil Gilbert Murray heladezale sonatua” (HE28,89).
 “eliza nagusiko *meza*-mutil dugu, Don Jose'ren laguntzalle” (EJ03,34).
 “karabiñeruak, *mugamutillak*, eta poliziak, ertzaiñek, ugari” (HE31,81).
 “Bereala, zarataka eta bullaka asi zan *rekete* mutil ura” (EJ49,66).

Mugatzaileen gramatika-kategoria: Mugatzaileak bi kasuetan izen kategoriakoak izanik ere, mugakizuna *gizon* denean, mugatzaile guztiak bizigabeak dira. Ezkerreko osagaia izen biziduna zutenak atribuziozkotzat hartu zituen Batzordeak “B den A” egiturazkotzat; alegia, *langile gizon* ‘gizona den langile’ moduan ulertuta (**H-E/3, IX.1.2**). Mugakizuna *mutil* denean, berriz, mugatzaile bizigabeak eta bizidunak daude.

Zenbait kasutan, mugatzailea bizigabea denean batez ere, *gizon* mugakizuna duten adibideak jar dakizkioke aurrez aurre. Esate baterako, *basagizon* / *basomutil*, *gudagizon* / *gudamutil*, *mendi-gizon* / *mendi-mutil*... hartzen baditugu, ikusten da adin-kontuak (eta, batzuetan, apika, lan-egoerak) bereizten dituela biak. Horixe bera ikusten da, ‘ofizio’ edo ‘lanbide’ kontua hertsiki ez bada ere, *rekete-mutil* hitzean: gaztea edo gradurik ez duena —ofiziala ez dena, alegia— adierazi nahi da, itxura guztien arabera.

Bestetan, berriz, badirudi ez dagoela bi mugakizunen arteko pareko hitz elkaturik egiterik: *lege-gizon*, *elizgizon*, *letra-gizon*... egiten ditugu; nekez, ordea, *lege* / *eliz* / *letra-mutil*. Hau dela eta, pentsa daiteke *mutil* markatuagoa dela oro har; alegia, *gizon*-ek ez bezala, ez duela beste gabe ofizioduna adierazten. Salbuespena *muga-mutil* hori izan daiteke, aldamenen duen *karabiñerua*-ren kide gisa erabili baitu egileak.

Bi mugakizunen arteko alde handiena, halaz guztiz, mugatzaile bizidunak dituztenetan ikus daiteke: *artzain*, *arotz* hitzek, esate baterako, berez adierazten dute norbaiten ofizioa, eta ez dago zertan *artzain* / *arotz-gizon* egin (baldin arrazoiren bat dela medio *artzain* / *arotz gizonak* eta *artzain* / *arotz emakumeak* bereizi nahi ez baditugu; baina orduan atribuziozkoen sailean gabiltza). *Artzain* edo *arotz-mutil*, berriz, sail honetakoak dira. Garbi dago halakoetan *mutil*-ek ‘laguntzailea’, ‘ofizioa ikasten ari dena’ edo adierazten duela. *Itsu-mutil* ere hemen sartzekoa litzateke, ‘laguntzailea’ edo adierazten duen aldetik begiratuta, ‘itsu’ izatea lanbide bat ez izan arren. Halaber *meza-mutil*, nahiz mugatzailea bizigabea izan. *Asto-mutil*, berriz, berezia da; hitz-jokoa da.

Osagaien arteko erlazio semantikoak aztertuz, *gizon* mugakizuna dugunean, oro har, mugatzaileek ondoko adierak zehazten dituzte: batzuetan, ‘lekua’ (**I.5.9**) adierazten da: *baso*, *herri*, *itsaso*, *mendi*, *ola*... Leku “fisikoa” ez bada ere, lan-esparrua edo adierazten duten *jakintza*, *lege*, *teoria* bezalakoak, bai eta *gerra* edo *guda* mugatzaile dutenak, aldiz, ‘ariketa,

¹⁴⁵ Nahiz bizidunek osatu delako taldea, hizkuntzaren ikuspegitik bizigabetzat jo behar dela dirudi: “Ardi kutsatua artaldetik (*artaldeagandik) bereizten da”, “Herensuge horrek galera ikaragarriak egiten zituen artaldeetan (*artaldeengan)”...

jarduna' (I.5.11) erlazioaren adierazletzat har daitezke. Bestetan, berriz, jarduerako 'baliabidea' (I.5.6) bide da mugatzaileak adierazten duena: *arma, makina...*

Guztiarekin ere, badirudi guztiak lotzen dituela ezkerreko osagaiak mugakizunaren jardunarekin zerikusia izatea. Hots, eskuineko osagai *gizon*-ek¹⁴⁶ 'egilea' adiera du eta ezkerrekoak mugatzen du non, nola, zertan... egiten duen hori.

Hortaz, mugakizunak elkartu osoa [+gizakia, +egilea] ezaugarrien jabe bilakatzen du. Honek berak adierazten du, bestalde, egiazko hitz elkartuak ditugula, eskuineko osagaiak irazten baitizkio kategoria eta azpikategoria hitz elkartu osoari.

Mutil mugakizuna dugunean, bereizi behar dira mugatzaile bizidunak eta bizigabeak dituzten elkartuak.

Bizigabeak direnean: *baso, guda, meza, muga...* *gizon* mugakizunarentzat zehaztu ditugun harreman berak ditugu; mugakizunaren adinean edo eskarmentuan bide datza bion arteko aldea.

Bizidunak direnean, berriz, itxura batean behintzat, 'jabegoa' (I.5.2) harremanaz hitz egin daitekeela dirudi: "arotzak duen mutila"... , (*k*)*ume* mugakizuna denean dugunaren antzera, baina, 'helburua' ere bai: "artzain izatera iritsiko dena"... ; nola begiratzen den.

II.7.2.6. (G)UNE

Jatorriz forma beraren bi aldaera besterik ez direla dirudien arren (FHV: 227, 305), egungo erabilerak *une* 'denbora' eta *gune* 'tokia' bereiztera jo duenez gero, adibideak ere bi multzotan banatuta jasoko ditugu, azalpena erraztuko duelakoan. Era berean, mugatzailearen ondoan adiera ere zehaztuko dugu 'denbora' (*d*) eta 'tokia' (*t*) ikurrez, esan berri duguna esanagatik, batzuetan ez baitago mugakizunaren aldaeraren eta adieraren artean bana-banako egokitasunik.

Mugatzaile bera bi mugakizunen bi aldaerekin erabili bada hitza eratzeko, biak jasoko ditugu.

Gune

Mugatzaileak. Bi kategoriatako mugatzaileei elkaturik ageri zaigu corpusean, izen bizigabeen eta adjektiboen.

Izen bizigabeak: *argi* (t), *bake* (d?), *itzal* (t), *lilura* (t), *tontor* (t)...

Adjektiboak: *busti* (t), *garai* (t), *ilun* (t), *lodi* (t), *isil* (d)...

Une

Mugatzaileak. Izen bizigabeen eta adjektiboen eskuinera aurkituko dugu *une* mugakizuna ere.

Izen bizigabeak: *argi* (d), *asti* (d), *errealizazio* (d), *gaitz* (d), *garbai* (d), *historia* (d), *jaiotza* (d), *tuntur* (t)...

¹⁴⁶ Bistan da *gizon* erabiltzea eta ez *andre, emazte(ki), emakume...* hizkuntzaz kanpoko arrazoi soziologiko hutsen ondorioa dela.

Adjektiboak: *beltz* (t), *bete* (t), *huts* (t), *isil* (d), *txakon* (t), *zelai* (t)...

- “ardi sarkoia esi-inguruka dabilla *argigune* billa” (HE18,78).
 “oiñaztari lerro azkarrean idatzia duk ire zorigaitzezko *argi* unia” (EJ50,162).
 “*asti*une gitxi darabilt aspaldion” (EI99,150).
 “Compiegne'ko ohianean, tren-bagoi itxi bat biltokitzat, *pake*-gunea siñatuxe dute bi alderdietako arerio bortitzak” (EJ03,36).
 “tigrekumaen antzeko *baltzunak* be baeukazan” (HE31,23).
 “begiratu daijegun bada orain, euskal-iztegiaren esandako *uts*-une ta *bete*-uneai, izkera berarizkook bide-laguntzat artuta” (EJ06,86).
 “*Bustigunea* listuka aizatuz isillik dira gelditzen” (HE18,87).
 “autodeterminazioaren *errealizazio*-unean, marxista baten irizpidea Estatuaren ekonomiazko potentzia” (EJ52,24).
 “Baina Maria guztiz maitea il zala leku urrunean ezebalako nunbait bormuan inor euki *gaitz*-unean ta orrdirik ara biotza eukala gaiso bakarrtasunean” (EJ70,168).
 “Orain egitera goazen basilika berrian pentsatzean, galdetu izan det nere kaxa: ez ote luken obeto emango, alegia, basilika orrek Aloña beraren gain-gañean edo Askartza-ko tontorrean edo nunbait urbilleko *garai*-gunean beintzat, bertako ta kanpokoen ikusgarri?” (EL70,54).
 “Nok *garrbai*-unea Iñontzat ez isteko Neutzako bidea” (EJ70,36).
 “bion arteko *hutsune*an mapa bakar bat ageri da: Euskal Herrikoa” (EJ51,95).
 “Umore ona eta txarra *hutsune* batetik sortzen dira gehienetan” (HE44,7).
 “*isilgunea* dute batean egiten” (HE18,93).
 “Lurralde guztian aditzen da *ixil*lune zabal bat” (EJ50,164).
 “Beren azken orenian Sar diten *itzalgunian* Diru metaren barnian” (EJ65,61).
 “Ametsai bet-betan utzi neskak, *lilluragunetik* asmamena kendu, ta zakur ederrarekin joan da” (HE34,30).
 “larrupetik *lodigune* batzu agertzeraingoan” (HE59,11).
 “Guztiz da neke gogorra damea bada lotsorra, agerrutea *tunturr*-unea eskondu baino lenago garria baino berago” (EJ70,162).
 “Mutil orrek *txakon*-une bat billatuko zuan lapikoak jartzeko” (HE29,104).
 “Andikan piska bat gorago, badago *zelai*-une txiki bat” (HE29,9).

Mugatzaileen gramatika-kategoria. Adibideak ikusita argi geratu da mugakizunaren aldaerak (*une* nahiz *gune* izan) ez duela ondoriorik. Mugatzailearen gramatika-kategoriari dagokionez, bizigabeak dira izen guztiak; ez dago izen bizidunik. Horietako asko abstraktuak dira, gainera. Batzuetan duda egin daiteke zein den mugatzailearen kategoria, ez baitago garbi izena, adjektiboa (*argi*, *zelai*, esate baterako), edo aditza ote den (*garbai*). Baina deigarriena adjektiboen ugaria da¹⁴⁷, euskal hitz-hurrenkeran aski harrigarria dena. Are harrigarriagoa da ikustea gisa honetako adibide gehienetan hurrenkera alderantzizkoa izan zitekeela eta elkartuaren esanahia ez litzatekeela aldatuko: *beltzune* / *une beltz*, *bustigune* / *gune busti*, *garai gune* / *gune garai*, *lodi gune* / *gune lodi*, *sakon une* / *une sakon*...

Adiera dela eta, esan dugun moduan, egungo erabileran *une* ‘denbora’ eta *gune* ‘tokia’ bereiztea nagusitu da eta banaketa horixe ispilatzen dute gure adibideek. Horren erakusgarria da, esate baterako, mugatzaile beretik abiatuta, mugakizunaren aldaeraren arabera adiera bat edo bestea hartzea: *argiune* eta *argigune*, lekuko. Baina bestelako adibideak ere badaude. Urrutirago gabe, *isilgune* eta *isilune*, biek denbora adierazten dutela, edo ‘tokia’ adierako *une* (*tunturrune*), batez ere ezkerretara adjektiboak dituenen: *beltzune*, *hutsune*, *sakonune*... Baina, berriz esan, arruntena formen eta adieren banaketa da. Nolanahi dela ere, ez da ahantzi behar ‘denbora’ eta ‘tokia’ aski antzera adierazten direla hizkuntza askotan.

Osagaien arteko erlazio semantikoei dagokienez, oro har, ‘edukia’ (I.5.4.2, I.5.4.3) adierazten da, alegia, “toki/denbora horretan zer” parafraasiaren bidez eman daitekeena.

¹⁴⁷ Eta ezin esan daiteke gertakari berria denik. Ik. OEH: “De illo loco qui dicitur **soilgunea** (1076)”. Arzm 266. (Letra lodia gurea).

II.7.2.7. JENDE

Mugatzaileak. Izenak dira, gehienbat, *jende* mugakizunaren ezkerrean ageri zaizkigunak corpusean.

Izen bizidunak: *andre*, *arrantzale*, *baserritar*, *buruzagi*, *erromes*, *frantses*, *gazte*, *gizon*, *judu*, *kristau*, *laborari*, *langile*, *liberal*, *marinel*, *moro*, *nafar*, *ofizial*, *riojano*...

Izen bizigabeak: *bertso*, *gerra*, *herri*...

Adjektiboak: *behartsu*, *bilgorri*

“Ken! ken!, *andre*-jendeak dio batez ere” (HE18,34).

“*arrantzale* jendia beti dabill justu, saiatubagatikan eziñ aberastu” (EJ78,26).

“Egia, danok dakigu gaurko *beartsu*-jendearen iritxi-ezina ta bizimodu zalla” (EI70,258).

“Erdal egituran biribildu du Gamizek bere *bertso* jendea” (EJ00,209).

“*Bilo gorri* jende biltzen hasten da” (HE58,85).

“Billareal'ko kantoi bateko etxe batean, etsaiaren *buruzagi*-jendea biltzen zan” (EJ60,18).

“ango zenbait bertsotan Xenpelarrek mozkortzat jotzen du *frantzes* jende ori” (EJ67,222).

“Ziolar-ko zezenik sutsuenak erakarri ditut *gazte* jendeen sasoia eta trebetasuna probatzeko” (EJ48,15).

“100 soldadu zeramazkian bi ontzitan Malagatik Oran-era eta gainera 11.000 dukat, inperadorearen *gerra*-jendearentzat” (HE33,87).

“Jangoicoac berriz aien gaizquitic atrázue óngui, au dá, erremediátzea *guizaguénde*a” (EJ55,158).

“Ahizpa maitea, beldur izaiteko da, *gizon* kentea ez balitz, edo gal baladi aldika gizon bihurtuko gináteke” (HE58,54).

“Ondo dakizu *erri*-jendeak ez dirala oso ajolatsu izaten paperekin” (EJ67,73).

“Libertate konstituzionalak Euskal Herriko *laborari* jende apalari lehen zeukan askatasun eta soberania politiko gehiago kentzen bait zioten” (EJ20,29).

“gau ura dan-dana ezer gelditu gabe lanean pasa ondoren, or asi zaigu *moro*-jendea inji-anju egiñaz” (EJ49,126).

“ze *opizial* jende ta ze errekoziñamentu” (HE16,85).

Mugatzaileen gramatika-kategoria eta adiera. Mugatzaileon berezitasuna da izen nahiz adjektibotzat har daitezkeenak (*gazte*, *kristau*...) direla nagusi¹⁴⁸ eta gehien-gehienek erreferentea biziduna dutela. Corpusean suertatu ez bazaigu ere, OEHk jasotzen ditu *jende* mugakizuna duten animaliak izendatzeko elkartuak ere: *ardi-jende*, *behi-jende*, *ganau-jende*, *txerri-jende*.

Esan bezala, mugatzaile bizigabeak dituzten adibide gutxi ikusi ditugu. Hitz elkartu osoa, baina, biziduna da eta adieraz plural bilakatzen zaigu.

Elkarte osoaren kategoriari dagokionez, gure adibideetako forma berezi bakarra *bertso-jendea* da, gainerako izen elkartu guztiak —alde handiarekin, gainera—, mugatzailea biziduna nahiz bizigabea izan, bizidunak baitira eta hau, berriz, bizigabea da.

OEHk ere *jende* sarreran jasotzen ditu corpusean suertatu ez zaizkigun gisa honetako adibideak, bai mugatzailea bai elkartu osoa bizigabeak dituztenak (“Como segundo miembro de compuesto referido a cosas”). Ez dira adibide asko: *xurigente* (ropa blanca), *elzari eta ligu jende*, *esne gende*; *aragi-genderik ta garizuman arrautze ta esnegenderik*.

Oro har, badirudi *jende*-ren eginkizun nagusia dela izen (batez ere) gizakiak eratzea. Alde batera deigarria da, askotan duen esanahi “ahula” ikusirik, erreferentziaren ikuspegitik ez bide legokeela alde handirik mugatzaile soilei pluralgilea erantsiz osatutako izen sintagmen (demagun, *behartsuak*, *gazteak*, *nafarrak*, *andreak*, *langileak*...) eta *jende* mugakizunaz eratutako izen elkartuen artean (*behartsu jende*, *gazte jende*, *nafar jende*, *andre jende*, *langile jende*...).

¹⁴⁸ Hitzegiek ere horrelaxe jasotzen dute: “Ezkerrean izen bat, izenlagun bat eta are izenondo bat duela”.

Jende gizakiez aritzeko darabilgunean, batzuetan, *gizon/mutil* mugakizunaz baliatuz eratutako pareko formak osa daitezke: *gerra jende* ≈ *gerra gizon*.

Jende bai singularrean (goiko adibide ia guztiak), bai pluralean erabiltzen da (goiko *gazte jende*), adieraz plurala den arren, baina gure corpusean bederen, singularra da nagusi.

Multzo-elkartetik oso urruti ez gabiltzanez gero, osagaien harreman semantikoak ere ildo berekoak dira: ‘edukia’ da. Mugatzaileak adierazten du *jende* hori zerk osatzen duen.

Bestalde, sumpsumtiboan artekotzat ere har bide daitezke ezkerreko osagaia eskuinekoaren azpimultzoa, azpikategorizazioko ezaugarri berak dituztenak: *langile jendea*, *arrantzale jendea*...

Emankortasunari begira, berriz, ez dirudi euskara estandarrean oihartzun handirik duenik. *Jende* mugakizun duten izen-elkarteen erabilera-eremuak azal dezake, agian, zergatik ez duten horrelako egiturek oihartzun handirik euskara estandarrean. Batez ere gipuzkeraz erabili dira, ahoz, edo herri-literaturako testuetan, batik bat.

II.7.2.8. (K)IDE

Mugatzaileak. Izenak dira ezkerreko mugatzaileak. Gehienak bizigabeak.

Izen bizigabeak: *aberri*, *alderdi*, *batzar*, *bizi*, *elkarte*, *garai*, *gogo*, *herri*, *iritzi*, *izen*, *lan*, *mahai*, *muga*, *poz*, *solas*, *sustrai*...

Izen bizidunak: *apaiz*, *haur*...

Izen berezia: *Jel* (laburdura).

Ihartuak¹⁴⁹: *adiskide*, *ahaide*...

“Agur, *aberkide* on ori” (EJ05,165).

“Ioren amaieran errezteko geure *adiskide* eta *gogaide*” (EI99,140).

“*alderdi* kideen aintzinean ere ez nintzan apaltzeko gizona” (HE58,73).

“*Apaiz*kide jaun: Luzaz eta zentzuz aztertu ondoren...” (HE39,67).

“ordezkariak ez dira izango biltzar honetako *batzarkideak*” (HE37,117).

“esposo eta *bizkide* on” (HE13,9).

“*viciquide* = *cónyuge*” (EI31,50,97).

“Entzute aundikoak dira Euskalerrri'ko tripazai-elkarteak. *Elkarte*-kideak beren eskuz jakiak gertutzen dituzten jatetxe oriek” (EJ64,45).

“Aranaren pentsamentu berritasuna ta “iraultza”, eskandaloa haren *garaikide* guziek testimoniatu dute” (EJ20,15).

“beste guzier jin zeraukun bezala, aita-amak, *haur*kideak eta sortetxea utzi behar dituzuna” (EJ68,19).

“bere *herrikide*en txaloak eta goresmenak harentzat eskatu beharrean arkitzen gara” (HE33,63).

“eta orain begira ezazu nere *irizkide* zarenentz” (HE38,158).

“horiek ez ziren “*jel*kideak” “*jeltzaleak*” baino” (HE27,381).

“vicitcearen eta saluamenduaren *lan*quide loriosa eguin nahi cuena” (EJ58,86).

“egun horretan nere *mahaikide* nahi zaituztet, gure zorionaren *poz*kide izan zaitezten” (EJ48,14).

“Bearnesa ere erdara baita eta euskararen *mugaide*” (HE27,346).

“Erderatiko itzak zabalgo andija ta *zustrakide* asko izatea” (EJ06,82).

¹⁴⁹ Ihartutzat dauzkagu mugatzailearen iluna dela medio (**adinez kide*, etab.). Formon etimologiaz ik. OEHN dagokien sarrera.

Mitxelenaren ustez¹⁵⁰ herskaridun aldaera atzizki hutsa zen jatorriz (*-kide*), baina denboraren poderioz bere eskuko bilakatu da. Egun, antza, herskaridun forma horixe da (*kide*), hain zuzen, aske darabilguna eta *-ide* aldaera lotuta baizik ez dugu erabiltzen¹⁵¹.

Mugatzailearen gramatika-kategoria aztertzerakoan, egia esateko, izenburu hau murriztuz samarra geratzen da orain, mugatzaileen gramatika-kategoriaz gain, besterik ere hartu beharko baitugu aztergai *kide*-ren berezitasunen berri emango badugu.

Abia gaitzen, nolana dela ere, mugatzaileen kategoriatik: izenak dira hemen jaso ditugunak eta bestela ere, nekez eratzen du *kide*-k hitz elkaturik izena ez den beste kategoria baten eskuinean: aditza mugatzailea duten *ezkontide*, *ikaskide* adibideei askoz gehiago eransterik ez dugu. Gehienez ere *solaskide*, *lehiakide*, *bizikide* modukoak aipa daitezke, baina bistan da azken horien ezkerreko osagaiak adiztat ez ezik, izentzat ere har daitezkeela; ‘gertaera’, ‘jarduna’, ‘ariketa’... izentzat, alegia.

Hortaz, izenak ditugu, eta gehienak bizigabeak, nahiz eta bizidunik —gizakirik— baden¹⁵². Izen berezi bat ere badugu (jatorria J.E.L. laburduran duena).

Izen bizidunak ditugunean mugatzaile, oro har, ahaidego edo predikazio-izaerako (Zabala 1993) izenak dira: halaxe dira, esate baterako, *apaiz* corpusekoa eta *jabe*, *mirabe*, *heredero*, *egile*... corpusetik kanpokoak.

Hauek guztiak atribuziozko parafrasez eman daitezke: “haurrak, apaizak kideak dira”...; alegia, atribuzioaren ezaugarri bera dute predikazioaren subjektu bizidunek: ‘haur, apaiz’... izatea. Eta gainera, ezaugarri hori predikazioak besarkatzen dituen subjektu guztiek aldi berean batean izan behar dute eta ezin daiteke izaki bakarraz predika, esanahiaren ikuspegitik subjektu plurala (morfoloikoki hala dena edo subjektu singularrak juntatuz sortua) eskatzen baitu. Nahitaezkoa du, hortaz, izaki hori beste batzuekin harremanean egotea¹⁵³.

Baina, esan bezala, mugatzaile bizigabeak dira ugariak. *Gogo*, *poz*... moduko abstraktuak kenduta, konkretuak dira gehienak. ‘Kideak direla’ predikatzen den subjektuek orain ere zerbait izan behar dute batean —*kide*-ren ezkerreko osagaiak adierazten duena— tokia, ariketa, iritzia, garaia..., baina ez dago atribuziozko harremanik; alegia, ez dago lehen bezala esaterik: “lanak... kideak dira”.

Ezaugarri hau dela eta, *kide (izan)* izaki mailako predikatutzat, eta predikatu simetrikotzat jo daiteke, *lagun*, *antzeko*, *ahaide*, *auzo*... *izan* diren bezalaxe.

Horrek ez du esan nahi, halaz guztiz, mugatzailearen azpikategorizazio hutsaren arabera banaketa dugunik; hots, biziduna denean, atribuziozko harremana eta bizigabea denean, ez. Adibidez, adibidetegiko *herrikide* ez bezalako *herri kideak* izan ditzakegu “halako eta halako herri kideak dira” badiogu, edo beheraxeago aipatuko ditugun *baliokide* modukoak ere era

¹⁵⁰ “El significante con sorda inicial se usaba normalmente sufijado a otro y sólo tardíamente ha alcanzado existencia independiente (*kide*, *tegi*, etc.)”. (FHV: 240).

¹⁵¹ Honen eta honen gisako aldaeren gainean (*-(k)eria*, *-(k)izun*, *-(k)or*, *-(k)ume*...) ik. FHV: 45 hur.

¹⁵² Errepara adibiderik bat ere ez dagoela mugatzailea adjektiboa duena, normala den bezala. Honenbestez, itxura guztien arabera, *ofizialkide(tasun)* eta antzekoak bide berri bat urratzen ari dira.

¹⁵³ Ez bide da halabehar hutsa Mitxelenak (FHV: 122, 309) hemen ikustea *-eki(n)* postposizio-atzizki sozietiboaren etorkia: dena delako gertaera gutxienez biri dagokie. Ez gara ari, bistakoa da, mendebaldeko euskalkietan instrumentalaren baliokidetzat erabiltzen denaz (*arkatzarekin idatzi*, etab.).

berean adi daitezke. Eta azken adibide horrek ematen digu bide *kide*-ren auzi-mauzietan gehixeago sartzeko. Ikus dezagun.

Elkartu osoaren kategoria izan ohi da maiz auziaren muina. Alegia, hainbatetan duda egin daiteke *kide* osagaiaz eratu elkartua izena edo adjektiboa den, egitura predikatiboetako osagaia izaki. Gure adibideetako batzuk dira horren lekuko garbiak:

“horiek ez ziren “*jelkideak*” “*jeltzaleak*” baino” (HE27,381).
 “Beamesa ere erdara baita eta euskararen *mugaide*” (HE27,346).

Alegia, horko *jelkide*, *mugaide* (edo *garaikide*, *arte garaikide* modukoak), besteak beste, izenen eta adjektiboen muga labainean ikusten ditugu; seguruenik —honela esaterik bada— batzuk “izenago” (*jelkide*) eta besteak “adjektiboago”. Esan dezagun, guztiarekin ere, tradizioetik datozkigun mugako adibideon erreferentea biziduna izan ohi dela.

Baina bestetan adjektiboak dira garbi eta hiztegiek halakotzat dauzkate. Eta adjektiboak ez ezik, izen bizigabeen modifikatzaileak dira. Esate baterako, gure lanean aipatu adibideak besterik ez ekartzearen (H-E/4, 11.2.5: 93 / 79), terminologia batzuetan sortu diren *ardazkide*, *baliokide*, *hoskide*... asko eta askotan izen baten modifikatzaileak dira, garbi: *kable ardzakidea*, *multzo baliokideak*, *hitz-amaiera hoskideak*¹⁵⁴...

Egia da *kide* beregaina ez dela izan eta egun ere ez dela bakarrik subjektu bizidunen predikatua, OEHn bertan badaude izen bizigabeak subjektu dituzten *kide*-ak (*oinetako*, *zuhaitz*, *hots*, *hizkuntza*...) ¹⁵⁵. Baina hortxe bertan nekez dugu gisa honetako elkaturik: **oinetakokide*¹⁵⁶, **hizkuntzakide*.

Hortaz, itxura guztien arabera, erreferente bizigabea duten elkarteak aurkitzeko beste era bateko adibideetara jo behar dugu, esan bezala, kategoriaren aldetik dudako izan daitezkeen aspaldi samarreko adibideak ere (*mugakide*, *garaikide*...) izen bizidunen modifikatzaileak baitira.

Hoskide, *baliokide*... adibide berriagoak batez ere izen bizigabeen modifikatzaileak dira¹⁵⁷, esan dugun moduan. Orain ere *kide*-ren ezkerreko izenak ezartzen du subjektuak *kide* egiten dituen predikazioaren funtsa, baina, *mugakide*, *garaikide*... ez bezala, parafrasi atribuziozkoa (‘hotsak *kideak* dira’) eta iragankorra onartzen dute (‘X eta Y *hoskideak* dira’ □ ‘X-ek eta Y-k hotsak *kideak* dituzte’); horren isla da hiztegiek definizioetan darabiltzaten: ‘X berak edo berdinak dituen’.

Aldeak alde, simetrikotzat jotzeko beharrezko ezaugarriak betetzen dituztenez gero, adjektibo hauek ere *kide* predikatu simetrikoaz eratutzat jo daitezke.

¹⁵⁴ *Lagun*, berriz, ez bide dugu mota honetan erabili: **baliolagun*, **zentrolagun*...

¹⁵⁵ Errepara, hala ere, hauek ez direla predikazio-izaerako izenak.

¹⁵⁶ Hau berezi samarra izan daiteke ‘pare’ baten, ‘biko’ baten osagarri izatea adierazten dugulako *kide* mugakizunaren bidez —‘osagarritasun’ harreman semantikoa— eta horrek nolabaiteko murriztapenak ezar bide ditzakeelako. Ildo horretatik, ez dugu **idikide* (*uztarkide* bai, ordea), **galtzerdikide*... bezalakorik eratu. *Ezkontide* bai, baina oso ohikoa ez den [A *kide*] osaerakoa da, testuan jaso dugun bezala. Horregatik da berezia gure corpuseko *bizikide*-ren parekotzat har daitekeen egun entzuten den *bikotekide*. Polikiago aztertzea litzateke hitzak elkartu ahal izateko murriztapenen gaia.

¹⁵⁷ Aipagarria da adjektibo hauetako asko erdal *con-1* (Grácia et al. 2000: 287) aurrizkiak eratorritako adjektiboak (eta izenak) ordaintzeko sortuak izana.

Argitzeko beste kontu bat da ea arestiko predikazio simetrikoak *kide* guztientzat balio ote duen edo *kide* bat baino gehiago bereizi behar diren.

“ordezkariak ez dira izango biltzar honetako *batzarkideak*” (HE37,117).

“Entzute aundikoak dira Euskalerrri'ko tripazai-elkarteak. *Elkarte*-kideak beren eskuz jakiak gertutzen dituzten jatetxe oriek” (EJ64,45).

Adibideok ikusita, badirudi *batzar*, *elkarte*... eta horien antzeko mugatzaileak ditugunean, hau da, giza talde edo erakunderen baten izena (izen bizigabea) mugatzailea denean, *kide*-z osatu elkartuak beste modu batean ere uler daitezkeela, nahitaez simetriko izan gabe; hots, ezkerreko osagaiak adierazten duen multzoko gizabanakoa. Hiztegiek beste adiera batean zehazten dute *kide* honen esanahia.

Halakoetan ez bide dago “pluraltasun” beharrik; esan nahi da *kide* bakarreko elkarteak era ditzakegula, beste gizakirik aipatu gabe.

Alegia, ezaugarri horiek dituzten elkartuek bi eratako aditzeko modu izan ditzakete: simetrikoa bata eta hala ez dena bestea:

“Mikel eta Klara batzarkideak dira” (simetrikoa)

“Batzarrera Klara beste inor ez da joan; Klara izan da, hortaz, batzarkide bakarra” (simetrikoa ez dena).

Osagaien arteko erlazio semantikoak. Bereizi ditugun bi *kide*-ak puntu honetan ere ezinbestean bereiz aztertu behar ditugu.

Kide simetrikoa dugunean, mugatzaileak adieraz dezake:

- Subjektuek batean duten ezaugarria, atribuziozko parafrasia onartzen dutenak; alegia, mugatzailea [+gizakia] dutenak (*haurride*...), eta adjektiboak (*baliokide*...).
- Mugakizuna “kokatzea”, lekuan, bai fisikoan, bai hala ez denean: *lankide* “lanean *kide*”, *mugakide*, *gogaide*, *irizkide*..., edo denboran: *adinkide*, *garaikide*...
- Lehen aipatu ditugun *solaskide*, *bizikide*, *lehiakide* modukoetan —hau da, batez ere mugatzailea izen edo aditzat har daitekeenean edo izen erabatekoa izanik ere izenak berez ‘gertaera’, ‘jarduna’, ‘ariketa’... adierazten duenetakoa bada— horixe da ezkerreko osagaiak adierazten duena: zein gertaera, jardun, ariketa edo antzekoetan diren *kideak*.

Bi ezaugarri emango lukete *ardazkide*, *hoskide* eta abarrek erakusten duten *kide*-ren jokabide berrian argia. Batetik, *kide*-z osatutako adjektiboek gehienetan subjektu bizigabeen predikatuak eratzen dituzte. Bestetik, osagaien arteko harreman semantiko nagusia ez da mugatzaile bizigabeekin gertatu ohi den ‘kokatzea’.

Kide simetrikoa ez dena dugunean, berriz, bi osagaien artean ‘osoa-zatia’ bide da harremana, gisa honetara ulertuta: *elkartekide* (*elkarte*- ‘osoa’ + *kide*-‘zattia’), *batzarkide* (*batzar*- ‘osoa’ + *kide*-‘zattia’)...

II.7.2.9. (K)UME

Mugatzaileak izenak dira, oro har; izenei loturik dugu ia beti (*k*)ume

Izen bizidunak: *abere, aingeru, alargun, andra, ahuntz, apaiz, ardi, asto, azeri, azkonar, behargin, behi, demonio, errege, erregina, gizon, handiki, idazle, katu, listo* (adjektiboa, izen bihurtua), *markes, or, otso, puta, saskigile, suge, tigre, txori, urde, uso, zerri, ziraun, zozo...*

Izen bizigabeak: *baso, baserri, euskara, eskola, kale, nekal...*

Ihartutzat hartuko genituzkeen elkarteak: *arkume, emakume, gizakume...*

- “*abe*kume bat egiteko balitz ere, baina *gizakume* bat!” (HE39,96).
 “Anai zarragoak guda mutil zituztelako, *alargun* umeak...” (HE23,109).
 “nungo Gaisoteguijetan egon dira *andracume* azur imintzalla” (HE20,52).
 “nahiz *apezkumeek*, bidezko denez, beren deformazio berbera dutenengan deformaziorik ez somatu” (EJ51,85).
 “mutil batec ostu omen zuan *anzume* bat, confesoreac galdetu cion, *arcumeric* ostu zuan?” (HE07,357).
 “indioilar harro hura eta batez ere *azkonarkume* bizkor hura” (HE39,89).
 “Ezin dezakegu jasan *basakume* bat gutaz burla dadin” (HE39,28).
 “Jaiotzez *behargin*-ume ditun geientsuenak, erdi mixerian bizituak, eta alaz guztiz aundi-zaleak, beti dirudunen alde” (EJ03,70).
 “Chaalaa esaten jaco edozein *beicumeri*” (HE20,109).
 “Gure errian ez ei-zan aren moduko mutil *demoniñokumerik* ikusi” (HE31,16).
 “Orain, *emakumeak* *gizakumeari* begiratzten dio. *Emakumea*, ezkerreko aldetik dago, *gizakumea* eskuitik” (HE57,101).
 “Zer den ba, neska: edo *erregekumeren* bat al den?” (EJ62,101).
 “Kontu ikutu *erreginkume* hauei!” (HE57,146).
 “Irakasle arrek, beste *eskol*-umeentzat baño, neretzat bere eskuak arinagoak izan zituan” (HE50,38).
 “Ez leuke egon bear *euskal*-umerik euskerazko izen bat barik” (HE31,48).
 “Ta orra, ordun, ez soilki idazle bat galdua, baizik aren ikasbide ona ere, *idazlekumerik* sortzeko bideak langatu” (HE17,65).
 “Bi *kale*-ume azaldu ituan, ta bat bozeoan ikasten ibillia zala ta etzala” (EJ62,68).
 “*kalekumeontzat* "astegun buruzuri" geldituak” (HE57,118).
 “*katakuma* azitxoakaz agertzen zan” (HE31,23).
 “*katukuma* batek bezela salto egiten zuan” (HE22,28).
 “horrelakorik ez zian *listokume* horrek espero” (HE39,87).
 “nundik ibilliko ote gera, ba, *markeskume* onek aizea ar dezan” (HE57,149).
 “Hartu zituen bi xakur gazte, bi *orkume* ama batenak” (HEAX,95).
 “Esaion hire *putakume* horri bihar goizean Aiuntamentura aurkez ez badadi, arratsaldean goardiazibilek arrastatuko dutela” (HE39,27).
 “ezartzen dira: urdaiazpikoa, ollandak eta *usakumeak*, kapoiak eta indiolloak, eta abar” (EJ64,27).

Mugakizunaren aldaerak: herskari gabea (*ume*) bere eskuko maizago erabiltzen da herskariduna (*kume*) baino eta alderantziz: *kume* da elkaturik doanean maizenik darabilgun moldea, kontrako adibideren bat edo beste egonagatik (goiko *kalekume* / *kale-ume*, esate baterako).

Mugatzaileen gramatika-kategoria: (*k*)*ume*-ren esanahiak hala eskatuta, espero zen bezala, gehienak izen bizidunak dira (asko animaliak), izen bizigabe batzuk ere badauden arren. Dagoen adjektibo bakarra (*listo*) izen bihurtua da. Guztiak konkretuak dira.

Adiera. Esana dugun moduan, *kume* aldaera batik bat animaliekin darabilgu egun. Mugatzailea animalia denean, oro har, horren ondore hazi gabea izendatzen da, mugatzaileak adierazten duen animalia-motatik sortua. Gizakia denean, berriz, lehengo adieraz gain (adibidez, goiko *alargun ume*, *behargin ume* edo *saskigilekume*), askotan mugatzaileak adierazten duena izatera iritsiko dena adierazten da.

Alde honetatik, *gai*-ren adieretako batekin bat dator: *apaizkume* / *apaizgai*, *idazlekume* / *idazlegai*... Hauek ez baikenituzke “apaizaren (k)umea” edo “idazlearen (k)umea” moduan hartuko. Halaz guztiz, bada edo egon daiteke alderik pare horien artean: *gai* dutenek nekez

onartuko dute berez adiera “markaturik”, *kume* dutenek, berriz, bai. Nolanahi dela ere, *kume*-k hemen adinari dagokion ñabardura (haurra, umea izatea, alegia) galtzen du.

Baina gizakiez aritzeko *kume*-z baliatzen garen beste hainbatetan ere —adibideen arabera, ez dirudi *ume* aldaerarekin gauza bera egiten dugunik— ez dugu ez adina ez izangaia adierazi nahi, irain- edo erdeinua baizik.

Batzuetan berez du mugatzaileak kutsu hori (*demonio*kume, *handiki*kume, *listo*kume, *puta*kume, *urda*kume...), bestetan, ordea, berez izan gabe, hitz elkartu osoak hartzen du: *errege*kume, *erregin*kume, *markes*kume..., testuinguruaren arabera.

Hortaz, itxura guztien arabera *kume* gizakiez aritzeko markatuagoa da *ume* baino. Alegia, “umetasun” hutsa adierazteko aiseago jotzen dugu *ume* erabiltzera *kume* erabiltzera baino.

Bada adibide bat, nolanahi dela ere, besteak ez bezalakoa dena:

“Bere bigarren emazteagandik izan zuen Prantziskok Joan Batista, bosgarren eta *uzker*-ume” (EJ00,177).

Esanahia ‘azkena’ du; ez da ‘uzkerraren umea’, baizik “uzkerra bezalako umea” edo halako zerbait. Metafora da.

Osagaien arteko erlazio semantikoak. Mugatzaileak bizidunak direnean, batzuek ‘jabegoa’ (I.5.2) edo ‘iturburua’ (I.5.1) adierazten dute: *alargun*kume, *azeri*kume...

*Idazle*kume-k bezala, “izateko bidean” adiera dutenek, berriz, ‘helburua’ (I.5.10) erlazioan kokatzekoak bide dira, kide dituzten *gai* mugakizuna dutenak bezala.

Mugatzailea bizigabea denean, oro har, “non sortua den, non bizi den, non aritzen den... delako umea” adierazten du. Erlazioa, hortaz, ‘iturburua’ edo ‘lekua’ (I.5.9) izan ohi da.

II.7.2.10. LAGUN

Izen kategoriako mugatzaileak dira *lagun*-en ezkerrean ageri diren mugatzaileak
Bizigabeak: *akademia*, *auzo*¹⁵⁸, *baso*, *behar*, *bertso*, *bide*, *biko*, *bizi*, *dantza*, *ehiza*, *eskola*, *gerra*, *guardia*, *kontrabando*, *mahai*, *ohe*, *ontzi*, *pasio*, *txalupa*, *zorigaitz*...

Bizidunak: *bertsolari*, *dantzari*, *espos*, *gazte*, *gudari*, *hargin*, *heredero*, *hurko*, *mutil*, *neska*, *neskatila*...

Bereziak: *Jesu*, *Josu*...

“*auzo*-lagun onak izatea” (HE33,5).

“*baso*-lagunek nekez berorazi dute” (HE18,36).

“*Batzorde*-lagunenartetik aruntz-onezkan” (HE17,24).

“Baita bere esan daigun mallua ebala bere *bea*lagun” (EJ77,62).

“bere *Chirrita*ren *testamentua* liburuxkan, bere lendariziko *bertso*-lagunak zeintzuk izan ziran” (EJ79,67).

“Beren hastapeneko *bertsolari* lagunak Basarri eta Uztapide zituzten. Lagun oso onak” (EJ04,88).

“Santuak gaireratzen du *bide*-lagun bezala neskame-esklaba bat zeramatela” (EC07,58).

“*biko*-laguna nor dizun entzun du ta, an dago / Baztan-pertz ua baiño pozez gairiezago” (HE18,60).

“Donostiari emandako foru bera eman zien Oartzuko *bizi*-lagunei ere” (HE33,31).

“bederatzigarrean debecatzen du arguiro lagun urcoaren *vic*laguna cuticiatzea” (HE07,133).

“*Dantza*-lagun ziraden autu zorionez” (HE18,15).

“*dantzari*-laguna du oin-abe zutia” (HE18,126).

“Lastur-ko *ehize*-lagunen artean ezagutu berri dugu Altzolako jauna” (EJ48,22).

¹⁵⁸ Bizigabeen artean kokatu dugu gure testuan hala hartua dirudielako. *Auzo* biziduna ere badugu.

“*Eskola-lagunak* giñan aurtzaroan, eta *mutil-lagunak* gero gaztetako urteetan” (HE31,14).
 “urrun utzirik aita-amak, haurrideak, *gazte* lagun guziak, eta ezin konpreni hemengo mintzamoldia” (EJ68,20).
 “Nere erriko *guardi-laguna*, Rafael Barkaiztegi, gerrietako minez jarrita” (EJ60,61).
 “Etxeberria, esandako mendigañetan gelditu zan bere *gudari* lagunekin” (EJ49,150).
 “Baserri batean jarri zan apopillo, beste bere *argin* lagun batzuekin” (EJ79,15).
 “Christorén echéco húme, anáia, ta miémpro, Sanduen aide, ta *heredéro-lágun*, gueureoc nor bagára” (EJ55,215).
 “*urko-lagunaren* emazte irritsetan moral-esiak apurtu-miñez dijoan amodiozko ujolaren indarra eta bere arriskuak adierazten dizkigu” (HE28,71).
 “*Yosulagundarren* Arauetan eta Idazkietan ez du giza-irakaspen aundiagorik” (HE24,9).
 “Ba al zuten *mutil* lagun (asistente)ik? Ez; geyenetan emaztea edo alaba berekin zuten ta familian bizi ziran” (HE23,119).
 “*Nexka* lagunen abotsak eta istillua” (HE23,149).
 “*Neska-lagunak* izan ziran nere arreba gaztea ta Begoña” (HE31,16).
 “Eta bere oelagun, Roma ceritzana gandic, izan cituen Tabee, eta Gaham...” (HE12,20).
 “Besterik ez ba'zan ere, beren buruak beintzat bizirik atera nai, ba, *ontzi-lagun* gizajoak” (EL70,143).
 “*Pazio-lagun*, esaten dizut. Gogoz'ago esango nizuken: nekal-kide” (EL70,116).

Izen horiek nolakoak diren xehekiago aztertzean, ikusi dugu izen bizidunak eta bizigabeak direla *lagun* mugakizunarekin izen-elkartea osatzen dutenak. Askoz ugariagoak dira konkretuak abstraktuak baino. Bi izen berezi ere baditugu; forma beraren bi aldaera: *Jesu*, *Josu*.

Adiera dela eta, *kide-z* aritzean bereizi ditugun izen-motak ditugu, oro har, berriz hemen.

Mugatzaileak bizidunak direnean adiera ohikoenak dira: ‘ofizioduna, zerbaiten egilea’ (*bertsolari*, *dantzari*, *gudari*, *hargin*...); ‘egoera’ (*espos*, *heredero*); ‘sexua’, batzuetan hori besterik ez (*mutil lagun*, *nexka lagun* (HE23,149)). Azkenok, apika, hobeto leudeke sailkatuta “Atribuzio” elkarteetan, “A den B” motan (H-E/3 IX.1.1., 99 / 79), hemen baino.

Baina bestetan adinarekin, garaiarekin lotuta darabilgu *lagun*: nolabait *gazte* izen bihurtutakotzat joko genukeenaren ildotik (*mutil*, *neska*, *neskatilla*): “gaztetako, mutil, neska garaiko laguna”¹⁵⁹... Honela, esate baterako, *gazte lagun* eta *gazte jende* aurrez aurre jartzen baditugu, ikusiko dugu “garaia, adina” dela adierazi nahi dena eta ez “lagun gaztea”: *gazte jendea* nahitaez “jende gaztea” da; *gazte laguna*, berriz, adinean aurrera egina bada ere, “gaztetako, gazte garaiko laguna” da, jende zaharrak *eskola lagunak* izan ditzakeen bezala.

Bada, halaz ere, beste *mutil lagun* bat, aipatu berriak ez bezalakoa: testuinguru horretan, *soldadu* (ofiziala ez dena edo) *lagun* da adierazi nahi dena. *Lagun*, hemen, ‘laguntzaile’-ren parekoa da. Alegia, lehen ikusiriko *mutil-en* (*reketu mutil*...) pare-parekoa.

Nolanahi dela ere, sail honetan sor daitezke, beharbada, nahasterik handienak, mugatzailea biziduna izanik, *lagun* aurrekoaren atribututzat har daiteke eta. Esate baterako, gure adibideko *bertsolari lagun* hartzen badugu,

“Beren hastapeneko *bertsolari* lagunak Basarri eta Uztapide zituzten. Lagun oso onak” (EJ04,88).

duda egin daiteke “bertsolari-lanetan lagun” (beste *bertso-lagun-en* kidea) hartu behar den edo “laguna den bertsolaria” ote den (honenbestez, atribuziozkoa).

Mugatzailea bizigabea denean, delako mugatzaileak honako adierak ditu nagusi: ‘gertaera’, ‘ariketa’, ‘jarduna’... (*behar*, *bertso*, *bizi*, *dantza*, *ehiza*, *gerra*, *guardia*, *kontrabando*...), giza

¹⁵⁹ Corpusean ez dugu ikusi *neska* edo *mutil-lagun-ik* orain entzuten den beste adiera hau dutela: “andre edo emaztegaia, senargaia”.

taldea edo zerbaitetan aritzen den erakundea (*akademia, batzordea...*); ‘tokia’ (*auzo, mahai...*). Tokia izanik ere, batzuetan jarduna edo ariketa egiten den tokitzat hartzen da: *baso, bide, ontzi, txalupa...*, edo, berriz ere tokia izanik, non baino areago, noiz adierazi nahi da; sasoaia, alegia: *eskola*. Sentimenduak adierazteko izenak ere badaude: *pasio, zorigaitz...*

Berezia da *biko, lagun*-ek har dezakeen beste adiera bat islatzen baitu, pareak osatzearekin (“zapataren laguna”...) zerikusia duena. Hitz elkartua hemen biziduna da, Garazi izeneko emakumeak entzun du nor izango duen laguna:

“*biko*-laguna nor dizun entzun du ta, an dago / Baztan-pertz ua baiño pozez gaiñezago” (HE18,60).

Mugatzaileak adierazten duen horretan (beste norbaitekin) aritzen den banakoa edo adierazten du askotan hitz elkartu osoak.

Hortaz, *lagun*-en esanahia eta jokamoldea *kide*-renaren aski gertukoa da. Urrutirago gabe, hortxe ditugu hainbat pare horren erakusgarri: *bizilagun*-en adiera bat¹⁶⁰ eta lehengo *bizikide*-a, ‘esposkidea’, alegia, edo, *auzo-lagun / auzokide, batzorde-lagun / batzordekide...*

Baina, bada alderik, gure adibideen azterketaren arabera bederen: *lagun*-ez osatutako hitz elkartu osoa, mugatzailea biziduna nahiz bizigabea izan, bizidunez —areago, gizakiez— aritzeko darabilgu (adibidetegiko (*mailu*) *beharlagun*-a metafora baita). Eta honek bereizten du (*k*)*ide*-z osatutakoetatik: haiek ere, oro har, gizakiak izendatzeko darabiltzagun arren, bizigabeak mintzagai zituzten adibideak ere atera zaizkigu.

Beste xehetasun bat dugu *lagun* osagaiaz ez ditugula eratu *kide* osagaiaz egin ditugun *baliokide* bezalako adjektiboak.

II.7.2.11. ORDE

Izen kategoriako mugatzaileen ondoan aurkituko dugu *orde*, direla izen bizidunak edo bizigabeak, baina betiere izen konkretuak.

Izen bizidunak: *aita, errege, jainko, jaun, seme...*

Izen bizigabeak: *begi, buru, esku, etxe, isats, oin...*

“haren *aita*-ordetzat hautatua” (HE05,106).

“arrazoi eta iritzi zucen baten *beguiorde* edo *cataleju* on batez dembora ayetara alderatu” (HE40,33).

“Euskaltzaindiko *buruorde* den Haritzelharrek hain zuzen, bestelako aztarna argitsu bat aurkitu baitigu berriki” (EJ51,98).

“Gero, gizon bentzutuak —berrogeitamar bat— erregeren galeretarako igorri zizkion *Erregeordeari*” (HE33,77).

“bere eskuaz ezin baliaturik, mutiko bat zuen *esku-ordeko*” (HE33,63).

“Escallera malleetati jasteco oratu eguijozu alboco aga *escu* ordeco oni” (HE20,118).

“*Etxe-orde* dun baztar artara / laister datorke atzera” (HE18,88).

“*Etxea* zer samarra izanagatik, bazituan *etxe-ordeko* ta estalpe onak” (HE22,73).

“biderdiko *jainkorde* eta sasi-absolutu guziak sustraitik behar ditugu atera” (EJ94,17).

“Gosaldu ta apaindurik amarr da errdietan euren *Jaun-ordeagaz* egozan berrbetan” (EJ70,142-143).

“Bainan *seme-ordea* ez da egiazko semea, legez baizik” (EJ71,32).

Adibideek erakusten duten bezala, batzuetan *ordeko* izenaz ere baliatzen gara.

Mugakizunaren adieraz den bezanbatean, lehenik eta behin gogoan eduki behar da *orde*-k berak adiera bat baino gehiago dituela.

¹⁶⁰ Bestea *auzo* edo *auzo-lagun* hitzen bera da.

- Maizenik duguna da “mugatzaileak adierazten duen nor edo zer horren lekuan, beste norbait edo zerbait, baina aurrekoa erabat izan gabe” adierazten duena. Ez dago alderik mugatzailea biziduna nahiz bizigabea izan.
- Bestetan, berriz, batez ere kargua adierazten duten izenekin hitza eratzen duenean, burua, lehendakaria, zuzendaria... denaren bigarrena-edo adierazten du: horrelakoa da horko *buruorde*¹⁶¹, esate baterako.
- Hirugarren adiera bat ere bereiz daiteke; *sasi*-ren parekotzat har daiteke: adibideetako *jainkorde*...

Adierak adiera, ikus daiteke, oro har, mugatzailea biziduna bada, hitz elkartu osoak ere halaxe duela erreferentea eta bizigabea bada, bizigabea, bestelako arrazoirik ez bada behintzat. Izan ere, badira hitz elkartuak mugatzailea bizigabea izanik ere azken emaitza biziduna dutenak, edo, hobeto esan, bi ulertzeko era dituztenak. Adibideetako *esku orde(ko)* dugu horietako bat. Batean “norbaiten eskuaren ordekoa, lanerako laguntzailea” du adiera (*amanuense* dator erdal testuan). Baina metonimia-edo tartean dela esan daiteke eskuak gizabanako osoa ordezkatzeko duela.

Jasoa daukagun *esku orde(ko)*-ren beste adibideak, berriz, erreferente bizigabea du (*pasamano de una escalera* itzultzen du autoreak). Nolanahi dela ere, hemen ere metafora da tarteko, ez baita “eskuaren orde” adierazten dena, “zerbait egiteko lagungarria” edo antzeko zerbait baizik.

Biziduna / bizigabea aldaketarik gabe ere, bada beste hitz bat bi adiera dituen: *etxe orde* da. Orixeren adibidean (HE18) hitzez hitz aterako genukeen adiera du: *casa que hace veces de suya* dator erdal aldaeran. Besteak, berriz, berezko beste esanahi bat duela dirudi, “etxe izatera iristen ez baina aterpea, babeslekua dena” (*cobertizo* itzultzen dute gaztelaniara).

Baina, berriz esan, ohikoena da mugatzailearen ezaugarriaren arabera izatea elkartu osoarena. Eta honek, jakina, oinarrizko galdera sorrarazten du, berriz ere: Mendekotasunezko izen elkartutzat badauzkagu *orde*-z osatuak eta mendekotasunezko elkartuen ezaugarria bada mugakizunak —eskuineko osagaiak— elkartu osoari bere ezaugarri guztiak iragaztea, nola uler daiteke hemen esatea mugatzailearen ezaugarriak direla elkartuak hartzen dituenak?

Beharbada, pentsa daiteke *orde*-k ere, lehen *kide*-z esan dugun bezala, berez erreferente bizidunak zein bizigabeak izan ditzakeenez gero —hiztegiek jasotzen dituzten erabilera zaharrak lekuko—, elkartuak beste osagaiaren ezaugarri hau hartzen duela.

II.7.2.12. (Z)ARO

Honako mugatzaileak aurkitu ditugu gure corpuseko adibideetan *aro* edo *zaro* osagaiaren ezkerrean:

Izen bizigabeak: *bake, barau, gaztaina, harri, hazi, ikasketa, lo, nekazaritza*...

Izen bizidunak: *haur, gizon, kristau, nobizio, ume*...

Izen bereziak: *Cervantes, Noel, Pizkunde*.

Adjektiboak: *gazte, heldu, zahar*...

Zenbatzaileak: *berrogei*

“Baliman, *bake*-aroen aipatzen zuten bere Misionera” (HE58,69).

¹⁶¹ Lan hori 1978koa baita.

- “asterik andiena, Aste Santua, ta beragaz batean *baaru*-zaroak, eliz-jai samurrak” (EJ59,44).
 “*berrogeizaro* hark... utzi digun ondare ikaragarria” (HE27,375).
 “*Gaztainarora*, ikazkintzara, irauli dute jarduna” (HE18,80).
 “Bestalde, sendagilleak esana, aita-amak badakite bein *gizarora* ezker, ezin bestez, ondoezak berak artaratu ta, il-bearra dala” (EJ03,34).
 “XX. mendean bizi gera, ez *Harri* Haroan edo Tasmania urrun batetan” (EJ51,15).
 “bai *haurzaroa*, bai *gaztaroa*, izigarri dohakabe iragan zituen” (HE43,5).
 “Ereiten dogun lina-acija lur ondo guijau ta *azaro* onecuan” (HE20,138).
 “iguin zitun bere *elduaro* ta *zahartzaroan* beñepein” (HE28,87).
 “eta txori politen abesti leunenak zeugana eldu daiten *luaro* gurija” (EJ63,46).
 “Olentzaro, metatesis baten bidez *Noel*-tzaro-tik omen dator” (EB87,24).

Mugatzaileen gramatika-kategoria: Izen arruntak dira gehienak, bizigabeak eta bizidunak, konkretuak eta abstraktuak bat edo beste. Izen bereziak ere badaude eta zenbatzaile bat ere bai. Guztiarekin ere, corpusak erakusten duenaren arabera, ez du ematen oso osaera emankorra denik.

Adjektiboen artean sailkatu ditugunak direla eta, galde daiteke zenbateraino eusten dioten adjektibo izateari edo izen bilakatuak ote diren elkartu aurretik. Pentsa daiteke bestela ere aski kide duen *aldi*-k egiten duen bezala, (*z*)*aro*-k ere adjektiboak aukeratzen bide dituela elkartuak eratzeko, hark baino gutxiagotan egiten badu ere. Nolanahi dela ere, ez dezagun atzen berriz ere, itxura guztien arabera, egoerako predikatuak izatea dela murriztapena.

Adiera. *Aro*-k ‘denbora’, ‘sasoia’, ‘garaia’, ‘eguraldia’... adierak ditu, oro har, baina betiere iraupen kutsua duela. Azken ñabardura semantiko honek bereizten du batez ere kide duen *aldi*-tik¹⁶²: alegia, ez dugu hemen aurkituko ‘uneko’ adierarik.

Badirudi euskalkien hizkuntza-aztura edo joerak zerikusia duela *aro*-ren erabileran. Alegia Ipar-ekialdeko euskalkiek gainerakoek baino maizago erabiltzen dutela *aro* hitz elkartuko osagaia izan gabe. Erabilera honetan ez dugu *zaro* aldaerarik aurkituko.

Osagaien arteko harreman semantikoak. ‘edukia’ harremana gauzatzen bide da osagaien artean; ‘zer-noiz’ (I.5.4.3), alegia, “saso horretan zertu”.

II.7.3. Mugatzaileen gramatika-kategoria

Liburu honen bizkarrezurrak hala eskatuta izena + izena osaerako elkartuak ditugunez aztergai, espero izatekoa den bezala, atal honetan ere batez ere izenak dira mugatzaileak, beste kategoria bateko mugatzaileak ere aldi behin jaso ditugun arren, adjektiboak, esate baterako. Guztiarekin ere, ez dezagun ahantz kasurik garbiena aditzena dela: *ibilaldi*, *argibide*, *abiaburu*, *irakurgai*, *ezkontide*, *bizilagun* edo *aterrune* bezalakoena, alegia. Horiek guztiak H-E/3 lanean jasoak daude, *Jarleku* motan, hain zuzen ere (H-E/3, XI).

Beste kontu bat da ea hemengo mugakizun guztiek aukera berak ote dituzten izenaz gain, beste kategoriaren bateko osagaia ezkerretara izanik hitz elkartua eratzeko. Eta honetan badirudi mugakizunetik mugakizunera aldeak daudela.

Esate baterako, mugakizun hauetako batzuk aski maiz erabiltzen ditugu arestian aipatu dugun *Jarleku* motako izen elkartuak eratzeko: *aldi*, *bide*, *gai*, frankotan; *buru*, (*g*)*une*, (*k*)*ide*, *lagun* gutxiagotan; *gizon*, *jende*, (*k*)*ume*, *mutil*, *orde*..., berriz, inoiz ez.

¹⁶² Besterik ere bada, aipatu berri dugunarekin zerikusia duena: *aldi*-k aditzak onartzen ditu bere ezkerretara elkartuak eratzeko eta *aro*-k, ez.

Bestetik, berriz, eta betiere gure adibideetan oin hartuz, badirudi hemengo mugakizunetako batzuek ez dutela adjektiborik onartzen mugatzailearen tokian: *gai*, *gizon*, *mutil*, *(k)ide*, *(k)ume*, *orde*... horietakoak ditugu. Beste batzuek, berriz, ez bide dute halako murriztapenik: *bide*, *buru* adibidez batzuetan —gutxitan— ikusten dugu gisa horretako osaeretan: *(g)une*, *jende*, *(z)aro* askotxotan, eta batez ere, bestela ere kategoriak aukeratze horretan gainerakoek baino dezente malguago jokatzen duen *aldi*.

Eta ugariena den izenen multzora jotzen badugu, ikusiko dugu honetan ere ez dagoela esaterik edozein eratako izena atal honetako edozein mugakizunekin elkar daitekeela. Honela bada, bi muturrak aipatzearen, ikusi dugu *gizon* eta *(g)une* mugakizunak mugatzaile bizigabeak besterik ez zituztela onartzen; *jende* eta *(k)ume*, berriz, maizago elkartzen dira bizidunekin bizigabeekin baino. Bizigabeekin lotzeko joera nabarmena dute *aldi*-k, *bide*-k, *(k)ide*-k. Baina, beste batzuek ez bide dute murriztapen esturik; antzera onartzen baitituzte mugatzaile bizidunak eta bizigabeak. *Buru*, *gai*, *mutil*, *lagun*, *orde* dira horietakoak.

II.7.4. Adiera kontuak

Sarreran genioen bezala, hemengo mugakizunon ezaugarrietako bat da, aske erabil badaitezke ere, asko eta askotan lotuta, izen elkartu bat eratzen darabiltzagula. Hauetako batzuek (*(k)ide*, *(k)ume*, *(z)aro*...) hartzen duten forma bera ere aldatzen dute lotuta edo aske erabilia, baina aldizka euskalkien joerek badute zerikusia formaren aukeran, jaso dugun moduan.

Era berean esana dago mugakizunetako batzuk aiseago erabiltzen ditugula deusi atxiki gabe beste batzuk baino. Baina honetan ere euskalkien arteko berezitasunak egon daitezke tartean.

Nolanahi ere, mugakizunok zerbait baldin badute aipatzekoa esanahiaren alderdia da. Horrela, ikusi dugu mugakizun hauetako batzuek, gehienak egia esan, polisemikoak direla; alegia, esanahi bat baino gehiago dutela eta adiera horietako batzuk konkretutik abstrakturako bidea ispilatzen dutela eta horrek ondorioa duela hitz elkartua aditzeko unean.

Bestetik aipatu ere aipatu dugu izen hauetako batzuek aski esanahi lausoa bide dutela; beste hitzez esanda, beste osagai baten beharra dutela erreferentziaz betetzeko. Azken arrazoiok batez ere argituko lukete zer dela eta erabiltzen ditugun horren maiz elkarketan.

Eta azken puntu horrek beste zerbaitetara garamatza.

Bukaeran -dun, -gin/-gile, -zain/-zale, -bide, -aldi, -ola, -tegi... duten eraikuntzak hitz elkartuak dira, ala eratorriak? (H-E/1: 27-30 / 22-25).

Batzordeak 1987an egindako galdera horri erantzuna emateko moduan bide gara: berez erabil daitezkeenak, beregainak direnak ez dira atzizkiak; alegia, atal honetan ikusi ditugun *aldi* eta *bide* izen kategoriako hiztegi-sarrera erabatekoak direla esan daiteke —ezaugarri bereziak dituzten izenak—, eta eratzen dituzten eraikuntzak elkartutzat jotzekoak dira.

II.7.5. Emankortasuna

Aldeak daude aztertu ditugun guztien artean: euskara estandarrean *aldi*, *bide*, *gai*, *gune* eta *kide* dira seguruenik baliatuenak. Jaso ditugun adibideez gain, gure corpusetik kanpoko beste

makina bat (terminoak asko) dira horren lekuko: *errotazio-aldi*, *kitapen-aldi*, *gasbide*, *garraio-bide*, *ureztar-bide*, *eragozpen-bide*, *datu-bide*, *itomen-gune*, *anbulantzia-gune*, *merkataritza-gune*, *aldekide*, *ardazkide*, *auzokide* (angeluez ere aritzeko), *egilekide*, *demandatukide*, *elkargokide*, *klaustrokide*...

II.7.6. Idazkera

H-E/4 lanaren arabera, mota honetakoak bat eginik idatzi behar dira, salbuespenak salbuespen. Lehen osagaia luzea edo hitz-juntura bihurria duten elkarte berrietan salbuespenak egin daitezke: *kapitalismo-aldi*, *erredakzio-buru*, *administrazio-gune*, *lehendakari-gai*... (H-E/4: 96-97 / 82-83)

II.8. HITZAURRE MODUKOAK: AITZIN, ALBO, ALDE, ATZE, AURRE, AZPI, BARNE/BARREN/BARRU, BAZTER, BE(PE), BITARTE, ERTZ, GAIN, GIBEL, INGURU, ONDO, OSTE, (T)ARTE...

II.8.1. Sarrera

*Aitzin, albo, alde, atze, aurre, azpi, barne(barna), barren, barru(n), bazter, be (pe), bitarte, ertz, gain, gibel*¹⁶³, *inguru, ondo, oste, (t)arte...* mugakizunak dituzten izen elkartuak dira atal honetako aztergaia.

Atal berezi batean bildu eta aztertzeko arrazoia mugakizunaren izaeran datza berriz ere. Mugakizunok lekua edo denbora adierazteko erabiltzen ditugun elementuak dira, leku-izenak; guztiak ez bada, gehienak polisemikoak dira eta, gainera, aski esanahi lausoa, zabala dute.

Hori dela eta, “deiktikoak” direla esan izan da (**H-E/4, 11.2.6.: 94 / 80**), adierazi nahiz mugatzaile hauen eginkizun nagusia igorlearen esakunea leku-denboretan kokatzen laguntzea dela. Alegia, elementu hauen esanahi zabal, lauso hori egoerari lotuta dago erabat eta, hori dela eta, beste nonbaitetik hartu behar du erreferentzia esanahia osatuko badu. Hiztegi-tako definizioak begiratu besterik ez dago horretaz ohartzeko. *Aitzin* dioenak “zerbaiten aitzina” du gogoan (dela lekua, dela denbora), eta beste horrenbeste *albo, alde, atze, bazter, ertz...* dioenak ere. Hortik bide datorkie ezkerretara beste esanahi zehatzago edo sendoagoko beste osagai bat hartzeko joera edo beharra.

Hurrengo atalean (**III**), *Aurreproiektu* motan, berriz ere ikusiko dugun bezala, lekua edo denbora adierazteko elementuak izate horrek badu eraginik hitz elkartuaren osaeran, hitz elkartuko burua zein den, elkartuaren esanahia zein den erabakitzean..., nahiz eta hemen ere segur aski mailak bereizi beharko lirartekeen.

Nolanahi dela ere, gure azterketan batzuetan probetxuzkoa izango da buru morfologikoa (hitz elkartuari ezaugarri morfologikoak iragazten dizkiona) eta semantikoa (elkartuaren esanahia erabakitzen duena) bereiztea (Gràcia; Azkarate 2001). Konparaziorako, *historiaurrea*-ren buru morfologikoa eta semantikoa **aurrea** da; horretxek iragazten dizkio bere ezaugarri guztiak elkartu osoari. *Aurreiritzi*-rena **iritzi** den bezala. Aldiz *aurrendenboraldia* morfologikoki bada **denboraldia**, *denboraldi* izenaren bezalako jokamoldea du, baina semantikoki ez, ez baita “aurretik (egiten) den denboraldia”, “denboraldiaren **aurrekoa**” baizik. Hauek, antza, euskaraz *hitzaurre* ereduaren arabera eman izan ditugu eta ez *aitzinsolas* ereduaren arabera.

Leku-denborak adierazteak, era berean, postposizioen eremura hurbiltzen gaitu. Galdetzekoa da, halaber, hemen jasotako hainbat mugakizun noraino ez ote ditugun gaur egun postposizio gisa besterik erabiltzen¹⁶⁴. Izan ere, kontuan hartu behar da forma berak (edo forma homonimo edo kideak?¹⁶⁵) bete bide dezakeela funtzio bat baino gehiago, eta, honenbestez, sarritan ez dagoela aldeztu aurretik jakiterik zein eginkizunetan darabilgun dena delakoa. Lexikoaren eta sintaxiaren arteko mugetan gabiltza, berriz ere; zehatz esan, elkarketaren eta postposizioen artean.

¹⁶³ *Atze*-ren parekoa.

¹⁶⁴ Egia da ez dela erraza *postposizio* terminoaz erabateko definizioa ematea, ez bederen ikertzaile guztientzat gogo-betegarri dena. Guk Euskaltzaindiaren (EGLU-lab) lanaren arabera erabiliko dugu; hots, xehetasunetan sartu gabe eta zabal esan, perpausoko osagaien arteko gramatikazko harremanak adierazteko darabiltzagun elementuak izendatzeko. Hemen aztergai ditugunaz, ikus, bereziki Azkarate (1990: 392-401), Odriozola (1999), Zabala; Odriozola (2004: 281-315), De Rijk (2008: 69-80).

¹⁶⁵ Honekin zerikusi zuzena du hiztegi-gileek nola hartzen dituzten sarrerok. Oro har, hiztegi-sarrera berean bi azpisarrera bereizten dituzte izen kategoriarena bata eta postposiziotzat (edo/eta adizlaguntzat) daukatena bestea.

Bistan da, hortaz, funtsezkoa dela postposizioak hitz elkartuetatik bereiztea. Horretarako, Azkaratek (1990: 392-401), Odriozolak (1999), Zabalak eta Odriozolak (2004: 281-315) eman zituzten irizpideez balia gaitzke. Hondarrrik hondarrenean ikusi beharko genuke aztergai ditugun eraikuntzek izenek onartzen dituzten modifikatzaileak onartzen ote dituzten, osagarririk ba ote duten... Guztiarekin ere, behin baino gehiagotan ez da samurra erabakitzea. Balia gaitzen adibide batez *alde*-k zein balio izan ditzakeen ikusteko.

Postposiziotzat joko genituzke hurrengoak: erabilera itxia dute, murriztua.

“Erdarazko «delirios» eta «despropósitos»en orde bere jatorrean **etxalde** aritua izan bagenu” (EJ00,184) (“NOREN / ZEREN alde” eta ez kontra).

“Irabazi politagaz etorri dira **etxe aldera**, ta euren nekeak oso azturik, zoro zoro dabiltz” (EJ59,47). (NORANTZ-en baliokidea litzatekeena).

Ez dituzte izenek izaten dituzten aukera berak sintagman erabiltzeko: ez du atzizkirik onartzen (*“bere jatorrean **etxaldeetara** aritua izan bagenu”), edo, onartzen badu, arestikoarena ez bezalako beste esanahi bat hartzen du (“Irabazi politagaz etorri dira **etxe aldeetara**, ta euren nekeak oso azturik, zoro zoro dabiltz”). Gainera, esanahiaren ikuspegitik ere berezitasunak dituzte: ‘aldeztea’ da *etxalde*-rena, edo leku-denborazko atzizki-marka duela, *-rantz*, *inguru*-ren kidea da (*etxe aldera*).

Besteok, berriz, hitz elkartu garbiak dira. Esate baterako, *etxalde* horrek izenek bezalakoxe jokamoldea du: *handi* adjektiboak modifikatzen du eta *mendialde* ere pluralean dago; postposizioetan ezinezkoa dena.

“Nik uste Donapaleu alderdiko **etxalde** handi batetako andregai bat zen” (HE32,51).

“bisitari arrotza, ongi etorri gure **mendialdeetara**, esan zion” (EJ53,107).

Alegia, bistan dago bi egitura-mota horiek bereizteko testuingurura jotzea nahitaezkoa dela, ez dagoela huts-hutsean esaterik —konparazio batera eta ortografia alde batera utzita— *etxe alde* elkartua dela edo postposizioa dela.

Gehienez ere, batzuetan morfemen topagunean gerta daitezkeen hots-aldaketek eman dezakete laguntzaren bat: oro har, elkarketan gertatzen dira aldaketok, ez postposizioetan.

Izen elkartutzat jotzeko, hortaz, juntatzen ditugun bi osagaiak bere eskukoak izatea eta eskuineko elementua izena izatea ezinbestekoa denez gero, gure azterketa honetatik kanpo uztekoak dira baldintza hauek betetzen ez dituztenak.

Baina beti ez daude kontuak nahi bezain garbi. Eta are ilunago daude *-ko* atzizkia tartean denean. Nola ulertu behar dugu hurrengoa?

“Han nonbait, Arrigorriagako **gudu aitzineko** hura”

Badago *guduaitzin* (*gerraurre*, *historiaurre* eginak ditugun bezala) deritzan aldi bat? Hala bada, “[*izena + izena*]_{iz} + *-ko*” da osaera (*[gudu + aitzin]-ko*), eta, hortaz, izen bat dago oinarrian eta emaitza elkartua dugu. Ala, hiztunak ez du horrela eratu beste era honetan baizik: “izena + postposizioa” (*gudu + aitzineko*)?

Bestalde, *Arrigorriagako* izenlagunak zer besarkatzen duen ikustea ere argigarria izan daiteke, espero izatekoa denez, elkartua bada ondoren datorrena, elkartu osoa (adibidez,

“Urbiako [artzain-borda]” bezala) eta ez osagai bat bakarrik (*“[Urbiako artzain] borda”) modifikatu behar baitu. Zehatz esan, nola ulertzen du hiztunak horko *Arrigorriako gudu aitzineko* hori, elkartu (“Arrigorriagako [[gudu aitzin]eko]”) ala postposizio ([Arrigorriagako gudu] aitzineko) moduan?

Alegia, jokamoldeari erreparatu behar zaio erabakitzeke izen elkartuak edo postposizioak diren: postposizioek eraman ohi dituzten lekuzko atzizkiak kenduta, ea kasu-markarik, modifikatzailearik... onartzen ote duten.

Beste konturik ere bada. Hemengo mugakizunetako batzuk ere “erdi-atzizki” deitzen artean aipatu izan dira.

Hitzaurre moduko deiktikoak. Mugakizuna leku-denborazko *aitzin, alde, arte, atze, aurre, azpi, barne* (...) deiktikoa dute. Erdi-atzizki bihurturik daude hauetarik hainbat ere. (H-E/4, 11.2.6.: 94 / 80).

H-E/4 lanean —“deiktiko” direlakoetatik zein jotzen ziren atzizki bilakatzeko bidean zehazki esaten ez bazen ere— esana dago batez ere beregain, bakarrik erabilita ere, askotan beste izen bati lotuta erabiltzen direla; *be (pe)* buruen-buruenik. Hemen ere zehazten ahalegindu beharko dugu, bada, zenbateraino hitz egin daitekeen hitz elkartuez.

Ildo beretik, burubide horri jarraituta, galde daiteke zergatik ez aztertu aurreko atalean, *aldi, bide, buru, gai* eta abarrekin batean. Baina badago arrazoirik hemengo mugakizunok II.7 puntukoetatik bereiz aztertzeko: haiek ez bezala, hemengo guztiek lekua edo denbora adierazten dute. Hortxe oinarrituta zegoen baita ere bai H-E/1 bai H-E/4 lanetan bereiz sailkatzea (H-E/4, 11.2.5 eta H-E/4, 11.2.6).

Orain arte esandakoetatik ondoriozta daiteke kapitulu honetan azterkizun ditugun *aitzin, albo, atze, aurre* eta kidekoek eratzen dituzten eraikuntzak mugakoak direla batetik, hitz elkarketaren eta sintaxi-egituren artean eta, bestetik, elkarketaren eta eratorpenaren artean.

Sarrera hau bukatzeko esan dezagun mugakizun hauen emankortasunari begiratu gero, adibideen kopuruak garbi erakusten duela alde handia dagoela mugakizunetik mugakizunera, gure aztergaiaren bederen. Esate baterako, *alde* mugakizuna duten adibide ugari ditugu; eta *oste* eta *ondo* mugakizunak elkarren ondoan jarriz gero, berriz, ohartzen gara lehenak bigarrenak baino askoz adibide gutxiago dituela. Gauza bera gertatzen da *aitzin* eta *aurre* bikoteari dagokionez, eta abar. Euskalkien arteko banaketak eta euskara estandarrean batak eta besteak izan duen arrakastak ere emankortasunarekin ikuskizun handia du, dudarik gabe.

II.8.2. Adibideen azterketa

II.8.2.1. AITZIN

Mugatzaileak, guztiak izen arruntak dira, bizigabeak eta konkretuak: *aldare, etxe, gudu(?)*, *historia*...

“Gizon batzuek *aldare* aitzin guzian lerro-lerro ezarriak zituzten” (HE59,79).

“*etxe* aintzin guzia plazako gizonen bete zen” (HE59,69).

“Han nonbait, Arrigorriagako gudu aitzineko hura” (EJ20,24).

“Suak piztea eta uretan buztitzeak *historia* aintzinetik datorzkigun ohitura zaharrak ditugu” (EB87,49).

Adiera. Sarreran esan dugun moduan, esanahi zabala, lausoa du hemengo mugakizunak.

Gure adibide urrietan lekua (lehen bi adibideetan), nahiz denbora (bestean) adieraz ditzake. Mugatzaileak, berriz, zehazten du zein tokitan edo noiz kokatu behar dugun dena delakoa, ZEREN aitzina den.

Osagaien arteko erlazio semantikoak kontuan hartuaz, mugakizunaren “arintasun” semantikoak ez dakar elkartuaren burua ez izatea. Esan nahi da, nahiz eta erreferentzia zehazteko beste erreferentetun izen baten premia izan, *aldare aitzina* eta *etxe aitzina aitzina dira*, eta ez *aldarea* edo *etxea*.

Beste kontu bat da nola ulertu behar diren osagaien arteko harreman semantikoak. Pentsa al daiteke, beharbada, tokiaz ari garela, “osoa-zatia” dela (“aldarearen parte bat aitzina da”) (I.5.3)? edo ‘jabegoa’ (I.5.2) (“aldareak aitzina du”)? Denbora adierazten dutenetan, berriz, zailagoa bide da harreman hori ikustea.

Edo, apika, pentsatu behar da mugakizunon berezitasuna, ZERAK espazioan edo denboran kokatzea besterik ez dela eta ez dela sortzen osagaien artean gainerako izen elkartu mendekotasunezko arrunten artean sortzen den bezalako harremanik?

Bestalde, *aitzin* mugakizunaren barrutia batik bat ekialdeko euskalkiak dira, nahiz eta mende honetan mendebaldera ere zertxobait hedatu den (gipuzkerara batik bat). Estandarrean ere badu tokia.

II.8.2.2. ALBO

Mugatzaileak: oraingoan ere izenak dira mugatzaileak, izen arrunt, bizigabe eta konkretuak: *bide*, *gorputz*, *matrail*...

Bizkaieraz aurkitu ditugu, batik bat, *albo* mugakizuna duten izen elkartuak. Euskara estandarrean ez dirudi arrakasta handirik izan duenik.

“orduak orraztuaz, aurrera dijoa gaba: *bide*-alboak sasitzen” (EJ50,85).

“Bere burdiña odolguirua ez da igaroco gure *corputz*-albuetatik” (HE20,214).

“arpeguia gorrista, ta *matralla* albuac guicen guicenac” (HE20,193).

Osagaien arteko erlazio semantikoei erreparatuaz, *albo* adieretako batean ‘aldea’ da. Hala denean, ez dugu lehen esandakoari deus gehitzeko. Gehienez ere erants daiteke, *alde* mugakizunaz aritzean xehekiago ikusiko dugun bezala, adibideren batean (“*matralla* albuac”) esanahi zehatza hartzen bide duela: ‘saihetsa’ baino areago, ‘zattia’ edo.

II.8.2.3. ALDE

Mugatzaileak: mugatzaile ugari aurkitu ditugu gure corpusean *alde*-ren ezkerrean, gehienak izen arrunt, bizigabe eta konkretuak: *arrats*, *baso*, *bazter*, *buru*, *eguerdi*, *egute*, *eguzki*, *esku*, *eskuin*, *etxe*, *gerruntze*, *gibel*, *goiz*, *haitz*, *hegal*, *hego*, *herri*, *iluntze*, *ipar*, *ipurdi*, *kale*, *kosta*, *lehor*, *lepo*, *lur*, *matrail*, *mendi*, *moko*, *muga*, *mutur*, *ohe*, *oin*, *portu*, *punta*, *saletxe*, *zeru*...

Izen berezirik ez zegoen corpusean¹⁶⁶, baina batzuetan badirudi *alde* mugatzaile arruntari lotu eta gero bihurtu dela berezia izen elkartu osoa: *Borda-alde*, *Gurutze-alde*, *Hegoalde*, *Iparralde*, *Koba-alde*, *Torrealde*...

Adjektiboak: *borobil*, *oker*, *zikin*... *Bide*-ri eskainitako atalean (II.7.2.2) adierazi dugun bezala, euskal hitz-elkarketan ez da ohikoa adjektibo + izen elkarketa. Hauek, baina, halakoak dirudite.

Ihartutzat (edo erdi ihartutzat) emango genituzke beste hauek, zein gehiago, zein gutxiago, bi osagaien arteko erlazioa ilunduta dagoen heinean: *arratsalde*, *errekalde*, *eskualde*, *etxalde*, *goizalde*, *herrialde*; *Ernialde*...

“goizean eguzkiaren irteeran eta *arratsaldean* eguzkiaren sarreran” (EJ49,35).

“Udaberria lurraren jabe zan, *Baso* aldea, txori jai bete-betea” (HE57,150).

“Saltsamendi’ko puntatik berago, Itziar aldera, badago mendi-mutur txiki bat, Murgizarreko *Borda*-aldea du izena” (HE29,10).

“Derrior *borobil* aldearekin bea jo bear zuan aurrena” (HE29,32).

“*Buru*-alde ori, berriz, bizarrakin eta illeakin dana tapatuta” (HE29,67).

“Orri izena bi modutara esaten zaio: *Torrealde* lengo izen zarra; baiña *Gurutze*-aldea ere berdin esaten zaio orain” (HE29,11).

“Ta Lontxo ta ni, alaxe beiak (beeterritarrak ez dute beia deitzen) zaintzen, *egute*-aldeko pagadietan” (HE50,33).

“Alaxe ezagutu nuen *Ernialde*’ko aldapa luze ura” (HE50,90).

“Euskaltzaindiak emandako agiri baten bidez irakasle hauek egin zezatela beren lana *eskualde* eta herrietan” (EI94,55).

“Nik uste Donapaleu alderdiko *etxalde* handi batetako andregai bat zen” (HE32,51).

“bi esku-mutur ezurtsu; lau aza-xurten baturik ainbat lodi; *gerruntze*-alde sendoa” (EJ03,21).

“Arantzazuko kalbario-mendian *goizalde* artantxe bete zan Juan ebanjelariaren: ecce mater tua” (EL70,127).

“Geroztik Hartzaren baratzea esaten diote Urbasa mendiko *haitzalde* bati” (EJ53,100).

“Bañan geuden lekutik, guk ez genduan beste *egal*-aldea ikusten” (EJ49,58).

“Elizaren *ego*-aldea, antziñan komentua egon zeneko terrenu ia dana, ondakiñetan zegoan artean, ezer egin-gabe” (EL70,213).

“*herrialde* guztietan toki onak badira” (HE51,28).

“lenengo lana arbolari *ipurdi*-aldea garbitu” (HE29,101).

“Itziar’ko *kale*-aldea ere oso leku polita da” (HE29,19).

“Lastur aldeko ertzetik badu aitz-zulo kaskar bat. *Koba*-aldea du izena” (HE29,10).

“Bizkaiko itsas-hegalean (...) Bizkaiko *lehor*-aldean ere antzera izan da” (EB87,29).

“ÑO’ren *lepalde* ta besondo guriak begiz jaten ari da” (HE57,103).

“berai biziya kenduagatik / *lur*-alde aitan etsaiak, / pozez dijoaz anima batzuk / zerura ekarri naiak” (HE55,16).

“mamintsubac dauqueezan *matralla* alde ta zanguac” (HE20,59).

“Nafarruak ba ditu *mendi*-aldea ta Erribera” (EJ65,52).

“Edozein ispiluk bezala; baditu noski bere huts eta *okerraldeak*, baina eginahalean saiatzen da inguruko bizitzaren errainua jasotzen” (HE27,326).

“Ezteia txikiko *saletxe* aldea dauka orrek izena” (HE29,9).

“*zikin*-aldetik jo bearrean, gai orrek duan alderdi parregarriari begira oi zioagu” (HE57, 119).

Mugatzaileen gramatika-kategoria. Izenak dira nagusi *alde*-ren ezkerrean¹⁶⁷. Oro har, bizigabeak eta konkretuak dira: gauza bat, gorputz-atal bat edo lur-azalean koka daitekeen zerbait dira. Adjektibo bat edo beste ere badago. Hitz eratua beti izen bizigabea da.

Adiera dela eta, esan daiteke atal honetako mugakizunetan ikusi ditugun ezaugarriak guztiz egokitzen zaizkiola *alde* izen bere eskukoari: esanahi lausoa du, polisemikoa da (‘ingurua’,

¹⁶⁶ Beharbada, izen bereziren bat dagoenean zailagoa (ezinezkoa elkartu mota batzuetan bederen) delako elkarketara jotzea (nahiz eta corpusetik kanpoko *Tolosalde*, *Oiartzualde*, *Busturialde*, *Durangalde*, *Ezkerralde*, *Mungialde*... Gipuzkoa-Bizkaietako eskualdeen izenak hor dauden. Ik. Euskaltzaindiaren 140. eta 145. arauak). Postposizioetan, berriz, ugari ditugu izen bereziak: urrutirago gabe, horko “Itziar aldera”.

¹⁶⁷ Aditzak ere onartzen bide ditu (*sartalde*, *sortalde*...). Oso adibide gutxi ditugu, ordea, eta, nolana dela ere — lehen esana errepika dezagun—, ez dira liburu honetan aztertzeokak.

‘zattia’, ‘desberdintasuna’, ‘taldea’ (ik. II.2)... adieraz ditzake) eta erreferentziazko balio deiktikoa du. Azken alde horretatik begiratuta, zerbait nonbait kokatzeko erabiltzen dugun izena da, zabal esan. Eta gauza bera ikusten dugu hitz eratuko eskuineko osagaia denean eraten dituen izenetan; *alde*-k ezkerretara duen izena nonbait kokatzea du eginkizun nagusia: *eguzki alde* diogunean ‘eguzkia sortu edo dagoen bitartez’ ari gara, eta ez *eguzki* deitzen diogun izarraz.

Ñabarduretan sartzen bagara, ikusiko dugu batzuetan *alde* ezkerreko izenaren kokapena lausotzeko edo zabaltzeko ere badarabilgula: *ipurdi alde*, *lepalde*, *kalealde*... ‘ipurdiaren, lepoaren, kalearen inguruak’ dira, ez justu ipurdi, lepo, kalea... bera. “ÑO’ren *lepalde* ta besondo guriak begiz jaten ari da” dioenak, ez du seguru asko parte zehatza edo osotasun baten zatia adierazi nahi, ingurua baizik.

Eta antzeko zerbait daukagu ezkerreko izenak denbora adierazten badu (*goizalde*, *arratsalde*): hemen ere *alde*-k ezkerreko izenak adierazten duen denbora lausotzen duela dirudi: ‘erabat goiza ez dena, erabat arratsa ez dena’... Hauexek dira postposizioetatik gertuen daudenak (*mendi aldera joan / zortziak aldera hasi*...) (Azkarate 1990, Odriozola 2002).

Beste batzuetan, ezkerreko izena zati daitekeena bada, *alde*-k zehatz dezake zatietako bat dela mintzagaia, hain justu: *masailalde* (oroit lehengo *matrail albo-z*), *ipurtalde*, *orrialde*...

Hemengo adibideek batik bat ‘ingurua’, ‘alderdia’ edo ‘zattia’... adierazten dute, oro har, eta denborarekin lotuta dauden *arratsalde*, *goizalde* eta besteren bat kenduta, tokia adierazten duten, edo tokiren batean koka daitezkeen izenak dira.

Badira, bestalde, adibideetan adiera berezia hartu duten izenak, (erdi) ihartutzat jo daitezkeenak. Esate baterako: *arratsalde*, *errekalde*, *eskualde*, *etxalde*, *goizalde*, *herrialde*, *Ernialde*... Hitzok, oro har, hiztunak osorik ikasi behar ditu, batzuk besteak baino gardenagoak badira ere, osagaien esanahien bitartez garbi aditzerik ez baitago hitz elkartu osoaren adigaia. Erakusgarririk argiena *eskualde* izan daiteke, gaurko hiztunak bederen nekez uztartuko baitu: ‘esku’ + ‘alde’ baturarekin. Beste batzuetan, berriz, garbiagoa da osagaien esanahien eta hitz elkartu osoaren esanahiaren arteko lotura (*errekalde*, esate baterako).

Bukatzeko, beste adibide-sorta hau ere badugu:

“emazten jorrazteko hamar bat *bertsu*-alde badira” (HE43,14).

“Ah! zer *gizalde* behiala Eskualdunena” (HE59,104).

“Azaña’ren *ortzalde* eder ura” (HE17,21).

“aitzina *Eskualdun*ean hasi zen bere *lerro*-alde goresgarrien ager arazten” (HE59,12).

“Aurreko *uralde* oietan bazuean ba naikoa” (EJ62,66).

Orain arte aipatu ditugun adieretatik bazter samarrean geratzen zaizkigu, ‘multzoa’ adierazten baitute. Alegia; *alde* / *talde* alomorfoen arteko jatorrizko loturan oinarriz ulertu ditugu. Horrela ikusi ditugulako sailkatu ditugu “Multzo-elkarteetan” eta ez hemen, baina, nolana dela ere, oroit mugatzaileen berezitasunaz han genioenaz (II.2.2.1).

Osagaien arteko erlazio semantikoak. Gehienak mendekotasunezko hitz elkartuetan ere ikusi dugun ‘edukia’ harremanaren bitartez azal daitezke: ‘zer-non’ (I.5.4.2), *eguzkialde* ‘alde horretan eguzkia dago’, *lepalde* ‘alde horretan lepoa dago’... *Alde*-k ‘zattia’ adierazten duenean, berriz, ‘osoa-zattia’ (I.5.3) harremana genuke (*orrialde*...), *ogi-puska*, *lur-zati*... “Zati-elkarteen” gisan (II.3).

II.8.2.4. ATZE

Izen arrunt, bizigabe, konkretuak dira *atze* izenarekin elkartzen ditugun mugatzaileak: *hegal, pago...*

“ginbail bulardetsuak, erabaki gorrien garaia eldu dalakoan, zutitu aurrea lerdenki bekoki-gañean, ta *egal*-atzea lepazamarreruntz etzin” (HE17,43).

“Orregatik jarri giñan pagotegi artan; *pago*-atze banatan gordeta” (EJ49,150).

“Gu, berriz, lasai-lasai *pago*-atzeetan” (EJ49,151).

Ez dirudi mugakizun honezaz askotan baliatu izan garenik hitz elkartuak eratzeko: ikusiko dugun bezala, elkarketan maizago jotzen dugu antzeko adiera duen *gibel* (edo *oste*) erabiltzera.

Atze izenak denbora ere adieraz dezakeen arren, guk ‘tokia’ adiera besterik ez dugu jaso corpusean¹⁶⁸.

II.8.2.5. AURRE

Orain arte ikusi dugunaren haritik, izen arrunt, bizigabe, konkretuak izango ditugu mugatzaile *aurre* izenaren ezkerrean ere; ez dugu izen biziduna mugatzaile duen adibiderik gure corpusean: *atari, ate, begi, buru, dantza, etxe, eztei, gerra, herri, historia, hitz, saletxe...*

“*atal*-aurrea garbitzen elkar-apustuan” (HE18,53).

“gauzez nagusien *ate* aurreak zaintzen egoten dituk” (EJ53,26).

“norbaiten txalopeak bokarte asko artu badau, legorretik *betaurre*agaz gerald on ori ikusi” (EJ59,42).

“arrantzalien aotik artu dotan lez ipinten badot izen ori liburutxu onen *buruaurre*an” (EJ59,7).

“Aurreskuak ederto egin eban *dantzaurre*an” (EJ59,141).

“Jauregi antzeko *etxe*aurrea dauko” (HE31,92).

“zer *eztei* aurre duten berêla bi gazte ôk afaltzean!” (HE18,85).

“atera eruazan maisubac mutilchu icaslac *erri* aurre edo atarira” (HE20,217).

“ohiturok *historia* aurretik datoz, baina Euskal Herriko agiri idatziak ez dira hain zaharrak” (EB87,50).

“Eskaera horri erantzun beharrez, aintzin solasa edo *hitzaurre* au idatzi dut” (EJ04,13).

“Ezteia aundiko *saletxe* aurrea du izena” (HE29,9).

Aurre-k bai denbora, bai tokia adieraz ditzake eta aztergai ditugun hitz elkartuok ere bi adiera horiexek ispilatzen dituzte. Tokia adierazten dute *atal-aurre, ate aurre, buruaurre, etxeurre, erri aurre, hitzaurre, saletxe aurre* adibideek; denbora, berriz, *dantzaurre, eztei aurre, historia aurre...*

Esanahiaren munduan gehixeago sakontzen badugu ohartuko gara badirela aipatu beharreko zenbait ñabardura: *hitzaurre* edo *dantzaurre* hartzen baditugu ikus dezakegu hitz elkartu horien adiera ez dela “hitzen / dantzaren aurreko edozer”, baizik “hitzen, dantzaren aurretik egiten diren hitzak, dantza”. Horrek lotzen ditu hurrengo atalean ikusiko ditugun *Aurreproiektu* modukoekin (III).

Betaurre ere berezia da, esanahia zehaztua baitu: “begi aurrean paratzen den urrutira ikusteko tresna”¹⁶⁹.

¹⁶⁸ OEHN ere ez dago askoz adibide gehiago, eta daudenak adiera berekoak dira: *esku-atze*, esate baterako. Bestalde, toponimian eta onomastikan ere ez omen dago ia *atze*-rik, bai, ordea, *gibel* (*Arratibel, Mendigibel, Jaizkibel...*) eta (gutxiagotan) *oste* (*Elexoste, Urioste*). (Mitxelena 1953; OEH).

¹⁶⁹Hitz hau egokia da ikusteko nola sortzen diren batzuetan izen bikoteak, adieran alde handirik ez dutela, *-ko*

II.8.2.6. AZPI

Hemengo mugatzaileak ere, kapitulu honetako aurreko mugakizunekin elkartzen zirenak bezalatsu, izen arrunt, bizigabe eta konketuak dira: *arbola, begi, haritz, harri, lepo, lerro, lur, ohe, oihan, oin, pagotegi, sasi, urdai, xingar, zeru, zuhaitz...*

“fruituak adarretarik aurdikitzen dituela; *arbola*-azpietarat behatzen dut” (EJ72,56).

“*betazpiak* baltzitubac; ortzac anchina juanac” (HE20,72).

“erriak *aritz* azpietan edo aritz pitzatueta igarotzera eramaten dituzte” (HE24,50-51).

“Ai, baiña, aspaldi batu ziran neretzat amaren begiak; gorputz gaixo ura artu zun illobiko *arri*-azpiak” (HE57,250).

“geroztik gorria du *lepazpia*” (EJ53,11).

“itz, esaldi, yoskera... an dituzu oro arretaz yasorik (...) idazti-zokondo ta *lerro*azpietan piloturik baizik” (HE17,12).

“*lur*-azpia, guk lanerako lurra esan deguna, beste lur baten gañean egoten da” (EF92,15).

“Orduan danak, nun izkutaturik etzutela-ta, *oi*-azpietan ta al zuten tokietan sartu ziran” (EJ67,194).

“Bilatzen dute borda batzuetan, *oihan*-azpietan, sasi handien gibelean” (EJ72,62).

“¿*Oinazpi*ac garbitu jaqueez?” (HE20,108).

“Bañan *pagotegi* azpi artan ia-ia alkarrekin asarretu giñan Etxeberria ta biok” (EJ49,109).

“Onako *sasi* azpi ontan gorde eta emen itxogingo dizuet” (EJ49,51).

“*Urdai*-azpiak onduta gero kakotatik esegita, urte guziko gozagarriak etxean ondo jarrita” (HE25,140).

“Pikazazu *xingar* azpiaren hezur handia eta ongi garbi; atxikazu trenpan hirur egunez gaziduraren khentzeko” (EJ75,9).

“*zeru*-azpia, izarrez; / zeru barrua, areago” (HE57,262).

“zakua ondoan zuela lo gelditu zen *zuhaitz* azpi batean” (EJ53,85).

Mugatzaileen esanahiari dagokionez, berriz, oro har, ‘lekua’, ‘tokia’ edo ‘nonbait koka daitekeen zerbait’ adierazten dute.

Goiko adibideen artean, *betazpi* izan daiteke berezi samarra, duen esanahi zehatza dela medio: ‘begi zulo’. *Xingar azpi* eta *urdai-azpi* hitz kideek ere aski adiera zehatza dute: *xingar azpiki, urdaiazpiko* dituzte pareko.

Bestalde, *oihan-azpi* hitzaz ere bi hitz esan daitezke. Hasieran harrigarri samarra gerta badaiteke ere, argitu behar da “*oihan* barrena” edo ulertu behar dela hemen —kide duen *oihanpe* hitzean bezala— eta ez ‘azpia’, hitzez hitz.

II.8.2.7. BARNE, BARREN, BARRU(N)

Hiru mugakizun hauen gaineko azalpenak batean ikusiko ditugu.

BARNE (BARNA)

Mugatzaileak. *buru, eliza, etxe...* izen arrunt, bizigabe, konketuak hauek ere.

“bainan *buru*-barnea... ez sobera eri” (HE51,39).

“Lekuinen bereziki, *eliza* barnea ez baita izpi bat baizik” (HE59,80).

“kabia aizatzen ditzen txorien antzera / *etxe*-barnea garbituz aurrak atarira” (HE18,16).

“*etxe*-barne bizi bat egingo diat, erderaz *bodegón viviente* esango bagenduke bezala” (HE17,16).

BARREN

atzizkiaz baliatuta nahiz atzizkirik gabe: *betaurre / betaurreko, urdaiazpi / urdaiazpiko, belarrondo / belarrondoko* (adieretakoko batean)... Nolanahi dela ere, ez da hitz-elkarketak argitu beharreko gaia.

Mugatzaileak. *bihotz, erro, etxe, gogo, gona, komentu, praka zahar, sobre...* Izen arrunt bizigabeak; *gogo* ez beste guztiak konkretuak. *Praka zahar* mugatzailea, berriz, determinatzailerik gabeko IS dugu.

“prestuen loria hequien *bihotz* barrenetan dago” (HE06,144).

“Israel baitan loriazco etche baten eguitera, eta *erro* barrenac sartcera haren hautatuen bihotzetan” (EJ58,62).

“Jendea, ura libre ikusi zuanean, *etxe*-barrenetara sartu zan” (EJ67,194).

“eta beste aldean emakume aldrea andia negarrez, euren *gona* barrenakaz malko samiñak igortzika” (EJ59,17).

“gorputz-irudia eman nai izan ez digunak, *gogo*-barrena behinik behin ez digu hartaraino izkutatu” (EJ00,180).

“Sukalde ta aldameneko *komentu*-barrenak¹⁷⁰ galda bizian zeuden, goizeko lau ta erdietan kanpaiak esnatu ginduaneko” (EL70, 241).

“anketatik gora zelanbait jasoriko *praka zar* barrenak bustiaz” (EJ59,67).

“Eta, *sobre* barren arek zer enkargu zekarren irakurririk, onela dit Etxeberria’k” (EJ49,21).

BARRU(N)

Mugatzaileak. *agiri, arima, bihotz, bular, eliza, etxe, horma, itsaso, katilu, klaustro, kolko, komentu, leize, lur, mingain eta tripa, zeru...* Izen arrunt bizigabeak. Ia denak konkretuak.

“bidali zizkioten bataio ta jaiotza agiriak (...) *Agiri* barruetan bere Martiñ-en seme legezko agertzen zan” (HE57,45).

“euskal-fedearen *anima*-barrua zeñen zorrozki azterkatu ta atzitu zun liburu oietan, iritzia, nik eman-bearrik gabe...” (EL70,226).

“erregutu *viotz* barrutic jaunari, condenateco zorian, ta urrean dagozanacaitic” (EC61,58).

“Neskak entzun ezker danbolinen otsa taup taup *bular*-barruan dauka euren biotza” (EJ70,73).

“*Eleiza* barrua ta inguru guztiak notiñez estalduta egozan” (HE21,76).

“Baztango errietan bezela Arrati-aldean, Bermion aña Etxalarren, nunaiko *etxe*-barruetan ikusten da isekita Garateren kalendarioa” (EL70,233).

“*ixas* barruan ikusi eben eguzki garbiaren jaiotza pozgarria” (EJ59,210).

“Zerua, auspez dagon *katillu*-barrua, argi-intziritan zijoan galdua” (EJ50,64).

“ez orratik galerazi Arantzazukoak. Aitzitik, baiezkoa eman eta indartu egin zituzten, *klaustro*-barruko bi aldare-kapillatan emakumeak sartzeko baimenduz” (EL70,115).

“ibaiko urak (...) garbi garbi erakusten ebien *kolko* barrua, euren ondo edo oe gañeko tresna zar, arrain aldu ta erretillu zati guztiak banan banan agertuteraño” (EJ59,40).

“Ez eban *komentu* barruak ondo artu” (HE31,16).

“barnera so-dagit: gabeko itzal-antzo, *lexa* barru¹⁷¹ ontan ezin dagit zantzo” (EJ63,2).

“ta zu, goierritarra bazara, txorierrian edo *lur*-barruan jaiotze bizi zareana” (EJ59,7).

“Gorputzez zan milla ta berreun arrua, beste berreun *mingaiñ ta tripa* barrua” (EJ78,109).

“zeru-azpia, izarrez; / *zeru* barrua, areago” (HE57,262).

Hiru mugakizun hauen banaketa euskalkieie zor zaie. Zabal esan, jatorriz *barru(n)* batez ere bizkaierakoa; *barren*, gipuzkera, goi nafarrera eta lapurterakoa, eta *barna* eta *barne* ekialdeko euskalkietakoak ditugu, nahiz eta denboraren poderioz erabilera aldatu den. Gure corpusaren arabera, badirudi *barna/barne* dela zokoratuen gelditu dena elkartuak eratzeko eta, kontrara, “izena + *barren / barru*” dela osaera emankorrena.

Laburbilduz, forma bateko zein besteko mugakizunaren ezkerrean ageri diren mugatzaile guztiak izen arrunt bizigabeak dira.

¹⁷⁰ Juntadura dela eta, badirudi Gramatika Batzordearen lanean (EGLU-4: 39) jasotzen den gertakariaren antzekoa dugula hemen: “Ondarkia pluralekoa izateak, ordea, ez du esan nahi juntaturiko ardatz guztiak nahitaez pluralean direla, Lafittek bere gramatikan ongi seinatu zuen: (139) Jainkoak eginak dira eguzki, ilhargi eta izarrik (P. Lafitte *Grammaire basque*, 69)”.

¹⁷¹ OEHk jasotzen duenez, beste kategoria eta erabilereaz gain (postposizioena batez ere), adjektiboarena ere badute mugakizunok, izenarenaren ondoan, noski. Horren adibide, esate baterako, horko *lexa barru* “profunda caverna” aldatu dute hiztegi handian. Beste testuinguru batzuetan izan dezakeen balioa ukatu gabe, ez dugu eragozpen larrikerik ikusten egitura hori elkarketaren bidetik aditzeko: “leizearen barrua” (“profundidad / interior de la caverna”).

Mugakizunaren esanahiari dagokionez, berriz, elkarte hauetan ez da sumatzen postposizioetan har dezakeen denbora balioa (“bi hilabete barru”...): guztietan tokia da, oro har, adierazten dena.

Hitz batzuek esanahi berezia dute: *itsasbarrua*, “itsaso zabala” da, “itsaso handia”; gardenxeagoa den *lurbarru*, berriz, “kostaldekoa ez den lurra” da; *gona-barrena*, *praka-barrena* gonaren, praken beheko partea da.

Corpusean ez zeuden *bebarru*, *esparru* (< *hesi* + *barru*) ihartuak ere aipatzekoak dira.

II.8.2.8. BAZTER

Mugakizun honi elkartzen zaizkion mugatzaile guztiak izen konkretu, bizigabeak dira:

Bide, *basobide*, *denda*, *eliza*, *errege-bide*, *erreka*, *etxe*, *gurdibide*, *herri*, *hiri*, *ibai*, *itsaso*, *kai*, *kale*, *kamino*, *karretera*, *komentu*, *kosta*, *landa*, *lehor*, *lurralde*, *oihan*, *soro*, *su*, *sorterri*, *sukalde*, *taberna*, *torilo*, *ur*, *zeru*, *zoko*... Hemengo *lehor* izen balioan ulertu behar dugu.

“Oriotik Aiarako *bide* bazterrean” (HE53: 13)

“goiz batean zegoan Patxi bere *denda* bazterrean” (HE19: 103)

“eliza eta *eliza*-bazterrak gain-gainetik garbitu eta antolatu” (EJ72: 67)

“*erregebide* bazterretan landatuak baitituzte izei luze mehar” (HE59: 91)

“aunitz automobil ehortzi ditu *erreka* bazterretan eta jendea frango eramán” (EJ68: 36)

“Orrelako uztai-azkonak maiz asko gure *erri* bazterretan ikusi izan ditut” (HE24: 40)

“*Etxe* bazterretan hasten naiz zerbait lan porroska egin nahiz eta zonbait aldiz utzi behar” (EJ68: 44)

“ez ichasguizonak, ez Ameriketara ire izena zabaltzera bidali ta andik *uri*-bazterrak eche politez apaintzera etorri oi ditukan indianoak” (EJ07: 1)

“Ardura elgarretaratzen ziren *itsas* bazterrean” (EJ59: 100)

“*kale* bazter, enparantza ta antzoki kokorretan” (HE28: 78)

“*kamio*-bazterreara azkar asko sakabanatzen ziran” (EJ60: 78)

“*Komentu* bazterrak miatu ta, iñor ez. Atarira begiratu ta, elur-mandirea lau-lau, iñoren oñatzik ez...” (EL70: 141)

“*mariñela*, *leihor*-bazterretik huna bihotzño bat zitaz orhoit dena!” (EJ60: 165)

“biotzaren egoera bat dala *lurralde*-bazter bat ikustea” (HE31: 45)

“gure baserri-etseetako *su*-basterretan ekin da ekin” (EI199: 140)

“*Taberna* baztar batean artu dituzte kape, kopa ta purua ere” (EJ62: 47)

“*Torillo*-bazterreko barrera tartian zezena pasatu da kolera batian” (EJ67: 204)

“ur bazter = orilla. Aditzecoa da ur bazter batean predicatzen ari zen batez Jangoicoac egiña” (EI31: 96)

“Santurik balin bada *zeru*-baztarrean” (HE18: 95)

“Aritz ipurdi pillá galanta an dago *zoko*-bazterrean” (EJ03: 23)

Ohartzen gara mugatzaile horien artean badirela aldi berean elkartutzat hartu behar direnak, liburu honetako kapitulu batean edo bestean (edo H-E/3 lanean) aztertuak: *sukalde*, *sorterri*, *errege-bide*, *basobide*, *gurdi-bide*, *lurralde*...

Oro har, esan dezakegu mugatzaileek ‘lekua’ adierazten dutela; horrela hartu behar baitira, gure iritziz, *ur* edo *su* mugatzaileak ere, “sua dagoen lekua” edo “ura dagoen lekua”, zentzurik zabalenean.

Mugakizunaren adierari dagokionez, EHk ematen dituenetatik, bi bereizi behar dira gure corpuseko adibideak ikusita: 1 ‘ertza, muga’, *itsasbazter*, *torilo-bazter*, *kamio-bazter*, *ur-bazter*...; 2 ‘zokoa’, *etxe-bazter*, *kale-bazter*, *sukalde-bazter*, *taberna-bazter*, *zeru-bazter*...

Bereizkuntza horretan oinarrituta, pentsa daiteke *bazter*-ek lehen adiera duenean bere mugatzailearekin eratzen duen erlazio semantikoa ‘lekua’ eta bigarrena duenean ‘osoa-zatia’ dela.

II.8.2.9. BE (PE)

Mugatzaileak. Ia guztiak izen arrunt, bizigabeak dira: *arku, ateri, barru, barrun, beso, buru, eliza, erro, estali, etxe, galtzar, gau, geriza, giltza, haitz, harkaitz, harri, hego, hegal, ilun, itsaso, itzal, kontzeju, lur, magal, muga, ohe, oin, sabai, sabel, sasi, teila, teilatu, ur, uztarri, zubi, zuhaitz...*

Baina, izen bereziak ere ager daitezke *be (pe)*ren ezkerrean: *Loreto...*

Aski bitxia da, erabide lexikoetan (elkarketa nahiz eratorbidean) ez baita batere ohikoa izen berezietz hitzak eratzea. Baina egun behintzat, ez du ematen oztopo handirik izango genukeenik edozein leku-izen berezi (mendi-izenak...) + *pe* eraikuntza egiteko: *Erniope, Izarraizpe...*

Bestalde, izen eratu osoa maiz agertzen da euskal leku- eta pertsona-izenetan: *Aldabe, Altube, Etxabe, Erostarbe, Haizpe, Ilarbe...*

Ihartutzat joko genituzke, berriz, beste hauek: *barrunbe, errape...*

“dardaratu egiten zait *barrunbe* osoa pozez” (HE34,39).

“Ta egingo nuke, *barrupe* artatik, amar, ogei, berrogei-ta-amar idazti atera baietz parra-parra, nork artua izan-ezkero” (HE17,76).

“Duçun beraz *burupe* baiño beldur guehiago eman caitzquitçun arguien eta talenduen gatic” (HE06,32).

“ardi arren *errapea* dena galdua zan” (HE50,53).

“bazituan etxe-ordeko ta *estalpe* onak” (HE22,73).

“emacume setatsuaequin *echape* batean vici baño obe da” (HE07,93).

“Eguin zuan Jaunac emacumea guizonaren *galzarbeco* sayets-ezur batetic” (HE07,90).

“Ezin *gaupe* hautan utz, hilen naizelarik, Gorphutz-hil ustel baten ikharaz bertzerik” (EJ50,67).

“Zugasti onetan sartuta, bere *kerizpe* indargarrian murgildu, ta badirudi beste mundu zoragarri bateko sarreran nagoela” (HE34,22).

“Gizonak bere burua munduan aurkitzen (...) *Giltzape* horretatik ezin irten ez ezaguera bidez, ez lurreko maitasun bidez” (HE27, 18).

“Alpha-çaçu bihotcez, Jesusen icena, eta ordutic emanen-çare descaxuan, sunsituco-dire çure *ilhumbeac*” (HE05,111).

“erriko pillare edo *kontzejupe* oietako batera baztatu zan, ni zaintzearren” (EJ60,120).

“«*Loreto-pe*» euskal izen jatorraren ordea «Pico del Lorito» erdal aldakera nardagarria” (EJ51,21).

Lehenik eta behin, aukeran ditugun bi aldaeren formez ohartxo bat egin behar da: Hiztegiek jasotzen duten bezala, herskari ahoskabea (*pe*) da batik bat hitz-eraketan erabiltzen duguna, nahiz eta aldaera ahostuna (*be*) behin edo beste ere erabiltzen dugun (*barrunbe, ilunbe...*, baina *oinpe...*).

Aztergai dauzkagun mugakizunetatik morfema hau da seguruenik euskalari gehienek atzizki izatetik gertuen ikusten dutena; Villasantek (1974: 114) urrutirago gabe, horrelakotzat dauka: “Sufijo *-pe (-be)*”. Baita De Rijk (2008: 887-890) ere¹⁷². Azken hizkuntzalari honek, gainera, ohartarazten du jokabide berezi samarra duela atzizki izateko; izan ere, bera bakarrik ager daiteke, beregaina izan daiteke, aurretik *-(r)en* formako osagaia hartuaz (“*Mitxelenaren*

¹⁷² “The suffix *-pe* has the meaning ‘under’ and is probably etymologically related to the noun *behe*”. (De Rijk 2008: 887).

promesaren pean”). Nolanahi ere, bi hizkuntzalariek azpimarratzen dute beste izen bati lotuta erabiltzea dela ohikoena.

Ez da, beraz, harritzekoa, hiztegi-gileek *pe*¹⁷³ hiztegi-sarrera beregaintzat hartzea eta ematen dituzten adibideek horixe erakusten dute: beregaina dela. Izentzat jotzen dute. Baina ematen dituzten adibide horiei erreparatuta ikusten da jokamolde berezia duela. Ia ez dago osagarririk gabeko izenen jokamoldea ispiatzen duen adibiderik (“Larrungo pe horietan.”). De Rijk-ek argitu bezala, adibide gehienek osagarria dute (-*en*) eta leku-atzizkiak daramatzate (“Zorren petik nolabait ateratzeko”, “Hila eta ehortzia nago nire bekatuen pean”). Alegia, azken adibideek *pe*-ren postposizio erabilerara eramaten gaituzte.

Hortaz, ezin esango dugu atzizkia dela. Zabal esan, gaurko erabilerak erakusten du *pe* batez ere postposizio gisa darabilgula, baina osagarria behar duen leku-izena ere badela. Eta azken kasu honetan, osagarria -*en* genitiboa nahiz beste izen bat (elkarketan) da.

Mugakizunaren esanahia *azpi*-ren parekoa da, ihartuetan izan ezik. *Azpi* izenaren osagarriak bizidunak ere izan daitezke (*behiaren azpian*)¹⁷⁴; -*be* (*pe*)-renak ez.

II.8.2.10. ERTZ

Mugatzaileak izenak dira, izen arrunt, bizigabeak eta konkretuak: *amildegi*, *bide*, *bidezabal*, *buztan*, *etxe*, *ezpain*, *galtzada*, *hodei*, *ibai*, *itsaso*, *iturri*, *kale*, *kosta*, *leiho*, *mahai*, *masail*, *mendi*, *ogi*, *pinadi*, *soin*, *txalupa*, *ur*, *zeru*

“sinistu ezinezko miraria zirudin *amildegi*-ertzean gora” (EL70: 85).

“kotxeen faroak *bide* ertzeko arbolak argitzen dituzte” (HE35: 43).

“Borreruari danon artean biarr litzake *buztan*-ertzean imiñi laster arran tsikia eta zolia” (EJ70: 45).

“Saseta ori, naiz zauritua izan, *etxe*-ertz artatik *etxe*-atzera gu bezelaxe bere oñez biurtu zan” (EJ60: 124).

“*ezpain* ertzak makur eta begia heze” (HE27: 310).

“*Galtzara*-ertzetan ermitatxoak antzo, are apalago ta il-zoriago diraute kantazarrak aiton-amonen aoan” (EL70: 102).

“*odaiertzean*, urrutirat, ukurtuz haren ganat jausten zela iduri baitzuen” (HE59:27).

“*ibai* ertzetik pasiran doaz” (HE35: 42).

“*itxas*-ertzeko ontzi txikiak ikusten genituan” (EJ49: 69).

“Ur gardenari begira *iturri*-ertzan lili-aren irudija” (EJ63: 40).

“lenbiziko *kale*-ertz sarrerara allegatu geranean eta zabaltzen ari giñala” (EJ60: 124).

“*mahai* ertza jo eta bi kandelak hankaz gora erori ziren” (HE39: 61).

“asko ezagun dute zure senar gizajoan *masalla* ertzak ase eta betean dabilela” (HE19: 119).

“*ogi*-ertzari mamia kenduz egin dion zorrotena” (HE18: 80).

“ez zetorren zeren joan baitzihoan *pinadi* ertzean gora” (HE39: 65).

“Toleta. Karelean edo *txalopertz* gañean erramuari eusteko ipinten dan ziria” (EJ59: 94).

“Bartzelonatik asi ta Donostiarano egozan *urertzeko* erri guztien sarrerak zelangoak ziran” (EJ59: 88).

“urritira irristatzen zaizkit, *zeru*-ertzearen luzatze geldian nekatuak bezela!” (EJ50: 144).

¹⁷³ *Peko* ere bai. Bazter utziko dugu hemen -*ko* atzizkiak dakartzan ondorioak aztertzea, baina itxura batean, leku-izena bizidun bilakatzeko modua bide da. Erka: “Oro dira haren peko, hura ororen gehien” / *“Oro dira haren pe, hura ororen gehien”.

Atzizki honek leku-izenekin duen jokamoldea poliki ikertu beharko litzateke. Ik. arestiko ataleko *betaurre* / *betaurreko*; *urdaiazpi* / *urdaiazpiko* eta abar.

¹⁷⁴ Hala dio De Rijk-ek (2008: 887) ere: “In combination with a directional case ending (-*an*, -*ra*, -*tik*, etc.) -*pe* can serve to express the meaning ‘under’, like the word *azpi*: *liburupean* or *liburu azpian* ‘under the book’, *ohapetik* or *ohe azpitik* ‘from under the bed’. In contrast to *azpi*, the suffix -*pe* can only occur with inanimates: ‘under the cow’ can only be translated by *behiaren azpian*”.

Mugatzaileetako askok ‘lekua’ adierazten dute —*kosta, leiho, amildegi, bide, etxe, galtzada, ibai, itsaso, iturri, kale, zeru...*—; beste batzuek, ordea, gorputzeko atalen bat —*buztan, ezpain, masail, soin*—; berezia da, alde honetatik, *ogi* mugatzailea.

Ertz mugakizunari dagokionez, bi adiera bereiz ditzakegu: batetik, ‘gauza lau bat bukatzen den aldea’; hauxe da adibide gehienetan aurkitzen duguna. Bestetik, ‘irekidura baten muga lerroa’, *ezpain-ertz* elkartean duguna.

Zer adiera duten ikusita (eta corpusean adibide gehiegi ez dugunez) hemen sailkatu ditugu *izkina, kantoia* eta *hegi* mugakizun duten elkarteak. Izan ere, *EH* ikusiaz, *izkina* ‘bazterra, kantoia’ da; *kantoia* izena definitzean ere ‘izkina’, ‘ertza’ eta ‘bazterra’ ematen dira definitzailetzat. Halaber, *hegi* ‘ertza, bazterra’¹⁷⁵ da.

Hiru mugakizunekin aurkitu ditugun mugatzaileak izen arrunt, bizigabe, konkretuak dira: *bide, frontera, itsaso, kale, mahai, muraila, ohantze, trintxera...*

“badakik bi trenkada armamento Pikabea'k eta biok Txekoeslobakia'n erosi eta *frontera*-ixkiñaraño, Endaia'raño, iritxiak zirala” (EJ60: 84).

“beste aldeko *kale*-ixkiñatik neska gazte bat korrika ta bera ia jotzeraño etorri kantoiean”(EJ79: 89).

“egorretikan *muralla*-iskiñan jendia jostatzekua, itxas kanpua denbora txarrak iñoi ez barkatzekua” (EJ78: 156).

“*ohantze* echkinan amatto nigarrez” (HE51: 27).

“Kalamua mendiaren inguruetara eta etsaiaren *trintxera*-ixkin batera” (EJ49: 63).

“Pendejo, *kale* kantoiean burua ipiñita” (HE29: 26).

“ez nintzela segurki gehiago *bide*-hegietao aran ondoen gainerat iganen! (EJ72: 32).

“*itsas* hegiari dauden ostatuetao batean” (HE59: 97).

“ganibeta *mahai*-hegian pausa, eskuak dabantalean xuka” (EJ72: 64).

Lekua adierazten dute mugatzaileok, horrelakoxeak izan behar baitute aipatu ditugun mugakizunen osagarriak.

II.8.2.11. GAIN

Mugatzaileak: berriro ere izen arrunt, konkretu, bizigabeak dira mugatzaile gehienak: *begi, bekoki, bortu, bular, esku, etxe, gorputz, horma, izen, izter, lepo, mendi, sabel, salda, zeru, zubi...*

Izen berezi bat ere bada: *Olloki...*

Ihartutzat hartuko ditugu, bestalde: *bekain, mingain...*

“ikusit nuenean nik zure *bekaiña*” (HE18,55).

“San Bartolomein ermita *bortu* gain hartan omen baita” (HE60,152).

“nola pilotak *bular*-gain eta beso-ginarra hartzen dituen larrupetik lodigune batzuk agertzerainokoan” (HE59,11).

“praka ipurdian igurtziaz *esku*-gaña” (HE22,36).

“*etxe* gañetan ondo lotu barik egozan tella zarrak eta tellatuen egaletako arriak” (EJ59,15).

“millika nahi dezan amorekati, gatz eta ogi phorrokiña iaourtzen deyote *khorputz* gaña sorthuberriari” (EI58,143-144).

“Prozesioari aurrea artuta, *ormagain* batean zuti-zuti jartzen da Baltzategi'koa, ta otsegin zien” (EL70,25).

“cembait cristau fededunec belaunetic-belaunera datorquien *icengañ* edo apellidoaren lecuan” (HE40,62).

“Neri deitutzen ditet Galtzaundi *izengaña* det nik Goñi Aldatxur-txoro izengoitutzat deitzen didate neroni” (EJ76,136).

“*Iztargaiña* arri dute” (HE18,93).

¹⁷⁵ ‘Osoa-zatia’ erlazioan (I.5.3) sailkatu dugu *mendi-hegi*, hor *hegi* mugakizunak beste adiera bat duelako, ‘mendiaren hegala; malda’.

“ikasi-nairik geure eresia, *lepo*-gañetan artzen dabela txori guztien irudi argia” (EJ77,39).
 “Nafarrete’ko *mendigain* ura artzeko eta bertan gelditzeko ordena zuala esan zidan” (EJ60,147).
 “Deba’tik goraxeago dago *Olloki*-gaiña” (HE29,22).
 “*Sabel*-gaiñaz kontu du esterik lèr gabe” (HE18,125).
 “gure *salda*-gaiñak ez dik hainbeste begi” (HE18,43).
 “Lehen izarrek argitzen zuten *zeru*-gain urdina” (HE51,62).
 “Bañan bigarrengoan, sei edo zazpi metro goragotik pasa zuan arriak *zubi*-gain ori” (EJ60,153).

Esan dugu izen arrunt bizigabeak ditugula mugatzaileak, eta horien ondoan badugula corpusean izen berezia den mugatzaile bat ere. Baina horrek ez du esan nahi izen berezirik — leku-izen berezirik, zehatzago esan— har ez dezakeenik, toponimian (eta onomastikan) ugariak baitira halakoak: *Olloki-gain*-en moldekoak, alegia. Hauen ondoan, aipatzekoak dira, berriz ere, elkartu ondoren izen berezi izatera iritsi direnak (*Bidegain*, *Lizargain*, *Mendigain*...).

Oro har, mugatzaileak adierazten duen leku horretatik gora dagoena adierazten dute.

Berariazko azalpena behar dute *bekain*, *izengain* hitzek, lehenak, gainera, hots-aldaketa dela medio, ilunagoa du osagai mugatzailea (*begi*). Begi-gaineko gorputz-aldea izendatzeko darabilgu lehena, eta ez begiaren gainean egon daitekeen edozer. *Izengain*-ek, berriz, bi esanahi ditu: ‘abizena’, ‘deitura’-ren parekoa, bata, eta ‘izengoiti’, edo ‘goitzen’-aren parekoa bestea. Gure adibideetan, ordea, lehena besterik ez daukagu.

Salda-gain-ek, azkenik, corpusean ez zegoen *esne-gain* bide du kide gertukoa. *Gain* izenak, hemen, ‘saldaren gainean egiten den koipezko geruza’, ‘esnearen gainaldean gertatzen den geruza mamitsua’ adierazten du; ez saldaren, esnearen gainean jarritako edozer. Nolanahi ere, hor dugu beti ‘saldaren gainean’, ‘esnearen gainaldean’ adieraz, corpuseko gainerako adibideekin parekatzen dituen.

Hemen sailkatu dugu *goi* mugakizun duen *zeru-goi* ere:

“zeru goietan kanta gogotsu Xalbadorrekin batean” (EJ69: 107)

II.8.2.12. GIBEL

Mugatzaileak. *belarri*, *etxe*... Izen arrunt, bizigabe eta konkretuak hauek ere.

“kopeta parekatu ondoan, *beharri* giblean hatz egin eta, irri faltso bat ezpainetan duelarik” (EJ72,46).
 “*Etxe*-gibelez *etxe*-gibel landa, gatu zehatu bat bezala sartu ninduan etxera” (EJ72,18).

Gure corpusean adibide gutxi ditu¹⁷⁶, kide duen *atze*-ren gisa berean, nahiz eta, OEHK jasotzen duenez, tradizio luzekoa izan eta ekialdeko euskalkietan ez ezik, mendebaldekoetan ere mende hau arte erabili izan den¹⁷⁷.

¹⁷⁶ Hala ere, Interneteko corpusetan badu lekua, batez ere Iparraldeko eta Nafarroako publikazioetan, elkarketa garbian eta *giblean* postposizioan.

¹⁷⁷ Hortxe daukagu Bidasoa eta Oiartzun arroak besarkatzen dituen *Jaizkibel* (<Haitz + gibel) mendia diogunaren seinale.

II.8.2.13. INGURU

Aurrekoetan bezala, mugatzaile gehienak izen arrunt, bizigabe eta konkretuak dira: *bazko, bular, eguerdi, eliza, ermita, etxe, gauerdi, herri, ipurtxulo, itsaso, giro, leku, onda, sagasti, testu, txabola...*

Bada izen berezi bat ere: *Ama Neskuts eliza*. Aski adibide berezia da bi aldetatik: mugatzailea izen berezia delako (hau lehen ere ikusi dugu) eta, batez ere, izen berezi horren osaera aski zalantzakoa delako: lotura-atzizkirik gabe (*-(r)en*, hemen), erreferente bakarreko izen berezia (*Ama Neskuts* —Ama Birjina, alegia—) mendekotasunezko izen elkartu arruntaren mugatzailea da¹⁷⁸. Guztiarekin ere, corpusean adibide bakarra da¹⁷⁹.

“*Ama Neskuts eleiza* inguruak” (HE21,76).

“Ez da dembora asco ecusten cirala emacumeen *bular*-inguruan ustai andi batzuec” (HE07,120).

“elizkarietara datorrenari, *eguerdi*-ingurua bada, zerbait ematea, eztet uste pekatutzat iduki bear dala” (EJ07,1).

“oso mendi-gain alai ta polita billatu genduan Salbatore’ko *ermita* ingurua” (HE29,121).

“aunitzetan gero erraten zautan *gauerdi* ingurua zela eta ez zuela erloirik” (EJ68,15).

“Jakizu Zarpantzarrek duela kargua, gaiso idukitzeko *erri*-ingurua” (HE18,100).

“iñok ezer ekarri eztaien, errien mugari ta *itxas* inguruak zaintzeko” (EJ59,106).

“*Leku*-inguru artan billaka gabiltzala, or asi zaizkigu etsaiak tiroka” (EJ49,51).

“euriaren *onda*-ingurutxoak eta iturri-xirriparenak alkarrekin naasten ziran” (HE34,31).

“bañan nik *sagasti*-ingurua arrapatu nai, beren alderdira ninjoala itxura egiñez” (EJ60,53).

“*Testo* inguru honetan, alderdi politikoen eginkizuna guztiz aurkakoa da” (EJ52,32).

Esanahia dela eta, berriz, *testuinguru* litzateke aipatzekoa, beste adibideek ez bezala, aski esanahi finkoa hartu duelako, hizkuntza eta literatura-kontuetan, bederen. Corpusean ez zeuden *mahai-inguru, hitz-inguru (itzulinguru-ren kidea dena)...* ere halakoxeak bide genituzke.

Oro har, mugakizunak hitz elkartuaren esanahiari dakarkiona da mugatzaileak adierazten duen tokiari zehaztasuna kentzea, alegia, *eliza-ingurua* dioenak, esate baterako, ez du zehazki “eliza” adierazi nahi, baizik “eliza inguratzen duena, elizaren aldetsua edo”. Lehen *alde*-ren balioetako batez esan duguna, alegia.

Bestetik, nahiz eta *inguru* ‘ia’, ‘gutxi gorabehera’ adierazteko ere erabiltzen den (kopuruaz ari garela batez ere), ohart gaitezke hitz-elkarketan ez dugula adiera horretako adibiderik. Seguru aski *inguru* ‘tokia’ / ‘denbora’ ez den adierakoa denean, postposizioen egituran darabilgulako: nolabaiteko kopurua, neurria adierazten duten sintagmekin (“Larogei pezeta inguru balio du”, “Ur-ardotan pitxerdi-inguru edan du”...) batez ere¹⁸⁰.

Buelta mugakizun duten *gerri-buelta, lepabuelta* eta *mutur-buelta* ere hemen sailkatu ditugu, adibide gutxi direlako eta adierari dagokionez, gertueneko esanahia *inguru* izenarena izan daitekeelako:

“*gerri-buelta* ikaragarria bear pixu oiek artzeko, oso altua etzala jakiñik” (EJ79, 91).

“aurpegi eta lepabuelta azaltsu haiek lanaren eta sufrimenduaren (...) gaztatze erruki gabea salatzen zuten” (HE39,55).

¹⁷⁸ Oroit liburuaren hasieratsuan (I.2) jaso dugula Azkueren (1923: 600) eta Villasanteren (1974: 20) iritzia: **Jainko Ama* ez baina, *Jainkoaren Ama*, **Pedro aurean* ez baina, *Pedroren aurean...*

¹⁷⁹ Berriz ere, egungo Interneteko corpusetan *Bilbo ingurua, Rijeka inguruak, Csepel inguruak, Chalindray eta Chaumont inguruak...* badaude.

¹⁸⁰ Postposizioen eremuan gabiltzala, beste balio batzuk ere baditu *inguru*-k: “gai horren inguruan ez dut deus esatekorik”... Hori ere ez da hemen aztertzea.

“bekokia eta *mutur*-bueltak hazkatu zizkion” (HE39, 15).

II.8.2.14. ONDO

Mugatzaileak. Izen arrunt, konkretu, bizigabeak dira mugatzaileak: *afari, arreta, baserri, bazkari, bazko gauerdí, begi, belarri, bertso, beso, bide, bihotz, eztei, festa, gerra, gibel, guda, hatz, hesi, ibai, ile, itsaso, izen, lepo, meta, min, sasi, su, txabola, zoko...*

Ihartutzat eman daitezkeen adibideak ere baditugu corpusean: *garondo (garrondo), ukalondo, ukondo...*

“zer *afal*-ondo alegera bezain goxoak zeramatzen” (HE59,7).

“*Arretondo* chaarra egin... Mirar con desabrimento” (HE20,222).

“gure etsaiak zeuden *baserri*-ondo batera allegatu gera” (EJ49,50).

“*bazkal* ondo batez, senar emazteak lotzen gira beribil ixtorio batez” (EJ04,59).

“bizi denak orhit ukhenen dü *bazko gaiherdi*-ondua” (HE18,21).

“pozikan komeni ez biotz aundi ari, *begiondoak* malkoz biotzak ler-zori” (EJ69,51).

“Eibarren bertan serbitzen, orduko ere ondo nekien *belarrondo* garbitzen¹⁸¹” (EJ79,41).

“*bertso*-ondo polit hau ematen digu Gamizek” (EJ00,204).

“*beso*-ondoak, guri-guriak agertzen zaizkio” (HE57,103).

“zauskada sakon eta latz batek astindu dit *biotzondo*” (HE34,28).

“amaitu bide-da *ezteio*ndoa zaratatsua...” (HE33,30).

“Horrela amaituko zen *festondo*aren pasarte hau” (EJ53,7).

“askozaz gehiago ta zuri kiskur kirikolauak *garondo*an, bildots edo arkume baten irudira” (EJ59,93).

“kopetaldean nahiz *garrondo*an ez dakit” (HE27,399).

“Zaila zen giroa *gerra*-ondo ilun hartan” (EJ51,39).

“Etzakiat zer *gibel*ondo ukanen duen ene solasak” (HE59,100).

“Halaber da ezagutzen beretik herioa, ezen lastimagarria uzten du *hatz* ondo” (EJ80,155).

“billatu zuten gorputza Marrkane baserriaren azpian, *esi*-ondo batean” (EJ79,49).

“Zalapartaka zabilan, jo harat, jo hunat, begiak odoletan, nahasiak, haguna zaiola ahotik, *ile*-ondoak xutik” (HE59,69).

“artatik dizu Gerrieder *izen*ondo” (HE18,82).

“urdeak *lepondo* puztu lér bearrez” (HE18,124).

“icusi zuen Booz, *met*-ondo batean etzaten” (HE54,205).

“Getsemani nere *miñ*-ondo” (EJ50,51).

“*suton*dotik zetorren argia bat ez adina baitzen” (HE39,13).

“iru edo lau pameli juntatuta bide-krutzeetan edo *txabola*-ondoetan” (HE29,22).

“Arantzazu menditarre izugarrienean dago (...) 700 metroko alturan eta alare zulo-zuloan (...) *Zokondo* arlosteagorik. Dun ederra, orixe bait-du: bere arlostea ta zakarra” (EL70,54).

Afalondo eta *bazkalondo* hitzetan (*afalaurre, bazkalaurre, afaloste, bazkaloste...* hitzetan bezala) duda egin daiteke mugatzailea izena ote den (*afari, bazkari*) eta morfemak elkartzean hots-aldaketa gauzatu ote den, edo aditzoina ote dugun (*afal(du), bazkal(du)*). Bigarren hipotesiaren alde (“*afal(du)* ondo”, “*bazkal(du)* ondo”) egingo bagenu, sail honetatik atera eta *Jarleku* motara (H-E/3, XI) igorri beharko genituzke, H-E/3 laneko adibidetegian *bazkalordu* (H-E/3: 348 / 328) jaso zen bezala, esate baterako. Halaz guztiz, ez dirudi ezinezkoa mugatzailea izena izatea; H-E/4 lanean *afalondo* “hitzaurre” mota honetako adibideen artean jaso dago (H-E/4, 11.2.6).

Ondo mugakizunak bai tokia (‘aldamen’, ‘albo’...), bai denbora (‘ondoren’, ‘ostean’...) adieraz ditzake, oro har, eta baita denborarekin lotura estua duen ‘ondorioa, arrastoa, aztarna’... ere. Hain zuzen ere, adiera horiexen araberrako hitz elkartuak ditugu hemen:

¹⁸¹ “Belarrondoak garbitzen jakin” dio Txirritak “bizkorra, emai... izan” adierazteko.

belarrondo, beso-ondo, betondo, hesi-ondo, lepondo...; *eztei-ondo, festa-ondo, meza-ondo, minondo...*; *gibelondo, hatz-ondo...*, hurrenez hurren.

Lehen adiera tarteko denean, ez dirudi alde handirik dagoenik, askotan bederen, *ondo* eta *alde*, *inguru* izenen artean: *elizondo, elizalde, elizinguru* aski gertukoak bide dira. Denbora adierazten duenean, berriz, *oste* bide du gertuen (*oste*-k, jakina, tokia ere adieraz dezake).

Ohar berezia merezi duten adibideak ere baditugu. *Bihotzondo*-k bi ulertzeko modu izan ditzakeela dirudi: bat erabat hemen sartzekoa “bihotzaren ingurua”, eta bestea, berriz, *hondo*-rekin lotzera eramango gintuzkeena. Bigarrenaren alde egitekotan, sail honetatik atera beharko genuke eta *Eguzki-lore* motako *Behi-esne* mendekotasunezko arrunten arabera aztertu: ‘osoa-zatia’ (I.5.3), edo ‘jabeagoa’ (I.5.2) harreman semantikoetan, apika.

Izenondo gure adibidean ‘izengoiti’-ren parekoa da, baina gramatika (EGLU-lab.-ean esate baterako), eta hiztegi askotan (*Hiztegi batua*-n, Ibon Sarasolaren *Euskal Hiztegi*-an, Interneten kontsulta daitezkeen hainbatetan), adjektibo-mota bat izendatzeko erabiltzen da, corpusean atera ez zaigun *aditzondo*, adberbio mota bat izendatzeko erabiltzen den bezalaxe.

Mugakizun honen baliokidea, bizkaierazko *oste* da. *Atze* eta *gibel* ere izan daitezke pareko.

II.8.2.15. OSTE

Mugatzaileak. Sail honetako gehienak bezalaxe, adibide hauetako mugatzaileak ere izen arunt, bizigabeak dira: *bazkari, belarri, eguerdi, gaixo, gogarte, jolas, urte...*

“osaba Bartelen ereinotzpeko hitzek gupida gabe mailukatzen zioten *belarri* ostea” (HE39,67).

“Naparroa-ardao guzurbakoak gorputza dauko ta indarra; *gaiso*-oste baten sendotuteko da osagarri bakarra: naibagak bere kenduten dituz ardaoak, izanik zarra” (EJ70,79).

“burura ez gordeteak inos iolasetan eukiten nendun makal *iolas*-osteetan” (EJ70,340).

Euskalkien banaketak badu ikuskizuna mugakizun hau hautatzean: bizkaierazko testuetan ageri da batez ere *oste*. Gainerako euskalkietan errazago jotzen da arestian ikusiriko *ondo*-ra edo besteren batera: *atze, gibel...*

Adierari dagokionez, bai tokia (*belarri-oste...*), bai denbora (*bazkaloste, eguerdi-oste...*) adieraz ditzake. Ikus daitezkeen bezala, hemengo hitz askok beste mugakizun batez baliatutako hitza kide dute, dagozkien sailetan ikusi bezala¹⁸².

Bestalde, *oste*-k beste adiera-erabilera batzuk ere baditu: erantzun moduan edo, hitza errepikatuaz. Ikus ondoko Mogelen adibidea:

“¿Cer urte ta cer *urte* oste? Urten eguizu aimbat lasterren onelango echeti” (HE20,71).

Gogora dezagun, azkenik, ekialdeko euskalkietan badela beste *oste* bat —izena hau ere—, baina hitz elkartuko osagaia denean batik bat izen bizidunak mugatzaile izaten dituela: *talde, multzo*-ren parekoa da (*gudaloste, jende-oste, bekatu-oste...*), “Multzo-elkarteetan” (II.2) ikusi dugun bezala.

¹⁸² Erka, esate baterako, hemengo *gaixo-oste* eta lehengo *minondo*, edo *afaloste, bazkaloste* eta *afalondo, bazkalondo*, denbora dela bitarte; eta, tokia dela eta, hemengo *belarri-oste* eta lehengo *belarri-gibel, belarrondo*, esate baterako.

II.8.2.16. (T)ARTE

Sail honetako gainerako mugakizunekin ikusi dugun bezala, izen arrunt bizigabeak dira mugatzaileak; gehienak konkretuak: *ate, baso, baso eta harkaitz, barrera, begi, beso, bide, egun, erreka, esku, gogo, hanka, harkaitz, huts, hutsune, laino, lan, mendi, sasi, txaraka...* Errepara mugatzaileetako bat bi izen juntatuk osatzen dutela: *baso eta harkaitz*.

Izen bizidunak ere baditugu, nahiz horrelako mugatzaileak ez izan ohikoak sail honetako mugakizunekin: *gizon, jende, lagun, seni(de)...*

Adjektibo mugatzailea ere badugu: *huts*. Mugatzaileen artean ohiko kategoria ez izan arren, beste zenbait mugakizunekin ere ikusi dugu (ikus, esaterako, *bide* (. II.7.2.2), *alde* (II.8.2.3).

Gaur ihartutzat hartuko genituzke: *atarate, begitarte, eguarte, eskuarte, gogarte*¹⁸³, *senitarte...*

“arin-arin sartu eban errotako *atartera*” (HE21,95).

“ondo gomuta dot, biok alkarregaz ioan ginean urrira urrengo egunean, eskolako *atarteragino*” (EI99,166).

“guk, *baso-tarte* aietan, oso xamurki egiten genduan sukaldea” (EJ49,32).

“etsaiari berriz ere *baso eta arkaitz-tarte* aietan arpegi emateko asmotan” (EJ49,143).

“txapel oker bat *begitarte* gaizto batekin hurrantzen zaitadanean” (HE58,84).

“Miren Eguzkiñe Azaolak eman zigun, gitarra eskuan eta edertasuna *begitarte*an, kantu berriaren zantzua” (HE51,60).

“beste olatu batek txalopea ta semea *besartetik* kendu eustazanean” (EJ59,98).

“bihurguna itzaltsu batetan, Baretus-ko mugan, landarako *bidarte* ahantzia ikus daiteke” (EJ51,71).

“Ondarribitik araño hamasei kilometroko *bide-tarte*a” (EJ03,16).

“euqui eraguingo deusut arastegui, edo *egubarte* ez chaarragua” (HE20,137).

“*Errekarte* ta mendi egal zoko katean dindilizka dagoan erri koskor bat da gure Arranondo” (EJ59,21).

“gastuei arpegia emateko, *eskuarte* mardultxoa bidali zuen Errenteriak” (HE33,71).

“Ilargiaren *eskutarte*a ezagutzen zun, noiz onerako ta noiz gaiztorako” (HE,90).

“Gizartean lotzen eta askatzen gaitu hizkuntzak” (HE27,386).

“orra emen egun bacoheraco *gogarte*, edo Meditaziño labur batzuc” (EC61,13).

“lau aldietatik bardiñak diran otzaratxo zapalak *ankarte*an arturik” (EJ59,84).

“ez du *hutsarte* hori beteko” (HE27,383).

“berak utzi zuen *utsunarte* negargarrizkoa gure aita-amentzat” (HE50,83).

“Lurrean bertze egitekorik ba nuen baina ez gauza ederrik, *jendetarte*ari, populuari aintzinapen bat eginaraziko zuen” (HE58,61).

“noizean beingo *lagunarte*ak or ez gaitu jartzen alai?” (HE25,70).

“Errezil’ko sarrera ederki ikusi genduan *laño-tarte* batean” (EJ60,78).

“seme bat bezala maitatu zuen (...) *lan-arte* edo bakantza-egun batzuez” (HE59,8).

“Zaraitzuko ibaiak Arbaiungo *mendarte*a igaro eta laster osin handi baten ertzean” (EB87,50).

“auzoak auzoen kontra, anaiak anaien aurka, e’zgan gizon edo emakumerik, ez gordeleku edo *menditarte* izkaturik” (EL70,35).

“ezetz *sasi-arte* latz auetan oñik sartu” (HE17,74).

“Gure tabardoak eta falanjisten jantziak zulo edo *sasi-tarte* batean gorde genituan” (EJ49,24).

“Bere *senitarte*an bakaldungaitan ba dauko ba” (HE21,57).

“Laster joaten zan mendizarratuko *txaraka-arte*etara” (HE31,23).

Adierari dagokionez, mugatzaile askok ‘tokia’ adierazten dute. Nolanahi dela ere, elkartu guztiok ez ditugu era berean hartzen, *arte*-ren berezitasun semantikoak direla medio.

Adieretako batean *arte*-k bi (edo gehiago) ‘zer’ lotzea ezinbestekoa du, dela denbora, dela tokia eta aniztasun hori ageri da batzuetan hitz elkartuetan. Honela, esate baterako, *besarte* “besoen artean dagoen espazioa” da, *errekarte*, “erreken artean dagoen...”, *sasi-tarte* “sasien tartean dagoen dena delakoa” eta ez “beso, erreka... bakarrean (edozein dela) dagoen (t)arte”. Gisa honetakoak ditugu *bidarte, hankarte, txaraka-arte...* Adibide horietan ikusten dugun bezala, ez dirudi *arte* eta *tarte*-ren arteko aukera garbirik dagoenik (*sasi-arte* eta *sasi-tarte*, lekuko), nahiz eta adibide gehienak *arte*-z baliatu.

¹⁸³ Corpusean jaso ez dugun *astearte* ere hemen kokatzekoa bide litzateke.

Bestetik, berriz, beharbada joera orokorra ez bada ere, ematen du banaketa-modu bat dagoela ezkerreko osagaiaren arabera: -a + *arte* (*errekarte*), -o + -*arte* (*besarte*), -i + *arte/tarte*. Ematen du hitz-elkarketan ohikoa den bezala, ez dela batere zaila hots-aldaketarik gabekoak ere aurkitzea: *basarte* ‘zona boscosa, interior del bosque’ eta *baso arte*.

Beste batzuetan, berriz, *arte*-k ‘jomuga’, ‘helmuga’, ‘burua’ edo adierazten bide du, bai tokia bai denbora direla bide. Adibidez, *bide-tarte* hemen “bideak hartzen duen luzera”, “bidea osatzen duen distantzia”... da:

“Ondarribitik araña hamasei kilometroko *bide-tartea*” (EJ03,16).

Hurrengo, berriz, “bideen, arteko dena delakoa” da:

“bihurguna itzaltsu batetan, Baretus-ko mugan, landarako *bidarte* ahantzia ikus daiteke” (EJ51,71).

Atarte ere, ihartua bada ere, *arte*-ren adiera honen arabera hartzen dugu: “ate arterainoko tokia” edo; alegia, batez ere denbora adierazteko darabilgunaren (NORAINO-ren parekoa litzatekeenaren) parean. Alde honetatik, *atarte*-k denbora adierazten dutenen kidea dela dirudi, *egubarte*, *lan-arte*-k duten aditzeko modu bera bide du-eta. Hau da, “eguna arteko denbora”, “lana (hasi) arteko denbora”, nahiz eta bigarren hau beste era honetara ere uler daitekeen “lanetik lanera, lanean aritzeen artean dagoen denbora”.

Baina beste batzuetan ez dugu ulertzen ‘zer’ bat baino gehiago jartzen ari garela harremanetan; ‘zer’ bakarra (baina, ohi denez, generikoa) adierazten du mugatzaileak eta hor zuloa, zirrikitua edo dagoela adierazten dugu. Adiera hau erdiesteko mugatzaileak nolabaiteko ‘gorputza’, ‘hutsunea’, ‘zirrikitua’ egin ahal izateko adinako ezaugarriak izan beharko dituela dirudi. Esate baterako, nekez adieraziko dugu halakorik mugatzailea biziduna izanik (erka **gizon (t)arte* eta *gizarte* edo **lagun (t)arte* eta *lagunarte*...). Adiera honetarako, egun *tarte* aldaera gehiagotan erabiltzen dugu herskari gabea baino. Adibideetako *baso-tarte*, *baso eta harkaitz-tarte*, *laino-tarte*, *menditarte*¹⁸⁴... aipatu dugun moduan uler daitezke: “basoan, lainoan, mendian... dagoen zuriunea” edo.

Arrunt izen abstraktu gutxi dira. Aipatuko dugun *gogarte* ihartua alde batera utzita, *hutsarte* eta aski kidea duen *hutsunarte* ditugu. Berriz ere badirudi adjektiboa dela mugakizuna, lehen *hutsune*-z aritu garenean esan dugun bezala¹⁸⁵. (II.7.2.6). Bestetik, adieraren kontua ere badugu: lehen kolpean erredundante samarra dirudi, ez baitago alde handirik *huts*-en (eta zer esanik ez *hutsune*-ren) eta *hutsarte*, *hutsune*-ren artean¹⁸⁶. *Arte*-k, hemen, bai denboraren bai tokiaren adiera har ditzake “norbaitek utzi duen toki / denbora hutsa” edo.

Mugatzaile biziduna gutxik dute eta, gainera, badirudi ezinbestekoa dutela aniztasuna adieraztea, arestian esan dugunaren ildotik: *gizarte*, *jendetarte*, *lagunarte*, *senitarte*... ezin uler ditzakegu “gizakiengan, jendearengan, lagun(ar)engan dagoen (t)artea...”, baina ezta mugatzaile bizigabeez ari ginela eman ditugun adierak ere (*“jendeen bitartean dagoen

¹⁸⁴ Erka daiteke *mendarte*-rekin, hau “mendi arteko lekua” da.

¹⁸⁵ Itxura batean, badirudi *alde*, *arte*, *une*... mugakizunekin ez dela hain ez-ohikoa adjektibo kategoriako mugatzailea aurkitzea.

¹⁸⁶ Baina, era berean, egia da *hutsarte*-k errazago onartzen duela sintagma mugatuetako osagaia izatea *huts*-ek baino, batez ere neurri-sintagmetan: “toki batetik bestera bost metroko hutsarte / ?hutsa utzi”, “bi minutuko hutsarte, hutsunea / ?hutsa izan”.

distantzia”, “lagunetik lagunera dagoen espazioa”...). Hitz hauek ez dute ez tokirik ez denborarik adierazten, morfologikoki singularrak izanagatik, zentzu plurala hartzen dute: jende, lagun, senide multzoa... Alde honetatik begiratuta, gertuago daude multzo-elkarteetatik (II.2) hemen ikusi ditugun adibideetatik baino.

Hitz elkartuon esanahiaz esan ditugunek ez dute ihartuen azalpenerako balio, ez dira-eta erabat gardenak: *atarte* (‘ataria’, ‘atalaurrea’), *begitarte* (‘aurpegi(era)’)¹⁸⁷, *eguarte* (‘eguerdi arteko denbora-tartea’)¹⁸⁸, *eskuarte* (‘baliabidea’, ‘ondasuna’...), *eskutarte* (‘eskua’, ‘eragina’)¹⁸⁹, *gogarte* (‘gogoeta’)¹⁹⁰...

II.8.3. Mugatzaileen gramatika-kategoria

Hitz elkartu hauen mugatzaile ia guztiak izen arruntak, bizigabeak eta konkretuak dira. Kasuan-kasuan jaso ditugu orotariko joera honetatik saihesten direnak.

Bestalde, aipagarria da izen berezi bat edo beste ere atera zaigula mugatzailearen tokian (*alde*, *pe*, *gain* mugakizunen ezkerretara batez ere), mendekotasunezko hitz-elkarketan batere ohikoa ez dena. Guztiarekin ere, maizago gertatu bide da mugatzailea izen arrunta izanik, elkartu ondoren izen elkartu osoa toponimiara nahiz onomastikara igarotzea¹⁹¹

II.8.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak

Esaten joan garen bezala, mugakizun hauen adiera zabala dela medio, ez dugu mendekotasunezko hitz elkartu arruntetan izan ohi dugun harreman semantikoen aukera eta ugaria.

Azaltzen joan garen adibide bereziak alde batera utzita, oro har, mugatzaileak adierazten duena espazioan (‘non’) edo denboran (‘noiz’) kokatzea du eginkizun mugakizunak; alde honetatik begiratuta ‘edukia’ harremanaz hitz egin daiteke, zabal hartuta. Hori dela medio, ulertzekoa da eskuarki mugatzailea izen konkretua izatea, nonbait edo noizbait koka daitekeen zerbait izatea, alegia.

II.8.5. Emankortasuna

Sarreran genioen bezala, alde handia dago mugakizunetik mugakizunera. Ikusi dugu mugakizun batzuek oso adibide gutxi zituztela (*aitzin*, *albo*, *atze*, *gibel*, *oste*); beste batzuek, aldiz, ugari (*alde*, (*t*)*arte*, *aurre*, *gain*, *ondo*...).

Joerak oso nabarmenak dira euskalkiak direla eta bikote edo hirukoteak lehian ditugunean: *aurre*-k hartu dio tokia *aitzin*-i; *alde*-k, *albo*-ri; *ondo*-k, *oste*-ri, *barru*-k *barne* eta *barren*-i...

Baina, xehetasunak xehetasun, egitura-mota hau estandarrean bederen aski erabiltzen dela dirudi.

¹⁸⁷ Corpusean ez zetorren beste adiera bat ere badu hitz honek: ‘harrera’.

¹⁸⁸ Honek ere bai, ‘arratsaldea’.

¹⁸⁹ Gure corpusean mugakizunaren bi aldaerek adiera desberdineko hitzak gauzatu badituzte ere, OEHN biak, zeinek bere adiera duela, hiztegi-sarrera berean sartu dituzte; *eskuarte*-n, hain zuzen ere.

¹⁹⁰ OEHN *gogarta*, *gogarte* dator. “Propósito de hacer algo” (Lar.). Zein ote osagaiak: *gogo* + *arte* ala *gogo* + *arta* (*arreta*)?

¹⁹¹ Argibideak: Mitxelena (1953; FHV; 1971...).

Hala ere, ez genuke atzendu beharko lekua edo denbora adierazi nahi ditugunean, euskaraz, apika errazago jotzen dugula postposizioetara elkarketara baino; bestela esan, itxura batean badirudi hiztunak eskurago duela postposizioen egitura, elkarketak baino murriztapen gutxiago ditu eta.

II.8.6. Idazkera

Euskaltzaindiak ez zuen berariazko araurik eman *hitzaurre* modukoez, hitz elkartuen osaera eta idazkera arautu zituenean. Beraz, ez dugu berariazko araurik aurkitu *Hitz-Elkarketa/4* lanean ere (**H-E/4: 95-97 / 81-83**). Hortaz, pentsatzekoa da gainerako *Eguzki-lore* motakoei dagokien bera dagokiela hauei ere: bereiz nahiz marratxoz loturik idatzi, salbuespenak salbuespen (*hitzaurre* bera, esate baterako).

Nolanahi dela ere, adibideen idazmoldeari erreparatzen badiegu, ohartuko gara guztiak edo bat eginik (*begitarte, hutsarte, betaurre, dantzaurre, hitzaurre, lepagain, mingain, afalondo, bihotzondo...* eta *be/pe* osagaia duten guztiak: *aterpe, barrunbe, ilunbe, zubipe...*), edo marratxoz lotuta (*etxe-aitzin, etxe-atze, pago-atze, aldare-aurre, etxe-aurre, gerra-aurre, beso-azpi, bihotz-barne, esne-gain, mendi-gibel, bular-inguru, etxe-ondo, gerra-ondo, belarri-oste, guda-oste...*) jaso genituela.

Guztiarekin ere, ez dugu atzendu behar postposizioentzat emandako idaztaraua; hots, bereiz idaztekoak direla. Eta, ildo beretik, amaitzeko gogora dezagun orduan esana:

-pe(ko)-dunetan izan ezik, forma markatuak dira, oro har, idazkera baterabildu horiek: auzo-erdara nagusien *international, interstate, preschool* moduko “hitz bakarren” eredura sortuak agian. Kasu horietan ere posible da, ihartze-fenomenoa tartean ez dagoenean, markatu gabeko idazkera erabiltzea: *nazio arteko (lehiaketa), hil ondoko (berriak)*¹⁹². (**H-E/4: 97 / 83**).

¹⁹² Errepara batez ere adjektiboen ordainak aipatzen direla hor.

III. MUGATZAILE BEREZIKO IZEN-ELKARTEAK
***AURREPROIEKTU* MODUKOAK**

III.1. Sarrera

Aurreko atal nagusian (II) luze aritu gara mugakizun bereziez. Orain, berriz, mugatzaileak dira bereziak.

H-E/4 lanean bi multzotan bereizita daude mendekotasunezko hitz elkartu arruntek ez bezalako mugatzailea, mugatzaile berezia dutenak (H-E/4, 11.3: 94-95 / 80-81): “*Aurreproiektu* modukoak” eta “*Elkarlan* modukoak”. Baina bi multzook bereziak izanagatik ez dira gisa berekoak: lehen mugatzaileek lekua edo/eta denbora adierazten duten izenak dira; bigarrenak, berriz, izen kategoriakoak ez diren *elkar* eta *kontra* dira.

Liburu honen hasierako argibideetan esan dugun bezala (“**Sarrera gisa**”), harrigarri samarra gerta zitekeen “izena + izena” osaera duten elkartuak aztergai dituen lan batean halakoak ez direnak berariaz jorratzea.

Bestetik, berriz, elkarketaren eremutik haratago jo behar bide da *elkar* bezalako izenorde elkarkari bat (EGLU-lab: 68-70) edo *kontra* bezalako postposizioa (EGLU-lab: 498-502) ezkerreko osagai duten eraikuntzak argitzeko.

Azkenik, ez da baztertu behar eredu horren arabera eratu ditugun hitz asko erdal aurrizkidun hitzen bati irtenbidea eman nahian egin dugula areago euskal bideetatik abiatuta baino.

Beraz, arrazoi horiek guztiek garamatzate *elkarlan*, *kontrazal* gisakoak hemen ez baina beste nonbait lantzeko uztera.

Aurreproiektu motako elkarteei dagokienez, berriz, *hitzaurre* moduko elkartuetako mugakizun ezan duguna errepikatu beharko genuke, baina orain eskuineko osagaiaren orde ezkerrekoaz ari garela zehaztuta, hizpidean ditugun hauek berriz ere leku-izenak baitira.

Osagaiak lehengo berak izanik ere, hitz elkartuko ezkerreko (eta ez eskuineko) osagaia izateak eta askotan erdal izen aurrizkidunaren ordain izateko sortua izateak eztabaidagai bihurtu izan ditu era horretako hitz asko. Gainera, ezin dugu ahantzi mota honetako hitz elkartuak, inola ere berriak ez izanik ere, asko ugaritu direla azken urteotan; aski sistematikoki ugaritu ere.

Inguruko erdaretan oso maiz eta oso erraz jo dezakete eta jotzen dute aurrizki-bidera. Euskaraz, berriz, ez daukagu pareko biderik. Mitxelena¹⁹³ argi adierazi zuen bezala,

¹⁹³ Beste lekukotasun batzuen artean, hona hauek: “Merece señalarse que la lengua vasca, donde la composición —de tipo muy poco románico— sigue siendo hoy un procedimiento muy productivo, no ha conseguido hacerse con un sistema de prefijos. No se descubren más que conatos aislados, que sólo en algún caso (*des-* alternando con *ez-*, la partícula negativa vasca, en *desegin* ‘deshacer’, *des-* / *ezberdin* ‘desigual’, etc., *mes-* en algunos dialectos) ha llegado a tener vitalidad. (Mitxelena 1974, PT: 216).

“Tales preverbios [*ac-*, *con-*, *de-*, *ex-*, *in-*, *per-*, *prae-*, *re-*, *sus-*] no están incluidos en ninguna lista de universales lingüísticos y ni siquiera está probado que su posesión aumente o mejore las posibilidades expresivas de un idioma. Pero el hecho es que las lenguas indoeuropeas, y basta con tener en cuenta las indoeuropeas, los tienen por herencia o por readquisición, y que constituyen un instrumento fácil para sacar cinco, diez o quince verbos de cada verbo, mientras que nuestro *ekarri* sería una raíz estéril que no da otro fruto más que el causativo *erakarri*.

Tampoco faltan estos preverbios en las lenguas kartvélicas, empezando ya por el georgiano más antiguo, y, por lo que sé, también aparecen en húngaro, por ejemplo. Hasta se podría decir, exagerando algo, que los preverbios

parekotasun falta horrek aspalditik kezka eta ezinegona sortu du euskalariengan¹⁹⁴. Baina, gaiaren garrantzia ukatu gabe ere, ezin gara hemen auzi zabalago horretan berariaz aritu, hitz-elkarketatik kanpoko besterik ere besarkatzen baitu¹⁹⁵; bai, ordea, aldian-aldian ukituko atal honetako aztergaiarekin zerikusia duen heinean.

Horrela, esate baterako, etengabe aterako zaigun galdea da zein eginkizun duen elkartuaren barrenean ezkerreko osagaiak: mugatzaileek hitz elkartuetan ohi dutena, ala bestelakoa; alegia, hitz elkartuaren burua izan ohi den mugakizuna ñabartu, zehaztu egiten duen (batez ere leku-denboretan kokatzen ote duen), edo ezkerreko osagai hori, deiktiko izendatu ohi den elementu hori ote den elkartuaren buru semantikoa eta, honenbestez, mendekotasunezko euskal hitz-elkarketa arruntetik urruntzen garen, hein batean bederen. Alegia, *historiaurre*, etab. aztertzean aurreko atalean atera zaigun kontu bera.

Era berean, argi dezagun guk beherago aztertuko ditugun adibideek ez dutela, apika, ugaritasun hori ispiatuko, gure corpusaren muga dela medio, baina ez genuke begi aurretik kendu beharko azken urteotan asko sortzen joan direla, hainbat esparrutako terminologietan batez ere¹⁹⁶.

Gure abiapuntuko sailkapenean, beraz, ondoko mugatzaileak hartuko ditugu: *aitzin*, *albo*, *aurre*, *azpi*, *barne*, *behe*, *gain*, *goi*, *kanpo* (H-E/4, 11.3.1: 94 / 80). Baina zerrenda pixka bat zabaldu dugu lan horretan bertan uzten genuen zirrikitutik aurrera eginez

Beste zenbait deixi-hitz ere honela erabili da: *artizki*, *atzerri*, *atzizki*. (H-E/4, 11.3.1: 95 / 81).

eta beste mugatzaile batzuk ere hartu ditugu aztertzeko: *arte*, *atze*, *barren*, *barru*, *bazter*, *gibel*.

Bestetik, ohartuko gara ez ditugula hemengo mugatzaile guztiak neurri berean erabili ez erabiltzen elkarketa-mota honetan; emankortasunaren edo bizitasunaren ikuspegitik alde nabarmenak daudela, alegia, batetik bestera. Esate baterako, gure adibideek erakusten dutenaren arabera, *aurre*, *azpi*, *barne* maizago erabili izan ditugu *aitzin* eta *albo* baino. Azterketan berariaz jasoko ez dugun *alde* apenas darabilgun (oso adibide gutxi ditu eta, gainera, ihartuak dira (*aldarte*, *alderdi*, *alderri*, *aldiri*...)). Ildo beretik ikusi beharko litzateke zenbateraino eragin dion estandarizazioak mugatzaile hauen emankortasunari.

III.2. Adibideen azterketa

Aurreko ataletan mugatzaileen berri zehatza eman behar izan dugu gero elkartu osoaren azalpena iristeko. Orain, berriz, mugakizunen azterketari jarri beharko diogu arreta, bereziak hemen mugatzaileak baitira.

son un elemento constitutivo de nuestra civilización, al serlo de casi todas las lenguas, grandes y pequeñas, que le sirven de vehículo. Y esa civilización solamente es nuestra porque nosotros, al menos en los niveles más altos, hemos sido y somos receptores, no creadores. Así pues, como receptores, estamos condenados a recibir, junto con ideas y productos, las formas lingüísticas a que van unidos". Mitxelena (1977a: 76).

¹⁹⁴ Nolanahi dela ere, eta iragaitzaz bada ere, Mitxelena (1968, 1977a), Amuriza (1974), Villasante (1974), Mujika (1978, 1982), Irigoyen (1979), Irazola (1985), Butron; de Pedro; Olanga (1986), Azkarate (1991, 1992), Perez Gaztelu (1995a, 1995b, 1998, 2004, 2010, 2012) eta LEF batzordeko lan argitaragabeak aipatu beharrak dira, besteak beste.

¹⁹⁵ Esate baterako, mailegatzea bera ez aipatzearen, eratorbidea, atal honetan ikusiko ez ditugun beste hitz elkartu mota batzuk, eta sintaxi-egiturak izan daitezke hainbat erdal aurizkiren euskal ordainak. Adibidez: *inacceptable* = *onartezin*, *embarcar* = *ontziratu*, *internacional* = *nazioarteko*, *extraordinario* = *ohiz kanpoko*...

¹⁹⁶ XX. mendeko corpusari begiratu bat ematea besterik ez dago horretaz ohartzeko.

III.2.1. AITZIN

Mugakizunak izen bizigabeak dira gehienak: *alde, egun, lan, solas...* Baina izen bizidunak ere badaude, bakanagoak gure corpusean: *gidari, kelta...*

“Eta pena hark, gerok geure borondatez hartzen dugunak, eramaiten dio aitzin *aldea* bertze penari, bertzek emaiten derakunari, pazientki errezibitua izanagatik ere” (HE11,105).

“Egunez ari garelarik, beraz, gauza bat da bezperan, aitzin *egunean*, nahiago baduzue, Oihenartek dioenez, egun hartan, biharamunean eta bestea, arras bestea, atzo” (HE27,100).

“dardara berrien aitzin-*gidari* datozen trumoi hots ilunak” (HE27,334).

“Euskaldunek zutela delako hitza kelten eta Aitzin-*Kelten* ganik jaso” (HE30,215).

“Euskaltzaindiak 1968.ean Arantzazuko biltzarreetan agertu zuen bere jokabidea, egin zitekeen batasunaren aitzin *lan bezala*” (HE27,42).

“Larregiren lana aitzin-*solhasean* aiphatzen derauku” (HE26,275).

“eskaera horri erantzun beharrez, aintzin *solasa* edo hitzaurre au idatzi dut” (EJ04,13).

Mugatzaile honek bi aldaera nagusi izan ditu kategoria (izena) eta adiera (‘aurre’) bera dituztela: *aitzin* eta *aintzin*.

Adibideon ulertzeko modua dela eta, berriz, itxura guztien arabera, aipatu eta aipatuko dugun adiera ugaritasuna dugula dirudi.

Ia denek “aitzinean, aurrean dagoen edo doan dena delakoa” dute parafrasia: *aitzin-gidaria*, esate baterako, “aitzinean doan *gidaria*” da. Hitz elkartuaren burua, garbi, eskuineko osagaia da, mendekotasunezko euskal hitz elkartuetan ohi denez, eta ezkerreko osagaiak zehazten, ñabartzen, kokatzen du burua: ‘aitzinean’, alegia. Bestela esan, elkartuaren erreferentea *gidaria* da eta bere ezkerreko osagaiak, modifikatzaileak, adierazten digu zein *gidari*-mota den, aitzinean doana, alegia.

Aitzinsolasa har daiteke, berriz, dudaren edo beste ulertzeko moduaren erakusgarritzat. Zer da *aitzinsolasa* “aitzinean esaten den solasa”? Ala “solasaren aurreko dena delakoa, baina bete-betean solasa ez dena”? Hau da, arestikoak bezalakoa, ala bestelakoa?

Bigarren aditzeko modua onartuz gero, elkartuaren buru semantikoa *solasa* ez dela esan beharko genuke, “solasaren aitzineko” dena delako beste zerbait baizik. (II.8.1)

Guztiarekin ere, hemen ditugun adibide gehienek, gutxi izanagatik, mugakizuna toki-denboretan kokatzen dute (non edo noiz dagoen mugatzailea, alegia) eta hau dela eta, ‘lekua’ edo ‘denbora’ harreman semantikoa gauzatzen dela esango genuke.

III.2.2. ALBO

Mugakizunak, *albo* izenaren ezkerrean aurkitu ditugun mugakizun guztiak izen bizigabeak dira: *gela, herri, probintzia...*

“albo-*errietatic* Erregueari bidera irteten zitzaizcan emacumeac” (HE45,211).

“ontan, Koxme-ren zintzur-ots minberatia albo-*gelatik*. Aida baten ondoratu zaio Terexa bi pastel ta arroskoletxe platerakin” (EJ03,52).

“Euskalerritik eta albo-*probintzietatik* Ameriketara joandakoak, aietxek, bidaltzen dituzte gauza baliotsuenak” (EL70,155).

Osagaien arteko harreman semantikoei dihoakienez, ikus daiteke mugatzaileak mugakizuna lekuan kokatzen duela, alegia, NON dagoen delako mugakizuna.

Ez du adibide askorik. Hemen sailkatu ditugu gure corpusean adibide bakarrekoa den *alderri* (*alde* izena mugatzaile duena) eta *inguru* mugatzaileaz osatutako *inguru-herri* eta *ingurune*¹⁹⁷ ere:

“beguiratu zuen Sodomara eta Gomorrara, eta *alderri* artaco lur guztira” (HE12, 17).

“inguru *errietatik* zer esanik ez dago” (HE21, 60).

“hiriaren inguru*ne* guzian ez da bertzerik ageri” (HE59, 90).

III.2.3. ARTE

Mugakizunak: *kale*, *hizki*... Izen bizigabeak.

“eta an doaz lurrera izketan egon diranak: Gurutz kaleko aterki-saltzaillea, Artekaleko zapatari bat, eta Somerako botikarioa” (HE21,71).

“imperativoan geroko formak ere baditu; hauek *-ke-* artizkia hartzen dute” (EJ80,23).

Oso adibide gutxikoa hau ere. Gure corpuseko bietatik, bata leku-izena da (*Artekale*) eta bestea hizkuntzalaritza-gramatiketako terminoa. Bi mugakizunak izen bizigabeak dira, esan bezala.

Hitz elkartuon ulertzeko modua, “[zerbaiten] artean dagoen hizkia, kalea”, da.

III.2.4. ATZE

Mugakizunak: *alde*, *esku*, *herri*, *hizki*... Izen bizigabeak dira denak.

“ipinten dabe atzealdean ondo pilloturik, eta prest dagoz berriro, bear bada” (EJ59,42).

“atzealdeak berotu etzizkigunean” (EJ62,68).

“aurrekuari lagunduteko da atzeskuen eskongea; ta atzeskuari aurrekuena barrinduteko guztia” (EJ70,71).

“izan ere, gutxi ziran naiz atzerrian naiz expetxean edo langille-batalloitan senitartekoren bat etzeukatenak” (EJ03,42).

“beste zenbaitek, -garri eta -tzale atzizkia dutenak batikbat” (EJ80,18).

Parafrasia, berriz, behin eta birritan ematen ari garena da, oro har: “atzean dagoen...”; ‘non’, ‘lekua’, hortaz.

Atzerri berezia da, ez baitugu zehatz-mehatz “atzean dagoen herria” edo ulertzen; lexikalizatutzat joko genuke.

Errepara, azkenik, *atzealde*, hitzez hitzeko adiera izateaz gain, metafora dela medio, ipurdia esateko eufemismoa ere izan daitekeela.

III.2.5. AURRE

Mugakizunak: izenak dira guztiak¹⁹⁸, bizigabeak guztiak, *mutil* izan ezik: *alde*, *baldintza*, *egun*, *esan*, *esku*, *ezpain*, *hitz*, *hizki*, *iritzi*, *kultura*, *solas*...

“aurre-*aldea* (...) lurra jota dauka; atze-*aldea* tente” (HE29,16).

¹⁹⁷ Mugakizun bereziko elkartean artean ere du *une/gune* mugakizunaz osatutako izen elkartuen artean (II.7.2.6).

¹⁹⁸ Egia da era honetan eraturako aditzen bat edo beste badagoela hiztegiatan, baina askoz gutxiago dira izenak baino. Ik. honezaz H-E/3, I.1.2.: 26-27 / 6-7; eta liburu honetan bertan (III.3).

“askok egiten dabe aurregunean (bezperan) joan ara” (HE21,27).
 “txerri-iltzekoan eta pesta-aurregunean” (HE18,16).
 “Ezin obeto deritzaigu guri “Saski-Naski”ren aurre-esanak erderaz egitea, arrotz eta eusko-erdeldunek gure berri ikasi dezaten” (HE17,61)
 “Auresku ta atzesku, bata besteen ondotik, zortzikoz agurtu” (HE18,18).
 “Artasiaren aurre-*ezpaiñean* multzokatzen da lastoa; sardea azpitik sartuz, berdintzen, narra geldituz arroa” (HE18,339).
 “Pierre Lafitte Kalonigu eta Euskaltzainak Aurre-Itzez Platon'en hirur arpegi” (HE38,309).
 “Ez dugu, *des-* eta horren antzekoren bat edo beste kenduz geroz, aurrizkirik, latineko *ad-*, *ab-*, *co(n)-*, *de-dis-*, *ex-*, eta gainerakoen indarra bihur dezakeenik” (HE27,110).
 “aurreiritiz eta mitoz hezurmamitutako aurre-kultura besterik ez da” (EI94,21).
 “aurre-mutillak ikusi eben andra bat bidea ausi eta basora sartzen” (HE21,107).
 “aurre-solasak erderaz egitearen aldeko” (HE17,61).

Arestiko mugatzaileek baino adibide gehiago ditu *aurre-k*.

Osagaien arteko harreman semantikoei begira, *aitzin*-en atalean (III.2.1) genioena errepikatu beharko genuke hemen ere. Batetik dugu ohiko ulerkerak; mugatzaileak leku-denboretan kokatzen du elkartuaren burua den mugakizuna eta honelako parafasia du: “aurrean dagoen mugakizuna; aurretik doan/jartzen den mugakizuna”. Halakoak ditugu gehienak: *aurrealde*, *aurreiritzi*... ; alegia, “aurrean dagoen aldea, iritzia; aurreko aldea, iritzia...”.

Bestelakoa bide dugu *aurrekultura*... Ez dugu uste “aurretik izan dugun kultura denik” eta bai, areago “kultura deitzen dugun dena delako horren aurreko garaia, egoera...”. Aditzeko modua hori izatekotan —buru semantikotzat *aurre* jotzekotan—, berriz ere galdetzekoa da ez ote litzatekeen egokiagoa izango “zer” hori adierazteko, *historiaurre* kidearen bidetik *kultura aurre* egitea, idazkerak idazkera.

Aurregun, berriz, bietara uler daiteke, lehenengo multzokotzat (“aurretik den eguna”) nahiz bigarren multzokotzat joz (“egun (honen) aurrekoa”)¹⁹⁹. *Aurre-hitz* ere har daiteke “aurretik esaten diren hitzak” eta “hitzen, hitz garrantzitsuen aurreko hitzak”.

Auresku ere berezi samarra da, baina hemen *esku*-ren adiera da tarteko.

Aurrealde dela eta, berriz, galde daiteke zer alde dagoen *aurre*-ren eta *aurrealde*-ren artean; noraino ez ote den errepikatzea, bi osagaiak lekua adierazten dutenak izaki.

III.2.6. AZPI

Mugakizun guztiak izenak dira; bizigabeak askoz gehiago bizidunak baino, ohi bezala. Izen bizigabeak: *egitura*, *gai*, *harri*, *jan*, *joko*, *lan*... Izen bizidunak: *asto*, *lapur*...

“Postura ontan egiten zan; lau urkulo jarri atze aldetik; aien gainean egur puerte bat; azpi-*astoa* esaten zioten ari. Aren gainean bi egur luze, azpi-*astoiari* josita” (HE29,62).
 “azpiegitura hitza adierazpenean sartzeko eskatu zuena Mitxelena jauna izan zen” (EJ56,93).
 “Ilbeltzean, iñorkin edo azpigaiak bildu, egurra bota, azkeneko simaurrak atera” (EJ62,12).
 “euskeldunak Kristau-legea bear-ainbatez yakin ezin zezatekela Ikasbide zaar lotsagarri orren azpiarriaz” (HE17,51).
 “azpijana ebillen karlista ta liberalen artean” (HE18,12).
 “honela mila azpijokuren ondotik Nafarroan kontrako iritzia jasotzen du alkatetxeen bozketan” (EJ52,21).
 “azpi-lanak berea egin du arian-arian” (EJ03,37).

¹⁹⁹ *Egunaurre* ere aldamenen du. Halako bikoteak aldizka egoteak (*hitzaurre* / *aitzinsolas*...) hiztunon zalantza ispilatzen bide du.

“Villon, ostera, alper, mozkor, jokalari, emakumezale, iruzurgille, azpi-*lapur*, ebasle, ate ta jantzi-kutxa apurtzalle” (HE28,56).

Hitzon ulertzeko era honelaxe ispila daiteke: “azpian dagoen dena delakoa”, *azpi* horren esanahia esanahi. Dela *azpi* fisikoa (*azpialde*, *azpiharri*...), dela ‘abereen ohea’ (*azpigai*), dela ‘isilekoa’, ‘izuna’ (*azpijoko*, *azpilapur*...), kasu guztietan hitz elkartu osoa metafora den (*azpiasto*, *azpiharri*...) edo ez den, ez du eraginik parafrasi moldean. Alegia, mugakizuna da hitz elkartuaren buru guztizkoa, euskal hitz-elkarteetan ohi den bezala.

Azpiegitura, apika, bitara har daiteke: “azpian datzan, dagoen egitura”, orotariko ulerkeraren ildokoa, nahiz buru semantikotzat *azpi* hartuz, “egituraren azpiko dena delakoa, baina berez egitura ez dena”. EHk ematen duen definizioa ikusita —“ageriko egiturari eusten dion oinarria, hura datzan egitura ezkutua”— badirudi lehen adieran ulertu behar dugula; alegia, *egitura* dela semantikoki burua.

Corpusean ez genuen *azpigarapen*-en modukoak aipatuko ditugu ezin ditugulako jasotakoan era berean aditu: ez du “azpian egiten den garapena”, “azpitik garatzen dena” edo antzeko zerbait adierazten, “garapenera ere iristen ez dena, garapen mailaren azpian dagoena”, gradua, maila baizik²⁰⁰.

Era berean, corpusean ez zeuden *azpibatzerde*, *azpimultzo* bezalakoak hartzen baditugu, bestalde, “osotasun baten zatia”, “osotasunak duen ezaugarri bera duena baina txikiagoa, maila apalagokoa... den dena delakoa” ulertuko genuke; nolabaiteko hierarkiazioa, alegia²⁰¹. Alde honetatik bereizketa argi samarra egin daiteke tradizioko *azpi-asto* edo *azpi-lan* moduko adibideen eta azken urteetan erdal *sub*- edo *infra*- aurizkien ordain sortu ditugun ‘*azpi* + izena’ osaeren artean (*azpiatal*, *azpi-multzo*, etab.).

III.2.7. **BARNE, BARREN, BARRU**

Aurreko kapituluan, mugakizun diren egituretan egin bezala (II.8.2.7) hemen ere batera aztertuko ditugu hiru mugatzaileak.

BARNE

Mugakizunak izen bizigabeak dira ia denak: *araudi*, *asmo*, *atsekabe*, *bakarrizketa*, *bake*, *baratze*, *bide*, *bihotz*, *bizitza*, *egitura*, *gerra*, *giro*, *indar*, *jardunaldi*, *kutsu*, *lur*, *maratila*, *min*, *muin*, *tirain*, *zentsura*, *zirrara*... Izen bizidun bakarra dugu: *gizon*.

“barne-*araudi* bat ere egina dugu” (EI94,33).

“leengo alaitasuna barne-*pake* biurtu zait” (HE34,64).

“barne-*bakarrizketa*, Joicek lantzen duena eta zeinaz usatzen baidu maisuki Camus-ek *La chute*-en” (HE35,8).

“ba du behintzat barne-*bide* onek norbere begitazioetan eta norberari begiko zaizkion usteetan erortzeko perilla” (EC70,74).

“barne-*bihotzez* jarreikiren zaie nik orain erranen ditudan hitzei” (HE02,38).

“Jesusen siñeste gabe, barne *bizitza* gabe” (EC70,14).

“barne-*egituraz* Euskal Herriko parrokiako ardi-talde ona eta sineskorra baizik ez gara” (EJ51,85).

“Gironda-ko gudu hau beraz, Frantziako barne-*gerlako* pasadizu bat izan zen” (HE33,85).

²⁰⁰ Aurizki erromantzeetan oso bizirik dagoen adiera da mailakatzea, graduatzea: *sobredosis*, *subdesarrollo*... Ik. Turon-en (2004) azterketa.

²⁰¹ Alegia, SUB-, INFRA- erdal aurizkiek duten balioetako bat.

“Bataioaz zuzen egin izan aintzin gizona zatikatua da: alde batetik barne *gizona* edo gizonaren nahia edo adimendua, bestetik gizonaren haragia” (EJ71,30).

“Foruko Euskaltzaindiaren barne-*jardunaldietan* bigarren bat gehitzea erabaki zen” (EJ56,103).

“yorratzen asi ari nere barne-*lurra* / (...) Nere barne-*baratzan* datorrela gora” (EJ50,11).

“ongi daki onek anderekerien berri; ezagutzen ditu baita emakumezkoen barne-*maratillak*” (EJ03,46).

“sorlekuko barne-*muinetan* sartzeko gogo bizi bizi bat erne zitzaidan” (HE33,3).

“Esperantza zen lehen udaberria, barne-*tiraina*; urteotan barrena, berriz, histu egin da nigan, loratu gabe zimeldu, barne-*tiraina* kanpoko haize bala epel bilakatu” (EJ51,91).

“gure arteko barne-*zentsurak* egin ohi dituen inausketen itzalik gabe” (HE33,XXVII).

“Artan, Garazik burua itzuli / barne-*zirrara* aundirekin” (HE18,73).

BARREN

Mugakizunak: *azkura, ertz, irakite, isuri, izerdi, kale, mugida, ostots...* Izen bizigabeak guztiak. *Barrenkale* elkartea leku-izena dugu.

“olerkari etzeratenok gure barren-*azkure* ontaz zerbait uler aal-dezazuten” (HE17,28).

“berriro be beste era batean etorteko gogoaz urtetan dogu, Extremadurako bideruntza, Gredosetako Atx-gangar ikaragarrien barren-*ertzetatik* ziar” (HE31,71).

“Eta izenari baino izanari lotuago ageri den mintzabehar horrek, barren-*irakite* horrek, uzta joria sor dezake” (HE27,141).

“Ara or Josefa Olite, Bidebarrietako alargun aberatsa: orrek be, Barren-*kaleko* zigarro saltzallea zanean, ezeieban gura senartzat Eguren Indianoa; baña eztau orañ damu bere gurasoen escondeari jarraitua” (EI99, 161).

“Ez lirake berehalakoan agortuko ez ahituko hori irakurtzeak sortzen dituen gogoetak eta barren-*mugidak*” (HE27,334).

“Baña —legea lege— berak dun maitatxi, / barren-*ostots* ixillaz, ekarri besteri” (HE18,23).

BARRU

Mugakizunak: izen bizigabeak dira gure adibidetegikoak: *alde, ikara, irakin, kisketa...* Ihartutzat hartuko genuke gaur: *barrunbe*.

“Alde batetik bestera igaro-nairik zebilela, barru-*aldera* egin naian, burni batetik esegita balia eziñik gelditu zan” (HE57,73).

“Biak pertsona bakar baten *barrunbean* kokatzen badira, ez dago ez bakerik ez osasunik gizon asko ero-etxera eramán dituen bide batean baizik” (HE27,262).

“ez barru-*irakinaren* erdi-beharrez, inoizko behin ‘esta la vena (poética) madura’ badio ere” (EJ00,185).

“Asi, asi! Orrelako barru-*ikara*-gose bai-nazu, Moris jauna” (HE57,110).

“Cembait dei, ate-joca, barru-*quisquetac*, eta argui ni irazartutecol!” (EC61,56).

Ikusi dugunez, guztiek dituzte izen bizigabeak mugakizunaren tokian, baina, hala izanik ere, hitz elkartu osoaren kanpoko erreferentea sentimendua edo denean, hitz elkartu horrek adierazten duena “sentitzen”, “bizitzen”, “jasaten”... duena gizakumea edo gizakumearen modura erabilitako zer bizigaberen bat da, oro har. Bestela esan, *barne-indar, barren-ostots* edo *barrun-irakin* dioena egia da indarraz, ostotsaz edo irakinaz ari dela, baina horiek denak gizakume bati dagozkio.

Barne-gizon da mugakizun bizigabea ez duen bakarra, baina testu horretan bertan lehentxeago *barneko gizon* darabilte. Argi dagoena da “gizonaren barneaz, nahiaz, adimenduaz...” ari direla, haragiari kontrajarririk. Osagaien hurrenkera dela eta, berriz ere, duda egin daiteke noraino ez ote litzatekeen egokiagoa izango osagaiak atzekoz aurrera ematea: *gizon-barne*, alegia.

Osagaien arteko harreman semantikoei dagokienez, ikus daiteke era bakarrekoak ez direla, edo gutxienez, guztiak era bakarrean biltzea ez dela, beharbada, guztiz egokia. Honela, bada,

batzuetan atal honetako adiera nagusia aurkituko dugu, ‘tokia’ (I.5.9), alegia: *barne-bihotz*, *barne bizitza*, “barnean / barrenean / barruan dagoen...”; bestetan, ordea, ez da horren argi ikusten mugatzailearen eginkizunik garrantzikoena mugakizuna toki-denboretan kokatzea denik. Esate baterako, gizakumearen sentimenak, nahiak, gogo... adierazten dituzten mugakizunekin doazenean: *barne-atsekabe*, *barren azkura*, *barne bake*, *barne indar*, *barne mi*,..., apika, nonbait kokatze hutsa baino areago bestelako harreman semantikoa da nagusi: “barnetik datorren, barneak sortzen duen...” edo honen antzeko zerbait; hots, ‘iturburua’ (I.5.1) harremana. Ildo beretik, *barren-mugida*, *barren-irakite*, *barru-irakin*, seguruenik, “barrenean / barruan gertatzen den mugida / irakitea” baino areago, “barrenak / barruak jasaten duen mugida / irakitea”, “barrena / barrua mugitzea / irakitea”, ‘jasailea’ edo ulertuko genuke²⁰².

Bestetik, berriz, aipatzekoak dira: *barne araudi*, *barne egitura*, *barne gerra*, *barne jardunaldi*... bezalakoak, itxura guztien arabera, berriagoak direnak.

Egia bada ere, oro har eta gure aztergaiaren bederen, gizakumeaz kanpoko “barrena” gutxitan daukagula hitz elkartuko mugatzailearen tokian (sintagmetara jo nahiago dugulako, antza), badaude adibide aspaldi samarrekoak: *barrenkale* leku-izena ez da gaurkoa, *barrukisketa* ere Añibarrorena da. Baina mugakizunok, konketuak izateaz gain izaera fisikoa dute, “nonbait” koka daitezke. Eta hala ez direnean ere hitz elkartu osoa gizakumeaz aritzeko erabiltzen da (*barne-lur*, *barne-baratze*...).

Hizpidean ditugun *barne araudi*, *barne egitura*... bezalakoan erreferentzia, berriz, ez da gizakumea. Harreman semantikoa ere, batzuetan ‘tokia’ (I.5.9) dela ukatu gabe ere (*barne egitura*, *barne gerla*...), bestetan ez dirudi horren gardena denik. *Barne-araudi* edo *barne-jardunaldi*, esate baterako, noraino ulertzen ditugu orain arte aipatutako harremanen arabera? Egia da “barnean egiten den araudia / jardunaldia” dela, eta alde horretatik orain arte ikusitako gainerakoekin batean uler daitezkeela, baina hitz elkartuon adiera nagusia haratago doala dirudi. Hots, *araudia*, *jardunaldia*... nonahi egiten delarik ere, “erakunde edo talde jakin bateko jendearentzat edo jendeak eta ez talde horretatik kanpokoek egiten duen araudia, jardunaldia...” edo ulertuko genuke. Hau dela eta, beharbada, ‘helburua’ (I.5.10) erlazio semantikoaz hitz egitea egokiagoa litzateke.

Barne, *barren*, *barru* aldaerei dagokienez, gure corpusaren arabera adibiderik gehien dituen *barne* da, gutxiago ditu *barren*-ek eta gutxienak *barru*-k. Baina, oro har, azken biok dira, hain zuzen ere, batik bat gizakumearen “barrena” adierazteko, nonbait kokatze hutsa ez denerako, nolabait esan, maizenik erabili direnak.

Azkenik aipatu ditugun *barne-araudi* eta gisakoek ez dute ordainik beste bi mugatzaileetan; alegia gure corpusean ez dugu *barren-jardunaldi* edo *barru-gerra* bezalakorik ikusi²⁰³.

²⁰² Ohargarria da mugakizuna aditzetik eratorritako izena izatea, edo aditz baten ekintzari lotua; horrek azal dezake aditzaren argumentuei dagokien ‘jasailea’ errol tematikoa egokia izatea.

²⁰³ *Euskalterm* kontsulta daiteke eta agudo ikusi *barne*-ren erabateko nagusitasuna eta beste bi aldaeren lekuko falta. Euskara batuan hitz berriak sortzean *barne* bultzatu da, eta nagusitu, eta beste biak baztertu: *barne-ekipamendu*, *barne-zola*, *barne auditorretza*, *barne-eragiketa*, *barne-estaldura*, *Barne Geodinamika*, *barne-administrazio*, *barne-agertoki*, *barne-aire*, *barne-analisi*, *barne-argi*, *barne-araudi*, *barne-diseinu*, *barne-energia*, etab.

III.2.8. BAZTER

Mugakizunak: *alde, egur, etxe, euskalki, herri, leku, oihal, solas...* Izen bizigabeak²⁰⁴.

“Israeldarrei, Egiptotik atera, ta beren bazter-*aldera* zijoazenean, adirazi zien Moisesek, Jaunari, beraren manuz” (HE13,46).

“subil naiz ‘bazar-*egur*’ naiz ‘enbor’, bat dena etxe bakoitzetara bina dakartena” (HE18,127).

“Luzaideko bazter *etxe* baten izena dugu ‘Bordelia’” (EJ65,19).

“bazter *euskalkia* delako bertakoa” (HE27,380).

“gurea bezalako bazter *herri* bateko jendea” (HE27,340).

“eztot uste baztar-*lekurik* itxi dodanik ikusi ta galdetu barik” (HE31,20).

“Orreagako baztarrak gogoratzen deustaz (...) Monet-en oial lilluragarriak (...) Matisse beraren kutunenakaitik be ez neuke truke egingo (...) *Chailly-en Bière*’rako bidean dagoan arboladoi onegaitik. Ezta, Van Gogh eta Cézanne euren bazter-*oialik* onenakaitik be ez” (HE31,64).

“albeilietzat barka ene bazter-*solas* horiek” (HE30,206).

Osagaien arteko harreman semantikoei begiratzan badiegu konturatuko gara ia kasu guztietan *bazter*-ek ‘tokia’ adierazten duela: “bazterrean dagoen egurra, etxea, euskalkia...”. Nolanahi dela ere, ez dugu begien bistatik kendu behar *bazter* mugatzaileak adiera bat baino gehiago dituela. Adierarik ohikoena gure adibideetan, “gunetik kanpokoa” bada ere, bada adiera berezia duen bat: Mendibururen *bazter-alde*, hain zuzen ere. Ez du hiztegieta jasotzen den ohiko adiera (‘baserria’, nahiz ‘lurraldea’, ‘bazterra’); *bazter* mugatzaileak hemen “erbeste, deserri, urrutiko lurraldea” adiera hartzen du, ‘baztertu’-ren adieraren ildokoa.

Erabat kanpo dagoena *bazter-oihal* da. Alegia, bere testuinguruan kokatuta, ezin uler dezakegu “bazterrean dagoen oihala” (dena dela *bazterra*). Itxura guztien arabera, hor esan nahi dena da “bazterrak (parajeak...) margotuta dituen oihala”, “paisajea”, alegia. Hau honela izango balitz, atal honetatik atera beharko litzateke eta gainerako *Behi-esne* motakoekin batean sailkatu, ‘edukia’ harreman semantikoan, “oihalak bazterra (margotuta) dauka”, “oihalean bazterra dago” edo antzeko zerbait aditzearen ondorioz.

III.2.9. BEHE

Mugakizunak izen bizigabeak dira guztiak. Izen arruntak gehienak: *alde, barru, maila, sarrera, subil...*

Baina izen bereziak ere badaude: *Nafarroa, Pirinioak...*

Ihartutzat hartuko genituzke, bestalde: *behatz, Beterri...*

“Etxearen be-*alde* erdia, artegiak artzen zuan” (HE57,94).

“Gerla-aurretik, artikuluen behe-*aldean* izengoitia edo izenordea ipintzeko ohidura arras hedaturik zegoen” (HE27,216).

“bi mallakoa da bitzta ta be-*barruan* du zurgintegia” (EJ03,22).

“Goierrian esaten estozuezan itz asko daukez *beterrikoak* eta itxasondoan ostera” (EJ59,7).

“goi eta behe *mailako* hizkuntzarik ez baldin bada” (HE27,386).

“moztu bait zuen Karlos V.ak Behe-*Nafarroa* Espainiagandik” (HE52,4).

“Behe *Piriniotako* sekzioaren parte bezala” (HE39,118).

“Bê *sarreran* bi atal, / arri-ustai mako: / bat ardi sarrera ta / beste beiendako” (HE18,323).

“au da goisubilla; beragocuan, be-*subilla*” (HE20,40).

Osagaien arteko harreman semantiko nagusia ohikoa da: mugatzaileak kokatzea ‘non’ dagoen mugakizuna. ‘Non’ horrek, ordea, lekua zein denbora adieraz dezake, gure corpusean aurkitu ez arren, azken urteetan sortu ditugun *Behi Paleozeno* edo *Behi Pliozeno* moduko

²⁰⁴ OEhk badakar Urteren *bazter-jaun*. Autore berak *bazter gizon* ere jasotzen du (Ik. Urkizu IV, 114).

elkarteetan. Orobat, ‘garai’ adieraren kontrakoa ere adieraz dezake, ihartutzat jo dugun *Beterri* izen propioan, edo *Behe Pirinio*, *Behe Nafarroa*²⁰⁵ toponimoetan.

Kide duen *azpi* arestikoarekin alderatzean ohartzen gara hemengoak askoz adibide gutxiago dituela —mugakizunaren tokian doanean ([Izena+*azpi*] eta euskararen historian gertatu denaren bestaldera— eta han aipatzen genituen osaera berriek (*azpigarapen* edo *azpibatzerde* bezalakoek) hemen tokirik ez dutela. Honenbestez, esan daitekeela dirudi mugatzailearen tokian maizago jotzen dela *azpi*-ra ([*azpi*+Izena]) hemengo *behe*-ra ([*behe*+Izena]) baino, euskara estandarrean behinik behin.

III.2.10. GAIN

Corpuseko adibideetako mugakizun guztiak izen bizigabeak dira: *alde*, *begiratu*, *ertz*, *so*, *zurikin*...

“Beraz, nahiz eta azalari, gain-*aldeari* dagokon gauza dela uste izan” (HE26,279).

“Aski da inguruetara gain-*begiratu* bat edo beste zabaltzea” (HE27,376).

“azpitik baltzez da karel ondoan edo gañertzean lerro urdin, zuri edo gorriz” (EJ59,40).

“Dugun beraz gain-*so* bat eman irlandarazko idazkuntzari lehen textuetatik gure egunetara arteo” (HE30,230).

“Bazterrera lekutzen du gain-*zurikin* latza” (HE18,60).

Osagaien arteko harreman semantikoak direla eta, adibideetako gehienek “gaineke, gainean dagoen... dena delakoa” dute parafrasia. Badira batzuk, halaz ere, ezin era honetara itzul ditzakegunak. Horrela, *gainbegiratu*, *gainso* aurreko moduan baino areago, “gainetik, azaletik... egiten den delakoa” emango genuke. Hots, berriz ere, *aurre* eta *azpi* mugatzaileei zegozkien ataletan esanak berriz esan beharko genituzke: erabilera berrien adierazle bide dira.

Azken ohar gisa esan beharko litzateke OEH eskuan hartuta, hemen aztergai ditugun eraikuntza lexikoen adibideak egon badauden arren (Larramendik urratutako bideari jarraituz), askoz ohikoagoak direla izenlagunaz (edo adizlagunaz) osaturiko sintagmak: “gaineke + izena”; “gainean, gainetik, gainera... + aditza”...

III.2.11. GIBEL

Mugakizunak: urriagoak dira *gibel* mugatzaile duten elkarteak. Guztieta, mugakizunak izen bizigabeak dira, eta horietako bat (*hego*-haize) aldi berean hitz elkartua: *alde*, *hego-haize*, *ondo*...

“Hatz badun gibel*aldean*, / ikhusiko dun zenbat naizen habila” (HE18,105).

“Arontzakoan lagun, ez aundi, / gibel-*egoaize* epela” (HE18,342).

“Etzakiat zer gibel*ondo* ukanen duen ene solasak, bainan xuxendu gogo hit, baituk beharra” (HE59,100).

Osagaien arteko harreman semantikoaz ez dago deus berririk esatekorik; ‘non’ erlazioa (I.5.9) da nagusi.

Gibelondo aipa daiteke lexikalizatutzat edo jo daitekeelako: ‘ondorioa’, ‘ondorena’.

Gure corpusean adibide gutxiago ditugu hiztegietan —OEH barne— baino.

²⁰⁵ Oroit dezagun, dena den, Euskaltzaindiak *Baxe Nafarroa* eta *Nafarroa Beherea* formak arautu dituela, eta ez *Behe Nafarroa*. Horrek berak adierazten du zein den kasu honetan *behe*-ren adiera.

III.2.12. GOI

Mugakizun guztiak izenak dira; gehienak izen bizigabeak: *alde, argi, arnasa, ate, buru, gela, herri, izen, kale, maila, subil, une...*

Baina izen bizidunak ere ager daitezke *goi* mugatzailearen eskuinean: *aingeru, errege, ikusle...*

Baita izen bereziak ere: *Amerika...*

Ihartutzat hartuko genituzke, bestalde: *Goierrri, Goizueta (Goizubieta* forma osoaren aldaera ihartua)...)

“Santu bat da. Mundua salbatzeko Jainkoak bidali digun *Goiangerua*” (EJ03,77).

“Txondorra goi *aldetik* kargatzeko” (HE29,69).

“Goi-*Ameriketako* Sarkaldeko kontu oiek” (HE57,110).

“lehenak bigarrenari alde handia daramaiolarik poesiaz eta goi *argiz*” (EJ80,10).

“Basoa, ez aritzez zirudidan osatua, baizik... *norbaitzuez*: oin-oinen gañean luze-luze egiñak, erne-indarra goi *argi-yario* artatik egarriz edaten...” (HE17,29).

“Zatozkida, goi-*arnas*, eizu nerekin lan” (HE18,13).

“berriz muxarrak sartu ditezen, / zabali du goi-*atea*” (HE18,77).

“Barrena sartu gera eta an arrapatzen ditugu geren usteko lagun batzuk, abertzaleetan goi-*buru* egiten zutenak, lasai-lasai silloi apañetan exerita” (EJ49,60).

“Garai hartan Irlandarrak errege batzuen pean zeuden: bazen “ard-ri”, hots, “goi-*errege*” zeritzaion bat Tara hiriburuan; errege bat eskualde bakoitzaren buru; bai eta errege ttipiagoak (“tuath”) edo gizeli bakoitzaren gainean” (HE30,228).

“Garoak bildu zituten, egurrak metatu, / kristau ta aberên janak goi-*gelan* atetu” (HE18,91).

“Ontzigitzarako arazoetan erregeren goi-*ikusle* zen” (HE33,99).

“jaioterriak emon eutson bere euskal-lanak izenpetuteko goi-*izena*” (HE31,58).

“Abesti au ez dakit neuk zelán dan, baiña entzuna daukot txarri, zikin, loi-sats, urde, iguingarria dala, Bilbaoko goi-*kaleetako* txarritokietan erabilten dana” (HE21,61).

“Elizanburu-ren goi-*maillik* eta euskal-kutsurik ez izanarren” (HE28,84).

“Otzaratchoff-eko goi-*uneak* asko esan gura dau gudeai antz ona emoteko alde aretan” (HE21,67).

Badugu adibide bat, itxura batean behintzat, aztertzeko bi modu onartzen dituen: Lizardiren *goi argi-yario* da. Nola aztertu behar da?

- a. goi [argi-yario]
- b. [goi argi]-yario

Horko marratxoak lehen hipotesira makurraraziko bagintu ere, bigarrenaren alde egingo genuke *goiargi* izen aski finkoan oin hartuz (*goiargi + jario*, alegia). Lizardik behin baino gehiagotan erabiltzen du; *argi-yario*-rik, berri, ez. OEHk erakusten digunez, gainera, Lizardiren garaian (eta geroago ere bai) aski hedatua zegoen hitz berria da. Horrela hartzekotan mugakizuna *argi* da. Behin elkartuta (*goiargi*), elkartu osoa beste elkartu baten (*goiargi-jario*), elkartu sintetiko baten, mugatzaile bilakatu da.

Osagaien arteko harreman semantikoak aztertuaz, berri, itxura guztien arabera “goiko + mugakizuna” da eman daitekeen ordezkoko parafasia adibide askorentzat.

Batzuetan “goian dagoena” adierazi nahi da beste gabe (*goialde, goiate, goigela, goikale, goiune*, edo *goierri* bera) eta ‘non’ (I.5.9) da harremana. *Goi-izen* izan daiteke dudakoa: “goiko izena” (“benetako izenaren goiko izena”) nahiz “izenaren goikoa” bi parafasiek, beharbada, balio izan dezaketelako. Hor daude *goitzen* eta *izengoiti* bi moldeak lekuko²⁰⁶.

²⁰⁶ Alde honetatik *aurregun / egunaurre* dakar gogora.

Bestetan, berriz, badirudi non dagoen baino areago nondik datorren dela tarteko “goitik datorrena” edo litzateke aditzeko era (*goiargi*, *goiarnasa*); hemen, beraz, ‘jatorria’, ‘iturburua’ (I.5.1) bide da harremana.

Guztiarekin ere, badira arestiko bi harremanetan nekez sartuko genituzkeenak, edo, gutxienez beste ulerkeraren bat ere onartuko luketenak. *Goi Amerika* ez dirudi “goian dagoen Amerika” denik; “Amerikaren goiko aldea”, “Amerikaren goia” baizik.

Mugakizunak izen bizidunak direnean, oro har, are nekezago egiten da eman ditugun parafrasietara jotzea: *goiaingeru*, *goierrege* edo, mugakizuna itxuraz bizigabea bada ere, bizidun bilakatua duen *goiburu*²⁰⁷ ez dira “goian dagoen aingerua / erregea / burua”, ez “goitik datorrena”, ez “aingeruaren / erregearen / buruaren goia”; “aingeru / errege lehena”, “aingeruen / erregeen / buruen goiko, goragoko gradua” edo baizik. Gure corpusean jaso ez dugun, baina OEHK jasotzen dituen *goi-ikaskuntza* eta *goi-ikastetxe* elkarteetan duen adiera bera. *Azpi* mugatzaileaz aritzean aipatu dugun hiztegietako definizioek inoiz jasotzen duten hierarkia maila, alegia.

Goi-ikusle-k, bestalde, beste azalpen semantiko bat eskakizun du, arestiko guztiek ez baitute balio, ezta “goiak ikusten dituen, goien ikuslea” sintetiko moduan ulertuta izango genukeena ere: “goitik ikusten duena” bide da. Alegia arestian *gainbegiratu*-z esan duguna berriz esan beharko genuke hemen.

III.2.13. KANPO

Mugakizunak. Izen bizigabeak: *alde*, *aldi*, *etxe*, *herri*, *lan*, *larrosa*, *zabaltasun*...

Izen bizidunak: *jende*, *zozo*...

“ero-buruñoa kanpoalderat poxi bat ateratzea” (HE59,11).

“Sabando. Haurtzaro-gaztaroak. Euskara. Kanpo *aldi*. Jesuita nahian” (EJ00,176).

“¿Baina, sequera dunagaz lò eguiten davena, ala campo-*eche* osasuntsu baten vitzi dana, leenago, ta sarriago?” (HE09,186).

“kanpo *errira* goazeneko erderaz danok ikasi” (HE25,99).

“Kanpo*jendez* beterik Luzaide” (HE31,81).

“Jaiotzetikan oituak geunden / baserri zabal batian, / kanpo-*lanian* jarraitu degu / jua diran zenbait urtian; egun batetik bestera danok / sartu gaituzte lurpian, / orain kalia bizi bearra / lau paretaren tartian” (EJ66,143).

“Ez naiz kanpo *larrosa* eta etxe kardo horietakoa” (EB87,32).

“Kanpo-*zabaltasunak* eta ibilaldiak, uretako bustialdiak eta merienda ugariak ditu gogoan ondorengo urteetan ere” (EJ00,177).

“Zu, tripaundi! Zenbat eper jango zeunkez zuk bazkari baten? / ... hogeitamaretik gora. / ... Eta zozoak? / Hemengoak ala kanpo-*zozoak*? / Bardin da. / Ba hemengoak hirurehun, laurehun... Kanpokoak bostehun baino gehiago” (HE44,22).

Ikusi bezala, mugakizun guztiak izenak dira; oso bizidun gutxi jaso ditugu gure corpusean; gizaki bakarra.

Osagaien arteko erlazio semantikoei dagokienez, lehenik eta behin gogoan behar da izan mugatzaile honek aski adiera zabala izanik ere (‘barrengo ez dena’), ñabardurak izan ditzakeela. Adierarik usuena eta zabalena lekuari dihoakiona da. Adiera honen barrutian, ñabarduretan sartuz eta zabalenetik xeheenera joz, lehenik aipatu beharrekoa ondokoa da: “zerbaiten barrenari aurrez aurre jartzen zaiona”; bestela esan, “barrena (etxea) / kanpoa”

²⁰⁷ Gure corpusekoaz ari gara. Beste *goiburu* bat ere badago, noski, ‘helburua’, ‘ikurritza’, bizidunei ez dihoakiena.

paratzen ditugu elkarren kontra: *kanpoalde*, *kanpo-lan*, *kanpolarrosa*²⁰⁸... Hauen guztien aditzeko modua: “kanpoko + mugakizuna” da, alegia, “kanpoan dagoen edo egiten den dena delakoa”. Mugatzaileak zerbait nonbait kokatzen du.

Ñabardura xeheagoa du hurrengoak: “hemengoa (sorlekua) / kanpoko (atzerria...)” dira aurkez aurke jarriak; *kanpo*-k hemen bertakoa ez dela adierazten du batik bat: *kanpo aldi*, *kanpo herri*, *kanpojende*, *kanpozozo*... Hauentzat ere goikoen antzeko parafrasia emateko eragozpen handirik ez bide dago: “kanpoko...”.

Mugakizun bizigabeak ditugunean, arestikoen parafrasia —“kanpoan dagoen...”— egokia izan daitekeela dirudi eta horren ondorioz, berriz ere, ‘non’ (I.5.9) harremanekotzat jo. Bizidunak ditugunean, aldiz, “kanpoan sortu den, kanpoko den (kanpotik etorri den)...” parafrasia egokiagoa bide litzateke. Beste modu batera esanda, *kanpojende* nekez erabiliko litzateke, beste gabe, “kanpoan dagoen jendea” adierazteko. Hau dela eta, *frantses ardo*, *atzerri hitz* edo *euskal / erdal* mugatzailea duten hitz elkartu askoren bidetik, ‘iturburua’, ‘jatorria’ (I.5.1) adieraztetik gertuago ikusten ditugu hitzok.

Badu, bestalde, *kanpo*-k beste bigarren adiera bat, aurrekoarekin hein batean lotuta egonik ere, berezia dena: “landa, zelaia, eremua, leku zabala”. Mugatzailearen adierari begiratura, *kanpoetxe*, *kanpo-zabaltasun* adibideak hemen sartzekoak lirateke, baina osagaien arteko harreman semantikoei erreparatuz gero, ezingo genituzke biak gisa berekotzat jo, ikusiko dugun bezala.

“Landan (eta ez herrian edo hirian) dagoen etxea” da *kanpoetxe*, eta, hortaz, lehen ere aipatu dugun ‘non’ bidezko parafrasia emango genioke, nahiz eta arestikoen baino adiera zehatzagoa duen mugatzaileak. Honenbestez, *mendietxe* edo *basetxe* hitz elkartuetatik gertuago ikusten dugu gainerako [*kanpo* + izena] elkartuetatik baino. Horregatik, apika, hobeto legoke *Behi-esne* arrunten multzoko ‘lekua’ harremanean hemen baino.

Kanpo-zabaltasun ere bestelakoa begitantzen zaigu. Hitz elkartu hau ezingo genuke inondik inora aurrekoak bezala itzuli, ez dago eta balio deiktikoaren arrastorik. Ez baita “kanpoan dagoen zabaltasuna”, ez “kanpoan sortu dena”, dena dela *kanpo* hori. Areago, hemen ezingo genuke “kanpoko zabaltasuna” parafrasilik eman hitz elkartu honen adierari iruzur egin gabe; garbi esan, ‘jabegoa’ harremana dugu nagusi: “kanpoaren zabaltasuna” da, “kanpoak duen zabaltasuna”, *giza askatasuna* “gizakiaren / gizonaren askatasuna” den bezalaxe. Hau dela eta, *kanpo* mugatzailea eramanagatik, beharbada adibide hau ere gainerako *Behi-esne* arruntekin batean bildu beharko litzateke.

Hori guztia gogoan hartuta, galdetzekoa da zenbateraino eusten dion bigarren *kanpo* deitu diogun honek (‘landa’...) leku-izen izateari, zenbateraino erabiltzen dugun leku-izen moduan, edo ez ote den, besterik gabe, gainerako *Behi-esne* arruntekin batean ikusi behar. Bestela esan, hitz-elkarketan duen jokamoldea ikusita, ez ote liratekeen bi *kanpo* bereizi beharko, *kanpo*₁ atal honetako leku-denborazko izenekin batean aztertzekoa, postposizio izenkidea duena (lehen adierakoa, bere ñabardurak dituela) eta bestea, *kanpo*₂ erreferentzia sendoagoko, zehatzagoko izena (bigarren adierakoa)²⁰⁹.

²⁰⁸ *Kanpolarrosa* elkarteak, dena den, balio metaforikoa du; geroxeago azalduko dugu hori.

²⁰⁹ Ez zaigu oharkabeen pasatzen iritzi honek ondorio lexikografikoak izan ditzakeela, baina hizkuntzen historian ez da arrotza adiera askoko hitz bakarra zena (polisemia) forma bereko hitz desberdinak izatera (homonimia) iristea.

Azkenerako utzi dugu *kanpolarrosa* metafora. Goiko adibideak garbi erakusten duen bezala, *etxe kardo*-ren ifrentzutzat hartua dago eta “kanpokoentzat ona, eskuzabala..., baina etxeokoentzat hala ez dena” edo adiera du, “kanpoan uso, etxean otso”-ren kide-kidea, alegia.

III.3. Mugatzaileen eta mugakizunen gramatika-kategoria

Mugatzailez mugatzaile esaten joan garen moduan, mugakizunak beti izenak dira eta ia beti bizigabeak eta konkretuak. Izen bizidunen bat edo beste atera zaigu bidera, *aitzin*, *aurre*, *azpi*, *barne*, *goi* eta *kanpo* mugatzaileen eskuinean, baina oso gutxi dira eta, nolana dela ere, ez dago proportziorik mugakizun bizidunen eta bizigabeen artean.

Izen bereziak ere, arras gutxi: *Amerika*, *Nafarroa*, *Pirinioak*. Hirurak *behe* mugatzailearen eskuinean (*goi*-renean *Amerika* ere jaso dugu).

Alegia, badirudi elkarketa-mota honetan batik bat osagai bizigabeek hartzen dutela esku. Beste kontu bat da behin elkartu ondoren hitz elkartu osoaren erreferentea bizigabea den (ohikoena) edo, metafora dela medio, bizidun bilakatu den, *aurresku* eta *kanpolarrosa* adibide bakanetan dugun bezala.

Eta antzeko kontua dugu izen berezien atalean. *Goi* eta *Behe Amerika*, *Behe Nafarroa* eta *Behe Pirinioak* mugakizun bereziak dituztenen ondoan, aipatzekoak dira elkartu ondoren “zer” bakarria izendatzeko deizio, izen berezi izatera iritsi direnak: *Barrenkale*, *Beterri*, *Goierrri*, esate baterako.

Esan bezala, eta liburu honi dagokion moduan, atal honetan jaso ditugun mugakizunak izenak dira. Zehaztapen horrek badu garrantzirik eta ondoriorik. Izan ere, izena izan ohi da atal honetako mugatzaileen mugakizuna eta ez aditza (**H-E/3: 26-27 / 6-7**):

[leku-denborazko mugatzailedunak: *aurreikus*i, *azpimarkatu*...] Adibide gutxi dira, mende honetakoak, eta badirudi lehen osagaia aditzlaguntzat har daitekeela: ‘aldez aurretik ikusi²¹⁰’, ‘azpian markatu’, ‘gainetik bihurritu/xuritu’. Ez dirudi, beraz, azken urteetan zenbait erdal aurrizki hauen bidez ordezkatzeko hedatzen ari den joerak tradizio handiegirik duenik. (...) Leku-denborazko mugatzailea duten aditz-elkarteak ere urriak direla erakutsi digu adibidetegiak, dozenerdi adibidetik gora aurkitzea nekeza da eta. Leku-denborazko mugatzaileekin elkartzen den mugakizuna izena izan ohi da (ik. *Hitz-Elkarketa II*); bestelakoak, *gain*, *goi*, *aurre*... + *aditza* erakoak nahikoa bakanak, areago gehienak mende honetakoak, dira gure literatur tradizioan²¹¹.

Eraikuntza-mota hori inoiz egiten dugula onartuta, hortaz, kontua da zehaztea zein den osagaien arteko harremana, elkarketa ulertzeko modua.

Lehen aukeran bi harreman-mota eta bi ulertzeko modu daudela ematen du:

- a) Ezkerreko osagaia eskuinekoaren modifikatzailea da, aditzlaguna da: “azpian marratu” edo da aditzeko modua.
- b) Hitz elkartu sintetikoaren gisa, *azpimarratu* ezkerreko osagaia eskuinekoaren osagarria da eta osagarri zuzenaren eginkizuna du. Aditzeko modua “azpia marratu” da.

²¹⁰ Hitzegi Batuan aditz hau jasotzen zen, “aurrez ikusi” sintagma hobetsita. Une honetan (2014ko maiatza) "aurreikus, aurreikus, aurreikusten" hobesten da.

²¹¹ Alegia, inoiz eratu izan diren ondokoaren modukoak ez dirudi euskararen orain arteko joera zabalarekin bat datozenik: *arteikus*i ‘entrevistar’, (*t*)*artejarri* ‘interponer’, *gainpasatu* ‘traspasar’, *gehieraiki* ‘sobreedificar’, *barnentzun* ‘auscultar’, *aurreburutu* ‘preconcebir’, *zeharjoan* ‘atravesar’, *gerojari* ‘aplazar’, *beheztatitu* ‘subdividir’...

Bigarren aukera honek, baina, kontra du tradizioan euskaraz ez dugula gisa horretako aditzik osatu, aditz-esapideak alde batera utzita (*hitz egin, min hartu...*), hitz elkartu sintetikoen atalean azaldu genuen bezala (**H-E/3: 47 hur. / 27 hur.**)²¹².

Honenbestez, 1. aditzeko modura jo beharko genukeela dirudi; alegia ‘azpian marratu’, ‘gainean jarri’, ‘gainean ezarri’ edo, berez *gain* izenaren adiera aldatuaz, ‘gehiegi kargatu’. Baina, berriz esan, *azpimarratu* aditzaren osaera-adierok ez bide digute balio *aitzingidari* etab. ere modu berean (1. *aitzingidatu □ aitzingidari) eratu ditugula ondorioztatzeko. Beraz, “leku-izena + aditza” elkartzea bera da, antza, euskal gramatikak oso erraz ez daukan bidea. Bestela esan, adibideek erakutsi digute euskaraz leku-denborazko mugatzaileak elkarketan darabiltzagunean izenak onartzen dituela batik bat bere eskuinean eta beste kategorietakoak adierazi behar ditugunean syntaxira jotzena dugula.

Guztiarekin ere, erdal aurrizkiei euskaraz eman zaien ordainen ikuspegitik ere hel dakioket auzi honi, dudarik gabe, ez baitugu ahantzi behar, itxura guztien arabera, terminologietan gisa honetako eraikuntzek sarbidea badutela eta terminologiek eguneroko hizkeran egun duten eragina bistakoa da, aipatu berri ditugun adibideek erakusten duten bezala.

III.4. Osagaien arteko erlazio semantikoak

Mugatzaileak direnak direla —lekua eta/edo denbora adierazten dutenak—, ulertzekoa da osagaien arteko harremanak ere, oro har, lekua edo denbora adieraztearekin zerikusia izatea. Hortaz, ‘lekua’ (NON) harremanarekin (I.5.9) egin dugu topo usuenik. Beste batzuetan ‘denbora’ (NOIZ) (I.5.8) eta ‘iturburua’ (NONDIK) (I.5.1) ere jaso ditugu. Esan ere esan dugu batzuetan mugatzaileak nonbait edo noizbait kokatzea baino areago gradua edo hierarkian maila zehaztea zuela eginkizun (esate baterako, *azpi*).

Harremanak harreman, gehienetan elkartuaren burua, bai morfologikoa bai semantikoa, eskuineko osagaia da, mugakizuna, *Behi-esne* mendekotasunezko elkartu arruntetan ohi den bezala. Baina era berean adierazi dugu guztiak ezin direla gisa horretan azaldu. Alegia, batzuetan leku-denborazko mugatzailea duen elkartuaren buru semantikoa mugatzailea bera dela, hain zuzen, eta ez mugakizuna.

Hala ere, ez dezagun atzenu batzuetan ez dela samurra garbi bereiztea zein den elkartuaren esanahi zehatza, edo bitara har daitekeela. L. Guilbert-ek (1971) dioen bezala, hizpidean ditugun erromantzeetako eratorrietan, gogoan eduki behar da, besteak beste, azpiko egituraren leudekeen izenak bi ikuspegiren arabera azter daitezkeela: parafrasia kasu guztietan “I₁-en {*aurrean, atzean, gainean...*} dagoen I₂” izanik, izen bera egon daiteke I₁ eta I₂ sinboloek ordezkaturia (*postdate*: “une date qui est après la date”), edo desberdinak izan daitezke bi izen horiek (*antichambre*: “une pièce qui est avant la chambre”), edo, bestela, I₁-en azpimultzoa izan daiteke I₂ (*avant-scène*: “la partie de la scène qui est devant la scène”). Alegia, *aitzinsolas, aurreiritzi* eta gainerakoez aritzean esan duguna.

Hortaz, euskarari dagokionez, berriz esan, galdetzekoa da noiz dugun ohiko mendekotasunezko izen elkartua, buru guztizko eta erabatekoa eskuineko osagaia duena,

²¹² Gainera, “liburua azpimarratu dut” bezalakoak egin ahal izateak ixten bide du aukera hau, *marratu* aditzak aldi berean bi osagarri (*liburua* eta *azpia*) izango lituzke eta. Erka honakoarekin: *Hitz polita* esan diot / *Hitz* egin diot / **Hitz polita hitz* egin diot. Berriz ere, argumentu-egiturarekin egiten dugu topo.

mugakizuna, eta noiz ari garen beste gisa bateko eraikuntza lexikoak gauzatzen, burua (buru semantikoa behintzat) ezkerreko osagaien adierazita.

III.5. Emankortasuna

Gehienetan bezala, adibideen kopuru soilari erreparatuta, garbi ikusten da mugatzaileetako batzuk maizago darabiltzagula beste batzuk baino. Esate baterako, *aurre*, *azpi*, *barne*, *behe*, *goi* eta, hein batean bederen, *gain* askoz maizago erabili ditugu hitz elkartuak osatzeko *aitzin*, *albo*, *barru*, *barren*, *bazter* edo *gibel* baino.

Lehenago iradoki dugunez, debeku handiegirik gabe erabiltzen ditugu leku-denborazko mugatzaileok izena denean mugakizun; ez mukuru, hala guztiz.

Era berean, oroitu beharko genuke gure leku-denborazko izenen ordain izan ohi diren aurrizkiez baliatuz eratorririko hitz oro ezin eman daitekeela itsu-itsuan egitura kalkatu hutsez, aurrizkiaren adiera eta osagaien arteko harremana kontuan hartu gabe; euskal elkarketa-mota honek mugak dituela saihestu gabe.

Honenbestez, elkarketa-mota honen bizitasuna ukatu gabe ere, ohartu behar dugu izenlagunez askoz maizago darabiltzagula adibidetegi honetako formen kideak (*alboko gela*, *aurreko baldintza*, *azpiko egitura*, *barneko bizitza*, *bazterreko herri*, *goiko kale...*) adibidetegian jasotako elkartu asko baino.

Nahiz aspaldi samarreko lekuko bat edo beste ere egon badagoen (Leizarraga Beskoitzekoaren *aldiri*, Lizarraga Elkanokoaren *aldiritar* eta, batik bat, Larramendiren hamaika sorkari), formen lehen agerpenen berri ematen duten hiztegiak begiratu besterik ez dago ohartzeko ez direla oso zaharrak eredu horren arabera eratu ditugun hitzak.

III.6. Idazkera

Euskaltzaindiaren arauak (25. arauak) dioenaren arabera, mugatzailea *aurre*, *azpi* edo *gain* dutenak bat eginik idatziko dira: *aurrekontu*, *azpiegitura*, *gainbalio...* (H-E/4: 97 / 83). Gainerako mugatzaileez ez dago berariazko araurik. Honenbestez, pentsatzekoa da *Eguzki-lore* mota osoarentzat dagoena dagokiela: aukeran marratxoaz lotuta nahiz bereiz idaztea.

IV. BI OSAGAITIK GORAKO MENDEKOTASUNEZKO ELKARTEAK

IV.1. Sarrera

Euskaraz bi osagai baino gehiago elkar ditzakegun, elkartu ohi ditugun edo ez sarritxo eztabaidatu izan da azken urteotan gure artean. Euskaltzaindiak ere aztertu du gaia, baita saiatu ere, ahal zen neurrian, erantzuna ematen²¹³ (**H-E/4: 44, 56-59 / 30, 42-45**). Ekar ditzagun berriz liburu honetako aztergaiarekin zerikusi zuzena duten hitzak (**H-E/4: 57-58 / 43-44**):

1. Atal biko sintagma da hitz-elkatea (...) Hori du bere izaera jator sustraizkoa, eta horri eustea komeni da ahaleginean (...)
2. Goiko arau hori are sendoagoa da mugatzaile-izenari muga jakineko adjektiboren bat eransten zaionean: *hautagai-zerrenda baina hautagai berrien zerrenda* (...)
3. Badira, ordea, guztiarekin ere, berrelkarketa errazago onartzen duten eramoldeak (...)
- 3.1. Mugatzailea *euskal, erdal, frantses...* dutenak (...)
- 3.3. Mugatzailearen koordinazio-hedapenak: *emakume- eta haur-taldeak* (...)
- 3.4. Aurrerago ikusiko diren irizpen-, multzo-, zati- eta mota-elkarteak. *Eguzki-lore* gisako beste gehienek baino askatasun handixeagoa dute hauek honelako hedapeneterako: *butano-saltzaile itxura, kafè erre usaina* (...).
4. Mugatzailea edo mugakizuna (edo biak) berez hitz-andana ihartu direnean, berrelkarketaz ezin hitz egin badaiteke ere, hiru hitz edo gehiago suertatzen dira elkarren ondoan.
 - a) Mugatzailea edo mugakizuna erabat iharturiko hitz-andana denean: *galeper-zakurra, akelarre-eguna, baserri-bidea, zorion-agurra, udaberri-gaitza...*
 - b) osagai bietako bat ihartu samarriko hitz-andana denean: *urbedeinkatu-ontzia...*

Goazen, bada, auzia berritzera eta hor esana, batez ere 3. puntu horretan salbuespentzat jotzen zena, adibideetan ikusi dugunarekin alderatzera, ea arestian plazaratu genituen iritziak oraingo adibideek egiaztatzen dituzten.

Guztiarekin ere, hasiera-hasieratik garbi utz dezagun berriz ere (**H-E/4: 59 / 45**), izen elkartu gehienak (eta euskaraz bakarrik ez) bi osagaikoak direla; *Eguzki-lore* motan ere horixe ikusi dugu. Alegia, hitz-elkarketa baliabide errekurtsiboa izanagatik, gramatikak ez bada ere, ulergarritasunak mugatzen duela, nahiz eta mugatze honetan hizkuntzatik hizkuntzara aldea egon daitekeen (alemanez, antza, ingelesez baino aiseago jotzen dute bi osagaitik gorakoetara (Marchand (1960b); baita nederlanderaz ere²¹⁴...)). Hitz batean esateko: zenbat eta osagai gehiago, orduan eta ilunago bihurtzen da hitz elkartua; ezin baitugu ahantzi osagaien arteko erlazio semantikoak ere ugaltzen direla.

Ildo beretik, ulertzekoa da bi osagai baino gehiagoko elkartuak ditugunean ere osagai biko sustraiko egiturara jo behar izatea, elkartua bere betean ulertuko badugu (Bloomfield 1933, etab.); hots, hierarkiaren auziaz ari gara: bi osagai lotuko ditugu lehenik eta gero bi horiek bakarra balira bezala jokatu dute beste osagai batekin elkartzean. *Ahosabai hots* diogunean, esaterako, lehenik *ahosabai* izen elkartua osatuko dugu eta ondoren izen (elkartu) hori beste izen bati lotuko diogu eta ‘mugatzailea (izen elkartua) + mugakizuna (izen bakuna)’ egiturako hitz elkartua sortu.

Horrelako eraikuntzak berriak edo zaharrak diren gogoan izatea ere komenigarria da. Azkaratek (1990) jasotzen duen bezala, hizkuntzalariek aski berriak direla onartzen dute. Marchand-ek berak aitortzen du alemanez antzina hiru baino gehiagokorik ez zegoela; bost eta sei osagaikoak berri samarrak direla. H. Koziol-ek (1937) ere dio ingelesez hizkera

²¹³ Eztabaida honetaz, ikus Azkarate (1990: 329 hur; 1991: 128-129) eta Lieber; Stekauer (arg.), 2009.

²¹⁴ Izen kategoriako osagaiak dituen mendekotasunezko elkarteetan ohikoak dira lau osagaiko elkartuak ere: *weersvoorspellingsdeskundigencongres* ‘eguraldi aurreikuspen aditu kongresu’ (Don 2009: 370-371)

arruntean nekez aurkituko ditugula bi osagai baino gehiagoko elkarteak; hirukoak literatur hizkuntzan edota legelarienean azaltzen omen dira batik bat.

Hori guztia kontuan izanik, hortaz, zer esan dezakegu gure corpuseko bi osagai baino gehiagoko elkartuez?

Lehenik eta behin, badirudi lehen kolpetik bazter uzteko modukoak direla osagaietako bat ihartua dutenak (**H-E/4: 58 / 44**), hiztunak elkartutzat ez baina izen soiltzat badauka, berrelkarketaz hitz egitea ez bide litzateke-eta guztiz zuzena izango. Baina puntu honetan, jakina, auzi-iturririk ez da falta, hiztunak noraino sumatzen duen ihartzea.

Eta, zer esan gure auziari bete-betean dagokion arestiko 3. puntu horretan jasoez? Zein jokamolde dute *Eguzki-lore* motako elkartuek oro har bi osagaitik gorako elkartuak eratzeko aukerari gagozkiola? Ba al dago alderik motatik motara? Eta, esate baterako, *irizpen, multzo, zati eta mota*-elkarrekin errazago onartzen dutela berrelkarketa esaten denean (**H-E/4: 58 / 44**), *irizpen*-elkarrekin ematen diren bi adibideak (*butano-saltzaile itxura / kafe erre usaina*) gertakari beraren adibide al dira? Nola uztartzen dira 2. puntua (elkarketan osagai mugatzaileak ezin duela adjektiborik onartu, alegia) eta 3.4. puntuko *kafe erre usaina* adibidea? (**H-E/4: 58 / 44**). Beste hamaika galdera ere egin daitezke.

Bada, honek guztiak garamatza argitasunaren mesedetan benetako berrelkarketa: “elkartu ondoko elkarketa, elkartua berriz elkarketan erabiltzea” edo defini dezakeguna (*ahosabai hots, emakume- eta haur-taldea*...) eta elkartuaren osagaietako bat izen hutsa ez duten —zehatzago esan, determinatzailek gabeko IS mugatzailea duten— elkartuak bereiztera (*ur bedeinkatu ontzi, kafe erre usain*...).

Zehazte honetan, era berean, komeni da benetako berrelkarketatzat jo duguna zein elkartu motak osatzen duten eta berrelkarketa nola gauzatu den aztertzea.

IV.2. Berrelkarketa

Esan bezala, berrelkarketa gauzatu dela esango dugu elkartuaren osagaietako bat era berean elkartua bada. Esana ere dugu kontua sustraiko biko egiturara iristea dela, horrek emango baitigu elkartu osoaren berri zehatza. Batzuetan garbi samar antzemango diogu osaerari, baina beste batzuetan zalantzak izango ditugu. Baina ez dezagun ahanzi zailtasunak ez direla bakarrik euskararenak; esate baterako, Ch. Bally-k (1932) ere aspaldixko aipatu zuen *maitre d'école de village* frantsesez har daitekeela *maitre d'école + village*, nahiz *maitre + d'école de village* bezala. Zenbaitetan, beraz, egitura anbiguoak izango ditugu, modu batera baino gehiagotara har daitezkeenak (azken batean hitz elkartuari berezko omen zaion anbiguotasunaren ondorio besterik ez liratekeen zalantzak izango ditugu).

Azkarateri (1990,1991) jarraituz, sailkapen xeheagoa egiteko irizpide hartuko dugu zein osagai errepikatzen eta zein isilpean gordetzen den. Ez ditugu adibide guzti-guztiak jasoko, aurreko kapituluetan ere behin baino gehiagotan aipatu baititugu aldi berean izen elkarte ziren mugatzaileak eta mugakizunak; baina bai nahikoak joera nagusiez ohartzeko.

Uste dugu komeni dela berrelkarketaren barrenean bi multzo nagusi egitea, osagaiak juntagailuren batek lotuak izatearen edo ez izatearen arabera. Bi osagaitik gorako elkarteak xehekiago aztertzen hasi aurretik, ordea, argitu nahi dugu, euskaldunek askotan hitz bakar gisa ikusi arren, bi osagaiko egituratzat hartu ditugula *arratsalde, eguerdi, Gabon, Urteberri,*

zorion eta *kidekoak*. Hala ere gerta daiteke adibideren batean edo bestean geuk ere izen bakartzat hartu izana eta adibidetegian bi izenez osatutakoekin batera azaltzea.

IV.2.1. Koordinaziozko hedapena edo juntagailuz lotuak

IV.2.1.1. Mugakizun bera duten bi izen elkartuk osatuak

Mota hau da ugariena. Ezkerreko izen elkartuko mugakizuna isilpean dago eta eskuinekoari eusten zaio. *Eta, edo* juntagailuek lotzen dituzte, oro har, osagaiak.

belar eta ahotz-pila / mozkor, lapur eta lander saldo / gramatika eta elerti sail / muno ta mendixka sail / ardi eta abere talde / eleder edo literatura alor / giza edo gizon aldra edo batza / iluntasun, eta errieta pixka / fruta eta berdura apur bat / piper-hauts eta gatz pixka / harri-koskor, ikatz edo kisu puska / aratxeki edo lumaki pixka / kaleko euskara eta erdara ttantta / urdai edo txorizo-puska / antxoa, sardina edo lantzoizati / aran eta muxika-zati / ur eta ogi-barau / neke eta kezka-modu / formazio edo produkzio modu / dohain edo jite mota / donu, dohain eta abantaila suerte / muga edo leku suerte / manamendu eta zirimonia suerte / sakristau eta komentu-usain / poz eta negar-iturri / formazio eta informazio-bide / dantza eta kanta saio / laia, aitzur, eta aizkora kirten / platano eta kakahuete azal / arto eta gari uzta / burni eta berun-zama / automobil edo beribil-zarrastada / barkamen edo bekamen egun / baso eta botila hots / giltza eta sarraila zarata / bekatu eta herio lege / mendetasun eta zintzotasun-hitz eta agindu / elorri eta lizar adar / erlijio-, arte- eta jakite-liburu / etnia- eta kultura-kontzientzia / baso eta soro behar / modernizatze eta batasun lan...

Adibideetan ikus daiteke bi mugatzaile baino gehiago ere izan ditzakegula *eta, edo* juntagailuez elkaturik: *antxoa, sardina edo lantzoizati; mozkor, lapur eta lander saldo; laija, aitzur eta aizkora kirten; donu, dohain eta abantaila suerte; erlijio-, arte- eta jakite-liburu; harri-koskor, ikatz edo kisu puska...* Azken adibide honek, bestalde, argi asko erakusten du mugatzailea ere, aldi berean, izan daitekeela izen-elkartea; horrelakoa dugu beste hau ere: *piper-hauts eta gatz piska*; eta bi mugatzaileak ere izan daitezke, aldi berean, hitz elkarte: *arin-eskas eta leun-eskas aire* (II.5.2.1). ‘Izena + adjektibo’ osaerako mugatzailea ere izan daiteke juntagailuak elkartzen duena: *izerdi eta jantzi busti usain, epopeia eta kantu heroiko andana*; eta ‘izenlaguna + izena’ osaerakoa: *kaleko euskara eta erdara ttantta*.

Bada, bestalde, guztiz berezia den adibide bat, mugatzaileak *nahiz* juntagailuak elkartzen dituelako eta bigarren mugatzailea izen-sintagma egiturakoa delako (eta ez izena, ohikoa den bezala): *bizkaitar nahiz bertze edozein eskualde usain* (II.5.2.12).

IV.2.1.2. Mugatzaile bera duten bi izen elkartuk osatuak

Hauek askoz gutxiago dira arestikoak baino. Halakoetan, mugatzaile horri dagozkion bi mugakizunak elkartzen ditu juntagailuak

Ogi *zerra eta puska / ekonomia modu edo molde / emakume mota edo klase / liberal-usain eta kolore / elorri-arantza edo adartxo / gazte aldra edo batz / zaldi-ule edo zurda* (?)²¹⁵ / euskal

²¹⁵ Galde ikurra paratu diogu bi eratara har daitekeelako: “[zaldi-ule] edo [[zaldi] zurda]”, nahiz “[zaldi-ule] edo [zurda]”, *zurda* nola hartzen dugun; alegia, zaldiena ez ezik beste animalia batzuen isatseko ilea izan daitekeela eta zaldiarena dela zehaztu nahi dugula (lehen moduan) edo *zaldi-ule* osorik *zurda*-ren sinonimoa dela pentsatuta (bigarren moduan).

olerkari eta idazle / gari-sorta edo bala / hitz ugaritasun eta edertasun / ikusiezin puskatxo edo zatitxo / palanka joko edo apustu...

IV.2.1.3. Mugatzailea eta mugakizuna, biak juntatuak dituztenak

Gutxi izan arren, baditugu corpusean adibideak mugatzailea eta mugakizuna, biak, juntagailu bidez elkartuak dituzten elkarteak: *giza edo gizon aldra edo batza; mendetasun eta zintzotasun-hitz eta agindu*. Garbi dago, hala ere, ez direla —ezin izan direla— asko eta, nolana dela ere, osaera aski gardena dute.

IV.2.1.4. Osagai juntatuaren osaera

Elkartu ondoko azterketa eta sailkapenari gagozkiola, bi osagaiak eraturako mendekotasunezko izen elkartuak bezalaxe azter daitezke hemengoak. Hortaz, liburu honetan zehar erabilitako sailkapen bera erabil daiteke berriz ere elkartuontzat.

Esate baterako, “Multzo-elkarteetan” (II.2) sailkatzeak dira, besteak beste, *belar eta ahotz pila, ipuin eta bertso pilo; idi, behi eta ardi talde; giza edo gizon aldra edo batza...* “Zati-elkarteetan” (II.3), *piper-hauts eta gatz pixka, aran eta muxika-zati, harri-koskor, ikatz edo kisu-puska, ikusi ezin puskatxo eta zatitxo...* “Mota-elkartekotzat” (II.4) ditugu, berriz, *formazio edo produkzio modu, dohain edo jite mota, muga edo leku suerte; emakume mota edo klase...* “Konparazio- edo irizpen-elkarteak” (II.5) ere jaso ditugu: *sakristau eta komentu-usain, liberal-usain eta kolore...* Eta abar. Mugakizun horietako bakoitzean ere saiatu gara mugatzaile eta mugakizun elkartu hauek nabarmentzen.

Eguzki-lore motako *Behi-esne* arruntak ere baditugu: *laia, aitzur eta aizkora* kirten, *bekatu eta herio* lege, *elorri eta lizar* adar... Bi osagaien artean era askotako erlazio semantikoak izan ditzakegu, baina maizenik atera zaizkigunak ondokoak dira: ‘iturburua’ (I.5.1) (*baso eta botila* hots...), ‘edukia’ (I.5.4.2) (*eleder edo literatura* alor...) eta ‘osoa-zatia’ (I.5.3) (*zaldi-ule edo zurda...*)...

Guztiarekin ere, adibideek erakusten dutenaren arabera, ugariak “Multzo- eta zati-elkarteak” dira.

Esandako guztiak hurrengo bi sailletarako ere balio du.

IV.2.2. Juntagailurik gabeak

Bi osagaiak mendekotasunezko izen elkartua eratu eta batere juntagailurik gabe, beste mendekotasunezko izen elkartu bateko osagai gisa azaltzen deneko adibideak ditugu hemen. Horrelakoetan, batzuetan ez da samurra gertatzen zehaztea zein den elkartuaren osaera urratsez urrats, baina lehengo irizpidean oin hartuz, sustraiko biko egitura argitzeko ahalegina egin beharko dugu.

Azterketa xeheena egitekotan, elkartu osoaren sailkapena egin ondoren, bere osagaiena ere egin beharko litzateke. Hemen nahiz eta zehatz-mehatz eta goitik behera egingo ez dugun,

komeni da ildo nagusien berri izatea, batez ere atal honen hasieran paratutako galderei erantzuteko eta orain arteko jokamoldea zein izan den jakiteko.

Hona, hortaz, lehen urratsean aurkitu ditugun adibideen sailkapen nagusia:

a) *Behi-esne* moduko mendekotasunezko elkartu arruntak:

ardi-ertzaro, kale-borroka hots, kamioi-motor hots, burdin-mailu hots, olatu hots zantzu, ahosapai hots, argibide-iturri, jai-egun arratsalde, basahuntz azpizun, herri-hitz hiztegi, sorgin-hagin zulo, aizkora-joko egun, sorgin-batzar garai, lur-abere lantegi, frantses literatur liburu, bertso-paper txapelketa, atsegin-kontentu toki, bizilagun kopuru, esne-zopa katilu, baso-ardo tragoxka, eskulan etxe, eliz gobernadore hierarkia, erregebide-bazter, eliza-aldare saihets...

Arestian jaso bezala, hainbat erlazio semantiko gauza daitezke elkartuaren osagaien artean. Horrela, esate baterako, ‘iturburua’ (I.5.1) maiztxo dugu, mugakizuna *hots* edo esanahikideren bat denean. Baina bada bestelakorik: ‘ondorioa’ (I.5.5) (*argibide-iturri...*), ‘osoa-zatia’ (I.5.3) (*basahuntz-azpizun...*), eta, batez ere, ‘edukia’, (I.5.4) ia gainerako guztietan.

b) Mendekotasunezko elkartu arrunt horien ondoan, bereziak ere askotxo dira.

- o “Multzo-elkartek” (II.2.2): *eskoletxe andana, baxoerdi mordo, ontzizjabe mordo, erlijio liburu multzo, herrizain multzo, mahats pikor mulko, haritz-ipurdi pila, urre-hauts pila, gogo-gudari-sail, galde-eskari sail, garagar-gari sorta, trenbide sorta, eliz kantari talde, usakume biko, esku-bonba pare...*
- o “Zati-elkateak” (II.3.2): *hartu-emon apur, euskaldun-sentipen apur, astiune-apur, bakealdi pixka, kafesne pixka, ur-esne pixka, hego-haize pixka, lursagar irin poxi, kirats aire poxi, denboraldi puska, esne-koipe puska, ogi-ardo puska, azahar-ur tanto, artakoskol erdi...*
- o “Mota-elkartek” (II.4.2): *nekazaritza artzaintza ekonomia molde, ahosabai modu, baso-zuhaitz mota, eskoletxe mota, etxabere mota, literatur hizkuntza molde, lur-langintza ekonomia molde...* Aipagarriak dira *nekazaritza-artzaintza ekonomia* mugatzailea, lehen osagaitzat dvandva-elkartera duena (ikus H-E/1: XIV) eta *lur-langintza ekonomia* mugatzailea, lehen osagaitzat beste mendekotasunezko izen elkartu bat duena. Aurreraxeago itzuliko gara lau osagaiko elkarte hauetara.
- o “Konparazio- edo irizpen-elkartek” (II.5.2): *basakatu antz, basomutil itxura, lursagar kutsu, paper-gauza kutsu, santu-izen usain...* Gure corpusean arras adibide gutxi dituena.
- o Sumpsumtiboak (II.6.2.4): *hizperri-eratze lan, euskara-ikaste-irakaste lan...*
- o *Andregai* (II.7.2) eta *hitzaurre* (II.8.2) modukoak: *lekaide-soin azpi, orrialde azpi, ingeniari-konpainia buru, elerti-ederti gai, loaro aldi, mortero tira-aldi, itsas lanbide, ola-kebide, bihotz-hutsune...; bazko gaiherdi ondo, eliz mahai aurre, errege-bide bazter, gauerdi inguru, kare-harkaitz gain...*

o “Aurreproiektu” modukoak: *barne-bakarrizketa, barne-jardunaldi, (goi argi jario)*...

Bereiz aipatzekoak dira mugatzailea *euskal, erdal, eusko* dutenak, osagai horien berezitasuna dela medio:

euskal aho poesia; euskal ederti gai; euskal egunkari-gai; euskal eliz hierarkia; euskal herrialde; euskal hitz-jostaldi; euskal hitz neurtu; euskal hizkera mota; euskal hizkuntza-jakinde; euskal izen-jakintza; euskal kirol jaialdi; euskal olerti-jai; euskal pizkunde egun; euskal giza maila; erdal bertso bikote, erdal maite-literatura... Euzko-gudarozea, Eusko Langile Alkartasuna...

Azken horietan batez ere askotan ez dago garbi jakiterik zein den osaera: *euskal* [*eliz hierarkia*], *euskal* [*ederti-gai*], *euskal* [*kirol-jaialdi*], *euskal* [*olerti-jai*], *erdal* [*bertso-bikote*], *eusko* [*gudarozea*]...? Hots, izen elkartua dugu mugakizuna eta *euskal* osagaia mugatzailea? Ala, [*euskal eliz*] *hierarkia*, [*euskal ederti*] *gai*, [*euskal kirol*] *jaialdi*, [*eusko gudari*] *oste*, etab.? Hau da, *euskal* osagaiak eta beste izen batek osatzen duten izen elkartua da elkartu osoaren mugatzailea eta beste izen bat da mugakizuna?

Beste batzuetan, berriz, gardenxeago bereiz daitezke osaera batekoak eta bestekoak. Lehenetakoak ditugu, besteak beste, *euskal* [*aho poesia*], *euskal* [*herrialde*], *euskal* [*hitz-jostaldi*], *euskal* [*hitz neurtu*], *euskal* [*giza maila*]... Bigarrenetakoak, berriz, [*euskal egunkari*] *gai*, [*euskal izen*] *jakintza*, [*euskal hizkera*] *mota*, [*euskal pizkunde*] *egun*, [*eusko langile*] *alkartasuna*...

Honenbestez, badirudi *Eguzki-lore* elkarketa zabaleko ia mota guztietako adibideak ditugula berriz ere, mota batzuek adibide gehiago eta beste batzuek gutxiago dituztela. Osagaietako bat (mugatzailea nahiz mugakizuna) ihartua denean, hiztunak elkartua dela sumatzen ez duenean, esan dugun eta espero izatekoa den bezala, aiseago egingo ditugu bitik gorako elkartuak. Zerrenda aspertu arte luza daitekeenez gero, beste askoren artean batzuk besterik ez ditugu ekarriko diogunaren erakusgarri: *baserri-kutsu, ekonomi gizarte, bekain-ile, burdinbide-habe, eskutitz-azal, harresi-atari, oilasko barrunbe, artzain txabola, sagardo botila, zaldun eleberri, zorion itxura, zorigaitz lagun*...

Hitz elkartuetako osagaien osaeran sartzen bagara, berriz, bereiz jaso ditugun *euskal/eusko/erdal* osagaia dutenak albo batera utziaz, adibide gehienetan mugatzailea da aldi berean elkartua dena eta gutxiagotan mugakizuna. Alegia, lehen ikusi dugun gertakari bera.

Sorgin biltoki, ardi-ertzaro, ola-kebide, barne-bakarrizketa, barne-jardunaldi aipa daitezke gutxiago direnen —mugakizun elkartua dutenen— adibide. Azkenon barrengo osaerari begiratzen badiogu, berriz, ohartuko gara *Jarleku* motako mugakizuna dutela gehientsuenek: *sorgin biltoki, ardi-ertzaro, barne-jardunaldi*..., mugatzaile elkartuetan oso nekez daukaguna.

Mugatzaile elkartuen barrengo osaeran arakatuta egiazta dezakegu era askotako elkartuak ditugula, berriz ere, berrelkarketako osagai, baina itxura batean, gehienak *Eguzki-lore* motakoak dira. Ekar ditzagun ugarienak:

□) *Behi-esne* moduko arruntak dira franko; era askotako erlazio semantikoen arabera, gainera:

- ‘iturburua’ (I.5.1): *olatu hots zantzu, azahar-ur tanto, hego-haize pixka, urre-hauts pila, esne-koipe puska* (‘osoa-zatia’ moduan ere har daiteke), *sorgin-batzar garai, ingeniari-konpainia buru, karlista-gerra denbora...*
 - ‘jabegoa/egilea’ (I.5.2): *herri-hitz hiztegi* (‘iturburua’ ere uler daiteke), *sorgin-hagin zulo, euskaldun sentipen apur...*
 - ‘osoa-zatia’ (I.5.3): *kamioi-motor hots, ahosapai hots, haritz-ipurdi pila, ogi mami zati, ogi-bihi suerte...*
 - ‘edukia’ (I.5.4): *bertso-paper txapelketa, erlijio liburu multzo, erlijino-poesi alor, sagardo-botilla-illara, luma abere mota...*
 - ‘ondorioa, emaitza’ (I.5.5): oso adibide gutxi izan arren, *legebatzar toki...*
 - ‘baliabidea’ (I.5.6): *eskulan etxe, gogo-gudari sail, esku-bonba pare...*
 - ‘gaia’ (I.5.7): *lursagar irin poxi*, (mugatzailea era berean elkartua da: *behi-esne* motako ‘lekua’ harremanaren arabera: *lursagar*), *lursagar kroketa, harresi atari, burdin-mailu ots, esne-zopa katilu...*
 - ‘lekua’ (I.5.9): *kale-borroka hots, basahuntz azpizun, lur-abere lantegi, basomutil itxura, korta-lohi pila...*
 - ‘helburua’ (I.5.10): *sudur-hauts ontzi, erregebide-bazter...*
- ∏) *Eguzki-lore* elkartuetako mota berezien artean sailkatzen ditugunak ere baditugu. Esate baterako, “Zati-elkartek”: *baxoerdi mordo...*, “*Andregai* eta *hitzaurre* modukoak”: *astiune-apur, bake aldi pixka, denboraldi pixka, loaro aldi, arratsalde askari...*
- ∏) Mugatzaile elkartu gehienak aipatu motakoak izanagatik, *Eguzki-lore* motakoak ez direnak ere badira. Besteak beste:
- Elkartu sintetikoak (H-E/3, II): *herrizain multzo, ontzijabe mordo, hutsegite modu, lur-langintza molde, hizperri-eratze lan...*
 - *Jarleku* motakoak (H-E/3, XI): *argibide-iturri, saletxe alde, jostorratz ontzi...*
 - Dvandva elkartu kopulatiboak (H-E/1, XIV): *hartu-emon apur, galde-eskari sail, garagar-gari sorta, ar-eme kontu, arrautza-olio nahasjaki* (mugakizuna ere elkartua duena), *ardo-olio zahagi...*
 - *Koordinaziozkoak* (H-E/3, IX.2): *kafesne pixka, ur-esne pixka, ogi-ardo puska...*
 - *Atribuziozkoak* (H-E/3, IX.1): *jai-egun arratsalde* (‘edukia’ ere uler daiteke; “egunean jaia zertu”), *eskoletxe andana* (koordinaziozkoztat ere har daiteke: “dena delako eraikuntza aldi berean eskola eta etxea da” ulertuaz)...

- o Tautologiak (H-E/1, XIV.1): *atsegin-kontentu toki*, eta abar.

Mugatzaile elkartua duten sail honetan aipagarriak dira, besteak beste, *hizperri-eratze lan, euskara-ikaste-irakaste lan*, sumpsumtibotzat (II.6.2.4) jo ditugunak, “*Hitzaurre* moduko” (II.8.2) *bazko gaiherdi ondo* edo “*Mota-elkarteetako*” (II.4.2) *nekazaritza artzaintza ekonomia molde*, barrengo osaera trinkoagoa dela medio. Hauen berri xeheagoa ematen saiatuko gara, aldizka, irakurleak, hartzaileak, topa dezakeen konplexutasuna erakusteko.

Har dezagun lehenik atzena jaso duguna: *nekazaritza artzaintza ekonomia molde*. Izen elkartu honek bi interpretazio modu izan bide ditzake:

- o [nekazaritza-artzaintza] ekonomia]] molde]] nahiz
- o [nekazaritza ekonomia] molde]] [artzaintza ekonomia] molde]]. Alegia,

[IZEN + IZEN] (dvandva elkartu kopulatiboa) □ [IZEN + IZEN] (*Behi-esne* mend.) □ “*mota-elkartea*”

[nekazaritza+artzaintza] + ekonomia]] molde.

Edo, bestela esan:

[[IZEN + IZEN] (*Behi-esne* mend.) + IZEN (“*mota-elk.*”)] (dvandvaren ezkerreko osagaia: nekazaritza ekonomia + molde) +
[[IZEN + IZEN] (*Behi-esne* mend.) + IZEN (“*mota-elk.*”)] (dvandvaren eskuineko osagaia: artzaintza ekonomia + molde.

Eta mugakizunak errepikatzen direnez, lehena isilpean utzi eta mugatzaileak elkarte kopulatiboan bildu.

Bi aukerak aipatu besterik ez ditugu egingo, oraingoz, hizkuntzalaritzan ez baita, guk dakigula, ikuspuntu teorikotik gai hau sakonki aztertu.

Bi sumpsumtiboak hartzen baditugu, berriz, biek dute mugatzailezat hitz elkartu sintetikoa; gainera, *hizperri-eratze* elkartu sintetikoaren ezkerreko osagaia aldi berean elkartua da. Bigarrenaren osaera berriz ere urratsez urrats zehaztuko dugu, beste adibide batzuetarako argigarri izan daitekeelakoan. Horrela ulertu dugu:

[[euskara ikaste] (lan) [(euskara) irakaste]] lan. Alegia,

[IZEN + IZEN] (ekintza elkarte sintetikoak: euskara ikaste / euskara irakaste).

[IZEN + IZEN] (elkartu kopulatibo dvandva: euskara ikaste + euskara irakaste □ euskara-ikaste-(euskara)irakaste, bigarren mugatzailea oraindik ere agerian edo isilpean dagoela.

Hemendik aurrera ere bi aukera egon daitezke:

[IZEN + IZEN] bi sumpsumtibo osoak eratu ditugu eta ondoren elkartu (euskara-ikaste] lan + (euskara) irakaste] lan. Eta gero lehen elkartu sumpsumtiboko mugakizuna (*lan*) isilpean gorde: euskara ikaste (lan)-(euskara) irakaste lan. Edo,

[IZEN + IZEN]: Sumpsumtiboa eratu dugu zuzenean elkartu kopulatiboaz (euskara ikaste-irakaste) baliatuz:

Baditugu, era berean, bi osagaiak elkartuak dituzten elkartuak: *jaiegun arratsalde, euskal kirol jaialdi, buru-langile lorealdi...*

Bazko gaiherdi ondo elkartuaren osaerak, berriz, zalantza gutxiago sorrarazten bide ditu. Partiketa hauxe dirudi egokiena: *Bazko gaiherdi] ondo*; mugatzaile elkartua duten multzokoa, hortaz, baina elkartu horren mugakizuna era berean elkartua dela: *bazko] gau + erdi*]. Eta antzeko zerbait esan dezakegu *mendi-hegal zoko kate* adibidea dela eta: *mendi-hegal] zoko] kate] bide da urratutako bidea*.

Azkenik aipa dezagun *Eguzki-lore* motakoa beste elkartu mota baten osagaia ere izan daitekeela. Esate baterako, ondoko elkartu sintetikoaren osagaietako bat, ezkerrekoa, ‘zati-elkartea’ (II.3.2) dugu: [*zorion-izpi] jario*; “*Aurreproiketu*” (III.2.5) motakoa da, berriz, [*goi argi]-yario*.

IV.3. Osagaietako bat izena ez duten elkartuak

Izen kategoriako osagaiak elkartu ohi dira liburu honetan aztergai ditugun *Behi-esne* moduko izen-elkartuak sortzeko. Baina aurreko kapituluetan behin baino gehiagotan aipatu ditugu bestelako adibideak ere, hau da, kategoria sintagmatikoko osagaiak zituztenak. Horrelakoetan, determinatzaileak gabeko IS izan ohi da mugatzailea. Oro har, izen batek eta adjektibo batek osatzen dute mugatzailea; kasuren batean edo bestean, izenlaguna dugu.

Sail honetan interesgarriena izan daiteke ikustea zein mugakizunek onar ditzaketen gisa horretako mugatzaile batere ohikoak ez direnak.

Hauxe da adibideen sailkapena:

- “Multzo-elkartuak” (II.2)

epopeia eta kantu heroiko andana, neskato ile harrodun andana, burdin ziri mehe andana, ke beltz mordo, ur bedeinkatu parrasta, dotrina galgari pila, jesarleku-txiki pilo, ezkongai gazte pilo, erromatar hizkera-talde, liberal mantso talde, abere mutu tropel...

- “Zati-elkartuak” (II.3)

literatura politiko apur, kafe bero pittin, ardao zuri pixka, haragi egosi puska, hauts bero puska, tipula xehetu puska, gazta zahar pusketa, odol gorri xorta, salda bero xorta, ur bero xorta...

- “Konparazio- edo irizpen-elkartuak” (II.5)

haur lerden itxura, sendagile on fama, liberalen biltoki fama, artobero usain, izerdi eta jantzi busti usain, porru berde usain, bizkaitar nahiz bertze edozein eskualde-usain, usteldutako hosto usain, goma erre usain...

Egia esateko, zegokionean arrazoitu dugun bezala, guztiak ez dira gisa berekoak, bai baitaude hor tartean benetako “usainak”, metaforikoekin nahaste, baina bistan da orain aztergai dugunerako bereizkuntza horrek ez duela ardura.

Bereiz aipatzekoa da *bizkaitar nahiz bertze edozein eskualde-usain* adibidea, mugatzailearen osaera dela medio.

- *Hitzaurre* modukoak (II.8)
praka zahar barren, *abar orlegi* gain

- *Behi-esne* modukoak
ardo zahar ontzi, *ur bedeinkatu* ontzi, *ur bero* botila, *emakume abertzale*-batza, *frantses literatur* liburu, *buru ahaztukor*-altzo...

urdaiazpiko gordin xerra, *almendra-mikatz* hauts...

mutilzahar rarezia, *fraide berri* bizitza, *hitz neurtu* txapelketa ...

Askoz adibide gutxiago ditugu sail honetan arestikoetan baino. Azalpenetan sartu aurretik nolana dela ere, ohartu behar dugu *mutilzahar*, *fraide berri*, *hitz neurtu* mugatzaileak hiztunak seguruenik hitz elkartu (areago, izen soil) moduan hartzen bide dituela.

Bestetik, berriz ere esan beharrean gara “Multzo- eta Zati-elkarteak” ditugula nagusi, “Konparazio- edo irizpen-elkarteekin” batean.

Baina errepara diezaigun beste honi: azkenik jaso dugun *Behi-esne* motako adibideetako osagaien arteko erlazio semantiko nagusia ‘edukia’ (I.5.4) da, eta ‘iturburua’ (I.5.1) da, “Multzo-elkarteena” bezalakoa, alegia. Erlazio horixe dute lehen multzoan bildu ditugunak (mugakizunak *ontzi*, *batza*... bezalako “ontziak” edo dira); ugarienak, bestalde.

Horren ondoan, ‘osoa-zatia’ (I.5.3) bide da beste harremana (*urdaiazpiko gordin* xerra), (*almendra-mikatz* hauts adibidean, zehatzaigoak izan nahi badugu ‘iturburua’ dela ere esan dezakegu), “Zati-elkarteena” bezalakoa alegia. Baina egin dezagun kontu harreman hau ‘edukia’-n ere uler daitekeela: zerbaiten zati denak zerbait hori ere bai baitu (*urdaiazpiko* xerraren edukia *urdaiazpiko* da).

Hortaz, laburbilduz, azken multzo honetan (IV.3) bildu ditugun bezalakoek mugatzailearen kategoriaren arazoa aurkezten digute: determinatzailearik gabeko izen sintagmak baldin badira (gehienak [I Adjektibo], gutxienak [Izlag I] osaerakoak) nola uztartu gertakari hori bestean ere ahotan hartu dugun harako erabide lexikoetan kategoria lexikoak besterik ez ditugula erabiltzen; zehatz esan, izena, adjektiboa, aditza eta adberbioa. Jaso ditugun horiek, itxura guztien arabera, lexikotik kanpora jotzera garamatzate, kategoria sintagmatikoetara. Baina, dena dela, ohart gaitezen sintaxian bete-bete erabiltzeko modukoak ere ez direla, determinatzailea falta baitute. Hau dela eta, lexikoaren eta sintaxiaren arteko egituratzat jo izan dira²¹⁶; alegia, ez erabat lexikoan, ez erabat sintaxian kokatzekoak: batetik besterako pasabidean egongo bagina bezala edo.

Ikusi dugu ardurakoa dela poliki begiratzea zein elkarketa-mota jaso ditugun sail berezi honetan eta zein ez. Horrela, ikusi dugu ugarienak “Mugakizun bereziko izen-elkarteak”

²¹⁶ Pérez Gaztelu; Zabala; Gràcia (2004).

ditugula; zehazkiago, “Multzo-, Zati- eta Konparazio- edo irizpen-elkarteak” (*usain* mugakizunekoak batez ere). Baina era berean aipatzekoa da ez dugula sail zabal horretako beste motetako adibiderik (“Mota-elkarteak”, sumpsumtiboak, *andregai* modukoak...) jaso, *hitzaurre* motako bi adibide eskas horiek alde batera uzten baditugu.

Behi-esne arruntetan ikusi dugu jaso ditugun adibideak oso urriak direla.

IV.4. Ondorioak

Kapitulu honetan jaso ditugun adibide eta mota guztiak hartuta, honako ondorioak atera ditzakegu:

1. Ihartuak alde batera utzita, ez dugu oro har bi osagaitik gorako mendekotasunezko elkarteetara jotzen. Eta horrelako egituretara jotzen badugu, juntaduraz, koordinazio-hedapenez baliatzen gara batez ere: elkartuaren azalari begiratuta, mugatzaileak juntatzera areago mugakizunak juntatzera baino. Hauetan nagusi dira “Multzo- eta Zati-elkarteak”.
2. Benetako berrelkarketara ez dugu horren aise jotzen, eta jo dugunean honako joerak atzeman ditugu:
 - a) Mugatzailea izan ohi da hitz elkartu osoaren osagai elkartua; gutxiagotan mugakizuna.
 - b) Aurreko lanetan esandakoaren arabera, “irizpen-, multzo-, zati- eta mota-elkarteak” errazago onartzen dute berrelkarketa (**H-E/4: 58 /44**). Baieztapen hori pixka bat zehaztu beharrean gara. Antza denez, mota hauen artean aldea dago: ez dute guztiek emankortasun bera. Gure adibideen arabera, berriz ere, “Multzo- eta Zati-elkarteak” dira nagusi. Baina aipatzekoa da, era berean, *Behi-esne* mendekotasunezko arruntak ditugunean ere ‘edukia’ erlazio semantikoa dugula askotan eta baita ‘iturburua’ ere, “Multzo-elkarteetan” dugun bera, alegia.
 - c) Elkartuak diren osagai mugatzaileetan zerbait nabarmentzekotan, *behi-esne* motakoen nagusitasuna da aipatzekoa, baina gainerako motetakoak ere ez dira gutxi. Ugarietan ez dugu osagaien erlazio semantikoaren ikuspegitik joera nabarmenik sumatu.
3. Errazagoa da berrelkarketa mugatzailea *euskal*, *eusko*, *erdal* modukoa denean (**H-E/4: 58 / 44**). Hala ere, adibideak aztertuz, ikusi dugu batzuetan ez dagoela garbi jakiterik zein den elkartua den osagaia, mugatzailea edo mugakizuna.
4. Determinatzailearik gabeko IS mugatzaile duten elkarteak ere ikusi ditugu; horietatik gehienak “Multzo- eta Zati-elkarteak” dira, baina ez da falta “Konparazio- eta irizpen-elkarterik” ere.

Hortaz, bistan da badagoela gai aski azterkatzen eta ikertzen segitzeko hemen egin dugun deskripzio edo berri-emate soiletik haratago joko badugu. Guk corpusaren azterketa eta sailkapenean oinarrituz, susmo hutsean utzi dugu elkartuen osagaien arteko erlazio semantiko motek zerikusirik ba ote duten atal honetan jaso ditugunekin, berrelkarketarekin eta mugatzailea determinatzailearik gabeko IS dutenekin batik bat.

Era berean, poliki aztertzeoak dira liburu honetan zehar aipatzen joan garen beste bi kontu gutxienez: mugatzaile lexiko hutsak ez direnak onartzen dituzten mugakizun horien eta zenbatzaileen arteko lotura eta mugakizun horien eta argumentu-egituraren artekoa.

Guztiarekin ere, ez dezagun atzendu atal honen hasieran genioena: adibide gehienak XX. mendetik honanzkoak dira. Ildo beretik, gogoan izan dezagun argitasunak agindu behar duela buruen-buruenik horrelakoetan, jakina baita zenbat eta osagai gehiago izan orduan eta ilunagoa gertatzen zaiola deskodetze lana hartzaileari.

V. BIBLIOGRAFIA

- ALTUNA, P. (par.) (1972): *Mitxelenaren idazlan hautatuak*. Bilbao: Etor. [MIH]
- AMURIZA, X. (1974): “Euskal Aurrizkiak”. *Euskera* 19: 9-104.
- ARTIAGOITIA, X. (2002): “-(t)ar atzizkidun hitzen jokabide sintaktikoaren inguruan”. *Fontes Lingua Vasconum* 91: 443-462.
- (2011): “Izen zenbakarriak eta zenbakaitzak, neurgarriak eta neurgaitzak”. In *Sareko Euskal Gramatika*, www.ehu.es/seg/morf/5/6/0#izen_zenbakarriak_eta_zenbakaitzak_neurgarriak_eta_neurgaitzak
- ARTIAGOITIA, X.; P. GOENAGA; J. A. LAKARRA (ed.) (2002): *Erramu Boneta: Festschrift for Rudolf P. G. de Rijk*. Anuario del Seminario Julio Urquijo/EHU.
- AUSTIN, J.L. (1962): *How to do things with words* (1971: *Palabras y acciones*. Buenos Aires: Paidós; 1982: *Cómo hacer cosas con palabras*. Barcelona: Paidós).
- AZKARATE, M. (1990): *Hitz Elkartuak Euskaraz*. Donostia: Mundaiz-Deustuko Unibertsitatea.
- (1991): *Irakaskuntza-proiektua* (argitaragabea).
- (1992): “Larramendiren hitz-eraketa”. In LAKARRA, J. A. (ed.). *Manuel Larramendi. Hirugarren Mendeurrena (1690-1990)*: 207-219. Andoain: Andoaingo Udala (www.euskaltzaindia.net/dok/iker_jagon_tegiak/736.pdf).
- (2002): “Hitz-elkarketa, argumentu egitura eta theta-rolak”. In X. ARTIAGOITIA; P. GOENAGA; J. A. LAKARRA (ed.): *Erramu Boneta: Festschrift for Rudolf P. G. de Rijk*: 91-104. ASJU/EHU.
- AZKARATE, M.; F. OLARTE (1991): “*Erorator-atzizki* ala *eratorpen-atzizki*?”. In J. A. LAKARRA; I. RUIZ ARZALLUZ (ed.): *Memoriae L. Mitxelena Magistri sacrum*: 753-766. Anuario del Seminario de Filología Vasca «Julio de Urquijo». Gehigarriak. XIV. Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia.
- AZKUE, R. M. (1905-1906): *Diccionario Vasco-Español-Francés*. Tours Name (1969: Bilbao: La Gran Enciclopedia Vasca; 1984: Bilbo: Euskaltzaindia). [DVEF]
- (1923-25): *Morfología Vasca*. (1969: Bilbao: La Gran Enciclopedia Vasca).
- BALLY, CH. (1932): *Linguistique générale et linguistique française* (1965: Berne: Éditions Francke).
- BAUER, L. (2004): *A Glossary of Morphology*. Washington: Georgetown University Press.
- BERGSTEN, N. (1911): *A Study on Compound Substantives in English*. Uppsala.
- BLOOMFIELD, L. (1933): *Language*. New York: Henry Holt (1994: *Hizkuntza*. Bilbo: Klasikoak).
- BOSQUE, I. (1989): *Las categorías gramaticales*. Madrid: Síntesis.
- (1999): “El nombre común”. In BOSQUE, I.; V. DEMONTE (ed.): 1 (3-75 or.).
- BOSQUE, I.; V. DEMONTE (ed.) (1999): *Gramática descriptiva de la lengua española*. Madrid: Espasa. [GDLE]
- BUTRÓN, J.; J. DE PEDRO; J.M. OLANGA (1986): *Euskal hizkuntza eta literatura: BBB-1*. Donostia: Erein.
- CAMPION, A. (1884): *Gramática de los cuatro dialectos literarios de la lengua euskara*. Pamplona. (1977: Bilbao: La Gran Enciclopedia Vasca).
- DARMESTETER, A. (1874): *Traité de la formation des Mots Compopsés dans la Langue Française* (1967: Paris: Librairie Honoré Champion).
- DE MIGUEL, E. (1999): “El aspecto léxico”. In BOSQUE, I.; V. DEMONTE (ed.): *Gramática descriptiva de la lengua española*: 46 (2.977-3.060 or.). Madrid: Espasa.
- DE RIJK, R. P. G. (2008): *Standard Basque. A Progressive Grammar*. Cambridge and London: The MIT Press.
- DEMONTE, V. (1999): “El adjetivo: clases y usos. La posición del adjetivo en el sintagma nominal”. In I. BOSQUE; V. DEMONTE (ed.): *Gramática descriptiva de la lengua española*: 3 (129-215 or.). Madrid: Espasa.

- DIMITRESCU, F. (1969): "Notes sur les suffixoïdes dans le Roumain littéraire actuel", *Revue Roumaine de Linguistique* 1: 3-6.
- DON, J. (2009): "IE, Germanic: Dutch". In LIEBER, R.; STEKAUER, P. (arg.): *The Oxford Handbook of Compounding*: 370-385. Oxford University Press.
- DRESSLER, W. U. ET AL. (ed.) (2000): *Morphological Analysis in Comparison*. Amsterdam: John Benjamins.
- DUBOIS, J. (1983₂): *Diccionario de lingüística*. Madrid: Alianza Editorial.
- ENSUNZA, M. (1989): "Erdal Adjektibo erreferentzialetarako euskal ordainak", *Euskera* 34-2: 577-596.
- EUSKALTZAINDIA (1987): *Hitz-elkarketa/1*. Bilbo: Euskaltzaindia. [H-E/1]
 (1991): *Hitz-elkarketa/3*. Bilbo: Euskaltzaindia. [H-E/3]
 (1992): *Hitz-elkarketa/4. Hitz elkartuen osaera eta idazkera*. Bilbo: Euskaltzaindia. [H-E/4]
 (1994): *Euskal Gramatika Lehen Urratsak-IV. (Juntagailuak)*. Bilbo: Euskaltzaindia. [EGLU-IV]
 (2002): *Euskal Gramatika Laburra: Perpaus Bakuna*. Bilbo: Euskaltzaindia. [EGLU-lab.]
 (2012): *Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak*. Donostia: Elkar. [EH]
- GIURESCU, A. (1970): "Observazioni sulla categoria dei Composti Romanzi", *Revue Romaine de Linguistique* XV-3, 261-266.
- GRÀCIA, L.; M. AZKARATE (2000): "Prefixation and the head-complement parameter". In W.U. DRESSLER ET AL. (ed.): *Morphological Analysis in Comparison*: 61-73. Amsterdam: John Benjamins.
 (2001): "Prefixes, heads and word order". Universitat de Girona-Euskal Herriko Unibertsitatea. Argitaragabea.
- GRIMSHAW, J. (1990): *Argument Structure*. Cambridge MA: The MIT Press.
- GUILBERT, L. (1971): "De la formation des unités lexicales", *Introduction au Grand Larousse de la langue française*, T.I., IX-LXXXI. Paris: Larousse.
- HAENSCH, G.; L. WOLF; S. ETTINGER; R. WERNER (ed.) (1984): *La lexicografía de la lingüística teórica a la lexicografía práctica*. Madrid: Gredos.
- HENZEN, W. (1947): *Deutsche Wortbildung*. Halle / Saale (1965: Tübingen).
- HEYVAERT, L. (2009): "Compounding in Cognitive Linguistics". In LIEBER, R.; STEKAUER, P. (arg.). *The Oxford Handbook of Compounding*: 233-254. Oxford: Oxford University Press.
- IRAZOLA, J. M. (1985): *Hitz konposatuak, aurrizkibidea, atzizkibidea eta ariketak*. Bilbo: Hizkuntza Eskola Ofiziala.
- IRIGOYEN, A. (1979): "Crítica sobre prefijación y sufijación en lengua vasca", *FLV* 32: 243-258.
 (1989): "Ez ukatzailea euskal tradizioaren bidetik noiz eta nola", *Euskera* 34-1: 241.
- KOZIOL, H. (1937): *Handbuch der Englischen Wortbildungslehre*. Heidelberg.
- LAEUFER, CH.; T. A. MORGAN (ed.): *Theoretical Analysis in Romance Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins.
- LAFITTE, P. (1944): *Grammaire Basque (Navarro-Labourdin Littéraire)*. (1962₂: Bayonne: Des "Amis du Musée Basque" et "Ikas"; 1979: Donostia: Elkar).
- LAKARRA, J. A. (ed.). (1992): *Manuel Larramendi. Hirugarren Mendeurrena (1690-1990)*. Andoain: Andoaingo Udala (www.euskaltzaindia.net/dok/iker_jagon_tegiak/736.pdf) .
- LAKARRA, J. A.; I. RUIZ ARZALLUZ (ed.) (1991): *Memoriæ L. Mitxelena Magistri sacrum*. Anuario del Semanario de Filología Vasca «Julio de Urquijo». Gehigarriak. XIV. Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia.
- LEVY, J. (1978): *The Syntax and Semantics of Complex Nominals*. Nueva York: Academic Press.
- LEWANDOWSKI, T. (1984): *Diccionario de lingüística*. Madrid: Cátedra.
- LHANDE, P. (1926): *Dictionnaire Basque-Français*. Paris: Gabriel Beauchesne Editeur.

- LIEBER, R.; STEKAUER, P. (arg.) (2009): *The Oxford Handbook of Compounding*, Oxford University Press
- LIFETREE-MAJUMDAR, M. (1974): "Contribution à l'analyse des modes de composition nominale en français écrit contemporain", *Cahiers de Lexicologie* XXV-1: 63-84.
- LOINAZ, M. (1995): "Adjektibo erreferentzialen erabilera", *Berba* 16.
- LOPEZ-MENDIZABAL, I. (1943): *La lengua vasca* (1977: Donostia: Auñamendi).
- LYONS, J. (1977): *Semantics*. Cambridge University Press (1980: *Semántica*. Barcelona: Teide).
- MARCHAND, H. (1960a): *The categories and types of present-day english word-formation. A synchronic-diachronic approach*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- (1960b): "Die länge englischer Komposita und die entsprechenden Verhältnisse im Deutschen", *Anglia* 78: 411-416.
- (1965): "On the Analysis of Substantive Compounds and Suffixal Derivates not Containing a Verbal Element". In *Indogermanische Forschungen* 70: 117-145 (1974: *Selected articles by H. Marchand. On the Occasion of his 65th Birthday on October 1st, 1972*: 276-291. München: Dieter Kastovsky & Wilhelm Fink).
- MITXELENA, K. (1953): *Apellidos vascos*. Donostia (1989₄: Donostia: Txertoa).
- (1961): *Fonética Histórica Vasca*. Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia (1977₂, 1985). [FHV]
- (1968): "Euskararen batasun bideak" (= "Ortografia"), *Euskera* 2. aldia XIII: 203-269 [MIH: 95-116; SHLV: 972-983; MEIG VII: 135-153].
- (1971): "Toponimia, léxico y gramática". FLV 3: 241-267 [PT: 141-167].
- (1972): *Zenbait hitzaldi*. Bilbo: Etor [(1990): "Klasikoak" 36. Donostia, EEE].
- (1974): "El elemento latino-románico en la lengua vasca". FLV 6: 183-209 [PT: 195-219].
- (1977a): *La lengua vasca*. Durango: Leopoldo Zugaza.
- (1977b): "Notas sobre compuestos verbales vascos". *Revista de dialectología y tradiciones populares* 33: 145-271 [PT: 311-335].
- (1979): "Euskal hitzen jatorri eta itxura desberdinaz", *Euskera* 2. aldia XXIV: 773-785 [SHLV: 341-348; MEIG VII: 173-186].
- (1985): "Mailegu berrien idazkera", *Euskera* 30: 457-459 [MEIG VII: 191-194].
- (1987): *Palabras y Textos*. Gasteiz/Vitoria: EHU/UPV. [PT]
- (1988): *Mitxelenaren euskal idazlan guztiak*. Donostia: Euskal Editoreen Elkarte. [MEIG I, II... IX]
- (1988): *Sobre Historia de la Lengua Vasca I, II*. Donostia/San Sebastián: Anejos del Seminario de Filología Vasca «Julio de Urquijo», 10. [SHLV]
- MITXELENA, K.; I. SARASOLA (1987): *Orotariko Euskal Hiztegia*. Bilbo: Euskaltzaindia. [OEH]
- MUJICA, L. M. (1978): *La prefijación, clave del euskara técnico y urbano*. San Sebastián: Ediciones Vascas.
- (1982): *Hitz konposatu eta eratorrien morfo-fonetika*. San Sebastián: Ediciones Vascas.
- ODRIOZOLA, J.C. (1999): "Postposizioak EGLUn: egitura motak eta gramatika-kategoriak", *Euskera* 44(2): 841-863.
- (2004): "Construcciones con nombres locativo-relacionales en vasco". In E. PÉREZ GAZTELU; I. ZABALA; L. GRÀCIA (ed.): *Las fronteras de la composición en lenguas románicas y en vasco*: 569-602. Donostia: Deustuko Unibertsitatea
- (2008): "*Bilbo-Behobia* bezalako tandem-elkarteak: hiru osagai baina morfologi prozesu bakarra". *Euskaltzaindiaren XV. Nazioarteko Biltzarra*: 75-84. Bilbo: Euskaltzaindia.
- ODRIOZOLA, J.C.; E. PEREZ GAZTELU (2002): "Aposizioa euskal hitz-elkarteetan". In X. ARTIAGOITIA; P. GOENAGA; J. A. LAKARRA (ed.): *Erramu Boneta: Festschrift for Rudolf P. G. de Rijk*: 467-478. ASJU/EHU.

- ODIOZOLA, J.C.; I. ZABALA (2004): “Los complejos posposicionales en vasco”. In E. PÉREZ GAZTELU; I. ZABALA; L. GRÀCIA (ed.): *Las fronteras de la composición en lenguas románicas y en vasco*: 281-315. Donostia: Deustuko Unibertsitatea.
- PÉREZ GAZTELU, E. (1995a): *Koldo Mitxelena Elissalt, egitasmoa eta egitatea*. Errenteria: Errenteriako Udala.
- (1995b): “Aurrekoz atzera? (I), (II)”, “Orri debozinezkoa”. *Euskaldunon Egunkaria*, 1995/04/21 eta 1995/04/28.
- (1998): “Ezikasiak ikasi, ikasiak desikasi?”. In I. TÚRREZ; A. AREJITA; C. ISASI (ed.): *Studia Philologica In Honorem Alfonso Irigoien*: 175-205. Deustuko Unibertsitatea.
- (2002): “Aldi, bide, kide erdi-atzizkiak?”. In X. ARTIAGOITIA; P. GOENAGA; J. A. LAKARRA (ed.): *Erramu Boneta: Festschrift for Rudolf P. G. de Rijk*: 525-535. ASJU/EHU.
- (2004): “Fronteras entre la sufijación y la composición: algunos casos del vasco”. In E. PÉREZ GAZTELU; I. ZABALA; L. GRÀCIA (ed.): *Las fronteras de la composición en lenguas románicas y en vasco*: 165-238. Donostia: Deustuko Unibertsitatea.
- (2008): “Muga-arazo batzuk: *zain* eta *zale*”, *Euskalgintza XXI. mendeari buruz. Euskaltzaindiaren XV. Nazioarteko Biltzarra (2001.09.17-21)*. *Iker* 19: 257-269. Bilbo: Euskaltzaindia.
- (2010): “Erdal aurrizkien irtenbideak *Zehazki* hiztegian (eta II)”. In R. GÓMEZ; R. ETXEPARE (ed.) *Beñat Oihartzabali gorazarre. Festschrift for Bernard Oyharçabal*: 721-744. Euskal Herriko Unibertsitatea.
- (2012): “Erdal aurrizkien irtenbideak *Zehazki* hiztegian (I)”. In J. A. LAKARRA, J. GORROCHATEGUI; B. URGELL (eds./arg.). *2nd Conference of the Luis Michelena Chair Koldo Mitxelena Katedraren II biltzarra II. Congreso de la Cátedra Luis Michelena*: 575-597. EHU/UPV. 9-11.10.2007. Vitoria/Gasteiz.
- PÉREZ GAZTELU, E.; I. ZABALA; L. GRÀCIA (ed.) (2004): *Las fronteras de la composición en lenguas románicas y en vasco*. Donostia: Deustuko Unibertsitatea.
- ROHRER, C. (1967): *Die Wortzusammensetzung im modernen Französisch*. Tübingen.
- SARASOLA, I. (1997): *Euskal hiztegia*. Donostia: Kutxa.
- SCALISE, S. (1984): *Generative Morphology*. Dordrecht: Foris Publications (1987: *Morfología generativa*. Madrid: Alianza Universidad Textos).
- UHLÉNBECK, C. (1909): “Suffixes du Basque servant à la connaissance de la formation des mots en Basque”, *RIEV* III-1: 192, 401
- (1911): “Quelques observations sur les noms composés en basque”, *RIEV* V: 5- 9.
- VAL ÁLVARO, J. F. (1999). “La composición”. In I. BOSQUE; V. DEMONTE (ed.): *Gramática descriptiva de la lengua española*: 73 (4.757-4.842 or.). Madrid: Espasa.
- VENDLER, Z. (1967): *Linguistics in Philosophy*. Ithaca: Cornell University Press.
- VILLASANTE, L. (1974): *Palabras vascas compuestas y derivadas*. Oñate: Editorial Franciscana Aránzazu.
- TURON, L. (2004): “Las formas prefijadas tónicas en catalán y español (*sobre-, sota-, contra-, entre-*)”. In E. PÉREZ GAZTELU; I. ZABALA; L. GRÀCIA (ed.): *Las fronteras de la composición en lenguas románicas y en vasco*: 239-260. Donostia: Deustuko Unibertsitatea.
- ZABALA, I. (1993). *Predikazioaren teoriak Gramatika Sortzailean: Euskararen kasua*. Euskal Herriko Unibertsitatea. Doktore tesia.
- (1997): “Argumentu-harremana / eremu-harremana: izenondo erreferentzialen euskal ordainen bila”. In *Nazioarteko Terminologia Biltzarra*: 535-565. Donostia: UZEI-IVAP.
- (2004): “Los predicados complejos en vasco”. In E. PÉREZ GAZTELU; I. ZABALA; L. GRÀCIA (ed.): *Las fronteras de la composición en lenguas románicas y en vasco*: 445-534. Donostia: Deustuko Unibertsitatea.
- (2013): “Isotopo erradioaktiboek erdibizitza luzea dute” (www.31eskutik.com/2013/09/02/Isotopo-erradioaktiboek-erdibizitza-luzea-dute)

ZWANENBURG, W. (1992): "Morphological Heads, French *compounding* and Germanic *prefixation*". In CH. LAEUFER; T. A. MORGAN (ed.): *Theoretical Analysis in Romance Linguistics*: 167-179. Amsterdam: John Benjamins.
(1994): "Les préfixes ont-ils une catégorie?". *Recherches de Linguistique Française et Romane d'Utrecht* 13: 89-102.

LABURDURAK

ASJU: *Anuario del Seminario de Filología Vasca «Julio de Urquijo»*
DVEF: *Diccionario Vasco-español-francés*
EGLU-lab.: *Euskal Gramatika Laburra: Perpaus Bakuna*
EGLU-IV: *Euskal Gramatika Lehen Urratsak-IV. (Juntagailuak)*
EH: *Euskaltzaindiaren Hiztegia*
FHV: *Fonética Histórica Vasca*
FLV: *Fontes Linguae Vasconum*
GDLE: *Gramática descriptiva de la lengua española*
H-E/1: *Hitz-elkarketa/1*
H-E/3: *Hitz-elkarketa/3*
H-E/4: *Hitz-elkarketa/4*
MEIG: *Mitxelenaren Euskal Idazlan Guztiak*
MIH: *Mitxelenaren idazlan hautatuak*
OEH: *Orotariko Euskal Hiztegia*
PT: *Palabras y Textos*
RIEV: *Revista Internacional de Estudios Vascos*
SHLV: *Sobre Historia de la Lengua Vasca*

VI. ADIBIDETEGIA

VI.1. Kodeen azalpena

- EB20 ANSOLA, G.: USA-ren *agintaritza eta dolarraren ahulezia*. Gero, Bilbo, 1972.
- EB87 SAN MARTIN, J.: *Gogoz. Gure Herriko gauzak. Cosas de nuestro país*, GAK, Donostia, 1977.
- EC16 LAPHITZ, F.: *Bi saindu heskualdunen bizia*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.
- EC48 AGUIRRE, J.B.: *Jaungoicoaren legueco amar aguinteen gañean eracusaldiak III*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.
- EC61 AÑIBARRO, A. Fr. P.A.: *Vici bedi Jesus. Escu-liburua, ta berean eguneango cristiñau-cereguñác*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.
- EC70 VILLASANTE, L.: *Jesukristo*, SGEP, Donostia, 1969.
- ED46 Ik. HE08.
- EF92 GIPUZKOAKO DIPUTAZIOA: *Nekazaritzako Irakurraldiak. Mendi-aldeko ikastolentzat*, Gipuzkoako Foru Aldundia, Donostia, 1933.
- EI31 MENDIBURU, S. (P. Altuna prestatzailea): *Aita Sebastian Mendibururen idazlan argitaragabeak (II). Fest-egunetako irakurraldiak. S. Franc. Xabierren bederatzi-urrena. Larramendiz karta*, Mensajero, Bilbo, 1982.
- EI50 VILLASANTE, L.: *Palabras vascas compuestas y derivadas*, EFA, Oñate, 1974.
- EI58 ARCHU, J.B.: *Bi mihiren gramatika. Uskara eta Franzesa*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1979.
- EI94 ELKAR-LANEAN: *Rikardo Arregi*, Jakin, Arantzazu, 1979.
- EI95 EUSKALTZAINDIA: *Euskera*, XXVI (1981-1).
- EI99 X.X.: *Euskalzale*, I, 1897.
- EJ00 GOIKOETXEA MAIZA, I.: *Juan Bautista Gámiz Ruiz de Oteo. Poeta Bilingüe alavés del siglo XVIII*, Diputación Foral de Alava/Euskaltzaindia, Gasteiz, 1983.
- EJ03 ARTOLA SAGARZAZU, F. "Bordari"; ARTOLA SAGARZAZU, R.: *Aritz beraren adarrak*, Auspoa (156. zk.), Tolosa, 1982.
- EJ04 TREKU, M.: *Mattin, nere gizona*, Auspoa (158. zk.), Tolosa, 1982.
- EJ05 ONAINDIA, S.: *Eskutitzak. Euskal literaturari buruz*, Egile Editore, Bilbo, 1974.
- EJ06 EUSKO IKASKUNTZA: *Tercer Congreso de Estudios Vascos*, Eusko Ikaskuntza, San Sebastián, 1923.
- EJ07 X.X.: *Ibaizabal 1902-193*, Sendoa, Donostia, 1982.
- EJ20 AZURMENDI, J.: *Arana Goiri-ren pentsamentu politikoa*, Hordago, Donostia, 1979.
- EJ40 SAGARNA, A.: "Maiztasun-bihurtzaile elektronikoen eta korrante alternoko motoreen bitartezko abiadura aldagarritzko eragingailuak (I)", in: *Elhuyar*, 25. zk., 1980, 21-38. orr.
- EJ48 ETXAIDE-ITHART, J.: *Usoa alostorreko*, Hordago, Donostia, 1981.
- EJ49 ALKAIN, I.: ZAVALA, A.: *Gerrateko ibillerak (II)*, Auspoa (149. zk.), Tolosa, 1981.
- EJ50 SARASOLA, I.: *Gerraondoko Euskal-poesiaren antologia (1945-1964)*, Lur, Donostia, 1973.
- EJ51 TXILLARDEGI: *Euskal Herritik erdal herrietara*, Egile editore, Bilbo, 1978.
- EJ52 ELKAR-LANEAN: "5. U.E.U.", in: *Zehatz* 3. zk. (1978ko Urtarrila/Otsaila).
- EJ53 SATRUSTEGI, J.M.: *Axelko eta otsoko. Abereen ipuinak*, GIE, Donostia, 1983.
- EJ54 DAVANT, J.L.: "Udan irakurriak", in: P. Lafitte-ri *omenaldia*, (Iker-2), Euskaltzaindia, Bilbo, 1983.

- EJ55 LIZARRAGA, J.: *Doctrina christioarén cathechima*. I. *Fede christioarén gáin*, Inst. Príncipe de Viana/Euskaltzaindia, Iruñea, 1979.
- EJ56 EUSKALTZAINDIA: “Bergara-ko biltzar ondoko erabakiak”, (*Euskera*-ren separata), Euskaltzaindia, Bilbo, 1979.
- EJ57 BERIAYN, Iuan: *Tratado de como se ha de oyr misa, escrito en Romance, y Bascuence, Lenguages de este Obispado de Pamplona*, Hordago-Lur (Euskal kalsikoak), Donostia, 1980.
- EJ58 POUVREAU, S.: *Les Petites oeuvres basques / Andre dana Maria priuilegiatua*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.
- EJ59 AGIRRE, D.: *Kresala*, EFA, Oñati, 1976^s.
- EJ60 ALKAIN, I.; ZAVALA, A.: *Gerrateko ibillerak*. I., Auspoa (148. zk.), Tolosa, 1981.
- EJ61 KRUTWIG SAGREDO, F.: *Sua ez da hilten*, Haranburu Editor, S.A., Donostia, 1983.
- EJ62 GARMENDIA, Tx.: *Bordaberri’ko gozo-mikatzak*, Auspoa (170. zk.), Tolosa, 1983.
- EJ63 URQUIAGA, E. (Lauaxeta): *Bide-barrijak*. Nuevos rumbos, Geu, Bilbo, 1980.
- EJ64 ARRUE, A.: *Jan edanak*, CAP, Donostia, 1979.
- EJ65 SATRUSTEGI, J.M.: *Bordel bertsularia*, Auspoa (45-46. zk.), Tolosa, 1965.
- EJ66 LAZKANO, P.; ZAVALA, A.: *Tiro tartean bertsotan*, Auspoa (168. zk.), Tolosa, 1983.
- EJ67 ZAVALA, A.: *Xenpelar Bertsularia*, Auspoa (88-89-90. zk.), Tolosa, 1981.
- EJ68 ARROSAGARAY, J.C.: *California-tik kantuz*, Auspoa (163. zk.), Tolosa, 1983.
- EJ69 BASARRI: *Kezka-giroan*, Auspoa (169. zk.), Tolosa, 1983.
- EJ70 AZKUE, E.M.: *Parnasorako bidea*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1979.
- EJ71 ETCHEHANDY, M.; PUCHULU, R.: *Jondoni Pauloren gutunak*, Elkar, Donostia, 1983.
- EJ72 ELISSAMBURU, J.B.: *Piarres Adame*. LAFITTE, P. (ITURRALDE, P.): *Murtuts eta Bertze...*, Elkar, Donostia, 1982.
- EJ75 X.X.: *Escualdun cocinera. Ceinarekin nornahic cocina ona errechki eguin baiteçake*, P.A. Cluzeau baithaco inprimerian, Baiona, 1864.
- EJ76 AZKARATE, R.: *Galtzaundi ta beste bertso asko*, Auspoa (7. zk.), Tolosa, 1961.
- EJ77 ZAMARRIPA, P.: *Gora begira. Olerki goi-usañekoak*, E. Verdes-en irarkola, Bilbo, 1927.
- EJ78 ZAVALA, A.: *Arrantzaleen bizitza*, Auspoa (133. zk.), Tolosa, 1978.
- EJ79 ZAVALA, A.: *Ustu ezin zan ganbara (Txirritaren zenbait bertso ta gertaera)*, Auspoa (126. zk.), Tolosa, 1976.
- EJ80 ETXEBERRI, J.: *Manual devotioenezkoa* (Lehen zatia). (*Edizio kritikoa P. Altunak paratua*), Euskaltzaindia, (Euskararen lekukoak 3), Bilbo, 1981.
- EJ81 LERTXUNDI TA BAZTARRIKA, J.M.: *Polli ta Pello. Bi euskaldun bikain da zintzoen kondaira*, 1910.
- EL70 MITXELENA, S.: *Ama-semeak Arantzazuko kondairan*, EFA, Arantzazu, 1951.
- HEAX Ikus HE11.
- HE01 DETXEPARE, B.: *Olerkiak*, Edili, Donostia, 1970.
- HE02 LEIZARRAGA, J.: *Euskal Protestantismoa zer zen*, Lur, Donostia, 1970.
- HE03 ETXEBERRI, J.: *Manval devotioenezcoa, edo ezperen oren oro escvuetan errabillitçeco liburutchoa*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.
- HE04 ETXEBERRI, J.: *Lan hautatuak*, Lur, Donostia, 1972.

- HE05 LARREGUY, B.: *Testamen çaharreco eta berrico historia*, ..., Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.
- HE06 CHOURIO: *Jesu-Christoren imitacionea*, Hordago-Lur (Euskal Klasikoak), Donostia, 1978.
- HE07 AGIRRE, J.B.: *Jaungoikoaren legueco amar aguinteen gañean erakusaldia*. 2, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.
- HE08 UBILLOS, F.J.A.: *Christau doctriñ berri-ecarlea Christauari dagozcan eguia sinisbeharren-berria* dacarrena, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.
- HE09 BARTOLOME STA. TERESA, Fray: *Euskal-errijetaco olgueeta, ta dantzen neurrizco gatz-ozpinduba*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.
- HE10 Ik. HE05.
- HE11 AXULAR: *Gero*, Jakin, Oñati, 1977.
- HE12 URIARTE, Fr. J.A.: *Biblia edo Testamentu zar eta Berria*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.
- HE13 MENDIBURU, S.: *Jesusen amore-nekeei dagozten zenbait otoitz-gai*, E. Lopez, Tolosa, 1904.
- HE14 HIRIART-URRUTY, J.: *Zezenak Errepublikan*, Jakin, Oñati, 1972.
- HE15 AZKUE, R.M.: *Aitaren Bildur*, Garmendia y Cía Impresores, Bilbo, 1917.
- HE16 URRUZUNO SALEGI, P.M.: *Sasiletrau baten ziria, ta abar*, Auspoa (113. zk.), Tolosa, 1973.
- HE17 LIZARDI: *Itz-lauz*, Edili, Donostia, 1972.
- HE18 ORIXE: *Euskaldunak*, Auñamendi, Donostia, 1976.
- HE19 APAOLAZA, A.: *Patxiko txerren*, Auspoa (8. zk.), Tolosa, 1962.
- HE20 MOGUEL, J.A.: *Peru Abarka*, Gerediaga Elkarte, Durango, 1981 (1881ekoaren facsimil-a).
- HE21 KIRIKIÑO (BUSTINZA, E.): *Egunekoa*, Labayru, Bilbo, 1981.
- HE22 X.X.: *Aizkolariak eta beste ipui asko*, Auspoa (23. zk.), Tolosa, 1963.
- HE23 APALATEGI, F.: *Euskal mutillak armetan* (I), Auspoa (3. zk.), Tolosa, 1961.
- HE24 ASKOREN ARTEAN: *Itzaldiak (Irugarren salla)*, Donostia, 1924.
- HE25 ANDUAGA, G.: *Bertso-bilduma*, Auspoa (52-53. zk.), Tolosa, 1965.
- HE26 ALZO, P. Diego B. de: “El superlativo absoluto en el euskera hablado”, in: *BRSVAP*, VIII-2 (1952), 239-257. orr.; VILLASANTE, L.: “Literatur-euskara Laphurtarr klassikoaren gain eratu (III)”, in: *ibid.*, 259-298. orr.
- HE27 MITXELENA, L.: *Mitxelenaren Idazlan Hautatuak*, Etor, Bilbo, 1972.
- HE28 ETXAIDE, Y.: *Amasei seme Euskalerriko*, Kuliska Sorta, Zarautz, 1958.
- HE29 ARRIZABALO, J.M.; ZAVALA, A.: *Baso mutillak*, Auspoa (134. zk.), Tolosa, 1979.
- HE30 MIRANDE, J.: *Jon Miranderen Idazlan Hautatuak*, Gero, Bilbo, 1976.
- HE31 BITAÑO: *Bigarren Atalak*, Kuliska Sorta, Zarautz, 1967.
- HE32 ECHEPARE, J.: *Mendekoste Gereziak eta beste*, Goiztiri, -, -.
- HE33 BOZAS-URRUTIA, R.: *Nere herriaren ibilladiak eta gora-beherak...*, SGEP, Donostia, 1976.
- HE34 TXILLARDEGI: *Leturiaren egunkari ezkutua*, Bilbo, 1957.
- HE35 SAIZARBITORIA, R.: *Egunero hasten delako*, Lur, Donostia, 1969.
- HE36 SARASOLA, I.: *Euskal literaturaren historia*, Lur, Donostia, 1971.
- HE37 ARREGI, R.: *Herriaren lekuko*, Jakin, Oñati, 1972.
- HE38 PLATON/ZAITEGI, Y.: *Platon I. Oturuntza, Protagora, Menon*, Izarra Inp., Usurbil, 1975.
- HE39 LARRAUN: *Hil ala Bizi*, Ed. Elkar, Urketa, 1973.

- HE40 X.X.: *Liberalen dotriña pecatu da*, Barcelona, 1884.
- HE41 DIARIO VASCOko euskarazko artikuluetatik hustutako fitxak.
- HE42 DIARIO VASCOko euskarazko artikuluetatik hustutako fitxak.
- HE43 LAFITTE, P.: *Pierre Topet-Etxahun*, Ed. Herria, 1970.
- HE44 ZARATE, M.: *Bilbo Irribarrez*, Bizkargi argitaletxea, Galdakao, 1980.
- HE45 LARDIZABAL: *Testamentu zarreco Condaira edo Historia*, Tolosa, 1908.
- HE46 AZURMENDI, J.: *Artea eta Gizartea*, L. Haranburu, Donostia, 1978.
- HE47 IZETA, M.: *Nigarrez sortu nintzan*, GAK, Donostia, 1982.
- HE48 ALTUBE, S.: *Laztantxu eta betargi*, Hordago-Lur, Donostia, 1979.
- HE49 MISTRAL/ORIXE: *Mireio*, Verdes-Atxirika, Bilbo, 1930.
- HE50 ZUBILLAGA, J.R.: *Lardasketa (Parrez ta negarrez, Bedayo'tar batek Argentina'n idatzia)*, Auspoa (40-41. z.k.), Tolosa, 1964.
- HE51 ETCHAMENDI, P.; LAFITTE, P.: *Kantuz*, Elkar, Donostia, 1980.
- HE52 ETXARREN LOHIGORRI, J.B.: *Huarte, hator etxerat*, Jakin, Oñati, 1975.
- HE53 ZAVALA, A.: Pastor Izuela (1780-1837). *Ezkioko ta Segurako Itxuak*, Auspoa (106. zk.), Tolosa, 1971.
- HE54 BEOBIDE'ko Aita Fr. Krispin: *Asis'ko Loria*, Auspoa (57-58. zk.), Tolosa, 1966.
- HE55 MATXAIN, M.: *Uste gabean*, Auspoa (84. zk.), Tolosa, 1969.
- HE56 ERDOZAINZI-ETXART, M.: *Hinki-hanka poemak*, Elkar, Donostia, 1978.
- HE57 ETXANIZ, N.: *Lur berri bila*, GAK, Donostia, 1978.
- HE58 PEILLEN, D.: *Itzal gorria*, Kuliska Sorta (74. zk.), Zarautz, 1972.
- HE59 ETCHEPARE, J.: *Buruxkak*, Elkar, Donostia, 1980.
- HE60 X.X.: *Kantu, kanta, khantore, Kordelieren Irarkola*, Bayona, 1967.
- HE61 BILINTX (Indalecio Bizcarrondo): *Bertso ta lan guziak*, Auspoa (12. zk.), Tolosa, 1962.

OEH

www.euskaracorporusa.net

VI.2. Argibideak

Aurreko lanetan bezala (H-E/1, H-E/3), hemen ere gure corpusean jaso ditugun *Behi-esne* motako hitz elkartuen adibideak emango ditugu: hitz elkartuaren lema agertuko da lehenik, eta ondoren hitz elkartu hori, bere testuinguruan, autore bakoitzaren lanean (liburu bakoitzari dagokion kodea eta orrialdea emanaz). Beharrezko iruditu zaigu, hala ere, zenbait argibide ematea irakurleari.

Ondoren datozen adibideen —eta testuan zehar aipatu ditugunen— iturriari dagokionez, ez dago aldaketarik aurreko lanekin alderatuaz. Hasieratik esku artean izan dugun corpora gorde dugu orain ere gure adibideen iturri. Sarrerako argibideetan esan bezala (**Sarrera gisa**) Mikel Zalbidek prestatu eta antolatua da diogun corpus hori.

Egia da asko aldatu dela corpusgintzaren mundua laurogeiko hamarkadan gure corpora osatu genuenetik hona. Euskaraz ere baditugu, zorionez, modu bateko baino gehiagoko corpusak, besteak beste, *XX. mendeko euskararen corpus estatistikoa*, *Ereduzko Prosa Gaur*, *EHUko itzulpenen corpora*, *Pentsamenduaren klasikoak* edo *Zientzia eta teknologiaren corpora*. Baina iturri horietara jotzeak ez liguke aldaraziko *Behi-esne* motako hitz elkartuen azterketa; eta, aldiz, hautsi egingo luke hitz-elkarketari eskainitako liburukien arteko koherentzia. Historian zehar eta azken mendean, ez dira hitz elkartuak sortzeko erregelak aldatu; beraz, liburuki honetan emandako azalpenek berdin-berdin balio dute azken urteetan sortu ditugun hitz elkartu berriak ulertu eta interpretatzeko. Corpus handiago horietara jotzeak balioko liguke, hori bai, ikusteko nolako baliabide indartsua den gaur ere hitz-elkarketa termino berrien beharra dugunean. Beraz, esan bezala, H-E/1, H-E/3 eta H-E/4 lanetako liburu-zerrenda dauka irakurleak Kodeen Azalpena-ren azpian.

Adibideei dagokionez, berriz, honakoak izan behar ditu gogoan erabiltzaileak. Batetik, aurreko lanetako jokabide bera aurkituko du; hau da, hitz elkartuaren lema emango dugu, grafia batura egokitua, eta azpian autore bakoitzaren adibideak, jatorrizko grafian eta UZEIko datu-basean zeuden bezala emanak, adibide bakoitzaren testuinguruari dagokionez. Testuinguru luzeagoa nahi duenak hor aurkituko du zein liburu eta zein orrialdetatik hartua den adibidea. Lemaren idazkeran ere aurreko lanetako jokabidea errespetatu dugu. Euskaltzaindiak aukeran utzi zuen *Behi-esne* motako elkarte gehienak marraz edo marrarik gabe idatzi. Hala ere, marraz idaztera jo genuen H-E/3 eta H-E/4 liburukietan; hala egin dugu orain ere, koherentiaren izenean; gero, adibide bakoitzean ikusiko da idazleek nola idatzi duten hitz elkartu hori. Hortik aurrera berrikuntzak ikusiko ditu irakurleak aurreko lanetako jokabidearekin alderatuz.

Lehenik eta behin, *Behi-esne* motako adibide guztiak sartzea erabaki dugu. Aurreko lanean, H-E/3 liburukian, ez genuen modurik aztertu genituen hitz-elkarteei zegozkien adibide guztiak argitaratzeko. Paperezko argitalpena izatean, ez zen komeni 450 orrialdetik gora ibiltzerik; horrek eraman gintuen hitz elkartu jakin baten adibideak soiltzera. Orain, ordea, ez dugu halako mugarik; ez dugu, beraz, corpuseko fitxa guztiak emateko arazorik. Hartara, gainera, oso argi ikusiko du irakurleak nolako maiztasuna izan duen hitz elkartu jakin batek gure tradizioan: zenbat idazlek eta zenbat bider erabili duten.

Bestetik, alfabetoaren arabera antolatu ditugu corpuseko hitz elkartu guztiak, *Behi-esne* motakoak izateaz gain, zein azpisailletakoak diren kontuan hartu gabe. Beraz, liburu honek lau kapitulu nagusi ditu, eta horietatik bigarrenak, beste zortzi

azpi-kapitulu; baina adibidetegian ez dugu horrelako bereizketarik egin. Batera eman ditugu, alfabetoaren hurrenkeran, esan bezala, adibide guztiak, aurkitzeko errazago izango delakoan. Nolanahi ere, lema jakin baten bila doan irakurleak informazio osagarria aurkituko du: hitz elkartu horri dagozkion adibide guztiez gain, lemaren ondoan beste informazio-modu bat ere emango dugu estekak jarriaz parentesi artean, H-E/4 liburukian egin genuen antzera:

hitz elkartu jakin hori non aipatzen den H-E/2 liburukian, zein puntutan ematen diren izen elkartu horri buruzko xehetasunak. Hartara, hitz elkartu horri buruzko argibideak/azalpenak (hurrengo lerroan berriro *argibide*) nahi dituenak —zein motatakoa den, mugatzaileari eta mugakizunari buruzko argibideak, edo nolako erlazio semantikoa dagoen bi osagaien artean— esteka sakatu eta zuzenean joango da liburuan hori guztia aztertzen den puntura.

Adibidetegiak itxura hau izango du, beraz:

Giza sail H-E/2: II.2.2.2.7 (horrek esan nahi du II.2. kapituluko, hau da Multzo elkartetako adibideen artean, mugatzaile biziduna nahiz bizigabea onartzen dutenen multzokoa dela; eta, zehazki, *sail* mugakizunaren adibidea).

“an billatu du Batista giza-saill aundi baten tartean” (HE22, 63).

“guiza-sall = muchedumbre. S. Franciso Xavier-en ontzian arquitzen cirán milla guizon bezala; iche bateraco guiza-sall arrigarria ta eguzqui-pe errean” (EI31,341).

“Burgesiak nekazari eta beste gizasail zapalduak sakabanatu eta indargabe bihurtzen ditu” (EJ52,49).

Azken ohar gisa, alde zuzenetik barkamena eskatuko diogu irakurleari, behin eta berriro zuzentzen ahalegindu arren, huts bat baino gehiago itzuriko zitzaigulako adibidetegi luze honetan.

VI.3. Adibidetegia

abade-artzain [I.5.2](#)

- itandu eieutsen abade-artzañari, ta arek be ezekiala berak ezer (EJ59: 90)
- Apezpiko edo Abadeartzain izatera eldu zan gero, ta Jesusen siñistea zabalduten ebillela (EJ59: 104)

abade-etxe [I.5.2](#)

- eleiza-kontrako abade-etxean (HE31: 47)

abadegai [II.7.2.4](#)

- Abadegaietxetik kanpora, Zaragozan ikaste nagusiak egiñikoa da (HE31: 76)

abadegaietxe [IV.2.2](#)

- Abade izateko ezaugarri onak eukazala, abadegaietxera joatea gura baeban. (HE31: 15)
- Abadegaietxetik kanpora, Zaragozan ikaste nagusiak egiñikoa da (HE31: 76)

abantail apur [II.3.2.2.1](#)

- zenbait abantail aphur ardietsi ahal zuketen zenbait lekhu bakharretan (HE04: 59)

abantail suerte [II.4.2.8](#)

- Iainkoak nahi izan balu, eman zerauzkaion gizonari ere abantail suerte hauk guztiok (HEAX: 23)

abar orlegi gain [IV.3](#)

- zegaitik negar yarijo? Abar orlegi gañian abeskide naukok oroldi bidian (EJ63: 40)

abarkazola [I.5.3](#)

- gelditu zen ixtant bat: bere abarkazolak atera zituen eta elgarri jo (EJ72: 60)

abelgorri-enda [IV.2.2](#)

- ez aztu abelgorri-enda onek zein bazka ematen zaion geianean begiratzen ez badio (EF92: 74)

abelkume [II.7.2.9](#)

- abelkume bat egiteko balitz ere, baina gizakume bat! (HE39: 96)

aberastasun-bide [II.7.2.2](#)

- iztegiaren zeatztasun eta aberastasun-bide ugari-ugarija da erderatiko itzok orrela ekarri oi-daben ikurpen banatze edo erabikotze ori (EJ06: 81)

aberats-haur [I.5.2](#)

- nola geyenak aberats aurrak ziran (HE61: 172)

aberats-itxura [II.5.2.7](#)

- aberats-itxurak artu, gero futbola, zinea, tabako oria ta lotsa gutxi (EJ03: 24)

aberats-kontu [II.6.2.4.2](#)

- osabak dana ondo ta aberats kontua jartzen dik (EJ62: 91)

abere kozkor pila [IV.3](#)

- nekazariak baditu zelaian oso lagun zaizkion abere-kozkor pilla bat (EF92: 63)

abere mutu tropel [IV.3](#)

- ekharriko diotzat lekhuko herri hautako arbola (...) eta abere mutu tropelak (HE04: 79)

abere-arazo [I.5.1](#)

- ikusi dezagun orain Gipuzkoako abere-arazoan Gipuzkoaz aberedunak nola jarraitu ta oartu bear duan (EF92: 70)

abere-ipuin [I.5.4.2](#)

- abere ipuinek ez dute alegia edo fabula izeneko idazlanekin zerikusirik (EJ53: 12)
- abere ipuinak [tit] (EJ53: 7)
- badira beste maila batean ipuin miresgarrien antzeko abere-ipuinak (EJ53: 11)

abere-mota [II.4.2.7](#)

- sartuco dituzu cuchan abere mota guztietatic bi (HE12: 6)
- zer emango diotenengatik izango ditu abereak, eta ez beza abere mota bakarra artu (EF92: 70)
- giroa ta oiturak diranak-dirala, gipuzkoar nekazariak autu bear luken abere-mota (EF92: 74)
- beraz, baserri bakoitzak abere-mota asko euki bear dituala esanda (EF92: 71)
- Gipuzkoako lurr-abere lantegietan, edo-ta, baserrietan, aberezaleak abere-mota abek bear lituzke euki (EF92: 70)
- toki bakoitzeko lekunean zein abere-mota dan ta beronen aunditasuna nolakoa dan, izan bear du (EF92: 87)

abere-talde [II.2.2.1.4](#)

- bera berriz joan zan corrica abere taldera (HE12: 15)

aberkide [II.7.2.8](#)

- Agur, aberkide on ori: (EJ05: 165)

aberkoi-usain [II.5.2.12](#)

- geiegi bazkatu baititugu geren gogoak aberkoi-usaiezko gezurrez (HE17: 50)

aberri-askatasun [I.5.2](#)

- jaun errukiorra, betiko atsedena emon beioe aberri-askatasun alde euren bixitzia emon

dabienari (EJ60: 160)

abeslari-koru [I.5.1](#)

- zeruko lore gozoena zan erromesentzat abeslari-koruaren elizkizun eta jardunaldi bakoitza (EL70: 168)
- iganderoko jardunaldi oiekin, agirian dago nolako ezaguna ospetsua izango dan gaurregun ere gure abeslari-korua (EL70: 231)
- radiotik abeslari-korua (EL70: 230)

abeto-adar [I.5.3](#)

- erdian trabesañoak josi, ta gainean abeto-adarrak meak (HE29: 95)
- abeto-adarretatikan lotu ta txintxilika (HE29: 95)

abeto-arbola [II.6.2.1.2](#)

- abeto-arbola aundi bat, bi adarrekoa, an zegoan dana puskatuta (HE29: 135)

abiazio-kontu [II.6.2.4.2](#)

- bañan neri etzidan aitatu ere egiten abiazio-konturik (EJ49: 95)

abilezia-suerte [II.4.2.8](#)

- ez banu baliatu nere abilezia suertea... bainan, aldi batez, aran ondo baten (EJ72: 24)
- egun zorigaitzezko hartan, irabazi bere abilezia suertearen saria (EJ72: 25)

abisu-klase [II.4.2.3](#)

- ikusi orduko jabetu ziran zer abiso-klase zekarren (EJ62: 44)

abono-mota [II.4.2.7](#)

- abono motak (EF92: 40)
- abono-mota asko izaten da, baño nondik datozen, guztiak bitara biurtzen dira (EF92: 19)
- zein abono-mota autu bear dan eta zenbateraño bota diteken (EF92: 38)

abrikot-hezur [I.5.3](#)

- emaiten tuçu lagnoki trempatcen agordientean abricot hechurac crascaturic (EJ75: 51)
- uzten tuçu goçatcerat abricot hechur amandariç gabiac eman ahal içan arte (EJ75: 52)

absolutu-kutsu [II.5.2.9](#)

- Burges edo intelektual kultura hau, gaur, dagokion zigorra hartzen ari da. (...). Absolutu-kutsu hori galtzen du (EI94: 22)

aburu-bide [II.7.2.2](#)

- suak belardi idorrean bezela artzen dute indar Marx'en aburu-bideak (EJ03: 37)

adaburu [II.7.2.3](#)

- nagikeriz bezela kulunka adaburuak labur eta mazal (HE34: 26)

adar-hots [I.5.1](#)

- hura zen adar hotsa! (HE39: 76)

adar-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Bitartean, beterano zarrak or dabilta beren erriko ezagunen bat ikusiko ote duten. Baita gixajo samarren bat egokituko ote zaien ere, adar pixka bat jotzeko (EJ62: 49)

adar-zati [II.3.2.1.9](#)

- erortzean mutikoak adar-zatiak kentzen omen zioten suzko-zezena bezala kalez-kale erabiltzeko (EB87: 46)

adimen-argi [I.5.1](#)

- sekula ez ainbesteko adimen-argiz edo jabeturik zirudin Koxme txikiak (EJ03: 61)

adimen-sukatilu [IV.2.2](#)

- eta aratz (or ere nunbait ispillu etziñalde-argiz barnea dizdizu, urre-errauts ukieziñaz, subizgu, ez odol-erio, adimen-sukatillu) (EJ50: 143)

adimen-zurrunbilo [I.5.9](#)

- Nora noa? Adimen-zurrunbilloan, zorabio det. Garunetan, naspil. (EJ50: 66)

adin-diferentzia [I.5.1](#)

- adin-diferentzia, klinika-giroa eta eriaren maisutasuna gogoan hartu besterik ez ditu irakurleak behar (EJ51: 27)

adin-puska [II.3.2.2.3](#)

- adiñ-puska badu= Es muy anciano (HE26: 254)

adiskide [II.7.2.8](#)

- Jaungoicoac barca deguidala, ene adisquidea, liberalismo... liberala, itz oyekin! (HE40: 57)
- aren lagun arrunta eta adiskide miña izan denak, artaz mintzaten denean (EC70: 102)
- loren amaieran errezteko geure adiskide ta gogaide (EI99: 140)
- Zer det adiskide? Zer, etsai? Zerk nauka maite dedanaren ate-zai? (EJ50: 66)
- ama gatic, ayden, adisquiden, eta ondasun equillen gatic (EJ57: 76)
- molde haren ganean bertceric haintz eguiten tu eta partitcen deraustetçate bere adisquidey (EJ58: 37)
- Ni baitan dukezu adiskide bat (HE01: 108)
- Ez bada posible adisquide gabe bicitcea (HE06: 152)
- Doai onec guizona eguiten du Jangoicoaren Seme, eta adisquide, Jesu-Cristoren Senide (HE07: 302)
- Ah! ez, ez, ene adisquidea: orietaco ejercitu bat baño obetzat iduqui bear da (HE40: 173)

- senar-emazte aien adiskide bat (HE21: 51)

adiskide-eskari [I.5.1](#)

- adiskide-eskariak artzen diran bezela (HE17: 62)

adiskidetasun-bide [II.7.2.2](#)

- orra euskalduna noraiño eltzen dan adiskidetasun bidean (HE21: 103)

aditz-erro [I.5.3](#)

- atzizkia dutenek batikbat, aditz erroa duten bere erroek, adizki bezala agertzekotan, (EJ80: 18)

aditz-forma [I.5.2](#)

- H daramaten aditz forma edo deklinabideko kasuak ere ez dira sartu (EJ56: 57)

aditz-joko [I.5.2](#)

- puntu hortan hitz berririk ez genuen behar, gatzazkio, zatzazkio, gintzazkion, eta abar aditz-joko zaharrak baitira (EJ51: 38)
- a organikoaz bukatutako hitzak, euskalki guztietan legezko den aditz joko eta euskal hitzurrena (EJ56: 98)

aditz-kontu [II.6.2.4.2](#)

- aditz kontuan izango genuela behaztopabiderik zailena (HE27: 377)

aditz-malkar [I.5.4.2](#)

- aditz malkarretan barrena abiatu nintzenez (HE27: 370)

aditz-molde [II.4.2.6](#)

- verbe molde emanetarik hurruntzen direnen miralla [tit] (EI58: 102)

aditz-pilo [II.2.2.2.6](#)

- horrelako aditz-pilo egoskogorrek egosteko (HE27: 349)
- honek eskaintzen zion aditz-pilo mardula (HE27: 390)

aditz-sintagma [I.5.1](#)

- hitz honek hemen aditz sintagma erditik ebakitzen du. (EJ80: 107)

adjektibo-hitz [II.6.2.3](#)

- Hortik ikhouston duzu adjectif hitz emea egiten dela adjectif hitz arrari yuntatuz e (EI58: 13)
- Eur-ez fransesian akhabatzen diren adjectif hitzek egiten dute euse, emean, hola noula (EI58: 15)

adlatibo-kasu [II.6.2.3](#)

- adlativo kasoia eta oihu gisakoa bereiztearen aldeko zen norbait (EJ56: 23)

administrazio-kutsu [II.5.2.9](#)

- euskeraren galera eta administrazio-kutsua jatorrizko egiari nagusitzen ari (EJ51: 46)

administrazio-muga [I.5.2](#)

- guhauri ere azkenean, administrazio-mugak bide, harrigarri arrotz gertatzen zaizkigun osoki (EJ51: 47)

afalondo [II.8.2.14](#)

- H-E/2: II.3.2.1, 55 (HE29: 131)
- zer afal-ondo alegera bezain goxoak zeramatzen (HE59: 7)
- afal-ondo samur, itzez, itzik gabe gure launarekin (EJ50: 54)
- afalondoko edaritzat, Gipuzkoako mugan eta Durango aldiari, parrarra aurreztik aranekin gertatua hartu izan da (EB87: 29)
- apalondo batean, gaztain erreak jaten ari zirela, onela asi zan aita (EJ62: 27)
- apalondo bikaña igaro zuten (EJ62: 46)

afari-gai [II.7.2.4](#)

- aiek saskian, etxera doa afari-gai antolatzen (HE18: 83)

afari-kontu [II.6.2.4.2](#)

- afari kontua aditzean, zerriak! atera zitzaion barren barrenetik (HE39: 62)

afari-ondo [II.8.2.14](#)

- ez daiteke luzea afari-ondoa (HE18: 39)

aflikzio-mota [II.4.2.7](#)

- orain izurritz edo gerlaz edo zenbeit bertze aflikziorik motaz bisitatzen dituan populua guzietara (HE02: 56)

agindupe [II.8.2.9](#)

- eta guciac gorputz bat eguiñaz beren buruzagui seinalatuaquin, eta oyen agindupean bici dira (HE40: 12)
- biotz prestuaz fedearen agindupean egotea ceñ urruti dagoen eracusteco (HE40: 187)

aginte-aldi [II.7.2.1](#)

- bere aginte-aldian egin zituen Ojeda kapitana 1593-an harako 29 ontzi haiek (HE33: 99)

agiri-barru [II.8.2.7](#)

- bidali zizkioten bataio ta jaiotza agiriak (...) Agiri barruetan bere Martiñ-en seme legezko agertzen zan (HE57: 45)

agiri-proposamen [I.5.1](#)

- horiengandik hartutako aholkuekin gaur hemen aurkezten dudan agiri proposamen hau taxutu da (EJ56: 94)

agiri-sorta [II.2.2.3.2](#)

- agiri-sorta luze aberats bat (HE33: 63)
- batzarre batzuetako agiri-xortak arkitzen dira (HE33: 39)

agoa-aldi [II.7.2.1](#)

- Ijeliac badaucaz une luci ac agoe aldi baco chian, ta emoten jaco astija lo aldi jac eguiteco (HE20: 129)

agoa-kirten [I.5.3](#)

- atala, edo agoequirtena [zerrenda] (HE20: 135)

agotz-pila [II.2.2.2.6](#)

- arta-korda, lizar-osto, belar eta agotz-pila / kalerik gordeena bein berriz derabil / (HE18: 46)

aguardient-xorta [II.3.2.3.2](#)

- Emoçu agordient chorta bat eta sucre puchca bat (EJ75: 38)

agure-biltzar [I.5.1](#)

- agure-biltzarrak mandatari, honera bidaldu grauzkitzu, zerorri galdetzera (EJ50: 133)

agurtza-pila [II.2.2.2.6](#)

- emen sartu giñanean, Jesus, motellak, ura zan agurtza-pilla! (EJ49: 96)

agustino-komentu [I.5.4.2](#)

- bañan, agustino-komentu kuartel ortan nengoala jakin zuanean, egun batez an azaldu zitzaidan (EJ60: 87)

ahaidetasun-izpi [II.3.2.1.3](#)

- ez ahaidetasun izpirik, markes, duke eta kondeekin (HE33: 5)

ahaidetasun-problematika [I.5.1](#)

- ahaidetasun problematika utzi baino lehen, huna zer zio stan hartaz Pokorny jaunak (HE30: 221)

ahari-apustu [I.5.6](#)

- aari-apustu bat jokatu bear izango zala (HE50: 69)

ahari-hanka [I.5.3](#)

- Errekiak: Aari-anka. Olio belarrak (EJ64: 31)

ahate-arrautza [I.5.1](#)

- ate-arraultzak olloenak bezin garesti merkatuan saltzen ez badira ere (EF92: 101)

ahate-saltsa [I.5.7](#)

- eguerdi baino lehen, ahate saltsaren, oilo egosiaren eta gerreneko antzararen usainean (EJ72: 47)

ahi-ontzi [I.5.4.2](#)

- bitartean Axelkok ahia-ontzia hustu eta hondarrekin burua igurtzirik, basoko bidera aldegin zuen (EJ53: 28)

aho-euskara [I.5.6](#)

- egungo aho-euskaraz bekaldetuz gero (HE26: 263)

aho-hizkera [I.5.6](#)

- ez duela uste aho hizkeraren sintagmak eta hitz andanak bertsoan ari denak ezin urra ditzakeenik (EJ80: 14)
- zu bezain edo hain eder bezalako hitz andanak, aho hizkeran inola ezin erdibi daitezkeenak (EJ80: 27)

aho-hots [I.5.1](#)

- gañera garbi-garbi abo-otsarekin, orain ezenaioan bear diot ekin (EJ60: 27)

aho-mihi [I.5.3](#)

- metafisika oso landua irakasten zuten aho-mihiz (HE30: 225)

aho-poesia [I.5.6](#)

- Erdi Haroko euskal aho poesia Ahaide Nagusiekin batean galdu zen (HE36: 7)

aho-txistu [I.5.6](#)

- eurac iratzartuten dira ao chistubaz (HE20: 130)

aho-xoko [I.5.9](#)

- eta Piarresek, beti aho-xokoan zagokalarik bere pipa motx eta beltza (EJ72: 12)

ahope [II.8.2.9](#)

- aopean izketan asten da (HE57: 106)

ahosabai [I.5.3](#)

- ahosabaira orduko berotu dit barnea (EJ53: 108)
- ez eta Donostia'n gertutzen duten bezelako, ausapaiarentzat atsegin eta urdaillerako osasungarri (EJ64: 49)
- onec berealatic garrazten ditu saltsa nastu batzuetara eguiñac dauden aosapai modu batzuec (HE40: 194)
- eta oyec bere aosapaya chit garraztua eta urdal edo estomagoa nai aimbat galdua dauzca (HE40: 70)
- Aosabajia..... El cielo de la boca (HE20: 222)
- sail batekoek aho-sapaiko soinua duten hitz batzuetan (HE30: 212)
- ez dauka orrengatik txarra ao-zapaia beorrek (HE54: 168)
- aho-sabaiaz ebakitzen diren (...) otsei buruz (HE26: 281)

ahosabai-hots [IV.2.2](#)

- latinek ere ahosapai hots bat mingatzen dute (HE30: 216)

ahosabai-modu [IV.2.2](#)

- onec berealatic garrazten ditu saltsa nastu batzuetara eguiñac dauden aosapai modu batzuec (HE40: 194)

ahots-hari [I.5.7](#)

- abots hari batekin, Miller-ek justu justuan entzuteko eran (HE35: 96)

ahotsaldi [II.7.2.1](#)

- Do-nia-ne diote, bai, garaztarrek, hiru abotsalditan (EJ51: 65)

ahuntz-erdara [I.5.1](#)

- diru-goseak ahuntz-erdaraz, zoroen enganagarri, jarri dituenak (HE27: 395)

ahuntz-euskara [I.5.1](#)

- ikusiko dugu zer egiten duten gazte auntz-euskera zaleok, Esperanto berriaren fundadoreak (EC61: 167)

ahuntz-larru [I.5.3](#)

- lurraren ohe parean ahuntz larru bat (HE35: 62)

ahuntz-mordo [II.2.2.2.2](#)

- urte batez, beste askotan bezala, bazetorren ahuntz mordo bat herri aldera (EJ53: 45)
- bazetorren ahuntz mordo bat herri aldera, eta Otso-harrateko ateka estuenean otsoa agertu zitzaian (EJ53: 45)

ahuntzadar-mako [IV.2.2](#)

- Ikusi nuanean / nik zure zangoa, / iruditu zitzaidan / auntzadar-makoa (HE18: 55)

aingeru-antz [II.5.2.2](#)

- galdu zenduan aingeru-antza, galdu zenduan zerua, galdu zenduan Aita, o ze Aita!... (EJ77: 11)

aingeru-begi [I.5.2](#)

- aingeru-begiak irriparrez, aitortegitik irten-berri zetorren zorion-izpi jario, bere barnean iduki eziñezko misteri zerbaiten pozez (EJ03: 12)

aingeru-ezkila [I.5.8](#)

- Gaiñerako muñotik itzul egitean, aingeru-ezkila Lizartza'n, Orixe'n, urren Azkaraten (EJ50: 36)
- Erregearen erria ikusten du urbilla... / ua an, eta bereala aingeru-ezkilla (HE18: 50)
- aingeru-ezkila. ordun areago dandarekin leia i bai aiz, ni ba-nauk. Sogortu nai naute; ni, berriz, txixtuka. (EJ50: 35)

aingeru-kume [II.7.2.9](#)

- Erube, / Hegal gabeko ersuge; / Hobi zuriek nahia suntsitu dute; / Aingeru-kume / (EJ50: 77)

aingeru-talde [II.2.2.1.4](#)

- Beyoa aingeru-talde Beran kaltez yagia, Loitu barik adurrez geyago aingerurik! (EJ77: 54)

aintza-apurño [II.3.2.2.1](#)

- eskein zaiezute aintza-apurño bat (HE17: 36)

aire-bolada [I.5.4.1](#)

- aide-bolarak zugazia iñarrostean (HE34: 32)

aitaorde [II.7.2.11](#)

- haren aita-ordetzat hautatua (HE05: 106)

aiterri [I.5.4.2](#)

- Aizorri esaten oida Oñati-aldean aiterri edo asaberri edo iaioiterri esateko (EI99: 141)

aiton- seme [I.5.2](#)

- ez etorkizko aiton-seme, baina herri xehetik sortutako euskal intelektuala (EJ51: 96)

aitormen-gai [II.7.2.4](#)

- gaurko Jesusen bataioa: ta bidenabar zuri arrerazteko, aitormen-gai berririk ez eguiteko (HE13: 73)

aitorrera-sail [II.2.2.2.7](#)

- eliz-idazle zaharren aitorrera-sailla (EC70: 74)

aitzaki-bide [II.7.2.2](#)

- ustez iñori aitzaki-biderik eman-gabe ari zan bere lanean Azkue-ren euskalzale (EJ07: 1)

aitzina-aldi [II.7.2.1](#)

- beti dakar aitzina-aldiko kutsu berarizko hori (HE26: 277)

aitzinalde [III.2.1](#)

- dissertazino hunen aitzin aldean erran dugunez (HE26: 289)
- aitzinaldea aithortu beharrean aurkhitzen gara (HE26: 259)

aitzindari-ohore [I.5.2](#)

- eta hein batean bederen, aitzindari-ohore apurrak bederen merezi lituzkete Antsolak... (EJ51: 90)

aitzindari-oste [II.2.2.1.2](#)

- gal-araci-cituen oraino, printce haren semearequin batean, haren azpico aitzindari-oste bat, ceren ican-cuten flaquecia complitecizat bere erreguearen manu barbaroac (HE10: 115)

aitzinegun [III.2.1](#)

- Egunez ari garelarik, beraz, gauza bat da bezperan, aitzin egunean, nahiago baduzue, Oihenartek dioenez, egun hartan, biharamunean eta bestea, arras bestea, atzo (HE27: 100)

aitzingidari [III.2.1](#)

- dardara berrien aitzin-gidari datozen trumoi-hots ilunak (HE27: 334)

aitzinkelta [III.2.1](#)

- Euskaldunek zutela delako hitza Kelten eta Aitzin-Kelten ganik jaso (HE30: 215)
- Keltez edo Aitzin-Keltez populaturik zeudela (HE30: 216)

aitzinlan [III.2.1](#)

- Euskaltzaindiak 1968.ean Arantzazuko biltzarreetan agertu zuen bere jokabidea, egin zitekeen batasunaren aitzin lan bezala (HE27: 42)

aitzinsolas [III.2.1](#)

- Aintzin solasa [tit] (EJ04: 9)
- eskaera horri erantzun beharrez, aintzin solasa edo hitzaurre au idatzi dut (EJ04: 13)
- Aintzin-solas [tit] (HE32: 9)
- aitzin-solasean Materrek erraiten dituen gauza batzuk (HE26: 264)
- Larregiren lana aitzin-solhasean aiphatzen derauku (HE26: 275)
- hizkuntzari dagokiona ukituko dut soil-soilik aitzin-solas hontan (HE33: 23)
- aintzin-solas luze huni bukaera emateko (HE35: 11)
- liburuaren aitzin-solasean ezin ederkiago (HE59: 11)
- Aintzin-solas [tit] (HE59: 5)
- Aintzin-solas [tit] (EJ71: 10)

- ohartu behar da ere Paulok Erromatarren aintzin-solasean ez duela "Jainkoaren Elizarik" aipatzen (EJ71: 10)

aitzur-kirten [I.5.3](#)

- ta azkenean, atxur kirtenakaz, dsartada [sic] galantak emoten eutsiezean erdiko zaragidunei (EJ59: 64)
- beste batzutan, berriz, aitzur giderra zerura begira utzita itzuli ere bai etxera (EJ65: 29)
- i bezela izango duk, atxur kerten ori (HE19: 48)
- a zelako okerra, ta astoa ta atxur-kirtena dan (HE21: 98)

aitzur-kolpe [I.5.6](#)

- NEKAZARI: nire itza zure aitzur kolpea da (EJ50: 180)

aizkol-joko [I.5.6](#)

- ara gure aizkolariak eta aizkol-jokua zer diran (HE22: 21)

aizkolpe [II.8.2.9](#)

- aizkol-peko ezpal txiprixtari begiratzen zioten (HE22: 17)

aizkora-distira [I.5.1](#)

- Anoeta'ko barrunbe artan bazan aizkora ditzira! (EJ69: 38)

aizkora-hots [I.5.1](#)

- badoa herri barnera eta zurgin baten aizkora-hotsak entzutean ondora joan zitzaion (EJ53: 43)

aizkora-joko [I.5.6](#)

- aizkora-jokua [tit] (HE18: 134)

aizkora-joko-egun [IV.2.2](#)

- aizkora-joku-egun. Jendea zai dago (HE18: 134)

aizkora-kirten [I.5.3](#)

- aizkora-kertenak eta borra-kertenak egiten batzuek bagenekigun (HE29: 87)
- aizkora-kertenak beurak egin bear aizkorarekin (HE29: 63)
- gogor eldu dion batean autsi zayo aizkol-kirtena (HE22: 18)

aizkora-ukaldi [I.5.6](#)

- eta, beroan bero, ez dioia haizkora-ukaldi bat bularrean emaiten? (HE43: 8)

akademi lagun [II.7.2.10](#)

- Akademi-lagun argiaren Vargas Ponce-ren eskuan ipiñerazteko asmoz (HE33: 61)

akanto-hosto [I.5.3](#)

- haitzurdinezko akanthos-orstoak propylaion landuen zuthabetan (EJ50: 59)

akeita-katilu [I.5.4.2](#)

- gero daroat Centro Vasco-ra bertan akeita-katillu betena artzen (HE21: 55)

akeitetxe [I.5.4.2](#)

- sartu ziran akeitetxe baten diruok emoteko (HE21: 63)

akelarre [I.5.4.2](#)

- Sorgin oroin Errege da Akelarren jarri (HE18: 100)
- Euskaleriko sorrgiñ-biltokiak Akelarr eta Eperrianda izentzat izan oi dituzte (HE24: 58)
- Zugarramurdin, naiz beste zenbait menditan, egiten ziran sorginkeri ta lizunkerizko akelarreak (EL70: 38)
- folkloreak, pilotaz, akelarreak, eta anitz ohitura zaharrez zer esanik ez dago (EJ51: 76)

aker-buru [II.7.2.3](#)

- zer duk ik neskarekin, aker-buru-jale? (HE18: 42)

aker-euskara [I.5.1](#)

- esan dezatela nai dutena aker-euskera zaleak (EJ05: 167)

akordeoi-soinu [I.5.1](#)

- guzietatik erre usaia ateratzen da eta batzuetatik akordeoi soinua (HE35: 97)

akuilu-ezten [I.5.3](#)

- akullu-eztena erabiltzea dagokigu soil-soillik (HE17: 9)

akzio-sari [I.5.1](#)

- len esandako akzio-saria baldintza batez yaso dezagun (HE17: 71)

alaitasun-lore [I.5.5](#)

- nere barne-baratzan, datorrela gora bake-zugaitz azpian, alaitasun-lora (EJ50: 11)

alargun-sume [I.5.2](#)

- abek ezkonduak ziran ta alargun semeak eta orla (HE23: 108)

alargun-ume [II.7.2.9](#)

- anai zarragoak guda mutil zituztelako, alargun umeak,... (HE23: 109)

albain-oihal [I.5.7](#)

- zerutar argi-erraiñuak inguratzen dute lañoki, albañ-oial antzo gazte-loretan dagon neskatilla

(EJ03: 46)

albaka-adar [I.5.3](#)

- iñon faltatzen bada albaka-adarrikan pagatu biar degu multa ederrikan (EJ67: 174)

Albarino-festa [I.5.6](#)

- erri txiki-politean ere izan da oraindik orain beste ardo-sariketa bat: Albariño-festa (EJ64: 47)

alberri [III.2.2](#)

- on derizkiok alberrietako tripazai guztiak, iru bat erreal eman-ta, il-berriaren sufragioan betekada bat eguitari? (EJ07: 1)

albiste-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Jesusen irudia osatzeko, ba da an albiste-pillo dexente xamarra (EC70: 99)

albo-gela [III.2.2](#)

- ontan, Koxme-ren zintzur-ots minberatia albo-gelatik. Aida baten ondoratu zaio Terexa bi pastel ta arroskoletxe platerakin (EJ03: 52)

albo-herri [III.2.2](#)

- albo errietako neska-mutillak alkar ezagutzeko aukera berarizkoa (EL70: 91)
- barregarri egoten dala erri au, diñoie alboerrietakoak, leioetan ainbeste zapi euki oi ditualako (EJ59: 21)
- albo-errietatic Erregueari bidera irteten zitzaizcan emacumeac (HE45: 211)
- Gueure errijeetaco piesta bat (...) Copradijeetaco, ta albo-errijeetaco gentiac atera aodituban ocasinoiac (HE09: 74)
- han joaiten ziran albo-herrietakoak pozarren eta txaloka (HE26: 295)

albo-probintzia [III.2.2](#)

- Euskalerritik eta albo-probintzietatik Ameriketara joandakoak, aietxek, bidaltzen dituzte gauza baliotsuenak (EL70: 155)

aldagarri-pare [II.2.2.2.5](#)

- aldagarri pare bat, igandetako arropak, bizarra kentzeko labaña, bizpairu ator, jersey berri ta zar bi (EJ03: 72)

aldare-aitzin [II.8.2.1](#)

- gizon batzuek aldare aitzin guzian lerro-lerro ezarriak zituzten (HE59: 79)

aldare-harri [I.5.3](#)

- Altareac, ta Altar-arriac, ta berean dagoan Crutzeac adietan emoten dau Calvarioco mendia, ta Cristo iltzan crutzea (EC61: 89)
- Araya'n Aldare-arri bat aientzako zutitu zuten (HE24: 60)

aldarri-hots [I.5.1](#)

- aldarri otsak [tit] (EJ50: 162)

alderakizun-lan [II.6.2.4.3](#)

- alderakizun lan ontan euskaltzale bat baiño geiago saiatu zaizkigu (HE28: 55)

alderdi [II.3.6.1.1](#)

- gauzak okerreko alderdiz ikusteari yarraí bear bagatzakio (HE17: 50)
- alderdiek, taldeek eta taldetxoek (HE27: 374)
- arazo beraren beste alderdi bat aztertuko dugu (EI94: 16)
- bizitzaren alderdi guzitan bere hizkuntzaz baliaturik bakarrik lor lezake (EI94: 59)
- ona emen zein izango den gure alderdia, gure barrutia (EC70: 11)
- edozein ekintza zuzendu eta batzeko guztiz beharrezkoa dela alderdia (EJ52: 33)
- zorigaiztoko egun batez, uda sarreran, beste alderdira pasatu nai izan zuen (EJ65: 37)

alderdi-forma [I.5.2](#)

- mogimendu horrek hartu dituen formei buruz, alderdi forma politikoei batez ere (EJ20: 17)

alderdikide [II.7.2.8](#)

- alderdi kideen aintzinean ere ez nintzan apaltzeko gizona (HE58: 73)

alderri [III.2.2](#)

- oyc partitu cituzten jendeen ugarteac beren alderrietan (HE12: 9)
- beguiratu zuen Sodomara eta Gomorrara, eta alderri artaco lur guztira (HE12: 17)

aleman-herri [I.5.1](#)

- len Westfalian egin itunpenak aleman-erria erabat xeatuta utzi bazuen, Versailles'ko oraingoak indarberitzeko zorian utziko du (EJ03: 36)

alfabetakuntza eta ikastola mugimendu [IV.2.1.1](#)

- Alfabetakuntza eta ikastola mugimenduak ere orduantxe biziki indartzen zirenez gero (EJ20: 11)

alfabetatze-gai [II.7.2.4](#)

- eta Rikardo Arregi izendatu zituen Alfabetatze gaitarako batzordea osa zezaten (EI94: 55)

alfabetatze-lan [II.6.2.4.3](#)

- alfabetatze lana bere bidetik jarria zuen joan zitzaigunean (EI94: 56)

alfer-lan [II.6.2.4.3](#)

- alper lana izango zala txakurraren ondoren joatea (HE22: 36)
- alper lana da, nik ez dadukat esan bearrik (EJ62: 89)
- hartara ez nuela liburuaren zati osorik emango, ia alfer lana egingo baizik, (EJ80: 7)

- eta gero handik harat, alfer-lan gertha lekidikaio bere leheneko zuhurtzia guztia (HEAX: 37)

alfer-pila [II.2.2.2.6](#)

- eta an arrapatu ditut, lagun usteko ez dakit zenbat alfer-pilla (EJ60: 131)

algara-soinu [I.5.1](#)

- gero, dana kontatu genienean, ango algara-soñuak! (EJ60: 94)

algodoi-laino [I.5.7](#)

- algodoi-laiñoak joan eta zerua ondo garbituta ikusi arteraiño (HE31: 64)

alhapide [II.7.2.2](#)

- ardia (...) bere ardi lagunena alhapidetik aldaratzen, eta hastantzen da (HEAX: 83)

alienatu-ilara [I.5.4.2](#)

- horrela jokatzuz Euskal Herriko alienatu-ilaran sartu zuen bere burua (EJ51: 34)

alkabuz-ukaldi [I.5.6](#)

- bost alkabuz ukaldiz il zuten bertakoek (HE33: 97)

alkandora-beso [I.5.3](#)

- alcandora besuac jaso, ta gañibet zantar bat aldian dabeela dabilz (HE20: 53)

alkate-aulki [I.5.2](#)

- Donibaneko alkate aulkia baina Jainkoak familiako bozkarioa eskaini dio (HE52: 19)
- elizkizun guztietan, an egongo zan Kitolis alkate-aulkidaren atzean, belauniko (EJ59: 94)

alkate-makila [I.5.2](#)

- egon nintzen luzerotasu alkate-makileari begira (EI99: 166)

alkatetxe [I.5.2](#)

- Getxoko alkatetxeak Gernikako Junten deiturarako proiektu bat onartzen du (EJ52: 20)
- Companys-ek balkoi batetik publiko bihurtzen du Barzelona-ko alkatetxean (EJ52: 20)

alkatetza-garai [I.5.4.3](#)

- alkatetza garaiean artxibuetako ordena agindu eta zuzendu zuanean (HE35: 79)

alkohol-gai [II.7.2.4](#)

- alkohol-gai, oni buruz esan izan oi da, txakoliñak gaingañekoa izateko (EJ64: 23)

alkohol-tanke [I.5.4.2](#)

- Arjentinara joan zen eta hogeita sei urtetan erre zen, alcohol tanke bat esplotatu eta (EJ68: 9)

almeja-ale [I.5.3](#)

- almeja ale batzuek etziotek kalterik egingo xaltxa berdeari (EJ03: 59)

almendra-mikatz-hauts [IV.3](#)

- geitu iru-bat zalitxo almendra-mikatz-autsez gaiñeratuak (EJ64: 46)

almirante-ontzi [I.5.2](#)

- ingles almirante-ontzia erre ta ondoratuz gainera, haren ikurriña arrapatu eta Errenterira eraman zuen (HE33: 85)

almitz-belar [II.6.2.1](#)

- auen illajeak eta gañerakoak, almitz belarra janda ez dira izaten (HE50: 48)
- an dagoan almitz-belarra oso zalla da austen (HE50: 62)

aloger-erdi [II.3.6.1.1](#)

- legorreetan irabazten dabe aloger laurena edo aloger erdia (soldata laurena ta soldata erdia esan oi daroe) (EJ59: 84)

aloger-laurden [II.3.6.1.2](#)

- legorreetan irabazten dabe aloger laurena edo aloger erdia (soldata laurena ta soldata erdia esan oi daroe) (EJ59: 84)

alpargata-denda [I.5.4.2](#)

- Ernanin alprajeta denda izan zun (HE23: 43)

altzifre-zuhaitz [II.6.2.1](#)

- komentuganeko alzifre zugaitz zarrak ez dabe luzera txikia artu (HE31: 71)

Ama Birjina bezpera [IV.2.2](#)

- Axkortan, arrapatu genun (Ama Berjin besperan) konpañi osoa (HE23: 39)

ama-begi [I.5.2](#)

- negar gurak eman zion Anttoni-ri. Bat batean ama-begiak anpollatu zitzazkion (EJ03: 56)

ama-doilorkume [IV.2.1.1](#)

- Zaldunak esan zion: "ixi, xixi, ama-doillorkumea, ez bada ori zure esaterea" (HE18: 109)

ama-hizkuntza [I.5.1](#)

- ama-hizkuntzaren deia ezin sakonagoa eta bortitzagoa delako (EJ51: 14)

amantalpe [II.8.2.9](#)

- zapatariak orduko, zutunduta chapela amantalpean erdi-sartuta eukala (EJ07: 2)

- esku bustiak amantalpean gordeta edo erratza bazter batean itxirik (EJ59: 53)
- zeuri atzo amantalpetik kalean jausi jatzun bonbillekoagaz? (EJ59: 73)

amaraun-sare [I.5.1](#)

- ez dakusazu amaun sarea dagola urratu bagerik? (HE18: 76)

amatasun-sen [I.5.10](#)

- (...) orduko illotz zegon. Jaunaren naiera etsitzen zekian arren, amatasun-sena zitzaion gainditu, eta amak bakar-bakarrik senti dezaketen maitasun-dolamenez laztandu zun besarkada estuaz bere semetxo kuttunetan kuttunena. (EJ03: 62)

ameskeria-sare [I.5.7](#)

- ameskeri-saretan eror ez dadin, gidari ona du Don Migel (EJ03: 46)

ametrailadora eta mortero-hots [IV.2.1.1](#)

- an ere oju eta marru berdiñak egin ditut, eta ango ametralladora eta mortero-otsa! (EJ49: 54)

amets-amore [I.5.9](#)

- Merindade guztiko udako lorea ta neskarik geienen ames-amorea ioian bakarr bakarrik aga biurturik (EJ70: 129)

amets-atsegin [I.5.1](#)

- bañan amets-atsegin berria nabaitu orduko, (...) lur bustiaren gañera etorri bear nuen berriz. (HE34: 31)

amets-bide [II.7.2.2](#)

- idazti onek ames-bide xuxpergarririk ematen al dezakio gipuzko-euskerari (HE17: 9)

amets-euskaldun [I.5.7](#)

- amets-euskaldunek, ordea, zernahi gauza entzun dezakete (HE27: 348)

amets-herri [I.5.9](#)

- ez zuen inongo amets-herritara ihes egin beharrik (HE27: 301)

ametxar-irabi [IV.2.2](#)

- laguntzik ez diet uka beñere. Ametxar-irabi edo kezkarik sortzen bazaie (EJ50: 22)

amildegi-ertz [II.8.2.10](#)

- sinistu ezinezko miraria zirudin amildegi-ertzean gora (EL70: 85)

amilpe-zulo [IV.2.2](#)

- erori ziran amilpe-zulotik ateratzeko kemen eta borondaterik gabe (HE28: 91)

amodio-belar [I.5.5](#)

- amorio belarraren autsaquin beretuco duala nai duana (HE40: 22)

amodio-iturri [I.5.5](#)

- amodio fresko batez beti gainditua / amodio iturri freskoa (HE56: 22)

amodio-mota [II.4.2.7](#)

- hainbertze gizon mota, hainbertze amodio mota, horra egia (HE59: 109)

amodio-pittin [II.3.2.2.2](#)

- Lizardi'k bultzatu zuen, amodio pittin hori bere poeman sartzeraz (EJ51: 30)

amodio-poema [I.5.4.2](#)

- erlijiozko poemei amorio poemak jarraitzen zaizkie (HE36: 10)

amore-kontu [II.6.2.4.2](#)

- askok diyote kantetan beti amore kontu naizela (HE61: 133)
- bere amore kontuak kontu ugariak izan bear dute (HE61: 15)

amorekortasun-izpi [II.3.2.1.3](#)

- Bartelen bozkeran ez zen amorekortasun izpirik agiri (HE39: 85)

amorru-su [I.5.1](#)

- negar egin omen zun gizajoak, negar miñaren miñez, alako salkeria ezin galerazi izan zualako. Ta bertan, amorru-suak artuta, itzeman kitatuko zuala salkeri ua (EL70: 193)

amuarraín [I.5.6](#)

- basoz eta alorrez, etxaberez eta piztiz, amuarraínez eta txori-ehizaz joriagoa baina (EJ00: 177)
- Amuarrañac begui bi, sei escalluc amabi (HE20: 123)
- motellak, ibai ontan sekulako amorrai-pillak zebiltzik (EJ49: 35)

amuarraín-pila [IV.2.2](#)

- motellak, ibai ontan sekulako amorrai-pillak zebiltzik (EJ49: 35)

anai borroka [I.5.1](#)

- beste iñun baño obeto bere kondairan begiztatzen bait-dira gure aurrekoen griñak eta ontasunak, anai-burrukak eta anaidi ederrak (EL70: 53)

anai maitasun [I.5.1](#)

- besteren pekatua nork bere gain artze ori, ez didak esango benetako anai-maitasuna ez danik (EJ03: 32)

anaitasun-oihu [I.5.1](#)

- bere anaitasun ojua gizadi osoari, mundu guziari irixten zaio (HE28: 86)

analfabetismo-indize [I.5.1](#)

- analfabetismo indizea oso bajua da (EI94: 62)

andoila-zopa [I.5.7](#)

- platos de ordenanza: andoilla-zopa (EJ64: 28)

andrakume [II.7.2.9](#)

- nungo Gaisoteguijetan egon dira andracume azur imintzalla (HE20: 52)

andre-jende [II.7.2.7](#)

- ken! ken!, andre-jendeak dio batez ere (HE18: 34)

andre-talde [II.2.2.1.4](#)

- eta orra non aguertzen dan andre-talde bat deadarrez esaten duela (HE07: 227)

andregai [II.7.2.4](#)

- Donapauale alderdiko etxalde handi batetako andregai bat zen (HE32: 51)
- oraiñik izango det andregai bat ona (HE51: 15)
- inoizko andregaiak besterekin ezkondurik aurkitzen dutenean (HE27: 310)
- Elantxoben utzi zuen andregaiak berandu xamar oroitu dena (HE27: 311)
- andregai birjina marfilezko kutxan utzi (HE35: 85)
- hemen gure Bartel. Gaur andregaitan ala zertan hator bada? (HE39: 75)
- bi makil oiek aski nitun nik munduz mundu ibiltzeko, irugarrena andregaiari arkakosuak iltzeko (EJ79: 140)
- urteak aurrera dijoazkio ta ia mutilzartuta, eztaiak nola emango ditu andregairikan ezta-ta? (EJ79: 25)
- andregaya, Manuela Antonia Arbizua, donostiarra zan (HE61: 11)
- lau andregai dakazkit artu nai ezikan (HE61: 75)
- Iruñean bizi eta Garezen andregaiak zuen eskolabako batek eskatuta egina, antza (EJ00: 208)
- ama, emazte, andregai ta arreba oroen begiak negarrez; gizonaek ukabil-ortzak estutuaz, beren amorroa gorde eziñik (EJ03: 39)
- Ene andregaiari [tit] (EJ65: 71)
- Guadalupe'ra joan nintzan anaia bixitatzerara, ta orduan ezagutu aren andregaiak (EJ66: 52)
- sapatu baten lagun askogaz doaz goizean goizeti neska guztiak andregaiak isildu barik aurretik (EJ70: 118)
- andre-gaia zabilan... (HE51: 34)
- ezpain xuria andre-geiari nion bethi ikusten nik (HE60: 170)

anezka-zotz [I.5.3](#)

- ona emen eunteguijac. Au da gaisubilla; beragocua, beesubilla. Aitatuco dutsudaz guztijac. (...) Ause, anezca-zotza (HE20: 140)

anis-olio [I.5.1](#)

- Anis Olio [tit] (EJ75: 51)

antsi otoi [I.5.1](#)

- alkar-jardun otoia, antsi otoia, begirada egartizko otoia (EJ50: 163)

antxarrain [II.6.2.2](#)

- baña ez, adibidez, arrai-zukua, magurio-krema, arrokako antxarraña (EJ64: 81)

antxoa, sardina edo lantzoi zati [IV.2.1.1](#)

- antxoba, sardin edo lantzoi zatia amon ipiñi ta erreskada zuzenean otzaretan tolostu (EJ59: 84)

antxoa-talde [II.2.2.1.4](#)

- antxoba talde ugaria urgañean ikusita, itxasora begira dabiltzanak (EJ59: 40)

antxume [II.7.2.9](#)

- eta paratucotu árdiac escuiéco aldétic, ta anchumeac ezquerréco aldetic (EJ55: 184)
- ala nola Arzáiac berechstentuén anchumeetáic árdiac (EJ55: 184)
- baitáre, ala nola saldobáten achsuriac eta anchumeac nola sarebátean arrái onac eta gaichstoac (EJ55: 208)
- begi, ta begi errugabeak auntxumearenak! (EJ50: 139)
- udaberrian, antxumeren bat edo beste ekartzen badidazue (EJ53: 46)
- eztira azartuten auntzetara, ardijetara leguez; baña bai bildots ta anchumeetara (HE20: 110)
- emengo antxumea bezelakoxea zan ura (HE29: 83)
- ez daquit nola viciaz irten nintzan Francian ta Españan, Baigorri ta Bizcaian, nor nai ardiac ta haunzac, arcume ta haunzchumeac (HE20: 169)
- ahuntz-umea, gazte deiño, on da iateko (HEAX: 107)
- mutill batec ostu omen zuan anzume bat (HE07: 357)
- sasitan kakoturik gelditu zala ardi zarren bat, edo arako antxume txoro ua (EL70: 22)
- hobe duk nere antxumea jatea (EJ53: 35)

antz-gai [II.7.2.4](#)

- Nic, dotriñ eguiazcoari narraicanac becela, au pecatu dala topatzen det: eta au fede chit onaz eguiteac, edo beste aringarriren batec aitzaquiatzen ezpazaitu, pecatu eriozco edo mortala alere. Adi zadazu antz gai bat. Badaquizu alde-aldean gure egunetan sortu dala "Cristau zarren erligioa" deitzen dan seta, edo erligiotzaco bat. (HE40: 60)

antz-une [II.7.2.6](#)

- tsoriak gizonakaz daukez antz-uneak bada ez oi dabez azten eurentzat umeak (EJ70: 110)

antzara-gibel [I.5.3](#)

- ta ez degu emen zearo aipatu nai antsara-gibela, jendeak asko jaten duana (EF92: 103)

antzara-izterki [I.5.3](#)

- cembeit aratcheki edo lumaki puchcaz, edo horien escasian anzara ichterkez (EJ75: 25)

antzara-luma [I.5.3](#)

- Erremundegibeherek hartzen dik eskuan antzara luma xuri bat eta erraten ziok (EJ72: 48)

antze-lan [II.6.2.4.3](#)

- bizi dedilla liburuetan bederen, antzelan bikaiñetan (EJ51: 30)

antzerki-lan [II.6.2.4.3](#)

- antzerki-lan txiki bat be bai (HE31: 99)

antzerki-saio [I.5.6](#)

- nahi nitek hire antzerki saioa ikusi (HE35: 64)

antzina-gerrate [I.5.8](#)

- murruetan nabari daude oraindik aintzina-gerratetako aztarnak (EJ03: 11)

antzina-kutsu [II.5.2.9](#)

- hizkara horrek zaharr-usai eta antzina-kutsu arin-samarra daduka (HE26: 278)

antzinaldi [II.7.2.1](#)

- unkigarria da erri txikar onen egokera antziña-aldiko inperio eta zibilizazioen erdian (EC70: 25)

antzinatasun-kutsu [II.5.2.9](#)

- auek ziran Antigu'ko etxerik ederren eta ikusgarrienak, eta auzoari antziñatasun-kutsuren bat ematen ziotenak (EJ51: 21)

antzinate-kutsu [II.5.2.9](#)

- dorrearen leihoak hertsi dira, zeken; eta goiko ojibak antzinate-kutsu bitxia erasten die (EJ51: 50)

antzu-aldi [II.7.2.1](#)

- Txirrita, bertsolarien erori-aldian, antzu-aldian, guzien eusle, buru, biotz ta maixu izana (EJ79: 139)

apaburu [II.7.2.3](#)

- sagar mueta asco, berazac, gazaminac, urtebetiac, domenchac, curcubietac, gorrigarratzac, apaburuac (HE20: 104)

apaizte-lan [II.6.2.4.3](#)

- eta beste zortzi aldare ipiñi ziran beste ainbeste kapillatxotan, lengo zarren orde, osteruntzeko apaizte-lanak utzi gabe (EL70: 213)

apaiz-buru [II.7.2.3](#)

- Lutero-ren aurrecoetaco bat izan zan Vielef, Inghaterran apaiz-buru edo parroco cegoena zan (HE40: 138)

apaiz-jantzi [I.5.2](#)

- 1840'tik 1846'ra bitartean, apaiz-jantziz bizi bear izan zuten Bidaurretan (EL70: 201)
- pralleak apaiz-jantziz bizi ziran artean Arantzazun (EL70: 204)
- Apaiz-jancia ipintzeko, ceremonia santu bat (ED46: 218)

apaiz-janzki [I.5.2](#)

- arpegi gorritzta ta apaiz-yazki beltza (HE17: 39)

apaiz-lan [II.6.2.4.3](#)

- apaiz-lanetan bein baño gueyagotan sartu izan zalaco (HE45: 201)

apaiz-multzo [II.2.2.2.4](#)

- apaiz multzo bat besterik ez dugu aurkitzen (HE36: 24)

apaizetxe [I.5.4.2](#)

- nun izaten zuten karlistak imprenta? Apaiz etxean? (HE23: 82)
- zer esker eta zer... eskerrak izan oi dira apaiz-etxeokan (HE19: 91)
- baditu hiru apaiz-etxean... (HE52: 14)
- Tilo'ko plazaren atzeko aldean apaiz-etxe bat zan (EJ60: 59)
- oraingo apaizetxea ez beintzat (HE23: 82)

apaizgai [II.7.2.4](#)

- beiñola, apaizgai izana (EC70: 32)
- aphez gay-bat deithua izan zen eri baten gana (EI58: 3)
- nola apaizgaia hemendik? (HE39: 59)
- apaizgai zela, Jakin-en bilkuretan izaten zela ba dakit (EI94: 37)
- Apaiz-gai eguiteco, ta Apaiz-jancia ipintzeko, ceremonia santu bat (ED46: 218)
- antijodun txiki batek, apaiz-gai bat (HE35: 41)

apaizkide [II.7.2.8](#)

- Apaizkide jaun: Luzaz eta zentzuz aztertu ondoren... (HE39: 67)

apez-hitz [I.5.1](#)

- aundiena da Jainkoarena, arren urrena apez-itza (HE18: 113)

apez-mintegi [I.5.4.2](#)

- semenario ttipiak aldiz, apez mindegi xumeak, apezan esku menetik kentzekoak direla (HE59: 61)

apezetxe [I.5.4.2](#)

- apez etxean egoten zen zerbitzaria ote zen? (EJ65: 71)
- Alaxe jaun aiek artzen zitun Lorenzo Izagirre jaunak Apez-etxe berrian, abatxe-zaarra berritu arte. (HE50: 23)
- Elizarenak ziren apez-etxeak (HE14: 151)
- apez-etxera zoaz, ta naikoa ba dute (HE18: 51)
- baña ez ala Apez-etxe berria, "Larrañeta" ondokoa (HE50: 23)

apezgai [II.7.2.4](#)

- bagintuen aitzin hortan sei apez, eta apezgei bat (HE59: 15)
- apez geieri aterbea ken (HE14: 151)
- ikus emen Imoz'ko apezgaiarena (HE18: 112)
- dela apez-gaien bihotzetan (HE59: 17)
- are loriatuago, apez-gai bat edo bertze agertzen zenean (HE59: 18)
- apez-geiak baizik hartzen ez dituztelako estakuruan (HE59: 61)
- apez-geien keta berdin indardun, ohartuago baizik izan ez delakotz (HE59: 62)
- apez-geien altxatzeko zer nahi gostarik egin semenarioak (HE14: 151)

apezkume [II.7.2.9](#)

- nahiz apezkumeek, bidezko denez, beren deformazio berbera dutenengan deformaziorik ez somatu (EJ51: 85)

apezpiku-konferentzia [I.5.1](#)

- eguneroko errealitateak dira, euskal elizak apezpiku konferentzia propiorik ere ez duen artean (EJ20: 43)

apostolu-kargu [I.5.2](#)

- bai eta bere apostolu karguaren nekeetaz eta bozkarioetaz du espantu egiten (EJ71: 21)

apostolutza-era [II.4.2.1](#)

- predika-erak, apostolutza-erak, kristau-erak aldatu nahi ziren (EI94: 44)

apostu-klase [II.4.2.3](#)

- apustu-klase ori euskal errietako lengo zarrak asko ezagutu zuten (HE29: 31)
- nere denboran ez da jokatu apustu-klase ori (HE29: 32)

apunte-fardo [I.5.4.2](#)

- etikako apunte fardoa zabalik zedukan (HE39: 33)

ar-eme kontu [IV.2.2](#)

- ar-eme kontuak sumin erazi zuela Lasunda pentsatu zuen (HE39: 97)

Arabalde [II.8.2.3](#)

- Iparraldetik dator leitzar arranditsu; (...) Arabaldetik, berriz, Azpiroz ta Albisu (HE18: 19)

aran eta muxika-zati [IV.2.1.1](#)

- uretan beratzen aran eta muxika-zati legor-onduak, erdira (EJ64: 52)

aran-arbola [II.6.2.1](#)

- an utzi ditut aran-arbolak, utzi ditut gereziyak (EJ66: 143)

aran-pattar [I.5.7](#)

- legatz edo besigu eta intxaur-saltsa eta aran-pattarrik gabekorik (EB87: 29)

aratxe-hezur [I.5.3](#)

- emaiten tuçu indi-oiluaren hechurrac, bat edo bi aratche hechurrac eta aratche çango balin baditutçu (EJ75: 16)

aratxe-zango [I.5.3](#)

- heçurrac khendu eta biribilca çatçu aratche çangoac beçala (EJ75: 10)
- emaiten tuçu indi-oiluaren hechurrac, bat edo bi aratche çango eta aratche hechurrac balin baditutçu (EJ75: 16)
- aratche çangoac [tit] (EJ75: 7)

aratxeburu [II.7.2.3](#)

- aratche burua [tit] (EJ75: 7)

aratxeki edo lumaki puska [IV.2.1.1](#)

- chingar azpikiz, cembeit aratcheki edo lumaki puchcaz, edo horien escasian (EJ75: 25)

aratxeki-puxka [II.3.2.1.8](#)

- chehaçaçu tipula, echalota puchca bat eta perrechila chingar azpiki guinharri baino guicenagoarekin eta aratcheki puchca bat (EJ75: 7)

arbi, aketiren eta aza lurrin [IV.2.1.1](#)

- baserri echeetan arbi, aquetiren, ta aza lurruna darijuenai (HE20: 59)

arbi-hazi [I.5.5](#)

- gorputza sartu baiño len, arbi-azi xurra (HE18: 47)

arbi-lore [I.5.1](#)

- Pazkoko garaia, arbi-lorak ikusitakoan izaten omen zuten (HE29: 73)

arbiburu [II.7.2.3](#)

- zortzi arbi buruc, amabi zurico, edo iru lauco (HE20: 73)

arbol adar [I.5.3](#)

- bazebillen bala ugari arbol adarrak nunnai joka (HE23: 116)

arbol ipurdi [I.5.3](#)

- arbol-ipurdi onen gainean jarri zak ogi ori (HE29: 105)

arbola-azpi [II.8.2.6](#)

- fruituak adarretarik aurdikitzen dituela; arbola-azpietarat behatzen dut (EJ72: 56)

arbola-enbor [I.5.3](#)

- arbola-enborra edo mokorra, ikatza eta sua, inguruko sinboluz ditu eguberriak (EB87: 25)

arbola-gerri [I.5.3](#)

- Olentzero-enborrak bere kideko ditu su sakratu hori pizteko erabiltzen diren arbola gerriak edo arbola ondoak (EB87: 26)
- buruarekin arbola-gerriak jotzen giñuzela (HE29: 137)

arbola-klase [II.4.2.3](#)

- Irati mendian, pagoa ta abetoa, bi arbola-klase oiek bakarrik ziran (HE29: 80)

ardandegi-bide [II.7.2.2](#)

- Katalin, noiz ikusi naun ardandegi-bidean? (HE18: 64)

ardandegi-zoko [I.5.9](#)

- bildur naiz, laister diraden ardandegi-zokoan (HE18: 65)

ardanetxe [I.5.4.2](#)

- Berori baisen Jaun apaindu batec oñac imini ardan-eche onetan? (HE20: 43)

ardangela [I.5.4.2](#)

- onela esanaz, aurrean zeukaten ardangelara sartu zan mutil taldea (HE57: 148)
- bere etsaiz betetako ardangelan, Jainko txiki bat bezela (HE57: 110)
- murgildu nazazute ardangelaren barnean (HE18: 102)
- Mundaiz-ko jauregiko ardangelan, orain ogei ta amar bat urteko txakoliñ-bonbilla ale batzuk gordetzen dira (EJ64: 21)
- itxas gizonen gozategi edo ardangelak non dagozan berialaxe igarri leike (EJ59: 22)

ardanzopa [I.5.7](#)

- Gorriti, ardoa darik begiti, ardanzopa sudurreti (HE18: 61)
- gurek alea gainez, ardantzopa naiko (HE18: 32)

ardi ertzaro [IV.2.2](#)

- Larrazkenean beti bezala etorri zen azaroa, Eta justoki denbora hartan gure ardi ertzaroa (EJ68: 37)

ardi eta abere talde [IV.2.1.1](#)

- izan ere cituen ardi eta abere taldeac, eta mirabe chit asco (HE12: 25)

ardi-aldra [II.2.2.1.1](#)

- ardi-aldría ó artaldria... Rebaño de ovejas (HE20: 222)

ardi-esne [I.5.1](#)

- iñoiz ez det edan izan ardi-esnea ez aipaturik (HE50: 40)

ardi-gorotz [I.5.1](#)

- ardi gorotza! ihardetsi zion hortzak erakutsiz otsoak (EJ53: 39)

ardi-hanka [I.5.3](#)

- ardi-anka dadukak ortzen erdiyan (HE53: 41)

ardi-haragi [I.5.1](#)

- azeri zar, aci ta bein ardi araguija sabelera dabeenac (HE20: 110)

ardi-larru [I.5.3](#)

- txonkatiletatik belaunetaraino iristen ziren ardi larruzko edo artilezko oihalkiz egindako galtxoïn arruntak ziren (EJ48: 8)
- zilintza ardi-larrua, artzaien estalki (HE18: 16)
- ardi-larrua, zakua edo aitaren kapusaia (HE50: 64)

ardi-mordo [II.2.2.2.2](#)

- eta Katxoren ardi-mordo bat, amarren bat (HE50: 58)

ardi-mordoxka [II.2.2.2.2](#)

- ikusi nituen ardi-mordoxka batzuk (HE50: 66)
- joan giñan ardi-mordoxka bat eroatera (HE50: 56)

ardi-narru [I.5.3](#)

- apostuak, ardi narruak, irrintzinak e.a. izan ditu euskalduntasunaren ezagugarritzat (EI94: 59)
- bizkarrean ardi-narru bat, kokoetan goi-goitik bera lotuta (HE29: 85)

ardi-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Etxeberria ori Amasa'ko mendi-aldeetan ibiltzen zan bere familiak zeukan ardi-pillo bat zaintzen (EJ49: 10)

ardi-sail [II.2.2.2.7](#)

- baserri aundi baten inguruan, ardi-sail aundi bat ikusi genduan (EJ49: 71)

ardi-txabola [I.5.4.2](#)

- Bildotxola anai oiek, ardi-txabola xar baten (HE29: 65)
- ogei ta amar ardi-txabola bazituan (HE29: 12)

ardo zahar ontzi [IV.3](#)

- Lenago errazioak artu genitun ta guretako batek baita ardo zar ontzi bat ere (HE23: 47)

ardo zuri pixka [IV.3](#)

- ardao zuri pizka bat edo limoi zati bat edo ogi mamin zatibatzuk emoten deusuez (HE44: 37)

ardo-bonbilla [I.5.4.2](#)

- ogi andi bat egal batean, ardao bonbil da ur txangilla ogiaren ondoan (EJ59: 51)

ardo-bota [I.5.4.2](#)

- zato edo ardao-bota bat zimel-zimelik (HE21: 61)

ardo-egun [I.5.4.3](#)

- orduan ba ardao-eguna izaten dogu (EJ07: 2)

ardo-etxe [I.5.4.2](#)

- ardao-echeetan sartuten dira agura baldresac (HE20: 71)
- Oporto'ko ardo-etxerik garaiena Ferreira deritzaiona dala (EJ64: 64)

ardo-garrafoi [I.5.4.2](#)

- arrai-kaxak ez ezik bi ardo-garrafoi eta bi koñak-botil eman genizkien (EJ03: 60)

ardo-izpiritu [I.5.1](#)

- Mozkortuz, ori; arno izpirituan gesalduz eta itoz. (...) Horra zer den edale izaitea: galtzen zitu edariak. (HE59: 94)

ardo-mota [II.4.2.7](#)

- ¿Noc sinistu, ateraco ceusteezala iru ardao mueta? (HE20: 112)
- txipiroiakin ze ardo mota edan bear dan? (EJ64: 100)

ardo-olio-zahagi [IV.2.2](#)

- naiz ta biribiltzeko ardo-olio-zagi, eta naiz babesteko aurraren ipurdi (HE18: 16)

ardo-pixka [II.3.2.2.2](#)

- galleta batzuk eta ardo pixka bat artu ondoren, amaika konseju eman zien (EJ62: 43)
- ardo pixkaren bat ere atera genduan (EJ66: 46)

ardo-pixkatxo [II.3.2.2.2](#)

- indar berritzeko ardo piskatxo bat eskatu zioten oek (HE54: 152)

ardo-puska [II.3.2.2.3](#)

- ura jan da ardo-puska bat edan (EJ79: 75)

ardo-puxka [II.3.2.2.3](#)

- bertan geratu ta ardo puxka bat edan (HE29: 76)

ardo-tanta [II.3.2.3.1](#)

- ardo tanta bat bai al dezute? (HE23: 47)
- trajea edo nikia loitu badozuz ardo tantaz (HE44: 37)
- zeure ta jaiso-barri onen osasunerako ta guztison onerako ardao-tanta bat edan daigun (EI99: 164)

ardo-trago [I.5.7](#)

- bi ardo-trago egin ezkerro, txabola atarian dantzan asten ziran (HE29: 85)
- ardo-trago bana eman genien zatotik (HE29: 78)

ardo-tragoxka [I.5.7](#)

- geren zato txikitik ardo-tragoxka bana egiñik eta nik zigarro bat errerik (EJ49: 17)

ardo-xorta [II.3.2.3.2](#)

- ene alaba, etzeukanagu ardo-xortarik etxean (HE18: 56)

ardo-zorro [I.5.4.2](#)

- badira atsoak/ ardao-zorroak/ miazketan dituez/ lige moltsoak (EJ70: 106)

arerio-koluna [I.5.4.2](#)

- arerio-kolunak alde guztietatik urteten jakezala (HE21: 107)

argazki-segida [I.5.4.2](#)

- nahiz argazki segida batek kontraesan horien sarea momentuz momentu ekilibrioan presenta diezaiguen (EJ52: 9)

argi-apur [II.3.2.2.1](#)

- kriseiluaren argi apurrera ez zezakeen ondo bereiz (HE39: 15)

argi-dirdira [I.5.1](#)

- erlisioneko zerek ez lukete nahi argi dirdira sobera (HE59: 80)
- argi-dirdirak aldarean, malko-dizdirak begietan, maite-pilpirak biotzetan (EL70: 165)

argi-distira [I.5.1](#)

- o, anai maite baserritarrok ba-dator zuen ordua, argi ditzira ez ote dago lañoz goitik azaldua? (EJ69: 42)

argi-errainu [I.5.1](#)

- eta bere argui-errañu eriozcoaz infernuko bere senipartea aditzera eman zuen (HE40: 69)
- zerutar argi-erraiñuak inguratzen dute lañoki, albañ-oial antzo, gazte-loretan dagon neskatilla (EJ03: 46)

argi-ezkila [I.5.8](#)

- ardietara noa goizean, alai dut argi-ezkillak; ardietatik nator gauean, alai dut ilun-ezkillak. (EJ50: 30)

argi-hari [I.5.1](#)

- TONI, anima galdua bezala dabil transituan batera ta bestera. Bi ate zirriztotatik argi aria sator. Traste lekura dijoa ixilik. (HE57: 106)

argi-harri [I.5.5](#)

- argiarria arkitzea errez ez izaki antzo (HE17: 35)

argi-indar [I.5.5](#)

- espatadantzariak eta argi-indarrezko kitarra-jotzaillak (HE31: 20)
- argi-indarra ere uraren indarrez sortzen dute (EJ62: 66)

argi-intziri [I.5.1](#)

- Zerua, auspez dagon katillu-barrua, argi-intziritan zijoan galdua. (EJ50: 64)

argi-iturri [I.5.5](#)

- au den au argi-iturri, Ina! (HE57: 145)
- funtsean, ordea, argi-iturri hutsa (EJ51: 46)

argi-izpi [II.3.2.1.3](#)

- gortina tarterik argi izpi bat sartzen da (HE35: 93)
- argi ixpirako izar bakar koitaru ura (HE22: 13)
- beren pentsakeraren argi-izpi miragarriak (HE33: 43)
- pentsatu beharra orduan neri heldu zitzaidan eta nolabait ere argi-izpiren bat bildu nuen

(EJ04: 12)

- naikoa dira laurok argi-izpi batzuk adimeneratzeko (EJ06: 85)
- bildu ditudan argizpiekin, arazoa lehen baino argixeago gelditzen delakoan nago (EI94: 19)
- lagunak etxera, ni gela beltzean. Argizpiriz ez da inondikan sartzen. (EJ50: 37)

argi-lehenenki [I.5.4.1](#)

- Aritzak eundaka, aier zazkio goiari, argi-leenenkia, egarri baitute (HE17: 31)

argi-oilar [I.5.8](#)

- oillarrak esnatu du erne zan belarri (...) lo nago ta logure, argi-oillarrak jo dute (HE18: 92)

argi-printza [I.5.1](#)

- oraingoz ez da argi printzarik gure biotzak pozteko (EJ69: 86)
- buru argiko gizonaren argi-printzak darizkio (EJ00: 181)

argi-txinta [I.5.1](#)

- Ipui batentzako gaia bear nuke, ta bero onek ilda uzten du asmamena. Argi txinta bat sortuko ba-litzait ... (HE57: 111)

argi-zirrinta [I.5.1](#)

- Garazi, Mikel, arloro doaz / argizirrintaz apustu (HE18: 70)
- egiten zion argi-zirrintari (HE51: 34)

argi-zuzi [I.5.5](#)

- mutillak argi zuziak eskuetan zituztela (HE23: 138)

argialdi [II.7.2.1](#)

- egualdiak, argi aldia du (HE57: 106)

argiantz [II.5.2.2](#)

- edo oraindic oso irentsi eztan erejiaren argui-antz triste bat becela da (HE40: 35)
- nolata igarotzera dijoan gauarequin arguitzer dan egunaren bitarteco argui-antza becela (HE40: 34)

argibide-iturri [IV.2.2](#)

- Jauregi'k bere liburuaren lenengo orrialdeetan, argibide-iturriak zein izan dituan esaten du (EJ67: 59)

argigune [II.7.2.6](#)

- argigunetik barnera ager du muturra (HE18: 47)
- argigunea ba da ezpal-gurutzean (HE18: 137)
- ardi sarkoia esi-inguruka dabilla argigune billa (HE18: 78)

argitaratze-lan [II.6.2.4.3](#)

- Gero-ren edizino berri bat argitaratze-lanean (HE26: 269)

argiune [II.7.2.6](#)

- oiñaztarri lerro azkarrean idatzia duk ire zorigaitzezko argi unia (EJ50: 162)

argizari-esperantza [I.5.11](#)

- urrundarikan ezagun zela argizari esperantza, konserba nion nuen bezala (EJ68: 31)

argizari-kandela [I.5.7](#)

- Arguizagui candelac escuan dituztela eguiten dute, daquizun bezala, fededunac egungo festaco processioa (EI31: 38)

argumentu-apur [II.3.2.2.1](#)

- zeinak ba du argumento apur bat (HE35: 9)

ari-hots [I.5.1](#)

- Ta egunkaria ari-otsa, bizi-otsa, egi-otsa: euskoa badalaren BAIETZIK gorenena baigenduke... (HE17: 67)

arima-barru [II.8.2.7](#)

- euskal-fedearen anima-barrua zeñen zorrozki azterkatu ta atzitu zun liburu oietan, iritzia, nik eman-bearrik gabe... (EL70: 226)

arima-zabaltasun [I.5.1](#)

- idikiera edo arima-zabaltasun gabe, alperrik izango dira frogantza-lan guztiak (EC70: 11)

arima-zola [I.5.3](#)

- bertzalde arima-zolan halako ilun ixil bat (HE59: 9)

arin-antx [II.5.2.2](#)

- Zeruko Argia azken zenbakia bezelakoxea ez ote daiteke atera zuen au? Arin antxa emanen lioke, noski (EJ05: 153)

arin-eskas eta leun-eskas aire [IV.2.1.1](#)

- Erromanoen jauregiek ere (...) bazaukaten halako arin-eskas eta legun-eskas aire bat (HE59: 18)

aritmetika-operazio [I.5.6](#)

- aritmetika-operazio errezak egin (EI94: 35)

arkaismo-usain [II.5.2.12](#)

- idazle hekien euskaran ohartzen dira, ezpaitute arkhaismu-usai hura (HE26: 264)

arkaitz-punta [II.3.2.1.7](#)

- sasitan kakoturik gelditu zala ardi zarren bat, edo arako antxume txoro ua, erpiñik-erpin zebillelarik, arkaitz-puntako koxka-koxkan berandutu zala (EL70: 22)

arkaitz-tontor [I.5.3](#)

- David arkaitz-tontor artatic irten, ta Engadi-ra joan zan (HE45: 220)

arkaitz-zurrunbilo [I.5.1](#)

- pixti itxurako arkaitz-zurrunbiloak (HE27: 323)

arkakuso-zama [I.5.4.1](#)

- arkakuxo zama ori urez Osterreitzera bidaltzeko (HE21: 69)

arkakuxo-herri [I.5.4.2](#)

- txakur-erria, ta beraz, arkakuxo-erria (HE21: 68)

arkume [II.7.2.9](#)

- etorri zan arkumeak edo axuriak jaiotzeko garaia (HE50: 53)
- ardiak eta arkumeak jaten zituzten azariak (HE29: 25)
- aizerietatic arcumeac zaitzeac, ematen dit cer eguin (HE20: 164)
- ardi batek bi arkume izan zituala eta nagusia baserri artako estalpera joana zala (EJ49: 72)
- mutill batec ostu omen zuan anzume bat, confesoreac galdetu cion, arcumeric ostu zuan? (HE07: 357)
- gure erriko latxa-enda, ondo berezita, onena da, arkume ta esne asko ematen ditualako (EF92: 75)
- belatzarrak nagusi bazterretan -esan nezan- eta arkumeak bela bazka (EJ51: 103)
- consideratu Pazcoaco arcumearen figura, ta beste figura edo irudi gucien bucaera (HE40: 229)

arkume-saiheski [I.5.3](#)

- Jakiak: (...) arkume-saiheski erria... (EJ64: 33)

arkupe [II.8.2.9](#)

- iritxi zan Kontzejuko arkupera, alkate jaunaren galdez (HE22: 46)

arma-esku [I.5.10](#)

- zen alabaña, nai adiña arma-esku, ta indar bere baitan (HE13: 81)

arma-gizon [II.7.2.5](#)

- badauca baque ta iraupena bere arma-guizon ascotan (HE20: 207)

- Siriaco arma-guizonac eguin baleuste videbagaba damugarriren bat (HE20: 208)
- iñoiz baiño arma-gizon edo gudari geiago batuta (EI99: 137)
- La Anunciada ikastetxea arma-gizonez inguratua esnatu zen (EJ00: 195)

arma-hots [I.5.1](#)

- bañan begiratzen dute batetan arma ots aundiya datorren toki batera (HE61: 164)

arma-modu [II.4.2.5](#)

- zulotzen eta ebaquitzen eztuten cernai arma-modu aditzera emateco gendeac añ aotan dituen Bernardoren ezpata (HE40: 173)

arma-pila [II.2.2.2.6](#)

- baita arma pilla itxasoz ekarri ere Ondarrabira (HE23: 19)
- arma-pilla aundia txondor-moduan (HE29: 24)

arma-suerte [II.4.2.8](#)

- zernahi harma suerteren erabiltzen trebeak (HE04: 62)

arma-tentu [I.5.10](#)

- etsai amurratua; ta aldi oro etorriko da arma-tentu berriekin (HE13: 92)

arma-txondor [I.5.4.2](#)

- Tolosa'n egin omen zuten, plazan, arma-txondor ikaragarri aundia (HE29: 24)

armarri [I.5.4.2](#)

- ez dauko arma-arririk (HE31: 92)
- hona nolakoa den Errenteriako armarria (HE33: 33)

armiarma-sare [I.5.1](#)

- nolanaire beintzat, egizu kontu, ainbeste tramankulukin armiarma-sareak e'tzutela atsegin izango (EL70: 167)
- armiarma-sarez josirik dauden sapaian orde (EF92: 85)

arnas hots [I.5.1](#)

- illunpera, iraupen gabeko arnas otsetik (EJ50: 162)
- ¿Celan ori, ituaren itoz, ta arin esan biarraz, ta arnasa ots batzuben artian badino guztia? (HE20: 158)

arnas ikara [I.5.5](#)

- atzo, beroak zitunan ire laztanak, samur bular ontan ire arnas-ikarak (EJ50: 130)

arnasaldi [II.7.2.1](#)

- libururik lodien eta handienetakoa da, dudarik gabe; arnasaldi eta hegalde handikoa. (EJ80:

10)

arno-xorta [II.3.2.3.2](#)

- arno xorta bat ekartzen deiete (HE59: 42)
- adinetako jendea etortzen zen orduan, arno xorta baten edateko konpañian (EJ04: 20)

arotz-lan [II.6.2.4.3](#)

- Arotz-lanean irabazi dau eguneroko ogia (HE31: 59)
- ni asi nintzan aurrengo arotz-lana ikasten (HE50: 76)
- Konserje izanik ere, etzion arotz-lanari laga (HE61: 14)

arotz-mutil [II.7.2.5](#)

- Arotz-mutil eta beste, saririk gabe aritzen zireneko garaia ez da ain aspaldiko kontua (EJ03: 22)

arra-erdi [II.3.6.1.1](#)

- goitik bera, luze, ezker-eskuma arra-erdi edo lau bat atz ingurukoak (EJ06: 72)

arrain-buru alde [IV.2.2](#)

- berberñik ederrena edo itxas-oillarrik prexkoena aurrarentzat izango da ta onek, berriz arrai-buru aldea Pintto'ri eskeintzen dio (EJ03: 34)

arrain-hezur [I.5.3](#)

- auzoko Dama Esperantxa bera ez ote zitzaion etortzen noiznai arrai-exur eskeka, txe-txe eginda oso azkurritsu zirala-ta (EJ03: 15)

arrain-irin [I.5.1](#)

- kanpoan gutxi ibiltzen badira, odol egosia, matadegiko ondakiñak arrai-iriña eta eman bear zaizkie jaterakoan (EF92: 99)

arrain-kaxa [I.5.4.2](#)

- arrai-kaxak ez ezik bi ardo-garrafoi eta bi koñak-botil eman genizkien (EJ03: 60)

arrain-merkatu [I.5.4.2](#)

- behi zurrumurruen bilha joaiten dira, arrain-merkatuko saltzaileak bezalakoak dira (EJ61: 10)

arrain-mota [II.4.2.7](#)

- auzoetako errietan aldan arrain mueta guztia eruaten dabenak; astodunak deritxue (EJ59: 72)

arrain-oste [II.2.2.1.2](#)

- ekharriko diotzat lekhuko (...) itsasoko eta ur eztietao arrain ozteak (HE04: 79)

arrain-otzara [I.5.4.2](#)

- ta baita txalopak errira etorrita gero, arrain otzaretan zidar urtua legez (EJ59: 42)

arrain-pilo [II.2.2.2.6](#)

- kaiuak goitik bera, dsist eta dsaust, sartuten dira arrain pilloaren erdian (EJ59: 41)

arrain-pixka [II.3.2.2.2](#)

- otz be begoala ta, arrain piska bat be bageukala ta... asi giñan etxeruntz (EJ59: 95)

arrain-usain [I.5.1](#)

- nik neuk lakose arrain-usaiñekua nai dot (EI99: 141)

arrain-zuku [I.5.7](#)

- baña ez, adibidez, arrai-zukua, magurio-krema, arrokako antxarraña (EJ64: 81)
- ta bukatu zuten bazkaria arrai-zukuaz (EJ64: 82)

arrain-zulo [I.5.4.2](#)

- dana arrankariz beteta agertu zan arraizuloa (HE31: 30)

arrakala-min [I.5.1](#)

- ikusi eban elorri latza arrakala-min barruan (EJ50: 121)

arran-hots [I.5.1](#)

- argi ta garbi entzuten zan arran-otsa, galanta ordea, beñere aditu ez bezelakoa, ozen-zolia oso (EL70: 23)
- Joalea al zan? ¿ala arran-otsa? ¿Zer zan aren esan-naia? (EJ50: 24)
- larunbata artan, lendabizi arran-otsa entzun zuan (EJ50: 23)
- buruari eragitean arranots legun-leguna ataraten dabela (HE21: 75)
- lendabizi arran-otsa entzun zuan. Arrana edo ezkillia, nai dezun bezela, kanpaia beintzat. (EJ50: 23)

arrano-aurpegi [II.5.2.3](#)

- arrano aurpegia du bere begi borobil ta guzti (HE35: 78)
- zaharretik gazteenera arrano aurpegiakin baita ere (HE35: 79)

arrano-toki [I.5.4.2](#)

- zein arrano tokitan saltzen dira oso merke (EJ64: 54)

Arranogain [II.8.2.11](#)

- Jatortasun utsean ordu batzuk bizitzea gure dabenentzako bakarrik dok Arranogaingo bazterra (HE31: 34)

arrantxo-modu [II.4.2.5](#)

- gañontzean, arrantxo-modu bat ematen ziguten (EJ66: 19)

arrantxo-pixka [II.3.2.2.2](#)

- arrantxo pixka bat elkarrekin egitea (HE22: 51)

arrantza-irabazi [I.5.1](#)

- Alde ederra dago; batetik portu-portuan egoki, eta bestetik arrantz-irabaziak ain aldakorak izanik (EK03: 147)

arrantza-ogibide [IV.2.2](#)

- on askorik ez dio egiten, baina nai ta naiez arrantz-ogibideari eutsi bearra dauka Atondok (EJ03: 13)

arrantzale-giro [I.5.1](#)

- bi koñatuak beintzat garaiz ziran etxeratu, portu aldeko arrantzale giroan txuri batzuek edanaz ibilli-ta gero (EJ03: 49)

arrantzale-jende [II.7.2.7](#)

- arrantzale jendi beti dabill justu, saiatubagatikan eziñ aberastu (EJ78: 26)

arrantzale-kaitxo [I.5.4.2](#)

- Arriko'ko magalean aspaldian izandako arrantzale-kaitxoaz agureak bakarrik gogoratzen ziran (EJ51: 20)

arrantzale-keinu [I.5.1](#)

- Iñauteritako ostegun-gizenez ere ementxetik aritzen ziran piko-piko mozorrodunak; kañaberadun arrantzale-kiñuak eginki, mutikoen pozgarri (EJ03: 11)

arrantzale-kofradia [I.5.1](#)

- geroagoko aldietan, Lekeiti, Ondarru, Deba, Getari ta Donostiko arrantzale-kofradi bakoitzak mandatari bat bialdu oi zuten urtero limosnakin Arantzazura (EL70: 94)

arrasta-kolpe [I.5.1](#)

- arrastatzen da, ba, bainan arrasta kolpea ez zuen goxoegi, ez (EJ04: 104)
- zanpa! arrasta kolpe bat izigarria emaiten du gure xofurrak (EJ04: 103)

arrasto-apur [II.3.2.2.1](#)

- sagarrondo eroria bezala, ...biziaren arrasto apurrak zurrupatzen ari zena (HE39: 79)

arrats-dei [I.5.8](#)

- etserantza etozala pozik arrats-deian aize barik euria asi zan mendian (EJ70: 98)

arratsalde II.8.2.3

- txabolara eraman genduan, arratsaldeko zazpirak inguruan (HE29: 118)
- arratsaldeko iruretako, arkakuxo burkada batzuk daroiez (HE21: 68)
- arratsaldean egualdi ederra (HE29: 57)
- emen da arratsaldian lino ezpatetia (HE20: 137)
- arratsalde ederra gaurko au (HE34: 22)
- eguraldi oneko arratsaldeetan (HE35: 87)
- emen diñue ze lengo eguneko esaeran arratsaldian ixan ziriala esamiñak (EI99: 166)
- Jaungoiko Santuek gaur lakoxe arratsalde on asko emon daiguzala guztioi (EI99: 164)
- irur órdus becála eguerditsutic arratsaldéco irurac árteo iraunduzué viciric gurutzean agonizátzen (EJ55: 166)
- zurtuta aitearenka guelditu zan Bikario jauna, arratsaldeko elizkizunaren barri Kataliñeak emon eutsanean (EJ07: 2)
- alperr goiz da arratsalde dakuskuz kantetan puzkortu ta ilgo dira euren tokietan (EJ70: 46)
- arratsalde eta goizarequin eguin zan lembicico eguna (HE12: 1)
- Bera berriz etorri zan bera gana arratsaldean (HE12: 7)
- ortzegun-arratsaldean (HE14: 159)
- udako arratsalde argitsua da (HE15: 5)
- ardi-loreak jaki dagoz atsaldeko (HE18: 16)
- Artzain orok biltzen ditu ardiak arratsaldian (HE01: 36)
- arratsalde on, edo gabon onezkero (HE19: 87)
- arratsaldeko seirak aldean iritxiko omen dira Burgos'a (EJ62: 48)
- Eguen Doneko arratsaldean urteten dabe elizatik Jesusen nekaldi samiñeko gomutagarri askok (EJ59: 44)
- udazkeneko arratsaldetan kupelako lenengo zizarrarekin kantatzeko modukoak (HE61: 17)
- arratsalde onetan, eguin ezquero examinea, edo concienciaco billacuntza (EC61: 33)
- Martxoan arratsaldeak labur, ustegabeen eldu zitzairen illunabarra. Aldendueran Terexa idoro etxe-atarian (EJ03: 57)
- Mulienera joan ginen, Urriaren arratsalde batez, Aranalde adiskidea eta biok (EJ04: 11)
- paper pixka batean, arratsaldeko ongi nuke (EJ04: 64)
- arratsalde artan ere, ardi batzuk falta bere artaldean (EL70: 23)
- norc eman lequiquedan arratsaldea? eta arratsaldean esango dezu (HE07: 7)
- atsaldea zan, ta gure aitak, ogia labetik aterata, mai eta orre-mai gañean zeukan (HE50: 22)
- arratsaldea illuntzera zijuan (HE50: 62)
- udako arratsalde eder batean (HE56: 13)
- Sonia, arratsalde hartan etxera sartu zenean bozki hasi zen (HE58: 55)
- ari gaitean ari gogoz lanean dantzara joateko arrats aldean (EJ76: 42)
- eta ara eraman kampoetarar arrats aldeko hirour edo laour orenetan, iguski beroa igaran denean (EI58: 143)
- lizar arbola goizetik jartzen zuten eta arratsalde erdia igarotzean elizgizonak bendezitzen zuten (EB87: 46)
- mirarituteko gauzea zan Anjel ango mutil gazte sasoikoa arratsalde atan iñondik ez agertutea (EJ59: 60)
- arratsaldean antzarrari burua kentzea egin eben ibaian (EJ59: 64)
- Bermeo'ra lendabiziko joanaldia egin nuanean, arratsalde batez (EJ60: 109)
- esandako gisan makiña bat arratsaldetan alkarrengana bildu ondoren, liburua gaur dagoan ontara iritxi zan (EJ60: 15)
- baña bein, gari jotzea bukatu ta arratsaldekoa egiten ari giñala, izan genin naiko ezta (EJ62: 29)

- bien arrotean arratsaldian tsopinka edan eben oinen ganean (EJ70: 107)
- goizean eguzkiaren irteeran eta arratsaldean eguzkiaren sarreran (EJ49: 35)
- laudatua zaradela goiz eta arratsaldean, mundu hunek diraukeino gizonen batzarrean. (EJ80: 71)

arratsalde-askari [IV.2.2](#)

- Sukaldean sartu ziren hiruak. Ikaragarriko paktzeria usaina bazen (...) Atsalaskaria eginen duzue lehenik (HE32: 19)
- atsal-askaria egin berri zuten pentzean; etzen belaro (EJ65: 11)

arratsalde-askari-puska [IV.2.2](#)

- horren itzalpean pausatzen ziren beren lan dorpen artetik, hor egiten beren atsalaskari-puska (HE32: 47)

arratsalde-erdi [IV.2.2](#)

- arratsalde erdirarte bake ori igarten zan (EJ49: 166)
- atsalde-erdiko puska jatean labur itzegin lezaio (HE18: 81)
- atsalde-erdiko puska jatean (HE18: 81)

arratsalde-garai [IV.2.2](#)

- eguardi-aldea edo arratsalde-garaia zan errezeloa daukat (EJ66: 130)

arraun-indar [I.5.6](#)

- et' itxaslariak, beldur itxesa, itzuli behar du arraun-indarraz. (EJ50: 92)

arrautza-andoila [I.5.7](#)

- arrautz-andoil xuriaz gogoz uztartzeko (HE18: 16)

arrautza-gorringo [I.5.3](#)

- emaçu bi arroltce gorringo gathelu batean (EJ75: 30)
- cullera bat sucre, hirur arroltce gorringo eta gatz puchca bat (EJ75: 25)
- perrechila chehatua, fleur d'orange edo citron raspura, hirur arroltce gorringo eta cullera bat sucre (EJ75: 17)
- lehertu denian, emiatçu çorçi arroltce gorringo banazca, higituz (EJ75: 35)
- nahas çaçu sutic campoan bi arroltce gorringo minagrearekin nahasiric (EJ75: 13)

arrautza-olio nahasjaki [IV.2.2](#)

- izokea arrautz-olio nasjakiagas (EJ64: 31)

arrautza-pare [II.2.2.2.5](#)

- arrautza-pare bat janda joango aiz goi alde ortara (EJ60: 48)
- bereala, beintzat, atera digute arrautza-pare bana urdai-azpiko ederrarekin (EJ60: 74)

arrautza-zuringo [I.5.3](#)

- cer biçatçeco mementoan trempaçatçu arroltce churingoan eta guero ogui mamian (EJ75: 7)
- yoiten tuçu bi arroltce churingo, emaiten tuçu barnian eta uzten irakitcerat memento bat (EJ75: 16)
- hoztu direnean, trempaçatçu arroltce churingo yo batean, guero ogui mamian eta fritaraz (EJ75: 10)

arraza-ezaugarri [I.5.1](#)

- Moises-engan "egiptotar" bar aurkituz, juduak aipatzerakoan "judeguxka" edo "zakur" irakurriz, juduen arraza-ezagugarritzat (EJ51: 55)

arrazismo-itsuskeria [I.5.1](#)

- Gure ber mespretxua hurrun doa. Bertze koloredun jendeek gorrotatzen gaituztenean arrazoin dute, gu bai'kira hobendunak, kolonialistak; bainan aldika guk higuin baldin baditugu razismu itsuskeria da. Gure ber-higuintzea, gure masokismua hurrunago doha (HE58: 76)

arrazoi-begi [I.5.2](#)

- jaiera orren eragille edo indar-emalle zeintzuk izan diran galdetuko ba'zenida, arrazoi-begi auetxek eman beharko nizkizuke... (EL70: 161)

arrazoi-mota [II.4.2.7](#)

- bi arrazoin mota edireiten dizkie (EJ54: 746)

arrazoi-pixka [II.3.2.2.2](#)

- arrazoi pixka bat bazuen egileak (HE27: 299)
- arrazoi pixka bat ere bazuten (EJ60: 42)

arrazoibide [II.7.2.2](#)

- beren arrazoi bidea sendo ipintzeco artzen duten cernai bidetan (HE40: 132)
- cristau eguiazcoen tesis edo arrazoi bidea eguiaz ecinquizun eguiñ (HE40: 214)
- bestelako arrazoibideak atera beharko nituzke (HE27: 386)
- ezagutzen zuan arrazoi-bide obeakin zebillela (HE22: 15)
- auek dira El Cántabro'k dakarzkin arrazoi-bideak apaizenak ez ditugu iñun ikusi (EJ76: 14)
- kontestatzeke artu egin det idia, jarri dirazulako arrazoi-bidia (EJ66: 97)

arreta-pixka [II.3.2.2.2](#)

- eta orain arreta piska bat mesedez (HE35: 83)
- Txillardegiren idazlanei arreta pixkaren bat opa dienak (HE27: 333)

arretondo [II.8.2.14](#)

- Arretondo chaarra eguin... Mirar con desabrimiento (HE20: 222)

arrisku-leku [I.5.4.2](#)

- Loinaz Otaño jaunak, euskaldun kobarde bat izan balitz, etzuan arrisku-leku ura aukeratuko (EJ49: 47)

arroa-erdi [II.3.6.1.1](#)

- arrua erdia ta arrua laurdenarekin ere egiten zituzten gaztaiak (HE29: 45)

arroa-laurden [II.3.6.1.2](#)

- arrua erdia ta arrua laurdenarekin ere egiten zituzten gaztaiak (HE29: 45)

arrosa-kolore [II.5.2.8](#)

- aren larrosa koloreko masalla ederrak (HE19: 33)
- aren lengo larrosa kolore ederrak biurtu ziraden buztin kolorekoak (HE19: 94)

arrosa-lili [II.6.2.1](#)

- sare batetarik erortzen zeiezen arrosa liliak (HE59: 98)
- arrosa lilizko uhar goxoa gainera hartuz baizik ez balin bazitazken joka gure arbasoak (HE59: 99)
- izialdura zerbeitek hartzen duenez orduan arrosa lilia (HE59: 93)

arrosa-pare [II.2.2.2.5](#)

- nola ziteken honelako basamortuan honen arrosa pare politik topatzea? (HE39: 44)

arrotz-aire [II.5.2.1](#)

- gai hoitaz goragoko zerbait aurkitzen dugun ber (...) berehala arrotz-aire ez balinbazaiku ere (HE59: 12)

arrotz-eredu [I.5.1](#)

- formazio eta informazio-bideak arrotz erduekin jokutzen dute (EI94: 16)

arrotz-etxe [I.5.4.2](#)

- Gasteizko arrotzetxe edo ponda batean sartu giñean (HE21: 73)

arrotz-herri [I.5.4.2](#)

- naski arrotz-herrian erosi arrokekin (HE58: 82)

arrotz-hitz [I.5.2](#)

- arrotz-itzok, euskaldun jatorren belarri ta agoetarako egokitu ta samurtu (EJ06: 87)
- lege izenaz agertu ditugun zazpi aldakuntz orreezaz gaiñera, beste asko ta polit-politak egiten ditu erriak, arrotz-itzok euskerazkotukeran (EJ06: 88)

arrotz-hizkuntza [I.5.2](#)

- arrotz hizkuntzetan frantzes a baita hobekienik eragutzen dutana (EJ54: 741)

arrotz-izen [I.5.2](#)

- bear-bada izkel-zaiñ eta idazle garbi-zaleak dira, sarri, orreetariko gauza barri ta euron arrotz-izenak ezagutzera beranduen eltzen diranak (EJ06: 87)
- gauzia ezagutzen doan neurrian berean, jatorritiko arrotz-izena ere zabaltzen eta zustratzen doa erririk-erri (EJ06: 87)

arrotz-jende [II.7.2.7](#)

- gerrateko zauridurak oraindik ere bizi-bizirik, arrotz-jende ugari... Ez; au ez da lengo Ondarribia (EJ03: 55)

artaburu [II.7.2.3](#)

- artaburuak urratuz oraindik esnetan (HE18: 47)
- gogor astintzen ditu artaburuak ... (HE57: 103)
- arrta-burutik, gariburutik edo babaen lekatik aleak ateratzea (HE24: 130)

artaganbara [I.5.4.2](#)

- bazuten arta-ganbara ederrik Eguarriak aldera, ta gañerakoak (EJ62: 10)

artagarau [I.5.3](#)

- jatorri nescatillia zucubaz, arta garaubaz ta castañacaz (HE20: 89)
- urruneti datozen zaldia aoti botariko arta-garauak batu ta iaten dabez Afrikako gosetuok (EI99: 159)

artalde [II.2.2.1.4](#)

- artzai ta artalde asko (HE29: 121)
- artzaina bere artaldeaz mintzatzen zen (HE32: 52)
- ziaro ondatuta gelditu ziran mutill gazte bien ardialdeak (HE31: 23)
- gidaritza dagokie, ez artaldearen atzetik ibiltzea (HE27: 322)
- belarrik belar dabilen artaldearen bidea (HE27: 299)
- Guero bihurtu ciren, bozcarioric handianean, bere arthalderat (HE05: 109)
- Abelec ere esqueñi ciozcan bere artaldeco lenenetatic (HE12: 4)
- atzanean marcatzen du Jesucristoren artaldeco marcarequiñ (HE07: 266)
- Meza nagusietan alabaña biltzen da erri bacoitzeco artaldea bere arzayarequin Jauna alabatza (HE07: 49)
- madaricatuac zure lurrac dacarcian frutuac, baita idi, bei, ta arditaldeac ere (HE07: 7)
- biok oso goserik gatoz; bañan artalde orren artzai nagusiak edukiko dik gazta (EJ49: 71)
- onela, beintzat, artalde orren ondora allegatu gera (EJ49: 71)
- gatzuna lurrean, artaldeak bakan, ez zugatz, ez txori; oro sorgor, baña erne dut belarri. (EJ50: 39)
- barne-egituraz Euskal Herriko parrokiako ardi-talde ona eta sineskorra baizik ez gara (EJ51: 85)
- artzai bikaña zan berez; emen inguruan artalderik ederrena zuana eta korrikalari iaio xamarra, gañera (EJ60: 73)
- gure baserrira etortzerakoan, Pabiano'ko semeren bat ekartzen zuan, artaldeari bidean laguntzeko (EJ60: 74)
- orduan nereak artaldi ura, otsoak ardiak bezela, purrukatu zuten (EJ81: 73)

- hi aiz gure Artzaina eta gu hire arthhaldea (HE02: 53)
- artalde ez dunak ere egin du aukera (HE18: 16)
- berriro ere len añako artaldea osatu zuan (HE53: 22)
- haren lagunak artaldearen zaintzeko ziren (HE59: 34)
- aditzen nakon aitari artzainek artaldeak nahastera utzi zituztela (HE59: 36)

artalde-mutil [IV.2.2](#)

- jakin beazu beti naizela artalde-mutil artzaia, ni juango nintzan pozikan baño asarre zan nagusia (EJ60: 93)

artaldetxo [II.2.2.1.4](#)

- artaldetxo bat erosi zetzagula (HE50: 52)

artale [I.5.3](#)

- artalea jan ahala botatzen badizue ez dago problemarik (HE39: 102)

artalar [I.5.4.2](#)

- oritutako artalorrak, muño gorriskak (HE34: 54)

artasoro [I.5.4.2](#)

- emendik abiatu eta bideko arta-soroetan sarrera bat edo beste egiñik, allegatu naiz noizbait ere Ernani'ra (EJ60: 55)
- kotxeretara baño lenago arta-soro bat bazegoan, eta ez nintzan nai ordurako ara iritxi (EJ60: 55)
- an zegoan lagunarekin eta pardelarekin, arta-soro tartetik Ernani aldera irten nintzan (EJ60: 46)
- demagun, urliac ez duala artosororic, eta artoa izateco moduric ez diruz, ez bestela (HE07: 210)

arte-gai [II.7.2.4](#)

- zertan eta arte-gaietan (HE27: 322)

arte-hitz [I.5.7](#)

- Apolon-i eskeini zizkieten, guziek oiuzkatzen dituzten artitzak (HE38: 162)

arte-ikatz [I.5.1](#)

- ordubete aurretik, eta arranparrilla batean, jartzen da arte-ikatzaz egindako su bizi gañean (EJ64: 49)

arte-lan [II.6.2.4.3](#)

- arte lana "ona" izateak bakarrik ez dirudi aski (HE46: 8)
- ARTE-lanerako euskaldunen gauza-eza'z jardutean esango dugunez (EJ00: 184)
- gure artelanak ederragoak ote haienak baino? (HE27: 328)
- arte-lan hura zeharo ezabaturik eta urraturik geratu zen (HE33: 55)

arte-mota [II.4.2.7](#)

- bi fede (...) bezala, bi arte-mota dira (HE27: 363)

arte-puxka [II.3.2.2.3](#)

- beste bi auek anaiak bueltan bialduak, artarako arte puxka bat bazuan-ta (EJ66: 97)

arte-soziologo [I.5.11](#)

- orrialde oso bat eskaini zion arte soziologo haren liburuari (HE46: 8)

arte-txaraka [I.5.4.1](#)

- Piñu-mordoska batzuek ere badaude. Arte-txaraka asko dauka itxas-aldeetik eta Mardai aldeetik, bertan jaioa: arri asko ere bai. (HE29: 9)

artetxe [III.2.3](#)

- ardiac era berean joaten dira gatzagana baldiñ au artechean chinchilic ipintzen bada zacuchoren batean, ceren gatzac gaitz ascotatic sendatzen, eta gordetzen dituan. (EC48: 439)

artikulu-sail [II.2.2.2.7](#)

- Bilbo'n ikasle nengoelarik, "Kito'n arrebarekin" artikulu-saila aztertu izan dut (EJ51: 26)

artile [I.5.1](#)

- ez dot ez eunezco, ez miesazco izararic biar, ez artulezco burcoric (HE20: 66)
- Pasaiako portutik artillea atera nai zuten merkatari nafarrekin (HE33: 71)
- elastikoa ardi-illez egiña (HE29: 21)
- ongui irabazten det artille, bildots ta gaztaia salduarequin (HE20: 164)
- txonkatiletatik belaunetaraino iristen ziren ardi larruzko edo artilezko oihalkiz egindako galtxoin arruntak ziren (EJ48: 8)
- goiz batean, alpretak eta galtzerdiak, artilezko galtzerdi zuri-zuriak, eskuan artu (EJ79: 119)
- bañan artilleak gezi bat azkar aultzen duen lez, Pelloren pake ta asmo gordeak arren ausardiya bigundu zun (EJ81: 34)

artista-lantegi [I.5.4.2](#)

- poesia burruka bat da (...) bere artist lantegietan, bere karriketan... daraman bere burrukaren neurriko elea (HE56: 11)

artizar [I.5.5](#)

- bera da euren artizarra, euren itxaropen, argi ta poza (EJ59: 49)
- artizarra horren konsolatzera erremedioz beterik (EJ65: 68)
- "Ta cein da artizar eder bat bezala goicic jaiqui ta agertzen zaicun aur jaio berri hau?" (EI31: 206)
- Mari Venus ederra ta Pepa artizarra inorratuten daben Planeta bakarra (EJ70: 153)
- artizar horren kontsolatzerat erremedioz beterik (HE60: 190)
- artizarrak bertzetarik abantaila darama (HE01: 84)
- artizarraren argia (HE51: 50)

artizki [III.2.3](#)

- inperativoan geroko formak ere baditu; hauek -ke- artizkia hartzen dute: (EJ80: 23)

arto eta gari uzta [IV.2.1.1](#)

- Arto eta gari uztari otoitz egitea, nekazaritzarekin erantsia noski (EB87: 21)

arto-alor [I.5.4.2](#)

- gauaz etxeko arto alor oberena fundikatu eta arriz beterik utzi izan behar zietan broxa zela medio (EJ65: 22)

arto-atal [II.3.2.1.1](#)

- urre zarra baño oriagoko arto atalekin (HE19: 27)

arto-azal [I.5.3](#)

- hezur, artho-axalak balinbazauk aski! (HE60: 159)

arto-bizar [I.5.3](#)

- eskute bat arta-bizar (HE18: 59)

arto-erregutada [I.5.3](#)

- ogui zurija aentzat baño, gozuago da guretzat arto erregutada galanta (HE20: 59)
- ogui zurija aentzat baño, gozuago da guretzat arto erregutada galanta (HE20: 59)

arto-hazi [I.5.5](#)

- geroxeago arta-aziak zabaltzeko lurralde koxkor aietan (HE50: 41)

arto-irin [I.5.7](#)

- azucrearen lecuan eztea, eta artiriña (HE07: 184)
- taça bat esnerentçat, bi cullera arto irin eta cullera bat sucre (EJ75: 34)
- laurden bat artho irin ongui pasatua, libera erdi bat sucre raspatu (EJ75: 39)
- sei egunerako eramaten nuen arto-iriña (HE50: 55)
- mutil bat edo beste artuta, oñez bederatzi kilometroan, arto-iriñaren billa (EJ49: 31)
- baita ere gutxienean sei bat aldiz andik Aramaio'ra arto-iriñaren billa joan nintzala (EJ49: 30)
- aurreko egunean bezela, nik lagundu nion baiian arto-iriña pasatzen (EJ49: 85)
- alaz guztiaz ere, arto-iriña baiian pasatzen nik lagundurik, berak egin zuan orea (EJ49: 83)
- ordeztu beste ainbeste arto-urun artuten eban (HE21: 94)
- bazter baten eukan arto-urun loi-loia (HE21: 95)
- botarik ganbela batera ura, gatzeta eta arto iriña (HE19: 64)
- beste ainbezte arto-urungaiti, berrogetabost (EI99: 159)

arto-jaki [I.5.7](#)

- txantxangorri batenak sei libra tripaki; txingurri batek berriz zazpi arto-jaki (EJ67: 127)

arto-korda [I.5.4.1](#)

- arta-korda, lizar-ostoa, belar eta agotz-pil, kalerik gordeena bein berriz derabil (HE18: 46)

arto-koskol [I.5.3](#)

- sudurt zuloetako buztina kendu zion Otsokori eta atzeko artakoskola atera (EJ53: 28)

arto-koskol erdi [IV.2.2](#)

- bitartean artakoskol erdi bat hartu eta atzetik sartu zion urik ez galtzeko (EJ53: 28)

arto-lan [II.6.2.4.3](#)

- arto-lanak bukatu zituzten (EJ62: 65)

arto-landa [I.5.4.2](#)

- bizimodu nagusia nekazaritza da hemen: artalandak eta mahastiak elkarri darraizkio (EJ51: 49)

arto-landare [II.6.2.1](#)

- eskuan zuan atxurrekin bost edo sei artalandara zatituaz (HE19: 47)
- arto-landare batek ia bi milla litro ur zupatu zituan lurretik bere bizitzan (EF92: 10)

arto-lasto [I.5.3](#)

- zer uste uan gizajo orrek, arta lastoz betea zegoala? (HE19: 40)

arto-lokotz [I.5.3](#)

- iruna 54 ontzako egur ebatea, ta 40 arto-lokotz otarrera biltzea (HE50: 19)

arto-lur [I.5.4.2](#)

- arto-lurrak baneatzen zebiltzan gogor Bordaberritarak (EJ62: 59)

arto-pila [II.2.2.2.6](#)

- artapillaren gainean dagoen saskira (HE18: 59)
- arta-pil ederra zuritu zuten (EJ62: 26)
- arta-pil txuri inguruan alkiak illara (HE18: 66)

arto-puska [II.3.2.1.8](#)

- ontzia arta puska batekin inguru guztian igozten (HE19: 32)

arto-talo [I.5.7](#)

- umetan etzitzaigunen sekula faltatzen arto-taloea bederik (EJ03: 20)
- ogi izeneko zerbait oretzen dute; baita arto-taloeak ere noizbeinka (EJ03: 17)

arto-urte [I.5.4.3](#)

- ezkur-urte da, baita arto-urte (HE18: 74)

arto-zati [II.3.2.1.9](#)

- celan (...) daruaquen arto zatija edo catillucada saldia (HE20: 105)
- onek barriz niri, atzo baiño lenagoko egunian, arto-zatixa kolkotik ostu neuri ta xan gero (EI99: 156)
- bai, txotxo, onek edozer iri; eu az, eder ori, arto-zatirik asko-ta (EI99: 156)

arto-zopa [I.5.7](#)

- txokolatea zartagi aundi baten eginda, arta-zopakin (HE29: 37)

arto-zuztar [I.5.3](#)

- soroko arta-zuztarrak moztu (HE50: 48)

artobero-usain [IV.3](#)

- baietz uste dot (eta bua artobero usaiña) (HE21: 97)
- ontan ere artobero-usaia ba-darigu (HE17: 55)
- arroxko ta artobero-uxai omen-naiz (HE17: 54)

artoburu [II.7.2.3](#)

- emendic artuco ditue artoburuac, andic balac; emendic azac, andic beste gauzaren batzuec (HE07: 175)

artopil [I.5.7](#)

- Oskila tente, Baztarrikako. / Artopil zabal, Errekaldeko. / (HE18: 62)

artxibo-agiri [I.5.9](#)

- ez eta hiriko artxibu-agirietan ere (HE33: 7)

artzain-mutil [IV.2.2](#)

- 1913.ean, zortzi urte arras bete gabe, artzaimutil bortura biali ninduen aitak (EJ68: 18)
- artzai-mutil txarra dela otsoa ikasia dut txikitan (EJ53: 112)

artzain-mutiltxo [IV.2.2](#)

- au ezta batec bere burua artaldearen arzai eguitea ezta arzai-mutilcho eguitea bera ere (HE40: 179)

artzain-or [IV.2.2](#)

- arzaien chacurrei esaten zaie artzanora (HE20: 175)
- artzan-hor gaizua emanik gida (HE60: 176)

artzain-soineko [IV.2.2](#)

- etzuen ezagutu, artzai soñecoquin eta eguzquiac beztua zegoalaco (HE45: 209)
- artu zituen artzai soñecoa eta aballa (HE45: 210)
- Saul-ec etzuen nai artzai-soñecoquin joateric (HE45: 210)

artzain-txabola [IV.2.2](#)

- kobazulotik atera orduko bideska bat hartu eta artzai txabola batera iritsi zen (EJ53: 31)
- denbora luzean ez zuen artzai txabolarik, ardirik, ez sugerik ikusi (EJ53: 64)
- makil aundi bana artuta, joan omen ziran artzai-txabolara (HE29: 70)

artzainburu [IV.2.2](#)

- alabér Cerura igatecó cególaic, señalátuzué, eguinzué, utzizué S. Pedro bere vicário lurreán, ta Christinoen Artzáiburu (EJ55: 206)

asaba-herri [I.5.4.2](#)

- Ezaindurik daukagu Asaba-erri dana! / Ta Euskera laztana... a (EJ77: 107)

asaberri [I.5.4.2](#)

- Aizorri esaten oida Oñati-aldean aiterri edo asaberri edo iaioiterri esateko (EI99: 141)

asanblada-mugimendu [I.5.4.1](#)

- asanblada mugimendu hau, eta hauek aurrera daramatzaten ekintza eta borroka guztiak (EJ52: 37)

asamblea-egun [I.5.4.3](#)

- Koroazioko urre-eztaietan (1936), Oñatiko asamblea-egunetan, aña jende orratik, ez da egundo ikusi Arantzazun (EL70: 246)

askatasun-bide [II.7.2.2](#)

- Afrika-Asietako herri askatu berri edo askatasun bidean direnen marmar hotsa (HE27: 339)
- herriari askatasun bidea erakustea (EI94: 22)

askatasun-egoera [I.5.4.3](#)

- askatasuna bere gogoz kontra galdu zuen herri bat bere askatasun egoera zaharrera ta legitimora itzuli nahirik (EJ20: 28)

asmatze-lan [II.6.2.4.3](#)

- bañan nobelagille ez danak, nekez eramango du asmatze-lan ori bide zuzenetik (EJ60: 11)

asmo-bide [II.7.2.2](#)

- ...moldiztegia ipiñi komentuan eta andik illeroko errebista atera ta zabaldu errietara, Birjiña-zalearen geigarrirako ta euskal-Prantziskotarren asmobideai aize emateko (EL70: 227)

asmo-diferentzia [I.5.1](#)

- diferentzian azpian, asmo diferentziak aparte, historiari begiratzeko molde ezberdinak daude (EJ20: 14)

asmo-erdi [II.3.6.1.1](#)

- edo ceren vicitza ontzeco asmo-erdiren batzuec izan cinduan (HE07: 287)

astakume [II.7.2.9](#)

- Aitari astacume bi galduta, Saul eheco morroi batequin asto billa joan zan (HE45: 198)
- astacumeaz etzezala conturic izan (HE45: 198)
- astacumeac aguertuco zirala esango ziotenac (HE45: 198)
- ezetz esan gure etxean azkeneko astakumea noiz jaioa dan! (EJ79: 121)
- zeren noiz ere astokhumeak yasan nahi baitu potroaren itchoura (EI58: 59)

aste-iluntze [I.5.3](#)

- aste-illuntzetan, ixil-ekutu, zinera azkar igesi (HE25: 74)

astearte-arratsalde [IV.2.2](#)

- astearte-arratsaldean etxea botatzen ari ziran, kutxarearekin (EJ66: 138)

astearte-bezpera [I.5.3](#)

- ez, jauna, astearte bespera (HE61: 172)

astearte-goiz [I.5.3](#)

- zure abokatak ez du deusik egin zuretzat eta jalgi behar duzu asteart goizean (EJ68: 35)

asteazken-arratsalde [IV.2.2](#)

- beraz, behin, aste-azken arratsalde batez, nere eskolako bi lagun (EJ72: 24)
- beraz, behin, aste-azken arratsalde batez, nere eskolako bi lagun (EJ72: 24)

asteazken-goiz [I.5.3](#)

- astezken goizari buruz, gauaz inguratu dute (HE14: 162)

astegun [I.5.3](#)

- aste egunetan lebita xarrakin (HE23: 119)
- aste-egunean, bazkaldu mendian (HE29: 111)
- aste-egunean zine, teatro, jaietan berriz fubola (HE25: 74)
- bakoitza geure etxeetan bizi gozak astegunetan (HE31: 34)
- udako astegun buruzuri luzeetan (HE44: 33)
- aimbeste soñoco bichidunez, eta ori astegun buru zurijan videz zabiltzala? (HE20: 44)
- emen etzuan ematen aste-eguna zanik (EJ62: 40)
- astegun nai iai-egun errdi zoraturik bizi zan Kontze ederra etxean sarrrurik (EJ70: 137)
- nekazaleak astegunean atzamarrakaz daroa kontua ziurr noiz izango dan eguna bearr bakoa (EJ70: 76)

- Astegunetan, Ministreak on irudi zaion bezala exortatzen du (HE02: 37)
- beguira, astegunean eguin cintzaquean lanac jayeraco utzi ote dituzun berariaz? (HE07: 59)
- eta soñeco zarrac adabatzeco dembora astegun, eta jayerdietan? (HE07: 59)
- ¿Cergatic ez dieztezu eguiten cerorrec ume eta mirabeai lan oriec astegunetan? (HE07: 60)
- debeatua dago languilleac, eta alogueran vici diranac astegunetan jocoan aritzea (HE07: 76)
- astegunetan biar eguitiari dagocan leguez (HE20: 95)

astelegun [I.5.3](#)

- halakoentzat, bestak ere astelegun direla (HEAX: 51)
- gauak egun eginez, igandeak astelegun (HE59: 106)

astelehen-arrats [I.5.3](#)

- andik edo emendik, astelen-arratserako jakiñaren gañean zegon Txirrita (EJ79: 94)

astelehen-arratsalde [IV.2.2](#)

- astelehen arratsalde hartan beraz (...) toki bererat urrats xehean joanki ihainbertze lagun (HE59: 37)
- astelen-arratsaldean jai egiten genduan eta batengana edo bestearengana juntatu sagardotegian (EJ78: 49)
- astelehen arratsalde hartan beraz (HE59: 37)

astelehen-goiz [I.5.3](#)

- an bertan lo eginda astelen goizean geron bizpidea ikasten asteko (HE50: 76)
- astelen goiz batez, Txirrita zana aldamiu gañean ari omen zan argintzan (EJ79: 90)
- astelehen goiz batez, argia hasi baino lehenago, heldu zaiok Piarres (EJ72: 46)
- mila-zortzi-ehun eta berrogoita bortzean, Buruilaren hastean, astelehen goiz batez (EJ72: 5)
- astelehen goiz batez, Andre Incarnacion, goizean goiz jeikia, bezperako haitadaz (EJ72: 37)
- baña astelen-goizean irten nintzan Zabalegi'ra (HE50: 64)

asti-ordu [I.5.4.3](#)

- Giristinoa, eman diat eskarazko bersutan Katholiko Manuala neure asti ordutan, (EJ80: 43)

asti-puxka [II.3.2.2.3](#)

- egun asti puxka bat baitugu, hasiko gaituk alfabetikaren ikasten (EJ04: 43)

astiune [II.7.2.6](#)

- astiune gitxi darabilt aspaldion (EI99: 150)

astiune-apur [IV.2.2](#)

- augaitik ioataz neure astiune-apurrak (EI99: 150)

asto-belarri [I.5.2](#)

- Mydasec asta belarriac ditu (HE07: 228)

asto-bizkar [I.5.3](#)

- berari Bedayo'tik begiratuta, asto-bizkar baten antza du ba (HE50: 62)

asto-gain [II.8.2.11](#)

- gaitzerdi, asto-gain ortatik gaur yetxirik bageunde (HE17: 51)

asto-gernu [I.5.1](#)

- asto-garrnua ta arrdao bitzdunak modeak dakaz kanpoti: au ikusi ta negarrez dagoz geure maaztiak gogoti (EJ70: 78)

asto-gorotz [I.5.1](#)

- zu astagorotzen erretore zinateke gaur (HE39: 39)

asto-haragi [I.5.1](#)

- Klemente VII'garrena asto-aragiz asetu zan (HE24: 131)

asto-mutil [II.7.2.5](#)

- baimena badaukate automobil edo asto mutil oyek kamiñoetan ibiltzeko (HE22: 40)

atabal-hots [I.5.1](#)

- igon ziran (...) duntzaiña ta atabal otsez (HE21: 60)

atake-egun [I.5.4.3](#)

- guk ordurako bagenekian, moro aiei zurrut asko ematen zietela atake-egunetan (EJ49: 126)

atalaurre [II.8.2.5](#)

- atal-aurrea garbitzen elkar-apustuan (HE18: 53)

atalburu [II.7.2.3](#)

- gelako atalburua iraganez batera (...) behereko multzo batekin tupust egin zuen (HE39: 13)
- bien erdian, eta letraz ezarrico dituzu zure eheco atalburuan, eta ateetan (HE07: 10)
- ezta ikusiko ere atalburu hori! (EJ51: 71)
- beste etxe harrigarri eta zahar bat ikus daiteke, adrilu gorritz eraikia; eta atalburuan hau irakurtzen da (EJ51: 67)
- eta pentsakor gelditu naiz atalburuari so: orduan ere bai! (EJ51: 67)
- gero atalburuan fetxa berria ezarri eta beste gabe inprentarako moldatua (EJ80: 15)

atarialde [II.8.2.3](#)

- biak billa ibilli atari alde artan an bear zuala, ta ez billatu (HE29: 96)

atarate [II.8.2.16](#)

- arin-arin sartu eban errotako atartera (HE21: 95)
- ondo gomuta dot, biok alkarregaz ioan ginean urrira urrengo egunean, eskolako atarteragino

(EI99: 166)

ate-aurre [II.8.2.5](#)

- gauez nagusien ate aurreak zaintzen egoten dituk (EJ53: 26)

ate-brinbel [I.5.3](#)

- ate-brinbeletik kanporako egozala, urabillak, beren buru-bagakotasuna agertuaz (EI99: 156)

ate-hots [I.5.1](#)

- halako batez ate-hotsa (EJ53: 103)

ate-ispilu [I.5.9](#)

- behin, komoda zaharreko ate espiluan, bere tankera osorik ikusi zuen (HE39: 99)

ate-kirten [I.5.3](#)

- eta bazkaldegi bateko ate-kirtenetan Nafarroako kateak hautatu dira apaingarritzat (EJ51: 67)

ate-kisket [I.5.3](#)

- ate quisquet baten otsac esnaatu narua (HE20: 130)

ate-morroï [I.5.9](#)

- lau ate-morroï, soin-ertzak urrez aski-apaindurik (HE17: 21)

ate-mutur [II.3.2.1.5](#)

- zirri bat egin zion etxabolako ate muturrian (HE19: 64)

ate-pilare [I.5.3](#)

- bildots-ill odolez Israeldarrei bustiraci ciezten icheetaco ate-pilareac (EI31: 84)

ate-xoko [I.5.9](#)

- aitak ez du makila ate xokoan izanen? (EJ04: 25)

ate-xulo [I.5.9](#)

- ate-xulo meharretik gatua bezala luxaturik (EJ00: 183)

ate-zirrikitu [I.5.3](#)

- belarria ate-zirrikitura urbilduz (HE15: 22)

ate-zirritu [I.5.3](#)

- ate zirritu batetikan atera zuan burua (HE19: 117)
- bi ate zirriztotatik argi aria dator (HE57: 106)

ate-zulo [I.5.9](#)

- etxeoandreak ate zulotik begiratu eta mando galduaren itzala (EJ53: 103)
- ta arako Batxi ta koiñatua mai-ganera begira, isilik eta bakarrik, ate-zulotik urabillak ikusi ebazanean (EI99: 156)
- norbaitzuk, ate-txulotik-edo ikusita arri ura (HE29: 47)

ateburu [II.7.2.3](#)

- eguerdirako, herririk gehienetan, lizar edo elorri erramak ateburuetan jarriak izango dira (EB87: 53)

aterbe [II.8.2.9](#)

- apez geieri aterbea ken (HE14: 151)
- ttipi bat mila zitakelarik, aterbe gaitza eginarazi (HE59: 55)
- Den itsuenak ikus dezake, bertzalde, hanitz gutiago aski litakela, ara hortara, bai aterbe, bai eskolemaile (HE59: 57)
- atherbe hau hogoi eta hamar urrhats luze da (EC16: 41)
- nausiak emaiten ere zaukuk aterbia. Aditu duk? Aterbia (HE59: 114)

aterpe [II.8.2.9](#)

- Aizkorriko aterpea 1923'an eregia degu (EL70: 238)

aterpetxo [II.8.2.9](#)

- alboan Santa Maria Eliza. Eta eliz-atariak aterpetxoa euri zaparralditarako giritxi goxo (EJ03: 10)

atseden-apur [II.3.2.2.1](#)

- zuaz orain gorputzari atseren apur bat emotera (HE20: 137)
- aurretik, Ollerias errian, atsedeen apur bat gure gorputzari eman (EJ60: 140)

atseden-ordu [I.5.4.3](#)

- atsedeen orduak oraindiño [tit] (EJ59: 57)
- atsedeen orduak [tit] (EJ59: 47)

atseden-puska [II.3.2.2.3](#)

- atsedeen-puska bat artu daizuen, neure yaioturiko yazoera bat edatsiko dautsuet (EJ06: 73)

atsedenaldi [II.7.2.1](#)

- atsedeenaldiak eta beste... ez nahiz ahantzi nabila, gabiltza (HE56: 8)
- naiz-eta gure lagunak atsedeen-aldiak egin, Etxeberria eta biontzat etzan askotan olakorik izaten (EJ60: 113)

atsedenalditxo [II.7.2.1](#)

- atsedeen alditxo baten ondok eskuratuko duk (EJ53: 28)

atsegin-bolada [I.5.4.3](#)

- atsegin-boladak bete naute bein eta berriz, eta oreka galdu dut zearo: gorputzekoa ta arimakoa. (HE34: 61)

atsegin-herrikide [IV.2.2](#)

- atsegingarri ez aal duzu izentatzen atsegin-erkide daitekena, naiz atsegin dakarrena? (HE38: 172)

atsegin-kontentu toki [IV.2.2](#)

- bide gogorretatik, igan bear dugu guk zeruko atsegin-kontentu tokira (HE13: 122)

atsegin-sari [I.5.1](#)

- onec izan daruaz egunecuaz ostian, escupeco edo atsegin sarijac (HE20: 125)

atsegin-zirrada [I.5.1](#)

- nolako atsegin zirrada sentitzen zituen Bartelek haragi guztian zehar (HE39: 26)

atsekabe-gradu [I.5.2](#)

- ttikiren orduko atsekabe gradua neurtu izan balitz (HE39: 19)

atsekabe-negar [I.5.1](#)

- kaletik Bidaurretarakoan, erri osoak izuaren izuz lagundu zien, bidean eta atsekabe-negarrean (EL70: 194)

atso-kontu [II.6.2.4.2](#)

- atso-kontuak errez igaro dezake (HE18: 92)

atso-madarikazio [I.5.1](#)

- jeneral bat harmada baten aitzinean ibiltzen den bezala, atxo madarizione hori, errieta ondolik (EJ72: 32)

atso-pilo [II.2.2.2.6](#)

- atso pillo andi bat dabil urduri urduri (HE21: 68)

atso-sail [II.2.2.2.7](#)

- eriosuar duzu atso-sail osoa (HE18: 95)

atun-lata [I.5.4.2](#)

- bakoitzari berea egun guziko: sardiña-lata, atun-lata, txuskoa, ogia alegia, eta baso aundi bat ardo (EJ66: 21)

atzapar-ukaldi [I.5.6](#)

- haren ezpain xokoko irri ximurra, bai eta ere haren aztapar ukaldi bera (HE32: 12)

atzealde [III.2.4](#)

- entzun genduan gure atze aldetik automobil edo beribil-zarrastadea (HE21: 41)
- atzealde polit hortan? (HE35: 57)
- ipinten dabe atzealdean ondo pilloturik, eta prest dagoz barriro, bear bada (EJ59: 42)
- Saul-en ondoren irten zan, eta atzaldetik osca jarri zitzayo (HE45: 221)
- atzealdeak berotu etzizkigunean (EJ62: 68)
- aurre-aldea (...) lurra jota dauka; atze-aldea tente (HE29: 16)
- alki gorri oetan atze-aldeak atsegin dukela deritzait (HE17: 21)

atzerri [III.2.4](#)

- izan ere, gutxi ziran naiz atzerrian naiz espetxean edo langille-batalloitan senitartekoren bat etzeukatenak (EJ03: 42)
- atzerrian udaberriz (EJ50: 13)
- Zeru goxo onek lurreko minkaitza ez galtzen! Erri lur ontan atzerri! (EJ50: 83)
- euskaldundurik daduzkan atzerri-hitzak bakean utzi behar direla (HE26: 288)
- atzerri latzean ikusten dut neure burua (HE27: 342)
- atzerri-olerkaritan gure Etxahun maitagarriak izan dun kiderik aundiena (HE28: 60)
- onen anaia lege gogorak eramana da atzerrira (HE18: 69)
- seme zarrenarentzat ondare guzia, urrengoztat ezerrez. Urrengoztat..., itxasoa, atzerria, soldaduzka, Ameriketa (EL70: 154)
- USA-ko kapitalak atzerrira aldegitia, irabazpide hobearen bila? (EB20: 41)
- Euskalherri'ko alde guztietatik ipuiak erruz eldu dirala jakinerazten dugu; bai ta atzerrietatik ere (EJ05: 156)
- atzerrian utziko zituen bere hezurak (EJ00: 196)
- iru urtez atzerrian aspertu ere egiten da bat, baiña egia esateko, damuturik nago (EJ03: 54)
- orregatik, eta entzuten dituztenak entzunda, izu-ikaraturik, aunitz lagun gelditu dira atzerrian (EJ03: 40)

atzerri-gai [IV.2.2](#)

- atzerri gaietan posible izan zaio (HE37: 113)

atzerri-hitz [IV.2.2](#)

- euskaldundurik daduzkan atzerri-hitzak bakean utzi behar direla (HE26: 288)
- ameskeri barreikarrija litzateke barriz, atzerri-itxok zustraitu eztaitezan, arako muga-ate edo aduana antzeko gauza bat imini nai izatea (EJ06: 87)

atzerri-hizkuntza [IV.2.2](#)

- gaur ez da Europa'n atzerri-izkuntzik bearrezko ez duan lurralderik (HE50: 19)

atzerri-negar [IV.2.2](#)

- negar lurruna dari ta dausez intziri atzerri negar batek ixilki (EJ50: 171)

atzesku [III.2.4](#)

- auresku baten zer da ikustea lenengo eskuen zinuak; eta neskatxai begiratuta atzeskuaren kinuak! (EJ70: 71)
- aureskuari lagunduteko da atzeskuen eskongea; ta atzeskuari aureskuena barrdinduteko guztia (EJ70: 71)
- muxarrak eta gaztain erreak, esnea dutela atzesku (HE18: 86)

atzizki [III.2.4](#)

- beste zenbaitek, -garri eta -tzale atzizkia dutenak batikbat (EJ80: 18)

auka-zati [II.3.2.1.9](#)

- nik itxas-bedar auka-zatiak baino ezpadira ere, zerbait beintzat, amasei bat orri badakustaz eskuartean (EJ06: 71)

aurpegi-azal [I.5.9](#)

- Ille-bizar txurien esi-barnean, aurpegi-azala, aulkien gorria bera lotsarazterañoakoa, ageri du (HE17: 23)
- ezkoa bezain ori zun aurpegi-azala (HE18: 50)

aurpegi-zati [II.3.2.1.9](#)

- aurpegi-zatiak eta zati diren osoarekin eta elkarrekin bestelakoak baitira (HE38: 169)

aurrealde [III.2.5](#)

- aurre-aldea tellatutik bera lurra jota dauka (HE29: 16)
- aurre-aldea (...) lurra jota dauka; atze-aldea tente (HE29: 16)

aurrebaldintza [III.2.5](#)

- aurrebaldintz ekonomiko eta sozialek (HE36: 4)

aurregun [III.2.5](#)

- aurre-egunetik gaztaiña-pilla aitak orbelez estali (HE18: 71)
- batuta egozan aurre-egunetik Mungian da inguruetan (EI99: 137)
- askok egiten dabe aurregunean (bezperan) joan ara (HE21: 27)
- erritar mutil asko, aurreguneko jan edan geitxoagaitik eta gitxitxo egin ebielako (EJ59: 63)
- txerri-iltzekoan eta pesta-aurregunean (HE18: 16)

aurrehitz [III.2.5](#)

- Pierre Lafitte Kalonigu eta Euskaltzainak Aurre-Itzez Platon'en hirur arpegi (HE38: 309)

aurreiritzi [III.2.5](#)

- hurrei ordea aurreiritziak uztea zintz egitea adina gostatzen baitzaie (HE39: 109)
- inorantzia aurreiritziak eta kriterio extraliterarioak (HE36: 32)
- literaturaz kanpoko aurreiritzi eta ikuspegiak areagotu egin dute (HE36: 3)
- baserri giroko kultura hori, ipuinez, aurreritiz (EI94: 21)

- zabaltasun bat, aurre iritzi, gogoko ditugun sistema (EC70: 12)
- liburuaren aitzakiz, norbere aurre-iritziak eta usteak sartu oi ditugu gidari (EC70: 74)

aurrekultura [III.2.5](#)

- aurreritiz eta mitoz hezurmamitutako aurre-kultura besterik ez da (EI94: 21)

aurremutil [III.2.5](#)

- aurre-mutillak ikusi eben andra bat bidea ausi eta basora sartzen (HE21: 107)

aurrerapen-bide [II.7.2.2](#)

- "aurrerapen-bidea" idatzitzeko agindu zionean (HE24: 15)

aurrean [III.2.5](#)

- Saski-Naskiren aurrean erderaz egitea (HE17: 60)

auresku [III.2.5](#)

- batek besteari eskuak emon da aureskorako sokaturik (EJ59: 59)
- makilka zabalune andi bat egin eban errizañak, eta asi zan aureskoa (EJ59: 59)
- eguerdi aldian, aintzina, Murgoitixoko kofradiako mutilak aureskua egiten ebien (EB87: 44)
- lenik mutil bat dakus aureskularia (HE18: 53)
- aureskua noiz-asiko begira dagoala, mutil orditu bat yatorko baltzeoan beragaz egiteko itsu-soñura eroan-gurarik (EJ77: 109)
- aureskuen dabillen neska yantzale nor da, gazteak? (EJ77: 112)
- auresku baten zer da ikustea lenengo eskuen zinuak (EJ70: 70)
- aureskuari lagunduteko da atzeskuen eskongea; ta atzeskuari aureskuena barrinduteko guztia (EJ70: 71)

auresolas [III.2.5](#)

- aurre-solasak erderaz egiñaren aldeko (HE17: 61)

aurrezpain [III.2.5](#)

- Artasiaren aurre-ezpaiñean multzokatzen da lastoa; sardea azpitik sartuz, berdintzen, narra geldituz arroa (HE18: 339)

aurrizki [III.2.5](#)

- Ez dugu, des- eta horren antzekoren bat edo beste kenduz geroz, aurrizkirik, latineko ad-, ab-, co(n)-, de-dis-, ex-, eta gainerakoen indarra bihur dezakeenik (HE27: 110)

autobiografi tankera [II.5.2.11](#)

- liburuaren nabarmenena autobiografi tankerako bat da (HE28: 69)

autobus-ilara [I.5.4.2](#)

- ni an nenbillen batetik bestera autobus-illara artan beraren galdezka (EJ60: 116)

autobus-lotura [I.5.1](#)

- Mauleko trena kendua izan da. Oloroe-Atharratze autobus-lotura kendua ere bai (EJ51: 72)

automobil edo beribil-zarrastada [IV.2.1.1](#)

- entzun genduan gure atze aldetik automobil edo beribil-zarrastadea (HE21: 41)

automobil-mugimendu [I.5.1](#)

- eta Bergara'ko Deskarga aldetik ere automobil-mobimentu aundia zebillen (EJ49: 111)

autonomi arazo [I.5.1](#)

- esan beharrik ere ez dago, berehala sindikatuen autonomi arazoa datorkigula guztioi burura (EJ52: 36)

autoritate-modu [II.4.2.5](#)

- zer autoritate modu dadukazu bada zuk? (HE39: 38)

autoritate-printzipio [I.5.1](#)

- autoritate printzipioaren axola hutsez (HE39: 39)

auzetxe [I.5.9](#)

- auzetxetik atera soka eskuz-esku (HE18: 20)

auzi eta epai-arazo [IV.2.1.1](#)

- Juezak auzi ta epai-arazoetan mintzatu oi-dabeen zearkariragiño (EJ06: 86)

auzi-etxe [I.5.10](#)

- aurkeztu bear eban auzi-etxean, eun da berrogei urte lenagoko gertaera baten ganean ekiena esatera (EI99: 168)

auzi-paper [I.5.4.1](#)

- Ona emen bi edo iru urtez onuntz laicisten contra eguiten diran aucipaper aserre eta uandituen iru puntuac. (HE40: 183)

auzibide [II.7.2.2](#)

- lenago soll eta garbi ipin zagun, galde edo aucibide au (HE40: 175)
- mundua nastua darabilen joan-etorri edo aucibide au oso eta bici eguiñ oi diran lánen gañecoa da (HE40: 191)

auzigai [II.7.2.4](#)

- ori ere auzigai balitz bezala! (EJ05: 181)

auzitegiburu [II.7.2.3](#)

- auzitegi buru Errekondo (HE23: 109)

auzo-eskola [I.5.9](#)

- txikitan Uribarriko auzo-eskolara ibilli zan (HE25: 12)

auzo-etxe [I.5.9](#)

- auzoetxeko andrea etorri zen bisitaz gure etxera eta xutik zegon sukaldean ele eta ele (EJ68: 16)
- auzo-etxera doaz, zai dute danbolin (HE18: 16)

auzo-gela [I.5.9](#)

- Eliz ondoan. Emen dago orain auzo gela. Aldamenean "Escuela Nacional" (HE23: 82)

auzo-katu [I.5.9](#)

- geroxeago, auzo-katuak dira gaienduko, miau ta marramau (EJ03: 10)

auzo-lagun [II.7.2.10](#)

- auzo-lagun onak izatea (HE33: 5)

auzolan [II.6.2.4.3](#)

- jo ta ke galtzara irikitzen, ea mutillak, mondragoitarrakin bat artuta berebiziko auzolanean (EL70: 49)
- auzo lanean ekin zioten anaikero, bi errien etsai bakarrari makurtu-arazteraño (EL70: 39-40)

axola-izpi [II.3.2.1.3](#)

- egia da genero literarioez axola izpirik ez duela (EJ54: 749)

aza-hosto [I.5.3](#)

- belar legorra jarri oeak kajetan egin ditzaten ta egunero jaten ematea, aza-ostoak, letxuga-ostoak (EF92: 101)

aza-kirten [I.5.3](#)

- cerriac jaten cituen azaquirtenac ere (HE07: 312)

aza-lili [II.6.2.1](#)

- aza-loratua, aza-lilia edo koniflora (EJ64: 48)

aza-ondo [I.5.3](#)

- aza ondoa ongi begiratu, orriz-orri astindu et [sic] barerik ez (EJ53: 96)

aza-orri [I.5.3](#)

- bare patxadatsua ikusi zuen aza orrietara igotzen (EJ53: 95)

aza-salda [I.5.7](#)

- aza-salda naikoa izan al duzue! (HE18: 32)

aza-zurten [I.5.3](#)

- bi esku-mutur ezurtsu; lau aza-xurten baturik ainbat lodi; gerruntze-alde sendoa (EJ03: 21)

azaburu [II.7.2.3](#)

- harçau açu buru churi bat edo biga eta erakitaraz puchca bat (EJ75: 21)

azahar-ur [I.5.7](#)

- egingo da ore bat, erantsiaz azahar-ur tanto batzuek (EJ64: 39)

azahar-ur tanto [IV.2.2](#)

- egingo da ore bat, erantsiaz azahar-ur tanto batzuek (EJ64: 39)

azalprintz [I.5.3](#)

- edo nescacha mutillen batzarreetara, eta azalprintz oneco guciaquin atsegin artu naya izan oi cenduan? (HE07: 142)
- milla losencha len, baña azal prinza cimurtzen, eta ortzac erortzen asi zaizcanean, ez daucazu ezertan. (HE07: 97)

azaro [II.7.2.12](#)

- Ereiten dogu lina-acija lur ondo guijau ta azaro onecuan (HE20: 138)

azaro-hondar [I.5.3](#)

- azaro-hondarrean edo abenduaren lehenetan Iruinearatu izango zen Gamiz (EJ00: 178)

azazkal [I.5.3](#)

- erpuruetakoz atzaskal artean (HE21: 68)

azeri-andana [II.2.2.2.1](#)

- hesi baten gibeletik ohartu zen hantxet azeri andana bat bazela bildua (HE32: 31)

azeri-bihotz [I.5.2](#)

- atsegin egiten dautazue ene azeri bihotzean (HE32: 31)

azeri-dantza [I.5.1](#)

- an egiten zen mutilen axeri-dantza, etxez-etxe arraultze ebaska eguna bota ondoan (EJ65: 21)

azeri-janari [I.5.10](#)

- Joanis, eguizu bada azeri janaria (HE20: 164)

azerikume [II.7.2.9](#)

- halakorik egiten dela ere!, zioen azerikume guztiak madarikatuz (EJ53: 50)

azkazal [I.5.3](#)

- gerri-mako, lepa-kupi, minbera azkazala (HE18: 59)
- emendik lurreraño beren eskuetan, azkazal batean ere miñik artzen ez dezula (HE13: 87)

azkonarkume [II.7.2.9](#)

- indioilar harro hura eta batez ere azkonarkume bizkor hura (HE39: 89)

azkonkor-kaskateko [I.5.6](#)

- Don Saturdiñoren azkondor-kaskatekoen barri ondo ekian Peruk (HE31: 17)

azoka-egun [I.5.4.3](#)

- zer mirari gertatu dan asteko Azpeitiko azoka egunean? (HE22: 52)

azosto [I.5.3](#)

- Axuri, Apez, neskame, azosto eta auntzak, okin, arotz, emazte bi erratzei josiak (HE18: 53)

azpantar-pieza laurden [IV.2.2](#)

- eta loturik aien puntan aspandar pieza laurden bana (HE19: 66)

azpi-harri [III.2.6](#)

- ikasbide zaar lotsagarri orren azpiarriaz (HE17: 51)

azpiasto [III.2.6](#)

- Lenengotik, arbolak bota ta moztu egiten zituzten (...) azpi-astoa esaten zioten ari (HE29: 62)

azpiegitura [III.2.6](#)

- esaten da Euskaltzaindia horiek lantzearen alde dela baina beti ere ortografia eta hizkuntzaren azpiegitura zainduz (EJ56: 93)
- azpiegitura hitza adierazpenean sartzeko eskatu zuena Mitxelena jauna izan zen (EJ56: 93)
- euskalkiak lantzean hizkuntzaren azpiegitura zaindu behar dela (EJ56: 96)

azpigai [III.2.6](#)

- Ilbeltzean, iñorkin edo azpigaiak bildu, egurra bota, azkeneko simaurrak atera (EJ62: 12)

azpijan [III.2.6](#)

- gorroto honen handinahi eta azpijanak (HE27: 315)
- azpiana ebillen karlista ta liberalen artean (HE18: 12)

azpijoko [III.2.6](#)

- eta apostu bat egingo bagenu? esan zion azpijokuz Axelkok (EJ53: 96)
- zure biziko ase bazenuke han, ihardetsi zion azpijokuz arranoak (EJ53: 142)
- honela mila azpijokuren ondotik Nafarroan kontrako iritzia jasotzen du alkatetxeen bozketan (EJ52: 21)

azpilan [III.2.6](#)

- aspaldidanik azpi-lanean ari ziren bulkoak (HE28: 76)
- Alostorreko nagusiagan ere, azpi-lana egin zuen, eta, emeki-emeki, bere emazte zenaren oroimena lausotzen joan zitzaion (EJ48: 19)
- azpi-lanak berea egin du arian-arian (EJ03: 37)

azpilapur [III.2.6](#)

- iruzurgille, azpi-lapur, ebasle (HE28: 56)

azterketa-etxe [I.5.10](#)

- jakileen aurrean bertan lotu ez askatzeko moduan ta mordoska oietako bat azterketa-etxera (laboratorio oficial de análisis) eraman ta bestea saltzaleari utzi. (EF92: 36)

azterketa-lan [II.6.2.4.3](#)

- baina folio guztien azterketa-lana burutzeko, noski, denbora guztia behar lukeela urte batzutan barrena (EJ51: 96)

azterketa-modu [II.4.2.5](#)

- hortzak ikusteko? galdatu zuten neskek azterketa modu hartaz harriturik (HE39: 105)

azterketa-mota [II.4.2.7](#)

- bi jokabide, bi azterketa-mueta erabilli oi da, ba, auzi auek garbitzeko (EC70: 74)

azterpenaldi [II.7.2.1](#)

- Etxeberri'k bere liburutan darabillen euskeraren azterpenaldi bat (HE28: 62)

aztore-eskularru [IV.2.2](#)

- Jaun Beltran-ek, aztore-eskularrua jantzirik, bere hegazti harrapakaria abailan bidaltzeko abagune baten zain (EJ48: 11)

azukre-bola [I.5.4.1](#)

- ez bada tipula berria, emoçu sucre bula ttiki bat (EJ75: 13)

azukre-errauts [I.5.1](#)

- sei arroltce fresco, pisu bera sucre herrauts eta irin (EJ75: 45)

azukre-hauts [I.5.1](#)

- iru edo lau bitter-tanto ta azukre-auts gutxi bat (EJ64: 106)

azukre-koskor [II.3.2.1.4](#)

- beste batzuek azukre koskorra kuadrada (HE29: 100)

azukre-koxkor [II.3.2.1.4](#)

- gozo-ontzitik azukre-koxkor bat atera (HE17: 18)

azukre-lika [I.5.7](#)

- Ebangeliotic ezta eta azucere-lica darizten testoac bacarric ateratzen ditu platerara (HE40: 81)

azukre-poxi [II.3.2.2.2](#)

- ez bada aski gorrasta, gorrastatu behar da sucre pochi batekin (EJ75: 8)

azukre-puxka [II.3.2.2.3](#)

- eta farcitçen direnean glaçatcen tuçu sucre puchca batekin eta phala gorriaz (EJ75: 24)
- hartuz artha emaiteco noicetic noicera sucre puchca bat ez itçulceco (EJ75: 53)

baba-kutsu [II.5.2.9](#)

- eskuan zuen baba-kutsuko burrunzaliarekin jo du Txirrita bi begien erdian (EJ79: 15)

baba-lasto [I.5.3](#)

- Leitze-landan jan dukan baba-lasto tantai (HE18: 135)

baba-leka [I.5.3](#)

- baba-lekak jaten ari zala aoa betean (HE22: 70)

baba-lore [II.6.2.1](#)

- antziñako prantzi-porruak ere, etziran noski izango bearbada Iztueta "baba-loreak" dion bezain laudagarriak (EJ64: 19)

baba-malkar [I.5.3](#)

- mandioa betea ostoz ta belarrez, agotzez eta lastoz ta baba-malkarrez (HE18: 118)

baba-salda [I.5.7](#)

- baba-saldarekin naikoa izaten genduan (HE29: 116)
- bizi litekek (...) laister artuko degun baba-saldari utziaz (HE22: 59)

- Txirritari eguardirako zegoen baba-saldatik eman omen zion kutxarekada bat (EJ79: 13)
- orregatik izango zuela ainbesteko burua: lenbiziko tragua baba-saldatik egin zuelako (EJ79: 13)
- Txirritari eguardirako zegoen baba-saldatik eman omen zion kutxarekada bat (EJ79: 13)
- orregatik izango zuela ainbesteko burua: lenbiziko tragua baba-saldatik egin zuelako (EJ79: 13)

babarrun-baratze [I.5.4.2](#)

- an ikusi genuen gure bertsolariya baberrun baratz baten inguruan (EJ79: 110)

babarrun-puskatxo [II.3.2.2.3](#)

- eta, nere aserre biziari eskerrak, uste det baberrun puskatxo bat bilduko degula aurtan (EJ79: 111)

babesgarri-lege [I.5.10](#)

- Erkalaren babesgarri-legea ez al didate ezarriko (HE17: 26)

bainila-gustu [I.5.1](#)

- baduçu ratafia on-on bat vanilla gustu perfet batekin (EJ75: 52)

bainila-puxka [II.3.2.1.8](#)

- emaiten duçu çure esnia egosten vanilla puchca batekin eta sucatçen duçu (EJ75: 32)

bainu-etxe [I.5.10](#)

- alperrak alperragotzeko or-emenka mendi-egaletan ditukan guezalaga edo urastegui edo bañuecheak (EJ07: 1)
- Azkoitiko San Juan bañu etxean ere holako ohiturak omen ziren aintzinako denboretan (EB87: 51)
- Kesada edo Kanalejas jauna auzoko bañu-etxeen baten bazeuden (HE24: 140)
- besteak baiñu-etxe batean ezagutu zituen bere nagusiak (HE16: 43)

baioneta-mutur [II.3.2.1.5](#)

- bayoneta muturrari arto mokotxa jarri genion (HE23: 70)

baja-ale [I.5.3](#)

- teniente ori il zutenean, beste baja ale batzuk ere izan genituan (EJ66: 103)

baju-ahots [I.5.2](#)

- gizon iger eta luzeak baju abotsa izaten dute (HE35: 101)

bakailao-zati [II.3.2.1.9](#)

- tipula gorritzen asten danean makallau zatiak kazuelara bota (EJ64: 111)

bakaldungai [II.7.2.4](#)

- bere senitartean bakaldungaitan ba dauko ba! (HE21: 57)

bakantza-denbora [I.5.4.3](#)

- Zer berri da ahetzen? Ongi pasatu duzue bakantza denbora? (EJ04: 94)

bakantza-egun [I.5.4.3](#)

- lan-arte edo bakantza-egun batzuez (HE59: 8)

bakantza-eskualde [IV.2.2](#)

- Zuberoa, horrela, kanpotarren ehize-leku eta bakantza-eskualde huts ari da bihurtzen (EJ51: 72)

bakantza-leku [I.5.10](#)

- Labordek frogatzen duenez, frantses burgesiaren bakantza-leku bihurtua da (EJ51: 81)

bakardade-irrits [I.5.10](#)

- bakartade-irritsaz nago, irriez aspertua; nahiago ditut ibai, landak eta zerua (EJ50: 155)

bakardade-memento [I.5.4.3](#)

- bakardade memento haietxek izan dira agian neure bizian ezagutuko ditudan osoenak (EJ51: 94)

bake-bolada [I.5.4.3](#)

- pake bolaratan nai aña artzen dugu, ba (EJ03: 50)

bake-denbora [I.5.4.3](#)

- bake denboran ziren Lazariano (HE58: 69)

bake-egun [I.5.4.3](#)

- baque egunetan atera eruazan (HE20: 217)

bake-itxura [II.5.2.7](#)

- pake-itxuran aurkeztu bait-ziran, zuri-zuri gezurretan itzegiñaz (EL70: 192)
- pake-itxurako inguruan zeudelarik ere, pamily geienak estuasun larripean bizi ziren (EJ03: 41)

bake-urte [I.5.4.3](#)

- Pake urtea degula aurten? Ez da itxura aundirik! (EJ69: 33)

bake-zuhaitz [I.5.5](#)

- Nere barne-baratzan, datorrela gora bake-zugaitz azpian, alaitasun-lora (EJ50: 11)

bake-zuhaitz azpi [IV.2.2](#)

- Nere barne-baratzen, datorrela gora bake-zugaitz azpian, alaitasun-lora (EJ50: 11)

bake-zuzentasun bide [IV.2.2](#)

- Erri baten mugaldeak eta ondasunak, pake-zuzentasun bideak eta gizarte-legearen itzala guda-gizonak dituzte babesten (EJ03: 66)

bakealdi [II.7.2.1](#)

- Ondo -guk- noizean bein pake aldi pixka bat (HE23: 43)
- Urkola'n eta Barazar'en baretasun eta bake-aldi bardiña nabaitu zan (EJ49: 157)

bakealdi pixka [IV.2.2](#)

- Ondo -guk- noizean bein pake aldi pixka bat (HE23: 43)

bakearo [II.7.2.12](#)

- Baliman, bake-arogan aipatzen zuten bere Misionera (HE58: 69)

bakebide [II.7.2.2](#)

- pake bidetik bildu gaitezen anaiok anaiongana (EJ69: 72)

bakegune [II.7.2.6](#)

- Compiègne'ko ohianean, tren-bagoi itxi bat biltokitzat, pake-gunea siñatuxe dute bi alderdietako arerio bortitzak (EJ03: 36)

balde-erdi [II.3.6.1.1](#)

- balde erdi bat erasteko ordu erdi baino gehiago emon eban (HE44: 15)

bale-kontu [II.6.2.4.2](#)

- zenbait mariñel bale-kontuban berriz alakoak dira (EJ78: 123)

bale-soka [I.5.11](#)

- Mediku eta apaiz, bestia alkatia, bale-sokai tiraka bazan an jendia (EJ78: 35)

bale-zorri [I.5.2](#)

- Bale-zorri baten iduria ere badu, adierazpen onekin (EJ78: 22)

balio-aitor [I.5.4.1](#)

- bestalde, gutxik lortuko bide luke gaur, kritikari gisa, Azurmendik lor dezakean balio-aitorra (EJ51: 53)

balio-estruktura [I.5.4.1](#)

- Gizona mundu mailako ta giza mailako balio estruktura batean aurkitzen da (EI94: 47-48)

balio-maila [I.5.3](#)

- ta Jainkoaren epaia ere, balio maila guzietan buruz gertatzen da (EI94: 50)

baliogo-eztabaida [I.5.4.2](#)

- Baliogo-eztabaidak dira bakarrik gizonetan. (HE34: 56)

baltseo-puskatxo [II.3.2.2.3](#)

- Zer derizkiozu gure gazteriaren dantzari? Sosochoa esateko, balseo puska bat ere gabe... (EJ07: 2)

Banakola-leiho zulo [IV.2.2](#)

- Eta ba daroat Banakola-leio zuloetara, ta ango langiñei dirautset artu dagioela gure gizonari dakarren zeregiña. (...), eta gero daroat Centro Vasco-ra (HE21: 55)

banatze-kontu [II.6.2.4.2](#)

- 50.000 laurlekoen banantze kontua eman zezanean (HE21: 52)

bandera-tiro [I.5.10](#)

- Bandera-tiroa asten da une ortan (EJ51: 22)

banderape [II.8.2.9](#)

- cer ecin quizun dago gaur leguéc debeatzen ez tuten eran cristauen banderapecoac guerra eguiteco (HE40: 192)
- zucenaz diruditen persónac bere banderapean dauzcan partidu gaiztoa onratuaz eta ontzat beguiratuaz (HE40: 73)

banka-hiztegi [I.5.4.1](#)

- pertsona eta merkatalgo izendegiak, herri, eta herritarren izenak, banka hiztegia, etab. (EJ56: 125)

baratxuri-korda [I.5.4.1](#)

- alkandora, barrengo, musu-zapi eta abar... baita lukainka mutur, gazta zar puzketa, piku idor, bi dozena arrautze, tipul ta baratxuri-kordak (EJ03: 17)

baratxuri-puxka [IV.2.2](#)

- eçarraçu baratchuri puchca bat, tipula eta perrechila (EJ75: 10)

baratxuri-xixter [II.3.2.1.9](#)

- perrechil buket bat, baratchuri chister bat, canela puchca bat, espiceria, biper beltcha (EJ75: 15)
- baratxuri xixter batzu (sic) han hemenka sartuak (HE59: 30)

baratzuri-zuztar [I.5.3](#)

- larru-azalari uarkara berezia damaio emengo inguratsak; angoak, osterak, baratzuri-zuztarraren antzeko buztin-mintza (EJ03: 77)

baratz-lan [II.6.2.4.3](#)

- baño landareak abonoak azkar artu dezaten nai degunean (baratz-lanetan, esateko) (EF92: 37)

baratze-mutur [II.3.2.1.5](#)

- eman, Anttoni-ren baratze-muturrak (EJ03: 14)

baratze-terreno [I.5.4.2](#)

- pralleenak izandako baratz-terrenu batzuk gobernuak beretzakotzat zeuzkan eta subastan saldu nai zitun (EL70: 205)

baratzuri-salda [I.5.7](#)

- biharamunean, zazpietan jeiki, baratzuri salda hartu ta berriz beren itzuliaren egitera gan behar (EJ04: 68)

baratzuri-zopa [I.5.7](#)

- esate baterako, baita baratzuri-zopa ere (EJ64: 100)

barau-aro [II.7.2.12](#)

- asterik andiena, Aste Santua, ta beragaz batean baru-zaroak, eliz-jai samurrak... (EJ59: 44)

barau-egun [I.5.4.3](#)

- eta alauer oracioac erraten diradenean, vrte gucian barur egunetan, Gariçuman (EJ57: 123)
- Donostia'ko jaien bidez, ilbeltzaren emeretzia barur-eguna izan dela urte askoz donostiarrentzat? (EJ51: 19)
- barau-egun (HE08: 185)
- konfesiyo ta barau-egunak animaz akordatzeko, pekatuaren mantxa Judasen kalabozuan sartzeko (EJ67: 374)
- eta barau-egun oec dira Bazco-aurreco Garaizumaren berrogei egunac (ED46: 186)

barau-lege [I.5.1](#)

- galduta zuten etorkizuna egunaren barur-legeak (EJ51: 20)

barau-ohitura [I.5.10](#)

- bateko, barur-ohitura galtzen zijoala esan dugu len (EJ51: 20)

barau-otoitz [I.5.8](#)

- barur-otoitzak laguntzat artu, eranzun zion Tobiasi Aingeru Santuak (HE13: 100)

barazki-puxka [II.3.2.1.8](#)

- barazki-puxka gozoez egiña (HE17: 44)

barbar-mintzaera [I.5.2](#)

- Lesbi-tarra izaki ta barbar-mintzaeran azia bezala (HE38: 160)

bare-apustu [I.5.6](#)

- bare-apostua [tit] (EJ53: 95)

bare-pila [II.2.2.2.6](#)

- denbora txarra zan lanerako, etorri nintzan onera, eta, jaunak, ura bare pilla! (EJ79: 110)

bare-sare [I.5.10](#)

- bare-sare-gaiñetik biltzeko odolkoa (HE18: 126)

barealdi [II.7.2.1](#)

- ekaitz-aizea etorren baraldi-atzean; eguna datorrenez izarrak batzean (EJ70: 134)

barietate-tesi [I.5.4.2](#)

- neskek gogor eusten zioten beren barietate tesiari (HE39: 106)

barkamen edo pekamen egun [IV.2.1.1](#)

- urtean behin, barkamen edo pekamen egunean, Israel herriaren bekatuen barkamenerako (EJ71: 20)

barkamen-kanta [I.5.10](#)

- gogoak osatu-asmoz asi nintzan lanean parkamen-kantak kantatzen gizaseme artean (EJ50: 155)

barne-araudi [III.2.7](#)

- barne-araudi bat ere egiña du (EI94: 33)

barne-asmo [III.2.7](#)

- ez inungo piztien barneasmo eta susmo izkutuen eredu (EJ53: 8)

barne-atsekabe [III.2.7](#)

- zenbat egun uts... zenbat barne-atsekabe (HE34: 48)

barne-bakarrizketa [IV.2.2](#)

- barne-bakarrizketa, Joicek lantzen duena (HE35: 8)

barne-bake [III.2.7](#)

- leengo alaitasuna barne-pake biurtu zait (HE34: 64)

barne-baratze [III.2.7](#)

- nere barne-baratzen, datorrela gora bake-zugaitz azpian, alaitasun-lora (EJ50: 11)

barne-bide [III.2.7](#)

- barne-bidetik atera diteke (EC70: 84)
- ba du beintzat barne-bide onek norbere begitazioetan eta norberari begiko zaizkion usteetan erortzeko perilla (EC70: 74)

barne-bihotz [III.2.7](#)

- barne-bihotzez jarreikiren zaie nik orain erramen ditudan hitzei (HE02: 38)

barne-bizitza [III.2.7](#)

- Jesusen siñeste gabe, barne bizitza gabe (EC70: 14)

barne-egitura [III.2.7](#)

- barne-egituraz Euskal Herriko parrokiako ardi-talde ona eta sineskorra baizik ez gara (EJ51: 85)

barne-gerra [III.2.7](#)

- Gironda-ko gudu hau beraz, Frantziako barne-gerlako pasadizu bat izan zen (HE33: 85)

barne-giro [III.2.7](#)

- mozkor-usaiñez loreek ire barnegiroa zoraturik? (EJ50: 105)

barne-gizon [III.2.7](#)

- alde batetik barne gizona edo gizonaren nahia (EJ71: 30)

barne-indar [III.2.7](#)

- eta liturgia bat ere bai, barne indar eta zabatze indar andikoa (EC70: 26)
- ez mirakuiluzkoak, noski, baiñan Jesusen barne-indar batez egiñak (EC70: 36)

barne-jardunaldi [IV.2.2](#)

- Foruko Euskaltzaindiaren barne-jardunaldietan bigarren bat gehitzea erabaki zen (EJ56: 103)

barne-kutsu [III.2.7](#)

- bere barne kutsua lotuaz eta masak beraiek osatu dituzten erakundeei lotu eta atxikiak (EJ52: 34)

barne-lur [III.2.7](#)

- ator egi, lepotik zintzilika atxurra, yorratzen asi ari nere barne-lurra (EJ50: 11)

barne-maratila [III.2.7](#)

- ongi daki onek anderekerien berri; ezagutzen ditu baita emakumezkoen barne-maratillak (EJ03: 46)

barne-min [III.2.7](#)

- ots dardartia darion barne-miña (HE28: 57)

barne-muin [III.2.7](#)

- bere barne-muñean minduta Miren, etzuen ezer azaltzeko kemenik (HE34: 67)
- sorlekuko barne-muinetan sartzeko gogo bizi bizi bat erne zitzaidan (HE33: 3)
- guziz bestelakoa dela barne-muiña iñarrosten didan ilbear au (HE34: 58)
- zure iduri amesgarriak ernetzen du nere barne-muña (HE34: 37)
- Gil del Rio-ren liburuak mindu eta zauritu ere egiten bide gaitu geure barne-muinetan (EJ51: 76)

barne-tirain [III.2.7](#)

- esperantza zen lehen udaberria, barne-tiraina (EJ51: 91)
- histu egin da nigan, loratu gabe zimendu, barne-tiraina kanpoko haize bala epel bilakatu (EJ51: 91)

barne-zentsura [III.2.7](#)

- gure arteko barne-zentsurak egin ohi dituen inausketen itzalik gabe (HE33: XXVII)

barne-zirrara [III.2.7](#)

- artan, Garazik burua itzuli barne-zirrara aundirekin (HE18: 73)

barre-aldizkari [I.5.10](#)

- IGELA bezalako farre aldizkari bati sorrera eman zion (HE30: 202)

barre-antz [II.5.2.2](#)

- Azkenik, seaskan esna, guzcion yardun eta ots arteon, beti parre-antza (HE17: 18)

barre-erretatu [I.5.5](#)

- Dies irae doinuan etxeko guztiei egin farre-erretatoan Gamizi berari dagokion ahapaldia: ibilkera zalapartaria (EJ00: 179)

barre-irudi [I.5.10](#)

- berriez, lan benez ta arin-alaiez -parrirudiak aztu-gabe (HE17: 66)

barre-pixka [II.3.2.2.2](#)

- "umeen gauzak" esan, farre piskabat egin eta kaixo motel (EJ48: 24)
- paper hura argitaratu egin zuen, jendeak parre pixka bat egin zezan (EC70: 78)

barrealdi [II.7.2.1](#)

- Gazte-jendeak ba du parraldi (HE18: 88)

barren-azkura [III.2.7](#)

- olerkari etzeratenok gure barren-azkure ontaz zerbait uler aal-dezazuten (HE17: 28)

barren-ertz [III.2.7](#)

- atx-gangar ikaragarrien barren-ertzetatik ziar (HE31: 71)

barren-irakite [III.2.7](#)

- Eta izenari baino izanari lotuago ageri den mintzabehar horrek, barren-irakite horrek, uzta joria sor dezake (HE27: 141)

barren-izerdi [III.2.7](#)

- arima, gozo eta barren-izerdi gabeko mintzoa (HE26: 291)

barren-mugida [III.2.7](#)

- hori irakurtzeak sortzen dituen gogoetak eta barren-mugidak (HE27: 334)

barren-ostots [III.2.7](#)

- Baiña -legea lege- berak dun maitatxi, / barren-ostots ixillaz, ekarri besteri a (HE18: 23)

Barrenkale [III.2.7](#)

- Barrenkale (gaur Barrencalle) (EI99: 161)

Barrenkale-barren [IV.2.2](#)

- Barrenkale-barrena (gaur Barrencalle-barrena) (EI99: 161)

barrera-tarte [II.8.2.16](#)

- Santiago-egun batez, zezenak iges egin zuen barrera-tartetatikan, eta mendi aldera jo zuan (EJ67: 194)

barru-ikara-gose [IV.2.2](#)

- Asi, asi! Orrelako barru-ikara-gose bai-nazu, Moris jauna (HE57: 110)

barru-irakin [III.2.7](#)

- ez barru-irakinaren erdi-beharrez, inoizko behin "esta la vena (poética) madura" badio ere (EJ00: 185)

barru-kisketa [III.2.7](#)

- Cembait dei, ate-joca, barruquisquetac, eta argui ni irazartuteco! (EC61: 56)

barrualde [II.8.2.3](#)

- arbolaren sustrai luzeak eurak billatzen dabe ura, barru alderantza asiaz (EJ07: 2)

barrunbe [II.8.2.9](#)

- dardaratu egiten zait barrunbe osoa pozez (HE34: 39)
- zergatik ikutzen dit barrunbea ura ikusteak? (HE34: 23)
- eta aldegin bearrean, setaz bezala barrumbean esatea (HE07: 211)
- Pazcoatic illa beteren barrumbean confesatzen, eta comulgatzen ezpada (HE07: 345)
- oec vici dira eren vicitza gaiztoan oatuae bezala, eta beren barrumbeac esaten die (HE07: 4)
- ezpada dotriña liberalác señalatzen dizun inguru-mayaren barrunbean (HE40: 59)
- asi liteque esnatzen zure barrumbean illuntasun, eta naigabea (HE07: 113)
- eta bere icenaz arrotzea, baldiñ bere barrumbean edo biotsez adisquideetacoa bada? (HE40: 61)
- Elizác bere barrumbetic botatzen duen nornai cristau fededunec (HE40: 140)
- Españiac, bere barrunbearen gueyena oraindic oso eta sendo dauca (HE40: 205)
- guciac ere bacoitzác bere barrumbean daucan concienciarequin cembait suertalditan leguearen bidez (HE40: 180)

basa aihen [I.5.9](#)

- muruan gorritzen ari ziren basa-aihenen ostroen larratzkena ezagutarazten zuten (HE58: 52)

basa auzi [I.5.9](#)

- hor azkenean basa-auzi batean galde-aldi bat egin (HE58: 67)

basa hegazti [I.5.9](#)

- zenbait basa-egazti eta dozenatxo bat erbi izan da eguneko arloa (EJ48: 12)

basa idisko [I.5.9](#)

- zortzi basa-bei, ta basa-idisco galant bat (HE20: 109)

basabehi [I.5.9](#)

- badaucaguz oneez ostian zortzi basa-bei (HE20: 109)

basabere [I.5.9](#)

- lurreco bas-abereec eta aireco hegaztinec badituzte bere egoitçac (HE05: 107)
- Basaberac esaten jaquee chicar igon baga datozanai (HE20: 187)
- txaloka hartu zuten basabereak berria eta erregek urera joan nahi zutenen buru izendatu zuen mandoa (EJ53: 17)
- hirugarren edo laugarren aldirako urrunera ikusi zuen basaberea (EJ53: 98)
- eta artean harrapaturik gelditu zitzaizkion atzaparrak basabereari (EJ53: 100)
- len basabereak (abere basotarrak) ziranak orain gizonaren naiez menperatuta abere

etxetiarrak biurturik daude (EF92: 69)

basabide [I.5.9](#)

- egun baten arin-arin joiazala basabide batetik (HE21: 107)
- orain eun urteko euskaldunak erribide ta basabidetan gau ilunean ibilteko zuziak bear izaten zituen (EJ06: 72)

basabortu [I.5.9](#)

- erakutsi zerauen hurruneke basa-bortu beroetarat aisa bialtzen ahal zituela (HE58: 78)

basaburu [II.7.2.3](#)

- basaburuan 1940-tik 1950-ra arte jaio direnen artean bertan bizi ezinik, %-82-ek egin diote alde Zuberoari (EJ51: 71)

basagizon [II.7.2.5](#)

- basa-gizon, ikazkin, egurgille ta arotz (HE18: 18)

basahuntz [I.5.9](#)

- oiek basurdetan eta basauntzetan ibiltzen ziran (HE29: 82)
- nik ez det oraindikan, lurraren gaiñean, basauntza baiño pizti azkarragorik ikusi (HE29: 82)
- bi ahizpek basahuntzek bezalako ijutia eginik, esmerilean zorrotzuriko xilioa jaurtiki zuten (HE39: 45)
- inoiz basahuntz hori ager baledi (EJ53: 120)
- aspaldiko denbora batean, basahuntz asko izaten omen zen Urbasa eta Haundimendi aldean (EJ53: 117)
- basahuntzek ez zuten orduan adarrik (EJ53: 117)
- neugaz zillargitzen dira ibai, soro, larredia, ta Auñamendiko basauntza, berez orrein izutia (EJ50: 22)
- egun batean, an bertan, arkaitz tartean, basauntza azaldu zan (EJ66: 41)

basahuntz-azpizun [IV.2.2](#)

- CHEAMENA: (...) basauntz azpizunak Villeroi gisara (EJ64: 31)

basajaun [I.5.9](#)

- jentialen antzeko ipuiak baxajauneri askotan ezarri oi dizkiete (HE21: 62)
- basajaunik bako basoen jaun izanik (HE44: 14)
- basajauna dago piku jaten iturri ondoan (EJ53: 118)
- basojauna, jentillak eta gañerako euskal mitologiaren kondarrak (HE27: 10)

basaka-usain [II.5.2.12](#)

- aren ginballak (kapelak) ere badio alako basaka-usai ta igazkotu-kutsu bat (HE17: 39)

basakatu [I.5.9](#)

- basakatuak ere bai, eta katagorriak ere bai (HE29: 82)

- basakatu antza geiago eukan (HE31: 23)
- arrapatzen nituan erbiak; basakatuak ere bai (HE29: 14)
- basakatua lakoxe beor-zaillak dozak (HE21: 93)
- basakaturik ain arin ez da abarrez abar goratu (HE18: 71)

basakatu antz [IV.2.2](#)

- basakatu antza geiago eukan (HE31: 23)

basakatu ume [IV.2.2](#)

- beste abeto baten gaiñetik jetxita, bi basakatu ume (HE29: 136)

basaker [I.5.9](#)

- barkatu, jauna; basahuntza ez baina basakerra zen (EJ53: 119)
- eta geroztik basaker guztiek adar kimatuak dituzte munduan (EJ53: 120)
- adarrak, basakerrak izaten ditu (HE29: 83)

basakume [II.7.2.9](#)

- ezin dezakegu jasan basakume bat gutaz burla dadin (HE39: 28)
- nork eta gixonska basakume hark (HE39: 26)

basalapur [I.5.9](#)

- ostuten deuscubez batzuc erri-lapurrac, ta ez guichi basa-lapurrac (HE20: 109)

basantxume [I.5.9](#)

- ontan, basauntxume bildurti bat dator -lenbizi dardaraz- (EJ50: 139)

basapizti [I.5.9](#)

- batzuek basa piztien larruekin jantziak izan ziran (EC70: 54)
- otso ta basapiztien janari izateko (EL70: 22)
- basapiztiak ez zion erantzunik eman (EJ53: 143)
- elkarri kalterik egin gabe bizi izan ziren geroztik denbora luzean abere larri, basapiztia eta mamutza guztiak (EJ53: 20)
- azeria zen basapiztietan maltzurrena (EJ53: 25)
- gizonak hasi zirelarik lurra lantzen basapiztiak larritu egin ziren zeharo (EJ53: 51)
- hori esaterakoan ahoa ireki behar izan zuen basapiztiak eta oiloak ihes egin zion (EJ53: 84)
- galdetu zion irribarre maltzurra ezin izkutatzuz basapiztiak (EJ53: 108)
- an ibilli ziran basa-piztiak lez (HE21: 65)
- danok amorratuta or goaz txarrera, basa-piztiak baiño okerrago gera (EJ69: 44)

basatxoko [I.5.9](#)

- harkaitz-bizkarrek inguratua, basa-txoko batean etzina (EJ00: 176)

basauri [I.5.9](#)

- Bilbo-ondoko basauri batzuetan lanka esaten da bankuaren ordezt (EJ06: 72)

baseliza [I.5.9](#)

- goizetik inguratu eta joan ziren baseliza aurrera (EJ53: 37)
- ahal bezain poliki hartu eta itzuli zen baseliza aurrera (EJ53: 38)
- bazen han baseliza zahar erdi-erori bat eta inor joaten ez zela jakinik, mesa entzuteko baimena eskatu zion astoak (EJ53: 77)
- astoak berriz pozez baseliza barnetik (EJ53: 77)
- eliza nagusira, beste batzuk talai-etxera ta Antiguako baselizara norbait edo beste (EJ59: 90)
- Bezarain mendian baseliza bat eraiki-azi zuen bere kontu (HE33: 53)
- Ama Mariaren irudi eder bat, baseliza polit politean ondo gordeta (EJ59: 49)
- urteten dabie abade guztiak baselizaruntz urre-zidarrezko jantzirik ederrenakaz apainduta (EJ59: 49)
- Miren Neskutza'ren baselexa (EJ63: 20)
- usaintzen dabe leunki ormako bedarrak. Uso baten antzean baselexoi datza (EJ63: 20)
- origaitik amek eta sein txikijak pozik sartuten dira baseleiz orretan (EJ63: 24)
- erbestetarren batzuk baselizaruntz, Antiguako Andre Maria-ri eskintzeko argizariak eskuetan (EJ59: 49)

baseliza-barne [IV.2.2](#)

- astoak berriz pozez baseliza barnetik (EJ53: 77)

baselizatxo [I.5.9](#)

- Antiguako Amaren baselizatxoa ikusten dan tokian, txapela kenduta (EJ59: 89)
- soil soilik Guadalupeko baselizatxora urbiltzen zen meza-egunetan, Praxkukin ia betiro (EJ03: 43)

baseme [I.5.9](#)

- lezondotarrek ziotenez bera ere ez omen zen emakume, baseme baizik (HE39: 91)

baserri etxe-jaun [IV.2.2](#)

- gure baserri etxe-jaunak, beti euki dabe euzkeraz irakurtzeko naitasuna (EJ05: 187)

baserri-antz [IV.2.2](#)

- oiek ez dute erakutsi nai iñola baserri-antzik (HE25:)

baserri-atari [IV.2.2](#)

- soroetan ari ziren baserritarrek edo zaldi taldearen hanka hotsera baserri atarira irtetzen ziren (EJ48: 12)

baserri-auzo [IV.2.2](#)

- baserri-auzoetan bakarrik gorde dute antziñako egun aien lurriña (HE57: 118)

baserri-barne [IV.2.2](#)

- herri koxkor horien berri (eta baserri-barneko berri batez ere) jakiten oso erraza ez delako (EJ51: 46)

baserri-bazkari [IV.2.2](#)

- erriko Donearen eguneko baserri-bazkari luzea, guztizko luzea (EJ59: 48)

baserri-bizitze [IV.2.2](#)

- baserriarrez eta baserri bizitzeaz izanen duen abegi onak (HE36: 35)

baserri-giro [IV.2.2](#)

- Orixe'k begietaratzen diguna baserri-giroa inondik ere ez dela jakin dezagun (EJ51: 32)

baserri-kutsu [IV.2.2](#)

- kiratsez eta kresalez batera oratua, langile-soineko urdinez eta baserri-kutsuz ere mamitua (EJ51: 92)
- gure jardunaren baserri-kutsu soportatu ezina (HE35: 4)

baserri-lan [IV.2.2](#)

- baserri-lanak egun guzian egin ondoren (HE50: 57)
- ta ni baserri-lanetan jardun nintzan (HE50: 57)
- nere ikas-bideak itxi ziran baserri-lanetan zerbait laguntzeko geron aita-amatxo maiteai (HE50: 38)
- Oresa'ko eta Uitz'i'ko baserri-lanetan eta baserriarren artean pasa zituen (EJ51: 35)
- udara bete-betean zan da Periko aspertuta zegoan baserri-lanetan (EJ62: 104)

baserri-maizter [IV.2.2](#)

- Baserri-maiztar azkenengoa dek (EJ62: 9)

baserri-molde [IV.2.2](#)

- euskaldun asko erori da "euskal izatearen esentzia"tzat baserri moldeak hartzera (HE36: 35)

baserri-mutil [IV.2.2](#)

- beguiratu baserri mutill, ta guizon gaztiai (HE20: 59)

baserri-ondo [IV.2.2](#)

- gure etsaiak zeuden baserri-ondo batera allegatu gera (EJ49: 50)

baserri-sarrera [IV.2.2](#)

- alako batez, baserri-sarrerako atetik irtenda, or dator artzai ori (EJ49: 73)

baserri-txakur [IV.2.2](#)

- Eutsi bada maquilla bat larrapastautu jausi etzaitian, ta baserri chacurren batec usigui etzaitzan (HE20: 119)

baserri-usain [IV.2.2](#)

- baserri usain gehiegirik izan ez dagian (HE44: 9)

- baserri usainezko izen dotorez bateau (HE44: 11)

baserrikume [IV.2.2](#)

- Anbotopeko baserrikuma bat mariñel itxasoan! (HE31: 17)

baserritar-jende [IV.2.2](#)

- asko bai, ta baserritar jendea geien-geiena (HE21: 60)
- elur-urtea, gari-urtea esan oi du baserritar-jendeak (EF92: 11)

baserritar-lege [IV.2.2](#)

- Atoz gure kalera, baserritar legera, musika oiek utzita; Errenteriy'a'n bizi naz eta egin zaidazu bisita (EJ67: 121)

basetxe [I.5.9](#)

- Txarakilleta deritxon basetxean usten ziran eta ardandegira jo eben txikerdi bana edateko (HE21: 30)
- gure basetxeko ate-barruraño etorri zitzaigun lengo egun batean izer patsetan Makazaga jauna liburu onentzat itz-aurretxoaren eske (EJ67: 56)
- bere basetxe ta mendietan gure euskera zarra oraindik bizi da (EJ60: 140)

basilunbe [IV.2.2](#)

- Antxe bertan itxoin genduen, gure aita Azkaratetik itzuli arte. Alako batean agertu zan, Basillunbe aldeko Jose Mielen barrutian, ta berealaxe gure aita iritxi zan, plazako parete ondoko maia ikuturikan. (HE50: 25)

baso ardo tragoxka [IV.2.2](#)

- atzo arratsaldean bertan, luzapide gabeko lana zelata antxe jardun azi gindun berandu arte, ordaiñez bi baso ardo-tragoxkakin (EJ03: 25)

baso eta botila hots [IV.2.1.1](#)

- Kafeteria leporaino betea arkitzen da, kamareruen joanetorriak, basu eta botilla hotsak (HE35: 67)

baso eta soro behar [IV.2.1.1](#)

- nosian bein eguraldi chaarrac eragozten deustazanian baso ta solo biarrac, jardun daruat mai, aulqui eta ezgauza batzuc eguiten (HE20: 152)

baso-alde [II.8.2.3](#)

- Udaberria lurraren jabe zan. Baso aldea, txori jai bete-betea (HE57: 150)

baso-bide [II.7.2.2](#)

- Aurkientzak han nituen, aspaldiko muiño, ibar; basobide bazterretan sasi, ota, isats eta iñar (EJ50: 155)
- baso-bideetan ibiltzea debekatua dago ayentzako (HE22: 40)

baso-egur [I.5.1](#)

- janaria berotu eta gozatzeko naiko baso-egur euki, eta geienetan sua egiteko alperrez (EJ49: 29)

baso-ehiza [I.5.9](#)

- entzuten ditut bas-ihiziak (HE51: 50)

baso-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Gorrastatu denean, han eçartcen duçu çure hachicha, baso erdi bat arnorekin (EJ75: 9)
- bixkiak ere artu zuten baso erdi bana. (EJ03: 50)
- Izpi-zurbillak dizdiz dagije baso erdijan. (EJ53: 92)

baso-geriza [I.5.9](#)

- Baso-gerizan atzar dira otsoak eta gizotsoak. (EJ50: 97)

baso-haize [I.5.1](#)

- nok esan baso-aizeak aren iaiotetasea arnazaz bete ebenik? (EI99: 141)

baso-ipurdi [I.5.3](#)

- baso ipurdi bat ardao hamabost pezeta, merke? (HE44: 37)

baso-lagun [II.7.2.10](#)

- Baso-lagunek nekez berorazi dute (HE18: 36)

baso-langosta [I.5.9](#)

- larrapoteak, au da, baso-langostak, lasai jaten zituztela... (EJ64: 20)

baso-lapur [I.5.9](#)

- baso-lapur, edo azerijac eztira azartuten auntzetara (HE20: 110)

baso-nagusi [I.5.9](#)

- zatoaren lokarriari lotuta ibiltzen zuten baso-mutillak, eta baso-nagusiak ere bai (HE29: 96)

baso-tantai [I.5.9](#)

- Baso-tantaien kerizpeetatik udan (HE31: 20)

baso-tarte [II.8.2.16](#)

- guk, baso-tarte aietan, oso xamurki egiten genduan sukaldea (EJ49: 32)

baso-zelai [I.5.9](#)

- arrakasta ona izan zuen erlearen deiak eta haundi horiek hasi ziren basozelai batean biltzen (EJ53: 24)

baso-zuhaitz [I.5.9](#)

- Baso-zugatzak [tit] (EF92: 57)

baso-zuhaitz mota [IV.2.2](#)

- baso-zugatz mota guztiak bitara biur litezke (EF92: 61)

basobide bazter [IV.2.2](#)

- Aurkientzak han nituen, aspaldiko muiño, ibar: basobide bazterretan sasi, ota, isats ta iñar (EJ50: 155)

basoerdi mordo [IV.2.2](#)

- baxoerdi mordo ugaria edan dugu alkarrekin (HE34: 55)

basoilar [I.5.9](#)

- basoilarrak khantatzen dizü Iratiko sorhuan (HE60: 182)

basolan [II.6.2.4.3](#)

- Udara batean Naparroan ere ibilli zan baso-lanetan, ogeita iru urte zituenean (HE25: 12)
- Baso-lana [tit] (HE29: 100)

basolibaondo [IV.2.2](#)

- alabainan, jitez basolibondotik zarena, hartarik pikatua izan bazara (EJ71: 41)

basomutil [II.7.2.5](#)

- Baso mutilek diñoan lez (HE21: 30)
- Ta baso-mutillen kontua jakiñekoa (HE29: 87)
- lengo baso-mutillen lana erreza zala pentsatuko dute askok (HE29: 59)

basomutil itxura [IV.2.2](#)

- baso-mutil itxura aundia danok ere (HE29: 122)

basurde [I.5.9](#)

- onek basaurdak legez erri guztietan arrto-gariak daukaz inon soloetan (EJ70: 112)
- ¿Cer da basaurdia? (HE20: 175)
- basaurde, eper, edo ollagorren eizara (HE20: 105)
- Kara iguala du aurrian ta atzian, basurdia dirudi zutik jartzian (EJ67: 297)
- Hotarik ikusten diuk zenbeit bakar, hor ziek basurdiak bezala (HE59: 119)
- Are, fuera hemendik, basurdeak ez bertzeak! (EJ72: 63)
- basurde ezkurzale! Lurra uxarkatzen egindako lanaren sari (EJ53: 52)
- ez zitzaion gaizki iduritu basurdeari zozoaren ametsa eta bera ere nekazari sartzeko prest zegoela esan zion (EJ53: 51)
- basurdetzar harek, zauritu ondoren ihes egin ez baligu! (EJ48: 14)
- ez dizutet zenbait etsai egunero, basurdeak baziran bezala, iltzen giñitun esango (EJ81: 71)
- Uruti dagon alorra iskisuz da bezelz; oian-baztarrekkoa joa da basurdez (HE18: 47)

- Basurde, muxar, satagin, sagu, lur ta lurpe diran pizti (HE18: 70)
- oiek basurdetan eta basauntzetan ibiltzen ziran (HE29: 82)

basurde-hortz [IV.2.2](#)

- Onako buru au -dio- basurde-ortzari nik kendua diteke... (HE18: 47)

bataiarri [I.5.10](#)

- so egik bateyarrira (HE01: 24)
- batheyarria (HE01: 24)

bataio-agiri [I.5.4.1](#)

- sasieta bikarioak izenpetutako batayo-agirietan (HE19: 9)

bataio-egun [I.5.4.3](#)

- Beltran jaunak ez zituen hainbesteko dirutzat eragiko bere haurraren bataio egunerako prestaerak egiten (EJ48: 16)
- gazteak: neure haurraren bataio egunez alos-torrean nahi zintuzketet (EJ48: 15)
- ehizekia ez dena ere izango da zurean haurraren bataio egunez (EJ48: 14)

bataio-festa [I.5.8](#)

- bataio bestan bezala, hileta ospakizunean ere, enparauek oro deba-ko behartsuen artean zabaltzeko agindua eman zuen (EJ48: 17)

bataio-harri [I.5.10](#)

- iñoiz bateo arrian abadeak ipiñiriko izena ondo esaten bajako norbaiti (EJ59: 31)
- onetarako eguin guinduzen gu gure Jaungoikoak bataio-errian (arrian). (HE13: 125)

bataio-liburu [I.5.4.2](#)

- agiri auk denak altzolako bataio liburuan daude (HE53: 15)
- Errenteria'ko 14'gn. bataio-liburuan 231'gn. orrian (EJ67: 50)

bataio-orrits [I.5.1](#)

- bataio-orritsaren ondoren, hileta-progutara bildutako jendearentzat oturuntza eman behar izan zuen (EJ48: 17)

bataio-ponte [I.5.10](#)

- batai-ponte = fuente bautismal, pila bautismal (EI31: 135)

batan-belar [II.6.2.1](#)

- eldu dira iru edo lau bultzi batan-bedar usaintsuz bete-beterik (HE21: 69)

batan-usain [I.5.1](#)

- doistarren aldera sumetan dabelako batan-usain zorrotza (HE21: 69)

batasun-bide [II.7.2.2](#)

- batasun-bidea izan bear lukean bidasoa-ibaia zatiketarako baizik ez da aspaldian (EJ03: 40)

batasun-lan [II.6.2.4.3](#)

- euskararen batasun lanak aztertzea, sakontzea eta aintzinatzea nahi du (EJ56: 11)

batasun-puntu [I.5.4.2](#)

- Jainkoa ta Materi arteko batasun-puntu dedin (EJ50: 166)

batel-arrain [I.5.6](#)

- berezitasun arin batzuek ere batel-arraiak panekak, krabak, donzaillak eta abar (EJ64: 81)

batimendu-hondakin [I.5.1](#)

- dorrean ondoko batimendu-hondakinetan teilaturik ez (EJ51: 50)

batzaldi [II.7.2.1](#)

- elerti-batzaldietan sarbidea uka (HE17: 34)
- batzaldia [tit] (EI99: 159)

batzar-egun [I.5.4.3](#)

- baña andik egun gutxira Españan gerratea sortu zan; eta batzar-egun aietako itzaldi, elburu, asmo ta aginduak, gau bateko amets igeskorra bezala, ezbearrak eta gorrotoak aztu ta irentsi zitun (EL70: 247)

batzar-gela [I.5.10](#)

- saguen batzargelan sartu eta harria egin zuen berriz ere (EJ53: 92)
- atzaparka hasi eta harategi bihurtu zuen, nunbait, batzar-gela (EJ53: 92)

batzar-gizon [II.7.2.5](#)

- mintzatzera dijoazkien probintziako batzar-gizonak makillaka artzen dituzte (HE33: 21)

batzar-toki [I.5.10](#)

- Europa'n diran nazio danek ura dute batzartoki, gaur beste itzik ez da entzuten (EJ69: 29)
- batzaartoki sendotu onec (HE20: 212)

batzarkide [II.7.2.8](#)

- ordezkariak ez dira izango biltzar honetako batzarkideak (HE37: 117)

batzarraldi [II.7.2.1](#)

- batzarraldi hoietan hauexek izan ziren hiriaren ordezekoak (HE33: 37)

batzorde-lagun [IV.2.2](#)

- batzorde-lagunen artetik aruntz-onuzka (HE17: 24)

batzordeburu [IV.2.2](#)

- horra batzordeburuak hitzaldia hasten duen mementua (HE39: 103)

baxoerdi [II.3.6.1.1](#)

- baxoerdi mordo ugaria edan dugu alkarrekin (HE34: 55)
- baxoerdi bat edo beste noizik bein barruratzen (HE33: 7)
- Kastillano txar oiek, bi baxoerdi edan ezkerro, ez dituk ixiltzen (EJ62: 97)
- taberna txiki batean zatoa bete eta baxo erdi bana arturik (EJ49: 27)
- Falanjista ari eskerrak, bapo ibilli giñan, espionaje egiten eta baxo erdiak edaten (EJ49: 26)

bazilazio-eremu [I.5.4.2](#)

- baina bada bazilazio eremu bat ere izen propio bezala jokutzen ez direnetan (EJ56: 33)

bazka-arbi [I.5.10](#)

- gure earian asko dagoen beste landareak dira, pagotxa, alorbea (alolba), bazka-arbia ta bazka-artoa (EF92: 53)

bazka-arto [I.5.10](#)

- gure errian asko dagoan beste landareak dira, pagotxa, alorbea (alolba), bazka-arbia ta bazka-artoa (EF92: 53)

bazka-erremolatxa [I.5.10](#)

- bazka-eremolatxa gañera oso janari ona ta ugaria da abelgorriarentzat negurako (EF92: 57)

bazka-gai [II.7.2.4](#)

- beliek zer bazka-gaia! (HE60: 177)

bazka-landare [I.5.10](#)

- abereen bazkarako izaten diran landareak bazka-landareak deritzate (EF92: 51)

bazkal-mahaiondo [IV.2.2](#)

- gure bertsolaritza edo umore-bertsotarako trebe zitekeena bazkal-mahaiondoko irri-gixon bufoi-ordekotzat darabilte handikiok (EJ00: 184)

bazkal-saski [I.5.10](#)

- bazkal-saskia buruan artu (HE18: 81)

bazkalondo [II.8.2.14](#)

- bazkal ondo gaitza: denak omorean! batzuek ihizi solas, zoinek sasoinen uso gehiago etxerat bilduak (EJ04: 101)

- bazkal ondo batez, senar emazteak lotzen gira beribil ixtorio batez (EJ04: 59)
- bazkal ondo baikira, beharrik, eta nehork ez baigitu barrandatzan! (HE59: 103)
- bazkal ondo ginauden beraz egun hartan (HE59: 98)
- uztaren emezortziaren bazkalondoa zan (EJ60: 33)
- haren bizkarretik bazkalondo algaratsuak igaro nahiaz (EJ00: 184)
- irugarren txanda ontan joan giñanean, bazkalondo bat zan (EJ49: 60)
- euqui eguizube bazcalondo on bat (HE20: 192)

bazkari-garai [I.5.4.3](#)

- ondo zekizkiten berriyaz itzegiñez bazkari garaya igaro zuten (EJ81: 18)

bazko gaiardi-ondo [IV.2.2](#)

- bizi denak orbit ükhenen dü bazko gaiherdi-ondua (HE18: 21)

bazko-inguru [II.8.2.13](#)

- gutienez bederen bazko inguruetan, aingeruen ogi hura formatu zen mugetan. (EJ80: 87)

bazkoaldi [II.7.2.1](#)

- bazituzten israeldarrak urte oro irur bazko-aldi; bakoitza, Jaungoiko berak berezi zien eguitekorako. (HE13: 37)

bazter-alde [II.8.2.3](#)

- Egiptotik atera, ta beren bazter-aldera zijoazenean, adirazi zien Moisesek (HE13: 46)

bazter-egur [III.2.8](#)

- subil naiz "baztar-egur" naiz "enbor", bat dena etxe bakoitzetara bina dakartena (HE18: 127)
- bi baztar-egur, eta erdin egur txea (HE18: 128)

bazter-euskalki [III.2.8](#)

- bazter euskalkia delako bertakoa (HE27: 380)

bazter-herri [III.2.8](#)

- gurea bezalako bazter herri bateko jendea (HE27: 340)
- bazter herri batean (HE59: 37)

bazter-leku [III.2.8](#)

- eztoz uste baztarlekurik itxi dodanik ikusi ta galdetu barik (HE31: 20)

bazter-oihal [III.2.8](#)

- Van gogh eta Cézanne euren bazter-oialik onenakaitik be ez (HE31: 64)

bazter-solas [III.2.8](#)

- albeilietzat barka ene bazter-solas horiek (HE30: 206)

bazterretxe [III.2.8](#)

- ait'amak, bordel deitutako bazter etxeko nagusiak ziren (EJ65: 17)
- luzaideko bazter etxe baten izena dugu "bordelia" (EJ65: 19)
- bordel bazter-etxea anitzetan errerik izana da (EJ65: 19)
- preottoa bazterretxeko alaba, izan behar zuen bertsutan den izar ederra (EJ65: 67)

bebarru [III.2.9](#)

- bebarru batetan sartzen da arnasa artzearren (HE35: 98)
- bi mallakoa da bizitza ta be-barruan du zurgintegia (EJ03: 22)

bedats-aire [I.5.8](#)

- kanpotik-edo datorkit bedats-aire fina, itsas-haizea kan-potik etorri ohi zaigun bezalatsu (EJ51: 91)

begi-axal [I.5.3](#)

- beren izate jator eta beroz begi-axala bederen ukitu diotenak baizik (EJ00: 187)
- begi-axalak zerk jo, belarri-aratza zerk ukitu, han da Gamiz (EJ00: 185)

begi-bista [I.5.2](#)

- tranpaletara igota bere eskuko jardunean eta inoren begi-bixtan asi zaigunez geroz, begira diezaigun zer gizamodu den (EJ00: 179)

begi-isuri [I.5.1](#)

- alako begi-ixuri pozduna nabaitzen zaio, abere soil dira-nak ez dute begiratze eztsua, animadunaren erraiñu ber-din gabea (EJ03: 32)

begi-keinu [I.5.6](#)

- honela erantzun zion andre Otxanda-ri beste begi keinu batez (EJ48: 26)
- ezagunei gogozko begi-keñu bat egiteko (HE17: 22)

begi-kolpe [I.5.6](#)

- erreka zolara jautsi baino lehen, gure mutikoak, begikolpe batez, besarkatu zuen San-Ignaziora (EJ72: 6)
- badu haren begi kolpea, haren ezpain xokoko irri ximurra (HE32: 12)
- begi kolpe batez hatzeman zuen ikusterre osoa (HE39: 52)
- begui-colpe (HE10/HE05: 125)
- gogotik emanen dute begi-kolpe bat hegalpean denari (HE18: 104)
- guanen nintzela aran famatu heieri begi-kolpe baten ematera (EJ72: 24)
- eta lehen begi-kolpean ohartu ninduan ez zela arbola hori (EJ72: 25)

begi-korronte [I.5.1](#)

- indazuz negarrezco begui-corrontac, urtuteco neure erru atsituac (EC61: 93)

begi-lauso [I.5.2](#)

- gertaera hontaz eta Alfonso XIgarren begilausoaz ere (HE33: 21)

begi-nini [I.5.3](#)

- begui ninian colpatcen çaituztela, dioçu cerorec (HE06: 40)
- kondeak egindako absideak an jarraitzen zun artean eliza-ren barru ta beginini (EL70: 82)
- eraztun beltzantz orren barnean dirudila begi-nini (HE18: 81)
- etzaite, bada, arritu bai gurasoak (guraso aldetik) bai terexa ta praxkuk (adiñera iritxiak dauden ezker) beren begi-ninia baino maiteago badute kokke errukarria (EJ03: 34)
- emaztekietan hanitzak, begi-niniak handituak bezala hainbertze argiz (HE59: 80)

begi-ondo [II.8.2.14](#)

- gosea nabari du begi ondoetan... (HE57: 103)
- pozikan komeni ez biotz aundi ari, begiondoak malkoz biotzak ler-zori (EJ69: 51)

begi-ukaldi [I.5.6](#)

- aski da hiriko parrokian egin zituen irudiei begi ukaldi bat ematea (HE33: 55)
- batek beartzeari hola begi ukaldi beltzaren emaiteko (HE32: 46)
- begi ukaldi, behatze, usna, entzute, musu (...) oro baderamatzagu bat bertzearen ondotik (HE59: 111)
- seinale horren bidez jakin dezakezu, lehengo begi-ukaldiz (HE33: 15)

begi-zulo [I.5.4.2](#)

- begizulo oien erdi erdian nindeke betiko nini (HE18: 82)

begiorde [II.7.2.11](#)

- arrazoi eta iritzi zucen baten beguorde edo cataleju on batez dembora ayetara alderatu (HE40: 33)

begitarte [II.8.2.16](#)

- goizetan utziz egun guziko aitamen begitarte (HE51: 50)
- zuri so zagolarik bere begitarte arraiarekin (HE32: 11)
- zure begitartia (HE01: 28)
- begitarte "rosto afable" (HE01: 108)
- hire begitharte aitzinean (HE02: 40)
- bere begitharte (HE02: 49)
- asma çaçu beraz, ea cer beguitarte, eta bista içanen duen arima supher (HE06: 114)
- kapitain jauna han zabilan begitarte ilun, eta buruz buru egiten du mattinekin (EJ04: 21)
- xahar ezindu, itsu, eri; begitarte min itsusi batez jana (HE59: 72)
- nolako begitarte arraiarekin (HE59: 15)
- begitarteari aski zitzakon behatzea (HE59: 103)
- orotan begitarte on hatzemaiten dute gaixoek (HE59: 108)
- arraidu zitzakoian begitarte (HE59: 119)
- zango ñimiñoen gainean harat-hunat ibilki, adinez, begitartez, mintzoz berdintsu (HE59: 86)
- begitarte = cara (EC48: 628)

- beguitarte = recibimiento, acogida (EI31: 197)
- eta angueruen agurarri beguitarte eguinez guerostic etçaisquitçula guiçononac higointcen (EJ58: 34)
- haren icus ditequeyen loriaren argui iartear mundu gucico beguitartearen gainean (EJ58: 52)
- eztecaçula bada, o ene saluatçaille beguitartetsua, çure merecien valioa galtcera utz (EJ58: 77)
- arrai begui tarteaz: azken bi hitzok izen konposatua osatzen dute: begitarte, gure ahurpegi-ren esanahi berekoa (EJ80: 53)
- betazalak leundu, begitarte argitu eta eztuz txar baten itxura eginik (EJ53: 112)
- bixiguak oso aldatua zuen begitarte eta arrotasun hotza agertuz begiratu zion (EJ53: 136)
- zer ari zara hemen, axelko, begitarte ilunez zerura begi-ra? esan zion bisitariak (EJ53: 141)
- azken batean hizkuntza idatziaren bisaia, begitarte or-tografiak eskaintzen digu (EJ56: 89)
- atozea, beguitarte illun bat ekusi orduko, edo ezusteko itzen batzuek (HE13: 126)
- igorri zituen beren aitagana, beguitarte onez ta ondasunez beteak (HE13: 133)
- nolako begitarte zuen, nolako begiak, bizarra, illeak, ta abar (EC70: 43)
- begitharte = rostro (EC16: 52-130-217)
- haren begitarte gozoa ikusiz (HE59: 71)
- zer begitarte arraia batzuek bertzeer! (HE59: 97)
- eztuketela harenganik, begitarterik eta ez ongi ethorririk (HEAX: 39)
- defenda ezazu, alde zakitza, egiozu begitarte (HEAX: 7)
- bardin jeikitzen ahal ez ba-zen begitarte ikuz zezon (HE58: 57)
- txapel oker bat begitarte gaizto batekin hurrantzen zaitadanean (HE58: 84)
- ez baitezaket erran nolakoa zen begitartez ala trakaz (HE59: 27)
- begitarte mokorrarekin arabez, ezen berehala amaren altzorat ihes egin nuen (HE59: 32)
- gar handiak arraitzen zaungun alabainan begitarte (HE59: 85)
- berebiziko begitarte ona egin zidan (HE17S=ezpaiñik ez du neskak zabaltzen, aski du begitarteK=HE18: 78)
- begiak hertsirik zeduzkan, begitarte zurbil eta zimur (HE39: 13)
- Miren Eguzkiñe Azaolak eraman zigun, gitarra eskuan eta edertasuna begitartean, kantu berriaren zantzua (EJ51: 60)

behar-garai [I.5.4.3](#)

- edo bateonbat gelditu bear ote zan begiratuaz, eta bear-garayetan ¡geldi! edo ¡aurrera! ojuka esanaz (EJ81: 54)

behar-lagun [II.7.2.10](#)

- baita bere esan daigun mallua ebala bere bear-lagun (EJ77: 62)

behar-mahai [I.5.10](#)

- Enzuzuz: (...) escoplua, zumalluba, biar-maija... (HE20: 152)

behar-ordu [I.5.4.3](#)

- laguntza hark eman dezala gure behar ordueri, xantza onez gida gaitzala (EJ68: 53)
- lagun nezazun ontsa ni behar orduan; Jainkoa otoizten dut nik errespetuan (EJ68: 44)
- bertzerik gabe ibil nadien nere behar orduetan (EJ68: 106)
- behar-orduyan (HE01: 34)
- behar-orduyetan (HE01: 56)

- laguntza onik ez duke bere behar-orduan (HE51: 41)

behar-sari [I.5.1](#)

- ijeliac darua biarsari, edo aloguer gueijago (HE20: 125)
- biar sari gueijago emoten bajatzu odola ateratiarren (HE20: 50)
- ezteutsut beste bear-sariric escatuten (EC61: 4)

behargai [II.7.2.4](#)

- zuen beargaichit on, eta erligiozco orietan gauza guciaz gañ goratzen eta alabatzen deguna (HE40: 42)
- achurren, laijetan, irabatuten, landara jorraan ta biargueiric gogorrenetan (HE20: 59)
- cer irabazten dezule beti lapurrarri zaungaca diarduten chacorren beargai despreciozarri orrequin? (HE40: 117)
- berétacoren batzuec ezpaituten uzten oraindic esqueco beargai orretan jarraitzea (HE40: 119)

behargin-ume [II.7.2.9](#)

- jaiotzez beargiñ-ume ditun geintsuenak, erdi mixerian bizituak, eta alaz guztiz aundi-zaleak, beti dirudunen alde (EJ03: 70)

beharleku [I.5.10](#)

- ai, zenbat bearleku artutzen dituzten! (HE25: 31)

behartoki [I.5.10](#)

- biartoquijan daucadaz, ta erdu bijoc ara (HE20: 140)

behartsu-jende [II.7.2.7](#)

- egia, danok dakigu gaurko beartsu-jendearen iritxi-eziña ta bizimodu zalla (EL70: 258)

behatz [III.2.9](#)

- alear ongui adituaz adisquidetasun osoan beguietaratuco ditugun eguia oyec eztizquitzute erreco béátzac (HE40: 5)
- eguin dezagun contu chiquitzen badira, ongui betetzen ezpadira, beatza potoan sartzen bada (HE07: 167)
- beatzez autsi lepezurra (HE18: 75)
- hor hasi baitzitzaion zer nahiren erraten, erakutsiz behatzak eta ukabillak (EJ72: 21)

behatz-mutur [II.3.2.1.5](#)

- erkhaiñetan: hots, behatz muturretan. ikus Lhande, or. 256 (EJ80: 47)

behatz-punta [II.3.2.1.7](#)

- ormatik zintzillik dagon ur-bedeinkatu ontzian beatz-punttak bustita, "gurutze santuaren señaleagatik" eginazten die (EJ03: 29)
- igotzerik ez ba du beatz-punttara iristeagatik, egan egin bear (HE34: 66)

behaztopa harri [IV.2.2](#)

- euskaldunentzat behaztopa harri gertatu dena (HE36: 15)

behaztopabide [IV.2.2](#)

- aditz kontuan izango genuela behaztopabiderik zailena (HE27: 377)

behazun-arrasto [I.5.1](#)

- eta oka egin nezan azken behazun arrastoak ere bota ere (EJ51: 102)

Behe-Nafarroa [III.2.9](#)

- moztu bait zuen karlos v.ak Behe-Nafarroa espainiagandik (HE52: 4)
- Be-Nafarroan berriz, laphurtarra soil-soilik erabili izan da (HE26: 260)

Behe-Pirinioak [III.2.9](#)

- Behe Piriniotako sekzioaren parte bezala (HE39: 118)

behe-sarrera [III.2.9](#)

- Bê sarreran bi atal, / arri-ustai mako: / bat ardi sarrera ta / beste beiendako (HE18: 323)

behe-subil [III.2.9](#)

- au da goisubilla; beragocuan, beesubilla (HE20: 40)

behi-andana [II.2.2.2.1](#)

- behi andana baten orroa edo xintxilak (HE32: 23)
- feri egun batez behi andana batzu baziren lerroan estekaturik (EJ04: 76)

behi-arraza [I.5.1](#)

- bada Frantzian behi arraza bat hanitz handiagoak eta goure behi arrounterek beno bitan gehiayo esne emaiten dutenak (EI58: 143)

behi-haragi [I.5.1](#)

- bei-aragi egosia tomatearekin (EJ64: 112)

behi-pare [II.2.2.2.5](#)

- sos batzuk badituzu ta belardi ori erosi ta beste bei-pare bat geiago jartzea (EJ62: 14)
- bei-pare txarrak ez dik emen ezer askorik egingo (EJ62: 48)
- emen bei-pare batek ez du goldean marka aundirik egingo (EJ62: 52)

behi-sail [II.2.2.2.7](#)

- bei-sail aundiren jabea, bere emaztea italitarra omen du, ta seme batekin itxura-antzean bizi diranak (EJ62: 57)
- baña emengo bei-saillak eta emengo zelaiak ikusiko baziñuzte, arrituko ziñateke (EJ62: 88)

behi-talde [II.2.2.1.4](#)

- ez dago euskalduna bezelakorik, emengo bei-taldeak zuzentzeko eta ondo zaintzeko (EJ62: 88)

behikume [II.7.2.9](#)

- chaala esaten jacó edocein beicumeri (HE20: 109)

bekain [II.8.2.11](#)

- a bera duk orratik: gogai-eltze aundixkoa atxe-samarretik ille orraztuz ebakia, bekain-lerroa aldero-antxa, itsusi aurpegiz, elez eder. (HE17: 24)
- ikusi nuanean nik zure bekaña (HE18: 55)

bekain-lerro [IV.2.2](#)

- a bera duk orratik: gogai-eltze aundixkoa atxe-samarretik ille orraztuz ebakia, bekain-lerroa aldero-antxa, itsusi aurpegiz, elez eder. (HE17: 24)

bekain-ule [IV.2.2](#)

- bekan-uleak dira ostarrkuak eta aren bien azpian dagoz erreten zaldun gazteak mitsaletak lez arrgian (EJ70: 122)

bekaitz-giro [I.5.10](#)

- kezkatzen ez diran izakiekiko bekaitz-giro bat sentitzen dut barnean batzuetan (HE34: 24)

bekatu eta herio lege [IV.2.1.1](#)

- Bai, Kristo Jesusen baitan bizia emaiten duen izpiritu legeak bekatu eta herio legetik libratu zaitu (EJ71: 30)

bekatu-bide [II.7.2.2](#)

- bekatu-bideak zuri galerazteko (HE13: 17)
- igues ez daidan becatu-biderá (EC61: 95)
- arduraric andiená ifinicó dozu, alde eguiteco becatu-bidéac, lagun oquérrac, berbataldi lóiac, ordi-lecuac, joco larrac, ta galbide déungac (EC61: 81)
- urten bereala becatu-videtic: alde eguin galvideac: igues eguin lagun gaisto, joco, ta beste onelaco becatuen jausi-erasoten zaituen ocasiño deunguetatic (EC61: 52)

bekatu-lege [I.5.1](#)

- Beraz, adimenduaz Jainko legearen esklabo naiz, haragiaz, aldiz, bekatu legearena. (EJ71: 30)

bekatu-modu [II.4.2.5](#)

- jaquiña da, badirala cembait pecatu modu, ceñtzen culpa (HE40: 72)

bekatu-molde [II.4.2.6](#)

- bekatu-molde horrek ez du sentidurik personajeentzat (HE35: 7)

bekatu-mota [II.4.2.7](#)

- eta Santo Thomas Villanuevac ez omen zuan uquitzen bere sermoyetan becatu mota au (HE07: 140)
- sarritan eraguiten diozquee becatu-mota asco (HE07: 331)
- bércea, becatu-motagói espiritu sanduarén contracoa déla ez convertitunáia ónqui (EJ55: 225)
- guciaréqui becatu-motabát dá ezténa barcátzen ez mundugóntan ta ez bércean (EJ55: 224)
- becatu-motabát dá becátu originála, ceñequí gucióc datócin mundura Aita Adanengánic heredátua (EJ55: 217)

bekoki-erdi [II.3.6.1.1](#)

- zapi quedartu bat becoqui erdiraño icerdija artu, ta subaren berotasuna arinduteco (HE20: 124)
- bekoki-erditik begi biak izartuaz (HE18: 59)

bekoki-gain [II.8.2.11](#)

- ginbail bulardetsuak, erabaki gorrien garaia eldu dalakoan, zutitu aurrea lerdenki bekoki-gañean, ta egal-atzea lepezamarreruntz etzin (HE17: 43)

bela-bazka [I.5.10](#)

- belatzarrak nagusi bazterretan -esan nezan- eta arkumeak bela bazka (EJ51: 103)

belar eta agotz-pila [IV.2.1.1](#)

- arta-korda, lizar-ostu, belar eta agotz-pil, / kalerik gordeena bein berriz derabil. (HE18: 46)

belar-giro [I.5.10](#)

- ordua noiz yoko yantzirik apaiza; ni barnean nago. belar-giro baita, meزامutillak uts, ni meza laguntzen. (EJ50: 35)

belar-hondar [II.3.2.1.2](#)

- belar undarren biltzen (HE56: 14)

belar-izpi [II.3.2.1.3](#)

- nere aurre-aurrean, belar izpi segailla dakusat (HE34: 54)
- batera ta bestera dabil kulunka nere belar izpi mea (HE34: 54)
- begien aurrean belar izpi bat duelarik (HE34: 22)
- badira, belar izpi ainbat urteindako bialdu zituela diotenak ere (EJ65: 22)
- belar-izpia alaxe aize biguiñera makur da (HE18: 122)
- arpegia ukitzen didate belar-izpiak (HE34: 65)
- ardi beltzak etzuan belar-izpirik jaten (HE50: 60)

belar-lipits [II.3.2.1.9](#)

- batetik bertzearen artean ez duzu belar lipitsik ikusiko (HE59: 91)

belar-lurrin [I.5.1](#)

- minbizia (eta ire miñ au eztek ill illa) sendatzeko, utsa dek belar-lurriña edo agua de colonia-ren usaia (EJ07: 1)

belar-meta [II.2.2.3.1](#)

- gure belar metak joaiki ziren igerika xalupak bezala, eta soro guzia garbitu (EJ04: 73)

belar-olatu [I.5.7](#)

- nolako belar olatuak jasotzen zituen iparrak behetik gorantz (HE39: 81)

belar-pila [II.2.2.2.6](#)

- belar pilletan ezpata sartu (HE23: 51)

belar-salda [I.5.7](#)

- Belar saldak eta eskegialdiak, ilargia eta ama zaharra, odola eta behazuna, eta gero belar salda gehiago eta eskegialdi gehiago. -Erremedio honen sekretua sendatu arte ez aspertzean zegok -amaitu zuen atsoak. (HE39: 78)

belar-sega-lan [IV.2.2](#)

- lapurtarrek erakuts belar-sega-lanen (HE18: 15)

belar-soro [I.5.4.2](#)

- belar-soro eta patata-sail ederrak (EJ66: 14)
- ordu betean belar-soroa ebaki genion eta aitona kontentu (EJ66: 21)
- bakoitzak bere belar-soroak eta terrenoak itxi eta ganadua ibiltzeko (EJ66: 23)

belar-sorta [II.2.2.3.2](#)

- azkenean, belar-sorta bezela, bere azpian etzanda sartuta jaso bear izan nuan (EJ49: 123)

belar-ur [I.5.1](#)

- eta gero belar-ur tzar bat ematen dio eriarri ... (HE52: 10)

belar-zelai [I.5.4.2](#)

- soroak batzuk errentakoak, belar zelaiak urruti (HE25: 51)

belarri-gibel [II.8.2.12](#)

- xoilki Andre Incarnacion apur bat gogoetan egon eta, beharri gibelean hatz-egiten zuelarik (EJ72: 37)
- kopeta parekatu ondoan, beharri gibelean hatz egin eta, irri faltso bat ezpainetan duelarik (EJ72: 46)

belarri-zoko [I.5.9](#)

- "jaunaren itza gizon egin zan" daukat belarri-zokoan. (EJ50: 31)

belarri-zulo [I.5.3](#)

- ipurditik zimiko belarri zulotik zizt eta izterrik zizt (EJ53: 24)

belarrioste [II.8.2.15](#)

- osaba bartelen ereinotzpeko hitzek gupida gabe mailukatzen zioten belarri ostea (HE39: 67)

belarrondo [II.8.2.14](#)

- belarronduan jota bota nuen ankaraz gora (HE16: 76)
- Eibarren bertan serbitzen, orduko ere ondo nekien belarrondoa garbitzen (EJ79: 41)
- elizpean, mañasik belarrondora esan eutsan Josepari (EJ59: 29)
- ixiotuaz joan jakon indianoa, ta itxasgizonari esan eutsan belarrondora, euskeraz (EJ59: 106)

belatzar-talde [II.2.2.1.4](#)

- eta belatzar talde gaitz hura ingura zekidan (EJ51: 102)

belaun-katilu [I.5.3](#)

- aien tartetik gure oñak sartzen ziran belaun-katilluraño, eta, anak (HE50: 37)

belaun-kozkor [I.5.3](#)

- belaun kozkorretaraino errekan sartu eta hasi zen otsoko gol-gol-gol egarririk gabe ura edaten (EJ53: 26)

belaunaldi [II.7.2.1](#)

- zenbat belaunaldi sortzen, pasatzen eta joaten (HE56: 23)
- ber hutsetarik belaunaldi guztiek iragan behar dute (HE58: 76)
- Jesusen asaben belaunaldi erronka dakarten ebanjelioak omen dira lehenik idatzi zirenak (EC70: 76)

belaunaldi-erronka [I.5.1](#)

- Jesusen asaben belaunaldi erronka dakarten ebanjelioak omen dira lehenik idatzi zirenak (EC70: 76)

belaunburu [II.7.2.3](#)

- besaburu, ukalondo, belaunburu bizkor (HE18: 135)
- orain ordea, lana bukatuz, okotzez jo belaunburu (HE18: 83)

beldur-amets [I.5.5](#)

- bildur-ametsentzat ba du arao jakiña (HE18: 60)

beldur-haize [I.5.1](#)

- bilduraice orietatic desarozotua eta garbitua gure bidea uztea (HE40: 109)
- eta gazteriac comunqui bildur-aice guchi oi dio dotriña liberalari (HE40: 150)
- beste dotriñi sarlecuric ematen eztionaren bandera, iñolaco estalgarri eta bildur-aicegabe (HE40: 156)

beldur-izpi [II.3.2.1.3](#)

- beldur-izpirik ez nik (HE17: 9)

beldur-listu [I.5.1](#)

- elurra bera bezain leitzarrak zurbillik, ankaaz dardara, bildur-listua iretsirik (HE18: 139)

bele-haragi [I.5.1](#)

- orduan erabaki omen zuen Jainkoak kristauek bele-haragirik ez jatea (EJ53: 106)

beltz-batailoi [I.5.1](#)

- gure azpian, urrian oso, beltz batalloi bat (HE23: 116)

beltz-sail [II.2.2.2.7](#)

- beltz salla bat gure ezkerretik gu inguratu nayeon (HE23: 116)

beltzaldi [II.7.2.1](#)

- zurian beltzaldi lizunak egitea (HE28: 68)

beltzune [II.7.2.6](#)

- tigrekumaen antzeko baltzunak be baeukazan (HE31: 23)

benerazio-mota [II.4.2.7](#)

- benerazio mota = tipos de culto (EC48: 81)

bentura-molde [II.4.2.6](#)

- hirur bentura molde, hirur bentura suerte edireiten ditut (HEAX: 73)

bentura-suerte [II.4.2.8](#)

- hirur bentura molde, hirur bentura suerte edireiten ditut (HEAX: 73)

bepuru [II.7.2.3](#)

- bepuru luze betien azpian begi urdin-abar bigun bigunak (EJ59: 93)

beraka-zopa [I.5.7](#)

- gosalduteko gerrtuta dauke etsera doiazaneko berakasopa ta okela errea aginak bizkorrtuteko (EJ70: 118)

berba-joko [I.5.6](#)

- eusqueriac daucaz verba joco, bestec ez leguezcuaac (HE20: 200)

berbaldi [II.7.2.1](#)

- atan amaitu zan lenengoko gazte bien berrba-aldia baina don iuanek atrapau eban lasterr amodio andia (EJ70: 168)
- berak egin eban asierako berbaldi luze ta argia (HE31: 54)
- Fidel Castro agertzeak eta egundoko berbaldiak botatzen hasteak simetria guztiak hausten zizkien (HE39: 100)
- umeak bere, gaur legez alkarri zirika ta ziñuka sermoe edo berbaldi-bitartean egon barik, adurra darioela ezitan egongo litzakez ipuiñak entzuten (EI99: 154)
- ezkongei bien arteko berbaldia (EJ77: 33)
- ona emen berari begira andra bik daukien berbaldia (EJ77: 112)
- alper ezeukan iñok koroia baegoan nok egin sermoia, eta asi iaken askorr esaten berrbaldi baten (EJ70: 44)
- Eta oneri dericho Coloquio, edo biotzezco verbaldia (EC61: 17)
- arduraric andiená ifinicó dozu, alde eguiteco becatu-bidéac, lagun oquérrac, berbataldi lóiac, ordi-lecuac, joco larrac, ta galbide deungac (EC61: 81)
- berbaldiak (EJ07: 1)
- artourkultzeko denporan eukiten genduzan berbaldietan (HE31: 17)

berbots [I.5.1](#)

- eten bageko jardunean euki eben ankaluze, berbotsera inguratu ziran auzoetako emakumeak (EJ59: 36)
- ango akitika egin bearra, ango berbotsa, ango joan etorri ta gora berea (EJ59: 61)

berde-puska [II.3.2.2.3](#)

- iritaya, berde puska bat idiari ekartzeko (HE22: 74)

bereber-hizkuntza [I.5.2](#)

- A. Lertxundi, berriz, danak jotzen dute berdingabeko maixu-tzat Marruekos'ko bereber-izkuntzan. Lertxundiren iztegia ta gramatika oraindik ere nagusi dira, ta txapeldun. (EL70: 171)

bereizte-kontu [II.6.2.4.2](#)

- aita Zavalaren eskuan utzi nuen nik bereizte-kontu au (HE25: 16)

beribil motor-hots [IV.2.2](#)

- ontan, beribil motor-otsa etxe atarian (EJ03: 19)

beribil-istorio [I.5.4.2](#)

- bazkal ondo batez, senar emazteak lotzen gira beribil ixtorio batez (EJ04: 59)

beribil-orro [I.5.1](#)

- beronek be beribil-orrua sumau ebanean (HE21: 41)

berna-hazur [I.5.3](#)

- ebaguico cenduque biar bada ceure oña, edo berna azurra (HE20: 48)

bero-usain [II.5.2.12](#)

- etzan bero-usai aundirik (EJ60: 144)

beroaldi [II.7.2.1](#)

- guero bero aldi bat artuta guazan oera (HE20: 110)
- beroaldi ederra hartu zuten, noski (EJ53: 40)
- gora begiratu eta non ikusten duten halako beroaldiaren ondoren azeria fresko (EJ53: 40)
- emakumeak daukaz gitsi asko garrian onelako piztiak beroaldi guztian (EJ70: 67)
- 1946'an izan zun asmoak beste bero-aldia (EL70: 255)
- bero-aldi = calor (EI31: 188)

berriketa-hots [I.5.1](#)

- badago an berriketaots ederra (HE17: 43)

berriketaldi [II.7.2.1](#)

- barriketaldi bat (HE21: 85)

berriketalditxo [II.7.2.1](#)

- emen nator, kirikiño, zeugaz barriketalditxo bat egitekoasmoz (HE21: 85)

berrogeizaro [II.7.2.12](#)

- berrogeizaro hark... utzi digun ondare ikaragarria (HE27: 375)

bertso-alde [II.2.2.1.4](#)

- emazten jorrazeko hamar bat bertsu-alde badira (HE43: 14)

bertso-alderdi [I.5.4.1](#)

- ezagututa zaudete orain erriko bertso-alderdi, biotz-biotzez arratsalde on dizuetela danoiri (EJ60: 27)

bertso-ale [I.5.3](#)

- bere eskutizetan bertso ale batzuk sarritan bialtzen zituan etxera (EJ66: 10)

bertso-artxibo [I.5.4.2](#)

- etxera bezin laixter, gure bertso-artxiboan azterka asi giñan (EJ79: 126)

bertso-batzaldi [IV.2.2](#)

- bertso-batzaldiak (EJ03: 3)
- bertso-batzaldia (EJ07: 3)

bertso-bilduma [I.5.4.1](#)

- bere bertso bildumetan ezta ageri (HE28: 87)
- Gamiz Sabandoarrak utzi zuen bertso bilduma osorik (EJ00S=elizetxea zanaren bertso-bilduman agertu dan bertso-paper batetik dituguK=EJ79: 16)
- dan danak kopiatu zitun bere bertso bilduman (HE61: 25)
- oraingo bertso-bilduman sartu ditugu (HE25: 15)
- geroago bertso-bilduma egin zun (HE61: 24)
- Manterolaren bertso-bilduma ta "Cancionero Vasco" ori eten gabe aitaturko dira emen (HE61: 27)

bertso-despita [I.5.6](#)

- Gamizek Zubietako erretorearen alde, "El perro de Lizaso" deituakin erabili zuen bertso-despittan (EJ00: 187)

bertso-doinu [I.5.2](#)

- ta aiek bertso-doñu ura kantatzen zuten, bein ez-ezik, lau edo bost aldiz ere bai (EJ67: 58)

bertso-erdi [II.3.6.1.1](#)

- bañan ori bertso erdia da (EJ66: 157)
- ere enklitika delarik ezin joan daiteke bigarren bertso erdiaren hasieran; (EJ80: 39)
- duc... erdiratcen: bertso erdi banatan ez ezen, hemen bertso banatan bereizirik ditugu (EJ80: 46)
- bertso erdi ori nundik sortu duen (HE61: 121)

bertso-erreskada [I.5.4.1](#)

- jaun eta jabe ageri zaigu bete betean Etxeberri bertso erreskada luze hauetan barrena. (EJ80: 15)

bertso-festa [I.5.6](#)

- kanpañaren bertso orrekin izugarri bertso-festa ederra asi omen zan Bilintx ta Kanpañaren artean (HE61: 18)

bertso-gai [II.7.2.4](#)

- iruñeako emakumeagatik haserrez geroz, uko egin ote zien ordurarte ohiko bertso-gaiei (EJ00: 190)

bertso-gauza [II.6.2.4.1](#)

- nic uste neban, eztarri guztia euqui biar ebala catigatu-ta, ta berso gauzaric ecin gomatau lichaquiola (HE20: 65)
- behin, bertsu gauzetan anitz dakien adiskide batek zion (EJ65: 30)

bertso-hasiera [I.5.3](#)

- bada: ez dut uste bertso hasieran inoiz ageri denik; (EJ80: 65)

bertso-jende [II.7.2.7](#)

- erdal egituran biribildu du gamizek bere bertso-jendea (EJ00: 209)
- dabilcencho-kume dira "oñecochoa" eta gainerako bertso-jende xehe hori (EJ00: 207)

bertso-kontu [II.6.2.4.2](#)

- konfiantza osoa zuen, beraz, harekin bertso kontuan ere (EJ04: 11)

bertso-kutsu [II.5.2.9](#)

- olerki kutsua baiño, bertso kutsua obeto ba'dariote (HE28: 83)

bertso-lagun [II.7.2.10](#)

- bere Chirrita'ren testamentua liburuxkan, bere lendabiziko bertso-lagunak zeintzuk izan ziran (EJ79: 67)

bertso-lan [II.6.2.4.3](#)

- badaiteke... poesiari, bertso lanari, begiramen berezia edukitzen (HE33: XXV)
- bertsu lanean (EJ04: 85)
- ez duzute idoroko bertso-lan hontan (HE28: 54)
- kanturako egin zuen herritar alai eta kantari honek eus-karazko bere bertso-lan gehiena edo dena (EJ00: 183)

bertso-laurden [II.3.6.1.2](#)

- ezta areago dena, bertso laurdenaren hasieran ere. (EJ80: 39)

bertso-liburu [I.5.4.2](#)

- hau baino lehen ondu ote zuen Etxeberrik beste bertso libururik? (EJ80: 13)
- bertso-liburu onetan, baleak, arrantzaleak, galernak, itoak, eguraldia eta beste zernai (EJ78: 9)
- La Semaine deritzan liburu bat idatzi zuen, baita bertso-liburu bi ere (HE33: 45)
- ezagupide hoberik ez dugu bertso-liburuari berak ezarritako izenburua baino (EJ00: 185)
- hartara baino lehen nahiagoko zukeen, bere bertso-liburua mila puska egin (EJ00: 196)

bertso-liburuxka [I.5.4.2](#)

- euskal giro ori sor erazteko beste asmoen artean euskal liburu ta bertso liburuxken zabalketa egiteko asmoa degu (EJ05: 173)

bertso-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Tolosako Fakundo Adurriaga "Besamotza" zanaren eskuz eskribitutako bertso mordo (EJ76: 39)
- Fakundo Adurriaga "Besamotza" zanaren bi bertso mordo aitatzten dira (EJ76: 39)
- eskuz idatzitako bertso mordo (HE61: 45)
- beste liburu bat agertu zan geroago aren bertso-mordoaz (HE25: 15)
- ezkerrekin kopiatuaz bada ere, bertso-mordo bikaiña osatu zuan (EJ67: 211)

bertso-mordoxka [II.2.2.2.2](#)

- bertso mordoxka polita eskuratu degu (HE53: 23)
- bere aita zanaren eskuz idatzitako bertso mordoxka (HE61: 45)
- larrean norbait bertso-mordozkaren bat zuana (EJ05: 160)

bertso-mota [II.4.2.7](#)

- bertso-mueta guztietan landuta, ia berrehun bertсотara inguratzen da (EJ00: 190)
- ortaz gañera, Xenpelar da bertso-motarik geien erabilli duan bertsolaria (EJ67: 150)
- nundik atera zituan bertso-mota oiek, eta nundik doñu oiek? (EJ67: 150)

bertso-neurri [I.5.2](#)

- odol gabea barruz eta baldatxa azalez bere 7-5-5eko bertso-neurritan (EJ00: 207)

bertso-ondo [II.8.2.14](#)

- bertso-ondo polit hau ematen digu gamizek (EJ00: 204)

bertso-paper [I.5.4.1](#)

- bertsu paperrik ez dut arrapatu (EJ65: 87)
- ona zer dion Oxobi'k, bere erritar Oxalderen bertsu paperrak direla-ta (EJ65: 98)
- Geroxeagoko bertso paper bat izango da guk arkitu izan degun beste bertso batzuen argitaraldirik zarrena (HE61: 25)
- Pedro Lizarraga'ren bertso papera (EJ65: 53)
- bakoitza bere frailearen alde eta bestearen aurka, uri guztia bertso paperez baterik (EJ00: 193)
- Bilintxen bertsoak toki askotan arkitu ditugu: liburuetan, bertso-paperetan (HE61: 27)
- Manterola'ren bertso-bilduma dala edo lenengo bertso--papera dala (HE61: 28)
- bertso-papera: inprentaren izenik gabea (HE61: 38)
- Bertso-paperak [tit] (EJ67: 147)
- Xenpelarrek bertso-paper asko ta asko agertarazi zuan (EJ67: 150)
- bertso-paper guziak konsejuak diote emen; dudarik ez da konsejua bear duala (EJ67: 159)
- Bergara'ko bertso-paper ori degu lenengo argitaraldia (EJ67: 380)
- bertsolari famatuen bertso-paperak irakurriz (HE25: 14)
- batzuk bertso-paperetan inprentatu eta zabaldu ziran (HE25: 14)
- amaika bertso-papel saltzen zuan (HE29: 89)
- bertso auek lenengo bertso-paperetan argitaratu ziran (HE55: 51)
- Elizetxea zanaren bertso-bilduman agertu dan bertso-paper batetik ditugu (EJ79: 16)
- bertso-paperak eta garai artako errenteriar zarren oroimena (EJ67: 57)
- "Bilintx'en bertsuak", "Xenpelar'en bertsuak", eta bertso-paper asko (EJ67: 56)
- onen izena milla ta milla bertso-paperetan Euskalerriko bazter guzietaraño zabaldua zegoalarik (EJ67: 52)
- uste izatera iritxi naiz, ba, Arako bertso-paper aiek ez zituela ameriketaratu (EJ67: 72)
- bai ote zeuden paper aietan Xenpelarren bertso-paperak ere? (EJ67: 63)

bertso-paper-txapelketa [IV.2.2](#)

- euskal akademira, bertso-paper-txapelketara, bealdu gure bertsoak edo lanak (HE55: 10)
- Matxain'ek lau aldiz bialdu ditu bertsoak bertso-paper-txapelketara (HE55: 10)

bertso-pare [II.2.2.2.5](#)

- bertso pare bat eskaini nahi nioke (HE27: 401)
- baita bertso-pare bat-edo kantatu (EJ60: 55)
- ondoren, bertsolari guziak bertso-pare bana bota zioten (EJ79: 140)
- beraz, bertso-pare bat eta bi kontatera ditugu emen; auek, oso ezberdiñak (EJ79: 52)
- oraingo bertso-pare au toki askotatik bildua degu (EJ67: 137)

bertso-pilo [II.2.2.2.6](#)

- bertso pillo ikaragarria egin izan du (HE25: 14)
- ipui eta bertso-pilloaz liburu bat agertu genduen (HE25: 15)

bertso-puska [II.3.2.1.8](#)

- zeñek aldrebesago kantatu aritu omen ziran Astigarraga'koplazan, ta orduko omen da onako bertso puska au (EJ67: 95)

bertso-sail [II.2.2.2.7](#)

- bertso-sail ontako lenengo amabi bertsoak daude (HE61: 98)
- onoko au ta urrengo bertso-sailla, frantzesen kontra jarriak dira (EJ67: 211)
- bertso-sail guziak, edo geien-geienak beintzat, onako izenburu au dute (HE55: 13)
- bertso-sail bakoitzaren aurrean, bildu ditugun argibide guziak jarri ditugu (EJ67: 151)
- burla egiteko ziri bat bakarrik ala bertso-sail baten puska? (EJ78: 52)
- bere lendabiziko bertso-lagunak zeintzuk izan ziran adierazten duan bertso-sailla ere badu (EJ79: 67)
- orduan, bi bertso-sail auek bata bestearen ondoan jarri (EJ79: 17)
- bertso-sail, gertaera, argibide ta esakizun bakoitzarentzat, oar bana jarri degu (EJ67: 59)
- beste iru bertso-sail ere baditu patxik gerraz geroztik moldatuak (EJ66: 12)

bertso-saio [I.5.6](#)

- bazoan Urruñarat, hango bikarioaren ikustera, pertsu saio bat zutelakotz ondoko igande batez (EJ04: 104)
- beren bertso-saioa erri-etxeko balkoitik egin bear zuten, oi dan bezela (EJ67: 104)
- Xenpelar eta Larraburu'k iru bertso auekin eman zioten asiera bertso-saioari (EJ67: 107)
- Justo ta Xenpelarrek egin zuten bertso-saioaren oroipena (EJ67: 123)
- bertso-saio ori egin zan ala ez, edo zer egin zuten, ezta kigu batere (EJ67: 98)
- beraz, etzuten beste iñoren bearrik izan bertso-saioa jartzeko (EJ76: 15)
- ondoren, txistulariak, dantzariak eta pelotariak izan ziren. urrena, bertso-saioa berriz (EJ79: 141)
- orrela jaso ziran, andik aurrera, Amezketako artzai mutillaren eta nere bertso-saioak (EJ60: 95)
- bañan Urtezar-gau ortan, konpañi guzietan bertso-saioak egitera guri lagundurik (EJ49: 50)
- alaz guztiaz ere, gabon-gauaren antzera, konpañi guzietan bertso-saioak egin ditugu (EJ49: 49)
- han edo hemen bertso saioaren batean elkar ikusten ginuenean (EJ04: 10)
- pertsu saio horiek on egin zuten, partikulazki publikoarentzat (EJ04: 86)
- handik zonbeit denboraren buruan, Hazparne herrian egin zuten pertsu saio bat (EJ04: 53)
- lehenbiziko pertsu saioa egin zuen 1946-an Donibane Lohitzunen (EJ04: 86)

bertso-sorta [II.2.2.3.2](#)

- bertso sorta onek beste bi ere bazituan (HE29: 115)
- nere bertso-sortarekin liburua egin bear zala esanaz (HE55: 10)
- bertso-sorta argitaratzera dijoazela (HE55: 9)

bertsolari-egun [I.5.4.3](#)

- 1936 urteko bertsolari-egunean txapela jantzi zuan ondoren (EJ79: 9)

bertsolari-ezpal [I.5.2](#)

- etxetik dakarte nunbait bertsolari-ezpala (HE25: 15)

bertsolari-fama [II.5.2.4](#)

- Uztapide ere bertsolari fama handikoa, estimu neurririk gabekoa (EJ04: 88)
- egun batez deliberatu zuen behar zituela hemengo bertsolari fama zuten guziak elgarretarat bildu (EJ04: 85)

bertsolari-lagun [II.7.2.10](#)

- beren hastapeneko bertsolari lagunak Basarri eta Uztapide zituzten (EJ04: 88)

bertsolari-saio [I.5.1](#)

- bere teatroetan, bere bertsolari saioetan (HE56: 11)

bertute-bilduma [I.5.4.1](#)

- otoitz eta ilduraz oakit eioaz birtute-bilduma: zeruko iriñez ogituta (EJ50: 56)

berun-ezkur [I.5.7](#)

- berun-ezkurra sar diot bi biriketarik (HE18: 48)

besaburu [II.7.2.3](#)

- besaburu, ukalondo, belaunburu bizkor (HE18: 135)
- nere besaburuaren gañean (HE34: 53)

besamutur [II.3.2.1.5](#)

- eta nola jarraitu zuen tiro miregarri horrek besamuturretik begirako bidea? (EJ53: 119)

besape [II.8.2.9](#)

- beste gizonak besoetan maindirez bilduta zeukan eri bat besapean artu zun (EJ81: 11)

besarte [II.8.2.16](#)

- beste olatu batek txalopea ta semea besartetik kendu eustazanean (EJ59: 98)
- artu betibere besartean Jesus crutzean-josia (EC61: 43)

beso-giharre [I.5.3](#)

- beso-ginarrak hazten dituen (HE59: 11)

beso-kozko [I.5.3](#)

- irabazi-txanponok pozik sartuko lizkioke amak Aurrezki-kutxako libretan, baina guzien bearra dauka Anttonik; beso-kozkoari muxu eman eziñik bizi baizaigu' (EJ03: 34)

beso-lan [II.6.2.4.3](#)

- bildutako dirua ikaragarri izan zan. eskeñitako beso-lana, ez gutxiago (EL70: 205)

besoaldi [II.7.2.1](#)

- besoaldi bat sutara dute, baiña ke gorri emaiten (HE18: 87)

besondo [II.8.2.14](#)

- ño'ren lepaldea ta besondo guriak begiz jaten ari da (HE57: 103)
- beso-ondoak, guri-guriak agertzen zaizkio... (HE57: 103)

besta-egun [I.5.4.3](#)

- besta egunetan, ostatu eta plazetan edo berdin gure elizetan alaiki biltzen direlarik (HE56: 11)
- besta egun herrikoan (HE51: 33)
- Ontsa da bertsu hauk ez agertzea besta egun arte (EJ68: 84)
- Nik, eta bereziki nerekin den lagun hunek, beste egun bat egiten du ilarra janez (EJ04: 64)
- dakikan bezala, besta eguna, biziiek hilentzat otoitz egiten dutena (EJ72: 15)

bestimenta-suerte [II.4.2.8](#)

- gure Iaungoikoak beztitu baitzituen lurreko animaliak, ...bere beztimenda suerte batzuez (HEAX: 21)

betagin [III.2.9](#)

- Kalkutara bertara elefante gazte bat ekarri eutsan, bere betagin biak alde bietatik guztiz edoerto zorroztu eta labandurik eukazana (EI99: 160)

betaurre [II.8.2.5](#)

- norbaiten txalopeak bokarte asko artu badau, legorretik betaurreagaz gerald on ori ikusi (EJ59: 42)
- gizon bizardun zabalote bat, betaurre luze luzetik, txandaka, uretaruntz begira (EJ59: 17)

betaurreko-pare [II.2.2.2.5](#)

- sudur handi, betaurreko pare eder bat gainean (HE52: 10)

betazal [I.5.3](#)

- betazalac (HE20: 224)

- nere begiak ezin zuten betazalik jaso (HE50: 85)
- betazalak leundu, begitartea argitu eta eztul txar baten itxura eginik (EJ53: 112)
- belaunak, beguiak, betazalak, eta gorputz guzia, guzien barrenean arkitzen den (HE13: 114)
- zuk guri erakusten laguntzen ezpadiguzu, nola betazal bat goititu ere ez dakigun bekatariak (HE13: 39)
- ta ez da guzien artean bat, zuk nai ez dezula, betazal bat goratu dezakenik. (HE13: 77)

betazpi [II.8.2.6](#)

- betazpijac (HE20: 224)
- betazpiac baltzitubac; ortzac anchina juanac (HE20: 72)

beterani kontu [II.6.2.4.2](#)

- beterani kontua (HE39: 30)

Beterri [III.2.9](#)

- artzai batekin Beeterrira, (Arraira) (HE50: 57)
- Goierrian esaten estozezan itz asko daukez Beterrikoak eta Itxasondoan ostera (EJ59: 7)

Beterri alde [IV.2.2](#)

- beisteguizula, beisteguiala arc, ascoc esan oi due, batezere Beterri aldean (HE07: 32)

betetasun-aro [II.7.2.12](#)

- profeziak bete ziren ezker, betetasun aroa eldu den ezker (EC70: 62)

betezpal [I.5.3](#)

- bertze batek betezpaletik odola eragiten deraut (HE58: 85)

betikotasun-irudi [II.5.2.6](#)

- aldaketari betikotasun irudi bat emanaz (HE36: 15)

betile [I.5.3](#)

- betilleak dar-dar eta bulartea pil-pil (HE18: 57)

betondo [II.8.2.14](#)

- neure buruari geiegi neritxona, betondoren bat baltzitu ta euren tokitik agiñen batzuk ateratea (EJ69: 89)
- arantzez eio buruntza, seskaz burua zaka, zartakoz betondoa io, belaunez egin ñaka (EJ50: 71)

betule [I.5.3](#)

- betuliac (HE20: 224)
- betuliac erdi zuri, ta erdi murrutubac (HE20: 72)

betun-usain [I.5.1](#)

- betun usaia (HE35: 119)

bezpera-arrats [I.5.3](#)

- behin, labearen pizteko bezpera-arratsean, ama ohartu zen altxagarria zaharra zuela (HE32: 36)

bezpera-gau [I.5.3](#)

- bezpera gabean jakin zituan kontuak (HE22: 15)

biblia-gai [II.7.2.4](#)

- biblia gaietan egungo egunean aurki daitekeen laguntzare-kin itzulia (HE27: 342)

bidai-kutxa [I.5.10](#)

- amaitzera noa bidai-kutxan len bait len idazki au ezarri dagidan (EJ05: 167)

bidaldi [II.7.2.1](#)

- bidaldi on ta osasun obe jaunak (HE17: 20)
- o Jesus maitéa! eguin cenduan bidaldia gaitic (EC61: 92)
- bide-aldi luzeak egin behar izan zituen Nafarroaz kanpo (EJ00: 181)

bidarte [II.8.2.16](#)

- bihurtu itzaltsu batetan, baretus-ko mugan, landarako bidarte ahantzia ikus daiteke (EJ51: 71)

bidatz-erdi [II.3.6.1.1](#)

- heriotzeak atrapatuz bere bekhatu egiteko gogoarekin, bidatz-erditan gelditzen direla (HEAX: 127)

bide ondo hesi [IV.2.2](#)

- oriamendi bideko etxeak sendotu ta bide ondo esiak zotal ormaz egin zituzten (HE23: 44)

bide zanja-zulo [IV.2.2](#)

- Alkain'ek esan zigunez, bide zanja-zulo batean sartu eta zaku-lurrez parapeto bat egin zuten (EJ49: 135)

bide-albo [II.8.2.2](#)

- orduak orraztuaz, aurrera dijoa gaba: bide-alboak sasitzen. (EJ50: 85)

bide-bazter [II.8.2.8](#)

- lipusak bere gatuak bide bazterrean kausitu zituen (HE32: 35)
- txitean-pitean dagoz emakumeak bide bazterretan (HE21: 28)
- danak erori ziran bide baztarretan (HE25: 37)

- begira zak bestela an, bide bazterrera (HE16: 114)
- Oriotik Aiarako bide bazterrean (HE53: 13)
- bide bazterretan mendien bista hausten zutelarik (HE58: 82)
- Axelko ikusi zuelarik bide bazterrean luze-luzea etzanik (EJ53: 49)
- bide bazterrean gelditu nauk etzanik eta lakuntzako mandazainak hartu (EJ53: 50)
- bide bazterrean begiratu eta deus ikusten ez (EJ53: 57)
- nun nahi, alorretan, mendian, bide bazterretan galtzen dute (HE59: 93)
- eseri ziran bide-bazterrian iturri baten onduan (HE54: 168)

bide-buru [II.7.2.3](#)

- Beteluko sorgiñak orduko bil ziran Lekunberri-ondoko bide buru artan (HE18: 116)

bide-erdi [II.3.6.1.1](#)

- bide-erdi inguruan, ermita txiki bat zegoan mendi-gaiñean (HE29: 118)
- bide-erdi bage, biligarroek xinta ñabarra jo dite (HE18: 71)
- geiago ezinda, bide-erdian utzi bearra izan zuten kamio ua urte batzutan, atsedean artzeko (EL70: 260)
- Sevilla'tik kargaz beteta zetorrela bere errira, bide-erdian, ekaitz edo itxaso aserreak arrapatu, ta saietsetatik pitzatu aundi bat egin zitzaion, arrapaladan ura sartuz. akabo barkua ta akabo anbat diru kostatako erosketa-karga (EL70: 143)
- oraindik aitortu bear alare, ez degula lengoa gaurko Arantzazu. aldea dago, oraindik ere, gaurko bide-erditik lengo gallurrera... (EL70: 181)
- artarako jende-pillo ikusgarria igo zan arantzazura, birji-ñari erbeste-bidean laguntzera. bide-erdian, altzibar'ko parean, oñati osoak itxoiten zion (EL70: 187)
- beragatik agur egiten diote oni irtenik biderdira (HE54: 173)
- Jainkoa dugunez gero absolutu bakartzat, biderdiko jainkorde (EI94: 17)
- biderdi baratu zitzakon, hotz eta geldi (HE59: 123)

bide-ertz [II.8.2.10](#)

- entregatu maitasuna, gero bide hertzean geratzeko (HE35: 48)
- kotxeen faroak bide ertzeko arbolak argitzen dituzte (HE35: 43)
- ta gabeetan bide ertzean naiz ezarriko arri-meta txiki baten alboan (EJ50: 148)
- bide-ertzean ez marrubi, ez belar gizenik (HE17: 30)
- bide-ertz (HE17: 42)
- bide-ertzetik iru auntz osto aren gura (HE18: 52)
- han-hemenka, mendi-mazeletan eta bide-ertzetan, kilikon-doen lore horiak (EJ51: 91)
- maite biak, asmotan bat, tanto bi dira urrutira: ipurtargiak bide-ertzetik ikutu die begira (EJ50: 85)
- Anton (Santiyo mendikoa) bidertzian exerita (HE23: 27)
- bidertzetan eraleak eriotzak ereiten, leotz eta ilerrietan gizonek gizon ilten (EJ50: 154)

bide-gurutze [I.5.1](#)

- bide-gurutze batean alkar utsegiñ genduan beiñ (HE16: 59)
- iru galdera egiten dizkio, gaur eguneko bide-gurutzean, kristau erlijioari (EC70: 23)
- arria ortxe dago bide-kurutze orretan (EJ79: 53)
- atzeko aldetik marrakane baserria, ta baserritik beraxeago olako bide-kurutze bat (EJ79: 48)
- taberna, meñaka'ko bide-gurutzean dago gaur ere (EJ49: 91)

- Guretako bat, Jose Berakoetxea, Arrua'ko bide-gurutze artatik Zumai aldera joan zan (EJ60: 79)
- goazemazute emendik, larrez-larre eta erreka-zuloz, Arrua'ko bide-gurutzera (EJ60: 79)
- iritxitzean arkurutza deritzayon bide-kurutzera (HE22: 38)
- bi pelusa heien artea, bide kurutzean (HE58: 52)
- iru edo lau pameli juntatuta bide-krutzeetan (HE29: 22)

bide-hegi [II.8.2.10](#)

- ez nintzela segurki gehiago bide-hegietako aran ondoen gainerat iganen! (EJ72: 32)

bide-muino [I.5.9](#)

- atsagoten iarrita bide-muna baten, biotzen keia asi san agoti botaten (EJ70: 137)

bide-mutur [II.3.2.1.5](#)

- eta Arratzain-en oinean, Igara-ko bide-muturrean beraz (EJ51: 93)

bide-ondo [II.8.2.14](#)

- etxeak sendotu ta bide ondo esiak zotal ormaz egin zituzten (HE23: 44)
- gorozikako bide ondoetan txor txor ebiltzan zozo-birigarroak, sasirik sasi (EJ59: 40)
- jarri gera bide ondoko arkaitz-tarte batean (EJ49: 144)
- ustuantxean egonak gaituzu bide-ondoko ormaxkari begira (HE17: 42)

bide-puska [II.3.2.1.8](#)

- antxe karrutik jetxi ta orduan ba laguna bear. Bide-puska batean joan giñan da (EJ79: 113)
- andikan altxa ta berriz beste bide-puska batean joan giñan (EJ79: 113)
- bide-puska bat egin orduko otsoak beregana (EJ53: 80)
- labea bero beroa egina zuten, eta abiatzen Ahetzerat buruz, nun bide puxka bat egin eta polizak arreatzen dituen (EJ04: 56)

bide-tarte [II.8.2.16](#)

- Ondarribitik araño amasei kilometroko bide-tartea (EJ03: 16)

bide-ukondo [I.5.9](#)

- bide-ukondo batean txakurrari lotua (HE18: 53)

bide-zanja [I.5.9](#)

- gure bide-zanja ura, mendi-egalean ia-ia esateko, zuzen-zuzena zan (EJ49: 127)
- mendi-egal artan, naiz zear-zear izan, bageneukan gure bide-zanjara ateratzeko, aldapatxo bat (EJ49: 124)

bidelagun [II.7.2.10](#)

- deitu mesedez nere ateraldietako bidelagun onari (EJ53: 118)
- San Paulok bide-laguntzat artu oi zuena (EC70: 84)
- bide-lagun galgarri oriek (HE13: 13)

- Santuak gaiñeratzen du bide-lagun bezala neskame-esklaba bat zeramatera (EC70: 58)
- begiratu daijoegun bada orain, euskal-iztegijaren esandako uts-une ta bete-uneai, izkera berarizkook bide-laguntzat artuta (EJ06: 86)

bidezabal-ertz [IV.2.2](#)

- bidezabal-ertzetako makal txuxenak bailiran (HE17: 10)

bigai-talde [II.2.2.1.4](#)

- Auñemendi-endako bei ta bigai-taldea (EF92: 84)

bigira edo sarau leku [IV.2.1.1](#)

- neguban bere jantzita euquiten ditubee Andiquijac eureen Biguira, edo Saraulecubac (HE09: 119)

biharamun-arratsalde [IV.2.2](#)

- biamon-atsaldean ba du norekin bil (HE18: 19)

biharamun-goiz [I.5.3](#)

- biharamun goizean tenorez abia zadien, zakuan emaiten hascaria (HE59: 72)
- biharamun goizean, lehioak idekitzean, idukzi eder bat agertzen da mulieneko etxe aintzinean. zerua urdin urdina zen (EJ04: 98)
- biharamon goizean inmigratzioneko jaunen eskura behar nuen Los Angelesen agertu (EJ68: 36)
- biharamun goizean, zazpi orenak ez ziren urrun behar izan ni atzarri nintzenekotz (EJ72: 41)
- biaramon goizean joan zan Oñatira (HE19: 111)
- zeña bigaramun goizerako egin zan aritz osto berdekiko zuaitz aundi ta itzaltsu (HE54: 174)
- alaber biramon goicean atraric calabozotic galdeguin-ciote gaichstogáiec intencio gaichstos (EJ55: 185)
- biaramun goycean, ygorri çuen erreguec vere emaztearen limosneroa mandatu onequi (EJ57: 111)

bihotz-barren [II.8.2.7](#)

- prestuen loria hequien bihotz barrenetan dago (HE06: 144)

bihotz-barru [II.8.2.7](#)

- erregutu viotz barrutic jaunari, condenetaco zorian, ta urrean dagozanacaitic (EC61: 58)

bihotz-beroaldi [IV.2.2](#)

- irudimen aultxoaz kantatzen dizkigu gure Etxepare'k be-gaztaroko biotz-beroaldiak (HE28: 71)

bihotz-danbateko [I.5.1](#)

- mutilaren bihotz danbatekoak sentitzen dituela iruditzen zaio (HE35: 44)

bihotz-dei [I.5.1](#)

- biok geren biotz-deiari jarrai gatzaiok (EJ03: 70)
- enzun, da eranzun enituan, viotz-dei, ta quisquetadacaz (EC61: 44)

bihotz-eragin [I.5.1](#)

- Iturri zarretako jatortasunetik jatorkola dirudi Muruari etorria ta pintatzeko biotz-eragiña. (HE31: 45)

bihotz-erdi [II.3.6.1.1](#)

- agur bero bat bihotz erditik deneri diot igortzen (EJ68: 105)
- goiz hontan dugu bihotz-erditik ohoratu Jesus jauna (EJ68: 101)
- Zeinbat neke yatorruz, ai! biotz-erdira, Kolonbo! Mariñelok baketuko aldira! (EJ77: 92)

bihotz-gogorkeria [I.5.2](#)

- gizonaren bihotz gogorkeria ere Jainkoaren asmo salbagarrian sartzen bada (EJ71: 36)

bihotz-hutsune [IV.2.2](#)

- izadiaren eder-lore yaukalak sortu didan biotz-utsunea (HE34: 24)

bihotz-ikara [I.5.1](#)

- biotzikara (HE34: 60)

bihotz-irrada [I.5.1](#)

- bere biotz irrada Euskalerritik lekot aultzenago ba'dijoa ere (HE28: 85)

bihotz-mami [I.5.3](#)

- Italia biotz-mamiraiño sartu ba'zizaion ere (HE28: 77)

bihotz-muin [I.5.3](#)

- biotz-muñetaraño zetorkidan itsuaren abotsa (HE34: 64)
- maitasun! gorroto! poz! iguiña!... zaldi azkarrak aztal didate biltz-muiña. (EJ50: 66)

bihotz-odol [I.5.1](#)

- urrundik zantzuan ziñan, zu, maitemin: biotz-odola ustu naiaz zauri ixilla (EJ50: 14)

bihotz-taupada [I.5.1](#)

- goxo ire begiok lertutako malkoak, eztitsuak iregandiko biotz-taupadak (EJ50: 130)
- ezin biotz-taupadak isildu ebazan eta gelan sarruta negarrez urrtu zan (EJ70: 134)

bihotz-xoko [I.5.9](#)

- iduri zaio hitz horiek entzuten dituela bihotz xoko batean bertze munduko boz idor (EJ72: 65)

bihotzondo [II.8.2.14](#)

- zauskada sakon eta latz batek astindu dit biotzondoa (HE34: 28)
- egiaren egiz eta biotzondoaren biotzondoaz (HE28: 56)
- sarri aldatuko ditu bere olerki-pentagramara kanpo-ederrak bihotzondoan jo dizkion musika isilak (EJ00: 177)

bihozmin [I.5.9](#)

- zer bihotz mina seme batentzat (HE51: 47)
- gure laungoikoak, ikhusirik iarri zeitzala gaiztakeriari iendeak, erran zuen bihotz min handi batekin (HEAX: 133)
- eta persecutatçailleen iniustasunac eguiñen du hequien atsecabea eta bihotz miña (HE06: 111)
- ez duçula gauça hortaz bihotz miñic (HE06: 93)
- neure becatuen damuaria oso bat: viotz min, dá garbai vici bat (EC61: 25)
- bihotzmin handitan dugu diosesako buruzagia (HE14: 158)
- zer nahi bihotzminen artetik (HE59: 10)
- damu, viotz-min, ta demporazco confesiño on batec alda-tuco ninduan ondo erraz ceru eder gozora! (EC61: 57)
- horiek dituztelakotz bihotz-min handienak jasaiten (HE59: 15)
- biotz-min, ta damu benetacoa (EC61: 124)
- gomuterazoten deuscu, lapur onac eucan damu, ta viotz-miñ eguiazcoa (EC61: 115)
- bigarrena, ceure becatuen viotz-min, ta damu vici bat (EC61: 40)
- eta euqui bere damu, ta biotz-miña (EC61: 74)
- ai, enaiz ordongo, negar dagit asko soin ta biotz-miñez gauzetako miñez (EJ50: 47)
- gure biotz-mina, gibelerat itzuliz pasatu adina (EJ65: 108)
- zenbat nahi bihotzmin dakargun guharen eskolemaile ohier laido hunen egiteak (HE59: 60)
- ene bihotzmina eta nigarrak! (HE59: 69)
- ateko erauntsien zafraldiak bihotzminik gabe aditzen ginintuelarik! (HE59: 85)

bihurri-antx [II.5.2.2](#)

- erroen biurri-antxak (HE17: 17)

bijili-afari [I.5.8](#)

- bijili-afaria (EJ64: 57)

bijili-bazkari [I.5.8](#)

- bijili-bazkaria (EJ64: 57)

bijili-egun [I.5.4.3](#)

- etzi, bijili-eguna duk...; gure amak an zeukak dagoaneko sukaldean juliana aundia beratzen (EJ03: 59)

biko-gai [II.7.2.4](#)

- biko-gaiak oro dira begi ta belarri (HE18: 46)

biko-lagun [II.7.2.10](#)

- biko-laguna nor dizun entzun du ta, an dago (HE18: 60)

bildots-afari [I.5.4.3](#)

- vildots-afari (HE08: 23)

bildots-kostelet [I.5.3](#)

- bildots costeletac (EJ75: 9)

bildots-tankera(n) [II.5.2.11](#)

- baña oñatiarrak aurki antz-eman zioten. esan zezala kondean nai zuna, otsoa alena ua, bildotz-tankeran (EL70: 48)

bilera-leku [I.5.10](#)

- peria dala edo joku pamaturen bar dala, billera-leku apar-ta izan da tolosa (HE50: 48)
- billera-leku aparta beti izandu degu Tolosa (HE50: 48)
- Bizkai, Gipuzkoa ta Arabako karlistak Oñati aukeratu zuten bere guda-gizonen billera-lekutzat, iru probintzien erdi-erdiko erri artatik batera ta bestera zabaltzeko asmo-tan, Arantzazuko mendiak gorde-lekutzat zeuzkatela (EL70: 190)

bilu gorri jende [IV.3](#)

- bilu gorri jende biltzen hasten da (HE58: 85)

birika-puska [II.3.2.1.8](#)

- nire birika puska bat bezala (HE35: 98)

birjina-sail [II.2.2.2.7](#)

- edozein lehendakari ganorazkok beretzat apartatzen duen birjina sail bat (HE39: 105)

birproduzio-leku [I.5.10](#)

- eskulana burulan zatiketaren eta klase hierarkiaren bir-produzio leku funtsezkoa izan (EJ52: 13)

bisigu-denbora [I.5.4.3](#)

- bisigu denpora danean, ogei txitxarro eta geiago (HE18: 103)

bitoraldi [II.7.2.1](#)

- botatzen diezte beren bitoraldi eta bíbac, orduan candeleroan dauden (HE40: 37)

bitter-tanto [II.3.2.3.1](#)

- iru edo lau bitter-tanto ta azukre-auts gutxi bat (EJ64: 106)

bitxilore [II.6.2.1](#)

- sermolariak asiera luze samarra ta pichilorez jantzia dadukatenean, atzenerako aditzaille asko egoten dituk aozabalka, beste asko larde-jarioz lo (EJ07: 1)

bixintxo-haize [I.5.8](#)

- alditan, ostera, negugerrian batipat, bixintxo-aizeak (sortaldeko aize miña) bere marrajo-ortz-agiñez ziztatzen gaituenean, ez dugu izaten giro, arraiotan! (EJ03: 39)

bizar-labana [I.5.10](#)

- jutarik zenbaitek beharrez bizar labenak, gainbetak zeduzkaten (HE58: 66)
- makilaz, bizar labanaz eta burdin ziriz armaturik ginen (HE58: 64)

bizi-antz [II.5.2.2](#)

- baina nola erran bizi-lege biziantza berri bat (HE58: 51)
- hire bizi-antza itsusi hortan ez lukete lekurik (HE58: 54)

bizi-apur [II.3.2.2.1](#)

- zuetarik dut bihotzean nere bizi apurrak eman daukedan gogorik hoberena! (HE59: 6)

bizi-denbora [I.5.4.3](#)

- ta lenaren aldean laburra bazen ere Jesusen guerozko bizi-denbora (HE13: 65)

bizi-egun [I.5.3](#)

- Azi gintuzun gazterik/ aita amari gostarik/ ez, hortaz ez dut dudarik;/ ez dugu aurkitzen guk heiekin/ baino bizi egun oberik,/ ez eta heien parerik,/ naiz ez ginuen mamarik/ zeren ginen pobretarik. (EJ65: 34)

bizi-gerli [I.5.5](#)

- Eskuak arinki, xotilki erabiliz, automata baten gisa, bizi-gerlea zainetan txertatzen ari zitzaien. (HE58: 57)

bizi-giro [I.5.2](#)

- Euskal Herritik kanpora bizi banaiz, bizigiro berri horrek moldatuko nau (EI94: 39)
- Europa'ko bizi-giroa ames zutenak (HE28: 76)

bizi-hizti [I.5.4.1](#)

- Osakuntza, Biziztia, Zenbakiztiak... izadi-gintzarekiko izti guztiak aurerapen aundia izandu dute (HE24: 18)

bizi-hondar [II.3.2.1.2](#)

- galdurik indarra, ez hala beharra, deskantsuande derama bizi ondarra (EJ65: 103)
- ez ola bearra: aise pasaturen dut nere bizi ondarra (EJ65: 102)
- ez hala beharra: aisa pasaturen dut nere bizi ondarra (EJ65: 110)

bizi-hots [I.5.1](#)

- ta egunkaria ... bizi-otsa ... baigenduke (HE17: 67)

bizi-kostu [I.5.1](#)

- Lansariiek, industria arruntetan beretan ere, gora egin dute bizikostuaren garestiagatik (EB20: 40)
- ez da, beraz, harritzekoa, alde horretatik, bizikostua goraka abiatzea (EB20: 38)

bizi-laurden [II.3.6.1.2](#)

- Gamiz diruzainak betetzen zuen, eta berak erosi bizi-laurden horretako liburuak (EJ00: 182)

bizi-lehia [I.5.10](#)

- alkarrekiko bizi-leian dakusazkit emen (HE34: 65)

bizi-maila [I.5.3](#)

- zerbitzuetara doa eskari berria, bizimaila gora doan arabera (EB20: 40)

bizi-odol [I.5.5](#)

- eta zuen alde bere bizi-odolak eman artean, bizi nai du (HE13: 55)

bizi-oinarri [I.5.2](#)

- Baina euskal prosak uzkur egin dio gehienetan gai horri. Baldinba, jasoagorik ukitu du: ez, ordea, (...) gizonarentzat (...) nagusiagorik, ez bizi-oinarriei atxikiagorik. (HE27: 299)

bizi-udaberri [IV.2.2](#)

- zeharo enetzako ahaztu-ezinak, arras ere ene bizi-udaberriari atxikiak (EJ51: 94)

bizialdi [II.7.2.1](#)

- bi aro izan ditu orientzat bizialdiak (HE34: 28)

bizialdi-berrixka [IV.2.2](#)

- aita bera zanaren bizialdi-berrixka bialiko dizut (EJ05: 155)

bizibide [II.7.2.2](#)

- goiz hasi zen bizibide eroso baten bila (HE27: 363)
- seme alabak kolokatu (bizibidean jarri) artean (HE23: 130)
- artan aritze-utsetik bizibidea atera lezakena (HE17: 71)
- jendeak etengabe ziharduen lurrari bizipidea atera nahiz (HE39: 51)
- han baitzegoen etxeko bizipide bakarra (HE39: 14)
- vici-vide = vida, forma de (EI31: 195)

bizidun-zentzu [I.5.4.1](#)

- leku denborazko markak bizidun zentzua dutenei erantsi behar zaizkienerako (EJ56: 32)

biziera-udaberri [IV.2.2](#)

- naturalezaren udaberriak ene biziera-udaberriari dei egingo bailiokean (EJ51: 94)

bizigai [II.7.2.4](#)

- orreek ez dabe lanik egin bizigairik zuzentzen (HE21: 110)

bizikide [II.7.2.8](#)

- esposo ta bizikide on (HE13: 9)
- viciquide = cónyuge (EI31: 97)
- viciquide = cónyuge (EI31: 50)
- naziño guzitako gizonai bizikidetasunera ta alkartasune-ra dei eztitsu egiñaz (HE28: 82)

bizikidetasun-lehia [I.5.10](#)

- gizatasunaz eta bizikidetasun leiaz erne ta mamitua dago (HE28: 87)

bizilagun [II.7.2.10](#)

- ezconduena da vici lagunaz osteroncean besterequin, ez gogoz, ez itzez (HE07: 134)
- eta bere vici lagunarequin ere jaunac nai duan eran (HE07: 134)
- emacume celotiac aditzera ematen du, ez diola vicilagunari amorio andiric (HE07: 94)
- aditzera ematen du gañera, vicilagunari dion amorioa ez dala chit garbia (HE07: 94)
- guizonac seigarren lecuan eguin bear duan gauza da bere vicilagunarequin ez izatea muquerra (HE07: 100)
- bedereatzigarrenean debeatzen du arguiro lagun urcoaren vicilaguna cuticiatzea (HE07: 133)
- bere vicilagunarequin paquean vicitzea (HE07: 165)
- Donostiari emandako foru bera eman zien oiartzuko bizilagunei ere (HE33: 31)
- mundu guztiko bizilagunena baizik (HE28: 82)
- bizi-lagun kopuru goratuagoa iritxi dute (HE26: 294)

bizilagun kopuru [IV.2.2](#)

- bizi-lagun kopuru goratuagoa iritxi dute (HE26: 294)

bizilege [I.5.2](#)

- hots, bizi legea eta herio legea (EJ71: 30)
- baina nola erran bizi-lege biziantza berri bat (HE58: 51)

bizimin [I.5.1](#)

- gizendak eri ziralarik "bizi-min" deitu minbiziaz, mintzo zen, ixil, ez-jainkoa (EJ50: 62)

bizimodu [II.4.2.5](#)

- bizimodu txarra emoten deutson andra sorgin bat hartu eban (HE44: 9)
- etzuan bere bizi-modua trukatzeko itzairik arroenagatik (HE22: 77)
- gure bizi-modua eta orrena egian ez al dira bat? (HE54: 153)

bizimolde [II.4.2.6](#)

- guk han ezagutu genduen bizi-molden desbardintasun harrigarria (HE58: 81)

bizio-suerte [II.4.2.8](#)

- erhokeriek eta bizio suerte guztiek egiten dute laster alfertasunera (HEAX: 39)

bizitegi-erdi [II.3.6.1.1](#)

- aingeru guztien bizitegi erdian, aitaren aurrean, biharko eguerdian (EJ50: 134)

bizitza-egintza [I.5.8](#)

- zugatzak ekaari oi diete ainbeste zur-langileeri eguneroko lan-sari edo jornala (bizitz-egintzan, beste langintzetan, eguara ikaskintzan eta abar) (EF92: 59)

bizitza-epe [I.5.4.3](#)

- zeren-eta, bere bizitze epe labur horretan (EI94: 37)

bizitza-hari [I.5.4.1](#)

- gudaren lenengo egunetik gudari ziran bi gazte lerdenen bizitz-aria etena zan (EJ49: 136)

bizitza-manera [II.4.2.4](#)

- Chriftioaren obligacioequi vere viciice maneraren conforme cumpliceo (EJ57: 56)

bizitza-modu [II.4.2.5](#)

- bakoitzak zer bizitza-modu egin zuan aztertu genduan (HE53: 16)

bizitza-molde [II.4.2.6](#)

- baserritarren bizitze moldeak eta hizkuntzak (HE36: 34)

bizitza-mota [II.4.2.7](#)

- guizonac ditu iru vicitza-mota, gorputzarena bata, animare-na bestea (HE07: 103)

bizitza-neurri [I.5.2](#)

- Ez, jakina, gizaki bakoitzaren bizitze neurriz neurtzen badugu; bai, herrien bizia astiro aldatzen duen erlojuari bagagozkio. (HE27: 375)

bizitza-nibela [I.5.4.2](#)

- beren herriaren bizitza-nibela ta egokera ekonomikoa bere herrian hobe ledin eginen dute (EJ61: 23)

Bizkai-dantza [I.5.9](#)

- Bizkai-dantza an ba dute urtean askotan (HE18: 39)

bizkai-euskara [I.5.9](#)

- bada ez dauquee liburu bizcai eusquerea iracatsi leienic (HE20: 195)

bizkaitar nahiz bertze edozein eskualde usain [IV.3](#)

- vokabularian bizkaitarr nahiz bertze edozein eskualde-usaina agertzea ez-lizate kaltegarri (HE26: 287)

bizkar-azal [I.5.3](#)

- baratxuri xixter batzu lan hemenka sartuak bizkar azalaren barneko aldetik daukan haragi uzten horail ahotik ezin utzizkoan (HE59: 30)

bizkarrezur [I.5.3](#)

- eta nere bizkar ezurak bere eskuz arrapatuaz, lurreratu izan nai niñun (EJ81: 49)
- Jaso nenduben danau mancauta, Bizcar azurra ausiric (HE20: 62)
- egunen batean bizkar hezurra hautsiko diat (HE35: 59)
- zergatik pilotariari usu bizkarhezurra doi-doi bat ezker zeharkatzen zaion kanpo alderat (HE59: 11)
- Atera nai eta ezin kendu. Ainbesteraño sartua bizkar-ezurrean (EJ78: 42)
- Gure aiton ori an omen zegoan eta zas! Bizkar-ezurretik sartu arpoia (EJ78: 42)
- Ezarri zion firme bizkar-ezurretik, jendiak esan zuan: Orrenak egin dik! (EJ78: 32)
- Azak lenengo, odolki ta txerriaren bizkar-ezurra kin gozatuak (EJ62: 96)
- Gaztaiña janez muturra lastu ta bizkarrezurra legun (HE18: 70)
- Bata, bizkarrezurra apurtuta (EJ49: 136)

bizkorgarri-pixka [II.3.2.2.2](#)

- jaquizu, nayago luqueela chocolate ona, edo vizcorgarri piscabat (HE07: 223)

bizkotxo-gai [II.7.2.4](#)

- Atxoa sukaldean bixkotxa gaien aphailatzen ari zen (HE32: 21)

bizkotxo-ontzi [I.5.10](#)

- Peyok erhiarekin bixkotxa untzia idekirik erakusten dio (HE32: 26)

bokadilo-paper [I.5.10](#)

- lehen baino kolilla gehiago lurrean, auts gehiago, bokadillo paperak (HE35: 27)

bokalerdi [II.3.6.1.1](#)

- falsoac: bi silabaz ebaki behar da, -o- vokalerdi eginik: falswak (EJ80: 40)
- lau silaba baizik ez zaio zor; -i- vokalerdi bailitza ebaki behar da, (EJ80: 46)

boketa-lats [I.5.10](#)

- itaxurak deusek ez ditu boketa latsa batek bezain agerian ezartzen (HE59: 46)

bola-leku [I.5.10](#)

- Eri batzubetan egotendira pelota lecubac, eta bolaalecubac, gentia divertiduteco (HE09: 31)

boluntario-konpainia [I.5.1](#)

- Orion zegon boluntario konpañi bat (HE23: 88)

Borda-alde [II.8.2.3](#)

- Saltsamendi'ko puntatik berago, Itziar aldera, badago mendi-mutur txiki bat. Murgizarreko Borda-aldea du izena (HE29: 10)

borda-zoko [I.5.9](#)

- Zer dela eta ikusten zaituztet goibel borda-zokoan kokildurik (EJ53: 47)

borobil-alde [II.8.2.3](#)

- Derrior borobil aldearekin bea jo bear zuan aurrena (HE29: 32)

borra-kirten [I.5.3](#)

- Aizkora-kertenak eta borra-kertenak egiten batzuek bagenekigun (HE29: 87)

borroka-bolada [I.5.4.3](#)

- Borroka boladetarako hain zuzen ere, moldatzen hasten diren erakundeak (EJ52: 30)

borroka-dei [I.5.10](#)

- Itxumustuan presa bizian burruka deiak indar dik (EJ69: 9)

borroka-egun [I.5.4.3](#)

- Burruka eguna bañon lenagotik lubakiak egin genitun (HE23: 112)
- Lendabiziko borroka-egunetan, ez genduan ez potajerik (EJ49: 33)
- Dan-danak jan genituan, eta geienak borroka-egunetan (EJ49: 33)
- aldian litro erdiaren erdia alegia; bañan ura ere borroka-egunetan (EJ49: 29)

borroka-ele [I.5.10](#)

- Poesia honek burruka ele honek, berarekin dakar langileriaren elkargarako kalapioa (HE56: 12)

borroka-fronte [I.5.10](#)

- Vietnamgo gerla sozialismogintzaren borroka frenterik inportanteena da (HE37: 111)

borroka-indar [I.5.10](#)

- hain zuzen hortik datorkiola bere borroka indarra eta esperantza (EI94: 26)

borroka-klase [I.5.1](#)

- Hitz egin zuen langileriaz, klase arteko burrukaz, burruka-klaseaz, alienazioaz (HE39: 11)

borroka-leku [I.5.10](#)

- bañan goizeko lauretarako borroka-leku eta frentea jarriko genduala (EJ49: 149)

borroka-prozesu [I.5.4.3](#)

- jabetasun hau borroka prozesu baten barnean bakarrik lotzen dela (EJ52: 33)

borroka-saio [I.5.6](#)

- Ez al dakik zer burruka-saioa egin genduan? (EJ66: 111)

borrokaldi [II.7.2.1](#)

- Gogo-berotasun eta borroka aldiak ziran (HE28: 77)
- Billarreal'ko burruka-aldian il zan (EJ60: 88)
- Billarreal inguruan giñan, Pagotxiki'n-edo, ango burruka-aldia bukatu ondoren (EJ60: 18)
- Adibidez, Sabigain'go burruka-aldia berriro eta zeatzago idatzi (EJ60: 15)
- Nafarrete'ko burruka-aldia bukatu eta andik lau bat egunera egin zuten (EJ49: 14)
- batalloi orrek borroka-aldi izugarria egin zuan (EJ49: 163)
- Burruka-aldi auetan il zan Alejandro Lizaso au, oso txistulari ona omen zan (EJ49: 157)
- Oso gogorra izan genduan borroka-aldi ura (EJ60: 155)
- Gatazka hamorratua, burrokaldi ertsia, Buztina hilaren kontra, genbiltzan izakiak (EJ50: 127)
- Heldubada, borrokaldi batean nere galtzeko beldurrean (HE58: 85)

bortu-gain [II.8.2.11](#)

- San Bartolomein ermita bortu gain hartan omen baita (HE60: 152)

botere-erlazio [I.5.1](#)

- Botere-erlazioak proletalgoaren alde desplezatur estatuaren barruan (EJ52: 56)

botika eta mediku zuzenbide [IV.2.1.1](#)

- botika eta mediku zuzenbideak nahi dituzunak emanen dizkizut (HE35: 108)

boto-zerrikeria [I.5.1](#)

- boto-zerrikeria honetan, batzuek saldu eta besteek... ere bai (HE33: 111)

botoi-errenkada [I.5.4.2](#)

- Botoi errenkada bikoia (HE23: 137)

boz-erdi [II.3.6.1.1](#)

- erraten zioz boz erdi apal batekin (EJ72: 49)

briskaldi [II.7.2.1](#)

- Afalostean briskaldi bat. Pentsatu baino hobeto dioak gauza. Pattarra ere sujeritu zuen eta Lasundak berehala berehalaxe atera (HE39: 95)

broma-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Broma pixka bat gustatuko zitzaion, bañan ainbestekoa ez (EJ79: 43)

bukaera-bertso [I.5.8](#)

- Bukaera-bertsoa, azken-agur gisa, gaizki egindakoen bakeskea da, gainera (EJ00: 194)

bular-barru [II.8.2.7](#)

- Neskak entzun ezkerro danbolinen otsa taup taup bularr-barruan dauke euren biotza (EJ70: 73)

bular-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Bañan makurtzen asi zan orduko, zast!, ari bular erdian balazoa (EJ60: 130)

bular-gain [II.8.2.11](#)

- nola pilotak bular-gain eta beso-ginarra hartzen dituen larrupetik lodigune batzuk agertzerainokoa (HE59: 11)

bular-hauspo [I.5.2](#)

- Galtzara-ertzeko ermita-ataritan, gurutzea bizkarretik kendu ta atsedean pixkat artzen du, bular-auspoak indartu ditezen (EL70: 104)

bular-inguru [II.8.2.13](#)

- Ez da dembora asco ecusten cirala emacumeen bular-inguruan ustai andi batzuec (HE07: 120)

bular-kaiola [I.5.9](#)

- zer gibelondo heldu zaion bular-kaiola edo sahets-hezurreria guziari (HE59: 11)
- Bi begi eder eta zango-aztalak giartsu; 0,90 inguru bular-kaiola; ipur-masailik badunik etzaio igartzen (EJ03: 21)

bulego-lan [II.6.2.4.3](#)

- bulego lanak gehienik eta maizenik (HE27: 368)

burdin barra [I.5.7](#)

- ceñi jagocan ijesteia edo irutia burdiñia, ecarri artian burdin-barra izatera (HE20: 127)

burdin danga [I.5.7](#)

- betiko burdin dangak musika ero baten gisa nola nahi hasten nola nahi burutzen (HE58: 85)

burdin eta berun-zama [IV.2.1.1](#)

- Nik ere ba-nerabilen burni ta berun-zama; ez nuen balarik jaurti, bat eldu zan nigana (EJ50: 156)

burdin hari [I.5.7](#)

- Burdin harizko hesirat heldu zeneko (HE59: 33)
- burdin hariz berdin hetsia (HE59: 25)
- burdin hariz eta paxet gora batzuez hetsirik (HE59: 25)
- Baserriaren ondoko esia ere egin liteke burniari (alanbrea) beste gasturik gabe (EF92: 100)
- sei burni-ari zintzilik. Pin! pon! pun! pan! Lau tanta belarrietan (EJ50: 65)

burdin hizkuntza [I.5.7](#)

- burdin hizkuntzaren aipu baitakar (HE30: 222)

burdin hots [I.5.1](#)

- Ura burni otsa! (HE23: 47)
- ura burni otsa! (HE23: 30)

burdin kako [I.5.7](#)

- baraz cemotela bere gorputz burni-cacoz aguitz urratu artan azotaldi zuqueen gogor-en bat (EI31: 168)

burdin kato [I.5.7](#)

- chiriqiña edo burdincato bat iraatsiric, darue gabipera (HE20: 127)

burdin kutxa [I.5.7](#)

- joan ziran burdin-kutxa txiki bat erosten (HE21: 51)

burdin lakio [I.5.7](#)

- burdin laquirijo bat iminiric, artuten ditu (HE20: 155)

burdin lan [II.6.2.4.3](#)

- itxas-industriari ta burdin-lanari ekin zieten (HE33: 17)

burdin lantegi [I.5.5](#)

- bertsulariaren denboran olak edo burdin lantegiak ari ziren zabaltzen Luzaiden (EJ65: 33)

burdin mailu [I.5.7](#)

- Burdin-mailu hotsak aditu zituen azkenik eta sutegira hurbildu zen musika bizi haren berri ikastera (EJ53: 43)

burdin mailu hots [IV.2.2](#)

- Burdin-mailu hotsak aditu zituen azkenik eta sutegira hurbildu zen musika bizi haren berri

ikastera (EJ53: 43)

burdin makila [I.5.7](#)

- "Makil"ek eskatzen du bere burni-makil (HE18: 36)

burdin meatze [I.5.5](#)

- Gogorra egin bear danean, altxairua, burni-miatzari daukan fosforoa kendu bear zaio (EF92: 33)
- Garoak ere euskalduntasuna ta burdin meatzak elkarren etsaitzat jotzen dituela (EJ20: 27)

burdin mendi [I.5.7](#)

- burdin-mendietako seme izaki, arlo xotiletarako ez zirela gauza'bota zionari zalantza handirik gabe bidali zion erantzun zorrotz eta trebea (EJ00: 197)
- i gueiena goratzen auen gauza eztituk ez ire legue zarrak, ezta ere ire burni-mendiak (EJ07: 1)

burdin negozio [I.5.6](#)

- Burdin-negozio batean hasten da (HE27: 336)

burdin ola [I.5.5](#)

- Izen honekin, burdin-olak aipatu nai du autoreak (HE33: 35)

burdin pusketa [II.3.2.1.8](#)

- Bainan bere autoa burdin pusketan zuen, eta erosi zuen orduan "4-L" bat (EJ04: 106)

burdin sare [I.5.7](#)

- harrasi batek zabaltzen duela eta beste batek goititzen, burdin sarea hegian (HE59: 38)
- leio bat aundi samarra zeukan, eta berak burdin-sare sendoa (HE50: 19)
- sutako prasa ondoan jarri burni-sare baten (HE29: 64)

burdin saredun [I.5.7](#)

- Tsilin-otsa entzun eta Jesus esan-orduko, agertu iakazan geienak burdin-zaradun leio aundi baten atzean, aldra aundian (EI99: 151)

burdin tranpa [I.5.7](#)

- Nerequin ditut beste gauza batzuec, ta naasi guciac ipinita, burni tranpa paratuta (HE20: 164)

burdin uztai [I.5.7](#)

- Soka-muturrarentzat ere orra or nun dagon burni-uztai edo txingeta (EJ03: 11)

burdin ziri [I.5.7](#)

- makilaz, bizar labanaz, eta burdin ziriz armaturik ginen (HE58: 64)

- Leihoak mukurru dagode beteak ikusliarrez, burdin ziri batzuen artetik (HE59: 41)
- paxet batzuek jasaiten zituztela, burdin ziri mehe andana bat (HE59: 65)
- Aski zen, ezkerreko eskuaz burdin ziria atxikiz (HE59: 66)
- burni-ziriak eta borra egin omen zituan (HE29: 69)
- burni-ziri batzuk sartzen zaizkio ta borrarekin jo (HE29: 102)
- burni-ziriak eta borra bertan utzi (HE29: 106)

burdin ziri mehe andana [IV.3](#)

- paxet batzuek jasaiten zituztela, burdin ziri mehe andana bat (HE59: 65)

burdina-amarra [I.5.7](#)

- lenago legez iñor begoan kantetan laster burrdiña-amarrak oi eutseen berrnetan (EJ70: 49)

burdinaga [I.5.7](#)

- bacoachac bere burdinaga edo palanquiaz (HE20: 127)

burdinbide [II.7.2.2](#)

- burdin bidetan aldiz, sabela nahasi (HE51: 22)
- urrutiko tokietatik burdinbidez etorriak balira (EF92: 98)
- Eurak ezabalako nai izan itasi burdin-bide bat egiten errien erditi (EI99: 159)
- Gaurko ibilbide ederrekaz, burdin-bideakaz batez be, usteldu orduko eroan leikez uri andietara (EJ07: 2)
- Biarritzetik Donostiarateko hegia burdin-bidez urtetik urtera xehekiago ikertzen zutelarik (HE59: 100)
- Zernahi lan bururatu, dela burdin-bide, hiri, ur-erreak, dela itsas-untzi, eskoletxe, mekanika, bainan paperra dirutzat ibiliz, azkenekotz gertatu duk hauxe (HE59: 117)
- Gau guztian lanean aritu giñan burni bide ondoan (HE23: 89)
- Dana burni ta saltsarri, lur-azpian meazulo gisakoak alde orotara, burnibide ta guzi (EJ03: 53)
- Kanpai-ots negartia nagusituko da; jadanik, Hendaya-ko burnibidean latzgarriagoa du trenak irteeran txistua. Amaikatzok galduko dute bizia! (EJ03: 40)
- Donosti'tik Bilbao'rako burni-bideak eta karreterak egin ziranean (HE29: 51)
- Frantzes oiek burni-bidea egitera etorriak ziran (EJ67: 211)

burdinbide-habe [IV.2.2](#)

- Parapetotzat burnibide abeak bata besteren gainka (HE23: 126)

burdingai [II.7.2.4](#)

- Burdingaija [zerrenda] (HE20: 135)
- haratekoan: harri, egur edo zur, ile, azienda, ilar, ikatz, burdingei; hunatekoan (EJ72: 56)

burdinola [I.5.7](#)

- Erruz zen burdinola herri lurretan eta ingurukoetan (HE33: XXI)
- Au dela ta, burni-olarik ez ba zegoen Antigua'n, batelak eta ontziskak egiteko ontzitegiak baziran ordea (EJ51: 21)

burezur [I.5.3](#)

- Buru azur biribilla da beste azur batzuben batzacuntzia (HE20: 85)
- Munduko otso guztien buruhezurak dituk, erantzun zion azeriak (EJ53: 47)

burges edo intelektual kultura [IV.2.1.1](#)

- Burges edo intelektual kultura hau (EI94: 22)

burges-ideologia [I.5.2](#)

- Lehen alderdi iraultzaileak bereganatzeko gauza dela esan dugun burges ideologi nagusiak (EJ52: 34)

burla-aire [II.5.2.1](#)

- Jonen apaizgaitasuna probetxatuz, burla aire zorrotzez bota zion (HE39: 92)

burmuin [I.5.3](#)

- Burumuinik ez delarik gutxi balio du hitzak (EJ53: 54)
- eta hortik geroz liburuak ezein ere azantzarik egin gabe sartzen ziren burufuinean (burumuinean?) (EJ61: 9)
- Jaio berritan osasun oneko, gaxoaldi batean burumuiñ azala puztu egin omen zitzaion eta ara, alako aur ederra bein betirako ondatua (EJ03: 32)
- Eskuek eta buru-muinek elgar eskolatu, hezi eta hazi arau gizon egiten gara (EJ54: 741)
- gaixo aldi bateko sukar erreak ustez buru-muñak ukitu zizkion (EJ03: 15)
- oinak bezala gogortzen zauzkitzu eta lokartzen buru-muñak (HE59: 83)

burra-poxi [II.3.2.2.2](#)

- Eçarraçu burra pochi bat casola batean, eta han fritaraçaçu tipula chehatua (EJ75: 3)

burra-puxka [II.3.2.1.8](#)

- Urtharazten da casola batian burra puchca bat, arroltce baten handitasunecoa (EJ75: 42)
- Eçarraçu burra puchca bat plat batean perrechilarekin onxa chehaturic (EJ75: 6)
- Emaçu casola batian burra puchca on bat frescua, bertce haimbertce olio eta biper beltcha (EJ75: 18)

burruntzali-kolpe [I.5.6](#)

- etxeko andrearen burruntzali-kolpeak edo aldamenekoak egin zizkioten parrak (EJ79: 15)

burruntzi [I.5.7](#)

- esan eiozu imini daguijala urdai zati bat erreten burduntzijan (HE20: 69)

burruntzi-punta [II.3.2.1.7](#)

- ondoren berriz, bixarra, burruntzi-puntan bueltak emanaz geratzen zaizun pixarra (EJ79: 97)

buru aztukor-altzo [IV.3](#)

- ez errazbidez buru aztukor-altzoan (HE17: 12)

buru zuri herronka [IV.3](#)

- Begi guztiak gure leihoetarat zuzentzen dira. Nonbait debru bat agertu balitz bezala, muruari so, buru zuri herroka bat ageri da. Emeki gure etxeari buruz ibiltzez hurbiltzen dira. (HE58: 83)

buru-atal [II.3.2.1.1](#)

- Ikusi, Renan, Histoire des langues sémitiques, V. liburua, II, buru-atala (EJ06: 80)

buru-barne [II.8.2.7](#)

- bainan buru-barnea... ez sobera eri (HE51: 39)

buru-kasko [I.5.10](#)

- Mattinen atakadan hasi zen, buru kaskoa pelatua zuelakotz (EJ04: 99)

buru-kategoria [I.5.9](#)

- mentalidade edo buru kategori berezi batzuekin jantziak guri ematea (EC70: 102)

buru-kolpe [I.5.6](#)

- buru-kolpe handiena naizela dut iduri (HE51: 32)
- buru-kolpe itsua, hik egun batzuen gatik (HE51: 32)

buru-lan [II.6.2.4.3](#)

- bere buruan zerabilzkien buru-lan, pentsamentu bizi iruditsu aundi auek (HE22: 14)
- Lanaren zatiketarekiko gizonen esklabismoa izkutaturik denean, burulan eta eskulanaren arteko (EJ52: 55)
- Ideiologi aparatua hau eskulana burulan zatiketaren eta klase hierarkiaren birproduzio leku (EJ52: 13)

buru-langile lorealdi [IV.2.2](#)

- Aspaldi batez, buru-langile lorealdi bat gertatu zen Errenterian (HE33: 43)

buru-letra [I.5.9](#)

- Kopla zaharra bere K.z. buruletrez eta Gamiz bere lehenengo hiruez emanik (EJ00: 204)

buru-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Bale aundia sardin txikiak ezin menderatu legez, buru pixka bat duanak ori ulertuko du, ta erre (EJ69: 73)

buru-saihets [I.5.3](#)

- Buru sahetsetikan motho-buztanduna / Lepho-gibel aldean mokanes urdina, / Balenarik

gabeko soineko fin fina, / Zaiño bat pollita ber'eskuz egina. (HE51: 54)

buru-teilatu [I.5.9](#)

- Sombrero da querizgarrija, edo buru-tellatuba (HE20: 201)

buru-txapel [I.5.9](#)

- guc quenduten dogun leguez buru-chapela (HE20: 58)

buru-zulo [I.5.9](#)

- Azkenean egotzen du, buru-chilloetarik, Nola ithurriac ura cazpi canaletaric. (HE03: 103)

burualde [II.8.2.3](#)

- Uri onen burualdetik, ondo landuriko soro, baratza ta sagastitxu batzuk agertuten dira (EJ59: 22)
- Buru-alde ori, berriz, bizarrakin eta illeakin dana tapatuta (HE29: 67)
- Nobela batek buru-alde argia bear dik (HE57: 111)

buruaurre [II.8.2.5](#)

- arrantzalien aotik artu dotan lez ipinten badot izen ori liburutxu onen buruaurrean (EJ59: 7)

burubide [II.7.2.2](#)

- Karlos IV k. 1805 izan zuen burubidean (HE33: 61)
- Ez zion behinik behin jaramonik egin Larramendik Mendibururi eman zion burubideari (HE27: 346)
- olerki ontan Simonide-k zerabilen burubidea (HE38: 160)
- bakoitzak bere burubidea agertu bearra baitu (HE38: 153)
- Besterik gabe, adierazia zegoen etxe artako burubidea (HE57: 121)
- Aita Pedro bakartiak, santutegitik aldegin bearra ez izateagatik eta bere nagusitzari eusteko itxaropenez, burubide bizkorra artu zun (EL70: 65)
- Zalantzan eta duda-mudan bezala, baiña bere burubidea agertzen du haatik (EC70: 81)
- burubidezko ondorioa atera du hortik (EJ00: 209)
- garai artako giroa, gizonen buruzbideak eta abar, beste dokumentu guziak baño obeto erakusten baitituzte (EJ60: 20)
- ta gañera zeuk be eztozu egundo ezer ikasteko burubiderik artu (EJ59: 105)
- Tira, tira, edan zagun zerbeza pixkat. Iritziak iritzi, Kaximirok esan duena: bestearen burubidea errespetatzen ikasi (EJ03: 56)
- ta gañera zeuk be eztozu egundo ezer ikasteko burubiderik artu (EJ59: 105)
- eta nai dala bata nai dala bestea, gaurr zortzi itsaroten dot zure burubidea (EJ70: 157)
- Aitatu ditugun izkuntziaz kontrako gure buru-bideok iztegi arazoetan ere auez zabaldu jakuz (EJ06: 80)

burujabetza apur [IV.2.2](#)

- Buru-yabetza apurrik gabe (HE17: 25)

buruorde [II.7.2.11](#)

- Euskaltzaindiko buruorde den Haritzelharrek hain zuzen, Bestelako aztarna argitsu bat aurkitu baitigu berriki (EJ51: 98)

burupe [II.8.2.9](#)

- Duçun beraz burupe baiño beldur guehiago eman çaitzquitçun arguien eta talenduen gatic (HE06: 32)
- Baldin baditutçu aberastasunac etçaçula hetan eman çure gloria eta burupea (HE06: 45)
- Ez duçun buruperic çure obra onen gatic (HE06: 46)
- Ez diote ematen creaturei ontasun baten ere buruperic (HE06: 70)
- burupe izanen du eta nehoren guti beldurrik (HEAX/HE11: 7)

buruzagi-bilkura [I.5.1](#)

- Egun hortarik landa Sarraitarren buruzagi bilkura batean (HE58: 72)

buruzagi-jende [II.7.2.7](#)

- Billarreal'ko kantoi bateko etxe batean, etsaiaren buruzagi-jendea biltzen zan (EJ60: 18)

bustigune [II.7.2.6](#)

- Bustigunea listuka aizatuz isillik dira gelditzen (HE18: 87)

buztan-ertz [II.8.2.10](#)

- Borreruari danon arrtean biarr litzake buztan-errtzean imiñi laster arran tsikia eta zolia (EJ70: 45)

buztan-moko [I.5.3](#)

- Eta inguruan ebaquico dezute zuen buztanmocoaren araguaia (HE12: 14)

buztan-pala [I.5.3](#)

- Amabost oin buztan-pala omen zan. Ez dakit zenbat metro lodian (EJ78: 43)

buztin-kolore [II.5.2.8](#)

- Aren lengo larrosa kolore ederrak biurtu ziraden buztin kolorekoak (HE19: 94)

buztin-lur [I.5.4.2](#)

- bustin lurreri, eun-areako 2000 kilo (EF92: 42)
- Kare onek biziro eragiten dio luararen izaerari, bada bustin-lurretan botata, ura errezago igazitzen da (EF92: 42)

buztin-mintz [I.5.7](#)

- Larru-azalari uarkara berezia damaio emengo inguratsak; angoak, osterak, baratzuri-zutzarraren antzeko buztin-mintza (EJ03: 77)

Cervantes aro [II.7.2.12](#)

- Cervantes aroko erdarak (HE26: 286)

dama-joko [I.5.6](#)

- gabean biyok dama jokuan aritzen giñan (HE23: 86)

Damaiturri [I.5.2](#)

- Gipuzkoaren mugetan ditugu Beteluko Damaiturri eta Iturri Santu, Berrizko Murgoition eta abar (EB87: 51)

damu-bide [II.7.2.2](#)

- Damu bide oen artean (HE07: 300)
- ceren jayo bea duan fedea eracusten digun damubidetico (HE07: 307)

damu-malko [I.5.1](#)

- Zeñek eragin ote du damu-malko ta zeru-min geiago gure koru onek baño? (EL70: 232)

danbateko-hots [I.5.1](#)

- Danbateko otsarekin bat batera asi da jende guzia ojuka ta bullan (HE22: 16)

danbolin-banda [I.5.6](#)

- Zortziko ori ongiyena jotzen duen danboliñ-banda osoari (EI99: 157)
- Danboliñ-banda osorako egokiena antolatua aurkezten dan zortzikorik onenari (EI99: 157)

danbolin-dantza [I.5.6](#)

- Piestara, biguirara, eromedijara, araura, ta tambolin dantza, al izan ezquero, inos paltau ezdaveenac (HE09: 203)

danbolin-soinu [I.5.1](#)

- Danbolin-soiñua da Amazkar'en bera -Zubieta'ko Pontxo urteroz errira- (HE18: 16)
- Danbolin-soiñua errazago aditzen diat (EJ07: 1)

dantza eta kanta-saio [IV.2.1.1](#)

- baina ostiralean bertan (Ekainaren 2-an) ba zegoen lehendabiziko dantza eta kantasaio bat (EJ51: 60)

dantza-azken [I.5.3](#)

- Noizpait dantza-azkena da, -pestaren ondarra- (HE18: 42)

dantza-garai [I.5.4.3](#)

- euskerari etzaio oraindik dantza-garaia eldu (HE28: 74)

dantza-hots [I.5.1](#)

- Huna ttuntunaren dantza-hotsetan Ezereza uhin bilhakatu da (EJ50: 60)

dantza-jauzi [I.5.1](#)

- Hoinbertze puskarekin dantza jauzietako ez ginintazkek hanbat; laneko, aldiz, bagituk... doi-doia. (HE59: 113)

dantza-kantu [I.5.10](#)

- kantu bat eman zuen harek ere, bainan dantza kantu bat (HE59: 86)

dantza-kontu [II.6.2.4.2](#)

- dantza-kontua nola izan zan gogoratutzen al zera? (EJ79: 41)

dantza-lagun [II.7.2.10](#)

- dantza-lagun ziraden autu zorionez (HE18: 15)

dantza-orkestra [I.5.10](#)

- dantza-orkestra dantzut, aldizka (HE34: 27)

dantza-saio [I.5.6](#)

- Bere dantza-sayo ori bukatu zuenean (HE22: 46)
- An pesta izaten dek, eta dantza-saio batzuk egin eta erri aldera (EJ62: 62)

dantza-soka [I.5.10](#)

- Ta eguna bukatzeko, dantza-soka atera zuten (EJ76: 15)

dantza-suerte [II.4.2.8](#)

- jotzen zituztela superki mutxiko, fandango eta bertze dantza suerte hainitz (EJ72: 35)

dantzaldi [II.7.2.1](#)

- ta gero auspo-soiñuaz dantzaldi sekulako bat egin daigun (HE21: 36)
- Lenengo dantzaldira duteneko deitu (HE18: 41)

dantzaleku [I.5.10](#)

- dantza leku guzietan, ahal duanarekin "ligean" dabillega jakiteko (HE35: 48)
- dijnitatea galtzen duzute, Embassy-n, edozein parke edo dantza-lekutan (HE35: 49)
- baserri usainezko izen dotorez bateau: Mama Gozoa (Enbeita kaleko taberna), Txinboen Kabia (Lauaxeta kaleko dantza lekua) (HE44: 11)

dantzari-lagun [II.7.2.10](#)

- dantzari-laguna du oin-abe zutia (HE18: 126)

dantzari-talde [II.2.2.1.4](#)

- Lasa-ko dantzari-taldea ikusi dugu igandean kaleetan barrena (EJ51: 67)

dantzatoki [I.5.10](#)

- Behin, inauterietan, dantzatoki bat behar zela ta, Aranatarrei sala bat eskatu zieten (EJ20: 34)

dantzaurre [II.8.2.5](#)

- Batzutan dantzaurrea atera eta bestetan zelebrequerian (EJ78: 45)
- Aurrekuak ederto egin eban dantzaurrea (EI99: 141)

deabru-etxe [I.5.4.2](#)

- Anjel sendatuko dun aurki eta joango ditun deabru etxera naigabeak (HE19: 52)
- uste nuan deabru-etxera nijoala (HE22: 40)
- joan zituan deabru etxera Pepeten jan eranak eta jolasak (HE19: 97)

deabru-haitz [I.5.2](#)

- Deabru-aitza zuan izena gu gazte giñanerako (HE25: 59)

debozio-leku [I.5.10](#)

- Ez uste, ordea, debozioleku danak aitatu ditugunik (EL70: 158)

dei-aldi [II.7.2.1](#)

- dei-aldi = llamada. Bada orieci ere S. Matheo bezala Jesusen lembicico dei-aldian joan ciran Jesus berari cerraizcala (EI31: 210)

dei-paper [I.5.10](#)

- Han dei-paperak eman zerautzkiguten (HE58: 63)

dei-txartel [I.5.10](#)

- bere Juntak Donapaleura eta Donibane Garazira biltzen zirelarik, Juntarako dei-txartelak (EJ51: 68)

deiadar-hots [I.5.1](#)

- Onen ingurutik laño artera tiroka ekin genion, eta bai ixildu ere azkar asko deadar-otsak (EJ60: 76)

deitura-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Landa-tarrek, hortaz, ez dute deitura-kontutan euskaldunek bezala egiten (EJ51: 46)

demoniokume [II.7.2.9](#)

- Gure errian ez ei-zan aren moduko mutil demoniñokumerik ikusi (HE31: 16)

denbora-apur [II.3.2.2.1](#)

- oraiño denbora aphur batez hautan egon behar dut (HEAX/HE11: 93)
- non ecin eraman duen, emazteac dembora apur batzuec ere obra onetan igarotzea (HE07: 98)
- ta, an ni zenbait denbor-apur egoten nintzanetan ere, izan oi zen ezin bestez, (HE13: 45)

denbora-hitz [I.5.4.1](#)

- Beti'ren antz aundiagoa du beste denbora-itz guziak baiño, (EJ50: 83)

denbora-parte [II.3.2.1.6](#)

- Gure arreba Iruñera jina da orai bizitzera eta menturaz, denbora parte bat hor egon gira (EJ68: 52)

denbora-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Dembora pisca batean chit ongui beguiratu cioen (HE07: 67)
- Handik denbora pixka batera berriz ere gose eta lagunak ez ageri (EJ53: 38)
- Orano dembora phichka bat, eta ene besoak tiesotuko dituzu zurenen laguntzeko (EI58: 45)
- Gero, emen denbora-pixka bat artzen nuan, ta bertsoak jarri bear nituala ta auek jarri (EJ66: 139)

denbora-pixkatxo [II.3.2.2.2](#)

- Denbora piskatxo batian, esan zien langilliai Franziskok, egon zitezela geldi (HE54: 151)

denbora-puska [II.3.2.1.8](#)

- eta dembora pusca batean irauñ nuan vicitza onean (HE07: 281-282)
- Jauna, igaro nuala dembora puscaren bat vicitza gaiztoan (HE07: 288)
- emacume aurreguin berriac utzi dezaquee meza dembora pusca batean (HE07: 49)
- Cristauen leguean ere emacumeac, aurra eguinda, egon oi dira dembora pusca batean elizara bague (HE07: 50)
- denbora puska bat pasa da eta zein kasu gutxi egin zaion agiri honi (EJ52: 11)
- An denbora pusca batean egon giñan, ta sei bertso auek jarri nituan (EJ66: 123)
- Orduan mutilzarra asi omen da Jesus da mekaunen, denbora-puska baten (HE29: 72)
- Egon zan denbora-puska baten (HE29: 130)
- Orain dala denbora-puska bat (HE29: 15)
- Gero, andik denbora-puska batera (HE29: 49)
- Ataun'go errian ere egin omen zuan Txirritak denbora-puskaren bat (EJ79: 37)
- Guk or, Pirineo aldean, denbora-puska aundia egin genduan (EJ66: 90)
- Orduan ala gelditu zan kontu ori, bañan, andik denbora-puska batera, lapurra fabrikako beste neskaxa bat zala azaldu zan (EJ67: 134)

denbora-zati [II.3.2.1.9](#)

- Ibilli ta ibilli, aldi edo denpora zati baten ondoren, auxe jazo zan (HE21: 95)
- Bereziko nituen nik nere denbora-zatia, nere Jauna maitatzeko (HE13: 102)
- nik eguin bear ditudan gauzak ikasten, zenbait ordu edo denbora zati? (HE13: 46)

denboraldi [II.7.2.1](#)

- Txirrita denbora-aldi bat Frantzian egiña zan (EJ79: 18)
- Guizalditic guizaldira, eta dembora alditic dembora aldira (HE40: 7)
- Ereji baten azpian egon diran demboraldi gucietan chit sarri icusi da (HE40: 67)

denboraldi-puska [IV.2.2](#)

- Artzai bat edo beste egoten da denboraldi-puska baten (HE29: 16)

denboralditxo [II.7.2.1](#)

- Grazianok denporalditxo bat egin zuen aren etxean (HE24: 12)

denborale-egun [I.5.4.3](#)

- Bein baiño geiagotan ikusi ei-eban ardizaintzaille orrek neguko denborale-egunetan (HE31: 21)

denda-bazter [II.8.2.8](#)

- goiz batean zegoan Patxi bere denda bazterrean (HE19: 103)

denda-zoko [I.5.9](#)

- edo denda zocoetan autsac, eta sitsac uquituric ceuden gayaquin (HE07: 167)

dendal-harri [I.5.10](#)

- dendal-arrija= piedra sobre la que se fija el dendal (apoyo del mazo y su sostén en las ferrerías). (HE20: 134)

desafio-kutsu [II.5.2.9](#)

- Desafio-kutsua duten itz auek ere idatzi zituen (EC70: 33)

desipuintze-lan [II.6.2.4.3](#)

- desipuintze-lan handia daukagula euskal kulturaren (EI94: 25)

deskripzio-molde [II.4.2.6](#)

- Euskal-nobeletan irakurtzen diran deskripzio-moldeekin ohituta daudenek ez dute behar bada Saizarbitoriaren joera konprenituko (HE35: 10)

despido-alor [I.5.4.2](#)

- Empresari beti ere prerrogatibaren bat kenduaz joatea: despido alorrean (EJ52: 35)

dezepzio-planta [II.5.2.10](#)

- Neskek egundoko dezepzio plantak egin zituzten (HE39: 106)

diakonu-buru [II.7.2.3](#)

- Hamazazpigarren mendearen azken partean Iruñeko diakon-buru zen (EB87: 50)

dialektika-mugimendu [I.5.4.1](#)

- Bizi-beharrak eta geografiak ezarritako baldintzek dialektika mugimendu bat suposatzen dute (EJ52: 19)

dialogo-teknika [I.5.10](#)

- gaurko gaztelaniazko nobelaren dialogo-teknika bizi, arin eta konplejoa (HE35: 8)

dibujo-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Pariseko pintore bat be ñoz etorri dok, euskaldunen semia, eta dibujo pillo bat eginda jaukak (HE31: 35)

dibulgazio-lan [II.6.2.4.3](#)

- eta dibulgazio lan politak dauzkagu (EJ20: 9)

diferentzia-apur [II.3.2.2.1](#)

- multinazionalen bilakerak gizarteari ekarri dion azken autonomia eta diferentzia apurrak galdu (EJ52: 17)

diputatu-gai [II.7.2.4](#)

- 1849-an Chaho diputatu-gaiaren alde (HE43: 14)

dirditz-uztai [I.5.7](#)

- urteak zear ez-ilkorren dirditz-ustaiak bil-bearra? (HE17: 36)

diru-aldi [II.7.2.1](#)

- bada, diru-aldi dabenean be, ogi zorrak kitutu ta praka-jaka mengel batzuk egin ezkerro (EJ59: 48)

diru-apur [II.3.2.2.1](#)

- Geu ilteko arriskuan garabilzuz diru apur batzuk irabaztearren (HE21: 107)
- Orixe erosten enpliatuko ditut lapurrak utzi zizkidaten diru apurrak (HE19: 86)
- onetan gastaten daben diru apurra, esan leike aurreratu eguin dabela ta leku on baten ipiñi dabela (EJ07: 2)

diru-arazo [I.5.1](#)

- Bertako diru-arazoetan parte artu zuen (HE33: 71)

diru-ataka [I.5.10](#)

- Inflazio-arriskua dagoenean, diru-atakak neurritz itxi (EB20: 16)

diru-erakunde [I.5.10](#)

- Urre-Ganbio-Patroia deritzan diru erakundea hondatua dela eta, iraganaldi honen atzetik (EB20: 9)
- Inperialismoaren kontradizioek erakarri bide dituzte gaur egungo diru-erakundearen hondamena eta dolarraren ahuleria (EB20: 10)
- Mendebaleko diru-erakundearen kinka USA-n sortu dela (EB20: 10)
- Nazioarteko Diru Erakundea suntsitu egin da (EB20: 9)

diru-harpide-iragarki agindu [IV.2.2](#)

- bazkun guziek, norbere lurraldean, asi bitez erriz-erriko lanean, diru-arpide-iragarki aginduak yasotzen (HE17: 75)

diru-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Diru kontuan, ez du hori egiterik izango (HE37: 113)
- premiazkoa dela diru kontuetan axoladuna izatea (HE37: 116)
- donostiarrok diru kontutan apalagoak gera (EJ64: 77)
- San Inazio ikastetxera aldatu zuten, diru-kontu eta aministrazioan jantzi zedin (EJ00: 178)
- Dena den, otsailaren lehenetatik bere esku zeraman diru-kontua edo zor-aministrazgoa (EJ00: 178)
- Iruñako zerga edo diru-kontuak ekartzen dituen orri batean Luzaideko etxeak aipatzen dira (EJ65: 23)
- Geldik dagoana baño ibiltzen dan eraketa egingarriagoa dala ta diru-kontuan ohea (EF92: 104)

diru-kopuru [I.5.7](#)

- dirutzarekiko azterketa egin behar denik eta diru kopuruaren gehiegizkoak eragin dezaken bultzada ere kontutan hartu behar denik (EB20: 47)
- bestalde, diru kopurua nahi-ta ez ugaldtu egiten da (EB20: 46)
- Diru kopuruaren teoria [tit] (EB20: 14)
- USAko inflazioaren sorrera, beraz, erresuma honetan diru-kopurua gehiegi handitu delako izan da (EB20: 14)
- tenore batetan, diru-kopurua gutitzen bada, -esaterako, kreditoak hertsiaz-, mundu guztiak, talde guziek ez dute herstuasun hori berdin jasango (EB20: 17)
- Zer dela-ta diru-kopuruaren handitzea? (EB20: 15)
- diru-kopurua da prezioen mugidaren eragilea (EB20: 16)
- Aski da, beraz, diru-kopuruaren giltzak eskuetan eduki eta antzez maneiatzea (EB20: 16)
- "Diru-kopuruaren" teoriatik hasi, "Eskari" eta "Kostu" teorietatik iragan (EB20: 13)
- guti zezala USAko ekonomian tenore hartan zegoen diru-kopurua (EB20: 15)
- diru kopurua ere, bidenabar, ugaritzen ez badoa (EB20: 15)

diru-korrante [I.5.4.1](#)

- diru-korrante berria ez da berdin zabaltzen alde guztietara (EB20: 17)

diru-laguntza [I.5.6](#)

- Kanpainarentzat diru laguntza, hain premiazkoa dena (EI94: 56)
- Sindikatuek ere badutela kapital apurren bat, baita ere diru laguntza bat eskeini diezaiekela

alderdi politikoei (EJ52: 35)

- Hiriak berak eman zion bere diru-laguntza Ondarribiari (HE33: 71)
- Aurrera egiteko beharrezkoak diren irakasleak eta diru-laguntzak ezarriz (EJ56: 106)
- baserritarrik ahulenek ez dadukate diru-laguntza lortzerik (EJ51: 72)

diru-merkatu [I.5.4.1](#)

- Esaterako, finantza-taldeak eta industria handietako ugazabak elkarturik daudela, eta diru-merkatua, horiek maneiatzen dutela (EB20: 17)

diru-meta [II.2.2.3.1](#)

- Beren azken orenian Sar ditzen itzalgunian Diru metaren barnian (EJ65: 61)

diru-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Pagoeta'koak artu ditek diru-mordo ederra piñudia salduta, basarria erosi zuten urtean aldatua (EJ62: 10)
- soldaduzkatik libratuko litzake ta, or diru-mordo bat gastatu bearrean, emen irabazi egingo luke (EJ62: 88)
- Bien artean eun erralde pasako omen dituzte ta diru-mordo ederra artuko dute (EJ62: 56)

diru-mordoska [II.2.2.2.2](#)

- Amerikatik etorri zaidan semeak ere beñepein diru mordoska ederra ekarri dit, eta aurera pauso (EJ07: 3)

diru-multzo [II.2.2.2.4](#)

- USAko Banketxe Nagusiak bil zezala diru multzoa merkatutik (EB20: 15)

diru-oztopo [I.5.1](#)

- Gizon aberatsa zen, berala diru-oztopo ederrik ezagutu zituen (HE58: 70)

diru-pila [II.2.2.2.6](#)

- diru pillaren erdia edo laurena edo eskintzen dautsola (HE21: 43)
- dendatxo ontatik eramangoa zioten diru pilla ori (HE61: 14)

diru-pilo [II.2.2.2.6](#)

- estu ta larri ibilli dala diru pillo galantaz (HE21: 43)
- loteriak -espainol guztien ametsak- diru pilo polita uzten diolako (HE27: 336)
- besteori diru pilloak ortik edo emendik laster irabazteko (EJ59: 106)

diru-pitin [II.3.2.2.2](#)

- illotzari lurra emandakoan, bakoitzak diru-pitin bat ematen zuen mezak ateratzeko (EJ07: 1)
- Diru-pitin bat gueiago irabaztearren eztezagun eguin oraiñarte eguiten deguna (EJ07: 1)

diru-pixka [II.3.2.2.2](#)

- nere ama gaiso oraindik bizi ote dan enekinarentzat diru piska bat eskatu niyen... (EJ81: 23)

- ezin janik, diru piska bat beren eta bere señidien gosea bete zezaten eske (EJ81: 40)
- Badaukoz lurrak eta etxe batzuk Antoniok. Baita diru pixkat be bai, baiña beti geiago eta geiago gura izate (HE31: 37)
- Eta diru pixka bat emon eutson, gosea kentzeko (HE31: 63)

diru-politika [I.5.10](#)

- Diru politika horren erroa non datza? (EB20: 15)

diru-poxi [II.3.2.2.2](#)

- Diru poxi batzu ere ba bitartekoer atxikitze eman (HE59: 37)

diru-puska [II.3.2.2.3](#)

- Diru puska bat egin zun azkenean (HE23: 53)
- Estutasun onetan joan zan adisquide bategana, eta quendu cion diru pusca bat (HE07: 67)
- Soldaduzka ez da ain txarra, diru puska bat izan ezkerro (EJ62: 74)
- Aizak Txirrita: diru-puska baten jabe egin gaituk, eta, olako lekutan, biyar arratsean apari eder bat zeukagu (EJ79: 95)

diru-puxka [II.3.2.2.3](#)

- Ango Obispo Jaunak izugarrizko agur ona egin zigun. Artsaldeko seyetan juteko. Alako bazkari ederra. Diru puxka bat ere bai (HE23: 124)

diru-sail [II.2.2.2.7](#)

- diru-sail = caudal. Ta batari ta besteari milagro anditzen cien beren diru-salla edo segurutzen cien itsasoz vidaltcen zuten oialdia edo oialdiaren saltze ona (EI31: 345)

diru-sari [I.5.6](#)

- eguneroko diru-sari bat ipiñi diote (HE28: 81)

diru-sistema [I.5.10](#)

- Nazioarteko diru sistema nolakoa den agertuko dut lehenik (EB20: 53)
- asmatua zuten diru-sistima internazionalak eman ditu bereak (EB20: 9)
- USAko diru-sistimak hainbeste diru jalgi ez balu (EB20: 15)
- zergatik gertatu diren gertatu direnak, zergatik lurjo duen diru-sistimak (EB20: 9)
- Diru-sistemaren historiak hiru aro nagusi ditu (EB20: 54)
- Diru-sistemaren aroak [tit] (EB20: 53)
- nazioarteko diru sistemaren aldakuntzak aurrez ematea (EB20: 53)

diru-sorta [II.2.2.3.2](#)

- Amak txukun asko prestatu zizkion erropak, txorizo, gazta, txokolate, baita dirutxorta polita ere (EJ62: 97)

diru-usain [II.5.2.12](#)

- Agidanean, diru-usai arroxkoa dario nere erriaren izenari (HE33: 19)

diru-zati [II.3.2.1.9](#)

- zeredozetako (au polito asmatzen dabe beti) diru zati bat bear dauala aurreztik (HE21: 44)
- Mutilan aitak esaten deutso neskatilean aitari nai badeutso emon diru zati bat lagun etsaguntzeari (EJ70: 116)
- Onek eukiarren diru-zati bat ta etxe iminiak neuretzat; ezin izan ni Ana Manuela! zeurea naz-ta bestentzat (EJ70: 126)

diru-zorro [I.5.4.2](#)

- Aitac eracarri cituan oguei, ta lau diruzorro, bost eun ducatecoa bacoitza (HE07: 290)
- Maalen guriak barriz, ez aitzia dodalako baiña, bidasotza iñok ez lakosia dauko; ta sakela edo ziskua edo diru-zorrua (EI99: 155)

dirubide [II.7.2.2](#)

- Dirubideak eman behar dira (EJ51: 15)
- Euskal kulturaz bizitzeko gertu daudenei (gaudenoi hobe) dirubiderik emango ez zaien artean (EJ51: 16)

disgusto-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Desgusto piska bat izan zuten (HE29: 54)

"dizkizute-euskara" [II.6.2.3](#)

- Batere zalantzarik gabe, beraz "dizkizute-euskara" horren aldeko naiz (HE27: 393)

dohain edo jite mota [IV.2.1.1](#)

- Zerk egiten duen gizon bat jakitate berezi batetarako gai bilatzen du; dohain edo jite mota guziak zeintzu diren (HE52: 5)

doinu-gailur [I.5.3](#)

- gora eta gora omen doa doinu-gailurreraino, handik gainbehera, arnaserik hartu gabe, amiltzeko (HE27: 356)

dokumentu-hondar [II.3.2.1.2](#)

- Goihenetxek eta Lakarrak ezagutarazi dituzten dokumento-kondarrak, Oihenartek XVIII mendean bildu zituen gaitzizen mordoak, toponimia xehearen azterketak (EJ51: 66)

dolamen-kantu [I.5.10](#)

- Eta ez da dolamen kantu bat, azken hatsetan den jende gaixoaren zirrinda mehea (HE56: 12)

domeka edo igande-gau [IV.2.1.1](#)

- Igaroriko domeka edo igande-gabean egin zen (EI99: 140)

domeka-arratsalde [IV.2.2](#)

- Garaira igon naban bixikeletan domeka arratsalde batean (HE31: 47)

- Domeka arratsalde batean egin zan lurra emotea (HE31: 16)

domeka-gau [I.5.3](#)

- astelenean lurrpetuten dau domeka gaubean ila (EJ70: 78)

domeka-goiz [I.5.3](#)

- bota eutsan auzoko bat mutilari esaten Marrkaidara elduteko domeka-goiz baten (EJ70: 132)

Donibane-su [I.5.8](#)

- Doniane-suetan dabilten zagia baiño oraindi beltzago jartzen da txerria (HE18: 125)

donu, dohain eta abantail suerte [IV.2.1.1](#)

- naturalezak berak ere anhitz donu, dohain eta abantail suertez dotatu, hornitu eta konplitu baitzaitu (HEAX/HE11: 7)
- Gure Iaungoikoak, munduko bertze gauza guztien ondoan, gizona bera, bere gainki, bere imajinara eta idurira, bat ere bekhatuik eta bekahturen kutsurik ere gabe, anhitz donu, dohain eta abantail suertez dotaturik egin zuenean (HEAX/HE11: 19)

dorre-punta [II.3.2.1.7](#)

- Gaurregun, lengoa izan-arren, txiki ta motzaska agiri da torrepunta, itotzen dagola ematen du, okotzeraño igo zaion etxadi-barrutian preso (EL70: 237)
- Bakarki torrepunta gelditu zan osorik eta zutik, iñoiz baño tenteago. Ankapuntetan jarrita, eguzki zarraren azken-printzak edate-arren, gallurra luuxa-luxatuz, agur zegion agur, orduntxe itzaltzera zijoan-antziña ederrari... (EL70: 195)

Dorrealde [II.8.2.3](#)

- Orri izena bi modutara esaten zaio: Torrealdea lengo izen zarra; baiña Gurutze-aldea ere berdin esaten zaio orain. (HE29: 11)

dotore-antz [II.5.2.2](#)

- Egunoroko hizkaratik zettobait aldendurik egoiteaz dotore-antza ta prestutasuna bereganatzen du (HE26: 278)

dotoretasun-lehia [I.5.10](#)

- Gainera dotoretasun lehiak emakumea eten gabe gaintzera behartzen omen zuen (HE39: 106)

dotrina galgarri-pila [IV.3](#)

- eta alcarri lotutaco dotriña galgarri-pilla bat dala eta onegatic deitzen da guciraco zucenbide edo sistema (HE40: 22)

Dotrina-liburu [I.5.4.2](#)

- Utergako abadearen euskerazko Dotriña-liburutik irakurten ebeela Iñusente Egunean (HE31: 76)

dotrina-liburutxo [I.5.4.2](#)

- Euskal literaturan orain arte geienez argitaratu diranak ere iru edo lau aldiz argitaratuak izan dira, dotriña liburutxoak edo izan ezik (HE19: 15)

dotrina-modu [II.4.2.5](#)

- Ipres-co Obispo patu gaiztoco Jansenio erejearen icasleac jarraitzen zuten dotriña modu galgarri deabruzco bat dago emen (HE40: 181)

dotrina-puska [II.3.2.1.8](#)

- Baña beinic bein itandu biar deutzagu dotrina pusca bat (HE20: 154)

dozena-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Pierre bere seme gaztenarekin dotzen-erdi bat urte iragan baitzuen (HE43: 13)
- Dozen erdi bat bertso dudarikan gabe (HE29: 114)
- Nik dozen erdi bat arraultz prejitu jan nuan, bi talorekin (EJ49: 112)
- Badu, gutxienez, dozen erdi bat ballara, bakoitza bere elizarekin (EJ49: 31)
- or abiatu gera dozen erdi bat mutil arrastaka-arrastaka (EJ49: 121)
- Dozen erdira osatu ditut, ixildu egin biar det nik (EJ66: 124)
- Dozen erdiya osatu ditut sentimentuz da dolorez (EJ66: 116)
- Illa da, orain dala dozen erdi bat urte-edo (EJ66: 16)
- Botaiezue dozen erdi bat bertso (EJ66: 160)
- eta dozen erdiren bat an el ziran, beste zauritu-mordo batekin (EJ60: 143)
- Aitaren egin orduko or irten dira dozena erdi bat gizon kubiartara beren metralletak gugana zuzenduaz (EJ03: 59-60)
- Gure izkuntzak zu bezelako dozenardi bat ba'leuzka (EJ69: 60)
- Baditu dozenardi bat oillo eta oriek ere goseak (EJ03: 14)

dozena-pare [II.2.2.2.5](#)

- beren lurreko dozena pare bat botella-ardo bidaldu zizkiguten (EJ64: 113)

draga-ontzi [I.5.4.2](#)

- Alako batean, adua lagun, Espaiñol Konsul-etxeak dei egin zuen, Arcachon inguruko ondartzza zabalean ondarra-joa zegoen Cantabria dragaontzia bir-jasotze-ekintzan bere borondatez jardun nai zuten guztiak langille-batalloietatik aske geldituko zirela aginduz (EJ03: 41)

duda-apur [II.3.2.2.1](#)

- Bañan egia esan, duda apur bat gelditu zaigu Ramosenak ote diran (EJ76: 71)

duda-izpi [II.3.2.1.3](#)

- Gaur arte etorri den kulturak karakteristika horietaz duda-izpirik ez digu uzten (EI94: 29)

duintasun-auzi [I.5.1](#)

- Nik ez zinat etorkizunik erreztu nahi, menderatu baizik. Duintasun hauzia dun (HE39: 74)

duro-pare [II.2.2.2.5](#)

- Illero bi ogerleko ematen dizkio onek, ta gañontzeko eliz-zerbitzuagatik (eortzketa, ilkizun eta abar) beste duro pare bat etxerutzen al du (EJ03: 34)

edari-kirats [I.5.1](#)

- Aldegiñak oek ere edari-kiratsetik (HE18: 66)

edari-ttanta [II.3.2.3.1](#)

- Edari ttanta bat har ote genezake gertakizuna behar bezala ospatzeko? (EJ53: 107)

eder-jantzi [I.5.10](#)

- Sumatu zenezake noizik beinka olerkari-arnasa goitarra, gauza xe utsei eder-yantzia emanaz (HE17: 10)

eder-lore [I.5.1](#)

- Zorion-miña da Izadiaren eder-lore yaukalak sortu didan biotz-utsunea (HE34: 24)

eder-sen [I.5.10](#)

- eragingarri bakar eder-sena izan zula gogoan eukita (HE28: 69)

eder-taxu [II.5.2.7](#)

- asmo ortan, lengo komentu xarrari beste bi bizitza egotzi zizkioten gañetik, ia eliz-tellatuaren pareraño, lengo etxe-pillo ez-berdiñari batasuna ta edertajua emanaz (EL70: 240)

edertasun-lilura [I.5.1](#)

- Eta gaur ere, gauzei alako edertasun-lilura darielarik, ez dut zorion arrastorik sentittu (HE34: 24)

edertasun-sala [I.5.10](#)

- Edertasun salak perretxiko mindegi deklaratuko zitinat eta miss nazionalak haien zimaurtzale (HE39: 108)

ederti-kontu [II.6.2.4.2](#)

- utz ditzagun, ordea, ederti kontuak eta gauden mutikoei begira (EJ03: 10)

edukazio-puska [II.3.2.2.3](#)

- edukazio puska bat erakutsi bear digutela (HE16: 69)

egia-bide [II.7.2.2](#)

- oratuz funtsari, ameslari, zorrez egi-bideari ari ta lau olerkari agiri (EJ50: 175)

egia-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Egi-erdia baita, oso-osoa ez bada ere, "nai izatea, ahal izatea" dela (HE33: 5)

egia-hitz [I.5.4.1](#)

- Entzu itzazute zenbait egi-itz (HE18: 113)

egia-hots [I.5.1](#)

- Ta egunkaria ari-otsa, bizi-otsa, egi-otsa: euskoa badalaren BAIETZIK gorenena baigenduke (HE17: 67)

egia-itxura [II.5.2.7](#)

- Edozer baño obeto jantzi ditezke kimika-abonoak gezurrezkoak izanda egi-itxuran (EF92: 35)

egia-kutsu [II.5.2.9](#)

- ulergarriak dira alkarren aitziko gaitasunok irakurgaiak darion egi-kutsuagatik (HE28: 69)

egia-usain [II.5.2.12](#)

- zintzoro, apaingarririk gabe, darion egi-usain hori (HE27: 326)

egiantz [II.5.2.2](#)

- egiantz ororen araura (HE30: 215)
- bizidunen bizia baino biziago gertatu ohi den egi-antzik baduten (HE27: 336)
- Guk euskeraldu dogu ta argitaldu, egi-antz andia daukolako (HE21: 70)

egile-problema [I.5.1](#)

- Egile problema hauk utzirik (HE36: 31)

egite-modu [II.4.2.5](#)

- naikua ematen zaigu aditzera egite modu orietan! (HE54: 154)

egoitza-parte [II.3.2.1.6](#)

- Bertsularia Etxahunian egoiten da bertze bi hurrekin, egoitza-parte batean Ibar bordariak bizi direlarik (HE43: 9)

egokitze-lan [II.6.2.4.3](#)

- egokitze lan hunetan saiatzea bertzerik egiten ez tugu (HE26: 289)

eguarte [II.8.2.16](#)

- euqui eraguingo deusut arrastegui, edo egubarte ez chaarragua (HE20: 137)
- Bañan egunero igo zan ta egoarte guztia alkarrekin pasatzen genduan (EJ66: 29)

Eguberri aro [IV.2.2](#)

- Eta Bari-ko San Nikolas eguna, abenduaren seigarrena dugu Eguberri aroaren hasiera (EB87: 21)

Eguberri denbora [IV.2.2](#)

- Eguberri denbora Jesus-en sortzia, Gristino zuhurrek hartan du fedia (EJ68: 96)

eguerdi [II.3.6.1.1](#)

- Txirritari eguardirako zegoen baba-saldatik eman omen zion kutzarekada bat (EJ79: 13)
- Arantzazuko eguzkia gorenetik ibilli zanean, iru mende aietantxe irauñ zun euskal-garaipenaren eguerdiak (EL70: 182)
- Goiz, eguardi eta arrats beti porru salda (HE19: 66)
- Baña Arrupe eguerdiko amabietan kiskali zan (HE50: 26)
- beste gure lagun aiek eguerdirako nunbaitetik ekarri zuten aragia zaldiarena (EJ49: 37)
- Nik bazekiat rekete ori bigar eguerdirako, kodigo militarrek agintzen duana egiten badute, afusillatuko dutela (EJ49: 67)
- Egunargia argiago bide da gaur eguerdian (EJ51: 91)
- Irur órdus becála eguerditsutic arratsaldéco irurac árteo irauñ-duzue viciric gurutzean agonizátzen (EJ55: 166)
- Olantxe ibilli ziran kalerik kale eguardi arte guztian (EJ59: 64)
- Eguerdiko inguruan, ikusirik Mattin aldeko landan, hura ere, ni bezala, behi zain zagola (EJ72: 18)
- Kilo pare bana aguro xamar bildu zuten, ta eguerdirako Etchola-baita-ko sukaldean zeuden maieratuak (EJ03: 72)
- Eta, nola eguerdi baitzen memento hartan, Arbonatik badoatzi Urruñarat (EJ04: 56)
- Eguerdian, aita etxeratu zenean, andrea ahotik sua zeriola irten zitzaion bidera (EJ48: 28)
- guziz eguerditan, hamabietarik biak artean (HE59: 67)
- Eguerdi ostean eldu dira iru edo lau bultzi (HE21: 69)
- Txabola nagusian batzen gozak eguerdian (HE31: 35)
- Baru baruric dago alangüetan egubardiraño (HE20: 106)
- nahiz eta igande eguerdian herriko plaza nagusian aurkitu! (HE27: 311)
- goizean igoten dira mendira, eguerdian Durangora jatsi ta bazkaiteko (HE21: 27)
- eguberdi ostian ló apur bat eguinda (HE20: 137)
- ezen ezta beroegia, hala nola baita eguberdiko partea, ez eta ere hain hotza, nola nortea (HE04: 79)
- ezen ezta hain iharrak, eta meheak, nola eguerdi aldekoak, ez eta ere hain haragitsuak (HE04: 79)
- Eta biurtu zan etorri zan bidetic, egüerditik Betelerontz (HE12: 11)

eguerdi-aitzin [IV.2.2](#)

- Eguerdi aitzinean helduak Arnegin, Aduanaren berri oino ez ginakin (EJ68: 57)

eguerdi-alde [IV.2.2](#)

- eguardi-aldea edo arratsalde-garaia zan errezeloa daukat (EJ66: 130)
- ikusirik eguardi aldeko eguzkiak jotzen zuela (HE20: 50)
- ezen ezta hain iharrak, eta meheak, nola eguerdi aldekoak (HE04: 79)

eguerdi-garai [IV.2.2](#)

- eguerdi-garairako baserri batera iritsi ziren biak (EJ53: 28)
- Eguerdi-garaian badatoz lagunak beren lana eginik, eta azeriak esaten die ez dela su beharrik (EJ53: 38)

eguerdi-inguru [IV.2.2](#)

- elizkarietara datorrenari, eguerdi-ingurua bada, zerbait ematea, ez tet uste pekatutzat iduki bear dala (EJ07: 1)

eguerdi-oste [IV.2.2](#)

- Eguerdi ostean kukatzen naiz, bakar, dakidan xokoan eriu errietako ez kilen soñua ixil auznartzera (EJ50: 36)

egun-argi [I.5.1](#)

- Kondaira onek egunargiz ibilli nai izan dizu eta gallurrik-gallur, sator-zulotan tinkatu gabe (EL70: 12)
- Egunargia argi goa bide da gaur eguerdian (EJ51: 91)
- Iraillaren 15'an artu ziguten. Egun argi bañon lenago (HE23: 48)
- Itziar'ko Amaren basilikara egun argitan allegatu azpeitiarrak (HE29: 54)
- Bonbilla bat piztua dago egun argiari kompetentzia egiten bezala (HE35: 27)
- Edo gau batez ixilka, berdin egun argiz (HE56: 28)

egun-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Egun-erdian, uda beroan zeruan urdin zabala. An-emen bakan odei-mordoak orduak mintzo zirala (EJ50: 29)

egun-lan [II.6.2.4.3](#)

- "Ez uste, naski, -aurreratzen du- egun-lanaren kaltetan" (HE18: 84)

egun-lasterketari [I.5.8](#)

- luze-lasterketari batekin edo egun-lasterketari batekin (HE38: 153)

egun-laurden [II.3.6.1.2](#)

- gaur goizean egun laurdena galdu dik (HE61: 172)
- atzo esan ziran Domingo Kanpañak egun laurdena galdu zuela (HE61: 173)

egun-pare [II.2.2.2.5](#)

- Begi urdin gozoak zituen neskato polit bat jaio zitzaioten alostorrean egun pare bat geroago (EJ48: 16)
- An ez dakit zenbat denbora egin genduan; egun-pare bat edo ola, tropak etorri bitarte (EJ66: 62)

egun-usain [II.5.2.12](#)

- Goisabar, edo egun usaiñagaz batera (HE20: 116)

egunkari-akzio [I.5.2](#)

- egunkari akziotan emango lizkizuke berreun (HE17: 70)

egur-azal [I.5.3](#)

- txorroa ipintzen genduan egur-azal batekin (HE29: 99)

egur-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Iñork etzuan bear bentajik Txapelketa bat izanda, egur erdiak zutikan eta beste erdiak etzanda (EJ69: 38)
- leitzarrak galdua du egur-erdi batez (HE18: 139)

egur-errauts [IV.2.2](#)

- Egur-errautsa batez ere zelai zarretan ibili bear litzaken abonoa da (EF92: 26)

egur-gabila [I.5.7](#)

- ipiñi zuen aldarean cegoen egur gabillaren gañean (HE12: 20)

egur-hauts [I.5.1](#)

- Ichorosquiti atera ta daruez matasac austietara ur gori, ta egur-autsian (HE20: 139)

egur-kima [I.5.3](#)

- Arrizko zizalu baten gainean bildu bitza arri ta lur, orbel ta egur-kima ta beste zerbait (HE15: 8)

egur-koskor [II.3.2.1.4](#)

- tartean, erdi aldean eta abar, beste egur koskor batzuek (HE29: 61)

egur-pila [II.2.2.2.6](#)

- amona arek iru txanda oietan beti su ederra taloak erretzeko, eta beti egur-pilla bat suaren ondoan su egiteko (EJ49: 85)
- Orrela goazela, egur-pilla batetik or irten zait erbi aundi bat (EJ60: 133)
- Alako batez, biok alkartu gera, eta erbi bat bota eta egur-pilla baten gañean nola utzi nuan esan diot (EJ60: 133)
- Bera atera zan egur-pillaren gañean utzi nuan gaxoa (EJ60: 133)

egur-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Fusilak egur piloaren kontra utzi zituzten (HE39: 44)
- Beren hirudarrak egur pilo gainean utzi zituzten (HE39: 44)

egur-pixka [II.3.2.2.2](#)

- patatak zuritzera ta egur pixka bat egitera-edo, egunean bi edo iru mutil joan bearra (EJ66: 19)

egur-puska [II.3.2.1.8](#)

- Jarri egur-puskak alkarren kontra, zotala gañetik, ta antxe lotarako tokia (EJ66: 85)

egur-zama [I.5.7](#)

- Badator hartza egur-zamarekin eta kobazuloan ematen diote su (EJ53: 39)

egur-ziri [I.5.7](#)

- Egurziria sartu eta erditik lehertu zelarik, bi eskuak bota zizkion hartzak indar egiteko (EJ53: 99)
- Pago-enbor lirainari sartu zion egurziria (EJ53: 100)
- Bitartean egurketariak zeharka egurziriari jo (EJ53: 100)
- Egurzirikin lehertu eta berak eskuz banatu, berehala osatu dut astokada (EJ53: 99)
- Sua egindakoa, labanarekin egur-ziri aundi batzuk zorroztu (EJ49: 34)

egur-zulo [I.5.10](#)

- zuhaitz zahar baten enborrean erlea eta egur zulutik mokoia sartuz ezti gozoa dariola atera zuen (EJ53: 109)
- Musukatzen zuen egur-zuloa eta ezin muturra sartu (EJ53: 109)

eguraldi [II.7.2.1](#)

- Eguraldi oneko arratsaldeetan, betiko ibiltariak intruso jende pilla tarte batean arkitzen dira (HE35: 87)
- Egualdiak, argi aldia du (HE57: 106)
- Lekhu honerat eramaiten eguraldi gaitzian (HE01: 36)
- eguraldi gaistoz ongui nastua (HE13: 10)
- Gauean ara bilduta jarduna badute: eguraldi-asmakari, ipui ta bikote (HE18: 46)
- Jaun berak ni neketan nadukan denboretan? Eguraldiak, echekoak edo beste zenbaitek eguiten didaten (HE13: 33)
- Urrango egun guzia ere orrela, eta gu itxoiten egoaldi onari, aurrera ekiteko (EJ60: 140)
- Bañan ez gauez eta euritan; eguraldi ederrez baizik (EJ60: 79)
- egualdia onerako dagoanean, eder da izartsu idoroten dabe goi aldea, gabaz (EJ59: 65)
- Aita gerrietako oñazez puska bat kejatzen da egualdiaren mudantzetan da abar (EJ62: 55)
- aurtengoak ere larri ibilli bear ditek, egualdiak laguntzen badu (EJ62: 63)
- zeren egualdia bero izanik ere muruan gorritzen ari ziren (HE58: 52)
- Ara, emakume bat dago or, dagon egualdirekin gure kankak aditzen (HE61: 22)
- Eguraldi ona naiz txarra egin (HE25: 13)
- Egun artan, eguraldia oso lañotsu eta itxusia zetorren (EJ49: 149)
- Hazaro lehenez eskaini ohi dizkigun hegohaizekiko eguraldi ozkarbi eta kolore biziduna baita (EJ48: 8)
- Egun ortan etzan oso eguraldi atsegiña (EJ60: 111)
- Eguraldi gordiña eta zakar xamarra zan (EJ60: 116)
- eguraldi charretan, batecere neguan ez daude nere ustez beartuac mezatara etortzera (HE07: 50)
- Oso eguraldi bikaña genduan (EJ49: 69)
- Orietatik dira eguraldien, lagun-urkoen, edo beste zenbait gauzen aldetik artu oi dituenak. (HE13: 112)
- Gau artan eguraldi otza etzan; eguraldi epel xamarra, egoaize-antxa (EJ49: 9)

- gabaldiya egualdiyaren eran zetorren, eta gabaz egunez bezin larritasunez beteak egon bearko zutelakoan (EJ81: 8)
- egualdiak ontzera ematen dik eta gariak egiten ere asi bearko diagu (EJ62: 27)
- San Andresetarako gari ereiteak bukatzea gustatzen zitzaien, da aurten egualdiak lagundu zien da bapo (EJ62: 31)
- Barriz gure nescatilla, euri ta aterri, eguraldi on edo char (HE20: 59)
- leun-leun joaten zan, onelako eguraldi zantar barik (HE21: 25)
- arratsaldean egualdi ederra (HE29: 57)
- egoaldi txarrak eman da bere etxean gelditu emen zan (HE24: 52)
- Ederra dago gaur eguraldia (HE34: 26)
- Beno eguraldia aitatu dugu, zigarroa eskeini dizut. Zuk esanen duzu zertarako deitu didazun (HE35: 104)

eguraldi-modu [II.4.2.5](#)

- Ce eguraldi modu dago? (HE20: 116)

egurastaldi [II.7.2.1](#)

- egurastaldi bat egiten elkarrekin zijoaztela (HE21: 51)

egute-alde [II.8.2.3](#)

- Ta Lontxo ta ni, alaxe beiak (beeterritarrak ez dute beia deitzen) zaintzen, egute-aldeko pagadietan (HE50: 33)

eguzki itzulmuga [IV.2.2](#)

- Adierazten duten urte garaia eguzki itzulmuga da (EB87: 26)

eguzki-argi [I.5.1](#)

- eguzki argia baino liluragarriagoa den egiari aurrez aurre begiratzeko ausardia (HE27: 303)
- Eguzki-argiaz baliatzen zela, lan polita irten zitzaion Kaximirori (EJ03: 61)

eguzki-argitasun [I.5.1](#)

- Guztijak, eguzki-argitasunaren indarrez bezela agertzen duuskula asmo orren lortu-ezin, atzerakaritasun eta bidegabetasun (EJ06: 81)

eguzki-dirdai [I.5.1](#)

- Aralar gaiñean, eguzki-dirdaia. Bazter-intxaurrean osto aiña txori, mozkor leuden gisa, txio zurrustaka. (EJ50: 35)

eguzki-distira [I.5.1](#)

- Itxubak or dakuste eguzki-diztira: Garbijak or badagoz bakez zoraturik (EJ63: 24)
- Eguzki-diztiraz zirtatutako goi-urdin gordiña garbitasunean itotzen da (EJ50: 164)

eguzki-errainu [I.5.1](#)

- Ez izaki berdin kresalaz naastutako eguzki-errainua (EJ03: 77)

eguzki-galda [I.5.1](#)

- baita udarako eguzki galdatan ere (HE24: 140)
- Lan au eguin oi dabe Eguzqui galdatan (HE20: 144)
- Neketu eznaidin eztagit negarrik... Eguzki galdatan eztot nai-ixan deusik (EJ63: 4)

eguzki-giro [I.5.1](#)

- Alako eguzki-giro ederra izan ere dizu Arantzazuk mendiz-mendi ibiltzeko (EL70: 12)

eguzki-printza [I.5.1](#)

- Iakintza, Ezagutzaren ihintza: Eta hulertkizun erraxa ezpahintza? Eguzki-printza? (EJ50: 78)
- Oraindik ere senda ditezke gure izkuntzaren gaitzak elur-bilduak urtuko ditu datorren eguzki printzak (EJ69: 37)

eguzki-sapa [I.5.1](#)

- Eguerdi handiko iguzki-sapak erre izaroak. (EJ50: 91)

eguzki-su [I.5.1](#)

- iguzki-suak ontu jus hura (HE51: 47)

eguzki-ziza [I.5.1](#)

- euri-ondoko eguzki-zizak (HE18: 82)

eguzkialde [II.8.2.3](#)

- Eguzqui aldeko aimbeste erreinu Elizaren barrutictatic camporatu cituen ereji andiaz (HE40: 137)
- Eguzki-aldeko anpiriyua, eta uri aundi artan egozan jakintsu (HE24: 123)
- Orain bertan eguzkialde hurbilean gertatutakoak (HE37: 104)
- Naparroak, San-Adrian'dik barrena zetorrela, Urbiagañean, Zurkrutz izenekoa izango zizun, eguzki-aldetik (EL70: 52)
- Ortza, egusk-aldera jotzen du erriak ere (HE26: 260)
- Amasei'garren mende-asieran, au da, Birjiña agertuta berrogein bat urtera, Oñatiko Gebara kondeak, bere diruz eta zaingoz, abside bat egotzi zion eguzki-aldetik, arri landuz ederki egiña, lengo ermitatxoari beste ainbestetsuko luzeera emanaz (EL70: 77)

eguzkialdi [II.7.2.1](#)

- Neguko osarte edo eguzkialdiak legezkoak dira (EI99: 150)

ehiza-kasta [I.5.1](#)

- hartcen dira ihici casta gucietaric, errimatcen dira lanternaren barnian hachicharekin nahasiric (EJ75: 15)

ehiza-lagun [I.5.10](#)

- Lasturko ehize-lagunen artean ezagutu berri dugun Altzolako jauna (EJ48: 22)
- Alostorreko jaunak egun hartan zituen ehize-lagunak aipatzea egoki izango zaigu noski

(EJ48: 11)

ehiza-leku [I.5.10](#)

- Zuberoa, horrela, kanpotarren ehize-leku eta bakantza-eskualde huts ari da bihurtzen (EJ51: 72)

ehiza-txakur [I.5.10](#)

- Eiztaria nola baitzan, eiz-txakurrak beti arek eizerako (HE29: 25)

ehiza-zakur [I.5.10](#)

- Zortzi-hamar ehize-zakur zihoazen urduri eta zaunkalari aztarna bila usnaka (EJ48: 11)

ehiztari-papera (egin) [II.5.2.7](#)

- Txakurra ta eskopeta baditu, eta mendira joaten da eiztari-papera egiñaz (HE16: 33)

ehiztari-toki [I.5.4.2](#)

- bekoan izaten dala eiztari tokia (HE23: 71)

ehunkida-erdi [II.3.6.1.1](#)

- XV'g. eunkida-erdian jausi zan beti-betiko (HE24: 123)

eihera-borta [I.5.3](#)

- eihera bortan berari (HE60: 188)

eihera-harri [I.5.3](#)

- orren biotzak irindu leza biurturik eiara-arri (HE18: 82)

Eiheralarre [I.5.4.2](#)

- Jatsuar gaztea ez zen Eiheralarreko erretora bezala pertsutan ari (HE32: 12)
- Naparroa Behereko Eiheralarre'n erretore egona zela (HE28: 67)

ejertzio-etxe [I.5.10](#)

- Ia urtebete osoz prallediak ejerzizio-etxean jan bear izan zun, erretako sallak ber-eregiten ziran bitartean (EL70: 241)

ejertzio-leku [I.5.10](#)

- ... Donostiko Obispu jaunak Arantzazu izendatu du, Loiola ta Uliako "Santa Teresa"kin batera, diozesi berri ontako apaiz jaunen urteroko ejerzizio-lekutzat (EL70: 235)

ejertzio-txanda [I.5.4.3](#)

- Gaurregunez, iganderoko erromeriak oztopo aundia dira, ejerzizio-txandak nai bezin sarri antolatzeko. Baño, ala-re, urteburuan txanda askotxo eman oi dira... (EL70: 235)

ekain-hondar [II.3.2.1.2](#)

- ile edo mantalinak oro preakatzen zituelarik, ekain-ondarrean haizeño batek ogi-buruak preakatzen dituen bezala (EJ72: 67)

ekaitz-egun [I.5.4.3](#)

- Udaran ta batez ere ekaitz-egunetan, txarra izaten da arratsean jetxitako esnea goizekoarekin nastutzea (EF92: 94)

ekaitz-euri [I.5.1](#)

- Begiratu utsarekin oartu liteke ekaitz-euria artu zuanaren mesedea (EF92: 10)
- Elurrak ekaitz-euriaren gisako mezuedea badu; odeietatik maluta aundi edo txikitan erortzen danean (EF92: 11)

ekaitz-haize [I.5.1](#)

- ekaitz-aizea etorren baraldi-atzean; eguna datorrenez izarrak batzean (EJ70: 134)

ekaitz-ur [I.5.1](#)

- Bi lur ikusten baditugu, biak landare berdiñez ereindakoak, bat ekaitz-ura artua ta bestea ez (EF92: 10)

ekaitzaldi [II.7.2.1](#)

- Bestela nola aurpegi eman ekaitzaldi gogor oni? (EJ69: 88)
- Zer ekaitzaldik egin du emen sarrera? (EJ69: 44)
- Baiña izan zituan ekaitz-aldiak (HE29: 53)
- Merienda edo arratsaldeko goxoa egin zuten danak da ekaitz-aldia baretzen zijoan (EJ62: 103)

eki-begi [I.5.2](#)

- Hara Bepizkundearen itzal-herria, ohituak ginen eki-begiaz bestaldea (EJ54: 747)

ekintza-buru [II.7.2.3](#)

- Eta ez dago ezer Kondairan aldagarriagorik, hain zuzen, gizonen ekintza-burua baino! (EJ51: 52)

ekintza-mota [II.4.2.7](#)

- esan beharrik ere ez dago, ekintza mota honen efikaziak neurri asko dauzkala (EJ52: 34)

ekintza-plano [I.5.4.2](#)

- elkar ikutu ere egiten ez duten ekintza-planoak baizik (EJ51: 52)

ekonomi borroka [I.5.1](#)

- garbi dakuz grebaren efikazia ekonomi borrokan datzala batikpat (EJ52: 34)

ekonomi sistema [I.5.1](#)

- irabaziak ekonomi sistimaren motorra izaten ezin lezakeala jarraitu (EI94: 86)

ekonomia-arazo [I.5.4.1](#)

- Peterson, Nixon-en kontseilaria da, ekonomia arazoetan (EB20: 39)

ekonomia-gizarte [IV.2.2](#)

- mila gauza ikasiko dugula, ekonomia-gizarteaz, baita pentsamolde eta ikuspegi desberdinetaz (EB20: 11)

ekonomia-maila [I.5.2](#)

- Politiko maila aztertu, ekonomia maila aztertu (EI94: 52)

ekonomia-modu edo molde [IV.2.1.1](#)

- Ekonomia modu edo molde berri baten alboan agertu den burgesiak bere interesen mailako (EJ52: 17)

ekonomia-molde [II.4.2.6](#)

- eguneroko bizi-beharrak ekonomia molde egokiago eta berrien sortzera bultzatuko ditu gure herritarrek (EJ52: 18-19)
- Batetik, ekonomia molde berriko zuzendariak (EJ52: 19)
- Izan ere ekonomia molde berriaren sendotzea inork gelditu ezi ahalezko izango da (EJ52: 19)
- Herri arazoa ekonomia molde baten defentsarekin lotu nahi luteke (EJ52: 19)

ekonomia-sail [II.2.2.2.7](#)

- ekonomia sailek errazago iraungo dute beste zenbait sailek baino (EB20: 17)

ekonomia-sistema [I.5.1](#)

- orduko ekonomia sistimaren barruan Penintsulako herri itoena zen (EJ52: 18)

elaborazio-modu [II.4.2.5](#)

- batez ere Agerpenaren (hots, 1975.eko manifestuaren) elaborazio modua kontutan harturik (EJ52: 7)

elbarrialdi [II.7.2.1](#)

- ¿Nola utzi eskerrak eman gabek elbarrialdiko gau gogoangarri artan, lo artu-eziñezko artan, agertu zitzaion Ama Birjiña? (EL70: 126)

ele-zati [II.3.2.1.9](#)

- ele-zati askotara -gehiegitarra- har daiteke, ez "silaba"-tzat bakarrik (HE27: 355)

eleberri-mota [II.4.2.7](#)

- Picaresco izeneko eleberri motari dagokio osoro (HE28: 69)

elebitasun-dekretu [I.5.4.1](#)

- Nafarroak dituen eskubideekin elebitasun dekretu bat aurrera atera behar duela uste du (EJ56: 119)
- euskararen alde jokatzeaz; Nafarroa elebitasun dekreturik gabe gelditu delako (EJ56: 119)

eleder edo literatur alor [IV.2.1.1](#)

- Eleder edo Literatura alorretan beste ildorik idokitzeko on zela erakutsi baderauku Jean Etcheparek (HE32: 11)

elektrika-indarrola [IV.2.2](#)

- 1903'an moldatu zan, berriz, "Errota"-izeneko baserrian, elektriku-indarrola (EL70: 213)

elektrika-lantegi [I.5.5](#)

- elektrika lantegiak, hurek erabili indar-etxen inguruan jartzen zituelarik (HE58: 80)

elekzio-egun [I.5.4.3](#)

- karraxi besterik ez dakite egiten elekzio-egunen aitzinean (HE33: 111)

elepide [II.7.2.2](#)

- elhebidak = motivos de murmuración. comentuco atheac hetsi zituzten munduari, eta jenden elhebidac ichilarazi bizitze saildu eta gorde batez (EC16: 74)

elerti-batzaldi [IV.2.2](#)

- elerti-batzaldietan sarbidea uka egin zaie (HE17: 34)

elerti-ederti gai [IV.2.2](#)

- elerti-ederti gaietazko aren illunaldi ezyakiñetan argi-emaille (HE17: 12)

elerti-gai [II.4.2.4](#)

- guk nai baño urriago ditu elerti-gai utsezko idazlanak (HE17: 13)

elerti-sail [II.2.2.2.7](#)

- Oraintxe digart, "etxe-barne bizi" edo bodegón viviente direlako oetaz, elerti-sail yolasgarria egin ditekela (HE17: 21)

eliz abade [I.5.2](#)

- Ona bada eusquera garbi zaila zan gueure eleis-abade batec eracutsi euscuna (HE20: 162)

eliz agintari [I.5.2](#)

- eta bai gaiñerako eliz-agintariek ere, kontu aundia ipintzen zuten Jesusen dotriña eta oroigarriak kutsatu eta nahastu gabe gorde zitezen (EC70: 97)

eliz agiri [I.5.1](#)

- Oficio, pastores, pobres, dio doi-doi iloba bati buruz eliz-agiri batek (EJ00: 177)

eliz artxibo [I.5.2](#)

- Amezketako artzai orren eriotz-agiria, Ernani'ko eliz-artxiboan azaldu da (EJ79: 51)

eliz artzain [IV.2.2](#)

- eleiz arzai = pastor. Eleiz-arzai, ta Eleiz guizonac, eracusten diguen, Maisuac, Nagusiac, eta gurequico escuren bat duen, guciac (ED46/HE08: 176)
- Eleiz-arzai, ta Eleiz guizonac, eracusten diguen, Maisuac, Nagusiac, eta gurequico escuren bat duen, guciac (HE08: 176)
- Buruan barriz oraingo Eliz-Artzain edo Obispoak eliz-jaietan erabilli oi daben (EJ59: 45)

eliz atari [I.5.3](#)

- eleiz atariko kantoia baiño iru edo lau metro berago (HE29: 120)
- Eliz atarian dagoan arrizko eseri-alki batekin, gertatu zitzayoten lengo egunbatean Goyerriko erri txiki batekoiai, ezin sinistu zuten gauza bat (HE22: 41)
- sakristi osoan; kanta-liburuak, armonium bat (1), eta jarlekuak korurako; Iñigo Santuaren oroit-arria, eliz-sarreran, Asisko Santuaren irudi bat (gure olerkari Arrese-Beitiak egiña) eliz-atarian... ta abar (EL70: 208)
- Eliz-atarian; pasaderan, ain xuxen (EJ03: 9)
- Kale nagusiko eliz-ataritik Apezpiku-kalera dijoan igarobideari deitzen diogu pasadera Ondarribian (EJ03: 9)
- Alboan Santa Maria Eliza. Eta eliz-atariak aterpetxoia euri zaparralditarako giritxi goxo (EJ03: 10)
- Betroi trukatu orrekin eliz-ataritik pasatzean, parra egin zioten apaizak (EJ67: 293)

eliz ate [I.5.3](#)

- Gure mutiltxuok eliz atean amaitu eben eskea, ta an egoan gizaldreagaz batera sartu ziran eliz barruan (EJ59: 18)
- Egundu baxen len egongo litzatequez Elex-ateetan ichadoten Mez-Emollea; aztuco leuquee baraustea (EC61: 85)

eliz barrunbe [IV.2.2](#)

- Cer cegoan Eliz-barrunbe artan? (HE08: 33)
- 40.000'tik gora kristau igaro omen ziran eliz-barrunpetik (EL70: 210)

eliz berbaldi [IV.2.2](#)

- Durangon, jaioterrian, da beste uri askotan erderaz eguiten dira gure egun onetan eliz-berbaldi asko (EJ07: 1)

eliz dei [I.5.1](#)

- datorren igandean eliz-deia eguin da asteartean ezkontzeko (EJ07: 4)

eliz erakunde [I.5.1](#)

- Beren abertzale interesak berak jokoan jarri izan dituztela, eliz erakunde horrenak babestearren (EJ20: 44)

eliz eskailera [I.5.3](#)

- Eliz-eskalleratara bateratsu eldu giñan Txirrita ta gu (EJ79: 138)

eliz ezkila [I.5.3](#)

- Asi zan eliz ezkillarik andiena, durundirik lodi ta illunenekoa (EJ59: 17-18)

eliz festa [I.5.1](#)

- ichuraz beguietarutzen dituzten becela béren elizpestetzacoetan (HE40: 32)
- eta Francia gucian cristauen elizpéstac galdu (HE40: 203)
- irabiatzalle edo nasqueta-zaleac eguindaco lan ezagunacgatic erripestac edo eliz pestac eguitea (HE40: 77)
- eliz-pestaz miresten eta arritzen badira, bacarric béretaco canta (HE40: 31)

eliz funtzio [I.5.9](#)

- Asko oroitzen naiz or egingo diran Maiatzeko loreaz eta gaiñerako eliz-puntzioaz (HE16: 47)

eliz gauza [I.5.9](#)

- Eleiz gauzak? Zintzo oso. Adunako apaizak igandeko meza artean, gogor egiten zigun (HE23: 138)
- eliz-gauzetan ta gure arimen salbazioari dagozten egikarietan (HE27: 347)

eliz gela [I.5.9](#)

- txartelaren billa elizgelara joateko euren gorputza astundu egiten jakoe (EJ59: 43)

eliz gelari [I.5.9](#)

- Elizgelari-sakristau-gaiso bat (HE15: 23)

eliz gobernadore hierarkia [IV.2.2](#)

- Hasi Karlobingiarrekin iparraldean eta Eliza Toledanoaz hegoaldean eta 36-ak ezarri zuen Eliz Gobernadore hierarkiaraino (EJ20: 43)

eliz hierarkia [I.5.2](#)

- Euskal Herrian ia espontanioki egin da Eliz hierarkia garaiaren eta eliza xumearen berezkuntza (EJ20: 42)

eliz hitz [I.5.1](#)

- Beraz eraqueria edo arrotasun caltegarria da arimeco gauceetan ez jarraitzea arturik dauden eliz-itzai (EI99: 152)

eliz hobi [I.5.9](#)

- eliz-obi = sepultura eclesiástica. Escatu cien humilqui barcamentua ta juez jaun ei ill ondoco cembait meza ta Elizan obia. Ucatu cioten eliz-obia (EI31: 231)

eliz horma [I.5.3](#)

- pusillak eliz orma ondoren utzi erazi ta eskola etxean sartu zituzten (HE23: 139)
- ¿Garregun nola ikusten dira estandarteak Arantzazuko eliz-ormetan zintzilik? (EL70: 210)

eliz idazle [I.5.2](#)

- Eliz idazle zaharren aitoren diotenez (EC70: 103)
- Eliz-idazle zaharren aitorrera sailla [tit] (EC70: 74)

eliz jai [I.5.1](#)

- da guztiak ikusi daben elizjaiaren gañeko jardunean, jaxten dira arranondotarrak euren etxietara (EJ59: 51)
- Buruan barriz oraingo eliz-artzain edo Obispoak eliz-jaietan erabilli oi daben antzko txapela eruaten ebien (EJ59: 45)
- Asterik Andiena, Aste Santua, ta beragaz batean baru-zaroak, eliz-jai samurrak ... (EJ59: 44)
- beste uri txikietan egiten eztiran legezkoak izaten dira orduko eliz-jaiak; baña batez be (EJ59: 44)
- Eliz-jai politto eguan (EJ60: 160)

eliz jantzi [I.5.10](#)

- Lanpara, gurutze, eliz-ontzi, eliz-jantzi, koroi, erantzun eta beste olako apaingarri aberatsenak anditxe datozkigu (EL70: 155)
- Uaxe zuten ezaugarri ta uaxe jakiñeko ordu, erre-lanetan ekiteko. Lenbizikoz, erregarriz busti zituzten bazterrak, eliz-komentu guzian barrena: koru ta aldare, gela ta sakristi, liburutegi ta artxibuakin batera eliz-jantzien kutxa baliotsuenak ere igurtziz, obeto sutu zitezen (EL70: 192-193)
- Da Eliz jancia artzeco, Ceremonia Santu bat (HE08: 220)

eliz kale [I.5.10](#)

- bat aurrean Eliz-kalera begira (HE16: 28)

eliz kanta [I.5.9](#)

- Belokeko Beneditarrenak, eta Luzaideko Eliz Kantak (euskeraz eta erderaz: Iruñean, 1965'garren urten argitaratua) (HE31: 82)
- Abade, fraide eta mojen eleiz-kantai (HE31: 20)
- Lurdes koartoetako lanak egiten zebillen, eliz-kanta alai bat kantatuz (EJ62: 15)

eliz kantari [I.5.9](#)

- Luistarra ta eliz-kantari taldeko ere baniñuken, ba! Orduan? (EJ03: 43)

eliz kantari talde [IV.2.2](#)

- Luistarra ta eliz-kantari taldeko ere baniñuken, ba! Orduan? (EJ03: 43)

eliz lehendari [I.5.2](#)

- Parisen, Bruselassen, Madrillen da Italiako uriren baten gizon iakintsu askok (Aita Santuak eta Eliz-lenendari edo Prinzipe askok poztuta) aspaldion diardue musika egokia (EI99: 153)

eliz liburu [I.5.9](#)

- euskerazko eliz-liburu batzuetan ikasitakoagaz gañera (EJ59: 79)

eliz liburuto [I.5.9](#)

- eliz liburuto bat letra haundikoa (HE39: 10)

eliz lur [I.5.9](#)

- Laugarrena, eciñ eman daguiqueo Eliz lurric, eta ematen diona guerutzen da excomiatua (HE07: 193)
- eta aguinte oni erantzuten ez dioenai debeatu daquiela Elizan sartzea, eta iltzen diranean, ucatu daquiela Eliz-lurra (HE07: 255)
- debeatu bear zayo Elizan sartzea, eta iltzen danean etzayo eman bear Eliz-lurric (HE07: 345)
- eliz-lur = sepultura eclesiástica. Agindu zuan gañera, Mandamentu hau gordetzen ez duanari debeatu daquiola Elizan sartzea, ta ez daquiola eman iltzen danean Eliz-lurric (EC48: 522)

eliz mahai [I.5.9](#)

- Txurrigeraren egunetako bost edo sei elizmai edo altara daukaz (EJ59: 19)
- lenago be ostutera joan jakozan lapurrak zirkiñik ezin eginda gelditu baziran elizmai ondoan? (EJ59: 91)
- Zeñenak ziran Done Pedroren elizmai aurrean egozan argi biak? (EJ59: 29)

eliz mahai aurre [IV.2.2](#)

- Zeñenak ziran Done Pedroren elizmai aurrean egozan argi biak? (EJ59: 29)
- Abadeak, Jesusen elizmai aurrera urtenda, asi ziran Miserere deritxon Dabid Igarlearen arrena esaten (EJ59: 19)

eliz mahai gain [IV.2.2](#)

- Done Pedroren elizmai gañean argizari bi erreten, illunetan beste elizalde guztia (EJ59: 28)

eliz mahai ondo [IV.2.2](#)

- lenago be ostutera joan jakozan lapurrak zirkiñik ezin eginda gelditu baziran elizmai ondoan? (EJ59: 91)

eliz ontzi [I.5.9](#)

- Lanpara, gurutze, Eliz-ontzi, Eliz-jantzi, Koroi, erantzun eta beste olako apaingarri aberatsenak anditxe datozkigu (EL70: 155)

eliz otoitz [I.5.9](#)

- bulba-dunak, aitortu, jaunartu ta eliz-otoitzak egin ezkeru, irabazi ditzazke (EL70: 169)

eliz pretil [I.5.9](#)

- eliz pretil gañean zutik jarrita, deadar egin zion (HE23: 126)

eliz probintzia [I.5.3](#)

- orañago esan dute Burgos-co eliz-provinciaco Obispo jaquintsu eta biotz andicoac (HE40: 8)

eliz sarrera [I.5.9](#)

- ...sakristi osoan; kanta-liburuak, armonium bat (1), eta jarlekuak korurako; Iñigo Santuaren oroit-arria, eliz-sarreran, Asisko Santuaren irudi bat (gure olerkari Arrese-Beitiak egiña) eliz-atarian... ta abar (EL70: 208)

eliz seme [I.5.2](#)

- elex-seme guztien oneraco (EC61: 107)

eliz teilatu [I.5.3](#)

- Asmo ortan, lengo komentu xarrari beste bi bizitza egotzi zizkioten gañetik, ia eliz-tellatuaren pareraño, lengo etxe-pillo ez-berdiñari batasuna ta edertajua emanaz (EL70: 240)

eliz urrats [I.5.10](#)

- Dakidana, ez zirela igandeetan biltzen, larunbatetan baizik, beren eliz-urratsetarako... (HE52: 17)

eliz urte [I.5.1](#)

- bestea, eliz-urtearena, Gabon-egunaren aurreko lau igandeak (EJ67: 379-380)

eliz zerbitzu [I.5.1](#)

- Illero bi ogerleko ematen dizkio onek, ta gañontzeko eliz-zerbitzuagatik (eortzketa, ilkizun eta abar) beste duro pare bat etxeratzen al du (EJ03: 34)

eliza aldare sahiets [IV.2.2](#)

- Lekuineko eliza-aldare sahetsean nagoena (HE59: 79)

eliza-aldare [I.5.3](#)

- Lekuineko eliza-aldare sahetsean nagoena (HE59: 79)

eliza-arropa [I.5.10](#)

- beha nagokio, zer ari den hor apezpiku distirant hori bere eliza arropetan; besoa hedaturik airea hiru aldiz benedikatzen (EJ72: 56)

eliza-baratze [I.5.9](#)

- Lorarik ederren bat igartu dau ta bota Eleiza-baratzetik... ¡Geure poztasuna!... (EJ77: 64)

eliza-barne [II.8.2.7](#)

- Lekuinen bereziki, eliza barnea ez baita izpi bat baizik (HE59: 80)

eliza-barru [II.8.2.7](#)

- Eleiza barrua ta inguru guztiak notiñez estalduta egozan (HE21: 76)

eliza-bazter [II.8.2.8](#)

- eliza eta eliza-bazterrak gain-gainetik garbitu eta antolatu (EJ72: 67)

eliza-dorre [I.5.3](#)

- meza-deia burrumban eliza-dorretik (HE51: 54)
- eliza dorre goren hura dut (HE51: 50)
- Giltzaina edo sankristaua, eliza-dorretik beha eta beha alde guzietarat (EJ72: 61)

eliza-festa [I.5.1](#)

- Eliza-pestaz geroztik tirrian omen ziren (HE59: 86)

eliza-gorputz [I.5.1](#)

- Eliza-gorputz guziaren errejimenduan zer moien eduki behar den (HE02: 30)

eliza-inguru [II.8.2.13](#)

- Ama Neskuts eleiza inguruak (HE21: 76)

eliza-kargu [I.5.2](#)

- eliza-kargu "cargo eclesiástico". Guk dugu sinhesten, ezen nehor bere buruz ez bere autoitate propriz Eliza kargurik ukhaitera eztela abantatzeko (HE02: 29)

eliza-modu [II.4.2.5](#)

- Jaunari, beraren manuz, eguin bear ziotela tabernakulo edo eliza-modu berri bat (HE13: 46)

eliza-zerbitzu [I.5.1](#)

- Korintoarretan Izpiritu Saindua fededunen dohain berezien eta Eliza-zerbitzuen iturburua da (EJ71: 9-10)

eliza-zola [I.5.3](#)

- Azken Ebanjeliora gabe eliza-zola dena ixtila zen (EJ72: 61)

elizalde [II.8.2.3](#)

- Begitu onako elizaldera... ¿Ezta ikusteko gauzea? (EJ77: 15)
- Ikusgune zuzenetik begiratuz ikusten den Bizkaia jatorra, elizaldeena da (EJ20: 28)
- Izpasterko eleizaldean (EI99: 141)

elizatari [I.5.3](#)

- besteac Elizatarian bertan idi, eta beyen adarrac laudatzen (HE07: 59)

elizate [I.5.3](#)

- elizateen ondakiñakaz uri barriak egin zireanean (EI99: 161)

elizbarruti [I.5.3](#)

- Valladolid-eko Eliz-barrutian ikertzaile izan zen (HE33: 49)
- 1881'ko Agorraren lenbiziko beatzi egunetan, bitoriko Obispuak eratuta, eliz-barruti osotik etorri ziran erromeriak, bata bestien ondoren txandaka, egunetik egunera (EL70: 210)
- Biamonez, uztaaren bosta, eliz-barruti ontako katoliko-gaztediak eldu-ziran, goizean Oñatiko parrokira, ta an Mateo Mujikaren meza ta pildain Kanariasko Obispu izendatu-berriaren itzaldia entzun ondoren, arratsaldean danak Arantzazura igo ziran (EL70: 247)
- Txinan bertan badu Arantzazuk egundoko eliz ederra, Yanan-fu'ko eliz-barrutian, gaur komunisten mende. Eliza olako bikain-aundia, ordea? (EL70: 158)
- Obispoena, beren eliz-barruti edo obispaduetan (HE40: 177)
- Obispo bacoitza bere eliz-barrutian dotriñac examiñatu eta oyec nolacoac diran (HE40: 177)
- Animen Arzai edo Parrocoena, beren eliz-barrutietan (HE40: 177)
- Gero Elizbarrutiko Bikario Jeneral Oiharard jaunaren baimena dator latinez. (EJ80: 11)

elizbatzar [I.5.1](#)

- hiltzeco desapioac, elizbatzar palsoen escumicacioac costa citzaizquion (HE40: 7)
- Beste eleiz-batzar aundi bat egin zan Itziar'en (HE29: 54)
- Zabaleta gaiñean izan zan eleiz-batzar aundi ori (HE29: 54)
- Eliz-batzarrean firmatzerano santidade andico cembait Obispo irichi ciran (HE40: 48)
- asco da Erromaco Eliz-batzarre andi edo concilioac gai onen gaiñean ematen duen De fide deritzan dotriña ezagutzea (HE40: 29)
- Trento-co Eliz-batzarre edo Concilioaren Condairaco 1go liburuaren Ilen buruan (HE40: 132)
- eta Zaragozan batu zan eliz-batzarre batean erejatzat emánac izan ciran (HE40: 136)

elizbide [II.7.2.2](#)

- san Jose ta Jesusen Ama-Birgina, Jerusalengo eliza-bidera, ta arako egunik ez utseguitera. (HE13: 37)

elizgizon [II.7.2.5](#)

- Erran beharko ginuke eliz gizon ariek izan zirela ohoinen buru (EJ65: 20)
- eliz guizon = clérigo. Eleiza servizatzen duenac, deitzen dira Apaizac, ta Eliz guizonac (ED46: 218)
- eta guizonentzaco atea zaintzen zuan Eliz guizonen batec (HE07: 48)
- eliza gizon azkarrak, ospe aundiko gudulari ta almiranteak (HE33: 43)
- Suerteco jocuaz gainera bste jocu modu asco eragotzita dagoz Secerdote jaunai, ta Eleisa guizonai eleisa guizon (HE09: 30)
- eliça-guiçon (HE10/HE05: 7)
- aita il eta urte gutxiren buruan elizgizon egin zen (HE33: 93)
- Zucen-zucen elizguizon eztiranaquin guertatzen dan becela (HE40: 134)
- Dotriña liberalaren izurri eriozcoac jo eta cutsututaco elizguizon edo Jaungoicoaren ministróac Elizan ote dauden edo egon ote litezquean (HE40: 134)
- Ordea elizguizon eztan, eta gedeac garbi irautearen eta Elizaco Buru Nagusien escubideac (HE40: 140)
- Elizguizon eztiran persónac icusi dituzte elizguizon batean on eta osasun garriac becela (HE40: 141)
- orretara elizguizónac beeratu eta gendearequico icen on eta ereitua oyei galdu (HE40: 154)
- Beste aldetara, naiz elizguizonen bat, naiz bestelacoa izan (HE40: 182)
- Elizguizon eztiranac, person eta dotriñac cer diran señalatzeo aurreregui sartzen diralacoa (HE40: 183)
- elizguizon eztiranen eta protestanteen escola gaiztoen contra cristau-erligioa eracusten dan escólac ipiñi (HE40: 185)
- arri bitez elizguizon eztiralacoen contra dijoacenac (HE40: 187)
- zorabiatua, setatsua, bureoya, Elizguizonen Gobernua, Gobernuaren etsaya (HE40: 61)
- elizguizon etziran cristau eguiazcoac, onelaco fedeucatzalleac bereganatzen cituen (HE40: 70)
- Baña elizguizon guciac batera jota (HE40: 70)
- Ta igande-arratsalde artan bertan prestatu zan txango-taldea, gizasemez bakarrik, ager-lekura abiatzeko, elizgizonak buru zirala ta artzai mutilla gidari (EL70: 25)
- Lizar arbola goizetik jartzen zuten eta arratsalde erdia igarotzean elizgizonak bendezitzen zuten (EB87: 46)
- herri eta elizgizonak erromes joaten zirelarik imajina uretara sartzen zuten (EB87: 50)
- elizgizon asko dagoz, geuk dazauguzanak (EI99: 139)
- egun aren baten ioan iaken oi ebanez, eurari eldu edo ikusi bat egitera, erri atako eleizgizon bat (EI99: 151)
- alako baten isil-samartu zirean eta abadesa edo nagusiak esan eutsan elizgizonari (EI99: 151)
- ¿Gaur egunean eliza geienetan entzuten dan muzikatasu koipe, zistrin, dantzarakoa dirudiena? jo eleizgizonak! (EI99: 153)
- orretara elizguizónac beeratu eta gendearequico icen on eta ereitua oyei galdu (HE40: 154)
- arri bitez elizguizon eztiralacoen contra dijoacenac (HE40: 187)
- Jaungoicoaren Elizan ozta egon daucan elizguizonen batec sortu, edota zabaldu eztuen erejiren bat? (HE40: 135)
- Elizguizon eztiranac, person eta dotriñac cer diran señalatzeo aurreregui sartzen diralacoa (HE40: 183)
- elizguizon eztiranen eta protestanteen escola gaiztoen contra cristau-erligioa eracusten dan escólac ipiñi (HE40: 185)
- Beste aldetara, naiz elizguizonen bat, naiz bestelacoa izan (HE40: 182)
- Elizguizon eztiran persónac icusi dituzte elizguizon batean on eta osasun garriac becela

- (HE40: 141)
- Ordea elizguizon eztan, eta gedeac garbi irautearen eta Elizaco Buru Nagusien escubideac (HE40: 140)
 - fedez ernegatu, eta, besteric ecin datequean becela ezcondutaco elizguizonac (HE40: 139)
 - elizguizon etziran cristau eguiaczoac, onelaco fedeucazalleac bereganatzen cituen (HE40: 70)
 - Baña elizguizon guciac batera jota (HE40: 70)
 - Lekeitio-inguruko elizgizon izen oneko batek ango eliza ederrean itz egiten eban (EJ06: 73)
 - Don Blas neskaarraren iguesi, arrankaritzardun elizguizona, burtzaiñ aiñentiagaz, alkate gorbeta bakoa gobernadorearen aurrean (EJ07: 1)
 - Euskerearen adiskiderik mamiñenak elizguizonak dira (EJ07: 1)
 - Euskerearen arerio kaltegarrienak, elizgizonak dira (EJ07: 1)
 - Jaungoicoaren Elizan ozta egon daucan elizguizonen batec sortu, edota zabaldu eztuen erejiren bat? (HE40: 135)
 - fedez ernegatu, eta, besteric ecin datequean becela ezcondutaco elizguizonac (HE40: 139)
 - Zucen-zucen elizguizon eztiranaquin guertatzen dan becela (HE40: 134)
 - Dotriña liberalaren izurri eriozcoac jo eta cutsututaco elizguizon edo Jaungoicoaren ministróac Elizan ote dauden edo egon ote litezquean (HE40: 134)
 - Erlijioaren eta elizgizonen kontrako sima bereala agertu zuten agintari arrotzak. Apaiz asko, gogorrean artuta, Bayonara preso eramán zituzten (EL70: 184-185)
 - Elizgizonak bakarrik ote dira Eliza ala elizgizonak eta beste zenbait? (HE27: 398)
 - Alemaniako eliz-gizon latindunek izen hori asmatu zuten (HE30: 225)
 - Ageri da tradizione hori eliz-gizon edo mitologia klasikoaren ezagutza zedukaten letradun batzuek (HE30: 223)
 - alabaña au eliz-guizónen contraco bandera alchatu (HE40: 130)
 - Eliz-guizon jaquintsuena, bestelacoac beren iritzia escatzen dictenean (HE40: 177-178)
 - Aita Santuaren, eliz-guizónen cernai gauz ónen contra asma alditezquean gaiztaqueri (HE40: 126)
 - Xegundo'k jator jaso zuten eliz-gizonaren bedeinkazioa (HE57: 121)
 - Denaz gain Oihenarte ez baitzen eliz-gizona, ez etorkizko aiton- seme (EJ51: 96)
 - onec iñolaco eguinquizunic eztueneran persona lego edo eliz-guizon eztiranac escoletan eracustea (HE40: 15)
 - gueroago, joaten ciran Nobenetara, eta eliz-guizon eguiteco beren semeac escolatzen cituzten (HE40: 38)
 - beren etsai gorotagarriena becela, eta Eliz-guizonen eta Aita Santutarren (HE40: 47)
 - Orrako izkera berarijok, mota askotarikoak dira: eleiz-gizonak erlijioñoko autuetan erabili (EJ06: 86)
 - Danen gaiñetik eliz-gizona, apaiz jaun zintzo, prestua, idazle trebe, poeta xamur, jakindurian puztua (EJ69: 59)
 - Pamilietan burruka dago, ta pakerik ezin egin, au dana gutxi balitz bezela eliz-gizonetan berdin (EJ69: 86)
 - Lan au guzia, eliz-guizonaren lana zen, edo eguitekoa (HE13: 38)
 - sorta guzietatik bat, bere Jaunarendako (gañerakoak eliz-guizonentzat ziran) (HE13: 38)
 - Artzen zuen, artarako zen eliz-guizonak, molcho, bal, edo sorta guzietatik bat (HE13: 38)
 - Denbora berean eliz-guizona zen, edo Sazerdotea gure Jesus (HE13: 40)
 - gariarekin eliz-guizonak eguiten zituen gauzetan aguertzen digu guri gure Jaungoikoak (HE13: 40)
 - alabaña au eliz-guizónen contraco bandera alchatu (HE40: 130)
 - eliz-guizon (Anas). Oriec Jesus preso artu, ta loturic eramán zuen, bein, Anas ceritzan, Eliz-guizon andiaren echera (ED46: 88)

- eliz-guizon andi = prelado?. Aita santuari etzion escatu eguin cezala Obispo, Cardenal edo Eliz-guizon andi (EI31: 164)
- eliz-guizon = clérigo (en oposición a "fededun"). Sartu cen azquen aldean Cyriaca ceritzan ta anitz fededun ta Eliz-guizon gordeac ceduzcan andre buruco miñ andiequin arquitzen cen baten ichean (EI31: 166)
- eleiz-guizon = clérigo?. Arzai, Eracusle, eta beste Eleiz-guizonen bitartez, oei bere graciarequin laguntzen diela (ED46: 136)
- eliz-guizon = sacerdote? ministro?. Cer dira, Elizan Eliz-guizónac esaten dituen oracioac (ED46: 167)
- eleiz-guizon = clérigo. Elizaco aguintariac, Sacerdote, edo Mez-emalleac, Eleiz-arzai, ta Eleiz-guizonac, eracusten diguen, Maisuac, Nagusiac (ED46: 176)
- Anas ceritzan, Eliz-guizon andiaren echera (HE08: 88)
- eliz-gizonak zikoitz dira (HE28: 59)
- Abinadab zeritzan eliz-guizon on baten echean (HE45: 196)

elizjira [I.5.9](#)

- Jaunaren aurretik elizjiran ibilli bear zanean, an urtengo eban jaun estalkiaren makilla (EJ59: 94)

elizpe [II.8.2.9](#)

- edo arrantzale batek senarrari elizpean, edo emakume batek emazteari enparantzan (EJ59: 32)
- Elizpean, Mañasik belarrondora esan eutsan Josepari (EJ59: 29)

elkarte-kide [II.7.2.8](#)

- Elkarte-kideak beren eskuz jakiak gertutzen dituzten jatetxe oriek. (EJ64: 45)

elorri eta lizar adar [IV.2.1.1](#)

- eguerdirako etheen atarietan elorri eta lizar adarrak ikusiko ditugu (EB87: 51)

elorri-abartxo [I.5.3](#)

- norbere ondo-ondoko elorri abartxoaren ganean (HE21: 75)

elorri-adar [I.5.3](#)

- Doniñe egunean leio eta ate ondoetan elorri adarrak, oñaztarrik etxera sartu ez dedin, ipintzeko oitura sortu zan (HE24: 51)

elorri-arantza [I.5.3](#)

- ene gatik khoroatu zinen elhor-arantzez eta hilez gero zaurthu lizar finezko lantzez (EJ80: 139)
- Miragarrizko irudi eder bat, bizi-bizirik, elorri-arantz baten gain, zeru-dirdiraz dana inguratuta, irriparrez begira-begira... ¡Ama Birjiña!. Aurtxo besoa zuala (EL70: 24)
- Miragarriko irudi ederra, elorri-arantza baten gain, dir-diratan artean ere, Oñatiarrai irriparrez begira-begira (EL70: 26)

elorri-arantza edo adartxo [IV.2.1.2](#)

- beren aoan edo txapelpean elor-arantza edo adartxo bat eramaten dute (HE24: 51)

elorri-punta [II.3.2.1.7](#)

- orra eltzeko, Jauna, eztago? Elorri puntuen bildurrez beti gurutzatik at bai-nago (EJ63: 10)
- an arkitzen den elorri punta edo nasten ta odoltzen zaizka biak (HE13: 130)

elorri-sorta [II.2.2.3.2](#)

- elorri-txorta ez dek txarra sua bizitzeko (EJ62: 19)

elorri-zuhaizti [II.6.2.1](#)

- elordi ta gastaiñadi itzak elorri-zugaztia ta gaztaiña-zugaztia dikurrela (HE21: 88)

elur handi goiz [IV.3](#)

- Elur andi goiz batez, zeru-gaiña garbi (HE18: 122)

elur-bide [II.7.2.2](#)

- Ibarrik ibar. Edur-bideetatik neguan (HE31: 20)

elur-egun [I.5.4.3](#)

- egia esan, elur-eguna, baizan, eta eguraldi otz-gogor arek (EJ64: 33)

elur-ekaitz [I.5.5](#)

- Neskato bakarra, elur-ekaitz izugarri batek eman da, Pagomari'ren azpian il eman zan (HE24: 52)

elur-hondar [II.3.2.1.2](#)

- bideko zernaitxoak, basoa, elur-ondarrak (HE17: 29)

elur-hosto [I.5.7](#)

- ez dezatela sekulan elur-ostoa bat egin (HE61: 111)

elur-izara [I.5.7](#)

- Askotan bidegin arren elur-izara gañean nere oñatzik ez dago ibili naizen bidean (EJ50: 22)

elur-maindre [I.5.7](#)

- Komentu bazterrak miatu ta, iñor ez. Atarira begiratu ta, elur-maindre lau-lau, iñoren oñatzik ez... (EL70: 141)

elur-maluta [I.5.7](#)

- Elur maluta zan, mardula (HE29: 86)
- beste aterperik eztaukiela, edur maluta galantak eta txingorradarik gogorrenak (EJ59: 39)

- Ez die elur-malutak loa debekatu (HE18: 120)

elur-margo [I.5.2](#)

- Katu elur-margo, marrakaz isatsa legunduz, atea zaiodan zabali (EJ50: 82)

elur-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Gero ere izan giñuzen elur piska bat egindako egunak (HE29: 93)

elur-toki [I.5.4.2](#)

- Elur-tokiak zirala aiek (HE29: 77)

elur-urte [I.5.4.3](#)

- elur-urtea, gari-urtea esan oi du baserritar-jendeak (EF92: 11)

elur-zaparrada [I.5.7](#)

- arratsaldean trumoia jo ta elur-zaparrada aundia igual (HE29: 134)
- ementxe lanean giñarduenean, edur-zaparrada bat zanean (HE21: 37)

elur-zulo [I.5.10](#)

- Elur-zulo zarra ere antxe dago, arri leunduakin Telleri baserrikoak egiña. (HE29: 11)

elurpe [II.8.2.9](#)

- Naiz utsik eta elurpean egon eliza, edota naiz erromesez bete-beteta, eun ta geiago pralleki ta pralle gazte aiek kantuz ari diranean, ez bait-dute abesten munduarentzat (EL70: 232)

emakume [II.7.2.9](#)

- Erri onetan lengo illabetean onenbeste il dira ta beste onenbeste jaioa dira, ainbat gizakume ta ainbat emakume (HE21: 29)
- emacume bat aur gabe alarguntzen zanean (HE45: 205)
- Belen-go emacumeac otseguiten zuten (HE45: 203)
- Juicio au ez da becatu larria, cerren emacume ura ezagutzen ez dezun (HE07: 212)
- Emacume limuri ciquin bat, aintzacotzat Parisen ezagutua cegoana (HE07: 5)
- Oso zarrik il zan. Birjiñaren aldare aurrean eortzi (lurpetu) zuten. Uaxe degu lenbiziko emakume Arantzazu-zalebenegarria (EL70: 63)
- Garai artan, inguru onetan ibiltzen zan eskean emakume aundi bat (EJ79: 44)
- eta or azaldu zaigu gizaseme, emakume eta sekulako jende-pilla (EJ60: 120)
- Bai emakume eta bai gizaseme, berez len pizkorra eta alaia izan dana (EJ49: 75)
- eta zu beti cere alabei esaten zagozquic, emacume ayequin itzeguin bear eztuela, eta berai diosalic eguiñ (HE40: 145-146)

Emakume Abertzale-Batza [IV.3](#)

- Bermeo'ko Euzko Gaztedija, Emakume Abertzale-Batza eta Bermeo'ko Euzko Langille Alkartasuna (EJ60: 160)

emakume-aldra [II.2.2.1.1](#)

- eta beste aldean emakume aldra andia negarrez, euren gona barrenakaz malko samiñak igortzika (EJ59: 17)

emakume-gai [II.7.2.4](#)

- Ez giñan izaten, ez, emakume-gaitan (EJ49: 162)

emakume-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Bai bait zekien nolabaiteko emakume-kontua bere lepo plazara zabalduz gero, kontu zorrotza eman beharko zuela nagusien aurrean (EJ00: 189)
- Emakume-kontuan al zerade asi? gerenez konsidera dezagun lenbizi (EJ67: 106)

emakume-mordo [II.2.2.2.2](#)

- jai baten joan omen zaio emakume-mordoa etxera meza nagusi ondoan (HE29: 50)
- Madrilltar emakume-mordo bat (HE16: 127)

emakume-mota edo-klase [IV.2.1.2](#)

- Emakume-mota edo clase asko dituk mundu zabalean beren Erriari entzute andia eman dienak (EJ07: 1)

emakume-sorginkeria [I.5.1](#)

- Alostorreko jaunari, emakume sorginkeriazko bixka lilura-garriaz engainaturik (EJ48: 20)

emakume-txilio [I.5.1](#)

- Emakume xilio batek zorrozki ebaki zuen kale luzeko airea (HE39: 51)

emasabel [I.5.3](#)

- Ceren ichi zuen Jaunac Abimelequen echecho emasabel guztia Sara Abrahamen emaztea gatic (HE12: 18)

emazte-arropa [I.5.2](#)

- Larruz bezi zen ebaslea(delako, axeria); eta emazte arropan, saskia eramailea (EJ65: 21)

emazte-bihotz [I.5.2](#)

- Ene Ama gaixoa, bere emazte bihotzarekin (HE56: 18)

emazte-irrits [I.5.10](#)

- urko-lagunaren emazte irritsetan (HE28: 71)

emazte-izen [I.5.2](#)

- Alta Gallian ere aurkitzen dugu "andera" biga eta emazte-izen, bai eta "anderos", zezen; (HE30: 218)

emaztegai [II.7.2.4](#)

- Eta artzaina bere artaldeaz mintzatzen zen, mutiko bat bere emazte gaiaz bezala (HE32: 52)
- Orain emazte gaia nahi duzu izan? (EJ04: 26)
- Emazte gaiaren ikustera noa memento berean (EJ04: 56)
- beste catigubena artian arkituten zane zure emaztegeija (HE20: 211)
- bere areto ederrean, emaztegaiaren ondoan (HE52: 18)
- emaztegai = novia. Baña are emaztegaiaren eske zazpi eun zaldun ta laur eun dama gazte igori ta vidaldu citueneco (EI31: 201)
- Arreba Emaztegaia, alhaba, Emaztea, ohakidea, no, izeba, Guztion ama (EJ50: 76)
- Bilbon barruan erosten dituz pozarren emaztegeiak mutilantzako terziopeloa eta urre-botoi andiak (EJ70: 117-118)
- Emaztegaia topatu det, eta ez ichusia ere, echeko neskame Karmen (EJ07: 4)
- Egin niolarikan ezkontzaz galdia Emazte-gaiak laster "bai" errepostia (EJ68: 42)

emazteki-alor [I.5.4.2](#)

- Bere izkuntza kuttunaganako maite-irakiñez eta emazteki-alorrari gagozkiola (HE28: 73)

eme-txartel [I.5.4.1](#)

- Eme txartela erakutsi eta kito (HE39: 106)

emigrazio-arazo [I.5.1](#)

- Burruka hori planteatzerakoan, emigrazio arazoak sortzen ditu burukomin eta bereizketarik handienak (EI94: 15)

enara-habia [I.5.2](#)

- dastatu genduan enada-kabia deritzan Txina'ko jakiarekin gertutako zuku bat (EJ64: 77)

enbor-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Noizko sartuko ote duk enbor-erdiraño? (HE18: 135)

enbor-gerri [I.5.3](#)

- Nire biotzean enbor-gerri moztu ta puskatua jeiki zait, asaldu zital eta amorratua (EJ50: 180)

enda-bereizgarri [I.5.2](#)

- beste enda bereizgarriak itzali baitira haiekin batera (HE30: 214)

entierro-egun [I.5.4.3](#)

- gerpenak egin ebezan entierro egunerako (HE21: 35)

entseiu-apur [II.3.2.2.1](#)

- nik nahi nukeien gauzetarik bat, ene enseiu aphur hunek kilika zinitzan eta gutizia, enseiu hobego baten egitera (HEAX/HE11: 17)

entseiu-gai [II.7.2.4](#)

- Eta bosgarrenik, enseiu-gai izan diren nobela bakarrak dira (HE35: 7)

epaikari-lan [II.6.2.4.3](#)

- geitxoago balio duen liburu bat bialduko deusut zeure epaikari lana zelan-alan ordaintzeko (EJ05: 163)

epel-antx [II.5.2.2](#)

- erlijiño-gaietan ostera, epel-antxak batzuk, etsaiak beste (HE28: 76)

eper-familia [I.5.1](#)

- Ikusi duk behinere, Pello, mendian, iratze edo ote-pean, eper-familia bat alan dabilala? (EJ72: 14)

eper-kabia [I.5.4.2](#)

- belar goxo tartean eper-kabi iduri (HE18: 15)

eper-zakur [I.5.10](#)

- Atozea, eperzacurra eperrari beguira egon oi dan eran bazaude (HE07: 143)

Eperlanda [I.5.4.2](#)

- Euskalerriko sorgin-biltokiak Akelar eta Eperlanda izentzat izan oi dituzte (HE24: 58)

epopeia eta kantu heroiko andana [IV.2.1.1](#)

- epopeia eta kantu heroiko andana bat (HE30: 226)

erakarketa-prozedura [I.5.10](#)

- Hitz erakarrietan, etorki-hitza h-duna bada eta erakarketa prozedura gardena bada (EJ56: 56)

erakusketa-gela [I.5.10](#)

- Orreagako erakusketa-gelan Guero ori imintea mereziduko leukeala esan deutset On Poli eta Apeztegia kanonukuei (HE31: 74)

erantzun-andana [II.2.2.2.1](#)

- BOLETIN berean (298-315) J. Ignazio Gamon-ekoren beste txosten bat (erantzun-andana bat) ematen zaigu (HE33: 67)

erantzunorde [II.7.2.11](#)

- Par murrizta du erantzun-orde (HE18: 78)

eraso-modu [II.4.2.5](#)

- gaitzerako bide-moduren bat... ematen dio (HE13: 14)

- edo ta bacarric onen eraso modu batzuez ezpada, besteaz conturic eguiten eztuena (HE40: 165)

erasoaldi [II.7.2.1](#)

- Bigarrenkoz, (berria altxata ogei urtera), Napoleon'en gerratean, Españiar eta Ingelesak Lapurdin sartuta, erasoaldi batean (EL70: 98)
- Luzarogabe atertuko al da eraso-aldia ta argituko al dira egun zuzenagoak, ezkongaiak lortu al dezaten beren lei ta kutizi ederra (EL70: 236)
- eraso-aldi = embestida. Eta azquenic escatzen diogu, beguira gaitzala gaitz gucitic, bereciqui, gaiztoa deritzan, demoniaren eraso-aldietatic (ED46/HE08: 162)

erbestaldi [II.7.2.1](#)

- Erbestaldi luzearen ondoren (HE28: 78)
- eta azkenik, erbestaldi luze baten ondoren (HE28: 75)

erbeste-bide [II.7.2.2](#)

- Artarako jende-pillo ikusgarria igo zan Arantzazura, Birjiñari erbeste-bidean laguntzera. Bide-erdian, Altzibar'-ko parean, Oñati osoak itxoiten zion (EL70: 187)

erbeste-herri [IV.2.2](#)

- Jaun onek, erbeste-errietan, geienaz Suiza'n, etxe askotako representazioak ibiltzen zituan (EJ60: 36)
- Damean orrdez etzan aurrkitu eskonduteko bainarik ezpada izango zala eskontzea eguna zabaldu barik igaro ezleian doña Pepitak erbeste-errian lotsarik (EJ70: 169)

erbeste-lege [I.5.5](#)

- Badaiteke bai eta ere, euskal olerkigintzan ziharduela (...), guztiz ustegabeen, Carlos III.aren herbeste-legeak luma eskutik kendu izatea (EJ00: 194)

erbi-buztan [I.5.3](#)

- bere bibote erbi-buztanak lakoxeak diranak astin-astin dauzanak (HE21: 67)
- Erbi-buztanai astinaldi bat esku biekaz eraginda (HE21: 68)

erbi-hezur [I.5.3](#)

- soro baten erdian barna elizaren ondora erematen zuen bide batean, Piarresen, erbi hexur batekin xirikatu ondoan (EJ72: 21)

erbi-pastiza [I.5.7](#)

- Erbi pasta [tit] (EJ75: 14)

erbi-txakur [I.5.10](#)

- aize-txistua bera baiño ariñago, erbi-txakur bien atzetik (HE31: 21)
- Interpol osoa ondoren dabilkit erbi-txakurrak bai-liran, usaika (HE57: 115)

erbi-zakur [I.5.10](#)

- xarlangoa: erbizakurra (EJ72: 5)
- zaunkaz zebiltzan erbi zakur eder biri begira (HE19: 43)
- Erbi-zakurrak baño bizkorrago, Lizarralde arantzazulari paregabeak ez dizu utzi bazterrik miatu-gabe (EL70: 11)

erdal anaia [I.5.6](#)

- ipurdiaren defentsan egindako erdal anaia bakartiaren euskal senide farretia, noski (EJ00: 194)

erdal bertso bikote [IV.2.2](#)

- bigarrean pizten diote erdal bertso bikotea Sanjoan suaren zirti-zartek eta kantuen oihartzunek (EJ00: 183)

erdal emakume [I.5.6](#)

- Poesian balioari begira, biziagoak eta jatorragoak dira, oro har, erdal emakumeak euskaldunak baino (EJ00: 187)

erdal eredu [I.5.1](#)

- maiz erdal ereduz likisturiko jostara agiri bai tute (HE26: 284)
- erdal ereduen arauaz josten baitzituzten beren orazinoak (HE26: 285)

erdal herri [I.5.6](#)

- Cucaña"-z ezagutzen da erdal herrietan (EB87: 43)
- Nere etxetik urruti, itxian edo giltzpean, erdalerrian, esan nai nuena, nola esan ere ondo enekiela, nizaz errukituko zanik urrean nuela (HE16: 41)
- garbitu itzaz nabari oi doguna oartzen da erdalerriko uri askotan euren limpiar aotan artzen dabenetan (EJ06: 74)
- Emakumeai jagoke, gañera, erdalerrietara bialtzeko lantegiak erosi daroen arraña oriotan erre ta upeltxuetan tolostutea (EJ59: 71)
- abadeak egindako itz neurtuak erestuteari obeto deritxot erdalerritik erakarten dituen itz zikin nazkagarriak deadarka jarduteari baño (EJ59: 104)
- Arranondon egozan beste armadunen burutzakoa, ta erdalerrikoa bera, zer esanik be eztagota (EJ59: 99)
- erdal errian bizi naiz orain, Erderearen lurtean (EJ77: 72)
- Hazparne, Urketa eta Donapaleu berak erdal Herri huts zaizkit (EJ51: 93)

erdal hitz [I.5.2](#)

- Iztegiurrek (erdel-itz zabalgo andikoak ontzat emon-da-gero) agertzen deuskuzan utsuneak al bait ondoen ete lege-bidezen ornidu ta beteten (EJ06: 85)
- erdel-itzok, mundu guztiko izkerai eroan oi deutseen bezela (EJ06: 85)
- Guk area erdel-itz orren orde zabalgo euskal-itza erabiliko dogu irakurgai onetan (EJ06: 79)

erdal idazle [I.5.6](#)

- problema linguistikoak literaturaren historia kondizionatu duten arauan estudiatzen dira soilik, eta halaber erdal idazle euskaldunak (HE36: 4)

erdal irakasle [I.5.6](#)

- diskusioa Euskal Herriko erdal irakasleen kasura polarizatzen delako gehienbat (EJ52: 11)

erdal itzulpen [I.5.6](#)

- euskal-olerki edo poesi liburuak erdel-itzulpen txukun bat alboan dutela irarri bear lirakela beti (HE17: 62)

erdal jakintsu [I.5.6](#)

- Euskal Herriko erdal jakintsuak euskarazko kultura egitera bultzatu behar ditugu (EJ52: 11)
- baina ez diezaiozun inolako abantailik eman erdal jakintsuari Euskal Unibertsitatean (EJ52: 11)

erdal jakituria [I.5.4.1](#)

- gure erdal jakituriaz, gure huritarkeriaz (HE44: 13)

erdal joera [I.5.10](#)

- Industria hori erdal pentsaeraz eta erdal joeraz sartzen delako (EI94: 29)
- Euzko Gogoako Zuzendaritza'k -eta Orixe barne, beraz- erdal joera hori salatzen du (EJ51: 34)

erdal kutsu [II.5.2.9](#)

- maiz erdal erduz likisturiko joskara agiri bai tute, erdal kutsuzko syntaxis, alegia (HE26: 284)
- Bai erdal-kutsuak eman-esakera bat eta bi ere (HE17: 11)

erdal lan [II.6.2.4.3](#)

- Betor, bada, erdel-lanik asko, baña auxe buruan dutekenak: "Euskeratik itzulia" (HE17: 62)

erdal maite-literatura [IV.2.2](#)

- tenore hartako erdal maite-literaturako zenbait adaka jaio zaizkiola bere euskal alortxoan ere, nioke (EJ00: 206)

erdal olerki [I.5.6](#)

- erdal olerkietan hain oparo azaldu dituen euskotarren poesiarako gauzaez (EJ00: 191)

erdal poeta [I.5.6](#)

- Berez ere hari horiei maite-musika joarazia da lehenago Gamiz erdal poeta (EJ00: 206)

erdal testu [I.5.6](#)

- ez dira erdal testuak euskal testu bilakatzen k bat gora-behera (HE27: 398)

erdal usain [II.5.2.12](#)

- Baiña zuzen ere, azalekotasun orrexegatik, itz askok agiri-agiri izaten dabe, erderatikoak diranean, euren erdal-useiña (EJ06: 80)

erdal-euskal sail [IV.2.2](#)

- izenburu bakar hau erdal-euskal sail biendako dela bidebatez (EJ00: 208)

erdaldun-lur [I.5.4.2](#)

- Baña... ¿Mirari al da entzutea Erderea erdaldun-lurrean? (EJ77: 72)

erdara-poxi [II.3.2.2.2](#)

- Erdara poxi zenbeit ere sartu dakote buruan (HE59: 75)

erdara-puntu [II.3.2.2.1](#)

- Nai litzake erdera-puntua duan izen bat, erderaz eta euskeraz entenditzeko modukoa (HE16: 82)

erdara-usain [II.5.2.12](#)

- gure euskera oni, erdera useiñik dabeen itz eta izkeraki guztijak kentzeko asmo, ustez, eder ta aberkoiaz ames egin dogu (EJ06: 80)

Erdi Aro [I.5.8](#)

- Erdi Haroko euskal aho poesia Ahaide Nagusiekin batean galdu zen (HE36: 7)
- Horrelako zerbait estali omen zuten Erdi Aroko hargin-igeltseroek (EJ00: 6)
- bainan bere hatsarren ezin fitsa dezakegu soilik Erdi Aroan. España ere, ez zegoen Erdi Aroan (EJ61: 21)
- San Agustiñen izenarekin Erdi Aroan zenbat liburu ez dira zabaldu (EC70: 86)
- harreman handiak zituzten Erdi-Haroan Zuberoarekin eta Aragoa Garaiarekin (EJ51: 96)
- Erdiaroko gaztelutorrea dirudi Torrezarrek (HE31: 18)
- Erdi-Aroan bezala Elizaren babespeko kultura izanen da gurea (EI94: 33)
- gidari bat izendatzen dio Erdi-aro'ko Euskalerra bidaztiari (EJ50: 18)
- ez du batere balio historiaren alorrean. Erdi-Aroko asmazio bat izan da (EC70: 43)
- harreman handiak zituzten Erdi-Haroan Zuberoarekin eta Aragoa Garaiarekin (EJ51: 96)
- ..."Nere iritzirako, ez du gutartean beste iñork A. Lizarraldeak aña barrundatu erdi-aro mistiku, alai, sotil eta indartsuaren misterioa (EL70: 226)

Erdi aro [I.5.8](#)

- dena ez dago askazkuntzan, eta orotan sendituko da, erdi aroko poesian, Probentzakoaren influentzia (EJ54: 743)

Erdi Zaro [I.5.8](#)

- Eta historiko mementu hori ez dezakegu, soilik Erdi Zaroan fitsa (EJ61: 21)

erdi-bide [I.5.9](#)

- erdi bidean gosaldu, zatotik trago ederrak egiñez (EJ62: 60)

erdi-maila [I.5.9](#)

- har dezagun, lansaria erdi maila batetan (EB20: 27)

erdi-parte [I.5.9](#)

- Ikaragarrizko basilika berria egiten asi dira, lengo elizatxo erdi-partetik erroiztuz (EL70: 254)

erdiune [II.7.2.6](#)

- Gure gurasoak ume zireala ezagutu zirean gure baserrietan erdiunea ziizkoa eben lenengo aulkiak (EJ06: 72)

erdoil-akats [I.5.1](#)

- Zeukaten erdoi-akatsak aleran kendu dizkiet (EJ05: 181)

ereinotz-adartxo [I.5.3](#)

- ur bedeinkatua aldamenean bere ereinotz adartxoarekin... (HE52: 16)

eresi-oihartzun [I.5.1](#)

- illuntzeko aize bigunak Arranondoraño ekarren olango eresi-oiartzuna (EJ59: 75)

erestoki [I.5.10](#)

- mezeari begira ta erestokikoen deadarrak eta irakastegikoaren esanak gogoz entzuten (EJ59: 50)

eri-mutur [II.3.2.1.5](#)

- nola orai ez milika eri-mutur hori, ez balitz ere haren garbitzeko baizik? (EJ72: 65)

eri-punta [II.3.2.1.7](#)

- Eri puntaz erakusten zioten Murtutsen jar-lekua... hutsa! Jendearen harritzea! (EJ72: 61)
- garuicenditu heri puntac vres, eta guero gucien partes ofrecicendu ofrenda (EJ57: 60)

eritasun-usain [II.5.2.12](#)

- kulturari kapitalisteen eritasun usaina forogutzen neraukon (HE58: 61)

erkal alderdi [I.5.1](#)

- Gañera, or beian abertzale eta erkal-alderdikoak (sic) dituzute (EJ60: 22)

erle-ezti [I.5.1](#)

- orixkatu zioten kolko, arpegi eta eskuak erle-eztiarekin (HE22: 71)

erle-gauza [II.6.2.4.1](#)

- Sebastian Garagorri oso iaioa zan, eta erle-gauza oietan asko zekiana (EJ49: 39)

erle-kaiola [I.5.4.2](#)

- uste gabeen, i ari intzan azkeneko erle-kaiola jo nian (EJ49: 41)

erle-kofoin [I.5.1](#)

- eguerdiko iguzkiari so, erle kofoi bat iduri (HE59: 89)

erle-leku [I.5.4.2](#)

- Beste batez, Pagotxiki inguruko erle-leku batera joan giñan (EJ49: 39)

erle-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Badoa erle mordo bat bidera eta bapatean gogor lotzen zaio azeri harroari (EJ53: 24)

erle-mulko [II.2.2.2.3](#)

- Artean gaiñekoek ba zuten mar-mari, -alaxe erle-mulkoak, umatzen dala ari- (HE18: 136)

erle-pila [II.2.2.2.6](#)

- Eultzak berak balio duana ta lenbiziko erle-pilla beste gasturik ez da izaten (EF92: 103)

erle-seme [I.5.2](#)

- Gutxienean kilometro batean an ibilli zan borrokan, bere erle-semea bizkar gañean zuala (EJ49: 40)
- eta erle-semea, lotan zegoana, or dana esnatu da bere kotatik (EJ49: 39)
- Erle-semea ikusi genduan sail aundi bat (EJ66: 59)

erlijio sentimendu [I.5.1](#)

- euskaldunek- erlijio sentimenduekin konfliktoan, esate baterako- beren sentimentu demokratikoa erakutsi behar izan zutenean, baldinkizun franko bihurri artean. (EJ20: 30)

erlijio-, arte- eta jakite-liburuak [IV.2.1.1](#)

- Eta ez ote ditugu geurok, europarrok, argitara eman, aztertu eta azaldu Indiako erlijio-, arte- eta jakite-liburuak ehunetan laurogeita hemeretzi bider? (HE27: 340)

erlijio-egia [I.5.1](#)

- maiteki erabilliarren, bitarteko, erlijioño egiak erriari erakusteko (HE28: 73)

erlijio-eztabaida [I.5.1](#)

- Euzkeldun Batzokijan erlijio eztabaidak espreski debekaturik daude (EJ20: 39)

erlijio-gai [II.7.2.4](#)

- erlijio gaiez kanpo bizpahiru mendeko atzeratasuna (HE36: 9)
- Atsularrek bere liburuan erlegino-gaiak traktatu zituen (HE26: 270)
- erlijio-gaietan ostera, epel-antxak batzuk (HE28: 76)

erlijio-gizon [II.7.2.5](#)

- Erlisione-gizoneri zaukan aiherkunde xaharra urtu zitzaion (HE59: 15)

erlijio-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Joaneren bihotzak eztezate erreza, erlijio-kontuan ezpaita arteza (EJ50: 151)

erlijio-krisi [I.5.1](#)

- erlijio krisisa zeharo gainditurik (HE36: 15)

erlijio-liburu multzo [IV.2.2](#)

- erlijio liburu multzo bat eta ezer guti gehiago (HE36: 8)

erlijio-poesi alor [IV.2.2](#)

- Alaxe, erlijio-poesi-alorrean, Jaungoikozko maitasunez beteriko mistiku goren ageri zaigu (HE28: 72)

erlijio-sen [I.5.10](#)

- Gizonen erlijio-sena du helduleku (EI94: 46)
- bainan erlijio sen hori hautsi ta superatuaz (EI94: 46)

erlijio-sentipen [I.5.10](#)

- Orduan "erlijio sentipenak" orru dagi (EI94: 47)

erloju-aurpegi [I.5.3](#)

- erloju-arpegiaren ortzak bezin egoki adierazten zigun ordua bere ziri zuzenarekin (HE50: 44)

erloju-hots [I.5.1](#)

- Lehenengo dangadaa edo erloju-hotsa entzun orduko "Juanek uzten zaitu" (EB87: 47)

erloju-zintzail [I.5.3](#)

- Aren lagungarri erloju-zintzaila arat onataka (EJ50: 36)

ermita-atari [I.5.3](#)

- Guk botatako arbaloak bajatzeko kablea, ermita-atarian bertan pasatzen zan (HE29: 123)
- Galtzara-ertzeko ermita-ataritan, gurutzea bizkarretik kendu ta atsedean pixkat artzen du, bular-auspoak indartu ditezen (EL70: 104)
- Lengo jai-egun batian ermita-atadi baten a zer erromeriya zelebratu duten! (EJ67: 131)

ermita-inguru [II.8.2.13](#)

- oso mendi-gain alaia ta polita billatu genduan Salvatore'ko ermita-ingurua (HE29: 121)

Ernialde [II.8.2.3](#)

- Alaxe ezagutu nuen Ernialde'ko aldapa luze ura (HE50: 90)

ero-buruño [II.7.2.3](#)

- ero-buruñoa kanpoalderat poxi bat ateratzea (HE59: 11)

ero-etxe [I.5.4.2](#)

- Ero etxera daramate bukaeran, burutik egin duelakoan (HE27: 336)

erosketa-karga [I.5.7](#)

- Sevilla'tik kargaz beteta zetorrela bere errira, bide-erdian, ekaitz edo itxaso aserreak arrapatu, ta saietsetatik pitzatu aundi bat egin zitzaion, arrapaladan ura sartuz. Akabo barkua ta akabo anbat diru kostatako erosketa-karga (EL70: 143)

erraldoi-urrats [I.5.1](#)

- Azurmendiri esker, bai saiakeraren, bai politikaren eta filosofiaren mailan, erraldoi-urrats bat (EJ51: 53)

erramu-hosto [I.5.3](#)

- utz zaitzu trempan ur freskoan gau guzia arramu hostoekin (EJ64: 41)
- çatçu ongui hertciac eta utz çaitçu trempan ur ... gau gucia arramu hostoekin (EJ75: 11)

erramu-igande [I.5.4.3](#)

- 14-IV-1957, Erramu-igandea (HE27: 305)

errape [II.8.2.9](#)

- ardi arren errapea dena galdua zan (HE50: 53)

erratz-kirten [I.5.3](#)

- erratz-girten gaiñean zaldiz doaz (HE18: 100)

errauts-multzo [IV.2.2](#)

- "Pipan sartu dudau belar au erre-ta errauts-multxu bat da bilakatzen oro (EJ50: 75)

errazbide [II.7.2.2](#)

- an dituzu oro arretaz yasorik, ez errazbidez buru aztukor-altzoan (HE17: 12)

erre-usain [I.5.1](#)

- guzietatik erre usaia ateratzen da (HE35: 97)

errealizazio-une [II.7.2.6](#)

- autodeterminazioaren errealizazio-unean, marxista baten irizpidea Estatuaren ekonomiazko potentzia (EJ52: 24)

erreboluzio-denbora [I.5.4.3](#)

- Frantziako erreboluzio denbora zen (EJ65: 15)

Erreboluzio-kantu [I.5.4.1](#)

- Iparrean "Erreboluzio kantuak" eta zenbait eskribu politiko agertzen da (HE36: 32)

erredakzio-gai [II.7.2.4](#)

- Ezin kontatuko dizkizut guziek, bainan redakzio gai batzuekin pasatzen zitzaiguna oso deritzait interesgarria nire edukatzaileen influentzia (HE35: 22)

errege-alaba [I.5.2](#)

- Mutillak oiur aundi bat Errege-alabari (HE18: 54)

errege-bide [II.7.2.2](#)

- Antxe itzali zan gure eguzkia, puskatean ez azaltzeko. Antxe eten gure kondairaren errege-bidea (EL70: 181)
- Donibane-Loitzundi'k aurrera erregebide aundia albora utzi ta beste mearrago bati lotu gotzaio (HE17: 42)
- ja bi orenetako ikus zitazken hiru erregebideak beltz beltza gizonez estalia (HE59: 37)
- Hauxe dugu litteratur-euskara baterat joaiteko errege-bidea (HE26: 269)
- hur handi bat dizu alde bateti, errege-bidea erdi-erdi (HE18: 111)
- Bai, benik-bein erregue-bidea da gure Legueko bide au (HE13: 128)
- Etxe aitzinean zagoen lantegia, errege-bidearen gainean (HE59: 65)

errege-bide bazter [IV.2.2](#)

- erregebide bazterretan landatuak baitituzte izei luze mehar (HE59: 91)

errege-bizkotxo [I.5.10](#)

- Errege-biskotxa [tit] (EJ64: 41)
- Erregue-biscotcha [tit] (EJ75: 45)

errege-epai [I.5.1](#)

- 1393 g. urteko errege-epai batek Errenteriarri ematen dio arrazoina (HE33: 21)

errege-herri [I.5.2](#)

- German errege herriak eraikitzen zituztelarik heietan (HE30: 207)

errege-jantzi [I.5.2](#)

- soñean zeraman erregue-jantzian ertza ebaqui zion (HE45: 221)

errege-jantziera [I.5.2](#)

- Casulleac, Pilatosen echean ifini eutsen Erregue-jantziara gorri zoroa (EC61: 89)

errege-jauregi [I.5.2](#)

- gauza guztijen jaubetasuna ta Erregue-jauregui, edo echeen edertasuna gogora-erazoten (HE20: 215)
- Zilipurdiz urbildurik Errege-jauregira (HE18: 53)
- Errege-Jauregia dugu gaur beren tokian (EJ51: 21)

errege-kontseilu [I.5.1](#)

- Migel Aldunzin-go Lizenziadua.- Hiriaren eta Gipuzkoaren defendatzaile sutsua. Iztun eta eztabaidalari. Errege-kontsejuetako letradu (HE33: 47)

errege-opil [I.5.10](#)

- Erregue ophila [tit] (EJ75: 39)

errege-sagar [II.6.2.1](#)

- Errege-sagar umatuak eta mamia (EJ64: 33)
- Eta inbernadorean olako mai bat eta beste zera xar bat; errege-sagarrak gorde eta edukitzeko kaja bat (EJ78: 47)

errege-zigor [I.5.1](#)

- Erregueen odoletic datorren principe onec edo are erregue-cigorra eta coroa dacaizquien; urliac edo sandiac Gobernu moderatuaren edo urdurituaren icenean aguintzen, edo dirua quentzen dion, edo cascarrecoac ematen diozcan; (HE40: 199)

erregealdi [II.7.2.1](#)

- erregue-aldi = reinado. Judatarrac haren erregue-aldian vicico cirala aisian (ED46/HE08: 58)
- erregue-aldi edo erreginza = reinado. Eta cer eguin zuan onec, bere Erregue-aldia, edo erreginza irauncorrigo sendoago ta firmeago eguiteco? (ED46/HE08: 45)
- Rutebeuf San Luis'en errege-aldikoa dugu (HE28: 58)

erregegai [II.7.2.4](#)

- Bonaparte Luis-Luziano erregegaia egon zana bera izango da, ziur (HE31: 72)
- Bonaparte erregegai eta euskalari jakintsuaren ganean (HE31: 54)
- erreguegai = trono, pretendiente al. Gaitz gaisto batec artu ta egun gutiren buruan ill otza utzi zuen aren seme erreguegaia (EI31: 201)

erregekume [II.7.2.9](#)

- Zer den ba, neska: edo erregekumeren bat al den? (EJ62: 101)

erregeorde [II.7.2.11](#)

- Gero, gizon bentzutuak -berrogeitamar bat- erregeren galeretarako igorri zizkion Erregeordeari (HE33: 77)

erregin-gai [II.7.2.4](#)

- Isabel de Borbon Espainiako erregin-gaia (HE33: 51)

erregin-toki [I.5.10](#)

- Yolanda'k an zuen bere erregin-tokia (HE57: 148)

erreginkume [II.7.2.9](#)

- Kontu ikutu erreginkume auei! (HE57: 146)

erreka zepo-zulo [IV.2.2](#)

- Erreka zepho zilhoetan / bizi bada belea, / toki gorenetan arranoak / eiten du ohatzea. (HE51: 19)

erreka-bazter [II.8.2.8](#)

- eramán gaitzak lehenik erreka bazterrera eta garbitu (EJ53: 32)
- aunitz automobil ehortzi ditu erreka bazterretan eta jendea frango eramán (EJ68: 36)
- berrogoi bat kutxa beren gorputzekin ateraiak ziren erreka bazter batean eta (EJ68: 36)
- agur, gur, gur, gur esanaz, erreka baztarretako sagatz, altz eta arantzei (HE19: 22)
- Ura edanda egon bagiña, arria geldí egongo uan erreka-baztarrean izotzetan (EJ62: 67)

erreka-txulo [I.5.4.2](#)

- I, Zarpa: erreka-txuloari segitzeko, eta orain ori nora dijoan ikusten al dek? (EJ49: 10)
- Erreka-txulora jetxi eta Billarreal ondora allegatu gera (EJ49: 10)
- Onek beste erreka-txuloren bat izango dik beste aldean (EJ49: 10)

erreka-xoko [I.5.9](#)

- Atsegin dute laborariak erreka xoko hartarat biltzen (HE59: 47)

erreka-zola [I.5.3](#)

- bertze aldean den erreka zolara jautsi baino lehen, gure mutikoak, begikolpe batez (EJ72: 6)
- Ximizta bezala bide laburrez firrindan erreka-zolara jautsirik (EJ72: 6)

erreka-zulo [I.5.4.2](#)

- Erreka zulotik entzuten du apoaren mintzo zakarra (EJ53: 7)
- gure eskuiko erreka zulotik iyo ta guri atzea artu zigutela (HE23: 30)
- Ustekabean azeria agertu zen erreka zulo batetik (EJ53: 60)

- Ondoren, lasai-lasai erreka-zulo artatik geren bidera atera giñan (EJ49: 66)
- erreka-zulo batean, Urbina'ko inguruan, or uste gabe topo egin degu geren etsaiarekin (EJ49: 43)
- Ernani aldeko erreka-zuloren batean argintzan aritzen omen zan Txirrita (EJ79: 106)
- goazemazute emendik, larrez-larre eta erreka-zuloz, Arrua'ko bide-gurutzera (EJ60: 79)

errekalde [II.8.2.3](#)

- debe decirse Errekalde, Errenteria, Errecacoechea (HE20: 237)
- Arta-zuriketa zuten gaez Errekalde'n (HE18: 46)
- Joango gara naibaduzu zubira edo errotara edo serorean aldetic aspiti errekaldera (EJ00: 201)
- goazen errecaledetic gaur paseatzera (EJ00: 201)

errekarte [II.8.2.16](#)

- Errekarte ta mendi egal zoko katean dindilizka dagoan erri koskor bat da gure Arranondo (EJ59: 21)

errekete-pila [II.2.2.2.6](#)

- Trintxera-ixkiñara atera naiz eta or ikusten det sekulako rekete-pilla (EJ60: 52)

erremedio-usain [II.5.2.12](#)

- Usaitzen dut urrutira halako erremedio usain bortitz bat (HE52: 10)

Errementari-kale [I.5.4.2](#)

- Lekunberri = Oñatiko kale-bazter bat da, Errementari-kalea (Graziano) (HE25: 63)

errenteriar-andana [II.2.2.2.1](#)

- Ba zioazen berekin errenteriar andana bat eta beraren ahaide batzuk (HE33: 73)

errepide [II.7.2.2](#)

- batasun bidean ja gintzazketen zenbait errepide nagusi erakusteko ustetan edo (HE27: 376)

errepresio-indar [I.5.10](#)

- propio hortarakoxe zeuden errepresio indarrak berak baino (EJ20: 43)

errepublika-denbora [I.5.4.3](#)

- Bertso-papera berria da, errepublika denborakoa edo or nunbait (HE53: 58)
- Gizagajo au, beste asko bezela, republika-denboran oso balientea izana zan (EJ60: 48-49)
- Bañan errepublika-denboran gauzak zearo aldatu ziran, ta bi gizon prestueri eskerrak aldatu ere (EJ67: 55)

errepublika-garai [I.5.4.3](#)

- Ezkerra boterean egon zen binbitarte, hots, Errepublika garaian (EJ52: 20)

errepublikano-usain [II.5.2.12](#)

- 1931-ko abenduaren 9-an espainol Parlamentuan errepublikano usaiko Konstituzio berri bat onartzen da (EJ52: 21)

erresistentzia-mugimendu [I.5.10](#)

- Berhain ba du interese hunelako bertze resistentzia-mogimenduetan ere (EJ61: 32)

errespetu-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Ia errespetu piska bat edukitzen noiz ikasten dekan (HE35: 59)

erresuma-ekonomia [I.5.2](#)

- erresuma-ekonomia batetan, urte baten barruan, egin daitezkeen lanorduak mugaturik daude (EB20: 27)

erret dekretu [I.5.1](#)

- Euskaltzaindiak, Araba, Gipuzkoa, Bizkaia eta Nafarroako Foru Diputazioek emandako eta Erret Dekretuak birretsitako eginkizuna beteaz (EJ56: 119)

erretilu-zati [II.3.2.1.9](#)

- arrain galdu ta erretillu zati guztiak banan banan agertuteraño (EJ59: 40)

erretore-etxe [I.5.2](#)

- Erretoretxe-zar edo Garagartza-enea gure etxearen izena (EJ79: 75)

erreuma-atake [I.5.1](#)

- oso jenio txarrekoa, erreuma atake hura izan zuen ezkeroztik (HE35: 79)

erreuma-haize [I.5.1](#)

- Erreuma aizez joa (HE23: 131)

errezibo-sorta [II.2.2.3.2](#)

- Errezibo sorta batzuk pilatu eta numeroak idazten hasi zen (HE39: 29)

errezo-marmar [I.5.1](#)

- Txanda-zai begira daudenak etengabeko errezo-marmarra ari dute, errosario ta beste otoitzak esaka, dardaraz eta urduri. Izuikara geiago sartzen die besteengan ildura aiek ikusteak, gero norbere bizkar artu-bearrak baño (EL70: 118-119)

erritaldi [II.7.2.1](#)

- Bañan nik ere zerbait egin naia neukan, eta errita-aldi arekin ez nintzan kakaztuta gelditu (EJ60: 95)
- Gure lagunengandik ez genduan errita-aldirik izan (EJ60: 94)
- Bañan, urdiñarengana inguratu giñanean, ura errita-aldia! (EJ60: 94)

- Eta orduan Etxeberria'k erritaldi gogorra eman zidan (EJ49: 67)
- Gero, aren erritaldia reketeari egin nion txarkerira erori zan (EJ49: 67)
- nere lagunak eman zidan erritaldiarekin gogoratu utsarekin, nik ezereen erru eta kulparik izan ez eta (EJ49: 93)
- erritaldi bat eman nien neskame aiei, eta osteras lasai oieratu nintzan (EJ49: 99)
- Erritaldi bat izugarria eman nion (EJ49: 118)
- Orain ez dakit, garbi esateko, nere erritaldi artan zer esan nion (EJ60: 130)
- Eta erritaldia, Ibarrola'ri eman bearrean, nere lagun apalari eman nion (EJ49: 110)

erro-barren [II.8.2.7](#)

- Israel baitan loriazco etche baten eguitera, eta erro barrenac sartcera haren hautatuen bihotzetan (EJ58: 62)

erromantiko-giro [I.5.1](#)

- Alaber, berak mamitu zitun olerkiak bere gizaroaren kume dira, erromantiku giroak erretutako sorkunaz, naiz Urretxu"ko bertsolariaren emaitzak (HE28: 82)

erromantiko-kutsu [II.5.2.9](#)

- gaurko idazle askok daramate erromantiku kutsua (HE19: 17)
- Etxahun, euskal-olerkarietan erromantiku kutsu iorikoa dugu (HE28: 57)

erromatar hizkera-talde [IV.3](#)

- Esandako jakintza-iztegi-batasun orretan alde batetik erromatiar hizkera-taldea (prantzitar, italiar, espainiar, portugaltar eta abarrenak), eta bestetik ingeles-izkeria sartzen dira (EJ06: 89)

erromeria-egun [I.5.4.3](#)

- Maiatz-Paskoaz egiten direan irugarren erromeri-egunean (EI99: 141)

erromeria-toki [I.5.4.2](#)

- Ortarako jai ta erromeri tokietara jun ta an berotzen genitun (HE23: 135)

erromes-jende [II.7.2.7](#)

- Or noiznai dezu erromes-jendea, illobiari belauniko. Txanda-zai egoteari luze-etsirik, or beste erromes-mordoxka besoak-zabalik, gurutzetu gisan, aldareko Gorputz Santuari esango bai'lioten (EL70: 119)

erromes-leku [I.5.4.2](#)

- Arantzazu beti izan da erromes-leku, mendi-mendian dagonez eta lau probintzien erdian (EL70: 92)

erromes-mordoxka [II.2.2.2.2](#)

- Or noiznai dezu erromes-jendea, illobiari belauniko. Txanda-zai egoteari luze-etsirik, or beste erromes-mordoxka besoak-zabalik, gurutzetu gisan, aldareko gorputz santuari esango bai'lioten (EL70: 119)

erromes-sail [II.2.2.2.7](#)

- Kristau-izarren argi orixtaz urratutako illunpe ta ke min artean, erromes-sail bat dabilkizu, gurutzeak diran aña erromes, gizon ta emakume, aiek bizkarrean eramaten, elizaren aurrera ta atzera, nekez ta buru-makur, ixillik eta gogatsu (EL70: 118)

errosario-aldare [I.5.4.2](#)

- Ikurrin hori Parrokiko Errosario-aldarean egon zen urte askoan (HE33: 85)

errosario-marmar [I.5.1](#)

- Errosario marmarra elizan ... (HE57: 137)

erroskila-mordoska [II.2.2.2.2](#)

- Irripan eroritako erroskill-mordoska izaten gendun beti eskuan (EJ79: 104)

errota-soinu [I.5.1](#)

- errotarijari ez deusola lua galerazoten errota-soñu jarraitubac (HE20: 130)

errotarri [I.5.3](#)

- Obe zuquean errotarri bat lepotic zuala itsasoan ondatu baliz (HE07: 124)
- Itxuraz urdaillik ez du, baina errota-arri batek aña eioko luke, eman ezkerro (EJ03: 21)

errugbi-partidu [I.5.6](#)

- Arratsaldean Ondarraitzura joango gaituk ruby partida ikustera (EJ03: 72)

erruki-etxe [I.5.1](#)

- hor aritzen dira atso-agureentzako erruki-etxeak eta umeentzao eskolak egiten (HE27: 310)
- Bestela elantxobe osoa erruki-etxe eta haur-eskola litzake (HE27: 310)
- orduko erruki-etxea etzegon oraingoaren tokiaren (HE23: 22)
- Bere oroiengarriztat Erruki-etxeko moja Tolosar bati eman zion (EJ76: 19)
- Azkeneko urteak Tolosako Erruki-etxean egin zitun (EJ76: 19)
- urte askotan kantatu oi ziran Kalbariyo auek Erruki-etxeko elizatxoan garizumako igandetan eta ostiraletan (EJ76: 125)

Erti-gogai-edesti [IV.2.2](#)

- gogaikeriera iyo ezin degula uste badezue, Erti-gogai-edestian (Historia de las ideas esteticas) begiratu (HE24: 12-13)

erti-lan [II.6.2.4.3](#)

- Izadiaren edertasun eta erti-lanentzat gai, geldi asmatzale, gibelaundi, eta gauza txikiena oartzen aldi luze batean egon oi diranak ere sartu bear dira (HE24: 19)

ertigai-zentzumen [IV.2.2](#)

- Ramón y Cajal'entzat (...) bere nayaz egiten da gizona iztietarako; gertasun abek ba ditu: a)

ainbesteko adimena,(...) d) gauzen zenbaki, edertasun eta eratasun igarri dezaken ertigai sentsunmena, eta(...) (HE24: 20-21)

ertz-marratxo [I.5.9](#)

- haren irudiaren ertz-marratxo batzuk gehienez ere (EJ00: 179)

ertzain-talde [II.2.2.1.4](#)

- ertzain talde bat, etengabe nere gainean euki det (HE57: 115)

ertzainburu [II.7.2.3](#)

- izan berri diat ementxe Moris Ertzain-Burua (HE57: 112)
- Aurrera, aurrera, Ertzain-Buru jauna! ... (HE57: 109)

eskabide-izkribu [I.5.10](#)

- berrogei urte luzetan zuzendu zizkien eskabide-izkribuei esker (HE33: 89)

eskailburu [II.7.2.3](#)

- Eskailburutik zortzi bider oju eguin ezpadet, eztet beñere eguin (EJ07: 3)
- ondo esan da aditu nai ez emakumiaren griña, arratserako eskail-buruan askotan total egiña (EJ67: 268)

eskailera-buru [II.7.2.3](#)

- Eskaler-burura jalkitzen naizelarik, erdi beztiturik nagoela entzuten ditut. (HE58: 83)
- Nerea eskaler-buruan berala zen (HE58: 52)

eskailera-maila [I.5.3](#)

- Escallera malleetati jasteco oratu eguijozu alboco aga escu ordeco oni (HE20: 118)

eskalapoi-iltze [I.5.10](#)

- beltz-urdir, hoztua, eskalapon itze, bil untzirat (HE59: 66)

eskapu-entseiu [I.5.10](#)

- Presondegiko paperek ez dute aipatzen ez haren oldartzerik, ez eskapu-entsegurik (HE43: 8)

eskapu-istorio [I.5.4.2](#)

- Jendek, gure iduriko, hainitz emendatu dute eskapu-istorio hori (HE43: 8)

eskari eta kostu-teoria [IV.2.1.1](#)

- Diru-kopuruaren teoriatik hasi, "Eskari" eta "Kostu" teorietatik iragan (EB20: 13)

eskari-sail [II.2.2.2.7](#)

- Aldartea izan dugu, eskari-sail hauen mugimendua USA-n nolakoa izan den jakiteko (EB20:

esker-hitz [I.5.10](#)

- Ondoren, berak esker-itx esanik, gu geren enlazearekin Bermeo'ra, geren kuartelera, jetxi giñan (EJ49: 113)

esker-ordain [I.5.1](#)

- Besterik ez ba'da-re, uaxe beintzat bai irakurriko dizute illero-illero, txintik utzigabe. Irakurri ta auznartu ta aotan erabilli, zeñek zer mesede artu dun, zer gaitz zeukan eta nola sendatu dan, esker-ordañez ze limosna egian dun... (EL70: 230)
- Olandarrari kendutako bi bandera ta kañoi-bala bat bialdu zitun Okendok Arantzazurako. Zillarrezko barraz ederki dotoretutako balan itz auek (ona euskeraz): "Nere laguntzalle bakarra izandako Arantzazuko Zaindariari, esker-ordaintzat, Pernanbukon irabazitako garaipenagatik" (EL70: 139)

esker-soinu [I.5.1](#)

- esker soñubac enzungo ditugu alde guztietaric (HE20: 205)

esker-zor [I.5.1](#)

- buruen iaubetasuna, ta gure esker-zoorra (EI99: 137)

esklabo-izpiritu [I.5.5](#)

- Gizonaren barneko izan-molde bat adiarazten du, hala-nola esklabo izpiritua seme-orde izpiritua (EJ71: 31)
- Alabainan, ez duzue esklabo izpiritua ukan, beldurrerat itzultzeko (EJ71: 32)
- Esklabo izpiritua erran nai baita esklabotzen duen izpiritua (EJ71: 32)

eskola-ate [I.5.3](#)

- Eskola-ateko giltz-zuloari txiza egin dautsogu (HE21: 100)

eskola-bertso [I.5.1](#)

- Gamiz bihurria, jostalaria, zorrotza, herri-etorrikoa bertsolaritzarako areagoa eskola-bertsotarako baino (EJ00: 185)
- irri bertsotarako behinik behin, gaiago dakusat nik neuk eskola-bertso ikasietarako baino (EJ00: 183)

eskola-ikasketa [I.5.9](#)

- geren eskol-ikasketan oso gutxi aurreratu genduen (HE50: 79)

eskola-jakintza [I.5.1](#)

- Tolosa'n oartu giñan atzeratu xamarrak geundela eskol-jakintzan ta alaxen asi giñan Tolosa'ko ikastetxera gau-eskolara joaten (HE50: 79)

eskola-lagun [II.7.2.10](#)

- Eskola-lagunak giñan aurtzaroan, eta mutil-lagunak gero gaztetako urteetan (HE31: 14)
- geure etseko andra neure eskola-lagun praiskeri (EI99: 164)
- geure etseko andra neure eskola-lagun praiskeri (EI99: 164)

eskola-maisu [I.5.9](#)

- billostu eguijela escola maisu billautzar á (HE20: 218)
- Escola Maisubac iracatsi eutsuzan escaari Elesiac artuta daucazanac (HE20: 57)
- Saliñetatik etorri da Gure eskola maixua, Ai salaña, salaña salaña, Ai salaña gaixua! (EJ59: 64)
- Auritzeko eskolamaixu ta erriko segretarioa izan zan bere aita (HE31: 85)
- Badira cembait zar gai onetan escolamaisu andiac, Demonioac bere ordeco lurrean ipiñiac (HE07: 144)
- bialdu behar ditue Elizara, ta Escolara, Apaizac, eta Escola-Maisuac eracusten duena, icastera (HE08: 197)
- Batzuec escola-maisu andiac dira, nescach zoroac ezcontzeco itzaren goisoarequin engañatzeco (HE07: 223)
- Ah! losenchari madaricatua! Deabruaren escola-maisua, eta becaturaco zucia (HE07: 120)
- lanteguietaco nagusiac, escola-maisuac, gauz oyen gañean galdetzen diezatenean isill eta sotill badaude (HE40: 76)

eskola-mota [II.4.2.7](#)

- esku-lanen erakusteari dauden eskola motez bezenbatean (HE59: 59)

eskola-nagusi [I.5.9](#)

- Hala erraiten du ene eskola-nabusi batek (HEAX/HE11: 113)

eskola-ume [II.7.2.9](#)

- asi zan birauka buruko illeak ateriaz eta negarrez eskola ume bat bezela (HE19: 102)
- Irakasle arrek, beste skol-umeentzat baño, nertzat bere eskuak ariñagoak izan zituan (HE50: 38)

eskola-urte [I.5.1](#)

- Bizkitartean eskola-urte berriak bizi guzikotz behar zion arima zaurtu (HE59: 8)

eskoletxe andana [IV.2.2](#)

- Gobernamentuak ororen sakelatik atxik bitza mota guzietako eskoletxe andana bat (HE59: 63)

eskoletxe mota [IV.2.2](#)

- mendeak eskoletxe mota hoier buruz hartzera doan sailak utz baleza bakotxa bere buruaren jabe (HE59: 60)

eskolier-andana [II.2.2.2.1](#)

- Italian zehar eskolier andana batekin bidaiatz ibilki nintzen (HE56: 7)

esku-ahur [I.5.3](#)

- eta masusten garratza senditu dut ahoan, eta orban moreak esku ahurretan erreparatu (EJ51: 92)

esku-aldaba [I.5.6](#)

- Esku-aldaba zuen txerriyak izena, bost arrua ta erdi, bastante gizena (EJ67: 257)

esku-arma [I.5.6](#)

- arerio perseguillac astindu ta goiberatuten dirian escu-armac leguez (EC61: 2)

esku-arrantza [I.5.6](#)

- batzutan Biotznar edo Kapelu'ko arkaitzetara lanpernaketa, bestetan Artzu'ko errota aldera esku-arrantzan saiatzera (EJ03: 43)

esku-azal [I.5.3](#)

- esku-azalak meetu eta zuriturik (HE16: 23)

esku-bizkar [I.5.3](#)

- esku-bizkarrean eri handiaren ero-buruñoa (HE59: 11)

esku-bonba [I.5.6](#)

- Ta kaja bonba an ta nik ere gogotik ekin diot esku-bonba tiratzen (EJ66: 41)
- Alako batez, esku-bonbak botatzen asi zaizkigu (EJ60: 149)
- Etxeberria'k esanda, esku-bonbak eskuz-esku, ladrilloak obretan bezela, pasatzen zituzten (EJ60: 153)
- arrikalari on xamarra izana nintzan, eta, esku-bonba urrutira tiratzen nuala ikusirik (EJ60: 153)
- Esku-bonbak tiratzen asi bear zanean, Etxeberria'k beti neri ematen zidan egiteko ori (EJ60: 153)
- nik bezin urrutira botatzen zuan esku-bonba (EJ60: 154)
- Eta Iñaki, arrastaka-ta, gabaz araño joan eta esku-bonba pare bat bota (EJ60: 18)
- Artu itzak esku-bonba batzuk eta goazen azkar (EJ49: 151)
- Geiegizko karga bai guk bizkarrean: fusilla, irureun kartutxo, bi esku-bonba, morrala (EJ66: 32)
- Bi kaja esku-bonba zeuzkaten (EJ66: 79)
- Eta, ni esku-bonbak tiratzen asten naizenean, eskuetara etorriko zaizkizue or dauden txori guztiak (EJ60: 146)
- Nik esku-bonbarik tira artean, iñork ere ez tirorik tira eta ez itzik egin (EJ60: 146)
- Ni erdi-erditik joango naiz, nere pistola ametralladora onekin eta zortzi esku-bonba auekin (EJ60: 145-146)
- Guk laister bota genituan bina esku-bonba, eta ez dakit aiek nola irten ziran (EJ49: 43)
- Orduan altxatu naiz nere pistola ametralladora, esku-bonba eta Franco'ren txapel militarrekin (EJ49: 11)
- guretako batek esku-bonba bat tireaz eta kontraseña ura zala danok jakiñik, asi gera danok batera berari tiraka (EJ49: 126)
- geren pistola ametralladora eskuetan eta launa esku-bonba ubeletatik zintzilik (EJ49: 16)

- esku-bonbaz eta abar askozaz ere obeto ornituak eta prestatuak abiatu giñan (EJ49: 15)
- esku-bonba bat tira eta neronek txiki-txiki egingo diat (EJ49: 57)
- Esku-bonbak erabili biar izan ziran arerioa bere tokietatik jaurti eragiteko (EJ49: 167)

esku-bonba pare [IV.2.2](#)

- Eta Iñaki, arrastaka-ta, gabaz araña joan eta esku-bonba pare bat bota (EJ60: 18-19)

esku-erraminta [I.5.6](#)

- Baita aiek ongi ordaindu; guri galtzairuzko esku-erraminta batzuk eta margarina-lata pilla bat eman ziguten (EJ03: 60-61)
- uztarriak eta beste esku-erremienta batzuek ere bai (HE29: 56)

esku-eskailera [I.5.6](#)

- Bereala esku eskallera batean jarri eta lotu egin ninduten ta aldapa bera Oikiyara (HE23: 118)
- Oyartzunera esku eskallera ekarri zuten (HE23: 62)

esku-idatzi [I.5.6](#)

- VII gn. mendekoa zan esku idatzi hura (EC70: 77-78)
- kontuan euki bear diren esku idatziak buru nagusi batzuetara biltzen dituzte (EC70: 95)
- Eta ala ere, esku idatzien ugaritasunak kalte ere bai, baiña mesede ere (EC70: 94)
- Baiña esku idatzi oietan ageri den testua ez da erabatekoa (EC70: 94)
- egun dauzkagun esku idatziak gutxi eta oso berandukoak dira (EC70: 4)
- lan auetan dabilzanek esku-idatziak familiatan mordoskatzen dituzte (EC70: 95)
- Orduezkeroztik ba ditugu kodize deitu esku-idatziak. Oiek majo irauten dute mendez mende (EC70: 91)
- Amabi bertso auek esku-idatzi batetik ditugu (EJ78: 87)
- Esku-idatzietan dagoen testua guk errespetatu egin bear dugu (EC70: 47)

esku-idazki [I.5.6](#)

- II gn. eta III gn. mendeko esku idazkirik ezpaitago (salbu papiru puxka batzuk) (EC70: 96)
- Gamon-en esku-idazkiaz ia osotoro baliatuz gero (HE33: 63)

esku-idazti [I.5.6](#)

- bere esku-idaztien artean gelditzen dira beste batzuetarako (HE31: 54)

esku-indar [I.5.6](#)

- escu-indar = facultad, poder. Cere animan escu-indarra gauz on asco eguiteco (EC48: 372)

esku-joko [I.5.6](#)

- Harri, landare, tresna, esku joko, ez da kitzikagailurik gozatzeko on etzeienik (HE59: 111)

esku-kolpe [I.5.6](#)

- Genbiltzala-genbiltzala, ordurako sasi tartean bi edo iru esku-kolpe tireak neuzkan (EJ49:

45)

esku-mami [I.5.3](#)

- pilotarien esku-mamiko katxo bereziak (HE59: 11)

esku-mando [I.5.9](#)

- nola pilotak hotzaren lagun esku-mandoak eta odol gaixtoak sortzen dituen (HE59: 11)

esku-marka [I.5.1](#)

- Atzo, etzan autsik kendu ta, bai maiak eta bai kuadrak, esku-markak agirian dituzte (HE57: 101)

esku-otar [I.5.9](#)

- Egunero jetxi oi zan Joxe Jabiak Debara, esku-otarra beso batean eta beste eskuan makilla zuala (HE22: 79)

esku-soka [I.5.6](#)

- Mutillak Auzetxera berriz esku-sokan (HE18: 30)

esku-tresna [I.5.6](#)

- Zurgin ona izatekotan, esku-tresna ongi erabiltzen bear da ikasi lenbizi (EJ03: 22)
- Esku-tresna ta garlopa zenbat eta menderatzallego, orduan eta makina-lanerako gaiago (EJ03: 22)

esku-tresneria [I.5.6](#)

- Begiratu batez oartuko zera ongitxo orniturik dagoena, esku-tresneriz batipat (EJ03: 22)

esku-zapi [I.5.10](#)

- esan zuan Inaziok esku zapiarekin kopeta legortuaz (HE19: 114)

esku-zartada [I.5.6](#)

- Ateratzean, zer irrintzina eta zer esku zartak (HE52: 19)

esku-zartako [I.5.6](#)

- Teatroa ederki egin zuten eta esku zartako ugari entzun zuten antzelariak (EJ05: 154)

esku-zerra [I.5.6](#)

- Urrena iritxi zan aurrerapena, esku-zerra (HE29: 62)
- Lau arotz-mai, neurri askotako esku-zerrak, garlopa ta arrabotak ez gutxi (EJ03: 22)
- garlopa ezpada, esku-zerra; zerra ezpada, aizkora; aizkora ezpada, arotz maillua; arotz maillua ezpada..., aitzurra (EJ03: 23)

esku-zerrari [I.5.6](#)

- Baso-mutil zarrak, esku-zerrariak ziran (HE29: 62)

esku-zulo [I.5.9](#)

- esker egiñez artu baitzian beterik eskuzuloa (HE18: 78)

eskualde [II.8.2.3](#)

- Erran gabe doa Keltak ez direla orain edo kristau aroaren hatsarreko inguruko mendeetan dakuskigun eskualdeetan beti izan (HE30: 216)
- uharteko Ipar-sortaldeko eskualdea (HE30: 211)
- Hauzia eskualdeko Tribunalera pasatu baino lehen (HE39: 43)
- Euskaltzaindiak emandako agiri baten bidez irakasle hauek egin zezatela beren lana eskualde eta herrietan (EI94: 55)
- Chocayas deritzan eskualde batean bederatziaurrena egiten zaio oraindik ere, auskalo noiztandiko denboretatik (EL70: 155)
- Korinto eta beste eskualdeetako dialektuak, eta bakoitzak ba zeukan bere literatura eta idazle bereziak (EC70: 92)
- escualdeco = aldeko. Egun hartan jaun Peña eta haren escualdeco batzu ikhusi zituztn elgarri beharirrat mintzatzen (EC16: 112)

eskualdi [II.7.2.1](#)

- Creatçailleac bere amoriozco(aren) eta botherezco(aren) escu aldi batez hari naturaleçaco içaitearequin batean graciaco içaitea ere eman cioenaz guerostic (EJ58: 85)
- gai ontaco nere escualdi guziac uzten ditut (HE45: 206)
- escualdi oyec batec uzten zituenean, oñeco abarca eran-tzi, eta escualdian sartzen zanari ematen zion (HE45: 206)
- atze bati ainbeste escualdi ematea chit egoqui ez dirudi (HE45: 217)
- Ez dira lotsa: zer eskukaldiak ez dituzte emanen oraino! (HE59: 108)

eskuarte [II.8.2.16](#)

- gastuei arpegia emateko, eskuarte mardultxo bidali zuen Errenteriak (HE33: 71)

eskubide [II.7.2.2](#)

- hiru erronka jatorrek zeduzkaten eskubide bereziek (HE30: 228)
- Baña osticopetu dozube Batzaarra bere escuvidian (HE20: 208)
- Alan guerra, celan baquiac ditube euren muga, escubide ta leguiac (HE20: 217)
- Ezta zeuek be ez daukozue eskubiderik bidean datorrena loi loi izteko (HE21: 42)
- escuvide andi бага ill eban eban Tiberio Gracco Erepuliquiari calte erdi bat eguin eutsalaco (HE20: 213)
- oneec dauqueenian escubide ta auqueria emoteco gura dabenei seme alaben artian (HE20: 108)
- sartzeko eskubiderik ez zuen arrotzen bat edo beste baztertzen badugu (HE33: XXV)
- Nola orduan uka zeurok eman dizkiozuen eskubideak? (HE27: 318)
- Errien arteko eskubideak lendabizi idatzi dira orri ayetan (HE24: 14)
- gizon batek ez duela inoiz ere persona bat hiltzeko eskubiderik (HE35: 114)
- ezerk ez digu hori pentsatzeko eskubiderik ematen (HE37: 119)

- Saldu zazquidazu lembicitasunaren escubideac (HE12: 25)
- Nondic adanec galdu zuala escubide, edo derecha au gucia bere becatuarequin beretzat (HE07: 12)
- Asmoz gañera, eskubidea ere iritxi zizun angoxe nagusi beti izateko, iritxi lenbizi Merzedetarren agintarietatik eta gero orduko Aita Santu Alejandro VI garrenarengandik (EL70: 64)
- Aita Pedro erreari antxe erre zitzaizkion eskubideak eta jauntxo-ametsak, etsi ez ba'zun ere. Bai zer etsi. Kasketaldiak itxututa, bereala asmotatu zun igespidea (EL70: 66)
- Jakina, bertako irakasleek eskuraturik dituzte orain arteko eskubideak ukatu gabe (EJ56: 106)
- Arranondon guttiz ondo ikusia ta eskubide andikoa zelako (EJ59: 100)
- Indarrak? Indarra dozue eskubidien iturburua? (EJ59: 101)
- Nok dauka gu makurtuteko eskubidea, diñot ostera be? (EJ59: 101)
- Zeñek dauka Españian gu orretara ipinteko eskubidea? (EJ59: 101)
- Ala ere, nork bere iritzia emateko eskubide osoa dauka, noski (EJ60: 20)
- benetan Aita Santuarenac ciran edo ez, jaquiteco, nola artaraco escubidea baleucate becela (HE40: 18)
- Eliza dala, Jaungoicoác emandaco escubideaz, Berác aguertutaco dotriña cristauai eracusteco (HE40: 29)
- guciac adimentuaren escubide edo libertade sagradua eracusten duen dotriña beretic sortzen diran ezquero (HE40: 30)
- hiru erronka jatorrek zeduzkaten eskubide bereziek (HE30: 228)
- gizon batek ez duela inoiz ere persona bat hiltzeko eskubiderik (HE35: 114)
- sartzeko eskubiderik ez zuen arrotzen bat edo beste baztertzen badugu (HE33: XXV)
- oneec dauqueenian escubide ta auqueria emoteco gura dabenei seme alaben artian (HE20: 108)
- Alan guerra, celan baquiac ditube euren muga, escubide ta leguiac (HE20: 217)
- Ezta zeuek be ez daukozue eskubiderik bidean datorrena loi loi izteko (HE21: 42)
- Baña osticopetu dozube Batzaarra bere escuvidian (HE20: 208)
- escuvide andi бага ill eban Tiberio Gracco Erepuliquiari calte erdi bat eguin eutsalaco (HE20: 213)
- Errien arteko eskubideak lendabizi idatzi dira orri ayetan (HE24: 14)
- Nola orduan uka zeurok eman dizkiozuen eskubideak? (HE27: 318)
- koipe orretan mutillak bestek ez dizula eskubide (HE18: 85)
- baña ala ez izanikan ez zedukan eskubiderik ezertan (HE19: 104)
- Ala ere, nork bere iritzia emateko eskubide osoa dauka, noski (EJ60: 20)
- Berak ordeba ba zuen eskubide eta eskabide gorputza lantzeko izpirituaren onerako (HE39: 37)
- dotriña gaiztoa eciñ utzi cezaquean bere escubide audiaz (sic) gaiztotzat emanac dauzcan (HE40: 39)
- leguearen aurrean guizon guciac berdintasun edo guciac igual izatea Elizaren pribilegio eta escubideak berecita (HE40: 48)
- edo Erreguearen escubide gueyago edo guchiagorequin nastua dagoen beste bat (HE40: 49)
- ceron escoletic gáuzac debecatzeco eta leguéac ipintzeco Elizac daucan escubide osoa? (HE40: 64-65)
- edo eztagoenaren gañean duda aguertzen duten itz batzuec ipintzeco escubidea artu degu (HE40: 67)
- guciac adimentuaren escubide edo libertade sagradua eracusten duen dotriña beretic sortzen diran ezquero (HE40: 30)
- eman zitzaien eskubidia jantzi santua emateko (HE54: 164)

- sindikateko buruek ez zezaten bakarrik aholku zuzena, bainan bozka eskubidea ere (HE58: 73)
- Eliza dala, Jaungoicoác emandaco escubideaz, Berác aguertutaco dotriña cristauai eracusteco (HE40: 29)
- benetan Aita Santuarenac ciran edo ez, jaquiteco, nola artaraco escubidea baleucate becela (HE40: 18)
- Jakina, bertako irakasleek eskuraturik dituzte orain arteko eskubideak ukatu gabe (EJ56: 106)
- Asmoz gañera, eskubidea ere iritxi zizun angoxe nagusi beti izateko, iritxi lenbizi Merzedetarren agintariatetik eta gero orduko Aita Santu Alejandro VI garrenarengandik (EL70: 64)
- Langileei beren eskubideak ez zaizkie emango (EI94: 84)
- ez dugu eskubiderik esku-iskribuetan agertzen den pasarte bati jatortasuna ukatzeko (EC70: 47)
- Aita Pedro erreari antxe erre zitzaizkion eskubideak eta jauntxo-ametsak, etsi ez ba'zun ere. Bai zer etsi. Kasketaldiak itxututa, bereala asmotatu zun igespidea (EL70: 66)
- Nondic adanec galdu zuala escubide, edo derecha au gucia bere becatuarequin beretzat (HE07: 12)
- Ez dago eskubiderik testu zahar oiek -Jesusen Jainkotasuna adierazten duten pasarte guztiak-ukatzeko (EC70: 37)
- eskubide = derecho. Adanec becatuan erori zan unean bertan, galdu zuan Ceruraco escubide gucia, ez beretzat bacarric, bai eta bere ume, eta ondorengo gucientzat ere (EC48: 102)
- Galdu gueduan Adanen becatuarequin escubide, edo derecha au, eta ichi ciran Adan, eta bere umeentzat Ceruco atea (EC48: 17)
- ba dugu hori arbuiatzeko eskubidea, eta bai obligazioa ere (EC70: 33)
- hartzeko nahiz arbuiatzeko eskubide osoa du; baina hori dela eta, (EJ80: 14-15)
- "Lettres familiares" direlakoak eskupidean, eta horrenbestez ez naiz Oihenart bezain egoki (EJ80: 14)
- landara-buru (ta ez bata bestearen aijen edo adar) izateko dabeen eskubidea ere erderaak eurak erakusten deuskue ederto (EJ06: 82-83)
- eun da berrogei urtean gaude eskubideak galduta (EJ69: 69)
- Bethi ideiak dituztenei heien ebasteko eskubidea dutela pentsatzen dute (EJ61: 11)
- eun da berrogei urtean gaude eskubideak galduta (EJ69: 69)
- ba dugu hori arbuiatzeko eskubidea, eta bai obligazioa ere (EC70: 33)
- Ez dago eskubiderik testu zahar oiek -Jesusen Jainkotasuna adierazten duten pasarte guztiak-ukatzeko (EC70: 37)
- landara-buru (ta ez bata bestearen aijen edo adar) izateko dabeen eskubidea ere erderaak eurak erakusten deuskue ederto (EJ06: 82-83)
- ez dugu eskubiderik esku-iskribuetan agertzen den pasarte bati jatortasuna ukatzeko (EC70: 47)
- edo Erreguearen escubide gueyago edo guchiagorequin nastua dagoen beste bat (HE40: 49)
- ceron escoletatic gáuzac debecatzeco eta leguéac ipintzeco Elizac daucan escubide osoa? (HE40: 64-65)
- dotriña gaiztoa eciñ utzi cezaquean bere escubide audiaz gaiztotzat emanac dauzcan (HE40: 39)
- leguearen aurrean guizon gucien berdintasun edo guciac igual izatea Elizaren pribilegio eta escubideak berecita (HE40: 48)
- edo eztagoenaren gañean duda aguertzen duten itz batzuec ipintzeco escubidea artu degu (HE40: 67)
- Berak ordea ba zuen eskubide eta eskabide gorputza lantzeko izpirituaren onerako (HE39:

37)

- ezerk ez digu hori pentsatzeko eskubiderik ematen (HE37: 119)
- eskubide = derecho. Adanec becatuan erori zan unean bertan, galdu zuan Ceruraco escubide gucia, ez beretzat bacarric, bai eta bere ume, eta ondorengo gucientzat ere (EC48: 102)
- Galdu gueduan Adanen becatuarequin escubide, edo derech au, eta ichi ciran Adan, eta bere umeentzat Ceruco atea (EC48: 17)
- "Lettres familiaires" direlakoak eskupidean, eta horrenbestez ez naiz Oihenart bezain egoki (EJ80: 14)
- hartzeko nahiz arbuiatzeko eskubide osoa du; baina hori dela eta, (EJ80: 14-15)
- Bethi ideiak dituztenei heien ebasteko eskubidea dutela pentsatzen dute (EJ61: 11)
- Ango Padriak agindu ziyon esku-bidia artzeko, predikatutzen asi zerilla kristandadian jartzeko (EJ67: 374)
- Saldu zazquidazu lembicitasunaren escubideac (HE12: 25)
- baña ala ez izanikan ez zedukan eskubiderik ezertan (HE19: 104)
- koipe orretan mutillak bestek ez dizula eskubide (HE18: 85)
- Langileei beren eskubideak ez zaizkie emango (EI94: 84)
- eman zitzaien eskubidia jantzi santua emateko (HE54: 164)
- sindikateko buruek ez zezaten bakarrik aholku zuzena, bainan bozka eskubidea ere (HE58: 73)
- Anima salbo-ta abereak ere gizakiok ainbat eskubide baidute jateko ortan (EJ03: 14)
- Dozena arrai-kaja eman bear dizkiguzute. Ez gera itxas-lapurrak. Gure erriaren eskubideak galdetzen ditugu; besterik ez (EJ03: 60)
- Elizaco Buru nagusien escubideac oso gordetzearen zaleeta egarri andia dauzcan cristau leyal (HE40: 140)
- utseguitean erori dan ministro bati aguirian eciñ quendu lizaizquioque bere icen on eta ereilua eta dauzcan escubideac (HE40: 141)
- Eciñ utseguin lezaquean escubidea, ez legue-usi baten bidez (HE40: 176)
- eta beragatic dotriñaco cernai puntu chit argui eta garbi erabaqui lezaquean escubidea (HE40: 176)
- eta ceñ personec orrelaco dotriña jarraitzen duen, aguertzeco, escubide modu bat daucatela (HE40: 178)
- baña bere bazter chiquiagoan lengoaren guisaco escubideac dauzca (HE40: 177)
- Obispoen nausitasun eta gallaldi edo escubideac odeyeteraño goratu (HE40: 184)
- eracutsi santuetatic libre gueratu nai izan dutenac, oyen escubideari dagoquion guci artan (HE40: 184)
- Ango Padriak agindu ziyon esku-bidia artzeko, predikatutzen asi zerilla kristandadian jartzeko (EJ67: 374)
- sacerdoteai emon-eutsen escu-bidea becatu guztiac parquetaco (EC61: 121)

eskubide-antz [II.5.2.2](#)

- Esandako barrikerijoi eskubide-antza emoteko bide-txigor sasitsu ta ilun batera eroan oi-ditugu euskera autuok (EJ06: 79)

eskubide-modu [II.4.2.5](#)

- Confesoreac ere badauca, bada, dotriñen eta personen gañean erabaqui eta aguintzeco escubide modu bat (HE40: 177)
- Teologoaren mallara goratua dagoenari Elizác nolerebait escubide modu bat ematen dio (HE40: 178)

eskuburdina [I.5.9](#)

- Derichat danzuala arerijuen escu-burdinen ospe'ta barallia (HE20: 202)

eskugain [II.8.2.11](#)

- praka ipurdian igurtziaz esku-gaña (HE22: 36)
- Txikitxutatik, txori kutunak, izan da nire gurari errea, esku-ganetan, miñik ein barik, mosuka zurok erabiltea (EJ77: 40)

eskuin-hanka [I.5.9](#)

- Eskuin-anka jasoaz, bailitz zorrotzaille (HE18: 138)

eskuin-mutur [I.5.3](#)

- Hortik eskubi muturreko jendeak ere askotan bere buruari sozialista izena jartzea (EI94: 83)

eskuizkribu [I.5.6](#)

- Gamonen esku-eskribua irakurririk -eta izan dut plazer hori nik Erreteriko artxibuan- (HE33: 63)
- Asko balio dabeen esku-izkribu batzuk ba baegozan (HE31: 97)
- Oihenarten esku izkribuak 1665ko fetxa darama; (EJ80: 15)
- hona esku-izkribuen artean zer ediren nuen (HE58: 70)
- Guk ez dugu eskubiderik esku-izkribuetan agertzen den pasarte bati jatortasuna ukatzeko (EC70: 47)
- Liburu eta esku-izkribuei buruzko zehaztasunak zorrotzak ziren benetan (EJ00: 195)
- Liburu eta esku-izkribu bilaketaren ondoren eginiko "Indice alfabéico general de impresos de la librería y aposentos"ek (EJ00: 196)
- Liburu eta esku-izkribuen bahikuntza. Herbestera [tit] (EJ00: 195)
- Liburu eta esku-izkribuen bahikuntza (EJ00: 175)
- Gamizen esku-izkribuak (EJ00: 175)

eskulaguntzaile [I.5.6](#)

- Hor daude, euskaldunen artean, (...), azkenak aurren direla, hainbeste bider esku laguntzailea gorde duen Fausto Arozena (HE27: 369)

eskulan [II.6.2.4.3](#)

- burulan eta eskulanaren arteko kontraesana gainditurik (EJ52: 55)
- Esku lanetan ezin trebeago zen (HE39: 91)
- Berdin-galdaren ondorea du lagundurik esku-lanez (HE18: 87)
- begi-aurrean daukat aren esku-lana (HE18: 96)
- ideologi aparatua hau eskulan/ burulan zatiketaren eta klase hierarkiaren birproduzio leku funtsezkoa izan (EJ52: 13)
- Bethi erraiten dute ezen "esku-lana", hau da langileak kapital gehitzen dutenak direla (EJ61: 11)
- Errez elikatu genezazkikean abereak bagenitu, lan gutxiago litzake, edo esku-lan gutxiago (EF92: 721)
- laborantza jakintsuen argiez bezanbat bere esku-lanaz goratuz (HE59: 8)
- Sendagailuak baino nahiago die oraino esku lana (HE59: 121)

- diotelarik hau baizik ez ditakela eskulanean erakustun onik (HE59: 59)
- escu-lan = trabajo manual. Ta escu-lanetan ari cirala: alcarri hitz eguin gabe - Cer dira Jaietan eguin ez behar diran gauzac? Becatua, ta Necazariai dagozten escu-lanac (ED46-HE08: 119-175)
- lehen gertatuen xuritze, esku-lan, sineste, bizipide; horien guztien eta hoik idurikoenen mihian erabiltzea maitiaren sahetsean (HE59: 102)
- ez dugula han gizonik aski gure herriko esku-lanari bide egiteko (HE59: 55)
- esku-lanen erakusteari dauden eskola motez bezenbatean (HE59: 59)
- Gobernamentuko esku-lan etxeen itzalean (HE59: 60)
- askotan dakien esku-lana are hobekiago baizik ez duelarik ikasten (HE59: 76)
- Sehia eta hiru arreba larrienak orratzarekilako esku-lan zerbeiti lotzen ziren (HE59: 84)

eskulan etxe [IV.2.2](#)

- Han hemenka, bakan, iduk bitza Gobernamentuak, bere meneko, esku-lan etxe zenbeit, behar diren gizon eta tresna guzietan dun (HE59: 60)
- Gobernamentuko esku-lan etxeen itzalean (HE59: 60)

eskularru [I.5.10](#)

- Irakurle argiak ikusiko ere du eskularru leunez tratatu ditudala maiz aski, suturik ez nengoenean, zenbait pertsona eta zenbait pentsabide (HE27: 371)

eskuleku [I.5.10](#)

- guidoiña: hots, gidaritzza, eskulekua. (EJ80: 56)
- arri apaindutako ederra esku-leku onakin (HE29: 44)
- oja zabal-zabala izaten zuan, bi esku-lekurekin (HE29: 63)
- Makillaren esku-lekuaren inguruan onela zion (EJ79: 139)

eskuliburu [I.5.10](#)

- Deboziozko esku liburu hauen espiritualitate arrunt eta sentimentala ere nabari daiteke (HE36: 28)
- behar zituztela noraezean gureek ere esku liburu egokiak, (EJ80: 7)
- argibidez hornituriko esku libururik ez zuteino, ezin zezaketela ikasleek behar bezala lan egin (EJ80: 7)
- Bizpahiru esku-liburu irakurtzeak (HE27: 383)
- Escu-Librua, ta berean (EC61: 1)
- Bihotz Sacratuaren hilabeteco escu-liburua (HE31: 77)

Eskuliburua [I.5.10](#)

- Bigarren saria izango da liburu onen artean bat: Eskuliburua, Añibarro-rena; Lora sorta espirituala, berberarena; Kristau doktriñ, Ubillos-ena (EJ07: 4)

eskumakila [I.5.9](#)

- Eskopeta orde zeramaten esku makilla lodi bana (HE19: 75)
- denen esku makhiltzat behar duk ibili (HE60: 169)
- Bereala sendatu zan. Artu eskumakillak (muletak) bizkarrean, eta etxera bere oñez, pozkarioz zoratzen... (EL70: 142)

- Eta icen barrijac emoteco, ez dau iñoren biarriac eusqueriac. Sombrero da querizgarrija, edo buru tellatuba. Tabaco da sur-autsa; tabaqueria sur-auts-oncija: baston escu-maquillia (HE20: 201)

eskumuin [I.5.9](#)

- ta nere partetik eskumuñak eman soldadutzara eraman nai nindutenai (EJ03: 73)
- Eskumuñak Simon uztargiñari, Etxe-berriko Mariyari eta nerekin oroitzen dan guztiari (HE19: 60)
- Ez, Simon, eskerrik asko, eta eskumuñak emazteari (HE19: 91)
- eguingo deuscubez agur ta ondo etorri gozuac, escumun estu estu amorezcuac (HE20: 205)
- Lurdesi ere esan oso ondo gabiltzala, ta nagusi-etxeko andreai eskumiñak (EJ62: 53)
- Nagusi-etxekoandreak ere eskumiñak bialtzeko esan zidaten (EJ62: 56)
- Iñork baldin badaki Oiartzun'go berri, eskumiñak Ardotxi eta Xenpelarri (EJ67: 97)
- eguiten citzaion horduan Ja íncoari, zor zaion adoracio, agur, ohore, escu-muñ ta beguitarte. / Jesusi escu-muñ humillac, ta present eguitera (HE08: 30,63)
- Zer izan diteke, baizik agur andiak eta eskumuñ umillak etsai galgarriari pozik guk, (HE13: 96)
- Arrtuizuz esku-munak etsekoan orrdez zeure lobatsu maite Perikon bitarrez (EJ70: 101)
- eskumuñak maiz bigal nazkizu orain artian bezela (HE61: 37)
- Alakok iri eskumiñak emateko esaten dik, eta ezagutzeko gogoa ere badaukala (EJ66: 139)
- Ba, alkarrekin ola ta ola ibilliak gera. Eskumiñak eman (EJ66: 26)
- Eskumuiñak emazkiok, nik amar urte ontan ez diat ikusi-ta (EJ79: 92)
- Eskumuñak zuentzat emateko esan dit (EJ49: 82)
- zor zaion adoracio, agur, ohore, escu-muñ, ta beguitarte = besamanos? (ED46/HE08: 30)

eskumutur [II.3.2.1.5](#)

- eskumuturrez garbitu ta kanpora begira... (HE57: 100)
- Eskumuturrarekin egiten zuan, bañan bai azkar eta ondo (EJ49: 76)
- Miñik ez artzeko, aizkora eskumuturrari lotu oboan ikusten dan bezela (EF92: 56)
- Juane alkandoran esku muturraz begiak igortziaz atera zan leiora (HE19: 54)
- esan zioten Don Josek eta Anjelek neska gaixoari esku muturretikan elduaz (HE19: 85)
- Gurutze aztuna bizkarrean artuta, edo burnizko kateak arrastaka oñetan, eta zirgilloak esku-muturretan... ala egin oi zituzten kalbarioak, norberen errietako mendi-gallur berarizkoren batera edo tontorreko ermita ezagunera (EL70: 100)
- Bi esku-mutur ezurtsu; lau aza-xurten baturik ainbat lodi; gerruntze-alde sendoa (EJ03: 21)
- Ibillaldi auetan sakabanaturik joaten giñan, bakoitzak bere esku-muturrean brujula eramanik (EJ60: 133)

eskupe [II.8.2.9](#)

- escupe = dominio. Infernuco gaistoaren escupean ta gaisto hau eguin da munduco gucien jaun ta jabe (EI31: 131-132)
- nola eztaquitela, liberalen cutsu madaricatuac escupean artuaz (HE40: 172)
- ceren oituren eta esan-egu íñen zucenbide edo erreglac, iñoren escupean egongabe (HE40: 18-19)
- au da; cristau-erligioaren escupetic erria atera (HE40: 202)
- adibide char, edo egemplu deungueric, ceure escu-pean dagozanai (EC61: 133)

eskurtsio-sail [II.2.2.2.7](#)

- ikusten deguna: eguraldi ona ba'da batezere, sarri elizan ezin kabitu izaten dirala. Gipuzkoa osoan ba ote da gero, urterotsu erromeri edo eskurtsio-sallen bat bialtzen ez dionik? (EL70: 244)

eskutarma [I.5.6](#)

- ikusten dute zaldi kementsu bat urrez bordatutako eskutarma bat gañian zuela (HE61: 163)

eskutitz [I.5.6](#)

- Tauer jaunari eskutitzen bat, eta kito (HE31: 77)
- Banua eskutitz bat egitera (HE16: 24)
- Bazkal aurretxoan erretore jaunaren eskutitz hauxe hartu ziat (HE39: 67)
- Idazkariaren eskutitzak mugierazi zuen berriro (HE39: 84)
- Beste eskutitz batean, berriz, onela esaten zidan (EJ60: 22)
- Orduan Pliniok Trajano Enperadoreari eskutitz bat egin zion (EC70: 50)
- Aitamen asko du horrelako horretatik bere eskutitzetan (EJ00: 182)
- Eskutitz edo karta guztiak zuzendu beitez artezariaren echera (EJ07: 1)
- Ona nolako karta edo eskutitza egin zion (EJ62: 55)
- Oraindik-orain jaso degu Teodoro Bardají jaunaren eskutitz ernagarri bat (EJ64: 42)
- bere eskutitzetan bertso ale batzuk sarritan bialtzen zituen etxera (EJ66: 10)
- Eta, zer esanik ez, beraren paperak, eskutitzak, liburu-gaiak eta abar (EJ67: 63)
- ematen zioek eskutitz hori piarresi, erraten diolarik (EJ72: 47)
- txostena eskutitz gisa oratua dago, izan ere, eta -puntu harrigarria!- (EJ80: 15)
- Bere gazte denboran anitz aldiz kantatu izan dituela, dio eskutitz batean (EJ65: 70)
- Badakit albistari-zabaltzalea ibilli dala iñoiz eskutitz bat zeñentzakoan zan (EJ59: 32)
- Baña bazen joateko garaia, ta nere patrikatik aterarik, eskutitza artu, ta eman egin diot (HE34: 40)

eskutitz-azal [IV.2.2](#)

- Edozein eskabide egiteko, Sr. Administrador de Euskalzale, eskutitz-azaletan ezartea naikoa izango da (EI99: 152)

eslabo-hitz [I.5.2](#)

- Ta beraren egilleak, perretxiko itz au, eslavo-itz pecharka'tik datorrela, uste omen dute (EJ64: 92)

esne-apur [II.3.2.2.1](#)

- beiai ateratzen dieten esne apurra (HE50: 40)

esne-behi [I.5.5](#)

- Sandiac billatzen du ezna bei on bat, umeai eta ehecoai, eznea bederic emateko (HE07: 168)
- ta ez esne-beiarenak bakarrik, basarriko ganadu-klase danenak baizik (HE50: 48)

esne-botila [I.5.4.2](#)

- Preparatu idak Nescoré bat eta sartu esne botilla (HE35: 60)

esne-indar [I.5.1](#)

- esnetik esnera bereza edo "diferentzi" aundia dago. (...) Ta zergatik ain ez-berdiñeko esne-indarra...? Badira beyak, ardiyak eta auntzak, esne aula eman oi dutenak. (HE50: 40)

esne-irai [I.5.7](#)

- zerramak esne-irai usuaz saldo guri guria azi (HE18: 70)

esne-iturri [I.5.5](#)

- Txorierri eta Bakio izan dira gure txakolin iturri ere. Gure esne iturri ere bai (HE44: 13)

esne-jaki [I.5.7](#)

- Garizuma demporan arrauntac, gaztaya, edo ezne-jaquiric jan bozu Bulde baga (EC61: 131)

esne-jezte eszena [IV.2.2](#)

- Baina bere pentsamenduaz damaturik eta esne jaiste eskena hari lotsagabekeria eritzirik, belarri tenteak erori zitzaizkion. (HE39: 15)

esne-katilu [I.5.4.2](#)

- Esku-beso ta lepo-ondoak arretaz ikuzi ta idortu dituaneko an dauka Praxkuk mai gainean esne-katillu aundia ta ogi puska aundiagoa (EJ03: 21)

esne-koipe [I.5.1](#)

- Kazuela batean intxaur azi bat aundiko esne-koipe puska bat urtu (EJ64: 46)

esne-koipe puska [IV.2.2](#)

- Kazuela batean intxaur azi aundiko esne-koipe puska bat urtu (EJ64: 46)

esne-marmita [I.5.4.2](#)

- Pardel ederra jarri asto gañean, esne marmitakin batera (EJ62: 39)

esne-opil [I.5.7](#)

- Ezarriko dizuet biontzat okelarekin esneopila, eta lorezko burute zuria (EJ53: 100)

esne-pertz [I.5.4.2](#)

- Sua lendik piztua zegoan, eta abian berotu dute esne-pertza (EJ03: 19)

esne-puxka [II.3.2.2.3](#)

- Ala izan ez dedin, esne-puxka bat saldu bear danean txantxialarekin barren guztia nastu egin bear da (EF92: 94)

esne-tanto [II.3.2.3.1](#)

- etzeukan bada esne-tantorik (HE50: 53)

esne-xorta [II.3.2.3.2](#)

- Egos çaitçu urian, leher çaitçu, emaçü esne chorta bat eta gatça (EJ75: 17)
- chehatcen duçu untci batian, eman ez noicetic noicera esne chorta bat (EJ75: 19)
- casola batean, emaiten duçularic esne chorta bat, cullera bat sucre (EJ75: 25)

esne-zentral [I.5.5](#)

- Baina, gero, esne zentralak sortu ziren (HE44: 14)

esne-zopa [I.5.7](#)

- Esne-zopak jandakoan, or dijoaz biak eskolaruntz, gabardina zaar baten gaiaz Terexak egin dizkien liburu-zorru bana galtzarbean (EJ03: 30-31)
- Gosaltzen asi diraneko, Praxku sukaldera, erdi billutsik. Terexaren esne-zopa katilluari illargi betearen araberrako begiak zorrotzu dizkio (EJ03: 20)

esne-zopa katilu [IV.2.2](#)

- Gosaltzen asi diraneko, Praxku sukaldera, erdi billutsik. Terexaren esne-zopa katilluari illargi betearen araberrako begiak zorrotzu dizkio (EJ03: 20)

esne-zurrutada [I.5.7](#)

- Ostikoen orde esne zurrutada batzu orain, bero beroak (HE52: 11)

Espainia-legebatzarre [IV.2.2](#)

- España-Legebatzarrea nere begipean [tit] (HE17: 21)

espainol-talde [II.2.2.1.4](#)

- Español-taldean bazan aguretxo bat, asko estimatzen ninduen (EJ67: 66)

esparru [II.8.2.7](#)

- H-rik gabe idatziko dira lehen osagaia gardena gertatzen ez denean: espetxe, esparru (EJ56: 56)

espektakulu-denbora [I.5.4.3](#)

- Xutik egotu omen zen espektakla denbora guzian (EJ04: 89)

esperanto-modu [II.4.2.5](#)

- Esperanto-modu bat asmatua dik (HE17: 18)

esperantza-ele [I.5.5](#)

- Eta poesia hau, esperantza ele bat da (HE56: 12)

esperantza-izpi [II.3.2.1.3](#)

- Giselek esperantza izpi bat begietan duelarik (HE35: 109)

esperantza-kolore [II.5.2.8](#)

- esperantza-kolore, soinekoak pherde (HE51: 14)

esperantza-poxi [II.3.2.2.2](#)

- Eta huna zerk emaiten dautan esperantza poxi bat (EJ72: 61)

esperantza-uhin [I.5.7](#)

- Gaur ba dakit orduan nigan piztu zen esperantza-uhin harroa (EJ51: 94)

espezieria-puxka [II.3.2.2.3](#)

- salda chorta bat, mahats molko bat eta espiceria puchca bat (EJ75: 14)
- emaitçu horiec guciac cherriaren odolian, emaiten duçularic gatça, biper beltcha, tipua fritatua eta espiceria puchca bat (EJ75: 11)
- tipula fritatua eta espizeria puxka bat (EJ64: 41)

esplikazio-mota [II.4.2.7](#)

- izan ditezken esplikazio-mueta guztiak, aisa bildu ditezke iru burutara (EC70: 30)

esplikazio-saiaketa [I.5.10](#)

- Eman diren iritzi eta esplikazio-saiaketak ugariak eta ez-berdiñak dira, bada (EC70: 30)
- Bakoitzak ba du bere esplikazio-saiaketa, bakoitza bere bidetik dabil (EC70: 29)

esplikazio-tankera [II.5.2.11](#)

- bere izatez eta egitez, ezpaitu iru esplikazio tankera baizik jasaiten (EC70: 30)

espos-arropa [I.5.2](#)

- Garbi-naçaçu, Iauna, (...) nota guciataric chahutua, eta çure graciaren espos-arropaz bestitua, çure ganat escu churi eta bekhatu-gabeac altchadetçadantçat (HE06: 6)

espos-lagun [II.7.2.10](#)

- Espos lagunak [tit] (EJ04: 23)

espos-oihu [I.5.1](#)

- espos-oihuak ditut entzun (HE51: 35)

espresio-posibilitate [I.5.10](#)

- haren espresio posibilitate guztiak ahitu arte (HE36: 20)

estalpe [II.8.2.9](#)

- bazituan etxe-ordeko ta estalpe onak (HE22: 73)
- ceure bearra dot egun onetan; estalpetu naguizu ceure egapean (EC61: 8)

estatu-aparatu [I.5.3](#)

- Alderdiok, beren izatez berez, estatu aparatu izateko bokazio dutelako (EJ20: 43)

estatu-hizkuntza [I.5.9](#)

- Frantsesa ezarri Frantziako estatu hizkuntzatzat (HE30: 226)

estatu-molde [II.4.2.6](#)

- Estatu molde honetan sekula ezin du botererik lortu (EJ52: 51)

estatu-mota [II.4.2.7](#)

- indartsuena ere bai burgesiarentzat, parlamentuzko Estatu moeteri dagokio (EJ52: 46)
- burgeseriak ez luke bere botererik ezarriko bere Estatu moeterik ez balu (EJ52: 43)

estatutu-proiektu [I.5.10](#)

- Deputazioek Estatuto proiektu berri bat prestatzeko agindua hartzen zuten (EJ52: 21)

estolda-alde [II.8.2.3](#)

- Estolda-aldia [zerrenda] (HE20: 134)

estrategia-ardatz [I.5.2](#)

- Luzaroko hazibidea da beren estratejia-ardatza (EB20: 45)

estualdi [II.7.2.1](#)

- Orrelako estualdietan ezer ezta nekegarriagorik (HE17: 29)
- arantzalien estualdia baizen beste auruk etzan ibilli Arranondon (EJ59: 20)
- estu-aldi gogorra eman zien (HE50: 70)

estubide [II.7.2.2](#)

- Estubiderik etzuan: lantegin bertan ikasi baitzun ogiz ta artoz zurgingoan (HE18: 79)

etnia- eta kultura-kontzientzia [IV.2.1.1](#)

- etnia- eta kultura-kontzientzia berri honek denbora behar duelako (EI94: 41)

etnologia-parte [II.3.2.1.6](#)

- San Juan iturrietara erromes joatea eta Donibane goizean belartzako intzetan oinutsik ibiltzea, eguzkia dantzan irtetzen dela esaten den egunsentian, oraindik ezaguna dugu Gipuzkoan. Etnologia parte hau estudiatu dutenen artean, eritzi bat baino gehiago badira (EB87: 49)

etorkizun-kezka [I.5.1](#)

- Prantziko bizimodua nolako, gerrako gora-berak, etorkizun-kezka, gizarte-arazo, askatasun-eskubide eta abar (EJ03: 43)

etsai gurdi errenkada [IV.2.2](#)

- nun urrutira ikusten degun etsai gurdi errenkada (HE23: 36)

etsai-gurdi [I.5.2](#)

- nun urrutira ikusten degun etsai gurdi errenkada (HE23: 36)

etsai-sail [II.2.2.2.7](#)

- Orrela, badator Donosti aldetik etsai salla izugarria (HE23: 60)

etsai-talde [II.2.2.1.4](#)

- etsai talde gogorrena onera zetorrek (HE23: 102)

etsai-tentu [I.5.1](#)

- Zein izandu ote zen lenbiziko Jesusen pelea, edo etsai-tentua? (HE13: 83)

etsamina-pixka [II.3.2.2.2](#)

- eguiten dezu zure examiña-pisca, eta vicitza ontzeco asmoa, eta bucaeran eguiten dituzu fede (HE07: 237)

etsipen-infernu [I.5.1](#)

- Murru mutu batzu zaharrakaturik garaitzaileen ondotik; eta garaituen ondotik isiltasunaren isila. Gudu-leku izana, txorien babes-leku. Etsipen-ifernua, foto gai! (EJ51: 51)

etxabe [II.8.2.9](#)

- ez bait dituzte etxabeak eta sabaiak miatu gabe uzten ... (HE52: 21)

etxabere [I.5.9](#)

- Etxabereak (EF92: 69)
- basoz eta alorrez, etxaberez eta piztiz, amuarrainez eta txori-ehizaz joriagoa baina (EJ00: 177)

etxabere mota [IV.2.2](#)

- Etxabere mota guztien tokiak nola bear luteken ezin erakutsirik (EF92: 85)

etxadi-barruti [I.5.4.2](#)

- Gaurregun, lengoa izan-arren, txiki ta motzaska agiri da torrepunta, itotzen dagola ematen du, okotzeraño igo zaion etxadi-barrutian preso (EL70: 237)

etxalde [II.8.2.3](#)

- Nik uste Donapaleu alderdiko etxalde handi batetako andregai bat zen (HE32: 51)
- etxaldeko da baiña baitaratu zaite (HE18: 120)
- Etxalde handi gehienak zeuden eskualdetan Gurutze Zuriak gainera ez zuten hainbertze indar izan (HE58: 79)
- Nobleak bakarrik artuko ziran Kofradian. Au da: etxe-jabe ziranak, etxaldekoak, kondearekin errentarik edo bestelako artu-emanik e'tzeukatenak, zorrik gabekoak. (EL70: 49)
- Erdarazko "delirios" eta "despropositos"en orde bere jatorrean etxalde aritua izan bagenu (EJ00: 184)
- Urrutira gabe, etxaldekoiei lotua zuen beharraren itzal iguina (EJ00: 177)
- Erdarazko "delirios" eta "despropositos"en orde bere jatorrean etxalde aritua izan bagenu (EJ00: 184)
- Urrutira gabe, etxaldekoiei lotua zuen beharraren itzal iguina (EJ00: 177)
- irabazi politagaz etorri dira etxe aldera, ta euren nekeak oso azturik, zoro zoro dabiltz (EJ59: 47)
- Etxe aldetik bazekarkiten naiko txerri-puska ta abar (EJ62: 47)
- eta indarrak baño geiago erakarten dituala etxaldera Kantauria itxasoko arrantzale gizagaixoak (EJ59: 18)

etxalde-seme [IV.2.2](#)

- Etxalde-seme badik, ua aaldik aukera, ez aizen bezalako dukatik bagea... (HE18: 42)

etxandera [I.5.9](#)

- Andra ezcondubac estaldu eruezan burubac, batzuc orain leguez, ta echanderac gira ascogaz (HE20: 95)
- andra Pantxika, Torrezarreko etxandera zarra (HE31: 18)

etxandre [I.5.9](#)

- len da Echandrea otsein, serbizaria baña (EC61: 12)

etxe eta lur-sail [IV.2.1.1](#)

- eutsi etxe ta lur sail danari, metro bakar bat ez utzi (EJ69: 42)

etxe-abere [I.5.9](#)

- Etxe-abereak ez balira nekazarien lan ta izardi geienak alperrikakoak lirake (EF92: 69)

etxe-aitzin [II.8.2.1](#)

- Etxe aitzin guzia plazako gizonez betea zen (HE59: 69)

etxe-aldi [II.7.2.1](#)

- Jaungoikoak egun on dizula, Joxe Mañuel! Etxe aldi? (...) Bai, gaur ere, lanerako baño etxe inguruan egoteko giro obia dago, ta ementxen nabill bare billa (EJ79: 110)

etxe-atari [I.5.3](#)

- Ontan, berebil motor-otsa etxe atarian (EJ03: 19)
- Lengoan pasa nintzan zuen etxe-atarian barrena, eta ez nuan inor ikusi (EJ79: 90)
- jai-illunabar eder batean, freskura artzen geundela geron etxe-atarian (EJ79: 14)
- Martxoan arratsaldeak labur, ustegabeen eldu zitzaien illunabarra. Aldendueran Terexa idoro etxe-atarian (EJ03: 57)
- eta etxerakoak Xenpelar etxe-atariyan arkiturik, parrez batek onela diyo (EJ67: 83)
- Ez degu oraindik guk gure etxe-ataritik limosnatxorik gabe eskalerik bidali (EJ67: 56)

etxe-ate [I.5.3](#)

- Nere oker guztiak aitatuaz, eriotz, lapurreta, etxe-ate urratuak eta eztakit nik zenbat makurkeri geiago arpegira botatzen dizkit epaikariak (HE57: 116)
- Maiatzaren bian erriko aguazilla Atondoren etxe-ate joka alkate jaunaren paper bat eskutan ekarki (EJ03: 65)

etxe-aurre [II.8.2.5](#)

- Jauregi antzeko etxeaurrea dauko (HE31: 92)

etxe-barne [II.8.2.7](#)

- etxe-barna garbituz aurrak atarira (HE18: 16)

etxe-barne bizi [IV.2.2](#)

- etxe-barne bizi bat egingo diat, erderaz bodegón viviente esango ba-genduke bezala (HE17: 16)

etxe-barren [II.8.2.7](#)

- Jendea, ura libre ikusi zuanean, etxe-barrenetara sartu zan (EJ67: 194)

etxe-barru [II.8.2.7](#)

- Baztango errietan bezela Arrati-aldean, Bermion aña Etxalarren, nunaiko etxe-barruetan ikusten da isekita Garateren kalendariora (EL70: 233)

etxe-bazter [II.8.2.8](#)

- Etxe bazterretan hasten naiz zerbait lan porroska egin nahiz eta zonbait aldiz utzi behar (EJ68: 44)

etxe-behar [II.6.2.4.3](#)

- Orduban dira, goix parteti eche viarrac gaztiac eguitia (HE09: 56-57)
- Onetaracó, esquiñi berari ceuré lan guztiac; cereguiñac, echebearrac, janá, loa, pozcari, ardura, ibillera ta guertaera on guztiac (EC61: 82)

etxe-ertz [II.8.2.10](#)

- Saseta ori, naiz zauritua izan, etxe-ertz artatik etxe-atzera gu bezelaxe bere oñez biurtu zan (EJ60: 124)

etxe-gibel [II.8.2.12](#)

- Etxe-gibelez etxe-gibel landaz landa, gatu zehatu bat bezala sartu ninduan etxera (EJ72: 18)

etxe-ilar [I.5.9](#)

- Egosarazten dituçu eltce batean asesonaturic ilhar biribilac edo etcheilharrac (EJ75: 4)

etxe-inguru [II.8.2.13](#)

- Euzkadi'ko gobernua zegoan etxe inguru ortara ia allegatu geranean (EJ60: 111)

etxe-izen [I.5.2](#)

- Guziai beren etxe-izenez esaten zieten (EJ60: 25)

etxe-kardo [I.5.9](#)

- Ez naiz kanpo larrosa eta etxe kardo horietakoa, ez (EB87: 32)

etxe-kutsu [II.5.2.9](#)

- Euskal-fedearen sukalde goxo-jatorrenari zegokionez, an dana izan da erromesen gogoko, dana etxe-kutsu ta garo usai berariduna (EL70: 170)

etxe-lan [II.6.2.4.3](#)

- Mutil maizterra etxe-lan urriz, irabazirako dago (HE18: 70)
- gure ikastetxeren batean etxe-lanetarako hartua izango zela (EJ00: 178)

etxe-leiho [I.5.3](#)

- Etxe-leiotik begiratu bat aski, zertan ari diran jabetzeko (EJ03: 10)

etxe-min [I.5.1](#)

- Azken iru urtetakoak etzitun aztutzekoak, ez; gudari zebilleneko uraxe batez ere eta etxe-miñez atzerrian igarotako beste biak (EJ03: 42)

etxe-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Atotxa ta San Martin auzoak, San Bartolome'ren komentu zaarra (ez gaurkoa, noski) ta Antigu'ko etxemordoa (EJ51: 19)
- kamio ondoan etxe-mordo ta fabrikarik bat ere etzanean (EJ67: 304-305)

etxe-multzo [II.2.2.2.4](#)

- Herriko etxe multzoaren ganik berex da gure iturria (HE59: 45)
- harako, han, mila bat bergetan bezala, etxe multxo bat, haizti eder baten hegian (EJ72: 36)
- nahasian pillotutako etxe-moltzo hura, dena bear zan lehen-bizi lurrarekin berdindu (EC70: 53)
- herriko bertze etxe-multzo bai eta auzo herrietarik toki bererat urrats xehean joanki hainbertze lagun (HE59: 37)

etxe-nagusi [I.5.4.1](#)

- Kriantza txarrez eziya, molde gaixtuan aziya, alare i baño obeto ziook etxe-nagusiya! (EJ67: 138)

etxe-oihal [I.5.9](#)

- aurrek loa gozoa etxe-oialetan (HE18: 116)

etxe-orube [I.5.4.2](#)

- Eche orubia, se dice de un lugar en que antes hubo casa, y está apto para erigir otra (HE20: 235)

etxe-pareta [I.5.3](#)

- Etxe-pareta ondotik asten zan aldapatxoa (HE50: 19)

etxe-pila [II.2.2.2.6](#)

- Emen nola da orain etxe-pilla aundia, Vista Alegre? Orko jardineroa izan zan (EJ78: 45)

etxe-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Asmo ortan, lengo komentu xarrari beste bi bizitza egotzi zizkioten gañetik, ia eliz-tellatuaren pareraño, lengo etxe-pillo ez-berdiñari batasuna ta edertajua emanaz (EL70: 240)
- Arako etxe-pillo urruti ua, uaxe dek Arantzazu", esan omenzion aitak Kurtzebarri'ko tontorretik (EL70: 256)

etxe-piztia [I.5.9](#)

- etxe piztia guztiek beren akelarretzat zerabilaten ganbara azpian (HE39: 100)

etxe-puska [II.3.2.2.3](#)

- A. Elias onen urteetan eregi zan gaurko ostate berria, lenagoko arlotea eratxita. Eta denda-etxetxoa. Ta baitare, gaur ejerzizioak ematen diraneko etxe-puska bikaña (EL70: 214)

etxe-sari [I.5.1](#)

- Egun artantse larri larri urte guztiko etse-saria emotera ioaten direalako (EI99: 151)

etxe-sarrera [I.5.3](#)

- Sukaldeko leiotik begiraka zegoan, eta, gu ikusita, etxe-sarrerako atera etorri zan, agur egitera (EJ49: 84)

etxe-sukalde [IV.2.2](#)

- Dirianac, eche-sucaldetan biar dirian apur batzubez ostian (HE20: 128-129)

etxe-teilape [IV.2.2](#)

- Zenbait urtez, behin eta birritan, ez nuen etxe-teilapearen ardurarik izan (HE27: 368)

etxe-teilatu [I.5.3](#)

- Txabola oiek, etxe-teilatuen gisa egiten zituzten (HE29: 61)

etxe-tresna [I.5.9](#)

- Otsaillean, patata-lurrak jira, gurdi edo etxe tresnak txukundu, landareak txertatu (EJ62: 12)
- Hainbat gurdi ikusi nuen etxe-tresnaz beterik, alboan zahar, andre, ume ta ez gizon gazterik (EJ50: 153)

etxe-txakur [I.5.9](#)

- eche-chacur catiaz lotubaren eregu ta ogui biguna (HE20: 130)

etxe-xoko [I.5.9](#)

- Segur, denek opa ginezake oraino etxe-xokoetan kausi balezazte Etxahunen hainitz eta hainitz kantore (HE43: 15)
- Etxe xokotik kantari liburua zela eta, beste zenbait agerraldi egin nituen Ahetzera (EJ04: 10)

etxe-zirkilu [I.5.9](#)

- Su orreek egiteko batzen ditue etxe-zirkilluetan baztertuta egoten diran traste zar guztiak (HE21: 48)

etxe-zoko [I.5.9](#)

- eta ni beltzik, etche zokoan (HE51: 37)
- an egoan beti etxe zokoan arima-barruko miña gogoramenagaz ikutu ta ikutu (EJ59: 81)
- Garbiaren garbiz urrezkoa dirudi ur-tutxuloak; sukalde-baxerak eta baita etxe-zoko guztiak ere txukun txukun euki oi ditu neska sotillak (EJ03: 21)
- Etxe-zokoak illun dagoz oraiño, sabel zuribeltzez dugu laiño ibarretan (EJ50: 115)

etxe-zulo [I.5.9](#)

Olango etxe zuloetan sartuta egoten dira arrantzaleak nekaldi gogor asko igarota gero (EJ59: 22-23)

etxeurre-aurpegi [IV.2.2](#)

- Arrilanduzko etxeurre-arpegia dauko (HE31: 18)

etxeburu [II.7.2.3](#)

- Juane, bere emaztea eta semeak ari ziran etxeburuko soroan arta jorran (HE19: 46)
- Guraso, edo Eche-Burua bazara, beguira ondo, celan, ta nondic dabiltzan zure hume, ta oguipicoac (EC61: 132)

etxegain [II.8.2.11](#)

- etxe gañetan ondo lotu barik egozan tella zarrak eta tellatuen egaletako arriak (EJ59: 15)

etxegintza-gai [IV.2.2](#)

- Onetarako billa dezagun ura igazi-gaitza dan etxegintza-gaia ala orma-berritzeko gaia bederik (EF92: 87)
- Zerritokiak al bait etxetik aldendu-xamarreko tokian egin bear dira, baño baita ere etxegintza-gai ura igazi-gaitzakin, ormak metro baten inguruko gorakoan ondo garbitu litezken eran. (EF92: 88)

etxejaun [I.5.4.1](#)

- Oriequin zabaldu du eche Jaun orrec bere bazterra (HE40: 151)
- Icusi ditugu baserrico echejaun chit ondo ceudenac (HE40: 151)
- Joanes, Zestoa-ko Lili jauregiko etxejaun zuhurra (EJ48: 11)
- Etxe-jauna larri da larre-beor billa (HE18: 118)
- Billaro'ko etxe-jaun prestu bat (HE24: 128)

Etxemendi [I.5.4.2](#)

- Artatik barreatua da parentela aundia Echemendi izenian (EJ65: 26)

etxeorde [II.7.2.11](#)

- Etxe-orde dun baztar artara laister datorke atzera (HE18: 88)

etxeordeko [II.7.2.11](#)

- bazituan etxe-ordeko ta estalpe onak (HE22: 73)

etxepe [II.8.2.9](#)

- Horrela dio etxepeko plakak (HE35: 77)
- Arqitzen da bestea bere gurasoen echean, eta echapean du becuraco bide (HE07: 331)
- emacume setatsuaquin echape batean vici baño obe da (HE07: 93)

etxolibondo [IV.2.2](#)

- jitekontra etxolibondoan xertatua izaiteko, are gehiago hek xertatuak izanen dira (EJ71: 41)

euri truxu zaparrada [IV.2.2](#)

- Ta kalan, euri truxu zaparradetan beratuten, aize otzetan gogortuten (EJ59: 65)

euri-denboraldi [IV.2.2](#)

- Uriola indartsuekaz bai, neguko euri-denporaldietan, baiña udabarriruntza ur aundirik ez dakarrena (HE31: 26)

euri-egun [I.5.4.3](#)

- Kupira ematen zun, kupira ta lotsa, batez-ere euri-egunetan, ainbeste jende aterperik gabe. Marmarrak eta esamesak ixilduko ba'ziran, danak ao-batez eskatzen zuten eliz aundiago bear zukela bakartegi artakoak (EL70: 254-255)

huri-jasa I.5.7

- eta auts biurtu cituan oec, eta erriac sufre eracequizco euri jasaquin (HE07: 131)
- asi ciran euri jasa izugarriac: Noe sartu zan prestaturic ceucan arcan (HE07: 131)
- gero euri-jasa etorri dedin (HE24: 41)
- ¿Zer esaten didazu orain euri-jasa oparotsu onegatik? (HE22: 58)
- Euri-jasa ari omen zun atertu-gabe gau guzian. Bestela, sugalda gorrian leñuru-dirdira, aizkorri-zerran gora, oartuko omen zan lau probintzietatik (EL70: 193)
- Euri-jasa ta guzi, geroko gizaldiak, urrunagotik eta obeto, ikusten gaude ikusten, egindako pekatu ikaragarriaren gorria... (EL70: 193)
- Eta euri-jasen ondoren, oraindik lurra blai eginda dagoelarik (EJ51: 91)
- Emen, berriz, garai ortan, euri-jasa ederrak botatzen bazekik (EJ62: 20)
- Euri jasa, ixiltzen ari da ta makiña otsa agitzako dator eskritoriotik (HE57: 104)
- Mendikoak kalera orduko, Oñatin gelditu ziranak, ua poza ta ixkanbilla alako euri jasa ederrarekin (EL70: 26)

huri-lanbro I.5.7

- Udazkenean euri lanbro arraro bat bezala zure gainetik haizetuz dihoazenean (HE35: 26)
- eta azkenerako euri lanbro otz bat erantzita zeudenak bustiyaz erortzen asi zan (EJ81: 9)
- Euria ari du. Euri lanbro gris fina (HE35: 50)
- Euri lanbroak leihoko kristaletan jotzen du (HE35: 44)

huri-seinale I.5.5

- Txoriak bide batean "erautsean mainatzen" ari ziren euri seinale zen (HE58: 52)

huri-tanta II.3.2.3.1

- Etzen andik ezer entzuten, euri-tantak neronen guardasolan jotzen baizik (HE34: 31)
- Kristaletan bera, txirrioka dijoaz euri-tantak (HE57: 104)

huri-zapar I.5.7

- Jainkoari nai dakiola bada len bait len euri-zapar aundi bat egitea (HE22: 57)

huri-zaparrada I.5.7

- truxua ta euri zaparradea asi eiziran Jaungoikoak lagun (EJ59: 90)
- euri-zaparrada aundia egin (HE29: 67)
- euri-zaparrada on batek Chailly-en (HE31: 65)
- Tarteka-tarteka, baziran euri-zaparrada batzuk ere (EJ49: 15)
- Egun ura lañotsua izan genduan, tarteka euri-zapar batzuk egiñaz (EJ49: 122)
- Bai, bai... euri zaparra ederra (HE35: 26)

huri-zaparraldi I.5.7

- Alboan Santa Maria Eliza. Eta eliz-atariak aterpetxo

euri zaparralditarako giritxi goxo (EJ03: 10)

Europa-sartalde IV.2.2

- Europa-sartaldeko beste herri minoritari

iek (HE30: 204)

euskal abertzaletasun [I.5.4.1](#)

- Lehen-lehenik erreakzio hori da euskal abertzaletasuna ta mogimendu abertzalea (EJ20: 17)

euskal adimen [I.5.2](#)

- euskal adimena ta euskal sentipena berritu egiten da (EI94: 70)

euskal aditz [I.5.2](#)

- Euskal verbuaren paradigmatak ere idazle hekien lanetatik atereak ditu (HE26: 271)
- Etxeberri'k erabillitako euskal-aditzari buruz (HE28: 63)
- Erdi-izentau ditugun liburu-idazle orreetarik batek, izugarrizko itz beeragarri ta sokondoragarriak ezarten deutsoz, gaur bizirik ezagutzen dogun euskal-aditz oni (EJ06: 79)
- Euskal-aditza (adibidez) etzeko ta kanpoko izkuntzalari ororen eretziz, aberats, eder ta argija izan da ezpai barik; geure izkera onen alderik bikaiñ eta gurena (EJ06: 79)

euskal adore [I.5.2](#)

- Ala fede ematen du Luzuriagak (Par. Cel. Lib. I-cap. XXIII) eta berebat dasaigu Lizarraldeker ere. "Ordurarteko danetan auxe eder eta bikañena". Orra bein ta berriz euskal-adorearen miraria (EL70: 87)

euskal agerbide [IV.2.2](#)

- ikuskizun orrek, oraindik, paperean bederik, itxura onaren ederragatik eta euskeraren goratarrez bederik, euskal-agerbiderik ez izateak, eztingu onik egiten. (HE17: 62)

euskal aho poesia [IV.2.2](#)

- erdi haroko euskal aho poesia ahaide nagusiekin batean galdu zen (HE36: 7)

euskal akademia [I.5.6](#)

- Euskal Akademira, bertso-paper-txapelketara bealdu gure bertsoak edo lanak (HE55: 10)

euskal akademiko [I.5.6](#)

- Ikuskizunik jatorrena ta pozgarriena izango litzake auxe, ara: gure diputadu, euskal akademiko, idazlari, musikalaria, jakintsu, aundikitar eta osterako euskaltzale argienak... (EL70: 164)

euskal aldizkari [I.5.6](#)

- Olerki asko egin eta argitara emon dauz euskal aldizkarietan (HE31: 60)

euskal alfabetatze [I.5.6](#)

- Euskal alfabetatzea [tit] (EI94: 34)

euskal alfabeto [I.5.2](#)

- Euskal alfabetoaren letren izenak (EJ56: 6)

euskal alor [I.5.4.2](#)

- euskal-alorrean, bere izkuntza kuttunaganako maite-irakiñez eta emazteki alorrari gagozkiola (HE28: 72)
- baina zedozer esan beharrean nengoen neure postura zuritzeko euskal-alorreko gizon handi batzuren aintzinean (EJ48: 10)
- Ez dakit ezer egin ebanik euskeraz edo euskal-arloan (HE31: 94)

euskal apez [I.5.6](#)

- Nahi nuen eskual-aphez, nere Jendea salbatu; Nahi nuen mintzaldiez mundu guzia argitu. (EJ50: 95)

euskal arazo [I.5.4.1](#)

- itz egikera ori beti eta edonogaz erabilli behar dala irakasten dauskuela euskal arazoetan maisu diranak, eta eskiñi jautxat Mibisusen idazkia irakurteko... (HE21: 82)
- 1910-gn. urte inguruan azaltzen da euskal arazoetara (EI94: 69)
- Berpentsatzailea zen bai politikan, bai euskal arazoan eta bai erlijioan (EI94: 12)
- Euskal arazoak hasiera hasieratik eta huts hutsetik estudiatu ta pentsatu beharra azalduko da (EI94: 71)
- Euskal arazoan giro hortan sortu zen belaun berriaren euskal kontzientziaratzeari (EI94: 70)
- Euskal arazoak lo-giroan zeuden, iraute hutsean (EI94: 70)
- Honela, Euskadi roja aldizkariaren bidez euskal arazoa ikastekoan leninismoa teoria operatibo bilakatzen da (EJ52: 25)
- Aranek bihurtu zuen euskal arazoa (EJ20: 18)

euskal argitaldari [I.5.6](#)

- euskal argitaldariak bide batzuk behar dituzte markatu eta idazleak hartara behartu (EI94: 34)

euskal arima [I.5.2](#)

- Olazabal y Ramery integrista irundarraren ustez euskal arima ez da hizkuntzan (EJ20: 36)
- agian Eskuara eta Eskual-arima goiti hegaldaraziko dituela (EJ05: 155)
- Orra, ba, Asis'tarrok bein ta betiko Arantzazun; ta Arantzazurekin, eusko-lurraren eta euskal-animaren erdi-erdian muñ-muñean (EL70: 68)
- Horregatik da esenzialista joera hau, euskal arimaren, euskal historiaren, esentzi batean sinesten duelako (EI94: 73)

euskal arlo [I.5.4.2](#)

- mamitsu izan dagigula danok arlo guztietan, baña batez be euskal-arloan (EJ05: 150)

euskal arrasto [I.5.1](#)

- Euskal arrastorik ez itxuraz Vasconia-ko parte honetan (EJ51: 50)

euskal arraun [I.5.2](#)

- euskal besotan euskal arraunek kemen itxua oraindik (EJ69: 9)

euskal arraza [I.5.1](#)

- persona batek euskal deithurak ez ba zituen, nehoiz ere "euskal arraza" zelakoaren khide bat izan zitekela (EJ61: 23)

euskal arrazista [I.5.1](#)

- Sabino Arana ez zen euskal nazionalista bat, baizik eta euskal arrazista bat gauza guztien gainean (EJ61: 19)

euskal artikulutxo [I.5.6](#)

- Hor agertu ziren lehen aldiz, moldezko letretan, euskal artikulutxo batzu, beste zenbait erdarazkorekin (HE27: 370)

euskal aste [I.5.4.3](#)

- Turismo-Biltzarrak Euskal-Asterako sortu duan sariketarako ipui bat asmatu nairik (HE57: 112)

euskal autore [I.5.6](#)

- Zenbait euskal autorek azaldu dute maitasuna (HE27: 298)

euskal aztarna [I.5.1](#)

- euskal aztarna ez dela Biarnon, Aragoa Garaian bezain nabarmen eta harrigarri (EJ51: 97-98)

euskal barano [I.5.4.2](#)

- eta alfer izena, hain zuzen, ez dut uste euskal baranoan egoki datorkizunik (EJ51: 12)

euskal baratza [I.5.4.2](#)

- Baña, euskal-baratza azi-bearraz gogoeta eginak (HE17: 66)

euskal batasun [I.5.2](#)

- Euskal-batasunari, ta guzion amari, ta ama-semeon kristautasun sendo erakusgarriari... (EL70: 261)

euskal bazkun [I.5.1](#)

- Batzoki ta euskal-bazkun ez gutxik langille purrukatu zezaguten-arengana bait-zuten yoera erraz beren euskal-lanetarako (HE17: 13)

euskal belarri-arau [IV.2.2](#)

- baña itzok eraz, euskal-belarri-arauz yostekoan (HE17: 14)

euskal belaun [I.5.1](#)

- euskal belaun gaztearen ezaugarri sozialismoa dela esan dugu (EI94: 71)
- Euskal belaun berria konformagaitza (EI94: 69)

- Honelako unetan eta honelako gertaeretan gertatu ohi den guztia ere gertatu da euskal belaun gaztearen kasuan (EI94: 70)
- hori da euskal belaun gaztearekin gertatutakoa (EI94: 74)
- Makina aldiz esan da aurreko lerroetan euskal belaun gaztea burrukalaria dela (EI94: 73)

euskal bertso [I.5.6](#)

- Xenpelar ta Musarro fabrika aundian alkarri bota zizkioten bertsoak, euskal bertsorik famatuenetako batzuk izango dira (EJ67: 139)

euskal beso [I.5.2](#)

- euskal besotan euskal arraunek kemen itxua oraindik (EJ69: 9)

euskal bide [I.5.6](#)

- Poztutzen gaitu benetan "Jesus-en Bihotzaren Deya" berriz ere euskal bideetan barrena abiatu dela ikusteak (HE27: 353)

euskal bihozkada [I.5.1](#)

- barka bizait irakurleak oraindik ere batto Iparragirre-ren euskal-biozkadan atsegina ar dezan (HE28: 84)

euskal bixigarri [I.5.6](#)

- Frantses turista ikaratuko ez duten euskal bixigarri batzu ez dira falta (EJ51: 67)

euskal bizitza eta izaera [IV.2.1.2](#)

- libururik asko ez degula, euskal bizitza ta izaera Zubillagarenak bezin argi ta jator ematen digunik (HE50: 13)

euskal burgesia [I.5.1](#)

- Euskal burgesia nagusiak uko egin dio euskarari (EJ51: 15-16)

euskal dantza [I.5.1](#)

- hartan ezarri euskal dantzak, Martxa, Bolant jantzak, Erdizkak, Arin-arin eta, ederrenak, Mutxikoak (EJ68: 95)
- Orduko euskal-dantzak ez ziraden gaurkoak bezelakoak (HE24: 135)

euskal deitura [I.5.6](#)

- zeren-eta hauk gaitzetsi ukhan bait zituen euskal deithurak ez bait zituzten (EJ61: 27)
- persona batek euskal deithurak ez ba zituen, nehoiz ere "euskal arraza" zelakoaren khide bat (EJ61: 23)

euskal diputazio [I.5.1](#)

- euskal-diputaziñoak Euskalerrri'ko seme zintzoen eskari beroz (HE28: 80)

euskal ederti gai [IV.2.2](#)

- Euskal ederti gaiak [tit] (HE31: 43)

euskal editorial [I.5.6](#)

- Bere onetik ateratzen zuen Rikardo euskal editorialen axolarik- eta pulamenturik-ezak (EI94: 33)

euskal eginkizun [I.5.1](#)

- Orretzek lur-jango die ta iraupena ukatuko geroko euskal-eginkizunai (EL70: 191)

euskal egun [I.5.4.3](#)

- Euskal-egunaren eratzalleak bai-omen dute ortan errurik (HE17: 53)
- Euskel-egun ala orren antzeko arpide bati (HE17: 70)
- Donezteben ospatu-bigarren Euskalegunetako hitzaldietan, A. Joakin Azpiazu izan zen, noizbait ere, egilearen egiazko izena argitara eman zuena (EJ00: 176)

euskal egunkari [I.5.6](#)

- euskal Egunkari artazko bi-iru idazlan (HE17: 15)
- Baña, "Euzkadi"k eztu lanbide horretan mugarik nai-bear, arik eta euskel-egunkari bikain bat izan dezakegun arte (HE17: 64-65)
- euskel-egunkari ametsa dakargu (HE17: 66)

euskal egunkari-gai [IV.2.2](#)

- euskel-egunkari-gaiak zenbait idazlan bialti ditzazute "Euzkel-Atal" ontara (HE17: 73)

euskal egutegi [I.5.6](#)

- Ateratzen baitu Mendiola'k urtero euskel-egutegi bat (HE17: 39)

euskal eliz hierarkia [IV.2.2](#)

- Euskal Eliz hierarkiaren historia, euskal interesen kontrako borrokaren edo resistentziaren historia da (EJ20: 43)

euskal eliza [I.5.1](#)

- Euskal Elizak, oro har, ez du paper txarra jokatu historian zehar (EJ20: 42)

euskal enda [I.5.1](#)

- Pokornyk uste duenez, II, III eta IV horiek dute euskal-enda moldatzen (HE30: 221)

euskal eresi [I.5.6](#)

- arildu ta urkuletan sartzen ebezan, euskal eresi batzuk esaten zituen bitartean (EJ59: 85)

euskal erresistentzia [I.5.1](#)

- Euskal resistentzia berriaren burphila martxan ezarriko dugu (EJ61: 18)

euskal erromeria [I.5.1](#)

- Urrena, bertso-saioa berriz ere. Ta, azkenik, euskal erromeria (EJ79: 141)

euskal esaldi [IV.2.2](#)

- Euskal esaldiari buruz aspaldi azaldu zituen iritzietan (HE27: 356)
- euskal esaldiak ez omen du zati berezirik (HE27: 356)

euskal esentzia [I.5.4.1](#)

- lehendabizi euskal esentzi hori jartzen dute oinarri ta sustrai bezala (EI94: 77)

euskal eskola [I.5.6](#)

- JABIERTXO, euskal eskoletako irakur-luburua, ba-dakizu nola ta nori esker argitaltzeko bidean degun (EJ05: 157)

euskal eskualde [IV.2.2](#)

- eta geure ez-jakinak estali izan digun euskal eskualde ahantziarekiko damua bizi-bizi sendi-arazten (EJ51: 76)

euskal estatu [I.5.1](#)

- hola Euskal Statu-ohiak aranista izeneztatzen ohi duten herrialdeetan (EJ61: 27)

euskal etnia [I.5.1](#)

- Burdigalaraino eta lekhu batzuetan Garonaz harantz ere joaiten zen euskal ethnia (EJ61: 22)

euskal etxe [I.5.1](#)

- Hango euskal etxea behar dugu bisitatu (EJ04: 88)
- Erkiaga, Beristain eta Hormaetxea adiskideak, azkeneko hau Boise-ko Euskal Etxeko buru (EJ51: 61)
- Hauen obrak, edizio kontaezinen bitartez, euskal etxe zahar guztietan aurki daitezke (HE36: 28)

euskal eztarri [I.5.2](#)

- Eztitan bustiak; Ta euskal-eztarri danak, eztizko eztarriak (EJ77: 105)

euskal fede [I.5.2](#)

- Lengo zarraz gañera, txertu berria itsatsi nai dio Arantzazuk gaurregun ere, auzpez belauniko dagokion euskal-fedeari (EL70: 253)
- Euskal-fedearen sukalde goxo-jatorrenari zegokionez, an dana izan da erromesen gogoko, dana etxe-kutsu ta garo usai berari-duna (EL70: 170)
- oragarria bait-da Arantzazuko gallurretatik euskal-fedeari begira egotea! (EL70: 12)
- Egun nabarmena, aintza ta pozkario guzizkoa Ama-Birjiñarentzat eta euskal-fedearentzat (EL70: 202)

euskal festa [I.5.6](#)

- Inglesez euskal festa batetan? (EJ51: 60)
- euskal festak Oyarzun-en (EI99: 157)
- Oyarzunen egiñ bear biran euskal festen azaldea (EI99: 157)

euskal filologia [I.5.4.1](#)

- Joan den ikasturtean, ordea, Euskal Filolojiako ikasleei antzineko idazleez eskolak (EJ80: 7)

euskal fonetika [I.5.2](#)

- izenaren gaitza euskal-fonetikari morroipetuz (HE28: 52)

euskal foru [I.5.2](#)

- Cánovas ori, euskal fueroak kendu zituztenean Espaiña'ko buru zana (EJ79: 60)
- Baserri asko duten herrietan, antzinako euskal foruen joerak geldiarazi du aldakuntza (EJ51: 80)
- Uztaillaren 22'an Madriden euskal fueroak kentzeko agindua firmatu zan (HE61: 21)

euskal gai [II.7.2.4](#)

- Euskal gaia zuenez gero, egoki datorkigu hemen adibide gisa (HE27: 390)
- Gizon ixilla, asko ekiana euskeraz eta euskal-gaietan (HE31: 78)
- Ia irutik bat euskeraz bait-dator eta gehienean euskal-gaiak erabiltzen bait ditu erderaz ere (EL70: 229)
- euskal gaiekaz bakarrik, jakiña (HE31: 58)

euskal garaipen [I.5.1](#)

- Arantzazuko eguzkia gorenetik ibilli zanean, iru mende aietantxe iraun zun euskal-garaipenaren eguerdiak (EL70: 182)

euskal gazte [I.5.1](#)

- euskal gazteen santzo ta irrintzi zoliak Poztutzen zituezan zelai ta mendiak (EJ77: 105)
- Ta euskal gazteak erantzun hau emango du (EI94: 71)

euskal gazteria [I.5.1](#)

- Azurmendik xuxen dionez, "euskal gazteriaren sinbolo eta esponente" denez gero, oso irakurgarria litzake gure zegamar langileak prestatu duen lana (EJ51: 83)

euskal giro [I.5.4.2](#)

- Hirugarrenik euskal-giroa ez da nahi-ta-nahiezkoa (HE35: 7)
- euskal giroetan, lagunartean, bazterrak lasai baino lasaikiago erdaldun erazten (EJ51: 14)
- euskal giro ori sor arazteko beste asmoen artean euskal liburu ta bertso liburuxken zabalketa egiteko asmoa degu (EJ05: 173)

euskal giza maila [IV.2.2](#)

- euskaldunek euskal-giza maila bat iristerik ez badute (EI94: 60)

euskal gizaldi [IV.2.2](#)

- Miraria!, pentsatu zun bereala. Bai ainbat. Nolakoa, ordea, miraria. Ordurarte euskal-gizaldiak sekula ikusi e'tzuten bezelakoa (EL70: 23)

euskal gizon [I.5.1](#)

- ez du euskal lurraren edo euskal gizonaren edo euskal hizkuntzaren aitzakiarik (EJ00: 193)

euskal Golgota [I.5.1](#)

- Ona Arantzazu, euskal-Golgota, euskal-miñen Opal-maia! (EJ50: 25)

euskal gramatika [I.5.2](#)

- Beste gai batzuk ikutu zituen ere, euskal gramatika barne (EJ51: 33)
- Orthographiari dagokion atal hau amaitzeko, euskal-grammatikan ere, hizkuntza orotan bezala, zuzen, jaso eta korrektuaren idea hartu beharr dugula nabari da (HE26: 282)
- txit jakingarri zaizkigu euskal-gramatikari gagozkiola (HE28: 73)
- Olantxe ere, izkeriaren gauzarik barruko ta kutunena gramatika dan ezker, garbikerizko asmo edo ames orretan ere euskal-gramatika aurreren eta beñen imini bear geunke (EJ06: 80)

Euskal Herri [I.5.6](#)

- eztiñot gaztelar agintariakaz Euskal erriko gauzen gañean zerbait erabagi (EJ59: 101)
- Abereek badute Euskal Herriko ipuinetan beren hizkuntza berezia (EJ53: 7)
- Urtean bederatziren bat hilabete Euskal Herritik kanpora ematen ditudanez gero (HE27: 366)
- ezen non egiten da hanbat burdina, nola Eskual Herrian (HE04: 71)
- Beste ezeren edo inoren zati baino lehenago norbera dela: Euskal herri (EJ20: 19)
- Apustu-klase ori Euskal Errietako lengo zarrak asko ezagutu zuten (HE29: 31)
- Jakite berri horn otsa ez ote zuen ekarri nolazpait ere Chahok Euskal herriraino (HE27: 340)
- Euskal Herria zeukan, euskal lurraldea, zuhaitz ugariz jantzia (HE27: 301)
- Ta asi gaitez abesten Euskalherria'ri, gure gogo biurtuz bera bezin garbi (EJ50: 11)
- Badira, bai, guraso onak ere, Euskalherrian batipat; neskatzak ere allarta xamarrak dira, emengoak baino buru-ariñoak (EJ03: 55)
- Birjiñaren agerkuntza, gertaera tantaia izan genun, gertaera nagusi paregabea. Argatik aren itzala ere degu, mendeak-zear, alako aundi paregabea: euskal kondaira bete-betekoa, euskalherri osoa babesterañoak (EL70: 21)
- ongi dakizu nolatan dagon gaur egun Euskalherria (EJ69: 66)
- Gure Euskalherria eta areago eusko-agintariak (HE28: 62)
- jaulki egiten ditu bere kontatera oiek etxean edo lagun-artean, bai Euskalherrian eta bai emendik kanpora ere (EJ60: 12)
- Egia esan, Euskalherri'ko idazle batzuk ikutu dute, gutxi-asko, mizkineri-gai au (EJ64: 17)
- eta Euskalherriko lurralde guztietan leundu bearreko esakera bat edo beste idorotea. (EJ59: 10)
- baña bere aberastasunak toki batean esiturik eztagoz, Euskalherri guztian zabaldurik daukaz (EJ59: 8)
- Huntara euskalherrian gure Ipharraldean odol-taldeek erakhusten derauzkigute argi ta garbi (EJ61: 22)
- Xahok orduan askozaz hobekiago zekien zer zen euskalherria Arana Goirik baino (EJ61: 8)

- bi Euskalherriak lotu eta elkhartzen ditu (HE26: 265)
- Euskalherri guztiaren batasuna adierazten eta egiten duen symbola eta lokarri bezala dugu Atsularr (HE26: 265)
- euskal Erriyan ezik ta berdin atzerritik bere txistuba nun etzan? (EJ49: 158)
- euskal herri hitza ez bazterteaz (EJ56: 6)
- euskal errian barriz, edozeñek itz egiten badeutsu erderaz, ainbat gaiztoago (EJ59: 103)
- Eta segur naiz, euskal Herri osoarena izango duela laster (EJ04: 14)
- Eskual-herrian laket diuk zenbeit ele eta irri artetan (HE59: 114)
- Eta bertze egilerik nehor ez Eskual-herri guzian (HE59: 66)
- zeñak euskal erriyan parerik etzuen (HE61: 153)
- etzun ezagutu fuerorik gabeko euskal erririk (HE61: 21)
- jzenbait arima, euskal erriko lurtean yayo ta emen azirik dagozan emen (EJ77: 37)
- Eskual-Herri guzian 1870ez geroz aipatua (HE59: 38)
- euskal Erriyan zaindari (HE55: 13)
- euskal Errian danak ezagun dutena (HE25: 56)
- leendanik ere olerki-sariketa batzuk egin izan dira euskal Erria'n (HE17: 34)
- euskal erria'tik ate bizi-izaten omen (HE17: 39)
- Euskal-Erri osoan amar-amabi milla ale (HE17: 67)
- Aserre zalea izan ezarren, euskal erriari edo Elizeari ikuturen bat iñok egin ezker (EJ59: 100)
- Bitartean euskal Erriak antziñatik darabilen izkirakindea aukeratu dot KRESALA-rentzat, euskal Errian agertu bear daben ezker (EJ59: 11)
- inguruetan arkitzen ez dan elizik ederrenian, da bizi gaztelaniyan eta Colon'en mundu berrian, ta biziko da, mundua mundu, Tubal'en euskal errian (EJ76: 105)
- Nor da euskal Herrian alde edo moldez, zordun eta obligatu etzaitzunik (HEAX/HE11: 3)
- Tubalgaz batera euskal erri dontsu au sortu ta anditzera (EJ77: 104)
- Eskual-Herrian gaizki gabiltza (HE51: 12)

euskal herri [I.5.6](#)

- Iparragirre'n bozian ditut bertso berriak paratu, Gipuzkoa'ko euskal erriya al banezake nonbratu (EJ67: 167)
- oieri firme eutsi, naiz anka bana autsi; jaioko dira berriyak, gu gera euskal erriyak! (EJ67: 411)
- Ezin ulertuko genduken gaur nola atera zezaken ainbesteko zirrara ta zalaparta euskal errietan, nola bereala paketu zitezken jendeak (EL70: 20)
- eskual herri batean orai artio iturria xoko batean baitzuten (HE59: 45)

Euskal Herri txoko [IV.2.2](#)

- Euskal-Herri xokua, ez nuen atxemanen, hain segur (EJ04: 27)

euskal herrialde [IV.2.2](#)

- aita Estellaren Euskal Historia irakurri nuen, euskal herrialdeen arauera (EJ61: 29)

euskal hiri [I.5.6](#)

- azkenengo egin zan Otsandiko itxas deman beste euskal uri batekoen azpian geldituarren (EJ59: 58)

euskal historia [I.5.1](#)

- euskal historia ta euskal arazoak hasiera hasieratik eta huts hutsetik estudiatu ta pentsatu beharra azalduko da (EI94: 71)
- euskal historiaren, esentzi batean sinesten duelako (EI94: 73)
- euskal historiak dio euskaldunaren benetako izaera sozialista dela (EI94: 73)
- Aranzadik zioen eran, euskal historia bi partetan partitu duela (EJ20: 15)
- Neuk gomutaratzen dut, nola aita Estellaren Euskal Historia irakurri nuen (EJ61: 29)
- Rikardo berpentsatzailea dela diozu: euskal historia, euskal kultura hogeigarren mendeko euskalduna bezala pentsatu zuela (EI94: 38)
- Mariñel-erria da Euskalerrria; ta itxasoa, euskal-miñen ataria. Legazpi ta Urdanetak beren Goierria, Okendo ta Elkanok aldiz Kosterrria, itxasoz daramate Euskal-historia (EL70: 154)

euskal hitz [I.5.2](#)

- Behar bada euskal hitz jator bat da (HE30: 218)
- euskal hitzak gaztelaniaren funtzioan jarri ziren (HE36: 27)
- Ohizko euskal hitzak idazteko erabiltzen ez diren arren, kanpotar izenak transkribatzeko beharrezkoak direlarik (EJ56: 126)
- Euskalitzen semantika ikasteko euren biziaren barri Historiak emon bear badusku, barregarri bear dogu (EJ06: 71)
- Hiztegi horretan euskal-hitz asko jartzen dira (HE26: 274)
- Eskual-hitzak, eskual-itzuliak, eskual-usaina: hiuruak nahi zituzten elgarrekin, ala deus-ez (HE59: 12)
- Lan egin bethi eta eskual-hitza helaraz guziez goragoko hitz hartaraino (EJ05: 155)
- Baliteke arako ZIN eta LER euskal-itx polit-politak utzi, eta Juramentu ta Piñu erderatiko itzok toki askotan zustraitzen (EJ06: 84)
- Guk area erdel-itx orren orde zabalgo euskal-itza erabiliko dogu irakurgai onetan (EJ06: 79)
- arkitzen dira beraren orrialdietan, an-emenka, euskal-itx jator eta egokiak (EJ64: 18)

euskal hitz neurtu [IV.2.2](#)

- Euskal itz-neurtuen txapelketak ere berak asi zitun Gipuzkoan (HE61: 24)

Euskal hitz-jostaldi [IV.2.2](#)

- Moldaera guziak esamifnatuko ditu Euskal-itx-jostaldien Batzarreak (EI99: 158)
- Donostiako Euskal-itx-jostaldien Batzarreak, gure euskera eder (EI99: 157)
- eta gañera Azkoitiko Euskal-itx-jostaldiyetan saria izan du (EJ81: 5)

euskal hitzurren [IV.2.2](#)

- "a" organikoaz bukatutako hitzak, euskalki guztietan legezko den aditz jokia eta euskal hitzurrena (EJ56: 98)

euskal hizkera [II.6.2.3](#)

- Gipuzkoako euskal-izkeran egiten duenari (EI99: 157)

euskal hizkera mota [IV.2.2](#)

- Euskal-izkera motan jarritako itx neurtu edo berso moldaera ederrenaren egileari (EI99: 157)

euskal hizketaldi [IV.2.2](#)

- Euzko Ikaskuntza-ren aurtengo uda-ikastaroko euskel-izketaldietara? (HE17: 75)

euskal hizkuntza [II.6.2.3](#)

- 1760ko abendurako euskal hizkuntzaz arduratuta dabil Gamiz (EJ00: 191)
- nai ez duenak bada indartsu euskal izkuntzan bandera, baliyoake ber-bertatikan Sampson'en aldamenera (EJ76: 118)
- ez du euskal lurraren edo euskal gizonaren edo euskal hizkuntzaren aitzakiarik (EJ00: 193)

euskal hizkuntza-jakinde [IV.2.2](#)

- Euskal-izkuntza-jakindeak zabaltzen saiatzen diran izkribatzalleai (EI99: 157)

euskal hiztegi [I.5.4.1](#)

- hauzo horiek berek aberastu ahal izan dute euskal-hiztegia (HE30: 217)
- Euskel-iztegi bikain bati azkenorraztuak egiten (HE17: 60)
- Gai arin, eta errikoi orreetarako, eztau bada euskel-iztegiak utsunerik (EJ06: 85)
- begiratu daijoegun bada orain, euskal-iztegiaren esandako uts-une ta bete-uneai, izkera berarizkook bide-laguntzat artuta (EJ06: 86)

euskal idazle [I.5.6](#)

- Euskal idazleen elkarte [tit] (EI94: 32)
- euskal idazleen printze eta iturburu segura bihurtu dute (HE36: 20)
- Eusebio Azkue euskal idazleak (Resurrección María de Azkue izan zenaren aitak) esan ebanez (HE44: 18)
- Andima euskal idazle jator, jakintsuaren lumatikoa (HE30: 203)
- Frantzi-aldeko euskal idazleak (HE26: 259)
- Lenengo euskal idazletatik gure egunetara (HE28: 73)
- euskal idazle eta euskalariak erdi aldera hurbildu dira beregainki (HE27: 393)
- erderaz idazten baitu eta ezin euskal idazle esan (HE28: 57)
- euskal idazle zahar guztiak ainbeste zor dioten gizona (HE28: 62)
- euskaltzale bezain laster zendun euskal idazle saiatu aspertezin ere (HE17: 11)
- tokiaren uts gera euskel-idazleok (HE17: 65)
- Etxegarai jauna gure euskal idazleen makhurr horretzaz ohartu zan (HE26: 259-260)
- Oraingo euskal idazleok, erderatiko itzai artu deutsegun iguin neurritz kanporako orren sortze-bide bat lengo gizaldijetako liburu-idazle batzuen bestalderantzeko gatxa ere izan da, urrean (EJ06: 80)
- erderaak gitxi kutsau ta eztitutako euskaldunen izketaori errez eta txairo erabiltean; euskel-idazleontzat batez ere (EJ06: 85)

euskal ikasaldi [IV.2.2](#)

- besterik ezinean gauerdian hasten nuen eguneroko neure euskal ikasaldia (EJ51: 13)

euskal ikastola [I.5.6](#)

- Euskal Ikastolak" sort-arazten alegindu zan batez be gure zaldun aundia (HE31: 53)
- atsegin zeok umeokin, euskel-ikastolara dabiltzanez gero! (HE17: 17)
- Euskaltzaindi"ko azken batzarrean euskel-ikastoletzazko asmo eder batzuk (HE17: 56)

euskal indibiduo [I.5.4.1](#)

- Aitzitik euskal individuaren idiosinkrasiaren existentzia borthuetan (EJ61: 27)

euskal infraestruturak [I.5.6](#)

- eta hizkalki hunek ba daduka euskal infraestruturak bat (EJ61: 22)

euskal intelektual [I.5.6](#)

- ez etorkizko aiton-eme, baina herri xehetik sortutako euskal intelektuala (EJ51: 96)
- Orixe ez zen, nere ustez, euskal intelektualentzako buruzagi egoki bat, eta ez gutxiagorik ere (EJ51: 27)

euskal ipuin [I.5.6](#)

- Giro honetan ikusi behar dira gero datozen euskal ipuinak (EJ53: 16)

euskal irakurgai [IV.2.2](#)

- euskal irakurgaiak irakurtzen nituela (HE27: 369)

euskal irakurle [I.5.6](#)

- batasunaren eta euskal irakurlearen kaltean (HE27: 343)
- Agian liburuskak ez dute beren lekua guztiz galdu, euskal irakurlerik dagoen artean (EJ20: 11)
- Uste det euskal-irakurleek (Saizarbitoriaren nobela bat irakurtzeko prest daudenak bederen) badutela gaur eguneko nobela-gintzaren joeren berri (HE35: 9)
- ohizko euskal-irakurleari atsegin zaion liburu-mota (HE35: 8)

euskal irratsaio [IV.2.2](#)

- euskal irratsaioak egitekotan edo ete zabiltzaten entzun dot (EJ05: 150)

euskal itxura [II.5.2.7](#)

- guri eman digu tombola orreri euskal itxura emateko lana (EJ05: 173)

euskal itzuli [I.5.2](#)

- Eskual-hitzak, eskual-itzuliak, eskual-usaina (HE59: 12)

euskal itzulpen [I.5.6](#)

- giro emozional eta irrazionalista honen euskal itzulpena (HE36: 34)

euskal izaera [I.5.2](#)

- sozialismoa euskal izaerari dagokion zerbait da (EI94: 73)
- euskal izaeraren ideia batean dago (EI94: 78)
- Euskal izaerak badu ezaugarri nabarmena (HE27: 393)

euskal izate [I.5.4.1](#)

- Euskal izate horretan ere, jatorriak baino inportantzia handiagoa du bakoitzaren oraingo komunitate horrek (EI94: 39)

euskal izen [I.5.6](#)

- Euskal izenen mailan ba dago zer eginik? (EJ51: 76)
- XIV-gn. mendean Sordua-ko etxe askok euskal izena zuen (EJ51: 47)
- Milia: Emilia-ren euskal izen zaharra (EJ48: 20)
- Piñu (erderazko Pino) barriz, gauza ezaguna dogu euskaldun orok; baiña ez, gitxik baiño, landara orren euskal-izen garbija (EJ06: 86)
- "La Cocina Navarra"-n berriz baita nafar-sukaldeko tresna batzuen euskal izenak (EJ64: 17)
- Loreto-pe euskal izen jatorraren ordezt "Pico del Lorito" erdal aldakera nardagarria (EJ51: 21)
- Euskal izenen eta aztarnen jario oparoak gudan mukurru eginik, sinespera jartzen ginen (EJ51: 76)
- Euskal izenen eta aztarnen jario oparoak gudan mukurru eginik, sinespera jartzen ginen (EJ51: 76)

euskal izen-gain [IV.2.2](#)

- Euskal-izengañen sail berri itz-sustraietatik jatorriena egiñari (EI99: 157)

euskal izen-jakintza [IV.2.2](#)

- Euskal-Izen-Jakintzan jakintsu diranen lan batzuk (HE31: 49)

euskal jai [I.5.6](#)

- Donapaleoko euskal yayetan, 1903-ko urtean, lenengo saria arturiko olerkia (EJ77: 66)
- Au gertatu zitzaigun Eibar'en, bertako azkeneko euskal jaietako egun batean (EJ64: 77)

euskal jaialdi [IV.2.2](#)

- hango eta inguruko euskal jaialdiak ikusteko zoria izan dut (EI94: 28)

euskal jakintsu [I.5.4.1](#)

- erbesteko euskal-yakintsuen izenak (HE17: 66)

euskal jakintza [I.5.4.1](#)

- Euskal-Jakintzarentzat bere garrantzia daukon gai baten ganean idatzi dausku (HE31: 48)
- Euskal-Jakintzaren alde ibili da beti (HE31: 57)
- ez baita euskal jakintzaren baranoan bakarra! (EJ51: 95-96)
- bateko, euskal-jakintzara jo nai luke erlijio-aldetik (EL70: 229)

euskal jatortasun [I.5.1](#)

- Ezen ez dakit Biarno-ko Eskiularen euskal jatortasunaz zer pentsa, dokumentoei dagokienez (EJ51: 46-47)

euskal jauntxo [I.5.1](#)

- Errege Katolikoak euskal jauntxoari juramentu eginarazi zien, ordurarteko burrukak erabat uzteko (1490) (EL70: 39)

euskal jenerazio [I.5.1](#)

- inportantzia haundi bat izan dute euskal jenerazino askoren hezieran (HE36: 28)

euskal jite [I.5.2](#)

- uste dut ba dudala euskal pentsaera bat, gauzak ikusteko juzgatzeko euskal jite bat... (EI94: 39)

euskal kanta [I.5.6](#)

- gu ezagutzen ginduzten gudari batzuk an ari ziran euskal kantak kantatzen (EJ49: 94)
- makiña bat euskal kanta imini ei-dauz berak paperetan (HE31: 75)

euskal kantu [I.5.6](#)

- Aita Etxebarriaren zuzendaritzapean entzun ziren bazter haietan gure euskal kanturik ezagunenak (EJ51: 60)
- eskual kantuak eta neurtitzak bihotzian errorik sartuak zituen (EJ65: 28)

euskal kapitalista [I.5.1](#)

- Huntara ere euskal kapitalistak bethi dira (EJ61: 11)

euskal karakteristika [I.5.2](#)

- ezen zone batzuetan horko gendeek euskal kharakteristika ethniko batzu dituztela (EJ61: 28)

euskal kausa [I.5.1](#)

- eta hunen egiteko euskal kausaren aldeko liburu baten publikatzearekin hasi nahi zuen (EJ61: 10)
- gaurko gauzak dagozen bezalako egoketarik, euskal kausa ehortziko dute per saecula saeculorum (EJ61: 31)
- Euskal kausak egar-zola berri bat eduk lezan nahi nuke (EJ61: 8)

euskal kirol jaialdi [IV.2.2](#)

- Usurbil'go pelotalekuan, euskal kirol jaialdi interesgarri bat ospatuko da (HE50: 19)

euskal kondaira [I.5.1](#)

- dudarik ez dago paper multzo eskerga horren ikertzapenak sakonki aldatuko lukeela euskal koidairaren ardatza (EJ51: 96)
- da gure ibar eta mendiyai atsegin asko emana, dagoalako euskal kondairan guztiz gozoro etzana (EJ76: 115)

euskal konkistadore [I.5.1](#)

- Gaztelaren zerbitzuan borrokatzen zuten euskal konkistatoretan eta militarretan ere ikhusten zen (EJ61: 27)

euskal kontzientzia [I.5.4.1](#)

- euskal kontzientzia aldetik umotasun helduagorak bilhakatuak? (HE26: 295)
- Bizkaiko apaizen jokaera honetan alde praktikoa eta euskal kontzientzia faltak zekarren probinziakeria nahastatzen dira (HE36: 34)
- Egoera hau euskal kontzientzia batek bakarrik gaindi zezakeen (HE36: 8)
- Alfabetatzea euskal kontzientzia sortzaile bezala agertzen zaigu (EI94: 61)

euskal koru [I.5.6](#)

- Bere denboretan, gure antziñako korutik gaurkotik baño alde txit aundiagoa zegon, musika-gaiean, beste iñungo euskal koru guzietara (EL70: 166)

euskal kultura [I.5.6](#)

- Euskal kulturari bizi nahi baldin badugu, giroa behar dugu euskeratu (EI94: 16)
- Euskal kulturak giro hori ez du inon bilatzen (EI94: 25)
- dugun euskal kulturari laguntza eta bultzada bat eskeintzeko (EI94: 61)
- euskal kultura idatziak, gaur egun aurkitzen den bezala (EI94: 61)
- kontuan hartu gabe ez dago aztertzerik ez euskal kultura (EI94: 70)
- Non dira euskal kulturaz osoki emanak bizi daitezkeenak? (EJ51: 15)
- Nola bizi dira euskal kulturaz arduratzen diren gizonak? (EJ51: 15)
- Badira euskaldun fameli batzuk, Euskal Kulturari oso aipatuak dira (HE31: 91)
- euskal kulturaren interesak, interes ekonomikoen pean jarri dira orain ere (HE36: 22)
- Nik, ene lanean, ez dut zalantzan jarri Euskal Herria, euskal kultura (EI94: 41)
- euskal kultura hogeigarren mendeko euskalduna bezala pentsatu zuela (EI94: 38)
- Rikardoren iritziz, euskal kulturak, eiztaritza eta artzaintza ongi igarorik (EI94: 24)
- Euskal kultura, euskeraz egiten dena da soilik (EI94: 24)
- Euskal kultura [tit] (EI94: 24)
- euskaltzale bakar honek monopolizatu du euskal kultura (EI94: 30)

euskal kutsu [II.5.2.9](#)

- istudio- eta aztergai gehientsuenak euskal kutsuz zeharo markaturik izan daitezzen nahi duena (EJ52: 12)
- nahiz euskal kutsuaren kutsuz kutsaturik izan (EJ52: 11)
- Elizanburu'ren goi-mailik eta euskal-kutsurik ez izanarren (HE28: 84)

euskal lan [II.6.2.4.3](#)

- Errose ta Basiliren euskal lanak liburu batean argitaratzeko (HE31: 100)
- bere jaioterriak emon eutson bere euskal-lanak zenpetuteko goi-izena (HE31: 58)
- arengana bait-zuten yoera erraz beren euskal-lanetarako (HE17: 13)

euskal leihatila [I.5.2](#)

- Inazio, jarri zaite begira zure Euskalerrira zerutik euskal leyatillatik, gaitzazun ikusi (EJ76: 79)

euskal letrak [I.5.6](#)

- J.L.A.E., euskal letretan "Txillardegi" (HE27: 297)
- Azurmendi ez da "beste idazle bat" euskal letretan (EJ51: 54)

euskal libertate [I.5.2](#)

- liberalak euskal-libertadeak jo ta apurtu naian baizetozen (HE28: 76)
- euskal-libertadien eta gizon libertadien sinbolotzat Gernika'ko Arbola arturik (HE28: 82)

euskal liburu [I.5.6](#)

- Beste euskal liburu batzuk be badagoz Orreagan (HE31: 74)
- euskal liburuaren programazio batek oinarritzko hiru sail hauek behar lituzke (EI94: 34)
- Ezta izan noski euskal liburu zaharretan besterik (HE28: 73)
- Etxeberri'ren euskal libururik bikaiñena (HE28: 61)

euskal literatura [I.5.6](#)

- eskuzabalki mintzatu da Bozas Urrutia gure arteko euskal literaturaz (HE33: XXV)
- Frantzi-aldeko euskal litteraturak (HE26: 268)
- "Gero"-ren egilearen kaso bakarra baita euskal literaturan (HE36: 18)
- Izen berria datorkio gaur euskal literaturari (HE50: 7)
- konkurrentzia eta nor gehiagokarik gabe, hondatuko da bi mendez euskal literatura, iparraldean bederen (EJ54: 747)
- Ni neu ere giro hori oraindik nagusi zelarik hasi nintzen euskal literaturaz arduratzen (EJ51: 26)
- Oraingo euskaldunen artean ez ezik, euskal literatura osoan, zuberotarrek bakarrik egin izan dute (EJ56: 24)
- Ni neu ere giro hori oraindik nagusi zelarik hasi nintzen euskal literaturaz arduratzen (EJ51: 26)
- euskal Literaturara jaio barik (HE31: 65)

euskal lur [I.5.9](#)

- Euskal lurretik eta bertako semeengandik gauza handirik ez du Gamizek espero (EJ00: 193)
- senda gaixorik dagon mundua, senda gure euskal lurra (EJ69: 66)
- Esaten zun illa zala euskal lurreko gizonik famatuenetako bat (EJ76: 20)
- ez du euskal lurraren edo euskal gizonaren edo euskal hizkuntzaren aitzakiarik (EJ00: 193)

euskal lurralde [IV.2.2](#)

- Euskal lurraldeak, estalpetarrak ziran garaian (HE50: 71)

euskal marinel [I.5.1](#)

- Nolanahi ere, euskal marinelei egin dien mesedeak poeta fama itzalerazi du (EJ80: 13)

euskal menu [I.5.1](#)

- aldi artako euskal-menu guzietan oartzen da itzal... keri (sic) ori (EJ64: 31)
- Bada beste euskal-menu bat ere, Post-Thebussem'ek barreatuta orain urte batzuek ia lurbira guziari bira emandakoa (...) egin zuten bazkariarena. (EJ64: 30)

euskal metrika [I.5.6](#)

- ez eta euskal metrikak, behar bezalakoa izango bada, Oihenarten ustez (EJ80: 14)

euskal mezenas [I.5.4.1](#)

- euskal-Mekenas bikain bat izan dute (HE28: 62)

euskal min [I.5.1](#)

- Mariñel-erria da euskalerra; ta itxasoa, euskal-miñen ataria. Legazpi ta Urdanetak beren Goierria, Okendo ta Elkanok aldiz Kosterra, itxasoz daramate euskal-historia (EL70: 154)
- Ona Arantzazu, euskal-Golgota, euskal-miñen Opal-maia! (EJ50: 25)

euskal misiolari [I.5.1](#)

- an ere ondo ikusi zuten euskal misionerua, zala doayez eta birtutez mallarik goyenekua (EJ76: 103)

euskal mitologia [I.5.1](#)

- jainkokiei sua ostu ziena, Euskal Mitolojian San Martin-txikiz agertzen zaigu (EB87: 42)

euskal muga [I.5.2](#)

- Ekialdeko euskal muga honetaz Zuberoa-ko baserriar jator batekin mintzo nintzelarik, hauxe esan zidan (EJ51: 46)

euskal mugimendu [I.5.1](#)

- Euskal mugimendu berriaren definizio moduzko bat edo, eman behar zuen (EJ20: 10-11)
- Problema eta eztabaida berdinak eta berberak ari zirela beti sortzen euskal mugimenduan (EJ20: 8)

euskal nazionalista [I.5.1](#)

- Sabino Arana ez zen euskal nazionalista bat, baizik eta euskal arrazista bat gauza guztien gainean (EJ61: 19)

euskal neurtitz [IV.2.2](#)

- euskal-neurtitz batzuk saristatuak izan ziran (HE26: 259)
- euskal-neurtitzak izkributan ipintzera (HE36: 9)

euskal nobela [I.5.6](#)

- euskal nobela problema izugarri batzuen aurrean arkitzen da (HE35: 4)

euskal nobelari [I.5.6](#)

- Behaztopa horiekin kausitu dira gaurko euskal nobelariak (HE35: 5)

euskal nortasun [I.5.2](#)

- gure euskal nortasuna nonnahi erakutsi gurarik (HE44: 12)

euskal odol [I.5.2](#)

- euskal-odolekoak asko izaki ameriketean, gañera (EL70: 159)
- Euskal odola daramalarik nor ez da fueroen alde? (EJ69: 54)

euskal ohitura [I.5.2](#)

- gañera, sukalde-arazo ta euskal oiturak ongi ezagutzen ez dituzten idazleak tajutuak (EJ64: 43)
- Euskal ohiturak eta tradizioak eraspen eta kutsapen orotatik garbitu eta jatorrizko garbitasunean berrizkatzea (EJ20: 23)
- bertakoek euskal ohiturari jarraituz deitura euskaldunak agertzen baitituzte (EJ51: 47)

euskal olerkari [I.5.6](#)

- Etxahun, euskal olerkarietan erromantiku kutsu iorikoa dugu (HE28: 57)
- Arrese Felipe euskal-olerkariari [tit] (EJ77: 78)

euskal olerkari eta idazle [IV.2.1.2](#)

- euskal olerkari eta idazle onak izan jakuz (HE31: 93)

euskal olerki [I.5.6](#)

- euskal olerkiaren ixtori-bilduman aintzakotzat artzeakoak dira (HE28: 83)
- euskal-olerki edo poesi liburuak erdel-itzulpen txukun bat alboan dutela irarri bear lirakela beti (HE17: 62)

euskal olerki edo poesi liburu [IV.2.1.1](#)

- euskal-olerki edo poesi liburuak erdel-itzulpen txukun bat alboan dutela irarri bear lirakela beti (HE17: 62)

euskal olermen [I.5.6](#)

- euskal-olermen irakin-araz dezagun (HE17: 36)

euskal olerti-jai [IV.2.2](#)

- Errenderi'ko Euskal-olerti-yaiari Eskeñia (HE17: 27)

euskal ondasun [I.5.4.1](#)

- Ezta naiko galtzea lege-zar biguna, Euskal-ondasuna? (EJ77: 107)

euskal ontzi [I.5.2](#)

- euskal ontzia ikus dezagun bere kaiean sartuta (EJ69: 69)

euskal ortografia [I.5.2](#)

- Horretarako euskal ortografian letra honi neurri bateko sarrera ematea onartu eta erabaki zuen Euskaltzaindiak Arantzazuko Biltzarrean (EJ56: 53)

euskal patriota [I.5.1](#)

- bertzeek hyperbalatuta ikhusiaz, euskal patriotak poliziari salduko ez othe lituzken (EJ61: 31)

euskal pentsaera [I.5.2](#)

- Euskal Herritik kanpo bizi arren, uste dut ba dudala euskal pentsaera bat (EI94: 39)

euskal pentsamendu [I.5.2](#)

- Gaur eguneko euskal pentsamentuaren zenbait problema ta zenbait kontradizio hortantxe daude (EI94: 72)

euskal pentsamolde [IV.2.2](#)

- espiritualitate arrunt eta sentimentala ere nabari daiteke zenbait euskal pentsamoldetan (HE36: 28)

euskal pizkunde [I.5.2](#)

- euskal-pizkunde aurretik XIX'gn. eunikiak sorturiko euskal-semerik begikoena (HE28: 75)

euskal pizkunde-egun [IV.2.2](#)

- geroztik ere, euskal-pizkunde-eguna arte (HE28: 67)

euskal poesia [I.5.6](#)

- Enetzat euskal poesian idatzi diran onenetakoak ditugu (HE28: 52)
- Etxahun'ek, samintasunaren, etsi aldiaren eta ezintasunaren ots dardartia darion barne-miña erantxi zion euskal poesiari (HE28: 57)

euskal politika [I.5.1](#)

- kontuan hartu gabe ez dago aztertzerik ez euskal kultura, ez euskal politika (EI94: 70)
- Ez bakharrrik hauk, euskal politika ongi ezagutzen zuela eta huntaz gainera ezkerreko gizona zela (EJ61: 17)

euskal politikari [I.5.1](#)

- Nor izan daiteke segur euskal-politikariak eta "inteligentza" zailtasun horiek beren gain hartzera gertu diratekela (HE30: 206)

euskal populu [I.5.1](#)

- eta euskal populuaz mintzatzerakoan oligarkia español eta frantsesarekin burruka zeharo antagonikoan definitzen den (EJ52: 9)
- Euskal populua Euskal Unibertsitatearen ardatz (EJ52: 9)

euskal poz-giro [IV.2.2](#)

- Giroa loditzen ari zan lagunartean eta euskal poz-giroak, jatorduko ondorena ta kea lagun dituanean, ustegabeko xeibrekeriak sortu oi ditu. (HE57: 120)

euskal probintzia [I.5.1](#)

- Gaurreguneko okerrik kaltegarrienetakoa auxe degu: Euskal-probintziak alkartasun gutxiegi daukagu bata bestekin (EL70: 260)

euskal problema [I.5.4.1](#)

- euskal kausa ehortziko daute per saecula saeculorum. Eta laister euskal problemarik ez da izanen (EJ61: 31)

euskal proletargo [I.5.1](#)

- Unibertsitatea benetan populuaren (bereziki euskal proletargoaren) zerbitzuan jarri (EJ52: 11)

euskal prosa [I.5.6](#)

- Baina euskal prosak uzkur egin dio gehienetan gai horri (HE27: 299)
- Axularren eskuetan euskal prosa maila garaienetara heltzen da (HE36: 20)
- Lehenik, euskal prosa modernoaren problema (HE35: 4)

euskal prosalari [I.5.6](#)

- Tradizino urri horri lotzeak, eten ez dedin berriro, izan behar du euskal prosalarien egiteko nausia (HE35: 5)

euskal sail [II.2.2.2.7](#)

- eta euskal sail honen beraren barruan ere, euskaldun kondairagile ospatsu batek erakarten du (EJ51: 95)
- Gure gizon pizkorren euskal-sailletik natorkizu (HE17: 9)
- Era berri auek, euskal-saillean erakusteko egiña det (HE57: 100)

euskal saio [I.5.6](#)

- ez ziotela haren euskal saioei halako harrera ona egiten (HE27: 362)

euskal seme [I.5.1](#)

- Itxasoz-bestaldean bizi ziran-euskalsemeak e'tzeuka-ten aztuta Arantzazuko izarra (EL70: 153)
- euskal-pizkunde aurretik XIX'gn. eunkiak sorturiko euskal-semerik begikoena (HE28: 75)
- euskera gaixoa euskal-semien zabarkeriz eta arrotzen gorrotoz etsituta (HE28: 91)
- Legazpi bezelako euskal-seme Arantzazu-zaleak, jakiña zan noranai eraman ta zabalduko zutela zaindariaren maitasuna, munduz-mundu (EL70: 157)
- Iñoiz baño nekezago, baño oraingoan ere jeiki egin zan orratio gure Arantzazu, pixkana-ixka badare. Euskal-semeai eskerrak jeiki, eta Prantziskotarra (EL70: 199)

euskal sen [I.5.10](#)

- Pedagogiazko eta literatur adierazpeneko premien arabera, nork bere euskal sen hoberenaren argitan jokatzeko (EJ56: 104)
- Iparragirre'renetan euskal-sena nabari baita (HE28: 83)

euskal sentidu [I.5.1](#)

- Liburu onek onela bear zuken titulua: "Guzion ama edo Arantzazuko kondairaren euskal sentidua, elezarrak lagun" (EL70: 11)

euskal sentimendu [I.5.1](#)

- ba nekien zerbait egin behar zela, euskal sentimendua hil ez zedintzat (EJ61: 17)

euskal sentipen [I.5.2](#)

- euskal adimena ta euskal sentipena berritu egiten da (EI94: 70)

euskal sinesmen [I.5.2](#)

- Baña santutasuna, onako erromeri ta erromeri-ondoko gau-bijilietan nabarmentzen digu euskal fedea, beste iñun baño argiago. Santutasun edo beintzat santu izan-naia. Ementxe aundienik euskal-sinismena: gau-bijilietan, Loiola-ko Iñigorekin bat eginda (EL70: 112)
- ze ikusi andia elkarren artean antziñako euskal-sinismenetan bazutela (HE24: 69)

euskal soro [I.5.4.2](#)

- euskal soro meharrean ari zaigulako (HE27: 304)
- An-emen ta toki guztietan, euskal soroak dauzkagu atxurraren zai (EJ05: 184)

euskal sukalde [IV.2.2](#)

- Erdi-erdian dugu euskal-sukaldea (HE18: 128)

euskal taupada [I.5.1](#)

- anitz eginkizun artean murgildurik, eta euskal taupadak etengabe nondik edo handik nola somatuko lehia bizian (EJ51: 16)

euskal taxukera [I.5.2](#)

- Erderaren gramatika eta estrukturak logikatzat harturik (eta euskal taxukera ukatuz) (EJ51: 38)

euskal teatro [I.5.6](#)

- ez dute euskal teatro osoan kiderik (HE36: 32)
- XVIII-gn. mendeko euskal teatroa kriterio zuzenez estudiantu duena, G. Aresti izan da (HE36: 30)
- Atzo santomasak Donostia-n da, an giñan euskal teatroa ikusten (EJ05: 154)

euskal testu [I.5.6](#)

- ez dira erdal testuak euskal testu bilakatzen k bat gora-behera (HE27: 398)

euskal toponimia [I.5.6](#)

- nola konpreni garai hartako euskal toponimia (EJ51: 47)

euskal ume [I.5.1](#)

- ez leuke egon bear euskal-umerik euskerazko izen bat barik (HE31: 48)

euskal umore [I.5.6](#)

- euskal umorea gorde izan ba-lute, askoz arrera ohea izango zitekan (HE57: 119)

euskal unibertsitario [I.5.6](#)

- UEUn bilduriko euskal unibertsitarien batzarre batek agertarazi zuen agiri hura (EJ52: 10)
- Egilearen beraren asmoa izan da euskal-unibertsitarioentzat (eta horien kidekoentzat) idaztea (HE35: 8)

euskal unibertsitate [I.5.6](#)

- Euskal unibertsitateranzko bidean, U.E.U. bidegidari [tit] (EJ52: 7)

euskal untzi [I.5.2](#)

- Beraz euskal-untziaren aitzindari goa berengan hartzeko izendatuak dirudite (HE26: 294)

euskal usain [II.5.2.12](#)

- Aspaldiko euskal usaina aditu nahi dutenei ez zaizkie Josibaiko 14 km. bakarti horietan barrena ibili izanak damutuko (EJ51: 71)
- Eskual-hitzak, eskual-itzuliak, eskual-usaina (HE59: 12)
- orratik, badu ontan euskal-usaia, ta antziñako nabarmena, gañera (EJ64: 40)

euskaldun mutiko-pilotxu [IV.2.2](#)

- urte guchi barru lortuko litzakela euskaldun mutilko pillochu bat (EJ07: 1)

euskaldun-andana [II.2.2.2.1](#)

- Baginen han, xede beretarat igorriak, eskualdun andana (HE59: 89)

euskaldun-arraza [I.5.1](#)

- baina orduan ikhasi zuten zer den eskualdun-arraza (HE51: 13)

euskaldun-dantza [I.5.1](#)

- nola ikasi zituen euskaldun dantzak adin hartako (EJ68: 95)

euskaldun-egoitza [I.5.2](#)

- Haukien artean hiru, lau, eskualdun egoitzaren kara dutenak, argamasak ezagun dituztelakotz gorritz tindaturik (HE59: 38)

euskaldun-familia [I.5.1](#)

- Badira euskaldun fameli batzuk, Euskal Kulturaren oso aipatuak diranak (HE31: 91)

euskaldun-herri [I.5.1](#)

- Herri mogimendu sozio-politiko-kulturala da, ia itoan zegoen euskaldun herriaren erreakzioa (EJ20: 17)
- Euskaldun-erri batean Franciaco muga, atso bat joan zan confesatzera (HE07: 222)

euskaldun-izen [I.5.2](#)

- Zergaitik eztautse kaleai euskaldun izena ipiñi bear? (EI99: 161)

euskaldun-kontzientzia [I.5.2](#)

- euskaldun-kontzientziak eskatzen deustalako ezin dut isildu (HE31: 99)
- Baina ez diguzu aipatzen noiz hasi zitzaion bere euskaldun kontzientzia? (EI94: 36)

euskaldun-leku [I.5.4.2](#)

- Oituta gagoz entzuten "ai! "ai! euskaldun-leku danean (EJ77: 73)

euskaldun-lur [I.5.4.2](#)

- Nenbillen urten-nairik arin mundura, Arek kantatzen eben euskaldun-lurra Ikustearren (EJ77: 83)

euskaldun-mordo [II.2.2.2.2](#)

- euskaldun mordo ixilzale zaratatsuari (HE27: 371)
- euskara etxean ikasia eta inglesa kanpoan, Idaho-ko euskaldun mordo hau euskaldun dago oraindik (EJ51: 62)
- Euskaldun mordo bat bagiñan (EJ62: 51)
- Artilleriko boluntarioak eskatu ta boluntario atera ziran Guadalupe'rako euskaldun-mordo bat (EJ66: 51)

euskaldun-mota [II.4.2.7](#)

- beste euskaldun-mota guziak (HE50: 13)

euskaldun-ohitza [I.5.2](#)

- Eskualdun ohitzak ginauzkan: aital edan lehenik, gero semeek, adin arau (HE59: 84)

euskaldun-sen [I.5.2](#)

- Euskaldun sena ba zuen dudarik gabe (EJ51: 35)

euskaldun-sentipen [I.5.2](#)

- euskaldun sentipen apurtxo bat zuten guziak (HE28: 79)

euskaldun-sentipen apurtxo [IV.2.2](#)

- euskaldun sentipen apurtxo bat zuten guziak (HE28: 79)

euskaldun-talde [II.2.2.1.4](#)

- iñoz eltzen diran arren bertara euskaldun talde ikaragarriak (HE21: 77)
- gaur oraindik euskaldun talde batek bakarrik berea bezala ospatzen duan Arana Goiri (HE50: 19)

euskaldun-tropel [II.2.2.1.6](#)

- bitoria etsaietarat erortzera zihoana, eskualdun tropelak estrosadaren min minean ethorririk eromarrak garaitiar eragin zituztela (HE04: 66)

euskalduntze denbora-muga [IV.2.2](#)

- Bere euskalduntze denbora-mugak finkatu-urren ibili bazen ere - erderazko olerki gehientsuenetan egin izan zuenez-, azkenik ezjakinean utzi gintuen (EJ00: 191)

Euskaljerri-barrunbe [IV.2.2](#)

- Baño ardo egiazkoa ere, Euskaljerri-barrunbean gertutzen da (EJ64: 20)

euskalki-gurditxo [I.5.4.2](#)

- Badio norbaitek bera-bidean degula gipuzkoarrok gure euskalki-gurditxo idazti-lauko yardunetan behintzat (HE17: 9)

euskaltzainburu [II.7.2.3](#)

- Euskaltzainburuaren eskabidez hurrengo oharrok eta ereduok prestatu ditut (EJ56: 33)

euskaltzale-bazkun [I.5.1](#)

- "euskaltzale-bazkuna" sortu (eban) (HE31: 59)

euskaltzale-mordoxka [II.2.2.2.2](#)

- Bere inguruan zenbait bertsolari: Lujanbio edo Saiburu; Telleri-Txiki, Alkain aita-sembleak, Uztapide Lexo, Basarri ta Txapel. Baita euskaltzale-mordoxka bat ere (EJ79: 139)

euskaltzale-pilo [II.2.2.2.6](#)

- zorionez euskaltzale pillo bat badago (HE31: 55)

euskaltzaletasun-gai [II.7.2.4](#)

- euskaltzaletasun-gaiak generabilzkian gure yardunean (HE17: 71)

euskara-antz [II.5.2.2](#)

- geuretzakotu guk ere, jakintza-iztegi-jori, itzai euskera-antza emoteko gorago aitatu ditugun aldakuntza legeak bear danean ezarririk (EJ06: 89)

euskara-apur [II.3.2.2.1](#)

- lekutan jagok lenagoko aren euskera apurra (HE21: 88)
- Eusquera apurren bat badaqui (HE20: 157)

- ongi gogoratzen naiz, euskara apur bat ikasi nuen (EJ51: 12)
- ¡Zeinbat arima, Euskal-erriko lurtean yayo ta emen azirik, dagozan emen, or, an ta arago euskera-apur bat be ikasi barik! (EJ77: 37)

euskara-apurtxo [II.3.2.2.1](#)

- Unamunok gaztetan euskera apurtxo bat jakin ei eban (HE21: 88)

euskara-ikaste-irakaste-lan [IV.2.2](#)

- euskera-ikaste-irakaste lanak, izkuntza-jakintzatik urrun zamartuta erabili oi-ditugula (EJ06: 78)

euskara-lantze-arlo [IV.2.2](#)

- Giar gaietzen giar, ta gizon bizardun euskera-lantze-arloan, ez gantz koipe-uts (HE17: 11)

euskara-modu [II.4.2.5](#)

- amaren ugatzaz batera edoski genuen euskara modua bezalakorik ezta (HE26: 291)

euskara-mota [II.4.2.7](#)

- gainerako euskara muetak bertzeen artetik burua ailtxa eta nabarmendu denerat bihurturen lirakeke-ta (HE26: 292)
- sortherriko euskara-mueta erabili zuen (HE26: 262)
- Saran ikasitako euskara-mueta darabil (HE26: 264)
- Lau euskara-mueta edo litteratur-euskalki landu iza dira gutienez (HE26: 296)
- Jazkera berezianak eta euskera-mota guziak, iñun ikusi edo entzutekotan, antxe noski (EL70: 170)

euskara-soro [I.5.4.2](#)

- Lendikan esana dizut asko zorretan nauzula euskera-soroan (EJ05: 181)

eusko gudari [I.5.1](#)

- Legutiano inguruan jauzi diran euzko gudari kementsuaren gogo aldezko otoi eleizkixunak (EJ60: 160)

Eusko Jaurlaritza [I.5.2](#)

- antolatu zuten tolosarrak, Eusko Jaurlaritza, Diputazio ta Aurrezki Kutxaren laguntzarekin (HE50: 48)

eusko-agintari [I.5.2](#)

- Gure Euskalerrria eta areago eusko-agintariak alaxe izan dira dollor eta eskergabe beren amarem bularretik edoski zuten izkuntzarekin (HE28: 62)

eusko-arraza [I.5.1](#)

- Ta gañera, bostetik bat ez dira itzultzen, aitortu ta jaunartu gabe". Ta ori ikaragari da. Aldi artan eusko-arrazak ez baitzitzen, geienez jota re, 300 millatik gora kristau (EL70: 92)

- Argatik eusko-arrazak eman izan ditu ainbeste gudugizon, trebe ta ospatsu. Ainbeste mixiolari, Santu ta ongile, nun-naiko lurraldeetan. Ainbeste abizen, Ameriketako familietan. Eta ainbeste itxas-gizon, noiznaiko ibillietan (EL70: 154)

eusko-baratza [I.5.4.2](#)

- Eusko-baratza, lore eze zimel-eziña (HE17: 9-10)

eusko-baso [I.5.4.2](#)

- Ogeta bat egun igaro doguz euzko baso ederrean (HE21: 75)

eusko-ekandu [I.5.2](#)

- Orrez ganera zuek urteokaz darabiltzueza lan ederrak euskeraren alde, ta euzko ekanduen alde (HE21: 56)

eusko-eredu [I.5.10](#)

- Oso begiko egiten jaku berau, euzko eredu bete-betea dalako (HE21: 55)

eusko-folklore [I.5.1](#)

- Eusko Folklore bilketan aitzindari? [tit] (EJ00: 190)
- Arantzazuk, eusko-folklore'aren zabalera guzian ez ezik, izen garaia dizu euskal-literaturan ere (EL70: 175)

eusko-gizadi [I.5.1](#)

- Eusko-gizadiari batean begiratu, eeo euskotar gogo bikain izan diranai (HE24: 8)

eusko-gogo [I.5.2](#)

- noraño iyo leiken eusko-gogoa gogaikerian (HE24: 13)
- eta guztiau gutxi bailitzan eusko-gogoak lo billatu zitun (HE28: 91)
- Eusko-gogoa mamitu bait-dizu olerkiz (HE17: 9)

eusko-handiki [I.5.1](#)

- Eusko-aundiki guziek euskeraz ariko ba'lira (HE17: 58)

eusko-idazle [I.5.1](#)

- Jose Maria Donosti eusko-idazle (erderaz idazten baitu eta ezin euskal-idazle esan) argiarekin (HE28: 56-57)

Eusko-Ikaskuntza [I.5.1](#)

- Eusko-Ikaskuntza'k Euskaltzaindia'k eta euskaldun jakintsuak (HE24: 38)
- Bergara'ra "Saski-Naski" "Eusko-Ikaskuntza"-k deitu zulakoan nago (HE17: 53)

eusko-ikurrin [I.5.2](#)

- Belkoain'en bertan, lenengoz eusko-ikurriña arek jarri zuan (EJ60: 22)

eusko-jakintzu [I.5.1](#)

- eusko-yakintzuak banan-banan zuen aurrean oroitzea (HE24: 1)

Eusko-Jakintza [I.5.2](#)

- bi linguisten eztabaida "Eusko-Jakintza"-n (HE30: 217)

eusko-jentil [I.5.1](#)

- Eusko-jentillen uskurtza edo erlijioa irudizko aztikeriak in nastua zan (HE24: 41)

eusko-kultura [I.5.1](#)

- Eusko-kulturaren gizon jakitunak ere beren omenaldia egin nai izan zioten. Arantzazuko Ama-Birjiñari eskeñi zizkioten beren jakite-asmaketak (EL70: 215)

eusko-lur [I.5.4.2](#)

- Orra, ba, Asis'tarrok bein ta betiko Arantzazun; ta Arantzazurekin, eusko-lurraren eta euskal-animaren erdi-erdian muñ-muñean (EL70: 68)

eusko-lurralde [IV.2.2](#)

- gure aberriaren arerioak euzko lurraldetik bidalduaz (EJ60: 140)
- Aomen berezi bat zuzendu nai diet aietxeri, beste eusko-lurraldeak utzita (EL70: 95)

eusko-maitasun [I.5.10](#)

- Jarrai ortan. Buru zut, biotza eusko maitasunez pil-pil (EJ05: 153)

eusko-mitologia [I.5.1](#)

- eusko-mitolojiaren edo antziñako jainkoizunen edesti eta orduko sinismen eta oituraen aztarnak (HE24: 38)

eusko-muin [I.5.2](#)

- eusko-muin utsezko ikuskizun orrek (HE17: 61-62)

eusko-negar [I.5.1](#)

- Eusko-negarra [tit] (EJ50: 86)

eusko-odol [I.5.2](#)

- eusko-odolezko gizon ospetsu asko (HE24: 15)

eusko-ohikuntza [I.5.2](#)

- Eusko-oikuntza bikañen zaindari oberena euskera omen (HE17: 50)

eusko-seme [I.5.2](#)

- Gorde zaidazan, barriz, jayo nintzan luna! Euzko seme lerdena, bildur gabekua (EJ63: 46)

eusko-sinesmen [I.5.2](#)

- Gaurko eusko-sinismen eta oitura batzuek (HE24: 40)

eusko-soinu [I.5.1](#)

- atabal otsez euzko soiñu politak ederto jotzen (HE21: 60)

eusko-sukalde [IV.2.2](#)

- Gaur, errebistaren bitartez, 10.000 eusko-sukaldetara egatzen eta irixten da illero, ondasun berak zabalduz (EL70: 230)

euskotar-gogo [I.5.2](#)

- ukatu ezindako euskotar gogoia zeraman bere barrenean (HE19: 17)

Euzkeldun Batzokia [IV.2.2](#)

- Aranak 1894-ean Euzkeldun Batzokija sortu zuenerako, neurriak hartuta zeuzkan (EJ20: 39)

Euzko Gogoa [I.5.2](#)

- idazlan bat eman dezadan EUZKO GOGOIA-ko orrialdeetan (HE30: 203)
- lan zoragarri bat egin zigun "Euzko Gogoa" aldizkarian (HE28: 56)

Euzko Langile Alkartasuna [IV.2.2](#)

- Bermeo'ko Euzko Gaztedija, Emakume Abertzale-Batza eta Bermeo'ko Euzko Langile Alkartasuna (EJ60: 160)

Euzko-gudarostea [IV.2.2](#)

- Jaupera be Euzko-Guradozteko Larrozea'tar Bittoren (EJ60: 160)
- Euzko-Gudarostea, Gernika (EJ49: 160)

exalota-poxi [II.3.2.2.2](#)

- chingar azpiki guicena eta guinharria eta tipula chehaturic, perrechila buket bat eta echalota pochi bat (EJ75: 9)

exalota-puxka [II.3.2.1.9](#)

- emoçu guero echalota puxca bat chehatua, cullera bat irin, higuï çaçü eta utz çaçü gorritcerat (EJ75: 20)

ezantza-depota [I.5.4.2](#)

- Bidean zoalarik, ezantza depota baten aintzinean gelditzen da Mattin (EJ04: 78)

ezbai-ardaila [I.5.1](#)

- Nere baitan nabil. Gogo-enparantzan, ezpai-ardalla det dantzan. (EJ50: 65)

ezker-esku [I.5.9](#)

- Ezker-eskua arek ere lotua luzeko (HE18: 59)

ezkerralde [II.8.2.3](#)

- Azkenik estratejiikoagoa iruditu zitzaion, gaur dagoen bezala bi herrenkada atzerago eta apur bat ezker aldera jartzea (HE35: 40)
- Besteiro'ren ezker-aldetik yarri da (HE17: 23)

ezkila-dorre [I.5.4.2](#)

- elizatik aparte eskil dorre txiki bat du (HE35: 60)

ezkongai gazte pilo [IV.3](#)

- Ezkongai gazte pilloa be ez dok txikia (HE31: 34)

ezkontza-aldare [I.5.10](#)

- Azkenik, e'tzenun pakerik izan, zerekin ezkontza-aldarera eraman zenun arte (EL70: 14)

ezkontza-berri [I.5.4.1](#)

- Ire aitak ba-zekik ezkontza berri ta iretzako askoz aukera ohea arkitu eziñik eztiagu (HE57: 123)

ezkontza-bide [II.7.2.2](#)

- Neska-mutillen batzuk ezkontza-bideak austen bazituzten, alkarri bertsoak jartzea lendabiziko lana (EJ62: 84)

ezkontza-egun [I.5.4.3](#)

- Zer entregatu behar duzu ezkontza egunean? (HE35: 47)
- ezkontza egunik etzigutek eskeiñi nai izan (HE57: 118)
- Eskontza-eguna [tit] (EJ63: 54)

ezkontza-hitz [I.5.10](#)

- Au erraz guertatzen da ezcontz-itzetan sartuac daudenaquiñ (HE07: 142)

ezkontza-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Orain badirudi ezkontza kontua aldatzen ari dela (HE35: 31)

ezkontza-lan [II.6.2.4.3](#)

- Zuen ezkontza-lan orri ez aize geiegi eman (HE57: 119)

ezkontza-liburu [I.5.4.2](#)

- Aiako bostgarren ezkontza liburua (HE53: 17)

ezkur-basurde [IV.2.2](#)

- larre-zerri naiz ezkur-basurdek ez dezaten muturkatu (HE18: 83)

ezkur-urte [I.5.4.3](#)

- ezkur-urte da, baita arto-urte (HE18: 74)

ezkutu-harri [I.5.4.2](#)

- Honen eskutarrian irudi batzuk (HE33: 97)

ezpain-ahots [I.5.1](#)

- Ezpain-agotsik aotu eziñik, aldiz aldiz zintur-marraka batzuk baizik ez ditu jaurtitzen (EJ03: 32)

ezpain-ertz [II.8.2.10](#)

- ezpain ertzak makur eta begia heze (HE27: 310)

ezpain-hots [I.5.1](#)

- ezpain-hots bat duten hitzetan (HE30: 216)

ezpain-xoko [I.5.9](#)

- Bitxi zaut, zion irriño bat ezpain xokoan ezin gordez (HE59: 109)
- Badu haren begi kolpea, haren ezpain xokoko irri ximurra (HE32: 12)

ezpal-gurutze [I.5.7](#)

- Argigunea ba da ezpal-gurutzean;/ dar-dar egurrak ein du: joan da kolpean. (HE18: 137)

ezpal-puska [II.3.2.1.9](#)

- Ayek dangatekoak eta ayek espal-puskak! (HE22: 17)

ezpal-ziprizta [I.5.1](#)

- Geyenen begiak bere aizkol-peko ezpal-txiprixtari begiratzen zioten (HE22: 17)

ezpata-dantza [I.5.6](#)

- Ara emen gueure errijeetaco zeceneen, ezpata dantzeen, desapijozco burruqueen, maquilaqueen, eztataqueen, comedijeen, dantzeen, ta convidau teguijeen sartu eria, edo etorri eria cristandadera (HE09: 144-145)
- Karlos kintoren baratzen, akerrak ezpata dantzan (HE24: 134)
- Irurak ikasi dabe txistua jotzen eta ezpatadantzan (HE31: 38)
- Hasiko zaizkizu txisyulariak soinua jotzan, eta besteak dantzan, "espatadantxan" (HE27: 310)
- Durango aldeko ezpata-dantzaren soinuan ere bada Gabon janarien kanta bat (EB87: 29)

ezpatadantzari talde [IV.2.2](#)

- emengo ezpatadantzari taldekoek ekarri dabeela barri ori (HE31: 79)

eztabaida-gai [II.7.2.4](#)

- Eztabai-gaiarekiko ain axola gutxiko ezpa-lira! (HE17: 54)

eztabaida-zipriztin [I.5.1](#)

- Baina zer da euskaldun izatea? Azkenengo hamar urte hauetan, nik dakidanez, problema hau nahiko sakondua izan da. Halere, oraindik gaur, aldizkaritan, eztabaida-zipriztinak aurki ditzazkegu, Zergatik? (EI94: 16)

eztai-dantza [I.5.8](#)

- Eztai-dantzako soiñuren bat jarri diteke (HE57: 141)

eztai-martxa [I.5.8](#)

- Organuan eztai-martxa... (HE57: 141)

eztai-meza [I.5.8](#)

- Elizako eztai-meza bukatu ondoren (HE57: 135)

eztei-aurre [II.8.2.5](#)

- Zer eztei-aurre duten berela bi gazte ok afaltzean! (HE18: 85)

eztei-bazkari [I.5.8](#)

- gertu zegoen, eztei bazkaritan mokau goxoak jatera (HE57: 135)

eztei-egun [I.5.4.3](#)

- Jakin du mutikoak, eta biak gomitatiak ziren eztei-egun batez asi zen bazkarikoan koplaka (EJ65: 71)
- Eztai-eguna igaro dute oriek (HE34: 28)

eztei-gonbidatu [I.5.10](#)

- Gaurko eztei-gomitatu hoiek aldiz, karraxi besterik ez dakite egiten (HE33: 111)

eztei-ondo [II.8.2.14](#)

- amaitu bide-da eztaiondo zaratatsua... (HE33: 30)

ezten-kolpe [I.5.6](#)

- Nola trabaillatzen direnek, trabaillatzen ez diren alferrak eta nagiak, ezten kolpez egotzten dituzte (HEAX/HE11: 35)

ezti-habia [I.5.4.2](#)

- onec bilduten dituzan leguez loraric onenac, eztiabia gozoa eguiteco (EC61: 3)

ezti-sorta [II.3.2.3.2](#)

- Erleek hegan egin zuten ihes ezti-sorta zeriela bidean (EJ53: 18)

ezti-tanto [II.3.2.3.1](#)

- Baña, beazunaren mingotza kentzeko ezti-tantoak ere ixurtzen iaioa zan gure Xenpelar bertsolari biurria (EJ67: 94)

ezti-usain [I.5.1](#)

- eta ezti-usaia eskuetan bai-eukaken, jakiña zegok (EJ49: 41)

eztulaldi [II.7.2.1](#)

- buruko min handiak eta eztulaldi gogorak (HE39: 12)

fabrika-langile [I.5.9](#)

- ahazkorrei gogorazi nahi nieke, Xenpelar (gero, beste hainbesteren artean, Zabaleta anaiak bezala) fabrika langilea zela (HE33: XXV)

falanjista-jantzi [I.5.2](#)

- Zabaldu zuan eta falanjista-jantzia azaldu zitzaigun (EJ60: 117)

falsete-ahots [II.6.2.3](#)

- falsete abotsarekin hitzegiten du haur lerdin itxura hartu nahirik (HE35: 61)

fama-puxka [II.3.2.2.3](#)

- Handik laster fama puxka bat bildu zuten eta Gipuzkoa alderat galdegin zituzten (EJ04: 87)

familia-bizitza [I.5.9](#)

- lagunarteko hartuemanak, famili bizitzak etab. osatzen duten eguneroko bizitzan (EI94: 51)

familia-giro [I.5.1](#)

- An ez da emengo famili-girorik. Badira, bai, guraso onak ere (EJ03: 55)

familia-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Ba da errenterian jatorri oneko famili mordo bat (HE33: 5)

fede-apur [II.3.2.2.1](#)

- Guztiz nagui epelic, ganora baga, arraucica, erdi lo, albora adi, barreca, barriquetan, fede apur baga (EC61: 86)

feria-egun [I.5.4.3](#)

- Bein peri egun batean alkar topo egin zuten (HE22: 20)
- Feria egun batez behi andana batzu baziren lerroan estekaturik (EJ04: 76)
- Ostegun batez, peri-eguna Ernani'n, erri ontara etorri zan Fermin ori (EJ67: 293)

feria-plaza [I.5.10](#)

- agintariak, peri-plaza zaarra jende asko bizi zan lekuan zegolako (HE50: 48)

festa-aurregun [IV.2.2](#)

- txerri-iltzekoan eta pesta-aurregunean (HE18: 16)

festa-bezpera [I.5.3](#)

- Vigiliac dira, barautzeco, Elizac bereci, ta autu dituan, Pesta-Vezpera batzuec (ED46/HE08: 186)
- Festa-besperan txutxen... Festaren begira Larri dagoz joateko pelota-tokira (EJ77: 101)

festa-biharamun [I.5.3](#)

- Besta biharamuna [tit] (HE18: 103)

festa-buru [II.7.2.3](#)

- Bi erri auetako pestaburuak erregin beraren ohorean ospatzen dira (EL70: 157)

festa-buru bezpera [IV.2.2](#)

- ni segurik izerdi-lapetan emaiten nu xapa horrek, besta-buru bezperetan! (EJ72: 66)

festa-egun [I.5.4.3](#)

- Guztia da priesia piesta eguna, arrasteguijan oiestara juatia gaiti (HE09: 57)
- Gauak egun eginez, igandeak astelegun, pesta egunak ortzirale (HE18: 106)
- Beste batez Amezketan, festa-eguneko bezperan (HE22: 70)
- Pesta-egunean su aundi bat egiten zuten zumardian (EJ67: 305)
- begi-itxi-edekian pesteguna degu (HE18: 17)
- Azken zinitzak emanda, bere jesuita-ginean "ostrokoa" teilatuan ipintzea adina zen festeguneko hura (EJ00: 178)

festa-giro [I.5.1](#)

- Aurpegi alaiak aurkitu zituen etxean eta adiskide asko besta giroan (EJ53: 134)

festa-leku [I.5.10](#)

- Pesta-leku ederra dek erri au gañera (EJ62: 62)

festa-ondo [II.8.2.14](#)

- Horrela amaituko zen festondoaren pasarte hau (EJ53: 7)

fiesta-usain [II.5.2.12](#)

- ark ere ba du laister pesta-usai gozoa (HE18: 123)

festaldi [II.7.2.1](#)

- Iñun festaldirik bazan, gerrikoa jantzi eta plazara (EJ78: 45)

feudalismo-bide [II.7.2.2](#)

- Euskal gizartea feudalismo bidetik sarrarazi duena (EJ20: 26)

fielgela [I.5.10](#)

- Batu dira pielgela atso biak, euroen gizon-onak (senarrak ez dira gero), jueza ta sekretarioa. (HE21: 90)

Filosofia-fakultate [I.5.4.2](#)

- Durkehim-eko Filosofia-Fakultadeko klasean (HE35: 39)

filosofo-parrastada [II.2.2.2.7](#)

- alako filosofo parrastada bat edo ba dogula uste izaten dot nik (HE21: 64)

finantza-konpainia [I.5.11](#)

- Kontu hauek, finantza-konpainia ez beste konpainia guzien kontuetatik hartu dira (EB20: 34)

finantza-sail [II.2.2.2.7](#)

- hala nola, finantzi saila, sail administratibo-politikoa, sail akademikoa, pedagogikoa, soziologikoa... (EJ52: 8)

finantza-talde [II.2.2.1.4](#)

- finantza-taldeak eta industria handietako ugazabak elkaturik daudela (EB20: 17)

fisika-gai [II.7.2.4](#)

- Lur baten azterketa osoak erakutsiko digu, bere fisika-gaiak ta kimika-gaiak nolakoak diran esanaz (EF92: 39)

flamenko-itxura [II.5.2.7](#)

- Ohe gainean flamenco itxura duen zerbait dantzatzen hasten da (HE35: 61)

flauta-ahots [II.5.2.5](#)

- Oi, oi Giselle! esanen luke bere flauta abotsarekin (HE35: 49)

folklore-arlo [I.5.4.2](#)

- Poesia utzita, folklore arloan igitari bihurtu zen (EJ00: 190)

- Bilketok, ene ustetan, folklore arlo berezi honetako aintzindari eta bide-urratzaile bihurtzen dute arabar saiatu hau Euskalerrian (EJ00: 190)

folklore-bertsos [I.5.4.1](#)

- folklore bertsotako bekokiari inguratu dion anaitxo politta (EJ00: 206)

folklore-jakintza [I.5.4.1](#)

- folklore-jakintza onek zeartarako diran lenagotik ongi ikasi bearr da (HE24: 37)

folklore-saio [I.5.6](#)

- barruki gaitz hartako erakutokiak eraikitzeo, folklore-saioak prestatzeo, jendea biltzeo (EJ51: 61)

folklore-zati [II.3.2.1.9](#)

- urtearo honetako gastronomia aditzera emango dugu, ugari bezin aberatsa dugun folklore zati baten bidez (EB87: 27)

folklore-zientzia [I.5.4.1](#)

- Gaur folklore zientzian sartzen diren ezaupideak (EI94: 21)

formazio edo produkzio modu [IV.2.1.1](#)

- Hauxe da hain zuzen ere formazio edo produkzio modu kapitalistaren ezaugarri nabarmen bat (EJ52: 50)

formazio eta informazio-bide [IV.2.1.1](#)

- Formazio eta informazio-bideak arrotz ereduekin jokutzen dute (EI94: 16)

Foru Diputazio [I.5.1](#)

- Euskaltzaindiak, Araba, Gipuzkoa, Bizkaia eta Nafarroako Foru Diputazioek emandako eta erret dekretuak birretsitako eginkizuna beteaz (EJ56: 119)

foru-arazo [I.5.1](#)

- Foru arazotatik nazio arazotara, mende bat zehar izan zuen planteamolde okerra zuzenduaz (EJ20: 18)

foru-diputazio [I.5.1](#)

- Foru-diputazioaren esku manerrea salatzen du distiraka dagokion txukuntasunak (EJ00: 176)

fosfato-harri [I.5.5](#)

- Sortzezko fosfato-arriei azido sulfuriko boteaz, onekin orrea egiten da (EF92: 33)

foto-gai [II.7.2.4](#)

- Etsipen-iferua, foto gai! (EJ51: 51)

fotografia-estudio [I.5.4.2](#)

- Eta zer eginen duzu instalatu nahi zenduen photographi estudioaz? (EJ61: 10)

fraide-aire [II.5.2.1](#)

- Ez asi emen praille aiderik artzen (HE57: 119)

fraide-baratza [I.5.2](#)

- Komentu barrukoak ixillik igarota, onatx emen kanpoko batzuk: kamiobidea luzatu pralle-baratzen zear; baratz-inguko ormak konpondu; automobillentzat garajea paratu; aitor-leku berriak ekarri; iturri txanbelin-ikusgarria patio-barruan jaso, Aizkorriko leizetik eta ekarritako estalaktita'z... (EL70: 239)
- Arantzazuko pralle-baratza gañean dago, galtzara zarraren aldamenean (EL70: 105)

fraide-buru [II.7.2.3](#)

- Botaiak praille-burua bezelako bat! (HE29: 69)

fraide-etxe [I.5.4.2](#)

- Eztozu enzun inos praile-echeetan jazoten dana? (HE20: 125)
- Ez litzatequez guizon oneec egongo illa betian sartuta praile-eche baten (HE20: 130)
- Oraindik ere ikusten da Santa Sabinako praile-etxian Aventinoko mendian gela bat (HE54: 172)
- Denbora artan oraindik eman zioten Villako praile-etxia (HE54: 160)
- Subasioko mendian zuten praile-etxe bat (HE54: 160)
- Komentua erre, ta eliza ez. Miraria ere bazala, diote orduko edeslariak, alako aguro pralle-etxe guzia errauts biurtu ta eliza, suak ukitu gabe oso-osorik gelditzea (EL70: 80)

fraide-izen [I.5.2](#)

- Arantzazuko konpositore edo eresgilleetatik, A. Donostik pralle-izen askotxo darabilzki aotan, kondairaren ixilletik aterata (EL70: 167)
- Adibidez, ona emen bi pralle-izen, Arantzazun bizi izan diran pralleetan ohoregarri ta ezagunenetakoak: Aita Zumarraga ta Aita Lertxundi (EL70: 171)

fraide-jantzi [I.5.2](#)

- Danok jantziten gozak praide-jantziekaz (HE31: 34)
- praille-jantzi latzakaz jantziten gozak (HE31: 34)
- an ikusi nuan praile-jantziarekin (EJ66: 27)

fraide-komentu [I.5.4.2](#)

- Roncesvalles-edo esaten zaion fraile-konbentu ori (HE29: 81)
- Gaurko Santutegiari pralle-komentu bikañetakoaren tankera eman bait-diote, esatera noakizun lau auek (EL70: 240)
- fraile-komentu. Baño ordurako, bazan pralle-komentua ere, naiko azia, lengo seroretegi

xaxtarraren ordeaz eta ingurumari (EL70: 77)

fraide-mordoxka [II.2.2.2.2](#)

- Arantzazun, aldiz, beste pralle-mordoxka osatu ziran (EL70: 201)

fraide-ordena [I.5.4.2](#)

- Nola bertatik eta urrutietatik asi zitezken ain aguro erromesak eta limosnak Arantzazuraten, eta ain aguro pralle-ordenak angoxe jabe egin nairik (EL70: 21)

fraide-probintzia [I.5.4.2](#)

- Batera ta bestera dabiltzala, beti alkarri eskua emanda bizi ta ibilli izan dira Kantauriko pralle-probintzia ta Aloñako Andra-Mari (EL70: 61)

Fraideberri bizitza [IV.3](#)

- besterik ez bada egun batean praidebarri bizitza egiten (HE31: 35)

fraidedi-arau [I.5.10](#)

- Pralleak apaiz-jantziz bizi ziran artean Arantzazun. Pralledi-araura bizitzeko ez bait-zeukaten gobernuaren baimenik (EL70: 204)

frankismo-garai [I.5.4.3](#)

- Eliza, historian zehar eta frankismo garaian are errazago, abantailaz eta pribilejioz dotore jantzi da (EJ20: 44)

frantses literatur liburu [IV.3](#)

- Lanson-Tuffrau-ren prantsez literatur liburu ederrak (HE28: 58)

frantses-ardo [I.5.1](#)

- Prantzes ardoa ekarri zuan noski (HE29: 123)

frantses-izen [I.5.2](#)

- Maiz bihillatua izandu nintzan prances icena gatic (HE20: 169)

frantses-jende [II.7.2.7](#)

- ango zenbait bertsotan Xenpelarrek mozkortzat jotzen du frantzes jende ori (EJ67: 222)

frantses-porru [I.5.1](#)

- Gipuzkoa'ko antziñako prantzi-porruak ere, etziran noski izango bearbada Iztueta "baba-loreak" dion bezain laudagarriak (EJ64: 19)

frogabide [II.7.2.2](#)

- Polemika gai bihurtze honekin, frogabide bilakatze honekin (HE36: 27)

frogantza-lan [II.6.2.4.3](#)

- Alako idiekiera edo arima-zabaltasun gabe, alperrik izango dira frogantza-lan guztiak (EC70: 11)

frogantza-modu [II.4.2.5](#)

- Nik emen egiten dudan kristau fedearen frogantza, ez da, ba, onen frogantza modu bakarra (EC70: 24)

frogatze-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Frogatze kontu ontan ere ba dira tankerak eta bide bereziak (EC70: 28)

frontera-izkina [II.8.2.10](#)

- badakik bi trenkada armamento Pikabea'k eta biok Txekoeslobakia'n erosi eta frontera-ixkiñaraño, Endaia'raño, iritxiak zirala (EJ60: 84)

fruitu-aberastasun [I.5.4.1](#)

- zoin zitazkeen gereziketa eta fruitu-aberastasun horren iturburuak (EJ72: 55)

fruitu-mota [II.4.2.7](#)

- adio gure fruitu-mota guztiak, nun ez dugun berriz hunat biltzen eta gain-gainetik artatzen! (EJ72: 61)

fruitu-suerte [II.4.2.8](#)

- bai halaber zernahi fruitu suertez, arnoaz kanpoan (HE04: 62)

fruta eta berdura-apur [IV.2.1.1](#)

- fruta ta berdura apur bat baino besterik ez eban hartzen (HE44: 23)

fruta-arbola [I.5.5](#)

- Ta, fruta-arbolak eta baratzak asten ziran denboran, erria bertan (EJ66: 121)
- beraren baserriko sukaldean edo inguruko fruta-arbolen itzalpean (EJ66: 9)
- Fruta-arbola izugarriak (EJ66: 91)

funikular-makineria [I.5.2](#)

- Eta aidean etengabe nahasirik, funikular-makineriaren zurrumurrua, beti ari eta ari (EJ51: 93)

funikular-orro [I.5.1](#)

- funikular-orroa urrunean gailen, egun hartan liluraturik entzun nuen Débussy-ren poema huraxe (EJ51: 94)

fusil-kainoi [I.5.3](#)

- oinez zihoan zortzikotea, kaleak betean, fusil kainoiak hirugarren paretik goraxeago irtenak

- (HE39: 50)
- Fusil kainoia jaurtiki eta azkar abiatu zen (HE39: 13)
- bañan ordurako tira ta tira fusil-kañoiak ezin aguantatu zala berotuak (EJ66: 23)

fusil-klase [II.4.2.3](#)

- Gure aititak esaten zuan, bi fusil-klase zituztela gerran karlistak (HE29: 24)

fusil-mutur [II.3.2.1.5](#)

- Bayonetak pusil muturretan jarri ta ekin diete (HE23: 61)
- Artu eta fusil-muturrean jarri nuan, lagunai onela esanik (EJ60: 52)

fusil-tiro [I.5.1](#)

- Pusil-tiroak entzun ziran eta artilleria be lan egin eban (EJ49: 157)

fusil-zulo [I.5.10](#)

- fusil zuloak ormetan egiten asi ziran (HE23: 86)

gabi-ardatz [I.5.3](#)

- Gorputz zuzena gabi-arrdatza lez dauko, ta bere garria ereztun batek arrtuko leuke orratz batek lez aria (EJ70: 121)

gabi-hots [I.5.1](#)

- Baiña celan ló eguin leije emengo gabi-ots, auspuen illeta soñu, ta... (HE20: 130)

gabi-igun [I.5.3](#)

- Darua agoia urtzalliac mallutzarpeti gabi-ingunaren azpira (HE20: 127)

Gabon-abetesketa [IV.2.2](#)

- Gerora, noiztik bein, radiatu izan dira benedita bat edo beste, zenbait gabon-abetesketa eta Aste-Santuko elizkizun, mintzaira edo konferentziren bat, ta abar (EL70: 231)

Gabon-afari [IV.2.2](#)

- Gabon afari bat [tit] (EJ70: 91)
- Gabon afaria [tit] (EJ64: 48)
- Bien bitartean txakurrak eta katuak gabon-apari ona egin zuten (HE16: 49)
- Etxekoak, gauon-aparia eginda, ohera joaten direnean Olentzaro sukaldean sartzen omen da (EB87: 25)
- Eta gure gabon-aparia auntz ori izan zan (EJ49: 46)
- Jakiña, Gabon-afarietan mota askotako jakiak erabiltzen dira (EJ64: 48)

Gabon-arte [IV.2.2](#)

- Illun-antzean guztiak doaz bakoitza bere lekura gabon-arte beti zarra zarra arrdao-orrde edaten ura (EJ70: 119-120)

Gabon-aurre [IV.2.2](#)

- Gabon-eurrea zan. Odeiak egotzi-ala edur, ieusi zen egun atan (EI99: 166)

Gabon-aurretxo [IV.2.2](#)

- Gabon aurretxo zan. Bagagoz, bagagoz illunabarren potin txiki baten lau laguntxu, berdeletan (EJ59: 95)

Gabon-bezpera [IV.2.2](#)

- Gabon-bezpera zan (EJ62: 93)

Gabon-enbor [IV.2.2](#)

- Otxandion, "Gabon-enpor" (EB87: 25)

Gabon-gau [IV.2.2](#)

- gabon gabean ageartu oi dala esaten dute (HE21: 64)
- Txantxonek asmatua gabon gau batean (HE25: 25)
- Gabon gabean edo Gabon-zahar gauean sua egiteko ohitura dute (EB87: 21)
- baina bai alaia, Gabon gauari tokatzen zaion gisara (EB87: 34)
- Honegatik, Gabon gabean, plaentziarrak egurra dakarte (EB87: 34)
- Gabon gaubean besoetati dabiltz mutilak neskakaz buruak bero begiak ero eta burruka surrakaz (EJ70: 64)
- Gabon gaba, alare, gozo bezin eztsua zitzaion egokitu (EJ03: 42)
- Eztoгу edaten gaurr aparitan edan maiteak ugari; gabon gaubean egon bearrda apaldu-ezkero kantari (EJ70: 93)
- Gabon-gaba (HE16: 45)
- Gabon-gaba zirudian gau ark (HE16: 95)
- Gabon-gaua etorri, ta apari'tarako deus ere ez. Mokaurik probatu gabe, pralledi osoa korura joan zan maitiñak errezatzera (EL70: 140)
- Alaz guztiaz ere, Gabon-gauaren antzera, konpañi guzietan bertso-saioak egin ditugu (EJ49: 49)
- Lau egun falta dituk gabon-gaberako (EJ49: 44)
- Gabon-gaba [tit] (EJ49: 43)
- Gabon-gaba iritxi zaigu eta, jakiña, gure kozinero Sebastian Garagorri'k apari ederra jarri zigun (EJ49: 44)
- Gabon-gabean ohituten dogu guztiok afari ona (EB87: 29)
- lurbira osoan kristauok Gabon-gaua jan-edan ugariez ospatzen badegu. (EJ64: 48)

Gabon-janari [IV.2.2](#)

- garai hartako Gabon janari oparotsuak agertzen ditu (EB87: 39)
- Durango aldeko ezpata-dantzaren soinuan ere bada Gabon janarien kanta bat (EB87: 29)
- 1956ko azken zenbakian, Gabon janarieri buruz soilki ari zelarik (EB87: 27)

Gabon-kanta [IV.2.2](#)

- Eibartarron Gabon kanta Aita Donostiak ber-berak bildua da (EB87: 34)
- Bost-sei urte izango dira Julian Bandaormaetxea adiskide minari Gabon kanta polit bat entzun niona (EB87: 33)

- Gabon-kantaz euskaraz idatzi zen lehenengo liburua Joannes Etxeberri Ziburukoarena izan zen (EB87: 37)
- A. Donostik ere azaltzera eman digu, Santutegiko artxibutik artuta bere len izendatutako liburuan, antziña-antziñako Gabon-kanta euskerazkoa (EL70: 170)
- Gabon-kantak kantatzen saio bat egin zutenean, Perikok galdera au egin zion bere anaiari (EJ62: 96-97)

Gabon-mezu [IV.2.2](#)

- Gabon-mezuetan, esate baterako, Lendakariak hitz arrunt batzuk esan ohi zituen euskeraz (EJ51: 33)

Gabon-sari [IV.2.2](#)

- Azkoitiko Gabon-sariak 1762koak dira (EB87: 40)

Gabon-txartel [IV.2.2](#)

- Hona, esate baterako, 1971ko Gabon txartela (EJ68: 11)

Gabon-ubil [IV.2.2](#)

- Antzuolan, "gabon-ubil" (EB87: 25)

Gabon-Zahar gau [IV.2.2](#)

- Gabon-gabeen edo Gabon-zahar gauean sua egiteko ohitura dute (EB87: 21)
- Gabon-zahar gauean, Nafarroa parte hortako haurrak etxez-etxe ihoaten dira koblari (EB87: 22)

Gabon-zuzi [IV.2.2](#)

- Eguberri 72 orr., eta Gabonetako suari buruz Gabonzuzi, 91 orr. (EB87: 22)
- Bedian, "Gabon-zuzi" (EB87: 25)

gailego-mordo [II.2.2.2.2](#)

- itxurak diranez, gallego-mordo bat ere an zebillen, aiek ere argintzara etorriak (EJ79: 64)

gainalde [III.2.10](#)

- Urलाñozko estalki andi bat jarri jakon gain alde guztian (EJ59: 17)
- Urmaelaren gañaldean euriaren onda-ingurutxoak eta iturri-xirriparenak alkarrekin naasten ziran (HE34: 31)
- Gainerako gorabeherak, gainaldekoak behintzat, laburkiro konta daitezke (HE27: 336)
- Gauzen axalean eta gaiñaldean bizi gera (EC70: 21)
- geldituten da antxobea, gañalde guztia itxas egazti zuriz beteten jako (EJ59: 41)
- Gainaldean daraman titulu osoak honela dio: (EJ80: 15)
- Beraz, nahiz ta azalari, gain-aldeari dagokon gauza dela uste izan (HE26: 279)
- marra bat litteraren gain-aldean ezarriaz (HE26: 281)
- jatorren dirudien testua gaiñ-aldean emanez, eta orrialde-azpian varianteak jarritz (EC70: 95)

gainbegiratu [III.2.10](#)

- Aski da inguruetara gain-begiratu bat edo beste zabaltzea (HE27: 376)

gainertz [III.2.10](#)

- azpitik baltzez da karel ondoan edo gañertzean lerro urdin, zuri edo gorriz (EJ59: 40)

gainso [III.2.10](#)

- Dugun beraz gain-so bat eman irlandarazko idazkuntzari lehen textuetatik gure egunetara arteo (HE30: 230)

gainzurikin [III.2.10](#)

- Bazterrera lekutzen du gain-zurikin latza (HE18: 60)

gaiso-denbora [I.5.4.3](#)

- Gaixo-denpora laburra zuten (HE22: 19)

gaiso-etxe [I.5.4.2](#)

- Ori esatzen deutset nic beti gaisso-echeetan (HE20: 124)

gaiso-zaintza-ikasketa [IV.2.2](#)

- Nobizi-aroa asteko oraindik gaztetxo (amaseiurte besterik ez baiditu) ta misiotaratzeko zaletua dagoanez, gaixo-zaintza-ikasketak egingo ditu lenbizi (EJ03: 46)

gaitasun-bide [II.7.2.2](#)

- Gaitasun bidean bi lagunek ipini ninduten (HE27: 370)

gaitz-bide [II.7.2.2](#)

- illneindeque araco gach-bide, ta eraldi deunguean (EC61: 22)
- Gaitz-bidez bide, edo bide gaistoz dabillena (HE13: 16)

gaitz-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Hortzak ikusten ez dizkiodan bitartean gaitzerdi! pentsatu zuen (EJ53: 98)
- Gaitzerdi alare, pralleak bizirik atera al izan ziranean, arkaitz-bizkar batetik, illunpe itxuan, banaka-banaka atarrapuzka (EL70: 80)
- goserik ez baleuko, gaitz erdi, baña otzak iñoiz ez lako gosea sortzen dau (HE21: 38)
- Ta ekin zioten igerian. Alare, gaitzerdi. Lau leguan igeri egin ondoren, orratio iritxi, danak onik eldu ziran Urbilleneko kaiera (EL70: 143)
- Lurraren gañean ia landarerik ikusten ez dala, ta gaitz erdi baldin otza, edo-ta, bere aztarnik oargarriena (EF92: 13)
- Gaitz erdi izango zan berac bacarric jatea, baña janerazo cion Adani ere (HE07: 130)
- Gaitz erdi. Tira: asi gaitezen lanean (EJ62: 16)
- Gaitz erdi dok (HE21: 83)
- Ta irabazi eder eder bat balitz, gaitz erdi (EJ62: 65)
- Eta ori balitz okerrena, gaitz erdi (EJ03: 13)

- Zer uste dezu, emen, gazteri taldea ezpalegoke gaitz-erdi (EJ07S=Ala ere gaitz erdi. Ura mutil ona da gure IñaxiorentzatK=EJ62: 45)
- Gaitz-erdi lizaque, noizbait bucatu bearrac blira neque oec (HE07: 303)

gaitz-iturri [I.5.5](#)

- bainan, noula gaitz ithurria ber bera baita abere guzien zat, hanitz aldiz orotara hedatzen da (EI58: 123)

gaitz-ondore [I.5.1](#)

- Bear bada gure pecatuen gaitz-ondore eta castigu bidezcoan beste cembait erejic irichi eztutena (HE40: 10)

gaitz-une [II.7.2.6](#)

- Baina Maria guztiz maitea il zala leku urrunean ezebalako nunbaizt borrruan inor euki gaitz-unean ta orrdurik ara biotza eukala gaiso bakarrtasunean (EJ70: 168)

gaitzaldi [II.7.2.1](#)

- Itsasoak haserre denean, bere gaitzaldiak dituenen (HEAX/HE11: 125)

gaitzerdi [II.3.6.1.1](#)

- Ta ..., gaitzerdi, asto-gain ortatik gaur yetxirik ba'geunde (HE17: 51)

gaitzizen mordo [IV.2.2](#)

- Oihenartek XVIII mendean bildu zituen gaitzizen mordoak, toponimia xehearen azterketak (EJ51: 66)

gaixo-oste [II.8.2.15](#)

- Naparroa-ardao guzurbakoak gorputza dauko ta indarra; gaixo-oste baten sendotuteko da osagarri bakarra: naibagak bere kenduten dituz ardaoak, izanik zarra (EJ70: 79)

gaixoaldi [II.7.2.1](#)

- esan zitzakean igaro zutela gaixo aldi izugarriren bat (HE19: 80)
- ire gaixo aldian lagun dakikan (HE57: 119)
- gaixo aldi bateko sukar erreak ustez buru-muñak ukitu zizkion (EJ03: 15)
- Jaio berritan osasun oneko, gaxoaldi batean burumuiñ azala puztu egin omen zitzaion eta ara, alako aur ederra bein betirako ondatua (EJ03: 32)

gaixtakeria-suerte [II.4.2.8](#)

- Zeren berehala iendea, alferkeriari, ian-edanari, erran-merranei, eta aisiak dekhazkeien gaixtakeria suerte guztiei emanen zeila (HEAX/HE11: 29)

gaixto-irri [I.5.2](#)

- gaixto-irri zetorrek (HE17: 18)

gaiztakeri unitate [I.5.3](#)

- gaiztakeri unidade asko eta nahimen unidade gutxi (HE35: 84)
- gaiztakeri unidadeak besterik tokatu ez zaizkion kriminal gizarajo bat (HE35: 83)

gaiztotasun-apur [II.3.2.2.1](#)

- gaiztotasun apurrik ez eukana (HE21: 65)

galbahe [I.5.10](#)

- Galbaia [zerenda] (HE20: 135)
- Okotzaundia, begi-ezkela, galbaia aiñeko ezpaiña (HE18: 88)
- Baiña aurki dator kritikaren galbaia (EC70: 34)
- gaiñeko tapakia baitzuan galbaia (HE29: 29)
- Lasai etxeratu...! Egundaño! Galbai ertsia darabilkite irabazleak (EJ03: 40)

galbelar [I.5.5](#)

- ezpabere azpiratu zapaldu ta itoco dabee gal bedar garbija (HE20: 196)

galburu [II.7.2.3](#)

- Garandu da artaburutik, gari-burutik edo babaen lekatik aleak ateratzea (HE24: 130)
- Au gueratuten da aotzez, ta galburu utsituz nastaubá (HE20: 151)
- Zure galburua ez da galburua, Jainko-Aragia baño (EJ50: 166)

galburutxo [II.7.2.3](#)

- Galburutxo bat bereizi nizun garia ondu zanean (HE18: 56)

galdaldi [II.7.2.1](#)

- beste galdaldi labur batekin aski beztuko dirade (HE18: 87)

galde-eskari sail [IV.2.2](#)

- Nik ezagun-berrikoak egin bitarte, galde-eskari salla agortu da (HE17: 24)

galde-hitz [I.5.10](#)

- Zein berez galde hitza den arren, erlativo gisa darabil usu eta edozein kasutan (EJ80: 20)

galdera-modu [II.4.2.5](#)

- Ara emen galdera-modua! Iri esan diagu! (HE57: 146)

galdera-sorta [II.2.2.3.2](#)

- iztegi bat publikatu naiean, galdera sorta bana igorri zion (HE33: 61)
- Alkate orrentzat ere prestatu zuan Serafin Tapia'k beste galdera-sorta bat (EJ78: 67)

galeper [II.6.2.2](#)

- ¿Cer galeperrac? (HE20: 178)
- Galeperra da gari artetan ta galonduetan oi dabillen eperchuba (HE20: 179)
- Galeperra? Jesus! Ehun? Berrehun?... Neuk ere ez dakit zenbat. Asko (HE44: 22)

Galeserri [I.5.1](#)

- Galeserriko galesera edo kymraeg-ez (HE30: 201)

galgarau [I.5.3](#)

- ariac, nabasai iruortz ta nabarrac igaro biar dabee soluan galgarauba ondo gorde dedin (HE20: 150)

galjorrai [I.5.10](#)

- Galjorraiija [zerrenda] (HE20: 148)

galondo [II.8.2.14](#)

- gari artetan ta galonduetan oi dabillen eperchuba (HE20: 179)

galsoro [I.5.4.2](#)

- Zezeaga basetxeko galsoro albotik igarotzean (EJ48: 12)
- Zergatik ez basoa galsoro bihurtu? (EJ53: 51)
- Badoa igitaiaren bila eta itzuli orduko galsoroa buruturik zegoen igitaitzeko prest (EJ53: 106)

galtxori [II.6.2.2](#)

- txantxangorriaren gaintetik zegoen galtxoria, zozoa baino gorago belea (EJ53: 131)

galtz-ipurdi [I.5.3](#)

- Iñaki galtz-ipurditik hartu eta arkaitz batetik behera bota (HE27: 311-312)

galtza-pare [II.2.2.2.5](#)

- Nik daukadan ganantzia badaukat nori utzia: bi alkandora, galtza pare bat, anaiak autsia (EJ67: 245)

galtzada-ertz [II.8.2.10](#)

- Eliz-arlosapean eortzitako illak; galtzara-ertzetako ermita ixillak; (EJ50: 89)
- Galtzara-ertzetan ermitatxoak antzo, are apalago ta il-zoriago diraute kantazarrak aiton-amonen aoan (EL70: 102)
- Galtzara-ertzeko ermita-ataritan, gurutzea bizkarretik kendu ta atsedeen pixkat artzen du, bular-auspoak indartu ditezen (EL70: 104)

galtzarbe [II.8.2.9](#)

- Eguin zuan Jaunac emacumea guizonaren galzarbeco sayetsezur batetic (HE07: 90)

galtzarpe [II.8.2.9](#)

- Eta antxe, elorriaren galtzarpetik dilindaka, berebiziko ezkil-tzarra, goitik entzuten zan bezelaxe artean ere, iñork eragin gabe, deika ta deika (EL70: 24)

galtze-peril [I.5.10](#)

- galtze-peril = peligro de condenación. (EC48: 231)

galtzerdi [II.3.6.1.1](#)

- zapatac zutoechubetan, ta calcerdijac cacuan eseguita (HE20: 94)
- batean galtzerdiak, bestean gonagayak naiz aurzapi tsuri-tsuriak erosita (HE15: 8)
- esku batean alpretak eta bestean galtzerdiak (HE53: 25)
- egun oro bear diran gauzac, eguin dezagun contu zapatac, galzac, galcerdiac saltzea (HE07: 52)
- Galtzerdi puskatuakin joana ura ta goizean arek berriak jantzi nai (EJ79: 27)
- Goiz batean, alpretak eta galtzerdiak, artillezko galtzerdi zuri-zuriak, eskuan artu (EJ79: 119)
- An sartu naiz, oñetan galtzerdiak bakarrik nituala eta busti-bustia (EJ60: 130)
- galtzerdiya ta bere zapata osorik ditu ekarri, ta galdetzen det: ¿onek milagro aundi bat ez al dirudi? (EJ76: 106)
- An ez da botik ere eranzten, ta galtzerdiak oñetan usteldu (EJ66: 46)
- Soinean ez zuen galtzerdirik; geroago ikusi nuen bezala (EJ72: 8)
- eta Piarresek, espartinak kendurik, zapata eta galtzerdi ederrak soinean ezarri (EJ72: 34)
- Etxekoen janzki geientsuenak berak josten zitun; arropa-konponketa guztiak ere berak; bein galtzerdiak sareztatu urrengoan adabakiak eman (EJ03: 45)

galtzina-labe [I.5.4.2](#)

- zaldigañean campora, pasatucen galcina labebaten aldetic, non aribaycira guizon baçuec (EJ57: 111)
- galcina labera elducen beçala erracioten an ari ciradeney ea eguin çuten erregueac manatucituena (EJ57: 111)

galtzorratz [I.5.10](#)

- Galtzorratzen antzeko moko luzea iduritu zitzaion lepassoil bihurri baten muturrean (EJ53: 107)

ganadu-feria [I.5.4.2](#)

- Gu gazte xamarrak giñala, Ernani'ko ganadu-peria egiten zan tokian (EJ79: 55)
- Gipuzkoa'n baziran, bai, asteko ganadu-peri pamatuak geiago ere (HE50: 48)

ganadu-klase [II.4.2.3](#)

- Ta ez esne-beiarenak bakarrik, basarriko ganadu-klase danenak baizik (HE50: 48)

ganadu-lan [II.6.2.4.3](#)

- Periko, ganadu-lanak egin da erriko tabernara joana zan (EJ62: 81)
- Ganadu-lanak egin, ijarak ondo beteta utziaz (EJ62: 96)

ganadu-leku [I.5.4.2](#)

- Basarri aundiak eta ganadu-leku onak (EJ66: 33)

ganadu-txapelketa [I.5.6](#)

- Ortarako, ganadu-txapelketa bat probintzi-mallan antolatu zuten tolosarrak (HE50: 48)

ganbara-leku [I.5.3](#)

- Utsik gelditutzea ganbara lekuak (HE25: 48)

ganbara-txoko [I.5.9](#)

- aingeruer begira, ganbara chokoan (HE51: 52)

gantz-azal [I.5.4.2](#)

- Gantzazala [zerrenda] (HE20: 87)

garagar-buru [II.7.2.3](#)

- iguitariai erortzen zitzaizten garagar-buruac bilduco zituela (HE45: 204)
- aren nescachaquin batean garagar-buruac bildu zitzala (HE45: 204)
- garagar-buru batzuec bota zitzatela (HE45: 204)

garagar-gari sorta [IV.2.2](#)

- orduko erdi zorituak arkitzen ziran garagar-gari sortak, balak, edo molchoak. (HE13: 38)

garagarardo [I.5.7](#)

- Nepenthes ordez beharrik ba dut Jaunen garagar-arnoa (EJ50: 122)
- Nahiz guztia solhas bat izan Garagar-arnoz sorthua (EJ50: 124)

garagarzaro [II.7.2.12](#)

- Garagarzaroan eta garilean ez duk urik edanen (EJ53: 10)

garai-bide [II.7.2.2](#)

- Orra Jesusek guri agurtzen digun arrotasunaren garai-bidea lagun artetik igues-eguitea (HE13: 89)

garai-gune [II.7.2.6](#)

- Orain egitera goazen basilika berrian pentsatzean, galdetu izan det nereka: ea ez ote luken obeto emango, alegia, basilika orrek Aloña beraren gain-gañean edo Askartza-ko tontorrean edo nunbait urbilleko garai-gunean beintzat, bertako ta kanpokoen ikusgarri? (EL70: 54)

garai-zantzu [I.5.1](#)

- Zangoa baiño mia ariñago, / garai-zantzua gal dute (HE18: 71)

garaikide [II.7.2.8](#)

- bere garaikide askok sentitzen zuena (HE36: 34)
- Aranaren pentsamentu berritasuna ta "iraultza", eskandaloa haren garaikide guziek testimoniatu dute (EJ20: 15)

garaje-itxura [II.5.2.7](#)

- Konsulta, etxe ondoko garaje itxurako erantsi batean dauka (HE35: 79)

garbai-une [II.7.2.6](#)

- Nok garrbai-unea Iñontzat ez isteko Neutzako bidea (EJ70: 36)

garbitzapen-lan [II.6.2.4.3](#)

- Elizak berak oso garaiz egin zuen garbitzapen lana (EC70: 70)

gari-buru [II.7.2.3](#)

- Itzgárrec Schibolet naidu errán gáriburua, edo picórra (EJ55: 178)
- su-aldean idortzen zituen gari-buruetako bii, edo ale ezeak (HE13: 38)

gari-eztei [I.5.8](#)

- Gero gari-eztaia egiten al zenduten? (EJ62: 29)

gari-hauts [I.5.1](#)

- Gari-autsak ardoa ere ondo edanarazten dik, baldin bada beintzat (EJ62: 29)

gari-hazi [I.5.5](#)

- Gariak edo gari-azia botatzeko garaia Europa'n (HE50: 48)
- ango lurrak landu ta gari-aziak botatzera (HE50: 31)

gari-hornidura [I.5.7](#)

- gari ornidura aundiak utzi zizkien (HE33: 77)

gari-irin [I.5.1](#)

- Gari-iriña baetzen [tit] (HE50: 28)
- Iru arroa gari-urunen saritzat, emoten dabe berrogeta-amar ogerleko (EI99: 159)

gari-lan [II.6.2.4.3](#)

- Uztaillen, garilanak bukatu, patatak atera ta belarrean asi (EJ62: 12)
- Gari-lanak egin (EJ62: 65)
- Gari-lanak (EJ62: 7)

gari-lasto [I.5.3](#)

- gari-lastoaren antzekoa izaten da liño-landara ori (HE29: 27)

- gari-lastoz ba dute su eiteko diña (HE18: 125)

gari-sail [II.2.2.2.7](#)

- Gero, mendi koskorrak, bañan gari-sail asko (EJ66: 101)

gari-soro [I.5.4.2](#)

- Gari solo bateti atera biar dira (HE20: 196)
- Gari-soro galantak badaude berde-berde, lurra justu-justu tapatzen dutela (EJ62: 52)

gari-sort edo bala [IV.2.1.2](#)

- eskeñi edo ofrezitu zion Jesusek Ait-Eternoari bere gari-sort edo bal au; (HE13: 40)

gari-sorta [II.2.2.3.2](#)

- eskeñi edo ofrezitu zion Jesusek Ait-Eternoari bere gari-sort edo bal au; (HE13: 40)

gari-urte [I.5.4.3](#)

- elur-urtea, gari-urtea esan oi du baserritar-jendeak (EF92: 11)

gari-zati [II.3.2.1.9](#)

- Au guzia zertako? Gari zati bat, edo zenbait ale bildu naiez; (HE13: 145)

gari-zelai [I.5.4.2](#)

- pikaro gaizki eziya, galdu zituen gari-zelaiak, gallendu zaio sasiya (EJ79: 62)

garizuma-denbora [I.5.4.3](#)

- Garizuma demporan arrautzac, gaztaya, edo ezne jaquiric jan bozu Bulde baga (EC61: 131)

garo-leku [I.5.4.2](#)

- Basalgo mendi orrek ordeka batzuk baditu, eta orduan, beintzat, oietan garo-leku onak zituan (EJ60: 95)

garo-pila [II.2.2.2.6](#)

- Bazkalondoan garo-pillan lo eginda (HE29: 39)

garo-usain [II.5.2.12](#)

- poeten eskolan ahartean bere garo usaiak galtzeke zegoelarik (EJ00: 183)
- ikuilu kiratsa, garo usaina, baserritarkeria, salatu izan zaio (EJ20: 29)
- Euskal-fedearen sukalde goxo-jatorrenari zegokionez, an dana izan da erromesen gogoko, dana etxe-kutsu ta garo-usai berari-duna (EL70: 170)

garondo [II.8.2.14](#)

- kopetaldean nahiz garrondoan ez dakit (HE27: 399)

- askozaz geiago ta zuri kiskur kirikolauak garondoan, bildots edo arkume baten irudira (EJ59: 93)

garondope [IV.2.2](#)

- Eskuak garondopean uztar erazirik eta oinak oinen artean hestutuz (HE39: 45)

gas-argi [I.5.1](#)

- Abono au egiten dute kiroldegietatik ateratako urarekin ala gas-argikoa garbitzen dutenarekin (EF92: 30)

gasolina-apur [II.3.2.2.1](#)

- Metxeruarentzako gasolina apur bat (HE44: 37)

gasolina-ontzi [I.5.4.2](#)

- gasolina ontzia eta pneumatikuak zulaturik zituzten (HE58: 75)

gastronomi gai [II.7.2.4](#)

- Baita gastronomi-gaiaz idatzi duten literatura-egille trebe bat baiño geiago ere (EJ64: 16-17)

gastu-atal [II.3.2.1.1](#)

- beste gastu-atal guztiak baino bi aldiz gehiago handitu dela (EB20: 24)

gatz-ale [I.5.3](#)

- itxas ertzetako azkartasuna, oiua, zarraparradea ta gatz ale lodia kale guztietan zabalduaz (EJ59: 75)

gatz-garau [I.5.3](#)

- Etzan bigundu zalduna, -izanik len ain biguna- berrba guztiak ta agintsariak urtu zirean !! berez uretan gatz-garau lez (EJ70: 162)

gatz-poxi [II.3.2.2.2](#)

- emaitçu çure carrotiac barnerat arrundan chehaturic, gatz pochi batekin (EJ75: 25)
- yo çaitçu guciac elgarrekin esne chorta bat nahasiric eta gatz pochi bat (EJ75: 28)

gatz-puxka [II.3.2.2.3](#)

- hurtaraz çaçu hirur laurden burra barnian emaiten tuçularic hirur laurden sucre eta gatz puchca bat (EJ75: 15)
- Irakitaraz çaitçu espinartac gatz puchca batekin, lehenic garbituric, eta emaitçu ur hotcian (EJ75: 22)
- ez eman chingarric eta urinaren plaçan emaçu olioia gatz puchca batekin (EJ75: 23)
- hirur arroltce gorringo eta gatz puchca bat (EJ75: 25)

gau-amets [I.5.8](#)

- Non zan ori? Zer egun zan? ala oro gau-amets bat izan ote da bakarrik? (EJ50: 48)

gau-bijilia [I.5.8](#)

- Luzuriagak fede-emana digu nola gaubijilitan lurralde bat eta bestekoak alkarri koplatu ta irakatsi oi zizkioten beren doñu abestiak euskeraz (EL70: 170)
- Antziñako gau-bijilien ordezeko, onatx emen Arantzazu berriaren jokabide berria. Ejerzizioak edo Gogo-jardunak (EL70: 233)
- Ez degu ixilduko. Arantzazun ez-zez, beste ermita askotan ere eman oi ziran gau-bijiliak (EL70: 114)
- Klaridadea ez dakit nolakoa izango zuten gizajo aiek, Ama Agredaren erdera naspilla gau-bijiliz entzutean (EL70: 118)
- Batezere, gau-bijiliari asiera ematen zion-ostiraletakoa, biamoneko mezarekin irurak elizkizun bakar luzea osatzen zutela (EL70: 165)
- Ain zuzen, Euskalerra guzitik erromesak erruz aratzen ziralako ta an lurralde batekoak kantatzen zutena bestetakoak ikasten zutelako gau-bijilietan eta erromerietan (EL70: 93)
- Salbeta Beneditari deitzen dio. Balbetarako eldu nai luke elizara, gero gau-bijiliari ekiteko; baña aurretik, egonalditxo bat egin nai luke Kurtzepizioko Santo Kristokin (EL70: 105)
- gau-bijilien kalbariotasuna, kofradia, Ama-Birjiña-ren euskaldun "guzienganako" zaindaritza, eta... lengo aunditasunaren oroitzapen bera (EL70: 195)

gau-eskola [I.5.8](#)

- neroni joan nintzan gau-eskolara (HE50: 39)

gau-festa [I.5.8](#)

- Bein, Madriden zala, lagun batzuekin bildu zan gau-festa batera (HE61: 22)

gau-itzal [I.5.8](#)

- Neskuts gelatxo zurian Bera dago, Gau-itzalaren beldurrez Bere begi zabalegik Zabalago... (EJ50: 34)

gau-klub [I.5.8](#)

- Gure taberna, bar, jatetxe, kafetxe, gau klub, boite eta abar ere (HE44: 11)

gau-lan [II.6.2.4.3](#)

- Ezpatetara, gorubetara, edo beste gau batera juaitia, ta an, esan dan moduban, biguiraan ibiltia, gauza bi dira (HE09: 114)

gau-leku [I.5.10](#)

- Ostatu batean sartu; gau-lekua galde (HE18: 51)

gau-ordu [I.5.3](#)

- Or, negu latzezko gau-ordu luzeetan aintzezko itz-sakonak, idazti zarretan (EJ63: 8)
- Irala ta Amuategi'tar Iñazio prantziskotarra, bigarrena. Onek ere gau-ordu aieitxe zor zien bere pralletasun xpi-llugarria. Napoles'eraño urrundu zan abitua jaztera ta antxe bizi ta il,

nolanaiko birtutez bete-beteta (EL70: 114)

gaualdi [II.7.2.1](#)

- gabaldiya egualdiyaren eran zetorren, eta gabaz egunez bezin larritasunez beteak egon bearko zutelakoan, geyenak etxeratu ziran (EJ81: 8)

gaubeila [I.5.8](#)

- Gaubeletako eresiyak berriz, etxadi barreneko bizimodua agerturik, gauza askotxo erakusten digute (HE24: 137)
- Gaurik gehienak gaubela larri zitzaizkion (HE39: 94)
- Ainbeste leguako bidean oñez ibilli ondoren, Aloñako bizkarra askok oñutsik egiten omen zuten. Busti-bustita, neka neka eginda eltzen ziran geienetan. Neke ta guzi, ala-re gau osoa bijilian (gaubelan) ematen zuten, nork baño nork penitentzi geiago egingo (EL70: 96-7)
- Santutegiko idazlari zarrak e'tziguten aitatu ere aren elduera ta gaubela (bijilia), jakin ere ez bait-zuten jakin, gauza oiek maizenean Jaungoikoaren kolkorako gelditzen diranez (EL70: 113)
- Gauela baten dagozanean, oilarrak kantau-ezkero, uda barrian tsoriak legez jente gaztea da bero (EJ70: 62)
- ezta alan, bada alan, gaztea gaubelan; atsoak iges da gero (EJ70: 62)
- Antziñan Arantzazuko eliza irikita egoten zan gaeuz, gau-bela egin nai zutenentzat (EL70: 233)

gauerdi [II.3.6.1.1](#)

- Gauberdiak ondo jota egongo ziran (HE31: 24)
- gauberdiko kanpaiak entzun ziranean (HE31: 25)
- zakurraren gaberdiko ametsak (HE33: 89)
- Gaberdi ingurua zan, negu azkenerantz (HE21: 53)
- Gauerdian kanpora atera zituzten (HE25: 37)
- Gaberdian etorri ziran (HE16: 137)
- Heldu-ciren Bethleemerat gaü-erdixuan (HE05: 108)
- Gauerdia baiño lèn du sorgin-afari (HE18: 128)
- Goizetik gauerdira eguna luzatuz (HE18: 92)
- Juan batek bere eskuetan edukitzen du haurra gaberdian erlojuak jo-aurretxoan (EB87: 47)
- besterik ezinean gauerdian hasten nuen eguneroko neure euskal ikasaldia (EJ51: 13)
- Iturrira iristean gauerdi (EJ53: 20)
- berdin izan zitakela gauerdi aitzinean nere sortzea (EJ68: 15)
- eta aunitzetan gero erraten zautan gauerdi ingurua zela eta ez zuela erloirik (EJ68: 15)
- 1553 garren urteko eguarri-bigarreanean, gauerdi-aldera komentuari suak eraso zion, sukaldetik asita; eta egunsentirako dana kizkalduta zetzan, ke beltza jario (EL70: 80)
- Sonia-k ahizpa gauherdi artino beillatu zuen (HE58: 57)
- ogei ta bat urte egin nituan egunean, Donosti'tik atera eta Burgos'a gaberdian allegatu (EJ66: 13)
- Eluke izango, ez, oinbeste alderdi, parrandan balebil or gau eta gaberdi (EJ69: 27)
- Gaberdian iritxi gera Ubidea'ra; laño beltz aiek euria dariote oraindik ere (EJ60: 140)
- Deituten deutsie goizean goiz, gaberditik laster (EJ59: 65)
- goibelez ilargija odeyen artian... Nok digarke erantzunoi gaberdi baltzean? (EJ63: 18)
- Azkenean da gau erdirako lertu ta elbarriyak iritxi giñan (EJ81: 55)
- Bi ronda: bat gau erdirarte (HE23: 23)

- gau erdian Olabeagan giñala (HE23: 34)
- iraulixe gau-erdia lana bukatzeko (HE18: 60)
- gaü-erdian booz esnatu zan (HE45: 205)

gauerdi aitzin [IV.2.2](#)

- berdin izan zitakela gauerdi aitzinean nere sortzea (EJ68: 15)

gauerdi inguru [IV.2.2](#)

- Gaberdi ingurua zan, negu azkenerantz (HE21: 53)
- aunitzetan gerro erraten zautan gauerdi ingurua zela eta ez zuela erloirik (EJ68: 15)

gaupe [II.8.2.9](#)

- Oi gaupean kanposantua, piñu melarren gosea (EJ50: 169)
- ta zero-min santua, gaupe kanposantuan (EJ50: 169)
- Ezin gaupe hautan utz, hilen naizelarik, Gorphutz-hil ustel baten ikharaz bertzerik... (EJ50: 67)

gautxori [I.5.8](#)

- gau chori izan biarco dot (HE20: 177)
- Burrasoek pentsatu zuten beren gau xoria hurbil zutela, eta ikusi ere (EJ04: 17)
- Gautxori aiek etzuten oraindik asmatu ta osatu benetako tanborradarik (EJ51: 20)
- Ontza, mozoloa, untza ta belatxinga gautxori arrapariak, nekazariaren lagunak dira (EF92: 65)
- illunpean ezpada eciñ engañatu duten infernuco gauchoriac ayenatzeco (HE40: 158)
- Gau-txori abek asko dagoan tokitan zelai-minterik (izurriterik) ez da izaten (EF92: 65)

gauza-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Boltsan dituen gauza erdiak lurrera erortzen zaizka (HE35: 117)

gauza-modu [II.4.2.5](#)

- Ordañez badago dotriña liberala eztirudielaric, eguiaz eta beguiaz ala dan gauza modu bat (HE40: 51)
- ariñ edo benialic ere (eta aguitz gutxiago erejiaric, Elizaren barrutietatic irteteric, edo beste cernai astaqueriric) gauza modu batzuetan contra eguitean (HE40: 188)
- Erligioaren icena ematen dioten beren gauza-modu bat (HE40: 172)

gauza-mota [II.4.2.7](#)

- gauza mota bat beste mota charrago batequin nastutzea (HE07: 168)
- debekatzen du... gauza mota bat beste mota txarrago batekin nastutzea (EJ64: 20)

gazta zahar pusketa [IV.3](#)

- alkandora, barrengo, musu-zapi, eta abar... baita lukainka mutur, gazta zar pusketa, piku idor, bi dozena arrautze, tipul ta baratxuri-kordak (EJ03: 16-17)

gazta-puska [II.3.2.1.8](#)

- bi, bi gazta-puskarekin eta beste bi, esnearekin (EJ49: 77)
- ire kontu oiek baño, gazta-puska aundi bat ekarriko baligu (EJ49: 73)
- neretzat etzan une artan ez dirurik eta ez besterik, gazta-puska bat bezelakorik (EJ49: 73)
- ez nik nai nuan bezela gazta-puskarekin, baizik andereño bikain batekin alajaña (EJ49: 73-74)
- gosaltzen sobratu zitzaigun gazta-puska batere ogirik gabe janda zeukan (EJ49: 57)
- gero, andik laister, gazta-puska bat talo tartean jarri zidaten neri (EJ49: 87)
- Gazta-puska bat ogi eta ardo zarrarekin jan genduala badakit (EJ60: 63)

gazta-pusketa [II.3.2.1.8](#)

- Nik bi talo bi gazta-pusketarekin jan nituan, ardo ederra edanaz (EJ49: 76)
- Nik, beintzat, gazta-pusketa aundi bat talo tartean jarri eta ekin nion (EJ49: 76)

gazta-txapelketa [I.5.6](#)

- Lendabizi, txakoliñ, sagardo ta gazta-txapelketak jokatu ziran (EJ64: 108)

gaztaina-arbola [II.6.2.1](#)

- Gaztañ arbolaz betea zegoen aldapa (HE23: 116)
- Baserri onen aurrean dagon gaztañ arbolan barrenen, umea zala oraziyuak antzen egin oi zituben (EJ76: 101)

gaztaina-azal [I.5.3](#)

- Gaztain-azala ikazten zaigu (HE18: 87)

gaztaina-haga [I.5.10](#)

- Bai, botako zenduke, gaztaiñ-aga bati sega erantsita (EJ62: 34)

gaztaina-ikatz [I.5.1](#)

- Baita arrizko kutun (zinginarri) gaztaiña-ikatzak lepotik zinzilik zingiañaren eta begizkoaren kaltez eramatea (HE24: 45)

gaztaina-ipurdi [I.5.3](#)

- oien oñetakuak zapata-botiñak, gaztaiñ-ipurdiakin apropos egiñak (EJ79: 65)

gaztaina-karlo [I.5.3](#)

- gaztaina karloa bezala, puntaz eta arantzez bethea (HEAX/HE11: 85)

gaztaina-kolore [II.5.2.8](#)

- Begiak etzituan txikiak, aundiak ere ez; bañan aiek ere gaztain-kolore antzekoak (EJ60: 29)
- Illez, gaztain-kolorekoa (EJ60: 29)
- gaztaiña koloreko pitxar aundi bat sagardoz beteta (HE19: 27)
- Gaztaiña kolorea musturra zorrotza zankak luzeak, eta arpegia motsa (EJ70: 67)

gaztaina-lan [II.6.2.4.3](#)

- Artoak zuritu, inorkiñak bildu, gaztain-lanak eta abar, ala zijoan negua (EJ62: 27)

gaztaina-makila [I.5.7](#)

- soñeko edo jantzientzako kutxatxoa ta gaztaña makillakaz baserrian egindako lau edo sei esar leku izango ziran (EJ59: 79)

gaztaina-morkots [I.5.3](#)

- iruditu zitzaidan gaztaiña-morkotsa (HE18: 55)

gaztaina-orbel [I.5.1](#)

- Gure ontzia, tantai luzeak aizeak eramane eta tximistak zatiturik, zebillen ur gañean, gaztaña orbela ibiltzen dan gisa (HE19: 56)

gaztaina-pila [II.2.2.2.6](#)

- Aurre-egunetik gaztaiña-pilla aitak orbelez estali (HE18: 71)

gaztaina-urtume urtxila [IV.2.2](#)

- gaztain-urtume urtxilarekin / egiten dio matxarda. (HE18: 72)

gaztaina-zuhaitz [II.6.2.1](#)

- Axangiz'ko bi gaztaña-zuhaitz (HE24: 52)

gaztainaldi [II.7.2.1](#)

- egurra ekarri menditik, orbel puska bat bildu gaztañaldietan da abar (EJ62: 31)

gaztainaro [II.7.2.12](#)

- Gaztaiñarora, ikazkintzara, irauli dute jarduna (HE18: 80)

gaztanbera hondar [IV.2.2](#)

- Gaztanbera hondarrak bildu gero eta zuri-zuria gainetik banatu zien (EJ53: 38)

gaztanbide [II.7.2.2](#)

- zalhe igaran ziren gaztanbide uhaitza (HE60: 176)

gaztaro [II.7.2.12](#)

- haurtzaroa eta gaztaroa, 20 urte izan arte (EJ51: 35)
- -txitean poz, pitean edena-; gaztezaroko odolkadak mamiñean atximurkadak (EJ50: 106)
- gaztaroan Ameriketara joan zen euskaldun asko itzultzen da (HE36: 26)
- Or ezin sartu naike maitasun irritza, eta gastaruaren lorazko gorputza (EJ63: 12)
- Gaztezaroko ametsak goiztxo lorrindu ziran (EJ50: 156)

gazte aldra edo batza [IV.2.1.2](#)

- eurokaz adierazorik giza edo gizon aldra edo batza ta gazte aldra edo batza (HE21: 88)

gazte-aldra [II.2.2.1.1](#)

- Gazte aldra asko joan oi dira (HE21: 60)

gazte-andana [II.2.2.2.1](#)

- Gazte andana dat fandangotan, akordeonista soinuariarekin (EJ04: 67)
- gonbidatu zituen gazte andana bat edatera berekin (EJ04: 30)
- bazkaldu ondoan, gazte andana bat elgarretaratuta (EJ04: 29)
- Donibane-Lohitzuneko gazte-andana bat (HE14: 159)

gazte-bihotz [I.5.2](#)

- Onek, Kaximiroren ezagutza egin-ala, bete betean zabaldu zion bere gazte-biotza (EJ03: 42)

gazte-denbora [I.5.4.3](#)

- Ama! gazte denbora berriz haste balitz? (HE51: 53)
- Iturralde eta Kanpionen gazte denborakoa (HE31: 85)
- Torrezarreko aitaita zarra be ez ei-zan izan makala bere gazte denboran (HE31: 17)
- Gure gazte denboran, hona bigarrena, liluraz inguratuak iruditzen zitzaizkigun zirikaldiak (HE27: 338)
- beti da eskertzekoa gazte denboran ikasitako "So4 H2 + Zn So4 Zn + H2" erreakzioa (HE35: 100)
- gazte denborako edertasuna galdu ez eta estiloa irabazten duten berrogei urteko emakume horietakoa da (HE35: 80)
- Noiz elizara nintzan ni nere gazte denboran? (HE13: 45)
- Beste bizidun guztiak bezala zahartu zen Axelko ere eta gazte denborako argitasuna galdu (EJ53: 141)
- Gazte denboran, bertsolarien atzetik ibiltzen giñan (EJ66: 157)
- anaiak nauka mendian, koñata aldamenian, gazte denboraz akordatzen naiz sasoia joanian (EJ67: 242)
- nere gazte denbora nai det deklaratu: beiak jatxi ta esnia ura emanda saldu (EJ67: 89)
- Gazte denborako mendiak maite zituen (EJ53: 64)
- Judaismoan obekiago edo errotikanago eskola zedin, gazte denboran Jerusalemenera bidali zuten (EC70: 61)
- neskak ederrak bazian; gazte denboran ibiltzen giñan pandanguan da baltsian (EJ79: 77)
- Len gazte denboran nai nuen tokian ibilli baitzan, berak jakingo zuan zer ixtimazio (EJ79: 98)
- gazte denboran artzen duan bidea ezoi du utzi zartzen danean ere (HE07: 327)
- haren haurtzarora eta gazte denbora zer izan ziren ezagutuz (HE52: 7)
- Berak dionez, gazte denbora gose batean darama (HE55: 50)
- Halatan ikhusiko duzu, gazte denboran bekhatu batetan usatu duenari zahartzean ere (HEAX/HE11: 101)
- makur zabilta zu, ta bekatuz-bekatu, zere gazte denboratik atera ziñan ezker? (HE13: 48-49)
- etxeakoandre Joxeparen anai bat bazan Arjentina'n Santi, gazte denboran joandakoa (EJ62: 57)

- "Paluen kantiak" deitzen ditu, eta gazte denboran eginak izan bear zituela, uste du (EJ65: 38)
- Egia edo gezurra, gazte denboran elgarrenganako atxikimendu aundia izan ondoan (EJ65: 64)
- Bere gazte denboran anitz aldiz kantatu izan dituela (EJ65: 70)
- Luzaiden sortua eta gazte denboran han hazi (EJ68: 52)
- artzain ginabiltzalarik gazte denboran erdiko biskarrian (EJ68: 74)
- ogei ta amar ardi-txabola bazituan nere gazte-denboran (HE29: 12)
- Gure aititaren gazte-denboran (HE29: 30)
- Ni emen nago, gaixo au! probaturik ongi, emanaz milla gorantzi gazte-denborari (EJ50: 86)
- Gazte-denbora [tit] (HE43: 5)
- gazte-denboran arro banitzan (HE55: 41)

gazte-egun [I.5.4.3](#)

- gazte-egunak pozkiro oroi tutelarik (HE18: 31)
- gizon zarrak, antxiñetako ipuiñen bat edo euren gaztegunetako gertaerak esan eroiezan (EJ59: 85)

gazte-gai [II.7.2.4](#)

- Gazte-gaiak batez ere, sortu nai nituan nere lanetan (HE57: 127)

gazte-jende [II.7.2.7](#)

- Ziolar-ko zezenik sutsuenak erakarri ditut gazte jendeen sasoia eta trebetasuna probatzeko (EJ48: 15)
- Milla zortzireun irutan ogei au da bostgarren urtian, dibertsiyo bat jartzera nua gazte jendien artian (EJ67: 311)
- Getariako seme leyal bat beñere ez dedin aztu, Tolosa ontako gazte jendiak nai genduke txir onratu (EJ76: 94)
- gazte jendea, eta urrengo neguan ia hasi ziren bakoitza bere herrian lanean (EI94: 56)
- Jakiña, gazte-jendeak bi amets ok ditu (HE18: 49)
- Gazte-jendeak ba du parraldi, esanaraziz ipui bi (HE18: 88)
- gazte-jendea an zebillen betiko ibil-lekuan (HE57: 148)

gazte-kontu [II.6.2.4.2](#)

- baiña guk, gazte-kontuak bakarrik buruan (HE29: 21)

gazte-lagun [II.7.2.10](#)

- nere gazte lagunak (HE51: 33)
- Oriek dabilzan bezala guti da oraiko euskaldunetan; Ohore guti orotan Bere gazte lagunetan (EJ65: 94)
- urrun utzirik aita-amak, haurrideak, gazte lagun guziak, eta ezin konpreni hemengo mintzamoldia (EJ68: 20)
- ene herrian, gazte lagunak (HE51: 37)

gazte-lege [I.5.1](#)

- Artean, Maitek etzitun uki, soillik zuten gazte-lege. (HE18: 78)

gazte-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Noizean behin bakarrik gazte mordoak handik pasatzen (EJ51: 68)

gazte-sail [II.2.2.2.7](#)

- Yainko onari dakiola ordurako beste gazte-sail bat agertu-izatea (HE17: 55)

gazte-tanda [II.2.2.1.5](#)

- Gazte tandak ordukotz pordon, makilaz, bizar labanaz eta burdin ziriz armaturik ginen (HE58: 64)
- Josip Ulma-k, Izar Gorri gazte tanda antolatu (HE58: 62)

gazte-txorakeria [I.5.1](#)

- Gazte txorakeriak izango ziran orregatik? (HE23: 138)

gazte-urte [I.5.4.3](#)

- gazte urteak joan bazaizkit ere (HE35: 14)
- aztu jatzu gazte-urteetan icasija (HE20: 162)

gaztedi-jai [I.5.1](#)

- Gaurreguneko neska-mutillen belarrietan itz onek auxe edo onelako zerbait gogorazten du: dantza ta danboliña, an bazterren batean; jazban ta baltsea, zelai-plaza betean; mendi-billera ta gaztedi-jai; naiko irrintzi ta trikitia (EL70: 91)

gaztela-enda [I.5.9](#)

- Olo arraultza-jartzaleak baditugu gaztela-enda beltza, ta leghorn-enda zuria, biak naiko aundi diranak (EF92: 75)

gaztela-erdara [I.5.9](#)

- Cer zan gaztela erderea orain milla bat urte? (HE20: 197)

gaztela-mutil [I.5.1](#)

- Gaztela-mutillak. Donostiako "Euskal-Esnalea"-koeri egindako itzaldia (HE31: 98)

gazteri talde [II.2.2.1.4](#)

- Zer uste dezu, emen gazteri taldea ezpalegoke gaitz-erdi (EJ07: 4)

gaztetasun-seinale [I.5.4.1](#)

- gaztetasun seinaleztat har genezake (HE35: 4)

gazur [I.5.4.1](#)

- gaztaia egin da gero, gazurari berriz ateratzen zioten mami-puska bat (HE29: 84)
- Dana, dala. Gatza, gatzagia, gatzura. gantza ta orrelakuak aditu izan dizkiat (HE16: 116)
- Gazura berde, Perutxeneko (HE18: 62)

- Bazuen txabola aurrean txerrientzat egindako aska bat aspaldian ibiltzen ez zuena eta borda aldera baztertuz gazura ezarri zion (EJ53: 63)
- Gazura egosiarekin bina talo jan genituan iru lagunok (EJ49: 83)

gazur-pertz [I.5.4.2](#)

- Iduri dute gazur-pertzean ler-berri diran maskulo (HE18: 82)

geiegikeri beldur-meldur [IV.2.2](#)

- geiegikeri bildur-mildurra kitatzen al dezu (HE17: 14)

gela-ate [I.5.3](#)

- ÑO'ren gela atean geldirik dago keriza bat (HE57: 107)

geografia-baldintza [I.5.1](#)

- bizi-beharra eta geografia baldintza bikoteak dialektika mugimendu batetan bilakatu ordeztuak jokabide desheritar batez erabakitzen dituzte (EJ52: 19)

gerezi-arbola [II.6.2.1.2](#)

- Etxe-alaiko jentea ari zan keixa batzuk biltzen etxe aurreko keixa arboletan (HE19: 23)

gerezi-hezur [I.5.3](#)

- Hartcen tuçu guereci hechurrac, crascacn tuçu eta botacn agordienterat (EJ75: 52)

gerezi-lore [I.5.1](#)

- Agur zuri bere, Estiriako ibar zoragarri atatik gure lankide andi Schuchardtek zakusazan eguzki eder, goizeko eguzki, keriza-lorak bezain zuri-gorri agertuaz euskera (EJ06: 76)

gerezi-marmelada [I.5.7](#)

- Guereci marmelada [tit] (EJ75: 49)

gerezi-ratafia [I.5.7](#)

- Guereci Ratafia [tit] (EJ75: 52)

gerizpe [II.8.2.9](#)

- Zugasti onetan sartuta, bere kerizpe indargarrian murgildu, ta badirudi beste mundu zoragarri bateko sarreran nagoela (HE34: 22)

gerla-gizon [II.7.2.5](#)

- guerla-guiçon (HE10/HE05: 128)
- gerla-gizon = soldado. "Sene haü ez da agian bertze semeac bezala gerla-gizon atheraco, eta bere amarekin agian lakhetu zaio (EC16: 1)

gerla-toki [I.5.4.2](#)

- izatua naiz beilan, gerla-tokietan (HE51: 35)

gerlari-arropa [I.5.2](#)

- gerlari arropan = vestido de guerrero (EC16: 33)

german errege herri [IV.2.2](#)

- Hatsarrena Ipartarrok herria xehakatu zuten, eta azkenekotz eskualde zenbaitez jabetu ziren, German errege herriak eraikitzen zituztelarik heietan: besteen artean, Limerick eta Dublingo aurkintzetan, hedatuenak baizik ez aipatzekotz (HE30: 207)

german-hizkelki [I.5.1](#)

- Nabari da German hizkelkiok ez zirela itzali Irlandararen hiztegian (HE30: 208)

gernu-ontzi [I.5.4.2](#)

- Pusiguia, edo garnuoncija (HE20: 87)

gernu-toki [I.5.4.2](#)

- Onek bota oi du ukulu zikiñetan ta ur-laisterik gabeko gernu-tokietan nabaritzen dan usai miña (EF92: 20)

gero-lan [I.5.8](#)

- obra honek gerolan baten oinarri eta euskal literaturalarien akuilari besterik ez du izan nahi (HE36: 4)

gerra-denbora [I.5.4.3](#)

- atzeko aldeko polsillotik pistola nueve largo'koa, gerra denboran askok eta askok ibilli zutena (EJ60: 41)
- Eta gerra denboran etsaia zurrungaka utzita, zer egin bear dek? (EJ60: 120)
- Gerra denbora artan aiek erauntsiak (EJ69: 62)
- Bestela alperra dana, gerra-denboran askozaz ere alperragoa egiten da (EJ49: 31)
- gerra-denborako egunkariak, Euzkadi eta Eguna batez ere (EJ60: 16)
- gerra-denboran soldaduari fusilla ostu eta kentzen badiote, bera afusillatzea agintzen baitu (EJ49: 65)
- Bañan gu, naiz-eta aren itzak ontzat artu, gerra-denbora berez txarra baita (EJ49: 16)
- Sampson Guillermo Tomas (1840 1902), Estados Unidos'etako almirante zan, ayen eta españolen arteko gerra denboran (EJ76: 118)
- Beraren anai batek esan zidanez, gerra-denboran ere atzerrira joatea eskeñi zioten (EJ49: 157)
- Gerra-denbora pasatu degu penatzen eta sufritzen (EJ66: 115)
- Gerra-denboran ez da izaten, gañera, orain bezelako etiketarik (EJ66: 56)
- Bai; bañan gerra-denboran guk Pedro deitzen genion (EJ66: 26)

gerra-egun [I.5.4.3](#)

- Guerra egunac elduta bere (HE20: 217)

gerra-garai [I.5.4.3](#)

- Zer esan nai zun orman ezarrita zegon oroitarri ark? Gerra garaian ildakoen omengarritzat jarria omen (EJ03: 43)
- Gerra-garaian errex arki zezaken batek nun lan egiña (EJ03: 40-41)
- olako agurtza egiten oso oitura aundia da, eta gerra-garaian geiago gañera (EJ49: 161)

gerra-giro [I.5.4.3](#)

- Beharrak eraginda sortu zen Jaurgoa, gerra giroan eta larrialdi baten kausaz (EJ20: 26)

gerra-gizon [II.7.2.5](#)

- Camilo guerra guizonacaz eguan toquirra (HE20: 217)
- Prantziara juateko gerra-gizon bezela (HE54: 167)
- idea aundiko gerra-gizona eta izketan leguna (EJ79: 21)
- Frantses gerra-gizonek 1521 eta 1523-an Ondarribia eraso zutenean (HE33: 71)

gerra-jende [II.7.2.7](#)

- 100 soldadu zeramazkian bi ontzitan Malaga-tik Oran-era eta gainera 11.000 dukat, inperadorearen gerra-jendearentzat (HE33: 87)

gerra-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Eta kondairagille oiek politikako gora beheretan, gerra-kontuetan eta Enperadoreen egite ospetsuetan dute jarria gogoia (EC70: 49)

gerra-lagun [II.7.2.10](#)

- Zarpa, gerra-lagunak Iñaki Alkain'i jarri zioten izengoitia izan zan (EJ60: 122)
- Itxarkundia'ko gudari eta Alkain'en gerra-lagunak izandako bi adiskideri (EJ49: 134)

gerra-leku [I.5.4.2](#)

- karlistak, gerra-leku danetan zabaldua (HE29: 24)

gerra-manera [II.4.2.4](#)

- Holako gerla manera Ez ikusirik obe da Tronperia du sobera (EJ65: 60)

gerra-plaza [I.5.4.2](#)

- gerra-plazaren itxura zuen Donostia'k (EJ51: 18)

gerraldi [II.7.2.1](#)

- Karlos I goaren ohorezko kapellau, eta gerra aldiko jan-edanen ornitzaile edo arduraduna (HE33: 95)
- Norena nuen illobi, lerrartean galdua? Gerraldiko oparia zan, gizon baten gorpua (EJ50: 157)

gerraondo [II.8.2.14](#)

- Zaila zen giroa gerra-ondo ilun hartan (EJ51: 39)

gerrate-aldi [II.7.2.1](#)

- Orainarteko elizatxo ori, karlistetako gerrate-aldian itxumustuan eregi zutenez, txikirriña zan gaurko egunetarako, gauza pitiña, luxe baña txatxala ta extua, ainbeste erromesentzat (EL70: 254)

gerrate-denbora [I.5.4.3](#)

- gerrate denboran, Arotz-lanean irabazi dau eguneroko ogia (HE31: 59)

gerrate-hondakin [I.5.1](#)

- Ikusmenean ditu gaur egun ere noizbaiteko gerrate-ondakiñak (EJ03: 22)

gerraurre [II.8.2.5](#)

- oso txistulari ona emen zan, eta gerra aurrean, Europa eta Amerika'n barrena ibillia, txistua jotzen (EJ49: 157)
- Patxi bera ere bertsolaria degu, gerra aurretik lagun-artean-eta kantatzen asia (EJ66: 9)
- Nik gerra-aurrean osatu nuan irureun ale (EJ64: 45)

gerri-buelta [II.8.2.13](#)

- Gerri-buelta ikaragarria bear pixu oiek artzeko, oso altua etzala jakiñik (EJ79: 91)

gerruntze-alde [II.8.2.3](#)

- Bi esku-mutur ezurtsu; lau aza-xurten baturik ainbat lodi; gerruntze-alde sendoa (EJ03: 21)

gertakari-lege [I.5.2](#)

- Ia berezkuntzarik gabe, hau da Idahon aurkitu dugun gertakari-legea (EJ51: 62)

gezur-ardo [I.5.7](#)

- ezpada asmo barrira: onetarako guzurr-arrdaoak kanpotik ekarrten dira (EJ70: 78)

gezur-aska [I.5.7](#)

- Guzur-asquia [zerrenda] (HE20: 134)

gezur-hazi [I.5.5](#)

- Don Juan de Bragas nastailetzarra etzala izango zaldun bakarra erne iakana, guzurr-azia ereinda, egia (EJ70: 161)

gezur-lili [I.5.7](#)

- Gezur-lili [tit] (EJ50: 100)

gezur-min [I.5.7](#)

- eta botz neukan bihotzean, "hil-beldur" deitu gezur-minaz gizendak eri ziradela. (EJ50: 62)

gezur-ule [I.5.7](#)

- guzurr-ule baltzakaz kokota apaindurik eta zaldibuztana atzean loturik (EJ70: 53)

gezurketaldi [II.7.2.1](#)

- geienetan orraitik guzurketaldia obeto letorkiola (HE20: 110)

"ghetto"-espíritu [I.5.1](#)

- ez dugula oraindik "ghetto" espíritu hori gainberatu (EI94: 82)

gibel hego-haize [IV.2.2](#)

- Arontzakoan lagun, ez aundi, / gibel-egoaize epela (HE18: 342)

gibel-fardel [I.5.4.2](#)

- an joan zan arin Piñto gibel pardela ortzetan zuala (HE22: 36)

gibel-zati [II.3.2.1.9](#)

- beraren gibel zati bat etxerako bear zutela eta eskatzeko arakiñari (HE22: 35)

gibelalde [II.8.2.3](#)

- Hatz badun gibelaldean, ikhusiko dun zenbat naizen habila (HE18: 105)
- gibelaldean utzixe ditugun urte ilun hauetan? (HE27: 372)
- Harat eta honat kurri ez nakien non geldi, / Txakurrak beti gibel aldetik neri segi (EJ68: 35)
- zeinek iduri baitzuten elkarri gibel aldea erakusten zutela (EJ72: 34)

gibelondo [III.2.11](#)

- Etzakiak zer gibelondo ukanen duen ene solasak (HE59: 100)
- zer gibelondo heldu zaion (HE59: 11)
- Baldin egia hunen hatzemaiteak ez baleza ekar deus gibelondorik (HE59: 54)

gilagai [II.7.2.4](#)

- Cerren gañera munduco mintegua landare oquerrez betea dagoan, eta quillagai guchi dan (HE07: 226)

giltza eta sarraila zarata [IV.2.1.1](#)

- egundoko giltza ta zerralla zaratak esnatzen nau nere larrian (HE57: 116)

giltza-porra [I.5.4.1](#)

- Gilza-porra da giltza asko burnizko uztartxo batetik zinzilika (HE24: 138)

giltza-soinu [I.5.1](#)

- zure gerriko giltza-soiñua emendixe dut aditzen (HE18: 131)

giltza-zulo [I.5.10](#)

- Eskola-ateko giltz-zuloari txiza egin dautsogu (HE21: 100)
- Zelatean da aldi gelditu zan ate-ondoan, giltz-zuloan batean belarria, bestean begia ebazala (EI99: 155)

giltzape [II.8.2.9](#)

- Giltzapera nindola esku lotuak burniz, arren, lasaxegotzeko esatear egon niz. (EJ50: 51)

ginbail-hegal [I.5.3](#)

- bekokian beera ginbail-egala eratxirik (HE17: 40)

gipuzko-euskara [I.5.9](#)

- (...) eskuetan dezun idazti honek ames-bide xuxpergarririk ematen al dezakio gipuzko-euskerari (HE17: 9)

gipuzkoar-enda [I.5.1](#)

- Rhode-island-koa, oso ona Gipuzkoarako ta baita ere bertako enda, Gipuzkoar-enda, oso ona da, baño ondo berezita (EF92: 75)

giristino eskoletxe [IV.2.2](#)

- ebats giristino eskoletxeak (HE14: 150)

giristino ikasbide ta debozinotegi [IV.2.1.2](#)

- giristino ikasbide ta debozinotegi den liburu bat eratu zuen (HE26: 264)

giristino-doktrina [I.5.10](#)

- Giristino doktrina euskaldunei erakustea (HE26: 264)

giristino-jende [II.7.2.7](#)

- Icustendéna dá Christioguéndeá: icustenezténa dá ori déla Jangoicoaren sáldo ta familia beréchs escogitua (EJ55: 210)
- Alá emén icusi Christioguéndeá, ta sinestendugu Jangoicoagánic déla ta ceruco vide bacárra (EJ55: 210)
- S. Pabloc furióso perseguitzenzué Christioguéndeá (EJ55: 222)
- sánduac Sacramentuac, eta Elizaco gauza guc ía; baitaére ánitiz persóna sánda Christioguéndeán (EJ55: 209)

Giristino-lege [I.5.10](#)

- Karlos emigratu zen diruz kargaturik, Giristino legia abandonaturik (EJ68: 77)

giro-inguru [II.8.2.13](#)

- giro-inguru= Pentsaera horri sorbidea eman zion giro-ingurua aldatu da (EI94: 45)
- ekintza batera zuzendu gaitzan gaurko giro-inguruaren azterketa bat beharrezkoa da (EI94: 52)

giza adimen [I.5.2](#)

- Eboluzio honen joera giza adimenaren naustitzea dela esango nuke (EI94: 48)

giza adimendu [I.5.2](#)

- Auzi auk ez lirake giza adimenduaren eskuan (EC70: 28)

giza alderdi [I.5.2](#)

- giza-alderdi buru-yantzienari eztio gogoak eman (HE17: 51)

giza ardatz [I.5.2](#)

- Bazterretxea"ren surpeko Charlot"iara ere, ta aren buru xoil ta begi beltz biziak, giza-ardatz muturrean or dakustzit, Batzorde-lagunen artetik aruntz-onuzka (HE17: 24)

giza ardatz mutur [IV.2.2](#)

- Bazterretxea"ren surpeko Charlot"iara ere, ta aren buru xoil ta begi beltz biziak, giza-ardatz muturrean or dakustzit, Batzorde-lagunen artetik aruntz-onuzka (HE17: 24)
- ta aren buru xoil ta begi beltz biziak, giza-ardatz muturrean or dakustzit (HE17: 24)

giza arraza [I.5.1](#)

- eta alde-aldean guizarraza gucia sator itsu ezjaquiñac guera (HE40: 75)
- Anticristoaren zati edo puscac guizarrazaren etsayac, guezurt íac (HE40: 129)
- Liberalen dotriña bat bacarra da, guizarraza bat bacarra dan becela (HE40: 204)
- ala zori gaiztoan guizarrazaren artean guertatzen diran gauz arrigarir gueyenen ezcutuco indar eraguillea billatu bear danean (HE40: 36)
- Jaquinde edo létren aurrerapeneraco, edo guizarrazaren ona billatzeco (HE40: 66)
- eta dembora alditic dembora aldira guizarrazaren eta Jaungoicoaren etsayac (HE40: 7-8)

giza arrazoi [I.5.2](#)

- Auen aburuz giza arrazoia ez litzake gai eremu ontan deus frogatzeko (EC70: 28)

giza asmakeria [I.5.1](#)

- Agur giza-asmakeriak! Ainbeste diru xautu, ta ezertarako ez.! 300.000 gudari atzerabiderik gabe (EJ03: 76)

giza asmakizun [I.5.1](#)

- Jainkoa giza asmakizun hutsa bada (EI94: 46)

giza asmo [I.5.2](#)

- Giza-asmo aundi guzietan gertatzen da (HE17: 55)

giza balio [I.5.2](#)

- Egia, Ona eta Ederra dira giza baliorik ..." kaka zahar! (HE39: 35)

giza begi [I.5.2](#)

- gizon soilari so zaizkio otso ixilak giza-begiz (EJ50: 97)

giza behar [I.5.2](#)

- giza behar nagusienak, garrantzitsuenak (HE37: 102)

giza bihotz [I.5.2](#)

- Danbadak isildu arren, ez zan amaitu gerra; giza-biotzetan maizter izaten bait-da erra (EJ50: 155)

giza bihotz zoko [IV.2.2](#)

- giza-biotz-zokoan yaulki-aundimin-azi eragikorrek aginduz (HE17: 10)

giza bizitza [I.5.2](#)

- Kristautasunak giza bizitza ez ote duen beztu, katiatu, kaxkartu eta hits biurtu? (EC70: 23)
- Jainko oni alako gizon-jazkera eta giza bizitzaren kolorea eman izan zaio (EC70: 31)
- eta giza-bizitza baten kondaira erantsi izan zaio (EC70: 39)
- Giza-bizitzaren samiña (HE25: 30)
- Alegia, kultura (jakituria fin eta mehe hori, giza eta izpiritu-azterketa, liburu lana) ala giza-bizitza (EI94: 20)
- Gamizen lekukotasunak garai hartako zerez, eta batez ere giza-bizitzaz aditzera ematen dizkigun berriez (EJ00: 6)

giza blasfema [I.5.1](#)

- Otso-ar eta -eme latzak, giza-blaphema bihotzean (EJ50: 97)

giza edo gizon-aldra edo batza [IV.2.1.3](#)

- eurokaz adierazorik giza edo gizon aldra edo batza (HE21: 88)

giza elementu [I.5.2](#)

- pentsaera hortako giza-elementu bat gehiago besterik ez da (EI94: 46)

giza elkarte [I.5.1](#)

- Nazioa iraunkor den giza-elkarte bat da (EJ52: 23)
- bizitza ekonomiko eta kulturazko giza-elkartea deitzen zaion izakera psikiko horrela gorpuztu dena (EJ52: 23)

giza eme [oste IV.2.2](#)

- giza-eme (jente) oste andiak eltzen dira Urkiola mendira (HE21: 27)

giza eredu [I.5.10](#)

- Hitz batean eredutzat hartzekoa dugu Olabide. Giza-eredu jatorra dugu (HE27: 351)
- Gure estrukturak, gure giza-ereduak, gure giroak (EI94: 15)
- Nork jarri lezazke derrigorrezko giza-ereduak? (EI94: 13)

giza erlijio [I.5.2](#)

- giza erlijioaren Jainkoa bihurtzen denean, ez da horrelako oiurik entzuten (EI94: 47)
- Jainkoak eta berak dakarkien sinismenak giza erlijioaren lokarria aurkitu behar du (EI94: 46)

giza errealitate [I.5.2](#)

- Poesia drama bat da eta giza errealitateaz beti mintzo da (HE56: 10)
- Poesiak giza errealitatea barna hunkitzen eta senditzen du (HE56: 10)

giza erretratu [I.5.4.2](#)

- Giza-erretratuak moldatzen ere ba omen zuen gaitasun apartekoa (HE33: 55)

giza eskubide [I.5.2](#)

- aldarrikatzen duen arren Giza-eskubideen deklarazioak (EI94: 22)

giza etorkizun [I.5.2](#)

- oiñazea dela, giza etorkizuna dela, zenbat alderdi zein baiño zein bikaiñagoak ta sarkorrogoak (EC70: 10)

giza giro [II.4.2.7](#)

- guiza-guiro = hombre, tipo de. Ceren guiza-guiro oriec larrutzen cituzten ematecoric etzuten anitz gaiso (EI31: 209)
- Irlandarazko literatura bere egiazko giza-giroan ezartzekotz (HE30: 230)

giza gogo [I.5.2](#)

- Giza-gogoaren amets bat besterik ez da izan (EC70: 30)
- asmazio bat, ipui bat edo giza-gogoaren amets aundi bat izan da dena (EC70: 37)
- Minetan daukazu giza-gogoa, ainigma zarade ulhermenentzat. (EJ50: 92)

giza guda [I.5.1](#)

- Dauzat izkuntzalari jakitunak dirausku oneri buruz itz egoki-egokiz: Izkuntza-gudakeetan, giza-gudakeetan bezela (EJ06: 82)

giza historia [I.5.2](#)

- giza historian sartzen da, sustraitik salbaturik (EI94: 49)
- Jainkoak giza historiarekin zerikusia badu (EI94: 47)

giza hizti [I.5.1](#)

- gizonak ikasi beaar dituan gizaizti abetan (HE24: 10)

giza hobi [I.5.1](#)

- Maiz joana naiz mendiko gizobia ikustera, ta beti idoro dut ezez, gurutzaren joskera (EJ50: 157)

giza irakaspén [I.5.10](#)

- Idazkietan ez du giza-irakaspén aundiagorik (HE24: 9)

giza irrits [I.5.2](#)

- Sistema filosofiko guztiak saiatu dira giza irrits traszendenteen azterketan (HE39: 34)

giza irudi [II.5.2.6](#)

- hain giza-irudiko eta halaz ere hain bestelako (HE27: 323)
- Argizerizko santuari, edo giza-irudi bateri, egin leijo, emen zatitxu bat kendu, an imini (EJ06: 79)
- Argizarizko gizaiduri bat orratzarekin zulatzea (HE24: 41-42)

giza itxura [II.5.2.7](#)

- izugarrikeriak egiten dituzten giza-itxurako bi-oinetakoak (HE27: 363)
- bost duroko bat trabes ez egitea, ez zala giza-itxura (HE22: 62)
- Jainko oni alako giza-itxura bat eta giza-bizitza baten kondaira erantsi izan zaio (EC70: 38-39)
- gizaitxuratik hezur-azalak eta urdail erori bat baizik geratzen ez zitzaion gizon hari (HE39: 100)
- Jainko oni alako giza-itxura bat eta giza-bizitza baten kondaira erantsi izan zaio (EC70: 38-39)

giza izaera [I.5.2](#)

- benetan beren giza izaera osatzeko ordena (eta desordena) desegin beharrean aurkitzen dira (EI94: 84)

giza kultura [I.5.2](#)

- Giza kultura bere burua defenditzen saiatzen da (EI94: 45)
- Eta erlijioa giza kulturari osorik dagokion elementua da (EI94: 46)
- Jainkoa giza kultura, giza pentsaera barruan sartzen da (EI94: 46)
- Jainkoa kultura barruan sartzen da, giza kulturaren barruan (EI94: 46)

giza libertate [I.5.2](#)

- giza-libertatea da Iparragirre'ren bandera bakarra (HE28: 88)

giza maila [I.5.3](#)

- asko dira, adin guztietakoak, giza-maila guztietakoak, bai gizonezko eta bai emakumezko

(EC70: 51)

giza mintzaira [I.5.2](#)

- Gizonei mintzatzeko giza-mintzaira erabili zuen Jainkoak (EI94: 44)

giza mintzo [I.5.2](#)

- giza-mintzoak expressa ditzakeien gai eta beharkizunik gehientsuetarako (HE26: 292)

giza modu [II.4.2.5](#)

- Tranpaletara igota bere eskuko jardunean eta inoren begi-bixtan asi zaigunez beroz, begira diezaiozun zer gizamodu den (EJ00: 179)

giza mota [II.4.2.7](#)

- Or zeok giza mueta berri ta misteriotu hori (EC70: 53)

giza neurri [I.5.2](#)

- gure giza-neurria oso urruti dago (EI94: 17)

giza odol [I.5.2](#)

- Gudu guztiak bait-dute gizodola lurrean (EJ50: 153)

giza pentsaera [I.5.2](#)

- bainan giza pentsaera hori sustraitik, nolabait kolokan jartzen du (EI94: 46)
- Jainkoa giza kultura, giza pentsaera barruan sartzen da (EI94: 46)

giza pila [II.2.2.2.6](#)

- Oiek ematen bai-dituzte guk gabe ezin egon gindezkean gauza asko ta gizadi edo munduko giza-pilari ezin-esan alako mezede (EF92: 59)
- Ez da erres olako gizapill nastu bat zaintzen (EJ81: 54)

giza sail [II.2.2.2.7](#)

- an billatu du Batista giza-saill aundi baten tartean (HE22: 63)
- guiza-sall = muchedumbre. S. Franciso Xavier-en ontzian arkitzen cirán milla guizon bezala; iche bateraco guiza-sall arrigarria ta eguzqui-pe errean (EI31: 341)
- Burgesiak nekazari eta beste gizasail zapalduak sakabanatu eta indargabe bihurtzen ditu (EJ52: 49)

giza seinale [I.5.1](#)

- eun filistin-tarren guiza-siñalien zatiac eramatea (HE45: 212)

giza sen [I.5.2](#)

- Erlijioa, giza senaren ondorena bezala hartuaz (EI94: 46)

giza sexu [I.5.2](#)

- Ebakitza, giza sekso buruko larru laxoa inguruan ebaki (moztu) eta kentzea da (EJ71: 18)

giza sexu buru [IV.2.2](#)

- Ebakitza, giza sekso buruko larru laxoa inguruan ebaki (moztu) eta kentzea da (EJ71: 18)

giza soin [I.5.2](#)

- Ta giza-soñean odolak egiten duan antzera, ura elikaz beteta landarearen gorputzean ibiali egiten da (EF92: 8)

giza sorkari [I.5.1](#)

- beste mila giza-sorkariren aurrean (HE27: 336)

giza tankera [II.5.2.11](#)

- etzen, noski, gizatankera otz, neurritsu kalkulakor eta itxurati oietakoa (HE28: 72)

gizabide [II.7.2.2](#)

- zuurtasuna, gizabidea ta olakoak aipatu ta goresten (HE17: 47)
- booz-en ontasun ta guizabidea bazecusan (HE45: 205)
- indarra lege ta makurkeria nagusi, an e'tzan beste gizabiderik (EL70: 32)
- agerpen auek ar ditezke ongina edo gizabide utsezko agiri xoil batzuk balira bezala (EC70: 64)
- beren oiñarrietan urtetan jardunez gizabideak zear aldatuz oiñordez (EJ50: 146)
- Onelaco guizónen prestutasun edo guizabidéac culpan duen partca pisuago eguiteco ezpada (HE40: 73)

gizagogo [I.5.2](#)

- Yaungoikoa, gotzoneak, gizagogo, etsayak, gurtza, izakerea (HE24: 4)
- yakintza guztirako ezagutzalle eta ezagutu-bide bakarra dan gizagogo baño? (HE24: 7)

gizagogo gaitasun [IV.2.2](#)

- gogoyakintzarako gizagogo gaitasunak galdetu badizkiot len (HE24: 18)

gizajende [II.7.2.7](#)

- Pensa guéro seguitudióten escogituen procéssio lucitugura, guizaguendearén flóre flórea (EJ55: 179)
- Jangoicoac berriz aien gaizquit íc atrázue óngui, au dá, erremediátzea guizaguéndeac (EJ55: 158)
- Aguertucodá eguinduéna bere Magestadeac guizaguendeagátic (EJ55: 191)

gizakume [II.7.2.9](#)

- Eri onetan lengo illabetean openbeste il dira ta beste onenbeste jaio dira, ainbat gizakume ta ainbat emakume (HE21: 29)
- Abelkume bat egiteko balitz ere, baina gizakume bat! (HE39: 96)

- alako bilkurak bertan-bera uztea maite izaten dute gizakume gisakoek (HE38: 167)
- Kuadro aundian, gizakume bat agiri zaigu, belarretan etzanda (HE57: 105)
- Orain, emakumeak gizakumeari begiratzen dio (HE57: 101)
- An dagoen gizakumearen ondoan jartzen da ... (HE57: 101)
- mundua danic ona guizacume guztia eguin dituezan becatu, eta gaiztaquerien orderaco (EC61: 90)
- Ontasun oxin bágueac niri, ta guizacume dirianai eguinico mesede neurri bágueac caitic (EC61: 6)

gizalan II.6.2.4.3

- Atzanean emacumeac echeari, eta umeai ongui beguiratu bear die guizalanetara joan gabe (HE07: 91)
- ez guizalanetan dabilen emacumeari, baicic echea, eta echeacoac ongui gobernatzan dituanari (HE07: 91)

gizalde II.2.2.1.4

- Ah! zer gizaldea zitaken beihala Eskualdunena (HE59: 104)
- Frantziako gizaldea hanitz nekatu dutenak (HE59: 54)

gizaldi II.7.2.1

- ezpada dembor ayetaco guizaldi bacoitzák eguia aitortzeco edo ucatzeco izan duen (HE40: 33-34)
- Aspaldiko guizaldietan hillaceta ustelduac becela (HE40: 5)
- lengo guizaldietan munduco Gobernu gucien erritarren eta cristauena (HE40: 50)
- gure guizaldian liberalac dira, ceren bere bearrá eguiten diardun liberalen leguea (HE40: 54)
- berengandic botatzen zutenean azqueneco guizaldietan Españian gobernu bakar izan zan (HE40: 54)
- bada aspaldico guizaldi ascotatic erriac (HE40: 54)
- guc au escribitzen degun XIX guizaldian dotriña liberalaren indar eraguilleác erligioari contra eguitera (HE40: 57)
- Gauza cierto eta segurua da, ecen guizaldi honetan (HE40: 57)
- antziñaco demboretatic guizalditic guizaldira eguia oyec gugandaño ecarri dituzten jaquintsuetaco (HE40: 62)
- guizaldico arguiá, derecho berria, guizónen arguitasunac eguin dituen erabaciac (HE40: 62)
- Azken gizaldiotan, Jesusi buruz eta kristau erlijioaren asierari buruz (EC70: 27)
- Jesus izan da gizaldiek sekula ikusi duten gizakirik bikaiñena (EC70: 34)
- Jainko bezala azaltzen zaigun denborara artio iragan balira gizaldi bat edo bi gutxinaz (EC70: 37)
- utzi baldin bazuten, urrengo guizaldietan berri aiek galdu egin ziran (EC70: 42)
- Gabon-kantak, azken guizaldietan ere landu izan dira (EB87: 41)
- baiña bai Apostoluekin eta Jesus ezagutu zutenen gizaldikoekin (EC70: 103)
- Jesusen idekoak ez, baiña onen ondoko gizaldikoak dituzu (EC70: 26)
- XIX gn. guizaldira arte beti pentsatu izan da (EC70: 83)
- Azkeneko gizaldi auetan berriz, jaki-gertuera-bildumari franko izan dira (EJ64: 16)
- Arren ontzat artuizu Birjiña Donea edozein guizalditan nik zu laudatea (EJ70: 27)
- Dotriña ónac dacaizquien paper edo periodico bat bear bearra da oraingo guizaldian (HE40: 157)
- ez bequio aztu gure guizaldico cristauari, bere oñpeco lurra alde gucietan lurpeco zuloz

- betea daucatela isilliaco secta edo alcardadeac (HE40: 162-163)
- chit gaitz izan bear citzayon guizaldi onen asieran (HE40: 203)
 - gu beti guerrarien ichuran aguertzea: emen zazpi guizaldi luccetan (HE40: 208)
 - oraingo guizaldia condarrac biltzen dago (HE40: 70)
 - eta campoan bere guizaldico usadioen erara bicitzea dala (HE40: 80)
 - edo cearetuaquin bicibearra dago oraño guizaldian (HE40: 83)
 - gure ogeigarren gizaldin (HE55: 51)
 - gizaldi gazteak zaarrari zirika, zaarrari bultza (HE17: 55)
 - ainbeste gizalditan turkarrak eurentzakotzat euki dabena (HE21: 23)
 - Torre polit bat ere badago antxe, itxas-gizonak egiña, gizaldi askotan ezagutu dana (HE29: 10-11)
 - Aspaldietako gizaldietan galduta edo beintzat astuta egon diran batzuk (HE31: 49)
 - Montebideon beste irugarrena, emezortziko gizaldian sortua. Eta eliz bat Arantzazu-izenera. Kofradi auek ez uste, zer-ikusi bazutela bata besteakin, euskaltasuna ta zaindari beraganako jaiera baizik (EL70: 156)
 - Alare, naikoa egin zun gure erriak altxatze utsarekin, anbat zoritxarrez eta gudaz abaildutako gizaldi artan (EL70: 202)
 - Aoa-betean aitortu bearra da: are ta negargarriagoa zan euskalerraren egoera amabost garren mendean, Birjiña agertu-aurreko gizaldian (EL70: 33)
 - Bost mendeko gizaldien "ermitagintza" paregabea aztertu exkero, bereala entzuten du batek, ikaragarri, gure aurrekoen okertu-eziñezko sinismena ta deadarra (EL70: 55)
 - Gizaldiaren hasieran Dreyfus arazoa Frantzia-n, Algeria-ko gudua ta honela alderdi ta une guztietan (EI94: 76)
 - Au garbi-garbian besteric ezta, ezpada guizaldi gucietan eguin dan becela (HE40: 100)
 - guizaldico guizon andi sonatu, Italiatar eguiuzco, eta Italia bera diran, guizon oriec (HE40: 122)
 - Aspaldiko urtetan, batikbat jua dan gizaldian eta oraingoan (HE24: 37)
 - gizaldi berri baten eta gizaldi horren obren aitzindari gisa agertzen zaizkit (HE27: 302)
 - bere gizaldiaren zantzua (HE27: 335)
 - iñoizco guizalditan nequeric eman eztutela, eta aurrera penic eguiñ eztutela elizguizonen batzuec (HE40: 135)
 - guci orietaraco gauza bear eta premiauzco dala bere guizaldico izatea (HE40: 150)
 - guizaldi galdu bategandic nai edo ez guizaldi irabiatzalle bat irtengo da (HE40: 153)
 - oraingo guizaldietan Jansenioerenac (HE40: 89)
 - bere guizaldian munduco jaquindeen gañean añ sonatua izan zan Erasmo-ren liburuetaoric (HE40: 92)
 - Guizalditic guizaldira, eta dembora alditic dembora aldira (HE40: 7)
 - Eta bere guizaldian zabalduac cebiltzan dotriña gaizto gucien contra (HE40: 7)
 - XII eta XIII'g. gizaldiyetan erki eder eta atsegingarri ayetatic irten ziraden koblakari bikañak (HE24: 119)
 - Mingañaz baño escuaz gueyago quendu dira Jaungoicoa eta Ebangelioa emezortzi guizalditan (HE40: 191)
 - Gure gizaldiko gizonei (HE27: 373)
 - Gure guizaldian, edo aurreragocoetan escuac bete lan eman duten (HE40: 13)
 - Bertaratzean... ze ikusiko-ta -gizaldien ikuskaia!- (EJ50: 24)
 - zu arquitu zaitut onic nere aurrean guizaldi onetan (HE12: 6)
 - Gogoz ibiltzen ziñan gizaldi zarretan, Ikusirik Euskadin, erri ta urietan (EJ77: 104)
 - Amarr agindu onek zeinnai guizalditan Jesu Kristorik ona sarrru dira bitan (EJ70: 24)

gizaldi erdi [IV.2.2](#)

- Guizaldi erdi eta gueyagoan dotriñ oyec borchaz artueracitzen diardularic (HE40: 211)

gizaldi-erdi [IV.2.2](#)

- sator itsuetarañoacoac guizaldi-erdi baten buruan progatuaz gañera orañ icusten dutena (HE40: 203)

gizaldi-erronka [IV.2.2](#)

- Jaunaren asaben gizaldi-erronka dakartenak dira lehenbizi idatzi ziren Ebanjelioak (EC70: 75)

gizaldra [II.2.2.1.1](#)

- Gure mutiltxuok eliz atean amaitu eben eskea, ta an egoan gizaldreagaz batera sartu ziran eliz barruan (EJ59: 18)
- inguru-errietako gizaldra asko jai soñkoakaz jantzirik eta bideak betean joaten dira (EJ59: 44)

gizalege [I.5.1](#)

- pentsaera eta gizalegea, mutatis mutandis, haiengandik ikasia dudala (HE27: 367)
- Gizalegez baina amorruez, jan edanez partzea pentsatu zuten beren huts profesionala (HE39: 53)
- bidezco eta santua da guizónen arteco tratabidean guizalegueac gaizto eta debeatutzat ematen eztuen guci hura (HE40: 145)
- gizalegean egin bear diagu emen (HE15: 13)
- ori ez omen-da gizalegea (HE17: 22)
- paganoen gizalegeak handiesten eta Judu-Kristauenak gaitzesten dituzten bertuteak laudatzen dituztelakotz (HE30: 229)
- Giza-legea irakasteko ez duzu ama bezelakorik (EJ03: 30)
- kaskoa erdi-zuritutakoentzat, ez dira oso giza-legezkoak (EJ64: 106)
- Jeniyo txar oiek utzi, bestela ezurak autsi, giza-legia nola bear dan ezin erakutsi! (EJ67: 141)
- Nik badet giza-legia, Prantxiskuk baño obia, beste tatxarik etzait arkitzen: arlote pobria (EJ67: 141)

gizantz [II.5.2.2](#)

- Sorraldi bateko umeak berdin xamarrak izan oi dira geientsuetan gizantzez bai jitez (EJ03: 28)
- guizanz = figura humana. Nabucodonosor Erregueac eraguinzuan, guizona cirudian, urrezko tallu, edo estatua bat, eta aguinduzuan, guciac agur egin ciozuela urrezco guizanz hari (ED46/HE08: 51)

gizaro [II.7.2.12](#)

- bearrekoa dugu aurrena bere gizaroa ezagutzea (HE28: 81)
- Bere gizaroari epaikizun zorrotz egiten dio (HE28: 59)
- Bestalde, sendagilleak esana, aita-amak badakite bein gizarora ezkerro, ezin bestez, ondoezak berak artaratu ta, il-bearra dala (EJ03: 34)

gizarte [II.8.2.16](#)

- Gizartean lotzen eta askatzen gaitu hizkuntzak (HE27: 386)
- ez zazu gizona juzga, ezta gizartea ere (HE35: 83)
- giza-artean tratatutzeko mutil jator ta leialak (HE25: 78)
- zerbait kraskatu da hoinbeste urtez geldiegi zegoen gizartean (EI94: 41)
- bere gizarteko gaitz guztiak bat batean konponduko lirake (EI94: 73)
- badirala emacumeac, echean egotea baño nayago duenac guizartean achurrean (HE07: 91)

gizarte hartu-eman [IV.2.2](#)

- politika, ekonomia ta gizarte-hartuemanen mailetan berritze sakon baten nahia (EI94: 53)

gizarte-arazo [I.5.1](#)

- Prantziko bizimodua nolako, gerrako gora-berak, etorkizun-kezka, gizarte-arazo, askatasun-eskubide, eta abar (EJ03: 43)

gizarte-bizitza [I.5.2](#)

- bai gizarte-bizitzan eta bai hizkuntza-arlotan dagoen sokatira, tentsio eta burruka hori (EI94: 30)

gizarte-ekonomia [I.5.2](#)

- industriaren teknologia-maila, kontsumoa eta gizarte ekonomiaren alde garrantzitsuenak aztertu eta elkarrekilatu beharra dago ezinbestez (EB20: 49)

gizarte-erakunde [I.5.1](#)

- gizarte erakundea aldatu egin da (EI94: 45)

gizarte-erlazio [I.5.9](#)

- ekonomia maila aztertu, gizarte-erlazioen maila aztertu (EI94: 52)

gizarte-erregimen [I.5.2](#)

- bainan ez da inoiz sistema edo gizarte erregimen bat botatzeko gauza izango (EJ52: 34)

gizarte-eskubide [I.5.2](#)

- lantegiko giro eta egoera hobegotzea eta gizarte eskubide bakarren bat noiz behinka lor ditzazke (EJ52: 34)

gizarte-giro [I.5.1](#)

- Beiñola, alako gizarte-giro batek eusten zion (EC70: 13)

gizarte-klase [I.5.3](#)

- gizarte mailak, gizarte klaseak eta Treveriskoa beti ahotan duen jendeagana (HE27: 392)

gizarte-krisi [I.5.2](#)

- alderdi politiko bati laguntza emateko, gizarte krisi baten aurrean harmetan bihurtzeko, e.a. (EJ52: 35)

gizarte-lege [I.5.1](#)

- Erri baten mugaldea eta ondasunak, pake-zuzentasun bideak eta gizarte-legearen itzala guda-gizonak dituzte babesten (EJ03: 66)

gizarte-maila [I.5.3](#)

- Gehiago dena, herriko mintzaera nazionala zen egiaz; gizartemil guztiek zerabilte, egun orozko beharki bakunen adierazteko, baina Estatuak, Jakintzak, Irakaskintzak, hots, gizonaren sail orok hura zuela usatzen, (HE30: 224)
- gizarte mailak, gizarte klaseak eta Treveriskoa beti ahotan duen jendeagana (HE27: 392)

gizarte-sistema [I.5.1](#)

- sozialismoa ez dela dekretu bidez lortzen den gizarte sistema bat (EJ52: 53)

gizarte-talde [II.2.2.1.4](#)

- bere hierarkiaz, organizazioaz eta aparatuz antolaturiko gizarte talde den neurrian (EJ20: 43)
- gizarte-taldeak antolatzen dituzten arauak (EI94: 19)

gizaseme gazte-sotil [IV.2.2](#)

- kanpoko gizaseme gazte-sotil bat zaldi-gañean agertu zan (EJ64: 104)

gizatalde [II.2.2.1.4](#)

- hemen behean, gizatalde batean (HE27: 392)
- salakuntzen ondorioz, gizatalde ikaragarri bat: suaren errua ez (EC70: 54)
- andreteria ta gizataldea sakabanatuten asi baño lentxuago (EJ59: 59)
- kleronometu kharakteristika somatikoen bidez bereizten den gizatalde bat dela ez bait zekien (EJ61: 24)
- gizatalde aundiyak Erniora inguratzeko (HE16: 105)

gizatasun-aztarren [I.5.1](#)

- lege horrek ez baidu gizatasun astarrenik ere (HE35: 101)

gizon-adin [I.5.2](#)

- haurretik gizon adineraino handitu arau (HE56: 13)

gizon-amets [I.5.1](#)

- Ontzitan jarraikiz gizon-ametsa... bainan alpherretan: ihes joan zoaz (EJ50: 92)

gizon-antz [II.5.2.2](#)

- Baroja'ren gizon-antzak ez dira irakasten asten (HE24: 23)

gizon-bihotz [I.5.2](#)

- Ene Aita gaixoa, bere gizon bihotzarekin (HE56: 17)

gizon-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Gomuta eban bere aitak esaten eutsala zaldun bat mundurako gizon erdi zala (EJ70: 81)

gizon-hondakin [I.5.1](#)

- Bartel ez zen gizon hondakin bat baizik (HE39: 79)

gizon-hots [I.5.1](#)

- gizon-otsa aditzeko belarriak erne (HE18: 48)

gizon-janzkera [I.5.2](#)

- Jainko oni alako gizon-janzkera eta giza bizitzaren kolorea eman izan zaio (EC70: 31)

gizon-jende [II.7.2.7](#)

- Ahizpa maitea, beldur izaiteko da, gizon kentea ez balitz, edo gal baladi aldika gizon bihurtuko ginatke (HE58: 54)
- Nork nahi duke, gizon kentea gal'erazi? (HE58: 55)

gizon-kantu [I.5.1](#)

- Moskobia-ko gizon kantu ederrak ere hango hizkuntzan emaiten genituen (HE58: 62)

gizon-lege [I.5.1](#)

- gizon-leger ez galde (HE60: 154)

gizon-libertade [I.5.2](#)

- euskal-libertadien eta gizon libertadien sinbolotzat Gernika'ko arbola arturik (HE28: 82)

gizon-modu [II.4.2.5](#)

- Ce guizon modu nas ni? (HE20: 161)

gizon-mota [II.4.2.7](#)

- Gisa berean ditu Huartek diseinatu gizon mota horiek (HE52: 7)
- Hainbertze gizon mota, hainbertze amodio mota, horra egia (HE59: 109)

gizon-multzo [II.2.2.2.4](#)

- barreatzen du azkenean plazaren erdirat eztabadaren aditzeko bildua zen gizon multzoa (HE59: 43)

gizon-proba [I.5.1](#)

- Arria jaso, egurrak ebaki, gizon-proban egin eta kilometroak korritu (HE50: 19)

- Gero, 400 kiloko arriarekin gizon-proban plaza bat estaltzea ere (HE50: 19)

gizon-sail [II.2.2.2.7](#)

- gizon-sail bat iritxi zan Bedayo'ko Apez-etxe zaarrera (HE50: 22)

gizon-talde [II.2.2.1.4](#)

- gure gizontaldia, ibaitik igesi zijuan suge bat zearka mendi gora goiko zelayetan ezkutatu naizuna zirudin (EJ81: 55)
- dotriñac bacoitzac bere iritziaren moldeaz moldatu, eta aditzera sayatzen diran guizon talde orien aldetic (HE40: 43)
- erligio palso onec gañ artu eta onen erara gendea gobernatzeco alcargatzen diran guizon-taldea (HE40: 22)
- Franciaco cristau eguiazcoac bialdu cioten guizon-talde bati Pio IX itzeguin cion onela (HE40: 40)
- Gizon-taldeaz buruzagitzeko Lazariako mentuak baliatzen zaizkit (HE58: 84)

gizon-tankera [II.5.2.11](#)

- alako gizon-tankera parregarria ematen ziotek (HE17: 17)

glori zati [II.3.2.1.9](#)

- ta sekulako glori zatiren bat irabazten dutenak, zenbait irabazizko gauzak izain dira, (HE13: 138)

gobernu-lege [I.5.1](#)

- Andik aurrera, Cánovas onen bitartez, gobernu-legeen aldetik e'tzun eragozpenik izan ezertarako (EL70: 204)

gobernu-modu [II.4.2.5](#)

- lengo gobernu modua Erligioarequin bat eguiten zutenean (HE40: 54)
- bacarric onelaco edo alaco Gobernu moduren gañean itzeguiñarren (HE40: 56)
- Gauza guciaz aurretic beguiratu bear da, bi Gobernu modu daudela Jaungoicoaren Elizan (HE40: 144)

gobernu-molde [II.4.2.6](#)

- ba zekiten zer ziren gobernu-moldeak, batasunean bizitzea (HE33: 17)

gobernu-zentsura [I.5.1](#)

- Mugaz bestaldeko astekari ta agerkarietan ezin delakotz, gobernu-zentsuraren gatik (EJ20: 10)

gobernu-zuzendaritza [I.5.2](#)

- Onek gobernu-zuzendaritza bereganatu bezin laister, Nazioarteko Bazkuna zapuztu-ta gudu-armaz ornitzera jarri du erri guzia (EJ03: 37)

gogai-eltze [I.5.4.2](#)

- Ta bera duk orratik: gogai-eltze aundixkoa atxe-samarretik ille orraztuz ebakia (HE17: 24)

gogai-hari [I.5.7](#)

- Are emakorrigo, olerkari edo diralako yainkozko gantzu bereziz igurtzitako giza gurenen gogai-aria naiz idazkera (HE17: 10)

gogaldi [II.7.2.1](#)

- Mendizaleak, errira agertuz, kantarako du gogaldi (HE18: 85)

gogarte [II.8.2.16](#)

- Beguiratu, gogarte onec adierazoten deitsuen antzera vici bazara (EC61: 15)
- orra emen egun bacoheraco gogarte, edo Meditaciño labur batzuc (EC61: 13)
- Echean, edo Mezea ichadoten zagozan bitartean, euqui goarte edo adimentuzco Oraciño guichi bat (EC61: 13)
- Gogarte oneetatic batec, edo besteac eguiten badeutsu indar gueiago; gueratu bertan; equin, ta esetsi berari (EC61: 17)
- Meza arteco gogarteac [tit] (EC61: 92)
- egun bacoheraco Meditaciño edo gogarte santuac (EC61: 4)

gogarte oste [IV.2.2](#)

- Gogarte osteco frutua, ezta ba egun guztietan (EC61: 18)

gogo-barren [II.8.2.7](#)

- gorputz-irudia eman nahi izan ez digunak, gogo-barrena behinik behin ez digu hartaraino izkutatu (EJ00: 180)

gogo-enparantza [I.5.9](#)

- Nere baitan nabil. Gogo-enparantzan, ezpai-ardalla det dantzan. (EJ50: 65)

gogo-gauza [II.6.2.4.1](#)

- Berez, gogo-gauzeetan daukan gayan erabiliko det (HE24: 4)
- lortu al diteke edozein gogo-gauza bakartasunaz maiz elikatzeke? (HE33: 22)

gogo-giro [I.5.1](#)

- Aldakorra zait gogo-giroa: izadi ikutuk nauka lilluraz (EJ50: 113)

gogo-jakintza [I.5.6](#)

- euskotarrak gogo-yakintzetarako gaitasunik agertu al dute? (HE24: 5-6)
- gogoyakintzarako gizagogo gaitasunak galdetu badizkiot len (HE24: 18)

gogo-leize [I.5.9](#)

- Nere egazkiña, egak ausita, gogo-leizean zait amil. (EJ50: 66)

gogo-lur [I.5.2](#)

- gogo-lurrean erne ta loreztu bai'litzan (HE17: 72)

gogo-pixka [II.3.2.2.2](#)

- eta alde aldean emacumeetan bacarric gueratu dala Erligioco gaucetaraco gogo pisca (HE07: 99)

gogoeta-jakintza [I.5.4.1](#)

- Abadegaietxetik kanpora, Zaragozan ikaste nagusiak egiñikoa da: Gogoeta-Jakintzak eta Letra-Ederren ikasteak. (HE31: 76)

gogoeta-molde [II.4.2.6](#)

- hartzeintu lehenez bertze gogoeta molde batzuk (HEAX/HE11: 61)

gogoizti zaletasun [IV.2.2](#)

- Gogoizti zaletasuna, ortxe ikusten zaigu (HE24: 9)

goi argi-jario [IV.2.2](#)

- erne-indarra goi argi-jario artatik egarriz edaten (HE17: 29)

goi eta behe-maila [IV.2.1.1](#)

- goi eta behe mailako hizkuntzarik ez baldin bada (HE27: 386)

Goi-Amerika [III.2.12](#)

- Goi-Ameriketako Sarkaldeko (sic) kontu oiek (HE57: 110)

goi-arnasa [III.2.12](#)

- Zatozkida, goi-arnas, eizu nerekin lan (HE18: 13)
- nahiz-ta Urretxu'ko bertsolarien emaitzak aulak, txepelak eta goi-arnas urrikoak izan bste izkuntz eta errialdetan eromantikutasunak iritxi zun goi-maillaren aldian (HE28: 82)
- Etxepare'ren olerkiak goi-arnas urrikoak dituzu (HE28: 69)

goi-ate [III.2.12](#)

- berriz muxarrak sartu diteren, zabali du goi-atea (HE18: 77)

goi-errege [III.2.12](#)

- goi-errege zeritzaion bat Tara hiriburuan (HE30: 228)

goi-gela [III.2.12](#)

- Garoak bil zituten, egurrak metatu, kristau ta aberen janak goi-gelan atetu (HE18: 91)

goi-ikusle [III.2.12](#)

- Ontzigitzarako arazoetan erregeren goi-ikusle zen (HE33: 99)

goi-izen [III.2.12](#)

- Goiizena (Araban) (EI99: 141)
- Norbait goi-izenagaz emoten ebazan idazlanak sarritan (HE31: 57)
- jaioterriak emon eutson bere euskal-lanak izenpetuteko goi-izena (HE31: 58)

goi-kale [III.2.12](#)

- Bilbaoko goi-kaleetako txarritokietan erabilten dana (HE21: 61)

goi-maila [III.2.12](#)

- Jaungoicoaren Elizan chit goimallan dagoen persona bati aditu guñion esaten (HE40: 88)
- Goimallan arkitzen diranac, jaquiundearen escoletara bidaldu oi ditue semeac (HE07: 75)
- goi mailako obrarik ere aurkitzen dugu (HE36: 17)
- Goi mailako poeta da, sentimendua aise dariona; (EJ80: 29)
- goi-maillako gradua artu eban (HE31: 97)
- Teatroa ez ezik, goi-mailako teatroa ere badugu (HE27: 313)
- aditu zuan, bazcaldu bear zuala Simon Fariseoaren echean goi-mallaco guizon ascorequin (HE07: 311)
- bereala bidaldu cituan mandatariac Erroman ciran goi-mallaco andre gucietara (HE07: 227)
- lansarien goimailari zein irtenbide eman ez daki (EB20: 49)
- Elizanburu'ren goi-maillik eta euskal-kutsurik ez izanarren (HE28: 84)
- beste izkuntz eta errialdetan erromantikotasunak iritxi zun goi-maillaren aldean (HE28: 82)

goi-subil [III.2.12](#)

- Au da goisubilla; beragocuan, beesubilla (HE20: 140)

goi-une [III.2.12](#)

- Otzaratchoff-eko goiuneak asko esan gura dau gudeai antz ona emoteko alde aretan (HE21: 67)

goiaingeru [III.2.12](#)

- Goyetan bitartean Migel Goiaingeruak "¿Nor da Jauna besteko?" deitzen dau suturik (EJ77: 55)
- Santu bat da. Mundua salbatzeko Jainkoak bidali digun Goiaingerua (EJ03: 77)

goialde [III.2.12](#)

- Txondorra goi aldetik kargatzeko (HE29: 69)
- egualdia onerako dagoanean, eder da izartsu idoroten dabe goi aldea, gabaz (EJ59: 65)
- Arraultza-pare bat janda joango aiz goi alde ortara (EJ60: 48)
- goialde goibelari so nengoela (HE34: 63)
- Goi-aldean dago eliza, katedral itxurazko, benetan ederra (EJ03: 10)
- Urte bereortan Oñatin tinkatu zan Rodik, Españiko goi-alde auetan liberalen lenbiziko jenerala, ta oni ere agindu zion gogoak... berea (EL70: 191)

goiargi [III.2.12](#)

- lehenak bigarrenari alde handia daramaiolarik poesiaz eta goi argiz. (EJ80: 10)
- alaxen artzen dute goi-argi ta aidea (HE50: 46)

goibelaldi [II.7.2.1](#)

- ozkarbi denean asperen da beren otsa; goibelaldian, aubena (HE34: 32)

goiburu [II.7.2.3](#)

- Barrena sartu gera eta an arrapatzen ditugu geren usteko lagun batzuk, abertzaleetan goi-buru egiten zutenak (EJ49: 60)
- Beste jaun bat ere, oso goi-buru egiten zuana, an zan (EJ49: 62)

Goierrri [III.2.12](#)

- Kartzelatik irten da Goyerrira joan ziran (HE23: 53)
- Mariñel-erria da euskalerrria; ta itxasoa, euskal-miñen ataria. Legazpi ta Urdanetak beren Goierrria, Okendo ta Elkanok aldiz kosterrria, itxasoz daramate euskal-historia (EL70: 154)

goiz-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Lotazilla 19, goiz erdia (HE21: 68)

goiz-giro [I.5.8](#)

- Jela gaiztoa egin digu gaur, au da goizkiro preskua! (EJ79: 106)
- Goizkiro biurri onekin nola asi zerate lanean? (EJ79: 106)

goiz-haize [I.5.8](#)

- Oiñez Orreagatik Auritzera goiztar eta egun ederragaz, goiz-aize egokia lagun (HE31: 84)

goiz-meza [I.5.8](#)

- argihastean jeikirik eta igandetako arrokekin beztiturik, banohak goizmezaren aditzera (EJ72: 15)
- eta goiz-Meza nolerebait ecusita ezcutatuco dira zuloren batean (HE07: 49)
- Goiz-mezatik lekora, meza-nagusia baino lehen, bazuan, denbora hartan, meza bat (EJ72: 16)

goiz-otoi [I.5.8](#)

- Maitatu arratsa, landatu oroya, ekiñai ezinik, bildu goiz-otoya (EJ63: 2)

goizalde [II.8.2.3](#)

- Goiz aldera esnatu, begiak igurtzi eta eguzkiari begiratu orduko, barearen apostuaz oroitu zen (EJ53: 96)
- Goiz aldera iritsi zelarik etxera emaztea berantetsirik (EJ53: 80)
- Goiz aldera txabolatik noiz atera zan, ez giñan konturatu (HE29: 126)
- Goiz alderaiño iraun zuen (HE16: 31)
- Besta eginik badoa biharamunean goiz aldera (EJ53: 7)

- Goiz alderat azeri bat jin zen (HE32: 32)
- Sagardotegian bertsoetan batean da bestean aritu da goizaldera arte (EJ79: 27)
- Agur zuri bere, Estiriako ibar zoragarri atatik gure lankide Schuchardtek zakusazan eguzki eder, goizaldeko eguzki, keriza-lorak bezain zuri-gorri agertuaz euskara (EJ06: 76)
- Atabal; Goizaldearen mendabal; gure elkar-maitetasuna ezezan zabal; Basoko kabal (EJ50: 78)
- nola abere mutuak ikusten dituen goizaldean zeruak (EJ50: 138)
- -Gurutze batetik zintzilik hil artean josiko zaitugu biharko goizaldean- (EJ50: 134)
- Beti ioakon goizalde iruntzik ixuri gabe; odeiak agor, aizea legor, eguzkia kiskaltzaille (EJ50: 120)
- otsaileko goizalde beranduan, laugarrenez iratzarrik osabaz oroitu zenean (HE39: 79)
- Arantzazuko kalbario-mendian goizalde artantxe bete zan Juan ebanjelariaren: ecce matter tua. (EL70: 127)

Goizueta [III.2.12](#)

- Goizuetan egonaldi txiki bat egin, ta goizerako Oyartzun'en (HE23: 65)

golko-bertso [I.5.9](#)

- Sinets diezaiogun, Jainkoa eta bere burua testigu eginiko golko-bertsoa du eta (EJ00: 188)
- Bere "afición y divertimento"rako zituen golko-bertsoak (EJ00: 209)
- Isila eskatu zuen Gamizek bere olerkientzat: golko-bertsoak bait zituen, isil eta ezkaturako (EJ00: 175)
- Zer da, baina, horko irain hori? galde egiten du Gamizek bere golko-bertsoan (EJ00: 189)

golpe-modu [II.4.2.5](#)

- ta eman bear dizkigu anitz ukaldi, edo golpe-modu ta neke: (HE13: 139)

goma adragante poxi [IV.2.2](#)

- sucriarekin arauca, goma adragant pochi bat herraisa fleur d'oranger chorta bat, (EJ75: 34)

goma erre usain [IV.3](#)

- Goma erre usaia (HE35: 116)

gona-barren [II.8.2.7](#)

- aren gona barrenak agiri lagatzen duanari (HE57: 105)
- eta beste aldean emakume aldra andia negarrez, euren gona barrenakaz malko samiñak igortzika (EJ59: 17)

gona-dantza [I.5.6](#)

- Aspaldiko ordez gona-dantzea ikusteko asmoaz (EI99: 141)

gona-zakur [I.5.9](#)

- Ayuntamentuko gonazakur guztiak Gobernadoaren eta emaztearen inguruan (HE39: 60)

gonagai [II.7.2.4](#)

- gonagayak naiz aur-zapi tsuri-tsuriak erosita (HE15: 8)

gonbidatu-egun [I.5.4.3](#)

- Konbidau egunetan ezagutu ziran (HE31: 15)

gordin-antx [II.5.2.2](#)

- halako gordin antxa aurkitzen zaio (HE27: 303)

gordin-kutsu [II.5.2.9](#)

- Erabili duen euskerak, oso aberatsa eta jatorra izan arren, ba du tarteka gordin-kutsua (EJ51: 57)

gorotz-pila [II.2.2.2.6](#)

- Onela gorotz-pil oneri ereriko zaizkan busti-tantoak putzu batera dijoazen tankeran jarri bear da (EF92: 22)

gorputz-albo [II.8.2.2](#)

- Bere burdiña odolguirua ez da igaroco gure corputz-albuetatic (HE20: 214)

Gorputz-arratsalde [IV.2.2](#)

- Gorputz-arratsaldian orrenbeste jende, ixilik egoteko soñurik jo gabe (EJ67: 179)

gorputz-atal [II.3.2.1.1](#)

- Arritzekoa bada ere, or egoten zaizkizu aoz-gora eguzkitan beren gorputz-atalak beltzarandu naian (EJ03: 77)

gorputz-azal [I.5.3](#)

- gorputz-azalerako on den berberorixe gorputz-barrurako txarrena izaki (HE38: 151)

gorputz-edertasun [I.5.2](#)

- gorputz edertasunak (EJ48: 20)

gorputz-erdi(ka) [II.3.6.1.1](#)

- gorputz-erdika dute dantza jatorra ari (HE18: 107)

gorputz-gain [II.8.2.11](#)

- millika nahi dezan amorekati, gatz eta ogi phorrokiña i aourtzen deyote khorputz gaña sorthuberriari (EI58: 143-144)

gorputz-hezur [I.5.3](#)

- bakoitzari naiz ez litukeen zenbait gauza ta neke; ta guzia da gorputz-ezur minbereen gain

(HE13: 112)

gorputz-hizti [I.5.4.1](#)

- Indarriztia, Gorputziztia, Ortziztia (HE24: 18)

gorputz-irudi [I.5.2](#)

- Dena den, gorputz-irudia eman nahi izan ez digunak, gogo-barrena behinik behin ez digu hartaraino izkutatu (EJ00: 180)

gorputz-tailu [II.4.2.9](#)

- habillak eta gorputz thaillu onetakoak (HE04: 79)

gorputz-zati [II.3.2.1.9](#)

- gorputz zati = miembro (del cuerpo). Cer dela deritzazu Jesusen gorputz zati onac izatea gu? (EI31: 75)
- gorputz-zati = miembro del cuerpo. Constantino andiaren Am S. Elena ta gurutzedun on emengo beren aldia eguin ta igan diran guciac eta arkitzen dira Jesusen gorputz-zati zori neco eguiñaco (EI31: 76)

gorputzaldi [II.7.2.1](#)

- Gorputz astuna gorputz-aldi txarra daukagula adi-erazoteko ere esaten dogu (EJ06: 81)

gose-beldur [I.5.1](#)

- Atondok ez du gose-bildurrik; bere tripa-zorria beratzen ahal du behintzat (EJ03: 17)

goxo-kozko [II.3.2.1.4](#)

- Goxo-kozko bat erakutsi besterik gabe haruntz-honuntz erabil zitekeen (EJ00: 181)

gozakaitzaldi [IV.2.2](#)

- Saul-i arpa jotzen zion, gozacaitz-aldiac eta barrungo illuntasunac artzen zuenean (HE45: 208)
- biaramonean Saul bere gozacaitz-aldiac artu (HE45: 211)

gozaldi [II.7.2.1](#)

- Ichi gozaldiren bat; laburtu jatecoa (EC61: 41)

gozo-ontzi [I.5.4.2](#)

- Gozo-ontzitik azukre-koxkor bat atera (HE17: 18)

gozotasun-pitin [II.3.2.2.2](#)

- Goxotasun pittinik ez die opa (EJ03: 24)

gramatika eta elerti sail [IV.2.1.1](#)

- Ikas-liburuetan, Gramatika eta Elerti sailekoak erabili zituela (EJ00: 182)

gramatika-arau [I.5.1](#)

- ezta ere gramatika arauz egokiak (HE28: 70)

gramatika-gai [II.7.2.4](#)

- Grammatika-gaiak zein aisa darabilan ikusteagatik (HE26: 272)

gramatika-lege [I.5.1](#)

- gramatikaren eremutik kanpora eta gramatika legeen kontra (HE27: 388)

greko-hizkuntza [II.6.2.3](#)

- Grekoentzat, Greko hizkuntza ez zakitenak Barbaroak ziren (EJ71: 14)

grina-modu [II.4.2.5](#)

- Guizon erosiak, berezko griña modu bat dala bide, chit maite du bere biotz goizale artoa (HE40: 149)

grinaldi [II.7.2.1](#)

- barruko ertilarien griñaldia aditzen emoteko bidea (HE31: 46)

guarda-etxe [I.5.4.2](#)

- Goarda-etxea esaten zitzaion (HE29: 82)
- enkargatu genduan ardi bat Irati'ko goarda-etxean (HE29: 125)
- Andikan bi orduko bidea gendukan Irati'ko goarda-etxera (HE29: 78)

guardazibil-bikote [I.5.1](#)

- goardazibil bikotea lekuko zela, azken eskukadak saguei hedatu zizkien (HE39: 44)

guardi lagun [II.7.2.10](#)

- Nere erriko guardi-laguna, Rafael Barkaiztegi, gerrietako miñez jarrita (EJ60: 61)

guda-auzitegi [I.5.8](#)

- Bergaran ziran guda-auzitegiak (HE23: 109)

guda-batzorde [IV.2.2](#)

- Bermeo'ko Uri-buru Batzarra bere guda-batzordeagaz (EJ60: 160)

guda-egun [I.5.4.3](#)

- Urrengo guda egunetan Astigarrako benta gañean (HE23: 110)

guda-etxe [I.5.10](#)

- Santa Katalin zubi ondoan fortiña (Avenida 7 y 3) (gud-etxea) egiten ari ziran (HE23: 17)

guda-garai [I.5.4.3](#)

- Ibilli arren guda-garaiez bata besteaz nastua (EJ49: 102)

guda-gizon [II.7.2.5](#)

- Erria guda gizonen bete bete zagon (HE23: 39)
- inguru guztiak guda-gizonen bete-beteta zeuden (HE23: 136)
- Bizkai, Gipuzkoa ta Arabako karlistak Oñati aukeratu zuten beren guda-gizonen billera-lekutzat, iru probintzien erdi-erdiko erri artatik batera ta bestera zabaltzeko asmotan, Arantzazuko mendiak gorde-lekutzat zeuzkatela (EL70: 190)
- Erri baten mugaldeak eta ondasunak, pake-zuzentasun bideak eta gizarte-legearen itzala guda-gizonak dituzte babesten (EJ03: 66)

guda-jantzi [I.5.10](#)

- Igandetan guda jantziz (HE23: 119)

guda-lan [II.6.2.4.3](#)

- guda lanetara Donosti aldera ixil ixilik (HE23: 110)
- paxisten egazkiñak berandurarte etziran agertu eta guda-lanik ez eben egin (EJ49: 157)

guda-langile [I.5.11](#)

- Ingenieros (guda-langilleak) [tit] (HE23: 135)

guda-lege [I.5.8](#)

- Zarauz'en Bolaños koronelak erakutsi guda legea. Orentzaron Azkoitian. Egoarri egunean Elgoibar'en. (HE23: 125)

guda-mutil [II.7.2.5](#)

- anai zarragoak guda mutil zituztelako (HE23: 109)

guda-oin [I.5.10](#)

- Etxeak utsik, exodu samin erdigarri, gudu-oiñak genituen ondamenezko iturri (EJ50: 153)
- Egunotan egin diran joaldi astun eta neketsuen ondoren, atzo bake eta nasaitasuna igarri ta egon zan gure guda-oñetan. (EJ49: 157)

guda-ondo [II.8.2.14](#)

- Izuaren mendean jende geiena, guda-ondoko giro larri bildurgarrian; ta bizitzeko bearren bearrenak lortu eziñik (EJ03: 77)

guda-ontzi [I.5.10](#)

- Gud-ontziak aurrean [tit] (HE23: 119)

- Amasei gudontzi zeramazkin berekin, zizirin-ajeatu zarpilduak; ta aien babesera, beste amabi ontzitan, 3.000 gizon (EL70: 138)

guda-talde [II.2.2.1.4](#)

- Alemanak zirauten nagusi bazter guztietan, beren gudatalde altzairatuai eta batipat aireko indar garailariari esker (EJ03: 76)

guda-txabola [I.5.10](#)

- Urduri dabil batera ta bestera Von der Astarmann, doistarr jeneral sutsua, bere guda txabolaren aurrean. (HE21: 67)

guda-usain [II.5.2.12](#)

- jaki-prestaera auek badute alako guda-usai gutxi bat (EJ64: 57)

guda-zozketa [I.5.10](#)

- urte artako guda-zozketan Joan Kruz gudaritzarako erori zan (HE50: 86)

gudaloste [II.2.2.1.2](#)

- Nora joko luke Estatuak gudalozterik ez balu? (EJ03: 66)

gudamutil [II.7.2.5](#)

- joan jake ganera Astarmann gogorra bere gudamutil ertsuakaz (HE21: 67)
- bera etzala joango guda-mutil edo soldadu (HE50: 87)

gudari-arropa [I.5.10](#)

- Garagorri eta biok gudari-erropak jantzi, armak artu eta bertako andereño nere izena zuanak (EJ49: 161)

gudari-buru [II.7.2.3](#)

- gaztetan gudari-buru ta gero idazle ospetsu-samar bat izan zan (EJ64: 23)

gudari-egikera [I.5.1](#)

- Onu eder ta goitarra Euzkadi'ren gudari-egikerea (EJ60: 160)

gudari-lagun [II.7.2.10](#)

- Etxeberria, esandako mendigañetan gelditu zan bere gudari lagunekin (EJ49: 150)

gudari-sail [II.2.2.2.7](#)

- iru zati egin zitun bere gudari sallak (HE23: 60)
- gudari saila beste gabe bera ikustera etortzeak odola berotu zion (HE39: 109)
- Oñati gaixoak ez premi gutxiago, baldin mantenduko ba'zitun bere kargura egotzi zizkioten Mondragoiko lau batalloiak eta gero Napoleonen zaldizko gudari-salla (EL70: 186)

gudari-sarjento [I.5.2](#)

- Leen, emengo gerrakoan, Saseta batalloiko gudari-sarjento izana genuen (EJ03: 41)

gudari-talde [II.2.2.1.4](#)

- Gudari biok doaz gudaritaldera, Zintzorik gudan bere bear egitera (EJ77: 102)
- Gudari talde orrean gain gureak zindoki eta bizi ekin eutsen sakabanatu eragiñaz (EJ49: 157)
- jaioterriaz itz da pitz ari zitzaizun gudari-talde bat (EJ49: 136)
- Itxarkundia gudari-taldia Bermeo'n (EJ60: 159)

gudari-taldetxo [II.2.2.1.4](#)

- Gudari taldetxoak (partidak) sortzen asi ziranean (HE21: 65)

gudari-zati [II.3.2.1.9](#)

- Gure gudari zatiya isil-isillik etsayengana aurreratu zan (EJ81: 72)

gudaroste [II.2.2.1.2](#)

- gudarozte (ekertsito) barria izan arren (HE21: 86)
- Alemandarren eraso bortitza geldi arazi eziñik, erabat lur jo-ta, unatua, autsia, ilortua geratu zen Prantzestar gudaroztea (EJ03: 76)
- gure aurrekoek egun ontan zapaldu izan bai-zituzten gure etsaien gudarozteak (EJ60: 140)
- Onek bidaldu zituan bere gudarozteak Erroma menderatzeko (HE24: 131)

gudu-aitzin [II.8.2.1](#)

- Han nonbait, Arrigorriagako gudu aitzineko hura (EJ20: 24)

gudu-arma [I.5.10](#)

- Onek gobernu-zuzendaritza bereganatu bezin laister, Nazioarteko Bazkuna zapuztu ta gudu-armaz ornitzera jarri du erri guzia (EJ03: 37)

gudu-garai [I.5.4.3](#)

- oraindik ere, gudu-garaian bezala, koipe eta koko urrinez oratua (EJ51: 92)
- gudu-garaian hegazkilarien erakasle izana, miloi bat mila eginak ditu hegaz (EJ51: 60)

gudu-gastu [I.5.1](#)

- gudu-gastuengatik eta kanpoko erresumetan Ameriketarak egin dituzten inbersioengatik (EB20: 19)

gudu-gizon [II.7.2.5](#)

- Irakur orain Errenteriar gudu-gizonen eta itsas-gizonen izen eta egin haiek (HE33: 71)
- Argatik eusko-arrazak eman izan ditu ainbeste gudu-gizon, trebe ta ospatsu. Ainbeste mixiolari, santu ta ongille, nunaiko lurraldeetan. ainbeste abizen, ameriketako familietan. Eta ainbeste itxas-gizon, noiznaiko ibillietan (EL70: 154)

gudu-leku [I.5.4.2](#)

- Gudu-leku izana, txorien babes-leku (EJ51: 51)

gudu-mintzaera [I.5.8](#)

- barka irakurle, gudu-mintzaera hau (HE33: 83)

gudu-oste [II.2.2.1.2](#)

- besteetan ongi eraturako gudu-osteak erutzen zituztela (HE33: 113)

gudu-toki [I.5.4.2](#)

- asiera artan izu ta larri, alemanen erasoari gogor egiteko oldar bizian jaikiak, orain geldi-geldirik zirauten sartaldeko gudu-tokietan (EJ03: 53)

gudu-txango [I.5.10](#)

- 1535-ean, Carlos V-k Tunez menderatzeko bidali zuen gudu-txangoan parte artu zuen, Gipuzkoako ontziarekin (HE33: 73)

gudu-zerbitzu [I.5.8](#)

- Espainiari egindako gudu-zerbitzuen ordainez (HE33: 77)

guraso-herri [I.5.2](#)

- Guraso-errijan izurri ondagarrija (HE20: 214)

guraso-pare [II.2.2.2.5](#)

- neska sanoak ziran, guraso pare batekin eta estudiatzera edo libertitzera zijoazenak (HE35: 14)

gurdi-garraixi [I.5.1](#)

- dagoeneko ez da entzuten gurdi garraxirik mendiko bide biurrian (EJ50: 164)

gurdi-gurpil [I.5.3](#)

- Gure baseritik erriko errementariarengana ganaduekin joana nintzan, gurdi-kurpil berrien billa (EJ60: 33)

gurdi-hots [I.5.1](#)

- Gurdi-hotsa da. Ba datorkie aita eguzki orduko (HE18: 73)

gurdi-zur [I.5.1](#)

- beyac il eta gurdi-zurarequin sua eguinic (HE45: 195)

gurdibide [II.7.2.2](#)

- Lastur-ko gurdibide bihurrietan barrena doaz, beren zaldi mardulak aztalez zulatuz urduri

- samar (EJ48: 7)
- Piñudi gora hark ba-du gurdibide nabarra (EJ50: 154)
- Jo nuen lilluraz goirantz, erpiñera bearrez, sasi-larrez medartua zegoen gurdibidez (EJ50: 156)
- gurdi-bide politak bazituzten (HE29: 12)

gurdibide-bazter [IV.2.2](#)

- Gurdibide bazterrean obi bat, izengabea. Gizona gizon erale orain ere legea (EJ50: 157)

gurin-kutsu [I.5.1](#)

- lanik ez galtzen gurin-kutsua kentzeko (HE18: 90)

gurtezpata [I.5.9](#)

- Burtezpata [zerrenda] (HE20: 149)

gurutze-alde [II.8.2.3](#)

- Torrearen gertuan gurutze eder bat dago.(...) Gurutze-aldea ere berdin esaten zaio orain (HE29: 11)

gurutze-alor [I.5.4.2](#)

- Bein zigorketa amaitu ezkerro, segi berriz ere gurutzalorrean (EL70: 104)

gurutze-bide [II.7.2.2](#)

- maradikatu hori, nire gurutz bide osoa haiz (HE35: 60)
- Boterea hartzea, ez dirudi orduan, hastapeneko oinarri bat besterik denik, sozialismorako gurutzbidean (EJ52: 53)
- tabernatik taberna egunero "gurutz-bidea" egiten ibiltzen den gizontxo batena (HE44: 19)
- gerra zala ta Iñauteririk egitea etzegoala ondo ta Gurutz-bide bat egin zan igandean (EJ76: 24)
- etzekien gizajoak zer gurutz-bide ikusteko zegon (HE61: 17)
- Parrokitik ermitara dijoan aldapa-goran, badizu kalbarioa edo guruz-bidea, bere amalau egonaldikin. Eta tontorrean, ermitatik urbil, iru gurutze aundi dizkizu; erdikoak zortzi metro altura dizu eta gurutziltzatuaren irudi aundi bat zintzilik (EL70: 98)
- Guruz-bide edo kalbariyuak [tit] (EJ76: 125)
- An asi zen aien gurutze-bidea (EJ65: 37)

gurutze-gudu [I.5.1](#)

- Frantzia? Oso txarki portatu zitzaigun gure Gurutze-gudian. Jainkoaren zigorra jausi zaio (EJ03: 77)

gurutze-haitz [I.5.4.2](#)

- Aren alboko gurutz-aitzari Aitz-zabal deitutzen zaio (HE25: 59)

gurutze-mendi [I.5.4.2](#)

- Jesus maitea, zauriz betea, apur bat zaite ibilli, etsai oriyek Gurutz-mendiyan ditzan gaur lotsak estali (EJ76: 129)

gurutze-seina [I.5.5](#)

- pañueloarekin gurutze-seña egiñik munto oni segitzen badiot, beren aldera nijoala pentsatuko ditek (EJ60: 53)

gurutze-zati [II.3.2.1.9](#)

- Orra gorputzaren aldetik bati datorkion gurutze-zatia, edo neke gogorra (HE13: 112)

habia-zulo [I.5.4.2](#)

- bere etsairik aundienaren kabizuloan, otso amorratuen abo aboan, sortu zen (HE28: 79)

haga-harri [I.5.3](#)

- Aga-arrija [zerrenda] (HE20: 134)

hagin-zulo [I.5.4.2](#)

- Bai eta lau hagin zulo utzi ere (HE39: 24)

haitz-alde [II.8.2.3](#)

- Geroztik Hartzaren baratzea esaten diote Urbasa mendiko haitzalde bati (EJ53: 100)

haitz-gangar [I.5.3](#)

- Gredosetako Atx-gangar ikaragarrien barren-ertzetatik ziar (HE31: 71)

haitz-tontor [I.5.3](#)

- Haitz-tontor eta lezezuloz betetako bazterrak dira (EJ53: 41)
- Otsoa aldendu bezain laster berarekin eraman zituen Arranotegiko haitz-tontorrera (EJ53: 112)
- Arranegiko haitz tontorrean dut nik neure kabia erantzun zion miruak (EJ53: 112)
- goiko atx-tontorretan lokatuta gelditu zira arri aundi batzuk (HE31: 28)

haitz-zulo [I.5.9](#)

- batzuk iskiratan, atx zuloetako osintxoetan besuak sartuta (EJ59: 66)
- Lagunen kopeta beltza ikustean haitzulo estu batetik ezkutatu zitzaaien azeria (EJ53: 39)
- Lastur aldeko ertzetik badu aitz-zulo kaskar bat (HE29: 10)
- aitz-txulo batetik, jaiotzen da (HE29: 10)
- Avilako atx-zuloak ikusi bear doguzala (HE31: 71)

haize-apur [II.3.2.2.1](#)

- aise apur batec oeraten ditubala (HE20: 59)
- Eliz ama utzita urgulloz arrotzen, aize apur batekin buruak txoratzen (EJ76: 111)

haize-bala [I.5.7](#)

- loratu gabe zimendu, barne-tiraina kanpoko haize bala epel bilakatu (EJ51: 91)
- Batzuetan aize-bala xamur ozkirri batek nere arpegiaren larru oztua nusu ezeaz jautu eta iratzartzen zuenean (HE34: 31)
- itzalak igikor lurrean, arnagarri aize-bala frexkoak (HE34: 22)
- Eta haize-balak, zurrumuru leun igarokorretan, zuhaitzen hosto berrien artetik itzal zitezen (EJ51: 101)

haize-bolada [I.5.7](#)

- aize bolara aundiak Ataun'en izan ziran (HE24: 56)
- Ez eta ere zenbat ekaitz, haize bolada (HE56: 23)
- aize bolara izugarri bat (HE19: 56)
- matrailletaraño sartzen zaizkit aize-bolak beatzen arteko zirrikietatik (HE34: 47)

haize-bunbada [I.5.7](#)

- Alako baten jotzen gaitu aize bunbada batek (HE26: 285)
- ta, alako baten, brast, jotzen gaitu aize bunbada gogor batek, eta dsaust danok itxasora (EJ59: 95)

haize-burrunda [I.5.7](#)

- aize-burrundak baitu aizatzen orbela (HE18: 34)

haize-erauntsi [I.5.7](#)

- uholdeek eta haize-erauntsiek ere iharrosten ez duten etxean (HE27: 302)
- inor bere senaz sort-lur-min ohi denean, aize-erauntsiak sustraitik ateratako zuhaitza bezala (EJ00: 195)

haize-errota [I.5.6](#)

- Mulienea. Haize errota izanen zen (EJ04: 33)
- Getxoko aize-errotearen inguruan ei-egoan arri aundi bat (HE31: 31)

haize-harri [I.5.10](#)

- Aisa-arrija [zerrenda] (HE20: 134)

haize-hegazti [I.5.9](#)

- Ala sugeak aize-egazia lurretik du lilluratu (HE18: 90)

haize-kantu [I.5.1](#)

- Makiña bat itxasoko aize-kantu entzun ei-eban (HE31: 32)

haize-mota [II.4.2.7](#)

- batean atera zan aize mot izugarri bat (HE19: 56)

haize-oihal [I.5.6](#)

- bekian noiz da ze aizegaz ipiñi mastetan olango edo, olango aize oiala (EJ59: 88)
- Mastea. Aize-oial edo belak jasoteko abea (EJ59: 84(1))

haize-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Goazen bai aize piska bat hartzera (HE35: 53)
- Bertsoarako aize pizka bat nik banuan gaztetati (HE25: 54)

haize-toki [I.5.4.2](#)

- etxeokak bustiko etzirean eran keak utsune artatik artzen eban aizetokira bidea (EJ06: 72)

haize-txistu [I.5.1](#)

- aize-txistua bera baiño ariñago (HE31: 21)
- neska mutil bien aize-txistuzko kantuak (HE31: 32)

haize-ukaldi [IV.2.2](#)

- zein gogorak orduko Jesusen otz-ikarak; eta aize-ukaldiak! (HE13: 11)

haize-zurrunbilo [I.5.7](#)

- Aize-zurrunbilloak nasi du lioa (HE18: 95)

haizealdi [II.7.2.1](#)

- Aizealdi bigun onek ere aldegingo baitigu (HE17: 27)
- haize-aldi = a favor del viento. Haize-alde untzia bortz egunez sarthu zen Gaetan (EC16: 57)

haizebide [II.7.2.2](#)

- Cañuba edo aisevidia (HE20: 134)

hamabiko-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Amabiko-erdi bat arraultzak egunean ez du asko balio (EF92: 71)

hamabostalditxo [II.7.2.1](#)

- nahikoa izan zuen Victor Hugok hamabostalditxo bat (HE27: 362)

hamaiketako-pixka [II.3.2.2.2](#)

- amaiketako piska bat egin omen zuten (HE29: 44)

handi-etxe [I.5.4.2](#)

- Andi-eche, ta andiquiguracuenetan, otseinac jaten dabee bacarturic (HE20: 111)

handiki-etxe [I.5.4.2](#)

- Andiqui echeetan artu daruen edaari arro, ta bitsubac baño mamin gueijago iraatsico deutsu

(HE20: 70)

handiki-soineko [I.5.2](#)

- aundiki-soiñekoz yantzi-bearrezko leiaketa (HE17: 9)
- Euskera aundiki-soiñekoz [tit] (HE17: 58)

handikikume [II.7.2.9](#)

- artuco lituquee besape bijetan andiquicume bi (HE20: 59)

hanka-arrasto [I.5.1](#)

- aien anka-arrastoan laister arkitzen giñuzen (HE50: 33)

hanka-hezur [I.5.3](#)

- Ni balak anka ezurrian jo ninduanean, deadar egi ta Arretxeakoak atzera begiratuaz esan zidan: "¿Jo al aute?" (HE23: 94)

hanka-hots [I.5.1](#)

- Soroetan ari ziren baserritarrek edo zaldi taldearen hanka hotsera baserri atarira irtetzen ziren (EJ48: 12)

hanka-joko [I.5.6](#)

- poltzea oiñetara jaurtinda ankajoko galanta egingo neuke (HE21: 85-86)

hanka-punta [II.3.2.1.7](#)

- Bakarki torrepunta gelditu zan osorik eta zutik, iñoiz baño tenteago. Ankapuntetan jarrita, eguzki zarraren azken-printzak edatearren, gallurra luxa-luxatuz, agur zegion agur, orduntxe itzaltzera zijoan-antziña ederrari (EL70: 195)
- ta ura anka-puntetan eroritzeko zorian ipiñi (EJ64: 107)

hanka-zain [I.5.3](#)

- Aitona sutondoan, anka-zaiñean min (HE18: 117)

hanka-zati [II.3.2.1.9](#)

- or azaldu da beste arkaitz-tarte batetik, eskuan mandoaren anka-zati bat daukala (EJ49: 145)

hankape [II.8.2.9](#)

- plazatikan kanpuan zeudenak pakian, erdiyak purrakatu ditu anka-pian (EJ67: 204)
- Auei ankape ere irabaziko ziegu (HE15: 14)
- Ezin asmatu du lotsa ankapean sartzen (HE18: 58)

hankarte [II.8.2.16](#)

- lau aldietatik bardiñak diran otzaratxo zapalak ankartean arturik (EJ59: 84)

hantuste-tentu [I.5.10](#)

- Baztertuz otoitz-eguitera, erakuste du Jesusek. antuste-tentuak garaitzen (HE13: 87)

haragi egosi puska [IV.3](#)

- Larunbat-illuntzean da igandean aragi egosi puska bat (EJ62: 13)

haragi erre pixka [IV.3](#)

- ala ere, aragi erre piska bat andik ordu erdi baterako eman-t-ziguten (EJ81: 55)

haragi erre usain [IV.3](#)

- Neri, aragi erre usaia ote zan iruditu zitzaidan, bañan galanta benetan (EJ49: 119-120)

haragi-ahulezia [I.5.2](#)

- Haragi ahulezia. Bekatuaren esklabotasuna eta Kristok ekarri digun libertatea nolazpait adierazteko Paulok bere irakurleen esperientziaren arabera mintzatu behar zuen. (EJ71: 27-6)

haragi-hondar [II.3.2.1.2](#)

- tipula puchca bat, fritatcen duçu çarthainean, eta pasatcen tuçu çure haragui hondarrac (EJ75: 17)

haragi-puska [II.3.2.1.8](#)

- egotzi zerauzten bere aitzinera, erbi bat eta haragi puska bat (HEAX/HE11: 95)

haragi-pusketa [II.3.2.1.8](#)

- labanarekin egur-ziri aundi batzuk zorroztu, sartu ziri oiek aragi-pusketari, berotu-aldi bat eman eta ekin jaten (EJ49: 34)
- eta nik aiei tokatzen zitzaidan aragi-pusketa (EJ49: 34)

haragi-puxka [II.3.2.1.8](#)

- Cerbitça çaçu gacituarekin, edo arroltce friguitu edo haragui puchkekin (EJ75: 29)

haragi-trontzo [I.5.3](#)

- Aragui tronzo bat guisatuba (EJ64: 32)

haragi-xerra [I.5.3](#)

- Picaçatçu filet trantchac arras mehe eta utz memento bat trempatcen olio chorta batean (EJ75: 6)
- bi kandelaren argipean haragi xerra eder bana jaten (HE39: 53)

hargin-lagun [II.7.2.10](#)

- baserri batean jarri zan apopillo, beste bere argin lagun batzuekin (EJ79: 15)

hargintza-lan [II.6.2.4.3](#)

- izan bear zuten Txirrita eta Artzai Txikia; argintza-lanean; Txirrita ala baitzan (EJ79: 93)

hari-lan [II.6.2.4.3](#)

- Ari-lan oiek geienak gabaz egiten zituzten (HE29: 27)

hari-mutur [II.3.2.1.5](#)

- ari-mutur guziak lotu bear dira (HE17: 74)

hari-pilota [I.5.7](#)

- Ari-pelota aundiak egin da eulari eman (HE29: 27)

haritz-azpi [II.8.2.6](#)

- eriak aritz azpitan edo aritz pitzatuetan igarotzera eramaten dituzte (HE24: 50-51)

haritz-ipurdi pila [IV.2.2](#)

- Aritz-ipurdi pilla galanta an dago zoko-bazterrean (EJ03: 23)

haritz-orritxo [I.5.3](#)

- Zer dala ta ilten dozuez gure txori kantari maitegarriak? oyu egin eben era batera aretx-orritxo ta urtxu garbiak (EJ77: 41)
- Zek ditu ixildu ain uste gabe Euskal-erriko ereslariak? deituten eben, naigabe andiaz aretx-orritxo ta urtxu garbiak (EJ77: 40)

haritz-su [I.5.1](#)

- Aberrijan txadon donia / AREITZ-suba dagon sutia (EJ63: 8)

haritz-tantai [II.6.2.1](#)

- piñu, pago eta aritz-tantaien kerizpe-arteak (HE31: 64)

harizpe [II.8.2.9](#)

- Guernikako arizpean batu zan batzarrak al izan eban moduan gogarpetu edo protestau ebala gobiernuaren eguitadea (EJ07: 3)

harkaitz-bizkar [I.5.3](#)

- Harkaitz-bizkarrek inguratua, basa-txoko batean etzina (EJ00: 176)

harkaitz-mendi [I.5.4.2](#)

- Arkaitz-mendi aundi bat da (EJ66: 103)

harkaitz-mutur [II.3.2.1.5](#)

- itsas-ertzeko arkaitz-mutur batera joango zaizkizu (HE27: 310)

harkaitz-puska [II.3.2.1.8](#)

- Bizkarreko ederrak artu genituan astindutako arkaitz-puskakin (EJ49: 145)

harkaitz-tarte [II.8.2.16](#)

- nunbait ere, arkaitz-tarteren batean geldituko zan gizagajoa (EJ60: 71)
- Allegatu da gure ingurura, eta nik, arkaitz-tarte batetik aterata (EJ49: 144)
- Jarri gera bide ondoko arkaitz-tarte batean (EJ49: 144)
- Atera gera ostera arkaitz-tarte artatik mandoaren alderdira (EJ49: 145)
- Alako batez, or azaldu da beste arkaitz-tarte batetik (EJ49: 145)
- etsaiari berriz ere baso eta arkaitz-tarte aietan arpegi emateko asmotan (EJ49: 143)

harkaitz-zulo [I.5.9](#)

- nunbait ere indarrrik gabe zegoan eta arkaitz-zulora erori zan (EJ49: 45)

harmaila [I.5.7](#)

- Armalla bakoitzak jasotzen bait-du are-ta gorago gure gaurko Arantzazu. Gertaera oietan-gora igo-gabe, ez genduke joko ta aundietsiko bear-anbat gaurko santutegi berriaren goitasuna ja jeikiera bizkorra (EL70: 223)
- Errenteri'ko elizak ar-malla edo eskallera asko ditu (EJ79: 138)

harpe [II.8.2.9](#)

- Orioko San Juan ermitaren ondoko harpean dagoen iturrikoak (EB87: 51)

harpide-ordain [I.5.1](#)

- bigarren alea, ta arpide ordaña "reemboloz" jaso dezakezu, nai dezunean (EJ05: 182)

harpide-sari [I.5.1](#)

- bialtzen dizkizut bost dolar, txeke batean, nere arpide sariak ordaintzeko (EJ05: 166)

harpide-sorta [II.2.2.3.2](#)

- Zuen laguntza orrekin, arpide sorta bat sortuko da (EJ05: 170)

harresi [I.5.7](#)

- arresiz inguratu ta jendez populkatzeko itza (HE33: 17)
- harresi faltsoak gaineztea, botatzea, deuseztatzea laket zaizue (HE35: 71)
- arte harrasirik ez dute ageri (HE59: 38)
- Lezaungo harresien parean otsoa ikusi zuen amorraturik beregana hurbiltzen (EJ53: 101)
- baina hori ez da beti gertatzen: hilotz, harrobi, harresi (EJ56: 56)
- Arresitik at, berriz, etzan ezer aundirik ikusten (EJ51: 19)
- Arresi galantez erdi inguraturik dago Ondarribi-ko alderik zarrena (EJ03: 11)
- Aran ondo hori, zen lekuan ikusiz, nahiz baratzeko harresiaren kanpoko aldean (EJ72: 25)

harresi-atari [IV.2.2](#)

- Eta Txillardegi hitza irakurtzen bide dut berriz Matia-kaleko harresi-atari hartan (EJ51: 92)

harresi-barne [II.8.2.7](#)

- Arresi-barnean zegoena berria zan ia osoro (EJ51: 19)

harri eta lur-muilo kolpe [IV.2.1.1](#)

- eta haren harri eta lur-muilo [oin-oharra: lurmuilo: lurmokor] kolperi ihes egiteko, bortxatua izan ninduan (EJ72: 26)
- Ez zian deusik aditu nahi... eta haren harri eta lur-muilo kolperi ihes egiteko (EJ72: 26)

Harri-aro [II.7.2.12](#)

- XX. mendean bizi gera, ez Harri Haroan edo Tasmania urrun batetan (EJ51: 15)

harri-bide [II.7.2.2](#)

- Arribidea beian, basoaren erditik ziar (HE31: 64)

harri-bizi puska [IV.2.2](#)

- Mia-ondakiñak arri-bizi puska txikiak besterik ez dira (EF92: 14)

harri-bola [I.5.7](#)

- Arek arri bola aundi oiekin zuan abillidade aundia (HE29: 43)
- Aiek egin arri-bola lenengo (HE29: 47)
- Au izango litzateke ume goseari arri-bola aundi bat jaten emotea leguez (EJ07: 2)

harri-erauntsi [I.5.7](#)

- Arri erauntsiak ere izaten ziran an (HE29: 137)
- Arri-erauntsi batzuek arbolari azala kentzen zioten (HE29: 138)
- Mendiko belar gozoak danak txikituta largatzen ditu arri-erauntsiak (HE29: 138)

harri-idazki [I.5.9](#)

- irakur berezi batzuetan dauden harridazkietarik (HE30: 230)
- harridazkietan baizik ezagutzen ez ditugun Asia Ttipiko Hetitara eta Turkestango Tokariara (HE30: 211)

harri-jasa [I.5.7](#)

- Askotan, udara guztiko lanak arri-jasa batek apurtzen dizkik (EJ62: 65)

harri-karraska [I.5.1](#)

- Baratzeko bidean beren urratsen harri karraskan txoriak aiderazi zituzten (HE58: 52)

harri-kaskar [II.3.2.1.4](#)

- Etxe santu onetan gordetzen ziran asko gauza, Santuak bizitzan usa zituanak. Arri kaskar aundi bat, eta arbola-ondo bat (HE54: 160)

harri-klase [II.4.2.3](#)

- Arri-klase ona sartu ezkeru, karea ere zuriagoa aterako dek (EJ62: 20)

harri-konkor [II.3.2.1.4](#)

- An ari giñan atxurra-kin-da zuloak egiten eta arri konkorrak biltzen (EJ66: 79)

harri-koskor [II.3.2.1.4](#)

- Cer izango da campora urten da arcoscuen gañian ibilli biar badot? (HE20: 118)
- arcosco, lur apur, olo garau, auts ta loigarri guztietati (HE20: 151)
- bata diruaz ta bestea arkoskorraz (HE21: 64)
- dirudunagaz eurak gelditu ta arkoskorduna emon beste gizajoari (HE21: 64)
- Goiko zuloa arkoskoz ertsi (HE18: 77)
- zakur aundi sendorra ondoratu zaio zaunkaka, bere zakurra nunbait, arri koskor bat botatzeko eskean (HE34: 30)
- Gure aurrean bandera genduan jarria, arri koskorra-kin gogortua (EJ66: 40)
- Bazkaria or nunbait ematen digute, barbantzu tartean arri koskor batzuk etortzen dira baña (EJ62: 72)
- Illuntzen zan tokian, parapettoa preparatu, arri koskorrak edo zerbait baldin bazan (EJ66: 101)
- Gainera, arri-koskor, ikatz edo kisu puska-az bereala bereiz ditezke txingo-txingoka ibiltzeko baztertxoak (EJ03: 9)

harri-koskor, ikatz edo kisu-puska [IV.2.1.1](#)

- Gainera, arri-koskor, ikatz edo kisu puska-az bereala bereiz ditezke txingo-txingoka ibiltzeko baztertxoak (EJ03: 9)

harri-koskor [II.3.2.1.4](#)

- arri koskor bat jotzia naikua izango dik (HE16: 125)
- bere ondora arri koskor bat tira nion, eta etzuan iñungo zarata eta zalapartarik atera (EJ49: 64)

harri-kozkor [II.3.2.1.4](#)

- Zer gaituk gu, harri kozkorrak? (EJ53: 54)

harri-maila [I.5.7](#)

- kale batetik bestera, zearretarako arri malla pendiz urteakaz leunduak (EJ59: 21)
- kale arian bertan edo arri malla bat igonda idoroten dan kortea edo tresna zarrak gordetzeko (EJ59: 22)
- Arrimallatan altuan dago Birjiña Begoñakoa. Ala ta bere altuagoan Birjiña Arratekoa. Birjin danetan ederrena zu, Ama Arantzazukoa... (EL70: 219)

harri-meta [II.2.2.3.1](#)

- Harrimeta hauien antzegileak Izituta skulpitu zituela (EJ50: 59)
- ta gabeetan bide ertzean naiz ezarriko arri-meta txiki baten alboan (EJ50: 148)

harri-mota [II.4.2.7](#)

- buruko dohainek eman dezaguketen alapide guzietan, lur-azalaren, goiti-beheiti, harri mota (HE59: 101)

harri-mutur [II.3.2.1.5](#)

- Harri muthur batzu bezain ixil egon ginen (HE32: 35)
- arri muturretikan arri muturrera pauso egiñaz (HE19: 117-118)

harri-pila [II.2.2.2.6](#)

- ikusi zuten harri pila azpitik suge luzea artzaiarengana etortzen (EJ53: 65)
- Orduan, azpiko suak eutsi bear zioke aidean arri-pil guziari (EJ62: 23)
- Lur oneri lur-azpia deritza, askotan arri-pila izaten da (EF92: 14)

harri-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Oñatiarrak igo ziraneko, Arantzazu e'tzan besterik: ondakin-pillo bat. Arri pillo bat, ke beltza-jario. Orma batzuk, artean erdi tente, kedarretan, lotsaz eta zarpillez amildegira noiz irauliko zai (EL70: 194)
- Il-zar aietako bat piztuko ba'litz, erreta errekarara eroritako arri-pillo artetik edo ireltzuz estaldutako arku zarren baten gañetik, piztuko ba'litz, ai ordun nolako arrazoiz otsegingo lizuken, gaurko erromes orri (EL70: 75)

harri-puska [II.3.2.1.8](#)

- iraun nahi dugula erraten dugularik egur eta harri puska batean (HE56: 10)
- idurimena finkatu nahiz egun eta harri puska batean (HE56: 10)

harri-sail [II.2.2.2.7](#)

- Piñadi illunbezu hartan arri-sailla inguruka; belar gizenez betea; erditsuan gurutza (EJ50: 157)

harri-tontor [I.5.3](#)

- Arri-tontor aipatuaren gainean bota zituen erroak eta, nola aunditu behar zuen gaixoa (EJ65: 21)
- Bertsularieren denboran, naiz gero ta gero-re, zerbait zen Bordeleko arri-tontorra Luzaiden! (EJ65: 20-21)

harri-ukaldi [I.5.6](#)

- zuetáic norc ere eztuén bacatur íc, arc tirabézo lembicico arrucáldia (EJ55: 222)

harri-zipriztin [I.5.7](#)

- arkaitz tartean sartzen zan bonba bakoitzak arri-zipristin ederrak ateratzen zituan (EJ66: 42)

harri-zubi [I.5.7](#)

- Euskalerriko artzubi batzuek sorgiñak egiñak diralazko entzutea bada (HE24: 59)

harri-zulo [I.5.9](#)

- Ez bazira merkatuan, / Handik etxeatekuan / Sartzen da harri-ziluan, / Zu gorderik zauden lekuan (EJ65: 95)

harrikatz [I.5.1](#)

- Eragin-indarra izateko, arrikatza, ura, olio, tximist-indarra eta abar ematea bearrezkoa duan bezelaxe (EF92: 76)
- Beste aldez lurrin-makina bateri arrikatz gutxi botatzen badiogu, indarra emango du, baño gutxi (EF92: 76)

harro-haize [II.5.2.1](#)

- Zuen arro-aizeak noizean bein, eta zenbait nesken aurrean, ederki galtzen dituzuela (HE57: 147)
- Mutillok, arro-aize aundiak erabiltzen ditugula (HE57: 147)

harrobi [I.5.4.2](#)

- Baltza da edurra, arrobian (cantera) aize zabalean lan egin eta alogerean dabillenarentzat (HE21: 38)
- Baserri orren alboan, arrobi eder bat dago (HE29: 15)
- Arriak Bizkai'ko Mañari'tik ekarri zituzten, ango arrobitik (HE29: 41)
- Arratate'ko kanterea edo arrobia bada emen, eta orko arriarekin egiten zituan (EJ79: 38)
- baina hori ez da beti gertatzen: hilotz, harrobi, harresi (EJ56: 56)
- Gurean Jel-Alderdia izan da abertzaletasunaren arrobia (EJ51: 34)
- Ugaritasunaren harrobia bigarren aldiz lortu zuelako poza (EJ53: 136)
- Harrobian aritu zen urte batzuek (EJ04: 15)
- Arrobi ona izan ezker, ez dek ain zalla arriarena (EJ62: 20)

harroin [I.5.7](#)

- pilare, harroin edo thonba laur kantoinetako gora ailtxatu batzuk (HEAX/HE11: 25)

harrokeri hondar [II.3.2.1.2](#)

- Antigitarrak ere gure arrokeri-ondarra badugu-ta... (EJ51: 17)

harrotasun-hondar [II.3.2.1.2](#)

- Iztxoak ere bai-baitute beren norberetasñoa, beren arrotasun-ondarra (HE17: 29)

hartu-emon apur [IV.2.2](#)

- Poztutzen nozu jakin erazijaz artu-emon apur bat badozula ludiko euzkaltzaleakin (EJ05: 188)

hartzulo [I.5.9](#)

- Basondoko arzuloan bizi zireanean, geuk bere erderazko hoy orrentzat egun esaten genduan (EJ06: 74)
- artzulora sartu zan, an kabia baitzun (HE18: 48)
- isillic eguin nayez, ar-zulo oyetatic batean sartu zan (HE45: 220)

- Saul ar-zulotic irten, eta David-en billa bazijoan (HE45: 221)

haserraldi [II.7.2.1](#)

- Gomute-zaite, iñori gorrotoric euqui; gachic eguin; ondraric quendu; berbea ucatu; becatu-bideric emon; aserraldi, berba astun (EC61: 133)
- Ezcondua bazara, esaizuz emen, ceure lagunagaz euquirico aserraldi, essaca gaisto, escu jotaldi, ta ezconduen arteco becatuac (EC61: 133)
- Jaungoikoaren asarre aldiak oiek dituzte biguntzen (HE25: 22)
- azkenean esan zun, aserre aldi batean puskatua zula (HE61: 25)

haserre-egun [I.5.4.3](#)

- Hasarre egunerako, azken jujamendu egunerako (EJ71: 16)
- Jainkoaren jujamendu zuzena agertuko den hasarre egunerako (EJ71: 16)

haserre-erauntsi [I.5.1](#)

- irriz edo hasarre-erauntsiz lekuko etsaiak durduzaturik eta hats-bahi ezartzen ditu (HE43: 10)

haserre-furrunda [I.5.1](#)

- Edo eta, arte hobez, umorezko ez titan akabatu haserre-furrundazko liztorrak (EJ00: 180)

haserre-itxura [II.5.2.7](#)

- Ez du aserre itxurarik baina ez die irriparrrik egiten ere (HE35: 41)

haserre-usain [II.5.2.12](#)

- bacarric etorri banintz, ez eban zaunca aserre usaiñecoric eguingo (HE20: 92)

hatz-ondo [II.8.2.14](#)

- Halaber da ezagutzen beretik herioa, ezen lastimagarria uzten du hatz ondoa, (EJ80: 155)

hatzaparpe [II.8.2.9](#)

- Musak diralako atsoek atzaparpean ninduten (HE17: 29)

haur lerden itxura [IV.3](#)

- falsete abotsarekin hitzegiten du haur lerden itxura hartu nahirik (HE35: 61)

haur-amets [I.5.1](#)

- "Odyssea"-n, izan ere, (...) lurralde izkutuak izaki beldurgarritz josiak daude oraindik, haur-ametsetan edo haur-ipuinetan bezalaxe. (HE27: 323)

haur-andana [II.2.2.2.1](#)

- Haur andana bat ere biltzen zen (EJ04: 48)
- Eskolako haur andana bat ere etortzen ziren haren ganat (EJ04: 35)

- baizik egun batez haur andanaren buruzagi izanen zela (HE59: 103)

haur-bihotz [I.5.2](#)

- Jaiotzen zait galde haur bihotzean: Zer zara zu, ene gogoa, hemen? (EJ50: 49)

haur-denbora [I.5.4.3](#)

- haur demboratik huna baititut (HE51: 50)
- Peyok bere haur denboran etzuen jostatzeko pusketan sos handirik xahuarazi (HE32: 28)
- Gure haur denborako jostera, irri eta nigarren (HE56: 23)
- alaere aur demboran sorguiñen gañean aditu cituan ipuyaquin gueratu zan atsoac topatzeco beldur andi batequin (HE07: 223)
- Zuc gaztea, aur demboran artu cenduan Deabrua, Demonioa, arrayoa esateco oitura (HE07: 353)
- Gure haur denborakoak ziren Matxin Senperra eta Panpale Luhosokoa (EJ04: 85)
- Nere haur denborako bi gertakari agertu nahi ditut lehenik (EJ68: 15)
- Han atzeman eta nere haur denborako zafraldi haundiena eman zautan (EJ68: 17)
- Gure haur denboran baziren Luzaiden bi bikario (EJ68: 18)
- bidean guazilarik erranen daroskiat nere haur denborako eta geroztikako zenbait istorio (EJ72: 10)
- bizitu nintzan ni nere gaztetasunean, edo aur denboran, nere Jaunaren gauzei era orretan (HE13: 44)
- haur-denborako errient batek salbu (HE59: 9)
- Jesus nereak bere aur-denboratik aguertu, ta erakutsi zizkidan gauzak zuzen eguiteko! (HE13: 46)
- ene haur-denborako khantüko aizua! (HE60: 179)

haur-eskola [I.5.10](#)

- Bestela Elantxobe osoa erruki-etxe eta haur-eskola litzake (HE27: 310)

haur-ipuin [I.5.10](#)

- haur-ametsetan edo haur-ipuinetan bezalaxe (HE27: 323)

haur-kanta [I.5.10](#)

- Bitartean neskak, ageri eztirala, urrengo aur-kanta oyuka bezate (HE15: 12)

haur-kotxe [I.5.10](#)

- Amaika urteko semetxo elbarria aur-kotxe batean bultzaka zekarrela, oñutsik eta odolez emen etorri zan gizajoa bi egun luzeko bidean (EL70: 243)

haur-min [I.5.1](#)

- Kreazione guziak, haur-minak jasanez, gizonen libratzean parte hartzen du (EJ71: 33)

haur-multzo [II.2.2.2.4](#)

- Beraz, gelditu gintuan haur multxo bat, zaharrenak ez baitzuen oraino hik dukan adina (EJ72: 14)

- ikusten diat elizako atean nere hegineko edo handixagoko haur multxo bat (EJ72: 15)

haur-ohe [I.5.10](#)

- Haour-ohea, khuña (EI58: 10)

haur-zapi [I.5.10](#)

- aur-zapi tsuri-tsuriak erosita, joaten zinan (HE15: 8)

haur-zarata [I.5.1](#)

- etxebarrutik aur-zarata ba'lebil (HE17: 16)

haurgintza-momentu [I.5.4.3](#)

- Haurgintza momenturako hobeagoa omen da (HE35: 92)

haurride [II.7.2.8](#)

- Ipar aldeko haurrideei lagundu beharrean (HE27: 384)
- Haurrideak: Presenta bedi gutarik bat-bedera (HE02: 37)
- Bainan beharien artean dituzten haurrideak bara diten otoizka ari zeiezte (HE59: 42)
- Pello, ez zuan beraz haurride guzietan bat talo egiteko ere on zenik (EJ72: 14)
- beste guzietan jin zeraukun bezala, aita-amak, haurrideak eta sortetxea utzi behar dituzuna (EJ68: 19)

haurtzaro [II.7.2.12](#)

- Eskola-lagunak giñan aurtzaroan, eta mutil-lagunak gero (HE31: 14)
- Haurtzaroko ametsetan -toxatan bezala- bildua zebilen Leturia (HE27: 299)
- Aurtzaroko berririk ez degu (HE19: 9)
- aurtzarorik zoriontsuena izan zun (HE28: 57)
- bere aurtzaroa ituna izan zen (HE28: 57)
- Jonen haurtzarorik erdi amona izan zen (HE39: 36)
- bai haurzaroa, bai gaztaroa izigarri dohakabe iragan zituen (HE43: 5)
- haren haurtzaroa eta gazte denbora zer izan ziren ezagutuz (HE52: 7)
- oraindikan euskal laiko katolikoak ez gera haurtzarotik atera (EI94: 79)
- Lukas da, ebanjelista guztien artean, Jesusen sorrera, jaiotza eta aurtzaroko berri geien ematen diguna (EC70: 104)
- urteetan barrena oso nekez irauten baitu gugan haurtzaroan izan ginen poeta harrigarri harek (EJ51: 92)
- Haurtzaroa eta gaztaroa, 20 urte izan arte (EJ51: 35)
- hori horrela izanik ere, berera itzultzen da, haurtzaroan ikasi zuenera, euskaraz hasi orduko (EJ00: 5)
- Aurtzaroko amets-uts ote? (EJ03: 46)
- Tamariza ta pikondoak nere aurtzaroko izarotik denak desustraituak izan dire, denak! (EJ50: 178)
- Haurzaroa aithorkor da (EI58: 16)
- Bere aurtzaroko ezer gutxi dakigu (EJ65: 17)

hauspe [II.8.2.9](#)

- Nai dun arrautza bat auspean epeltzea? (HE19: 52)
- eguiñ itzatzu oguiac autspean (HE12: 15)

hauspo-ardatz [I.5.3](#)

- Auspo-ardatza [zerrenda] (HE20: 134)

hauspo-gider [I.5.3](#)

- eta, hunek indarrak bildu artio, guri zagon, niri edo semeer aldizka, hausko giderraren erabiltzea (HE59: 67)

hauspo-pujoi [I.5.3](#)

- Auspo-pujoa [zerrenda] (HE20: 134)

hauspo-soinu [I.5.1](#)

- auspo-soiñua edo pilarmonikea joteko be (HE21: 36)

hauts bero puska [IV.3](#)

- eta eçar hauts bero puchca baten gainean oren laurden bat, oguia trempa dadin (EJ75: 4)

hauts-apur [II.3.2.2.1](#)

- bai nere gorputz au ere ilezgero laster auts apur bat bertzerikan ezta (EJ50: 75)

hauts-hondar [II.3.2.1.2](#)

- alare sartu zaizte barnera auts-ondarrak (HE18: 123)

hauts-kolore [II.5.2.8](#)

- Andik laxter kapote negukoak; auts koloreak (HE23: 26)

hauts-zapi [I.5.10](#)

- Serbilleta oraingüen ordian eztaucazu imini baño aus zapi, edo marrats bat loitu etzaitian (HE20: 55)

hautsaldi [II.7.2.1](#)

- Autsaldi bat eman ez, egin dute taka (HE18: 93)

hautsontzi [I.5.4.2](#)

- Autsontziak nunahi, jantziak nunahi (HE35: 62)
- kartak, dominoa, partxisa, ajedreza, hautsontziak (HE44: 37)
- hauts-ontziko zigarro keari begiratzen dio (HE35: 88)

hautu-lan [II.6.2.4.3](#)

- Gure baserri geienak ez dira autu-lan oietara jartzen eta ez lukete bear ere gaur dan egunean gure ustez (EF92: 73)

hazkunde-aldi [II.7.2.1](#)

- Hazkunde aldia denean edo ekonomia aurreruntz doanean (EB20: 30)

hebreo-mintzaira [II.6.2.3](#)

- juduek hebreo mintzaira (HE52: 19)

hegal-alde [II.8.2.3](#)

- Bañan geuden lekutik, guk ez genduan beste egal-aldea ikusten (EJ49: 58)

hegal-aspa [I.5.3](#)

- aize-errotearen egal-aspaen zaratakin batera (HE31: 32)

hegal-atze [II.8.2.4](#)

- ginbail bulardetsuak, erabaki gorrien garaia eldu dalakoan, zutitu aurrea lerdengi bekoki-gañean, ta egal-atzea lepezamarreruntz etzin" (HE17: 43)

hegal-hots [I.5.1](#)

- Beñola, dana eder, dana zero. Argi-dirdirak aldarean, malko-dizdirak begietan, maite-pilpirak biotzetan. Zerutar aingeruen egal-otsa somatzen da orduan aldareko ta koruko abeslarien abotsetan, goikoak bekoai erantzutean txandaka (EL70: 165)

hegal-punta [II.3.2.1.7](#)

- bi zugarramurdiarrek doi-doia hegal punta bat edo bia-bakotxak xurgatzen zituztelarik (EJ72: 50)

hegalde [II.8.2.3](#)

- libururik lodien eta handienetakoa da, dudarik gabe; arnasaldi eta hegalde handikoa. (EJ80: 10)

hegaldi [II.7.2.1](#)

- baina egaldi luze sendorik behin ere ez (EJ00: 186)

hegalditxo [II.7.2.1](#)

- basotik ateko ega-alditxo baten abagunea (HE17: 39)

hegabe [II.8.2.9](#)

- ceure bearra dot egun onetan; estalpetu naguizu ceure egapean (EC61: 8)

hegats-txatal [I.5.3](#)

- Eraman daramaz ekaitzak or-emen, nireak ziraden zenbait egats-txatal (EJ50: 14)

hegatzadaldi [II.7.2.1](#)

- Oraintxe da azkenengo egatzadaaldia (EJ77: 101)

hegazti-altra [II.2.2.1.1](#)

- patxada onean leorreruntz igari etozan egazti aldra begiragarrikotzat artu eikezan (EJ59: 66)

hegi-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Goratzea egui erdiraño (HE20: 172)

hegi-mutur [II.3.2.1.5](#)

- zuen hegi muthurrak (HE51: 19)

Hego Amerika [I.5.9](#)

- Sorgin berrien auziak "Goulag"-ean, hego Ameriketara, heren munduan eta Euskal-Herrian (EJ54: 747)
- Iru gazte ameriketara dijoaz, bañan Ipar-Amerikara, ez Ego-Amerikara (HE50: 9)
- Hego-Amerikako Gortazar, Vargas Llosa eta beste zenbaiten nobelagintza (HE35: 8)
- Abono au Ego-Amerikako Txile-lurraldetik dator (EF92: 30)

Hego Euskadi [I.5.9](#)

- Izan ere, argitaratzen ziren orduan liburuak, problema horietaz, hego Euskadin ere (EJ20: 9)

Hego Euskal Herri [IV.2.2](#)

- Aita Larramendiren lanak markatu du Hego Euskal Herriko literatura (HE36: 26)
- Hego Euskal Herrian eta gaurdainoko historian zehar bere sozial ikuspegiaren baitan hiru nazionalismo mota bereiz dezakegu (EJ52: 18)

Hego Itsaso [I.5.9](#)

- Martin Zamalbide-ko. Ego-Itsasoko jeneral ospe aundikoa (HE33: 77)

hego-astinaldi [IV.2.2](#)

- Begiak ertsi-ertsi egin eta halaxe egon ohi zen haien hego-astinaldiak isildu arte (EJ48: 29)

hego-haize [I.5.1](#)

- Egoaizeak ez du lo egin: alper bakar eguzkia (HE18: 71)
- azken egunetan egoaize aundi bat atera omen zuan (HE29: 66)
- mutuen sinfonia ixilla jotzeko egoaizea etortzen zanean (HE31: 47)
- Emengo egoaizeak bezelako indarra izaten zuela ango iparraizeak, eta asko sufritu zutela (EJ79: 32)
- udazkeneko hegohaize harroak astindutako orriak urrunean galtzen joaten diren eran

- izkutatu ziren haietako asko (EJ53: 131)
- Hazaro lehenez eskaini ohi dizkigun hegohaizekiko eguraldi ozkarbi eta kolore biziduna baita (EJ48: 8)
- egoaize aundi bat atera zuan (HE29: 93)
- Ego-aizeak zerbait urtu digu elur (HE18: 128)
- Ego-aize atsegiña mandioan, pil-pil (HE18: 46)
- Oso eguraldi bikaña genduan; ego-aize oietakoa alegia (EJ49: 69)

hego-haize pixka [IV.2.2](#)

- Egoaize piska batekin asko berotzen zuan (HE29: 134)

hegoalde [II.8.2.3](#)

- alde eguiñic andican Abrahamec ego aldera (HE12: 18)
- ego aldera zedukan baratza eder bat (HE19: 69)
- hitz kontuan hego aldeko, gaztelania dela medio, elkarrenganago baikabiltza (HE27: 391)
- egoitza nagusia hego aldean dugula (HE27: 393)
- Kelten sehaska Alemaniaren hegoaldean izan zela (HE30: 216)
- Hegoaldeko maite haizetxo bat ere etorri zitzaigun behin (HE27: 298)
- eta bestetan Hegoaldean ageri izaten den Ahuñamendiko katea, ez zen ikusten (EJ51: 50)
- Letra hau iparraldeko idazkeran erabiltzen zela eta hegoaldekoan ez (EJ56: 53)
- Arrazoi berberetatik, hegoaldeko tradizioan bakarrik erabili izan direlako (EJ56: 56)
- Avilako parajeak dira onek, alderdiaren ego-aldeak (HE31: 70)
- Bigarren atera-sarrera, ego-aldeak zeukan (HE50: 18)
- Elizaren ego-aldea, antziñan komentua egon zaneke terrenu ia dana, ondakiñetan zegoan artean, ezer egin-gabe (EL70: 213)
- Arabak, burdinkruz izeneko gurutzea izango zizun Elgea-gañean, ego-aldeak (EL70: 52)

hegope [II.8.2.9](#)

- eta guero gordetzen ditu egopean, otz eguiten badu (HE07: 74)

helburu-jarraitasun [I.5.9](#)

- ez dagoela Kondairan lerrotasunik, ez helburu-jarraitasunik, ez gertakarien sentidu-segidantzarik (EJ51: 52)

helduaro [II.7.2.12](#)

- iguin zitun bere elduaro ta zahartzaroan beñepein (HE28: 87)

herde-xorta [II.3.2.3.2](#)

- kokosa behera jausten baitzizaion herde xorta zenbait, aldi batez (EJ72: 34)

heredero-lagun [II.7.2.10](#)

- Christorén echéco hume, anáia, ta miémbro, Sanduen aide, ta heredéro-lagun, gueuroc nor bagára (EJ55: 215)

hereje-talde eta taldetxo [IV.2.1.2](#)

- Esan bequiguorañ ereje talde eta taldecho oriei (HE40: 212)

herio-giro [II.4.2.7](#)

- erio-guiro = muerte, tipo de. Ta eguin zuten hau oriec, ceren cequiten erio-guiro hau cela, S. Agustinec dion bezala, eriotz gaisto itsusi gucien artean gaistoen ta itsusi galgarriena (EI31: 129)

herio-gorputz [I.5.10](#)

- Herio-gorputz. Bekatuaren esklabo den gorputza (EJ71: 30)
- Nork libratuko nau herio-gorputz huntatik? (EJ71: 30)

herio-kolpe [I.5.5](#)

- eta onec lapurrari egozten dio erio-colpe bat, colpe onez lapurra zorabiatu (HE40: 125)

herio-lege [I.5.1](#)

- Hots, bizi legea, eta herio legea (EJ71: 30)

herio-orro [I.5.1](#)

- Garrasi ozen bat entzun zen oihanean, herio orroa aizkoraz hartzari burua irekitzean (EJ53: 100)

heriotza-agiri [I.5.4.1](#)

- Amezketako artzai orren eriotz-agiria Ernani'ko eliz-artxiboan azaldu da (EJ79: 50-51)
- Eriotz-agirian "de profesión tejedor" esaten zaio; eulea izan zan, beraz, bere denbora guzia (EJ67: 137)
- Errenteria'ko 7'gn. eriotz-liburuan, 135'gn. orrian eta 8'gn. eriotz-liburuan, 71'gn. orrian (EJ67: 51)
- Ernani'ko eliz-artxiboan azaldu da, 7'garren eriotz-liburuan, 107 orrian (EJ79: 50-51)
- oker dago eriotz-agiria (HE53: 16)

heriotza-arrisku [I.5.10](#)

- Euskaldunek ez zuten hor euskal kulturaren heriotze-arriskurik ikusten (EI94: 24)

heriotza-bide [II.7.2.2](#)

- ez kultura txikien heriotze-bide bezala (EI94: 40)
- Zerk garoaz bada maite dogula diñogun izkeraoni, erijotz-bideetarutz bultza eragiten? (EJ06: 81)

heriotza-ordu [I.5.4.3](#)

- Zer gerta dakiket eriotz-orduan Yainkoak izenez deitu nazanean? (EJ50: 37)

herri eta nazio kontzientzia [IV.2.1.1](#)

- Aranak Euskal Herriaren herri ta nazio kontzientzia argitu zuen (EJ20: 19)

herri-agindu [I.5.10](#)

- Herri aginduek debekatu arren, ala marinelek nola herri-gizonek mota guzitako zikinkeriak bota oi zituzten uretara (HE33: 25)

herri-aguazil [I.5.9](#)

- Egun berean erri-aguazilla Atondo-enean galdezka (EJ03: 74)

herri-antzerki [I.5.1](#)

- 1759ko Gabonetan eman zen Mondragoen ikuskizun polit bat. Herri antzerkia esango genduke, eta bere giletzat Pedro Barrutia izendatzen da. (EB87: 39)

herri-araudi [I.5.10](#)

- kontsejua osatu ta herri-araudia artzen dute (HE33: 21)

herri-arazo [I.5.1](#)

- Herri arazoa ekonomia molde baten defentsarekin lotu nahi luteke (EJ52: 19)

herri-artxibo [I.5.2](#)

- Ikus Lizarralderen kondairan, Oñatiko erri-artxibutik artuta, kofradiaren lege-arauak 1744'an (EL70: 162)

herri-aurre [II.8.2.5](#)

- atera eruazan maisubac mutilchu icaslac erri aurre edo atarira (HE20: 217)

herri-bailara [I.5.1](#)

- Gipuzkoa'ko erri-ballara bateko Erretore zalarik (EJ64: 55)

herri-baldintza [I.5.1](#)

- burgesek beren interesen aterabidea herri baldintza guztien gaineratik eta bakarrik bilatzen dute (EJ52: 19)

herri-baso [I.5.2](#)

- Baagoz inguruban usa edo erri-basuac (HE20: 110)

herri-bazter [II.8.2.8](#)

- Orrelako uztai-azkonak maiz asko gure erri bazterretan ikusi izan ditut (HE24: 40)
- Erri baztar bat (EJ66: 15)

herri-bertso [I.5.1](#)

- erri-bertso goxoak sarri ditut nasi (HE18: 20)

herri-bide [II.7.2.2](#)

- Mikeleteak erri-bide ondoetan beren txaboletan egoten omen ziran (HE29: 23)
- Orain eun urteko euskaldunak erribide ta basabidetan gau ilunean ibilteko zuziak bear izaten zituen (EJ06: 72)
- lengo erri-bide zarretatik (HE29: 37)

herri-botere [I.5.2](#)

- Ordu egokia zen herri potereaz jabetzeko (HE58: 63)

herri-ekonomia [I.5.2](#)

- lansarien bultzadak inflazioaren izurritea omen dakar eta, bidenabar, herri ekonomiaren hondamendia (EB20: 32)

herri-elerti-betetasun [IV.2.2](#)

- ezta ezagun izan ez erri-pizkunderik, ez ta erri-elerti-betetasunik (HE17: 35)

herri-elkartasun [I.5.1](#)

- Erri txiki ta aundietako auzoak, norberekeriak utzita, anaitasun pozgarrienean, arri-landuzko parroki bikain-berriak eregiten asi ziran nunai, erri-alkartasunaren ezaugarriak ta kristautasunaren sendogarrirako. (EL70: 39)

herri-errenta [I.5.2](#)

- Herri-Errenta lau zatitan banatzen da: lansaritan, kapital-irabazitan, lurgintzako irabazitan eta Estaduaren lankide diren soldatetan. (EB20: 30)

herri-esaera [I.5.1](#)

- jakintza hizkuntza eta herri esaerak nahastean irauli dizkigu (HE27: 303)
- Elur-urtea, gari urtea esan oi du baserritar-jendeak ta auxe erri-esaera egitia da (EF92: 11)

herri-eskola [I.5.9](#)

- herri-eskola gune honetara itzuli beharko dugu berriz ere (EJ00: 183)

herri-etxe [I.5.2](#)

- erri-etxeke sala andiko aulkietan jezarri dira itxaroten (HE21: 90)
- Horra zer irakur ditakeen, españoletik fantzeserat legez itzulirik, Lekonerko herri-etxean (HE59: 6)
- Beren bertso-saioa erri-etxeke balkoitik egin bear zuten oi dan bezela (EJ67: 104)

herri-festa [I.5.1](#)

- irabiatzalle edo nasqueta-zaleac eguindaco lan ezagunacgatic erripestac edo eliz pestac

eguitea (HE40: 77)

Herri-Gaztedi [I.5.9](#)

- bestetik Herri Gaztediko eta antzerki sailetako ekintzaleengana (EI94: 55)

herri-gizon [II.7.2.5](#)

- ala marinelek nola herri-gizonek mota guzitako zikinkeriak bota oi zituzten uretara (HE33: 25)

herri-gogo [I.5.2](#)

- sozialista eta nazionalista korronte bereztuek ez ziotela onik egiten Euskadi berri baterako herri gogoari (EJ52: 22)

herri-hitz-hiztegi [IV.2.2](#)

- Onetarako bear-bearra dogu erri-itiz-iztegi berarizko bat eraltzea (EJ06: 87)

herri-hizkuntza [I.5.2](#)

- herri hizkuntzan zabalduago eta ezagunagoak direnen kaltean (HE27: 344)
- Irakaskintzaren erran-beharrak gure herri-hizkuntzan adierazi nahi ukaiteak (HE30: 205-206)

herri-hiztegi [I.5.1](#)

- Onetarako, bear-bearra dogu erri-itiz-iztegi berarizko bat eraltzea (EJ06: 87)

herri-idi [I.5.9](#)

- Erri-idiijen orde sartu daruez mustur baltz, begui cetacadun, edo Asturijacuac (HE20: 112)

herri-inguru [II.8.2.13](#)

- Jakizu Zanpantzarrek duela kargua, gaiso idukitzeko erri-ingurua (HE18: 100)

herri-ipuin [I.5.1](#)

- amaikatxo herri-ipuin zahar eta kontaera polit ikasi izan nuen (HE33: 9)

herri-iritzi [I.5.2](#)

- Ori gutxi dalarik, erri-iritzia nai zenduten (HE17: 26)

herri-izen [I.5.2](#)

- Euskerak eman digu erri-izena (HE17: 63)

herri-jai [I.5.2](#)

- bada eztago gure artean urdail betekada bageko erri-jai onik (EJ59: 47)

herri-jakintza [I.5.2](#)

- ez da arritzekoa aiek beren erri-jakintza, guk gerena baño obeki jakitea (HE24: 38)
- erri-jakintzaren edo Folklore-ren zati bat bakarra azaldu nai nuke (HE24: 38)
- herri jakintzak sortu dituen abere ipuinek ez dute alegia edo fabula izeneko idazlanekin zerikusirik (EJ53: 12)
- era eta denbora askotako itsaskinak metatu ohi dira ipuinetan herri-jakintza ugari baten lekuko (EJ53: 12)

herri-jende [II.7.2.7](#)

- asmoa: liburu ttipi bat, herri-jendearentzat egitea (HE33: 71)
- susmo oneko herri-jendeak onela bataiatuak garelako (HE33: 5)
- erri-jendea guziz minduta zegoan; millaka zeuden bearrik gorrienean (EJ03: 36)
- Ondo dakizu erri-jendeak ez dirala oso ajolatsu izaten paperekin (EJ67: 73)

herri-kale [I.5.9](#)

- Erri-kalea ez da aundia (EJ49: 31)

herri-kanta [I.5.1](#)

- folklore eta herri kantetara joan beharrik olerki honen iturri bila (EJ00: 208)
- Toki bakoitzean bere herri kanta bereziak ditu (EB87: 24)
- Letra bera ere oso polita du, herri kantetan ohi den bezalako erraza (EB87: 33)
- Ala dio erri-kanta batek (HE25: 36)
- Herri-kanta [tit] (EJ00: 183)
- Folklore eta herri-kantetatik atereak (batzuk behintzat uste dudanez) (EJ00: 209)
- Folklore eta herri-kanta (EJ00: 175)
- Erri-kanta (EJ50: 43)

herri-kultura [I.5.1](#)

- euskara eta herri kultura Gamizen izpirituan eta Sabando arabar herrixkan bizirik zeudela aitortu dagigute (EJ00: 185)
- delako "herrikoitasunaren" eta "herri-kulturaren" izenean (EI94: 31)

herri-lapur [I.5.9](#)

- ostuten deuscubez batzuc erri-lapurrac, ta ez guichi basa-lapurrac (HE20: 109)

herri-literatura [I.5.1](#)

- Gure herri literaturako kanta zaharretan sail ederrik bada Gabon-kantaz (EB87: 37)
- Bertatik ohartu gindezke gure herri literatura zein ugaria eta aberatsa den Donibaneko ohituraz (EB87: 53)
- Herri literatura xoil horretatik hobe zukeen gehiagorik gabe (EJ00: 183)

herri-lur [I.5.2](#)

- erruz zen burdinola herri lurretan eta ingurukoetan (HE33: 21)

herri-moral [I.5.2](#)

- Aranak herri-moralaren preokupazio haundia zuen (EJ20: 34)

herri-mordoska [II.2.2.2.2](#)

- Txirrita bolara batean fuego! bertsotan, erri-mordoska batera eramanda (EJ79: 31)

herri-mugimendu [I.5.1](#)

- Abertzaletasuna, PNV-aren alderdi egitura ta estatuto ta beste dena baino lehenago, herri mugimendu sozio-politiko-kulturala da (EJ20: 17)

herri-nortasun [I.5.2](#)

- gaztedirik ederrena ostu zioten, eskubide ta libertadeak erauzi, erri-nortasuna gal (HE28: 91)

herri-notintza [I.5.9](#)

- Gudariz josita eguan elixia. Kanpotarrrik be ikusi genduan ugari. Erri-notintza be asko erdu zan (EJ60: 160)

herri-pintura [I.5.4.1](#)

- duela berrehun urte Gamiz poeta liluratuak egin herri-pintura bixi eta bitxiaren kontrapuntuz (EJ00: 176)

herri-produkzio [I.5.1](#)

- Sei urtetan herri produkzio osoa (H.P.O.) %54 gehitu da (EB20: 23)

herri-sentipen [I.5.2](#)

- Euskalerrria gizon baten bearrean zen erri-sentipen oni, arnas, bizi eta berotasun emateko (HE28: 79)

herri-tradizio [I.5.1](#)

- herri-tradiziotik etena eta bereizia (EI94: 21)

herri-zelai [I.5.9](#)

- Errizelaian orraatik arki ditugu morrosko eder batzuk (HE17: 43)

herri-zuzentza [I.5.1](#)

- auteskundeak edo erri-zuzentzak edo horrelako gauza benak erabagi barik (HE44: 5)

"herria"-ale [I.5.3](#)

- "herria"-ale horretan berean hain zuzen (EJ51: 43)

herrialde [II.8.2.3](#)

- herrialde guztietan toki onak badira (HE51: 28)

- Baina herrialde gehienetan armadako tandak jazartu (HE58: 66)
- alako paper nabarmenik jokatu ez duen errialde xumea (EC70: 24)
- Chorierrin ikusi nebazan ardi ta abelgorriak gach orregaz; eta entzutea daukadanez, beste errialde batzuetan be badabil gach ori (EJ07: 1)
- Errialde baten ill-aguiñik badarabilde euskaratasuna, albo alboko beste errialdeetan bizi direanak gueldi gueldi egoten direala (EJ07: 1)
- Gure anaiak euren errialde ta eremuak onen menditsuak eztirealako edo, ezabela onelango ele gorririk erabilten (EJ06: 74)
- Itziar'ko Ama Birjiñaren eleiza ta erri-alde dana (HE29: 10)
- aranista izeneztatzen ohi duten herrialdeetan, hizkuntzak zone bat okkupatzen du (EJ61: 27)
- Herrialde huntan hodol faktore hunek importantzia bikhoitza daduka (EJ61: 22)

herriburu [II.7.2.3](#)

- Herburuko lehenbiziko etxean zapatari bat ikusi zuen oinetako hautsiak eskaratzean konpontzen (EJ53: 42)
- Errusiako erriburuan Sanpetersburgo-n, erakusaldi edo esposizio bat izan dutela arrantzako gauzen gainean (EJ07: 1)

herrikide [II.7.2.8](#)

- bere herrikideen txaloak eta goresmenak harentzat eskatu beharrean arkitzen gara (HE33: 63)
- beste herrikideekin eta gainerontzeko gizonekin batera baizik (EI94: 58)
- Estadua, herrikide guztien zaindari zintzoa baino ez da (EB20: 16)

herrimin [I.5.1](#)

- herriminak uzkurturik dauzkan arrotz eta kanpotarren gisan (HE27: 303)
- Alabaiña, errimiñak etzion barkatzen (HE28: 80)
- Errimiñez ezin-miñez, Erdiratzen zait biotza Egunetik egunera Gau luzetik gau luzera. (EJ50: 48)
- Euskal Herriko hainbeste seme atzerriratuen neke, herrimin eta bizi gogorraz (EJ68: 12)
- Asko gara Erri-min (cf. heimweh) (EJ05: 188)

herrizain multzo [IV.2.2](#)

- Hor herrizain moltso txipi batzuek inguratu nahi izan ginduzten (HE58: 63)

herrizaletasun-emozio [I.5.1](#)

- Errizaletasun emozioak teatru ta poesi gorengo gaiak beretu ditzake (HE28: 90)

hesi-ondo [II.8.2.14](#)

- billatu zuten gorputza Marrakane baserriaren azpian, esi-ondo batean (EJ79: 49)

hesola [I.5.10](#)

- orren zain giartsutan ba-da bai odola, ederki daki zaitzen plazako esola. Oker txiki bat eztu egingo iñola, ondo ikasia du premizko eskola. (EJ69: 26)

heste-multzo [II.2.2.2.4](#)

- Heste multzo lurruntsua orduantxe erori zen zulora (HE39: 69-70)

hesteki-zopa [I.5.7](#)

- esteki-zopak eta odola apaltzeko (HE18: 16)
- Arek esteki-zopak, besteak odolki (HE18: 132)

heziera-gatazka [I.5.1](#)

- Praxku eta Terexa'rekin bezala, orain Juantxo ta Xinforianorekin du eziera-katazka (EJ03: 28)

hezueri [I.5.9](#)

- Ezueria zuen amonak, / tinkin zebillan bernea (HE18: 84)

hezur-muin [I.5.3](#)

- Paradisu galduaren mina daukagu hezur muinetaraino sartua (HE27: 303)
- Negu-mineko hotzikara hezur-muinetan nabaitzen badu ere (HE27: 318)
- hezur-muinetaraino itsatsi zaion hori (HE27: 375)
- zernahi erdiets dezakegulako ustea hezur-muinetaraino sartua dugu (HE27: 393)
- betor aldarterik gaistoena, ta sar bekit ezur-muñetaraño, ta gueldi bitez (HE13: 120)

hezur-tipo [II.4.2.7](#)

- hunelako edo horrelako kranio-tipo, hezur-tipoa edukitzea, hauxe erraz determina liteke (EJ61: 20)

hil-ezkila [I.5.10](#)

- Bedayo'ko elizaren kanpanaren il-ezkillak (HE50: 68)

hil-itxura [II.5.2.7](#)

- Il-itxuran arkitzen degu zelaia neguan arbolak ostorik gabe (EF92: 13)
- Bere aztarnik oargarriena, izotza garaiz azaltzen ba-da, landareak lo daudela il-itxura dutela (EF92: 13)

hil-jantzi [I.5.10](#)

- Ill-janci zatar eten bateaz, edo habitu zar bateaz: ain dago icaragarria, ce guztiac doaz igues (EC61: 34)

hil-kanpai [I.5.10](#)

- E'tzeukan, ba, ia mingañik il-kanpaia jotzeko. Baño, alare, Oñatiarrak ederki ulertu zezaketen torrepuntaren erosta (zotiña) (EL70: 195)
- Hil kanpai sadikoa sorgineztatu egin zen kolpera (HE39: 67)

hil-kutxa [I.5.10](#)

- Nork dasaguken negu aldian ipingo gendula ilkutxan? (EJ63: 48)
- Opil-egunez orra etxeko maiteena marinera-jantzi txuriarekin il-kutxan etzana (EJ03: 63)
- Geldiro ilkutxa egin. Eder yat bixitza. Itzalentzat bakarrik ixaten da ilkutxa (EJ63: 12)
- Arotzak lan-dagije, zar eta gastiak: oya batak badagi, ilkutxa bestiak (EJ63: 12)
- Prakaz ala gona zuriz yantzita sartu zituen zerraldoan, ilkutxan, lur emon eutsenean? (EJ06: 76)

hil-mezu [I.5.4.1](#)

- hil-mezuen orde, nik alegrantzietan (HE51: 35)

hil-ohere [I.5.4.2](#)

- Etxeek il-oge ta erria il-erri (HE18: 119)
- Uste izan, dacutsula zure gorputza ill-oean (EC61: 33)

hil-sari [I.5.8](#)

- Ba, gure bakalduna edo errege Espaiñan laster jarri daigunean, illesari edo sueldo orixe artuko dot (HE21: 57)

hil-soineko [I.5.10](#)

- Bat batean, il-soiñekoz jantzitako mamu ikaragarrien antzera, odei illun beltzak zuten estali Frantzia alderen alde (EJ03: 38)

hil-soinu [I.5.10](#)

- il-soñu bat joaz lagun egin zion gorputzari (HE61: 21)

hilabete-pare [II.2.2.2.5](#)

- an eduki zituzten illabete pare bat (HE23: 53)
- Gero ere, illabete pare batean, ospeletan euki zituan (EJ49: 41)
- Orain illabete pare bat, Andaluzia'ko adiskide batzuk ikustalditxo bat egin ziguten (EJ64: 113)

hilarri [I.5.4.2](#)

- ilarrian ez ezik, egunen batean Oiartzungo herriak, zuzenbiderik gelditzen baldin bada, jasoko dion monumentuan ere ederki leudeke (HE27: 401)
- Hilarriak ere leku batean berrogoi bat kutxa beren gorputzekin ateraiak ziren (EJ68: 36)
- elizatik hil-harrietara (HE56: 25)
- Hil-harrietara heldu naizenean, ikusten diat elizako atean (EJ72: 15)

hilerri [I.5.4.2](#)

- Gizadiaren historia zibilizazio eta kulturen hilerria da (EI94: 40)
- Europa'ren zatirik aundiena illerri bat besterik ez da (EJ03: 36)
- eta ireak, berriz, illerri edo kanposantua (HE61: 13)
- Etxeek il-oge ta erria il-erri (HE18: 119)

- ikusi izan ditut hango hil-herriak (HE51: 35)
- gure hil-herrietan dauzkagun arbola biribil lagun xut hetarik beretarik (HE59: 91)
- Baderamatzate azkenean, kasik betan, senar emazte xaharrak hil-herrirat (HE59: 108)
- Hil-herrietan, emazte xume haren gorputzak ez du ukanen egoitza eder berezirik (HE59: 72)
- Ilherrian [tit] (HE01: 24)

hilerri-lili [IV.2.2](#)

- Hilherri-lili horren zithalak, hezurr zaharren hautsak hazirik, (EJ50: 69)

hileta-eresi [I.5.8](#)

- illeta-eresiz aurkeztu digu (HE17: 24)

hileta-hots [I.5.5](#)

- Maiz entzuten dira gure artean hileta-hotsak (HE27: 304)

hileta-ospakizun [I.5.8](#)

- Bataio bestan bezala, hileta ospakizunean ere, enparauak oro Debako behartsuen artean zabaltzeko agindua eman zuen (EJ48: 17)

hileta-progu [I.5.8](#)

- Baina bataio-orritsaren ondoren, hileta-progutara bildutako jendearentzat oturuntza eman behar izan zuen (EJ48: 17)

hileta-soinu [I.5.5](#)

- gabi-ots, auspuen illeta soñu, ta subaren argui zabaldute (HE20: 130)

hilobi [I.5.4.2](#)

- Haien zintzurra hil-hobi zabal zabala! (EJ71: 19)
- ill-obiak goiko aldean Bilintxen irudia du (HE61: 21)
- Baionako kanposantuan dago illobiratuta (HE31: 93)
- kanpotikan zuritutako ialobiak izaten dira gizon landu oyek (HE24: 3)
- Baña azi ua, illobian usteldu baño len, ereiña zigun, erruz ereiña utzi zigun bere liburu bikañetan (EL70: 225)
- Baina ama, ahula eta osasun urrikoa zelarik, erditzearen ondorenak poliki-poliki hilobira eraman zuen (EJ48: 16)
- Tutankamen-en hilobi ezin aberatsagoaren aurrean gaur (EJ51: 51)
- Gurean Jel-Alderdia izan da abertzaletasunaren arrobia, baita euskeraren illobia ere (EJ51: 34)
- Urrengo egunean, kanposantura zen pamili guzia. Koxmeren illobia ikusiaz bat bertako kaperatxoan Don Migel'en meza entzutera (EJ03: 65)
- orain ontan dago San Prudencio kalean 72'garren illobian (HE61: 21)
- Bildurrik gabe nor dua illobiko itzal bidian? Atsegiñen mai alaira didar dagiste gustijak (EJ63: 34)

hipotesi-andana [II.2.2.2.1](#)

- ikerkuntza horietan hipotesis anda bat egin baitaitezke (HE30: 218-219)

hiri-batzar [I.5.1](#)

- erriko Alkatearekin berriketan ara ere Udaletxeko uri-batzar osoa (EJ51: 22)

hiri-bazter [II.8.2.8](#)

- ez ichasguizonak, ez Ameriketara ire izena zabaltzera bidali ta andik uri-bazterrak eche politez apaintzera etorri oi ditukan indianoak (EJ07: 1)

hiri-diruzain [IV.2.2](#)

- oraingo Hiri-diruzaina den Baleriano Etxeberría jauna (HE33: 11)

hiri-etxe [I.5.2](#)

- Bilboko uri-etxe edo udaletsean onako gauzarik eskatutea, alper alperrik astia galdutea izango litzake (EI99: 161)

hiri-kultura [I.5.1](#)

- Uri-kulturaren influentziaz noski (EI94: 21)

hiri-murru [I.5.3](#)

- hiri-murrueen barnetik (HE51: 47)

hiriburu [II.7.2.3](#)

- Boisen bertan (Idaho-ko hiriburuan) bost bat mila (EJ51: 59-60)
- Ba genekien (edo jakin egin behar bederen) Najera gaur egun Erriolja-ko herri, Nafarroa-ko hiriburu izana dela (EJ51: 75)
- Azaroaren 6'a gogoangarria gertatu zan, noiz bat probintziko uriburu izan zanarentzat (HE50: 48)
- Bi urteen buruan zinitzak emanda, beste bost-bat sei iraun zuen Galiziako uriburu hartan (EJ00: 178)

histori filosofia [I.5.4.1](#)

- kasi premisa bat da haren histori filosofian, konklusiorik baino gehiago (EJ20: 14)

historia-aitzin [II.8.2.1](#)

- Suak piztea eta uretan buztitzeak historia aintzinetik dakorzkigun ohitura zaharrak ditugu (EB87: 49)

historia-bilduma [I.5.4.1](#)

- euskal-olerkiaren ixtori-bilduman aintzakotzat artzekoak dira (HE28: 83)

historia-parte [II.3.2.1.6](#)

- Hala dakar Manuel Iribarren-ek, Navarra, ensayo de biografía lanaren historia partean (EB87: 50)

historia-une [II.7.2.6](#)

- gure historia-une hau esplika lezaketen forma batzuk (EI94: 20)

historiaurre [II.8.2.5](#)

- ohiturok historia aurretik datoz, baina Euskal Herriko agiri idatziak ez dira hain zaharrak (EB87: 50)
- Euskaltzale sozialismoaren histori-aurrea zela esan daiteke (EI94: 73)

hitano-forma [I.5.2](#)

- Etxeberriren obra iturri joria da antzineko hitano formak aztertzeko. (EJ80: 70)

hitz-amaiera [I.5.3](#)

- Marra honek, hitz amaieran denean, adierazten du forma hura hitz konposatu eta erakarrietan erabiltzen dela (EJ56: 59)

hitz-andana [II.2.2.2.1](#)

- hala nola çure artea den sintagma printzaturik eta baño guehiago den hitz andana bi bertsotan (EJ80: 11)
- aho hizkeraren sintagmak eta hitz andanak bertsotan ari denak ezin urra ditzakeenik; (EJ80: 14)
- zu bezain edo hain eder bezalako hitz andanak, aho hizkeran inola ezin erdibi daitezkeenak, (EJ80: 27)
- aho hizkerak bere-bere dituen sintagmen eta hitz andanen ezin urratuzko loturak (EJ80: 28)
- euskaldun zaharrek hitz andana bat hartu ahal izan dute (HE30: 217)

hitz-atal [II.3.2.1.1](#)

- itzen bat edo itz atalen bat onetara ta bestetara esaten dan edo esaten zan agerdi andi edo txikiren bat bá-ei-da (EJ06: 79)
- Bardin gertatzen da izki, itz-atal, esakera ta beste izkeriaren agerkun guztijetan ere (EJ06: 79)

hitz-berri-eraltze lan [IV.2.2](#)

- Orduantxe ugari: gure itz-barri-eraltze lan atsegingarrijari, beti gogoz jardungo leuskijoenok eurok ere, ase ta aspertzeko lainñ ere bai (EJ06: 85)

hitz-bide [II.7.2.2](#)

- Galde eta itzbide au guchienez milla bidez eguin da (HE40: 189)
- Gure itzbidea orañ da ondorengoa (HE40: 210)
- batzuec itzbide onetan eldulecú segurutzat daucaten caco oni ere eranzutera (HE40: 95)
- baldiñ erre lez aquean itzbide au uzten badegu (HE40: 5)
- zu bacarric atzerala onelaco itzbideai gorroto bicia diczalenetacoa (HE40: 5)

- Inaziori bete zitzaizkion urez begiak eta aldatu zuan itz bidea (HE19: 109)
- Ori dala-ta, itz-bide ederrik ere sortuko du bearbada liburu onek bazterretan (EJ60: 16)
- Nere anaia, orra atera iria, ontzat artua daukat zure itz-biria (EJ66: 98)
- solasa = itz-bidea. Zertaz dutan solasa Emazue kasu (EJ65: 105)
- Beste basarritar batek aldatu zuan izbidea (EJ62: 100)

hitz-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Asi orduko, mutututa gelditu omen ziran, itzerdirik ere eten eziñik, izuaren izuz (EL70: 79)
- hitzerdiz esandakoak argituz, arrastaka ibiliz, bazterturik, ostikaturik, analfabetismo osoan kokaturik (EJ51: 98)
- eta albiste oiek, izkututa bederik eta itz erdizka, eman zizkidan erne egon gindezen (EJ67: 66)
- Izketan ere eiztari den ark itz erdiño bat du aski (HE18: 77)
- Eta gero, itz erdika: -...erdara anitz ba-duela! (EJ65: 11)
- Neska gazteak hitz erdiz konprenitu zuen (HE32: 21)
- Izan ere, goxoak jartzen zerate, itz-erdi bat iñork esaten badizue-ta (HE57: 146)
- Itz-erdika itzegiten zian ... (HE57: 112)

hitz-erditxo [II.3.6.1.1](#)

- andra Josepari esango baziño itz erditxo bat (HE19: 119)

hitz-gai [II.7.2.4](#)

- Itzgai au beza dan becela argui eta garbi beguietaratuco duen oarpide guciz adieraz bat (HE40: 64)
- Baña gaur itzgai au icutzen degun ezquero, bear bada alperricacoa izango ezta (HE40: 128)
- Ematen zayo acaballa CIVILTA CATTOLICAC añ mugonez eta ederqui erabaquitzen duen itzgayari (HE40: 127)
- Itzgáia Jesu Christorén passio ta erioztearén articulo fedescoarén gáin [tit] (EJ55: 155)
- ¿Edo ta gaurco eguneco itz-gáyac diralaric, orien gañeco eguiái dagoquienez (HE40: 5-6)
- itz-gai oni gáuzac gueituaz ematen diodala bere bidea (HE40: 57)

hitz-hasiera [I.5.3](#)

- Hitz hasierako hh-ei dagokionez, iparraldeko tradizioa ez da beti ahobatekoa (EJ56: 55)

hitz-hots [I.5.1](#)

- Saul-ec David-en itz-otsa aditu zuenean (HE45: 221)
- David ene semea, itz-ots ori zurea al da? (HE45: 221)
- Zergatik ez adierazi edo jakitera eman, itz-otsez jardun bearrik gabe?. Milla bide ta era erabilli oi ditu Jaungoikoak, bere asmo ta burutapenak guri argiro jakiñarazteko, ixilletik ixillera (EL70: 46)
- Bacoitzác berequin dauca, onetan seguranz osoan ipiñeco duen, Elizaren itz-otsa" ondo da (HE40: 159)

hitz-hots lege [IV.2.2](#)

- arrotz-itzok euskaldun jatorren belarri ta agoetarako egokitu ta samurtu, orretarako erriajak berak zaindu oi-dituan itz-ots lege ta jokerai lagundu eta jarraituz (EJ06: 87)

hitz-joko [I.5.6](#)

- konstrukzio aberats eta hitz joku ("Nola geroko benturaren benturan benturarik galtzen garen", "Guztiak dakuski, guztiak dakizki"...) miragarrien bitartez (HE36: 20)
- bitara ulertu daitekeen hitz joko bat izaten da (HE44: 18)
- hortik sortzen da adarjotzaileen hitz joko barregarri hori (HE44: 18)
- hitz-jokoa ere biribil emana dago (HE27: 355)
- Hitz-joku honetan gure gizagintzaren eta herrigintzaren arazoa sartzen da (EI94: 32)
- haien hitz-joko eta beste abusioerik gabekoa (EJ54: 748)
- Esan-nahirik gabeko hitz-jokoak ohi dira holamoduzko leloak kanta-bertso eta koplaetan (EJ00: 207)

hitz-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Hitz kontuetan beraz, ikastekorik asko dago Orixe-ren lanetan (EJ51: 35)
- Hori da hitz kontuan gehienok Arantzazun ontzat hartu genuena (HE27: 390)
- hitz kontuan hego aldekoak, gaztelania dela medio, elkarrenganago baikabiltza (HE27: 391)
- Ez nintzake hemen hitz kontutan sartuko (HE27: 379)
- HITZ-kontuan, berriz diot, ikastekorik asko dugu denok Orixe'rengan (EJ51: 35)

hitz-modu [II.4.2.5](#)

- Cembait itz modu gende bearrác berác erraz adi litzaquean eran ipiñi bear dira (HE40: 198)
- Onelaco itz moduetan esribitzen zuen cristau jaquintsu andi ingueles (HE40: 94)

hitz-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Orain lan au luzegi izan eztaitean, mueta bakoitzeko itz-mordo txiki bat aitatuko dot (EJ06: 72)

hitz-norgehiagoka [I.5.6](#)

- nerau dagoneko itz-norgehiagoka gizon askorekin eldu izan naiz (HE38: 151)

hitz-ordena [I.5.2](#)

- hitz ordena ere apur bat aldatu behar omen zaio (HE27: 352)

hitz-pare [II.2.2.2.5](#)

- bere ideia hitz pare batez izendatzen digu Leninek (EJ52: 43)

hitz-toki [I.5.11](#)

- Nola bereganatzen dakiyen biyotzak, esanaz itz-tokitik Jaungoikozko itzak! (EJ76: 122)
- gu miñez ikusteaz ain dago penetan, iltzeko prestatu zan itz-tokiyan bertan (EJ76: 122)

hitz-ugaritasun eta edertasun [IV.2.1.2](#)

- alako itz ugaritasun eta edertasunarekin adimena ezin egon dezake (HE24: 20)

hitz-zarata [I.5.1](#)

- Ibiltarien itz-zarata ta iskanbilla entzun bedi (HE57: 149)

hitz-zati [II.3.2.1.9](#)

- Espaiñerazko -on itz-zatijorrek bere aurretik ni, zi, ji ala si baleroa orduan euskeriak -on itz-zatijoaren ordezt -o utsik imini oi dau (EJ06: 88)
- Herriak anhitzetan hitz-zati batzuk jan egiten ditu (HE26: 281)
- Espaiñerazko -ON itz-zatijorrek bere aurretik ni, zi, ji ala si baleroa orduan euskeriak -on itz-zatijoaren ordezt -o utsik imini oi dau (EJ06: 86-87)
- Españeraz -on itz-zatijaz amaitzen diran itzai euskeriak itz-zati oaren ordezt -oi imini oi-deutse (EJ06: 87)

hitz-zerrenda [I.5.4.2](#)

- kronika hura itz zerrenda labur bat baizik izan ez zen (HE33: 69)
- Oker ez banaiz, hitz zerrenda hori bost aldiz egin behar izan da (EJ56: 90)

hitzaldi [II.7.2.1](#)

- eta Aita Santuac bere Letra eta itz aldietan agurtu duen ori (HE40: 110)
- Itzaldi edo sermoia barriz onenetakoa izaten da (EJ59: 50)
- Unamuno deitu zuten itzaldia egiteko (EJ76: 79)
- oyen ármac liburua, papera, gendeari aguirian eguiten diozcaten itzaldiac (HE40: 107)
- garai artaraco chit egoqui eta berarizcoac becela datocen liburuchó ónac, eguiten diran itzaldi edérrac (HE40: 157)
- baña Erligio onen espiritu eta bicitzagabeco beren paper, liburu eta itzaldiac (HE40: 173)
- gure contra itzeguin duen gure salatzalle puztuác aguirian eguin dituen bere itzaldi sutuetan (HE40: 183)
- San Bernardo itzaldi luce edérrac orren gañean escribitzeaz contentatu ezpazan (HE40: 192)
- liberal chit ezagutuen onran itzaldi edo sermoi tristeac eguitea (HE40: 77)
- berehala hautsi zakon hoin gurbilki abiatua zuen hitzaldia (HE59: 103)
- Lenengoac dira beren liburu, paper eta itzaldietan liberalen dotriña eracusten (HE40: 37)
- Azqueneco itzaldietan aditzera eman ditut Jaunaren legueco laugarren aguintearen contra eguin oi diran becatuac (HE07: 103)
- Baña Jesus onac itzaldi luce batean esan cien Juduai (HE07: 106)
- Gaurco itzaldiaren gaya izango da Jaunaren legueco zazpigarren aguintea amargarrenarequin batean (HE07: 165)
- non bera utsic asco izan litequean urte gucico itzaldietaraco (HE07: 62)
- Hunen euskal hitzaldia hasi da (EJ51: 27)
- Eta orduko hitzaldiak irakurtzea aski da, urte haietan euskararekiko axolagabekeria noraino zen larria neurtzeko (EJ51: 90)
- Jarrera hau noski neure hitzaldi honen zehar azalduz joan da (EJ52: 57)
- itzaldia = erakusaldia = plática. Jaunac siniste onetan ta bere legue garbira deitu izan gaitu nere Cristauac, ta onetan eguin digun ontarte andiaren gañean izango da nere gaurco itzaldia (EC48: 269)
- zabaltzailleek egindako sermoi eta itzaldien laburpenak ematen dizkigu (EC70: 66)
- Zenbait lekutan Euskaltzaindiko jaunen kolaborazioaz itzaldiak antolatu ziren (EI94: 55)
- Rikardok berak ba zuen herrietan hamaika ezagupide hitzaldi bidez eta Z. Argia-ko idazle zenez egina (EI94: 55)
- Euskalegunetako hitzaldietan, A. Joakin Azpiazu izan zen, noizbait ere, egilearen egiazko izena argitara eman zuena (EJ00: 176)
- Jainko Maitearekilako hitzaldiak aipatzen eta bihotz barruko itsas-mendiez kanta egiten (EJ05: 155)

- dakiyelako itz aldiyetan gozaten aditzallea, da Luziferren banderakoen ekarri-azitzallea (EJ76: 116)
- guis ontaco itzaldi luzien ondoren (HE45: 202)
- neronek, berriz, itzaldi luzeotan ezina dut (HE38: 152)
- lore meta eta hitzaldi (HE56: 27)
- Ez zen asterik, ez zen paper zokorik, ez hitzaldirik joaiten (HE58: 68-69)
- Eskualtzaleen biltzarreko hitzaldi zonbait (HE59: 19)
- irakur ditaken orduan egin zuen hitzaldi ederrean (HE59: 15)
- Lenengo itzaldi, edo platica [tit] (HE07: 3)
- Azqueneco itzaldian esan nuan, idi, bei, ta abereai birauac botatzea ez dala berez becatu larria (HE07: 35)
- Julian Lojendio'k sortu ta erein zun idea Donostiko bi itzalditan (EL70: 214)
- Amildegiz-arunzko aldean meza apaizak, Bellotza'ko punta-babesean. eta jendea, berriz, onuzko menditik ua entzuten. Ua ta Oñatiko parroku jaunaren itzaldia (EL70: 216)
- Gaixoentzat igande-jaieroko meza 1944'an asi zan, Donosti-ko radiokoak eskatuta. 1946 ezkeror, ia etenik-gabe bialtzen da telefonu-ariz radoria erientzako meza ori. Meza bai ta itzaldia ez (EL70: 231)
- Baña andik egun gutxira españian gerratea sortu zan; eta batzar-egun aietako itzaldi, elburu, asmo ta aginduak, gau bateko amets igeskorra bezala, ezbearrak eta gorrotoak aztu ta irentsi zitun (EL70: 247)
- Donostiako "Euskal-Esnalea"-koeri egindako itzaldia (HE31: 98)
- Euskeraz egin eban izkaldia Amunategi Abak (HE21: 76)
- Hitzaldi trebe bat ere entzun diot (HE27: 296)
- mintzura lodi-lodizko itzaldia (HE15: 23)
- Horra Batzordeburuak hitzaldia hasten duen mementua (HE39: 103)
- Neronek uste bainuen bateratuekin elkarriketa izan eta erriari itzaldiak egitea besterik dela (HE38: 153)
- erriarentzako idazten ditugun liburu, izparringi, ta beste irakurgaietan, naiz berari zuzenduta jaurtiteko itz-aldi ta sermoietan, ez-geunke bada iñoiz ere maixu-sundezko euskerarik erabili bear (EJ06: 85)
- jaunarequin itz-aldi au eguinda (HE44: 191)
- eztitasun aundiarekin egin zion bidian itz-aldi bat guztiz ederra (HE54: 155)
- ezagutu zituan eta esan zuan bere itz-aldi artan (HE54: 172)

hitzalditxo [II.7.2.1](#)

- bidaiari jarri baño len, itz alditxo bat ederra (HE54: 165)
- Urteroko bazkaria Arantzazun egiten zutenean, alkateak, praleen janlekura sartzera koan, lizar-arbazta eskubian altxata (lizar-ostoa askatasuna adierazten du) itzalditxoa mintza bear izaten zun, betiko gauzok esanaz (EL70: 162)
- hitzalditxo baten bidez (HE27: 324)

hitzaurre [II.8.2.5](#)

- Hitz aurrea [tit] (ED46/HE08: 2)
- Olerki-liburu baten itzaurre bezela (EJ50: 43)
- ospetsuaren argitaldiko itzaurrean, alegiñak egin arren etzuela iñon arkitu liburu au (EJ64: 37)
- Marañoen itzaurrea da liburu orren zatirik onena (EJ64: 43)
- Xenpelar'en Bertsuak deritzaion liburuko itzaurrea Luis Jauregi apaiz jaunak egin zuan (EJ67: 56)

- liburu honen aitaxo gertatu naiz bataioan haurra jasotzeko. Besterik ez da nere hitzaurrea (EJ68: 13)
- Gure hitzaurreak ikertzen duena zera da, mugimendu honen teoria mailako etapa seinalaturik (EJ52: 26)
- Hitzaurrea [tit] (EJ56: 5)
- Eta, beste zer esanik gabe, itzaurre luze oni bukaera ematen diogu (EJ60: 23)
- itzaurrearen azkeneko zati onetan (HE53: 21)
- S.A. delakoak aterea, L. Akesoloren hitzaurreakin (EB87: 37)
- Itzaurrea [tit] (EC70: 9)
- Eskatera horri erantzun beharrez, aintzin solasa edo hitzaurre au idatzi dut (EJ04: 13)
- Itzaurrean esanik daukagunez, inprentara baño len (EJ49: 134)
- Eta itzaurrean jakiñarazten digu liburu au bigarrena dela (EC70: 89)
- Zuk, hitzaurre horretan, Rikardoren kultura-ideia nagusiak agertu nahi izan dituzu (EI94: 36)
- euskalgaizto izaki, hitzaurre modura aipaturik, bertsogintzari lotzen zio Gamiz (EJ00: 203)
- poesia liburuskaren hitzaurrean dioenez (HE36: 9)
- Itzaurrea [tit] (EJ65: 11)
- Ain zuzen, itzaurrean esan danez, Xenpelar bera ere Oiartzun'go alaba batekin esposatu zan (EJ67: 165)
- sarrera baizik izan nahi duen hitzaurre honen muga hertsietan gure poetaren (EJ80: 16)
- Irigarai jaunak hitzaurrean dion bezala (HE27: 360)
- Daraman hitzaurreak berak ez du agian behar adina argitzen (HE27: 333)
- Ez dut gaurdaino hitzaurrerik egin (HE27: 296)
- Gero'ren itzaurrean somatu dezakegunez (HE28: 74)
- Itzaurrea [tit] (HE17: 9)
- egokiago izan-izango zala itzaurreak euskeraz egitea (HE17: 53)
- A. Urretavizcayaren hitzaurrean (HE46: 8)
- Itz-aurrea [tit] (HE61: 23)
- itz-aurrean diñodanez, gaiak arin xamar ibilliak ditugu (EJ05: 172)
- Itz-aurrea [tit] (HE23: 13)
- Itz-aurrea [tit] (HE19: 15)

hitzaurretxo [II.8.2.5](#)

- Bere ebanjelioari jarri dion itzaurretxoan ara zer esaten digun (EC70: 103)

hitzneurtu-txapelketa [IV.3](#)

- Nere anai, illoba eta aide askok idazten dirate eta jakinian naiz itzneurtu txapelketak izan dirala (EJ05: 187)

hitzontzi [I.5.4.2](#)

- Itzontzi berritsu biurtu nau pozak (HE34: 34)

hizkera-auzi [I.5.1](#)

- Eireko izkera-auzi latzaren inguruan bildu dituen berriak (HE30: 203)

hizkera-indar [I.5.2](#)

- baiña izkera-indarren arira ibilita, berezko indarrok onura-bideruntz al daigunez zuzenduta izango da, bestetara ez (EJ06: 84)

- Neurrijau, lenengotzat, nagusitzat artuta ziur-ziur goaz, len aitaturiko izkera-indarren alde (EJ06: 85)

hizkera-lege [I.5.2](#)

- bear danean (mundu guztiko izkera-legeai jarraituz) erderatiko itz gure artean zabal samar bizi direnak kezka barik eta egoki-egoki bitartuten dituela (EJ06: 80)

hizkera-modu [II.4.2.5](#)

- azqueneco gure izquera modu onec esan nai duena aditzera ematera (HE40: 165)

hizkera-molde [II.4.2.6](#)

- hizkera-molde jakin, bakharr, berdintsu bat erabili ukan dute (HE26: 259)
- bere mintzaire ta hizkera-moldearen istudi antzeko lizateken zerbait (HE26: 269)

hizketa-modu [II.4.2.5](#)

- eciñ usa lezaquee escola andi eta jaquintsuen balleretan usatzen dan izqueta modu polit eta leuna (HE40: 102)
- Izketa-modu ori ere badu sail onek (EJ79: 18)

hizketa-molde [II.4.2.6](#)

- napar hizketa moldeak ikasiak eta bere euskarari erantsiak zituela idazten hasi zenerako (EJ00: 191)

hizketaldi [II.7.2.1](#)

- Izketaldi bero xamarra egin genduan, bañan azkenerako oso lagun egin giñan (EJ49: 25)
- Izketaldi bat egiñik eta kafe bat edo beste arturik (EJ60: 112)
- an, berriz, izketaldi bat falta (EJ60: 13)
- zarrak eta gazteak euskera goxo au erabiltzen dute beren izketaldietan (EJ60: 140)
- Izketaldi ori egiten ari giñala, or entzuten ditugu Miracruz gañetik goitik beera (EJ60: 62)
- Aita ere pixka bat alaitu zan izketaldi ori entzunez (EJ62: 15)
- bere buruarekin bakarrik hasiko du "Neguko" hizketaldi larria (HE27: 299)
- Izketaldi bero xamarra egin genduan, bañan azkenerako oso lagun egin giñan (EJ49: 25)
- Txirritarekin egin zuten izketaldia, onelatsu izan omen zan (EJ79: 136)

hizkuntz eredu [I.5.10](#)

- Hizkuntz eredutzat, ordea gidari segurutzat, inola ere ez (HE27: 351)

hizkuntz politika [I.5.10](#)

- erresuma sozialistetan segitu duten hizkuntz politikaz (HE27: 395)

hizkuntz-jakintza [I.5.4.1](#)

- Federik onenez, baiña izkuntz-jakintza oker eta bidekatuak bultzatuz eldu dira, au ta onen antzeko beste euskaltzale aitagarrijok (EJ06: 79)
- Itzoen eta gauzoen zabalgoari buruz, izkuntz-jakintziak irakasten deuskuzan oarrok gogoan

eukiz (EJ06: 86)

hizkuntz-lege [I.5.2](#)

- garbi agiri da izkuntz lege orrek irakasten deuskunaz (EJ06: 83)

hizkuntza-arazo [I.5.1](#)

- Nahiz euskaltzale porrokatua izan -eta hizkuntza-arazoaz arduraturik- (EJ51: 29)

hizkuntza-arlo [I.5.4.2](#)

- bai hizkuntza-arlotan dagoen sokatira, tentsio eta burruka hori (EI94: 30)

hizkuntza-auzi [I.5.1](#)

- Honelako agiriek, hizkuntz hauzietan jarrera edo ikuskera orokor batetik oratzen dietenez gero (EJ56: 94)

hizkuntza-bitasun [I.5.2](#)

- hizkuntzabitasuna ukatzeko, desarroilo oso bat dator (EJ52: 10)
- Ezin onar dezakegu hizkuntzabitasunik (EJ52: 10)

hizkuntza-gai [II.7.2.4](#)

- Hizkuntza gaietan eskarmenturik duenak (HE27: 303)
- hizkuntza gaietan ere eredu eta gidari gisa ager baitaiteke (HE27: 342)

hizkuntza-gudaketa [I.5.1](#)

- Dauzat izkuntzalari jakitunak dirausku oneri buruz itz egoki-egokiz: Izkuntza-gudakeetan, giza-gudakeetan bezela (EJ06: 82)

hizkuntza-jakinduria [I.5.4.1](#)

- Orixe'k ez du erakusten hizkuntza-jakinduriari buruzko kezka bizirik, ez ezagutzarik ere (EJ51: 29)

hizkuntza-jakintza [I.5.4.1](#)

- maiz hizkuntza-jakintzaren aldeko balioaz besterik ez dute (HE30: 232)
- euskera-ikaste-irakaste lanak, izkuntza-jakintzatik urrun zamartuta erabili oi-ditugula (EJ06: 78)

hizkuntza-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Gauzak, ordea, hizkuntza kontuan, alderantziz dira (HE27: 396)

hizkuntza-lege [I.5.2](#)

- izkuntza legeai jarraituz, izkeriaren berezko indarraren arira ibiliz jariztekoa gaiñera, ez or geuk geure buruz ibilita, geure ikaste-gelatik atera geinkezan (EJ06: 88)

hizkuntza-maisu [I.5.5](#)

- Orixe hizkuntza-maisu? [tit] (EJ51: 36)

hizkuntza-maisugo [I.5.4.1](#)

- Axularren hizkuntza maisugoaz duda egiten ez duenean (HE36: 18)

hizpide [II.7.2.2](#)

- Eta azqueneco gure dembora ogetan dotriña liberalen gañean alaingo itzpidea eman duten (HE40: 209)
- Uste eztegu, irteera eta cacoric topatuko etzayela gagozquion itzpideari (HE40: 114)
- hitzak hizpidea ekarri duenez (HE27: 371)
- orrek eztu esan nai semea izpidean etzegoanik (HE17: 55)
- galdetutako izpidea ematen iakitea (HE38: 156)

hiztegi-arazo [I.5.4.1](#)

- Aitatu ditugun izkuntziaz kontrako gure buru-bideok iztegi arazoetan ere aurrez zabaldu jakuz (EJ06: 80)

hiztegi-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Erruz ikas diteke Orixe'ren idaz-lanetan, berriz diot, hiztegi-kontuan, egokitasunean (EJ51: 39)
- Hiztegi-kontuan, beraz, Orixe'k lan eskerga egin zuen (EJ51: 35)
- Hiztegi-kontuan, hitzen egokitasunean, adjetiboen xuxentasunean, joskeran, esaldietan (EJ51: 36)

hoben-erruki [I.5.1](#)

- Erabagile zuzen da arteza oben-erruki etzarena, parkatu eidazu, damu dot eta, zeure kontra egin dodana (EJ70: 30)

hodei-aitzakia [I.5.7](#)

- bidenabar esaten dituenak ez baitira oinarri duen seta inguratzeko hodei aitzakia baizik (HE27: 383)

hodei-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Oartu ziraneke, bazetozen, bazetozen alkarren-gainka odei-mordoak, goibel eta aserre, euri mardula aginduz (EL70: 26)
- Egun-erdian, uda beroan zeruan urdin zabala. An-emen bakan odei-mordoak orduak mintzo zirala (EJ50: 29)

hodei-muilo [I.5.7](#)

- Odei-mulloak gañetik sapai: izarrik ez du Illargiak zai. (EJ50: 84)

hodeiertz [II.8.2.10](#)

- Odaiertze, uhartze: horizon; horizonte (HE59: 27)

- odaiertzean, urrutirat, ukurtuz haren ganat jausten zela iduri baitzuen (HE59: 27)

hondakin-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Oñatiarrak igo ziraneko, Arantzazu e'tzan besterik: ondakin-pillo bat. Arri pillo bat, ke beltza-jario. Orma batzuk, artean erdi tente, kedarretan, lotsaz eta zarpillez amildegira noiz irauliko zai (EL70: 194)

hondar-ale [I.5.3](#)

- KRESALA da nik euskerearen alde gaur dakartan ondar aletxo (EJ59: 10)

hondar-apur [II.3.2.2.1](#)

- Aurreraxeago dastatuko ditugu ingurukoek zioten estimuaren ondar apurrak. (EJ80: 8)

hondar-mahai [I.5.7](#)

- Bekizan zenbat ordu behar ziran Arranondotik Kadizera, (...) nun egozan tirañik gogorrenak eta ondar-mairik andienak be bai (...) itsas gizon zakarra izan zan (EJ59: 88)

hondar-meta [II.2.2.3.1](#)

- Itzaspi'n etzegoen iñor, betiko umeak baizik, ondar-metak eraikiketan (HE34: 49)

hondar-pila [II.2.2.2.6](#)

- Ondar-pillak egiñez josta den aurrari (HE18: 37)

hondartza-zatitxo [II.3.2.1.9](#)

- zugaitzartetik dakusat Itzaspi'ko ondartzazatitxo bat (HE34: 47)

horma-barru [II.8.2.7](#)

- Ez dau onezquero calteric eguingo errico orma barru oneetan (HE20: 214)
- gueure echeetaco orma barrubetan (HE20: 214)

horma-belar [II.6.2.1](#)

- Orma bedarrac gozatuteco Banatu jatzun albua (HE20: 65)

horma-erloju [I.5.9](#)

- Goiko orma-erloju haundiak gaueko bederatziak jo zituen (HE39: 18)

horma-gain [II.8.2.11](#)

- Prozesioari aurrea artuta, ormagain batean zuti-zuti jartzen da Baltzategi'koa, ta otsegin zien (EL70: 25)

horma-harri [I.5.3](#)

- orma arrian auxe iminita dago euskeraz (HE31: 86)

horma-zulo [I.5.9](#)

- Orma-zuloan kuku eduki-dirua (HE18: 33)

hortentsi-adar [I.5.3](#)

- hortentsi-adarretan erreparatu ditut ninika hezeak sortzen ari (EJ51: 91)

hortentsi-ninika [I.5.3](#)

- Gaur, horrela, hortentsi-ninika horiek ikusi ondoren (EJ51: 94)
- Eta Errota-Berri hartako sagardotegi iluna birrikusten ari naiz hortentsi-ninikez bestaldera (EJ51: 93)

hortz-lan [II.6.2.4.3](#)

- egiñen duk ortz-lana, jartzen badite mai (HE18: 135)

hortzalde [II.8.2.3](#)

- Azaña'ren ortzalde eder ura (HE17: 21)

hortzaldi [II.7.2.1](#)

- Lenbiziko ortzaldiko ortz eroriak (HE24: 53)

hosto-pila [II.2.2.2.6](#)

- Uarkan, batez ere orbel-garaian, ostoa pilla aundiak jeisten (EJ60: 22)

hosto-punta [II.3.2.1.7](#)

- Egos çaitçu urian, piça çoiçute hosto punta eta khen belharra (EJ75: 23)

hosto-puska [II.3.2.1.8](#)

- gañean igerika ari diran ostoa-puska ariñak (HE34: 22)

hotzaldi [II.7.2.1](#)

- Biharamunean dator, ordea, hotzaldia (HE27: 325)

hotzikara [I.5.1](#)

- Negu-mineko hotzikara hezur-muinetan nabaitzen badu ere (HE27: 318)
- otzikarak artuta gisan (HE34: 22)
- otzikarak astintzen ninduan (HE17: 29)
- Larritasun, goragale, hotzikara, zorabio (HE39: 18)
- Lenbiziko otzikara San Simon ta Juda (HE18: 91)
- Neure semetxua, neure Ikomestxu, otzikara andiak artu eban, da negar muxinga, inkesaka ta zotiñez (EJ59: 97)
- pentsamentu onek ematen zion otz-ikara (HE22: 15)
- zein gogorak orduko Jesusen otz-ikarak (HE13: 11)
- Oni isillicaco alcardadeaz itzeguiten aditze utsac otz-icara ematen dio (HE40: 80)

- otz-ikara tamalezkoa neukala eta Garagorri nere lagun ona ondoan nuala (EJ49: 153)

Huitzi-haur [I.5.9](#)

- Uitzi-aurrak irriz ondora bil zaizka (HE18: 139)

hurko-lagun [II.7.2.10](#)

- urko-lagunaren emazte irritsetan (HE28: 71)

hurrupa-irudi [II.5.2.6](#)

- Alabañaré chastarastendu ceruco gustoen cerbáit urrupa-iduri, orditus becala (EJ55: 201)

hustu-antx(ean) [II.5.2.2](#)

- yetxi gera guziok, ta ustuantxean egonak gaituzu bide-ondoko ormaxkari begira ... (HE17: 42)

huts-irudi [II.5.2.6](#)

- Eta guciaz ere, len esan degun becala, au da gure anai ascoren amets urreztatua, betico beren utsirudia (HE40: 171)

huts-min [I.5.1](#)

- Trixterik eta uts-miñez al dabil ura ere? (HE34: 33)

hutsaldi [II.7.2.1](#)

- batzuec besteen ondoren utsaldigabe jarraituaz dijoacen becala (HE40: 139)

hutsarte [II.8.2.16](#)

- ez du hutsarte hori beteko (HE27: 383)
- Beste zenbait hutsarte nabari dira (HE27: 323)
- Esia gainbiurrituz utsartez-utsarte (HE18: 67)
- sukaldean hutsarteak harrapatuz okela jatea besterik ez zuela pentsatzen (EJ53: 8)
- Halaber da, Iainko Aita, zure borondatea berzeri eztiogogun eragin hutsartea, (EJ80: 73)

hutsegite-modu [IV.2.2](#)

- Guero egun batez utseguite modu batean erori, eta nere burua garbitzeco (HE40: 124)

hutsune [II.7.2.6](#)

- Lenagoko sukaldetan keari bidea emoteko sueteganean goi-buruak erdi-erdian utsune bat izaten eban (EJ06: 72)
- Baiña gai errikoi orreetarako ezpada ere agertzen jakoz gure iztegiari, sori-tzarrez, utsunerik asko (EJ06: 85)
- ez da gutxi gizon baten utsunea emakume batek estaltzen badu (EJ49: 97)
- bion arteko hutsunean mapa bakar bat ageri: Euskal Herrikoa (EJ51: 95)
- gipuzkoarrez zerbait egiten badot, badakit Gipuzkoako izkuntzearen utsuneak billatuko ditudana (EJ59: 10)

- geure gorputz minberatua biratuteko utsunetxu batzuk artuaz (EJ59: 96)
- Utsune ori bi bidetatik datorrela uste degu (EJ60: 20)
- ez bait du -ke duen adizkirik eta hutsune hori betetzen bait du, hain zuzen, idi- erroak (EJ80: 122-123)
- ez du deusere sentitzen hutsune arraro bat ezik (HE35: 46)
- imini dan Errazoiac bere zatijeetan uts uniac daucazala (HE09: 104)
- Yausoro olerkaria eta neretzako utsunea (HE17: 38)
- Umore ona eta txarra hutsune batetik sortzen dira gehienetan (HE44: 7)
- hutsuneaz baliatzen da horretarako hutsuneaz jokaten dau, hutsuneaz jostatzen dau, Hutsuneaz egiten ditu bere lanik ederrenak gizonak (HE44: 7)
- doeg churicatzalle zorigaiztocoac ayen utsunea bete zuen (HE45: 218)
- eta utsune au onek beteko du (HE50: 12)
- Ebanjelio jatorretan utsune aundiak nabaritzen zituen (EC70: 57)

hutsune-arte [II.8.2.16](#)

- Lontxo Gurdill-aunditik atera zalarik, berak utzi zuen utsunarte negargarrizkoa gure aita-amentzat. (HE50: 83)

ibai-arbola [II.6.2.1](#)

- Ibai arbola artean zulo beltz batean galtzen da (HE35: 98)

ibai-bazter [II.8.2.8](#)

- Arrantzalea zan bere denbora guztian, da eun urtegaz ioaten zan ugar ibai-baster batetik bestera (EI99: 168)

ibai-ertz [II.8.2.10](#)

- ibai ertzetik pasiran doaz (HE35: 42)
- ibai ertzeko pretil gainean arkitzen da eserita (HE35: 46)
- fusillarekin ibai-ertz artara joan eta zozo eta txori arrapatzen ibiltzen giñan (EJ49: 36)
- berriro zubia pasa eta, arunzkoan joan giñan bezela, ibai-ertzetik gentozen (EJ60: 121)
- Beste bolara batean ibai-ertzari jarraituaz, alako batez nere lagunak onela dit (EJ60: 118)
- Oiartzungo ibai-ertzean ontzitegiak zutitu ziren (HE33: 23)
- illunabarrean, ibai-ertzetik Bitori alderago joanda, zapadoreak zubia egin zuten (EJ60: 125)
- Ala, ostera ibai-ertzera allegatu giñan (EJ60: 124-125)
- ibai-ertzera allegatu eta nere amorruan or bota ditut putzura, etsaiak ez arrapatzeagatik (EJ60: 130)
- Ibai ertzean aurrera jarri nituan, eta neroni lurtean etzanda gelditu (EJ60: 131)
- Urrun egozan, urrun, Rhingo ibai-ertzean, Milla zortzireun eta bosgarren urtean (EJ77: 100)

ibai-iturri [I.5.5](#)

- mendi tontorretik zuzen-zuzen ibilli nitzan, ibai iturrietara altzan lenena iristeko asmoan (EJ81: 65)

ibai-ondo [II.8.2.14](#)

- Urteten dau illunzeetan ibai onduetara (HE20: 155)

ibai-ur [I.5.9](#)

- Ibai-ura bear izatekotan, mezede aundia izango degu ibaiarekin (EF92: 11)

ibai-zola [I.5.3](#)

- han-hemenka, ibai-zola ere kraskatu zen (EJ72: 56)

ibar-erdi [II.3.6.1.1](#)

- ta bi aldetako basoetara bialdu nitun, bat ibar erditik etsayengana agiri jua-t-zan (EJ81: 72)

idazkarigai [II.7.2.4](#)

- Aita idazkari, semea idazkari, iloba idazkarigai (HE39: 67)

idazkera-molde [II.4.2.6](#)

- Exegeziak ainbeste korapillo eta mataza baditu, oetatik asko lengo idazkera moldetik eldu dira (EC70: 93)

idazle-batzar [I.5.1](#)

- Azkenengo aldiz, idazle-batzarrean or izandu giñanean ere (EJ05: 161)

idazle-eli [II.2.2.1.4](#)

- idazle-eli ederra osaturik (HE26: 259)

idazle-izendegi [I.5.4.2](#)

- Gipuzkoar idazle-izendegi guzietan azaldu beharra da Gamonen izena ere (HE33: 65)

idazle-mordo [II.2.2.2.2](#)

- II gn. eta III gn. mendean kristau idazle mordoa izandu zan (EC70: 96)

idazle-mordoska [II.2.2.2.2](#)

- Asmo horiekin bildu gintuen norbaitek Baionan, 73 eko udan, idazle mordoska bat (EJ20: 10)

idazle-sail [II.2.2.2.7](#)

- Idazle-sail huni eta batez ere erabateko tradizino huni eskerrak (HE26: 260)

idazle-saldo [II.2.2.1.3](#)

- astekarien ondoan hazi eta prestatu den idazle-saldo biphila (HE26: 275)

idazlekume [II.7.2.9](#)

- idazlekumerik sortzeko bideak langatuz (HE17: 65)

idazte-molde [II.4.2.6](#)

- ebanjelioan jatorrizko izkuntzaz, idazte moldeaz ta abar (EC70: 92)
- behin idazte-molde bati ohitu ondoren (HE26: 279)

idazti-zokondo [IV.2.2](#)

- idazti-zokondo ta lerroazpitan piloturik baizik (HE17: 12)

ideia-korronte [I.5.4.1](#)

- Europa'ko ideia-korronte guzietatik at zegoen Orixe (EJ51: 29)

ideia-mugimendu [I.5.1](#)

- eragin haundia izan dezake, era berean, Euskal Herriko politikan eta ideia-mogimenduaren etorkizunean (EJ51: 53)
- eta Bloomfield'ena 1933-an: ideia-mogimendua hasia zen (EJ51: 30)

idi edo behi uztarri [IV.2.1.1](#)

- zuc daucazu idi, edo bei uztarri bat (HE07: 191)

idi edo behi-uztarri [IV.2.1.1](#)

- zuc daucazu idi, edo bei uztarri bat (HE07: 191)

idi-apustu [I.5.6](#)

- Dema edo idi-apostura joana da (HE22: 61)
- bi milla errial, idi-apustua jokatzeko (HE22: 75)

idi-begi [I.5.2](#)

- Eguzkitako landetan, kukupraka ta idibegi epel, t'eguratsean, Jorrailgo garra (EJ50: 159)

idi-filet [I.5.3](#)

- Bisteckac idi filetaz [tit] (EJ75: 6)

idi-gurdi [I.5.6](#)

- eta egun atan ekarrten dira eskondu danen etsera idi-burrdiak eta arreo esteguko en aurrera (EJ70: 119)

idi-mihi [I.5.3](#)

- Bertce guisa bat idi mihiaren preparatceco yusic eguin gabe (EJ75: 5)
- Idi mihia [tit] (EJ75: 5)

idi-muin [I.5.3](#)

- Idi muinac [tit] (EJ75: 4)

idi-pare [II.2.2.2.5](#)

- erosi zazu idi pare bat ona (HE22: 64)
- Idi-pare zaar bat gizenduta (HE50: 52)
- bi idi-parerekin lanean ari zirala ikusi zuten (HE53: 28)
- Segan jokatzeko, ta idi-parearekin, edo korrikarako ere, eupateko ederrak (EJ62: 32)
- Bost bei ta idi-parea (EJ62: 9)
- Sei idi-pare dira tiralari piñak (EJ69: 17)

idi-uztarri [I.5.4.2](#)

- itzai bat bere idibustarriakin aietan ondatu zala (HE24: 48)
- urliac nai luque idi-uztarri bat, bearreraco azcarra, eta gogotsua (HE07: 168)
- Ta Urabilak amari osturiko buruko orratz bategaz ¡sast! ¡sast! odoldu eban eskerra, Batsik ankilea legez, burdi bar idi-bustarri ta guzti antzeztuteko ustean (EI99: 155)

idolo-kontu [II.6.2.4.2](#)

- emengo idolo-kontu, emengo zikinkeriak, eta ibillera gaisto guziak ekusten ditudala; (HE13: 33)

idun-oihal [I.5.10](#)

- Arrteztu nintzan ederrenerantz idun-oial bat arrtuten, iru dama andi egozan tokira dendako gauzaak salduten (EJ70: 126)

idun-zapi [I.5.9](#)

- paparrean sedazko idun-zapi edo pañuelo urdin polit bat orratzagaz katigau nairik ebillela (EJ59: 53)

igande-arrats [I.5.3](#)

- Zenbaitek erraten ziteian oraino aditzen zituztela, bereziki igande arratsetan, Incarnacionen deihadar batzuek? (HE53: 26)
- bear baño beranduxeago joan zan igande-arrats batean etxera (HE53: 34)

igande-arratsalde [IV.2.2](#)

- Igande arratsaldean, munduko zirkarik ederrena (HE32: 39)
- Ez al genuben lengo igande arratsaldean ikusi, euskal erriyen edertasunak kantatzen nola zan asi? (EJ76: 117)
- Igande arratsalde batez, bazkal-ondoan (HE32: 17)
- Bakardadea... Igande arratsaldean, parke bat (HE35: 26)
- Behin, Larraun Zaharreko sukaldean gertatu gintuan igande arratsalde batez (HE39: 74)
- Len aipatutako igande atsalde artan (HE50: 75)
- Igande arratsaldetan neskato gazteentzat [tit] (HE59: 75)
- Igande arratsaldetan elizatik lekora, biltzen dituzte neskato gazteak beren ganat eskoletxean (HE59: 76)
- Bilintx igande arratsalde batean Ernani-n bertsolari batekin elkartu (HE61: 17)
- Igande artzaldian kalia nuala! emen dator laguna (EJ07: 1)
- Igande atsaldeko iantza lekua ere izana da behin baino gehiagotan (EJ65: 21)
- Ta igande-arratsalde artan bertan prestatu zan txango-taldea, gizasemez bakarrik, ager-lekura

- abiatzeko, elizgizonak buru zirala ta artzai mutilla gidari (EL70: 25)
- igande arratsaldean, munduko zirkarik ederrena (HE32: 39)

igande-eguerdi [IV.2.2](#)

- nahiz eta igande eguerdian herriko plaza nagusian aurkitu (HE27: 311)
- Arrantxo aundia egin zuten igande eguardi artan (EJ79: 91)

igande-goiz [I.5.3](#)

- Igande goiz batean Bergarako plazan (HE19: 107)
- Aste bat igaro ondoren igande goiz batean (HE50: 73)
- Igande goxe baten kantari ebai zenduan ma-egiñez eskeini zeuntson gaste bateri (EJ63: 28)
- ahantzirik tratua, igande goiz batez (HE60: 159)
- herriko gizonak elgarretaratu ziren igande goiz batez (EJ72: 56)
- Egun izanenzára nerequi Paraisoan An egonce orciláre-arratsaldeco iruretáic igánde goizeraño (EJ55: 170)
- Il ta irugárren eguneán; orciláre arratsáldean il, ta urbilen igande goicean erresucitátu (EJ55: 171)
- Emendikan aurrera igande goizian, lana eguingo diat diruen pozian (EJ07: 1)
- alako lana, igande-goizetan egin oi genduen beti, (HE50: 77)

igande-ilunabar [I.5.3](#)

- Lengo batian, esango det noiz, igande-iñulabarra nere andria dantzan zebillen, begira zeudenen farra (EJ67: 263)

igande-iluntze [I.5.3](#)

- Onako bertso auk askotan kantatzen zituzten napar oiek igande-illuntzetan (HE29: 113)

igarmen-apur [II.3.2.2.1](#)

- eta gorrotatzeco iguermen apur bat iduquitzea asco zan lánac ciran (HE40: 69)

igazkotu-kutsu [II.5.2.9](#)

- aren ginballak (kapelak) ere badio alako basaka-usai ta igazkotu-kutsu bat (HE17: 39)

ihizi-mota [II.4.2.7](#)

- errespetu Jainkoak egin ihizi mota guztiei (HE52: 14)

ihizi-sasoi [I.5.11](#)

- Ez da hola izan ihizi sasoinan (HE52: 15)

ihizi-solas [I.5.4.2](#)

- Bazkal ondo gaitza; denak omorean! Batzuek ihizi solas, zoinek sasoinan uso gehiago etxerat bilduak (EJ04: 101)

ijito-irudi [II.5.2.6](#)

- Begi bizi beltzak zituen? Ile beltz kiskurra eta larru kolorea beltzarana txit, ijito irudikoa (EJ48: 23)

ijito-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Bañan Zumardi-Aundi'tik barrena igarotzean, ijito mordo bat arkitu zun (EJ76: 11)

ikara-itxura [II.5.2.7](#)

- kokolo aurpegia ipini arren ta ikara itxura (HE44: 13)

ikasketa-aro [II.7.2.12](#)

- ikasketa-aroko ingurrazitik aren len idazlanetarik zenbait emen aldatzeaz (HE17: 11)

ikasle-denbora [I.5.4.3](#)

- irakasle gehienok ikasle denbora luzatu nahi dugulako (HE35: 82)

ikasle-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Egun hauetan dator, Jon Bilbao erakaslearekin Reno-ko eta Boise-ko ikasle mordo bat (EJ51: 63)

ikasle-urte [I.5.4.3](#)

- Bere ikasle-urteak bukatuta (HE23: 11)

ikastetxe-giro [I.5.1](#)

- Piztu non piztuko, itzali egin zuen Iruñeako ikastetxe-giroak Gamiz euskararako (EJ00: 184)

ikastola-elkarte [I.5.1](#)

- Bi ikastola hauek "Seaska" deritzan ikastola-elkartearen menpean ibiliko dira (EJ51: 63)

ikastola-mugimendu [I.5.1](#)

- Alfabetakuntza eta ikastola mugimenduak ere orduantxe biziki indartzen zirenez gero (EJ20: 11)

ikatz-hauts [I.5.1](#)

- ikatz-autsarekin-da egindako tela (HE29: 67)

ikatz-ilinti [I.5.7](#)

- hemen metatu ditu ikatz-ilintirik bizienak (HE27: 349)

ikatz-mina [I.5.5](#)

- ikatz minetan lana utzi nahiz (HE58: 73)

ikazkin-lantegi [I.5.4.2](#)

- Belardien inguruz kabi orren esi / baso maitea dago, ikazkin-lantegi. (HE18: 15)

ikerbizun-masa [I.5.4.1](#)

- Pertsonalitate historiko batzuetan transparente bihurturik aurkitzen dizu ikerbizun masa historikoa (EJ20: 15)

ikertze-lan [II.6.2.4.3](#)

- Saiaketa eta ikertze-lanok kristau fedearen ondo finkatua frogatzera etorri dira (EC70: 28)
- Ortaz gainera, or dira aitzurketak eta ikertze-lanak ere (EC70: 25)

iko-garau [I.5.3](#)

- Etxetik ur daukadan ikondo baten iko-garau gozo asko daukadaz aurten (EJ77: 7)

ikusiezin puskatxo eta zatitxo [IV.2.1.2](#)

- Egia esateko Txomin Zatarrek eta Praixka Muturrek bazeukakioten Don Loentziori beren ikusi ezin puskatxoa eta zatitxoa ere (HE16: 100)

ikuste-hots [I.5.1](#)

- Ia ikusi ... paperak ikuste-otsa (HE57: 140)

ikustegi-goialde-ezpain [IV.2.2](#)

- Etzaio aaztutzen noizean bein ikustegi-goialde-ezpañetara begiratzea (HE17: 23)

illar-mutur [II.3.2.1.5](#)

- jabeak ikusi ta ase arte utzi, illar-muturrak janez eztek gaizki bizi (EJ67: 85)

ilargi-gau [I.5.4.3](#)

- Illargi gaba zan (HE23: 87)

ilargi-izpi [II.3.2.1.3](#)

- Maitatzen bazaitut, itaundu dautsozu leyuan klisk-dagin illargi-izpijari (EJ63: 16)

ilargi-laurden [II.3.6.1.2](#)

- Ainziko urerat illargi-laurden bat erori zan zuri, yori gauko zitu zori (EJ50: 46)

ilargi-min [I.5.1](#)

- Gau-miñean aintziko igelak dute ai ei! illargi-min (EJ50: 46)

ilargi-musu [I.5.2](#)

- Illargi-mosu dabil edurtze zuriyan: / urbil geure soin oneik maitasun zoriyan / itzal miak dagijez bide bakartijan. (EJ63: 18)

ile-mataza [I.5.7](#)

- NEKAZARIAK galtzen doaz bizitza galtzen ardiek ille-matazak bezela, arantzetan (EJ50: 182)

ile-ondo [II.8.2.14](#)

- Zalapartaka zabilan, jo harat, jo hunat, begiak odoletan, nahasiak, haguna zariola ahotik, ile-ondoak xutik (HE59: 69)

ile-zama [I.5.7](#)

- Ilhe zama meheago eta tinkago diren bezañ behar du chikhiro pikarraituak begiratu aireko aldakuntzerik (EI58: 122)

ilun-antz [II.5.2.2](#)

- Egun guztian itsasoan da ilun-antzagaz portura; tsalupak doaz arraina emoten bakoitza bere lekura (EJ70: 102)

ilun-ezkila [I.5.8](#)

- Garazi'ren etxera jun dira ardazleak illun-ezkillerako (HE18: 107)
- Ardietara noa goizean, alai dut argi-ezkillak; ardietatik nator gauean, alai dut ilun-ezkillak. (EJ50: 30)

ilunaldi [II.7.2.1](#)

- aren illunaldi ezyakiñetan argi-emaille (HE17: 12)

ilunbe [II.8.2.9](#)

- sentitzen diren creaturetaric ederrena eta garbiena beçala, ilki baitcen ere lehenena ilhunbeen mulçotic (EJ58: 52)
- énaiz hain arin non iar nadin çure majestate sainduaren inguruan pauilluntçat beçala hedatu duçun ilhunbezco belaren alchatcen (EJ58: 65)
- Klara zazu adimendu ilhunbean sarthua eta egitekoetan indazu konseilua. (EJ80: 143)
- hambat aldiz bethiereco ilhumbea merecitu duçun ondoan (HE06: 133)
- Niri darraitana ez dabilla illhumbean, dio JESU-CHRISTOC (HE06: 27)
- illumbe = tiniebla. Illumbetan dabilizan vidari gaisoac gara munduamnarquitzen garan gueienac (EI31: 108)
- bere illunbean irauingitzen zen nere biotzaren argia (HE34: 36)
- illumbe = oscuridad. Aguitu citzaion San Francisco Xavierri illumbe andian ta amiltegui izugarri baten ertzean bere oñac ecusten dituenari agui-guertatzen zaiona (EI31: 12)
- Ezuçu asqui eritsi ene atheratcea ezdeusetaco ilbunbetaric vicitceco arguira (EJ58: 70)
- eta ehorsiric daude hillen cantoineco itçaletan eta ilhumbetan (EJ58: 81)
- bekhatuaren ilhunbeen erditic sortu içan bailicen graciaren arguian (EJ58: 90)
- ordea graciac hura eraman (edequi) dio gure ilhunbeen ekarle hori (EJ58: 92)
- ilhunbe = oscuridad. Argi zirrinda bat heldu zaio Mont-Serrateco aldetic; gaineratecoan ilhumbe osoa (EC16: 41)
- baldin ezpaneacqui çu çarela Iainco haren ama, ceinac eçarri baitu arguia ilhunbetan, eta handitasuna beheratasunean (EJ58: 34)
- segurtzat daukazu itsuen gidari zarela, ilunbeetan direnen argi (EJ71: 17)

- ala nola árgui andiac icusiarastenbaitu bat bateán gucia lén aguéri etzéna ilumbétan (EJ55: 200)
- Onez gañera chit sarritan guciz zogui eta illumpean icusten duena ezta hura ezagutu bear (HE40: 158)
- guk dugu erraiten ezen hark bere ethortez ahal lukeen klaretatea ilhunbetara konbertitzen (HE02: 16)
- Illhumbean banintz ere bethiere egonen (HE03: 100)
- Aipha-çaçu bihotcez, Jesusen icena, eta ordutic emanen-çare descaxuan, sunsituco-dire çure ilhumbeac (HE05: 111)
- Alatsu, bada, euskera, landu eztegaririk, ezta yakintza-iturri, illunpea da (HE17: 50)
- bat batean ilhumbean (HE51: 21)
- Argia -edo ilunbea- sortaldetik etortzekotan (HE27: 338)

ilungune [II.7.2.6](#)

- Ez da ez, nere ametsa, auzi ontan ditezken illungune guztiak argitzea (EC70: 28)

Iluntasun- eta errieta-pixka [IV.2.1.1](#)

- Illuntasun, eta errieta pisca bat ume, mirabe, eta gurasoen artean guertatzea ez oi da izan becatu larria (HE07: 63)
- Illuntasun, eta errieta pisca bat ume, eta gurasoen artean guertatzea ez da berez becatu larria (HE07: 68)

iluntasun-apur [II.3.2.2.1](#)

- Baletorke iñoiz emendik, egia esan, illuntasun apurrik (HE17: 14)

inbestigazio-lan [II.6.2.4.3](#)

- guztiz zabal eta libreki desarroilatu beharko litzateke inbestigazio lan hori (EJ52: 12)

indar edo aginte-erakunde [IV.2.1.1](#)

- klasearen indar edo aginte-erakunde zuzen edo direkto batzuek konpon ditzazkete arazo hauek (EJ52: 34)

indar-apur [II.3.2.2.1](#)

- Ah indar apur bat eguin banau orduan onduteco! (EC61: 57)

indar-argi [I.5.6](#)

- indar-argia bezela da ori (HE29: 123)

indar-bide [II.7.2.2](#)

- Napoleon III'gna. indarbidez jabetu zen aginteaz (HE28: 77)

indar-erakunde [I.5.4.1](#)

- klasearen indar edo aginte-erakunde zuzen edo direkto batzuek konpon ditzazkete arazo hauek (...) klasearen indar-erakunde zuzen hauetaz ere ez dela jabetu eta nagusituko (EJ52:

34)

indar-erlazio [I.5.1](#)

- Eta honetarako ere, indar erlazioak hain dira aurkakoak langileentzat (EJ52: 35)

indar-etxe [I.5.5](#)

- indar-etxea ere bai, asi ziran egiten goiko erreka ondoan (HE29: 108)
- An indar-etxea egin (HE29: 15)
- Aren lana, geienetan, indar-etxe ortarako urak zetozen uarka zaitzea (EJ60: 21)

indar-klase [II.4.2.3](#)

- Baña nik nai nuken indar-klase ori, guk edaten degun ur onek bear likek (EJ62: 66)

indar-ola [I.5.5](#)

- 1903'an moldatu zan, berriz, "Errota"-izeneko baserrian, elektriku-indarrola (EL70: 213)

indar-planta [II.5.2.10](#)

- Buruko ile sarriak areagotzen zuen haren indar-planta (EJ00: 179)

indar-saio [I.5.6](#)

- Indar saioak egin zituzten, baina hartzaren ondoan ez zuten beste biek deus egiterik (EJ53: 53)

indar-su [I.5.5](#)

- Euskalerra zar biryaio onek berotu ta birbiztu nairik yagi zarean bizi-argi ta indar-su maite orri agur (EJ06: 76)

indargai [II.7.2.4](#)

- indargai eta tximistargiak zuk asmatuak badira (HE25: 20)

indarraldi [II.7.2.1](#)

- Baña arerioak, sinistu ezin lako indar-aldi baten, bere indar guztiak batu eta gure gain jarkiaz (EJ49: 166)
- Ari naiz etsi gabe, Israel iduri. Azken indarraldian geldi nadin zuti! (EJ50: 38)

indi erri [I.5.1](#)

- berakin, neska erdiyan geramala, indierri guztiya ikustera juan nitzan (EJ81: 57)
- auzoko indierri batetik ogeinbat gizon gudari etorri ziran alai, txukun da altsu ziruditenak (EJ81: 62)

indioilar [II.6.2.2](#)

- indioilar harro hura eta batez ere azkonarkume bizkor hura (HE39: 89)

indioilo [II.6.2.2](#)

- azkenik, indiollo bikaña erreta (HE17: 44)
- erri batzuetan emacumeac lotsa guchirequin Mezatan daudela gorputz utsean, indiolloac dirudiela (HE07: 242)
- nola emacume batzuec apaindura andiquin indiolloac bezala estalquiric bague jartzen diran Elizan (HE07: 48)
- ezartzen dira: urdaiazpikoa, ollandak eta usakumeak kapoiak eta indiolloak, eta abar (EJ64: 27)
- egosaria esan nai dik, eta guajolote'k berriz indiolloa (EJ64: 97)
- Bethé duçunian huts hura, yosten duçu indi-oilua eta estecatcen emaiten dioçularikc forma pullit bat (EJ75: 16)
- hedatcen duçu indi-oilorat hachiz hartaric cucha bat (EJ75: 16)
- Indi-oilo glaçatua edo galantina [tit] (EJ75: 15)
- Indi-oilua olibetan [tit] (EJ75: 15)

indiotar-sail [II.2.2.2.7](#)

- Ontan beste indiyotar sail aundi batekin topo egin gendun (EJ81: 48)

industri apur [II.3.2.2.1](#)

- Juan Karlos Gerrak zuzen gogorazten digu, jauntxo aiengan ere e'tzala dana okerra ta txarkeria, Euskalerrari onik asko ere egin ziotela jauntxoak erbestetara egin oi zituzten artuemanakin, orduko industri-apurra aieitxe zor zaiela... (EL70: 34)

industri indar [I.5.2](#)

- Gaurko euskaldunon industri-indar sonatua ez al da gauza izango, bide-erdian pot-egin gabe, ama-semeon Jauregi Nagusiari Basilika ori jasotzeko? (EL70: 260)

industria-giro [I.5.1](#)

- Hirian, kalean, industria-giroan (EI94: 28)

industria-gizarte [I.5.11](#)

- topikoak deseginaz, industria-gizarteko planteamentuekin (EI94: 30)

inesibo-kasu [II.6.2.3](#)

- jatorriz galde hitza delarik ere, gero erlativo gisa inesivo kasuan erabilia (EJ80: 21)

infernu-batzar [I.5.9](#)

- Itzul da berrizul infernu-batzarre: gorroto, bekaitz, arrokeri, lizunkeriak gorasarre (EJ50: 56)

infernu-usain [II.5.2.12](#)

- non esan cion Confesoreac: infernu usaya dacar berorrec (HE07: 347)

ifernu-zola [I.5.3](#)

- ifernu zola = fondo del infierno. orai zero goihenean, sarri ifernu zolan (EC16: 45)
- eta hi inboka ezagun, bai ere ifernu-zolatik ere (HE02: 51)

inflazio-aldi [II.7.2.1](#)

- exportazioak berak ere, ez handitu, baizik gutitu egin dira, inflazio-aldi honetan (EB20: 24)

inflazio-arrisku [I.5.1](#)

- Inflazio-arriskua dagoenean, diru-atakak neurritz itxi (EB20: 16)

inflazio-sorburu [IV.2.2](#)

- Europan egin dituen inbertsioak inflazio sorburu izan ote dira? (EB20: 45)

inflazio-teoria [I.5.4.1](#)

- Keynes-en inflazio-teoriaren erlaziorik azalekoena eta arruntena hontan datza (EB20: 21)
- Keynes-en eta jarraitzaileen inflazio-teoria guztiz ezaguna denez gero (EB20: 21)
- Azterketarako, haatik, lehendabizi inflazio-teoria hartuko dugu (EB20: 21)
- Erlazio hontan dago Denis-en inflazio-teoria (EB20: 20)

inflazio-urte [I.5.4.3](#)

- inbertsioen oldea indargabetzen etorri dela azken urteotan, inflazio urteotan, alegia (EB20: 45)

ingeles almirante-ontzi [IV.2.2](#)

- ingeles almirante-ontzia erre ta ondoratuz gainera, haren ikurriña arrapatu eta Errenterira eramane zuen (HE33: 85)

ingeles-berba [I.5.2](#)

- Ingeles berba onekaz (EI99: 141)

ingeles-herri [I.5.1](#)

- Erri aurrerakari ta egin-giña ei-da Ingeles-errija agiri dau, arazu orretantxe ere (EJ06: 89)

ingeles-hizkera [II.6.2.3](#)

- Esandako jakintza-iztegi-batasun orretan alde batetik erromatiar hizkera-taldea, eta bestetik ingeles-hizkeria sartzen dira (EJ06: 89)

ingeles-kanta [I.5.1](#)

- Batsiri zelan edo alan ikasi eutsan ingeles-kanta edo erezi bat, o Susanna deritsona, goiko Amerikatarrena ta Inglaterrako itsasgizon geienak buruz dakiena. (EI99: 155)

ingeles-modak [I.5.2](#)

- ohol txipi kurutzelaka ezarriz ingeles modako zen eta barnizatua (HE58: 52)

ingeniari-konpaini buru [IV.2.2](#)

- Lenbiziko ingeniero-konpañi buru Monroy (HE23: 135)

ingi-txatal [II.3.2.1.9](#)

- ez etorri niri ingi-txatalakaz (HE21: 105)

ingi-txataltxo [II.3.2.1.9](#)

- baten batek bialdu ez daidan ingi txataltxo bat (HE21: 105)

inguru-herri [III.2.2](#)

- inguru errietatik zer esanik ez dago (HE21: 60)
- guztiz da entzute andikoa, ta inguru-errietako gizaldra asko jai soñekoakaz (EJ59: 44)

ingurugiro [I.5.9](#)

- Alderdiak inguru giro natural honekin haustea bikatzen du (EJ52: 32)

ingurune [III.2.2](#)

- Hiriazen ingurune guzian ez da bertzerik ageri (HE59: 90)

inmigrazio-txakur [I.5.10](#)

- Bakersfield-en hasia nintzen, gero sanjatu Fresno-ra // Beste pausuan urrundu nintzen negozioz Estockton-era // Lau mila bildots bai nituen han ekarriak bazkatzera, // Inmigrazio txakurrak beti segi ene errestora (EJ68: 31)

inozo-planta [II.5.2.10](#)

- Ez emen asi iñoso plantak egiten, Niko (HE57: 134)

inprenta-huts [I.5.1](#)

- Baina susmo bizia dut hitz hori inprenta hutsa ote den (EJ80: 48)
- Inprenta-hutsak badira (HE27: 357)

inprenta-kopia [I.5.9](#)

- izan dut Arjentinatik hauen inprenta kopia neure izena azpian (EJ68: 61)

inprenta-lan [II.6.2.4.3](#)

- Papera, inprenta lana, oharrak (HE27: 353)

inprenta-paper [I.5.1](#)

- Ez duzu ordea erabaki hori inprenta-paperetan ikusiko (HE33: 7)

instintu-multzo [II.2.2.2.4](#)

- zer da gizona ere instintu multzo bateko animalia baino? (HE39: 106)

integrasta-aire [II.5.2.1](#)

- integrasta airea hartzen diot nik Agirrerri (HE27: 382)

intelijentzi apur [II.3.2.2.1](#)

- besteak, intelijentzi apur bat behar den lanetarako ez oso ergelak (HE35: 83)

intelijentzia-apur [II.3.2.2.1](#)

- intelijentzi apur bat bazeukak konprenituko dik (HE35: 58 59)

interpretazio-ordu [I.5.4.3](#)

- Ebanjelioetako anitz kontakizun interpretazio-orduan ez datoz bat beren artean (EC70: 36)

intxaur-adar [I.5.3](#)

- Intxaur adar bat bortxaz iharrosi zuen (HE39: 111)

intxaur-alde [II.8.2.3](#)

- Intxaldearen kerizpetan aurkitzen dogu andra Pantxika (HE31: 18)

intxaur-arbola [II.6.2.1](#)

- San Blasko apaiz jaunaren etxea zegoan intxaur arbolaz inguratua (HE19: 69)

intxaur-saltsa [I.5.7](#)

- Urra Maria! Urra guztiok! Au da intxaur saltsa gozoa! Urrte guztian eztot nik euki gaurr baizen pozik gogoa... (EJ70: 93)
- legatz edo besigu eta intxaur-saltsa eta aran-pattarrrik gabekorik (EB87: 29)
- Neure Maria dabil goiserik intxaur-saltsea gietan (EJ70: 91)

intxaur-ur [I.5.7](#)

- Inçaur ura [tit] (EJ75: 50)

intzentsu eta olio zati [IV.2.1.1](#)

- iriñari ezartzen zion gañetik inzenso ta olio zati bat, eta erretzen zuen guero guzia (HE13: 38)

intzestu-kezka [I.5.1](#)

- Azkenengo umaldia bere ume batek ezarri zion inzestu kezka haundirik gabe (HE39: 17)

inurri-multzo [II.2.2.2.4](#)

- Bartelek inurri multzoa sentitu zuen sabelean (HE39: 18)

Ipar Afrika [I.5.9](#)

- enda labur bat, Ipar-Afrikatik jina (HE30: 221)

ipar ala mendebal haize [IV.2.1.1](#)

- Ursuiak maldatzen ditu ipar ala mendebal haizetik (HE59: 38)

Ipar Amerika [I.5.9](#)

- zer gertatu da Ipar Ameriketako Estatu Elkartuetan? (EB20: 10)
- Ipar-Amerikako zinema, behin bederen ispilu bihurtu zaigu (HE27: 326)
- atzo etorri jatan neure erriko baserritar bat, Ipar-Amerikan, Idahon, seme bi daukozana (HE21: 104)
- Iru gazte Ameriketara dijoaz, bañan Ipar-Amerikara, ez Ego-Amerikara (HE50: 9)
- Eziñ siñistaturik nago oraindikan gertatu danarekin Ipar-Amerikan (HE55: 21)
- iltzaillea zein izan zen jakiteko, Batzorde bat izendatu zan Ipar-Amerikan (EC70: 102)
- Geien bat Errusi, Ingalaterra ta Ipar-Amerika'ren laguntzari esker iritxi du, bakarrean sekula lort etzezaken garaipena (EJ03: 36)

Ipar Euskal Herri [IV.2.2](#)

- Ipar Euskal Herria, Bretaina, eta abar, historia berri horretan sartuz (EI94: 38)
- Han nengoen ni, bada, Ipar Euskal Herritik etorri behar omen zuenaren zai (EJ20: 7)
- Ipar Euskal-Herrian, literaturari abioa emanen diote protestantek (EJ54: 747)
- Ipar Euskal-Herrian "h" letra gehienek ahoskatu eta idatzi denek giten dute (EJ56: 53)

Ipar Itsaso [I.5.9](#)

- Ipar Itxasoa igaro dabe egaizki-tramankuluetan (HE21: 72)

Ipar Nafarroa [I.5.9](#)

- Eta zenbat aldiz ez ote da gertatu lur ikararik Ipar Nafarroan? (HE52: 22)
- ez omen duela deus egin nahi Ipar Nafarroaren alde (HE52: 21)
- Ipar Nafarroan zehar [tit] (HE52: 3)

ipar-germaniera [I.5.9](#)

- ipar-germanarazko hizkelkiak (HE30: 208)

ipar-haize [I.5.1](#)

- piltzarrez lepo beharriak kukutuak ipar haizeak azpitik goiti daldaratuz (HE59: 83)
- Ipar-aize ozmiñak zugaztietan ataraten dau abarrots ezti-eztia (HE21: 75)
- elhur, iphar-haize, gaupe hedotsu hor dituzu... Gure ganat jin zara! (EJ50: 91)
- murmuratzen dute ipar-aizearen eraginez ta berresaten (EJ50: 178)
- Emengo egoaizeak bezelako indarra izaten zuela ango iparraizeak, eta asko sufritu zutela (EJ79: 32)

iparralde [II.8.2.3](#)

- Gobernuak ifar alde abetan zun guda nagusi goenekoa (HE23: 60)
- ipar aldeko paretean zeukan bere atea (HE50: 20)
- Ipar aldeko haurrideei lagundu beharrea (HE27: 384)
- Gure Iparraldea turismo-eskualde bihurtu nahi dutenek ez bide dituzte begi onez irakurri (EJ51: 43)

- Akitaniakoak baiginen ipar aldeko Euskaldunak (EJ54: 743)
- Errika datoz iparr-aldeti belak betean ontziak ondo dirudi egun argitan belan dabilen ontziak (EJ70: 65)
- Letra hau iparraldeko idazkeran erabiltzen zela eta hegoaldekoan ez (EJ56: 53)
- Iparraldetik dator leitzar arranditsu (HE18: 19)
- konkurrentzia eta nor gehiagokarik gabe, hondatuko da bi mendez euskal literatura, iparraldean bederen (EJ54: 747)
- Guk ez baina iparraldeko euskaldunek maiz dioten zuk erosi liburua, gure erositako-ren orde (EJ80: 19)
- agertu ziran iparraldeko aize otz da meiak gizadi zar aulduai auzrretarañoiko ikarea sartuaz (EJ59: 83)
- Huntara Euskalherrian gure Ipharraldean odol-taldeek erakusten derauzkigute argi ta garbi (EJ61: 22)
- defentsarako Legeak aplikatzen dituzte, batez ere euskaldunak Ipharaldetik ohiltzeko (EJ61: 12)
- beharrezkoa zen Bidasoaz ipar aldeko norbaitek liburuari behakoren bat ematea (EJ04: 13)

iparsartalde-haize [IV.2.2](#)

- iparsartalde-haize= kaleko iparsartalde-aizea ta urruti-antzeko olatu-ots-zantzua entzunaz (EJ64: 49)

ipartar euskaldun-talde [IV.2.2](#)

- gure artean ipartar euskaldun talde bat (EJ51: 27)

ipuin-iturri [I.5.5](#)

- Zure burukoa papeletara alda ezazu; bialdu gero zure sorkari ori leiaketa-auzitegira. Saria eskuratzen ba-dezu, ipui-iturritik pixka batean bizi zaitezke (HE57: 111)

ipuin-jakintza [I.5.4.1](#)

- Bada ipuin jakintzaren bigarren maila bat ere (EJ53: 8)

ipuin-mota [II.4.2.7](#)

- Bañan badago beste ipui-mota bat (HE22: 10)
- beste ipui-mota baten ondoren zebillek (HE57: 113)

ipuin-sari [I.5.1](#)

- Saria eskuratzen ba-dezu, ipui-iturritik pixka batean bizi zaitezke (...) Ipui-sariak neurrian bai-datoz, eta urtea luzea baita, aietatik jateko (HE57: 112)

ipuin-sorta [II.2.2.3.2](#)

- Urruzuno-ren ipui-sorta bat eskeñi (HE16: 9)

ipur habia [I.5.10](#)

- esertokian ipur-kabia sakontxeagotu dut (HE17: 24)

ipur txuntxur [I.5.3](#)

- Si te pego un ostikara en ipur-chunchur, ia te botare mas que campantorre mas arriba (EJ07: 2)

ipur zulo [I.5.3](#)

- loitan sartuko al aiz ipur-zuloraño! (HE53: 26)

ipurdi-alde [II.8.2.3](#)

- lenengo lana arbolari ipurdi-aldea garbitu (HE29: 101)

ipurdi-mazal [I.5.3](#)

- Orpo-gaiñean jarririk ipurdi-mazala (HE18: 59)

ipurdi-xilo [I.5.3](#)

- ipurdi xilotik kanitaz ondoraino sarraskitu (HE59: 29)

ipurmami [I.5.3](#)

- gelako eserlekuak adina zaltokiak gogortuak zituen bere ipurmami galantak (EJ00: 181)

ipurmasail [I.5.3](#)

- Bi begi eder eta zango-aztalak giartsu; 0,90 inguru bular-kaiola; ipur-masailik badunik etzaio igartzen (EJ03: 21)

ipurtargi [I.5.9](#)

- Maite biak, asmotan bat, tanto bi dira urrutira: ipurtargiak bide-ertzetik ikutu die begira. (EJ50: 85)

ipurtohol [I.5.10](#)

- Oneechec, ipurtolac. Emen dacusazunac, oinugalac (HE20: 140)

ipurtxulo [I.5.3](#)

- zast!, ostikoa ipurtxulo inguruan eman nion (EJ60: 111)

ipurtxulo-inguru [IV.2.2](#)

- zast!, ostikoa ipurtxulo inguruan eman nion (EJ60: 111)

irabazi-txanpon [I.5.1](#)

- Irabazi-txanponok pozik sartuko lizkioke amak Aurrezki-Kutzako libretan, baina guzien bearra dauka Anttonik; beso-kozkoari muxu eman eziñik bizi baizaigu (EJ03: 34)

irabazi-zati [II.3.2.1.9](#)

- Saltzaileek, bere irabazi zatia handitzeko modua ikusten dutelarik (EB20: 31)

irail-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Irail-erdirik eta maiatzera arrtean ibili direanak alkarren atzean (EJ70: 73)

irakaskuntza-xede [I.5.10](#)

- gipuzkeraz idaztea, irakaskintza xedeak inposatzen zien gauza zen (HE36: 33)

irakasle-aulki [I.5.10](#)

- Irakasle-alkitik naiz liburuetatik beren pentsakeraren argi-izpi miragarriak batzuek egozten zituzten bitartean (HE33: 43)

irakasle-lan [II.6.2.4.3](#)

- pozik nago irakasle lanarekin (HE35: 81)

irakasle-partre [II.3.2.1.6](#)

- Irlandarrak behar izan zituzten deitu Latinaren jakitea lur-handiko ikastetxetan berpiztekozt. Irakasle parte hau begiratu zuten Inlandarrek (sic) Goidel misionisten zabalkundeari esker. (HE30: 227)

irakasle-prestakuntza-eskola [IV.2.2](#)

- Irakasle prestakuntza-eskoletan biderik zabalenak eman ditzaten (EJ56: 11)

irakaste-molde [II.4.2.6](#)

- Nere dotriña edo nere irakaste-moldearen araura" (EC70: 69)

irasagar [II.6.2.1](#)

- Codoin edo Irasagar confitura [tit] (EJ75: 47)

irasagar-konfitura [IV.2.2](#)

- Codoin edo Irasagar confitura [tit] (EJ75: 47)

iratze-meta [II.2.2.3.1](#)

- Iratze metatik erortzen nintzelarik (HE56: 21)

iraultza-gudu [I.5.10](#)

- ahal ba litz, beharreko ba litz iraultza guduaren teoria marxistaren boetheiaz ere (EJ61: 37)
- Ez dut uste iraultza guduaren inspirazione Marxenganik dathorrenik (EJ61: 37)

iraultza-itxaropen [I.5.10](#)

- sindikatuengan zeukaten iraultza itxaropena (EJ52: 31)

iraupen-poxi [II.3.2.2.2](#)

- Iraupen poxi bat nahi baduzu ukan dezan zure muntrak (HE32: 29)

irin-fabrika [I.5.5](#)

- Ba, nai badezute, ara or irin-pabrika (EJ66: 49)
- Irin-pabrikara joan giñan, ta an orduan ere irin egiten ari zanak (EJ66: 49)

irin-lore [II.6.2.1](#)

- Dotcena arroltce, bakhotchian, libera bat lemami irin lorez eguina (EJ75: 39)
- amanda ezti ta khirexak, "irin-lore", "aurdiki duen yusa" (EJ64: 40)

irin-poxi [II.3.2.2.2](#)

- Eçarraçu irin pochi bat eta egostera su ezti batean (EJ75: 6)
- carrotac, frita burra puchca on batekin, guero eman irin pochi bat eta taça bat esne (EJ75: 16)

irin-puxka [II.3.2.2.3](#)

- Eguiten duçu saltsa bat tipula chehatua friguitcen duçularic, irin puchca bat (EJ75: 27)
- emaiten tuçu çure tomatiac eta irin puchca bat (EJ75: 31)
- Emaçu perrechila buket bat, irin puchca bat eta bustiçaçu (EJ75: 8)
- ahatia erre denian, athera çaçü, pasa çaçü yusa eta nahas irin puchca batekin (EJ75: 11)
- nahasten duçu guero irin puchca batekin eta gorritcen beharric balin badu (EJ75: 12)

irin-zaku [I.5.4.2](#)

- irin-zakuren tartean eta paper batez bilduta, talo erretzeko pala ibiltzen genduan (EJ49: 32)

irizkide [II.7.2.8](#)

- Eta orain begira ezazu nere irizkide zarenentz (HE38: 158)

irizpide [II.7.2.2](#)

- oinarriztat hartu diren irizpideak (EJ56: 55)
- Idazkeraren auzian etimologiaren eta erabileraren irizpideak aurrez-aurre gertzen direnean (EJ56: 56)
- Nere iritzirako, Xenpelarrek bere burutik sortzen zituan bere iritzbideak (EJ67: 408)

irrada-dei [I.5.10](#)

- Irrara-deia. Danbolin-andere ta senarra (HE18: 66)

irradi-hari [I.5.10](#)

- Euskeraz nola esan "guiones radiofónicos"?... "Irrati-ariak" edo antzeko onelako zerbait. (...) Aurreneko jarri dizkizudan irradi-Ariak, urte artan lenengo saria irabazi zuten (HE57: 127)

irradi-kontu [II.6.2.4.2](#)

- garraxi biziak egiten dituzten irradi kontu oietako neskaxa ikaratiak (HE57: 110)

irradi-sail [II.2.2.2.7](#)

- Eta irradi-sail horien buruzagi eta sustatzaile, bi bizkaitar jator (EJ51: 61)

irradi-tresneria [I.5.10](#)

- kañoi aundi itxuraldatuak nunai, irradi-tresneri, arma-zoin, janari ta ur-bildegia, irarkol, eritegi, kaperak, jolas-biltoki ta abar eta abar (EJ03: 53)

irratitz [I.5.1](#)

- Three coins irratitzean. Ez! Itzali egin beharko (HE34: 67)
- Three coins" jotzen asi dira irratitzez (HE34: 47)

irri-bertso [I.5.10](#)

- Gure bertsoaritza xumerako, irri bertsoarako behinik behin, gaiago dakusat nik neuk eskola-bertso ikasietarako baino (EJ00: 183)

irri-gizon [I.5.5](#)

- Gure bertsoaritza edo umore-bertsoarako trebe zitekeena bazkal-mahaiondoko irri-gizon bufoi-ordekotzat darabilte handikiok (EJ00: 184)

irri-poema [I.5.10](#)

- azalpen bat, irri-poema bat (HE28: 68)

irribarre-izpi [IV.2.2](#)

- I- alkarri esku-emanda kondairagilleari malkoa dario, illunabar ua gogoratzean. Malkoa ta lotsa, ta izua ta etsi-eziña. Baño, aldi berez, begi-malkoak dizdiz dagiotelarik ere, argitasunezko irriparre-izpi bat ermetzen zaio ezpañetan (EL70: 181 182)

irris-irin [I.5.7](#)

- Hartzaitzu zazpi unza irris-irin eta zazpi unza sukre, nahasten tuzu bertze goitikoekin (EJ64: 42)

irris-ogi [I.5.7](#)

- Irris oguia [tit] (EJ75: 35)

irris-zopa [I.5.7](#)

- Irrisa-çopa [tit] (EJ75: 3)

irteera-ordu [I.5.10](#)

- Eskoletako irteera ordua (HE35: 116)

irudi eta letra-joko [IV.2.1.1](#)

- Zerbait esateko litzateke ere Gamizek irudi eta letra-jokoetara zuen makur irristakorraz (EJ00: 6)

irudiantz [II.5.2.2](#)

- Irudiantz osoa ematera, eta are guchiago imajin edo erretrato eguiazco izatera iristen ez tiran (HE40: 83)

iruntz-tanto [II.3.2.3.1](#)

- Iruntz-tanto bat zan okaran baltzean (EJ50: 161)

isasertz [II.8.2.10](#)

- itsas-ertzeko arkaitz-mutur batera joango zaizkizu taldeka (HE27: 310)
- Geien-bat Madrid aldeko jendea da bertaratzen zaiguna, itxas-ertzeko egurats garbia ta mañuak artzera (EJ03: 77)
- Itxas-ertzeko ontzi txikiak ikusten genituan (EJ49: 69)
- Matxikako itxas-ertz ortatik altxa gera (EJ49: 70)

isatsorde [II.7.2.11](#)

- Araxeago, suteagian arotza dakuste: karraxiz, lagun diela eskatzen diote. Badoa gizon bizkorra uste bezain uste, loturik gelditzen da denen isats-orde (HE18: 53)

iseka-bide [II.7.2.2](#)

- Il bear zutenei, eriotza eman ez gairera, iseka-bide eta irrigarri asko egiten zitzaizen (EC70: 54)

isil-kontu [II.6.2.4.2](#)

- edan da gero binan alkarri isil-kontuak esaten (EJ70: 71)

isilaldi [II.7.2.1](#)

- Isilaldi bat egin ondorean, Kitolisi biotzeko naigabea kentzearen (EJ59: 98)
- Itz eguiten dizu, bai, zere isillaldietan, edo zu gueldirik eta soseguz (HE13: 127)

isilaro [II.7.2.12](#)

- Bihotzez zuek guztiok, isilaroko nekakideok oro (EJ51: 102)

isilgune [II.7.2.6](#)

- Isilgune luzea gorde zuten (HE39: 62)
- Isilgunea dute batean egiten (HE18: 93)

isilune [II.7.2.6](#)

- garr puztu-arrtean entzun dainean isil-unerik eztaukan aia (EJ70: 31)

istil-hondar [II.3.2.1.2](#)

- Bertze emazte batek ixtil ondarrak karrikako errekarera eraztatzen ditu (HE58: 83)

istil-hots [I.5.1](#)

- Lau tanta belarrietan. Istil-otsa gogoetan. Ire kolkoa, Udaberri den loretan. (EJ50: 65)

istilu-hots [I.5.1](#)

- Istil otsak ez du ordurik kontatzen laga ... (HE57: 106)

istinga-zulo [I.5.4.2](#)

- Gero bera iztin zuloan zaldiekin sartu zanean (HE23: 89)

itsas agindu [I.5.10](#)

- Erregek behar bezalako Itsas-Aginduak atondu nai zituen (HE33: 89-91)

itsas aingira [II.6.2.2](#)

- ibaiaren erdi inguruan saretxalopa bi, itxas aingirea langoxeak (EJ59: 58)

itsas anaia [I.5.9](#)

- itxas-anaien garaitza orrek zorabiotan aserik (EJ69: 10)

itsas antzara [II.6.2.2](#)

- obeki itsas-antzarak elkarren atzean (HE18: 134)

itsas armada [I.5.9](#)

- Okendo'tar Antonio, gure Donostiar ospatsua, zan ordun Espāniko itxas-armada guziaren agintari. Erregeak auxe izendatu zun Olandarrari arpegi emateko (EL70: 138)

itsas arrain [II.6.2.2](#)

- lurreko animaliez, itsas arrainez, eta hegastinez naharoki konplitua (HE04: 62)
- eta arraintza bera erdikalatua, itsas-arraina ez zenaz geroz ja-goitirik (EJ72: 56)
- Erreboilloa izango da bear bada itxas-arrairik onentxoena (EJ64: 66)
- arraintzatik bizi ziren, itsas-arraina esku-menerat heldu zitzaientenaz geroz (EJ72: 55)
- Arrantzalea tsalupa baten da itsas-arrainen mirua, itsasoari kentzen deutsana gorrdeta daukan dirua (EJ70: 103)

itsas ate [I.5.9](#)

- sare lodi andi baten irudira, itxas-ate edo barra ondoan, uretan jarrita ikusten ziran (EJ59: 83)

itsas bainu [I.5.9](#)

- Motrikora itxas bañoak artzera eraman giñuzten (HE23: 118)

itsas begi [I.5.9](#)

- Zilegi bekit nik itxas-begian bein ian nunaren oroitzapena (EJ50: 140)

itsas belar [II.6.2.1](#)

- Nik (dakustana ezin ukatu daiket eta) itxas-bedar auka-zatiak baino ezpadira ere, zerbait beintzat, amasei bat ori badakustaz eskuartean (EJ06: 71)

itsas bilkindegi [I.5.4.2](#)

- Zamalbideren jator-etxearen irudi edo "maketa" ta beraren erretratu bat -baita Matxinena ere- ikus daitezke gaur Donostiako "Itsas Bilkindegia" delakoan (HE33: 79)

itsas bista alde [IV.2.2](#)

- Urreitsu'k badu, bere pegante, mendi-punta polit bat itxas-bista aldera (HE29: 10)

itsas bizitza [I.5.9](#)

- ez zen ordurako bere lehengo itsas-bizitza lorios dirdaitsuaren arrastorik ere gelditzen (HE33: 61)

itsas borroka [I.5.9](#)

- Beste zenbait itsas-burruketan ere egon zen Irigoien harrez geroztik (HE33: 85)

itsas dema [I.5.9](#)

- azkenengo egin zan otsandiko itxas deman beste euskal uri batekoen azpian geldituarren (EJ59: 58)

itsas ekintza [I.5.9](#)

- "itsas-ekintzan guztiz aditua zelako" maiz izan zen Madrill-era deitua (HE33: 93)
- Badakigu haren itsas-ekintzako zertzelada askoren berri (HE33: 89)

itsas estura [I.5.3](#)

- Erreteriarra Magallanes-en Itxas-Esturako txangoetan (HE33: 83)

itsas gerrate [I.5.9](#)

- Itsas-gerratetan gailendu ziren (HE33: 69)

itsas haize [I.5.1](#)

- kanpotik-edo datorrit bedats-aire fina, itsas-haizea kanpotik etorri ohi zaigun bezalatsu (EJ51: 91)
- Itsas-aize ilhunbe, auhen eta dolu Goizean bai, sarri ez, munduko bizia. (EJ50: 68)
- Goizean bai, sarri ez, joanen zait bizia, Itsas-aize ilhunbe, nigar eta oihu (EJ50: 68)
- bertzeek irri, itsas haize gaziak xixtaka perekatzen ginintuela (HE59: 98)

itsas hartz [II.6.2.2](#)

- apar zuriak igarian ebiltzan itxas artz gizon jantzalleak zirudien (EJ59: 17)

itsas hegal [I.5.3](#)

- Bizkaiko itsas-hegalean, Eusebio Maria Azkuek joan zen mendearen erdi-aldera idatzitako (EB87: 29)

itsas hegazti [II.6.2.2](#)

- gañalde guztia itxas egazti zuriz beteten jako (EJ59: 41)

itsas hegi [II.8.2.10](#)

- itsas hegiari dauden ostatuatarik batean (HE59: 97)
- Danesak agertu ziren izaro berdeko itsas-hegietan (HE30: 207)
- Goazin itsas hegira, han gozatzeko gogoak bat bederari emanen daukun bezala (HE59: 112)

itsas herri [I.5.9](#)

- sagardantegi ta ardantegiak, danak izaten dira bardin samarrak, itxas errietan beintzat (EJ59: 22)
- beste umant asko dirala Euskalerrian, gure itxaserrietan gizonik aña umant dirala (EJ59: 35)
- jakin daijala orrek, itxaserrietan be eztirala gizon guztiak aizedun, txakillo ta buru ariñekoak (EJ59: 60)
- Itxas errikoak, gitxiago jan da be, geiago jan dabiela esan leike (EJ59: 52)
- neuk ikusi ditut Arranondon eta edonok edozein itxaserritan ikusi daitez. (EJ59: 12)

itsas hondar [I.5.3](#)

- beruna bezala itsas-ondarrera eroririk (HEAX/HE11: 127)

itsas indar [I.5.9](#)

- leku hoietan gure itsas-indarrak geituak izan daitezzen (HE33: 37)

itsas industria [I.5.1](#)

- itxas-industriari ta burdin-lanari ekin zieten (HE33: 17)

itsas inguru [II.8.2.12](#)

- iñok ezer ekarri eztaien, errien mugarri ta itxas inguruak zaintzeko (EJ59: 106)

itsas jakintza [I.5.4.1](#)

- beste batzuk itsas-jakintzari naiz merkatalgoari, naiz lan-ekintzari ematen ziren (HE33: 43-45)

itsas jeneral [I.5.9](#)

- Inperadoreak Itsas-jeneral egin zuen aita (HE33: 77)
- itxas-jeneralak, almirante edo ontzidi-buru ta kapitan famatuak (HE33: 23)

itsas kantu [I.5.4.1](#)

- itsas-kantuak (HE51: 57)

- geroago urte askotan be ainbat bidar entzuten ei-ziran itxas-kantuak (HE31: 32)
- itsas-kantuak (HE60: 161)

itsas kutsu [I.5.1](#)

- bixigu presko, gozo, urridun eta itxas-kutsuarekikoa (EJ64: 49)

itsas lanbide [IV.2.2](#)

- Langinak ziren, itxas-lanbideetan bereziki (HE33: 17)

itsas lapur [I.5.9](#)

- Fomore itsas-lapur bihurriak (HE30: 223)
- nire errian ba ziran itxas-lapurak (HE21: 53)
- Indietako uretan (Ameriketako uretan alegia) itsas-lapurren kontra burrukatu zen (HE33: 95)
- Dozena arrai-kaja eman bear dizkiguzute. Ez gera itxas-lapurak. Gure erriaren eskubideak galdetzen ditugu; besterik ez (EJ03: 60)

itsas lapurreta [I.5.9](#)

- itsas-lapurretan zebillen, kalte aundiak egiñaz (HE33: 77)

itsas obo [I.5.9](#)

- Ageri dan tartez, itxas-obo bera zuretako txiki; malkor eta malkor, elur eta elur, eta zero garbi. (EJ50: 39)

itsas oihal [I.5.9](#)

- itsas oial = vela (de mar). Indira vidaltzen duen ontzian sartzen baditu ontzi-lemaren ta itsas oial egoen berriric (EI31: 113)
- itsas-oialac = velas (de barco). Egaztiaren saietsetan eguac eta ontzian gañeco zur luce mastac, soquetac eta itsas-oialac (EI31: 244)

itsas oilar [II.6.2.2](#)

- Berberifnik ederrena edo itxas-oillarrrik prexkoena aurrarentzat izango da ta onek, berriz arrai-buru aldea (amak gogoz zupatuko lukena) Pinto'ri eskeintzen dio (EJ03: 34)

itsas olatu [I.5.9](#)

- itsas olatuen gainean gaztelu bat (HE33: 33)

itsas ur [I.5.9](#)

- itsas-ur = agua marina. Cerec gacia den eta edateco ez ona itsas ura (EI31: 278)

itsas zapo [II.6.2.2](#)

- itxas-zapoa saltsan (EJ64: 80)
- txabaloa, itxas-zapoa, xangurroa eta legatz-kokoteari dagozkien prestaeretan (EJ64: 81)
- Besteak, paella ta itxas-zapoa Amerika-erara (EJ64: 81)

itsas zerbitzu [I.5.9](#)

- gizon prestuek iges egiten zioten itxas-serbitzuari (HE33: 39)

itsas zidor [I.5.9](#)

- Andik laister, Dantzing'go itxas-xidorra dala ta ez dala, Polonia'ri eraso Alemaniak (EJ03: 38)

itsas zola [I.5.3](#)

- itsas zola = superficie del mar?. Bet-betan itsas zolatic atheratzen da ur mendoi bat (EC16: 223)

itsas-barru [II.8.2.7](#)

- itxas barruan ikusi eben eguzki garbiaren jaiotza pozgarria (EJ59: 210)

itsas-ondo [II.8.2.14](#)

- eta itxas ondoko ertzak oso apañak ditu, bere ordekek, zabaltokiak eta guzi (EJ60: 109)
- Itsas ondoko legarra bezain ugari balira ere Israelen semeak, ondarra da salbatuko (EJ71: 37)
- Eztozuez ñoz ikusi ichasondoko nasa edo molla-ganean mutil bizkorrak narru gorrian (EJ07: 1)
- Andik, mendiz-mendi ia itxasondoraño sartu giñan (EJ66: 32)

itsasalde [II.8.2.3](#)

- Txubilloko itsasalde isilera narama neure barruak (EJ51: 94)
- Bizkaiko euskeran da itxasaldeko ekandu edo oiturak gogoan ditudala, (EJ59: 7)
- Bizkai itxasaldeko lagunekaz bat eginda (HE21: 53)

itsasaldi [II.7.2.1](#)

- Aro ona dago, kairantz goazan, kanpoan dabil iparra gaurrkoa da bai itsasaldia eztago taiua tsarra (EJ70: 64)
- itsas-aldi = marea? tempestad? An hura sartu ta laster aguertu cen itsas-aldi guztiz izugarria (EI31: 19)

itsasargi [I.5.10](#)

- Getariako ta Zumayako itxas-argiak agiri ziran lurrean (EJ59: 96)

itsasbazter [II.8.2.8](#)

- itsas bazterrera (HE51: 58)
- itxas bazterretik sayo egin nai zuen (HE23: 115)
- Zur onen laguntasunez, piskaka piskaka ni Joan gerturatzen itxas bazterrera (HE19: 57)
- itsas bazterrean dagoen ondarra becela (HE12: 20)
- Itsas bazterreko haitzen artetik ikusten zuen olagarroak (EJ53: 125)
- Goseak ez du barkatzen eta itsas bazterrera itzuli zen buruapal gizona (EJ53: 134-136)
- baicic soldaduac biribillatu eta Palestina-co itsas bazterretara bialdu bacituen (HE40: 192)
- Ardura elgarretaratzen ziren itsas bazterrean (HE59: 100)

- Israeleko semeak ere itsasbazerrean, errege Faraonek alde guztietarik inguratuak, eta ezin ihesik zeidikiten bezala, ustez hartuak eta atrapatuak zedutzanean (HEAX/HE11: 143)
- lurralde artako sarkaldeko itxasbazerrean erruz dago nitratotan (EF92: 30)
- hango itsas-bazerretik Hiberniarat (HE30: 212)
- Itxas-bazerreko erri batzuk ez ezik Gipuzkoa guziko nagusi ziran (HE61: 19)
- Bere anai Kandidok, itxas-bazerrean atzemandako karramarroak ekartzen dizkionean, zorutzen jarri oi da (EJ03: 33)
- Irudimen laztana, goazen batera oroimen eztsuak pozez ikustera, itxas-basterrera! (EJ77: 89)
- euriagatik triste arima triste diran bezela tamarindoaren adarrak itxas-bazerrean (EJ50: 176)

itsasbelar [II.6.2.1](#)

- Itsasoaren ondoan geldu itsasbelarrak lo berde itoan (EJ50: 170)

itsasbide [II.7.2.2](#)

- Itsas bideak behar bezala gerizatu ta begiratzeko (HE33: 95)
- irabazteko asmo leñargitsuagaz indartuta, urteten deustie txalopetan itxas bidera (EJ59: 33)

itsasertz [II.8.2.10](#)

- Goierrialdeko urietara, itxas ertzetako azkartasuna, oiua, zarraparradea (EJ59: 75)
- Noiz eztagoz itxas ertzetako emakumeak guraso bat edo seme maitea galtzeko zorian? (EJ59: 19)
- eldu dira Inghlandako itxas ertzera (HE21: 72)
- Itsasertza duten herriak daude batetik (EJ51: 79)
- Andik laister itxasertzera urbidu zen Kaximirokin izketatu arabera (EJ03: 72)

itsasertz-hondar [IV.2.2](#)

- Itsas-ertz-ondarreko uin batez besteti / geienez ez da argiro gora-bera ageri. / Ondar-pillak egiñez josta den aurrari / alako batek dio iges-bidea itxi. (HE18: 37)

itsasgintza-kontu [II.6.2.4.2](#)

- iñork baino sakonago zekien itsasgintza-kontuetan jakin behar guztia (HE33: 93)

itsasgizon [II.7.2.5](#)

- alkondarak eta prakak, itxas gizonen jaka urdiñak eta oeko zapi zuriak esegita (EJ59: 21)
- kale bedar, oker da aldaztxuetan itxas gizonen gozategi edo ardangelak non dagozan (EJ59: 22)
- Ez ichasguizonak, ez Ameriketara ire izena zabaltzera bidali ta andik uri-bazterrak eche politez apaintzera etorri oi ditukan indianoak (EJ07: 1)
- txolarteetan itsas gizonentzat ontzi berririk eta hoberik asmatu zuenik, alegia. (EJ80: 12)
- kale bedar, oker da aldaztxuetan itxas gizonen gozategi edo ardangelak non dagozan (EJ59: 22)
- itxas gizon azkarra izan zan, itz baten esateko (EJ59: 88)
- itxasgizonen ibilkerak eta olakoekin ez ei-zan aspertuten iñoz be (HE31: 17)
- Mikolek eta aren gisako beste itxasgizonak illuntasun da naste andia euki (EJ59: 88)
- Itsasgizonak, ontzia nai ankilea, zapatariak, oiñetakoa; laborari edo lugiñak, atsurra nai

- burdia, nai lurra landuteko beste tresnaren bar (EI99: 155)
- batiri zelan edo alan ikasi eutsan ingeles-kanta edo erezi bar, O Susanna deritasona, Goiko Amerikatarrena ta Inglaterrako itsasgizon geienak buruz dakiena (EI99: 155)
- Itxasgizonak, arpegia beingoan illundurik (EJ59: 101)
- Itxasgizonen artera ere sarturik dago ekaitza (EJ69: 103)
- Euskal Erriari bakean ezin itxi eutsielako, Itxasgizonak askoetan emon eutsen min beragaz (EJ59: 100)
- Gure itxasgizona bekoki baltz samarrekoa zan, itz latzekoa batzuetan (EJ59: 100)
- Arantzazuko Amak ¿Ezagutu ote du, gero, bere itxasgizon ospatsuenen artean, Legazpik aña jaiera ta maitasun izan dionik? (EL70: 147)
- Itsasgizon ikazkin, negu gau luzetan, gordin jarduki bitez ontzi txaboletan (HE18: 107)
- Torre polit bat ere badago antxe, itxasgizonak egiña (HE29: 10-11)
- da lantegiko nagusiak gure Itxasgizonari itandu eutsan (EJ59: 103)
- "Itxasgizonak etortzen dira geienik limosna ugarienez, Birjiñaren laguntza ere berak geienik bear izaten eta, eskatuz batera, irixten bait dute" (Esteban Garibay) (EL70: 94)
- Irakur orain errenteriar gudu-gizonen eta itsas-gizonen izen eta egin haiek (HE33: 71)
- Gipuzkoako itsas-gizonen gainean idatzitako liburu interesgarri batean (HE33: 23)
- sakela estututen asi iakanena, itsas-gizon egin zan (EI99: 163)
- Arantzazuko eliz-komentua, San Prantziskoren pralleak daukatela; jaiera aundikoa dela; itxas-gizonak batezere ikaragarri joaten dirala ara (EL70: 136)
- Argatik eusko-arrazak eman izan ditu ainbeste gudu-gizon, trebe ta ospatsu. Ainbeste mixiolari, Santu ta ongille, nunaiko lurraldeetan. Ainbeste abizen, Ameriketako familietan. Eta ainbeste itxas-gizon, noiznaiko ibillietan (EL70: 154)
- Itxas-gizonak lagundu zioten (HE29: 56)

itsasneska [I.5.9](#)

- Hegoialderantz itxasneskek dantzan -zure ahizpak- dihardute hantxe, bainan zuk ahantz... (EJ50: 91)

itsaso-apur [II.3.2.2.1](#)

- agiri zan itxaso apurra berde baltzeran irakindua egoan (EJ59: 17)

itsaso-bazter [II.8.2.8](#)

- itsaso bazterra (HE51: 57)
- haren mendiak eta itsaso bazterra (HE51: 11)

itsaso-ertz [II.8.2.10](#)

- Ibaian eta erreka txikietan. Itxaso-ertzean (HE31: 20)
- Irakur dezadan iardun goitar ori itsaso-ertzean (EJ50: 54)

itsasontzi [I.5.9](#)

- Gabez itxas ontzietan jun (HE23: 113)
- Poeta izatea ala itsas ontzi berriak, zedroz edo beste zuhaitz zurez egin ohi zirenak, (EJ80: 12)
- Galveston Texas eman ninduten kargako itsas untzian, Hogoï egunen buruan nintzen heldu (EJ68: 27)
- Poeta izatea ala itsas ontzi berriak, zedroz edo beste zuhaitz zurez egin ohi zirenak, (EJ80: 12)

12)

- guk itxas-ontzian lana egiteko lau edo bost illabeteen (HE50: 86)
- ta begiak etsipenez inguratzen itxas-ontzi aintzinako kobrearen metal zaharrak (EJ50: 177)
- Zezen-iltzalle izandutako Lekunberri bezala, itxas-ontzi eder bateko buruzagia (EJ64: 83)
- Lendabiziko, sukalkintza-lanak, itxas-ontzi batean, arrantzale nintzala, egin nituan (EJ64: 80)
- ichas-ontzi = barco. Galerac eta gavarrac eta chalupac eta itsas-ontzi chiquiac badabilzque arraunez batetic bestera (EI31: 278)
- burdin-bide, hiri, ur-erreka, dela itsas-untzi (HE59: 117)
- Iriarte jaunak ematen edo saltzen zituen itxas-ontzirako igarobideak (HE50: 86)
- Iru egun kai barruan egon ondoren, gaur itxasoratzekoa da Ulia itxas-ontzia (EJ03: 13)
- Itsas-ontziek, lur-bil orori Eman ondoren inguru (EJ50: 123)
- biok abiatu giñan Buenos Aires'tik Rosario'ra, eta Londonnier itxas-ontzi beljikarrera igo giñan (EJ67: 64)
- Itxas-ontzi ori, lareun lagun berekin zituala, urpera joan zan (EJ79: 87)
- gerok itxas-ontzia ordaintzeko (HE50: 82)
- Amerikako laguneren diruari itxoiten itxas-ontziaren igarotze ordaintzeko (HE50: 83)
- Zezen-iltzalle izandutako Lekunberri bezala, itxas-ontzi eder bateko buruzagia (EJ64: 83)
- ta begiak etsipenez inguratzen itxas-ontzi aintzinako kobrearen metal zaharrak (EJ50: 177)
- Armari horretan itsasontzi bat ageri da (HE33: 77)
- Itxasontzietako buru jabik (HE31: 34)
- itxasontziak eta kanpoko gauzak galtzea (HE24: 58)
- Itsasontzi baten muturrak hura ebakitzen duen gisa (HE58: 66)
- itxasoari eta itxasoan zebiltzan itxasontzi eta baporeai begira (EJ49: 69)
- Zenbat oroigai datzan errukiz lotyta. Itxasontzi politik, jantzitxu zurijak (EJ63: 24)

itsasontzi-konpainia [IV.2.2](#)

- Launbatzak edo itxas-ontzi Conpañiak bere langilleak (HE50: 86)

itsaspe [II.8.2.9](#)

- Ez othe zare zu maiz hilzale bat beltza! Hezurak itsaspean ez othe dabilta. (EJ50: 32)

itsu-soinu [I.5.1](#)

- itsu-soiñuan obeto dsantzan eingo leukie (EI99: 141)
- mutil orditu bat yatorko baltzeoan beragaz egiteko itsu-soñura eroan-gurarik (EJ77: 109)
- dirua kentzen da itsu-soinuan, danbolinean bat bere ez (EJ70: 71)
- Itsu-soinuan dabilta dantzan errekan kaskailoak lez (EJ70: 71)

itsumutil [II.7.2.5](#)

- izengoitiok euskararengandik urrun zebilen idazlea bere herrira itzuli, edo, itsumutil antzo (EJ00: 190)
- itsua badabil itsu-mutil, ongi jaioak gaude (HE27: 322)
- Tormes'ko Itsu-mutilla (bizkaieraz, bere itzulpenik onena beharbada) (EJ51: 33)
- Ezkutuko onen lagungarri ar dezagun itsu-mutil Gilbert Murray Heladezale sonatua (HE28: 89)
- Ezkutuko onen lagungarri ar dezagun itsu-mutil Gilbert Murray Heladezale sonatua (HE28: 89)

iturbegi [I.5.2](#)

- ithur begiari ohore egiten deyo; eta ezta gald'egiten eya garbi edo thurbuts izan zenez (EI58: 59)
- Bizitzaren mendietan, / arkaitz ta arrocketan, / zorionaren itur-begia / nekien, oraindik / ume ta on nintzanetan (EJ50: 169)

iturburu [II.7.2.3](#)

- euskal idazleen printze eta iturburu segura bihurtu dute (HE36: 20)
- Gure Jauna gauza gucien asiera, eta iturburua da, eta gu eguin guinduan (HE07: 40)
- ecin comparatuzco Virginaren privilegioac çure ontasunaren haste eta fmgabeco ithurburuetaric sortu direnaz guerostic (EJ58: 26)
- badaric ere ezta beldur behar guiçonec ahi ahal deçaten arduraqui darion ithurburua (EJ58: 32)
- ez choilqui bere içaiten baitadutçan gauça mudacorren ecin mudatuzco ithurburuac (EJ58: 40)
- haren hautatuen dotsutasunaren hondogabeco ithurburua! (EJ58: 72)
- eta hura harequin gucien gaineco ontasunaren iabetasunean iuntatcen çuen ithurburuzco graciaren appareilluac iauntsi ciotçanean (EJ58: 90)
- iaquinic ithurburuzco iustutasuna ossoqui nausi içan dela Iaincoaren bi obra hetan (EJ58: 93)
- zoin zitazkeen gereziketa eta fruitu-aberastasun horren iturburuak (EJ72: 55)
- "itzaren zerbitzari" diranak (au da, Apostoluak) artu ditu iturburutzat (EC70: 103)
- Jesusen bizitzako iturburuetara jo bearra dago, iturburu oien balioa ta abar ongi neurtuz (EC70: 27)
- zaharren berriak jakiteko, iturburuetara jo bearra dagoela (EC70: 32)
- berri zeatzak jakin nai baditugu, iturburura joan bear dugu albiste jatorren eske (EC70: 41)
- goragoko iturburuen eraltzea da (HE24: 7)
- Eguiçu, othoi, o! on gucien ithurburua, bihotz triste hau, ez dadin goça (HE06: 49)
- gurequiñ baitarquegu tentacione gucien ithurburua (HE06: 62)
- eta gauza gucien asiera, eta iturburua, eta bere nai utsez gordetzen digu eman cigun izatea (HE07: 235)
- lenengo lecuan, zuri gauza gucien asiera, eta iturburuari bezala onreric andiena emateco (HE07: 245)
- ceiña ganic heldu baitire, gauça on guciac bere ithurburutic beçala (HE06: 70)
- gauza bearra da Jauna onratzea, eta adoratzea gauza gucien asiera, eta iturburua bezala (HE07: 13)
- Liburu honen iturburuen bila hasiz gero (HE27: 300)
- garai bateko ontzigintzak behar zituen gaien iturburu (HE33: XXI)
- goldioak berdez margotua, iturburuaren xirripa etengabeaz besterik ez du (HE34: 22)
- zu zera gauza guztien asiera edo iturburua, ta guzien iraupena ta muga edo fiña (EJ03: 30)
- Jainko-Graziak jotako animaentzat Arantzazu beti izan da Santutegi berezia, asmo santuen kabia, elburu aundienen ituburu ta gora-lekua, Loiolaren eta aren jarraitzalleen "biderako indargarria" (EL70: 233)
- Zu baitzira grazia orenen Ama eta iturburuya (HE01: 56)
- indarrak? indarra dozue eskubidien iturburua? (EJ59: 101)
- zuri gauza gucien asiera eta iturburuari becela honreric andiena emateco (HE40: 221)
- Bizio guztien eta pensu gaixto guztien zimendu, ithurburu eta maestru bezala (HEAX/HE11: 43)
- ceini iratchequico baitiotçatçu çure hautatu guciac bere vertutearen, victoriaren eta saindugarritasunaren ithurburuari beçala (EJ58: 71-72)

- eta ez baiditugu iganaraticen bere ithurbururat aithor humill baten medioz (HE50: 86)
- gracia gucien ithurburu salbagarri bat (HE05: 100)
- hura baita haren zuzentasun eta egintzen iturburua (EJ71: 22)
- Korintoarretan Izpiritu Saindua fededunen dohain berezién eta Eliza-zerbitzuen iturburua da (EJ71: 9-10)
- auek dira Jesusen berri jakiteko ditugun iturburu nagusiak (EC70: 60)
- Berak dira, ba, gure iturburu nagusia (EC70: 67)
- bizitzan ia gauza guztien iturburua da nekazaritza (EF92: 3)
- haren bizitzarekiko berriak; lanaren nondik-norakoa, aldiak, iturburuak eta gainerakoak (EJ00: 5)
- Periko azkar enteratu zan Iturburu'ko Joxe Mari ere Burgos'era egokitu zala (EJ62: 32)
- iturburua = origen. Ta cer neque da gure eguillea, gauza guztien asiera, ta iturburua, guztien iraupena (EC48: 304)
- iturburu = origen. Zu cera gauza gucien Asiera, eta iturburua (EC48: 15-182-336)
- Lauda, bada, bethiere eta ohoratua zaradela, lege saindu haukin ithurburua. (EJ80: 77)
- Graciaco eta Loriaco ontasun gucien bigarren ithurburu içanez, mereci onez deitzen baita Iaincoaren bideen hastea (EJ58: 44)
- hori içan da haren hautuaren eta predestinacionearen ithurburu doatsua eta Iaincozco cimendua (EJ58: 47)
- haren botherea eta amorioa beha baitcegoten munduco benedicinoaren ithurburuari beçala (EJ58: 60)
- lurrean partitu içan çaisten gracien, eta ceruco lorian preparatu deraustetçun koroen ithurburu (EJ58: 66)
- Alfertasuna da gero guztien ithur-burua (HEAX (HE11): 45)
- zein baita justizia eta ontasun ororen ithur-burua (HE02: 16)

Iturretxe [I.5.9](#)

- Iturretxea Garaziko maldetan hedatua zen (HE32: 51)

iturri-bide [II.7.2.2](#)

- Zenbat aldiz ez dira iturri bidean aipatu ezkontzazko lehen solasak! (HE59: 47)

iturri-ertz [II.8.2.10](#)

- Ur gardenari begira iturri-ertzan lilija: ur altsuan lili aren irudija (EJ63: 40)

iturri-hots [I.5.1](#)

- Ibai beltza, zugaitz beltzak, iturri hotsa (HE35: 71)

iturri-lats [I.5.1](#)

- Oial-joketan diarduzula/ iturri-lats gardenean zure besoen erraiñua are/ ez aen isil urpean (HE18: 40)

iturri-leku [I.5.4.2](#)

- Iturri lekua [tit] (HE59: 45)

iturri-negar [I.5.1](#)

- Iturri-negarra [tit] (EJ63: 40)

iturri-putzu [I.5.4.2](#)

- Urreitsu'k badu iturri-putzu txiki bat (HE29: 10)

iturri-xirripa [I.5.1](#)

- euriaren onda-ingurutxoak eta iturri-xirriparenak alkarrekin naasten ziran (HE34: 31)

itxaropen-argi [I.5.1](#)

- Eta euskal-semeak baietz, anai izango zirala erantzun zioten; eta mendi santu uaxe jo-etsi zuten euskal-anaitasunaren etxe, ta otoitz-leku, ta eros-mendi, ta itxaropen-argi (EL70: 247)

itxaropen-pixka [II.3.2.2.2](#)

- baiña itxaropen pixkategaz be bai (HE31: 79)

itxura-modu [II.4.2.5](#)

- alderdi bacoitzean desberdiña dalaco ichura modu bat artzen du (HE40: 202)

itxuraldatze-erregela [IV.2.2](#)

- erabili behar diren itxuraldatze erregela errazak (HE27: 377)

itzal-agur [I.5.1](#)

- Donostia-berria zaarra menperatzen asia zen, eta arrezkero etzuen Antigua'k jasoko Udaletxe'ko itzal-agurra (EJ51: 19)

itzal-agurtza [I.5.1](#)

- Nori egiten dio itzal-agurtza (HE34: 54)

itzal-apur [II.3.2.2.1](#)

- goitik beera begiratu nindun itzal-apur batez (HE17: 33)

itzal-herri [I.5.9](#)

- Hara Berpizkundearen itzal-herria, ohituak ginen eki-begiaz bestaldea. Gure Aro honen egite haundia du Berpizkundeak, jakintzaren jauzi harrigarri batekin, mundu berri bat orratzen ari dugu guk ere. (EJ54: 747)

itzalgune [II.7.2.6](#)

- Beren azken orenian Sar ditzen itzalgunian Diru metaren barnian (EJ65: 61)

itzalpe [II.8.2.9](#)

- beraren itzalpean gordea dagoen guyenaren culpagarri alde aldoan beti eguingo zaitu (HE40:

59)

- cristau dotriñaren icena ematen diezaten dotriñ orien itzalpean beren sustrai chit caltarquitsuetatic (HE40: 41)
- xoriak itzalpetik kantu eta irri (HE60: 159)
- Budha baketsuaren itzalpean ikusi ditu (HE27: 338)

itzulpen-kutsu [II.5.2.9](#)

- Arrutzarenak, asi goitik eta bera, itzulpen kutsua darama (HE19: 19)

ixilaldi [II.7.2.1](#)

- Ixillaldi osoa da andik urrengoa (HE18: 57)
- Ikastolan aurrak. Urren ixilaldiz, gurdi negartia (EJ50: 36)
- Orduan, ixil-aldi ura aprobetxatuaz, Zelatun aldera jo genduan (EJ60: 76)

ixilune [II.7.2.6](#)

- Lurralde guztian aditzen da ixillune zabal bat (EJ50: 164)
- Laister zan ixillunean gure basarria (EJ62: 82)
- Alako batean, Periko asi zan ixillunea austen (EJ62: 12)
- Hogeita hamabost urteko ixilunea gero, eta 1964.ean abiada berria Kaliforniatik (EJ68: 10)
- Lurdesek, ixil-une baten ondorenean (EJ62: 79)

ixingura-putzu [I.5.9](#)

- Bere pasaixuduna da ixingura-potzu ori (HE31: 26)

izaki-edesti-eguneroko [IV.2.2](#)

- Izaki-edesti-egunerokoa" (Diario de Historia Natural) bi anei ta seireun orri aundi dauzka (HE24: 29)

izaki-izen [I.5.2](#)

- Iztegiari begiratuezkero, berein izkera dazauguz gurea baino oparoago orniduak, batez bere asmo barriko izaki-izenetan (EJ06: 72)

izar-argi [I.5.1](#)

- Izar-argitan ninjoanean kalbariora-ustean, kalbariora-ustean eta Arantzazura-bidean, Birjiña Ama ta bere semea topa nituan parean (EL70: 101)
- Lilia, Apalezko loreña, Eteten dun tairik gabe nire bizia; Izar-argia (EJ50: 76)

izar-harrikada [I.5.7](#)

- Izar harrikadek fiiiiin! ziztu eta flix flax argi egiten zuten (HE39: 111)

izar-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Ozkiro gazia, gau beltza, izar-mordo aundia (HE17: 48)

izate-azalpen [I.5.5](#)

- Ene lagunak, Ikasbide zaarra zenbatetaraño dan txarra ta gauza-eza adiraz nai basarritarrari ta Yainkoa-rekiko izate-azalpena esanarazi zion: (HE17: 51)

izen-agiri [I.5.4.1](#)

- Hiriberri-ren izen-agiri jatorrizkoa ostu ta gorde egin zuten nonbait (HE33: 17)

izen-aitzaki-azpi [IV.2.2](#)

- E'tzun poz makala izan Oñatiko erriak, kofradiaren izen-aitzaki-azpian, kondea ixildu-arazi zualako. ixildu ez-ezik, lagundu ere asko lagundu zun andik-aurrera kondeak Arantzazuko obra-lanetan (EL70: 51-52)

izen-bilduma [I.5.4.1](#)

- Ez genduen luzaz hileri ez kolpatueri pentsatu salbu izen bilduma baten egiteko (HE58: 66)

izen-errenkada [I.5.4.2](#)

- litteratur laphurtarrak izen-errenkada ugaria ezagun du (HE26: 275)

izen-gain [II.8.2.11](#)

- lotsez estal ditezque bere icena eta icengaña (HE40: 107)
- Neri deitutzen ditet Galtzaundi izengaña det nik Goñi Aldatxur-txoro izengoitizat deitzen didate neroni (EJ76: 136)
- cembait cristau fededunec belaunetic-belaunera datorquien icengañ edo apellidoaren lecuan (HE40: 62)

izen-marra [I.5.4.1](#)

- Erdi-erdian badu gurutze ederra, eta ezker-eskuin izen marrak iru lerrotan (EJ65: 24)

izen-paper [I.5.4.1](#)

- bakoitzari izen-paperak eskatuz (HE58: 67)

izen-sintagma [I.5.1](#)

- Partitiboari gertatzen zaion bezala ez baitira izen sintagma mugatuen ondorik erabiltzen (EJ56: 34)

izen-zerrenda [I.5.4.2](#)

- izen zerrenda bat eraman nuen Antzuolara (HE19: 17)

izenburu [II.7.2.3](#)

- MARXISMOA modan dago izenburuarekin argitaratzeko asmoa nuen (EI94: 69)
- Uste gabean jarri diogu liburu oni izen burua (HE55: 9)
- Aurreko izenburu horretan urrunegira joan bagara ere (EJ52: 34)
- Ta, ala, orixe jarri diogu liburu oni izenburutzat (EJ79: 10)

- Bi olerki luze, lau labur eta zazpigarren bat bertsoetik gabe izenburu hutsean utzia (EJ00: 194)
- izenburu bakar hau erdal-euskal sail biendako dela bidebatez (EJ00: 208)
- Izenburu orrekin eta onako iru bertso auekin, Errenteria'ko Pello Zabaleta zanaren iru orritxo ditut (EJ67: 80)
- "Xenpelar'en bertsoak" izenburuarekin Errenteria'ko Makazaga moldiztegiak argitaratu zuana (EJ67: 55)
- Onek eta onen ondorengo argitaraldi guztiak bertsoen izenburua aldatu egin diote (HE61: 49)
- Izenburu aldean puskatuta dago (HE61: 98)
- Parizco (48. eta 49. bertsoen arteko izenburuan), gustiac (59), gaisqui (78) (EJ80: 31)

izenkide [II.7.2.8](#)

- nere izenkide orrek (HE50: 62-63)

izenondo [II.8.2.14](#)

- artatik dizu Gerrieder izenondo (HE18: 82)

izenordain [I.5.2](#)

- aldamenear jar dezaketan izen-ordaina gehitu gabe (HE27: 389)
- izen-ordain higuinagari hau ezinbestean darabilt (HE27: 342)

izenorde [II.7.2.11](#)

- izenorde edo pronombre adizkizun baten infixatzea (HE30: 219)
- ituen: hi izenordeari dagokion forma. (EJ80: 43)
- gero, izenordeen formen aukera egin zuen (EJ56: 27)
- Euskaldun fidel izen-ordearekin zabaldu ditu askotan bere gauzak (EJ68: 9)
- larogei-ta-amarretik gora dira, orri oetatik burua agertu zutenen izen edo izen-ordeak. sarri ta luze jardun ziranak ez gutxi-gutxi (EJ07: 2)

izerdi eta jantzi busti usain [IV.2.1.1](#)

- Autobus bat geratzen da. Izerdi eta jantzi busti usaia. Nahasian (HE35: 116)

izerdi-bits [I.5.1](#)

- Arazo oneei darraico galjaite necagarrija icerdi bitzetan (HE20: 151)

izerdi-tanta [II.3.2.3.1](#)

- Ateraten dabee suteguiti aguirira, ez icerdi tanta, ta bero asco botabaga (HE20: 127)
- Pentsa ezak ikasten duzuen letra bakoitzeko izerdi tanta bana ohosten duzuela (HE39: 92)

izerdi-xorta [II.3.2.3.2](#)

- ez baitute oraino kopetan izerdi xortik ezagun (HE59: 41)

izkribu-fetxa [I.5.9](#)

- Notaria arretazago zegoen urruneko mendi elurreztatueta, agoazila atarai gaineko habe

nagusiaren urteak kalkulatzeko ari zen bitartean, eskribu fetxak hura ere hartzen zuela ohartzeke (HE39: 47)

izkribu-karpeta [I.4.2](#)

- 36 izkribu-karpeta bahitu zizkioten erregeren mandatariek herbesterakoan (EJ00: 181)

izotz-kapa [I.5.7](#)

- aurreko gauean eroritako izotz kapa zuria (HE39: 79)

izpiritu-lege [I.5.1](#)

- Izpiritu legea. Elgarren kontrako bi lege aipatuak dira hemen: fededunaren izpiritu legea, Jainkoaren bizia emaiten duena: eta fedegabearen bekatu legea, heriora deramana. Hots, bizi legea eta herio legea: Kristo bizi emaileak bekatu herio emailetik libratu gaitu. (EJ71: 30)
- Bai, Kristo Jesusen baitan bizia emaiten duen izpiritu legeak bekatu eta herio legetik libratu zaitu (EJ71: 30)
- Elgarren kontrako bi lege aipatuak dira hemen: fededunaren izpiritu legea, Jainkoaren bizia emaiten duena: eta fedegabearen bekatu legea, heriora deramana. Hots, bizi legea eta herio legea: Kristo bizi emaileak bekatu herio emailetik libratu gaitu. (EJ71: 30)

izpiritu-poxi [II.3.2.2.2](#)

- Baginuen ongiarentzat ere izpiritu poxi bat (HE32: 35)

izter-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Iztar erdiraiño da elurra gaiñean (HE18: 134)

izter-gain [II.8.2.11](#)

- Iztargaiña arri dute (HE18: 93)

izter-masail [I.5.3](#)

- Etzuan gauza aundirik; iztar-masallekoak baizik (EJ60: 124)

izter-zain [I.5.3](#)

- Zaldien aldepera joanik abereri ixtazainak mozten zizkioten (HE58: 66)

izterbegi-mundu [I.5.4.2](#)

- Bekhatua, zer darokuk izterbegi mundura, gure gana hain kruela zeinak baitu iaidura? (EJ80: 153)

izu-damu [I.5.1](#)

- Ona da izudamua; ordea berez utsic, ta Confesio gabe ez da, becatuac barcatzeco diña. (HE08: 208)
- izu-damu = atrición. Besteari deritza izu-damua, Infernuac izutu, eta ara erorteco, bildurrac becatariari ar-erazten diona (ED46/HE08: 208)

izu-ikara [I.5.1](#)

- Filistintar guziac izu-icara aundiac artu zituen (HE45: 210)
- Ire arpegi maiteak, izu-ikara, ildakoen itxura artu zifian (EJ50: 63)

izu-itxura [II.5.2.7](#)

- Bukatuko al da?, galdetzen dute gaiztoz edo zalantzaz, izu-itxuraz edo koldarkeriz, Arantzazuko euskal-fede etsi-gaitzaren berri ez dakitenak. ♠auza izango al da Euskalerra, oinbeste aundiko arazoa aurrera eramateko? (EL70: 254)

izurrite-denbora [I.5.4.3](#)

- ongi ihardun zuen izurrite denbora batez (HE52: 6)

ifiostor eta garo-pila [IV.2.1.1](#)

- baifian estalpean ifiostor eta garo-pilla bat bazeukatela (EJ60: 157)

jabegai [II.7.2.4](#)

- Espiritu Santuaren jauregi, eta ceruaren jabegai (HE07: 302,310)
- nere echean jayo dan mendeco au, da nere jabegaya (HE12: 13)
- Jesu-Cristoren senide: Espiritu Santuaren vicilecu, edo Eliza, ta Ceruaren jabegai (HE07: 270)
- dembora berean eguiten duala Ceruaren jabegai, edo heredero (HE07: 271)
- Aguinduco dioe jabegayari, paga ditzala, eta onec eguingo du aurrecoac eguin zuana (HE07: 166)
- Doai onec eguiten du guizona Jaincoaren seme, eta Ceruaren jabegai (HE07: 105)
- Jesu-Cristoren senide, ta Ceruco erreifuen jabegai edo heredero (EC48: 355)
- jabegai = heredero. Aita beticoaren ume, eta Ceruaren jabegai (EC48: 47)
- jabegai = heredero. Aditzera emateco Ceruco erreifuen jabegai cifiala (EC48: 262)
- jabegai = heredero. Jaungoico beraren ume, eta Ceruaren jubegai eguiten dituan (EC48: 201)
- eguifn ninduan Jainco beraren ume, ta Ceruaren jabegai, edo heredero (EC48: 570)

jaboi eta lustre kutxa [IV.2.1.1](#)

- jaboi eta lustre kutxa bana aski zitzaien (HE39: 37)

jai-arrats [I.5.3](#)

- Demagun, zureztat jai arratsetan ostatura, edo edari vicia saltzen dan toquirra joatea dala orditczeco (HE07: 335)
- bildu ziraden jai-arratsean, lan danak egindakoan (HE25: 78)

jai-arratsalde [IV.2.2](#)

- Jai arratsalde batean elkartu zan Ernani-n bertsolari batekin (HE61: 174)
- Jai artsaldea zelan igarotzen zuan (HE24: 134)
- Txirrita ta Telleri-Txiki juntatu ziran jai-arratsalde batean (EJ79: 33)
- Egun atati gora iai-arratsaldetan ikusten eben alkarr ta sarri goizetan (EJ70: 131)
- eta au eguiten degu jai-arrasaldeetan dotrina esan-ondoan (HE07: 19)

jai-bazkari [I.5.8](#)

- Jai bazkaritan ez gera asi esan genduan bezela (HE25: 90)

jai-bezpera [I.5.3](#)

- Etzait itzali belarritik, bi errietako dandara; jai-bezpereko aren aldean sakona baitu zirara (EJ50: 30)

jai-erdi [II.3.6.1.1](#)

- eta soñeco zarrac adabatzeco dembora astegun, eta jayerdietan? (HE07: 59)
- Gerora "jaiardi" biurtu ziranak! ... (HE57: 118)
- jaiardi = media fiesta. Egun au jai erdia da, eta gure errietan goicean Meza enzunda, joaten dira gueyenac lanera (EC48: 15)
- eta Elizac ipiñi cituen beste jai asco, batzuec osoac, besteac jai erdiac (HE07: 47)
- jai erdi = media fiesta (misa + trabajo)?? (EC48: 555)
- eta au eguiten degu jai-arrasaldeetan dotrina esan-ondoan, eta jai-erdietaco Meza nagusietan (HE07: 19)

jai-gauerdi [IV.2.2](#)

- Baserritako gazterik asko kalez-kale jai gauerdin (HE25: 89)

jai-goiz [I.5.3](#)

- Aiuntamentura joan omen ziran Deba'ra, tallatzera, jai-goiz baten (HE29: 44)
- Ondorengo jai-goiz batean, beyak zaintzen zebillela (HE22: 45)
- zer egiten zebillen Tolosa'n jai goizetik (HE50: 73)
- Zortzian bein, jai-goizean, lan ori izaten genduan (EJ78: 46-47)

jai-ilunabar [I.5.3](#)

- kontatu zion, orain au idazten ari dan bere illoba bati, jai-illunabar eder batean (EJ79: 14)

jai-iluntze [I.5.3](#)

- Txabolan egingo dizkiagu dantzak eta baileak jai-illuntzetan (HE29: 77)

jai-mota [II.4.2.7](#)

- Betiko leloa, betiko jai-mota (HE34: 27)

jai-soineko [I.5.8](#)

- gizaldra asko jai soñekoakaz jantzirik eta bideak betean joaten dira Arranondora (EJ59: 44)

jaialdi [II.7.2.1](#)

- azkenengo yaialdideirik apurrenari ere ertzak zearo artu-bearra bait-zan (HE17: 13)
- hango eta inguruko euskal jaialdiak ikusteko zoria izan dut (EI94: 28)
- Egun hauen jaialdiak mundu guzian zabalduak daude (EB87: 21)
- Egun sentiaz batera asiak dira kale nagusia txorrotxio xamurrez alaitzen, berak ere jaialdian parte artu nai bailute bezela (EJ03: 48)

- Erritxoetako jaialdiak irukotxak izaten dira (EJ59: 63)
- inguruko errietan jai-aldi aundiak egin zituzten (HE29: 108)
- Alkain gaztea: nik etzaitu apaltzera bakarrik ekarri, gaurko jai-aldiari laguntzera baizik (EJ60: 29)
- Jai-aldi atsegin-polita egin genduan (EJ64: 96)
- Agertokian jai-aldiaren erregiña ta bere damatxoak (EJ76: 79)
- itz-neurtuen sari emateko jai-aldi bat izan zan (EJ76: 79)
- eztala ospatzen gorazarrerik, pake-erabakitzerik, itunik edo jai-aldirik, jan-edanik gabe. (EJ64: 48)

jaialdi-dei [IV.2.2](#)

- azkenengo yaialdideirik apurrenari ere (HE17: 13)

jaiegun [I.5.4.3](#)

- Jaiegunetan obeto jazten zan, elizarako. (EJ59: 93)
- txintxonezko jaka-prakak: orixe zan jaiegunetako jantzia. (EJ59: 93)
- jaiegun = día de fiesta. Ez du jai egunic ausico (EC48: 305)
- Jaijegun Santubetan jocuan (HE09: 52)
- Eta artzekotan ere ¿jayegunez artu bear? (HE15: 23)
- Jatsico dira meza enzutera jai egunetan indrisca, ta eurra bada bere (HE20: 59)
- jaiegun hautsi = quebrantar la fiesta. Ez du jai egunic ausico (EC48: 305)
- jai egun = día de fiesta. Etortzen cerate, eguiaz Jai egunetan Meza entzutera (EC48: 67)
- atraciradeal iay egunbates, bi lagun ciudade batetic (EJ57: 112)
- Baña jai eguna gozatu ñok ez bestean! Orixe bai! (EJ59: 48)
- koipea ataraten deusie jai egunari, eurak diñoen legez esateko (EJ59: 52)
- Mañasik be amabietatik eta iru ta erdietako bitarteari Arranondoko Andre Mariaren jai egunean (EJ59: 53)
- Ta jai egun guztia igaro ta gero, biotza gosean eroian etxera (EJ59: 62)
- Mezan dezakek, ordean, adora maizkiago, igande eta iai egun manatzen diren oro. (EJ80: 87)
- Beraz ez da iñor beartu bear jai egunetan Meza, eta Jaunaren itza entzutera (HE07: 256)
- eta becatu oen sustraya da araco eche artara joatea jai egunetan (HE07: 276)
- Demagun jai egunetan biltzen dirala an, edo emen mutillac, eta nescachac (HE07: 330)
- etzan jai egunic, etzan Mezaric, eta Sacramenturic (HE07: 42)
- jai egunari emoten jacola beria (HE20: 95)
- jai egunetan kanpoko asko etortzen ziran (HE23: 98)
- Irugarren aguintea da jai egunac santificatzea (HE07: 47)
- Gauz oetan animarena da lanaren gueyena, eta berenez ez dira debeatuac jai egunetan ere (HE07: 50)
- nai du alabaña guc emengo arazoac alde bat utziric, jai egunetan guc gure animac garbitzea (HE07: 53)
- eta cembat bider jai egunean Mezaric enzun bague zere culpaz? (HE07: 58)
- Beguira, zure ume, morroi eta nescameai eragotzi ote diezun Meza jai egunetan enzutea (HE07: 59)
- Urteko Domeka guztiak eta gordetzeko jai egunak (EJ05: 163)
- aurrera izan nai, astea lanerako ta jai eguna jai (EJ07: 1)
- Ezin izaten dabie beti. Jai egun asko igaro bear izaten ditue itxasoan (EJ59: 48)
- Eguerdiko Mezia emoten etortzen dok bat, jaiegunetan (HE31: 34)

- eta eracar bitez jai-egunetan mutilchoac, escupeco edo erregaloaz, maitatuaz eta balacatuaz (HE40: 157)
- Jai-egunetan kaletarrakin jolastutzero joan bearrean (HE25: 61)
- Jai-egunetan, berriz, guk nai genduan aiña aundiko siesta (HE29: 112)
- jai-egunetarako bat eta asterako bestea (HE29: 21)
- Katalintxu jai-egun arratsaldetan, Mosuka edanik Mari alargunaren Negarra (EJ77: 85)
- Bilboko eliza batera iai-egun andi baten ioan zan emakuma bat, geure adiskide baten emaztea (EI99: 153)
- Emakume bat, seiñ egin-barria sendatu ta urrengo iai-egunean, beren aide ta auzoak ikusi daroe (EI99: 163)
- Lengo jai-egun batian ermita-atadi baten a zer erromeriya zelebratu duten! (EJ67: 131)
- astegun nai iai-egun errdi zoraturik bizi zan Kontze ederra etsean sarrrurik (EJ70: 137)
- jai-eguneko dantza ta jolas garbiak (HE25: 88)
- Jai-egun santu-guitea (HE08: 169)
- Jai-egunetan, berriz, guk nai genduan aiña aundiko siesta (HE29: 112)

jaiegun-arratsalde [IV.2.2](#)

- Katalintxuk jai-egun arratsaldetan, mosuka edanik Mari alargunaren negarra (EJ77: 85)

Jainko-begi [I.5.2](#)

- Jainko-begiak ekar zaigun eguna (HE18: 18)

Jainko-begiramen [I.5.1](#)

- Jainko-begiramenak edo, garbiago esateko, Jainko-beldurrak (HE27: 324)

Jainko-beldur [I.5.1](#)

- Jainko-begiramenak edo, garbiago esateko, Jainko-beldurrak (HE27: 324)

Jainko-bide [II.7.2.2](#)

- Bai, begirunez eta begiratuki ta artoski darama apaiz zintzoak neskaxa Jainko-bidetan (EJ03: 46)

Jainko-edari [I.5.10](#)

- Zuri eskerrak, Amsterdam (edo Jainko-edari honari) (EJ50: 124)

Jainko-erreinu [I.5.2](#)

- Ta hori gizonegitea gaizki ulertzea da, eta eskatologiaz, Jainko erreinuaz ahaztea (EI94: 53)

Jainko-gai [II.7.2.4](#)

- Yainko-gaiak, nekazaritza ta abar (HE17: 67)

Jainko-gizaki [I.5.10](#)

- apaiz ta Yainko-gizaki orok laguntzarik zabalena zor lioteke (HE17: 66)

Jainko-grazia [I.5.1](#)

- Jainko-graziak jotako animaentzat Arantzazu beti izan da santutegi berezia, asmo santuen kabia, elburu aundiaren iturburu ta gora-lekua, Loiolaren eta aren jarraitzaileen "biderako indargarria" (EL70: 233)

Jainko-haragi [I.5.1](#)

- Zure galburua ez da galburua, Jainko-Aragia baño (EJ50: 166)

Jainko-indar [I.5.1](#)

- izpiritua Jainko indarra da, Jainkozko biziaren mundua (EJ71: 31)

Jainko-itxura [II.5.2.7](#)

- pentsararen eta bizieraren aldaketa eta hauek berekin duten Jainko itxura baten hiltzeak (EI94: 52)

Jainko-lege [I.5.1](#)

- Barneko gizonaren aldetik Jainko legea atsegin zait, bainan ene menbroetan beste lege bat ikusten dut (...): menbroetan dut bekatuaren lege hori, eta preso nauka. (EJ71: 30)
- Jainko legetik kanpo (HE60: 154)

Jainko-maitasun [I.5.10](#)

- Ez zion honi agian Jainko-maitasunak gehiegi eragingo (HE27: 324)

Jainko-min [I.5.1](#)

- Ai jakingo ba'lira gau-bijilietan Jainkoagana itzulitako kristau-anima guziak, eta aien aitortzak, eta erabaki trebeak, eta Jainko-min biziak, eta ildura ikaragarriak... (EL70: 113)

jainko-orde [II.7.2.11](#)

- biderdiko jainkorde eta sasi-absolutu guziak sustraitik behar ditugu atera (EI94: 17)

Jainko-zerbitzu [I.5.10](#)

- haiena da seme-ordetza, aintza, elkargoak, legea, Jainko-zerbitzua, agintzak, haienak arbasoak (EJ71: 35)
- Heiei Jainko-zerbitzua Jerusalemeko tenploan (EJ71: 35)

jaiotz egun [I.5.4.3](#)

- Beste bost jaitan (Aurkezpen, Sortze, Garbikunde, Iragartze ta Jaiotz-egunetan) 7 urte eta 7 berrogeikoa (EL70: 169)

jaiotza-egun [I.5.4.3](#)

- IV.mendearen lehen partean, Kristoren jaiotza eguna, jentilen neguko jaiarekin bateratuaz (EB87: 25)
- Udabarriaren jaiotza-egunetan ibili naz (HE31: 20)

jaiotza-leku [I.5.4.2](#)

- Uraren asiera edo burua, uraren sorlekua edo jaiotza-lekua esan nahi du (EC70: 41)

jaiotzune [II.7.2.6](#)

- Bizi guzian baitara eltzeke, jaiotz uneko izapenean beti, biotz-garbi, zintzo ta errugabe dirauten izaki bakun xaloeak (EJ03: 64)

jaka-poltsiko [I.5.3](#)

- jaka-poltsiko edo sakelera (HE16: 28)

jaki eta edari-errenkada [IV.2.1.1](#)

- Baña, izen onekin edo arekin, eta sukalderako edo maierako eratua, jaki ta edari-errenkada antolatzeke oitura (EJ64: 26)

jaki-agiri [I.5.4.1](#)

- Yaki-agiria euskeraz poliki egiña dago (HE17: 44)

jaki-apur [II.3.2.2.1](#)

- Jaki apur bat mutil aiek eman ezpazidaten ere (HE50: 66)
- arraña artzeko tresnakaz da jaki apurren bategaz, da badoiaz euren kaletara (EJ59: 65)

jaki-errenkada [I.5.4.2](#)

- lurbira guzian menu prantses-itzez ezagutzen diran jaki-errenkadak autu ditugu (EJ64: 26)
- euskeraz idatzitako jaki-errenkada bat ere (EJ64: 29)
- garbi azaltzen da jaki-errenkada onen idaztankeran (EJ64: 31)
- zein izkuntzetan idatzi bear ote diran, alegia, jaki-errenkadak (EJ64: 32)

jaki-gertuera-bilduma [IV.2.2](#)

- Jaki-gertuera-bilduma bezala ez du asko balio (EJ64: 40)

jaki-izen [I.5.2](#)

- La Cocina Vasca-n ezartzen dira jaki izenen euskerazko itzulpenak (EJ64: 17)
- ezin itzuli litezken jaki-izen bereziak (EJ64: 32)

jaki-mota [II.4.2.7](#)

- goguac emon al leiquian jaaqui mueta guztia prestau jacon (HE20: 216)

jakinduri iturri [I.5.5](#)

- baserritarrak ba dituzte beren jakinduri-iturriak (HE25: 24)

jakinduri proba [I.5.5](#)

- ezin ukatu Naturak jakinduri prueba eman duela (HE35: 82)

jakintzu-karnet [I.5.5](#)

- Alemanian ikasten egona zen, "jakintzu" karneta ateratzera joana (HE39: 36)

jakintza-akademia [I.5.11](#)

- Jakintza akademiaren aintzinean jendeen partegenosis-a ardietsi dudala erranen diñat (HE58: 53)

jakintza-arlo [I.5.4.2](#)

- Baina marxisten artean, eta batik bat jakintza arloan ari direnen artean bada bide berritzaile (EJ52: 25)

jakintza-bide [II.7.2.2](#)

- Ez jakintzaren tresna, eta ez jakintza-bide (EJ51: 71)
- edozein izkuntzak, Europa'n beñipein, jakintza-bide bear du, ondatuko ezpa-da (HE17: 50)
- iñoiz ez degula aztu bai, jakintza-bide eta lanetan (HE24: 13)

jakintza-edesti [I.5.4.1](#)

- Jakintza-edestiaren lendabiziko ikastaldia (HE24: 6)

jakintza-gai [II.7.2.4](#)

- jakintza gaietarako egoki baitzuen euskara (HE28: 61)
- Euskalerraren jakintza-gaien aurreratzeagaz be asko arduratzen zan (HE31: 55)

jakintza-gizon [II.7.2.5](#)

- jakintza-gizona zen izatez, ezer bazen (HE27: 351)

jakintza-hitzberri [IV.2.2](#)

- lendik beretzakotzat dituzan itzak zuhaitzat artuta eraltzen ditu jakintza-itza-barriak (EJ06: 89)

jakintza-hizkuntza [I.5.10](#)

- jakintza hizkuntza eta herri esakerak nahastean irauli dizkigu (HE27: 303)

jakintza-hiztegi [I.5.4.1](#)

- Jakintza-iztegiak, zabalgo gitxikoak dira edo-nun (EJ06: 88)
- geuretzakotu guk ere, jakintza-iztegiak, itzai euskera-antza emoteko gorago aitatu ditugun aldakuntza legeak bear danean ezarririk (EJ06: 89)
- iguin barik batzen da bere 115 miloi ta geijago lagunekin Europa-alderdi onetako jakintza-iztegi batasun orretarako (EJ06: 89)

jakintza-hiztegi-batasun [IV.2.2](#)

- Esandako jakintza-iztegi-batasun orretan alde batetik erromatziar izkera-taldea, eta bestetik ingeles-izkeria sartzen dira (EJ06: 89)

jakintza-iturri [I.5.5](#)

- ezta yakintza-iturri, illunpea da (HE17: 50)

jakintza-kontu [II.6.2.4.2](#)

- izen onekoa euskalarien artean jakintza kontuetan (HE31: 78)

jakintza-kutsu [II.5.2.9](#)

- hitzari gaurkotasuna eta jakintza-kutsua eman behar zaionez ... (EI94: 18)

jakintza-lan [II.6.2.4.3](#)

- yakintza-lanez gañera "Euskaltzaindi"k axola aundiz artu-bearra du euskeraren zaitza (HE17: 56)

jakite-lege [I.5.2](#)

- Eta jakintza bakoitzak ba ditu bere jakite legeak (EC70: 28)

jakitun-hizkera [I.5.2](#)

- sortz-alde guztijak jakitun-izkeratzat artua, Josu-Kristoren jaijotzia baiño irureun urte lenagotik asi (EJ06: 89)

jan-kontu [II.6.2.4.2](#)

- jan-kontu ortan ez dago noski (HE55: 48)
- Ta, egia esan, jan-kontuetan beñepein txit ongi ibilli gera (EJ64: 78)
- Ipar-Amerika'n jan-kontuetan gu baiño aurreratuagoak daudela (EJ64: 35)

jan-zati [II.3.2.1.9](#)

- amariak, eltzen danean, jan-zatia eskeintzen digu (EF92: 7)

janari-gastu [I.5.1](#)

- Lan berbera ta ia janari-gastu berbera bear dute sei bei, bi zeari,... (EF92: 72)

janari-neurri [I.5.4.1](#)

- Ainbesteko oneri janari-neurria esaten zaio, baiño esan degunez, neurri onek goraberek izaten ditu mota bereko abereetan ere- bakoitza nolakoa dan- (EF92: 81)

janari-poltsa [I.5.4.2](#)

- Bermeo'tik goizeko zazpiak inguruan atera giñan, egunerako janari-poltsak artuta (EJ49: 69)

janari-zorro [I.4.2](#)

- beti bezela janari-zorro bana eta zato ardoa artuta (EJ49: 108)

jantzi-kutxa [I.5.10](#)

- ate ta jantzi-kutxa apurtzalle (HE28: 56)

jator-bide [II.7.2.2](#)

- Orduan Antonio jaun orrek, guregandik apartaturik, zerbait jatorbide ematen asi zitzaion Beltza orri (EJ60: 38)

jatorri-etxe [IV.2.2](#)

- Zamalbideren jator-etxearen irudi edo "maketa" (HE33: 79)

jatorri-gai [II.7.2.4](#)

- perretxiko itzaren jatorri-gaia erabiltzen omen da (EJ64: 92)

jaun-etxe [I.5.2](#)

- Ibarrola, Otxandio'ko jaun-etxe batean zegoan (EJ49: 17)

jaunorde [II.7.2.11](#)

- Gosaldu ta apaindurik amarr da errdietan euren Jaun-orrdeagaz egozan berrbetan (EJ70: 142-143)

jauntasun-egoera [I.5.4.3](#)

- Herriaren izenean bere jauntasun egoeraren iraupena bilatzen dute (EJ52: 19)

jauntxo-amets [I.5.10](#)

- Aita Pedro erreari antxe erre zitzaizkion eskubideak eta jauntxo-ametsak, etsi ez ba'zun ere. Bai zer etsi. Kasketaldiak itxututa, bereala asmotatu zun igespidea (EL70: 66)

jauregi-alaba [I.5.1](#)

- Ez dute aztu ere jauregi-alaba (HE18: 111)

jaurerri [I.5.2](#)

- Bilkura orokor batetako erabakiaren arabera, Bizkaiko Jaurerriko Diputazioaren etxean (EJ56: 108)

jauretxe [I.5.2](#)

- Delfos-ko iauretxera ioan eta iakintzaren asikinak Apolon-i eskeini zizkioten (HE38: 162)

jaztetxe-atarri [IV.2.2](#)

- mendibide-lokatzak abarka zakarrez gaindu ondoren yaztetxe-atarira elduki (HE17: 11)

jela-zati [II.3.2.1.9](#)

- Gertutzen dira koktel-ontzi batean jela-zati batzuek (EJ64: 106)

jelkide [II.7.2.8](#)

- horiek ez ziren "jelkideak", "jeltzaleak" baino (HE27: 381)
- kleronometzen ba litz, zergatik hoinbertze jelkideek, eta hauietan lehena izanaz (EJ61: 20)

jendarte [II.8.2.16](#)

- nehoren guti beldurrik, iendartera, bere begitartea, ausartki atherako du (HEAX/HE11: 7)

jende-andana [II.2.2.2.1](#)

- Leihoen gibeletik jende andana (HE58: 83)

jende-giro [II.4.2.7](#)

- Godo ta beste gende guiro arrotzetati artu ditu (HE20: 197)
- genda-guiro = gente, tipo de. Mundu gucian arquitzen diran genda-guiroric gogorren ta muquerrenetatic dira (EI31: 67)

jende-itsaso [I.5.7](#)

- Andenean sartu eta ateratzen direnak itsaso bat osatzen dute. Jende itsaso bat (HE35: 119)

jende-klase [II.4.2.3](#)

- ba zan jende klase bat kristauak zeritzaienak (EC70: 54)
- Beste gure lagun batzuk ere etorri ziran, eta danok kalerik-kale jende-klase orri armamentoa kentzen asi giñan (EJ60: 59)

jende-modu [II.4.2.5](#)

- Eta guciaz ere guci oni cembait gende moduren (HE40: 51)
- ce gente modu da au? (HE20: 124)
- nore dauca errua, baldiñ gende modu batzuei Pero Grulloren eguien guisa beguietaratu bear bazaizte (HE40: 194)
- Ebanjelioetan agiri zaizkigun gizaki, jende-modu, oitura, usadio eta ideiak (EI94: 58)
- Ebanjelioetan agiri zaizkigun gizaki, jende-modu, oitura, usadio eta ideiak (EC70: 48)

jende-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Onek esan nai du jende mordo guzti orrek bere siñestea arnegatu lezakela (EC70: 51)

jende-mota [II.4.2.7](#)

- iduki zekioten jende mueta guzikuak merezi bezela onra eta errespetua (HE54: 157)
- gende mota = tipo de personas. Eta iru gende mota oec etsayac marca onetan bere arditzat ezagutzen ditu (EC48: 593)

jende-oste [II.2.2.1.2](#)

- bideetan zikintzen duen jende ostearen ondolik (HE56: 10)
- jende oste ta polizaren erditik bide bat irekitzen ari ginen (HE58: 66)
- Jende ostearen indarrak gehiago izutu behar ninduen (HE58: 64)
- jende oste = gentío. Fernandez jende oste bati mintzo delaric (EC16: 219)

- jende oste = muchedumbre. Jende oste haren artean (EC16: 147)
- Obispuak koroia jarri zioneko une artan, malkogarria izan omen zan ainbesteko jende ostearen bat-bateko ixiltasuna (EL70: 212)

jende-pila [II.2.2.2.6](#)

- Beren armakin etorri ziran ainbesteko jende-pilla asi ta iru egun baño len nunai bazan gizon illa (EJ79: 20)
- automobil inguruan jende-pilla polita zuala, ingeles ministroak bezelaxe (EJ79: 138)
- eta or azaldu zaigu gizaseme, emakume eta sekulako jende-pilla (EJ60: 120)
- Bereala, lengo jende-pilla nun zan galdetu zigun (EJ60: 78)
- Ez giñan gu bakarrik. Ura zan jende-pilla (EJ62: 82)

jende-pilo [II.2.2.2.6](#)

- "Maiatzetik Urri'ra bitartean -dio A. Gamarrak- izan oi dira ozterik jende-pillorik aundienak (EL70: 121)
- Artarako jende-pillo ikusgarria igo zan Arantzazura, Birjiñari erbeste-bidean laguntzera. Bide-erdian, Altzibarko parean, Oñati osoak itxoitzen zion (EL70: 187)
- Norentzat izango dan berau pozgarria Jakin-nairik ei dago jende-pillo andia (EJ77: 101)

jende-sail [II.2.2.2.7](#)

- Tabernariak ozte edo jende-saill bat tabernara biltzeko usteaz egiña zan noski (HE50: 70)

jende-saldo [II.2.2.1.3](#)

- Jende saldo horrek gutiestea beretzat hartzen du (HE58: 85)
- Jende saldoa eskalerak goiti abiatzen da (HE58: 83)

jende-suerte [II.4.2.8](#)

- Hunela dio San Augustinek, erraiten dutela iende suerte batzuek (HEAX/HE11: 149)

jende-tailu [II.4.2.9](#)

- jende tailu bitxiak ikusi zenituzten (HE39: 57)
- hala ikusikoituzu iendethaillu batzuk, neurriaren bethatzeaz kontu guti eginik (HEAX/HE11: 127)

jende-talde [II.2.2.1.4](#)

- Jentetalde horrekin noraino helduko ote ginen? (HE58: 64)

jende-tropel [II.2.2.1.6](#)

- Nola harmadako jende tropela baitzihoan herronkan hedatua (HE04: 68)

jende-uholde [I.5.4.1](#)

- Polizak kitzikatuxerik jende uholdeak aintzinka eraman zituen eta karrikan behera Ibiltegi Nagusi-ari buruz abiatu. (HE58: 63)

jendetarte [II.8.2.16](#)

- Lurrean bertze egitekorik ba nuen baina ez gauza ederrik, jendetarteari, populuari, aintzinapen bat eginaraziko zuen (HE58: 61)

jendetasun-molde [II.4.2.6](#)

- Nahiz ontsa zu gidatu jendetasun moldian, Zerurako bidian (EJ68: 47)

jendetasun-poxi [II.3.2.2.2](#)

- kabalekin egun guzia ibili ondoan jendetasun poxi bat ikasten dutelarik (HE59: 47)

jentil-erlijio [I.5.2](#)

- Europa'ko antziñako jentil erlijioetan ikasi izan ditugu (HE24: 62)
- Orduan emen jentil-erlijioa zan (HE24: 41)

jentil-garai [I.5.4.3](#)

- Orrelako ipui eta sinismenak jentil-garaikoak dira (HE24: 50)

jentil-ohitura [I.5.2](#)

- gaztiña-ikatzak lepotik zinzilik zingiañaren eta begizkoaren kaltez eramatea aspaldiko jentil-ohiturak dira (HE24: 45)
- Breueil-en eritziz, jentil ohiturok baztertzen ez ziren ahalegindu kristauak (EB87: 50)

jentil-sinesmen [I.5.2](#)

- oyetako asko jentil-sinismenen oroipenak dirala ezin gentzake ukatu (HE24: 39)

jentil-uzkurtz [I.5.2](#)

- jentil-uzkurtz orek bete zituela (HE24: 42)

jestoretza-mundu [I.5.4.2](#)

- eta, bestetik, jestoretza munduan ere patxadaz mugitzen den gizona (HE50: 53)

jesuita-ikastetxe [IV.2.2](#)

- gure Joxe Mari jesuita ikastetxe batean sartu zuten (HE28: 76)

jesulagun [II.7.2.10](#)

- Uriarte'tar Joakin Aita Yesulagunak erabakia digu (1): Iñaki Doneak Arantzazuko gau artan mintzatu zun bein ta betiko "garbitasunaren ziñitza" (EL70: 126)

jezarleku-txiki pilo [IV.3](#)

- Jesarleku-txiki pillo bat umeentzako (HE31: 85)

jirofla-iltze [I.5.7](#)

- Eçarraçu casola batean pastanagria, tipula, buket garnitu bat, bi girofla itce eta çombait chingar puchca (EJ75: 8)
- egotzi bezaizka oreari piper-beltz, kanela ta jirofla-iltze bat edo beste (EJ64: 39)
- gertutako oreari jirofla-iltze, moskada-intxaur, kanela-zotz eta pipar-auts eta gorri batzuek (EJ64: 55)

jo-irudi [II.5.2.6](#)

- Makila jasota iru aldiz jo-irudia egingo du (HE15: 19)

joale-hots [I.5.1](#)

- Emendik joale-ots, andik be-ka ta ala (HE18: 34)

joko-gizon [II.7.2.5](#)

- entzun izan det Amerika aldeko joko-gizon da indartsu oiek ez dutela ardorik probatzen (EJ62: 66)

joko-modu [II.4.2.5](#)

- edo beren dantzan, edo joko-modu galgarriren batean, edo beste edozein gal-bidetan (HE13: 90)

joko-tailu [II.4.2.9](#)

- bertze ioko thaillu bat iokatzen du (HEAX/HE11: 69)

jolas-arrats-dei [IV.2.2](#)

- Ioanek Kontze galanta / atara eban dantzan / iolas-arrats-dei baten / Larrauriko plazan (EJ70: 130-131)

jolas-egun [I.5.11](#)

- bada ezta izaten gauza gozo ta gogozkoa jolas egunaren ondorean ikastetxean sartuta (EJ59: 66)

jolas-haize [I.5.10](#)

- baña gaztea, ta gazteak, landako jolas aizearen durundia belarrira jatorkonean (EJ59: 53)

jolas-neska [I.5.10](#)

- Dantza zoro batek arabil, usu aldatuz jolas-neska. (EJ50: 55)

jolas-oste [II.8.2.15](#)

- burura ez gordeteak inos iolasetan eukiten nendun makal iolas-osteetan (EJ70: 340)

jolas-zarata [I.5.1](#)

- Jolas saratak neugana dakarz axetxu zolijak, maitati bere atiak zabaltzen daustaz ludijak

(EJ63: 34)

jolasaldi [II.7.2.1](#)

- Maitaliak ixanik alkartuko gara. Jolas aldijan ezik otoyen orduban (EJ63: 44)

jornal-bide [II.7.2.2](#)

- jornal-biderik sanuak eztu, eskasagua elbarrak; fameliyetan negarrak, bajatu dira indarrak (EJ67: 231)

josi-aire [II.5.2.1](#)

- baditake josi-aire emaiten duen salunetako dirdira (HE59: 19)

joste-tresna [I.5.10](#)

- Joni asko gustatzen zitzaizkion joste tresna bitxiak zeduzkan (HE39: 91)

jostorratz-hari [IV.2.2](#)

- lilluraturik balego bezela zerabilzkin jostorratz-ariak (EJ03: 58)

jostorratz-ontzi [IV.2.2](#)

- jostorratzontzi bat irikita edukitzen bada (HE24: 58)

josulagun [II.7.2.10](#)

- Yosulaundarren Arauetan eta Idazkietan ez du giza-irakaspen aundiagorik (HE24: 9)

judu-erlijio [I.5.2](#)

- Judu erlijioa da emakume hori (EC70: 9-10)

judu-giro [I.5.1](#)

- Itz batean: judu giroan murgildurik gaude (EC70: 85)

judu-herri [I.5.1](#)

- erri batean beintzat ez zan hori inola ere posible: judu errian (EC70: 37)
- Bertan azaltzen dira judu erriaren bikaintasunak (EC70: 45-46)
- judu erri baten erdian ere fedeari ecer galeracigabe bici liteque (HE40: 86)
- ezen hark iduri likek gaixto idolatria, zerengatik azotatu baitut Iudu herria (EJ80: 117)

judu-jende [II.7.2.7](#)

- ebanjelio au ez zela, bestea bezala, Palestinako judu-jendearentzat egiña izan (EC70: 85)

judu-odol [I.5.2](#)

- Ala ere, judu odolekoa zan eta gazte gaztetik Moisesen legean (EC70: 61)

jujamendu-egun [I.5.4.3](#)

- Jadanik atzeman dugu irakaspen bera. Jujamendu egunean, gure esperantzaren oinarria Jainkoak Kristoren baitan erakutsi digun maitasuna izanen da (EJ71: 34)

justizi palazio [I.5.5](#)

- Illunabarreko listara ez giñala etorri ta "arrestados" Tolosako justizi palazioan (HE23: 37)

justizia-irudi [II.5.2.6](#)

- Zebiltza billa testigo ta testimonio fálsu, galtzecó Jesus justicia-iduris (EJ55: 161)

kabo-galoi [I.5.2](#)

- Emendik aurrera, nai badek, kabo-galoiak jantzi itzak (EJ60: 57)

kadera-junta [I.5.3](#)

- Catherine bere kadera juntatik nekez dabila; aspaldian operatu behar zuen (EJ68: 44)

kafe bero pittin [IV.3](#)

- Kafe bero pittin batek ez dizu kalterik egingo (EJ03: 18)

kafe eta esne-poto [IV.2.1.1](#)

- Naiko kafe ta esne-poto etziguten, ba, eman ardoaren truk (EJ03: 18)

kafe-ale [I.5.3](#)

- Kape-alea izaten genduan (HE29: 127)

kafe-etxe [I.5.4.2](#)

- lengo egun batez, Cafe-etxean, menu bat erakutsiz, esaten zigun (EJ64: 68)
- Gure taberna, bar, jatetxe, kafetxe, gau klub, boite eta abar ere (HE44: 11)

kafe-katilu [I.5.10](#)

- Ango kape-katillu ta gañerakoak dantzan dabiltz (EJ62: 35)

kafe-mordoxka [II.2.2.2.2](#)

- Bazkal-ondoan kafea artzera etortzeko esan diot. Zuk uste ezpaduzu ere, bai baidut Brasil'go kafe mordoxka apropos egun ontako gordea (EJ03: 49)

kafe-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Baña goizekoa da parregarriena: ur epela, kafe pixka bat naastuta (EJ62: 52)
- Kafe pixka bana eta ogi barra bana, ogi beltz bat ematen ziguten (EJ66: 20)

kafe-taza [I.5.4.2](#)

- Kafe taza platertxoan uzten du (HE35: 67)

kafe-zulo [I.5.9](#)

- Abesti aberkoiak kantatzen asi zen, agertokitan, kafezulotan (HE28: 78)

kafesne-pixka [IV.2.2](#)

- Goizean kapesne piska bat edo, obeto esanda, ur-esne piska bat artu ta "estruziotara" (EJ62: 71)

kai-bazter [II.8.2.8](#)

- ixil ixilik dago, kaia bazterrian (HE60: 163)

kainoi-sutunpa [I.5.1](#)

- Lenengo egunean kañoi sutunpa entzuterakoan (HE23: 110)

kainonazo-pila [II.2.2.2.6](#)

- Bereala, sekulako kañonazo-pillak asi zitzaizkigun (EJ60: 148)

kainonazo-zulo [I.5.1](#)

- bi edo iru kañonazo-zulo gañetan, or ikusten ditugu patata-aleak (EJ49: 36)

kaio-aldra [II.2.2.1.1](#)

- Kaio-aldrak ere, burutxoak zearka ta begiak erne (EJ03: 11)

kaiola-zoko [I.5.9](#)

- Etse baten egozan tsoriak ugari kaiola-sokoetan lodi ta kantari (EJ70: 46)

kaka-zipriztin [I.5.7](#)

- Puzkerrarekin batera, kaka-zipristiñak ere bai (HE29: 130)

kakaues-azal [I.5.3](#)

- Etzituen, bada, ikusi lengoan bat baiño geiago, platano ta kakaues-azal bilaketan? (EJ03: 15)

kako-pare [II.2.2.2.5](#)

- Beste batzuetan, berriz, kako pare bi daude (HE23: 13)

kala-potin [I.5.9](#)

- Begozan batzuk, azkar ta sendo izan ziranean, kala-potiñak baño azitxoagoetan (EJ59: 85)

kalbario-bide [II.7.2.2](#)

- Txomineneko zidorratik gora, Kalbario bidetik igo ziran anai-arrebak (EJ03: 69)

kalbario-kutsu [II.5.2.9](#)

- Arantzazuko elizarekin zori berea ta antziñako kalbario-kutsua ederki gorde izan dula bai, ori azaldu bear degu (EL70: 98)

kalbario-mendi [I.5.4.2](#)

- Arantzazuko Kalbario-mendian goizalde artantxe bete zan Juan ebanjelariaren: ecce matter tua. (EL70: 127)

kalbario-tankera [II.5.2.11](#)

- Zori berea ez-ezik, baita antza galanta ere badu ermita arek gure elizarekin antziñako kalbario-tankeran (EL70: 98)

kale-alde [II.8.2.3](#)

- Itziar'ko kale-aldea ere oso leku polita da (HE29: 19)

kale-bazter [II.8.2.8](#)

- Bakean da geldirik egozan kale bazterreko paper, zotz, zakar, lasto (EJ59: 15)
- kale-bazter, enparantza ta antzoki koxkorretan (HE28: 78)
- Oñatiko kale-bazter bat da, errementari-kalea (HE25: 63)

kale-borroka [I.5.9](#)

- 48'ko egun odoltsuak sortutako kale-borroka otsaz (HE28: 77)

kale-borroka hots [IV.2.2](#)

- 48'ko egun odoltsuak sortutako kale-borroka otsaz (HE28: 77)

kale-ertz [II.8.2.10](#)

- Calle Dato ortara iritxi gera, kale-ertzetan izaten diran letrai begiratuaz (EJ49: 26)
- Salgueiaz baserritik datozen neskachak ipiñi daiezala kale-ertzetan oiñak (EJ07: 3)

kale-ertz sarrera [IV.2.2](#)

- lenbiziko kale-ertz sarrerara allegatu geranean eta zabaltzen ari giñala (EJ60: 124)

kale-etxe [I.5.9](#)

- ixildu ziran kale-etxetako kukurruku-zaratak, eta gelditu zan Cayo Cano lasai (EJ64: 50)
- Aitortuko det kale-etxian ni zeñen triste nagan (EJ66: 146)
- kale-etxeko paretak ez du fruta berririk ematen (EJ66: 147)

kale-giro [I.5.9](#)

- euskalduna kale giroan bizi da (EI94: 30)

kale-izkina [II.8.2.10](#)

- beste aldeko kale-ixkiñatik neska gazte bat korrika ta bera ia jotzeraño etorri kantoiean

(EJ79: 89)

kale-janzkera eta ohitura [IV.2.1.2](#)

- kale-jazkera eta oiturak etxera zaizkigu etorri (HE25: 62)

kale-kantoi [II.8.2.10](#)

- Pendejo, kale kantoiean burua ipiñita (HE29: 26)
- San Juan kale pasa ta urrengo kale-kantoya (HE23: 56)

kale-mutur [II.3.2.1.5](#)

- Dametako iturriya Rondilla kalean zegon, Donostira aldeko kale muturrean (EJ76: 27)

kale-txoko [I.5.9](#)

- gurekin mendira eta frentera joanda, iltzeko arrisku geiago zeukala, kale-txokoan baño (EJ60: 114)

kale-ume [II.7.2.9](#)

- Alako batean, or jotzen dik kokotz azpian Santik, eta zerraldo lurrera gure kale-umea (EJ62: 68-69)
- bi kale-ume azaldu ituan, ta bat bozeoan ikasten ibillia zala ta etzala (EJ62: 68)

kale-zulo [I.5.9](#)

- beste guziak alde egin zutela erantzun genion, eta bazirudiala kale-zuloan entxufeia nai zutela (EJ60: 78)
- Bañan amorru ematen zidana au da: atzeraka asten ziran aiek, kale-zuloan berak ibiltzen zirala aurreraka (EJ60: 135)

kalejira [I.5.9](#)

- Soñu-banda prozesioan edo kale-jiran kaleetan barrena jotzen zijoala ere, iya lo artu egiten omen zun (HE61: 18)

kaleko euskara eta erdara tanta [IV.2.1.1](#)

- Gero, irabiatu egin ditut eta kaleko euskara ta erdara ttantta batzuk bota deutsadaz gainera nahasturari, baserri usain gehiegirik izan ez dagian (HE44: 9)

kalekume [II.7.2.9](#)

- kalekumeontzat "astegun buruzuri" geldituak (HE57: 118)

kalkulu-problema [I.5.4.1](#)

- lekuko, kalkulo-problemak, olagarroa garajejan bezain ezlekuan (EJ00: 182)

kalte-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Errepublikuari calte erdi bat eguin eutsalaco (HE20: 213)

kaminero-etxe [I.5.4.2](#)

- an niak nere kapitan zanaren agindua betetzera, kaminero-etxe artara (EJ60: 130)
- Kaminero-etxe ori bertan neukan (EJ60: 130)
- Gu biok, kaminero-etxe batera joanik, andik edo emendik soka bat inguratu genduan (EJ60: 125)
- Ea, bada, kaminero-etxe artara joan eta fulamentua egiten deken (EJ60: 129)

kamino-bazter [II.8.2.8](#)

- Eta Urbina'ko atzeko aldean an zeuden, kamio-bazterrean, amabi tanke, soro batean sartuak (EJ49: 110)
- Kamio-bazterrera azkar asko sakabanatzen ziran (EJ60: 78)
- Isatse, Santutxo baño eun metro beeraxeago dago, kamio-bazterrean (EJ60: 71)
- Oiartzun'dik Astigarraga'ko bentetara goazela, eskubitara kamio-bazterrean dago (EJ67: 107)

kamio-gurutze [I.5.1](#)

- Eta kamio-gurutzeko ertzean, ezkerretik, taberna bat eta pelota lekua zeuzkan (EJ49: 71)

kamio-kruze [I.5.1](#)

- Bean, kamio-kruzean, taberna txiki bat zan (EJ66: 22)

kamioi-hots [I.5.1](#)

- Esnatu gera ta ango kamioi-otsa: brrruuu... brrruuu. (EJ66: 60)

kamioi-motore [I.5.3](#)

- An geundela, kamioi-motor otsa eta soñu asko eta asko entzuten genduan (EJ49: 111)

kamioi-motore hots [IV.2.2](#)

- An geundela, kamioi-motor otsa eta soñu asko eta asko entzuten genduan (EJ49: 111)

kana-erdi [II.3.6.1.1](#)

- kana erdikuen gisan (HE55: 54)
- Ederki ari ziran bere kana-erdikotan (HE22: 16)
- Amabi kanerdiko lan polita dute (HE18: 136)

kana-laurden [II.3.6.1.2](#)

- mingaña kana laurden bat kanpora (HE19: 101)

kandel-eguna [I.5.4.3](#)

- candel-eguna = candelaria. Candel-eguna, Jangoicoaren Am-eguna ta Cerur-eguna (EI31: 19)

kandela-argi [I.5.1](#)

- candel-argiac = velas. Eleizan candel-arguiac, ta vinagerac Mezetara eramateco (ED46/HE08: 217-218)
- Ez dizkizute kandelargiak ipiñiko asaben gisara (EL70: 243)
- Kandela argiaren zurbiltasunak eta bitarteko ketzak eragozten zien (HE39: 59)
- Bitartean sei mutiko abeslari datozkio aldarera, kandelargi banakin eskuan, seirak urdiñez dotore jantzita, beren doñu ta gorasarreak erregiñari kantatzera (EL70: 165)

kandela-mutur [II.3.2.1.5](#)

- Kandela-muturra kakaz zikindu zuan (HE29: 130)

kanela-poxi [II.3.2.2.2](#)

- perrechila ongui chehatu, bi itce girofla, canella pochi batekin (EJ75: 28)

kanela-puxka [II.3.2.1.8](#)

- perrechil buket bat, baratchuri chister bat, canela puchca bat, espiceria, biper beltcha (EJ75: 15)
- Emaçu arno churia casola ttipi batean canela puchca batekin eta hirur cullera sucre (EJ75: 29)

kanela-zotz [I.5.3](#)

- berreun gramo azukre beltztxo, kanela-zotz bat eta limoi-azal bat (EJ64: 52)
- gertutako oreari jirofla-iltze, moskada-intxaur, kanela-zotz eta piper-auts eta gorri batzuek (EJ64: 55)

kanoi-bala [I.5.1](#)

- Olandarrari kendutako bi bandera ta kañoi-bala bat bialdu zitun Okendok Arantzazurako. Zillarrezko barraz ederki dotoretutako balan itz auek (ona euskeraz): "Nere laguntzalle bakarra izandako Arantzazuko zaindariari, esker-ordaintzat, Pernanbukon irabazitako garaipenagatik". (EL70: 139)
- Kañoi balak aiden zeramazkiguten (HE23: 70)

kanoi-bateria [I.5.4.1](#)

- Billarreal'ko erri sonatu ori, ia dana kañoi-bateriak txikituta zegoan (EJ49: 16)
- Ubidea'ko irteeran, kañoi-bateri bat jarri zuten (EJ49: 16)

kanoi-danbarrada [I.5.1](#)

- Andik kañoi-danbarrada aundiak jarriko dizkitek (EJ49: 112)

kanoi-granada [I.5.1](#)

- Kañoi granadak zulatu ta pasa egiten zizkiguten (HE23: 29)

kanoi-habia [I.5.4.2](#)

- Gure errian bertan zenbat diru ez ote dira xautzen ari arresi eta kañoi-kabiak egiten (EJ03:

18-19)

kanoi-pare [II.2.2.2.5](#)

- Zepelin asko bonbak botiez, nonai kañoia-paria, aiek guziyak sostenditzeko (EJ79: 21)

kanoi-punta [II.3.2.1.7](#)

- Kulata lurrean eta kainoi punta aulkian, besoak lasatu zituen (HE39: 49)

kanonigo-buru [II.7.2.3](#)

- Lizenziadu, Irakasle ta Kanonigo-buru, Avilan (HE33: 49)

kanpai-doinu [I.5.1](#)

- Mugaldeko jendea bi auzo-errietako kanpai-doiñuaren baitan bizi gaituzu (EJ03: 39)

kanpai-hots [I.5.1](#)

- Campae otsa dozu barriz (HE20: 81)
- Kanpoan kanpai hotsa (HE35: 44)
- gaueko hamabietako kanpai hotsekin batean (EB87: 43)
- gizarte guztiaren jaun da jabe izan balira lez etorri ziran kanpai ots zindo ta kalerik kaleko (EJ59: 64)
- ango kanpai-otsakin da tiroakin (HE29: 57)
- Kanpai-ots negartia nagusituko da; jadanik, Hendaya'ko burnibidean latzgarriagoa du trenak irteeran txistua. Amaikatzok galduko dute bizia! (EJ03: 40)
- kanpai-otsa entzun ta sartu egin zan ezkaratz batean (HE61: 20)

kanpai-negar [I.5.1](#)

- Nere lagunen kanpai negarrak (HE55: 59)

kanpai-soinu [I.5.1](#)

- atek itxi baño lenago, arimakaitik arren egiteko joten daben kanpai soñua! (EJ59: 27)
- Santa Mariko kanpai-soñua aditzean (HE22: 48)

kanpandorre [I.5.4.2](#)

- Berak egiñak dira Urkiolako kanpandorrean dagozan Ebanjelistetatik bi (HE31: 92)
- Jendeak pentsatu zuen kanpandorrea airerantz eztandatu zela (HE39: 67)
- etzuan Billarreal'ko kanpantorrea arrapatzen, inguru xamar ibiltzen bazan ere (EJ60: 124)
- Kanpantorre ortatik kalte izugarria egin ziguten (EJ60: 124)
- kanpantorretik tiratako balak buruan jo ta antxe il zuten (HE23: 87)
- kanpantorrian gora korrika iyotzia (HE61: 99)
- or ekin digute danak batera kanpantorretik eta abar (EJ60: 124)
- kanpaitorreko guardiari tiro egiteko gogo eman zidan (HE23: 107)
- erriko eleiza zarreko kanpantorrean (HE31: 25)
- batzuk ba doaz gabez urira isil-isilik kanpantorre osteratik (HE21: 71)
- xuberotar mintzairaren doinu harrigarri eta garratzak, kanpandorre hirukoitz isilek (EJ51: 41)

kanpo-etxe [III.2.13](#)

- sequera dunagaz lo eguiten davena, ala campo-eche osasuntsu baten vitzi dana (HE09: 186)

kanpo-herri [III.2.13](#)

- kanpo errira goazeneko erderaz danok ikasi (HE25: 99)

kanpo-jende [III.2.13](#)

- Kanpojendez beterik Luzaide (HE31: 81)

kanpo-lan [III.2.13](#)

- kanpo-lanian jarraitu degu juan diran zenbait urtian (EJ66: 143)

kanpo-zabaltasun [III.2.13](#)

- Almorzu ona erango degu tortillaonbat urdaiaz probechu andi eguingoduzco campu zabaltazunaz (EJ00: 201)
- Kanpo-zabaltasunak eta ibilaldiak, uretako bustialdiak eta merienda ugariak ditu gogoan ondorengo urteetan ere (EJ00: 177)

kanpo-zozo [III.2.13](#)

- Zu, tripaundi! Zenbat eper jango zeunkez zuk bazkari baten?/...hogeitamarretik gora. /...Eta zozoak?/ Hemengoak ala kanpo-zozoak?/Bardin da./Ba hemengoak hirurehun, laurehun...Kanpokoak bostehun baino gehiago. (HE44: 22)

kanpoalde [III.2.13](#)

- Jesusen gorputzari, kanpoaldeari dagozkion gauzak daude (EC70: 76)
- ero-buruñoa kanpoalderat poxi bat ateratzea (HE59: 11)
- Hormartean zuhaitzak jaun eta jabe, kanpoaldean bezin mardul eta gordin (EJ51: 50)
- kanpo-alderat eskuineko sorbalda apalduz (HE59: 11)

kanpoaldi [II.7.2.1](#)

- Sabando. Haurtzaroko gaztaroak. Euskara. Kanpoaldi. Jesuita nahian (EJ00: 175)

kanpolarrosa [III.2.13](#)

- Ez naiz kanpo larrosa eta etxe kardo horietakoa (EB87: 32)

kanta-bilduma [I.5.4.1](#)

- Honen ustez ere gure kanta bildumetan ez-ezaguna zen (EB87: 33)

kanta-liburu [I.5.4.2](#)

- sakristi osoan; kanta-liburuak, armonium bat (1), eta jarlekuak korurako; Iñigo Santuaren oroit-arria, eliz-sarreran, Asisko Santuaren irudi bat (gure olerkari Arrese-Beitiak egina) eliz-atarian... ta abar (EL70: 208)

kanta-paper [I.5.4.1](#)

- inprentaren izenik gabeko kanta-papera (HE61: 93)
- kanta-papera (HE61: 62)
- Tolosa'ko Manuel Urreta Jauna zanak bialitako kanta-papera (EJ76: 108)
- Urretarenak argi ta garbi ezagun du kanta-paper batetik kopiatuta dagola (EJ76: 139)

kanta-saio [I.5.6](#)

- baina ostiralean bertan (Ekainaren 2-an) ba zegoen lehendabiziko dantza eta kantasaio bat (EJ51: 60)

kanta-soinu [I.5.1](#)

- ibilteaz oraca, bultzaca, cirrica, canta soñu loiac, ta escuz, ceugaz, ceure artecoa caz (EC61: 135)
- Arimea gorputzaren barru barruan Sartu zan, beingo batean kanta-soñuan (EJ77: 81)

kantari-bikote [I.5.1](#)

- Hona kantari bikote bat (HE39: 102)

kantari-talde [II.2.2.1.4](#)

- kantore talde batez trebetasun haundiz baliatzen da egilea zenbaitetan (HE36: 32)
- Gabon egunez kantari taldeak etxez-etxe eskean ibiltzen direnean ere (EB87: 30)

kantu-lan [II.6.2.4.3](#)

- Kantu lanian asi biar det lendikan daukaten griñez (EJ66: 85)
- Ta, bazkalondoan, bertsolari guziak kantu-lanari ekin zioten (EJ79: 140-141)
- bertsoarako laguna ere bai. Askotan joaten ziran alkarrekin kantu-lanera (EJ79: 115)

kantu-liburu [I.5.4.2](#)

- Onek dionez, "hauek dira Bordel'en bertsu bakarrak, kantu liburutan atzeman dituanak" (EJ65: 33)
- Oxalde aundiaren izenean ekartzen dute euskalerriko kantu-liburuek (EJ65: 97)

kapela-zapi [I.5.9](#)

- Capela zapija [zerrenda] (HE20: 135)

kapital-apur [II.3.2.2.1](#)

- Egia da sindikatuek ere badutela sarritan kapital apurren bat (EJ52: 35)

kapital-irabazi [I.5.1](#)

- Izanere, kostu-teoriaren ardatzak, lansaria eta kapital-irabazia dira (EB20: 31)
- lansaritan, kapital-irabazitan, lurgintzako irabazitan (EB20: 30)

kapitalismo-giro [I.5.1](#)

- kapitalismo giroan eroritako eta kapitalismoa gestionatzea besterik egiten ez duen Alderdi bat nagusitzen denean (EJ52: 34)

kapitalista-sistema [I.5.1](#)

- Benetan kapitalista sistema ezereztu nahi baldin bada (EI94: 86)

kapito-harri [I.5.11](#)

- kapito-harrin biltzar ederrak izan dira lehenago! (HE60: 183)

kapoi-luma [I.5.3](#)

- Artzen da orduan kapoi-luma bat, bustitzen da ongi olio gordiñetan (EJ64: 50)

kapoi-pare [II.2.2.2.5](#)

- Eguberri batzutan kapoi pare bat zazpi aldiz eskualdatu zala (EJ64: 51)

kaputxino-komentu [I.5.4.2](#)

- aurrean kaputxino konbentua zegok (HE35: 60)

kare-haitz [I.5.7](#)

- Santuaran'dik Itziar aldera, karaitz piña (HE29: 15)
- Arria karaitz gogorra izaten zuten (HE29: 39)
- Andik aurrera, kare-aitza izan ezkerro, ona dek edozein arri (EJ62: 20)
- Kare-aitza izan arren, alde izugarria egon litekek batetik bestera (EJ62: 20)
- Mendietako arria ere, emengo geiena bezela, kare-aitza (EJ66: 33)

kare-harkaitz gain [IV.2.2](#)

- Dan-dana kare-arkaitz gañean dago (EJ60: 67)

kare-harri [I.5.4.1](#)

- Lurraren gaiak lau motakoak dira esan degunez: ondarra, bustiña, kare-arria ta lurrustela (EF92: 15)
- Baño azidoren bat botatzen bazaie irakin bezela egiten dutenak; sail oneri lurraren kare-arria deritza (EF92: 15)

kare-hobi [I.5.5](#)

- Nekazaritzan lurak obetutzeko oitzen dan karea, kare-arriak karobitan erreten egiten da (EF92: 42)

kare-pila [II.2.2.2.6](#)

- Aita, ainbeste lan egin negu guztian, kare-pil galantak ere bai, ta xentimo baten alderdirik ez (EJ62: 24)
- Lurrak ondo baneatu ta kare-pillak egin (EJ62: 24)

karga-aldi [II.7.2.1](#)

- Karga-aldi bat ona eman ezkerro, lo pixka bat egin litekek (EJ62: 26)

karga-pixka [II.3.2.2.2](#)

- An artu genduan bakoitzak karga piska bana (HE29: 92)

kargape [II.8.2.9](#)

- ecusiric beren buruac birauen cargapean, gogaitzen dira (HE07: 31)

karisma-apur [II.3.2.2.1](#)

- karisma apurren bat lortu nahi lukete (HE27: 374)

karitate-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Articulu au icendatzen da: "Caridade pisca bat!" (HE40: 115)
- Oberic mereci eztu caridade pisca bat guri escatzeco dembora guchiz onuntz usatzen duten beren modu negartiac (HE40: 119)
- non Civilta Cattolicari caridade pisca bat Jaungoicoaren icenean escatzea besteric eguiten eztan (HE40: 119)

karlista-bazkun [I.5.1](#)

- Lenago batean, (1914'tik), Arantzazuko mutiko ikasleak izan zuten musika-banda, erromerien atsegiñerako. On gutxi ta lan asko ematen zualako nunbait, azkenean kendu egin zan banda ta saldu Oñatiko karlista-bazkunera (EL70: 231)

karlista-bertso [I.5.4.1](#)

- Karlista bertsoak eta orrek dakizki (HE23: 73)

karlista-erro [I.5.2](#)

- Karlist erroak daude oraino Españian Estableziturikan izen bat berrian (EJ68: 80)

karlista-fedea [I.5.2](#)

- gaztetako bere karlista fedea aienaturik zeukala (HE28: 88)

karlista-gerra [I.5.1](#)

- Eta zenbat holako kruelkeria gertatu zen karlista gerla denboran? (EJ68: 76)

karlista-gerra denbora [IV.2.2](#)

- Eta zenbat holako kruelkeria gertatu zen karlista gerla denboran? (EJ68: 76)

karlista-gerrate [I.5.1](#)

- andik urte gutxi barru, zearo ondatuko ziran biak karlista-gerratea bide izanik (EJ51: 21)

karlista-gudate [I.5.1](#)

- karlista gudateetan hasi ta Espainia-ko gudateraino euskaldunen kulturako (EI94: 45)

karlista-herri [I.5.1](#)

- Erregezaletasun mengel batetan hezitako karlista herriari PNV aldera eragitekoan (EJ20: 30)

karlistada-gudate [I.5.1](#)

- aipatzen ari garen karlistada gudatia ez liteke klase burrukaz izendatu (EJ52: 19)

karlistaldi [II.7.2.1](#)

- XIX g. mendeko bi karlistaldiak (HE33: 41)

karobi [I.5.4.2](#)

- carobija [zerrenda] (HE20: 235)
- cere nayeiz sartzen bacera carobi eracequi batean (HE07: 336)
- uste dezu gordeco zaituala carobico su, eta garren artean (HE07: 336)

karobi-eztai [I.5.8](#)

- Zer da karobi-eztaia? (EJ62: 23)
- Nik karobi-eztaiekoan botatzen nizkin (EJ62: 23)

karobi-klase [II.4.2.3](#)

- Bi karobi-klase izaten dituk: bat "arraroa" deritzaiona ta beste "zakar karobia" (EJ62: 17)

karobi-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Karobi-kontuak esaten asi gera ta Bitori aldean gabiltza (EJ62: 19)

karobi-zulo [IV.2.2](#)

- iruditu zitzaidan karobi-zuloa (HE60:)

karretera-bazter [II.8.2.8](#)

- astebete zeramaten karretera bazterretan gau eta egun (HE39: 29)

karta-joko [I.5.6](#)

- florian = karta-jokua (EJ65: 78)
- Floria" izeneko karta-jokuan Arnegi'ko bost emaztek egindako komedia kondatzen da (EJ65: 77)
- karta-joko = juego de naipes. aritzen dira denbora pusca batean carta jocoan (EC48: 138)

karta-mutur [II.3.2.1.5](#)

- Etxera ere egin bearko diagu karta-muturren bat (EJ62: 50)

karta-ukaldi [I.5.6](#)

- karta ukaldi batean sal lezake bere burua (HE59: 110)

karta-zulo [I.5.10](#)

- karta-zuloa atzeko atean dago (HE16: 28)

kartutxo-fabrika [I.5.5](#)

- kartutxo pabrikak an genitun (HE23: 26)

kartutxo-ontzi [I.5.4.2](#)

- Banaka kartutxontzi, goante, jake ... erauntziz joan ziren (HE39: 45)

kartutxo-pila [II.2.2.2.6](#)

- Zuk artu al didazu mesanotxetik, neukan kartutxo-pilla? (EJ60: 60)

kaskal-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Intxaur pare bat erditik eginez kaskal erdi bana itsasi zion hanka bakoitzean (EJ53: 61)

kaskal-soinu [I.5.1](#)

- Egundoko kaskal-soinua dute Dabilcenchoac beintzat (EJ00: 209)

kasketaldi [II.7.2.1](#)

- Aita Pedro erreari antxe erre zitzaizkion eskubideak eta jauntxo-ametsak, etsi ez ba'zun ere. Bai zer etsi. kaske-taldiak itxututa, bereala asmotatu zun igespidea (EL70: 66)

kassette-makina [I.5.10](#)

- Aitzineko urtarrilan erosi nuen nere lehen kasseta-maxina eta hartan ezarri euskal dantzak (EJ68: 95)

kasu-atzizki [I.5.10](#)

- anabasa handia ageri da, halere, zein horren kasu atzizkietan; (EJ80: 20)

kata gorotz [I.5.1](#)

- dana kata-korotzez beteta billatu diat (HE22: 83)

kata usain [II.5.2.12](#)

- Neure emazte belendin, kata-usaia deragin (HE18: 67)

katakume [II.7.2.9](#)

- katakuma azitxoakaz agertzen zan (HE31: 23)
- katukuma batek bezela salto egiten zuan (HE22: 28)

katamotz-ule [IV.2.2](#)

- Eztira, ez, azkorrtuten katamots-uleak kentzen deutsezanean abiati umeak ezta Afrikan sututen (EJ70: 140)

kate-girgilu [I.5.2](#)

- cate-girguilluac = grillete. Deabruac ezarri ciozcan becatuaren cate-guirgilluac confesioz urratu dituena (EI31: 110)

kate-polea [I.5.7](#)

- izandu zan guri; kate polearekin zitzaigun etorri, eskerrak Karrika'ko errotariyari (EJ79: 132)

katedral-itxura [II.5.2.7](#)

- Goi-aldean dago eliza, katedral-itxurazko, benetan ederra (EJ03: 10)

katilu-barru [II.8.2.7](#)

- Zerua, auspez dagon katillu-barrua, argi-intziritan zijoan galdua. (EJ50: 64)

katoliko-fede [I.5.2](#)

- denak izan dira katoliko fedetik urrun dabiltzanak (EC70: 29)

katu-atzapar [I.5.3](#)

- katu-atzaparretan erori dan xaguaren antzeko garraxi biziak (HE57: 110)

katu-izen [I.5.2](#)

- (Ez ziren ausartzen gatu izenik aipatzen). Aipamen beharrik gabe, bitartean, gatura zain zegoen dena entzuten. (EJ53: 92)

katu-larru [I.5.3](#)

- Zenbait eta zenbait gatu-larru badu higaturik (HE52: 13)

katxet-mota [II.4.2.7](#)

- Mahain baten gainean ezar bakotxa bere untzian katxet mota guziak (HE59: 66)

kausal-kutsu [II.5.2.9](#)

- nola ere bait-: kausal kutsua dario; ikus denborazkoa noiz ere bait- (EJ80: 101)

ke beltz mordo [IV.3](#)

- San Migel egun batean, eguzkiak Irimo gañetikan iges egiten duan sasoian, kee beltz mordo batek irteten zuan (HE19: 63)

ke-arnasa [I.5.1](#)

- Etxeek il-oge ta erria il-erri, ke-arnasa goietan ez balitz nabari (HE18: 119)

kebide [II.7.2.2](#)

- Kebide orrek, lengo izen eder suburua galduta, erbesteko itz barri tximinia artu eban (EJ06: 72)
- harrizko pentokaño baten gainean sua, bere kebidearekin (HE59: 65)
- Erdi-erdian dugu euskal-sukaldea ke-bide txaranbilla iduriz dorrea (HE18: 128)

keinu-debeku [I.5.10](#)

- Neska mutillak ez dira asarre, ez ere keiñu-debeku (HE18: 80)

kerizpe [II.8.2.9](#)

- Intxaldearen kerizpetan aurkitzen dogu andra Pantxika (HE31: 18)

kezka-modu [II.4.2.5](#)

- egun oroko gure zor berriei badagote beren neke ta kezka-modu berria. (HE13: 122)

kilo-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Ez, kilo-erdiak (EJ64: 65)

kilo-pare [II.2.2.2.5](#)

- Kilo pare bana aguro xamar bildu zuten, ta eguerdirako Etchola-baita-ko sukaldean zeuden maieratuak (EJ03: 72)

kilometro-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Ollerias'tik igarotzen dan bidetxabaletik kilometro erdi bat ibili ondoren (EJ60: 140)

kilometro-sail [II.2.2.2.7](#)

- andik bi aldeetara, kilometro-sailletan ezker ta eskubi, etzegoan ezer ere (HE29: 81)

kimika-abono [I.5.7](#)

- kimika-abonoak.- mia-abonoak izenez ezagututako abono abek (EF92: 28)
- nitrojenodun kimika-abonoak (EF92: 28)
- ta kimika-abono osoa egin nai badegu, esandako iru oietatik nastu egin bearko degu (EF92: 35)
- esandako kimika-abonoak osagabeak dira, edo-ta gai bakarrekikoak (EF92: 35)
- Sindikato ta salerosle-etxeetan saltzen diraneri kimika-abonoak deitzen diete (EF92: 19)
- len esan degunez kimika-abonotan iru sail dira (EF92: 28)

kimika-gai [II.7.2.4](#)

- lur baten azterketa osoak erakutsiko digu, bere fisika-gaiak ta kimika-gaiak nolakoak diran esanaz (EF92: 39)

kintzena-ordu [I.5.4.3](#)

- Lan geiegi egiñazten edo kintzena-orduan bidezko dana ordaintzen dien ala ez, bost ajola zaio (EJ03: 24)

kirats aire-poxi [IV.2.2](#)

- ago finen betetzeko ainbat ezti, ez; edo karats aire poxi bat... (EJ65: 11-12)

"kirrink"-hots [I.5.1](#)

- alako "kirrink" otsa atera du... (HE57: 101)

kitar-sabel [I.5.3](#)

- Biotza nai ase. Kitar-sabelean kuka du gordeki. (EJ50: 40)

klase harreman [IV.2.2](#)

- klase harreman edo erlazioetan indartsuenik den klase hark bere klase-interesen araberako botere bat ezarriko duela beti (EJ52: 44)
- Alegia, eta diodan berriro, klase harremanak sozialismoko fasera heldurik (EJ52: 53)
- Ez noski Estatuak berak bere botere propiorik duelako, produkzio modu eta klase harreman batzuren ondorioz (EJ52: 53)

klase-autonomia [I.5.2](#)

- Proletalgoa, bere klase autonomiaz jabetu eta moldatzen denean (EJ52: 32)

klase-batasun [I.5.2](#)

- Klase batasuna derrigorrezkoa da [tit] (EI94: 85)

klase-borroka [I.5.1](#)

- Gizarte kapitalista baten barnean, klase borroka zeharo bazter ezinezkoa da (EJ52: 36)
- Sindikatuak badirudi berriro ere alderdiei langile klase borrokaren abangoardia kendu diela (EJ52: 36)
- klase burruka ez da inoiz ideologiazkoa bakarrik, edo politikazkoa bakarrik (EJ52: 51)
- Klase burrukaren teoria ez zuen Marxek asmatu (EJ52: 52)
- aipatzen ari garen karlistada gudatia ez liteke klase burrukaz izendatu (EJ52: 19)
- Korritu agertzeko zer den internazional langileriar baten oinarritzko eta funtsezko elementu klase burrukaren aurrerapenerako (EJ52: 22-23)
- beldur gabe jarrai dezagun pentsakera garbiketa bat egiten nazional eta klase burruka geroz eta indartuago eta sakonago egiteko bidean (EJ52: 26)
- Desplazamendu historiko honek antagonismoaren lekua klase burrukan beste nonbait situatuko luke (EJ52: 10)
- Azken hauen funtzioa erabat bortxazkoa delako klase burrukaren arloan (EJ52: 43)
- horrexegatik planteatu behar du langileriak bere ikuspegitik klase burruka maila guzti horietan (EJ52: 44)
- klase burruka ez dela maila berebanean burutzen burgesiaren aurka (EJ52: 43)
- Kondairaren eragile nagusia klase-burruka ez baina "nazio-burruka" dela esanez (EJ51: 56)

klase-erlazio [I.5.1](#)

- burruka luzen ondorioz izkutatuko dira hainbat mailetan dependentziazko klase erlazioak (EJ52: 53)
- Estatuko aparatua hobetu eta egokitu egin zuen burgesiak kapitalismoaren produkzio eta klase erlazioei hobeki zerbitze arren (EJ52: 45)

klase-funtzio [I.5.2](#)

- Leninen galderari erantzutekoan jakin dezakegu Estatuaren izakera eta klase-funtzioa zein-nolakoa den (EJ52: 56)

klase-gizarte [I.5.4.1](#)

- Proletalgoak klase-gizarte hau desegitea eta tenore honetan proletalgoa bera deusestua geldituko litzateke (EJ52: 31)

klase-hierarkia [I.5.2](#)

- eskulan/ burulan zatiketaren eta klase hierarkiaren birprodukzio leku funtsezkoa izan (EJ52: 13)

klase-ideologia [I.5.2](#)

- proletalgoaren klase-ideologia bai bere egitura eta bai bere praktikan, barneraino burgeseriaren ideologiaz estalirik dago (EJ52: 51)

klase-interes [I.5.2](#)

- klase baten botereari zerbitzeko egon ohi dira beti, eta botere honen bidez klase interesei (EJ52: 44)
- Bere klase-interesak ezin baititu boteretik gabe zaindu (EJ52: 44)
- elkar ezinezko klase-interesen artean sortzen den kontradikzioaren produkto eta ondorio bat baldin bada (EJ52: 42)
- erlazioan indartsuenik den klase hark bere klase-interesen araberako botere bat ezarriko duela beti (EJ52: 44)

klase-izaera [I.5.2](#)

- klase izaeraren oroimen historikoa (EJ52: 33)

klase-izakera [I.5.2](#)

- ez zen isildu ere egiten Estatuaren klase-izakera hau azpimarratuz lau haizetara zabaltzen (EJ52: 42)

klase-kontradikzio [I.5.1](#)

- Estatua klase-kontradikzioen produkto bat da [tit] (EJ52: 41)
- Estatuaren esistentziak klase-kontradikzioak elkar ezinezkoak direla frogatzen digu (EJ52: 42)
- alde batetik Estatua klase-kontradikzioz josirik dago erabat (EJ52: 45)

klase-kontzientzia [I.5.1](#)

- iraultzaren abiada eta klase kontzientziaren aurrerabidean sortzen diren aurkako jokabideak (EJ52: 29)
- langileria bere nortasunaz jabetzen eta klase kontzientziaz esnatzen hasiko da (EJ52: 30)

klase-mugimendu [I.5.1](#)

- Hemen eta orain hasiko da klase mugimendua (EJ52: 19)

klase-praktika [I.5.1](#)

- zimentarri horren egitura eta klase-praktikak erreflexaturik edo isladaturik dauden barrutizat jo genezake (EJ52: 53)

klaustro-barru [II.8.2.7](#)

- ez orratik galerazi Arantzazukoak. Aitzitik, baiezkoa eman eta indartu egin zituzten, klaustro-barruko bi aldare-kapillatan emakumeak sartzeko baimenduz (EL70: 115)

klinika-giro [I.5.9](#)

- klinika-giroa eta eriaeren maisutasuna gogoan hartu besterik ez ditu irakurleak behar (EJ51: 27)

koakzio-sistema [I.5.10](#)

- koakzio sistema indartsurik eraiki behar gutiengo esplotatzaile baten erresistentziari kontra egiteko (EJ52: 55)

koartel-atari [I.5.3](#)

- Pentsa gainera zer aspergarri litzatekeen koartel atarian eguzkiari goardia egiten eguna sartu beharra (HE39: 29)

koartel-zulo [I.5.9](#)

- Zer uste zenduten, bada? Emen kalean, kuartel-txuloan, etiketaz jantzita gerra irabaziko genduala? (EJ49: 119)

koba-alde [II.8.2.3](#)

- Lastur aldeko ertzetik badu aitz-zulo kaskar bat. Koba-aldea du izena (HE29: 10)

kobazulo [I.5.4.2](#)

- koba zuloak ez doguz ikusi, urriñetik baiño (HE31: 71)
- Harrokeriak galdu nau oraingoan, zioen bere baitan koba zuloan sartzean (EJ53: 84)
- Ez ahuntzetako eta ez arditako, kobazulotik ateratzeko ez naiz gauza (EJ53: 142)
- Gosea zer den ez zekien txikiak, baina aspertzen hasia zen kobazuloan (EJ53: 25)
- Badator hartza egur-zamarekin eta kobazuloan ematen diote su (EJ53: 39)
- Bere kobazuloa erakutsi zion gero ume jaioberriak nun ziren aditzera emanaz (EJ53: 112)
- udaberrian eta kobazulotik atera baino lehen zerura begiratzen zuen beti miruaren beldurrez (EJ53: 111)

- atxetako koba-zuluetatik datorrena (HE31: 26)
- Trebetasuna galdurik, kobazulotik ateratzeko beldurrez egoten zen (EJ53: 141)

kofradi izen [I.5.2](#)

- Baño izatez Oñatiko erria bera zan, kofradi-izenpean, an zebillena, kondearen morrontza astindu ta bere buruaz jabetu nairik (EL70: 161)

koinak-botila [I.5.4.2](#)

- Arrai-kaxak ez ezik bi ardo-garrafoi ta bi koñak-botil eman genizkien (EJ03: 60)

kokolo-aurpegi [II.5.2.3](#)

- Halan ta guztiz ere, kokolo aurpegia ipini arren (HE44: 13)

kokots-bizar [I.5.9](#)

- amabost egunean kendu gabeko okotz-bizarretatik bera adurra eriola egoan aguratxo batek (EJ59: 24)

koktel-bilera [I.5.4.2](#)

- Gaur lurbira osoan egiten dira koktel-billerak (EJ64: 106)
- Koktel-billerak [tit] (EJ64: 106)

koktel-mota [II.4.2.7](#)

- Koktel-motak [tit] (EJ64: 105)

koktel-ontzi [I.5.10](#)

- Gertutzen dira koktel-ontzi batean jela-zati batzuek (EJ64: 106)

kolera-denbora [I.5.4.3](#)

- "Barkocheko Mariaren Concepcione thonagabiari cholera denboran bere sokhorriçaliari (EJ51: 71)
- kolera-denbora artan, eraman omen zuten kanposantura (HE29: 23)
- kolera-denbora artan oraingo laurdena etzan izango erriko jendea (HE29: 23)

kolko-barru [II.8.2.7](#)

- garbi garbi erakusten ebien kolko barrua, euren ondo edo oe gañeko tresna zar (EJ59: 40)

kolpepe [II.8.2.9](#)

- Erligio eguiazcoaren arrazoi indartsuen mallu gogorraren colpepean (HE40: 28)

komentu-barren [II.8.2.7](#)

- Sukalde ta aldameneko komentu-barrenak galda bizian zeuden, goizeko lau ta erdietan kanpaiak esnatu ginduaneko (EL70: 241)

komentu-barru [II.8.2.7](#)

- Ez eban komentu barruak ondo artu (HE31: 16)

komentu-bazter [II.8.2.8](#)

- Komentu bazterrak miatu ta, iñor ez. Atarira begiratu ta, elur-mandirea lau-lau, iñoren oñatzik ez... (EL70: 141)

komentu-giltza [I.5.10](#)

- Andra-Maritako lenbiziko igandean, aita nagusiak kofradiari eskura eman oi zizkion komentu-giltzak, esanaz: "Tori Arantzazuko giltzak". Eta kofradikoak egun artan praleen janlekuan bazkaltzen zuten, eta praleeak beste toki batean aiei leku emateagatik (EL70: 69-70)

komunio-erretratu [I.5.8](#)

- Etzen asko eskatzea-eta, poz ori ez ukatzeagatik, egun bat aurreratu zuten komunio-erretratoa Irun'en ateratzea (EJ03: 61)

komunio-soineko [I.5.8](#)

- Terexa ari da Kandido'ren komunio-soñekoa gertatzen lengusu baten serbizioko marinero-arropa txuria aprobetxatuz (EJ03: 45)

komunista-etxe [I.5.4.2](#)

- Alemanak etzuten, noski, Paris'ko komunista-etxe ori pakean utziko (EJ67: 69)

Kondaira-akademia [I.5.11](#)

- Gamonek 1790 urtean "Erregetar Kondaira Akademiari" igorri zizkion Kondairazko berriez (HE33: 45)

kondaira-arazo [I.5.4.1](#)

- kondaira arazoetan egiazko jakitun eta luma astintzen biziro trebe (HE33: 61)

kondaira-auzi [I.5.4.1](#)

- Kristau iturriak nolakoak diren, zer dioten, aitatik zer atera diteken: orra zer eskeiñi gogo dudan. Nik ba dakit ondar gabeko osiña dela au. Auzi luze, nahasi eta korapilotsua, alegia. Kondaira auziak geienetan izan oi diren bezala (EC70: 24)

kondaira-gai [II.7.2.4](#)

- Inspirazioko doai hori bat ere ukatu gabe, kondaira-gai bat ukitzen duten aldetik (EC70: 71)

kondaira-lan [II.6.2.4.3](#)

- bere kondaira lanengatik merezi duen saria (HE33: 61)
- Kondaira-lan horri, Juan I. Gamon errenteriar argiak eman zion asiera (HE33: 45)

kondaira-liburu [I.5.4.2](#)

- Gorosabel edo Salazar'en kondaira-liburuak pixkat aztertu utsarekin, izuikarak artzen du bat, ainbeste guduketa noiznai ta nunai ikusita (EL70: 35)
- Euzkadi eta Eguna batez ere, eta geroztikako kondaira-liburuak aztertu (EJ60: 16)
- Annales izeneko kondaira-liburua idatzi zuen (EC70: 53)
- argitaratu barik dagoan kondaira-liburu au (HE31: 80)
- hiriko kondaira-liburuan leku aipagarri bat merezi dute (HE33: 83)

kondaira-maisutza [I.5.4.1](#)

- Kondaira Maisutza izanagatik ere, ordea, "marjinalismoan" ari zaigu Romatet (EJ51: 95)

kondaira-puska [II.3.2.1.8](#)

- idazlan au ez da ipuia, kondaira-puska bat baizik (HE16: 139)

kondaira-uztai [I.5.7](#)

- Bere txatalean, ordea, poliki-borobiltzen eta edertzen du poema, ta Arantzazuko kondaira-uztaia. Ea alakon batean... (EL70: 13)

kondairatasun-auzi [I.5.1](#)

- Lau ebanjelioak: kondairatasun auzia [tit] (EC70: 99)

koneju-hamabiko [I.5.4.1](#)

- Merkatura eramandako koneju-amabiko batek edo bik ez digute diru asko ekarriko (EF92: 71)

konfesio-epe [I.5.10](#)

- Erioa iaugiten da guti uste denian Eta agian ez emanen konfesione-ephia (HE01: 36)

konfesio-leku [I.5.11](#)

- konfesio-leku = confes(i)onario. ez da konfesio-lecuan esertzen virtuteac aditzeco (EC48: 168)

konfiantza-apur [II.3.2.2.1](#)

- eta eguiten dozu egun bat bere compiantza apur bat ez deustuben echian (HE20: 71)

konfirmazio-tresna [I.5.10](#)

- beren ideien "konfirmazio tresna" bihurtu du historia (EJ20: 27)

konjugazio-sistema [I.5.10](#)

- konjugazino systemata osoak biraldakuntza handia egin baitzuen (HE26: 282)

konpaini erdi [II.3.6.1.1](#)

- gutxi; konpañi erdi edo (HE23: 46)

konpentsazio-mugimendu [I.5.10](#)

- Konpentsazio-mogimendu bategatik, gizon guztiek egin behar dutela politika, eta denek egiten dutela uste da orain (EI94: 37)

konpota-kazuelakada [I.5.4.2](#)

- Konpota-kazuelakada on baten bizigarri ta berotasunarekin (EJ64: 52)

kontadore-fabrika [I.5.5](#)

- Orain kontadore-fabrika nola dago? (EJ66: 15)
- Kontadore-fabrika dagoan ortan zan baserria (EJ66: 38)

kontaduria-liburu [I.5.4.2](#)

- Eibarko kontzejuko kontaduria liburuan, 1847koan (EB87: 42)

kontrabando-klase [II.4.2.3](#)

- Gabez ibilli; kontrabando-klase asko (HE29: 115)

kontrabando-lagun [II.7.2.10](#)

- Bertako seme gazteena, aspalditik Kaximiroren kontrabando-laguna, amabost eguneko baimenakin etxeraturik zegoen (EJ03: 53-54)

kontradikzio-multzo [II.2.2.2.4](#)

- Estatuan bertan dago situaturik gizarte osoko kontradikzio multzoa kontzentratuz (EJ52: 46)

kontsektiba-kutsu [II.5.2.9](#)

- perpau nagusiak hain duelarik, konsektiba kutsua dario; agertuko da besterik ere: (EJ80: 134)

kontserbazio-sen [I.5.10](#)

- kontserbazio sen hutsak baizik (HE39: 87)

kontsul-etxe [I.5.4.2](#)

- Alako batean, adua lagun, Espaiñol Konsul-etxeak dei egin zuen, Arcachon inguruko ondartzza zabalean ondarra-joa zegoen Cantabria dragaontzia bir-jasotze-ekintzan bere borondatez jardun nai zuten guztiak langille-batalloietatik aske geldituko zirela aginduz (EJ03: 41)

kontsumo-gizarte [I.5.10](#)

- ez erdoitutako burdinarik, ez batimendu funtzionalik, ez "kontsumo"-gizarte zantzurik (EJ51: 49)

kontsumogai [II.7.2.4](#)

- Prezio oro goratu egingo da: kontsumogaiak, lansariak, salgai den gauza oro (EB20: 16)

- Ganadua bezala kontsumogai izan nahi baduzue hor konpon (HE39: 107)

kontzejupe [II.8.2.9](#)

- erriko pillare edo kontzejupe oietako batera baztatu zan, ni zaintzearren (EJ60: 120)

kontzesiba-kutsu [II.5.2.9](#)

- cein legun da: konzesiva kutsua dario: "quamvis..." (EJ80: 79)

kopet erdi [II.3.6.1.1](#)

- Liberalak tiroa bota ta kopet erditik sartu zioten (EJ67: 306)

kopetalde [II.8.2.3](#)

- kopetaldean nahiz garrondoan ez dakit (HE27: 399)

koraje-puxka [II.3.2.2.3](#)

- Etzekitenak, koraje puxka bat artu eta itz batzuk ikasten asi baitziran (EJ66: 17)

koroazio-aldi [II.7.2.1](#)

- Bat-batera bi meza eman bear izan ziran egun artan ere, Koroazio-aldiko zenbait egun ospatsuetan bezela (EL70: 216)

Korpus-jai [I.5.8](#)

- Naparrak Korputz-jaiia oi zuten batezere beren eguna; bezperatik etorri oi ziran zaldiz; ta biamonean, elizkizunak Arantzazun eginda, Oñatira jetxi oi ziran prozesioa ikustera (EL70: 245)

korrale-egur [I.5.10](#)

- sugai eta korral egurrak moztu oihanean, bizkarrez ekarri eta korraleak egin (EJ68: 18)

korrika-molde [II.4.2.6](#)

- Gazterik artu zuan korrika-moldea, laguntza geiegirik etzuan ordea (EJ69: 25)

korta-aitzur [I.5.9](#)

- Corta-achurra [zerrenda] (HE20: 148)

korta-hegazti [II.6.2.2](#)

- kaleko etxeetan korta-egaztiak azitzen asi zan (EJ64: 50)

korta-lohi [I.5.9](#)

- Etxe ondoan omen zedukan korta-loi-pilla aundi bat (HE29: 38)

korta-lohi-pila [IV.2.2](#)

- Etxe ondoan omen zedukan korta-loi-pilla aundi bat (HE29: 38)

koru-sail [II.2.2.2.7](#)

- Atera kontu: aldi artarako abestu oi zan Arantzazun Patiño'ren meza, 12 abotsetarakoa, iru koru-sailetan (EL70: 168)

korupe [II.8.2.9](#)

- Ecusico dezu, guizonac gueratzen dirala corupe, eta zocoetan (HE07: 242)

kosta-bazter [II.8.2.8](#)

- Bizkaia da Espainiako parte bat itsaso ozeanoaren kosta bazterrari dagokala (HE04: 62)

kosta-ertz [II.8.2.10](#)

- Legazpi'k itxasoz-itxaso zebillela, kosta-ertze batera irixten zanean, lore bat bildu ta gorde oi omen zun (EL70: 147)

kosta-herri [I.5.9](#)

- Donostitik asita Motrikuraño, Gipuzkoako kosta-erri guzietatik antolatu ta eraman oi zitun erromeriak (EL70: 244)
- Mariñel-erria da Euskalerrria; ta itxasoa, euskal-miñen ataria. Legazpi ta Urdanetak beren Goierria, Okendo ta Elkanok aldiz Kosterrria, itxasoz daramate euskal-historia (EL70: 154)

kostalde [II.8.2.3](#)

- Baina hiritartuago dauden herrietan (kostaldekoetan batez ere) izpiritu hori galduago da (EJ51: 80)

kostu-teoria [I.5.4.1](#)

- Halaz ere, "Kostu-teoria" deritzan kontuzko argibide honetara (EB20: 29)
- Izanere, kostu-teoriaren ardatzak, lansaria eta kapital-irabazia dira (EB20: 31)
- argitasun bat eman beharrean aurkitzen gara "kostu-teoriaren muina" ahalik zuzenean (EB20: 31)

kotape [II.8.2.9](#)

- ollo geyenak ilda billatu zituan kota-pean (HE22: 45)

kotxero-jantzi [I.5.2](#)

- eta berbera ere, bere zalpurdiaekin joaten zan ikustera, kotxero jantziko itxuran (EC70: 54)

koxkero-usain [II.5.2.12](#)

- nere etxeak alako koxkero usai jator eta nabarmen bat ere badu (EJ64: 82)

koñak-mota [II.4.2.7](#)

- Martell Etxe'ko Cognac mota onenetako bat (EJ64: 35)

krabelina-kolore [II.5.2.8](#)

- aren larrosa koloreko masalla ederrak biurtu ziran krabeliña kolorekoak (HE19: 33)

kraneo-tipo [II.4.2.7](#)

- larru beltz, hunelako edo horrelako kranio-typoa, hezur-typoa edukitzea (EJ61: 20)

kreatze-lan [II.6.2.4.3](#)

- Literatura, kreatze lan den aldetik, arte da (HE36: 3)

kreazio-lan [II.6.2.4.3](#)

- sei egunetako kreazio-lana, argiaren eta uren sorrera (EC70: 38)

kresal-usain [I.5.1](#)

- berotutako musu-larrua kresal usaiez ezatzen (HE34: 47)

krisi-garai [I.5.4.3](#)

- Krisis garai hau igarota, lehenagoko bake ta ordenara itzuliko ginake (EI94: 49)

krisialdi [II.7.2.1](#)

- 1950a1960 urteetan Euskal Herriak krisialdi larri bat ezagutu zuen (EJ51: 89)
- gaur egun zinemagintzaren krisialdiari irtenbideak nondik datozkion dakiena (HE50: 53)

kristau artalde [IV.2.2](#)

- aitortzen du Sortalde, berdin Sartaldeak, a zer Artzaia daukan kristau artaldeak! (EJ69: 79)

kristau eginbehar [IV.2.2](#)

- Bere kristau eginbeharak zintzoki ta arduraz bete ondoren joan zaigu (HE25: 11)

kristau eta euskal bizitza [IV.2.1.1](#)

- adoretu eruan dau beti bere kristiñau eta euskal bizitza (HE31: 50)

kristau-ahots [I.5.1](#)

- San Paulo da, ba, guganaiño eldu den kristau abotsik zaharrena (EC70: 63)

kristau-arima [I.5.2](#)

- Ai jakingo ba'lira gau-bijilietan Jainkoagana itzultako kristau-anima guziak, eta aien aitortzak, eta erabaki trebeak, eta Jainko-min biziak, eta ildura ikaragarriak... (EL70: 113)

kristau-aro [II.7.2.12](#)

- Kristau aroaren hatsarretik hunat (HE30: 222)
- kristau aroaren hatsarreko inguruko mendeetan (HE30: 216)

kristau-artegi [I.5.1](#)

- Zoaz, zoaz, Aitatxu, zoaz pozik zerura / Artutera irabazi dozun jauregia... / Baña nozik noizera begituizu mundura... / men daukazu zeure kristau-artegia!... (EJ77: 65)

kristau-bailara [I.5.4.2](#)

- Docena bat baicic ezpacerate ere biotz sendocoac, ipiñzute gazteriaren cristau-ballera bat (HE40: 155)

kristau-bertute [I.5.2](#)

- bada oyec eguiaz beren izatez cristau-birtute batzuec baicen eztira (HE40: 51)

kristau-doktrina [I.5.10](#)

- Kristo berberaren bizitza baita kristau dotriñaren mamia) (EC70: 69)
- christau doctriña = doctrina cristiana, catecismo, catequesis. Meza osoa enzuten degula, Christau-doctriña enzuten degula (ED46/HE08: 174)
- christau doctrina = catecismo (cristiano). Christau doctrin icastera urrutitic edo ichetic etorriac (EI31: 287)
- Liberalen cristau-dotriñaren barrungo mami edo cergaticaco eguiazcoa (HE40: 33)
- iñorc fede onez dijoala, cristau-dotriñ eguiazcoa (HE40: 71)
- Elizaco ministro baten utseguitea cristau-dotriñaren puntu señaleturen batzuen gañecoa ez (HE40: 142)
- christau-doctriñ = catecismo. Cembat gauzatará dator Christau-doctriñ gucia (ED46/HE08: 123)

Kristau-doktrina [I.5.10](#)

- Bigarren saria izango da liburu onen artean bat: Eskuli-burua, Añibarro-rena; Lora sorta espirituala, berbera-rena; Kristau doktriñ, Ubillos-ena (EJ07: 4)
- Kristau Dotriña ere bai (HE25: 12)

Kristau-Doktrina [I.5.10](#)

- Ameriketean lenbiziko moldiztegia (imprensa) A. Zumarragak jarri zun eta moldiztegi artan gutxienez bizpairu Kristau-Dotriña atera zitun Mejikotarren izkuntzan (EL70: 171)

kristau-egiteko [I.5.2](#)

- Basa-gizon, ikazkin, egurgille ta arotz / zortzian bein Mezara kristau-egitekoz, / ta atsaldez erriari eragiteko poz; / gaur pestan usaiera Martsan-bera datoz (HE18: 18)

kristau-eliza [I.5.1](#)

- Neguaren bihotzeko jaialdi hau, Kristau Elizak onhartu zuen IV. mendeko lehen partean (EB87: 21)
- Cristiñau-Elex guztietan esango dirianac (EC61: 109)

kristau-era [II.4.2.1](#)

- predika-erak, apostolutza-erak, kristau-erak aldatu nahi ziren (EI94: 44)

kristau-erlijio [I.5.2](#)

- nai duzuna, kristau erlijioa nola erne ta munduan nola zabaldu zen argitzeko (EC70: 30)
- zer litzateke hori, kristau erlijioari bere muiña eta guna ustutzea baizik? (EC70: 14)
- German guztiak Kristau erlisionerat eta, denbora berean, hunen lagun zetorkien greko-latinen zibilizazionerat Goidel izaro handian bil arteo (HE30: 227)
- Orregatic da liberalen cristau-erlijioa, edo, obeto esáteco, cristau erlijio palsoa (HE40: 32)
- Alabearrez Cristau-erlijioaren contraco persecucio latzen ejemploric nabarbenenac (HE40: 50)
- ez cristau-erlijioaren legueen oñ edo cimenduen gañean (HE40: 52)
- itz oyec gauza sospechagarri eta cristau-erlijio eguiazcoarequin biciro ongui eztatorrena (HE40: 57)
- ezpada bacarric cristau-erlijioaren icenaz deituco luteque (HE40: 61)
- Ceñ eta onelaco joan-etorriren batean diputadu hura cristau-erlijioarequin ongui letorquean (HE40: 75)

kristau-esku [I.5.2](#)

- berak idatzitakoak ote dira itz auek, ala geroago kristau eskuren batek aren liburuan sarraraziak? (EC70: 46-47)

kristau-etxe [I.5.4.2](#)

- ainbat pixa-oial sortzerik ezpaitago kristau-etxeetan (HE17: 18)

kristau-fede [I.5.2](#)

- Ustez certan dagoen liberalen cristau fedearen izatea [tit] (HE40: 28)
- Iru alde oietatik datoz gaur kristau fedearentzat traba (EC70: 23)
- kristau fedeak dioenez, Kristo zera da: Jainkoaren Semea, gizon egiña (EC70: 23)
- Ez dut uste, gaiñera, kristau fedearen onartzeko, bide luze eta zail au ibiltzea (EC70: 24)
- onako ontan izan ezik: kristau fedearen esplikazioa arbuiatzean (EC70: 29)
- poeta biziki estekatzen duelarik ere, Kristau Fedeari lotu behar bait zaio (EJ80: 29)

kristau-gauza [II.6.2.4.1](#)

- Idazle auek kristau gauzei buruz azterketak egiñak ziran (EC70: 74)

kristau-gertaera [I.5.1](#)

- Izan ere, joan deneko berreun urteotan Kristori buruz ta kristautasunaren asierari buruz makiña bat azterketa egin izan da, Kristau gertaera esplikatzeko proposatu diren teoriak (EC70: 29)

kristau-herri [I.5.1](#)

- gucion Arzayaren señaleara jarraituaz cristau erriaren animaco osasuneraco laguntzeco beargaya (HE40: 10)
- baiña ala ta guztiz ere kristau errian erruz irakurri ta zabaldu ziran (EC70: 58)

- oleacioa, ordena, ta onelaco eliz-itx asco igaro diranak cristau erri guzietaco itzcundeetara (EI99: 152)
- Celan ori cristau errijan? (HE20: 125)
- cristau fededunai zucendu dizten bere aimbeste buldachoc eciñ obeto aguertu diote cristau-erriari (HE40S=Ala cristau-erriari aguirian eracutsitaco cernai dotriña gaiztoc berequin izan du betiK=HE40: 34)
- Erromara bideguitea añ erraz etzan dembor ayetan aguitz gaitzago eguiten citzayonean cristau-erri guciari (HE40: 68)

kristau-hizkuntza [I.5.2](#)

- Elizaren dembora gucietaco cristau-izcuntzác itz antz-emangarriric bicienaz usatzea ontzat eman du (HE40: 101)

kristau-ikasbide [IV.2.2](#)

- Kristau-ikasbide zaar ta berriaren arteko auziari gagozkio (HE17: 51)

kristau-ikuspegi [I.5.2](#)

- Konturik eman bear gabe il al izatea ez ote naigarri kristau-ikuspegitik begiratu ezker? Aur jaio aur bezala bizi, ta aur-aingeru iltzeak? (EJ03: 64)

kristau-indar [I.5.2](#)

- Etxean dan kristau-indar guztiak dauka oso-osoko ta bereala-berealako eragitea baserrian (EF92: 91)

kristau-iturri [I.5.2](#)

- alere, beti nabari da kristau iturrietatik artutako albis-teen oiartzuna (EC70: 48)

kristau-itxura [II.5.2.7](#)

- etzekarten kristau itxurarik ere (HE23: 107)

kristau-kortesía [I.5.2](#)

- Aita Santuac protestanteetarañoacoquin usatzen dituen, cristau cortesiazco manera batzuec baicic eztira (HE40: 147)

kristau-lege [I.5.10](#)

- kristau legea izaroan nola sartu zen (HE30: 228)
- ezagutzen badute, eta beren lánac cristauleguearen erara eguiten badituzte (HE40: 49)
- kristau-legea bear-ainbatez yakin ezin (HE17: 5)
- Hauk biak, berriz, biltzen tuk batetara finean, iakiteko, behar dela bizi khristau legean. (EJ80: 69)
- Cristau-leguea eracusten dan escola (HE40: 157)

Kristau-lege [I.5.10](#)

- Cristau-leguéac, Gobernu cristau bat, cristauari on zaizten neurri eta bideaz billatzea (HE40: 192)

kristau-modu [II.4.2.6](#)

- baña liberalen dotriña madaricatuan cutsutuac dauden cristau modu batzuec (HE40: 100)

kristau-moral [I.5.2](#)

- kristau moralak debekatuko du moskortzea (EI94: 17)

kristau-mundu [I.5.4.2](#)

- hortzez eta haginez elgarren aurka borrokan ariko dira kristau munduaren bi zatiak (EJ54: 746)

kristau-seinale [I.5.5](#)

- Credo, edo Christau-siñalea da: sinisten det Aita Jainco (lenago fol. 105. ezarria dagoan bezala.) Sinisten degu ba-dala Jainco eguiazco bacar bat (EJ54: 125)

kristau-sinesmen [I.5.2](#)

- Kristau sinismenak eta teologiak gure gizarteko errealidadearen azterketa sakon bat egin behar dute (EI94: 52)
- Etorkizun bati buruz ari da kristau sinismena (EI94: 51)
- Kristau sinismenari gagozkiolarik (EI94: 46)

kristau-usain [II.5.2.12](#)

- cipotz eta urrutira ere cristau-usaya daucan guciaren contra (HE40: 202)

kritika-bide [II.7.2.2](#)

- guztiak kontuan hartzea, kritika bidetik, bide okerrak aldendu eta berriak urratzeko tenorean ipintzeko (EJ52: 29)

kritika-giro [I.5.10](#)

- Baina ez, kritika girorik ez da egon (EJ52: 7)

kritika-molde [II.4.2.7](#)

- Lafitteren kritika moldeari jarraituz gero (HE36: 11)

krokak-aldi [II.7.2.1](#)

- Jaunaren esku onek eman izandu dizkidan krokak-aldiekin (kroskad) (HE13: 131)

kukupraka [I.5.2](#)

- Eguzkitako landetan, kukupraka ta idibegi epel, t'eguratsean, Jorrailgo garra (EJ50: 159)

kukurruku-eztul [I.5.5](#)

- lehendabiziko hauraren kukurruku ezturekin (HE35: 31)

kulpa-iduri [II.5.2.6](#)

- Caifasen échean zeucateláic préso lóturic gucién érdian, naizuteláic aurquitu, ta ezin aurquitu culpa-iduriric acusatzeó (EJ55: 184)

kultur aparatu [I.5.10](#)

- Euskal Unibertsitate hori kultur aparatu kontraesankor bat izango dela eta ez inola ere geure (EJ52: 12)

kultur eta ideologi aparatu [IV.2.1.1](#)

- kultur eta ideologi aparatu hau eskulan/ burulan zatiketaren eta klase hierarkiaren birproduzio leku (EJ52: 13)

kultur fronte [I.5.11](#)

- aktibatu beharra omen zegoen kultur frontea (EJ20: 7)

kultur gatazka [I.5.1](#)

- geuk enthelegatu behar dugun bezala, hau da kultur-gatazka bat bezala (EJ61: 36)

kultur gizon [II.7.2.5](#)

- Verlaine, kultur-gizona zen (HE28: 57)

kultur ideal [I.5.4.1](#)

- Beraz kultur-idealen alde borrokatu behar dugu. Biharko ideala formulatzen jakin behar dugu (EJ61: 36)
- zeren nazionalismoak gaur egunean guretzat kultur-ideal bat representatzen bait du (EJ61: 36)

kultur influentzia [I.5.1](#)

- non herriak tudesko kultur influentziaren azpian bait dagoza (EJ61: 19)

kultur mundu [I.5.4.2](#)

- Etenak eta borrokak mogimendu politikoan, nahasteria kultur munduan (EJ20: 8)

kultur progresu [I.5.9](#)

- ezen nazional zaphalkuntzatik iltkhiteko bidea kultur-progressua dela (EJ61: 36)

kultur terminologia [I.5.1](#)

- Europako hizkuntza orotan hedaturik dagoen kultur terminologia greko-latindarra (HE26: 288)

kultur tipo [II.4.2.7](#)

- nahiz eta berez pragmatikoki edozein kultur-typoren basiak direnagatik (EJ61: 20)

kultura-alor [I.5.4.2](#)

- politikan ez baino kultura alorrean bere burua opaltzea erabakiko du (EI94: 37)

kultura-arazo [I.5.1](#)

- Marx-en ezaguera, kultura-arazo bihurtu da 1973-an (EJ51: 84)

kultura-arrankura [I.5.1](#)

- Kultura arrankurak aspalditik zeukan urduri Gamizen golkoa (EJ00: 185)

kultura-barruti [I.5.4.2](#)

- Noiz hautatu zuen Euskal Herriari buruz kultura-barrutian lan egitea (EI94: 37)
- ez da dudarik gure kultura-barrutian bizitzea hautatu duten horiek, (hautamen hau behartua izan bada ere) gure nortasuna errespetatu behar dutela (EI94: 15)

kultura-bide [II.7.2.2](#)

- bigarrena Alfabetatzea kultura bide bezala hartua (EI94: 58)
- kultura bideetatik abiatu beharra dugu (EI94: 58)
- herriari kulturabideak itxi egiten zaizkio (EI94: 22)

kultura-bizitza [I.5.4.1](#)

- komunitatearen kultura-bizitzan libreki eskuartzeko (EI94: 22)

kultura-elementu [I.5.3](#)

- Elementu berri hori ez da, berez, osoki, kultura elementu bat (EI94: 44)

kultura-euskara [I.5.10](#)

- Gaur eguneko kultura euskerak duen desegokitasun eta atzeratasunetik sortzen diren problemak (HE36: 35)

kultura-gai [II.7.2.4](#)

- Bilbaok kultura gaietan, euskaldun guztion ezerezaren neurrian ere, ez duelako berez zegokion lekurik hartu (HE27: 380)

kultura-hizkuntza [I.5.10](#)

- ihoiz ere ez da izan kultura hizkuntza bat (HE30: 205)
- hirur kultur-hizkuntza handiotarik bat edo beste baitzekiten gehienek (HE30: 204)

kultura-ideia [I.5.4.1](#)

- Rikardoren kultura-ideia nagusiak agertu nahi izan dituzu (EI94: 36)

kultura-iritzi [I.5.4.1](#)

- Gure artean nagusitzen den kultura iritzia, ba dakigu zein den (EI94: 19)

kultura-jakintza-antze [atal IV.2.2](#)

- urteko iru zenbakietan agertzen diran teoloji, filosofi ta kultura-jakintza-antze ataletako lanak (EJ05: 163)

kultura-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Berezketa hau ere kultura-kontu bat da 1973-an (EJ51: 84)

kultura-kontzientzia [I.5.4.1](#)

- etnia- eta kultura-kontzientzia berri honek denbora behar duelako (EI94: 41)

kultura-lan [II.6.2.4.3](#)

- galde iozu kultura lanean jarduten den edonori (EI94: 25)
- Bere kultura-lanek (eta zenbaitek barkatzen ez zizkioten kritikak) helburu honi erantzuten zioten (EI94: 12)

kultura-maila [I.5.2](#)

- kultura maila aztertu, erlijio ta eliza maila bera aztertu (EI94: 52)

kultura-mota [II.4.2.7](#)

- gizon bakoitza leku batekoa eta garai batekoa denez, kultura mota bat dagokio, berea (EI94: 58)

kultura-pentsakizun [I.5.4.1](#)

- Hain zuzen, nik ahal dudan neurrian, bere kultura-pentsakizunak azaltzeko (EI94: 11)

kultura-talde [II.2.2.1.4](#)

- kultura-taldeak ez dute planifikaziorik (EI94: 27)

kultura-tresna [I.5.10](#)

- Ba du euskera idatziak beste eragozpen latzik ere kultura tresna izan dedin (EI94: 60)

Kurutzemendi [I.5.4.2](#)

- azurretarañoiko ikarea sartuaz; Kurutzemendik laño txapela jantzi eban (EJ59: 83)

labana-kirten [I.5.3](#)

- larrua ona du, ezurrak onradu; frantzesak nai badu, laban-kirtenetako obe det saldu (EJ67: 300)

labe-zatar [I.5.10](#)

- Alako trapuari, "labe-zatarra" deitzen zitzaion (HE50: 21)

labe-zulo [I.5.9](#)

- Atsoa labe zilorat hurbildu zen (HE32: 22)
- Labe ziloan sartzen zituen ikaragarriko sugai pisuak (HE32: 21)

labealdi [II.7.2.1](#)

- amar labealdi ogi (HE18: 99)

laborantza-gizarte [I.5.11](#)

- Aranak antzinateko laborantza gizartera itzuli nahi luke (EJ20: 27)

laborari-etxe [I.5.4.2](#)

- 1916-an, urriaren hamekan sortu zen Mattin Ahetzekoa, Harrieta laborari etxean (EJ04: 15)
- laborari etxe gehienetan eguerdiko salda hartzen zuen (EJ04: 22)
- eltzekariari darraiko ardura laborari etxearen omena (HE59: 76)
- Agerreko nausia zen (...) gizon sekail ginarrri bat, errea; laborari-etxe goriko buruzagi zelarik (HE59: 65)
- laborari etxe batzuetan bizi ziren (HE32: 15)

laborari-jende [II.7.2.7](#)

- libertate konstituzionalek Euskal Herriko laborari jende apalari lehen zeukan askatasun eta soberania politiko gehiago kentzen bait zioten (EJ20: 29)

laborari- seme [I.5.2](#)

- eskualdun laborari-seme bat Eskual-herria bere itzalaz hartu duena (HE59: 8)

lagun-aldra [II.2.2.1.1](#)

- lagun-aldrara ioan zanean, esan eban (EI99: 141)

lagun-andana [II.2.2.2.1](#)

- eskolako lagun andana Biarritzen elgarretarat bildurik... (HE59: 97)

lagun-izen [I.5.2](#)

- lagun izenak ez tittu lege orrek barruan artzen (EJ06: 88)
- lagun-izen eta leku-izen asko (HE31: 81)
- euskerazko lagun-izenakaz bataiatu geinkez umeak (HE31: 48)

lagun-multzo [II.2.2.2.4](#)

- saskiak mahasti buruetan pausatutik, lagun multxo bat muntatzen ginen bi lagunek lerroa artean harturik (EJ04: 47)

lagun-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Izkera berarizko orreeen iztegi-jetako itzak ezagutu oi dira iñoiz, bakoitzari dagokion lagunpilo ingurutik kanpora ere (EJ06: 86)

lagun-sail [II.2.2.2.7](#)

- lagun-sail bat, danok erritarrak Ondarroa'ra joan giñan (EJ60: 85)

lagun-sendi [I.5.1](#)

- gaur, egunotan, urriagotua dek gure lagun sendia (EJ49: 136)

lagun-talde [II.2.2.1.4](#)

- izkera berarizkoetan gauzia izaten da bada beroni jagokon lagun-talde bakoitzak baiño zeatz ezagutzen eztabena (EJ06: 86)
- amaiketakoa egiten dago bere lagun-taldearekin erriko tabernan (EJ62: 100)

lagunarte [II.8.2.16](#)

- ea modu ontara arratzalderako zerbait osatzen detan lagun arterako (EJ07: 1)
- Ez zuela, baizik, luzarokoa izan euskal lagunartea Gaztelan (EJ00: 178)
- baña lagunarte gordintxa dagie (HE17: 39)
- euskaldun jakintsuak eta gai oetako lagunaarteak (HE24: 38)
- noizean beingo lagunarteak nor ez gaitu jartzen alai? (HE25: 70)
- batez ere lagunarte batean aztartzan danean (HE57: 119)
- anaiaren eta illoben lagunartean (HE58: 83)

laguntza-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Dana txapligotan erre barik, laguntza piska bat emotea bier au egingo leukean bateri, gauza ederra izango litzake (HE31: 95)

laguntzaile-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Bonapartek euki ebazan laguntzaille-pilloaren ganean (HE31: 54)

laia, aitzur eta aizkora-kirten [IV.2.1.1](#)

- laija, achur, ta ascora quirtenacaz azaldubac (HE20: 49)

laido eta atsekabe iturri [IV.2.1.1](#)

- laido eta atsekabe iturri izanagatik ere, berak esan behar etxean (EJ51: 70)

laino-apur [II.3.2.2.1](#)

- orain laño apur bat etzan agiri (HE50: 66)

laino-kolpe [I.5.7](#)

- laño-kolpe orrekin batera, or asi zaizkigu oju eta marruka alde guzietatik (EJ60: 76)

laino-lits [I.5.3](#)

- ta ni, aren aurrean, / laño-lits bat naun, / beltzean urtua. (EJ50: 64)

laino-multzo [II.2.2.2.4](#)

- laino-moltso itxu bat sartu zuan gain artan (HE29: 136)

laino-tarte [II.8.2.16](#)

- Errezil'ko sarrera ederki ikusi genduan, laino-tarte batean (EJ60: 78)

laino-txapel [I.5.7](#)

- Kurutzemendik laino txapela jantzi eban (EJ59: 83)

lan-arau [I.5.10](#)

- Bitsetan zebilan eguneko lan-araua planifikatuz (HE39: 82)

lan-arlo [I.5.4.2](#)

- ezagutzen zituen, Bilboko jelkide batzu, hunelako lan-arlo baten bilha joaiten zirenak (EJ61: 10)

lan-azkura [I.5.10](#)

- bizkor-belarra jan dute, nonbait: sartu zaie lan azkura (HE18: 79)

lan-bilduma [I.5.4.1](#)

- zenbait ekonomistaren lan-bilduma gotor hau (EJ51: 77)

lan-erritmo [I.5.10](#)

- despido alorrean, kontrataketan, gratifikazioen sakabanaketan, lan ritmoan ondasunen eta zergen zatiketa kontrolatzean e.a. (EJ52: 35)

lan-garai [I.5.4.3](#)

- soro-belardiko lan garaian, alako lanetan ere saiatzen nintzan (HE50: 49)

lan-kontu [II.6.2.4.2](#)

- mundu, ontan, dan-danok berdintsuak gera lan-kontu ortan (EJ49: 35)

lan-kostu [I.5.1](#)

- lan-kostuaren altxatzea, beraz, bitarikoa da (EB20: 34)

lan-mahai [I.5.11](#)

- Ene lan-mahaina orain bezain beterik egon ohi da aspaldidanik (EJ51: 12)

lan-modu [II.4.2.5](#)

- egun egokia San Franziskok nai zituan lan moduetarako (HE54: 159)
- zer lan modu ote zen, lan galdu etsai gaistoak Jesus maitagarriari eragun nai zikeon au? (HE13: 93)

lan-mota [II.4.2.7](#)

- beste lan mota bati atxekitzeak ez du balio (HE52: 6)
- badira beste lan mota batzuec, ez morroi, ta nescameenac bacarric (HE07: 51)
- lan mota hartzeko aukeramena, beregan daduka (EB20: 16)
- obra nasai baten ama horrek, lan mota guztietarik idatzi du (EJ54: 742)

lan-opor [I.5.1](#)

- lan oporrak hortako ere dira, noski (EJ54: 741)

lan-pila [II.2.2.2.6](#)

- legue zucenaren contraco iritzi ayen nai edo ezeco lánen naste-borrastezco lan-pilla bat (HE40: 14)

lan-puska [II.3.2.2.3](#)

- badaukat deseoá un-dos auk uzteko ta lasi ibiltzeko, naiz lan puska bat egin bear izan (EJ62: 72)

lan-saio [I.5.6](#)

- lansaioren ondotik ogi puska jaten hasi zen egurketaria (EJ53: 98)

lanaldi [II.7.2.1](#)

- lanaldi gaitza egin dutela ta aitak ditu goraiatu (HE18: 78)

lanarte [II.8.2.16](#)

- zorioneko lanarte horiek ere bukatu ziren (HE27: 368)
- hirugarrenik, lanarte gisa, lau aste pakaturik hiruren orde (HE58: 74)
- urtean lau aste lan-arte izanen zen (HE58: 66)
- seme bat bezala maitatu zuen (...) lan-arte edo bakantza-egun batzuec (HE59: 8)

lanbide [II.7.2.2](#)

- lanbide eder onetan lagundutzera natoar (HE24: 115)
- lanbide zikin eta eskasak maite ditu, baina urrutitik (HE27: 363)
- XVIIIgarren mendean hasi zuten lanbidea zain daukagu oraindik (HE27: 340)
- amaigabeko lanbidean sartuko ginateke (HE26: 293)
- orra ze lanbideak datozen atzian (HE25: 42)
- bereala bertze lanpide bat aurkitu nuen (HE58: 73)
- eta orrela biciro aurreratuco dezute uste eta iritziac batera ecartzeco lanbidea (HE40: 42)
- areagoko dohaiak, jabe zenez, erakutsi zituen lanbide apal hartan (EJ00: 178)
- zelan amaituko dan iñok ezin esan daikean lanbide zuzen, goragarri ta txalogarrizkoan (EJ59: 34)
- iñok erakusten badeust lanbide gaiztoa darabiltala, itxiko dot laster neure arloa (EJ59: 9)
- bacoitzari fede eman bear zayo bere beargai edo lanbideco gauza duen artan (HE40: 178)
- beste lanbide batzu egokitu zitzaizkidan (HE27: 368)
- ez zizun lanbide ortan asti aundirik galdu (HE17: 13)
- arpideak-eta gizentzeko lanbidea utzi (HE17: 69)

- ez digute paratu lanbide makurra (HE18: 29)
- bost Satrapac lanbide guzia icusi, eta beren errietara itzuli ziran (HE45: 195)
- Jaunac erantzun zionean (...) lanbide ura zertan gueldituco zan etzequitela (HE45: 197)
- aldi batean lanbide au ondo bete zuen (HE45: 201)
- Noemi-c etzuen lanbide ontan gaitzic gogoan (HE45: 205)
- lanbide ontan Jaincoaren escua zebillen (HE45: 207)
- lambide [sic] au perill aundicoa zan (HE45: 208)
- lanbide onegatic ondo-nai aundia aguertu zion (HE45: 210)

landa-bazter [II.8.2.8](#)

- xinaurria bazoan landa bazterrerat (HE60: 159)

landa-maisu [I.5.9](#)

- Santiago-ren ordenako zaldun. Landa-maisu (...) izan zena (HE33: 49)

landare-buru [II.7.2.3](#)

- landara-buru (ta ez bata bestearen aijen edo adar) izateko dabeen eskubidea ere erderaak eurak erakusten deuskue ederto (EJ06: 82)

landare-elika edo jana [IV.2.1.2](#)

- ile abetatik bakarrik sartu oi da landare-elika edo jana (EF92: 5)
- ile abetatik bakarrik sartu oi da landare-elika edo jana (EF92: 5)

landare-errenkada [I.5.4.2](#)

- txori oieri egatzea eragozten zaie ta azia ala landare-errenkadak babesean jartzen dira (EF92: 67)

landare-hondakin [I.5.1](#)

- lurretako landare-ondakiñak lur artan botatako zimaurretatik datoz (EF92: 14)
- baita ere lurrustela, landare-ondakiña, on zaiola lurrari (EF92: 15)
- lurrustela %5, landare-ondakiñakin egiña (EF92: 16)
- abono berdeekin egiten dan gauzarik nagusia lurra landare ondakin ustelik gabe ez-uztea da (EF92: 24)

landare-janari [I.5.7](#)

- ta abereak, egiazki, gauza berririk ematen ez bai-luten, edo-ta, jaten duten landare-janaria aldatu (EF92: 76)

landare-jangai [IV.2.2](#)

- pixa asko zupatu duan zimaurre izaten bada, gauza on-ona da, landare-jangai guztitakoak ditualako (EF92: 20)

landare-lan [II.6.2.4.3](#)

- nekazaritzan lenen-lenen jakin bear dana landare-lanak dira (EF92: 4)

landare-mota [II.4.2.7](#)

- bere sail mehar horretan, berriz, landare mueta bat bakarra landatu zuen (EJ00: 209)
- beraz, iru landare-mota oiek aldatu egin bear ditugu (EF92: 48)
- azkenez, badakigu landare-mota bakoitzak badituala pozoi-ondakiñak ta pozoi orrekin lurra kutsatu egiten duala (EF92: 49)
- zelai ala mendietan azitzen duten landare-mota bakoitzak zenbaterañoکو ura artu ta bear duan jakin ez (EF92: 8)

landare-puska [II.3.2.1.8](#)

- landare-puskak an gelditu ta denboraz ustelduta izaten dan lurrustela (EF92: 14)

landare-usain [I.5.1](#)

- arnagarri aize-bala frexkoak, eta landare-usaia (...) osasuntsu (HE34: 22)

landare-zati [II.3.2.1.9](#)

- zañaren urren datorren landare-zatia ta lurretik gora ateratzen dana txortena da (EF92: 5)
- zaña lur-azpian egon oi dan landare-zatia da (EF92: 5)

landetxe [I.5.9](#)

- Or dut, aurrean ere, landetxe jori bat. Zergatik ikutzen dit barrunbea ura ikusteak? Zerbait eder bururatzen didate bere tellatuaren gorriak eta ormaren gorriak. (HE34: 23)
- "Pintto" k berak ere, Izeta'ko landetxean dagoela udaldirako ta, nik baiño suerte ohea du. (HE34: 59)

landola [I.5.9](#)

- landolako atean kaxk-kaxk jo (HE17: 71)

lanegun [I.5.4.3](#)

- berauen azterketan taxutzen diren erlazio pedagogikoak, kontseilu zuzendariaren konposaketa, lanegunen mugaketa (EJ52: 11)

langai [II.7.2.4](#)

- prestatzen cien mirabe, eta languilleai bear zuen janaria, baita nescameai ere beren langaya (HE07: 92)
- langeia [tit] (EI58: 8)
- langeia [tit] (EI58: 5)
- biac [gizona eta aingerua] eguin cituen [Jaungoikoak] langai ta eguiteco bateraco (...) bere servitzuraco ta berac nai zuena biei eraguiteco (EI31: 57)
- eta lan-gaiak gordetzen zituen gainbara (HE50: 78)

langela [I.5.11](#)

- lan-gela isteko ordua jotzen du ormako ordulariak (HE57: 117)
- nere lan-gelan sartu daneko, besterik gabe, itz auek ixuri dizkit nere musura (HE57: 114)
- haren langelan paper asko ikusi dugu (EJ51: 11)

langile indar eraketa [IV.2.2](#)

- sindikatuak langile indar eraketaren irudi geldia batzuk dira (EJ52: 32)

langile masa erakunde [IV.2.2](#)

- bazter eta ahaztu ezinezkoak ditugu langile masa erakundeak (EJ52: 29)

langile-alderdi [I.5.1](#)

- ahaztu ezinezkoak ditugu langile masa erakundeak, langile kontseiluak eta langile alderdia ezagunen artean (EJ52: 29)

langile-bataloi [I.5.1](#)

- begi gaiztoz ikusten dute askok nere egoera. ze erru dut nik beren semeak langille-bataloitan badaude? (EJ03: 54)
- ala entzun diat, bai. Langille-bataloi batean ondatu duk, ordea... (EJ03: 66)
- Cantabria dragaontzia bir-jasotze-ekintzan bere borondatez jardun nai zuten guztiak langille-bataloitatik aske geldituko zirela aginduz (EJ03: 41)
- izan ere, gutxi ziran naiz atzerrian naiz espetxean edo langille-bataloitan senitartekoren bat etzeukatenak (EJ03: 42)

langile-erakunde [I.5.1](#)

- langile erakundeak eta alderdi politikoak (tit) (EJ52: 29)

langile-etxe [I.5.4.2](#)

- Ken ezazu ogia langille-etxean; xurt ezaiozu olioia etxeokandreaki ttantaka erabilarazteño... (...) Gerra madarikatua! (EJ03: 13)

langile-gizarte [I.5.1](#)

- bere kuskutik ateratzen ari den langile gizarte baten elea (HE56: 12)
- langile gizarte baten kuskua puskatzen ari da (HE56: 12)

langile-jende [II.7.2.7](#)

- len ondo bizitua zan langille-jendea; bañan gero bertsoak jartzerakoan, gaizki zebillen (EJ67: 228)

langile-klase [II.4.2.3](#)

- langile klaseak zuzentzen duen gizartean (HE37: 113)
- langile klasearengana bihurtu behar duela sozialista sistima batean (EI94: 86)
- estatu sozialista bakoitzak bere politikan nazioaren interesak nazio-arteko langile klasearenak baino gorago jarri dituala (EI94: 85)
- sozialismorako klasearen -langile klasearena noski- batasuna beharrezkoa dela (EI94: 85)
- langile klasearen boterea arrisku bizian dagoela dio Leninek (EJ52: 43)
- langile klasearentzat ez dela aski Estatuko aparatatu burokratiko-militarraz jabetzea eta hori nola edo hala martxan ipintzea (EJ52: 45)
- horregatik, langile klasearen barnean (...) iraultza guztiz ezinezkoa dela neork ez du dudan ipintzen (EJ52: 34)

- langile klaseak produkzio bideak berak gestionatu behar dituela ahantz dezakeen edonor (EJ52: 33)
- langile klasea ez da benetako klasea izango (EJ52: 30)
- sindikatuak lantegietako langile klasearen agerpen bat dira (EJ52: 32)

langile-kontseilu [I.5.1](#)

- ahaztu ezinezkoak ditugu, langile masa erakundeak, langile kontseiluak eta langile alderdia ezagunen artean (EJ52: 29)

langile-mota [II.4.2.7](#)

- ohartua naiz langile mota guziak poetak direla (HE56: 11)
- industria guztietan eta langile-mota guztientzat (EB20: 35)
- teknikoak nerazue: langile-mota berri, "lepo zuri" horietakoa (EJ54: 741)

langile-mugimendu [I.5.1](#)

- murgildurik dagoela langile mugimendu eta beronen erakundeen artean (EJ52: 42)
- bere buruan konfiantza gehiago duen langile mugimendu bat sor dezake (EJ52: 37)
- langile mugimenduan partaideagoak egiten ditu (EJ52: 37)
- langile mugimenduaren eratzeko beharretan ere hauxe gertatzen da (EJ52: 33)
- horrela langile mugimendua nagiturik gerta ohi da sarritan (EJ52: 32)
- garu [sic] gehiago ez du baliorik egungo nazional arazoak argitzeko eta langile mugimendu internazionalaren aurrerapenerako loturan bihurtzeko (EJ52: 23)

langile-premia [I.5.4.1](#)

- tenor batetan langile premia dagoelako eta langile eskaria handia delako (EB20: 32)
- langile premia dagoenean errazago bait dute sindikatoek lansariak goratzeko (EB20: 21)

langile-soineko [I.5.2](#)

- ezen Antiguán ezagutu baitut nik udaberria, kiratsez eta kresalez batera oratua, langile-soineko urdinez eta baserri-kutsuz ere mamitua (EJ51: 92)

langileria-diktadura [I.5.1](#)

- bat batean, Kerensky gobernutik erauzi-ta gero, langilleri-diktadura ezartzen dute gogorrean Lenin eta Trotsky'k (EJ03: 37)

langileria-nagusitza [I.5.2](#)

- alde batetik Kapitalismoa; Langilleri-nagusitza bestetik (EJ03: 37)

langintza-maila [I.5.2](#)

- Joxe Azurmendi bertatik ezagutu dugunok, hain zuzen, harriturik gaduzka haren langintza-mailak (EJ51: 54)

lankide [II.7.2.8](#)

- Rikardo, lankide gisa, berandu ezagutu nuen (EI94: 36)

- vicitcearen eta saluamenduaren lanquide loriosa eguin nahi cuena (EJ58: 86)

lankide-ordu [IV.2.2](#)

- O.C.D.E.k dioenez, lankide-ordu bakoitzaren emana txit geldo haunditu bide da (EB20: 34)

lanordu [I.5.4.3](#)

- jatordu motzak baña lan ordu luziak (HE25: 84)
- lan ordu asko agortzen dizkik (HE57: 112)
- lansariaren aldaketak ugari nahiz guti ditzake langileen lan orduak (EB20: 27)
- erresuma-ekonomia batetan, urte baten barruan, egin daitezkeen lanorduak mugaturik daude (EB20: 27)
- or dator -ain oker ere- nere lan-ordua ostutzera (HE57: 111)
- bai, gure onakoa baña eliz obeak nunai topatuko dituk, aundi ta arro. Baña au aña kostatakorik, emen aña lan-ordu ta izerdi-neke ixuritakorik (...) nekez iñun eta sekula (EL70: 75)
- nola eragin dizaioke "lan-orduen eskaintzari"? (EB20: 27)
- beraz, lan-orduen kostua honela kalkulaten da (EB20: 33)
- bistan dago lan-orduen kostua lehengo bera gelditzen dela (EB20: 33)
- lehengo, "lan-ordu eskaintza" dihardugunean... (EB20: 27)
- lan-ordu bakoitzaren kostua, 1965tik 1970 urtera (EB20: 33)

lansari [I.5.1](#)

- lansari ona, otordu guri (HE18: 70)
- prezio oro goratu egingo da: kontsumogaiak, lansariak; salgai den gauza oro (EB20: 16)
- altxatzeko joeran sartzen da, eta lansaria berriz zer esanik ez (EB20: 21)
- lansariaren aldaketak ugari nahiz guti ditzake langileen lan orduak (EB20: 27)
- izanere, kostu-teoriaren ardatzak, lansaria eta kapital-irabazia dira (EB20: 31)
- lansariak beste prezio oro baino bizkorrago goratu direlako gertatu ahal da (EB20: 29)
- Diru gutitzeak, eskaria eztitu egingo du, lansariak jautsi egingo dira (EB20: 16)
- bizimodua gerestitzen [sic] ari da, lansariaren erosahala murriztu egiten da (EB20: 32)
- %13 goratu dira lansariak USA-n (EB20: 35)
- aldi guzi artarako nere lan-saria: neroni bizitzeko etxea (HE50: 77)
- urte guztirako nere lan-saria 75 pezeta izan omen ziran (HE50: 49)
- nere lan-saria zenbat izan ote zan bada ...? (HE50: 48)
- lan egiten duenari ez zaio lan-saria emaitza bezala kondatzen, zor bezala baizik (EJ71: 22)
- zugatzak ekarri oi diete ainbeste zur-langileeri eguneroko lan-sari edo jornala (EF92: 59)

lantegi-arazo [I.5.1](#)

- lantegi-arazoak utzi-tarteetan (HE17: 13)

lantegi-mota [II.4.2.7](#)

- lantegi mota, liburu, tresna eta behar diren errekitu guzietz jabetzen direlarik (HE59: 56)

lapikondo [I.5.3](#)

- emango ote diote pobreaki lapikondorik (HE16: 64)

lapur-beldur [I.5.1](#)

- karobia giltzatu? lapur-bildur izaten al ziñaten? (EJ62: 20)

lapur-usain [II.5.2.12](#)

- ezagutu dozu zuc dongatzat, lapur-usainecotzat (HE20: 168)

lapurtar-aire [II.5.2.1](#)

- bazuen gure Jatsuarra (...) halako Lapurtar aire bat (HE32: 12)

laranja-pila [II.2.2.2.6](#)

- leku aundiak zituzten estazioan naranja-pillakin (EJ66: 113)

larrazken-hondar [I.5.3](#)

- hitz dautzut ez daudela gu baino gehiago lo, primadera hastetik larrazken ondarreraino (HE59: 89)

larre-behi [I.5.9](#)

- beorak eta larre-beiak ere bai (HE29: 14)
- txabola bat, abere aundientzat: zezenentzat eta larre-beientzat (HE29: 33)
- bazuan ark larra-bei bat (HE16: 18)

larre-behor [I.5.9](#)

- etxe-jauna larri da larre-beor billa (HE18: 118)

larre-elorri [I.5.9](#)

- nasten ta odoltzen zaizka biak ango lar-elorri ta adar-artean (HE13: 130)

larre-toki [I.5.4.2](#)

- Aralar'ko artzai geienak beren ardikin joan zirala neguko larre-tokira (HE50: 63)

larre-zerri [I.5.9](#)

- larre-zerriek, ezkur ta gaztain, artzen dute ere aragi (HE18: 70)
- larre-zerri naiz ezkur-basurdek ez dezaten muturkatu (HE18: 83)

larretxori [I.5.9](#)

- barne barnetik kantari, egun sentiko argira, urrezko larratxorijak egaz dagije ortzira (EJ63: 32)

larru-fabrika [I.5.5](#)

- bazuten larru fabrika (Curtidos y charoles, Barrio Rochapea) (EJ65: 27)

larunbat-arrats [I.5.3](#)

- larunbate arratsetan hodei batera igoko nintzake (HE35: 34)

larunbat-arratsalde [IV.2.2](#)

- larunbat-arratsaldean atera omen ziran Loiola'tik (HE29: 54)
- 1469'ko urtea zan. Eta udara, asieratan orduntxe. Eta larunbata-arratsalde bat (EL70: 22)

larunbat-gau [I.5.3](#)

- larunbat gabeen Tolosa'ra etxeratuaz (HE50: 90)

larunbat-iluntze [I.5.3](#)

- neure etxean idazten naiagok larunbat-illuntzean (HE21: 92)
- larunbat-illuntzean da igandean aragi egosi puska bat (EJ62: 13)

lastargi [I.5.6](#)

- anketan luzarogo eukiz lastargia, erantzi-ta azkazala, ager oin zuria (HE18: 125)

lasterketa-apustu [I.5.6](#)

- gure aitak laisterka-apustua jokatuta irabazi (HE50: 24)

lasto edo kainabera-gain [IV.2.1.1](#)

- jarri lenbizi txukatzen lasto edo kañabera-gañean (EJ64: 55)

lasto-pila [II.2.2.2.6](#)

- ogetzat lasto pilla bat soilki (HE28: 58)
- erri txiki bat, Riosalido, ta an lasto-pilletan sartu ginduzten (EJ66: 59)

lastola [I.5.7](#)

- Eskola bardikoez ere iraun zuten, orain lastola batzuetan antolaturik, baina nabari da baldintza horietan ezin ukan zezaketela lehenagokoen arrakastarik. (HE30: 235)

laterri-batza [I.5.1](#)

- atzo etorri jatan neure erriko baserritar bat, Ipar-Amerikan, Idahon, seme bi daukozana, ta eurretatik batari telegrama bat bialdu gura eutson. (...) joan giñenean Telegrafo-etxera ta... ez dauskue esaten erderaz idatziriko telegramarik ez dala artuten Laterri Batzarako, pantzeraz edo ingeleraz idatzita egon bear dabela? (HE21: 104)

latin-hizkera [II.6.2.3](#)

- Europako sartz-alde onetan, jakintzeetarako latin izkeria bakarrrik erabilteori bertan bera utzi zanetik gauzok beste modu batera eraltzen dira (EJ06: 89)

latin-hizkuntza [II.6.2.3](#)

- Hizcunz bacoitzac ditu, hitzeguiteco, berezco, ta bere echeco hitzac: (...) Ezpere beguira

Erderari, ta ecusico dezu, gueienac latin-hitzcunzarenac dituala (ED46: 3)

latsa-harri [I.5.10](#)

- hunaindiko buruan badauzka (ithurriak) lerroan bortz latsa-harri gaitzak (HE59: 45)

laudorio-hitz [I.5.4.1](#)

- geroxeago ematen dituen laudorio-itzak, nabarmenago agerrerazten ditu (HE33: 113)

lauso-puxka [II.3.2.2.3](#)

- beraz begietako lauso puxkaren bat eduki bear det nik (HE16: 79)

legami-apur [II.3.2.2.1](#)

- legami apur batec ore gucia jequi edo oranzatzen du (HE40: 142)

legatz-buru [II.7.2.3](#)

- berdin gertatzen zan bou'-etako otarraintxoekin ta legatz-buruekin ere (EJ64: 81)

legatz-kokote [I.5.3](#)

- txabaloa, itxas-zapoa, xangurroa ta legatz-kokoteari dagozkien prestaeretan (EJ64: 81)

legatz-mutur [II.3.2.1.5](#)

- orixe. Bestela pozik bidali nezazkiokean gaur pattatta-illar berriak eta legatz-mutur bat bedere (EJ03: 52)

legatz-xerra [I.5.3](#)

- erratillu aundi batzuetan, andeja, txabalo ta legatz-xerrak (EJ64: 82)

lege-agindu [I.5.1](#)

- lege-aginduak beteak [tit] (HE31: 4)

lege-arazo [I.5.4.1](#)

- besteak baiño obetoxeago menderatzen zuena, midikua, lege-arazoetan aditua (EC70: 84)

lege-bide [II.7.2.2](#)

- pobriarentzat gauz ori ez da lege-bide onekua (EJ66: 54)

lege-gauza [II.6.2.4.1](#)

- Kristo zeruratu ondoren, lege-gauzetan jakituna zelako, Paulok laguntzat artu zuen (EC70: 78)

lege-hizkuntza [I.5.10](#)

- orduan Nafarroa libro zen oraino erreinu gisa, baina gaztelera zen lege-hizkuntza (EJ51: 67)

lege-izen [I.5.2](#)

- lege izenaz agertu ditugun zazpi aldakuntz orreezaz gaiñera, beste asko ta polit-politak egiten ditu earijak (EJ06: 88)

lege-modu [II.4.2.5](#)

- aguintari gogor legue gabeac ez becela erreinua gobernatzeco legue modu bat (HE40: 48)
- oraingo legueen erara bicitzeco legue modu bat artu dute (HE40: 38)

lege-mota [II.4.2.7](#)

- zer lege motaz? egintzenaz? (EJ71: 21)

lege-proposamendu [I.5.10](#)

- tratu horregatik egin du egun hauetan gobernuak rejioei autonomia emateko lege proposamendu hau (HE37: 106)

legebatzarre [I.5.5](#)

- España-Legebatzarrea nere begipean [tit] (HE17: 21)

legebatzartoki [IV.2.2](#)

- E-nintzan egundaño sartu España'ko legebatzartokian. (HE17: 21)

legegizon [II.7.2.5](#)

- legegizona zan izatez (HE31: 83)
- injiñeruak, legegizonak, osagilleak (HE31: 34)
- horrela jardun ohi dute letraduek eta legegizonek (HE27: 378)
- midiku, legegizon, harmadako aitzindari, errege, teologo eta predikari, denen iduri antza egiten dizu (HE52: 6)
- gizon egiña da, ta, diotenez, lege-gizon azkarra (HE17: 39)
- ongi egin ustez eta lege-gizonek aholkaturik (HE43: 9)
- zarauztarren lege-gizonak onela esan zuan (EJ78: 21)
- bakoitza jazarri zen kadira batean: / lege-gizona ta alkatea ezkerrean (EJ50: 132)
- berekin zetortzan: arotza, igeltserua, zapataria ta baita erlojerua, lege-gizona eta errementaria (EJ50: 132)
- gero altzatu zen lege-gizon maltzurra (EJ50: 133)
- apezik non ote-da? non lege-gizonik ...? (HE18: 95)

legepe [II.8.2.9](#)

- berrogeita amar edo gueyago urtean liberalen leguepean bici gueralaric (HE40: 13)

lehendakari-aulki-atze [IV.2.2](#)

- Lendakari-aulki-atzean lau ate-morro, soin-ertzak urrez aski-apaindurik (HE17: 21)

lehendakari-mahai aurre [IV.2.2](#)

- Lendakari-mai aurretik mintzategi bat dago (HE17: 25)

lehengusu-usain [II.5.2.12](#)

- ona emen bere izen-abizenak osorik: D. José Ramón de Rodil y Pompello. baña, oraingo ontan, ez parrerik egin Pompello onek ere lengusu-usaia badulako Porrasekin (EL70: 191)

lehiaketa-auzitegi [I.5.4.2](#)

- bialdu gero zure sorkari ori leiaketa-auzitegira (HE57: 111)

lehoi-batailoi [I.5.1](#)

- urrundik begiraturik lehoi batailoi bat zirudien (HE39: 33)

lehor-bazter [II.8.2.8](#)

- mariñela, leihor-bazterretik huna bihotzño bat zitaz orhoit dena! (HE60: 165)

lehorralde [II.8.2.3](#)

- Bizkaiko itsas-hegalean (...) Bizkaiko lehor-aldean ere antzera izan da (EB87: 29)

leienda-ziklo [I.5.4.2](#)

- Alienor-ren ezkontzari esker, Bretaina haunditik, sartuko da Arthur erregearen leienda zikloa (EJ54: 744)

leihatil zirriztu [I.5.3](#)

- Arrikrutz'eko leiatil-zirritutik ikusi ere omen zuten igarotzen bere gurdi ta guzi, bei bat gorria ta bestea txuria (EL70: 50)

leiho-ertz [II.8.2.10](#)

- ioten Kontze galantan / leio-errtzeko zura; / Kontzek otsa entsun eban / etzan lez logura. a (EJ70: 141)

leiho-sare [I.5.9](#)

- gehiago, gorputzaren bortz kanpoko sensuak, zein baitire arimaren leiho sare deithuak: (EJ80: 77)

leiho-uztarri [I.5.3](#)

- eskuak leiho uztarrian dituela belaunka erortzen da (HE35: 90)

leiho-zulo [I.5.9](#)

- leiho zulotik begiratu eta supindarrak ikusi zituen mailuaren burutik sortzen (EJ53: 43)
- eta leio zulo danetan atorrak eta gonak, alkondarak eta prakak (EJ59: 21)
- leio-zuloetatik atera ziran atsoak ez ituan askoz obeak (EJ62: 67)

leihope [II.8.2.9](#)

- pasatzen nintzanean zure leiho petik (HE60: 163)
- bada-ezpada ere, kontu mutilok, neska zarren leiopean pasa! (HE57: 144)

leinu-etxe [I.5.2](#)

- Esan beharrik ez dago, ez duela nere etorkiak hiriko leinu-etxeeekin eta aundikiekin lokarririk izan (HE33: 5)

leize-barru [II.8.2.7](#)

- barnera so-dagit: gabeko itzal-antzo, lexa barru ontan ezin dagit zantzo (EJ63: 2)

leize-bide [II.7.2.2](#)

- arren bai arren, bizkor utzi leze-bide, yaso goiruntz begiok izarren senide (EJ50: 41)

leize-zulo [I.5.4.2](#)

- haitz-tontor eta lezezuloz betetako bazterrak dira (EJ53: 41)
- zati bat janda, darue emparauba dandarras euren abija, edo leza zulueta (HE20: 110)
- niretzat hobe litzake leiza zulo batean bizitzea (HE35: 76)
- sortu zen erlijio ortaraiño, ez da leize zulorik edo etenik (EC70: 26)
- zenbait hobe, barruan burdina duten Bizkaiko mendiok leize zuloan amilduko balira (EJ20: 27)
- gorde-lekua, leitze-zulo bat (HE29: 70)
- Juda-tribuan Odola-co leize-zulo batean gorde zan (HE45: 217)
- leiza-zulorik sakonenean illunpetan bizi gera (EJ69: 58)
- Français!! Daladier'en abotsak leize-zulotik irtendakoa zirudin. nous voulons la paix, mais... (pake-zale gera! ala ta guztiz...) (EJ03: 38)

lekaide-soin azpi [IV.2.2](#)

- nere iritxiz lekaide-soin azpian galtzik ez daramate gure buruñurdun nagusiak (EJ05: 175)

lekaime-etxe [I.5.4.2](#)

- orain dala aste-bete len aitatu dedan alaba lekaime-etxera joan zaigu (EJ05: 183)

leku eta pertsona izen [IV.2.1.1](#)

- leku eta pertsona izen propiotako hh-ak ez dira zerrendan sartu (EJ56: 57)

leku-inguru [II.8.2.13](#)

- leku-inguru artan billaka gabiltzala, or asi zaizkigu etsaiak tiroka (EJ49: 51)

leku-izen [I.5.2](#)

- kontsonantez amaiturikako Irun leku izen artikulurik gabea [tit] (EJ56: 49)
- bokalez amaiturikako Gernika leku izen artikulurik gabea [tit] (EJ56: 48)
- Ama Birjiñen leku-izenakaz (Begoña, Arantza, Iziar, Izaskun, Dorleta, Iribarri, etabar)... (HE31: 49)
- leku-izen askogaz gogoratzen da (HE31: 75)
- Oihenarteren agiri honen alde mintzo dira, bestalde, inguru haietako leku-izenak (EJ51: 97)
- leku-izenak eta urriegi diren dokumentuak euskararen atzerakadaren lekuko baitira Biarnon (EJ51: 98)

- betidanik harritzen gintuen euskaldunok Errioja-ko leku-izenen lerrokada azkengabeak (EJ51: 75)
- baina leku-izenen azterketa hori ez da gaurko gure arazoa (EJ51: 77)

leku-kasu [I.5.4.1](#)

- leku kasoetan honetan, horretan eta abar -e- dutelarik, hobetsi ditugu (EJ56: 23)

lekukotasun-izpi [II.3.2.1.3](#)

- erran behar da lekukotasun izpirik ez dela kausitu ele hoién alde (HE43: 9)

lekukotasun-kutxa [I.5.4.2](#)

- pekagailua lekukotasun kutxaren gainean finkatu erre plaka zen (EJ71: 20)

lekune [II.7.2.6](#)

- toki bakoitzeko lekuneak zein abere-mota dan ta beronen aunditasuna nolakoa dan, izan bear du (EF92: 87)

lepa soka [I.5.9](#)

- Zuzengunean sarturik, azkan-beorra oldatzen baita zarataillua sumaturik, lepa-soka autsi ta zuzen-zuzen iges baitoa bakarrik;OR=115S=[urkabeko] lepa-sokaz bat egiten dula/ [nire] bioz-damua ler bedi (HE18: 115)

lepa-azpi [II.8.2.6](#)

- geroztik gorria du lepaizia (EJ53: 11)
- bai gorri politak dituzula zure lepa-azpiko lumak! (HE57: 131)

lepabuelta [II.8.2.13](#)

- aurpegi eta lepabuelta azaltsu haiek lanaren eta sufrimenduaren (...) gaztatze erruki gabea salatzen zuten (HE39: 55)

lepalde [II.8.2.3](#)

- ÑO'ren lepaldea ta besondo guriak begiz jaten ari da (HE57: 103)

lepazamar [I.5.3](#)

- gutxienik uste dezula (...) lepazamarreruntz diyoakio (HE17: 39)

lepo-hezur [I.5.3](#)

- beatzez autsi lepezurra ta gordetzen ditu zapelan (HE18: 75)
- lep-ezurra autsi zitzayon (HE45: 193)

lepo-ile [I.5.9](#)

- lepo-illea laztu, el nai ta ausar ezin (HE18: 106)

lepo-kozko [I.5.3](#)

- bart, gauero bezela, oiñak eta lepo-kozkoak ongi igurtzi ta gero zituen oeratu (EJ03: 30)

lepogain [II.8.2.11](#)

- ikasi-nairik geure eresia, lepo-gañetan artzen dabela txori guztien irudi argia (EJ77: 39)

lepondo [II.8.2.14](#)

- esku-beso ta lepo ondoak arretaz ikuzi ta idortu dituaneko an dauka Praxkuk mai gainean esne-katillu aundia ta ogi puska aundiagoa (EJ03: 21)
- urdeak lepondoa puztu ler-bearrez (HE18: 124)
- begi gaztaiñak eta lepondoa motza... (HE18: 33)

lerro-azpi [II.8.2.6](#)

- itz, esaldi, yoskera... an dituzu oro arretaz yasorik (...) idazti-zokondo ta lerroazpitan piloturik baizik (HE17: 12)

lerro-pare [II.2.2.2.5](#)

- gorago azaldu dut zer den lerro pare hau (EJ00: 208)

lerroalde [II.2.2.1.4](#)

- 1929-ko udan lerroalde ederrik ager-arazi du haren ohoretan (HE59: 8)
- aitzina Eskualdunean hasi zen bere lerro-alde goresgarrien ager arazten (HE59: 12)

lerroaldi [II.7.2.1](#)

- Lankide gazte bat heldu zitzaizolarik, laguntzen zuen lehen urratsetan: lerroaldia gazte horrek igorri bezain sarri (HE59: 12)
- liburutan ezarri behar zituela bere lerro-aldi hautuenak (HE59: 13)

Les Peupliers edo Gare Saint-Lazare lauko-oihal [IV.2.1.1](#)

- Les Peupliers edo "Gare Saint-Lazare" lauko-oialen atzean (HE31: 64)

letra-alor [I.5.4.2](#)

- beste edozein hizkuntza adina dela euskara, eta geure letra-alorrean fruitu hoberik ez egona hizkuntzaren jabe ez garelako dela (EJ00: 192)

letra-giro [I.5.10](#)

- horrela, ikastetxeko letra-giroaren abaroan, bere burua eskolarien mailara jasotzen lehiatuko da (EJ00: 181)
- Iruñea-ratuta laster, ikastetxeko letra giroaren alde, letra-eder loratzen hasi ziren arantza haiek (EJ00: 185)

letra-gizon [II.7.2.5](#)

- bi letragizonak beren hautu hautatuetan zetozen (HE39: 42)

- hala-holako letra-gizonaren testu polita (HE27: 394)

letra-mota [II.4.2.7](#)

- beste letra mota ontan jarritakoak, gerok jarriak dira (HE23: 28)
- beste letra mota ontan jarritakoak (HE23: 13)

letra-ordena [I.5.2](#)

- euskal hiztegiak ABC honetako letra-ordenaren arauera sailkatzea (EJ56: 126)

letra-punta [II.3.2.1.7](#)

- bildur naiz ilko zala , bestela onezkero letra puntan bat egingo zuan (HE19: 29)

letra-sail [II.2.2.2.7](#)

- euskaldun batek letra sailean inoiz burutu duen egitekorik larrienetakoa (HE27: 341)

letxuga-buru [II.7.2.3](#)

- letxuga-buruak ebaki eta Aita Santuari eraman zizkion (HE24: 131)

letxuga-hosto [I.5.3](#)

- belar legorra jarri oeak kajetan egin ditzaten ta egunero jaten ematea, aza-ostoak, letxuga-ostoak (EF92: 101)

libera-erdi [II.3.6.1.1](#)

- egosaraz çaitçu bi taça esne, libera erdi bat amanda ezti churitu eta ongui pilatuekin (EJ75: 33)
- leher araz çaçü libera erdi bat irris esnian banilla puchca batekin (EJ75: 35)

libera-mordo [II.2.2.2.2](#)

- gañera, libera-mordo ederra ordaindu bear izan genduan... (EJ64: 77)

liberal mantso talde [IV.3](#)

- cristau eguiazco guc íen indarrac liberal mantso talde baten indarraquin batutzea (HE40: 168)

liberal usain eta kolorea [IV.2.1.2](#)

- alde-aldean guciac liberalen bidez ematen dira; beragatic guciác liberal-usai eta colorea artzen du (HE40: 153)

liberal-bulko [I.5.1](#)

- Ameriketako ibilleretan topatu zun gogo-zabaltasun eta liberal-bulkoen eragitez (HE28: 86)

liberal-errenkada [I.5.4.2](#)

- Arkaitzaga gañetik Arrikarteraño liberal errenkada beltz beltza (HE23: 40)

liberal-fama [II.5.2.4](#)

- Rossier-ek liberal fama du (HE35: 80)

liberal-jende [II.7.2.7](#)

- liberal gende au, aurrecoac eracutsi digutenera egon bedi (HE40: 108)

liberal-talde [II.2.2.1.4](#)

- eguiaz guerta liteque liberal-talde aurreratuenetacoren baten contra (HE40: 168)
- aguitz guchiago eman bear zayo liberal-taldeari beren banderaz guri aguintzearen onra (HE40: 169)

liberal-usain [II.5.2.12](#)

- edo escuen artean darabiltzquien gauza guci ayetan liberal-usaya banatzean (HE40: 81)
- eta beti beren dotriña liberal edo liberal-usaicoacgatic mereci duen becela (HE40: 89)

liberalen biltoki-fama [IV.3](#)

- bere botikak liberalen biltoki fama omen zuan (HE19: 10)

libra erdi inguru [IV.2.2](#)

- amorrai aundi ederrak eta piñak ziran, libra erdi ingurukoak (HE29: 112)

liburu-alasa [I.5.4.2](#)

- mahainaren atzeko pareta ia osoa bi liburu-alasek estalirik (EJ51: 95)

liburu-ale [I.5.3](#)

- Loyolan 69 liburu-aletan dagoena (EJ00: 196)

liburu-azal [I.5.3](#)

- liburu-azalari barruko aldetik erantsita utzi zuen bere aurkipena (EJ00: 176)
- handikiro "Versos Varios del P. Butron" aldarrikatzen baitu liburu-azalak hizki nagusitan (EJ00: 175)

liburu-berri [I.5.4.1](#)

- Ordutik beti hango berri jakin-nahia egon zen, izan zadin politika-berri ala liburu-berri. (HE59: 16)

liburu-bukaera [I.5.3](#)

- doñua: liburu-bukaeran, l'garrena (EJ50: 23)

liburu-denda [I.5.4.2](#)

- nun saltzen dabe? edozein liburudendatan (HE21: 97)
- AGURITAL liburu dendan (HE44: 21)
- Aranak, liburu dendaren asmoa alferrik bait zen, dendarako erosita zeuzkan liburuak jende artean duban zabaldu zituen (EJ20: 34)
- Aranak derrefente beste liburu denda bat aldamenen jarri zuen (EJ20: 34)
- Gran Via-n protestanteak liburu denda bat irikitzen zihozten (EJ20: 34)
- kopeta eder eta ausartarekin agertu da liburu-dendatan (HE27: 333)
- alkarrizketan gengozalarik Askatasun kaleko MIKOLETA liburu-dendan (HE44: 10)

liburu-gai [II.7.2.4](#)

- eta, zer esanik ez, beraren paperak, eskutizat, liburu-gaiak eta abar (EJ67: 63)

liburu-hasiera [I.5.3](#)

- liburu-asieran ez-ezaguna duan egilleari (HE50: 7)

liburu-lan [II.6.2.4.3](#)

- Alegia, kultura (jakituria fin eta mehe hori, giza eta izpiritu-azterketa, liburu lana)... (EI94: 20)
- berriz alkarrengana bildutakoan, ez giñan bereala liburu-lanetan asten (EJ60: 13)

liburu-mordo [II.2.2.2.2](#)

- itzultzaile gisa liburu-mordo bat euskeratu zuen (EJ51: 33)

liburu-mota [II.4.2.7](#)

- ohizko euskal-irakurleari atsegin zaion liburu-mota (HE35: 8)

liburu-sorta [II.2.2.3.2](#)

- orrela ez dago liburu sorta ori ateratzerik (EJ05: 160)

liburu-zerrenda [I.5.4.2](#)

- Gamizen gelako liburu-zerrenda arakatuta jakingo genuke nondik zihozten liburu-aukerak (EJ00: 181)
- ta ondoren liburu-zerrenda bat dakar (EJ67: 59)

liburu-zorro [I.5.4.2](#)

- esne-zopak jandakoan, or dijoaz biak eskolaruntz, gabardina zaar baten gaiaz Terexak egin dizkien liburu-zorru bana galtzarbean (EJ03: 31)

liho-hazi [I.5.5](#)

- achurlarija dua botaten lurrera lino aci elduba (HE20: 142)
- ereiten dogu lina-acija lur ondo guijau ta azaro onecuan (HE20: 138)

liho-hondar [II.3.2.1.2](#)

- ez duzu lio-ondarrik utziko jo bage (HE18: 106)

liho-izpi [II.3.2.1.3](#)

- lio-izpi bat bereizi nizun (HE18: 57)

liho-lan [II.6.2.4.3](#)

- lio-lanak guzia eralgiko dute (HE18: 92)

liho-landare [II.6.2.1](#)

- gari-lastoaren antzekoa izaten da liño-landara ori (HE29: 27)

liho-lore [I.5.1](#)

- liña lorea bañon urdiñagoak (HE19: 27)

liho-mota [II.4.2.7](#)

- lino mueta bi dagoz (HE20: 138)

liho-putzu [I.5.4.2](#)

- izango uke animorikan liña potzu aundi aretan sartzeko? (HE19: 49)
- liña-putzuan bataiatutakoa (HE16: 54)

liho-sorta [II.2.2.3.2](#)

- lio-xorta bukatzen ez dabil azkena (HE18: 93)

liktore-aizkora [I.5.2](#)

- ardoa egiteko ez da mahats-aleak oinkatzea aski, liktore-haizkorak -horrela izendatzen baitiuzte Ithaka-ko jauregian ikusten ditugunak- ez ziren noski ugariak garai hartako Grezian (HE27: 324)

lili-alor [I.5.4.2](#)

- Horiek guziak ordean deus ez, beha egoiten bazira hango lili alorrer (HE59: 90)

lili-andana [II.2.2.2.1](#)

- egun guzietan lili andana bat buluzi eta hil ondoan (HE59: 94)

lili-hosto [I.5.3](#)

- primaderan bere lili-ostoeekin (HE32: 27)

lilura-gune [II.7.2.6](#)

- lilluragunetik asmamena kendu, ta zakur ederrarekin joan da (HE34: 30)

lilura-mota [II.4.2.7](#)

- illunabarrak, berriz, ez du sekulan izango atzo arte izan zuen lillura-mota (HE34: 29)

limoi-azal [I.5.3](#)

- berreun gramo azukre beltztxo, kanela-zotz bat eta limoi-azal bat (EJ64: 52)

limoi-azaltxo [I.5.3](#)

- serbitzatzen da azkenik limoi-azaltxo batekin (EJ64: 106)

limoi-poxi [II.3.2.2.2](#)

- biper beltcha, gatça, limon pochi bat. Eguiten da higual saltsa (EJ75: 30)
- baso erdi bat arno churi, biper beltcha, gatça eta limon puchca ttipi bat (EJ75: 31)

limoi-sail [II.2.2.2.7](#)

- an limoi-sail aundiak ziran, ta naranjarik ez (EJ66: 109)

limoi-saltsa [I.5.7](#)

- limon saltsa [tit] (EJ75: 31)

limoi-tanto [II.3.2.3.1](#)

- baratzuri ta limoi-tanto batzuekin nastutako olio prejituz, busti-aldi bat ematen zaio (EJ64: 50)

limoi-zati [II.3.2.1.9](#)

- limoi zati bat edo ogi mamin zati batzuk emoten deitsuez (HE44: 37)

limoi-zumo [I.5.1](#)

- Euskalerra osoan ere arranparrilan erre ta olio-ozpiñarekin edo limoi-zumuarekin jaten da (EJ64: 49)

limonada-tanto [II.3.2.3.1](#)

- ez gensuala bazkari artan limonada-tanto bat ere progatu (EJ64: 33)

linguistika-lan [II.6.2.4.3](#)

- adibidez, linguistika lanetan eta toki jakin bateko euskara den bezala jaso nahi denean bidezko izan daiteke H ez jartzea (EJ56: 96)

lis-lore [II.6.2.1](#)

- Jean Florin-en armak: iru lis-lore, landa urdinean (HE33: 77)

lisiba-ontzi [I.5.10](#)

- preso jarri omen zun lixiba-ontzian (HE29: 29)

- ekarri zezala lixiba-ontzia (HE22: 56)

listokume [II.7.2.9](#)

- horrelakorik ez zian listokume horrek espero (HE39: 87)

literatur adierazpen [I.5.6](#)

- pedagogiazko eta literatur adierazpeneko premien arabera, nork bere euskal sen hoberenaren argitan jokatzeko (EJ56: 104)

literatur arazo [I.5.1](#)

- litteratur-arazoetarako euskara-molde bakharr eta jakin bat hautatzeaz dugu arlo (HE26: 296)

literatur beharkizun [I.5.1](#)

- Atzoko idatz-hizkara kanon bezala eraikitzeak ezterauko, bada, euskarari behaztoparik jartzen. Aitzitik, litteratur-beharkizunen betetzeko egun bizi diren dialektuetatik bat hautatzea baino hobe (HE26: 278)

literatur eginkizun [I.5.4.1](#)

- orai arte litteratur egikizunetarako nahiz bizkaiera, (...) erabili ukhan ditugu (HE26: 296)

literatur eskola [I.5.1](#)

- ezta ordea literatur-eskolak darion erromantikutasuna (HE28: 57)

literatur euskalki [I.5.9](#)

- lau euskalki-mueta edo litteratur-euskalki (HE26: 296)
- bestalde, literatur euskalki desberdinetako ereduak ezagutzera emateko (EJ56: 104)

literatur euskara [I.5.9](#)

- literatur-euskara laphurtarr klassikoaren gain eratua (HE26: 259)
- litteratur-euskararen kanon eta eredu bezala (HE26: 269)
- ez zuten lortu gipuzkera alde honetako literatur euskara bakartzat jartzea (HE27: 379)

literatur guduxka [I.5.1](#)

- zintzoki aitortuz, pena ematen du arabar xalo honek markes-dukeen jauregietako literatur guduxketan nahastuta (EJ00: 184)

literatur hizkera [I.5.9](#)

- literatur-hizkara berezi bat sorthu eta moldatu zer aukuten (HE26: 259)

literatur hizkuntza [I.5.9](#)

- literatur hizkuntza bat eraikitzen du (HE36: 16)
- ba dugu hemen litteratur-hizkuntza landua (HE26: 259)

literatur hizkuntza molde [IV.2.2](#)

- idazle laphurtarrek erabateko litteratur-hizkuntza molde jakin bat eratu zeraukutela (HE21: 278)

literatur jenerazio [I.5.9](#)

- talde homojeneo bat osatu dute, literatur jenerazio bat (HE35: 3)

literatur kreaio [I.5.5](#)

- literatur-kreaio hutsezko obrak (EI94: 34)

literatur liburu [I.5.4.2](#)

- Lanson-Tuffrau'ren prantsez literatur liburu ederrak (HE28: 58)

literatur mota [II.4.2.7](#)

- herri mailako literatur mueta batzuetan H ez erabiltzea edo puntuazio marka berezi batzuk jarri behar izatea (EJ56: 96)
- ez digu deus esaten liburu oien jiteaz, egituraz, literatur-muetaz (EC70: 71)
- zein den beren idaztankera eta literatur-mueta, zer siñeste merezi duten (EC70: 67)
- gure ebanjelioak ain dute literatur-mueta berezia! (EC70: 71)

literatur tradizio [I.5.1](#)

- gure literatur tradizioan, urria delarik, maiz gertatu ohi diren eten horietako bat gertatu baitzen (HE33: XXVII)
- Iparraldeko literatur tradizioan hainbat hitzetan kons + h bikoteak agertzen dira (EJ56: 55)
- litteratur-tradizino horrek oso tipi, eskas eta balio gutiko emaiten du (HE26: 293)

literatura politiko apur [IV.3](#)

- militantziak behar omen zuen oinarrizko literatura politiko apur bat eginez joateko euskaraz (EJ20: 7)

literatura-balore [I.5.4.1](#)

- ezin daiteke, aldiz, gauza bera esan literatura baloreaz (HE36: 18)

literatura-idazti [I.5.4.1](#)

- literatura idaztietan, izadiarekilako loturetan ... (HE56: 10)

literatura-korronte [I.5.9](#)

- gaur eguneko literatura-korrontetan murgilduz (HE35: 9)

literatura-lan [II.6.2.4.3](#)

- onelako literatura-lan biziak, beste izkuntza batera itzultzen badira (EJ64: 87)

literatura-mugimendu [I.5.4.1](#)

- Mogel-ek, Bizkaia aldeko literatura mugimenduaren aintzindariak (HE36: 33)

literatura-tradizio [I.5.1](#)

- literatura tradizio balios batez bestalde (HE36: 9)

litro-erdi [II.3.6.1.1](#)

- ardoa txantxillaka, aldian litro erdiaren erdia alegia (EJ49: 29)
- ardoa gureztat litro erdi bana izaten zan (EJ49: 30)
- litro erdi bana ardo ematen zidaten (HE29: 112)

liturgi komisio [I.5.11](#)

- Bizkaiko liturji komisioari ere deitu genion baiño etzeukatela etortzerik esan ziguten (EJ05: 199)

liturgia-era [II.4.2.1](#)

- liturgia-erak, predika-erak, apostolutza-erak, kristau-erak aldatu nahi ziren (EI94: 44)

liturgia-hitz [I.5.9](#)

- garbi-garbi entzun omen ziran, obispuak ordun esandako liturji-itzak: ... (EL70: 212)

lizar edo elorri errama [IV.2.1.1](#)

- eta lizar edo elorri erramak jartzen dira etheen ate eta leihoetan (EB87: 43)
- eguerdirako, herririk gehienetan, lizar edo elorri erramak ateburuetan jarrian izango dira (EB87: 53)

lizar edo lexar abar [IV.2.1.1](#)

- abar ori lizar edo lexar abarra izatea (HE21: 49)

lizar-abar [I.5.3](#)

- lizar-abar eta lasto egoak dardara (HE18: 47)

lizar-arba [I.5.3](#)

- lizar-arbaren galda zuria danboliñak du eskatzen (HE18: 87)

lizar-arbazta [I.5.3](#)

- praleen janlekura sartzerakoan, lizar-arbazta eskubian altxata (lizar-ostoa askatasuna adierazten du) (EL70: 162)
- batere politika-usairik gabe, jakiña. Alaz guziz, emen ere izango genduke, lizar-arbazta jasota, zeintzui sarrera ukatu! (EL70: 164)

lizar-arbola [II.6.2.1](#)

- lizar arbola goizetik jartzen zuten eta arratsalde erdia igarotzean elizgizonak bendezitzen

zuten (EB87: 46)

lizar-hosto [I.5.3](#)

- lizar-arbazta eskubian altxata (lizar-ostoa askatasuna adierazten du) (EL70: 162)
- arta-korda, lizar-osto, belar eta agotz-pil (HE18: 46)
- gizona kantuz lizar-ostoa kimatzen (HE18: 118)

lizar-makila [I.5.7](#)

- apenas asko gustatzen zaien / emengo lizar-makillik (HE55: 35)
- laguntzera gu azkar joan giñan / lizar-makillak artuta (HE55: 35)
- au ikusi nai duenak orain / ondo beiratu berari, / erromatarrak bentzitutako / lizar-makilla dirudi (EJ79: 140)

lizun-zipriztin [I.5.7](#)

- bere ahapaldi batzuk lizun-zipriztiñez loitzeraiño (HE28: 72)

lo-apur [II.3.2.2.1](#)

- eguberdi ostian ló apur bat eguinda (HE20: 137)

lo-pixka [II.3.2.2.2](#)

- karga-aldi bat ona eman ezkeru, lo pixka bat egin litekek (EJ62: 26)

lo-zurrunga [I.5.1](#)

- nagusia egun guztian lo zurrungan egon da (HE52: 12)
- biritxiak lo zauden, lo xurrungan: aneia xut, bere alkiari bizkarraz (HE59: 87)

loaldi [II.7.2.1](#)

- nere loaldia bere irudi oroigarriak edertuko ba lu (HE34: 37)
- emoten jaco astia ló aldijac eguiteco (HE20: 129)
- loaldia egiten zuelarik itzegileak bezala (HE59: 67)

loaro [II.7.2.12](#)

- eta txori politen abesti leunenak zeugana eldu daiten luaro gurija (EJ63: 46)

loaro aldi [IV.2.2](#)

- begijak apal-itxi luaro aldijan eta irrija datorke espanen ganera (EJ63: 12)

lodigune [II.7.2.6](#)

- larrupetik lodigune batzu agertzerainokoan (HE59: 11)

lohasma-izpiritu [I.5.10](#)

- Jainkoak lohasma izpiritu bat eman die, begiak ez ikusteko, beharriak, ez entzuteko (EJ71: 40)

lohi-putzu [I.5.4.2](#)

- ur erreka mehe bat jausten zen (...) nihun ere lohi putzu bat gabe (HE32: 15)

lokatz-leku [I.5.4.2](#)

- Arrua-errekatik Itziar aldera oso bide txarra, lokatza-lekua (HE29: 37)

lokomotore-puska [II.3.2.2.3](#)

- hori da lokomotora puska! (HE35: 22)

loratze-aldi [II.7.2.1](#)

- euskarak eztu oraindik bere loratze-aldia (HE26: 292)

lore eta ostro xingola [IV.2.1.1](#)

- solairuaren hegian, lore ta ostro txingola luze bat zintzilikan (HE58: 52)

Lore Sorta [II.2.2.3.2](#)

- bigarren saria izango da liburu onen artean bat: Eskuliburua, Añibarro-rena; Lora Sorta Espirituala berberarena; Kristau Doktriña, Ubillos-ena (EJ07: 4)

lore-andana [II.2.2.2.1](#)

- lore andana baten artean ehortzi (HE32: 27)

lore-aro [II.7.2.12](#)

- aurrian eucazan lora-aro edo coroiac (HE20: 216)

lore-baratza [I.5.4.2](#)

- Adan, eta Eva, biac ipini cituan Jaincoac, parabisua ceritzan, berjera, lore-baratza, edo toqui zabal eder batean (ED46: 6)

lore-bizitza [I.5.2](#)

- ondoa ez duzu / lore-bizitzan geien / maitatu bear dozun / gauzea... bai zera! (EJ50: 129)

lore-hego [I.5.3](#)

- gau-ama, lore-egoak / batzen ari da. (EJ50: 84)

lore-hosto [I.5.3](#)

- eritu zure lore ostozko ego ñabarrak (HE61: 112)
- lorea igartzen danean lore-ostoa igartzen zaizka ta emea bakaarik gelditzen da, ernaritura (EF92: 7)

lore-irin [I.5.1](#)

- urduri dabiltz neure gogai-erletxubak zeure loretan batzen lora-irin gurija (EJ63: 30)

lore-landare [II.6.2.1](#)

- ondoan baratza, dana lore-landarez betea (HE23: 53)

lore-meta [II.2.2.3.1](#)

- elizatik hil-harrietara / lore meta eta hitzaldi / (HE56: 27)

lore-mordoxka [II.2.2.2.2](#)

- gu ara joan giñanean igartutako lore-mordoxka bat zegon arriaren gañean (HE61: 21)

lore-ontzi [I.5.10](#)

- lore ontzi bateko buketaren usaya sala guziyan (HE61: 161)
- negarrak ez eben lotu gexo ankerran zaurija ta lorak, arren, betiko apurtu zan lorontzija (EJ63: 34)

lore-orri [I.5.3](#)

- lora-orriak [tit] (EJ77: 57)

lore-sorta [II.2.2.3.2](#)

- garai artako ipuyen lore-sorta edo antologia bat degu (HE22: 9)
- ziur esateko nik ez dakit zeñi askatu zion lore-sorta (EL70: 147)
- kosta-alde guzietan bildutako lore-sortakin nola igo zan bere zaindari laguntzalleagana... (EL70: 160)

lore-toki [I.5.4.2](#)

- bere kontu ere artzen zun beste lore-toki askoren lana (HE23: 53)

lore-usain [I.5.1](#)

- lora-usain gozoa artu ebanean (EI99: 150)

Loretope [II.8.2.9](#)

- "Loreto-pe" euskal izen jatorraren ordea "Pico del Lorito" erdal aldakera nardagarria (EJ51: 21)

loteria-tira [I.5.4.1](#)

- burua makur, loteria-tirak eskuan (HE34: 63)

lotsa-giro [I.5.1](#)

- lotsa-giroa ematen dit aitortzeak (HE34: 53)

lotsa-konplexu [I.5.1](#)

- funtsean geure lotsa konplejoaren refujio besterik ez (EJ20: 31)

lotsa-pixka [II.3.2.2.2](#)

- lotsa pixka bat eraman bearra izan arren (HE50: 80)

lotsa-usain [II.5.2.12](#)

- eztira ikusten lenago legez morrosko gorri sendoak; ezpada geldo barritsu batzuk lotsa-usainik bakoak (EJ70: 79)

lotura-mota [II.4.2.7](#)

- gure egoeran beste lotura mota bat behar da euskaldunen eta euskera gaurkotzen dutenen artean (EI94: 63)

lotura-muga [I.5.10](#)

- H bat agertzen da bi osagaien lotura muga, are bigarren osagaiak H-rik ez duenean (EJ56: 56)

lubaki lan [IV.2.2](#)

- gabez lubaki lanean paisanoak eta (HE23: 32)

lubaki-zulo [IV.2.2](#)

- etsaiarengandik pixka bat aldendu eta gero tarteko lubaki-zulo batean sartu giñan (EJ60: 92)

lukainka-adar [I.5.3](#)

- ondo etorrice jacoiz lucainca adar bi (HE20: 70)

lukainka-antoju [I.5.10](#)

- bigarrenarekin izan zituzten lukainka antojuak (HE35: 33)

lukainka-mutur [II.3.2.1.5](#)

- alkandora, barrengo, musu-zapi, eta abar... baita lukainka mutur, gazta zar puzketa, piku idor, bi dozena arrautze, tipul ta baratxuri-kordak (EJ03: 17)
- nik esaten det gaur ez zeratela Etxe-alaira lukainka mutur bana jan eta txakolin zurrut bana eran gabe (HE19: 42)
- iruditu zitzaidan lukainka-muturra (HE18: 55)
- Artzai-Txikia kantari ari zan arte, lukainka-muturrari eragiñaz, sutara begira omen zegon (EJ79: 96)
- bi arra luzeko lukainka-muturra atera ta zipotz zorrotz ari sartuz, su gañean jarri zuan (EJ79: 95)

lukainka-puska [II.3.2.1.8](#)

- barbantzuak azal-oliotan, bakoitzarentzat lukainka puzka banakin (EJ03: 51)
- gaueko amabiak alde ortan, lukainka-puska bat (EJ62: 22)

lukainka-pusketa [II.3.2.1.8](#)

- beste lukainka-pusketa luze bat, txabolan jateko (HE29: 73)

lukainka-zati [II.3.2.1.9](#)

- baina asikin orrek, zuku-ontzian maira dakarrenean, sarri bere azpian lukainka-zati gorri oilo-biriki samur gozoak izan oi ditu (EJ06: 71)

luma-abere mota [IV.2.2](#)

- egazti guztiac beren moten araura, eta luma abere mota guztia, eta egoac dauzcan guztia (HE12: 7)

luma-bihozkada [I.5.6](#)

- eta idazlearen luma-bihozkadak gure bihozkada bihurtzen dira (EJ51: 76)

luma-jantzi [I.5.7](#)

- gueuria da daucan luma janci ederra (HE20: 178)

luma-kolpe [I.5.6](#)

- iduqui litezque luma-kolpe batez chartzat emantzat San Pablogandic Sales-co San Francisco gandaño (HE40: 111)

luma-mordo [II.2.2.2.2](#)

- egiteko au garaiz egiten bada ez die ateen kalterik egingo ta luma-mordo edeara emango digute (EF92: 102)

luma-punta [II.3.2.1.7](#)

- hona, berriz, "Don Quixote" haren ahotan edo luma-puntan (EJ00: 182)

lumaki-hegal [I.5.3](#)

- carrote tranchaca picaturic, oilasco bat edo lumaki hegalac edo lephuac (EJ75: 29)

lur-abere lantegi [IV.2.2](#)

- Gipuzkoako lur-abere lantegietan, edo-ta, baserrietan, abere-mota abek bear lituzke euki (EF92: 70)

lur-apur [II.3.2.2.1](#)

- arcosco, lur apur, olo garau, auts ta loigarri guztietati (HE20: 151)

lur-azal [I.5.3](#)

- lur-azala egoten zan jelak gogortuta (EJ66: 102)
- buruko dohainek eman dezaguketen alapide guztietan, lur-azalaren goiti-beheiti, harri mota (HE59: 101)

lur-azpi [II.8.2.6](#)

- lur oneri lurr-azpia deritza, askotan arri-piala izaten da (EF92: 14)
- lurr-azpia. guk lanerako lurra esan deguna, beste lur baten gañean egoten da (EF92: 15)

lur-barru [II.8.2.7](#)

- ta zu, goierritarra bazara, txorierrri edo lurbarruan jaio ta bizi zareana (EJ59: 7)

lur-dardara [I.5.1](#)

- Ecaitz guciac, turmoyac, chimistac, arria, ta ludardarrac ez dira gu centzatzeco diña (HE07: 99-100)

lur-eremu [I.5.3](#)

- lur-eremu hedatuak beren eskuperatzen zituztelarik (HE30: 222)

lur-erlo [I.5.4.2](#)

- Elimelec-en lur-erlo bat saltzeco dauca (HE45: 206)
- lur-erlo ori erostecotan ezcondu bearco zera (HE45: 206)

lur-ikatz [I.5.1](#)

- harateko xokoan, lur-ikatzaren meta (HE59: 65)

lur-kanta [I.5.4.1](#)

- Bergili'ren lur kantak (HE31: 57)

lur-kolore [II.5.2.8](#)

- euri zikin bat, lur kolore, erreketan badakin zer ur nahasia heldu den euri ondotan (HE32: 44)
- jantziak danak urratu ta musuak ere lur koloria (HE23: 107)

lur-lan [II.6.2.4.3](#)

- bere oiturazco bizitzari equin zion, eta lur-lanetan ziarduen (HE45: 199)
- Abbadie zenak ez zuen lur-lana bakarrik berritu (HE59: 12)
- gure geroztikako lur-lanak mezede izango dute oiek osorik beretutzen (EF92: 26)
- lur-lanak (EF92: 44)

lur-minaldi [IV.2.2](#)

- muiñ-azaleko gaitza aski ez dularik, lur-miñ aldia egiten zaio tarteka ta lurrera jausten da zerraldo (EJ03: 32)

lur-mokor [I.5.3](#)

- altzoan zituen harri eta lur muilo [oin-oharra: lurmuilo: lurmokor] guziak, bere madarizioneekin batean (EJ72: 25)
- eta haren harri eta lur-muilo [oin-oharra: lurmuilo: lurmokor] kolperi ihes egiteko, bortxatua

- izan ninduan (EJ72: 26)
- nere ganaraino harriak eta lur-muiloak [oin-oharra: lurmiulo: lurmokor] ezin helduz (EJ72: 26)

lur-mordoska [II.2.2.2.2](#)

- lur onen ezaguera osoa ematen digu ta azterketa au egiteko, lenen-lenen lur-mordoska ondo artu bear da (EF92: 39)

lur-muilo [I.5.3](#)

- eta, denbora berean, lurmuilo [oin-oharra: lurmuilo: lurmokor] batek jotzen naik belaunean (EJ72: 25)
- altzoan zituen harri eta lur muilo [oin-oharra: lurmiulo: lurmokor] guziak, bere madarizonekin batean (EJ72: 25)
- nere ganaraino harriak eta lur-muiloak [oin-oharra: lurmiulo: lurmokor] ezin helduz (EJ72: 26)

lur-mutur [II.3.2.1.5](#)

- etxebizitza ere, bere lur-mutur eta guzi, modu onean (EJ03: 13)

lur-nekazale herri [IV.2.2](#)

- Haizpeta ta bertze holako theophilisten eskuko lur-nekazale herritan (HE58: 63)
- Haizpeta ta bertze holako theophilisten eskuko lur-nekazale herritan (HE58: 63)

lur-ondasun [I.5.9](#)

- lur-ondasun iragankor oro ez ote zenituke ukatuko betiko zorionaren ordañetan? (EJ03: 64)

lur-paradisu [I.5.9](#)

- etzen oraiño orduan, lur-parabisu hartan egitekorik (HEAX: 21)

lur-pila [II.2.2.2.6](#)

- naiz satorrak beren zuloekin zelai ta loretegiak itxuraz ondatu, lur-pilak egiñik (EF92: 65)

lur-pilo [II.2.2.2.6](#)

- zulotik aterariko lur pilloa noizik beiñean aztertuko balitz obe izango litzake, airea ondo artu daian (EJ07: 2)

lur-pixka [II.3.2.2.2](#)

- ebaki abetan goitik beera bi aldeetako lur pixka bat artzen da (EF92: 39)

lur-poxi [II.3.2.2.2](#)

- ene lur poxia ez banu ukan eta ene etxolañoa (HE59: 119)

lur-puska [II.3.2.1.8](#)

- edozein sorotik lurr-puska artzen badegu, errez ikusi genezake lur au mia ta landare ondakin txikiz egiña dagoala (EF92: 14)
- landareen zaintxoak berez duten mintasuna naikoa da superfosfatoa gordeta zeukaten lur-puskaetatik landareak artzeko (EF92: 33)
- ustelduak artzen erreztu egiten die landare berrieri ta lur-puskak obeto zupatzen dute (EF92: 42)

lur-tapa [I.5.7](#)

- Beste gertaera bat badu: txondorrak, sutan dagoanean, tiro bat egiten du, ta gaiñeko lur-tapa guztiak bota. (HE29: 60)

lur-zati [II.3.2.1.9](#)

- nork daki ez zaizkigunez bermatuko lur zati zenbeiten jokotriaz edo indarrez edekitzera? (HE59: 115)

lur-zerrenda [I.5.7](#)

- lur zerrenda zistrin bat baizik ez da (EC70: 24)

lur-zulo [I.5.9](#)

- an lur-zuloak eta trintxerak egin bearrak zeuden, nai eta nai ez (EJ49: 124)
- ortaz gañera, etzegoan ez lur-zulorik eta ez trintxerarik (EJ60: 148)

lurlangintza ekonomi molde [IV.2.2](#)

- lurlangintza ekonomia moldeak langabetu bilakatzea zituenekin eratu zuten (EJ52: 19)

lurpe [II.8.2.9](#)

- era onetan lurpean ezcutatu zan berria barreatu zan alde gucietan (HE07: 228)
- iñolaco beguiramentu eta bareaciogabe dotriña galgarri au lurpean sartu zuen (HE40: 28)
- eta amarr mila dukat lurrpean geldirik ikusten ezebela egunen arririk (EJ70: 80)
- Aztien icena ematen zate, lurpean ezcutaturic dauden, gaucaz ecusten dituela esan oi dan, aec (HE07: 21)
- gure eceren zale eztiran, berena bezañ ederra izan arren (...) edo isillic egotearequin lurpean sartzera sayatzen diran (HE40: 92)
- oitura onek lurpera itz eder bat eroan dausku: bidaria (EJ06: 72)
- etxeak bata bestearen gañean, atzeko aldea lurpean sarturik eta aurrekoen tellatutik arpegia (EJ59: 21)
- berrogei urtetan airean lanean ari zirenentzat ta hogei ta hamabortzetan lurpekoentzat (HE58: 74)
- lurpeco ondasunac, eco bestela ezcutatu zaizten gauzac arquizteco (HE07: 21)
- Lurpeko sagarra dauka izena euskeraz (EJ49: 37)
- bere oñpeco lurra alde gucietan lurpeco zuloz betea daucatela isilliac secta edo alcardadeac (HE40: 163)
- Manezaundik zion "La Mota" delako gazteluan sartu zituztela, lurpeko gela beltz batian (EJ65: 37)

lurpe-leku [IV.2.2](#)

- Raquel-en lurpe-lecu ondoan topatuco zituela bi guizon (HE45: 198)

lurralde [II.8.2.3](#)

- bere gizarte eta lurraldeko historiaren, zibilizazioaren eta egituren ezagupena izan (EI94: 35)
- berai biziya kenduagatik / lur-alde aitan etsaiak, / pozez dijoaz anima batzuk / zerura ekarri naiak a (HE55: 16)
- bizirik igarotzen lur alde auetan (HE50: 16)
- argatik eusko-arrazak eman izan ditu ainbeste gudu-gizon, trebe ta ospetsu. Ainbeste mixiolari, santu ta ongille, nunaiko lurraldeetan (EL70: 154)
- urte berean Sudet'en lurraldea galdetzen du Hitler'ek (EJ03: 38)
- guda bizian sartuta dagoan lurraldera alde egiteko asmotan semea, ta zu bat zatozkio (EJ03: 67)
- eztago pisti bat ere iñungo lurraldean pentsatuko eztuena garena erregeak (EJ50: 127)
- behelano mehea zegoen lurraldearen gainean, lotan iduri (EJ51: 50)
- nortzu dira, bestalde, Lapurdiko lurraldeez jabetu diren horiek? (EJ51: 81)
- Jesusen lurraldea urbildik ezagutzeko, eta ango giroaz, oiturez eta izkuntzaz jabetzeagatik (EC70: 32)
- bialdu dezagun dena ipuien lurraldera eta gure lana errazagoa izanen da (EC70: 37)
- San Justino samariarra zan; beraz, Jesusen lurraldekoa (EC70: 59)
- eta Euskalerriko lurralde guztietan leundu bearreko esakera bat edo beste idorotea (EJ59: 10)
- lurralde izkutuak izaki beldurgarriz josiak daude oraindik (HE27: 323)
- erromatarrek Espainiko lurraldeaz jaundu zireneko gerthakizuna (HE26: 295)
- Euskal Herria zeukan, euskal lurraldea, zuhaitz ugariz jantzia (HE27: 301)
- lurralde atsegiña ondoren, onaa, luzaro-samarrean, beste bat, itun, bakarti, idorra... (HE17: 43)
- bazkun guziek, norbere lurraldean (HE17: 75)
- sofistarik geienak lurralde bertakoak dira (HE38: 161)
- ura jabetu zan lur alde aiek lantzeko (HE50: 27)

lurralde-bazter [IV.2.2](#)

- biotzaren egoera bat dala lurralde-bazter bat ikustea (HE31: 45)

lurrin-makina [I.5.6](#)

- lurrin-makina batek, edo bestelakoak, eragin-indarra, izateko, arrikatza, ura, olioia (EF92: 76)
- beste aldez, lurrin-makina bateri arrikatz gutxi botatzen badiogu, endarra emango du, baño gutxi (EF92: 76)

lurrontzi [I.5.7](#)

- lurrontzi bat bete gaztanbera aurkitu zuen batean (EJ53: 38)

lurrun-gandor [I.5.7](#)

- Ola-kebide bakar bat ez, ortziaren aratza, izerdizko, nekezko, oñazezko lurrun-gandor zikiñaz lardazten (HE17: 45)

lursagar [I.5.1](#)

- baditutçu lur sagarrac egosiac, lehertcen tutçu bero beruac, nahasten tutçu çure hachicharekin (EJ75: 17)
- gainetic eçarratçu lursagarrac frituric (EJ75: 6)
- gelaria lur-sagar xuritzen ari zen zarra-zarra (EJ72: 64)
- lur-sagarrak berak sukriarekin emaiten zaizkuie! (HE59: 114)
- azpizuna lusagarrakin (EJ64: 57)

lursagar kroketa [IV.2.2](#)

- lur sagar croketac [tit] (EJ75: 17)

lursagar pastiza [IV.2.2](#)

- lur sagar pastaça [tit] (EJ75: 25)

lursagar-irin [IV.2.2](#)

- laurden bat lur sagar irin, libera erdi bat sucre raspatu (EJ75: 43)

lursagar-irin poxi [IV.2.2](#)

- emaçu lursagar irin pochi bat, nahasçaçu urarekin, doraçaçu fricandaua eta cerbitça saltsaren gainean (EJ75: 8)

lursagar-kutsu [IV.2.2](#)

- ogi landa eta mahasti zenbeit halaber, han hemenka: bai eta lur-sagar kutsua (HE59: 90)

lursagar-saltsa [IV.2.2](#)

- lur sagar saltsa [tit] (EJ75: 25)

luzamen-pixka [II.3.2.2.2](#)

- deus onik ez ginuken hartarik, luzamen pixka bat baizik (HE14: 157)

Luzifer-airetxo [II.5.2.1](#)

- halako Luzifer-airetxo bat erantsi diote (HE27: 324)

madarikazio-suerte [II.4.2.8](#)

- mundu huntako eta bertzeko madarizione suerte guziak azpitik gora (EJ72: 25)

Madril-alde [II.8.2.3](#)

- orreetariko timadore batzuk izaten dira an Madrid alde artan (HE21: 43)

magalpe [II.8.2.9](#)

- sorlekuak bere magalpe gozoan atotsi zitun bi-biak (HE28: 75)
- mendiko Neskutz ori, zeure magalpera negar gustijak duaz, oñaze gustijak (EJ63: 22)

magurio-krema [I.5.7](#)

- baña ez, adibidez, arrai-zukua, magurio-krema, arroakako antxarraña (EJ64: 81)

mahai-ertz [II.8.2.10](#)

- mahai ertza jo eta bi kandelak hankaz gora erori ziren (HE39: 61)
- txo, Mangoliño, esaten eutsan, mai ertz batetik bestera garrerdko gizon lodikote batek (EJ59: 23)

mahai-hegi [II.8.2.10](#)

- ganibeta mahain-hegian pausa, eskuak dabantalean xuka (EJ72: 64)

mahai-lagun [II.7.2.10](#)

- mahi lagunak, "mundu gizon" guziek, atzaparrekin hartzen dutela (HE35: 16)

mahai-leku [I.5.9](#)

- pralleak jantokian agiri dituzu, bakoitza bere mai-lekuan exerita, apalki ta zurbil, txanoz burua estalirik (EL70: 139-140)

mahaiburu [II.7.2.3](#)

- Apaiza ta Alkatea jarri dira maiburu (HE18: 20)
- jatoquir berequin eraman, ta maiburuan ipiñi zuen (HE45: 198)
- mahaiburukoak adierazi zien negar eginez ez zutela ezer aurreratzen eta beste zerbait asmatu beharko zuela (EJ53: 92)
- sariak nori eman jakiteko ez gera geu maiburuko jarriko (EJ05: 163)
- bere semea egon zan mai-buruan (HE55: 19)
- nik, beintzat, mai-burutik altxa eta amonari sorbaldatik oso indarrez eldu eta besarkatuaz (EJ49: 79)
- nik kanta orduko, amonak onela dit lenengo, pozez beterik, bere mai-burutik (EJ49: 78)
- bethi ni mahain-burian (HE60: 156)

mahaikide [II.7.2.8](#)

- maikide guziak, leiaketa bat asmatu zuten (HE57: 120)
- egun horretan nere mahaikide nahi zaituztet, gure zorionaren pozkide izan zaitezten (EJ48: 14)
- eztakizu ba maikideak daukaguzala? (EJ59: 54)
- diotenez, maikide batek ea zer zan idazki ura galdegin zuanean (EJ64: 26)

mahaibe [II.8.2.9](#)

- mai-pean bi gizon: alkatea ta pregonaria (HE16: 31)

mahasti-aihen [II.6.2.1](#)

- sagar hori'ta gorri, mahasti-aihenak (HE51: 55)

mahasti-buru [II.7.2.3](#)

- saskiak mahasti buruetan pausatuturik, lagun multxo bat muntatzen ginen bi lagunek lerroa artean harturik (EJ04: 47)

mahats-aihen [II.6.2.1](#)

- bai bear ere, mats-ayena baino okerrago baita (HE15: 25)

mahats-ale [I.5.3](#)

- ardoa egiteko ez da mahats-aleak oinkatzea aski (HE27: 324)
- azeriari mats-aleak eldu-ez bezela (HE17: 11)
- erorrek esango dek, zer dan mats-aleei gertatzen zitzaiena (HE57: 148)
- nexka orri, ako azeriaren mats-aleena gertatzen zaiok (HE57: 148)

mahats-arbola [II.6.2.1](#)

- Kastilla'n mats-arbol bat ez det uste danik, aurten orri aña ardo kendu diyotenik (EJ79: 131)

mahats-ardo [I.5.7](#)

- len ozta ezagututen zan matsardaua (HE20: 95)

mahats-arno [I.5.7](#)

- Jesus Kristen gorputza eta odola hain diradela arimaren janhari eta edari, nola ogia eta mahats-arnoa baitirade gorputzaren. (HE02: 33,34)

mahats-bihi [I.5.3](#)

- ichur çaçu agordienta eta mahats bihiac terrina batetara (EJ75: 53)

mahats-lapa [I.5.1](#)

- gorri arin, garbia; barrikako mahats-lapari, gain behera (HE59: 84)

mahats-molko [II.2.2.2.3](#)

- larrazkenean bere mahats molko hori eta beltzekin (HE32: 27)
- salda chorta bat, mahats molko bat eta espiceria puchca bat (EJ75: 14)
- trempatcen duçu olioarekin, edo minagrearekin, edo mahats molco baten yusarekin (EJ75: 20)

mahats-mordo [II.2.2.2.2](#)

- bezperan ebatsitako mahats-mordoa atera eta sakantxo bat gainean zuen (EJ53: 107)

mahats-mordotxo [II.2.2.2.2](#)

- ma"ats mordotxo bat bereizi nizun (HE18: 56)
- mats-mordotxo bat bereizi nizun (HE18: 56)

mahats-pikor mulko [IV.2.2](#)

- mahats pikor molkoetan (HE51: 47)
- mahats pikor molkoetan (HE51: 47)

mahats-salda [I.5.7](#)

- emakumea bada matz-salda-zalea aldean daukaz beti buruko alea (EJ70: 105)

mahatsondo-mota [IV.2.2](#)

- Albariño izenez matsondo-mota berezi bat ezagutzen da (EJ64: 47)

Maiatz-pazkoa [I.5.8](#)

- Maiatz-Paskoz egiten direan irugarren erromeri-egunean (EI99: 141)

mailu-kolpe [I.5.6](#)

- bekhatutan ibiltzeaz eta usatzeaz gogortzen du bere konzientzia, mailu kolpeek ingudea gogortzen duten bezala (HEAX: 107)
- noiz eta ere ikaragarriko martilu kolpe bat jotzen baitute komentuko atean (EJ72: 50)
- gizon horrek ote zuen bederen martilu-kolpe bat nonbait (EJ72: 7)

mailu-ukaldi [I.5.6](#)

- hemen eskuinaz mailu ukaldika mehatzeko, biribiltzeko, xorroxteko, azkenean xilotik sartzeko. (HE59: 66)

mailutzarpe [II.8.2.9](#)

- darua agoia urtzalliac mallutzarpeti gabi-igunaren azpira (HE20: 127)

maisusunda [II.5.2.12](#)

- erriarentzako idazten ditugun irakurgaietan, naiz berari zuzenduta jaurtiteko itz-aldi ta sermoietan ez-geunke bada inoiz ere maixu-sundezko euskerarik erabili bear (EJ06: 85)

maitale-bikote [I.5.1](#)

- mundua mundu dedin artean, parregarri izango dira maitale-bikoteak (HE34: 57)
- isil-isilik eta elkarri gerritik heldurik, izkututzen ziren maitale-bikoteak (EJ51: 92)
- bere aurretik maitale bikoteak pasatzen dira (HE35: 42)

maitasun-arazo [I.5.1](#)

- Europa'ko literatura guzia maitasun arazoetan zabaltzen ari zen adiuntzan (EJ51: 31)

maitasun-bide [II.7.2.2](#)

- arantza orreik mintzen bazabez zatorz maitasun-bidetik!! (EJ63: 10)

maitasun-dolamen [I.5.1](#)

- amak bakar-bakarrik senti dezaketen maitasun-dolamenez laztandu zun besarkada estuaz

bere semetxo kuttunetan kuttunena (EJ03: 62)

maitasun-gar [I.5.1](#)

- biotz euskotarrak, geure maitetasunen maitetasun-garrak legortu beiz apur bat amaren negarrak (EJ77: 67)

maitasun-habia [I.5.4.2](#)

- ezkon-barrijen oya, bai-da donetsija, bertan zorunak dagi maitasun abija (EJ63: 12)
- tolesgintzat zara maitasun abija, obendijentzat barriz babes-maitekorra (EJ63: 24)

maitasun-harrera [I.5.6](#)

- gustijak ditxaroe maitasun-arrera. Ur ori maite dabe gixonen espanak (EJ63: 20)

maitasun-hazi [I.5.5](#)

- eraintzak ene baitan maitasun azia; emaitzetan ederren, etsai-barkatzia (EJ50: 11)

maitasun-hondar [II.3.2.1.2](#)

- eta dardar dixuri barrero kolkuan, maitasun ondar oneik gorderik goguan (EJ63: 18)

maitasun-hots [I.5.1](#)

- eure barneko keskak yagerzak irrintzi orrek, ixildu egik samin latzezko maitasun-otsa (EJ63: 38)

maitasun-irrits [I.5.1](#)

- or ezin sartu naike maitasun irritza, eta gastaruaren lorazko gorputza (EJ63: 12)

maitasun-istorio [I.5.1](#)

- maitasun histori unkigarri bat, e? (HE35: 52)

maitasun-itxura [II.5.2.7](#)

- gaiñerakoan, alako maitasun itxura bat erakusten du Renan-ek bere protagonistarentzat (EC70: 34)

maitasun-lokarri [I.5.1](#)

- baña zugandik alde biotzak ezin dun arekintxe maitasun-lokarria ez eteteko (EL70: 243)

maitasun-min [I.5.1](#)

- maitasun-miñez irakindako biotz batek (HE28: 84)

maitasun-musu [I.5.1](#)

- orra duaz gastiak lorazko bidetik onetsi dagixuzan maitasun-mosubak (EJ63: 20)

maitasun-pasione [I.5.1](#)

- emaztekiaren irudi frango idealista bat eta, behar bada, maitasun pasionea (EJ54: 745)

maitasun-zori [I.5.1](#)

- illargi-mosu dabil edurtze zuriyan: urbil geure soin oneik maitasun zorijan (EJ63: 18)

maite-bertso [I.5.4.1](#)

- ortarako erlijioaz eta maite-bertsoaz baliatu zen (HE28: 73)
- eta zer esango zien baliozkorik, bihotza eman ez ziezaiekeen maite-bertsotan? (EJ00: 209)

maite-damu [I.5.1](#)

- jaunak bakarrik eskuan daukan maite-damuan urtzera (HE18: 114)

maite-dardara [I.5.1](#)

- eskierki dakit nik maite-dardara zer den (HE34: 58)

maite-eresi [I.5.4.1](#)

- ba ditute kantatuak zenbait maite-eresi (HE18: 56)

maite-gar [I.5.1](#)

- erraitekotan nago itz neurtuen "maite-garra" baino-re gehiago zuela, delako "erdi beharra" (EJ65: 30)
- edo ogibideak, edo barneko erdi beharrak, edo zerbaiti diogun maite-garrak (EJ65: 30)

maite-haizetxo [I.5.5](#)

- Zenbait euskal autorek azaldu dute maitasuna, egia, eta ez guztiek orobat. Ezagunenak besterik ez aipatzeko, hor ditugu Detxepare eta Oihenart (...). Hegoaldeko maite haizetxo bat ere etorri zitzaigun behin Provenza-tik. Baina euskal prosak uzkur egin dio gehienetan gai horri. (HE27: 298)

maite-hitz [I.5.4.1](#)

- otzak ixoztu daroz maite-itzak abuan eta dardar dixuri barriri kolkuan (EJ63: 18)

maite-irakin [I.5.1](#)

- bere izkuntza kuttunaganako maite-irakiñez (HE28: 72)

maite-kanta [I.5.4.1](#)

- ba daki gaztaiñeko nere maite-kanta (HE18: 121)
- oraindik an du belarrietan maite-kantaren zantzua (HE18: 84)

maite-kezkabide [IV.2.2](#)

- gaurgero maite-kezkabiderik ez dute izango (HE34: 28)

maite-lege [I.5.1](#)

- etzaik zillegi ari maite-lege egite (HE18: 43)

maite-lokarri [I.5.1](#)

- arekin lotzen gaituen maite-lokarriak, zer moduzko oiñarriak dituen (EC70: 13)

maite-min [I.5.1](#)

- etzunik banago, daurkit atsegiña (...) pozik eztot gura, eztot maite-miña (EJ63: 4)

maite-musika [I.5.4.1](#)

- berez ere hari horiei maite-musika joarazia da lehenago Gamiz erdal poeta (EJ00: 206)

maite-pilpira [I.5.1](#)

- beñola, dana eder, dana zeru. Argi-dirdirak aldarean, malko-dizdirak begietan, maite-pilpirak biotzetan (EL70: 165)

maite-poesia [I.5.4.1](#)

- tenore hartako maite-poesia eta literatura irakurria duen susmoa hartzen zaio (EJ00: 208)
- dabiloenchoac sartu zuen haren tokian, maite-poesia maite-poesiakin elkartuaz (EJ00: 194)

maizter-errenta [I.5.1](#)

- eztira etorko atzera sekulan beren etxera maizter-errentak artzera (EJ67: 94)

makailao-kroketa [I.5.7](#)

- makallau croketac [tit] (EJ75: 17)

makailao-salda [I.5.7](#)

- macallao saldia artuta (HE20: 193)

makailao-saltsa [I.5.7](#)

- besigu, lebatz, makailu-saltsa, bakotxak berak ahal dauna (EB87: 29)
- ekazu Kontze subil-ondoti maira makallao-saltsea (EJ70: 92)

makal-itxura [II.5.2.7](#)

- oso makal itxura artzen ari zan (HE50: 60)

makarroi-zuku [I.5.7](#)

- Zumarraga'n, Urriaren 2'an Bazkaria: Makarroi-zukua,... (EJ64: 58)

makil dantza [I.5.6](#)

- alparria ta sekantza, billarreko makil-dantza, jendiaren alegrantza (EJ67: 233)

makil ukaldi [I.5.6](#)

- neurtitz andana handia zaukaten, launazka josiak, (...), oro kanit eta makil ukaldi, oro heriotze (HE59: 85)

makilkada-talde [II.2.2.1.4](#)

- baita makilkada-talde ederra eman ere (HE23: 105)

makina-gizon [II.7.2.5](#)

- mariñel-mariñelak zazpi, kontramaixuaren meneko; iru makina-gizon, arrantza-patroia, lemazaia ta sukaldaria (EJ03: 13)

makina-hots [I.5.1](#)

- makiña otsa agitzako dator eskritoriotik ... (HE57: 104)
- gelatik, TO'ren makiña otsa dator (HE57: 103)
- entzun bedi makiña-otsa (HE57: 136)

makina-lan [II.6.2.4.3](#)

- esku-tresna ta garlopa zenbat eta menderatzallego, orduan eta makina-lanerako gaiago (EJ03: 22)

maldizio-aldi [II.7.2.1](#)

- aurrena, bere maldizio-aldia oso luzea, eta gero itz auek (EJ49: 56)

maldiziope [II.8.2.9](#)

- Adani Jaungoikoak bota zion maldizio-pean: bada maldizioak zion, neke izardiekin (HE13: 55)

malko-distira [I.5.1](#)

- argi-dirdirak aldarean, malko-dizdirak begietan, maite-pilpirak biotzetan (EL70: 165)

malko-hezadura [I.5.1](#)

- ene maindiretan eta burukoan ez zegoen odol aztarnarik, ez malko hezadurarik batere (EJ51: 102)

malko-ihintz [I.5.7](#)

- zer dira, ba, bi begietatik irristan dijoazkitzun malko-intz oiek? (HE57: 137)

malko-tanta [II.3.2.3.1](#)

- ama-alabak laztandu dira, malko-tanta lodi batzuak boteaz (EJ62: 39)
- ortik aurrera ere bazituzten kontu batzuak, malko-tanta ederrak arpegian beera zetozkiela (EJ62: 80)
- malko-tantak iztatu dituzte nere ezpain egartiak (HE34: 69)

mami-puska [II.3.2.1.8](#)

- gelditu zaizkan mami puskak eramaten (HE61: 44)

mana-ontzi [I.5.4.2](#)

- barrunen zueden manaonzi-a, legueco ol, ta Aaron-en zigorra (HE45: 195)

manamendu eta zeremoni suerte [IV.2.1.1](#)

- gure Iaungoikoak eman zituen lege zaharrear seietan ehun eta gehiago manamendu eta zirimonia suerte (HEAX: 21)

manda larru [I.5.3](#)

- mandalarru zital hori! (HE39: 26)

manda zare [I.5.10](#)

- bazihoan behin Lakuntzako sardinketaria Gares aldera mandazareak sardinez beteta (EJ53: 49)

mandeuli [I.5.9](#)

- mandeulia astintzean, alaxe zezenak (HE18: 23)
- mandeuli, ez liztor, ez eltxo, ez euli, barneko musika naiz entzun-egarri (EJ50: 39)

mando-bide [II.7.2.2](#)

- geure maletak bizkarrean artu ta mando-bidetatik joan giñan (HE29: 77)
- asi giñan mando-bidean aurrera (HE29: 78)

mando-hanka [I.5.3](#)

- Alako batez, or azaldu da beste arkaitz-tarte batetik, eskuan mandoaren anka-zati bat daukala; (...). Ni lenengo, Olaeta aldera jetxi nintzan, eta ez dakit zer egin zuan bere mando-ankarekin (EJ49: 146)

manera-mota [II.4.2.7](#)

- solamente oray ofrecicen den manera mota da diferentea (EJ57: 9)

manifestu-funtzio [I.5.2](#)

- esate baterako, nabar-nabari manifestu funtzioa batetzen du (EJ20: 27)

maniobra-hots [I.5.1](#)

- merkantzi baten maniobra otsa entzuten da (HE35: 27)

marfil-gaztelu [I.5.7](#)

- alegia, ezin esan daiteke, literatura hori dena berez polemikatik aparte zebilenik, marfil gazteluetan (EJ20: 9)

margarina-lata [I.5.4.2](#)

- guri galtzairuzko esku-erramienta batzuk eta margarina-lata pilla bat eman ziguten (EJ03: 61)

margarina-lata pila [IV.2.2](#)

- guri galtzairuzko esku-erramienta batzuk eta margarina-lata pilla bat eman ziguten (EJ03: 61)

margo-lore [I.5.4.1](#)

- giro busti ta illun artan margo-lore bizia zen bera (HE34: 32)

margolan [II.6.2.4.3](#)

- margolanik ez bait-digu utzi (HE33: 55)

marinada-puxka [II.3.2.2.3](#)

- behar cayote botatu marinada puchca bat guehiago (EJ75: 43)

marinel-herri [I.5.1](#)

- mariñel-erria da Euskalerrria; ta itxasoa, euskal-miñen ataria (EL70: 154)

marinel-jantzi [I.5.2](#)

- opil-egunez orra etxeko maiteena marinera-jantzi txuriakin il-kutxan etzana (EJ03: 63)

marinel-jende [II.7.2.7](#)

- famili asko bajatu dira mariñel jende orrenak, ume txikiak eta andreak gizona galdu zaienak (EJ78: 80)

marinel-txapel [I.5.2](#)

- entsegu-gisa marinero-txapela buruan, komunioko laxoa be-soan eta liburu-errosario txurik eskuetan (EJ03: 57)

marinero-arropa [I.5.2](#)

- Terexa ari da Kandido'ren komunio-soñekoa gertatzen lengusu baten serbizioko marinero-arropa txuria aprotxatuz (EJ03: 45)

markesa-aire [II.5.2.1](#)

- markesa aide bat artzen dezue (HE57: 146)

markeskume [II.7.2.9](#)

- nundik ibilliko ote gera, ba, markeskume onek aizea ar dezan (HE57: 149)

marko-puxketa [II.3.2.1.8](#)

- kolpeak, marko puxketa bat ausi dio (HE57: 105)

marmar-hots [I.5.1](#)

- askatasun bidean direnen marmar hotsa (HE27: 339)

marmario-hots [I.5.1](#)

- ango marmario-otsaz ezpaitago ezer entzuterik (HE17: 26)

marrazo-hegats [I.5.3](#)

- nai dutenean enada-kabiak, marrazo-egatsak, alokak (EJ64: 77)

martel-kopa [I.5.4.2](#)

- Martel-kopa bat balego ere... (EJ60: 27)

marxismo-era [II.4.2.1](#)

- castrismoarekin marxismo era berri bat sortuko da (EI94: 75)

masa-mugimendu [I.5.1](#)

- Estatu horietako nazional mugimenduak masa mugimendu eta popular klaseen arrastatzaile gertatzen dira (EJ52: 23)

masail-ertz [II.8.2.10](#)

- asko ezagun dute zure senar gizajoan masalla ertzak ase eta betean dabillega (HE19: 119)

maskuri-urin [I.5.1](#)

- goizeko maskuri-urinak ilunduko ninduela? (EJ53: 35)

masoi-aurpegi [II.5.2.3](#)

- masoi-arpegia eukala (EI99: 141)

masoi-usain [II.5.2.12](#)

- halako masoi-usaina edo dariolako (HE27: 396)

matel-hezur [I.5.3](#)

- mathel hezurak seko, koloriak berde (HE60: 186)
- bi neska sudur luze, mathel hezur idor (HE60: 189)

matela-kosko [I.5.3](#)

- Biritxiak lo zauden (...) matela koskoak gorri gorriñoa, arreba haren aldean (HE59: 87)

matrail-albo [II.8.2.2](#)

- arpegui gorrista, ta matralla albuac guicen guicenac (HE20: 193)

matrail-alde [II.8.2.3](#)

- mamintsubac dauqueezan matralla alde ta zanguac (HE20: 59)
- matralla alde aec ez dagoz alan eguinda (HE20: 193)

matrail-hagin [I.5.9](#)

- Ona bada: Belarluciari aguirijan ta vicirie daguanian icusten jacozan zati, edo gauzaac dira oneec. (...) matralla-aguiñac... (HE20: 86)
- joan zan gazte bat matraila-agin bat atara eioen (EI99: 165)

matrail-lerro [I.5.9](#)

- nadukan, matail-lerroa, ezpan gerize bezalakoak, begiak, sotan ditudanotan (EJ50: 77)

matrailezur [I.5.3](#)

- matraill-ezurac autsi ta uzten zuela (HE45: 210)

matutia-kanpai [I.5.8](#)

- edota, egun berrira deitzen gaitun goizeko matuti-kanpaia dirudi, adieraziz joan dala illuna ta badatorrela eguzkia, aro-berria (EL70: 38)

mea-abono [I.5.1](#)

- Kimika abonoak: Mia-abonoak izenez ezagututako abono abek, sindikato ta salerosle-etxeetan saltzen dira dakigunez, ta abono osagarriak deitzen diete ere ta izen au ematen diete zimaurren landare-jangaiak osatu egiten dituztelako (EF92: 28)

mea-hondakin [I.5.1](#)

- mia-ondakiñak arri-bizi puska txikiak besterik ez dira (EF92: 14)
- lurrean dauden mia-ondakiñak zeatzago aztertuta iru sail asmatu ditezke (EF92: 14)

meape [II.8.2.9](#)

- burdina eta altzairu meaphean (HE04: 71)

meatoki [I.5.4.2](#)

- Bizkaiko mendiok leize zuloan amilduko balira ta meatoki denak arrastorik utzi gabe suntsituko balira (EJ20: 27)

meazulo [I.5.9](#)

- nolako babes! dan burni ta saltsarri, lur-azpian meazulo gisakoak alde orotara, burnibide ta guzi (EJ03: 53)

mediku-erremedio [I.5.1](#)

- andreak laguntzen nau behar dutanian; mediku-erremedio falta direnian (EJ68: 43)

mediku-gai [II.7.2.4](#)

- agian miriku-gai zonbaitek nahiko duten anai gehienaren urratseri jarraiki (HE59: 11)

mediku-zientzia [I.5.2](#)

- gaur, mediku zientziaren bidez, badakigu etenak ez duela sendatzerik ebakuntzarik gabe (EB87: 43)

meditazio-gai [II.7.2.4](#)

- ez da meditazio gai alferra (HE27: 380)

meditazio-liburu [I.5.11](#)

- meditazio-liburu ederra da (HE26: 275)

mehe eta baraur egun [IV.2.1.1](#)

- Mattinek uste zuen arraina mehe eta barur egunean baizik etzela jaten (EJ04: 80)

mehe-egun [I.5.4.3](#)

- ez du mehe egunean (HE51: 43)
- mei-eguna diagu etxean maizegi (HE18: 43)

mejora-puxka [II.3.2.2.3](#)

- arrantxoak, bañan mejora puxka batekin (EJ66: 47)

meloi-belar [II.6.2.1](#)

- guertatzen da onetan illurrarequin, eta meloi-belarrarequin guertatzen dana (HE07: 276)
- badijoa sagastira, eta au bera eguiten du meloi-belarrarequin (HE07: 276)

melokotoi-sail [II.2.2.2.7](#)

- bestean naranja dan bezela, or melokotoi-sail aundiak (EJ66: 122)

mendarte [II.8.2.16](#)

- alako mendartean alako etxadi ederra. Bazun kemena ua jaso zun euskal-fedeak (EL70: 85)
- Zaraitzuko ibaiak Arbaiungo mendartea igaro eta laster osin handi baten ertzean (EB87: 50)

mende-azken [I.5.3](#)

- mende-azkenetako idazleak (...) krakaz beterik bizi ziren (HE27: 363)
- noiztandik Arantzazun musikarako yaiotasun ori? Amasei'ko mende-azkena ezkerro bai beintzat (EL70: 168)

mende-erdi [II.3.6.1.1](#)

- joan den mendean, mende erdia baino lehenago (HE33: 21)
- XVIII gn. mende erdian, razionalismua kristautasunaren oiñarriak (EC70: 27)
- bainan neure aburuz Augustin Xaho, mende-erdi bat lehenago bizi izanagatik (EJ61: 8)

mende-erdotsu [II.3.6.1.1](#)

- hamazazpigarren mende erdotsutan (HE26: 269)

mende-ilara [I.5.4.2](#)

- mende illara luze ortan ebanjelioak eskuz esku guganaiño eldu dira (EC70: 97)

mende-laurden [II.3.6.1.2](#)

- mende laurden'abantxu ezkondu ginela, laguna gertatu zaut nik behar bezala (EJ68: 43)

mende-muga [I.5.3](#)

- azken mende mugako arazoak ere ez daude aski zuzen kontatuak (HE27: 381)

mendebal-haize [I.5.1](#)

- gero tempestade bat mendebal-aizian, trezak bota ta altxatzen asi ziranian (EJ78: 90)

mendekoste-gerezi [I.5.8](#)

- Mendekoste gerezien ondotik jinak zirezte (HE32: 19)
- Mendekoste gereziak, gorri-gorriak, ostu pherden artean (HE32: 18)

mendeku-lehia [I.5.10](#)

- Jonekiko mendeku lehiak zapla asma erazi zion gezurra (HE39: 93)

mendi-ahuntz [I.5.9](#)

- Egun batez eicean cebillela ta mendi-auntz bati zaldiz cerraicola... (EI31: 125)

mendi-aieka [I.5.9](#)

- ta mendi-aiekatik dute sarrera ango etxerik geienak (EJ67: 194)

mendi-arbaso [I.5.9](#)

- orko mendi-arbasoak, leku gutxitan izaten dira (EJ05: 188)

mendi-bide [II.7.2.2](#)

- zeren Lastur-ko eta Itziar-ko mendibideak gaiztoak baitira ilunduz gero (EJ48: 8)
- mendi bidean ortxe, gora ta trabeska, kaleko kutsu txarrak arrapatzen ezta (EJ69: 21)
- Iñazio Mari ta ni mendi-bide zorrotz artatik joan giñan (HE50: 63)
- Ametzagaña mendiaren babesean zegoan, Donosti'tik Altza'ra zijoan mendi-bidearen bazterrean (EJ66: 9)

mendi-bilera [I.5.9](#)

- gaurreguneko neska-mutillen belarrietan itz onek auxe edo onelako zerbait gogorazten du: dantza ta danboliña, an bazterren batean; jazban ta baltsea, zelai-plaza betean; mendi-billera ta gaztedi-jaia;... (EL70: 91)

mendi-bizkar [I.5.3](#)

- ontziak ere, kartzela biurtu ziran hor, han; mendi-bizkarretan ere, odol-egarriak joran (EJ50: 154)

mendi-bota [I.5.10](#)

- al genduen bezela, geren tabardo eta mendi-botakin jantzita geunden noski (EJ49: 60)
- mendi-botak kendu eta espartañak jantzi, eta or nioa auntz orren atzetik (EJ49: 45)

mendi-dardar-hots [IV.2.2](#)

- ango mendi-dardar-otsa! Arek bai ematen zuala, azken erabakia zetorrela mundu guziarena (EJ49: 127)

mendi-ermita [I.5.9](#)

- eliza deitzeko, txikia; mendi-ermita izateko, anbatekoa; nunaitik etortzen asi zitzaizkion-erromesentzat, ezereza (EL70: 76)

mendi-ertz [II.8.2.10](#)

- mendi-ertzeko gastia arratsak dakar'geldiro: udazken ori barnera sartuten yako leunkiro (EJ63: 32)

mendi-etxe [I.5.9](#)

- mendi-etxe askotan tellatuaren ertzeraño elurra omen zan (HE29: 66)
- Azaro illa izena duen ogei ta bederatzian, Asteasuko Urzuriaga deritzan mendi-etxian (EJ76: 101)

mendi-gailur [I.5.3](#)

- itxasotik begiratuta legorrean ikusten diran mendi gallurrak izaten dira (EJ59: 23(3))
- mendi gaillurrak ikusi zidan arduraz penitentzia (EJ50: 132)
- goia, mendi-gallurrak, bideko zernaitxoak (HE17: 29)
- mutil-koskorra zalarik, Eskoriatza-gañeko Kurtzebarri deritzaion mendi-gailurretik ezagutu omen zun lendabizikoz santutegia (EL70: 256)
- ala egin oi zituzten kalbarioak, norberen errietako mendi-gallur berarizkoren batera edo tontorreko ermita ezagunera (EL70: 100)

mendi-gain [II.8.2.11](#)

- Urnieta'ko mendigain guziak zulatu, dinamitarekin bete, eta, etsaia igotzen zanean (EJ60: 40)
- gero, reketerik ez badago, ea mendigain ortan zut-zutik jartzen zeraten (EJ60: 66)
- au, Berriatua'ko mendigain oietan ezagutu det, eta onen esanean etorri naiz zuregana (EJ60: 87)

- bai; mendigain artan indar berri bat sumatzen dek (EJ62: 61)
- gogoa sendoago mendigane artara igoteko (HE21: 28)
- Eskoriatza'ko mendigain batera goizeko bost eta erdiak inguru ortan allegatu giñan (EJ49: 111)
- baita ere Billarreal'ko erritik Urbina ondoko mendigañetara atzeratuak zeudela (EJ49: 16)
- mendigain baten atzeko aldera allegatu naiz (EJ49: 22)
- Bermeo'tik Sollube mendigañak ikustera igo gera, eta onera jetxi (EJ49: 73)
- mendi gain hortan artalde, zakurrik ere bat ez die (HE60: 152)
- mendigain ura ala txikitu zuten (EJ66: 42)
- Moysesec igaro zuan Jaunarequin itzeguiten mendigañean dembora lucechoa (HE07: 6)
- gure lagunak ea noraño atzeratzen ziran ikusten eta mendigain ura zaintzen (EJ60: 69)
- bañan orduan etziran mendigañera igotzen ausartu (EJ60: 76)
- Nafarrete'ko mendigain ura artzeko eta bertan gelditzeko ordena zuala esan zidan (EJ60: 147)
- ez badegu mendigain ori artzen, zuek leku ontan egon lasai (EJ60: 145)
- ni, berriz, erritik eskubiko mendigain batean (EJ60: 144)
- bañan inguruan baditu altuagoko beste mendigain batzuk (EJ60: 143)
- bañan lenbiziko mendigañean gelditu gera eta ametralladora aundi ura kaxko batean jarri degu (EJ60: 76)
- eta aiek aurrera mendigañera, eta ni nere lagunarengana (EJ49: 23)
- guk, geunden mendi gañetik, morserekin erakusten genien nora eta nola tira (EJ60: 68)
- ta badarama mendi-gain guztiz goitu batera (HE13: 93)
- artu eban Otzaratchoff-eko mendi-gana (HE21: 70)
- oso mendi-gain alaia ta polita billatu genduan (HE29: 121)

mendi-gangar [I.5.3](#)

- Gredoseko mendi-gangarretaruntza goiaz (HE31: 70)

mendi-gizon [II.7.2.5](#)

- mendigizonak baimena eskatu behar dio bota behar duen zuhaitzari (EJ53: 16)
- napar euskaldun jende ori, benetako mendi-gizonak dira (HE29: 103)
- eta uste dek gure mendi-guizonak eltzerik eskuetan artu gabe egon naiko dutela? (EJ07: 1)

mendi-guarda [I.5.9](#)

- bi mendi-goarda bizi ziran etxe artan (HE29: 78)
- mendi-guardak Mendibe'tik etortzen ziran-da basoa ikustera (HE29: 107)

mendi-gurutze [I.5.9](#)

- zuek, ai! batezere, mendi-gurutz deunak, babeseko errien zaindari onenak, (EJ50: 89)

mendi-gurutzetxo [I.5.9](#)

- mendi-gurutzetxoak: agur sekulako! (EJ50: 90)

mendi-harkaitz [I.5.9](#)

- gaurko mutil-koskorren ikastetxe ori dagon toki ia danean (...) arkaitza zan ordun, arri gogorreko mendi-arkaitz bizia (EL70: 207)

mendi-hegal [I.5.3](#)

- mendi egaletan bei gorri otzan-otzanak (HE21: 75)
- han kausitu ondoan mendi hegaletan (HE51: 16)
- Errekarte ta mendi egal zoko katean dindilizka dagoan erri koskor bat da gure Arranondo (EJ59: 21)
- guk ere gogor egin genien mendi-egal artatik (EJ49: 131)
- gure bide-zanja ura, mendi-egalean, ia-ia esateko, zuzen-zuzena zan (EJ49: 127)
- mendi-egal artan, naiz zear-zear izan, bageneukan, gure bide-zanjara ateratzeko, aldapatxo bat (EJ49: 124)
- eta ezker-eskubitara, bi aldeetako mendi-egaletan, beste ballara oiek dauzka, eta inguru guzian mendigaiak (EJ49: 31)
- guretarak mendi-egalean aurrera nola zijoazen ikusten genduan (EJ60: 68)
- alperrak alperragotzeko or-emenka mendi-egaletan ditukan guezalaga edo urastegui edo bañuecheak... (EJ07: 1)

mendi-hegal-zoko kate [IV.2.2](#)

- errekarte ta mendi egal zoko katean dindilizka dagoan erri koskor bat da gure Arranondo (EJ59: 21)

mendi-hegi [I.5.3](#)

- mendi hegietan jendeak etengabe ziharduen (HE39: 51)

mendi-kasko [I.5.3](#)

- mendi kaskoan harri kotor (HE51: 20)
- baita ere eskubitara, gaiñ-gaiñean, Iñaki eta bere lagunak izan ziran mendi-kaskoa (EJ60: 71)
- Bañan piñu arbola aundiak. Amabost edo emezortzi bai, mendi-kaskoan (EJ66: 84)

mendi-kate [I.5.4.2](#)

- ta zer gertatu da? mendi-kate bat zan (EJ66: 38)

mendi-kaxko [I.5.3](#)

- illuntzetan atera eta mendi-kaxkoetan ibiltzen dira ollagor oiek (HE29: 83)

mendi-lapur [I.5.9](#)

- baitegiz-baitegi erabilli zuten gaizkin bailitzan eta Frantzia'tik jaurtigi mendi-lapur antzo (HE28: 78)

mendi-lerro [I.5.4.2](#)

- libre zuztar eta oldarrez, mendi-lerroko basagerlari, langille ta matxino (EJ50: 181)

mendi-malkar [I.5.9](#)

- bestela, Arantzazuko ermita beste edozeinetako bat izango genun gaurregun, ermita bat geiago ta besterik ez, mendi-malkarrean galdua (EL70: 21)

mendi-mazela [I.5.3](#)

- kanpandorre hirukoitz isilek, mendi mazelen bakardadeak, Holzarteko osin eta zubi bildurgarriak (EJ51: 41)
- han-hemenka, mendi mazeletan eta bide-ertzetan, kilikondoen lore horiak (EJ51: 91)
- izan ere, mendi mazal aietan txaraka eta sasi itxia besterik ez zan (EJ60: 22)

mendi-mutiko [II.7.2.5](#)

- farregarri ez ote zaigu mendi mutik hau (EJ00: 184)

mendi-mutil [II.7.2.5](#)

- mendi-mutillak ikuillura joan bear luketela dio (HE25: 61)

mendi-mutur [II.3.2.1.5](#)

- mendi muturrari iges egin nairik (HE22: 14)
- Itziar aldera, bada mendi-mutur txiki bat (HE29: 10)
- mendi-muturretan mordoska batzuk (EJ66: 67)
- gorriak egiten ziguten mendi-muturrean itxoin; ta, gu irixten giñanean... (EJ66: 102)
- ta aiek itzuli andik, atzerago joan eta urrengo mendi-muturrean, edo babesa zeukaten tokian (EJ66: 102)

mendi-punta [II.3.2.1.7](#)

- elurra lodi zegoan mendi-puntak ikusten ziran (HE29: 77)
- mendi-puntetan aurrera zear kableak eta posteak (HE29: 123)
- badago mendi-punta zorrotz bat (HE29: 9)
- andikan gorago dago, Itziar aldera, mendi-punta bat zorrotza (HE29: 10)
- alderdi batean gaztelu edo fuerte zar bat du, mendi-puntta egiten duana (EJ66: 109)

mendi-tontor [I.5.3](#)

- sugarrezko odei lodi bat gure gainean tinkatu zen astiro, gero eta beherago, mendi tontorrak ukitu arte (HE27: 298)
- mendi tontorretara igotzearekin ere (...) ez dugu deus askorik aurreratuko (HE27: 305)
- mendi tontorretatik zazpi bat edo hamar basahuntz jeisten ziren (HE35: 110)
- ara iritxi ezkeroz, zaldiyak altzun bezela, mendi tontorretik zuzen-zuzen ibilli nitzan (EJ81: 65)
- mendi tontor batean zelai aundi bat ikusten zan (EJ81: 53)
- andik beera, Asteasu aldera, ermita bat dago, mendi-tontor batean (EJ60: 65)

mendi-txabola [I.5.9](#)

- askotan mendi-txaboletan lo egindakoa naiz ni (HE29: 101)

mendi-xoko [I.5.9](#)

- enoatzen ziren mendi xoko heietan (HE32: 16)
- mendi xokoan edo zelaiaren erdian etxetiar zagoden etxeño hura (HE59: 107)

mendi-zelai [I.5.9](#)

- sendagilea zaldi ederrean eta otsoa atzetik mendizelai zabal batera iristean (EJ53: 80)
- isilka saia dute mendi-zelaietan (HE18: 36)

mendi-zilo [I.5.9](#)

- mendi zilo hortan ere enoatuak ziren (HE32: 17)

mendi-zoko [I.5.9](#)

- bet-betan haizea heldu da mendizokotik fruituak adarretarik aurdikitzen dituela (EJ72: 56)
- mendi zoko hartan bethiko primadera zen (HE32: 17)
- mendi-zokoan dagon lehoina (HE51: 13)

mendi-zulo [I.5.9](#)

- erria inguratu bañon len mendi zuloa artzera (HE23: 36)
- ¿Or jarri nai'ko zenun, ba, euskal-fede aundiaren aldare nagusia?, ¿Mendizulo ortan zu? (EL70: 55)
- Arantzazun armak fabrikatzen zireala, etsaiak mendizulo aietan gordetzen zirala egunez (EL70: 189)
- mendi-zulo artan ziteken-baño askoz ohea, milla bider aundi ta bikañagoa, bear zuala izan alako irudi miraritsuaren elizak (EL70: 48)
- ortarako, egundoko mendi-zulo edo amildegia bete behar izan zan zimendutarako, kruzeroa lengo elizaren pare jasoko ba'zan (EL70: 82)
- Alberti'ko mendi-zulo batean, lau bonbarekin prueba egin arazi zidan (EJ60: 153)

mendialde [II.8.2.3](#)

- Nafarroako mendialdean, Pirineo aldeko herrietan, hibaian bustitzeak gure egunotara arte iraun duen usuarioa da (EB87: 49-50)
- bisitari arrotza, ongi etorri gure mendialdeetara, esan zion (EJ53: 107)
- zuhurra zen aholkua eta erreginaren gidaritzapean mendialde nahiz basamortuko bizidun xehe (EJ53: 24)
- mendialdeko herriska batean bizi zen mediku bat ehiztari onaren hotsa zuena (EJ53: 79)
- Etxeberria ori Amasa'ko mendi-aldeetan ibiltzen zan, bere familiak zeukan ardi-pillo bat zaintzen (EJ49: 10)
- Nafarruak ba ditu mendi-aldea ta Erribera (EJ65: 52)

mendibide-lokatz [IV.2.2](#)

- mendibide-lokatzak abarka zakarrez gaindu ondoren yatzetxe-atarira elduki (HE17: 11)

menditarte [II.8.2.16](#)

- auzoak auzoen kontra, anaiak anaien aurka, e'tzan gizon edo emakumerik, ez gordeleku edo menditarte izkukurik (EL70: 35)
- Arantzazu menditarte izugarrienean dago (EL70: 54)

menditxu-gain [II.8.2.11](#)

- gogo-itunak dakijen menditxu ganian neskutz-samurra datza gexuai begira (EJ63: 20)

menpetasun eta zintzotasun hitz eta agindu [IV.2.1.3](#)

- honi eta beronen senar Don Fernando-ri Probintziak egin behar zien menpetasun eta zintzotasun itz eta agindua jasotzera (HE33: 47)

menpetasun-boto [I.5.5](#)

- menpetasun-botoz bere burua lotu dezanak, etzeukak obeditu beste erremediorik (EJ03: 70)

menu frantses-hitz [IV.3](#)

- lurbira guzian menu frantses-itzez ezagutzen diran jaki-errenkadak autu ditugu (EJ64: 26)

menu-bilduma [I.5.4.1](#)

- eztira liburu jator-zifnezkoak, menu-bildumak baizik (EJ64: 56)
- guk lendabizi iru menu-bildumei erantsiko genieke eskua (EJ64: 58)

menu-gai [II.7.2.4](#)

- menu-gai oni buruz (...) zertxobait beñepein idatzi da (EJ64: 28)
- bukatu baño len, menu-gai oni dagokion beste arlo bat (EJ64: 32)

menu-orri [I.5.4.1](#)

- zillarrezko menu-orri lodi ta landutako bana eman omen zien (EJ64: 27)

menu-sorta [II.2.2.3.2](#)

- bestela ere txit ernagarriak dira menu-xorta auek (EJ64: 56)

merkatu-egun [I.5.4.3](#)

- erakusten dio, merkatu egun batez, behi xarmant bat (EJ04: 71)

mertxika-hezur [I.5.3](#)

- merchica hechurrezco ratafia [tit] (EJ75: 52)

mertxika-marmelada [I.5.7](#)

- merchica marmelada [tit] (EJ75: 49)

meta-ondo [II.8.2.14](#)

- icusi zuen Booz, met-ondo batean etzaten (HE45: 205)

meta-zorro [I.5.10](#)

- bezperan, garia biltzen edo meta zorruak egiten ari zirala (EJ79: 33)

metal-ur [I.5.4.1](#)

- jakiña, metalura eta (...) bestelakoak alde batera utzita (EJ64: 20)

metro-erdi [II.3.6.1.1](#)

- metro erdi bat baiño geiago (HE29: 91)
- pago-gerri batzuek, metro erdi pasa altukoak (HE29: 95)

meza-dei [I.5.10](#)

- meza-deia burrumban (HE51: 54)

meza-denbora [I.5.4.3](#)

- herriko erretorari jazartzen zaio, jaunen alkitik meza denboran ilki-arazi duelakotz (HE43: 14)

meza-diru [I.5.10](#)

- lagunak: zoazte bigar goizean onlako baserritara ta aleguiñez mezadirua mozkor-diru itzuli ezazute (EJ07: 1)
- entierroko artu-emanak meza-diruarekin antxe bota zituzten (HE29: 42)
- meza-dirua mozkor-diru eguita bai pekatu dek, eta ur bedinkatua eztek aski garbia zikinkeri ori garbitzeko (EJ07: 1)

meza-egun [I.5.4.3](#)

- soil-soilik Guadalupeko baselitzaxora urbiltzen zen meza-egunetan, praxkukin ia betiro (EJ03: 43)

meza-erdi [II.3.6.1.1](#)

- ta, mezetan giñan denboran, meza erdiko garaiean, fuego! darrrrrr... (EJ66: 84)

meza-liburu [I.5.10](#)

- Bizkai aldean salduko ete litzake Meza liburu bat? (EJ05: 163)

meza-mutil [II.7.2.5](#)

- ordua noiz yoko yantzirik apaiza; ni barnean nago. Belar-giro baita, meزامutillak uts, ni Meza laguntzen. (EJ50: 35)
- eliza nagusiko meza-mutil dugu, Don Jose'ren laguntzalle (EJ03: 34)

meza-sari [I.5.1](#)

- ebats arimentzat utzi meza sariak (HE14: 151)

mihi-ezten [I.5.3](#)

- Beltxa'k zorroztu zuen bere mi-eztena (HE18: 18)

mikelete-konpainia [I.5.1](#)

- mikelete konpañia Oikiara jetxi zan (HE23: 115)

mikelete-sail [II.2.2.2.7](#)

- ara nun mikeleta salla (...) Munuaundi atzera joan dan (HE23: 62)

mikelete-sume [I.5.2](#)

- ez giñion au esan Illarratsu'ko mikelete-sumeari (HE50: 85)

milaerdi [II.3.6.1.1](#)

- milaerdi bana bertso dituzte (EJ00: 187)

milioi-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Kaiserrentzako gazyak: milloi erdi bat gizon baditu gure lurrian utziyak (EJ79: 21)

min-alditxo [II.7.2.1](#)

- min-alditxoren baterako ongi etorko zaizkizu (EJ03: 18)

min-leku [I.5.4.2](#)

- min-lekua legunkatuz artzen dan atsedena esateko bakar da gai miñ aundiz egon dena. (EJ50: 51)

min-ondo [II.8.2.14](#)

- Getsemani nere miñ-ondo [tit] (EJ50: 51)

min-zaunka [I.5.1](#)

- badirudi alde zurretik sumatzen duela txakurrak umeari txarraldia noiz datorkion, eta ersten zaionean, min-zaunka da asiko (EJ03: 33)

mina-gizon [II.7.2.5](#)

- miña gizonak egindako txabola batzuek (HE23: 101)
- nehor ez zen mina gizonen aurrera joan nahi (HE58: 75)
- mina gizoneri buruz joaitako agindua eman zen (HE58: 74)
- luzapenak mina gizonak sutu zituen jakinarazi zuten (HE58: 74)
- mina gizonen aste azkeneko deskantsua nahi zuten (HE58: 73)

mina-hiri [I.5.4.2](#)

- soldadoak mina hirietarat igortzen ari zen (HE58: 74)

minagre-xorta [II.3.2.3.2](#)

- pasa çaitçu casolan, emaçu olio, biper beltcha, minagre chorta bat (EJ75: 21)
- et utz egosterat; sucria, minagre chorta bat. Ez badira aski gorri, behar dira gorritu (EJ75: 22)
- loth çaçü arroltce gorringo bat minagre chorta batekin nahasiric (EJ75: 24)
- emaitçu arroltciac beroki atchikitceco; minagre chorta bat (EJ75: 27)
- gorritu denian, emaiten duçu ura, sucria eta minagre chorta bat (EJ75: 27)

mingai [II.7.2.4](#)

- Mincor-minbera da mundura datorren edocean ta mingai guciac beguitan arcen dituena (EI31: 67)

mingain eta tripa barru [IV.2.1.1](#)

- Gorputzez zan milla ta berreun arrua, beste berreun mingaiñ ta tripa barrua (EJ78: 109)

mingain-liztor [IV.2.2](#)

- ez gera mingain-liztor oietakoak (HE57: 122)

ministro-talde [II.2.2.1.4](#)

- edo ta igo dan, onelaco edo alaco coloretaco ministro-taldea (HE40: 199)

mintzaira-dokumentu [I.5.4.1](#)

- errespetua erakusten zuen biltzen zituen mintzaira-dokumentuekiko (EJ51: 36)

mintzaira-mota [II.4.2.7](#)

- mintzaira mota asko badut ikasirik (HE51: 16)

mintzaira-ohitura [I.5.9](#)

- Eskual-Herriko mintzaira-ohidurez zer-nahi oharpen (HE59: 13)

mintzatze-molde [II.4.2.6](#)

- minzatze molde hunez usatu zuen Daniel profetak ere (HEAX: 73)
- badakit halaber ezin heda naitekeiela euskarako minzatze molde guztietara (HEAX: 15)
- minzatze molde haur, gure etsai gaixtoaren buruan pensatua da (HEAX: 149)
- zati edo pasarte batzuk gu-ka mintzatze moldean daude idatziak (EC70: 66)

mintzo-hari [I.5.7](#)

- berak dio ederki, oi duan mintzo-ari legunez (HE17: 12)

mintzo-soineko [I.5.7](#)

- sarri yo oi bait-degu idazle geralakook (...) aien senideen mintzo-soiñekoz yaztearen zabar-bide lotsagarrira (HE17: 14)

mintzoaldi [II.7.2.1](#)

- meza, mintzoaldi xamurrez (HE17: 43)

minutu-erdi [II.3.6.1.1](#)

- izketa auek danak minutu erdi barruan ziran (EJ60: 150)

mirari-modu [II.4.2.5](#)

- onelaco bat edo beste suertez izan litequeala; baña au guertatzea, mirari modu bat litzaque (HE40: 67)

miresle-andana [II.2.2.2.1](#)

- oraingo miresle andanak linguistika berria ezerezetik ateratzen ari zela uste duenean (EJ00:)

misio-denbora [I.5.4.3](#)

- ta misioño demporan asco asten diriala iracurten icasten (EC61: 3)

misio-lan [II.6.2.4.3](#)

- aste oso bat igaro baizun misio-lanak egiten (HE55: 57)

misiolari-bidaia [I.5.1](#)

- bere hirugarren misionest pidaia (53-58) laster bururatuko du (EJ71: 9)

misterio-hondar [II.3.2.1.2](#)

- letren atzetik zebilen, poema zahar eta berriek "egitura sakonean" gorderik zeuzkaten misterio hondarren bila (EJ00:)

mistika gorabehera [IV.2.2](#)

- Kito'n arrebarekin artikulu-saila aztertu izan dut gogotik nere adiskideekin, nahiz gaia -mistika gorabeherak eskuarki- ez oso gure gogoko izan. (EJ51: 26)

mistika-bide [II.7.2.2](#)

- Euskalerra hori mistika-bide zen Orixe'ren kaskoan (EJ51: 32)

mitologi hiztegi [I.5.4.2](#)

- Donibane San Juan ingurua zer den J.M. Barandiaranek adiarazten digu bere mitologia hiztegian (EB87: 53)

mizkineri gai [II.7.2.4](#)

- egia esan, Euskalerra'ko idazle batzuk ikutu dute, gutxi-asko, mizkineri-gai au (EJ64: 17)

mizpira-makila [I.5.7](#)

- erretorea atera da jauregitik eta, mizpira makila eskuan (HE52: 15)

mizpira-salda [I.5.7](#)

- mizpira-salda zer tisana den giza gaizoak badaki (HE60: 183)

modernizatze eta batasun lan [IV.2.1.1](#)

- herria eta "modernizatze eta batasun" lanak aurrera eramango dutenen artean lokarri (EI94:)

65)

modernotasun-kutsu [II.5.2.9](#)

- honi zor dio textoak modernotasun kutsua (HE36: 22)

modu-pixka [II.3.2.2.2](#)

- modu pixka bat izan daben bilbotarrek (HE44: 33)

moja-eliza [I.5.4.2](#)

- gaurregun Madrid'en, gure erregiñaren izenera, bederatziurren bat egiten da urtero, Pascualas deritzaien moja-eliz batean (EL70: 212)

moja-etxe [I.5.4.2](#)

- beste irten biderik eztaukate guraso beartsuak, arik eta apaiz-prailletegi edo moja-etxetan sartzen ezpadiutze (EJ03: 28)

moja-komentu [I.5.4.2](#)

- artean mojarik e'tzanean, seroreak genitun gure orduko mojatxo. Gero al bezin laister, seroretegi asko moja-komentu biurtuko ziran (EL70: 63)
- pralleak angotu ziranean, seroreak mendia utxita Oñatira jetxi ziran. Andik eta ordutik dezu, gaurko Santa-Ana deritzan moja-komentua Oñatin (EL70: 63)
- emen, Zinkuene'ko ondoan dagoen moja-komentua genduan kuarteletzat (EJ60: 47)
- orain urte batzuk, Aiete'ko moja-komentu batera joaten zan meza ematera (EJ66: 28)

moko-alde [II.8.2.3](#)

- usoak egal gorrizu, moko-aldea lumazu (HE18: 131)

moko-painolu [I.5.10](#)

- mahaiko mantel bat dirudien moko painelua (HE44: 19)
- beti bezala, moko painelua atera eban Surtxuk (HE44: 19)

mokoka-aldi [II.7.2.1](#)

- ilobak eta biek mokoka-aldi franko ematen zutelarik, elkarrekin trinkatuz (EJ72: 42)

moldiztegi-izen [I.5.2](#)

- bertso-paper orrek moldiztegi-izenik ez du (EJ79: 16)
- bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea (EJ67: 201)
- moldiztegi-izenaren ondoan esaten danez, bertso auek 1867 urtekoak dira (EJ67: 229)

mondeju-pila [II.2.2.2.6](#)

- bezero batek berebiziko mondeju-pilla ekarri digu (EJ64: 113)

monje-etxe [I.5.4.2](#)

- monje-etxe eder onetan bizi izan ziranak (HE31: 70)

moral-balio [I.5.1](#)

- balioak aitatzekoan, ez ditut moral balioak bakarrik aitatzeko (EI94: 50)

moral-hesi [I.5.1](#)

- moral-esiak apurto-miñez dijoa (HE28: 71)

moral-mota [II.4.2.7](#)

- zenbat moral mota daude (HE35: 24)

more-kolore [II.5.2.8](#)

- Monet-en pintura-para aberatseko more-koloreak (HE31: 64)

morkots-aldi [II.7.2.1](#)

- bazkal-ondotik kanta-aurreraiño morkots-aldi jaso du (HE18: 83)

moro-jende [II.7.2.7](#)

- gau ura dan-dana ezer gelditu gabe lanean pasa ondoren, or asi zaigu moro-jendea inji-anju egiñaz (EJ49: 126)

morokil-usain [II.5.2.12](#)

- dantzarako eztoz nai morokil-usaiñekorik (EI99: 141)

morroi-aldi [II.7.2.1](#)

- Bigarren morroe-aldia [tit] (HE50: 49)

mortero-tira-aldi [IV.2.2](#)

- gure bigarren mortero-tira-aldia ongi egin genduan (EJ49: 57)

motor-hots [I.5.1](#)

- haurren algarak, motor hotsak, hiriko bizia (HE35: 88)
- motor-otsa lekutu bezain laister, sukaldera ziran ama-alabak (EJ03: 19)

mozkinbide [II.7.2.2](#)

- ez ote da izango irabazpide eta mozkinbide zabalagoa dutelako European? (EB20: 44)

mozkor , lapur eta lander saldo [IV.2.1.1](#)

- komunaren mozkor, lapur eta lander saldoa barreiatu zen (HE58: 66)

mozkor-diru [I.5.10](#)

- lagunak: zoazte bigar goizean onlako baserritara ta aleguñez mezadirua mozkor-diru itzuli ezazute (EJ07: 1)
- meza-dirua mozkor-diru eguita bai pekatu dek, eta ur bedinkatua eztek aski garbia zikinkeri ori garbitzeko (EJ07: 1)

mozkor-usain [I.5.1](#)

- mozkor-usaiñez loreek ire barnegiroa zoraturik? (EJ50: 105)

mozkorraldi [II.7.2.1](#)

- mozkor-aldi arek ain ongi egin ote ziran ba ...? (HE50: 45)
- andreak dabenian moskor-aldia laskiturik darabil ule guztia (EJ70: 106)
- alako mozkor-aldia nik umetan arrapatu izan arren (HE50: 43)

mozorro-itxura [II.5.2.7](#)

- badator basabere hori sekulako adarrak buruan erregek uste ez zuen bezalako mozorro-itxuran (EJ53: 120)

muga edo leku suerte [IV.2.1.1](#)

- estu muga edo lekhu suerte baten hartceco beharric bere debocionearen bizteco (HE06: 129)

muga-ate [I.5.9](#)

- muga-ate ura itxi-garaia (HE17: 46)
- ameskeri barreikarrija litzateke barriz, atzerri-itxok zustraitu ezatezan, arako muga-ate edo aduana antzeko gauza bat imini nai izatea (EJ06: 87)

muga-kontu [II.6.2.4.2](#)

- muga kontua da, funtsez (HE27: 397)

muga-mutil [II.7.2.5](#)

- karabiñeruak, mugamutillak, eta poliziak, ertzaiñek, ugari (HE31: 81)

mugaide [II.7.2.8](#)

- bearnesa ere erdara baita eta euskararen mugaidea (HE27: 346)

mugakide [II.7.2.8](#)

- irabazi zutenean Lazedemoniakoeak bere fronterako hiri etsai bat, mugakide zuten bat (HEAX: 27)

mugalde [II.8.2.3](#)

- erri baten mugaldeak eta ondasunak, pake-zuzentasun bideak eta gizarte-legearen itzala guda-gizonak dituzte babesten (EJ03: 66)
- Espaiñiako guda amaitu berria, alkarrekin ar-eman aundirik gabe bizi dira mugaldeko erriak

(EJ03: 40)

- mugaldeko jendea bi auzo-errietako kanpai-doiñuaren baitan bizi gaituzu (EJ03: 39)

mugape [II.8.2.9](#)

- da dotriña gaiztoen mugapetic campoan dagoena (HE40: 165)

mugarri [I.5.9](#)

- Haren bihotz ontafunac eta bothereac ez dure mugarriric (HE10: 141)
- mendiak, mugarriak, larreak eta soro-belardiak (HE33: 33)
- inguratu nuen itsasoa neure mugez eta mugarriez (HEAX: 125)
- badu itsasoak bere xedea, bere marra, bere mugarri eta zedarri iakina (HEAX: 125)
- mugarri antzo gaillurtzen da ebanjelio sinoptikuetan (EC70: 11)
- egun orretarako, lurbirearen azkenengo mugarrietatik bada be (EJ59: 49)
- egia duk hire indar flakoaren guztiak hauk errazki dituztela pasatzen mugarriak (EJ80: 97)
- nola nekez baicen ecin itçul eta ecin heda baititeque guiçconen hitzcuntçaco tarte eta mugarri hersietan (EJ58: 54)
- bat eguin içaite creatuarequin, naturaleça mugarrigabea mugarrizatuarequin (EJ58: 48)
- Sarako artalde bat mugarriz alde hartara alatzzen zenean (EJ72: 45)
- iñok ezer ekarri eztaien, errien mugarri ta itxas inguruak zaintzeko (EJ59: 106)
- mugarria zala esaten zuten (EJ66: 58)

muin-azal [I.5.3](#)

- muiñ-azaleko gaitza aski ez dularik, lur-miñ aldia egiten zaio tarteka ta lurrera jausten da zerraldo (EJ03: 32)

mundu ikuspegi [IV.2.2](#)

- berari dagokion mundu ikuspegi bat sortzen ez duen artean (EJ52: 30)

mundu-gerrate [I.5.9](#)

- Bigarren Mundu-gerratearen denboran (EB20: 53)

mundu-giro [I.5.9](#)

- Joanek ba du begien aurrean beste mundu giro bat, guztiz berria ta desberdiña (EC70: 89)
- au ere gerta ditekera da: mundu giro berezi baten barruan bizi dena (EC70: 102)

mundu-gizon [II.7.2.5](#)

- mahi lagunak, "mundu gizon" guziek (HE35: 16)

mundu-gudu [I.5.9](#)

- mundu-guduaren ondoko joera "super-demokratikoan" Mirandek demokraziaren eta sozialismoaren zentzugabekeriak salatu zituen (EJ51: 88)

mundu-herri [I.5.9](#)

- jakitunok lagun gitxi batzuk baiño eztira mundu-erri bakoitzian (EJ06: 88)

mundu-klase [II.4.2.3](#)

- nik kontatuko dizut zer mundu klase dabilan gaur (HE39: 57)

mundualdi [II.7.2.1](#)

- gure mundualdia oraintxe joan dek baña (EJ62: 11)

mundupe [II.8.2.9](#)

- mundupea etcen oraino lechatu eta barrayatu bere nahastecamendutic non (EJ58: 52)

munizio-kaxa [I.5.4.2](#)

- ezta munizio-kaja granorik ere (EJ49: 145)

munizio-kaxa grano [IV.2.2](#)

- ezta munizio-kaja granorik ere (EJ49: 145)

munizio-parke [I.5.4.2](#)

- munizio-parkeak nun zeuden, kañoiak konpontzeko lekuak, kuartelak (EJ49: 25)

muno eta mendiska sail [IV.2.1.1](#)

- beti, bil-aldean, muño ta mendixka sail bat (HE17: 36)

muraila-izkina [II.8.2.10](#)

- legorretikan muralla-iskiñan jendia jostatzekua, itxas kanpuan denbora txarrak iñoi ez barkatzekua (EJ78: 156)

murru-hondakin [I.5.1](#)

- Etxahunia izandakoaren murru hondakinak (EJ51: 69)

musika-banda [I.5.5](#)

- lenago batean, (1914'tik), Arantzazuko mutiko ikasleak izan zuten musika-banda, erromerien atsegiñerako (EL70: 231)
- 1917an hemen izan zen Eibarko musika-bandaren zuzendari (EB87: 34)

musika-gai [II.7.2.4](#)

- bere denboretan, gure antziñako korutik gaurkotik baño alde txit aundiagoa zegon, musika-gaiean, beste iñungo euskal-koru guzietara (EL70: 166)

musika-ikastetxe [IV.2.2](#)

- musika-ikastetxe bezela, lenbizikoa bait-zan gure lurraldean, urbillik gabe (EL70: 166)

musika-laguntza [I.5.6](#)

- musika-laguntzarako, jo bezate "JAN JUAN ANTEPORTALETAÑA" (HE57: 129)

musika-soinu [I.5.1](#)

- pilota partidaren ondotik, musika soinua (EJ04: 81)

musika-zilindro [I.5.5](#)

- gauza bera nesake musika-zilindroa zerabilkien tramankulu hartaz, egunero entzuna (EJ51: 93)

musu-larru [I.5.3](#)

- Arpegia eskuen gañean ezarria, matrailletaraño sartzen zaizkit aize-bolak beatzen arteko zirrikituetatik, eta berotutako musu-larrua kresal usaiez ezatzen. (HE34: 47)

musuzapi [I.5.10](#)

- emakumeak, musu-zapia gordeaz (HE57: 102)
- nahiz eta negarrak musu-zapi xuri politez xukatu (HE52: 15)
- emakumeak, musu-zapia atera ta zintz egin du (HE57: 101)
- musu-zapi bat eraman zuan amak begietara ta aitaren eta Iñaxioren galdez asi zan (EJ62: 15)
- sukaldeko mai ganean daude aldagarri txukun garbiak: alkandora, barrengo, musu-zapi eta abar... (EJ03: 17)

mutil-aldra [II.2.2.1.1](#)

- onetariko mutil aldra azitxo bat (HE21: 60)

mutil-denbora [I.5.4.3](#)

- mutil denboran berari gertatua du bertsulariak (EJ65: 71)

mutil-lagun [II.7.2.10](#)

- mutil lagunak izan giñan (HE31: 13)
- mutil lagunak, beti zirika zituen Aingeru'k (HE57: 149)
- ba al zuten mutil lagun (asistente) ik? (HE23: 119)
- eskola-lagunak giñan aurtzaroen, eta mutil-lagunak gero (HE31: 14)

mutil-mordoxka [II.2.2.2.2](#)

- Iraeta'ko estaziora juntatu giñan mutil-mordoska bat (HE29: 75)

mutil-pila [II.2.2.2.6](#)

- an mutil pilla aundia jan ta edan (HE23: 42)
- Iturbe mutil pilla batekin etorri zanean (HE23: 139)

mutil-sail [II.2.2.2.7](#)

- nere erri eta inguruetan mutil-sail bat billatzeko eskatu zidan (EJ60: 43)
- Ttunttuna aparitara etxez-etxe doa; mutil-sailla dantza-zun atzetik daroa (HE18: 39)

mutil-talde [II.2.2.1.4](#)

- mutil taldearen aurrean, bidea itxita, aurrera eziñik gelditzen dira nexka biak (HE57: 133)
- egun batez sagardotegi batean bi mutill talde arkitzen omen ziran (EJ79: 72)
- baiña aurrez, mutil-talde baten erdian sar gaitezen (HE57: 147)
- bera Berriatua inguru ortan ibillia zan, mutil-talde batekin (EJ60: 111)
- or azaldu da Andoain'go Jose Etxeberria, andoaindar eta tolosar mutil-talde batekin (EJ60: 43)
- mutil-taldeak izaten ziran oyek, ta mota askotakoak (EJ76: 24)

mutil-tanda [II.2.2.1.5](#)

- gezur kondatzen trebe zen amari mutil tanda batekin bestaz-besta ibili zela (HE58: 58)

mutil-tropel [II.2.2.1.6](#)

- pago gazteak baño bortitzago ziraden mutil tropel baten artean (HE19: 123)

mutilzahar-rarezia [IV.2.2](#)

- mutil zahar rareziak izanen dira (HE35: 29)

mutur-alde [II.8.2.3](#)

- Bartelek muturralde garratza jarri zuen (HE39: 83)

mutur-buelta [II.8.2.13](#)

- bekokia eta mutur-bueltak hazkatu zizkion (HE39: 15)

muxar-gurin [I.5.1](#)

- ortik urtzen dan muxar-guriña amandrearentzat gorde (HE18: 85)
- muxar-gurin au urre-ordaiñez saldu oi da Naparroan (HE18: 84)

muxar-usain [I.5.1](#)

- muxar-usaia zartarian du sumatu (HE18: 86)

nafar-ardo [I.5.1](#)

- hotz dago edateko sagardo mikatza nahiago dugu beraz nafar-ardo beltza (EB87: 30)
- Sarrerak: (...) Urdaiazpikoa naparguisa.-napar-ardoa (EJ64: 30)
- ordurako napar ardo baño garestiago saltzen zala txakoliña Gipuzkoa'n (EJ64S=napar-ardo onentxoena antziñanK=EJ64: 20)
- nok ostu deuskuz Puente la Reina ta Napar-arrdao andiak? (EJ70: 79)

nafar-arrasto [I.5.1](#)

- iparralderuntz, ez dago horrelako nafar arrastorik ez euskaldunik (EJ51: 67)

nafar-euskara [I.5.2](#)

- napar euskera ederki egiten zuten (HE29: 132)

- giputz amerikanoek napar-euskera artzen dute (HE26: 260)

napar-idazti [I.5.1](#)

- nafar idaztien bila zakurra erbiaren atzetik bezala zebilen ibili eta (EJ00: 176)

napar-jende [II.7.2.7](#)

- napar jendea gero sartu zan (HE29: 78)

napar-mendi [I.5.1](#)

- leku egokiagoak asko zeudela napar mendietan esaten zuten (HE29: 82)

napar-merkatari [I.5.1](#)

- nafar merkatariak aspaldidanik zuten etxe bat La Rochellen (HE36: 13)

napar-sukalde [IV.2.2](#)

- La Cocina Navarra-n berriz baita nafar-sukaldeko tresna batzuen euskal-izenak (EJ64: 17)

nagitasun-apurtxo [II.3.2.2.1](#)

- baña nagitasun apurtxo bategaitik edo, euren jakituri laburra iñoren aurrean erakusteko (EJ59: 42)

nahas-putzu [I.5.4.2](#)

- Ernerik genituen belarriak: / hala ere eztugu ezer ulertan, / erdaraz mintzatzen baitzitzaizkigun, / nahas-putzu zituen ezarriak. (EJ50: 117)

nahaste-bide [II.7.2.2](#)

- orretara ilundu ta naste-bidean sartu diran itzeen ordezkarijen bila (EJ06: 83)
- gure iztegiko itzeen alkar-erakarte, tril-egite laburregitze ta beste naste-bide batzuk sortutako marapiloak (EJ06: 85)

nahigabe apur [IV.2.2](#)

- baña ez da emengo neque pisca, eta nahigabe apurracgatic asi bear eriotzari deitzen (HE07: 112)

nahigabe-modu [IV.2.2](#)

- izain oi ditu biotzak bere premiak, bere kezkek, eta bere nahigabe-moduak. (HE13: 122)

nahigabe-zama [I.5.1](#)

- bere eta bere kideen nahigabe zama astuna (HE27: 301)

nahimen-kemen [I.5.1](#)

- nahimen-kemena ez dute ahitua (HE27: 303)

nahimen-unitate [I.5.3](#)

- gaiztakeri unidade asko eta nahimen unidade gutxi (HE35: 84)

nazio-arazo [I.5.1](#)

- Leninen nazio arazoarekiko jarrerarik ez dizuet planteatuko (EJ52: 41)
- foru arazotatik nazio arazotara, mende bat zehar izan zuen planteamolde okerra zuzenduaz (EJ20: 18)
- aurrenik nazio-arazoa garbitzeko eskatu zien Engels-ek Poloniako marxistei (EJ51: 56)

nazio-borroka [I.5.10](#)

- kondairaren eragile nagusia klase-burruka ez baina "nazio-burruka" dela esanez (EJ51: 56)
- Aranak abiatu du nazio burruka (EJ20: 18)

nazio-eskubide [IV.2.2](#)

- txekiarren nazio-eskubideen kontra idatzitakoak, bene-benetan, gizon argi batengan sinistu ezinak dira (EJ51: 55)

nazio-estatu mugimendu [IV.2.2](#)

- ez baita geroko nazio-estatu mugimenduaren neurrikoa (EJ52: 17)

nazio-jarraigarri [I.5.10](#)

- Ez dakit nik nondik nora izan ditekian "Euskaldunak" 'gure' poema. Nazio-jarraigarri zertan izan dakigukean ere ez (EJ51: 32)

nazionalismo-teoria [I.5.4.1](#)

- gure ideiez identifika litezela, nazionalismo teori berri onhar lezatela (EJ61: 34)

naziotasun-arazo [I.5.1](#)

- Marx gaztea, beraz, naziotasun-arazoaren ukaera osoan agertzen zaigu (EJ51: 55)

negar-anpulu [I.5.1](#)

- negar anpuluaren batzuk be urtetan deutse (HE31: 18)
- esakera onek eguiak direala, ta aitortu bear doguzala, nai ta beguietatik negar-anpulu mingotsak atera eraguin guri (EJ07: 1)
- matrailetan eukazan negar-anpuluak eta ezin kontau leikez beren zizpuruak (EJ70: 57)

negar-bide [II.7.2.2](#)

- predicatu eustan penitencia, ta negar-bidea, igo daidan egunen baten ceru ederrera (EC61: 100)

negar-herri [I.5.5](#)

- Gizona jaiotzen da / mundura negarrez / negar-erria dala / igarrita aurrez. (HE25: 30)

negar-ibar [I.5.7](#)

- negarre-ibar = valle de lágrimas (EC48: 225)

negar-iturri [I.5.5](#)

- poz eta negar-iturria, uste ez badugu ere, bihotz barrenean dago (HE27: 326)
- nigar iturrietan iru madamita, guri ordenatziaz ainbertze tormenta (EJ65: 45)

negar-itxura [II.5.2.7](#)

- zugaitzak koloreakin batera artu duten negar-itxura nabarmentzeko (HE34: 27)

negar-lurrun [I.5.1](#)

- negar lurruna dari / ta dausez intziri / atzerri negar batek / ixilki... /) (EJ50: 171)

negar-malko [I.5.1](#)

- negarrak negar negar erri onetan zotin eta negar malkoak berritu ziran kanposantuan (EJ03: 71)
- negar malko lodia erion Kitolisi bere arrigarrizko jazoerea malla onetaraño (EJ59: 97)
- ur aleak baño negar malko aundiago bi (HE19: 54)
- Nigar malkoak masailtan zear, mikatzak, ezpainetaraino erortzen zaizkio (HE35: 96)
- Horrela joan ziren beren kezkek agertzen erleak erreginari negar malkoak atera arte (EJ53: 18)
- Itz oiek esanik, negar-malkoa begietara irten zitzaion (EJ49: 74)
- Biak negar-malkoa zeriotea gelditu ziran, eta guk onela esan genion alkarri (EJ49: 81)
- nere lagunaren sorbaldan negar-malkoak ixuriaz eta onela esanaz (EJ49: 85)
- negar-malkoak ditugula, guziok alkar besarkaturik, agur eta ikusi arte esanaz andik alde egin genduan (EJ49: 90)
- Negar-malkoa etorririkan ori dana entzunikan, zu bazuaz ta nik nun arkitu zu bezelako launikan? (EJ60: 105)
- negar-malkuak saltatzen zaizkit ori pentsatzen jarrita (EJ66: 95)
- euskera ain gozoa itzegiten zuten, negar-malkorik asko atera ziguten (EJ76: 112)
- Negar-malkoz eta marru egiñaz, bi gorputzak alkarren gañean gurutzea eginda utzi nituan (EJ60: 130)
- Bi alako mutil jator une txiki batean iltzen ikusita, arritzekoa litzake negar-malkoa ez ixurtzea (EJ60: 130)
- Batzuek negar-malkoa zeriotea (EJ60: 74)
- Negar-malkuaz bustitzen ditut arpegiko bi musuak (EJ66: 148)
- Baiñan ez adi ik uste baiño leen niregana itzuli negar-malkoak legortzen (EJ50: 106)
- bi begititik negar-malkoak (HE55: 19)
- negar-malkoak irteten zaizkit (HE55: 39)
- Makiña bat negar-malko (HE55: 32)

negar-marraska [I.5.1](#)

- Ez dira bukatzen, ez, beraren jaio-berrian aurraren orduko negar-marraskak (HE13: 110)

negar-soinu [I.5.1](#)

- amaren aurrera negar-soñuan betoz kantatzen euskera (EJ77: 96)

negar-tanto [II.3.2.3.1](#)

- burua makurturik eta noizik beñean negar tantoa zeriola (HE19: 113)

negar-xirripa [I.5.7](#)

- batek bertzaren azpian dagon untzi batetarat deramana, nigar xirripaño bat iduri (HE59: 93)

negu-azken [I.5.3](#)

- Gaberdi ingurua zan, negu azkenerantz (HE21: 53)

negu-egun [I.5.3](#)

- noiz-nai eskuratu lezazkike baserritarrak, ta batez ere lana negu-egunetan egiten badu (EF92: 100-101)

negu-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Itsasoak lur-nahia drauku bete, negu-erdian, enbat-mendebaletan, ilhargiaz ahantzi garen gauetan. (EJ50: 93)

negu-gau [I.5.8](#)

- Itsasgizon ikazkin, negu-gau luzetan (HE18: 107)
- Negu-gau batez, lurmen dagola, jekitzean elur lodi (HE18: 80)

negu-gerri [I.5.2](#)

- Alditan, ostera, negugerrian batipat, Bixintxo-aizeak (sortaldeko aize miña) bere marrajo-ortz-agiñez ziztatzen gaituenean, ez dugu izaten giro, arraiotan! (EJ03: 39)

negu-izpi [II.3.2.1.3](#)

- Negu izpi hau diuk orai iragaiteko (HE59: 119)

negu-lili [I.5.8](#)

- Agertu zeraneko, negu-lili, elur artean argitu zait erabat biotza (EJ50: 111)

negu-parte [I.5.4.3](#)

- Negu-partean, etxearen bueltako barrutietan ibiltzen ziran (HE29: 12)

negu-sarrera [I.5.3](#)

- Udazkenean edo negu-sarreran etortzen dira ahuntzak menditik etxera (EJ53: 45)

negu-udare [I.5.8](#)

- sagarrak eta negu-udareak erabiltzen dira (EJ64: 52)

neguburu [II.7.2.3](#)

- Txillardegi, berriz, udaberririk argienean abiatu da, negu buruan gelditzeko (HE27: 301)

- Negu-buruan, bildur giñan ta eman genien aletik (HE18: 80)

nekalde [II.8.2.3](#)

- Gaur Elexa Santuac ifinten deustaz beguien aurrean ceure humiltasun, necalde, ta penitencia aarrigarriac (EC61: 11)

nekaldi [II.7.2.1](#)

- da lecu bat, ceinetan igaroten diran, asmatu aleitezan necaldi, gogortade, atsecaba, garrazmin ta penaric cubrelenac (EC61: 50)
- eta beste onelaco necaldi asco asmatu leiz ixilian, ta aguirian (EC61: 60)
- beti gorrotatu dot necaldiric, arinena beti ibilli nas neure pozcari, ta gurarien billa (EC61: 64)
- artu gaur necaldiren bat, celan dan, baraüa, ciclicoa, edo beste laztasun bat (EC61: 41)
- egun oro ta necaldi gucietan Jesus Crutceco Pasio gogorrez necatuari beguiratcea (EI31: 85)
- Olango etxe zuloetan sartuta egoten dira arrantzaleak nekaldi gogor asko igarota gero (EJ59: 22-23)
- Gorputzari emanaz millaka nekaldi, berez txikia dana egin zaigu aundi (EJ69: 27)

nekalkide [II.7.2.8](#)

- pasio-lagun, esaten dizut. Gogoz'ago esango nizuken: nekal-kide (EL70: 116)

nekazari-elkarte [I.5.1](#)

- Nekazari-elkarte batean, an sartuta bear luke egotea nekazariak bere gauzak obeto begiratuta euki nai balituzke (EF92: 36)

nekazari-giro [I.5.1](#)

- kontserbadorea, nekazari-girokoa bihurtuko du (EI94: 29)
- zeren-eta nekazari-giroan gelditu zela baieztu dugu lehen (EI94: 28)

nekazari-kultura [I.5.1](#)

- Nekazari-kulturaren kontrata, honek geroari begiratzen dio (EI94: 21)

nekazari-lan [II.6.2.4.3](#)

- Bañan emen baño jende atzeatuxeagoa nekazarilanetan (EJ66: 14)
- eta baserrian nekazari-lanetan (HE50: 72)

nekazari-mundu [I.5.1](#)

- nekazari mundu batetik industariatutako mundu batera igaro gera (EI94: 45)

nekazaritza-aro [II.7.2.12](#)

- Ondoko lerro hauek nekazaritza aroan itsatsitako sineskeriak direnez (EB87: 54)

nekazaritza-artzaintza ekonomia molde [IV.2.2](#)

- Euskal-Herria nekazaritza-artzaintza ekonomia moldearen neurrietara mugatu nahi luteke

(EJ52: 19)

nekazaritza-kultura [I.5.1](#)

- Nekazaritza-kultura [tit] (EI94: 21)

neke eta kezka-modu [IV.2.1.1](#)

- egun oroko gure zor berriei badagote beren neke ta kezka-modu berria. (HE13: 122)

neke-antx [II.5.2.2](#)

- soinkera neke-antx pinpirinez ba'dator aulkira (HE17: 21)

neke-apur [II.3.2.2.1](#)

- guztiz osoaren presta gaiten irabaztera eta manatu den neke aphurra konplitzera. (EJ80: 103)

neke-bide [II.7.2.2](#)

- Neke-bide ua ibillia dezu beraz gaurko Lizaldi (HE17: 11)

neke-itxura [II.5.2.7](#)

- Koloreak gorri-gorri jarri ziranean, ez uan neke-itxurik (EJ62: 29)

neke-pixka [II.3.2.2.2](#)

- neque pisca onetara iritsi dezazun Jesus onac zuretzat prestaturic daucan, betico vicitza (HE07: 264)
- fedeco Misterioac sinisteco neque pisca artu nai ez duanac (HE07: 10)
- baña ez da emengo neque pisca, eta naigabe apurracgatic asi bear eriotzari deitzen (HE07: 112)

neke-sari [I.5.1](#)

- egunari bere neke-saria eman ondoren (HE17: 15)

neke-su [I.5.1](#)

- gaistoei dagoten betiko neke-suak emateko zauden gure Jaungoikoa? (HE13: 70)

neke-zati [II.3.2.1.9](#)

- Neke-zati astun pisua; ta, gogoz artzen ezpada, ta gure Jaungoiko maitagarriaren izenean (HE13: 112)

Neolito aldi [II.7.2.1](#)

- Indoeuropear kulturaren aztarnak ditugu, Neolitos alditik datozenak (EB87: 51)

neska gazte begi [IV.3](#)

- emakumeen mundu berezia, bere neska gazte begien aurrean agertzen da (HE35: 91)

neska gazte pilo [IV.3](#)

- neska gazte pillo bat ikusi ei-eban (HE31: 27)

neska-amets [I.5.4.2](#)

- ez du astunegia gau artako loa;/ ezta are noizbaiteko neska-amets gozoa (HE18: 44)

neska-kontu [II.6.2.4.2](#)

- entretenitzeko, neska-kontuak eta zorakeri batzuek esan (HE29: 87)

neska-lagun [II.7.2.10](#)

- Neska-lagunak izan ziran nere arreba gaztea ta Begoña (HE31: 16)

neska-mutil sokatxo [IV.2.2](#)

- Geroago, (...) igaro ziran beste neska-mutil sokatxo bi, oneek be alkarri elduta, ikotika, ta bertan asi ziran abestuten (HE21: 61)

neska-mutil talde [IV.2.2](#)

- Neska mutil talde bat sartzen da, eskiatzeko jantziekin (HE35: 106)

neska-talde [II.2.2.1.4](#)

- Puntu honetan neska taldearen algarek goia harrapatu zuten (HE39: 108)
- Neska talde batek audientzia pribatua eskatu zion (HE39: 104)

neska-zarata [I.5.1](#)

- Usoa saretan nastu dala, uste diñat. (nexka-zarata berriro) (HE57: 149)

neskatila-lagun [II.7.2.10](#)

- Mari Bekortako neskatilla zintzo garbiari, bere auzoko neskatilla-lagunakaz (EJ77: 109)

neskatila-pilo [II.2.2.2.6](#)

- neskatilla pillo bategaz aurkitu zan (HE31: 29)

neskato ile harrodun andana [IV.3](#)

- neskato ile harrodun andana besoz beso zerakartelarik (HE59: 38)

neskato-denbora [I.5.4.3](#)

- Manez joanen zitzakola billa neskato denboran bezala (EJ65: 30)

neskuts-gelatxo [I.5.10](#)

- Neskuts-gelatxo zurian Bera dago, Gau-itzalaren beldurrez Bere begi zabalegik Zabalago... (EJ50: 34)

neurtitz-andana [IV.2.2](#)

- Neurtitz andana handia zaukaten, launazka josiak (HE59: 85)

neurtitz-bazka [IV.2.2](#)

- zere gogoaz neurtitz-bazka gozoz elikatzeko-asmo dezu (HE17: 71)

neurtizlari-gai [II.7.2.4](#)

- haietan ikas baitzitezkeen neurtizlarigaiak poesia bardikoaren arau oso korapilatsuak (HE30: 233)

nitrogeno-kilo [I.5.4.1](#)

- ongarri-kiloak zenbat jotzen duan, nitrogenodun abonoetan nitrogeno-kiloak zenbat jotzen duan (EF92: 36)

nobela-mota [II.4.2.7](#)

- Ez datza hemen prolema, euskal nobelan baizik, hau da "gaitza ongi erabiltzeko" nobela mota horiek... (HE35: 6)

nobela-tradizio [I.5.1](#)

- hirugarrenik, nobela-tradizioaren falta (HE35: 5)

nobiziaro [II.7.2.12](#)

- Nobizi-aroa asteko oraindik gaztetxo ta misiotaratzeko zaletua dagoanez, gaixo-zaintza-ikasketak egingo ditu lenbizi (EJ03: 46)

Noel-tzaro [II.7.2.12](#)

- Olentzaro, metatesis baten bidez Noel-tzaro-tik omen dator (EB87: 24)

nora-agiri [I.5.4.1](#)

- Orain, beribileen ta gu geronen nora-agiriak erakutsi-bearra (HE17: 40)

notari lan [II.6.2.4.3](#)

- Amaren testamentu, transferentzia, notari lanak, bahimendu kontu, deskontu eta abar (HE39: 83)

numero-zerrenda [I.5.4.2](#)

- Numero zerrendak egin ondoren ozenki iragarri zuen (HE39: 31)

odol gorri xorta [IV.3](#)

- diote oilo busti eta zainik ez odol gorri xortik ez duten batzuek (HE14: 156)

odol-aztarna [I.5.1](#)

- Ene maindireetan eta burukoan ez zegoen odol aztarnarik (EJ51: 102)

odol-bafada [I.5.7](#)

- Odol bafadak bildur magikoa sartzen bide zion (HE39: 69)

odol-burrusta [I.5.7](#)

- Otsokori odol burrusta zetorkion ahotik eta besoarekin muturra garbituz konturatzen zen ezin zuela hortzez indar haundirik egin (EJ53: 34)

odol-gerli [I.5.7](#)

- Eskuetan, odol-gerle ontzi bat, haren zintzilikatzeko ta orratzekin (HE58: 57)

odol-gerli ontzi [IV.2.2](#)

- Eskuetan, odol-gerle ontzi bat, haren zintzilikatzeko ta orratzekin (HE58: 57)

odol-herio [I.5.6](#)

- Eta aratz (or ere nunbait ispillu etziñalde-argiz barnea dizdizu, urre-errauts ukieziñaz subizgu, ez odol-erio, adimen-sukatillu) (EJ50: 143)

odol-ibai [I.5.7](#)

- odol-hibaiez dirade han gorritu bazterrak (HE51: 31)

odol-istila [I.5.7](#)

- Odol ixtilaren gainen, hura aurtikitzen du (HE58: 83)
- Odol ixtil bat. Emazte bat hurez bete suil bat eskuan dator (HE58: 83)

odol-kadre [I.5.1](#)

- odol taldeok, edo hobeki erranda odol-kadrea dena autxoan arrazazko appartenentziaren fitsatzekotz eredu exaktuena da (EJ61: 22)
- zeren-eta euskaldunen eta autxoan odol-kadreak oso berdinak bait dira (EJ61: 22)

odol-kolpe [I.5.7](#)

- ez du beintzat izango odol golperik (HE61: 41)
- zorigaiztoko odolkolpeak jo zuen (HE27: 368)
- kolikorik eta odol-kolperik eztegu izan (HE16: 129)

odol-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Ari ertendako odol-mordoa antxe zegoan (HE29: 120)

odol-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Gizonak behaik odol pixka bat zainetan! (EJ04: 21)

odol-puska [II.3.2.2.3](#)

- Odol-puska batek erten zion (HE29: 117)

odol-putzu [I.5.7](#)

- altxa nai eta ezin altxarik zaude egurran azpiyan, odol putzua gaur zuk egiten dezula Gurutz-mendiyan (EJ76: 130)

odol-tanta [II.3.2.3.1](#)

- eta nire becatuen gomuteac botarazo eutsuzan lurreguiñoco odol tantac (EC61: 93)

odol-tanto [II.3.2.3.1](#)

- kostadu sagradua lantzaz pasatzian, odol-tanto bat ez da bere gorputzian (EJ67: 332)
- Nekatu eta argaldurikan erori zera lurrean, Zerorren malko ta odol-tanto errukarriyen gañean (EJ76: 127)

odol-usain [II.5.2.12](#)

- Baliteke burruka hitzak odol usaia adieraztea zenbaitetan (EI94: 84)
- Odol-usaia artuta beiak dagi marru (HE18: 17)

odol-zirrizta [I.5.7](#)

- Odol zirrizta luzez amaraturik zegoen dena (HE39: 70)

ofizial-antz [II.5.2.2](#)

- eskutitz bat ekarri zion Jonek. Ofizial antza zedukan (HE39: 83)

ofizial-jende [II.7.2.7](#)

- ze opizial jente ta ze errekoziñamentu (HE16: 85)

ogi gogor-apur [IV.3](#)

- baita, ogi gogor-apur batzuek ere (EJ64: 74)

ogi-alor [I.5.4.2](#)

- ori, ori! Zer da hantxeko mamu beltza ogi alor horren erdian? (EJ72: 62)
- primaderan bere lili-ostoeekin, udan bere ogi alhorrekin tilluraren usain gozo mentsgarriarekin (HE32: 27)

ogi-apur [II.3.2.2.1](#)

- biurtzen ziran eta berean,norbere etxera, ango ogi-apurrak ere erliki batzuek bezela etxekoai eramanaz (EL70: 99)

ogi-ardo puska [IV.2.2](#)

- ogi-ardao puska bat ez emotiarren ♦anpora jaurtiko ete dogu ba? (EI99: 163)

ogi-axal [I.5.3](#)

- emotçu ogui achalac chiorturic eta gorri çaçu sucre erriarekin (EJ75: 14)
- emaiten tuçu ogui achalac chiorturic (EJ75: 19)
- eçarraçu supier batean behar den ogui achala mehe picatua eta colore ederrecoa (EJ75: 3)
- supier batean behar den ogi-axala mehe pikatua (EJ64: 41)
- ematen zaizko ogi-axallak xiorturik eta kullera bat sukre (EJ64: 41)

ogi-azal [I.5.3](#)

- amabost txitontzako arraultza gordin bat, ta txeatutako ogi-azalarekin orre erdi legorra egin (EF92: 98)
- Otazala [zerrenda] (HE20: 236)

ogi-bihi [I.5.3](#)

- gizon batek erein zuen bere landan hazi ona, ogi bihi garbia (HEAX: 133)
- ohoin bat bezala bertzen alorrean sartu zira ogi-bihi gordin batzuen jateko (EJ72: 62)
- hor zagon zut-zuta, bizpahiru ogi-bihi ezpainen artean, zotz eta mutu! (EJ72: 62)

ogi-bihi suerte [IV.2.2](#)

- Itsasoco arraiñac, aireco choriac, Lurreco animalac, hunembat ogui bihisuerte, hambat fruitu (EJ58:)

ogi-buru [II.7.2.3](#)

- ekain-ondarrean haizeño batek ogi-buruak perekatzen dituen bezala (EJ72: 67)

ogi-errotada [I.5.3](#)

- da ogi errotadak aidean da edanontzia eskutik eskura ibilten dira (EJ59: 51)

ogi-ertz [II.8.2.10](#)

- ogi-ertzari mamia kenduz egin dio zorrotena (HE18: 80)

ogi-irin [I.5.7](#)

- zezen-isatsa ere kazuelan, ogiriñez erraustatu (EJ64: 101)

ogi-koxkor [II.3.2.1.4](#)

- giltzatu-kutxatik norbaitek ogi koxkor bat artu duela-ta (EJ03: 15)

ogi-kurrusko [I.5.3](#)

- ba dakit, persona batzu ogi-kurrusko bat gatik borrokatzeko kapableak dira (EJ61: 36)

ogi-landa [I.5.4.2](#)

- ogi landa eta mahasti zenbeit halaber (HE59: 90)

ogi-leku [I.5.4.2](#)

- Denda orretan daukoan ogilekua ez eukek edonun idoroko (HE21: 83)

ogi-mami [I.5.3](#)

- erre denian emaçu ogui mamia eta gorrastaraz (EJ75: 7)
- cerbitçatceco mementoan trempaçatçu arroltce churingoan eta guero ogui mamian (EJ75: 7)
- eguiten duçu hachiz bat ogui mami, cembeit baratchuri chister, biper beltcha, gatça (EJ75: 20)
- hoztu direnean, trempaçatçu arroltce churingo yo batean, guero ogui mamian eta fritaraz (EJ75: 10)
- estal ogui mamiaz arrosatcen duçularic olioarekin, emoçu sua gainian eta guti azpian (EJ75: 18)
- ogui mamiya ta perregillaquin mantequetan igurzi (EJ64: 32)
- ogui-mami bildu bat kazkora irauzi nai litxiokkek (HE17: 18)
- gero jan lezazkiteke ogui-mamiak, arroza, garia-eta (EF92: 98)

ogi-mami puska [IV.2.2](#)

- trempaçaçü ogui mami puchca bat saldaü, chehaçaçu chikiroki erriarekin (EJ75: 8)

ogi-miseria [I.5.4.1](#)

- emen ez dago ogui-mixeririk, ez-ta aragienik ere (EJ62: 89)

ogi-mokadu [I.5.7](#)

- ipiñico det ogui mocadu bat (HE12: 15)

ogi-mota [II.4.2.7](#)

- eguin oi dira batzubetan iru ogui mueta (HE20: 151)

ogi-otarka [I.5.4.2](#)

- artzai gazte bat, gaztea baño re ia mutikoa, ikusgarri lirain ederra, agertu zitzaien korura, ogui-otarka aundi batekin (EL70: 140)

ogi-pixka [II.3.2.2.2](#)

- An ardoa ta gaztai ta ogui piska bat artu genduan (HE29: 77)
- Basamortuan bizi izan zen Paulo santua ere ogui pizka bat, ura ta barazki batzuk baino besterik ez eban jaten (HE44: 23)

ogi-poxi [II.3.2.2.2](#)

- Otoi, ekatzu ogui poxiño bat, zerbeit barnean emanik (EJ04: 63)
- ogui-poxi = ogui puxka. Banu zonbait ogui-poxi Arno ezti hunekin (EJ65: 78)
- Ene plazerra hona luken Banu zonbait ogui-poxi Arno ezti hunekin (EJ65: 78)

ogi-puska [II.3.2.1.8](#)

- irabazian goizetik arratseraño, ogui puska bat bestela biltzen ez dakienaren eran! (HE13: 54)

- ogi puska, gasna, gaztena, orotarik on baitzitzakon (HE59: 68)
- Esku-beso ta lepo ondoak arretaz ikuzi ta idortu dituaneko an dauka Praxkuk mai gainean esne-katillu aundia ta ogi puska aundiagoa (EJ03: 21)
- bañan azkar ogi puska bat, eta biyotz onekoa, zala jakinerazi zidan (EJ81: 48)
- Lansaioaren ondotik ogi puska jaten hasi zen egurketaria (EJ53: 98)
- Ogi puska bat bota zion muturrera emaztearen esanaz oroiturik (EJ53: 98)
- Ogui pusca bategaiti; ¿celango onirichi ta asco-guria artuten ezteutsa bereugazabari? (HE20: 92)
- osasunak lagundu ezkeru, ez da faltako ogi puska bat (HE19: 110)
- Erromako bidian anaia Maseo da Franziskok ogi puska batzuek, gosia engañatzeko (HE54: 168)
- itz batean zan, esan oi dan bezela, ogi-puska baño ohea (HE19: 31)
- Pablo Iglesias eta Salmerón ogi-puskaren irudiak (HE27: 368)
- eman cion bocoitzari bere zatia, edo ogui-pusca (HE08: 87)
- esku batean ogi-puska ta bestean ollasko-izterra (HE17: 47)
- nere ogi-puskaren billa (HE50: 15)
- ogi-puska oriek berriz arria bera baño gogorraguak (HE54: 168)
- Ipiñi zituzten eskeko ogi-puska aiek arri baten gañian (HE54: 168)
- ogi-puska bana beltz-beltza eta edaria zerbeza (EJ49: 97)

ogipusketa [II.3.2.1.8](#)

- an ipiñi zituan ogipusketa bat edo beste (HE29: 90)
- ogipusketa batekin artu ta lantegira bidean uraxe jan (HE27: 101)
- bere ogipusketa ori jaten ari zala (HE29: 131)
- sutan ziortu ogipusketa aundi bat (HE29: 131)
- nik bazekiat errial biko batekiñ non ematen dituzten kazuela aundi bat bete tripaki, ogui puzketa aundia, eta botilla bete ardo (EJ07: 3)

ogipuxka [II.3.2.1.8](#)

- Picaçatçu ogui puchca ttipi batçu, burran edo urinian fraitatceco (EJ75: 4)

ogirapa puska [IV.2.2](#)

- guciac gorritu direnean ongui, emaiten ogui rapa puchca bat, salda chorta bat (EJ75: 13-14)

ogixerratxo [I.5.3](#)

- botatzen zaizca guibelerrayac, tipula pissca bat, peregilla eta ogui cerracho bat (EJ64: 18)

ogixigor [I.5.3](#)

- hauts çaitçu ogui chigorrac, eman tempan horren barnian (EJ75: 36)

ogizati [II.3.2.1.9](#)

- mezatxoa entzunda, ogi zati bat janda, ur dsangada bi edan da beste barik (EJ59: 48-49)
- ondo igortzitako txanpon bakarra edo eskuetan daukien azkenengo ogi zatia be (EJ59: 23)
- orrenbat perell-neke ta gal-bide? Ogui zati bat irabazi naiez. (HE13: 144)
- Terexa nere, utzi ogia-zatia ire anaiak geiago jan dezan! (EJ03: 28)

ogi-zerra eta puska [IV.2.1.2](#)

- iguitariaquin bazcaldu zuen, eta guelditu zitzaizcan ogui-zerra ta puscac berequin artuta, lanera itzuli zan (HE45: 204)

ogi-zopa [I.5.7](#)

- Ogi-zopa [tit] (EJ64: 41)
- Ogui-çopa [tit] (EJ75: 3)

ogi-zor [I.5.1](#)

- bada, diru-aldi dabenean be, ogi zorrak kitutu ta praka-jaka mengel batzuk egin ezkerro (EJ59: 48)

ogi-zuku [I.5.7](#)

- Lenengo ogi zukoa, nai aña; urrengo lapiko biak, arroa erdi urdai (EJ59: 48)
- Ogi-zukua (EJ64: 57)

ogibide [II.7.2.2](#)

- Oialezko dendak egiten zituen ark (au zan San Pauloren ogibidea) (EC70: 38)
- beste ogibide bat beharko dut horrelako ostikoak sartzen jarraitu nahi baduzu (EJ53: 120)
- euskal liburuak batetik, musikak-eta bestetik -nere ogibideari zegozkionak- (EJ67: 63)
- Ogibide berdiña gertatu biori: len arrijasotzaille orain tabernari (EJ69: 21)
- edo ogibideak, edo barneko erdi beharrak, edo zerbaiti diogun maite-garrak (EJ65: 30)
- ainbesteko zaletasuna diodan ogibideari buruz izketan. (EJ64: 45)
- au langintza edo ogi-bide asko ikasten asi zan: arotz, argin, dendari edo iostun (EI99: 163)
- Baina ogipidearen kontua ez zuen gaizkiago erabili (HE58: 78)

ohantze-izkina [II.8.2.10](#)

- ohantze echkinan amatto nigarrez (HE51: 27)

ohar-bide [II.7.2.2](#)

- eta umiltasun añ andiaz beguiratzen dituzutenoc, oarpide oyen bear etzerate (HE40: 42)
- Goacen beste oarpide batera (HE40: 59)
- Aurreragoco articulan beguietaratu dan dotriñari oarpide edo arguibideac (HE40: 53)

oharpe [II.8.2.9](#)

- non eta orrelaco alabanzac oarpe chit audiaz (sic), eta beti beren dotriña liberal (HE40: 89)

oharpen-multzo [II.2.2.2.4](#)

- oharpen multzo aunditxo bat (HE33: 17)

ohe-ator [I.5.10](#)

- Ama sartu zen ohe atorrez jantzirik (HE39: 73)

ohe-azal [I.5.3](#)

- Berak eguin bear zituk sukaldeko eguinbide guziak berak abelgorri ta zurdabereentzako janaria, egosi bear bada: echea garbitu, soñeko urratuak antolatu, berriak edo zar berrizatuak josi, aldagarriak eta oe-azalak ikuzi edo urez garbitu (EJ07: 1)

ohe-azpi [II.8.2.6](#)

- Orduan danak, nun izkutaturik etzutela-ta, oi-azpian ta al zuten tokietan sartu ziran (EJ67: 194)

ohe-jantzi [I.5.10](#)

- gañeracoa oi-jantziaquin ondo estalita (HE45: 214)

ohe-mahai [I.5.9](#)

- Ohe-mahainaren gainen izkiribu bat zegoen (HE58: 57)

ohe-mutur [II.3.2.1.5](#)

- Ohe muturretan dagolarik Peyori so (HE32: 26)

ohe-toki [I.5.4.2](#)

- Erdu neugaz oneen oetokuja ta oia icustera (HE20: 129)

oheburu [II.7.2.3](#)

- Kordeltxo batez muturra lotu eta ohaburuan eskegi zuen poltsatxo (HE39: 11)
- Ohe buruan jartzen da eta kantuz hasten (HE32: 25)

ohelagun [II.7.2.10](#)

- Oelagunen feneai berriz eman ciezen doayac (HE12: 24)
- bere oelagun, Roma ceritzana (HE12: 20)

ohesabai [I.5.3](#)

- ogesabayan da ageri tasindor papar-gorrie (HE15: 13)

ohezur [I.5.1](#)

- Ohezurekin bota zuen talaitik itsasora (EJ53: 137)
- baina ohezurak zaharrak ziren eta betiko hotsak atera zituzten (EJ53: 137)
- ohe zeru = baldaquino?. Ohe zeruari so, gorthea zabilan gogoan eta gorthean utzi zuen andrea (EC16: 18)

ohitura-modu [II.4.2.5](#)

- eta berez becela datorquion beti ondo pensatzera daraman oitura modu batec lausotzen dute iñoiz (HE40: 161)

ohitura-nobela [I.5.4.2](#)

- Gerla aurrean ohitura-nobelak dira euskal-nobelagintzaren oinharria (HE35: 6)

oihal-bela [I.5.7](#)

- oial-vela = vela (de barco). Lemaz ontzia nola zuzendu ta aicez ta oial-velaz nola erabili ez daquiten guizonac (EI31: 113)

oihal-fabrika [I.5.5](#)

- Zuetarik zenbatek lan egiten du oihal fabriketan? (HE39: 103)

oihal-pieza [I.5.7](#)

- Maria Luisak Abenduaren 7'an kobratu zuan azkeneko oial-pieza (EJ67: 50)

oihal-puska [II.3.2.1.8](#)

- oihal puska batez egiten duguna (HEAX/HE11: 71)
- eztugu ediren oihal phouska bat baizik arrounter aski handi dena (EI58: 70-71)

oihal-zati [II.3.2.1.9](#)

- atara eban sakeletik oial zati gorri-gorria (HE21: 41)
- mutiltxoak kalean zear, makilla baten gañean oial zati baltza aizeratuz (EJ59: 18)

oihan-azpi [II.8.2.6](#)

- Bilatzen dute borda batzuetan, oihan-azpitan, sasi handien gibelean (EJ72: 62)

oihan-bazter [II.8.2.8](#)

- Igouriki huen gizon hori oihan bazterrian (EI58: 89)
- Zortzi gizon armaturik agertu ziren oihan bazterrian (EI58: 89)
- utzirik bide ederra, hartu dut oihan bazterra (HE60: 185)
- oihan-baztarrekoa joa da basurdez (HE18: 47)

oihan-bide [II.7.2.2](#)

- Goiko Jabea igaro zan oihan-bidetik orduan (EJ50: 121)
- Oihan-bidean ergelan bat oihuz dihoa berantean (EJ50: 97)

oihan-zuhaitz [I.5.9](#)

- Oihan zugatzik ederrena da haritza edo pegoa (HE18: 24)

oilar-isats [I.5.3](#)

- une artan bertan bataiatu zuten cocktail -euskeraz ollar-isats- izenez (EJ64: 104)

oilasko-barrunbe [IV.2.2](#)

- "Zarauztar piparrada", "Oillasko-barrunbeak", "Solomo-xerrak baserri-erara" (EJ64: 44)

oilasko-haragi [I.5.1](#)

- Eguiten duçu hachiz bat oilasko haragui hondarrekin dela aratcheki edo bildoski (EJ75: 17)

oilasko-haragi hondar [IV.2.2](#)

- Eguiten duçu hachiz bat oilasco haragui hondarrekin dela aratcheki edo bildoski (EJ75: 17)

oilasko-hezur [I.5.3](#)

- hiltzeko menean den, bezperan oilasko hexur bat zintzurrean gelditurik! (EJ72: 37)
- irrisku handian dela, oilasko hexur txar bat dela medio (EJ72: 37)

oilasko-izter [I.5.3](#)

- esku batean ogi-puska ta bestean ollasko-izterra (HE17: 47)

oilasko-kroketa [I.5.7](#)

- Oilasco croketac [tit] (EJ75: 16)

oilasko-zati [II.3.2.1.9](#)

- bertan bereala oillasko-zatiak bota (EJ64: 46)

oilategi-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Oiloa ala oilategi-erdia dakark hor? (EJ53: 61)

oilo eta arkume barrunbe [IV.2.1.1](#)

- Arroza olo ta arkume barrunbeakin (EJ64: 112)

oilo-ate [I.5.10](#)

- Hacheriak koiten zuen oillo athea, izendatzez barnen zirenak (EI58: 56)

oilo-enda [I.5.9](#)

- txitaldiak epailla-jorraiala aldean atera bear ditu, oilo-endak (arrazak) nolako goiztiarrak diran (EF92: 97)

oilo-izter [I.5.3](#)

- Nik, barriz, oillo-izterrak jateko obligaziñoa ipiñiko neuskioe (HE21: 59)

oilo-lerro [I.5.4.2](#)

- oillargabeko oillo-lerro (HE17: 10)

oilo-luma [I.5.3](#)

- Zeruan eztei haundiak ospatzen dituzte gaur eta gertatu dituzten hegaztien oilo-lumak datozkigu lurrera (EJ53: 141-142)
- Oilo-lumak dira, esan zion arranoak (EJ53: 141)

oilo-meta [II.2.2.3.1](#)

- Hango oilo meta! (EJ53: 142)

oilo-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Olo-mordo bat etxearen jiran, da abar da abar (EJ62: 9)

oilo-sail [II.2.2.2.7](#)

- Gure olo-sailla ta txerria gizendu, ta txekorrak eta abar, aizearekin ala? (EJ62: 28)

oilo-salda [I.5.7](#)

- Berotuko da ni itzuli orduko, zioen bere baitan, eta oilo salda beroa jango dut lehenik (EJ53: 84)
- preparatuta zeukan olo-saldatik berak artu katillukada bat (EJ79: 13)

oilo-zopa [I.5.7](#)

- Olo-zopa (EJ64: 112)

oin-arrasto [I.5.1](#)

- Kopla presta-lanetan nondik nora ibilia dugun, oin-arrasto batzuen berri atera diezaiokegula uste dut (EJ00: 203)

oin-habe [I.5.9](#)

- Ba dirudi zerriak artza dantzaria; baiñan, bakarrik ezin dagome geldia, dantzari-laguna du oin-abe zutia, gaurko zeinbat dantzaren iduri egokia (HE18: 126)

oin-hots [I.5.1](#)

- Orra nun danzudazan oin otsac (HE20: 69)
- Bai, ordea, bi osagaiak marratxo batez, edo berezirik idazten direnean: oin-hots eta oin hots, noski (EJ56: 56)
- Oin-otsa gero ta gertuago elurretan (EJ62: 93)

oin-mutur [II.3.2.1.5](#)

- oin-muturretan dabil, dun indarra bilduz (HE18: 137)

oin-neurri [I.5.2](#)

- Gorputzkeran, ibilleran, abotsean, luze-zabalean, oin-neurritan, denean ide-ideko (EJ03: 28)

oin-ohol [I.5.10](#)

- Beeco orreec, oinolac [zerrenda] (HE20: 140)

oin-punta [II.3.2.1.7](#)

- ikusi nuan nere aita, jaikirik oetikan, zijoala oiñ puntetan Patxin aposentuko atera (HE19: 79)

- oin-punta = punto de los pies. Buruco erpinetic oin-puntaraño daraman neque ta tormentu gucia (EI31: 86)
- oin-puntetan = puntillas. Urrutien arkitzen ziranac oin-puntetan jarri ta luzatzen cituzten buruac hura ecusteco (EI31: 94)

oin-uhale [I.5.10](#)

- emen dacusuzanac, oinugalac (HE20: 139)

oin-zorro [I.5.10](#)

- ta olezko zapata, oinzorro edo trauskoak oiñazpian (EJ59: 93)

oinalde [II.8.2.3](#)

- Jaizkibel-en oinaldean Pasai Donibane azitzen eta anditzen asia zen (HE33: 27)

oinarrasto [I.5.1](#)

- ermita ondoan dagon arri batek oñarrasto garbia ageri du (HE24: 44)

oinatz [I.5.1](#)

- Komentu bazterrak miatu ta, iñor ez. Atarira begiratu ta, elur-mandirea lau-lau, iñoren oñatzik ez... (EL70: 141)
- gizonagan beragan zer-nolako oiñatzak eta ezaupideak utzi zituen Berak (EC70: 9)
- Berthuteak ere imita, iarraiki oinhatzari, faboreak izanen tuk, baldin eska bahadi. (EJ80: 119)
- ezen ama ganik haurra denaz gero mundura, pausu gaberik darraio oin-hatzetik ardura. (EJ80: 157)

oinaze-aldi [II.7.2.1](#)

- artzen du bere gain animak gorputzak daraman nekea, miña, edo oñaze-aldia. (HE13: 114)

oinaze-bezpera [I.5.3](#)

- Oiñaze bezperan begiak iasorik bere Aitagana, ogia zatituz, onetsiz onela mintzatu zan iauna (EJ50: 52)

oinaze-gogo [I.5.10](#)

- Ama-semeen ejenpluak indartu egin dio bere gauza-eza, ta bizkortu areago bere oñaze-gogoa (EL70: 106)

oinaze-modu [II.4.2.5](#)

- ez dezu izan oi zere barrengo oñaze-modu bat? (HE13: 126)

oinazpi [II.8.2.6](#)

- anayaren oñazpiari ichequitzen cion escuarequin (HE12: 24)
- jendeak oñazpian zapaldu zuan (HE16: 100)
- oñazpian lur ibilkorra ala geldia degun ikusi bear (HE17: 74)

- ¿Oinazpijac garbitu jaqueez? (HE20: 108)
- gauza osoric ichi baga buru-ganetic, oñazpira (EC61: 116)
- ta olezko zapata, oinzorro edo trauskoak oiñazpian (EJ59: 93)

oinetxe-izen [IV.2.2](#)

- ara baturiko gazte geienak euken ezizentzat euren iaiotetse edo oiñetse-izena (EI99: 155)

oinezko-talde [II.2.2.1.4](#)

- oinezko-taldeko kapitan eta gainera flamendar, frantses eta ingles izkuntzetatik itzulari edo adierazle (HE33: 103)

oinorde [II.7.2.11](#)

- oiñorde onak baditut ondorenean (HE25: 53)
- Apostoluen oiñorde edo ondorengo ministro ónac, batzuec besteen ondoren utsaldigabe jarraituz dijoacen becela (HE40: 139)

oinpe [II.8.2.9](#)

- izan oi dirala heregeac, Cristau gaiztoac, eta Eliz Ama Santaren onra oinpean darabiltenac (HE07: 226)
- eta oiñpean dabilzan gaucetan ez ipiñi gurutzeric (HE07: 21)
- bere erriaganaco ceuzcan eguizquizun edo obligacioac eta biotzaren zale eta deseo on guciac oiñpean zapalduaz (HE40: 93)

okasio-bide [II.7.2.2](#)

- Aurrak erdi-goserik eta gurasoak erretxinduta, okasio-biderik ez da faltatuko (EJ03: 13)

okela-zati [II.3.2.1.9](#)

- ez nuke hainbeste arrain edo okel zati lapurtu ahal izanen (HE52: 9)
- jai aurreko egunean okela zati ederrak eruatzen ditue arategitik etxera (EJ59: 47)

okerbide [II.7.2.2](#)

- jagon, ta gorde naguizu estuera, ta oquerbide guztietan (EC61: 11)
- ez dezagun pentsa, gazteago garelako (zahartuko baitira gazteagoak ere) zaharragoak oker-bidetik zebiltzanik beti (HE27: 393-394)
- zucendu daizuzala nire oiñac, oguer-bideetara joan ezditeceen (EC61: 92)

okerralde [II.8.2.3](#)

- Edozein ispiluk bezala; baditu noski bere huts eta okerraldeak, baina eginahalean saiatzen da inguruko bizitzaren errainua jasotzen (HE27: 326)

ola-kebide [IV.2.2](#)

- Donibane-Garazi zeartu-berriak gentalarik ikuskizunaren txoragarriak geldiarazi-egin gaitu. (...) Alkarren auzo dira, atseginzulo artan, iru-lau bat urixka maitagarri. Ola-kebide bakar bat ez, ortziaren aratza, (...) oiñazezko lurrun-gandor zikiñaz lardazten... (HE17: 45)

olagizon [II.7.2.5](#)

- eruaten ditugu olaguzon, ta aberatsen echeetara (HE20: 58)
- baserricotzac bazauquez bere olaguzon ta beste zacusezanac (HE20: 117)
- Baserritarrai. Olaguzonai (HE31: 20)
- Elgoibarko ola-guzonak zer nolako Gabon kanta erabiltzen zuten (EB87: 32)

olatu-bolada [I.5.7](#)

- ikaragarriko olatu-bolara batek arrapauta (HE31: 18)

olatu-hots [I.5.1](#)

- kaleko iparsartalde-aizea ta urruti-antzeko olatu-ots-zantzua entzunaz (EJ64: 49)

olatu-hots-zantzu [IV.2.2](#)

- kaleko iparsartalde-aizea ta urruti-antzeko olatu-ots-zantzua entzunaz (EJ64: 49)

Olentzero-enbor [I.5.8](#)

- Olentzaro sukaldean sartzen omen da eta Olentzaro-enborraren suan berotzen (EB87: 25)
- Olentzero-enborrak bere kideko ditu su sakratu hori pizteko erabiltzen diren arbola gerriak edo arbola ondoak (EB87: 26)
- Batzuek Olentzero-enborra (Oyartzun), besteak Porrondo'ko (Salvatierra) deitzen diote (HE24: 65)

Olentzero-giro [I.5.8](#)

- Aspaldian ez-ta 1939'ko Eguberriak etxeoekin gozatzeko zoria izan zun. Alabaña etzun arkitu guda aurreko Olentzero girorik (EJ03: 41)

oleo-pintura [I.5.7](#)

- oleo-pinturaz egindako laukoak (HE31: 93)

Oleries-aro [II.7.2.12](#)

- batzuen ustez Oleries-arotik dator eta beste batzuen ustez Noel-arotik (EB87: 22)

olerkari-arnasa [I.5.1](#)

- Sumatu zenezake noizik beinka olerkari-arnasa goitarra (HE17: 10)

olerkari-aztarna [I.5.1](#)

- badezu or olerkari-aztarnarik ere (HE17: 15)

olerkari-lan [II.6.2.4.3](#)

- arrezkeroko olerkari-lanai oartz (HE17: 10)

olerki-ahapaldi [I.5.3](#)

- gramatika horretako olerki-ahapaldi baten errainu garbia Gamizen beste ahapaldi batetan

atzeman dugu eta (EJ00: 192)

olerki-bilduma [I.5.4.1](#)

- Haren "Manifestu Atzeratua" olerki-bildumak, puskaka ezaguturik ere (EJ51: 53)

olerki-buru [II.7.2.3](#)

- noiz hila zen Butron, eta idazten noiz estreinatua Gamiz, olerki-buruetan begiratzea aski zukeen (EJ00: 175)

olerki-gai [II.7.2.4](#)

- aiek ainbat giarreko olerki-gai naroak (HE17: 10)

olerki-idazti [I.5.4.1](#)

- Biotz-begietan" olerki-idaztiak (HE17: 9)
- nolako agertuko nituken nik olerki-idaztiak (HE17: 28)
- nola argitaratuko nuken nik olerki-idazti bat (HE17: 31)

olerki-izenburu [IV.2.2](#)

- gainerako olerki-izenburuen era berera azpimarratua dagoelarik (EJ00: 194)

olerki-kritika [I.5.4.1](#)

- Besteren olerki-kritikari dagokionez, bestalde, gutxik lortuko bide luke gaur (EJ51: 53)

olerki-kutsu [II.5.2.9](#)

- olerki kutsua baiño, bertso kutsua obeto ba'dariote (HE28: 83)

olerki-lan [II.6.2.4.3](#)

- bere olerki lanak ere arrigarrizko ditziraz nabari azten du (HE28: 59)
- Bi olerki luze, lau labur eta zazpigarren bat bertsorik gabe izenburu hutsean utzia, dira Gamizen Euskal olerki-lan guztia (EJ00: 194)
- baina jardun hori ezin liezaioke benazko olerki-lantzat har (EJ00: 190)
- ezer ere ez, olerki-lanean beintzat (EJ05: 182)

olerki-liburu [I.5.4.2](#)

- Olerki liburuan 74. or. 2. errilaran (EJ00: 211)
- Lizardi'ren olerki-liburua (HE17: 12)
- Etxepare'ren olerki-liburuak sei ediziño ezagutu ditu (HE28: 73)
- Nondik zekien hori olerki-liburu honen berri gabe? (EJ00: 176)
- Olerki-liburuak egiletzat daraman izenak iruzur eginda jausi zen Arana zuzenkontrako horretan (EJ00: 175)
- Olerki-liburu baten itzaurre bezela (EJ50: 43)

olerki-mota [II.4.2.7](#)

- bere olerki mota bereizien ale bakanok (HE28: 72)

olerki-papertxo [I.5.4.1](#)

- Bere liburuaren buztan, olerki-papertxo bat ezarri zuen (EJ00: 179)

olerki-pentagrama [I.5.4.1](#)

- Sarri aldatuko ditu bere olerki-pentagramara kanpo-ederrak bihotzondoan jo dizkion musika isilak (EJ00: 177)

olerki-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Geienak argitaratu barik dagozan olerki pillo baten egille (HE31: 50)

olerki-sail [II.2.2.2.7](#)

- Etxahun'en olerki-saila "Ahargo eta Kanbillu"raiño atera duzu ikusi dudanez (EJ05: 193)

olerki-sorta [II.2.2.3.2](#)

- gerturik daude guk, ogei urtetik onuntza, egin degun olerki sorta bat argitaratzeko (EJ05: 192)

olerki-tankera [II.5.2.11](#)

- Musset'ek eta Espronceda'k erabili zuten olerki tankera (HE28: 82-83)
- zoritu-aziko dun olerki tankeraren alkarkidetasuna (HE28: 59)

olerti-egun [I.5.4.3](#)

- olerti-egunak on asko egin zigun deneri alkar ezagutzeko (EJ05: 198)

Oliba-mendi [I.5.4.2](#)

- Oliba-mendira joan zan, Jaincoari oracio-eguitera (HE08: 89)

olibo-adar [I.5.3](#)

- Lo egiteko olibo adarrekin txaolatzat oi egin (HE23: 93)

olio-aran [I.5.5](#)

- Aipatuaz bat mutilla etxera. Abian, vermut eta olio-aranak eskeñi dizkio Terexak (EJ03: 50)
- Bixkiak ere artu zuten baso erdi bana. Jesus amenean izkutatu ziran maira ateratako olio-aranak (EJ03: 50)

olio-argi [I.5.1](#)

- farol triste batian oliyo-argiya, alkarren anparuan guztiyak abiya (EJ78: 100)
- farol triste batian oliyo-argiya, alkarren anparuan guztiyak abiya (EJ78: 100)

olio-argitxo [I.5.1](#)

- Jaunaren aurrean orio-argitxu bat egoan biztuta (EJ59: 28)
- Orio-argitxuaren errañuak Jaunaren egotoki apala erakusten eban (EJ59: 28)

olio-belar [II.6.2.1](#)

- Olio belarrak (EJ64: 31)

olio-mota [II.4.2.7](#)

- zer olio-mota (HE02: 96)

olio-ontzi [I.5.4.2](#)

- Samuel-ec oliontzia artu, ta olioa burura isuri zion (HE45: 199)
- olio-ontzi oni jarioa kendu bear diozu (HE22: 57)
- Jarioa kendu diozu nere olio-ontziari, Erramon? (HE22: 58)

olio-pintura [I.5.7](#)

- Basianoren orio-pinturazko oial bat dago (HE31: 72)

olio-xorta [II.3.2.3.2](#)

- Emaçu casola batian olio chorta bat edo urina, tipula chehatuarekin eta carrote arrundac (EJ75: 19)
- Picaçatçu filet trantchac arras mehe eta utz memento bat trempatcen olio chorta batean (EJ75: 6)

oliogai [II.7.2.4](#)

- Oliogayak, guria, chardiñak, chipiroyak eta beste alartak (EJ64: 30)

Olloki-gain [II.8.2.11](#)

- Deba'tik goraxeago dago Olloki-gaiña (HE29: 22)

olo-garau [I.5.3](#)

- arcosco, lur apur, olo garau, auts ta loigarri guztietati (HE20: 151)

omen-egun [I.5.4.3](#)

- Bere omen egunez azkena etorri, ori gertatu zaio lagun Xalbadorri (EJ69: 51)

omenaldi [II.7.2.1](#)

- omenaldi maitekor bat egin nai dio (HE16: 9)

on-itxura [II.5.2.7](#)

- Jaungoikoak bakarrik daki, zenbat on egiten duten edo beintzat egin dezaketen ejerzizioak, on-itxura utsak ainbeste limurtzen gaituneko gizaldi ontan. On-itxurak geiago benetako on-izateak baño (EL70: 236)

on-puska [II.3.2.2.3](#)

- On-puska da (HE26: 254)
- Aquinoco Santo Tomas on-puscac, bere etsai Saint-Amourri (HE40: 104)

- liburu odéyac baño gorago jasotzen duten cristau fededun on-puscac (HE40: 90)

onbide [II.7.2.2](#)

- Urkiolako Santa Polonia-ren ermita ondoko urak agiñeko miña sendatzeko onbide duala askok sinisten dute (HE24: 46)
- Ustezko onbide arrigarriak dituzten belar eta zuaitz guztiak (HE24: 50)
- beraren gogoz guri emanik on-biderik ederrenak (HE25: 22)
- euskera landubearrik gera, on-bide naro izan aal-dedin (HE17: 52)
- Emon guztiai on-bide ta conseju onac (EC61: 37-38)

onbide gai [IV.2.2](#)

- naiz-ta bere obran moral eta onbide gaiak naroki erabil (HE28: 69)

onda-aska [I.5.4.2](#)

- onda-asquia. cierta pieza de ferreria ("AZKUE: DVEF") (AA00:)

onda-ingurutxo [II.8.2.13](#)

- euriaren onda-ingurutxoak eta iturri-xirriparenak alkarrekin naasten ziran (HE34: 31)

ondasun eta langile eskaini [IV.2.1.1](#)

- bai ondasun bai langile eskaria ondasun eta langile eskainia baino handiago direnean (EB20: 29)

ondasun eta langile eskasia [IV.2.1.1](#)

- "Inflazio betea", hain zuzen, ondasun eta langile eskasia dagoenean sortzen da (EB20: 29)

ondasun-apur [II.3.2.2.1](#)

- esquian leguez icharoten besteen ondasun apurrac (HE20: 206)

ondasun-pixka [II.3.2.2.2](#)

- ondasun-piska baten jabe ere egin naiz (HE19: 33-34)

ondasun-unitate [I.5.3](#)

- ondasun unidateak gehienez jarririk (HE35: 84)

ondorio-sorta [II.2.2.3.2](#)

- industrian egiten dituen, ondorio-sorta sortarazten du inbersio hartzailearengan (EB20: 45)

ondra-bide [II.7.2.2](#)

- nere etsaiak eragun nai dizkidanak, ondra bideak eguiteko (HE13: 100)

ongarri-balio [I.5.1](#)

- abonoaren ongarri-balioa (EF92: 36)
- gogoan euki bear da abonotan merkiena dala ongarri-balioa merkiena duana (EF92: 36)

ongarri-kilo [I.5.4.1](#)

- ongarri-kiloak zenbat jotzen duan, nitrojenodun abonoetan nitrojeno-kiloak zenbat jotzen duan (EF92: 36)
- ongarri-balioaren neurria jakiteko edo ongarri-kiloa zenbat jotzen duan jakiteko (EF92: 37)

ongarri-meta [II.2.2.3.1](#)

- Uroski, ongarri meta bat gertatu leihoaren parean (EJ68: 76)

ontasun-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Zendako sos eta ontasun kondu horik? (HE56: 12)

ontasun-suerte [II.4.2.8](#)

- guri eracusteco cembat haren ganic errecibitcen ditugun ontasun suerteac (EJ58: 21)
- bere buruz ecin hel baititesque estatu osso eta compli hartara mudagabeco ontasun suerte guciac batetara bilduac gatic ere (EJ58: 80)

ontza-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Ezcutu lodi bat onza erdi bat urre baño andiagoa da (HE07: 296)

ontzi-agintari [I.5.2](#)

- itxasoetan luzaro ibilliriko ontziagintari azkor, zintzo ta bizia beste bat (EJ59: 100)

ontzi-arrabots [IV.2.2](#)

- Haiek ontzi arrabotsak! (HE52: 17)

ontzi-igarobide [IV.2.2](#)

- gerok lan arrekin ontzi-igarobidea ordaintzeko, Argentinara joateko (HE50: 86)

ontzi-jabe mordo [IV.2.2](#)

- euskaldun kapitan eta ontzi-jabe mordo bat bildurik, haruntza abiatzeko naia eta kutizia beren bihotzetan piztealortu zuen (HE33: 87)

ontzi-jaun [I.5.9](#)

- ontzi-jaun = piloto. Jangoicoac, mairu ta gentilac ez naiagatic, oncia ara zucenduco zuelaco ustean, ta zucentzen ere zuen ontzi-jaunac nai ta ez (EI31: 352)

ontzi-kapitain [I.5.9](#)

- JOANES AMASATARRA. Ontzi-kapitana (HE33: 85)

ontzi-lagun [II.7.2.10](#)

- Besterik ez ba'zan ere, beren buruak beintzat bizirik atera nai, ba, ontzi-lagun gizajoak (EL70: 143)

ontzi-lema [I.5.3](#)

- ontzi-lema = timón de barco. Indira vidaltzen duen ontzian sartzen baditu ontzi-lemaren ta itsas oial egoen berririk ez duten (EI31: 113)

ontzi-maisu [I.5.9](#)

- Hala erran zioen untzi-maestruak ere (HEAX/HE11: 75)
- ontzi-maisu = contra maestre? piloto (de barco)?. Ontzi-maisu ta mariñel guciac egiten zuten ontzia zutic eta ur gañean iduqitzeco al zutena (EI31: 280)

ontzi-oihal [I.5.9](#)

- ontzi-oial guziak zabaldurik aldeko aizez ezadila ioan itzaldien itsaso zabaleruntz igesi (HE38: 155)

ontzi-soka [I.5.9](#)

- gerriko tendeltxu bat mokor gañean, ontzi-soka lodi sendoaren antzera biurtua (EJ59: 93)

ontzi-talde [II.2.2.1.4](#)

- Magallanes-en Estua ikuskatzera zioan ontzitalde batean parte artzeko eskatu zioten Amasari (HE33: 87)

ontzi-toki [I.5.4.2](#)

- Toki publiko guztietan, aireko, automobila, tren eta ontzi-tokietan, tropak ezarri zituen (HE58: 75)

ontzi-zarata [I.5.1](#)

- Ontzi zaratarik ere ez sukaldetik (HE57: 106)

ontziburu [II.7.2.3](#)

- Orreik gauzok ontzigidari edo ontziburuak ikasi bear zituanak zirean (EJ59: 88-89)

ontzidi-buru [II.7.2.3](#)

- itxas-jeneralak, almirante edo ontzidi-buru ta kapitan famatuak (HE33: 23)

ontzitegi-lan [II.6.2.4.3](#)

- Umetatik ontzitegi-lanetan trenpatuta egonik (HE33: 93)

operazio-denbora [I.5.4.3](#)

- Beharbada ez zuen nihork egundaino eman izan pertsurik operazio denboran (EJ04: 105)

opil-egun [I.5.4.3](#)

- Opil egunean jantziko duzu berriz, e? Eta gero Korpus-egunean (EJ03: 62)
- Opil-egunez orra etxeko maiteena marinera-jantzi txuriakin il-kutxan etzana (EJ03: 63)

opor-egun [I.5.4.3](#)

- Lanean giñanean errazio bi; opor egunetan bat (HE23: 138)

oporraldi [II.7.2.1](#)

- Oporraldian pintatzen eban (HE31: 94)
- Illabete bitarteko oporraldi eman zion armadore nagusiak Joxe Mari-ri; emaztea bizkortualdi berean bera ere zuzpertz zedin (EJ03: 65)

orainaldi [II.7.2.1](#)

- huna "adci" (dakusa) aditzaren paradigma orainaldian (HE30: 219)
- ixillik zaude; orain-aldian badu aurreragoko lanik (HE16: 12)

orbel-garai [I.5.4.3](#)

- Uarkan, batez ere orbel-garaian, osto pilla aundiak jeisten (EJ60: 22)

orburu-koskor [II.3.2.1.4](#)

- Kasko-kopetetan orbura-koskorak eta ezpain-matrailletan zauri-aztarna bat baiño geiago nabari zaizkio erortzean egiñak (EJ03: 32)

ordain-sari [I.5.10](#)

- Rikardori zor diodan ordain-saritzat har zazu azterketa hau (EI94: 12)
- KARMEL"-arpidedunen ordain-saria jasotzeko, txanteltxoan begira nagokizu (EJ05: 168)

ordeka-erdi [II.3.6.1.1](#)

- ordeka-erdian yaun illezuri agurgarri batzuk ari zenituen zerbaitetan (HE17: 60)

ordezkari-mugimendu [I.5.1](#)

- Sozialismoaren alde dagoen guztiak begi onez agertu behar du eta defenditu langileen ordezkari-mugimendu hau (EJ52: 37)

ordu-erdi [II.3.6.1.1](#)

- antziñako izlariai, Arantzazurantz ari ziranean, Birjiñaren agerkundearekin joaten omen zitzaien orduerdi osoa, besterik esaten ausartu gabe (EL70: 225)
- orain gertau zaitez ilteko, ordu erdi baiño lenago etzara izango ta (HE21: 107)
- Ordu erdi bat izaten genduan errezio ori jateko (HE29: 105)
- Andikan ordu erdi batera zetozen koroson barrena bi gizon (HE19: 66)
- Ordu erdi barru gau osoko errelebora sartu behar (HE39: 29)
- Balde erdi bat erasteko ordu erdi baino gehiago emon eban (HE44: 15)
- bertakoak nere aitaren lengusu txiki izanik, Otaño'tarrak izenez, ordu erdi inguru egin nuan (EJ60: 55)

- andik ordu erdi batera, gureak, menderatuak izan baziren bezela (EJ81: 72)
- ala ere, aragi erre piska bat andik ordu erdi baterako eman-t-ziguten (EJ81: 55)
- Oiartzun'dik Txikiardi'ra goazela ezkerretara, aldapan gora artu ta ordu erdiko bateko bidean (EJ67: 177)
- erri guztia egon zan, ordu erdiren batean, gauza danak aldaikezan Jesus onaren aurrean auspez (EJ59: 19)
- Etzuten ordu erdirik igaro, gu atakatzeko gauzak antolatzen (EJ60: 148)
- Oean zatzazala, zagoz idulqui, ta zul bat leguez, aldatu ta itzuli baga gorputza, ordu erdi guichienez (EC61: 67)
- beñepein ostatuko nagusiak etzekikan orain ordu erdi (HE16: 129)
- Ta ordu erdi bat igaro baño len (HE50: 59)
- izkirakinde edo izkiralege guztiak ordu erdi baten ikasi leikez edozeñek (EJ59: 11)
- ordu erdi bat barru, nekatzen asia zela igarri nion (EJ49: 45)
- Motell, gaur emendik beste ordu erdi bateko bidea zeukagu (EJ49: 51)
- ta su txikitan, "pil-pil" ordu erdin baten irakiten euki (EJ64: 111)
- oso gutxik esan dezakete ez dutela gaztaroan ordu-erdi bat bederen galdu (HE35: 4)

ordu-erditxo [II.3.6.1.1](#)

- bart-arratseko ordu-erditxo bat dibujatuko diat (HE17: 14)

ordu-laurden [II.3.6.1.2](#)

- Bacartu, ta ezcutatu gaur Elexen batera, edo echean Cristoren aurrera ordu lauren bat (EC61: 45)
- Ordu lauren bat barru, artuko dot egazkiña New-York-era juateko (EJ05: 198)
- guichienez ordu lauren bat emon daizula egunean lan santu onetan (EC61: 17)
- Arriba esatetik a travail esatera, amar minutu edo ordu laurden bat izaten zan (HE29: 100)
- Ordu laurden bat igaro baño len (HE50: 90)
- Ordu laurden batean euskaraz ongiyena irakurri eta izkribatzen duten neska eta mutillentzat (EI99: 157)
- Etxetikan iru ordu laurden pasako bidea zan txabola artara (HE29: 13)
- Ordu laurden bat da hitzegiten ari natzaizula (HE35: 48)
- Ordu laurdenen bat egon zan aita ate ondoan (HE19: 80)
- estaltzen da kazuela ta uzten da geldi ordu-laurden batean (EJ64: 52)

ordu-laurdentxo [II.3.6.1.2](#)

- ordulaurdentxo batez (HE17: 54)
- Ordu laurdentxo bat mutilla zai euki ta gero, noski ... (HE57: 134)
- horrela ari omen ziren, alkarren leian ordu-laurdentxo batez edo (HE33: 5)
- batzarrero ordu-laurdentxo batean euskeraz aritzeko oitura artu (HE17: 60)

ordu-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Ordu-mordo bat etzanda pasa ondoren, goizeko zazpietan soldadu koxkor batek zintzo jo die turuta edo diana (EJ62: 49)

ordu-pare [II.2.2.2.5](#)

- Ordu pare bat gutxienez (HE29: 112)
- Ordu pare bat pasatua naiz (HE55: 56)

- Amezkil-amezkiletan aurrak etxeratzean amaitzen ere dira ango ixkanbil-zaratak; ordu pare bat lenago enara-kirrikillen garraxiak (EJ03: 10)
- Ordu pare batean, an etzan gauza onik izan (EJ60: 152)
- Andik oru pare batera, or ikusi ditugu bi trenkada, mercanc ías esaten zaien oietakoak (EJ60: 148)
- Onela ordu-pare batean egon giñan, etsaiaren infanteria gu geunden mendia atakatzen noiz asiko ote (EJ49: 127)
- Andik ordu-pare batera-edo, an sentitu nuan Sebastian (EJ49: 36)

ore-hondakin [I.5.1](#)

- txita aseak ore-ondakiñetara bezela (HE17: 22)

ore-mahai [I.5.10](#)

- mai eta orre-mai gañean zeukan (HE50: 22)
- sukaldean egoten zan orre-maia (HE50: 28)
- orremaia (artesa), bere neurria, nere begietan daukat oraindikan (HE50: 20)

ore-puxka [II.3.2.2.3](#)

- Legearen arabera (Zen, 15 20-21), Israeldarrak, ogia egitean, orhe puxka bat baztertu behar zuen (EJ71: 41)

oren-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Utçaçu irakitcerat oren erdi bat su eztian (EJ75: 20)
- eta ez zuan iragan oraino oren erdi bat, non korteko bi jaun handi etorri baitziren (EJ72: 38)
- egos çaçu su eztian oren erdi batez bethi itçuliz (EJ75: 32)

oren-laurden [II.3.6.1.1](#)

- eta eçar hauts bero puchca baten gainean oren laurden bat, oguia trempa dadin (EJ75: 4)
- Egosten tuçu çure babac eltce batian oren laurden bat, khiretsaren khentceco (EJ75: 23)
- ibili nindian trapu tzar bat bezala oren laurden bat bedere (EJ72: 32)
- Egosaraçaçu mihi oren laurden bat eta eçarracu berriz egosten bertce ur batean (EJ75: 5)

orgabide [I.5.10](#)

- orgabide batetako ilunpe bildua eta han entzun karrankak (HE56: 8)
- huna hemen horretarako orgabidea (HE26: 290)
- Amen errateko behar den denboran, orgabidea iragan zuen (EJ72: 6)
- Handik ikusi nitian nere bi lagun lehenbizkaitarrak. Orgabideaz bertze aldeko sasi baten xokoan (EJ72: 26)
- besarkatu zuen San-Inaziora heltzeko segitu behar den orga-bide luzea (EJ72: 6)
- Bi elorri xurixko hesien artean orga-bideak bazeramatza (HE59: 45)

organbidexka [I.5.10](#)

- belhaudi bortietan organbidexk'olha (HE60: 176)

orkume [II.7.2.9](#)

- hartu zituen bi xakur gazte, bi orkume ama batenak (HEAX/HE11: 95)

oro-ardura [I.5.4.1](#)

- Egungo idazle laphurtarrek, aspaldikoen oro-ardura eta zabaltasun hori ahantzirik (HE26: 266)

orotza-liburu [I.5.4.2](#)

- Memorial edo "Orotza-liburu" baten itxuraz (HE33: 49)

orrazontzi [I.5.4.2](#)

- ditare bat eta orrazontzi bat (HE39: 10)
- Orietatic bat eguiten zuen errian escuetan artu zuen aur batec amaren orraz-ontzia (EI31: 313)

orri-ikara [I.5.1](#)

- Orri-ikararik ez lertzun ta urkijetan, Garrak dirdiz-begi suteko tresnetan (EJ63: 6)

orri-koloretasun [I.5.2](#)

- urdinabar argietan eta orri-koloretasunen mailla ugarietan (HE31: 44)

orri-pare [II.2.2.2.5](#)

- Errenteria'ko Pello Zabaleta bertsolaria zanak idatzitako orri-pare batean arkitu degu (EJ67: 110)

orri-puska [II.3.2.1.8](#)

- orri puska bat soka gisa biurtua (HE19: 25)

orrialde [II.8.2.3](#)

- idazlan bat eman dezadan EUZKO-GOGOIA-ko orrialdeetan (HE30: 203)
- orrialdearen oñean zeuden oar edo abixuak (HE23: 13)
- orrialde oso bat eskaini zion (HE46: 8)
- El mundo en la mente popular vasca-ren bigarren tomoaren 69garren orrialdean ikus genezakeanez (EB87: 43)
- Madrid 1958; 49-50 orrialdean (EC70: 31(1))
- liburu bakoitzak 140 orrialde eta iru duro bakarrik (EJ05: 160)
- idatzitako eresi samur sakon au. Urrengo orrialdean agiri da (EJ06: 76)
- Hogeita-hamasei orrialdeetan barrena, behar genuen Ebanjelioa eman berri zaigula sinistarazten saiatzen zaigu "Ibar" (EJ51: 25)
- Jauregi'k, bere liburuaren lenengo orri-aldeetan, argibide-iturriak zein izan dituan esaten du (EJ67: 59)
- "Santuak" erruz eta beltz, kabi-eziñik eta obe. "Lapak kaxuelan bezelaxe" -esaten zidan oraindik-orain mariñel batek arro-arro, ildakoen orrialdea erakutsiz (EL70: 229)
- arkitzen dira beraren orrialdeetan, an-emenka, euskal-itx jator eta egokiak (EJ64: 1)
- "La Gastronom ía"-ren lenengo orrialdean itz auek ezartzen dira (EJ64: 23)

- Irurogei orrialde ditu, ta eun da irurogei-bat jaki maiazken eta likur-prestaera dakartzki (EJ64: 40)
- Euskera, XXIII (1978-2), 866. orrialdetik jaso (EJ56: 11)
- 433 orrialdea (HE61: 15)
- irakurraldi berri bat eman diot nere aitaren liburuari erriko bertsolariez idazten duen orri-aldeetan (EJ67: 68-69)
- gertaera au ere azkeneko orri-aldeetan arkituko du irakurleak (EJ72: 57)
- 45garren orri-aldean (HE53: 26)
- Historia de la Cruzada Española, VII, 250-1 orri-aldeetan (EJ60: 46)
- Gure liburu au nola egiña dan, berriz, irakurleak ia orri-aldero ikusiko du (EJ67: 59)
- Luze-zabaleran 17 ta 12 zentimetro ditu; ta 84 orri-alde (EJ67: 55)
- Lan ori liburu ontan azaltzen da, azkeneko orrialdetan (HE61: 17)
- gertaera au ere azkeneko orri-aldeetan arkituko du irakurleak (HE61: 17)

orrialde-azpi [IV.2.2](#)

- orrialde-azpiko makulurik gabe (HE27: 360)

ortografi alor [I.5.4.2](#)

- Baina ortografi alorrean iparraldea eta hegoaldea bitarutzen eta bereizten zituen puntu nagusia eta ia bakarra hauxe zen (EJ56: 89)

ortografi arau [I.5.10](#)

- H letraren ortografi arauak (EJ56: 53)
- H letraren ortografi arauak (EJ56: 5)

ortografi lege [I.5.10](#)

- Ortografia lege hauek berdin balio dute edozein euskalkitan eginikako izkribuetarako ere (EJ56: 22)

ortze-hizti [I.5.4.1](#)

- Indarriztia, Gorputziztia, Ortziztia (HE24: 18)

Ortzegun Santu arrats [IV.2.2](#)

- Orzegun Sandu arrátsean becalácoan igánde Jerusaléna, chsaquinic céla azquéan arrátsa (EJ55: 159)

ortzegun-arratsalde [IV.2.2](#)

- utzi dute, bera jalgi zadin, egunaz, ortzegun arratsaldean (HE14: 159)

ortzegun-goiz [I.5.3](#)

- arras begi trixtea kausitu nion ortzegun goizean; bainan nik ez nakien (EJ72: 66)

ortzilare-arratsalde [IV.2.2](#)

- Il ta irugárren eguneán; orciláre arratsáldean il, ta urbilen igande goicean erresucitátu (EJ55: 159)

171)

- Egun izanenzára nerequi Paraisoan An egonce orciláre-arratsaldeco iruretáic igánde goizeraño (EJ55: 170)

ortzirale-goiz [I.5.3](#)

- Biramonean orciláre goicean presentatuzute preso divinoa Pilatos Presidenteari (EJ55: 161)

osasun-belar [II.6.2.1](#)

- osasun bedarren ezaguera gueijago daukee onelangoren batzuc (HE20: 52)

osasun-kolore [II.5.2.8](#)

- Zituan irurogeiren bat urte, osasun kolorea eta geyegi ez arren zer arin mardua (HE19: 31)

osasunbide [II.7.2.2](#)

- Egiak, aspaldi irakatsi ziguten, latza eta garratza izanagatik, osasunbidean jar gaitzake (HE27: 305)

oski-korda [I.5.3](#)

- krabata ta oski-kordak gerrikoarekin batean kendu gabe (HE58: 86)

ospitale-itxura [II.5.2.7](#)

- azken egin moldea eta hospitale itxurari uko eginik (HE58: 52)

ostatu-saihets [I.5.3](#)

- bihurtzen dute aldi bakotx ostatu saihetsari buruz (HE59: 40)

ostatu-xoko [I.5.9](#)

- laket baitzitzaion egoitea, (...), mahain baten aintzinean, liburu bat eskuetan, edo ostatu xoko batean jendearen harat-hunatari so. (HE32: 10)

Ostegun gizen egun [IV.2.2](#)

- Ostegun gizen egunean Azkoitian (HE23: 84)

Ostegun Santu arrats [IV.2.2](#)

- Ostegun Santu arratsean arquitzen zan gugatic bere vicitza emateco vezperan (HE07: 239)
- itzeguiten du Jesusen icenean, eta esaten ditu, Jesusec ostegun santu arratsean esan cituan (HE07: 240)
- erraten die bere Apostolu maiteei ostegun santu arratsez) ta goazen emendik (HE13: 107)

Ostegun Santu gau [IV.2.2](#)

- bein orzégun sandu gáuean Caifasen échean zeucateláic présó lóturic gucién érdian (EJ55: 184)

ostegun-arratsalde [IV.2.2](#)

- Lurdesi ere deitu dio telefonoz: ostegun arratsaldean, etxera etorri bearrean, Donosti'n egoteko (EJ62: 45)

ostegun-gau [I.5.3](#)

- Pazkuaren aurreko ostegun-gaba zan, Jesus odol isurtzen egona baratzan (EJ67: 354)

ostegun-goiz [I.5.3](#)

- Ostegun goizeko elizkizuna amaitu bezin laister, ondartza inguruan alkartzekoak ziran Praxku ta Kaximiro (EJ03: 59)

ostia-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Ostia pichcac Apheçac billcean (HE06: XJ)

ostikope [II.8.2.9](#)

- erabiltzen du osticopean: ascatzen du ganibetaz gorputza, eta jaten diozca errayac (HE07: 263)

Ostiral Santu arratsalde [IV.2.2](#)

- Bertan ospatzen diran elizkizunak, batez ere Ostiral Santu arratsaldeko prozesioak (EJ03: 58)

Ostiral Santu egun [IV.2.2](#)

- Ostiral santu eguna zan (HE23: 42)

ostiral-arrats [I.5.3](#)

- ostirale arratsetan, bigarren kadenan (EJ54: 748)

ostiral-goiz [I.5.3](#)

- piko batetik soka lepotik lotua, ostiral-goizian zan Judas urkatua (EJ67: 354)

osto-alderdi [I.5.3](#)

- Beheraxago, datxizkon osto alderdiaren zolan, emaiten dugu, frantsesez behin, gero españolez, zer duten erran nahi. (HE59: 23)

ota-sorta [II.2.2.3.2](#)

- Begiak gorri, aurpegia beltz, bizkarrean ota-sorta (HE24: 64)

ota-sostra [I.5.1](#)

- orri igarrac ta ota-sostrac (HE20: 150)

otalore [II.6.2.1](#)

- Karraxika nentzun bide-ertzean otalorea (HE17: 29)

otapur [II.3.2.2.1](#)

- otapurrac [zerrenda] (HE20: 236)

otarrain-salda [I.5.7](#)

- Otarrai-salda (EJ64: 30)

ote eta iratze zango [IV.2.1.1](#)

- Euskual-Herria ez dutela ote ta iratze zangoek salbatuko (HE32: 12)

otepe [II.8.2.9](#)

- Ikusi duk behinere, Pello, mendian, iratze edo ote-pean, eper-familia bat alan dabilala? (EJ72: 14)

otoi-eresi [I.5.10](#)

- Otoi-eresia gora ta bera ... (HE57: 142)

otoitz-apur [II.3.2.2.1](#)

- besterol esatem e'tzun asmatzen Errodrigo gizajoak, zekizkin-agurmariak eta gañerako otoitz-apurak errezatu bitartean, alako edertasunak txundituta (EL70: 24)

otoitz-aulki [I.5.11](#)

- nun zer ari den jaun erretora. Otoitz-alkian da, belaunikatua, xanoa kaskoan (EJ72: 65)

otoitz-dei [I.5.10](#)

- Ango ta emengo ezkillak ditugu elkarren poz-negar aldi adierazle, otoiz-dei, anai-arteko giro sortzaile (EJ03: 39)

otoitz-etxe [I.5.11](#)

- Beste basiliza bat, -otoitz-etxe bat- ere sortu zuen (HE33: 53)

otoitz-gai [II.7.2.4](#)

- onekin eguiten diren irabaziak, dira oraingo otoitz-gaiean ta urrengo zenbaitetan (HE13: 103)
- XXX.garren Otoitz-gaia. Jesusen Bazkoa. [tit] (HE13: 36)
- XXXVII.garren Otoitz-gaia [tit] (HE13: 7)

otoitz-hegal [I.5.3](#)

- Hoakit, bihotza, hoakit, othoitz hegalean: Sar oroz-goragoko Argi zabalean; (EJ50: 67)

otoitz-leku [I.5.11](#)

- otoitz lekua jarri digute geure naiera ederrean (HE25: 99)
- eta euskal-semeak baietz, anai izango zirala erantzun zioten; eta mendi santu uaxe jo-etsi zuten euskal anaitasunaren etxe, ta otoitz-leku, ta eros-mendi, ta itxaropen-argi (EL70: 247)
- Guzion Amaren otoitz-lekua! (EL70: 249)
- Santu izandako erri baten iraupenerako, Ama-semeen otoitz-lekua (EL70: 249)

otoitz-liburu [I.5.4.2](#)

- Parrokiko koroari otoitz-liburu eder balios bat utzi zion (HE33: 95)

otsakume [II.7.2.9](#)

- sudurretatik ura botatzen hasi zen otsakumea eta Axelkok buztinez bete zizkion sudurtzuloak (EJ53: 28)
- Begiak argitu zitzaizkiona otsakume haiek ikustean, mirua izan zen (EJ53: 112)
- Otsakume bat ekarri zion behin norbaitek eta berak etxean hazi (EJ53: 79)

otso-bihotz [I.5.2](#)

- Otso bijotzaz barre eguinda an egozanai esaten (HE20: 63)

otso-bizar [I.5.3](#)

- ioaten bada bakarrik bosteun iratso; onek ezteutse itsiten otso bizarrik (EJ70: 77)

otso-buru [II.7.2.3](#)

- Otso-buruak [tit] (EJ53: 45)

otso-harrate [I.5.4.2](#)

- Otso-harratera iristean han zegoen otsoa zai, hortzak zorrotz haragia egiteko prest (EJ53: 47)

otso-larru [I.5.3](#)

- otso larruz jantzirikako ardia (HE27: 367)

otso-toki [I.5.4.2](#)

- erri cascar, basoti, otsotoquitzat ontzat euquico dozuna (HE20: 167)

otsozulo [I.5.4.2](#)

- Otsozulo esaten zitzaion lekuan (HE29: 94)

oturuntz-dei [I.5.10](#)

- oturuntz-deia egin zioten Etxahun'i (HE28: 53)

otzerri-belar [II.6.2.1](#)

- lore guztiak arnotu'ta nahas: hotzerri-belarra, otea, akara (EJ50: 101)

ozpin-pittin [II.3.2.2.2](#)

- piper beltza edo ozpin pittin bat botata oso goxoa gelditzen da (EJ03: 17)

ozpin-tanta [II.3.2.3.1](#)

- ozpin tantarik ere ez duzute idoroko (HE28: 54)

oztar-irudi [II.5.2.6](#)

- Egunez ni ezikuskor, gauen oztar-irudi, gaxoen begirale ta olerkarien goyargi (EJ50: 21)

pagano-liturgia [I.5.1](#)

- Pagano liturgien aztarnak, debruari errendatzen diren meza beltz (EJ54: 747)

pago-adar [I.5.3](#)

- Txendorraren garaiko aldean etxabola bat, iru pago adarrekin egiña (HE19: 63)

pago-atze [II.8.2.4](#)

- Orregatik jarri giñan pagotegi artan, pago-atze banatan gordeta (EJ49: 150)
- Gu, berriz, lasai-lasai pago-atzeetan (EJ49: 151)

pago-enbor [I.5.3](#)

- Pago-enbor lirainari sartu zion egurziria (EJ53: 100)

pago-gerri [I.5.3](#)

- utzirik aizkorak pago gerrietan sartuta (HE19: 64)
- Mai ordez, zerrarekin moztu pago-gerri batzuek (HE29: 95)
- trokote-mordo bat, pago-gerriakin egindakoak (HE29: 95)

pago-hosto [I.5.3](#)

- Pago-ostroak tapatzen zuten dana (HE29: 126)
- Pago-ostoa ateratzen asten dan garaian (HE50: 33)

pago-landare [II.6.2.1](#)

- bi pago-landara moztu (HE29: 118)

pago-mordoska [II.2.2.2.2](#)

- aritzak eta pago-mordoskak ere bai (HE29: 59)
- Lenago pago-mordoska batzuek ere baziran (HE29: 9)

pago-orbel [I.5.1](#)

- Elurraren azpitik pago-orbela atxurrarekin aterata (HE29: 66)

pagotegi-azpi [II.8.2.6](#)

- Bañan pagotegi azpi artan ia-ia alkarrekin asarretu giñan Etxeberria eta biok (EJ49: 109)

paisaje-kopia [I.5.4.1](#)

- Paisaje kopia txar batzuek ormetan (HE35: 77)

pakun tiro-hots [IV.2.2](#)

- or asi dira pakun tiro-otsak, inguru xamarrean gañera (EJ60: 74)

palanka-apustu [I.5.6](#)

- Bertso auen gaia palanka-apusturen bat da. Gure iritziz, Xenpelarrek norbaiten enkarguz jarritako bertsoak dira. (EJ67: 286)

palanka-joko [I.5.6](#)

- Palanka-jokua edo apustua esaten zioten (HE29: 31)

palanka-joko edo apostu [IV.2.1.2](#)

- Palanka-jokua edo apustua esaten zioten (HE29: 31)

palanketa-joko [I.5.6](#)

- beste batzuetan, palanketa-jokua (HE29: 39)

palma-adar [I.5.3](#)

- abade zahar hura, palma adar batzuk harturik, hetzaz, zare saski eta otharre egiten haritzen zela (HEAX/HE11: 21)

pandero-soinu [I.5.1](#)

- pandero-soñuan cantatzen zuten (HE45: 211)

paper-bilgo [I.5.4.1](#)

- lan bakoitzak ekarriko du barrenen paper-bilgo ichi bat (EI99: 158)
- paper-bilgo ziertotu edo zertifikatuetan zuzende oñekiñ (EI99: 157)

paper-gauza [II.6.2.4.1](#)

- Bordelen bertsu geheienak paper-gauzen kutsua berekilan dute (EJ65: 29)

paper-gauza kutsu [IV.2.2](#)

- Bordelen bertsu geheienak paper-gauzen kutsua berekilan dute (EJ65: 29)

paper-holla [I.5.7](#)

- Orduan ministruak paper holla bat hartu zuen (HE58: 86)

paper-hondar [II.3.2.1.2](#)

- Ori esanik, ekin diot paper-ondar batzuk beztutzen (HE17: 30)

paper-hosto [I.5.7](#)

- Emaçu estalgui bat suarekin, çoinaren aspian emaiten beita paper hosto bat (EJ75: 44)
- Emaitçu paper hosto baten gainean eta desloth çaitçu elgarri lothuac direnac (EJ75: 44-45)

paper-kutsu [II.5.2.9](#)

- bainan, delako paper-kutsu hura etzaie faltako (EJ65: 30)

paper-modu [II.4.2.5](#)

- cer coloretacoac diran eciñ antz eman zayen eran bici nai duten beste paper modu batzuec (HE40: 164)

paper-molde [II.4.2.6](#)

- Anthola zaitzu paper moldetan eta errearaz zaitzu arras su eztian (EJ64: 42)

paper-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Paper-mordo ederra osatu zan: 461 orri, geien-geienak folio aundiak (EJ78: 53)
- Askotan, iru edo lau bat kontaera izaten nituan, paper-mordoan banatuta gañera (EJ60: 14)

paper-multzo [II.2.2.2.4](#)

- dudarik ez dago paper multzo eskerga horren ikertzapenak sakonki aldatuko lukeela euskal koidairaren ardatza (EJ51: 96)

paper-mutur [II.3.2.1.5](#)

- Albait lasterren, arrantzale baten bidez, paper mutur bat igorri zien Praxkuk etxekoei, lasai egon zitezen (EJ03: 76)

paper-muturtxo [II.3.2.1.5](#)

- Bererik ez duela paper muturtxo bat ere hautsiko (EJ00: 196)

paper-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Paper pixka batean, arratsaldeko ongi nuke (EJ04: 64)

paper-plama [I.5.7](#)

- hitz bakotxa gora-gora erraten duelarik, iskribatzen dik, ezti-eztia, paper plama eder batean (EJ72: 48)

paper-sorta [II.2.2.3.2](#)

- Gamizen paper sortak ogei eta amaseitaraino ba dakit badirela Archivo Histórico Nacionalean jasoak (EJ00: 176)

paper-zoko [I.5.9](#)

- Ez zen asterik, ez zen paper zokorik, ez hitzaldirik joaiten, gure aipamen laidostagarria gabe. (HE58: 68)

papiro-puxka [II.3.2.1.8](#)

- II gn. eta III gn. mendeko esku idazkirik ezpaitago (salbu papiro puxka batzuk) (EC70: 96)

papiro-zerrenda [I.5.4.2](#)

- Eta irakurtzeko, papiro-zerrendari tiratu egin bear izaten zitzaion (EC70: 93)
- Papiro-zerrenda luzatuz eta tiratuz, aurkitu zuen berak nai zuen pasarte (EC70: 93)

paraje-oihal [I.5.4.2](#)

- Paraje-oial batzuetan (Donostiako kai aurrean dagozan etxe jatorrak, edo Ondarretako zubiak, esaterako) indardun urtentasunagaz jantziten jakin dau (HE31: 44)

paraliturjia-funtzio [I.5.4.2](#)

- paraliturjia funtzio ugari apaiz eta kristaueri laguntzeko (EJ05: 164)

pareta-punta [II.3.2.1.7](#)

- gaur pareta-punta batzuk besterik ez da ikusten (HE53: 42)

pareta-xoko [I.5.9](#)

- bere jurnalak pareta xokoan emanik (EJ04: 18)

parranda-puska [II.3.2.2.3](#)

- bera zeatu xamarra, igandean parranda-puskaren bat eginda (EJ79: 79)

parroki kanpai [I.5.3](#)

- goizeko bostetan Oñati osoa, parroki-kanpaiak esnatuta, an zetorren bidean-gora, kamioa-betean, beste millaka kanpotarrekin (EL70: 216)

partaide [II.7.2.8](#)

- Badakizu, dolorian partaide niz ni ere. "participo" (HE01: 88)

partida-denbora [I.5.4.3](#)

- partida denboran eskua nola den hantzen eta kasik soraiotzen (HE59: 11)

pasadizu-sorta [II.2.2.3.2](#)

- euskaldun anemikuen pasadizu-sorta gexa (EJ51: 32)

pasiera-leku [I.5.10](#)

- an dijoaz neskaxa biak, zein baño zein, erriko pasiera-lekura (HE57: 133)

pasio-arrats [I.5.3](#)

- Alaber passioarrátsean errancio (EJ55: 206)

Pasio-gau [I.5.3](#)

- S. Pedroc beldurrez ucatuzue Jaun divinoa irur aldiz passio-gáuean (EJ55: 222)

pasio-lagun [II.7.2.10](#)

- pasio-lagun, esaten dizut. Gogoz'ago esango nizuken: nekal-kide (EL70: 116)

pasmo-belar [II.6.2.1](#)

- Pasmo bedarrac biarco dira Eragozteco pasmua (HE20: 65)

pastel-kolore [II.5.2.8](#)

- Argiarekin pastel kolore berde arin batez pintratu gela bat agertu zeraukon (HE58: 52)

patar-botila [I.5.4.2](#)

- Orduan ustu zuan gorderik zeukan patar-botilla bat (HE16: 95)

patar-kasko [I.5.4.2](#)

- Patar kasko hunetan bizi gira biak (EJ04: 41)

patar-puskatxo [II.3.2.2.3](#)

- ekarrizu eztarria bustitzeko patar puskatxo bat (HE16: 88)

patar-usain [I.5.1](#)

- patar-usaiatz bazter guztiak lurrunduaz (HE16: 95)

patata-ale [I.5.3](#)

- bi edo iru kañonazo-zulo gañetan, or ikusten ditugu patata-aleak (EJ49: 36)

patata-lur [I.5.4.2](#)

- Otsaillean, patata-lurrak jira, gurdi edo etxe-tresnak txukundu, landareak txertatu (EJ62: 12)

patata-mordoska [II.2.2.2.2](#)

- garbantzuak-edo, lentajak-edo, patata-mordoska beñepein-edo, otordua pasa modukoa (EJ66: 20)

patata-multzo [II.2.2.2.4](#)

- Orain patata multzo zimel bat zetzan zokoan (HE39: 52)

patata-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Bañan len, legorrean ziranean, patata pixka bat egin, tomate pixka bat egin eta orrela (EJ78: 41)

patata-sail [II.2.2.2.7](#)

- Belar-soro eta patata-sail ederrak (EJ66: 14)

patata-soro [I.5.4.2](#)

- Patata-soro ari orrela eman genion asiera (EJ49: 37)

pattar-puska [II.3.2.2.3](#)

- Patar puska bat edan zin da berealaxe oneratu uan (EJ62: 69)
- Nere ustetan, pattar-puskaren bat edanik zeuden (EJ60: 150)

pausaldi [II.7.2.1](#)

- Garazin egin dugu lehen pausaldia, Handikan ikasteko aintzina bidia (EJ68: 56)

pauso-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Ez zuen, halaz ere, pausu erdi bat baizik eman (EJ51: 35)

pauso-hots [I.5.1](#)

- Makiña-otsa aditu bedi ta pauso otsa ere bai ... (HE57: 136)
- Pausu otsa da; orra or ichura ederreco prendia (HE20: 72)
- Trantsituan, pauso-otsak aditzen dira ... (HE57: 104)

pazko-bezpera [I.5.3](#)

- 1526 urtean, pazko bezperan alicantetik siciliara zioan gure jeneral kementsua (HE33: 73)
- Salamancan has eta Gipuzkoako Errenterian buka, Bazko bezperan (HE27: 401)

pazko-biharamun [I.5.3](#)

- Vinando Bazcoa biaramunean etorricen, eta errandraugu çuec (HE57: 114)

pazko-bildots [I.5.8](#)

- pazco-bildotsa = cordero pascual. Cergatic Jesu-Christo ill-zan, Pazco-bildotsa iltzen zan, egunez? (ED46/HE08: 92)

pazko-denbora [I.5.4.3](#)

- bigarrena, pazcoa demboratic urrengo amabost egunetan ere (HE07: 256)

paztizeria-usain [I.5.1](#)

- Ikaragarriko paztizeria usaina bazen (HE32: 19)

pelota-plaza [I.5.11](#)

- Bera gelditzen zan aurrean taberna zegoan, eta atzeko aldean pelota-plaza (EJ49: 83)
- eskuin hartu zuenean pilota-plazaren erdian barna, ikusi nuen berehala zer xede zuken (EJ72: 22)

pelota-txapeldun [I.5.11](#)

- Josetxu, atorra dotoredun pelota-txapelduna (HE27: 311)

pelotajoko-leku [IV.2.2](#)

- Kanposantuan. Pelotajoko-lekuan (HE31: 20)

pentsakera-barruti [I.5.3](#)

- Mundu guziko iritziak, eta pentsakera-barruti guzietatik datozenak (EB20: 10)

pentsakera-egitura [I.5.2](#)

- Pentsakera-egitura osozaleak Rikardorengan berandu arte iraun zuela (EJ51: 85)

pentsakera-molde [II.4.2.6](#)

- Ez pertsoneri dagokienez, ez pentsakera-moldeei dagokienez (EJ51: 85)

pentsamendu-ardatz [I.5.2](#)

- Pentsamendu-ardatz hauen inguruan sortzen diren pentsaera eta politika (EI94: 29)

pentsamendu-berritasun [I.5.1](#)

- Halare Sabin Aranaren pentsamendu berritasuna ta "iraultza", eskandaloa (EJ20: 15)

pentsamendu-lan [II.6.2.4.3](#)

- pentsalari baino areago hasi direla azaltzen pentsamendu lanak (HE35: 7)

pentsatze-modu [II.4.2.5](#)

- Cristinau bacochoac daucan leguez, aparteco echuria, aparteco guenijua, ta aparteco penseeta moduba (HE09: 27)

pentsu-almazen [I.5.4.2](#)

- Arrubixulo izena zuan etxea bazan or, lenago sagardotegia ta gero pentsu-almazena izana (EJ66: 63)

periodiko-paper [I.5.1](#)

- arbola botatako ipurdiaren gañean periodiko-paper bat ipiñi (HE29: 127)

periodiko-puska [II.3.2.1.8](#)

- periodiku puska bat (HE61: 49)

- 28'garren orria, periodiku puska bat (HE61: 71)
- Errenteri'ko Enrike Elizetxea'ren bertso-bilduman, periodiko-puska bat azaldu da (EJ79: 108)

periodiko-zati [II.3.2.1.9](#)

- Irtenaldi oietako bakoitzean, nolako txalo ta goratzapen beroak opaldu izan dizkaten koruari, aurrean dauzkat esaten egun aietako periodiku-zatiak (EL70: 232)

perretxiko-leku [I.5.4.2](#)

- Perretxiku-lekuan zuten komeriya, lendabiziko egin zuten bazkariya (EJ66: 153)
- Perretxiko-leku onak ziran an (HE29: 113)

perretxiko-mintegi [I.5.4.2](#)

- Edertasun salak perretxiko mindegi deklaratuoko zitinat (HE39: 108)

perrexil-buket [II.2.2.3.2](#)

- Emaçu perrechila buket bat, irin puchca bat eta bustiçaçu (EJ75: 8)
- eta nahastecatu ondoan mihiaren saldarekin, emaçü perrechil buket bat (EJ75: 5)
- bertce haimbertce salda, biper beltcha eta perrechila buket bat (EJ75: 5)
- gatz, perrechil buket bat, edo chehaturic, busti çaçü eta utçaçu irakitcerat oren bat (EJ75: 13)
- gorrastatu direnean, eçarracu echalota eta utz gorrastatcerat; perrechil buketa, cullera bat irin (EJ75: 9)

pertsona eta merkatalgo izendegi [IV.2.1.1](#)

- Pertsona eta merkatalgo izendegiak, herri, eta hetarren izenak, banka hiztegia etab. (EJ56: 125)

pertsona-izen [I.5.2](#)

- bokalez amaiturikako Eneko pertsona izena (EJ56: 50)
- kontsonantez amaiturikako Katalin pertsona izena (EJ56: 51)

pertsona-klase [II.4.2.3](#)

- Ze persona klase zara? (HE35: 72)

pertsona-modu [II.4.2.5](#)

- cristau erligio palsoa, persona modu batzuen artean gaur usatzen dan erligioa (HE40: 32)

pertsona-suerte [II.4.2.8](#)

- Eta presuna suerte guztien necessitate guztiac satisfatcen baititu haren garacian egoiten badire (EJ58: 21)

petrolio-industria [I.5.5](#)

- Landuketazko industria aurrerago dago petroleo industria bera baino (EB20: 43)

petrolio-ontzi [I.5.4.2](#)

- Argia izaten zuten petrolio-ontzi zarren bat edo kurtzuluren bat (HE29: 27)

piano-soinu [I.5.1](#)

- Argizpiriz ez da inondikan sartzen. Bañan andik laister piano-soiñua. (EJ50: 37)

piku-hosto [I.5.3](#)

- josi zituzten picu ostu batzuek (HE12: 3)

pilota-jokaldi [IV.2.2](#)

- Bazkalondoan pillota-yokaldi bikain bat dago (HE17: 45)

pilota-joko [I.5.6](#)

- Guk ere maite ginuen pilota jokia (EJ04: 24)
- Irugarren egunean jai itxurarik ezeukan erriak: pelota jokia izan zan jolasketarik ikusgarriena (EJ59: 64)
- Praxku, Kaximirokin egon bearra zeukala-ta, lagun lagun artera; bixkiak, soiñekoak aldatuta, pelota-jokura (EJ03: 49)
- Pelota-jokuan edo foballean jo ta ke beren buruak ondatzen atsedean artu bearrean (EJ03: 24)

pilota-joko-toki [IV.2.2](#)

- pillota-joko-tokia eta dantzarakoa izan oi zan (HE50: 80)
- Gurdill-aundia'k bezela, ezin iduki etxe barruan pillota-joko-tokia (HE50: 45)

pilota-jolas [I.5.6](#)

- aizkoraketea edo pelota jolasa galdu edo irabazi delako (EJ59: 104)

pilota-partida [I.5.6](#)

- Bazkal denboran, pilota partida artean, pertsu batzu botatzen zituzten jendeen jostarazteko (EJ04: 81)
- Pilota partidaren ondotik, musika soinua (EJ04: 81)
- Biar Erreterin pelota partida omen da (HE23: 111)
- pilota partidetaraino; solasa bazerabilan orotaz hain xuxen (HE59: 19)
- Pilota partida bat esku huts (HE59: 37)

pilota-partidu [I.5.6](#)

- 22'an berealdiko pelota-partidu bat jokatu zan Elizondo'n (EJ64: 93)
- Erretereria'n pelota-partiduren bat zan (EJ67: 137)

pilota-plaza [I.5.11](#)

- Herriko haur guztiak pilota plazan bilduak dira (HE52: 19)

pilotaleku [I.5.11](#)

- Pelota lekua. Emen zegon len il-tokia (HE23: 72)
- Erri batzubetan egotren dira pelota lecubac, ta bolaalecubac, gentia divertituteco (HE09: 31)
- Eta kamio-gurutzeko ertzean, ezkerretik, taberna bat eta pelota-lekua zeuzkan (EJ49: 71)
- Pelota-lekua ere bai, taberna atzean; itxita, ordea (EJ49: 91)
- Garagorri'k eta biok Azkoiti'ko Urzelai eta bere erritar Sodupe'ri jokatu genien pelotan eskuz, an zegoan pelota-lekuan (EJ49: 103)

pilotari-maisu [I.5.2](#)

- Betelutik Tartiko, pilotari maisu (HE18: 19)

pilotatoki [I.5.11](#)

- pelota-toki estalia zearo beterik (HE17: 43)
- etxe-aitzineta naiz pillotatokietan (HE17: 46)
- pillota-toki albo-zabalean (HE17: 45)
- Festa-besperan txutxen... Festaren begira Larri dagoz joateko pelota-tokira (EJ77: 101)
- Pilota-tokiko pareteak zementuz ongi orma-berritu (HE50: 46)

pinadi-ertz [II.8.2.10](#)

- ez zetorren zeren joan baitzihoan pinadi ertzean gora (HE39: 65)

pinu-adaxka [I.5.3](#)

- Zenbat pinu adaxka (HE52: 17)

pinu-arbola [II.6.2.1](#)

- Gabero tipiti-tapa asten ziran ta Áfuego! Bañan piñu arbola aundiak (EJ66: 84)

pinu-mordoska [II.2.2.2.2](#)

- Piñu-mordoska batzuek ere badaude (HE29: 9)

pinu-orri [I.5.3](#)

- egur-zati bi laztanki, lokarriez bilduak; lore orde, piñu-orri ezea goiburuak (EJ50: 157)

pinu-perretxiko [II.6.2.1](#)

- Egungo egunean gure baserritar geienak piñu-perretxiko deitzen diote (EJ64: 100)

pinu-usain [I.5.1](#)

- bideska itzaltsu haietara, pinu-usaina darien eskualde adoratu haietara (EJ51: 94)

pinudi-kerizpe [IV.2.2](#)

- Inguruetako piñudo-kerizpetan gosaldu dogu (HE31: 70)

piper beltz puxka [IV.3](#)

- emaiten duçu guciac batean biper beltch puchca batekin eta utz çaçu egosterat (EJ75: 14)
- emaiten duçu ilhar chehea gatz puchca batekin eta biper beltch puchca batekin (EJ75: 23)

piper-hauts [I.5.1](#)

- Piper-autsa nai nuke: gorria ta beltza (HE15: 8)
- ostra handiak, fresko-freskoak. lodi-lodiak, hotz-hotzik, zabalik, limoiagaz, piperrauts apur bategaz (HE44: 25)
- gertutako oreari jirafla-iltze, moskada-intxaur, kanela-zotz eta piper-auts eta gorri batzuek (EJ64: 55)
- bota bear zaizka koipeari piper-auts eta gatz piska bat (EJ64: 74)
- Botatzen zaizka neurritz piper-auts eta gatz ere (EJ64: 101)

piper-hauts eta gatz-pixka [IV.2.1.1](#)

- Aldeurrez bota bear zaizka koipeari piper-auts eta gatz piska bat (EJ64: 74)

piper-mordoska [II.2.2.2.2](#)

- al zanean jeiki, ta bakallo errea jarri-azi, bakallo errea piper mordoska batekin (EJ79: 116)

piper-pixkatxo [II.3.2.2.2](#)

- pipar piskatxo bat eta gañerakoakin (HE22: 51)

piper-poto [I.5.4.2](#)

- alderatuten asi zanean, piper poto mallatu baten estropozu eginda, jausi zan (EJ59: 16)

piper-sail [II.2.2.2.7](#)

- Piper-sallak bai galantak (EJ66: 91)

piper-saltsa [I.5.7](#)

- Piper saltsea ta tomate saltsea bardintsu bear dira (EJ64: 111)
- Adi bidez, katillu bat bete tomate saltsa ta katillu bera bete piper saltsa (EJ64: 111)
- Edozeñek daki piper saltsa au zelan egiten dan (EJ64: 111)

pitxer-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Bakoizak pitsar-errdi alan edaten dau, eta galtzen dabenak azkanean pagau (EJ70: 89)

pitxerdi [II.3.6.1.1](#)

- pitxerdi bat ez-ezik baita iru edo lau ere (HE22: 31)
- au da pitaserdi arrdao edatea azkantsat; ta izaten da geiena adiskideentzat (EJ70: 89)

pitxerdi ardo [IV.2.2](#)

- au da pitaserdi arrdao edatea azkantsat; ta izaten da geiena adiskideentzat (EJ70: 89)

pitxerditxo [II.3.6.1.1](#)

- egunero pitxerditxo bat ardo erateko sortuko bagendu (HE22: 31)
- Urlia, picherdicho bat ardo edan bear degu elcarrequin (HE07: 121)

pixa-oihal [I.5.10](#)

- arentzako ainbat pixa-oial sortzerik ezpaitago (HE17: 18)

pixu-plater [I.5.10](#)

- Zure familiak zenbat balio duen? Guk dirutan neurtzen dugu zure familiaren bali hori". Eta halaxe zen: pixu-plater batean familia, eta bestean dirua barra barra... (EI94: 23)

pizkunde-aldi [II.7.2.1](#)

- antzinakoen izkribuek bizkunde-aldiari adina (HE27: 340)

Pizkunde-aro [II.7.2.12](#)

- Pizkunde-aroari zegokienez, guzior berpizteaz eta betiko bizitzaz mintzatu zen Don Elias bere sermoitxoan; zear bidez, ezaguerik gabeko aurtxoan zoriona goraiatuz (EJ03: 71)

Pizkunde-hasiera [I.5.3](#)

- Pizkunde-hasiera hartako abertzaletasuna Alderdi barruan erdaldun hutsa izan zela neuk berriz salatzea (EJ51: 34)

pizti-itxura [II.5.2.7](#)

- Han daude nonbait kuzkurtuak pixti itxurako arkaitz-zurrunbiloak (HE27: 323)

pizti-mota [II.4.2.7](#)

- Uso, eper da beste pizti-mota ugaritik ere nai aña dago (EJ62: 89)

pizti-narru [I.5.3](#)

- Eskuratu-ala sakabanatu, autsi, alperrik galdu... ta azkenik su eman. Su eman zioten eliz-komentuari, piztinarru ez bestelakoak (EL70: 188)

platano eta kakaues-azal [IV.2.1.1](#)

- Etzituen, bada, ikusi lengoan bat baiño geiago, platano ta kakaues-azal bilaketan? (EJ03: 15)

platano-almazen [I.5.4.2](#)

- Platanu almazen bat (HE35: 116)

platano-zumo [I.5.1](#)

- platano-zumu gutxi bat eta urdaiazpiko xerra batzuek (EJ64: 46)

plaza-festa [I.5.9](#)

- juaten dira plaza piestara (HE09: 50)

plaza-izen [I.5.2](#)

- Iruñeako maiseatzaileen hortzetan Gamizen plaza-izen garbia marruskatu eta eiho, hartu-usteko irainaren ordainez (EJ00: 189)

plaza-zola [I.5.3](#)

- bizpalau mutikok berehala husten dute plaza zola (HE59: 39)

plazagizon [I.5.9](#)

- plaza-gizona zan (HE22: 16)

poema-andana [II.2.2.2.1](#)

- Anitzetan balio handiko poema andana bat badugu gainera (HE30: 233)

poema-liburu [I.5.4.2](#)

- Bernat Etxeparek 1545ean argitara eman zuen poema liburuan (EB87: 38)
- Idazle gehienen hasieran poema-liburu bat arkitzen dugu (HE35: 3)

poesi antologia [I.5.4.1](#)

- Oraintxu argitara berri da ango poesi antologia (EJ05: 192)

poesi baratze [I.5.4.2](#)

- poesi-baratza maneatzekoan ustekabeen eskutik joanak (EJ00: 179)

poesi hari [I.5.7](#)

- Andoaindarraren poesi (?) haritik ibilia da (EJ00: 206)

poesi liburu [I.5.4.2](#)

- euskel-olerki edo poesi liburuak (HE17: 62)
- Emakumetik erruzkoa dago Gamizen poesi liburuan (EJ00: 187)
- eskuetan dudan haren poesi-liburua beste argibiderik ez dut galdera horri erantzuteko (EJ00: 182)

poesi opor [I.5.1](#)

- ez zait inondik ere sinesgarri poesi-oporrean egona zitekeenik (EJ00: 195)

poesi sari [I.5.1](#)

- Leteren poesi-sariak eta liburua gainerako ia guztiak 21ean daude (HE35: 3)

poesia-bide [II.7.2.2](#)

- Eta hori ez da poesia-bidea, nere ustez, alienazioa baizik (EJ51: 32)

poesia-gai [II.7.2.4](#)

- hona bataren eta besteren poesia-gaiak parez-pare (EJ00: 204)

poesia-liburu [I.5.4.2](#)

- Geuk ez bait dugu arakatu, poesia liburu hau izendatuta dagoen ala ez, geurenetik ez dezakegu esan (EJ00: 196)

poesia-liburuxka [I.5.4.2](#)

- poesia liburuskaren hitzaurrean dioenez (HE36: 9)

poeta-fama [II.5.2.4](#)

- Nolanahi ere, euskal marinelei egin dien mesedeak poeta fama itzalerazi du (EJ80: 13)

poeta-familia [I.5.4.2](#)

- poeta familiak bezala, sendakin familiak baziren (HE30: 234)

polbora-fabrika [I.5.5](#)

- Etxe onen atzetik, urrean oso, izan zuten karlistak polbora-ola (HE23: 82)
- lertu zan Malkorra'ko polbora fabrika (HE23: 96)

polemika-gai [II.7.2.4](#)

- Polemika gai bihurtze honekin (HE36: 27)

politika edo ideologi maila [IV.2.1.1](#)

- politika edo ideologi mailan proposatzen zuen arabera (EJ52: 51)

politika, ekonomi eta gizarte-hartueman [IV.2.1.1](#)

- politika, ekonomia ta gizarte-hartuemanen mailetan berritze sakon baten nahia (EI94: 53)

politika-alderdi [I.5.11](#)

- Elkarte guztiak, eta politik-alderdiak areago, berdin egiten diate: obeditu nai ez duena, kanpora! (EJ03: 70)
- jauntxo kupiragabeak bezain gaiztoak dirala zenbait politik-alderdi (EJ03: 69-70)

politika-arazo [I.5.4.1](#)

- hoiek denak politika arazoetan klasearen batasunetik kanpo aztertzea ta erabiltzea berebiziko arrisku handi bat da (EI94: 86)
- Ekonomiaren izatekera sistema bezala azken finean politika arazo bat denez (EJ52: 34)
- Kondairaren argipean dira orduko politika-arazoak, kultura, ideiak (EC70: 25)

politika-berri [I.5.4.1](#)

- Orduetik beti hango berri jakin-nahia egon zen, izan zadin politika-berri ala liburu-berri. (HE59: 16)

politika-bide [II.7.2.2](#)

- Litekeena da, euskal herriari zegozkion eta dagozkion politikabideak planteratzerakoan (EJ20: 19)
- hori dela politika ororen oinarri ta politikabide ororen abiaburu (EJ20: 19)
- Bizkaiak edozertan eta beti eliza katolikoari segituko dio bere politikabidean (EJ20: 41)

politika-borroka [I.5.4.1](#)

- Politika burrukan errealidade hau, theorian gutxienez, denak gainezkatu nahi dute (EI94: 83)
- Horrela, sindikal borroka, nahi-ta-nahi-ezko politika borroka bihurtzen da (EJ52: 37)

politika-ekintza [I.5.11](#)

- Sindikatuen politika ekintza realistena kontrolaz jabetzea dela esango genuke (EJ52: 35)

politika-erakunde [I.5.11](#)

- Jainkoa ta politika erakundeak (EI94: 45)

politika-indar [I.5.10](#)

- bazterretan politika indar bereziak lortzen zirela (HE58: 81)

politika-jokabide [IV.2.2](#)

- Euskadiri begira berriz, gobernu eta politika jokabidea, nazio zapaldu izatearen ikuspegitik planteaturik (EJ52: 37)
- Azurmendik, halere, politika-jokabideak eta gutunak berak hausnartuz (EJ51: 55)

politika-klase [II.4.2.3](#)

- Jaun ori nik ez dakit zer politika-klasetakoa zan (EJ49: 33)

politika-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Ori orla da, baina...; ez mutil txarra dalako; politika kontuan nabarmen xamar ote dabillan (EJ03: 44)

politika-lokatz [I.5.7](#)

- bere asmo garbiak politika-lokatzetan iraulka ikusirik (HE27: 315)

politika-talde [II.2.2.1.4](#)

- idatziko du Rikardok politika taldeen konfesionalismoa aztertzerakoan (EI94: 18)

politika-usain [II.5.2.12](#)

- batere politika-usairik gabe, jakiña. laz guziz, emen ere izango genduke, lizar-arbazta jasota,

zeintzui sarrera ukatu! (EL70: 164)

poliza-gizon [II.7.2.5](#)

- poliza-gizon katea mehe batez inguraturik zen (HE58: 64)

poliza-gizon-kate [IV.2.2](#)

- poliza-gizon katea mehe batez inguraturik zen (HE58: 64)

polizi arazo [I.5.2](#)

- polizi-arazo batekin burua berotua omen zeramak-eta (HE57: 112)

polizi kartzela [I.5.2](#)

- Oraintxe sartu berri naute iriko polizi-kartzelan (HE57: 114)

polizi nobela [I.5.4.2](#)

- Artean ezer argitara eman ez duen autore baten lehen lana, eta polizi-novela, alafede (HE27: 359)

polizi sail [II.2.2.2.7](#)

- Ez naiz ni noski bakarria liburua berehala baztertzen duena, polizi-sail horretan (HE27: 359)

polizia-gizon [II.7.2.5](#)

- polizagizonak makila erakutsiz eta airean erabilkatuz (HE58: 85)

populu-hizkuntza [I.5.2](#)

- hizkuntza arrunta edo populu hizkuntza (HE30: 225)

populu-mota [II.4.2.7](#)

- Arauez ohorea populu mueta batzuen gogamen apal (HE58: 61)

porlan-fabrika [I.5.5](#)

- Arrua-beko porlan-pabrikara eramaten dute arri pin ori (HE29: 15)

porru berde usain [IV.3](#)

- Lapikoari tapa altxatu eta zurezko koilare beltzez eragin zion. Porru berde usaina oraindik (HE39: 13)

porru eta azalandare [IV.2.1.1](#)

- emen piperra, naiz olioia, naiz porru ta azalandare (HE15: 8)

porru-landare [II.6.2.1](#)

- or zeudek legortea baiño elkorrago porru-landare bat bera ere beren bizitzan emateke (HE57:

porrusalda [I.5.7](#)

- Goiz, eguardi eta arrats beti porru salda (HE19: 66)
- Amonak ez zuen porru saldarik nahi (HE39: 16)
- ez nion igartzen txakoliña ala porrusalda zan (HE16: 14)
- Porrusalda (EJ64: 110)
- Kopeta illun, begia triste fameliara sartzian, porru-salda oliorik gabe gizonarentzat eltzian (EJ67: 264)

Portu-Etxe [I.5.9](#)

- eta "Portu-Etxe" arunzko aldean (EJ51: 21)

portuburu [II.7.2.3](#)

- Oiartzun'go Ergoin'go Portuburu baserriko Inazio Irazu izan da bertso auek orain (EJ79: 61)

pospolo-kaxa [I.5.4.2](#)

- Pospolo kaja bat mesedez hi (HE35: 29)

potasa-kilo [I.5.4.1](#)

- eta potasadunetan zenbat potasa-kiloak (EF92: 37)

poz eta negar-iturri [IV.2.1.1](#)

- Poz eta negar-iturria, uste ez badugu ere, bihotz barreanean dago (HE27: 326)

poz-dardara [I.5.1](#)

- Ulertu bailu, poz-dardaraz intzirika asi zen gaxoa. Eta anaiari une artantxe erdi-txantxetan agindu ziona egitea erabaki zuen Terexak (EJ03: 52)

poz-ikara [I.5.1](#)

- poz-ikara goxo du suma biotzean (HE18: 17)
- Etzait aztu, ez, odei gaiso ark eman zidan poz-ikara, (EJ50: 31)
- Etzait aztutzen barnean ordun sumatu nun poz-ikara (EJ50: 30)

poz-malko [I.5.1](#)

- Galdetu, Arantzazura poz-malkotan datorren edonor erromesi,ea ez ote dauzkan mirari aundigotzat, agertuera'ko euria ta pakea baño re, eskatu ala bider irixten ditun esker ugariak (EL70: 144)

poz-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Bear zuten bezelaxe, bizi izan ziran bezelaxe: biak batera. Orretzek damakio poz pixka kondairagilleari, poz pixka ta arrotasun ez-gutxi (EL70: 182)

pozaldi [II.7.2.1](#)

- Zer pozaldi ematen al nizuke (HE17: 11)
- Jesusek bere pozaldi artan esan zituen itzak (EC70: 11)
- Lengoaren oroiak ba-digu pozaldi; geroaren usteak iñoiz gaitu argi (EJ50: 38)
- ipiñi zuan Eliz Ama Santac gaurco pozaldi, edo festa (EC48: 52)
- Iru jayotzari bacarric pozaldi, edo festibidadea eguin oi die Eliz Ama Santac (EC48: 81)
- edo paper oyec aitzaquiataz, liberalen pesta eta pozaldietan parte artuaz (HE40: 74)
- etxeetako jaiak eta pozaldiak ospatzeko antolatzen ditugun (EJ64: 33)

pozvide [II.7.2.2](#)

- pozvideren bat edo beste aurkitu dut (HE27: 371)
- Apustu onek ekartzen ditu pozbidia ta negarra, aurtan Oriyo'n egin omen du arriya ta kazkabarra (EJ66: 135)

pozgai [II.7.2.4](#)

- Santuarentzat bere semien espiritu ederra ikustia ezin esan al ditekian moduko poz-gaia zan (HE54: 163)

pozkarior-kolpe [I.5.6](#)

- Espiritu Santuaren eraginez eta pozkarior kolpe batek joa (EC70: 11)

pozvide [II.7.2.8](#)

- bere pozvide izan gaitezen gu ere (HE28: 74)
- egun horretan nere mahaikide nahi zaituztet, gure zorionaren pozvide izan zaitetzen (EJ48: 14)

pozoin-hondakin [I.5.4.1](#)

- Badakigu landare-mota bakoitzak badituala pozoi-ondakiñak ta pozoi orrekin lurra kutsutu egiten duala (EF92: 49)

praka zahar barren [IV.3](#)

- anketatik gora zelanbait jasoriko praka zar barrenak bustiaz (EJ59: 67)

praka-ipurdi [I.5.3](#)

- praka ipurdian igurtziaz esku-gaña (HE22: 36)

praktika-modu [II.4.2.5](#)

- Lehenxego esan dudanez, praktika modu berri bat sortu behar da UEUUn (EJ52: 11)

predika-aulki [I.5.11](#)

- predica alkhi = pulpito?. Egun batez, predika alkhirat igainic, hunela mintzatzen da (EC16: 176)

predikaldi [II.7.2.1](#)

- Adierazoten dau Jesu-Cristoren Predicaldia (EC61: 100)
- San Juan Batistaren Predicaldia (EC61: 99)

prediku-aulki [I.5.11](#)

- guti edo aski, prediku alkitik ari iduri baitu (HE32: 12)
- apeza ari zaikuk prediku-alkitik (HE60: 172)
- Apez xaharra prediku-alkitik jautsi zen gorri-gorria, Moises menditik bezala (EJ72: 59)

premi ordu [I.5.4.3](#)

- Bata bestei zintzo lagundu premi ordua danian (HE25: 60)

pre mugai [II.7.2.4](#)

- premu-gaiak Marie Rospide-kin bazaukan amodioa aintzinatuxegi zen (HE43: 6)

preparazio-garai [I.5.4.3](#)

- txikikeriak ziran. Preparazio garairako bai onak (EC70: 62)

present-andana [II.2.2.2.1](#)

- ukan zituen, ondoko egunetan, herriak emanik, eta Murtutsek ere aste guzietako bere present-andana (EJ72: 64)

presio-tipo [II.4.2.7](#)

- langile ordezkarien ugaritze eta militantekera hau, presio tipo honen agerpen uka-ezineko bat da (EJ52: 36)

preso-aldi [II.7.2.1](#)

- Etxahunen kantuek baizik ez dute preso-aldi hori aipatzen (HE43: 8)

preso-denbora [I.5.4.3](#)

- batzutan aita, bertze batzutan emaztea akusatzen ditu, haren preso-denbora luza-razirik (HE43: 9)

prestutasun-apur [II.3.2.2.1](#)

- nai edo ez beartu bear dute ayec onen ezagüerara etortzera, prestutasun apur bat badauca beintzat (HE40: 70)

prestutasun-usain [II.5.2.12](#)

- prestutasun-usai hori bereganatzen. ardura handieneko egikizunean bezala, saiatu behar da (HE26: 278)

primadera-goiz [I.5.3](#)

- primadera goiz batez (HE60: 153)

proba-harri [I.5.10](#)

- erreka ondoan dagoan proba-arri ori ibilli bear genduala erriaren jiran (EJ62: 67)

probintzi muga [I.5.3](#)

- Probintzi-mugetan sendagilleak egoten ziran kutsatutako jenderik sartzen ez uzteko (EJ76: 89)

produkzio-bide [II.7.2.2](#)

- langile klaseak produkzio bideak berak gestionatu behar dituela ahantz dezakeen edonor (EJ52: 33)

produkzio-indar [I.5.10](#)

- lanik-eza ezkututzen denean, produkzio-indar oro eta, langilea, lantokian dihardunean (EB20: 22)

produkzio-kapital [I.5.10](#)

- kanpora biali behar produkzio-kapitalak (EB20: 20)

produkzio-modu [II.4.2.5](#)

- klase antagoniko absoluto bakarra da produkzio modu berri bat eratzeko (EJ52: 50)
- Bere lekuaz ohartu beharrean aurkitzen gara, produkzio moduaren barruan (EJ52: 51)
- Ez noski Estatuak berak bere botere propiorik duelako, produkzio modu eta klase harreman batzuren ondorioz (EJ52: 53)

produkzio-teknika [I.5.10](#)

- orain bertan asmatu diren produkzio-teknikaz, alegia (EB20: 44)

profeta-saldo [II.2.2.1.3](#)

- andic laister icusico zuela profeta-saldo bat (HE45: 199)

profezia-dohain [I.5.10](#)

- Alako buru-argikoa, nunbait, gure arriaren andrea. Geroa'ren gertakizunak asmatzeko ere bazuala profezi-doaia edo igermena, esan oi da; alde aurrez agindu omen zun nola Errege Katolikoak jabetuko ziran Granada'ko uriaz (EL70: 62)

proletal botere [I.5.2](#)

- nekazari tipiien esku uztea ere ez da inondik ere aski proletal boterearen iraupen eta aldaketa iraultzailerako (EJ52: 52)

proletal diktadura [I.5.1](#)

- Klase burrukaren errekonozimendua proletal diktaduraren oniritzia hedatzen eta zabaltzen duen huraxe bakarra da (EJ52: 52)
- Klase burrukak, halabeharrez, proletal diktadurara daramala (EJ52: 51-52)

proletal iraultza [I.5.1](#)

- Estatu kapitalista ez dago suntsitu beharrik proletal iraultzaren hildotik (EJ52: 56)
- Estatu kapitalista ez dago suntsitu beharrik proletal iraultzaren hildotik (EJ52: 56)

Prometheu-aire [II.5.2.1](#)

- halako Luzifer-airetxo bat erantsi diote, edo Prometheu-airea (HE27: 324)

propaganda-kanpaina [I.5.10](#)

- entpresa bat nagusien aldetik ixteko darabilteke, propaganda kanpaina bat aurrera eramateko (EJ52: 35)

proposamen-txosten [I.5.4.1](#)

- batzarretan aurkeztu ziren X. Kintana eta A. Zatarain urgazleen proposamen-txostenak (EJ56: 125)

prosa-hizkuntza [II.6.2.3](#)

- gure prosa-hizkuntzan bide ausart bat irikitzen duelako (HE35: 11)

prosa-maisu [I.5.11](#)

- Orixe baino lehenago izan ditugun prosa-maisuek (HE27: 356)

prosa-teknika [I.5.10](#)

- prosa-teknikaren aldetik bezala hizkuntzaren aldetik ere (HE35: 7)

protestante-usain [II.5.2.12](#)

- ceren liburu ayen gueyenac protestante usaya banatzen zuten (HE40: 92)

punta-alde [II.8.2.3](#)

- punta-aldea trabesietarako izaten zan (HE29: 102)

punta-babes [I.5.1](#)

- Amildegiz-arunzko aldean meza apaizak, Bellotza'ko punta-babesean. Eta jendea, berriz, onuzko menditik ua entzuten. Ua ta Oñatiko parroku jaunaren itzaldia (EL70: 216)

puntu-apur [II.3.2.2.1](#)

- beste zenbaiten obra, puntu apur batzutan bederen, Axularrena baino zuzenago dateke (HE36: 18)

puntuazio-marka [I.5.10](#)

- Herri mailako literatur mueta batzuetan h ez erabiltzea edo puntuazio marka berezi batzuk jarri behar izatea (EJ56: 96)

puska-erdi [II.3.6.1.1](#)

- adiskidantzak egin zituela esan zion emazteari eta eskutik jan ziola puska-erdia (EJ53: 98-99)

putakume [II.7.2.9](#)

- Esaion hire putakume horri bihar goizean Aiuntamentura aurkez ez badadi, arratsaldean goardazibilek arrastatuko dutela (HE39: 27)

putetxe [I.5.4.2](#)

- Zergatik ez zuen putetxera jo, halako trantze arriskutsuan sartu beharrean? (HE39: 97)

putre-ateka [I.5.4.2](#)

- nere izenkide orrek putre-atekan, makillaren puntan (HE50: 62-63)

putre-etxe [I.5.4.2](#)

- Putre-zuloa, belarra dagoan bañon beeraxeago da, ta orregatik putre-"etxeraño" ni ez nintzan jetxi. Zulo artako atekan, bi edo iru putre askotan egon oi ziran. (HE50: 62)

putre-zulo [I.5.4.2](#)

- Balerdi'ko Putre-zulo gañeko maldan (HE50: 61)

putz-usain [I.5.1](#)

- Pendejo orri egin zaio ondo-ez aundi bat azarien putz-usai txarrarekin (HE29: 26)

putzu-leize [I.5.4.2](#)

- arren Virgina saindua eror eledin desordenuetaco putçu-lece hortara (EJ58: 89)

putzu-ontzi [I.5.4.2](#)

- Sartu zen otsoa putzu-ontzian eta txakurrak baino pisu gehiago bait zuen, joan zen behera (EJ53: 89)

putzu-zulo [I.5.4.2](#)

- Putzu-zulo bat bazegoan ta andik ateratzen genduan ura (EJ66: 72)

rekete-mutil [II.7.2.5](#)

- Bereala, zarataka eta bullaka asi zan rekete mutil ura (EJ49: 66)

riojano-jende [II.7.2.7](#)

- Euskaldunak riojano jende orrekin oso ondo etortzen giñan (EJ66: 17)

rubi-kolore [II.5.2.8](#)

- hamar halako rubi-kolorezko unanu-lore jaiotzen ziren (HE27: 298)

sabel-gain [II.8.2.11](#)

- Sabel-gaiñaz kontu du esterik ler gabe (HE18: 125)

sabel-jai [I.5.10](#)

- Gu ordea beti, iñora garaiz iritxienean, soñezkora, sabel-yaiera (HE17: 43)
- sabel-jaiok ere iñoiz mingostu zitzaizkion (HE28: 55)

sabel-zorri [I.5.9](#)

- Nescatilla, inguira zaite, sabel-zorrija eguin jacu (HE20: 55)

sabel-zorro [I.5.9](#)

- galtzen ertzetik sabel-zorroa dario (HE18: 123)

sabelaldi [II.7.2.1](#)

- bi orkume ama batenak, eta sabelaldi batetakoak (HEAX/HE11: 95)

sagar-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Sagar erdi bana ematen badidazue ez dut beste sari beharrik, erantzun zien Axelkok (EJ53: 69)

sagar-landare [II.6.2.1](#)

- belardi ta gaztaindi bikañal, sagar-landareak (HE50: 35)

sagar-mota [II.4.2.7](#)

- erreten sagar mueta asco (HE20: 104)

sagardo [I.5.7](#)

- errico ardao edo sagardauaz igaroten cirian vizcaitar ta beste euscaldunac (HE20: 95)
- Sagardo, ardo ta kafe-saltzaleentzat bai (HE16: 133)
- baña nastutzea Peraltaco ardoa sagardoarequin: beste edoceñ ardo urarequin (HE07: 168)

sagardo-botila-ilara [IV.2.2](#)

- Astigarraga'ko plazara jetxi eta ango eskalleretan or ikusten det izugarrizko sagardo-botilla-illara jarria (EJ60: 54)

sagardo-dolare [I.5.5](#)

- bañan berez arotza zan eta gure baserrian sagardo-tolareak egiten jarduna (EJ60: 63)

sagasti-inguru [II.8.2.13](#)

- bañan nik sagasti-ingurua arrapatu nai, beren alderdira ninjoala itxura egiñez (EJ60: 53)

sagasti-pare [II.2.2.2.5](#)

- Eta, sagasti-parera allegatu nintzanean, an ziak Iñaki tximista baño azkarrago (EJ60: 54)

sagu-batzar [I.5.1](#)

- sagu batzarr bat goienen baten pozik egoan arrota iaten agerrtu arrotean bere bizarrak berrtan katarrak (EJ70: 44)

sagu-samalda [II.2.2.1.1](#)

- gauza guziaz orchicatzen zituzten sagu-samalda izugarriak (HE45: 194)

saiakera-bilduma [I.5.4.1](#)

- Liburua saiakera-bilduma gisa hartu behar da (EJ51: 54)

saiakera-molde [II.4.2.6](#)

- saiaera moldekoei baino garrantzi haundiago eman zaie (HE36: 4)

saihets-antz [II.5.2.2](#)

- Nor bere alkietan saiets-antza jarri (HE18: 107)

saihets-hezur [I.5.3](#)

- Guizonari ceritzan Adan: onen saiets ezur batez eguin zuan Jaincoac, beraren lagun izan behar zuan, emacumea (HE08: 6)
- lo onetan cetzala, quendu cion fayets ezur bat, eta bete zuen araguz onen lecu (HE12: 2)
- Eguin zuan Jaunac emacumea guizonaren galzarbeco sayetsezur batetic (HE07: 90)
- Ezagun da probatu eztezula: Lección primera: saiets-ezurres componer (HE16: 70)

sail-buru [II.7.2.3](#)

- Neskatxa tontor-garai bat dutela sail-buru (HE18: 57)

saindu-itxura [II.5.2.7](#)

- ikusi diat eta ikasi, nere gostuz, debru franko badela saindu itxura hartzen duenik (EJ72: 11)

saindu-oste [II.2.2.1.2](#)

- saindu oste = multitud de santos. "Et omnibus sanctis" erraitean, saindu oste bat ikhusi zuen Iñazioc (EC16: 173)

saindupe [II.8.2.9](#)

- ez othe dute arraçoim içan pensatu dutenec Aliançaço Arkac gauça sainduen saindupean ceducan ohorezco lecu harc seinalatu deraucula (EJ58: 52-53)

saio-apur [II.3.2.2.1](#)

- Tira, tira, beste sayo apur bat egin dezagun (HE22: 43)

saio-tankera [II.5.2.11](#)

- Euskalki nahastea ere saio tankera horretatik datorkio (HE27: 348)

sakonune [II.7.2.6](#)

- aldazbeheran bilinboloka sakonune bat harrapatu arte (HE39: 77)

sakramentu-tontor [I.5.4.2](#)

- zure misterioan sartuko naiz, eta sakramentu-tontor ontatik argiro begiratuko dut (EJ50: 165)

sakrifizio-apur [II.3.2.2.1](#)

- behar dudan ahalkadura çure guciz gaineco Majestateari laudoriozco sacrificio appur hunen ofrendatceaz (EJ58: 28)

sakristau eta komentu-usain [IV.2.1.1](#)

- euskerari sakristau eta konbentu-usaia kentzekoa izan zan (HE57: 127)

salbamen-bide [II.7.2.2](#)

- grazian igeri, Erospenbera, maitasun eta salbamen-bide bezela ikusmiratzera (EJ50: 167)

salbazio-bide [II.7.2.2](#)

- Jainkoak gizonari agertu dion salbazio bidea (EC70: 23)
- Salbazio bide hori doarik eskeiñi digu (EC70: 10)

salbuespen-apur [II.3.2.2.1](#)

- literatura erlijios praktiko bat, exzepzio apur batzuk ezik (HE36: 9)

salda bero katilu [IV.3](#)

- Abian, ama oak egiten ari zen bitartean, salda bero katillua (zioz ondutako salda) ta arrautze egosi bat gertu zion Terexak anaiari (EJ03: 72)

salda bero xorta [IV.3](#)

- zintzuraren freskatzeko zerbeit: berdin salda bero xorta bat (EJ04: 67)

salda-gain [II.8.2.11](#)

- gure salda-gaiñak ez dik ainbeste begi (HE18: 43)

salda-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Amandre, salda piskat artuko zeunke? (HE21: 35)
- Zarrak salda pixka bat eskatu bezela egin du (HE22: 18)

salda-xorta [II.3.2.3.2](#)

- guciac gorritu direnean ongui, emaiten ogui rapa puchca bat, salda chorta bat (EJ75: 13-14)

- emendatuz salda chorta batez, han eçarraçu çure fileta bero atchikitceco eta cerbitçaçaçu (EJ75: 6)
- Aratchekiac ez badu emaiten aski yusa, emaiten da salda chorta bat (EJ75: 7)

salerosle-etxe [IV.2.2](#)

- Baserrietan egiten diran abonoak eta sindikato ta salerosle-etxeetan saltzen diranak (EF92: 19)

saletxe-alde [IV.2.2](#)

- Ezteia txikiko saletxe-aldea dauka orrek izena (HE29: 9)

saletxe-aurre [IV.2.2](#)

- Ezteia-aundiko saletxe aurrea du izena (HE29: 9)

samin-agur [I.5.5](#)

- Karta bat idatziko diegu gure samin-agurra bialduz (EJ62: 58)

samin-aldi [II.7.2.1](#)

- Esan omen zion bere samiñ-aldiak nolabait ere gozatzeko egiñak zirala ta etzula nai argitaratzerik (HE61: 24)

samurtasun-pitin [II.3.2.2.2](#)

- samurtasun pitin bat behar zuen bederen (HE39: 14)

San Inazio-bezpera [I.5.3](#)

- San Inazio besperan Aritxulegin (HE23: 20)

San Tomas-bezpera [I.5.3](#)

- Abenduan ogeian, San Tomas bezperan (HE53: 37)

sanjoan-su [I.5.8](#)

- bigarrenean pizten diote erdal bertso bikotea sanjoan suaren zirti-zartek eta kantuen oihartzunek (EJ00: 183)

Santio-biharamun [I.5.3](#)

- 1873'garreneko Santiyo biyaramonean edo (HE23: 19)

Santio-peregrino [I.5.10](#)

- Santiyau-pelegrinuie ostatua emoteko etxe bat egin eben (HE31: 29)

santu-arpegi [II.5.2.3](#)

- San Droke altarakoak baiño be santu-arpegi andiagoa jaukok ba ta! (HE21: 98)

santu-hots [II.5.2.5](#)

- Segovian il zen, santu otsean (HE33: 59)

santu-iduri [II.5.2.6](#)

- Lenengotik santu-iduri txikiak egiten jarduten omen zan (HE29: 49-50)
- Beste ingurukoetan badezazke idoro zur-lanezko santu-iduri bikañagorik, jantzi eder aberatsagorik eta edozelako apaingarri baliosoagorik (EJ03: 58-59)
- Eskatutakoai ematen omen zizkien santu-iduriak, baiña dirurik ez omen zien artzen (HE29: 49)

santu-izen [I.5.2](#)

- Ainbeste txalupa eta bapore beren santu-izenakin, batzuek buelta oso emanda bestiak urez betiak (EJ78: 154)

santu-izen usain [IV.2.2](#)

- Urkizu'tar Ana Batista ama, seguran jaio ta bertan moja bizi ta illa. 84 urtekin il zan santu-izen usaiean (1675), 24 urtez komentu artako buruzagi izan ondoren (EL70: 114)

sapaibe [II.8.2.9](#)

- Sapaibe artan, nere lagunari (HE50: 89)

sarde-gider [I.5.3](#)

- azkeneko hau oroitzen zelakotz naski oraino Manuelen sagarde giderraz? ... (EJ72: 30)
- mutil traste horrek eman balio bertze lagun hari ere karatosa aldi bat ona, sagarde gider berarekin (EJ72: 30)

sardina-hezur [I.5.3](#)

- kafia artuta kopak eranaz erari fiña jokutzen; egiñik eztet ukatzen, oraiñ ezpañak nekatzen zardiñ-ezurra txupatzen (EJ67: 233)

sardina-lata [I.5.4.2](#)

- Hor nunbaiten sardina lata bat zeukeat (HE35: 61)
- bakoitzari berea egun guziko: sardiña-lata, atun-lata, txuskoa, ogia alegia, eta baso aundi bat ardo (EJ66: 21)

sare-txalupa [I.5.4.2](#)

- zirauna legezko saretxalopa edo treñeruak, me meiak eurak, lirain, leun da guztiz polito (EJ59: 40)
- Arranondoko saretxalopok arraña dagoan tokira eruatzen dabean abiadea (EJ59: 40)
- ibaiaren erdi inguruan saretxalopa bi, itxas aingirea langoxeak (EJ59: 58)
- da sare txalopok agertuten dira alderdi guztietatik (EJ59: 41)

sare-xulo [I.5.3](#)

- Sare-xulo bakoitza lau ari-gurutzez (HE18: 96)

sargori-egun [I.5.4.3](#)

- Eta sargori egun luze baten ondoko arratsean (EJ51: 49)

sari-agiri [I.5.4.1](#)

- areri galdetu sariagiria beroni bialdu bear diozunez ala neri (EJ05: 155)

sarigai [II.7.2.4](#)

- Urretan ematen zizkidaten sarigayak (HE23: 140)

sarrera-hitz [I.5.8](#)

- Sarrera hitz batzu [tit] (HE27: 296)

sasi-arte [II.8.2.16](#)

- ezetz sasi-arte latz auetan oñik sartu (HE17: 74)

sasi-azpi [II.8.2.6](#)

- Onako sasi azpi ontan gorde eta emen itxogingo dizuet (EJ49: 51)

sasi-multzo [II.2.2.2.4](#)

- ango sasi-moltsuetan gordetan zan (HE31: 23)

sasi-ondo [II.8.2.14](#)

- guero jaazten diriala sasi onduetara (HE20: 180)

sasi-pila [II.2.2.2.6](#)

- Aldamenean, sasi-pilla zegoan, sasi-pilla aundia (EJ66: 79)

sasi-tarte [II.8.2.16](#)

- Gure tabardoak eta falanjisten jantziak zulo edo sasi-tarte batean gorde genituan (EJ49: 24)

sasi-xoko [I.5.4.2](#)

- behiak alan zabiltzalarik, sasi xoko batean gorderik egon ninduan (EJ72: 18)

sasipe [II.8.2.9](#)

- Soin onen sasi-pian negarrez bai'nago; ¡Zeure goi-eskaar barik bixitza yat latza! (EJ63: 56)

saskigile-kume [II.7.2.9](#)

- Saskigile-kumeak dira Allikoak (HE18: 63)

sator-lan [I.5.1](#)

- Sator lanean dabiltza (HE27: 339)

sator-zulo [I.5.1](#)

- Kondaira onek egunargiz ibilli nai izan dizu eta gallurrik-gallur, sator-zulotan tinkatu gabe (EL70: 12)

sedatu-zinta [I.5.7](#)

- bati beiñepein gorputz guztitik sedatu-zinta dariyo, oiek guztiyak kendu ezkerko koarto bat ez du baliyo (EJ67: 313)

sega-apustu [I.5.6](#)

- Ta zer sega-apustu ikusten ziñuzten? (EJ62: 83)
- Baña gu garai batean sega-apustuak ikustera joaten giñun, da orregatik esaten nian (EJ62: 83)

sega-leku [I.5.11](#)

- Ez; Iturriotz'era etorri giñun, garai bateko sega-lekuak ikusiz (EJ62: 83)
- Orain ere sega-lekuak izango dira (EJ62: 83)

selauru-xoko [I.5.9](#)

- Etxahunek atxeman zuen aterbe herri hortan berean, selauru-xoko bat alokatuz (HE43: 13)

semeorde [II.7.2.11](#)

- Gizonaren barneko izan-molde bat adiarazten du, hala nola esklabo izpiritua, seme-orde izpiritua (EJ71: 31)
- beldurrerat itzultzeko, seme-orde izpiritua ukan duzue (EJ71: 32)
- Gu aldiz, Paulok dio seme-orde hartu gaituela Jainkoak (EJ71: 32)
- Bainan seme-ordea ez da egiazko semea, legez baizik (EJ71: 32)

semeorde izpiritu [IV.2.2](#)

- Gizonaren barneko izan-molde bat adiarazten du, halanola esklabo izpiritua seme-orde izpiritua (EJ71: 31)
- beldurrerat itzultzeko, seme-orde izpiritua ukan duzue (EJ71: 32)

sen-aldi [II.7.2.1](#)

- ezpaita barnetik sortutako oldar bat edo sen-aldi bat agertzeko sortutako olerkia (HE28: 90)

sen-toki [I.5.4.2](#)

- Senak dute sena-tokia (HE34: 55)

sena-modu [II.4.2.5](#)

- Alabaña añ arguieta ernáyac etziranaí ere jatorrizco sena modu batec esaten cien (HE40: 54)

senargai [II.7.2.4](#)

- Senargairik ote du Miren-ek (HE34: 38)

- Pierre bere senargaia da (HE35: 47)
- naiz ta bere senargaiaren bizioa jakin (HE25: 36)
- Nere kideko guziek arki dute senargai (HE18: 64)
- eskatutako senargairik sortzen ote zitzaion ikustera (HE57: 143)
- senargai = novio. Bada etzuen ezcondu nai ta icheco bereac billatu cioten bere senargaia ta ezcontzaz aguitz estutzen zuten (EI31: 22)
- neska guztiak andrageiagaz isildu barik aurretik, eta mutilak senarrgeiagaz santzoka nesken atzeti (EJ70: 118)
- Alan sapatu-gau baten doa senarrgei ona gerrturik arrdao ta guzti lagunanera (EJ70: 117)
- ta senarrgai bila len lez io ta su ezaban galdu orrdurik (EJ70: 152)
- Senarrgeia da zarra zu zara gaztea; negu errkina senarra ta udea emaztea (EJ70: 138)
- bada ni nai banazu izan zuk senar-gai (HE61: 101)

sendagile on fama [IV.3](#)

- Sendagile on fama du (HE35: 77)

sendakin-familia [I.5.4.1](#)

- poeta familiak bezala, sendakin familiak baziren (HE30: 234)

senitarte [II.8.2.16](#)

- Bere senitartean bakaldungaitan ba dauko ba (HE21: 57)
- senitarte (HE12: 9)

sentipen-apurtxo [II.3.2.2.1](#)

- euskaldun sentipen apurtxo bat zuten guztiak (HE28: 79)

sepultura-harri [I.5.9](#)

- Calizac adierazoten dau Sepulturea; eta Pateneac Sepultura-arri-estalia (EC61: 89)

sepultura-suerte [II.4.2.8](#)

- Piramidea edo Piramideak ziren sepultura suerte batzuk (HEAX/HE11: 23-25)

sermoi-aulki [I.5.11](#)

- urkamendiko eser-lekua sermoi-alki biurturik (HE18: 113)

sexu-arazo [I.5.4.1](#)

- Setsu-arazoetan, era berean, emakumeen aldeko Eros-giro betean (EJ51: 88)

sexu-kontu [II.6.2.4.2](#)

- ez dugu aipatu nahi, sekso kontuan zenbait gezur eta hipokrisia zampakor dagoen gizarte honen gainean (EJ20: 33)
- Gogoangarri zait ere Orixe'k sexu-kontuei zien gorroto osoa (EJ51: 30)

siesta-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Orain goazemak siesta piska bat egitera, ta gauean esango dizkiagu gañontzekoak (EJ62: 85)

siesta-puska [II.3.2.2.3](#)

- bazkaldu eta siesta-puska bat egin (HE29: 111)

siestaldi [II.7.2.1](#)

- Eguerdia sartu da siestaldiko garai lasaian (EJ50: 164)

silla-adar [I.5.3](#)

- orra nun, sarrast! gela barrura sarten dan txori bat eta silla-adarrean gelditzen dan (HE21: 109)

sindikatu-multzo [II.2.2.2.4](#)

- Industriako abar bakoitzak badu bere sindikatu-multzoa (EB20: 35)

sinismen-indar [I.5.1](#)

- Ekazuz Ama neuri sinismen-indarrak zuzituteko zeure arerio tsarrak (EJ70: 27)

sintagma-zati [II.3.2.1.9](#)

- loturak eta korapiloak erabat askatu, urratu eta sintagma zatiak haizetan bezala (EJ80: 28)

sintesi-lan [II.6.2.4.3](#)

- teoria guztiak hartuz eta elkartuz, sintesis lana egitea dagokigu (EB20: 46)

sirena-hots [I.5.1](#)

- Fabrika baten sirena hotsa entzuten da (HE35: 42)

sobre-barren [II.8.2.7](#)

- Eta, sobre barren arek zer enkargu zekarren irakurririk, onela dit Etxeberria'k (EJ49: 21)

sobrenatural-kutsu [II.5.2.9](#)

- Betikoa, jakiña: sobrenatural kutsua duen oro ipuitzat artzea (EC70: 36)

soin-atal [II.3.2.1.1](#)

- badituztela azoedun gaiak, (soin-atalaen eun geienak osatzeko diranak) (EF92: 78)
- Soín-atal bateri lana neurriz eginerazten badiogu, bere eman-aala geitu egingo da (EF92: 91)

soin-edertasun [I.5.2](#)

- Beltran, neskaren soín-edertasunak liluraturik ezkondu zen (EJ48: 20)

soin-ertz [II.8.2.10](#)

- soin-ertzak urrez aski-apaindurik (HE17: 21)

soin-itxura [II.5.2.7](#)

- Soin-itxura aldetik beñepein elituke nortuko (EJ03: 31)

soinu-banda [I.5.5](#)

- bere batalloyaren soñu-banda zan (HE61: 21)
- meza bukatu ta gorputza teatro zarraren parera irixtean, soñu-banda bat azaldu zan (HE61: 21)
- bonbardinuaren jotzallea zan ta soñu-banda prozesioan edo kale-jiran kaleetan barrena jotzen zijoala ere, iya lo artu egiten omen zun. (HE61: 18)

soinu-sinfonia [I.5.1](#)

- Aizeak an egiten daben soiñu-sinfonia (HE31: 39)

soinu-uhin [I.5.1](#)

- Soinu-uhinetan agertu-eta Biraldatuz doa izaiki oro (EJ50: 60)

soka-dantza [I.5.6](#)

- soka-dantzaren azkena txakur-itsu biak (HE18: 53)
- Hiltzen naizen egunean adiskiden bilkura Soka-dantzan etor bedi ni lo nagon lekura (EJ72: 13)

soka-mutur [II.3.2.1.5](#)

- egusentiko soka-muturrak indartzen ari ziralarik (EJ51: 20)
- Zezen-suzkoak, soka-muturrak eta iriarenak zaarrak ba ziran Donostia'n, tanborradak ez ordea (EJ51: 20)
- Soka-muturrarentzat ere orra or nun dagon burni-uztai edo txingeta (EJ03: 11)
- zure kontra datorkizu beste soka-muturra (EI94: 27)
- Saseta'k igari jakin, soka-mutur bat berari eman nion, eta, besteari nik eldurik (EJ60: 125)

soka-pila [II.2.2.2.6](#)

- arpoi ta dinamitak eta soka-pilla aguro ekartzeko etzan jende illa (EJ78: 105)

sokaburu [II.7.2.3](#)

- Sokaburu dagona bai mutil martzala (HE18: 22)

solas-bide [II.7.2.2](#)

- solas-bide nasian (HE17: 12)

solasaldi [II.7.2.1](#)

- Midikuak bere solas aldia egin du (HE52: 11)

- Etxeberriren solasaldia, aldiz, zoztorrez eta behaztopabidez josia dago; (EJ80: 28)
- Isillaren ezpain meiek itzen ordeztu, irria; zenduekin eziña dut orain solasaldia (EJ50: 155)

solaskide [II.7.2.8](#)

- solaskideak agintzen zuenez neronek itz egitea (HE38: 151)

soldado-kantu [I.5.4.1](#)

- Soldado Kantuak (tit) (HE51: 29)

soldado-pila [II.2.2.2.6](#)

- bitartean liberalak egundoko soldau-pillak gertu ta berreun bat milla gizon bota zituzten karlisten kontra (HE61: 20)

soldadu-aldra [II.2.2.1.1](#)

- Eragozten deuscube ecer aurreratutia soldau aldra latzgarri bic (HE20: 204)
- soldau aldra jagui ta machinatu jacozanac (HE20: 208)
- biurtu zan Erromarra soldau-aldra guztija (HE20: 218)

soldadu-gorro [I.5.2](#)

- Ni nijoan aurretik, lasai-lasai, soldadu-gorroa txulo-antzera erdi trabeskatuta jarririk (EJ49: 24)

soldadu-pare [II.2.2.2.5](#)

- Santa Barbara'ko fuerte ori ustuta zegoan; soldadu-pare bat-edo kontu egiteko; besterik ez (EJ79: 48)

soldadu-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Erregue onen soldau-pilluac (HE20: 215)

soldadu-talde [II.2.2.1.4](#)

- soldadu-talde guzia filistarrai erasotzeco jarrita zegoan (HE45: 209)
- soldadu-talde bat contuarle zuela (HE45: 199)
- An dago ere Gaztelu'tik jetxitako soldadu-talde bat, galaz jantzia (EJ51: 22)

soldadu-tropa [II.2.2.1.2](#)

- soldadu-tropa baten erdiyan gero plazara ekarri, ezpatarekin lepuak moztu dizkate lastimagarri (EJ67: 375)

soldadu-urte [I.5.4.3](#)

- Soldadu-urteak iritxi zitzaizkidan (HE29: 75)

soldaduska-urte [I.5.4.3](#)

- soldaduzka urteak urreratu zitzaizkionean, aitari -ziplo!- esan zion (HE57: 123)

soldata-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Legorreetan irabazten dabe aloger laurena edo aloger erdia (soldata laurena ta soldata erdia esan oi daroe) (EJ59: 84)

soldata-kontu [II.6.2.4.2](#)

- utzi dezagun soldata kontua (HE35: 81)

soldata-laurden [II.3.6.1.2](#)

- Legorreetan irabazten dabe aloger laurena edo aloger erdia (soldata laurena ta soldata erdia esan oi daroe) (EJ59: 84)

solomo-xerra [I.5.3](#)

- Zarautzar piparrada, "Oillasko-barrunbeak", "Solomo-xerrak baserri-erara" (EJ64: 44)

solomo-zati [II.3.2.1.9](#)

- erre cunzurrunac, ta solomo zati bat (HE20: 88)

soluzio-bide [II.7.2.2](#)

- euskal kulturaren egoera hurbildik ezagutzeko eta bai kultura honi soluziobide batzuk bilatzeko (EI94: 28)
- Estatuaren ekonomiazko potentzia eta erdirakoitasuna hobekien errespetatuko dituen soluziobidea sostengatzea izan behar da (EJ52: 24)
- Berehala presentatu bait zigun problema horren soluzio-biderako erremediua (EI95: 54)

sorbalda-giharre [I.5.3](#)

- nola luzara sorbalda-ginarrak azkarki makurtzen diren (HE59: 11)

sorgin-afari [I.5.1](#)

- sorgin-apariz lénen tripaldia betor (HE18: 123)

sorgin-argi [I.5.1](#)

- Su-gurdi aurretik sorgiñ-argiz lurrak itxaso dirudi; Atzera begira, lur biurtzen ura, begien zurgarri. (EJ50: 39)

sorgin-batzar-garai [IV.2.2](#)

- Zubipeko sorgin-batzar-garai zan orduko (HE18: 60)

sorgin-hagin-zulo [IV.2.2](#)

- Sorgin-agin-zuloan koka-ala mullaztar (HE18: 106)

sorgin-istorio [I.5.4.1](#)

- harek kondatzen zituen sorgin ixtorio eta sorginek ordu hetan egiten zituzten sorginkeriez (EJ04: 77)

sorgin-iturri [I.5.4.2](#)

- sorgin iturri bitako urak egiaztu milagro au (HE61: 164)

sorgin-keinu [I.5.1](#)

- Arpegi zurbillen batek sorgin-keiñua egin al dik? (EJ50: 105)

sorgin-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Sorgin kontuak dituk horiek (EJ53: 106)
- sorgin-kontuen antzekoak egiteko euki eban ekarri aparta (HE31: 98-99)

sorgin-putzu [I.5.4.2](#)

- goiko Sorgiñ-putzu inguru artan (HE50: 26)

sorgin-soinu [I.5.1](#)

- Belarrian beti sorgin-soiñua dut. Egiz ote soiñu? Beti dit lagundu erbeste negartiz (EJ50: 37)

sorgin-tren [I.5.4.2](#)

- Etxeak, etxeak, etxeak, sorgin-tren iduri igeska (EJ50: 55)

sorgin-ukuilu [I.5.4.2](#)

- sorgin ukullutarra, ate-aize-jabe (HE18: 42)

sorgin-zulo [I.5.4.2](#)

- sorgin-zuloan atso bat dakus eroria (HE18: 50)
- Sorgin zulora sartu al naiz? (HE39: 24)

soro-bazter [II.8.2.8](#)

- Orregaitik, solo basterretan ipinten direan arbolak kerizperik guichien eguingo dabeen moduan ipiñi bear dira (EJ07: 2)

soro-lan [II.6.2.4.3](#)

- Aitac soro-lanac eguiteco modua eracusten dio (HE07: 299)
- Saul-ec bere soro-lanetan baziarduen (HE45: 199)
- ta aiek alako berria entzunik, soro-lanak utzita aguro etxeratu omen ziran (HE50: 43)

sorrera-arazo [I.5.8](#)

- Guzen asierak, sorrera-arazoak, ezkutuak eta argitzen zaillak izaten dira, geienetan (EC70: 52)

sorterri-bazter [IV.2.2](#)

- nola sort-herri-bazterrak (HE51: 47)

sortze-bide [II.7.2.2](#)

- Oraingo euskal-idazleok, erderatiko itzai artu deutsegun iguin neurritz kanporako orren sortze-bide bat lengo gizaldijetako liburu-idazle batzuen bestalderantzeko gatxa ere izan da, urrean (EJ06: 80)

sos-pena [I.5.1](#)

- Bat-batean sos-pena guztiak iragan zitzaizkon (HE58: 71)

sos-pixar [II.3.2.2.2](#)

- Sos pixar batzu aitak igortzen ziozkan (EJ04: 20)

sos-pixka [II.3.2.2.2](#)

- kartetan artzen ginen, sos pixka bat jokatzuz (EJ04: 33)

sosegu-epe [I.5.4.3](#)

- Biurtzen nas becatuta, eta sosegu epe andiaz nago, onduco nasalaco icharomenaz (EC61: 60)

sotana-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Mendeetan zehar katolikotasunak utzitako aztarnak eta sustraiak sotana-kontu huts bat direla? (EJ51: 86)

sozialismo-aldi [II.7.2.1](#)

- Komunismoaren lehen fase den sozialismo-aldian, Estatuaren beharra, baldintz objetiboei dagokie erabat (EJ52: 54)

sozialista eta nazionalista korronte [IV.2.1.1](#)

- sozialista eta nazionalista korronte bereztuek ez ziotela onik egiten Euskadi berri baterako herri gogoari (EJ52: 22)

sozialista-batailoi [I.5.1](#)

- bueltakoan sozialista batalloi bat zegoan tokitik pasa bearra gertatu zitzaien (EJ60: 17-18)

sozialista-buruzagi [I.5.2](#)

- Nahiz zozialista buruzagi frango itzalean ezarri zerautzkun (HE58: 63)

sozialista-joera [I.5.2](#)

- baina naziotasuna klasearen batasunetik kanpo pentsatzea sozialista joera batean inola ere onartu ezin daitekeena da (EI94: 86)

sozialista-politika [I.5.2](#)

- Sozialista politika batean ezin daitezke nazioa ta gainontzekoak lehendabizi jar (EI94: 86)

sozialista-soldadu [I.5.2](#)

- Hirietan aldiz zozialista soldadoak beren aintzindariekin (HE58: 63)

soziologia-gai [II.7.2.4](#)

- Aal dala, gizarte edo soziologi gaietarako jokera dutenak nai lituzke (EJ05: 193)

soziologia-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Aski da gure baserritarrei buruz soziologia piska bat egitea (EJ51: 32)

strip-tease saio [I.5.6](#)

- Ez naiz, gainera, Unamunok hain gogoko zituen strip-tease saio haien aldeko izan sekula bizian. (HE27: 372)

su-bazter [II.8.2.8](#)

- gure baserri-etseetako su-basterretan ekin da ekin (EI99: 140)

su-bola [I.5.7](#)

- Beren artean su-bola bat zartatu balitz bezalako soarekin elkarri begira zeuden (HE58: 51)

su-burni [I.5.10](#)

- Eta badira dardoak izena duten lantzak edo su-burnia bezelako luzeak (EJ78: 42)

su-egur [I.5.10](#)

- artu su-egur andi bat edo bi (HE29: 127)

su-galda [I.5.1](#)

- Euri-jasa ari omen zun atertu-gabe gau guzian. Bestela, sugalda gorriaren leñuru-dirdira, Aizkorri-zerran gora, oartuko omen zan lau probintzietatik (EL70: 193)

su-gizon [II.7.2.5](#)

- eta haize haundi harekin su-gizonek ez zioten geldiaraz zeren haizearen kontra nekez ari ziren (EJ68: 99)

su-gurdi [I.5.7](#)

- Su-gurdi aurretik sorgiñ-argiz lurrak itxaso dirudi; Atzera begira, lur biurtzen ura, begien zurgarri. (EJ50: 39)

su-haserre [I.5.7](#)

- berri au artu zuenean, biotzeco su-aserreac baziraquion (HE45: 217)

su-kanpai [I.5.8](#)

- jo erazi zuan egun-senti batean su-kanpaya (HE22: 70)

su-kolore [I.5.2](#)

- Zalduna egoan dama ederrari dudaz beterik begira; su-koloreak urrteten eutsen nai ezebala arpegira (EJ70: 168)

su-lama [I.5.1](#)

- Hil ditzagun su ttipiak oro, eztukegu sulamarik (EI58: 34)
- Eguiten da orduan azpitic su lama bat (EJ75: 48)

su-leize [I.5.4.2](#)

- ezta lekurik, doayela suleizera ortik (HE15: 23)
- nola datorkion gogora su-leizearen irudia (HE28: 72)
- eta deadar eguiten due zure contra su-lice, edo infernutic (HE07: 125)
- su-leice = abismo de fuego. Jaincoac seculaco ondatucituan Infernuco su-leizean (ED46/HE08: 8)
- Dudaren suleze beltzera aurtiki nau (HE34: 39)
- nola garaitzen diran aragui galduaren tentuak, eta sulezetik datozen peletak? (HE13: 98)
- Sulezeko etsai lapur galgarriak, ekusi zuenean etzuela Jesus onagandik atera deus-ere (HE13: 87)
- Ezagutu orduko, aienatu ote dituzu zuk oroitzapen era oriek, sulezeko sugueak bezala? (HE13: 86)
- bide galgarri onen bukaera dela sulezea (HE13: 15)
- aienatuko dezu zuk zere aldetik, eta bidalduko dezu ordu gaistoan bere suleзера (HE13: 86)
- Irur tenta-modu, edo pelea ziran, sulezeko bere lapur-etsaiak (HE13: 83)
- guerra eguiten diguten mundu galdua, aragui gaistatua, ta sulezeko galgarria (HE13: 82)
- zure ontasun andiagatik ez izatera, gaur sulezean erretzen arkitzen nintzan bakataria! (HE13: 80)
- leneko beren arrotasunagatik, orain sulezean arkitzen diranak (HE13: 79)
- zu sulezeko guziak, keñu batekin ta aisago ere an ondatu zenituena (HE13: 77)
- ta emain dit azkenean gaistoen pagua, edo betiko sulezea! (HE13: 75)

su-lerro [I.5.4.2](#)

- Su-lerroaren aldekal ari giñan burruka, ta alde bakoitzaren barne, gorrotoa nork uka? (EJ50: 154)

su-motots [I.5.7](#)

- Oi yakun samurra, suteko murmurra! Artega su-motots bixijak (EJ63: 6)

su-ondo [II.8.2.14](#)

- eta arek su ondora aurretik ekarri arazten, bear zuan guzia (EJ49: 86)
- Beste gauza bat ere nabarmendu nuan amonaren su ondo artan (EJ49: 85)

su-pindar [I.5.1](#)

- Su pindar bat bazaukan haren begiak (HE32: 11)

su-pixka [II.3.2.2.2](#)

- su piska bat billatu zuan (HE29: 72)

su-puska [II.3.2.2.3](#)

- su-puska batek goitik jetxi ta jo zuanean (HE29: 55)

su-txipristin [I.5.1](#)

- An dira su chipristin urrinera duazanac (HE20: 127)

sualdi [II.7.2.1](#)

- ta esango du aserrearen su aldi batean eguiñ cituala onenbeste birau, ta aimbeste erausi (EC48: 630)

subjuntibo-balio [I.5.4.1](#)

- -(e)n atzizkia dela bide subjuntivo balioa duena (EJ80: 52)

substratum-auzi [I.5.4.1](#)

- substratum-hauzi hortaz den bezanbatean (HE30: 217)

suburu [II.7.2.3](#)

- Joan dan urtean bere suburu edo tximinitik kea saldu nai izan zion auzokoari (HE16: 32)
- Kebide zar ak suburua eban izena (EJ06: 72)
- Kebide orrek, lengo izen eder suburua galduta, erbesteko itz barri tximinia artu eban (EJ06: 72)
- Iri edo kaleak garbi, etxeak zuri, suburuak ketan, gizon da emakumeak (EJ59: 49)

sudur-hauts [I.5.10](#)

- Tabaco da sur-autsa (HE20: 201)

sudur-hauts ontzi [IV.2.2](#)

- tabaqueria da sur-auts-oncija (HE20: 201)

sudur-mipil [I.5.3](#)

- sur-mizpil mugikorra lotzen dio nekez (HE18: 124)
- agertuz ta gordez, sudur-mizpilletan bein ta berriz sartuz (EJ50: 139)

sudur-piporta [I.5.3](#)

- xudur-piporta, gaixto-irri zetorrek (HE17: 18)

sudur-punta [II.3.2.1.7](#)

- sudur-punta apur bat gora begira duten emakume zoragarri oiek (HE57: 110)
- bi sudur-punta agiri dira kristalaren kontra zapalduta (HE57: 101)
- sudur bat ikusten det kristalean itsatsita ... sudur-punta, zapal-zapal agiri da kristalaren

kontra (HE57: 100)

sudur-zapi [I.5.10](#)

- otzarakadaxu bat edo sudur zapia bete edo, zerbait geiago emotea be (EJ59: 42)
- sudur-zapia astinduaz eta astinduaz (HE33: 13)
- aitarentzako sei sudur-zapi edo paluelo ta amarentzako lepoko katea medallarekin (EJ62: 103)

sudur-zulo [I.5.3](#)

- beste eskuko biatzarekin sudur zuluak errejistatuaz (HE19: 118)
- sudurt zuloetako buztina kendu zion Otsokori eta atzeko artakoskola atera (EJ53: 28)
- Muturra erre eta sudur zuloak hautsirik itzuli zen amarengana (EJ53: 44)
- Gero sasitatik sudur zuloak agertuz aholku hau eman zien (EJ53: 72)
- sudur zuloetatik "kandela" hori-berdeak dariola (HE44: 19)
- sudurretik ura botatzen hasi zen otsakumea eta Axelkok buztinez bete zizkion sudurtzuloak (EJ53: 28)
- arrnasea arrtuteko bere surrzuloak zirudien olako sutegiko auspoak (EJ70: 129)
- Surzuluac (HE20: 86)

suertaldi [II.7.2.1](#)

- suertaldi ascotan gai onen gañean, ez guchiri (HE40: 204)
- beartzen da iñoiz etsaya mutu gueratzera, eta cembait suertalditan au guchi ezta (HE40: 215)
- Ezpedi aztu, milla suertalditan eguia agurian aguertzera beartua dagoela (HE40: 76)
- Lengo malla edo trullan eman ditugun, suertaldi gucietaraco gaztiguac aztugabe (HE40: 86-87)
- ¿Cer zucenbide edo errepla emanbearra dago, bada, suertaldi onetaraco? (HE40: 89)
- Suertaldi onetan caridadeac aguintzen du (HE40: 97)
- Atera litzaizquique, bada, cembait suertalditan (HE40: 107)
- Parisco Commune deritzan Alcardadeco lagunai, suertaldi batean (HE40: 112)
- eta cembait suertalditan ori cerbait prochugarri izan daquiequeela (HE40: 117)
- gueyagotan arquitzen dirala bérac hiltzallearen suertaldian (HE40: 126)
- eta gauz asco pensatzeco bide eta gaya ematen duena icusi zan suertaldi onetan (HE40: 69)
- bada onelaco Gobernuen icénac, suertaldi onetan, Satanasen contrabandoa echean sartu eracitzeco (HE40: 56)
- Suertaldi batean eta bestean oyec zabaltasun guciaz beren uste eta iritziari (HE40: 52)
- Suertaldi oyetan gende modu batzuen teologia bacar-bacarric bera becelacoac (HE40: 134)
- Suertaldi onetan ascoco da conturatzea (HE40: 140)
- Suertaldi onetan errian litezquean gaitz eta lacerien andiena da maisua (HE40: 157)
- GuCIAZ ere, gai oni dagoquionez, eman litezque chit banaquetaco suertaldiac (HE40: 168)
- bacoitzác bere barrumbean daucan concienciarequin cembait suertalditan leguearen bidez berari ondo deritzayona eguiten duen becela (HE40: 180)

suerte-modu [II.4.2.5](#)

- zer suerte modu izan dezu dema orretan? (HE22: 63)
- bear bada suerte modu batez lecarquean on artan ere etsaya da (HE40: 165)

sufre-usain [II.5.2.12](#)

- Nere animac supre usaya dacar (HE07: 193)

sugai [II.7.2.4](#)

- Amak Marti sugaiketa igorri zuen (HE32: 40)
- Labe ziloan sartzen zituen ikaragarriko sugai pisuak (HE32: 21)
- ardi eta ahuntzak deitzi eta gazta egin egunoro; sugai eta korral egurrak moztu oihanean (EJ68: 18)

sugar [I.5.1](#)

- Ipiñi egurrik naiko sukaldian; sugarrak dirdira dagijan artian (EJ63: 6)
- Zuc aguindu becela Espiritu Santua sugar bici ta mingañen antzean Apostoluetara etorri zan (HE40: 237-238)
- sugarrezko hodei lodi bat gure gainean tintaku zen astiro (HE27: 298)
- biotz zabal eta leratsu batek bakarrik darioken sugarrez igurtzirik dago (HE28: 72)
- Sekulakoz egon behar hango sugar bizian (HE01: 36)
- Ordun galdu ziranak! sugarrak, aurrean arrapatu ala jan ta irentsi zun ezer barkatu gabe (EL70: 80)
- Lenitz eta Bizkai-aldeko toki askotan oraindik ere zeuk ikusi daikezu orduko sugarra, foruko amonarena kantatzen dizutenean (EL70: 200)
- Zuentzat su garra hurrengo (EB87: 41)
- Ixilla eta bakarra. Aize beroan su-garra. Nork daki ordu gori aietan zeruan gertatu zana? (EJ50: 121)
- Blindatuak sekulako su-garrak jarri zituzten inguru aietan (EJ60: 128)
- tamalgarria ordea su-garra bukatzen zijoan, legoiak gordeko ez luketen eran zaindutako etxeak (EJ60: 141)
- Ez gogoratzea obe dala uste det, su-garretan idazten ari naiz eta (EJ60: 155)
- lokarri bat eskuan zekarzkila etorri zan, da leyopean eta su-garra agiri zan tokiyan atea txutik jarri (EJ81: 10)
- leyoan ere su-garrak agertu ziran, beko atea ere ordurako erretzen asiya zan (EJ81: 11)
- biyotz nerian ala piztu du amoriyozko su-garra (HE61: 66)
- su-garren gorabear kizkurrari begiak yosita (HE17: 19)
- egon giñan begira Arrupe'ko su-garrari (HE50: 26)
- Ni orrekin arrunt su-garretan jartzen nintzan (EJ49: 95)
- Oso txukun eta egokia zait eta astapenetik ekartzen asi zaigun su-gar ori bizi-bizia atxikitzen jarrai dezala (EJ05: 159)

sugar-zulo [IV.2.2](#)

- Sugar-zuloko malda beldurgarrira sartu ziran (HE50: 58)

suge-olerki [I.5.1](#)

- Beren beso luze-luzeak Neri abesten zidaten Suge-olerki samin bat (EJ50: 48)

suge-pozoin [I.5.1](#)

- Mihiz maltzurkeria dariote, suge pozoina ezpainen pean (EJ71: 19)

sugekume [II.7.2.9](#)

- Arrazoin zuten zaharrek ziotenean ez zela sugehumerik hazi behar ez bazen (HE58: 84)

suhi-gai [II.7.2.4](#)

- erreguearen sui-gayac izan zezaquean gauzic gogocoena (HE45: 212)

sukalarte [IV.2.2](#)

- Sabandon irtetzeke egotera, ez zukeen modurik sukal-arteaz jabetzeko (EJ00: 177)
- Sabandon irtetzeke egotera, ez zukeen modurik sukal-arteaz jabetzeko (EJ00: 177)

sukalburu [II.7.2.3](#)

- Langintza aurrez ikasteke ez zitekeen sukalburu ipinia izan (EJ00: 177)

sukaldari-elkarte [I.5.1](#)

- Frantzia'ko Sukaldari-Elkarteak, emakume goi mallako sukaldariei (EJ64: 35)

sukalde-arazo [IV.2.2](#)

- Nik nere bizi guzian sukalde-arazoetan egin det lana (EJ64: 43)
- gañera, sukalde-arazo ta euskal-oiturak ongi ezagutzen ez dituzten (EJ64: 43)

sukalde-baxera [IV.2.2](#)

- Garbiaren garbiz urrezkoa dirudi ur-tutxuloak; sukalde-baxerak eta baita etxe-zoko guztiak ere txukun txukun euki oi ditu neska sotillak (EJ03: 21)

sukalde-bazter [IV.2.2](#)

- Ez dago zure sukalde baztarrean ama bat negarrez, bere seme maitea urruti dalako! (HE19: 114)
- banoa ganbaretan zehar eta maiz sukalde bazterretan (HE52: 9)
- Sukalde bazterreko arraskara urbildu da zuzen zuzenean (EJ03: 21)
- Olangoxe autua egoan Arranondoko sukalde bazterretan (EJ59: 26)
- andik etorri eta sukal-bazterretan kontu kontari (HE50: 12)

sukalde-errezeta [IV.2.2](#)

- Jan-edanak atalean, zekarren sukalde-errezeta bat (EJ64: 72)

sukalde-eskola [IV.2.2](#)

- Palacio de Bellas Artes'en, Sukalde-Eskola bat, Academia de Cocina bat, idiki zala (EJ64: 112)

sukalde-gai [II.7.2.4](#)

- irakurtzeko, ta orrela sukalde-gaiaz ondotxo bazekien (EJ64: 44)

sukalde-hondakin [I.5.1](#)

- paper zarrak, zatarrak, sukalde-ondakiñak, autsa, loia ta abar (EF92: 27)

sukalde-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Aurrena, erdi-txantxetan asi nintzan sukalde-kontu ta arazoetan (EJ64: 80)

sukalde-literatura-sari [IV.2.2](#)

- Prosper Montagne izeneko sukalde-literatura-saria (EJ64: 46)

sukalde-sanja [IV.2.2](#)

- Gero, deskantsuan bazkaltzen zuten osabak eta biek. Beti sukalde sanja zuten. Etxe guzietako problemak jakiten zituen. Segur kontseilari ona zaukaten berekin. (EJ04: 22)

sukalde-tresna [IV.2.2](#)

- Sualde tresnaac (HE20: 135)
- ta beste orrenbeste burko azal, sukalde-tresnentzako arazea (EJ59: 79)

sukalde-xoko [IV.2.2](#)

- Halaber, ilun nabarrean, denak ixiltasunez biltzen gaitu gauaren beltzak gure sukalde xokorat (EJ04: 33)

sukalgintza-lan [II.6.2.4.3](#)

- Lendabiziko, sukalkintza-lanak, itxas-ontzi batean, arrantzale nintzala, egin nituan (EJ64: 80)

sukalgintza-liburu [I.5.10](#)

- deritzan sukalkintza-liburu gain-gaiñekoan, ezartzen dela beraren errezeta (EJ64: 68)

sukar [I.5.1](#)

- Sukarra izan da ura (HE34: 69)
- Ez diñat suharrik ez buruko minik (HE58: 58)

sukar-gaitz [IV.2.2](#)

- Nafarroako errege Santxo Garzes sukar-gaitzetik sendatzeko Usun-go San Pedrori otoi egin zion (EB87: 50)

suntsiera-kutsu [II.5.2.9](#)

- Suntsiera-kutsu bera hartzen ari dira Bürgüko kaperan (EJ51: 71)

supazter [II.8.2.8](#)

- supazter xokoan kondatzeko kondairak (HE32: 12)
- supazterreko bilgunea neguan (HE56: 9)
- Neguko gau luzetan su bazterrean jarririk (EJ53: 13)

- Eguna pasa nekean eta etxera natorrenian, su-baztarrian kantari dago beti edo geienian (EJ67: 261)
- Goiz guzietako gophor esnea husturik, Seroraeneko edo Sastriaeneko supazterrean bazagon Oxalde chaharra (EJ65: 99)
- Neguak supazterra dako manatzen Eskualdunari (HE59: 83)
- supazterraren inguruan jartzera ginoazin (HE59: 84)

supazter-txoko [IV.2.2](#)

- Supazter txokoan, beroki (HE56: 18)

supazter-xoko [IV.2.2](#)

- supazter xokoan kondatzeko kondairak moldatzen zerauzkula (HE32: 12)
- eskuak dabantalean xuka, horra nun den orai, supazter xokoan (EJ72: 64)
- zoin polliki kantatzen zuen aitak supazter-xokoan (HE59: 7)

susmo-bide [II.7.2.2](#)

- Susmo-bide bat dugu halere bere euskalduntzearen muga finkatzeko (EJ00: 191)

sustraikide [II.7.2.8](#)

- Erderatiko itzak zabalgo andija ta zustraikide asko izatea [tit] (EJ06: 82)

sutauts [I.5.1](#)

- Sutautza (polvora, poudre) sortu-orduko gizonak geziz ta azkonaz gudukatzen eben (EJ06: 72)

sutondo [II.8.2.14](#)

- Ez ogi, ez sutondo (HE28: 58)
- sutondotik zetorren argia bat ez adina baitzen (HE39: 13)

sutondo-txoko [IV.2.2](#)

- kobla zunbaiten huntzen sũthondo-xokuan (HE60: 180)

suziri [I.5.7](#)

- 1918'ko gerra amaitu zenean, trunpeta, danbolin-txistu eta su-ziri tunpetakoak alaitu zuten Bidaso-ugara (EJ03: 40)

suziri tunpetako [IV.2.2](#)

- 1918'ko gerra amaitu zenean, trunpeta, danbolin-txistu eta su-ziri tunpetakoak alaitu zuten Bidaso-ugara (EJ03: 40)

tabako-belar [II.6.2.1](#)

- ukalondoak zamau bageko mai koipetxuaren gañean dituela, tabako bedar garratz merkiena erreaz (EJ59: 23)

tabako-hosto [I.5.3](#)

- Aski zen hogoi egunez tabako ostoen ur hotzean gozaten uztea (HE59: 26)

tabako-pakete [I.5.4.2](#)

- Noiz eta nola atera behar da tabako paketea patrikatik? (HE35: 17)

tabako-razio [I.5.7](#)

- Pipa artzaille amorratua izaki-ta pozik eramango luke bere tabako-razioa, baiña... kalte egiten omen dio; kalte sakelari (EJ03: 17)

tabako-usain [I.5.1](#)

- Ez du tabako usairik (HE35: 99)

tabako-zorro [I.5.10](#)

- doxa: tabako zorroa (EJ72: 9)

taberna-bazter [II.8.2.8](#)

- Taberna baztar batean artu dituzte kape, kopa ta purua ere (EJ62: 47)

taberna-zulo [I.5.9](#)

- Zer nai duzu? Naiago dut orrelakoak; ez noznai taberna zuloan sartuta dabiltzanak (EJ03: 44)

takigrafia-apunte [I.5.6](#)

- naiz aparte xamar egon, bere takigrafi-apunteak ondo eta garbi artzen zituan (EJ60: 95)

talde-buru [II.7.2.3](#)

- Egun gutxi igaro ondoren, ordea, talde-buru arek bakarretara deituta esan zidan (EJ67: 65)
- eta ontzian talde-buruak esandako astakeriak berberak berriz ere esan zizkidaten (EJ67: 67)

talo-burdina [I.5.10](#)

- jarri zuan talo burnia berotzen (HE19: 64)
- eta talo-burnian bi itzuli-aldi (HE50: 55)

talo-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Aurrena ura janik eta gero beste talo erdi bat esnearekin (EJ49: 87)

talo-ohol [I.5.10](#)

- Taloa eskuz zabaldua, iriñakin talo-olan zabaltzen dana baño askoz goxoagoa izaten da (HE50: 55)

talo-pixka [II.3.2.2.2](#)

- bere biyotzeko seme kutunarentzat talo piska bat eskatuaz azi niñun (EJ81: 19)

talo-tapa [I.5.10](#)

- lendabiziko eskallera sua piztu eta bigarreanean talo-tapa jarri (EJ49: 32)

tanke-pila [II.2.2.2.6](#)

- Urbina'n artilleri eta tanke-pilla ederrak ikusi dizkiagu (EJ49: 112)

tankera-puska [II.3.2.2.3](#)

- Euskalerriarekin tankera puska bat badu (EJ66: 14)

tarte-lan [II.6.2.4.3](#)

- hutsetik eta ezjakinetik, tarte-lan eta buru-aringarri hartu zuela berrogei eta areago urteko diruzainak bertso-gintza (EJ00: 185)

teatro-lan [II.6.2.4.3](#)

- Teatro lan ttipi batzu eman zituen lehenik (HE32: 9)
- Illaramendiren teatro lanek -umetan ikusia dut bat edo beste, gero irakuri gainerakoak-merezi lukete diren baino ezagunago izatea (HE33: XXVII)
- "Acto para la Noche Buena" teatro lana "Euskaltzale" kazetan publikatu zuenean (HE36: 28)
- baimena eman zioten bere agintariek, Diakonu zelarik, teatro-lan batean -"Auto Sacramental" delako bat, omen- bere burua agertzeko (HE33: 51)

teila-fabrika [I.5.5](#)

- Arrua-beko tella-pabrikak ura erosi (HE29: 15)

teila-hots [I.5.1](#)

- Anjelek aditzen zituan len baño obeto tella otsak (HE19: 71)

teila-pe [II.8.2.9](#)

- teila-peak ere diruztaturik zeudelakoan (HE39: 53)

teilatutailur [I.5.3](#)

- Baita ere bi edo iru teilatutailur-gallurretan, gu etzanda geunden 30 edo 40 metrora (EJ60: 129)

teilatutaildor [I.5.3](#)

- Eta istillu gorria ikusia, naski, teilatutaildorreko zura goratzekoan! (EJ65: 20)

teilatutail-hegal [I.5.3](#)

- Ikusgarriak dira zenbait etxetako teilatutail-hegalak (EJ03: 11)

teilatu-zulo [I.5.9](#)

- Gau baten, lotan zegoala, sartu zaio tellatu-zulotik ontza (HE29: 70)

teilatupe [II.8.2.9](#)

- Areago: teilatupean, berenen baitan zuen etxekotua (EJ00: 177)

teknika-gai [II.7.2.4](#)

- erlijioa eta teknika-gaiak bakarrik erakusten dira zuzenki eta espres (EI94: 21)

teknika-mundu [I.5.4.2](#)

- tradizio mundutik teknika mundura (EI94: 45)

teknokrata-joera [I.5.2](#)

- Gehienetan tentazio hori teknokrata joera zutenek eta Europa-ren eskapismoan sinesten zutenek izan dute (EI94: 73)

teknologia-maila [I.5.2](#)

- industriaren teknologia-maila, kontsumoa eta gizarte ekonomiaren alde (EB20: 49)

tela-pieza [I.5.7](#)

- arekin egiten zituan tela-pieza aundiak Pendejo'k (HE29: 27)

telefono-etxe [I.5.4.2](#)

- telefonu-etxean bakarrik eta telefonisteen oihuak nahasten direnean (HE35: 10)

telefono-hari [I.5.3](#)

- Euri urek eraman dituzte aunitz etxe errofik, elektrika eta telefon hariak ere berdin (EJ68: 36)
- Gaixoentzat igande-jaieroko meza 1944'an asi zan, Donostiko radiokoak eskatuta. 1946 ezkeror, ia etenik-gabe bialtzen da telefonu-ariz radiora erientzako meza ori. Meza bai ta itzaldia ez (EL70: 231)

telefono-hots [I.5.1](#)

- Goizeko nagi goxoak ogean nindukala - yeikiko al, ez al?...- telefono-otsa (HE17: 38)

telefono-kabina [I.5.4.2](#)

- Enparantza erdian telefonu kabina bat arkitzen da (HE35: 99)

telefono-zentral [I.5.4.2](#)

- lehen partean Durkheim-go estazioan eta bigarreanean telefono-zentral batean (HE35: 9)

telegrafo-etxe [I.5.4.2](#)

- Idatzi gendun ba telegrama ori erderaz ta joan giñen Telegrafo-etxera (HE21: 104)

tenple-modu [II.4.2.5](#)

- ezagunac izan oi dirala espirituco indar bici eta temple modu bat dala bide (HE40: 86)

tentel-aldra [II.2.2.1.1](#)

- Emen Bilbaon bizi dira alkarri begira tentel aldra bat (HE21: 33)

tentel-irrifarre [I.5.2](#)

- Iñoiz baiño girlitsuago Koxme txikia, bere tentel-irriparez, begi sarkorrek nabarmen, Pintto alboan daukala (EJ03: 49)

tentu-aldi [II.7.2.1](#)

- Garaitu ote dezu zuk beti, edo bere tentu-aldi guzietan sulezeko zere lapur-etsaia? (HE13: 90)

teori gizon [II.7.2.5](#)

- atsotitzen biltzaileak, euskal poesiaren teori-gizonak (EJ51: 96)

teori itxura [II.5.2.7](#)

- teoria edo teori itxurak, liburu sakratuak eta profeta sainduak (EJ20: 31)

teoria-ideia [I.5.4.1](#)

- teori-ideia bilakatzen da (EI94: 46-47)

teoria-mota [II.4.2.7](#)

- teoria-mota honek ez du urrin gozoa zabaltzen (EB20: 29)

tesi edo azterketa liburu [IV.2.1.1](#)

- tesi edo azterketa liburuak, edozein ez bait da holakoak irakurtzeko gauza (EJ20: 9)

tesi-posizio [I.5.1](#)

- Hauen tesi-posizio batzu agertuko ditut banan banan (EJ52: 56)
- tesi-posizio hauen arabera pentsatzen eta jokatzten da Estatuaren problematikari dagokionez (EJ52: 56)

testamentu-arazo [I.5.1](#)

- Testamentu arazoak bukatutakoan (HE39: 53)

testu-auzi [I.5.4.1](#)

- gaiak eskatzen digun neurrian, testu auziok aipatu bearra da gero ere (EC70: 97)

testuinguru [II.8.2.13](#)

- Testo inguru honetara iritxiaz gero, esan beharrik ere ez dago (EJ52: 36)
- Testo inguru honetan, alderdi politikoen eginkizuna guztiz aurkakoa da (EJ52: 32)
- mugimendu honen teoria mailako etapak seinalaturik, testu-inguru batetan sartzen ahalegintzea (EJ52: 26)

tigrekume [II.7.2.9](#)

- Tigrekumaen antzeko baltzunak be baeukazan (HE31: 23)

tintontzi [I.5.4.2](#)

- lortu hori tintontzian gelditu balitz (HE27: 379)

tipula eta baratxuri-kordak [IV.2.1.1](#)

- alkandora, barrengo, musu-zapi eta abar... baita lukainka mutur, gazta zar puzketa, piku idor, bi dozena arrautze, tipul ta baratxuri-kordak (EJ03: 17)

tipula xehetu puxka [IV.3](#)

- Egosi denean, eçartcen duçu urin pochi bat casola batean eta han fritarazten tipula chehatu puchca bat (EJ75: 5)

tipula-korda [I.5.4.1](#)

- Aitak eman daut dotea / neurea,neurea, / urdeño bat bere umeekin, / oila-koroka bere txitoekin, / tipula-korda heiekin. (HE18: 25)

tipula-pixka [II.3.2.2.2](#)

- botatzen zaizca guibelerrayac, tipula pissca bat, peregilla eta ogui cerracho bat (EJ64: 18)

tipula-puxka [II.3.2.1.8](#)

- chehaturic chingar azpiki eta tipula puchca bat, fritatcen duçu çarthainean (EJ75: 17)
- Frita çaçu barnean tipula puchca bat eta baratchuri chister bat chehaturic (EJ75: 19)

tipula-sail [II.2.2.2.7](#)

- Tipula-sail ikaragarriak, ordea; ta letxua ta arrosa ta dana (EJ66: 121)

tiro-errenkada [I.5.4.2](#)

- Bañan ainbesteko tiro-errenkadarekin bildurra galanta sartu bai gure zanja-zuloetan (EJ49: 130)

tiro-hots [I.5.1](#)

- Bañan ametralladorekin egin genduan tarratarrako tiro-otsarekin lotan zeuden guziak esnatu ziran (EJ60: 128)
- or asi dira pakun tiro-otsak, inguru xamarrean gañera (EJ60: 74)

tiro-pila [II.2.2.2.6](#)

- Naiz sekulako tiro-pilla egin, aren kañoia etzan lertzen (EJ60: 127)

tiro-sail [II.2.2.2.7](#)

- Berriz ere tiro salla bat (HE23: 117)

tiro-soinu [I.5.1](#)

- Tiro-soñuan ezagutzen diat iru bat kilometrora daudela (EJ60: 49)

tiro-zalaparta [I.5.1](#)

- Goiz goizetik entzun gendun San Markos aldeko tiro-zalaparta (HE23: 48)
- Adar-tartean tiro-zalaparta ederrik bazan beintzat (EJ60: 54)

titi-punta [II.3.2.1.7](#)

- Diti puntak zitiat nik hire potroak adineko (HE39: 96)

toki-izen [I.5.2](#)

- Raymond toki-izen billatzaillaren Eun-Urte-Buruko omenaldia (HE31: 54)
- Apaolazak erabiltzen dituan toki-izenak egiazkoak dira (HE19: 17)
- Bertso auetan bi toki-izen aitatzen dira (HE53: 42)
- Toki-izen eta beste gauza askoren izenak jator ematen dizkigu (EC70: 87)
- Toki-izen oiek mapa on batean arkituko ditu irakurleak (EJ49: 114)
- Beren jatorrean damazkigu toki-izenak ere (EJ00: 177)

tomate-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Bañan len, legorrean ziranean, patata pixka bat egin tomate pixka bat egin eta orrela (EJ78: 41)

tomate-saltsa [I.5.7](#)

- Tomate saltsea zelan egin be esango dot (EJ64: 111)
- Adibidez, katillu bat bete tomate saltsa ta katillu bera bete piper saltsa (EJ64: 111)
- Baduçu tomate saltsa eta emaiten duçu casola batean furnegoan (EJ75: 28-29)
- Tomate saltsa [tit] (EJ75: 31)

tontor-gune [II.7.2.6](#)

- Abian berekin zion aldapa bera'ri, ardi galduak antxe izango ziralakoan. Baña berriz, ere tontor-gune batera jetxi zanean, tinko gelditu bear izan zun, izuaren izuz (EL70: 23)
- Azkeneko tontor-gunetik jarri basilikari begira, jarri ta egon luze bigira, ta alakoan bat-bateko dardarrak emanda, lurrean belauniko jausirik eta bi besoak altxatuz, malkotan blai, itz-etenka, oiugiten omen zioten gizeredu eder aiek (EL70: 94)

toreadore-planta [II.5.2.10](#)

- San Krispiñ egunean toleadore-plantak eguiten erabilli ebana? (EJ07: 2)

torilo-bazter [II.8.2.8](#)

- Torillo-bazterreko barrera tartian zezena pasatu da kolera batian (EJ67: 204)

tradizio-mota [II.4.2.7](#)

- Tradizino-mota hori galdua da (EJ51: 73)

tradizio-mundu [I.5.4.2](#)

- tradizio mundutik teknika mundura (EI94: 45)

traktore-bide [II.7.2.2](#)

- tren-bideak eta dratore-bidea ere bai (HE29: 108)

transizioaldi [II.7.2.1](#)

- Trantsizioaldi honek, kapitalismotik komunismora doanak (EJ52: 52)

traste-leku [I.5.4.2](#)

- Bat-batean azaltzen dira, ÑO traste lekurako atean eta TO trantsitukoan (HE57: 104)
- traste lekura dijoa pauso azkarrean (HE57: 104)
- Traste lekua an dute (HE57: 103)

traste-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Zoko batean traste piloa bertan behera (HE39: 21)

tratu-gauza [II.6.2.4.1](#)

- Alaba Bilbao'ra joana zan, tratu-gauzekin, saltzeko (EJ49: 82)

tren bide sorta [IV.2.2](#)

- Ez da herri bat, tren bide sorta bat baizik (HE35: 75)

tren-bagoi [I.5.3](#)

- Compiegne'ko ohianean, tren-bagoi itxi bat biltokitzat, pake-gunea siñatuxe dute bi alderdietako arerio bortitzak (EJ03: 36)

tren-fabrika [I.5.5](#)

- Beasain'go tren-fabrikaren inguruan (HE50: 90)

tren-zubi azpi [IV.2.2](#)

- Ormaiztegi'ko tren-zubi azpiko kamioetik arrika tira eta zubiari eragin baietz eta ezetz (EJ60: 153)

trenbide [I.5.10](#)

- tren bideen gainetik, zeru beltzetik zintzilikatua bezala dago (HE35: 19)

- norteko trenbidea egitera frantsesak agertu zitzaizkigun nagusi (HE33: 21)
- Ango trenbideko lanetan aritu omen zan (EJ79: 64)
- Bañan Cella baño lenago, trenbidea zegoan ametralladorakin arrapatzen zutela (EJ66: 61)
- Guk or egin genduan, trenbidea nun zegoan bazekiten gure jefek eta (EJ66: 103)
- tren-bideak eta dratore-bidea ere bai (HE29: 108)
- bere burua tren-bidera bota zuen (HE35: 52)
- Frantzes oiek, tren-bidea egitera etorritako teknikoak ziran (EJ67: 228)
- tren-bire edo traste oien aitzakiyan onezkero iñor asko ez dago Frantziyan (EJ67: 227)
- Ermita ori, Errenteria'tik Irun aldera goazela, ezkerretara zegoan, tren-bidea pasata (EJ67: 304)

tribu-hizkuntza [I.5.2](#)

- tribu-hizkuntzak mintzatzen ez dituzten zuriek zuzenduriko ekonomia baten moldatzeko (EI94: 31)
- tribu-hizkuntzak aupatzen dituzte (EI94: 31)

trintxera-izkina [II.8.2.10](#)

- Trintxera-ixkiñara atera naiz eta or ikusten det sekulako rekete-pilla (EJ60: 52)
- Kalamua mendiaren inguruetara eta etsaiaren trintxera-ixkin batera (EJ49: 63)

tripa-azal [I.5.3](#)

- Eta Totolo etorri al da? Baita. Ezerki ekarri du? Bai, tripazala galanta. (HE16: 129)

tripa-barru [II.8.2.7](#)

- Gorputzez zan milla ta berreun arrua, beste berreun mingaiñ ta tripa barrua (EJ78: 109)

tripa-zorri [I.5.9](#)

- Atondok ez du gose-bildurrik; bere tripa-zorria beratzen ahal du beintzat (EJ03: 17)

tripaldi [II.7.2.1](#)

- sorgin-apariz lenen tripaldia betor (HE18: 123)

tripazain-elkarte [IV.2.2](#)

- Entzute aundikoak dira Euskalerrri'ko tripazai-elkarteak. Elkarte-kideak beren eskuz jakiak gertutzen dituzten jatetxe oriek. (EJ64: 45)

trokote-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Exeritzeko ere alakoxeak: trokote-mordo bat, pago-gerriakin egindakoak (HE29: 95)

tronko-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Ebagi du bereala ederki tronko erdia (HE22: 17)

tropa-pila [II.2.2.2.6](#)

- Aritzola (Ernani gañean) Estado Mayor ta tropa pilla aundiak (HE23: 40)

tropa-sail [II.2.2.2.7](#)

- ango tropa sallah bildu (HE23: 60)
- beren bizkar zetorren tropa salla aundia (HE23: 61)

trumoi-danbarrada [I.5.1](#)

- trumoi danbarrada besterik ez zuen entzun (HE39: 23)

trumoi-hots [I.5.1](#)

- mendiz handiko trumoi hotsa entzun balu bezain ezaxolki begiratu zion (HE39: 25)
- dardara berrien aitzin-gidari datozen trumoi-hots ilunak (HE27: 334)

trumoi-laino [I.5.5](#)

- egun oibelak yalgi = gaur trumoi-lañoak sortu (EJ65: 106)

trumoi-leku [I.5.4.2](#)

- Tximista ta trumoi-lekua ere bai (HE29: 123)

trumoi-orro [I.5.1](#)

- trumoi orruaz bat batera asi ziran orruntz onuntz (HE19: 56)

ttuntun-hots [I.5.1](#)

- Atarian illun, taleioan txingor ttuntun-otsa diranean, goxoa oi-dek etxeke sutondoa (HE17: 16)

tu-multzo [II.2.2.2.4](#)

- hanka biekin zapaldu zuen tu multzoa (HE39: 25)

tunel-zulo [I.5.4.2](#)

- 1829an etzegoen Loreton tunel-zulorik (EJ51: 21)

tuntur-une [II.7.2.6](#)

- Guztiz da neke gogorra damea bada lotsorra, agerrutea tunturr-unea eskondu baino lenago garria baino berago (EJ70: 162)

turismo-biltzar [I.5.4.1](#)

- Turismo-Biltzarrak Euskal-Asterako sortu duan sariketarako ipui bat asmatu nairik (HE57: 112)

turismo-bulego [I.5.10](#)

- Termes-ko dorre zaharrean, araz, ez dago turismo-bulegorik ez takilarik (EJ51: 50)

turismo-eskualde [IV.2.2](#)

- Gure Iparraldea turismo-eskualde bihurtu nahi dutenek ez bide dituzte begi onez irakurri (EJ51: 43)

turkerri [I.5.1](#)

- ura mendian bera lez sarturik bulgaritarrak turkerrian (HE21: 23)

txabola-atari [I.5.3](#)

- bi ardo-trago egin ezkerro, txabola atarian dantzan asten ziran (HE29: 85)
- Anboto'ko señora txabola-atarian dantzan, gona motx-motxakin (HE29: 71)
- txabola-atarian, pagoa naikoa bazegoan (HE29: 86)
- zazpi illabete danetan, elurra egin ziela; txabola-ataria zuritu (HE29: 93)
- Txabola-atarian egin genduan angailla (HE29: 118)

txabola-inguru [II.8.2.13](#)

- Gure txabola-inguru guzia, arbolaz betea zegoan dana (HE29: 99)
- Beste zortziak ere an sartu genituan txabola-inguru aietan (EJ49: 58)

txabola-ondo [II.8.2.14](#)

- iru edo lau pameli juntatuta bide-krutzeetan edo txabola-ondoetan (HE29: 22)

txahal-haragi [I.5.1](#)

- Txal-aragi-xerrak piper-morruakin (EJ64: 113)

txahal-haragi-xerra [IV.2.2](#)

- Txal-aragi-xerrak piper-morruakin (EJ64: 113)

txahal-kostelet [I.5.3](#)

- Aratche edo chaal kosteletac papillotetan [tit] (EJ75: 6)

txahal-saiheski [I.5.3](#)

- txal-saieski erreak (EJ64: 101)
- Ona beren izenak: "Txal-saieskiak piparrakin", "Txal-saieskiak porruekin", "Perretxiku-nasketa" (EJ64: 44)
- Txal-saieskiak financier-erara (EJ64: 58)

txahalburu [II.7.2.3](#)

- Txalburuak-eta bazebiltzan, bañan arekin kendu egarria (EJ66: 72)

txakolin-bonbila [I.5.4.2](#)

- Mundaiz'ko jauregiko ardangelan, orain ogei ta amar bat urteko txakoliñ-bonbilla ale batzuk gordetzen dira (EJ64: 21)

txakolin-bonbila [ale IV.2.2](#)

- orain ogei ta amar-bat urteko txakolian-bonbilla ale batzuk gordetzen dira (EJ64: 21)

txakolin-iturri [I.5.5](#)

- Txorierri eta Bakio izan dira gure txakolin iturri ere (HE44: 13)

txakolin-pitxarkada [I.5.4.2](#)

- Izan dogun lez Iaunari eskerrak etsean ugari matza, betorr tsakolin pitsarkadea ta aren urrengo lebatza... (EJ70: 92)

txakolin-trago [I.5.7](#)

- Emoidazu, Peru, chacolin trago bat (HE20: 112)

txakolin-txapelketa [I.5.6](#)

- Txakoliñ-txapelketan Errenteri'ko Bar Cándido'k irabazi zuan (EJ64: 108)

txakolin-txarro [I.5.4.2](#)

- Ta, txakoliñ-txarro bat eskatu ta bien artean edan ondoren (EJ64: 70)

txakolin-zurrut [I.5.7](#)

- lukainka mutur bana jan eta txakolin zurrut bana eran gabe (HE19: 42)

txakon-une [II.7.2.6](#)

- Mutil orrek txakon-une bat billatuko zuan lapikoak jartzeko (HE29: 104)

txakur-diru pilo [IV.2.2](#)

- txakur-diru pillo bat artu ta banaioak or Begoñako Otxarkoaga alderantz (HE21: 109)

txakur-herri [I.5.4.2](#)

- jakiña da Konstantinopoli dala txakur-erria (HE21: 68)

txakur-hizkuntza [I.5.2](#)

- or barruko astuok euren txakur-izkuntza orretan (EJ59: 100)

txakur-larru [I.5.3](#)

- Gosea ez da txakur-larruaz bakarrik asetzen (EJ53: 87)

Txakurtxulo [I.5.4.2](#)

- Karlista batalloi nagusi bakoitzak al zuen aldera jo zun. Geyenak Bera ta Lesakara mendiz. Txakurtxulo Oyartzunara. Arren urren Errege bera. (...) Don Carlos Lekoene baserrira lotara. Txakurtxulok konpañi bi eman zizkion. Urrengo goizean mendi gora abiatu ta zaldia lertu omen zun. Txakurtxulo erre errean zegon. (...) Geroztik geitu zituzten: ala ere Txakurtxulok

konpañi bakoitzean enbat izango zitun? irurogei bat mutil? (HE23: 61-62)

Txakurzulo [I.5.4.2](#)

- Chacurzulua ('BOCA DE SALIDA DEL HIERRO' itzulpena dakar.) (HE20: 134)

txalo-durunda [I.5.1](#)

- onen anaitxo nagusiak -"Biotz begietan" olerki idaztiak alegia- yaso-txalodurundak (HE17: 9)

txalupa-lagun [II.7.2.10](#)

- Mare bategatik ni gabe nolapait moldatuko omen dira. Ala esan didate txalupa-lagunak (EJ03: 45)

txalupa-patroi [I.5.2](#)

- eta Rafael Iriondo, txalupa-patroiak lenengo biak eta Getari'ko alkatea irugarrena (EJ78: 52)

txalupertz gain [IV.2.2](#)

- Toleta. Karelean edo txalopertz gañean erramuari eusteko ipinten dan ziria (EJ59: 94)

txango-talde [II.2.2.1.4](#)

- Oñatiko txangotaldeak urrengo igandean asmatutakoari? (EL70: 76)
- Ta igande-arratsalde artan bertan prestatu zan txango-taldea, gizasemez bakarrik, ager-lekura abiatzeko, elizgizonak buru zirala ta artzai mutilla gidari (EL70: 25)

txanpinoi-burutxo [II.7.2.3](#)

- tomate erre ta txanpiñon-burutxo batzuetaz osatu ta apaindu (EJ64: 46)

txapel-fabrika [I.5.5](#)

- Adurriaga jauna, txapel-fabrikan lan egiten zuan (EJ67: 211)

txapel-hegal [I.5.3](#)

- baña Artoberoak, txartela txapel egalean gordeta (EJ59: 44)

txapelpe [II.8.2.9](#)

- beren aoan edo txapelpean elor-arantza edo adartxo bat eramaten dute (HE24: 51)

txaraka-arte [II.8.2.16](#)

- Laster joaten zan mendizarratuko txaraka-arteetara (HE31: 23)

txarkeripe [II.8.2.9](#)

- nere burua egundoko txarkeripean nastua ta baitua ikustea iritxi det (HE57: 115)

txarri-toki [I.5.4.2](#)

- Bilbaoko goi-kaleetako txarritokietan erabilten dana (HE21: 61)

txartel-pila [II.2.2.2.6](#)

- an ikusi zuan txartel-pilla (HE21: 52)

txerrebet-soinu [I.5.1](#)

- Onelacoentzat ez da alaco cherrebet-soñuric, nola dan lagun urcoaren tachac esatea (HE07: 113)

txerri-azpizun [I.5.3](#)

- Gaur sukaldari askok, txerri-azpizunez, trufaz, gaztañez (EJ64: 51)

txerri-buru [II.7.2.3](#)

- Odolkiak, tserri-buruak, urdai-azpiko koipe gabea (HE15: 9)

txerri-gibel [I.5.3](#)

- Cherri guibela [tit] (EJ75: 10)

txerri-koipe [I.5.1](#)

- kazuela zokon batean, txerri-koipetan eta zurezko zalitxo batzuen gañean (EJ64: 51)

txerri-mortzil [I.5.7](#)

- txerri-mortzil goxoak gabon inguruan (HE25: 83)

txerri-plaza [I.5.4.2](#)

- araxe aldatu giñan, txerri-plazako zurgin-lantegitik (HE50: 78)
- ni nola ninjoan zurgintzan ikastera, txerri-plazako arotz baten lantegira (HE50: 73)

txerri-puska [II.3.2.1.8](#)

- Txerri-puskak etzeukaten elbi aundiak jo bildurrik (EJ62: 95)
- Etxe aldetik bazekarkiten naiko txerri-puska ta abar (EJ62: 47)

txerri-solomo [I.5.3](#)

- ondorenean, txerri-solomua patata prejituakin; postrerako, urrak, intxaurrak (EJ62: 96)

txerri-zango [I.5.3](#)

- Cherri çangoac [tit] (EJ75: 10)

txibi-kodaina [I.5.10](#)

- Itxasoraterik izan etzan goiz baten, Anjelek txibi korañak egiten ziarduala (EJ59: 77)

txigor-soinu [I.5.1](#)

- txigor-soiñua entzun danetik eskuak ez du pakerik (HE18: 87)

Txiki-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Arrua-betik Zumai'ra bitartean dago Txiki-erdi'ko krutzea (HE29: 41)

txikierdi [II.3.6.1.1](#)

- ardandegira jo eben txikierdi bana edateko (HE21: 30)

txilar-puska [II.3.2.1.8](#)

- Oien gainean, txillarra-puska bat (HE29: 61)
- txillarra-puska bat bota lurrean (HE29: 64)

txilin-hots [I.5.1](#)

- tsilin-otsa entzun eta Jesus esan-orduko, agertu iakazan geienak burdin-zaradun leio aundi baten atzean, aldra aundian (EI99: 151)

txilin-soinu [I.5.1](#)

- tsilin-soinua izan zan ta gori gorria, aberatsena legez luze ta zolia (EJ70: 149)

tximista eta trumoi-leku [IV.2.1.1](#)

- Tximista ta trumoi-lekua ere bai, ta an egon egin bear zuan gizonak. (HE29: 123)

tximista-indar [I.5.1](#)

- Eragin-indarra izateko, arrikatza, ura, olioia, tximista-indarra eta abar ematea bearrezkoa duan bezelaxe (EF92: 76)

tximistargi [I.5.1](#)

- indargai eta tximistargiak zuk asmatuak badira (HE25: 20)

txingar-azpiki [I.5.3](#)

- Eguiten duçu hachicha chingar azpiki guicenaz eta guinharriaz (EJ75: 4)
- çazpi çortzi echalota chichter eta chingar azpiki puchca bat (EJ75: 5)

txingar-hezur [I.5.3](#)

- chingar hezurrik eltzean (HE51: 43)

txingar-puska [II.3.2.1.8](#)

- Eçarraçu casola batean pastanagria, tipula, buket garnitu bat, bi girofla itce eta çombait chingar puchca (EJ75: 8)

txingar-xerra [I.5.3](#)

- emaitçu horiec guciac casola batian chingar trancha batekin guicena eta guinarria (EJ75: 11)

txingor ttuntun-hots [IV.2.2](#)

- leioan txingor ttuntun-otsa (HE17: 16)

txingor-zaparrada [I.5.7](#)

- ta orduan bere asi zirean danak, tsingor-zaparrada bat zirudiala, itaun ortik eta itaun emendik elizgizonari (EI99: 151)

txinparta-burruka [I.5.1](#)

- mendaratu nai ezean txinpart-burrukan bezela (HE22: 13)

txinparta-soinu [I.5.1](#)

- Goizeko lauretarako, santutegia su ta gar zegon, galda bizian, txinparta-soñu izua zeriola (EL70: 193)

txiro-etxe [I.5.4.2](#)

- ez bait-degu euskera txiro-etxeko azken-ume (HE17: 14)

txiskero-harri [I.5.10](#)

- Txirrita orren buruarekin zenbat txiskero-arri egin ditezken pentsatzen ari nak! (EJ79: 12)

txistu-hots [I.5.1](#)

- leihotilatik aizearen txistu hots tristea sartzen da (HE35: 110)

txistu-mordo [II.2.2.2.2](#)

- esku gañera txistu mordo aundi bat bota (HE22: 36)

txistu-soinu [I.5.1](#)

- Aizearen txistu-soiñuari (HE31: 20)
- Ez da entzuten une abetan Lizaso'n txistu-soñuba (EJ49: 158)

txitaldi [II.7.2.1](#)

- geiago jartzen duten aiek gorde ta aien arraultzak txitaldi berriak egiteko jasoko ditu (EF92: 95)

txokolate-libera [I.5.4.1](#)

- Zoure aita eri da, igorri diot chokolat libera bat (EI58: 142)

txokolate-presa [I.5.4.2](#)

- Errok hemen berean askaldu gogo dutala, eta ene xokolet-presa hunat igortzeko (EJ72: 64)

txokolate-zopa [I.5.7](#)

- Txokolate-sopa bat eskiñi neutson (HE21: 109)

txolarte-bilera [I.5.8](#)

- Sinistu ez-ezik, kantatu ta arrotu egiten zituzten gure asabak, lenbizi eliza-barruko gau-bijilietan, gero itzulerako galtzara guzietan zear eta azkenik beren etxebarruko sukaldean edo jaioterriko bazter eta txolarte-billeretan, arrotu, zabaldu ta erakutsi aoz ao, auzorik auzo, gizaldiz gizaldi, zarretatik gazteetara, gurasoetatik belaunekoetara... (EL70: 133-134)

txondor-leku [I.5.10](#)

- Egun baten, ari omen ziran txondor-lekua egiten (HE29: 68)

txondor-plaza [I.5.10](#)

- Txondor-zuloa edo txondor-plaza esaten zioten (HE29: 59)

txondor-zulo [I.5.10](#)

- Txondarzulora pillatu dute morkotsa bizar zutiko (HE18: 73)
- Txondor-zuloa edo txondor-plaza esaten zioten (HE29: 59)

txoraldi [II.7.2.1](#)

- Leturiaren txoraldi hau pintatzean (HE27: 299)

txori-habia [I.5.4.2](#)

- txori kabiak harrapatu eta txorikumeak bizirik erre (EJ43: 24)
- Txori-kabiaren antza dik familiak; egan ikasi orduko, beren kabitik anka zegitek txori-kumeak; seme-alabak berdintsu (EJ03: 55)

txori-jai [I.5.2](#)

- Baso aldea, txori jai bete-betea (HE57: 150)

txori-lan [II.6.2.4.3](#)

- Goiz-Argi aldizkaritxoan txorilan txiki bat argitaratu zidaten (EJ05: 151)

txori-lepo [I.5.3](#)

- Ezpain eta migaiñak berebat lan dute, / aria berdintzeko txori-lepo bage (HE18: 96)

txori-luma [I.5.3](#)

- Tsori batzuk negarrez besteak kantoan semeak tsori-lumak gordeten sokoan (EJ70: 50)

txori-mota [II.4.2.7](#)

- Hiltzen diuk zer nahi xori mota (HE59: 115)

txori-mozorro [I.5.4.1](#)

- Gaugero mutikoak eiten diote irri, erabilliz errian txori-mozorro orri (HE18: 127)

txori-ohatze [I.5.4.2](#)

- Bertze mutikoak, ikusten zutenean xori-ohatze bat arbolarik den gorenean (EJ72: 24)

txori-pila [II.2.2.2.6](#)

- azkenekoz, txori-pillak esan genezake nekazariaren lagun onenak (EF92: 65)

txori-txio [I.5.1](#)

- Gero txori-txioak... (HE57: 129)

txoriburu [II.7.2.3](#)

- ekhartzen diat hire iduri diren chori-buruak nitara behatstopa eztitien eta haoutseraz eztedezaten nere ferreta (EI58: 73)

txorikume [II.7.2.9](#)

- txori kabiak harrapatu eta txorikumeak bizirik erre (EJ48: 24)
- Txori-kumeak, bein lumatu ezker, kabitik ospa egin oi dute (EJ03: 67)
- Txori-kabiaren antza dik familiak; egan ikasi orduko, beren kabitik anka zegitek txori-kumeak; sema-alabak berdintsu (EJ03: 55)

txotxolo-aurpegi [II.5.2.3](#)

- bere txotxolo arpegi ta guzi (HE17: 19)

txukun-antz [II.5.2.2](#)

- gaztelaniaz txukun antzean idatzi nahi dutenek (HE27: 378)

txuritasun-tanto [II.3.2.3.1](#)

- xuritasun tanto batzuen bidez alaituak (HE27: 333)

"Témoignage Chrétien"-pare [II.2.2.2.5](#)

- "Témognaige Chrétien" pare bat altzo batetan ahazturik itxuraz (EJ51: 11)

uburu [II.7.2.3](#)

- kutsu gabeko ur garbiaren billa uburura joatea, alegia (EC70: 42)
- Ibai bati azterrenak artzeko uburura joan oi geran bezalaxe (EC70: 41)
- Emen Arantzazu-inguruan, ba da mendi bat, Uburu edo Oburu deritzaiona (EC70: 41)

uda-alaitasun [I.5.1](#)

- Ainbeste lurrin eta uda-alaitasunez itxututako ordu ontan (EJ50: 164)

uda-egun [I.5.8](#)

- Oi uda-egun azkendu hau! Kirol-ez, haurrek zahar-amets (EJ50: 61)
- Paskoetatia negura arrtean gazteak dagoz zororik; uda-egunetan inok eztauko santu izateko gogorik (EJ70: 70)
- 1850-eko uda-egun batez, bi anaiek aharra gorria ukan zuten elkarren artean (HE43: 13)

uda-euri [I.5.8](#)

- euria, bada, ongarria zaie beti landareeri ta batez ere ekaitzen ondorengo uda-euria (EF92: 10)

uda-ikastaro [IV.2.2](#)

- aurtengo uda-ikastaroko euskel-izketaldietara (HE17: 75)

uda-lili [I.5.8](#)

- uda liliez beztitua den (HE51: 51)

uda-parte [I.5.4.3](#)

- Udapartean urez gaizki zebiltzala ikusirik, denen artean iturriren bat egiteko agindu zien (EJ53: 8)
- Udapartean xurga-xurga ezitia biltzen ari zen goizetik erlea (EJ53: 21)
- Uda-partian aita-semiak aritzen giñan labrantzan, andria berriz tabernarako ganbaratikan ardontzan (EJ67: 270)

uda-sarrera [I.5.3](#)

- Zorigaiztoko egun batez, uda sarreran, beste alderdira pasatu nai izan zuen (EJ65: 37)

udaberri aldi [IV.2.2](#)

- berak axian bidez lilitxu gustijak udabarri aldiñan dalkartuz emaro (EJ63: 44)

udaberri ataurre [IV.2.2](#)

- Beti da argitsu ta alaia, garizumakoan San Jose eguna, udaberri ataurrean (EJ03: 48)

udaberri-arrosa [IV.2.2](#)

- uda-lehen arrosa = Udaberri arrosa (EJ65: 106)

udaberri-kolore [IV.2.2](#)

- Udabarri-kolorezko oial eztitsu baten aurrean gelditzen naz gaur (HE31: 64)

udaberri-uhin [IV.2.2](#)

- udaberri-uhin bortitza zenez, ez dela nigan inoiz mamituko (EJ51: 94)

udal-otsein [I.5.9](#)

- Ibarluze'ko Udal-otseña (HE17: 39)

udalburu [II.7.2.3](#)

- Azeri gazte ederra zuela salgai esan zionean, ikusi nahi zuela erantzun zion udalburuak (EJ53: 50)

udalde [II.8.2.3](#)

- Udaldean, liburuko "Udalehenean" Leturiak ez du zereginik (HE27: 297)

udaldi [II.7.2.1](#)

- Aiek esaten zuten, uda-aldi baten, zazpi illabete danetan, elurra egin ziela (HE29: 93)
- Onetaz eta artaz hitzegin dugu: udaldiari buruz (HE34: 49)
- Urtero-urtero, utsik egin gabe, etortzen omen zan Gesaltzako baserira, udaldia pasatzera (HE25: 12)
- Izeta'ko landetxean dagoela udaldirako (HE34: 59)
- Emakumeen udaldiko ardurak [tit] (HE44: 33)

udalditxo [II.7.2.1](#)

- ez da paraje txarra Luzaide, udalditxo atsegin bat bertan emoteko (HE31: 81)

udaletxe [I.5.4.2](#)

- Udaletxean mikeleteak, gero karabiñero ta soldadu xarrak (HE23: 55)
- Bergarako udaletxeko Gallastegi jaunak (HE19: 11)
- Ugartemendia'k zuzenduta, aspaldidanik eraikitzen ari zan Udaletxea (EJ51: 19)
- erriko buru edo alkatea ta beste udaletxeko gizonak, uriko soñularien aldea (EJ59: 50)
- Gu, guda mutillak, izkillurik gabe, udal-etxe aurrean (HE23: 120)
- ez omen-diteke Udal-etxean euskeraz egin (HE17: 54)
- moja haiek hirira etorri zirenetik bertatik asi zirela eztabaidaka Udaletxearekin (HE33: 51)
- Udal etxeko terraza batek Iñigo kalea zuzen zuzen arrapatzen du (HE23: 17)

udara-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Udara erdia omen zan (HE29: 25)

udare-arbola [II.6.2.1](#)

- Udare-arbolak baziran or, udare-arbol zarrak, ikaragarri galantak (EJ66: 91)
- udare-arbol zarrak, ikaragarri galantak, bi besoekin arrapatzen etziranak (EJ66: 91)

udazken alde [IV.2.2](#)

- Udazken aldera ezkondu ere egin bearko degu-ta, datorren ostegunean etorriko gera (EJ62: 101)

udazken-buru [II.7.2.3](#)

- zein diren goxo oraindik udazken-buruko egun epelak (HE27: 318)

uhin-bizkar [I.5.3](#)

- Aisa igartzen zaizkio bertsoetako gora-berahok, uhin bizkar antzo (EJ00: 185)

uhol-egun [I.5.4.3](#)

- uhol-egun batean, erreka joan zan (HE15: 15)

ukalondo [II.8.2.14](#)

- Zer egiten zaio ukalondoa karez zuritua duenari? (EJ07: 1)
- nekaldi gogor asko igarota gero, ukalondoak zamau bageko mai koipetxuaren gañean dituela (EJ59: 23)
- ezcontzeco itzarequin galdu cinduala, escu ciquiñac dituala, ucalondoa jasotzean trebea dala? (HE07: 223)

ukamen-bide [II.7.2.2](#)

- ukamen bidean aurrerago joana (HE27: 335)

ukondo [II.8.2.14](#)

- ukondoetatik be itz egiten genduan (HE21: 73)

ukuilu-kirats [I.5.1](#)

- Ikuilu kiratsa, garo usaina, baserritarkeria, salatu izan zaio (EJ20: 29)

ukuilu-txoko [I.5.9](#)

- bear ez dan ukulu-txokoan egindako zimaurre-pilaren ezadea ez biltzea (EF92: 24)

ukuilu-zoko [I.5.9](#)

- eztula ta antziya ukullo-zokotik, desterratuko nuke nik nere bototik (EJ67: 296)

ule-trentza [I.5.7](#)

- Nescatilliac urten lei nora nai bere ule trenza ederragaz (HE20: 54)

ulertze-posibilitate [I.5.10](#)

- Teknika honen bitartez, lehenik, ulertze posibilitatea zabaldu egiten da (HE36: 19)

ume-amets [I.5.1](#)

- eta bestiak barriz itxaropen-leunak. Entzun ume-ametsak ta zarren otoyak (EJ63: 20)

ume-pila [II.2.2.2.6](#)

- urtean ume-pilla emango dute ta merkatuan diruak balio dituzte (EF92: 101)

ume-sail [II.2.2.2.7](#)

- ume-saila ala atzetik aren alaigarri (HE18: 16)
- Bereala ume-saila inguratzen zitzaien, eta, apaiza umeei dotriña erakusten bezela (EJ79: 103)

umealdi [II.7.2.1](#)

- hamabi umalditan, laurogei eta hamaika umez erditu zen (HE39: 17)
- bigarren umealdi zorigaiztoko ori (HE25: 33)

umearo [II.7.2.12](#)

- Umearotan Elantxobe bertako eskolan (HE31: 57)

umil-bide [II.7.2.2](#)

- bada umil-bideak, eta umil-bideak baizik ekusten ez dituzte bere beguiak (HE13: 76)

umore-bertso [I.5.5](#)

- Gure bertsolaritza edo umore-bertsotarako trebe zitekeena bazkar-mahaiondoko irri-gixon bufoi-ordekotzat darabilte handikiok (EJ00: 184)

unanu-lore [II.6.2.1](#)

- hamar halako rubi-kolorezko unanu-lore jaiotzen ziren (HE27: 298)

une-aldi [II.7.2.1](#)

- Ixillik geratzen gara une aldi batean (HE31: 19)

untze-irudi [II.5.2.6](#)

- Gizonak be... batzuk... untze-irudira, eurok emoniko nekeai begira... eurok artuta be... poztu egiten dira (EJ77: 63)

untzi-kapitain [I.5.9](#)

- untzi capitaina = capitán de nav ío. Franzizco sarthu zen untziac San Migel zuen izena, eta untzi capitainiac Eduard de Gama (EC16: 222)

ur bedeinkatu parrasta [IV.3](#)

- Badaezpadan ur bedeinkatu parrasta bat isuri zuen (HE39: 65)

ur bero botila [IV.3](#)

- Hanketako ur bero botila kanpora atera zuen (HE39: 12)

ur bero xorta [IV.3](#)

- çure ahatia utçaçu irakitcerat su eztian emendatuz noicetic noicera ur bero chorta batekin ez dadin lot itçulcian (EJ75: 11)
- irin puchca batez estaliz eta gatça: emoçu ur bero chorta bat eta utz çaçü egosterat. (EJ75: 23)
- biper beltcha, gatça eta ur bero chorta bat; egosi direnean, cullera bat sucre (EJ75: 24)

ur eta ogi barau [IV.2.1.1](#)

- ur eta ogi barau = ayuno a pan y agua (ED46/HE08: 118)

ur-ale [I.5.3](#)

- ur aleak baño negar malko aundiago bi (HE19: 54)

ur-andapara [I.5.4.2](#)

- ur-andapara aundi baten inguruetan (HE31: 69-70)

ur-apur [II.3.2.2.1](#)

- botako deutse, bai, beharbada, ur apurren bat (HE44: 14)

ur-aska [I.5.4.2](#)

- Ez agertu Ondazko uraskara! adierazi zien arnas-estu (EJ53: 118)

ur-axal [I.5.3](#)

- halaber dira ur achalean (HE51: 50)

ur-azal [I.5.3](#)

- bein goitik beera beguira, urazalari beeregui derichuela? (EJ07: 3)
- Ezleitela ito ur azaletan, bada egoala gogoraketan zelan atrapau beti betiko Juan berrba biko (EJ70: 161)

ur-baso [I.5.4.2](#)

- hur basoari bueltak ematen dizkio eskuan (HE35: 104)

ur-bazter [II.8.2.8](#)

- ur bazter = orilla. Aditzecoa da ur bazter batean predicatzen ari zen batez Jangoicoac egiña (EI31: 96)
- bortü goretan lanhape, hur-bazterretan ahate (HE60: 181)

ur-bedeinkatu ontzi [IV.3](#)

- Ormatik zintzillik dagon ur-bedeinkatu ontzian, beatz-punttak bustita, "Gurutze Santuaren señaleagatik" eginazten die (EJ03: 29)

ur-bedeinkatu-ontzi [IV.3](#)

- ur-berikantu-ontzidasan dzanga eñ gero eliazan sartu (EI99: 141)

ur-errika [I.5.4.2](#)

- Ihizgorriri behera ur erreka mehe bat jausten zen (HE32: 15)
- Soroz soro ibili behar. Ur erreka bat bazen pasatzeko (EJ04: 68)
- Zernahi lan bururatu, dela burdin-bide, hiri, ur-erreka (HE59: 117)
- Bide zaharraren aldeko ur-erreka batean, hiru emazteki hari ziren bokata jotzen (EJ72: 20)

ur-ertz [II.8.2.10](#)

- Bartzelonatik asi ta Donostiaraño egozan uretzeko erri guztien sarrerak zelangoak ziran

- (EJ59: 88)
- España guztiko urertza ikusi ebanak, eta baita ontzi andien barruan urriñetako itxasoetan (EJ59: 85)
- beste batzuk urertzean, "txipli txapla" olatuakaz jolastuten (EJ59: 66-67)
- Emezortziren bat kartutxo jarri ur-ertzean, zubiaren az-pian, ango ondar eta lurrez estalirik (EJ60: 42)
- Ur-ertzera iristean hankatik hartua eta kumea kurrinka hasi zen negarrez (EJ53: 32)
- Ur-ertzean bizi ziren erleak (EJ53: 17)
- Ur-ertzean biak zeuden Alkarri muxuka, maitez Bular zuriak ikara, Iztar guriak igesi (EJ50: 48)
- Bai. Ur-ertzean ibiltzea komeni zaigula momorruak (karabineroak) ortara oitutzeko, era datorrenean arrotzat ar ez gaitzaten (EJ03: 59)

ur-esne pixka [IV.2.2](#)

- Goizean kapesne piska bat edo, obeto esanda, ur-esne piska bat artu ta "estruziotara" (EJ62: 71)

ur-hots [I.5.1](#)

- Zubi ondoan iturriko ur hotsa entzuten da (HE35: 97)
- Iturri baten hur hots garbia ere entzuten da (HE35: 43)

ur-jauztiri [I.5.4.1](#)

- egunetik biharrerat, ur-jauztiri edo barradera batzuek hautsi zioten untzieren Baionarako bidea (EJ72: 56)

ur-joaira [I.5.4.2](#)

- leize eta tulunbio batzu eginez, ur-joaira desberdinduz (EJ72: 56)

ur-kolko [I.5.4.2](#)

- iturri aspaldikoa hantxe neukan begira, ur-kolko ispillu tipian ortziaren diztira (EJ50: 156)

ur-leku [I.5.10](#)

- Oietako batean, Arranbide deitzen zaion presa edo ur-lekuak egiten ari ziran (EJ79: 15)

ur-mendoi [II.2.2.2.3](#)

- itsas zola = superficie del mar?. Bet-betan itsas zolatic atheratzen da ur mendoi bat (EC16: 223)

ur-mintz [I.5.3](#)

- Ikusi dutenian balia ur-mintzian, bi arpoi sartu dizke gogor biotzian (EJ78: 33)

ur-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Baña ecarrico det ur pisca bat (HE12: 15)
- baldin edoceñ beartsuri ur piscabat ematea obra ona bada (HE07: 17)

- ematen zayo ur pissca bat (EJ64: 18)

ur-pixkatxo [II.3.2.2.2](#)

- Eman zadazu ur piscacho bat (HE12: 22)

ur-putzu [I.5.4.2](#)

- ezkerreko ur potzua, oinetako gehiago, panazko galtzak (HE35: 116)
- Egia! Ilargia ur-putzuan sarturik (EJ53: 20)

ur-tanta [II.3.2.3.1](#)

- ur tantac, bere bularretic urte-eban ura (EC61: 90)
- ur tantarik ere edaten etzuala (HE08: 76)
- berrogei egunez bokadu bat artu gabe, ta ur-tantarik ere edeaten etzuela (HE13: 83)
- Ez tin iñork galdetzen zenbat ur-tanta ditun itxasoak (EJ50: 64)

ur-tantaka [II.3.2.3.1](#)

- ur-tantaka bako erreka bat baiño geiago ikusi dogu (HE31: 69)

ur-tanto [II.3.2.3.1](#)

- alkarren antzik bai-baitute, ur-tantoak ardoarenaren ainbat (HE17: 40)
- Itxaso zabalean ur tantoa dirudi Israelek (EC70: 25)

ur-trago [I.5.7](#)

- Onela zeramakiten udara, izerdi ederrak eta ur-trago ederrak egiñez (EJ62: 65)

ur-txakur [I.5.9](#)

- Eta bakotxak bereak ezagututean, urtxakurrak nagusiaren aurrean baño urduriago (EJ59: 20)

ur-txangila [I.5.4.2](#)

- ogi andi bat egal batean, ardao bonbil da ur txangilla ogiaren ondoan (EJ59: 51)

ur-txorro [I.5.4.2](#)

- burnizko ahate baten mokotik ateratzen den ur txorroaren hotsa (HE35: 97)

ur-xirripa [I.5.4.2](#)

- hur txirripa izan zen baten aska (HE58: 52)
- huna ur-chirripa bat intzirez doana (HE51: 55)
- ur-chirripa ez da galtzen nihoiz bere ohetik (HE51: 33)
- Hara ta, ur xirripa bat argi-argia (HE59: 45)
- euskal elertiaren ur-txirripak non nahi gaineratzen zitzaizkion bezala (EJ00: 203)
- Bazen soroaren errekan ur xirripa bat (EJ04: 98)

ur-xorta [II.3.2.3.2](#)

- Aski da untzi hetsi batean ezartzea ur xorta batekin (HE59: 93)
- ur chortarekin horra gero (HE51: 62)
- ur chorta bat mihia banu... hotzteco (HE03: 100)

ur-zelai [I.5.7](#)

- Garbi garbi egoan zerua; urdin urdin, bare bare ta baketsu ur zelai galant ederra (EJ59: 66)
- arrokerizko berbak alkarrri esanaz urten genduan ur-zelaira ta iñori etxakon gogoratu (EJ59: 95)

ur-zulo [I.5.4.2](#)

- Ba aal dakizu batzu beldur-gabe ur-zuloetara murgiltzen direna? (HE38: 170)

uralde [II.8.2.3](#)

- Aurreko uralde oietan bazuan ba naikoa (EJ62: 66)

uraldi [II.7.2.1](#)

- Bidasoak uraldi aundietan karreatzen dituen zuaitz enbor eta arbaztei eskerrak! (EJ03: 23)

urbanitate-arau [I.5.10](#)

- Zuek langileen mahainan oturuntzak antolatu eta haik urbanitate arauak (HE39: 61)

urbedeinkatu-ontzi [IV.3](#)

- Eleizako atearen aldemenetan dagozan urbedeinkatu-ontzi biak (HE31: 92)
- Benito Bizkarraren liburuan aipatzen dira onek arritaillu ta urbedeinkatu-ontziok (HE31: 92)

urbide [II.7.2.2](#)

- Urbidetako ura, ordea, Berde zen eta ekhuru (EJ50: 123)
- Ubidea'ra egunsenti aldera iritxi giñan (EJ60: 122)
- cerbaiten gañean auzoen artean piztutzen diran, conturaco, soroetaco muguen edo ta urbideen gañean (HE40: 146)
- Lurra maldan baldin badago ezetasun ori errez kentzen zaio zearrez egindako ur-bide txikiakin (EF92: 47)

urdai edo txorizo-puska [IV.2.1.1](#)

- Urdai edo txorizo-pusken ordeiz izango dira (EJ62: 72)

urdai-azal [I.5.3](#)

- urdai azala aurrian iminita (HE20: 191)
- anche dago urdai azal, labandu eragui-eutsana (HE20: 191-192)

urdai-azpi [II.8.2.6](#)

- Urdai-azpiak onduta gero kakotatik esegita, urte guziko gozagarriak etxean ondo jarrita

(HE25: 140)

urdai-okela [I.5.3](#)

- Sei egunerako eramaten nuen arto-iriña, urdai okela ta gazta (HE50: 55)

urdai-puska [II.3.2.1.8](#)

- Arraultz-amabikoa urdai-puskarekin; guziak ekar ditu par goxoarekin (HE18: 132)

urdai-zati [II.3.2.1.9](#)

- esan eiozu imini daguijala urdai zati bat erreten burduntzijan (HE20: 69)
- Nesca imini eguin coipatsuba; urdai zati bategaz (HE20: 70)
- Ecardazu urdai zati bat (HE20: 164)
- urdai zati ta lukainka, denak batean (HE50: 20)
- Urdai zatiagaz, krusaloko orioagaz edo izurdearen zaiñagaz (EJ59: 93)

urdaiazpiko xerra [IV.2.2](#)

- platano-zumu gutxi bat eta urdaiazpiko xerra batzuek (EJ64: 46)

urdaiazpiko-gordin-xerra [IV.3](#)

- Urdaiazpiko-gordin-zerrak (EJ64: 33)

urdakume [II.7.2.9](#)

- bai, hik egin didan, urdakume horrek! (EJ48: 27)

urgulu-izpiño [II.3.2.1.3](#)

- ez baitakit xuxen zer zuten erakusten: urgulu izpiño bat (HE59: 80)

Uriburu batzar [IV.2.2](#)

- Lizaso buruzagi trebiak eupadia eginda ederto aurkeztu ziran Bermeo'ko endore jauna, Bermeo'ko Uriburu Batzarra bere guda-batzordeagaz, Batzokija, (EJ60: 160)

urin-poxi [II.3.2.2.2](#)

- Egosi denean, eçartcen duçu urin pochi bat casola batean eta han fritarazten tipula chehatu puchca bat (EJ75: 5)

urin-puxka [II.3.2.2.3](#)

- casola batian urin puchca batekin eta tipula chehatua (EJ75: 31)
- Gorri çaçu tipula urin puchca batian, khien çaçu sutic (EJ75: 14)
- emoçu guero urin puchca bat, salda, baso erdi bat arno gorri, gatça eta biper beltcha (EJ75: 14)
- Nahas çaçu urin puchca bat casola batian (EJ75: 22)

urkabe-bertso [I.5.4.1](#)

- Zenbait urkabe-bertsu, Lanz'eko lapurrena, ta amairu eriotza ein zitunarena, ta abar, kantatu ziran orien urrea. (HE18: 112)

urlaino [I.5.5](#)

- Urलाñozko estalki andi bat jarri jakon gain alde guztian (EJ59: 17)

urontzi [I.5.9](#)

- Itxas-gizonak an sartu zuten beren ur-ontzi baten (HE29: 58)
- Alaxe: "Automouilles toros llevaras atras un ur-ontzi basija, agua lleno, para erregabiar kamiño, bajo la pena de veinte errial munta". (HE16: 131)
- ur-ontzi = vasija?. Zure legueco emen arquitzen zarazten gucioc ontzico ur-ontzi ta pipa guciac (EI31: 279)

urpe [II.8.2.9](#)

- ez aen isil urpean (HE18: 40)
- Millaka minak itxasuan da ainbeste urpeko untzi (EJ79: 22)
- askocho zekiten, ur-pian bat batetan estali ziraden (EJ07: 1)
- "Heil Hitler" oiuka agurtu ziguten, eta sumarinoa berealaxe urpen zen murgildu (EJ03: 61)
- laster ondatuak beren ondasunekin, ta ontzi guziarekin, itsasoaren ur-pean (HE13: 137)

urrats-bide [II.7.2.2](#)

- hamabi bat urrats-bidean egingo diagu lasterketa bakoitzak bere aldetik (EJ53: 123)

urre-botoi [I.5.7](#)

- Bilbon barruan erosten dituz pozarren emaztegeiak mutilantzako terziopeloa eta urre-botoi andiak (EJ70: 117-118)

urre-dolar sistema [IV.2.2](#)

- Bretton Woods-en (1944) sortu da urre-dolar sistema deritzana (EB20: 54)
- Sistema honi "urre-dolar sistema" deritza (EB20: 53)

urre-errauts [I.5.1](#)

- Eta aratz (or ere nunbait ispildu etziñalde-argiz barnea dizdizu, urre-errauts ukieziñaz subizgu, ez odol-erio, adimen-sukatillu) (EJ50: 143)

urre-eztei [I.5.7](#)

- Urre-eztaiak Landan [tit] (EJ51: 45)
- Hau guzia gogorazi dit Choy-ren urre-eztaiak (EJ51: 47)
- Koroazioko urre-eztaietan (1936), Oñatiko asanblea-egunetan, aña jende orratik, ez da egundo ikusi Arantzazun (EL70: 246)
- Ninou-ko Choy senar-emaztearen urre-eztaiak aipatu ditu (EJ51: 45)

urre-ganbio patroi [IV.2.2](#)

- Gold Exchange Standard, hots, "urre-ganbio patroia" deitzen zaio, komunzki, erakunde honi. (EB20: 53)

urre-ganbio-patroi [IV.2.2](#)

- Nixonek hartu zituen erabakien ondoren, Urre-Ganbio-Patroia deritzan diru erakundea hondatua dela eta, iraganaldi honen atzetik, beste erakunderen bat moldatuko dutela mundu hontako indarrek eta erresumek. (EB20: 9)

urre-garai [I.5.4.3](#)

- Errenteriko urre-garaia [tit] (HE33: 43)
- Errenteriarren urre-garaia izan zen huraxe (HE33: 43)

urre-gortina [I.5.7](#)

- nere ama andrea urre-gortina artean (HE18: 108)

urre-goru [I.5.7](#)

- Andik jaiki eta urre goruaz jo nuan (HE18: 109)

urre-hauts [I.5.1](#)

- Txala gaiasoak neretzat gordeta zeukan urre-auts pil bat eman-t-zidaten... (EJ81: 74)

urre-hauts pila [IV.2.2](#)

- Txala gaiasoak neretzat gordeta zeukan urre-auts pil bat eman-t-zidaten... (EJ81: 74)

urre-izpi [II.3.2.1.3](#)

- aita gaztigu hura (3246), urre izpi iguzquiac (3729); bihotz urragarria (2289); aitazcoa (3486) (EJ80: 19)

urre-kesa [I.5.4.2](#)

- ikusi ginian lau kantoneko urre kesa bat atera zutela gure zangoen azpitik; bertze bat Ibañetako elizaren bortaren azpitik (EJ68: 74)

urre-kolore [II.5.2.8](#)

- bira batzuek zartagian, urre kolore gorriantz illuna artu arte (EJ64: 101)
- urre koloretan erdoil batzuek itsustuak (HE32: 23)

urre-mende [I.5.4.3](#)

- Euskarak eztu oraindik bere loratze-aldia bere urre mendea ikhusi (HE26: 292)

urre-moltsa [I.5.4.2](#)

- Hanbatenaz tinkiago atxiki die aberatsek beren urremoltsa non bozkatzeer buruz jende xehearen beldur baitziren (HE58: 117)

urre-mordo [II.2.2.2.2](#)

- zure urre mordoan (EJ76: 142)

urre-ohol [I.5.7](#)

- Barrendic eta campotic urre-olez estaliricaco cuchacho bat (HE08: 33)

urre-ordain [I.5.4.1](#)

- Muxar-gurin au urre-ordaiñez saldu oi da Naparroan (HE18: 84)

urre-pieza [I.5.7](#)

- harek emaiten dio urre peza bat, norbeiten ganik zela (EJ04: 51)

urre-plaka [I.5.7](#)

- Pekagailua lekukotasun kutxaren gainean finkatu urre plaka zen (EJ71: 20)

urre-puska [II.3.2.1.8](#)

- Urre puska balitz baña geyago balio du neskatxa orrek (HE19: 90)

urregorri-kolore [IV.2.2](#)

- urregorri-kolorezko ule ederrakaz danak (HE31: 27)

urribelar [II.6.2.1](#)

- Lau urribelar ditu ikus aurtengoz (HE18: 33)

urritz-azal [I.5.3](#)

- urreiz-azalaren kolorekoa (HE29: 113)

urritz-makila [I.5.1](#)

- Urritz-makilla batekiñ lenengo kolpian kenduko dizkiotzu (HE16: 87)

urritz-perretxiko [II.6.2.1](#)

- beste klase bat ere bai, urreiz-perretxikoa esaten zaiona (HE29: 113)

urrutidatz-etxe [IV.2.2](#)

- poz-pozik entzun neban Urrutidatz Etxean esan euskuena (HE21: 104)

urrutizkin-izpar [IV.2.2](#)

- Ate Gurenean (Sublime Puerta) artu da urrutizkin izparra (HE21: 68)

urtaro [I.5.3](#)

- Urrena Eguberri, urtaro alaia (HE18: 120)

- Urtaro artan artantzu, bildots, eiten dute zilipurdi (HE18: 70)
- urtearo honetako gastronomia aditzera emango dugu (EB87: 27)

urte-adar [I.5.3](#)

- urte-adar berrien gainean egotzi nai bazeneza (HE38: 150)

urte-amaiera [I.5.3](#)

- Amestu ezin nuen urte-amaiera! (EJ53: 92)

urte-aro [I.5.3](#)

- Noski, segun zein urtearo izan (HE35: 26)
- Olentzaro urte aro bat da Eguberrietako pertsonaje baten izena izanarren (EB87: 22)
- Beraz, altuen dagoen urte-aroa markatuz (EB87: 42)

urte-bildots [I.5.8](#)

- Norbere inguruan urte-bildotsak bazkatzen ezetariko bildur baga (HE21: 75)

urte-erdi [II.3.6.1.1](#)

- urte erdirako badut naiko giarrerik (HE18: 48)
- Urrte errdi igaro baino len ikusi eban karrta baten Maria il zala eta itasi ebalaz gauzak ta dirua ugari bialduteko Pepari (EJ70: 165)
- urte-erdi doi-doi betetako gizontxo (HE17: 18)
- amak eztizu urth'erdi (HE60: 180)

urte-garai [I.5.3](#)

- Adierazten duten urte garaia, eguzki itzulmuga da (EB87: 26)
- Olentzaro, batzuen ustez, urtegarai bat da (EB87: 24)

urte-giro [I.5.8](#)

- Lizardiren Urte-giroak bezala (HE27: 300)
- Ots, onen eskuetan eldu zitzaigun "Urte-giroak" (HE17: 13)

urte-hasiera [I.5.3](#)

- 1901'garren urte asieran uste det zela (HE50: 27)

urte-hondar [II.3.2.1.2](#)

- urte ondarraraino zer nola iragan behar zuen gure bizi moldeak (EJ04: 79)

urte-jai [I.5.8](#)

- Bein erriko urte-jaiak bukatu ziranean oso aldatu zen Atondotarren bizikera (EJ03: 77)

urte-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Egillearen eta urte-kontuaren auzia garbitu ondoren ere (EC70: 91)

urte-mordo [II.2.2.2.2](#)

- Urte mordo bat geroago (EJ00: 193)

urte-mordoska [II.2.2.2.2](#)

- Orain urte mordoska bat, Frantzia'n ezezik (EJ64: 35)
- Itziar'en bizi izan zan ezkondata bere pameliarekin, urte-mordoska baten (HE29: 43)
- urte-mordoska aundi-samarrean (HE17: 74)

urte-oste [II.8.2.15](#)

- Ce urte ta urte oste? (HE20: 71)

urte-pare [II.2.2.2.5](#)

- Eta orain ez dute gogoratu ere nahi Mendibeko urte pare hura (EJ51: 68)
- Urte-pare batez ez zen ehizira atera errege (EJ53: 120)

urte-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Urte pilloa joan da ordutik gaurrera (HE31: 25)

urte-sari [I.5.8](#)

- Oso ongi zait "Olerti"ren bi urte sariak ala eginik (EJ05: 159)
- bigarren urte-saria edo soldata (HE50: 51)

urte-sasoi [I.5.3](#)

- urte-sasoi enizenak daramazkite hasieran (HE27: 300)

urte-zor [I.5.8](#)

- batez ere, ezin-biziko maiztarik danean, urte-zorra ateratzen beela asi daitean (HE18: 46)

urtealdi [II.7.2.1](#)

- Guri une honetan, azken urtealdia interesatzen zaigu (EB20: 43)

Urtebarri-agur [IV.2.2](#)

- Zure Urtebarri-agurra jaso det (EJ05: 157)

Urtebarri-bezpera [IV.2.2](#)

- zazpiak artio ibiltzen ziren urte berri bezperan (EJ04: 68)

urteburu [II.7.2.3](#)

- Gaurregunez, iganderoko erromeriak oztopo aundia dira, ejerzizio-txandak nai bezin sarri antolatzeko. Baño, alare, urteburuan txanda askotxo eman oi dira... (EL70: 235)

urtemuga [I.5.3](#)

- Izuela il zaneko eungarren urte muga laixter zala (HE53: 12)
- Urtemuga horretara helduak garenez, ondoko lerro hauek nahi lukete agindutako idazlan "osoago" horren biribilgarri izan (EJ00: 176)
- gaztaren sortzapenaren urtemuga ospatzeko (EJ64: 101)
- Urte-muga jakiteak beti du bere ajola (HE25: 16)
- Ebanjelio bakoitzaren urte-muga [tit] (EC70: 88)
- liburu auen urte-muga ahalik geiena atzeratzea, alegia (EC70: 72)
- Eta urte-mugari begiratuaz, irugarren sailleko dokumentu batzuk dira denetatik zaharrenak (EC70: 56)
- Bestela, urte-mugari, berrien ugaritasunari eta zeaztasunari begiraturaz (EC70: 44)

Urtezahar-gau [IV.2.2](#)

- Bañan Urtezar-gau ortan, konpañi guzietan bertsoaioak egitera guri lagundurik (EJ49: 50)

urtzizti berrikasgai [IV.2.2](#)

- adimenaren argitasuna eta aunditasuna ikusi nai badezute, Vitoria'ren Urtzizti berrikaskayak (Relectiones theologicae) irakurri itzazue (HE24: 14)

urun-zorro [I.5.4.2](#)

- bere laca edo mendia errotarijac artuta, darue urunzorra echera (HE20: 151)

usain on klase [IV.3](#)

- gaur arte sortutako usai on klasiak (HE61: 61)

usain-bafada [I.5.4.1](#)

- Berriz, sankristiarat orduko, behar duela bederen usain-bafada on bat hartu (EJ72: 65)

usain-belar [II.6.2.1](#)

- usaibelar = hierba olorosa (?). Eliza garbitu, eta apaindu bear da aleguiñean: bideac estaltzen dira usaibelarrez (EC48: 58)
- egosten dira ardo zuri ta usanbelarrekin (EJ64: 74)

usain-klase [II.4.2.3](#)

- Ordurako asia zegoan nik ez dakit zer usai-klase edo ildakoena edo errearena (EJ49: 119)

usakume [II.7.2.9](#)

- Burduncijan dacutsuz ollanda ta usacumiac (HE20: 104)
- Usacume ill barri ta aragui berodunac (HE20: 104)
- alaere diozu: usacume onen bat izango da ori (HE07: 212)
- umeagaitik barriz usakumea, luma bako tasitea, ego bako aingerua, udabarriko goiza (EI99: 163)
- beren seme usekume, sein-barri erreka-ondoko lora ederrari ta ama-semiek goratutera etorri garien guztitasoi! (EI99: 164)
- usaume = tórtola. Ezperen tortol edo usacume bat eta bidenavar eraman behar zuten beren

alde beste tortol edo usacume bana (EI31: 33)

- ezartzen dira: urdaiazpikoa, ollandak eta usakumeak, kapoiak eta indiolloak, eta abar (EJ64: 27)
- Usakume aziak oraintxe kabia utzi dute ala merkatura eraman dituzte (EF92: 100)
- usacume erriac (EJ64: 32)

usakume-biko [IV.2.2](#)

- bein kaja oiel jarrita bi biko uso bota ta euki bitza itxita aalik-eta lenbiziko usakume-bikoa atera arte (EF92: 100)
- biko bakarrak usakume-biko asko emango dizkio urtean (EF92: 100)

uso-aldra [II.2.2.1.1](#)

- labe gainean uso aldra bat dago zure arimaren zain (HE39: 58)

uso-banda [II.2.2.1.1](#)

- Bañan uso-banda batek, eiztariak tiro asko tiratzen badizkio (EJ49: 44)
- Uso-bandak eiztariaren tiroakin egiten duana egin zuten (EJ49: 129)

uso-biko [II.2.2.2.5](#)

- guztiak alkartuta irabazi aundia egiten dutela; amabiko-erdi bat arraultzak egunean ez du asko balio; uso-bikoa ilean ere balio gutxikoa da; ate batzuen-batzuk urtean ematen duten lumak pixu gutxi du ta gutxi balio du (EF92: 71)

uso-iduri [II.5.2.6](#)

- eta arekin batean, uso idurian Espiritu Santua; jatsi zen au (HE13: 72)

uso-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Usopillo baten antza emoten dau erri-batuak (HE31: 82)

uste-erdi [II.3.6.1.1](#)

- Uste-erdi bakar duena buru-loka dabil (HE18: 57)

usteldutako hosto-usain [IV.3](#)

- usteldutako hostro usaia datorkio (HE35: 98)

uzkur-ume [II.7.2.9](#)

- Bere bigarren emazteagandik izan zuen Prantziskok Joan Batista, bosgarren eta uzkur-ume (EJ00: 177)

uzkurtz-arazo [I.5.4.1](#)

- eta igarri daien danak zelango kaletak datozen eta etorri leikezan Uzkurtz-arazoak (erlijiño gauzak) erderaz euskaldunei azaltzetik (HE21: 82)

uzta-poxi [II.3.2.2.2](#)

- bakotxa bere uzta poxiaren biltzen ari direla (HE32: 47)

uztar-behi [I.5.9](#)

- Hartarik egin beharra ginuen ondoko egunetako uztar behi eder bat (EJ04: 72)
- Baiña gure artean, uztar-bei izaterik nai izan ez duan bat ba-digu (HE57: 118)

uztar-idi [I.5.9](#)

- Daucaguz buztar-idi bi, bata belleguija, bestia zuriya (HE20: 109)
- arteraño etzequien uztar-idi batequin soroco lanac eguiten baizic (HE45: 199)

uztarpe [II.8.2.9](#)

- beren seme-alabac onen uztar-pean bizi bearco zirala (HE45: 197)
- Lanera ninjoan ni, ta lanean nenbillen uztar-peko idia baño gueiago (HE13: 60)

uztarri-egitura [I.5.2](#)

- bi egur puerte, iru oin zabal eskasekoak, uztarri-egiturakoak (HE29: 63)

uztarripe [II.8.2.9](#)

- uztarri-pe = yugo, dominio. Gentil gaizto aen uztarri-petic (ED46/HE08: 72)

xaleta-mordo [II.2.2.2.2](#)

- turismokeriaren kontra, Iratiko xaleta-mordoaren kontra, Duboscq deputatuaren kontra (EJ51: 73)

xehetasun-pare [II.2.2.2.5](#)

- Barka bizait irakurleak xehetasun pare bat ematea (EJ51: 27)

xingar azpiki poxi [IV.2.2](#)

- Emaçu chingar azpiki pochi bat casola batian urin guti batekin (EJ75: 30)

xingar azpiki puxka [IV.2.2](#)

- çazpi çortci echalota chichter eta chingar azpiki puchca bat (EJ75: 5)
- cuillera bat urin yadanic berotua eta chingar azpiki puchca bat (EJ75: 12)
- Emaçu casola batean bi cullera ur, chingar azpiki puchca bat, tipula eta carrote (EJ75: 29)

xingar gizen puska [IV.3](#)

- zenbait biper gorri, xingar gizen puska handi bat (EJ64: 41)
- cembeit biper gorri, chingar guicen puchca handi bat, eta cherriaren biria, chiri batean sarturic goiti yuan ez dadin (EJ75: 11)

xingar gizen trantxa [IV.3](#)

- estaltcen duçu chingar guicen tranchaz aratchekiz eta chingar aspikiz (EJ75: 16)

xingar-azpi [II.8.2.6](#)

- Pikazazu xingar azpiaren hezur handia eta ongi garbi; atxikazu trenpan hirur egunez gaziduraren khentzeko (EJ75: 9)

xingar-hezur [I.5.3](#)

- Biharko ere xingar hexur bat (EJ04: 64)

xixpa-tiro [I.5.1](#)

- handizki kolpatua da, hurbil-hurbildik keinatu xixpa tiro batez (HE43: 9)

xokolet-hondar [II.3.2.1.2](#)

- Haurrak berehala xokolet-ondarrean eria sar, eta izil-izila saindu gaizoari (EJ72: 65)

xokolet-tintta [II.3.2.3](#)

- Hain xuxen, uste gabetarik xokolet-tintta bat hunkitu baitu eriak (EJ72: 65)

xoxokume [II.7.2.9](#)

- leiaketa gorri ontan gabiltzizun xoxokumeei (HE17: 9)
- Ai, goratzalle xoxokumeok (HE17: 28)
- usoaren ordez xoxokumea duke (HE52: 15)

yola-pare [II.2.2.2.5](#)

- yola pare bat, lurrean leku guzietan alterak (HE35: 56)

Zabalbide [II.7.2.2](#)

- igon ziran Zabalbide gora Begoñara (HE21: 76)

Zabalburu [II.7.2.3](#)

- Zabalburun bizi den... Parkatu. (HE44: 31)

zabalkunde-kuestio [II.6.2.4.2](#)

- Baina era berean zabalkunde kuestio bat da (EI94: 63)
- Zabalkunde kuestio bat, euskeraren modernizatzearen garaipena euskaldunek erabiltzearen eta teknikoek lantzearen esku bait dago (EI94: 63)

zabalkunde-lan [II.6.2.4.3](#)

- Zabalkunde lan hau, ordea, bat besterik ez zen (EI94: 55)

zabaltze-indar [I.5.10](#)

- eta liturgia bat ere bai, barne indar eta zabaltze indar andikoa (EC70: 26)

zabalune [II.7.2.6](#)

- zabalune andia laga eben doixtarrok (HE21: 85)
- baina zabalune gehiengan savonnerie delako tapiz zankapeko eder batek gordatzen zuen (HE58: 52)
- beste sail eta zabalune askotan ere horixe bera gertatzen da (EC70: 44)
- Piska bat berago dago zabal-une txiki bat (HE29: 12)

zabar-bide [II.7.2.2](#)

- zabar-bide lotsagarria (HE17: 14)

zabu-aldi [II.7.2.1](#)

- jo zuan zabu-aldi batean telegrafoko poste bat (HE22: 47)

zafraldi [II.7.2.1](#)

- ateko erauntsien zafraldiak bihotzminik gabe aditzen ginintuelarik! (HE59: 85)

zahar-antz [II.5.2.2](#)

- Irlandarazko lehen textuek zaharrantz gehiago erakusten dute (HE30: 217)

zahar-denbora [I.5.4.3](#)

- ongui ta zuzen ibilli oi da zar-denboran, baita bere sasoi onean ere aurdanik (HE13: 48)

zahar-kontu [II.6.2.4.2](#)

- Bekoerota barreka egoan entzuten zarr-kontu gatz bakoak eta gosalduten (EJ70: 145)

zahar-usain [II.5.2.12](#)

- Hizkuntza hunek zaharr usaia, kutsua duela? (HE26: 277)
- hizkara horrek zaharr-usai eta antzina-kutsu arin-samarra daduka (HE26: 278)

zahartzaro [II.7.2.12](#)

- iguin zitun bere elduaro ta zahartzaroan beñepein (HE28: 87)
- Zartzaroan ere asko ikusten dira gure artean, "nora joan nai zenduke iltzera?"-entzun orduko, diotenak: "ni Arantzazura" (EL70: 60)
- Au betiko kontua da, eta onelaxe mintzatzen ziran noski gure asabak beren zartzaroan (EJ51: 17)
- Apostolu guztien atzena il zan, zahartzaro onean (EC70: 87)
- Virgiliok, zahartzaroko urteak arrapatu balitu (EC70: 26)
- Orain badakigu, honi eskerrak, zahartzaroko ajea izan zuela euskararena Gamizek (EJ00: 5)
- Beti beti ikustea Kontze ta gizona etzan, egia esanik, zartzaro-gei ona (EJ70: 149)
- arrtzen dabenak ondo beren gurasoa eztau tasarrto igaroko gero zartzaroa (EJ70: 22)

zahartzaro-gai [IV.2.2](#)

- Beti beti ikustea kontze ta gizona etzan, egia esanik, zartzaro-gei ona (EJ70: 149)

zailtasun-puxka [II.3.2.2.3](#)

- Asieran, bai, zailtasun puxka bat izan genduan (EJ66: 17)

zain-dardara [I.5.1](#)

- Negar gurak eman zion Anttoni-ri. Bat batean ama-begiak anpollatu zitzazkion. Atondok zigarro purua zain-dardaraz platera txikian zanpatu zuen (EJ03: 56)

zaintzaile-multzo [II.2.2.2.4](#)

- Nahiago dut zaintzaile multzo bat mendietan ezarri (HE52: 22)

zakar-aldi [II.7.2.1](#)

- zacar-aldiac artu zuen (HE45: 213)

zakar-hari [I.5.7](#)

- urak gora igoeran egindako zakar-aritik zear, lau oñean, narras, itxasoak ekarririko pitxien billa (EJ59: 67)

zakar-karobi [IV.2.2](#)

- Guk zakar-karobia egiten genin (EJ62: 17)
- Bi karobi-klase izaten dituk: bat "arraroa" deritzaiona ta beste "zakar-karobia" (EJ62: 17)
- Zakar-karobiak, berriz, dana zotza ta otea (EJ62: 26)

zakar-ontzi [I.5.4.2](#)

- Zakur batzuek zakar ontzietan bilatzen dute (HE35: 97)

zakarraldi [II.7.2.1](#)

- Ez du zakarraldirik (EJ66: 122)

zaku-mutur [II.3.2.1.5](#)

- Ixkillaretan bera, zaku mutur bat izkutatzen ikusi du ... (HE57: 101)

zaku-pila [II.2.2.2.6](#)

- izugarrizko zaku pillarekin, eunka eta eunka zaku, or egin degu egundoko parapetoa (EJ49: 125)

zakur-amets [I.5.1](#)

- infernuetara jaistea zakur-amets edo sorginkeria hutsal bihurtu da (HE27: 323)

zakur-andana [II.2.2.2.1](#)

- lehenago egitate berarentzat bazituela zakur andana bat hilak (HE59: 33)

zakur-estilo [II.5.2.7](#)

- bera agian txapeldun Lizasoko "zakur" hura, bere zakur-estilorik jatorrenaz (EJ00: 187)

zakur-herri [I.5.4.2](#)

- Lekunberri, zakur-erri (HE18: 61)

zakur-zaunka [I.5.1](#)

- Chacur zauncac dira (HE20: 189)
- Peru, chacur zaunquia da, ta andijarena (HE20: 92)
- Zakur zaunka biziak entzun ziren etxe aurrean (HE39: 42)
- eguerdiaren biotza lazki zauritzen duen zakur-zaunka bat entzuten da (EJ50: 164)

zalantza-asun [I.5.5](#)

- Au zalantz-asun minkorra! (HE34: 36)

zalantza-izpi [II.3.2.1.3](#)

- nabarmen nabari da izenen euskaltasuna, ilaran, eta zalantza-izpirik ez uzteko eran (EJ51: 97)

zalantza-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Zalantza pixka ori aita luzuriagakin gerta diteke bearbada, asiera batean (EL70: 134)

zaldi-burdi [I.5.6](#)

- naiko laster zaldi-burdiyetan etortzeko (HE24: 138)

zaldi-buztan [I.5.3](#)

- guzurr-ule baltzakaz kokota apaindurik eta zaldi-buztana atzean loturik (EJ70: 53)

zaldi-gurdi [I.5.6](#)

- Zaldi gurdiaren hotsaz ez gara ohartu ahal izan (HE52: 19)
- Goiz honetan zaldi-gurdi pollit bat sartuko da jauregiko lilitegi handian ... (HE52: 16)

zaldi-haragi [I.5.1](#)

- zaldi-aragi oiei emateko, eta onela jaten genituan (EJ49: 34)

zaldi-karro [I.5.6](#)

- merkaturat jinen baituk zaldi karroarekin, harekin igorriko haut etxerat (EJ04: 19)
- an ondoan bizi zan baserritar batek zaldi-karroan eramaten zuan txirrita etxera bestela ere (EJ66: 161)

zaldi-kotxe [I.5.6](#)

- festak pasa ta bueltan zetorrela, zaldi-kotxean sartu ta danak bertsoa kantatzeko ta kantatzeko (EJ79: 75)

zaldi-leku [I.5.4.2](#)

- naiz aren zaldi-lekuetan naiko leku egon, nun gordeta egoten giñan abiazioak ez ikustearren alegia (EJ49: 33)

zaldi-mutil [II.7.2.5](#)

- Sarrtu zan etse batean itsaron barik atean, zaldi-mutila gizon isila an egon barik begira biurrtu zan bere errira (EJ70: 164)
- nun atsagoten eta itsaroten egon zirean gabari zaldi-mutila ta Mari (EJ70: 164)

zaldi-sail [II.2.2.2.7](#)

- Bañan oraingoan sekulako zaldi-sallarekin (EJ60: 149)

zaldi-talde [II.2.2.1.4](#)

- Soroetan ari ziren baserritarrek edo zaldi taldearen hanka hotsera baserri atarira irtetzen ziren (EJ48: 12)

zaldi-ule [I.5.3](#)

- zaldi-ule edo zurda eten-erraza (HE20: 216)

zaldi-ule edo zurda [IV.2.1.2](#)

- zaldi-ule edo zurda eten-erraza (HE20: 216)

zaldun eleberri [IV.2.2](#)

- Horren lehen aroa, zaldun eleberriaren aroa, Cervantes-ek bukatuko du "Don Kijote de la Mancha"-rekin (EJ54: 744)

zaldun-oski [I.5.2](#)

- orok ederretsi-bearreko zaldun-oski garbi dirdaitsuz yantzia (HE17: 11)

zalduño-makila [I.5.2](#)

- zalduño-makil koxkordun apain bat (HE17: 28)

zalga, olo eta zoragari hazi [IV.2.1.1](#)

- Erein ditube ascos zalga, olo, ta zoragari azi chatarrac (HE20: 196)

zalgurdi [I.5.6](#)

- pagatu ta zalgurdi batean badakarzki (HE23: 142)
- Erbesteko zalpurdi aberatsa Arranondoko kalean zear arradaka ta autsak jasoaz doanean (EJ59: 86)

zalpurdi [I.5.6](#)

- eta berbera ere, bere zalpurdiarekin joaten zan ikustera, kotxero jantziko itxuran (EC70: 54)

zaltoki [I.5.4.2](#)

- gelako eserlekuak adina zaltokiak gogortuak zituen bere ipurmami galantak (EJ00: 181)

Zamalbide [II.7.2.2](#)

- Zamalbide azkar eta prestua jaiotako hiri berekoa naiz (HE33: 3)
- Zamalbiden zegon 4'garrena (edo 5º?) naparra (HE23: 61)

zango-haztal [I.5.3](#)

- Bi begi eder eta zango-aztalak giartsu; 0,90 inguru bular-kaiola; ipur-masailik badunik etzaio igartzen (EJ03: 21)

zango-punta [II.3.2.1.7](#)

- Ganerrerat joan zen espartinak eskuan, zango punttetan, ait-amek hauteman gabe (HE32: 40)

zango-zola [I.5.3](#)

- zango zolatik kilikatu zuen zakurra (HE32: 32)

zangope [II.8.2.9](#)

- burua makurtu beharra dauka, besteak zangopean zeuden artean (EJ20: 44)
- gainerat iganik zangopean leher zezoten herritar gotor zenbeitek (HE59: 43)

zanja-bide [II.7.2.2](#)

- Aiek bai artzen zutela zanja-bide ura zuzen asko (EJ49: 130)

zapaburu [II.7.2.3](#)

- zapaburua aña ez nintzanean (HE19: 33)
- hiri, sapaburu gezurti horri, ala Matxintxo ene aingerutxoari? (EJ48: 27)

zapata-zola [I.5.3](#)

- zapeta zola = suela de zapato. ene zapeta zolac bezembat ez jakin (EC16: 176)

zapatu-arratsalde [IV.2.2](#)

- Zapatu arratsaldean hamalau atso tronpeta jotzen zazpi astoren gainean (EJ00: 183)
- Zapatu arratsaldeetan igoten jouk geienok (HE31: 34)

zapatu-gau [I.5.3](#)

- Alan zapatu-gau baten doa senarrgei ona gerrturik arrho ta guzti lagunenera (EJ70: 117)

zaputz-aldi [II.7.2.1](#)

- Onek eta Fermin Imaz jaunak beren zaputz-aldia izan zutenean (EJ79: 102)

zartagin-ipurdi [I.5.3](#)

- iruditu zitzaidan zartagi-ipurdia (HE18: 54)
- Ikusi nuanean zure bekokia iruditu zitzaidan zartagi-ipurdia (EJ00: 206)

zartailu-soinu [I.5.1](#)

- Ua zartallu-soñua. ua triskantza ta sarraska (EL70: 118)

zaunkada-hots [I.5.1](#)

- txakurrak atera zuten egundoko zaunka-otsa ta istillu txarra (HE29: 83)

zauri-aztarna [I.5.1](#)

- Kasko-kopetetan orbura-koskorak eta ezpain-matrailletan zauri-aztarna bat baiño geiago nabari zaizkio erortzean egiñak (EJ03: 32)

zauri-odol [I.5.1](#)

- Zintzo jarrai diote zauri-odoletik (HE18: 119)

zelai-minte [I.5.9](#)

- Gau-txori abek asko dagoan tokian zelai-minterik (izurrerik) ez da izaten (EF92: 65)

zelai-une [II.7.2.6](#)

- Andikan piska bat gorago, badago zelai-une txiki bat (HE29: 9)

zelata-toki [I.5.11](#)

- ez zituen barre makalak egin bere zelata tokitik (HE39: 29)

zenbaki-hizti [I.5.4.1](#)

- Osakuntza, Bizitzia, Zenbakiztiak (HE24: 18)

zentzu-pixka [II.3.2.2.2](#)

- gaurko egunez zentzu pixka bat erakutsi nai litzake (EJ69: 30)

zepa-gai [II.7.2.4](#)

- Nua vidia edeguitera urten biar daben cepa-guejari (HE20: 132)

zerbeza-apur [II.3.2.2.1](#)

- ogia, gaztaia ta zerbeza apur bat bakarrik hartzen zituan (HE44: 23)

zerbeza-pixka [II.3.2.2.2](#)

- Tira, tira, edan zagun zerbeza pixkat. Iritziak iritzi, Kaximirok esan duena: bestearen burubidea errespetatzen ikasi (EJ03: 56)

zerbitzu-buru [II.7.2.3](#)

- oraintsu espainol telebistan zinemaldi, lehiaketa eta eurobisioko zerbitzuburu bezala (HE50: 53)

zerga-kopuru [I.5.7](#)

- Edozein lekutan gertatzen denaren arabera geure zerga-kopuruaren %3 edo %4 baizik erabiliko ez bagenu (EJ51: 15)

zerra-fabrika [I.5.5](#)

- Zerra-pabrika berria egin zuan Mendibe'n (HE29: 109)

zerra-toki [I.5.4.2](#)

- (...) leku egokira bildu ta legundu aizkorarekin lau aldetatik. Orduan zerra-tokia egin (HE29: 62)

zerrari-lan [II.6.2.4.3](#)

- zugaztietan ebillen zerrari-lanean (HE21: 65)

zerri-afari [I.5.4.3](#)

- ez nuen susto makala hartu zueneko zerri afarian osaba Todorrek "orain Jainkoa jan behar ziagu" esan zuenean (HE39: 70)

zerri-antz [II.5.2.2](#)

- eizeko oiek zerri-antz dute gantzean eta gizenean (HE18: 85)

zerri-fama [II.5.2.4](#)

- Eta zerri fama nik zeukeat hori duk okerrena (HE35: 105)

zerri-hezur [I.5.3](#)

- zerri ezur batzuek edo beste edozer gauza (HE19: 119)

zerri-maskuri [I.5.3](#)

- Urinez betetako zerri-maskuria zegoen ate ondoan zintzilika hortzak erraz sartzeko eran (EJ53: 31)

zerri-toki [I.5.4.2](#)

- Abeltegi, ukullu ala zerri-tokian sartuta geienean egonean egoten diranean (EF92: 83)

zerrikume [II.7.2.9](#)

- zerrikume erostea dela gurean urteko berririk handiena (HE39: 34)
- Zerrikume berria erosi ziagu (HE39: 33)
- Badoaz elkarrekin ibaira eta xerrikume pottolo gizenerari bota zion bidean begia (EJ53: 32)
- Zerrikumeak zeuden eran jan banitu (EJ53: 35)

zeru-alde [II.8.2.3](#)

- Luzatu zan eguna, urdindu zan zeru aldea; eguzkia geroago ta goizago (EJ59: 39)

zeru-azpi [II.8.2.6](#)

- zeru-azpia, izarrez; / zeru barrua, areago (HE57: 262)

zeru-bazter [II.8.2.8](#)

- Santurik balin bada zeru-baztarrean (HE18: 95)

zeru-bide [II.7.2.2](#)

- ain zuzen ere, bakarrik egoteko etorri naiz "Zerubide" onetara (HE34: 21)
- Zerubideko parkea dut, nunbait izatekotan, nere zeru-bidea (HE34: 25)
- Ceru-bidea [tit] (EC61: 63)
- ezagututeco ceimbát aurreratu edo atzeratu zarean Ceru-bideán (EC61: 74)

zeru-dei [I.5.1](#)

- Zeru-deia [tit] (EJ50: 23)
- ik entzun uan lenengo aldiz Zeru-deiaren kanpaia (EJ50: 24)

zeru-dirdai [I.5.1](#)

- Andre-Maria arantzan-gora zabalduz zeru-dirdaia, Jesus aurtxoá besoan dula (EJ50: 24)

zeru-egotaro [IV.2.2](#)

- zeru-egotaro busti-urdintsua taiatzen be eztau ganora urria erakutsi (HE31: 44)

zeru-ertz [II.8.2.10](#)

- begiak / ergal ta galduak, / urrutira irristatzen zaizkit, / zeru-ertzearen luzatze geldian / nekatuak bezela! (EJ50: 144)

zeru-gain [II.8.2.11](#)

- Elur aundi goiz batez, zeru-gaiña garbi (HE18: 122)
- Lehen izarrek argitzen zuten zeru-gain urdina (HE51: 62)

zeru-goí [II.8.2.11](#)

- zeru goietan kanta gogotsu Xalbadorrekin batean (EJ69: 107)
- Nondikan natorkizun? Zeru-goí bertatik, zuri estura ortan laguntzeagatik (EJ50: 18)

zeru-grazia [I.5.1](#)

- Ekazu orrako zeure zeru-grazia, eiteko zeure antzera kantu doneak... (EJ77: 5)

zeru-izpar [I.5.1](#)

- Elezar eta ipui, koplá naiz kanta-zar: aiton-amonen autan ziran zeru-izpar, (EJ50: 88)

zeru-kolore [I.5.2](#)

- Irri bat bazuen graziaz betea, begiak zeru kolore (HE59: 71)

zeru-muga [I.5.3](#)

- Zeru-mugan birundan dabil, arranoa (HE18: 119)

zeru-sabai [I.5.3](#)

- Zeru sabaira begirada fulminantea jaurtikirik erantsi zuen (HE39: 83)
- Zeru-sabai urrdina izarrtu zanean egoan Bekoerrotak makila-ganean (EJ70: 141)
- gizonen muturretik gora ibiltzea baldin bada gure ezaugarri berezia eman dezagun zeru sapaian (EJ53: 130)

zeru-zati [II.3.2.1.9](#)

- Agur ermitatxoa arrezkero, an desegindu zan Arantzazuko zeru-zati kutunena (EL70: 82)
- Ugarrte baten zeuk nai badozu atsegin utsen tokia, zeru-zati bat ekarriko dot eta biontzat gloria (EJ70: 124)

zeru-zola [I.5.3](#)

- zeru zola bezin urdin (HE51: 43)
- zeru zola = firmamento. begia eta barnea goibel, zeru zolan, nombait, ikhusi baituke lanho bat (EC16: 175)

zeta-har [I.5.5](#)

- Oliba eta amanda biltze, seda harrendako ostoa biltze... (HE59: 90)

zezen-gai [II.7.2.4](#)

- Zezen-gaiak argitaratzen dan aldizkari batetik artzen degu (EJ64: 101)

zezen-isats [I.5.3](#)

- Zezen-isatsa babarrun zuriekin (EJ64: 101)
- jakiña, zezen-isatsa aurrez bereizturik (EJ64: 102)

zezen-laster [I.5.1](#)

- zezen lasterren edo liburutegien ikusterat (HE32: 10)

zezen-plaza [I.5.4.2](#)

- zezen plazaren inaugurazioa gertaera nazionala izanen duk (HE39: 30)
- Aiek Espainiako zezen-plazetan korritzen omen zuten (HE29: 37)
- kalera, ta baita ere zezen-plazara erri guziaren aurrera, Comparsak azaltzen ziran (EJ76: 24)

zezen-toki [I.5.4.2](#)

- Zezentokian zezen urde biribilla, pozik sartuko dautsat amudun makilla. (EJ50: 41)

zezin idi [I.5.5](#)

- ta isten dot esan baga daucaguzala cecin-idi bi (HE20: 109)

zezin troko [II.3.2.1.9](#)

- Daukat urrdaia ugari zezin troko andiak eta sotz emon barik barrika guztiak (EJ70: 84)

zientzia-alor [I.5.4.2](#)

- arrazoimenak zera eskatzen digu, egonarririk gabe, zientzia alorrean (EB20: 21)

zientzia-errebista [I.5.4.1](#)

- zientzia errebistetan ateratzen diren jakintsu horietako baten itxura (HE35: 80)

zigarro-ke [I.5.1](#)

- hauts-ontziko zigarro keari begiratzen dio (HE35: 88)
- zigarro kearen ambientea baino aztunago (HE35: 68)

zigarro-punta [II.3.2.1.7](#)

- ontziyak garbitutzen nizkaten txit merke, zigarro punttak eta mantenuen truke (EJ76: 28)

zikin-alde [II.8.2.3](#)

- zikin-aldetik jo bearrean, gai orrek duan alderdi parregarriari begira oi zioagu (HE57: 119)

zikin-mantxa [I.5.1](#)

- abanikurik zuten edo ez orain ez daukat goguan, zikiñ mantxarik etzan arkitzen oriyen belar onduan (EJ67: 312)

zikiro-bular [I.5.3](#)

- Chikiro bulharra [tit] (EJ75: 9)

zikiro-festa [I.5.6](#)

- Pique-nique asko bazen, zikiro besta eta gaineratiko (EJ04: 92)

zilar-hots [I.5.1](#)

- bere alboan leio erdikea leiarren zidar-ots tintintsuagaz zatitu zanez batera (EJ59: 16)

zilar-pila [II.2.2.2.6](#)

- zillar-pilla larria bearko litzake (HE17: 69)

zimaaur-pila [II.2.2.2.6](#)

- bear ez dan ukulu-txokoan egindako zimaaur-pilaren ezadea ez biltzea (EF92: 24)
- zimaurraren urak, edo ondo zaitutako zimaaur-pilari erortzen zaizkan busti-tantoak (EF92: 24)

zimitz-armazoi [I.5.7](#)

- zimitz armazoi erre egin zion (HE39: 17)

zin-hitz [I.5.10](#)

- Zin-itx hau alkarganako zen (HE33: 47)
- Uriarte'tar Joakin Aita Yesulagunak erabakia digu (1): Iñaki Doneak Arantzazuko gau artan mintzatu zun bein ta betiko "garbitasunaren ziñitza" (EL70: 126)

zinema-gidoi [I.5.10](#)

- zinema-gioiak eta "nouvelle vague"-ren esperientziak oso inportanteak dira (HE35: 10)

zinemaldi [II.7.2.1](#)

- Hor ditugu Bilboko eta Donostiako Zinemaldiak lekuko (HE50: 53)

zingira-ur [I.5.9](#)

- Begiak, aurreko zingira uretan josiak ditu (HE57: 105)

zintzarri-hots [I.5.1](#)

- Zintzarri-hotsa entzutearekin ihes egin genezake eta nor bere alde nunbait izkuta (EJ53: 93)

zintzarri-soinu zantzu [IV.2.2](#)

- baña ez ardirik, ez zintzarri-soñu-zantzurik (HE50: 64)

zintzarrots [I.5.1](#)

- Galarrots hura has zezatela edo berdin zintzarrotsa (HE52: 17)

zintzotasun hitz eta agindu [IV.2.1.2](#)

- honi eta beronen senar Don Fernando-ri Probintziak egin behar zien menpetasun eta zintzotasun itz eta agindua jasotzera (HE33: 47)

zintzur-hots [I.5.1](#)

- izketan etzekienak oi ez-bezelako zintzur-otsaz, "Eees...ke-ri-kasko" aotu zun ozenki, eta bat batean ilda geratu (EJ03: 62)
- Ontan, Koxme-ren zintzur-ots minberatia albo-gelatik. Aida baten ondoratu zaio Terexa bi pastel ta arroskoletxe platerakin (EJ03: 52)

zintzur-marraka [I.5.1](#)

- Ezpain-agotsik aotu eziñik, aldiz aldiz zintzur-marraka batzuk baizik ez ditu jaurtitzen (EJ03: 32)

zipo-bertso [I.5.10](#)

- Olako zipo-bertsorik, olako maxiaketa meherik (HE28: 52)

zipo-bertsolari [I.5.10](#)

- zipo-bertsolari trebea izan zen (HE28: 59)

ziraun-mihi [I.5.2](#)

- ba-ziran emaztearen gonapekotan sartzen ziran ziraun-mihiak ere (HE57: 122)

ziraunkume [II.7.2.9](#)

- Zertarako? Angulkin batera gero beste euli bat... edo ziraunkume bat jateko? (HE44: 23)

zirgilo-ontzitxo [I.5.4.2](#)

- Baxo aldera begira-ta zirgillu-ontzitxo batean bandera bat jarri dute (EJ51: 21)

ziri-bertso [I.5.10](#)

- Asper gabe jarraiko nuke Etxahun'ez ziri-bertso zoragarriok azterka (HE28: 53)
- ziri-bertsuak sartzen ez guziz aketsa (HE18: 18)
- Ziri-bertso batzuk Eguberritako mahai-ondoan alaitu-gogoz aterata (EJ00: 180)

ziri-jai [I.5.6](#)

- Pixka bat birbiztu ziraneko (...) ekin zioten alkarri zirika, geroago eta nabarmenago. (...). Pelix neurririk ederrenean arkitzen zan "ziri-jai" asteko (HE57: 118)

ziri-olerki [I.5.10](#)

- ziri-olerki edo epigrama diralako oien bidez (HE17: 27)

zirko-musika [I.5.9](#)

- Zirko musika antzeko bat entzuten da (HE35: 99)

zirriborro-pilo [II.2.2.2.6](#)

- Behar ez den bidetik (bide ez denetik beraz) abiatu naiz atariko, hitzaurre sarrera edo dena delako zirriborro-pilo hau egiten (EJ00: 5)

zirritu-haize [I.5.1](#)

- zirritu-aize bolada txiki bat aski dominustekuka asteko (EJ03: 24)

zirritu-haize bolada [IV.2.2](#)

- zirritu-aize bolada txiki bat aski dominustekuka asteko (EJ03: 24)

zitroin azal puxka [IV.2.2](#)

- hirur unça emanda ezti churituac, citron achal puchca bat edo fleur d'oranger (EJ75: 40)
- sartcen cayote chilo bacoelian citron achal puchca bat. (EJ75: 47)

zitroin-axal [I.5.3](#)

- açasona çaçu gatça eta biper beltchaz, emoçu citroin achala carracaturic, agordient chorta bat (EJ75: 10)

zitroin-jus [I.5.1](#)

- emaiten duçu barnerat citron yus bat eta bi cullera minagre (EJ75: 30)
- charbota pochi bat, biper beltcha, gatca, citroin yusa, orotaric arras guti (EJ75: 6)

zitroin-ur [I.5.1](#)

- zitroe urez ukuzten nizun astean egun batean (HE18: 111)

ziurtasun-mota [II.4.2.7](#)

- Bakoitzak erdietsi oi duen egia eta ziurtasun mueta ere bere gisakoa izan oi da (EC70: 28)

zizar-usain [I.5.1](#)

- O, aldi bateko zizarra-usaia! (EJ03: 10)

zizpa-kanoi [I.5.3](#)

- ikusten ditut orduan sasitik ateratzen, lehenik, bi zizpa-kanaien muturrak! (EJ72: 33)

ziztor-uztai [I.5.7](#)

- Orduko jetsia zen ziztor-uztaiekin (HE18: 132)

zoko-bazter [II.8.2.8](#)

- Aritz ipurdi pilla galanta an dago zoko-bazterrean (EJ03: 23)

zokondo [II.8.2.14](#)

- ezin zan ikusi ango zokondoa (HE50: 60)
- zokondo arloteagorik. Dun ederra, orixe bait-du: bere arlotea ta zakarra (EL70: 54)
- Erbestetik sartu zan gure artean suete orrek zokondo baten egin ta an gora egatza baiño gorago bide estu bat egitea (EJ06: 72)

zomorro-samalda [II.2.2.1.1](#)

- Erri bat izan zan bertan bizitako burrioi guztiak il zituana ta andik pixka batera zomorro-samaldak geiagotzen ari zirala igarririk (EF92: 67)

zor-administrazgo [I.5.4.1](#)

- Dena den, otsailaren lehenetatik bere esku zeraman diru-kontua edo zor-administrazgoa (EJ00: 178)

zorigaitz-giro [IV.2.2](#)

- Zorigaitz-giro illuna edatzen-edatzen Europa'ko bazter guzietara (EJ03: 38)

zorigaitz-lagun [IV.2.2](#)

- Etxahun'en zorigaitz-lagun benetako jo dezakegula (HE28: 56)

zorion-agur [IV.2.2](#)

- geure zorion-agurrak artu beiez (HE21: 76)
- Eskerrak ainitz zeure zorijon-agur eta oparija gaitik (EJ05: 186)
- guziai gure zorion-agur kartsuenak biali ere, ipui geyen-geyenak baitziran politak (EJ05: 156)
- Zorion agur bat guzientzako Arantzazuko lurrian (HE25: 91)

zorion-arrasto [IV.2.2](#)

- ez dut zorion-arrastorik sentittu (HE34: 24)

zorion-bide [IV.2.2](#)

- berez joko dogu zorion bidera (HE21: 50)

zorion-bizitza [IV.2.2](#)

- Baina buruari utzi-ta iritz / Ote nezake neure barru utsa / Bete legikedan zorun-bizitz? (EJ50: 114)

zorion-bolada [IV.2.2](#)

- zorion-bolada batek jautu nau (HE34: 54)

zorion-didar [IV.2.2](#)

- Len eder yatazan mendijen gallurrak, zorijon-didarra egisten edurrak (EJ63: 2)

zorion-irrits [IV.2.2](#)

- Zorion-irritsa da, bai, nere kezkaburua (HE34: 24)

zorion-iturri [IV.2.2](#)

- ordu guzietako zorion-iturritzat (HE34: 53)

zorion-itxura [IV.2.2](#)

- zorionari edo zorion itxurari dagokionez (HE27: 299)

zorion-izpi [IV.2.2](#)

- Aingeru-begiak irriparrez, aitortegitik irten-berri zetorren zorion-izpi jario, bere barnean iduki eziñezko misteri zerbaiten pozez (EJ03: 12)

zorion-poz [IV.2.2](#)

- ezin esan dezake txintik zorion-pozaz (HE34: 31)

zoriontasun-pits [I.5.1](#)

- zoriontasun-pitsak nere erraietako erraiak berak sakon alaitu orduko (HE34: 31)

zoritxar-azpi [IV.2.2](#)

- Lo-egik, -esan dauste-, zoritxar-azpijan (EJ63: 56)

zoro-aldi [II.7.2.1](#)

- onela eldu zitzaien gure gazte biei, beren zoro-aldiaren ordua (HE57: 150)

zoro-etxe [I.5.4.2](#)

- lurrean ibiltzen deskoidatzen zirenak zoroetxean sartzen zituzten (HE39: 109)

zoro-janzkera-soineko [IV.2.2](#)

- Albeac, Jesus maiteari Herodesen Jaureguian janci eutsen zoro-jazquera-soñecoa (EC61: 89)

zoro-negar [I.5.1](#)

- barre gangarrak daukez zantarrak, ta noizik beinean zoro-negarrak (EJ70: 107)

zorpe [II.8.2.9](#)

- Ito-larrian aurkitzen da, zazpi mila zilarrezko dukaten zorpean (EJ00: 179)
- Orrenbat ez dutenak, zor-pean dautza gueienean, edo arrastan bezala dabilta (HE13: 111)

zotal-horma [I.5.7](#)

- bide ondo esiak zotal ormaz egin zituzten (HE23: 44)

zotz-pila [II.2.2.2.6](#)

- Amorratua dek zozoa, zotz-pillan kabia egiten (EJ62: 19)
- Guk karobia erretzen genduan arte guzietan, zotz-pillan kabia egiten zin zozoak (EJ62: 19)

zozo-bikote [I.5.1](#)

- Zozo-bikote datorrenean ez dira negu-bildurti (HE18: 70)

zubi-gain [II.8.2.11](#)

- Bañan bigarrengoan, sei edo zazpi metro goragotik pasa zuan arriak zubi-gain ori (EJ60: 153)

Zubimendi [I.5.4.2](#)

- Zubimendi jauna zan puntuak eta gaiak ematen (EJ60: 26)

zubipe [II.8.2.9](#)

- Zubipeko sorgin-batzar-garai zan orduko (HE18: 60)

zuhaitz kapela eskerga [IV.2.2](#)

- hasi zuen mitina zuhaitz kapela eskerga seinalatuz (HE39: 109)

zuhaitz-adar [I.5.3](#)

- zugaitz adarrak bola gorriaren aurrean (HE35: 26)
- bala batek ausi eban zugatz-adar txiki bat (HE21: 65)

zuhaitz-azpi [II.8.2.6](#)

- zakua ondoan zuela lo gelditu zen zuhaitz azpi batean (EJ53: 85)

zuhaitz-enbor [I.5.3](#)

- Bidasoak uraldi aundietan karreatzen dituen zuaitz-enbor eta arbaztei eskerrak! (EJ03: 23)
- Bosatu-lurra izinguretan dago: Zuhaitz-enbor, abere hil, buztin, upa; (EJ50: 93)

zuhaitz-gerri [I.5.3](#)

- jartzen zan zugaitz-gerri lodi bat (HE50: 20)
- Abarrez abar, suge bailitzan, jetsi da zugazgerrira (HE18: 72)

zuhaitz-ilara [I.5.4.2](#)

- Belardi gizen zabalak zuhaitz ilarek inguratzen eta ebakitzen dituzte (EJ51: 70)

zuhaitz-lan [II.6.2.4.3](#)

- arotz eta euron antzera zugatz-lanai andik edo emendik lotuak dagokikoezan beste norbaitzuk izan ezik (EJ06: 86)

zuhaitz-sustrai [I.5.3](#)

- beste batzu zugaitz-sustraiantzat on eta aldaskarentzat galgarri (HE38: 150)

zuhaizpe [II.8.2.9](#)

- Iturriyeta iritxi ta zalditik jetxi, ura zuaitzpe batean utzi, ta auzpeztu, belarriak lurrean (EJ81: 65)

zuhamu-mota [II.4.2.7](#)

- bertze hanitz zuhamu mota itzal gehixago dagukatenak, arras kaskaila litake, bere lilien gatik (HE59: 92)

zugarotz-etxe [IV.2.2](#)

- Ez, baizik zugarotz-eche batekoak. Au bai, au dela nor nai arritzeko lana? (HE13: 63)

zuhur-fama [II.5.2.4](#)

- Ala-olako xuur-fama bazeukan, baiñan ikasteko etzen batere etxe txarra (EJ03: 22)

zuku-ontzi [I.5.4.2](#)

- Baina asikin orrek, zuku-ontzian maira dakarrenean, sarri bere azpian lukainka-zati gorri oilo-biriki samur gozoak izan oi ditu (EJ06: 71)

zume-punta [II.3.2.1.7](#)

- Sebastian du izena, ez dakit lonbria, zume-punta batekin ango alkatia, oju egiten zuben: "Neu naiz erregia!" (EJ78: 36)

zur-lan [II.6.2.4.3](#)

- Beste ingurukoetan badezazke idoro zur-lanezko santu-iduri bikañagorik, jantzi eder aberatsagorik eta edozelako apaingarri baliosoagorik (EJ03: 58-59)

zur-mailu [I.5.7](#)

- Gabico oneec daruez trimin trimin eguitera erruqui erruqui baga zur-mallu edo mazubaz (HE20: 138)

zur-makila [I.5.7](#)

- Haxari zatxikola batzuen zur makila bat (HE59: 66)

zur-puska [II.3.2.1.8](#)

- Micol-ec ipiñitaco zur puscarequin arqitu ziran (HE45: 214)
- Dabid-en oyea ipiñi zuen zur pusca bat (HE45: 214)

zur-puxka [II.3.2.1.8](#)

- Gehiago ezin bihur gaitzekela barkhara; zur puxkan, beraz, bizia dezagula enphara; (EJ80: 93)

zurezpata [I.5.7](#)

- esesten deutsee zurezpatiaz (HE20: 138)

zurgai [II.7.2.4](#)

- Xirpilla ta zerrautsa bai, zurgai puxka txikienik artzen ez dio uzten (EJ03: 23)

zurgai puxka [IV.2.2](#)

- Xirpilla ta zerrautsa bai, zurgai puxka txikienik artzen ez dio uzten (EJ03: 23)

zurgin-lantegi [I.5.4.2](#)

- ni zurgin-ikasleri negoan zurgin-lantegira (HE50: 85)
- Gure nagusi arek, ikullu artan jarri zuen zurgin-lantegia (HE50: 79)
- araxe aldatu giñan txerri-plazako zurgin-lantegitik (HE50: 78)
- esan zigun zurgin-lantegira, eta gu ate artara (HE50: 73)

zurgin-seme [I.5.2](#)

- hortaratua dute Galileako zurgin seme pedoilaren irakaspenak (HE59: 104)

zurontzi [I.5.7](#)

- gelditu jakon ur zikin guztiak, orretarako diran zurontzi edo baldeakaz (EJ59: 42)

zurra-aldi [II.7.2.1](#)

- makila mehetto batekin, eman dezotela zurra aldi bat ona, eta ikusiko duzu nola sendatuko duen (EJ72: 37)
- jo eta jo, sagardearen giderraz mutiko abil horri zurra-aldi ederrenaren ematen (EJ72: 30)

zurrunga-hots [I.5.1](#)

- oneraño etorri gaituk eta emen etxegok zurrunga-otsa besterik (EJ60: 120)
- Ura zurrunga-otsa zeukan gizagajoak! (EJ49: 65)
- Sebastian Garagorri'k eta beste mutillak, aiek bai zeukatela zurrunga-otsa (EJ49: 46)
- eta ostera lasai oieratu nintzan, Etxeberria'ren zurrunga-otsa entzunik (EJ49: 99)

zurruta-puska [II.3.2.2.3](#)

- Ala, sartu giñan Martillune'ko tabernan, da, zurruta-puska bat egiñez, lasai egon giñan (EJ79: 112)

zuzentasun-egintza [I.5.6](#)

- berdin bakar baten zuzentasun egintzaren gatik gizon guzietan bizirako zuzentasuna ardietsi dute (EJ71: 25)